The

Robert E. Gross
Collection

A Memorial to the Founder
of the

Lockheed Aircraft
Corporation

Business Administration Library
University of California
Los Angeles

DE

RATIOCINIIS ADMINISTRATORUM,

ET

COMPUTATIONIBUS

VARIIS ALIIS,

Tractatus prægnantiſſimus.

OMNIBUS JURI OPERAM DANtibus, tam in Theoria, quam Praxi, utilis,

JUDICIBUS ET ADVOCATIS

PERNECESSARIUS.

AUCTORE

D. FRANCISCO MUNNOZ DE ESCOBAR, JC. in Regia Pinciana Cancellaria Cauſarum Patrono,

Cum Indice tum Capitum, tum Materiarum, hoc præfixo, illo ſubnexo.

EXCUSUS NORIBERGÆ,
Sumptibus Wolffgangi Endteri, Anno 1646.

EXCELLENTIS-
SIMO DOMINO JOAN-
NI ALPHONSO PIMENTEL

Comiti Venaventano, Neapolitanoq;
Proregi, Licentiatus Munnoz de Eſcobar,
Salutem.

SÆpe numero mihi cogitanti, excellentiſſime Princeps, authorem naturæ omnia in hominum gratiam, ipſos vero homines, in ejus honorem & gloriam feciſſe, nihil turpius & deteſtabilius ipſis aſcribi poſſe inveſtigavi, quam ſi acceptorum beneficiorum, immemores credita ſibi in adminiſtratione talenta (inſtar ſervi nequam) pigri deſideſque ſuffodiant, vitamque (ejus obſequio dicatam) tranſeant veluti pecora, quæ natura prona & ventri obedientia finxit. Ne igitur, ut ſervus ille inutilis dejiceret, neve cæteris animantibus adæquaret, omnem meam mentem, omneque ſtudium & operam in hoc impendere decrevi, ut meis lucubrationibus aliquantulum univerſali Reipub. commodis deſervirem, ut ſic non ſolùm talenta (à rerum omnium conditore mihi commiſſa) non abſconderem, ſed potius fœnori Reipublicæ cauſa darem.

Hac deniq; anxia cura provocatus, nunc huc, nunc illuc oculos vertebam, & varias Utriusque Juris materias divagabam, ſciſcitans, an aliquis Juris aditus huic juſto deſiderio pateret, ut ſic aliqua (in hac præclara Cæſaris arte) pro tyronibus Juriſconſultis typis mandarem. Et cum conſideraſſem omnes ferè leges & conſtitutiones, locupletisſimis commentariis illuſtratas, Ratiociniorum (tandem) materiam non minus cæteris difficilem & inextricabilem, quam ignotam, & in forenſibus tribunalibus agitatam, quaſi pro derelicto à Juris profeſſoribus omiſſam eſſe cenſui, & cum in tractatello Rationum per Caſtellum vulgari ſermone compoſito in ejus principio legiſſem, Invictisſimum Imperat. Carolum V. Hiſp. Regem nimis deſideraſſe, plenum in hac materia tractatum videre, in quo continetur modus, ſeu forma diſpungendi rationes tam regalis patrimonii, quam etiam bonorũ publicorum, minorum, Eccleſiarum, poſitorum & montium pietatis, nec non aliarum miſerabilium perſonarum, quorum patrimonium per adminiſtratores præciſe gubernatur, hocque admodum neceſſarium ſit & utile univerſali Reipublicæ pro ingenioli mei facultate in conſummatione hujus tractatus inſudavi. Et licet eo jam confecto ab ejus conſummatione & editione abſtinere non ſemel decreverim, eo quod pondus Æthna gravius, à tot prudentisſimis & eruditisſimis Jureconſ., quos hactenus Cancellaria Pinciana tulit (me ſcientia, & ipſarum rerum uſu longe peritioribus, & exercitatioribus)

ribus) non ſusceptum temerè humeris meis imponerẽ, plurimorumque detractorum linguis me ſubmittere, certo ſcirem: tamen amicorum impulſu difficilem hanc provinciam aggredi, typisque opuſculum meum mandare compulſus ſum: Suſcipe igitur, Excellentisſime Princeps, lucubrationum mearum primitias; quas Tuæ Celſitudini dicare ſtatui, ut felicisſimi nominis Tui authoritate ſuffultæ, invidorum & malevolorum detractorumque morſus & obtrectationes non vereantur, cum nihil ſit, quod ſub ſcientia, juſtitia, æquitate, veritate, clementia, manſuetudine, fortitudine, fide & temperantia Tua, tutum eſſe non posſit. Recipe ergo, amplisſ. Mœcenas, hilari fronte, hoc ſervi tui munuſculum, ut Tuo nomine ac numine munitum, ab incurſibus detractorum, & ab omni periculo & calumnia immune & liberum maneat. Vale.

El Licenciado Munnoz, de Eſcobar.

AD LECTOREM.

MAGNOPERE unusquisque mirari poterit, Lector candidiſſime, nullum ex tot doctisſimis & juris-conſultisſimis, quos adhuc noſtra ætas tulerit, hanc rationis reddendæ materiam ſedulo elaboraſſe, cum admodum tam difficilem & inextricabilem, quam etiam quotidianam & utilem eam reputaverint. Quod cum ego nonnunquam animadverterem, & hujus rei non in alieno (ut ajunt) capite latisſimum experimentum feciſſem, admodum quidem, ut non immerito cum Didone dicere posſim:

Non ignara mali miſeris ſuccurrere diſco.

Operæ pretium putavi, ut, quemadmodum aliarum materiarum duplicata forte volumina pasſim habentur, ita etiam circa hujus rei cognitionem aliqua in lucem prodirent. Nec me deterruit, quod me minimum inter Juriſperitos hujus noſtræ Pincianæ Cancellariæ agnoſcerem, quo minus concluſiones quasdam in aulis pasſim agitatas, ac poſtmodum inter privatos (ut ajunt) parietes, ſummis lucubrationibus ruminatas, in lucem edere proponerem, ut ſaltem aliis Doctoribus plenius atque uberius circa Ratiocinia adminiſtratorum enucleanda aditum præberem. At non me latet, multos ſtatim affuturos, qui ingenioli noſtri laborem atque induſtriam improbabunt, & forte merito virulentis, ut ajunt, linguis carpent. Sæpe enim ita factum eſt, ut multa ſcripta, dum adhuc in mentibus auctorum recluſa tenerentur, magnas ſui ſpectationes concitarent, ſed perfecta tandem, & in publicum edita, longe tenuiorem, quam pro concepta ſpe gloriam à Lectoribus conſequuta ſint, eo magis ſi in detrectatorum linguas inciderint. Verum cum de his Divus Hieronymus dixerit,

rit, quod in publico rodentes detrahunt, in angulo libenter legunt, non potui me continere, quin meorum hac in re ſtudiorum rationem redderem. Ecce ergo chariſſime Lector, ſuſcepti inſtituti adverſaria, codices ac tabulas accepti atque expenſi tibi profero: tu tamen nimis dure illas non recognoſcas. Sed pro tua ſingulari virtute, prudentia & æquitate, lucubrationum noſtrarum rationes diſpunge, & ſi quid egerim, quidve in præſenti libro rationum ſcribere prætermiſerim, nimis dure non judices. Scio namque, nullum admodum ſanæ mentis & ſingularis eruditionis reperiri poſſe, quin præclaro judicio cenſuratus, rectam veramque ſuorum ſtudiorum rationem inire valeat. A te igitur precibus peto piis, ut ſi aliqua inculta, parumve compta repereris, & denique non omnia ut decet, digeſta videris, æqui bonique conſulas. Amicorum enim impulſu admodum intempeſtive partum edidi, ut legitimum tempus non habuerit, juxta illud Horatii: Nonum prematur in annum. *Vale.*

JOAN-

JOANNIS ANTONII

DE HERRERA, JURIS UTRIUSque Profeſſoris, in libri Licentiati Franciſci Munnoſii de Eſcobar laudem.

EPIGRAMMA.

SI pius hæredem [vitam cum fata laceſſunt,]
Ex toto natum ſcripſerit, aſſe, Pater.
Et morientis adhuc animum timor anxius urget,
Ne miſerè infantis dilacerentur opes.
Dehinc ſecurus eat, bona creſcent, annua cenſus,
Uberiora pecus vellera, lacque dabit.
Semina reddet ager cum fœnore, tecta colonus,
Emphyteota colet jugera, uterque juvans.
Puberis & pueri cuſtos, curansque tuensque
Muneris explebunt nomina ſtricta ſui.
Hoc reſerante viam, rationes reddet ad unguem,
Sive dabit pœnas, fœnera ſive dabit.
Nec logiſte rapax, tenebras fuge; ſæva Charybdis
Quæ malè ſorbiſti, nunc malè cuncta vomes.
Si tutor tueare vigil, ſic tutus abibis,
Et tua Franciſci cura liquebit ope.
Computat, & verum ſemper putat, eminet ore,
Delitias pandit juris, & arte parat.
Ingenii talem rationem reddere doctus,
Reddere quod doceat, cum ratione facit.

INDEX OMNIUM CAPITULORUM, QUÆ IN HOC OPERE, DE Ratiociniis Adminiſtratorum continentur.

CAPVT I. ſive Operis præfatio.
II. Ratio quid ſit, quidve continere debeat.
III. De his, qui rationem reddere aſtringuntur.
IV. De favore & odio adminiſtratoris reddentis vel non reddentis rationem.
V. Adminiſtratores an aliquo modo vel pacto reddendis rationibus liberari poſſint.
VI. Rationes quo tempore ab adminiſtratoribus exigi poſſint.
VII. Ubi, & apud quem judicem pro ratione adminiſtrationis reddenda agendum ſit.
VIII. De perſonis calculatorum, ac de eorum jurisdictione & poteſtate.
IX. De inventario à reddentibus rationem exhibendo.
X. De exhibitione libri rationis, quave forma confectus eſſe debeat.
XI. De fide, quæ adhiberi debet in rationibus, libris campſorum, banqueriorum, vel mercatorum.
XII. De fide, libro ſocietatis (in rationibus) adhibenda.
XIII. De parcellis connexis vel ſeparatis, in libro rationum deſcriptis, ac de fide libri rationum, pro & contra illum producentem.
XIV. Qualiter de pecuniis receptis ſint adminiſtratores onerandi.
XV. Lucri ceſſantis, & damni emergẽtis ratio, qualiter diſpungi debeat.

XVI. *Adminiſtrator qualiter de fructibus prædiorum ſit onerandus.*

XVII. *De frumento, vino, aut oleo adminiſtratoribus onerando.*

XVIII. *De fœtibus pecorum, qualiter onerandus ſit adminiſtrator condemnatus ad reſtitutionem pecorum, con partos y pos partos.*

XIX. *De damnis ex malitia vel negligentia adminiſtratoribus onerandis.*

XX. *Doloſus adminiſtrator, qui aut rationes non reddit, aut eas doloſe intricavit, aut conturbavit, ita ut veritas nequaquam apparere valeat, an pro eruenda veritate torqueri poſſit.*

XXI. *Liquidatione accepti facta, an pro acceptis exſecutari poſſit adminiſtrator, antequam dati ratio diſpungatur.*

XXII. *De alimentis ab adminiſtratione datis, in calculo recipiendis.*

XXIII. *De ſolutionibus ab adminiſtratoribus factis, ab illisq; receptis, in calculo recipiendis.*

XXIV. *De donationibus ab adminiſtratoribus factis in calculo recipiendis.*

XXV. *De expenſis ab adminiſtratoribus factis in calculo recipiendis.*

XXVI. *De ſumptibus (vulgo gaſtos de juſtitia) in calculo recipiendis.*

XXVII. *De ſalariis ab adminiſtratoribus datis ab ipſisq; recipiendis.*

XXVIII. *Decima fructuum quibus adminiſtratoribus in præmium laboris præſtari ſoleat.*

XXIX. *Decima tutori vel curatori præſtanda, de quibus fructibus præſtari debeat.*

XXX. *Decima tutori præſtanda, qualiter ſit ex fructibus deducenda.*

XXXI. *Rationes legitimæ diſpunctæ, quando exſecutioni mandari valeant.*

XXXII. *De tertio nominando, calculatoribus partium diſcordantibus.*

XXXIII. *Calculator à judice nominatus, ob contumaciam partis nominare nolentis, vel tertius in caſu diſcordiæ nominatus, ſi diſſentiat ab aliis calculatoribus, vel ab altero illorum, an ſecuta judicis confirmatione calculatio exſecutioni mandari valeat.*

De

XXXIV. De exſecutione reliquorum adverſus fidejuſſorem tutoris vel curatoris facienda.
XXXV. De captura adminiſtratorum in exſecutione reliquorum.
XXVI. De exceptione compenſationis adverſus exſecutionem reliquorum oppoſita.
XXXVII. De exceptione ſolutionis, in exſecutione reliquorum oppoſita.
XXXVIII. De exceptione erroris calculi in exſecutione pro reliquis opponenda.
XXXIX. De his, qui tacitam hypothecam habent in bonis ſuorum adminiſtratorum.
XL. De liberatione ſive quitatione adminiſtratori concedenda, & quibus clauſulis formari debeat.
XLI. Rationes ſemel diſpunctæ, quibus ex cauſis iterum poſſint fieri, revideri, & retractari.
XLII. Quorum expenſis publicæ, privataq; rationes ſint revidendæ, quibusve ex cauſis doloſi adminiſtratores puniendi.

INDEX COMPUTATIONUM, QUÆ IN hoc ſecundo Tomo continentur.

I. COMPUTATIO qualiter ſit facienda in deductione tertii & quinti.

II. Computatio qualiter ſit facienda quoad deductionem arrarum, quas promiſit ille, qui bona majoratus tantum poſſidebat.

III. Computatio quinti qualiter ſit facienda, ubi Pater filio illegitimo quintum reliquit, cum plusquam quinque filios haberet.

IV. Computatio alimentorum qualiter ſit facienda, ubi alimenta ſunt relicta impuberibus, uſque ad pubertatem.

V. Computatio fructuum dotis, ad collationem adductæ per ſororem, qualiter ſit facienda.

VI. Computatio qualiter ſit facienda, ad videndum, an quis enormiter, aut enormiſſimè fuerit læſus.

VII. Computatio terminorum qualiter ſit facienda, ubi plures populi, qui non ſunt æquales, in vicinia communitatem dividunt, & ignoratur, quantam quisque partem in communitate contulerit.

VIII. Computatio qualiter ſit facienda, ubi agitur de dividendis dotib. primæ & ſecundæ uxoris, ſi in primo matrimonio nihil lucri reperitur, in ſecundo vero ſic.

IX. Computatio qualiter ſit facienda inter filios primi, & uxorem ſecundi matrimonii, ubi conſtat, Patrem ſive maritum multam pecuniam lucrâſſe, non tamē patet, in quo ex illis matrimoniis lucraverit.

X. Computatio qualiter ſit facienda pro ſatisfaciendis legatariis, quando legata vires patrimonii defuncti exedunt.

XI. Com-

XI. *Computatio qualiter ſit facienda, ubi teſtator alicui mulieri prægnanti legatum reliquit, ita, ut ſi filius naſceretur, haberet octo partes fructuum hæreditatis, & Mater quatuor, ſi filia quatuor & Mater octo, & tandem filius & filia ſimul nati fuerunt.*

XII. *Computatio dietarum (quas nos jornadas appellamus) qualiter ſit facienda.*

XIII. *Computatio fructuum cum meliorationibus, qualiter ſit facienda.*

XIV. *Computatio fructuum bonorum debitoris, qualiter ſit facienda, cum intereſſe pecuniæ creditori debitæ, ubi creditor poſſidens bona debitoris ex cauſa judicati, condemnatur, ut tradita ſibi pecunia cum intereſſe ad rationem quatuordecim, reddat debitori bona (à ſe poſſeſſa) cum fructibus.*

XV. *Creditor cenſuarius ſi aliquid à cenſualiſta accepit, ut aliquam ex hypothecis liberaret, an quod ita recepit, tempore redemptionis teneatur in ſortem computare.*

XVI. *Fidejuſſor, qui aliquid recepit pro actu fidejubendi, ſi virtute laſtri (ut ita dicam) accepit poſſeſſionem bonorum principalis debitoris, an quod recepit pro actu fidejubendi, debeat computare cum pecuniis à ſe ſolutis pro principali.*

XVII. *Fidejuſſor cenſualis, ſi cenſum à creditore emit, vel redemit, & creditor illi tradidit bona principalis, quæ poſſidebat judicis autoritate, pro penſionibus, ſive redditibus decurſis, an fructus ex illis à ſe collectos, in ſortem principalem computare debeat.*

XVIII. *Filia à Patre dotata, ad collationem bonorum Patris veniens, an imputare teneatur in ſuam legitimam, dotem à ſe receptam, etiam ubi dos fuit per maritum amiſſa; ita ut à marito recuperari non poſſit tempore collationis.*

XIX. *Computatio fructuum inter maritum & uxorem qualiter ſit facienda ſoluto matrimonio, quando alter ex conjugibus adduxit ad matrimonium fundum fructibus plenum.*

XX. *Fructus bonorum majoratus, quomodo ſint dividendi inter ſucceſſorem, & hæredem prædeceſſoris, vel inter maritum & uxorem ſi alteri eorum durante matrimonio majoratus fuit acquiſitus.*

XXI. *Anni vel æræ computatio qualiter ſit facienda, ubi de fructibus lucrandis, vel hiſtoriis intelligendis agitur.*
XXII. *Computatio damni qualiter ſit facienda inter ſocios, quando unus poſuit pecuniam & alter operam & induſtriam, & nihil reperitur lucratum in calce ſocietatis.*
XXIII. *Computatio graduum tam quoad matrimonia, quam quoad contractus, qualiter ſit facienda.*
XXIV. *Computatio qualiter ſit facienda, quando ex aliquibus diſparibus ſpeciebus, vel ſummis, aliquæ præſtari debent, quæ non ſint ex majoribus, vel minoribus ſpeciebus aut ſummis.*
XXV. *Computatio qualiter ſit facienda, ad agnoſcendum, an donatio, quæ indiget inſinuatione quingentos ſolidos excedat.*
XXVI. *Computatio fructuum pendentium in fundo vendito, cum pacto de retrovendendo, qualiter fieri debeat inter emptorem & venditorem, quando venditor rem venditam ex pacto reemit.*

TRACTA-

TRACTATUS

DE RATIOCINIIS ADMINISTRATORUM, ET ALIIS COMPUTATIONIBUS,

SUMMARIA.

1. *Omne agens ſecundum rationem, agit propter finem.*
2. *Humanorum actuum laus non tam ex principio, quam ex fine comprobatur.*
3. *Exitus acta probat.*
4. *Finem nobiliorem eſſe his, quæ ſunt ad finem, Philoſophus firmavit.*
5. *Qui aliena negotia gerunt, vel quoquo modo adminiſtrant, non ſolum humano, verum & divino jure in calce ſuæ adminiſtrationis rationem reddere aſtringuntur.*
6. *Rationem non ſufficit qualemqualem reddere, ſed talis eſſe oportet, quæ rectitudinem & veritatem contineat.*
7. *Adminiſtrator, qui veram & rectam rationẽ non reddit, ut falſus puniri poteſt.*
8. *Adminiſtrator, qui veram & rectam rationem non reddit, infamia notatur.*

CAPUT PRIMUM, SIVE PRÆFATIO.

ETſi † in omnibus rebus agendis, potiſſima pars dicatur eſſe 1
principium, ut advertit conſultus *in l. 2 ff. de orig. jur.* (ita ut dimidium facti qui bene cœpit habeat) tamen negari non poteſt, quod omne agens ſecundum rationem, agat propter finem, quo fit, ut † omnis humanorum actuum laus non tam 2
ex principio, quam ex † fine comprobetur, juxta illud Virgilianum: 3
Exitus acta probat.

Cujus ſententiæ meminerat Claudianus *in l. aut facta, §. eventus, ff. de pœn. & tex. l. 1. 3. par. 2.* ad cujus concluſionis comprobationem Philoſophus inquit,
4 finem † nobiliorem eſſe his, quæ ſunt ad finem, & juxta illud Eccleſiaſtes
5 *cap. 7. Melior eſt finis, quam principium.* † Unde cum ille, qui aliena negotia gerit, non ſolũ humano, verum etiam divino jure in calce ſuæ adminiſtrationis rationem reddere teneatur, nam & ita villico juſſit Salvator, *Lucæ cap. 16.* & refert Summus Pontifex *in cap. qualiter & quando, el 2. de accuſat.* tenentq; plures Dd. relati à Boetio *in tract. de decim. tutor. præſc. c. 1. n. 154.* plures etiam relati à Rolan. *conſ. 49. n. 1.* Menoch. *lib. 2 de arbit. cent. 2. caſu 209. n. 1.* tunc demum bene recteq; aliquem in adminiſtratione verſatum fuiſſe
6 arbitrabimur, ſi † peracta finitaq; adminiſtratione introitus & exitus legitime conjectos, domino ſive principali ſuo reddiderit, & reliqua ſimul ſolverit: non enim ſat eſt, ut qualemqualem rationem reddat, ſed talem eſſe oportet, quæ & veritatem & rectitudinem contineant, & ita partitio jure conſtitutum fuit *in l. 26. tit. 12. part. 5.* ibi: *Dan doles cuenta verdade ray dere-*
7 *cha.* Alias autem, ſi † ratio vera & recta non fuerit, adminiſtrator, ut falſus, à lege punitur, ut *in l. 1. §. tutores, ff. de falſis* ibi, *perinde puniantur, ac ſi falſum commiſiſſent.* ubi hoc tenet Bar. Greg. Lupus *in l. 6. verbo, cuenta, tit. 1. 1. part. 6.*
8 ac itidem perpetua † infamia notantur, ut *in l. 1. ff. de his qui not. infam.* neq; ab imperiali beneficio, ulla abſolutione hujuſmodi notæ fruuntur, ut *in l. fin. C. arbit. tutelæ*, Damhoud. *de tutore, c. 3. n. 4.*

SUMMARIA.

1. *Rationis materiam dicit Bar. utilem, & quotidianam.*
2. *Ratio vera quid ſit, quidve continere debeat.*
3. *Rationem illam eſſe veram, Bald. exiſtimat, quæ dati & accepti commemorationem comprehendit.*
4. *Rationem illam verã eſſe, Socinus oſtendit, quæ hinc inde crediti & debiti commemorationem continet, qua mediante quid reliquatum fuerit, oſtenditur.*
5. *Rationem veram illam eſſe (Molinæus teſtatur,) in qua volumina, cautiones, actusq; ſui, adminiſtrator exhibet, & tradidit legendas, percontandas, diſpungendas, atq; excutiendas offert, & quod reliquatum fuerit, exſolvit.*
6. *Rationem qui reddere tenetur, quid facere debeat.*
7. *Rationem reddere, vel rationem edere, in quo differant.*
8. *Rationum reddendarũ conditio, omne, quod quoquo genere ſervi actum fidemq; reſpiceret, continet.*
9. *Ratio arbitrio boni viri fieri & reddi debet.*
10. *Ratio reddi debet ſecundum loci conſuetudinem.*

11. *Ratio*

11. Ratio debet cum legitimo contradictore regulariter diſpungi.

CAPUT II.

Ratio quid ſit, quidve continere debeat.

HAnc † rationis materiam dicit multum utilem & quotidianam Bar. *in* 1
l. inſtar, n. 10. C. de jure fiſc. lib. 10. & ideo ad hujus noſtri tractatus cogni-
tionem ſpectat, ipſius rationis veram diffinitionẽ prius indicare, vel ſi con-
gruenter diffiniri non poſſit, quid ſit ratio, quidve continere debeat, oſten-
dere. Et in primis Lucas de Penn. *in l. percipit, §. quat rimeſtris, verbo, ratioci-
niis, C. de anon. largi. lib. 10.* dicit, quod ratiocinare nihil aliud eſt, quam ra-
tionabiliter ſubtiliterq; diſputare, & à certis ad incertorum indagationem
niti, idq; confirmat Nicol. *Boer. deciſ. 395. n. 3.* Ulpianus tamen *in l. ſi quis, §.
rationem. ff. de edendo.* illam veram reputat eſſe rationem, quæ † ultro citroq; 2
dandi accipiendi, obligandi, ſolvendiq; negotiationem continet, & cum
hac diffinitione tranſit Porcellinus *in tract. de inventario, c. 6. n. 14. volum. 6.
tractatorum.* Hæc tamen rationis diffinitio non placuit Baldo, *in rubr. C. de
fide inſtrum. n. 31.* utpote quia unius tantum actus mentionem faciat, & ideo
ipſe aliter diffiniendam reputat, & illam veram eſſe rationem profitetur,
quæ † dati & accepti commemorationem comprehendit, & hæc videtur, 3
approbari de jure regio, *in l. 3. tit. 5. lib. 9. in nova legum regni collectione,* ibi,
Quelas quentas ſe hagon porcargo y deſcargo.

Verum cum ex ſupradictis vera diffinitio (quæ convertatur cum ſuo dif-
finito,) haberi non poſſit, melius erit, ut ſcias, quæ debeant in rationis calcu-
latione intervenire: & in propoſito Socin. *conſ. 149. verſ. ex quibus.* illam re-
ctam veramq; rationẽ eſſe profitetur, quæ † hinc inde crediti & debiti com- 4
memorationem continet, qua mediante, quid reliquatum ſit, oſtenditur,
cujus ſententiam ſequitur Baeça *de decima tutor. præſt. c. 2. n. 176.* Molin. *in
conſuetud. Pariſ. tit. 1. §. 6. gl. 6. n. 14.* melius omnibus & uberius hunc actum
reddendæ rationis explicat, dicens, illum † adminiſtratorẽ bonam rectamq; 5
rationem præſtitiſſe, qui volumina, cautiones, inſtrumenta, actus ſui exhi-
bet, & tradit, rationesq; legendas, percontandas, diſpungẽdas atq; exhiben-
das offert, & quidquid reliquatum fuerit, exſolvit, cujus deſcriptionis inda-
gatio evidenter fuit collecta ex text. *in l. cum ſervus, ff. de cond. & demonſt.* ibi,
Incipit quidem à facto pervenit autem ad pecunias. Et rurſus ibi, *Itaq; cum ſervo
ſub hac condirione teſtamento libertas datur, ſi rationes reddiderit, non hanc ſolam
habent ſignificationem, ſi cautiones inſtrumentaq; omnia actus ſui exhibuerit hære-
di, ſed & ſi reliqua ſolverit* Ex † cujus text. deciſ. dicit Afflict. *deciſ. 157.* in Nea- 6
politano conſilio decretum fuiſſe, ut condemnatus ad reddendam ratio-

nem, pro reliquis, (abſq; nova ſententia) executari poſſit, & hæc ſententia comprobatur ex text. *in l. quamvis. ff. de cond. & demonſt.* ibi, *quamvis rationem reddere nihil aliud ſit, quam reliqua ſolvere.* & hanc ſententiam tenuit etiã Se-
7 natus Genu. *deciſ. Genuen. 81. n. 7.* ſecus † tamen eſſet, ſi quis condemnatus eſ-
8 ſet ad exhibendum rationem, quia non eſt idem, rationes † exhibere, quod rationes reddere, ita Rebuff. *in l. boves, §. hoc ſermone, verſ. inter edere, pag. 41.*

Verum licet ſub conditione reddendarum rationum, omne quod quo-
9 quo † genere ſervi, actum fidemq; reſpicit, comprehendatur, ut *in l. Thais. §. Stichus. ff. de fideicom. liber.* Tamen rationem arbitrio boni viri præſtandã fore, voluit Bald. *in l. voluntatis, n. 2. C. de fideicom.* Menoch. *de arbit. caſu 209. n. 12.* Maſc. *de probat. concluſ. 253.* deciſ. Genuen. *163. n 14.* & in materia red-
10 dendæ rationis, conſuetudo loci, ubi adminiſtratio geſta fuit, eſt ſervanda, ut voluit Rota Genuenſis *deciſ. 141. n. 1.* & ut hoc unico verbo reſolvam, qui rationem veram & rectam reddere tenetur, ſex præciſe adimplere debet, ſcilicet libros rationum legitime & ſecundum conſuetudinem patriæ confectos edere, calculum ponere, reliquã ſolvere, moram purgare: & hæc quatuor cumulavit Eſtraca *in tract. de mercatura, 2. p. num. 67.* deciſ. Genuen. *164. num. 21.* quibus ego alia duo addenda fore exiſtimo, ſcilicet, quod ei,
11 cujus intereſt, ſit præſtanda: debet † enim ratio cum legitimo contradictore calculari, cum res inter alios acta neque obeſſe neque prodeſſe poſſit, ex *rubr. C. res inter alios acta.* ac rurſus, ut coram competenti judice præſtetur, ut patet ex ſacro Concil. Tridentino, *ſeſſ. 22. cap. 9.* ubi dicit, quod alias non dicitur reddita ratio.

SVMMARIA.

1. *Rationem adminiſtrationis reddere tenentur tutor vel curator, & diſpoſitum in uno cenſetur diſpoſitum in alio, & ſimilibus.*
2. *Tutor honorarius, qui ſuper intendit adminiſtrationi, rationem reddere debet, & qualiter.*
3. *Negotiorum geſtor rationem geſti negotii reddere eſt obnoxius.*
4. *Factores qui de tutoris vel curatoris mandato adminiſtraverunt, rationẽ reddere debent.*
5. *Servus, qui domini negotia adminiſtravit, ſi vendatur, antequam rationem reddiderit, poterit compelli emptor, ut illum domino revendat ad hoc, ut ſibi rationem præſtet.*
6. *Socius adminiſtrans, ſocio non adminiſtrandi rationem reddit.*
7. *Hoſpitalarius, ſive Orphanotrophus, vel executor teſtamenti, rationem reddere debet.*

8. Frater,

8. Frater qui bona patris pro indiviſo exſiſtentia adminiſtravit, fratribus aliis rationem reddit.

9. Capitulum gerens negotia epiſcopatus ſede vacante, rationem reddere tenetur.

10. Conſules & Rectores civitatum & villarum, de bonis Reipubl. rationem præſtare debent.

11. Minor qui al cujus bona adminiſtravit, (etiam non habita ratione ætatis) rationem reddere compellitur.

12. Creditor qui bona ſui debitoris ex cauſa judicati poſſedit, quando de fructibus a ſe perceptis rationem reddere teneatur debitori.

13. Uſufructuarius, proprietario rationem reddit.

14. Hæres fideicommiſſariis, legatariis, & creditoribus defuncti an rationem reddere debeat, de bonis hæreditariis.

15. Uxor qui mortuo marito in bonorum retenſione (pro dote) remanſit, an creditoribus aliis rationem bonorum & fructuum reddere debeat.

16. Procurator ad lites conſtitutus an aliquo caſu rationem reddat.

17. Filius qui vivente patre adminiſtravit bona parentis, an patre mortuo aliis fratribus rationem reddat.

18. Executor teſtamenti an rationem reddere debeat, & quibus.

19. Epiſcopus qui bona relicta pauperibus diſtribuit, an de diſtributione rationem reddere debeat.

20. Actor univerſitatis rationem reddere debet.

21. Sequeſter ſive publicus ſive privatus rationem reddere debet.

22. Mater tutrix filiorum rationem reddere debet, & idem in avia.

23. Pater de caſtrenſibus, vel quaſi caſtrenſibus filio rationem reddit, & qui de aliis.

24. Maritus qui hæreditatem (conſtante matrimonio uxori advenientem) adminiſtravit, an de illa rationem reddere debeat ſoluto matrimonio.

25. Mercatores & omnes alii qui gabellam ſolvunt, an rationem de emptionibus vel venditionibus reddere debeant fiſco, vel publicano gabellam conducenti, & qualiter.

26. Promittens tenere rationem de aliqua re, omnino rationem reddere debet de illa etiamſi alias à reddenda ratione immunis ſit.

27. Patruus tenetur de tutela rationem reddere negoti.

28. Filius curator patris furioſi, rationem curæ reddere eſt obnoxius.

29. Tutor vel curator rationem reddere debet etiamſi non ſit in uſu rationem reddere.

30. Tutores ſi plures fuerunt conſtituti, ſimul rationem reddere debent.

31. Judex non ſolum pro ſe, verum pro ſuis officialibus rationem officii adminiſtrati reddere debet.

32. ***Adminiſtrator quilibet, ſive neceſſarius, ſive voluntarius, ſive à lege, judice vel parte fuerit conſtitutus, vel etiam ſi ſine mandato adminiſtravit, illis quibus intereſt, rationem reddere tenetur etiam ſi ſit ſummus Pontifex, ad idq; eorum hæredes adſtringuntur.***

CAPUT III.

De his qui rationem reddere adſtringuntur.

1 PRo † hujus noſtri tractatus evidentia, imprimis præmittendum erit, quod tutor vel curator rationem reddere debet; & regulariter diſpoſita & deciſa circa tutores, locum etiam habebunt in curatore, decurionibus reipublicæ, hoſpitalariis, prælatis, magiſtris fabricæ, proviſoribus ſive adminiſtratoribus bonorum pauperum, & aliis piorum locorum adminiſtratoribus, *ut late probavit Barth. Socinus conſ. 66.n.2.volumine 3. Jodocus Damhouderius in tractatu de tutore c. 7.n. 55. & 56.* & idem in Inquiridione parium, aut ſimilium juris, inter communes doctorum opiniones, *fol. 673. verbo, tutoribus*, quinimo & in cæteris privatis adminiſtratoribus hoc voluit Petrus de Ubal. *in tractatu de duobus fratribus, part. 12. num. primo*, cui ego non aſſentio. Quibus ſic pro conſtanti habitis, dicendum erit, tutores vel curatores rationem reddere eſſe obnoxios, *lege prima §. officio. ff. de tutel. & ratio: diſtrah. lege rationes & lege adverſus C. de adminiſtrat. tuto. Rebuffus in lege Bo-*
2 *bes §. hoc ſermone verſic. ad primum ff. de verbo ſignificatione*, & † quod etiam tutor honorarius, qui ſuperintendit aliorum adminiſtrationi, rationem reddere, vel aliorum rationi aſſiſtere debeat, tenet Procelinus *in tractatu de inventario, c. 1. n. 5. Iodocus Damhouderius in d. tractatu de tutore, fol. 66. n. 32.* ubi
3 honorarium etiam de mala adminiſtratione † aliorũ teneri firmavit. Quod autem huic redditioni rationis negotiorum geſtor teneatur firmat. *C. in l. 2. ff. de neg. geſt.* & probatur *in l. 26. tit. 12. par. 5. Rebuffus in d. §. hoc ſermone, verſic. undecimo extende deciſ. Genuen. 1. 26. n. 9. & 163. n. 1.* & quod † factores de a-
4 liorum adminiſtratorum mandato adminiſtrantes, domino etiam rationẽ reddere teneantur, tenuit Barbatia, *conſil. ultimo dubio 4 vol. 3. Rebuffus ubi ſupra, verſi. decimo proceditur*, & hujus redditionis rationis favor tantopere jure juvatur, ut ſi quis vendiderit ſervũ, qui ſua negotia adminiſtravit, ſi non-
5 dum rationem † adminiſtrationis præſtiterit, poterit illum ab emptore evincere pro eodem pretio, donec ſibi rationem reddat, *l. interdum, ff. de publica. & vectiga.* quod eſt notandum & digito ligandum pro limitatione
6 regulæ, *l nec emere. C. de jure delibe.* Præterea † & ſocius adminiſtrans, ſocio non adminiſtranti & verſa vice unus alteri rationem reddere tenetur. *ut reſpondit Socinus conſil. 37. per totum Iaſ. conſ. 4. num. 1. Menoch. lib. 2. de arbit.*

caſu

caſu 209.deciſio Genu.39.n.3. & 173.n. 5. quam concluſionẽ extendit Rebuffus ubi ſupra ad illum, qui particeps eſſet adminiſtrationis ſocietatis, *in verſiculo decimo quinto* Rurſus & hoſpitalarius,† ſive Orphanotrophus ac itidẽ 7
exequutor teſtamenti rationem reddit, *ut voluit Molinæus in conſuetudine Pariſ.tit.1.§.6.gloſſ.6.n.5. Rebuffus loco ſupra dicto verſiculo decimo ſexto.* Itidem & frater, qui communia bona † pro indiviſo exſiſtentia adminiſtravit, aliis 8
fratribus illam reddere erit obnoxius, *ut firmavit Abbas conſilio 12. numero quinto, Socin ſenior, conſilio 23. 1. columna 1. Decius conſilio 25. 5. Aymon. conſilio 159.n.6.Iuan.Garcia de expenſis, cap.20.n.22. Rebuff.ubi ſupra, verſiculo ſexto, in fratre.* † Et quod capitulum gerens negotia epiſcopatus ſede vacante 9
ad reddendum rationem poſſit adſtringi, firmat Rubeus *conſilio 131. numero decimo tertio, & eum refert & ſequitur Menochius de arbitr. ubi ſupra, numero 8.* Item Archidiaconus, & quilibet alius prælatus inferior, qui eccleſias ſibi ſubditas viſitavit, rationem viſitationis ordinario reddit, & integra viſitationis acta illa exhibet, *ut in concil. Trident. ſeſ. decima quarta, capit.3. verſicul. viſitatores etiam,* & an parochus ſive vicarius eccleſiæ patrono rationẽ reddere debeat, ponit late Rebuff. *in tract. congruæ portionis, num. 40. cum ſex ſeqq.* Conſules (itidem) & rectores civitatum & villarum † rationibus 10
bonorum reipublicæ ſunt obnoxii, *ita Soci. conſ. 73. Rebuff. ubi ſupra verſicul.17.* Minor † itidem, qui aliena negotia adminiſtravit (etiam non habita 11
ratione ætatis) rationem præſtat, ut in facto Conſultus, reſpondit Ruin. *conſ.94.num.6.vol.5. Menoch d.caſu 209.n.9.* Quinimo & creditor, qui bona † debitoris ex cauſa judicati poſſedit, aliquando rationẽ reddere tenetur 12
debitori, ut in lege prætor ait, *ff. de bonis authoritate judicis poſſiden.* quem textum ad hoc refert Molinæus *in conſuetud. Pariſienſ. titulo primo, gloſſ. ſeptima, numero duodecimo, deciſio. Genue quarta: numero 1. & 2.* Hoc tamen verum intelligit Molinæus *Ibi*, quando creditor ſua propria authoritate bona ſui debitoris occupavit & intravit, ſecus autem ubi bona authoritate judicis poſſediſſet, quia eo caſu rationem præſtare non compelleretur. Verum hodie in Hiſpaniæ tribunalibus, ut utroq; caſu rationem fructuũ haberi præcipitur, & ubi debitor debitum cum intereſſe offert, condemnatur creditor ad bonorum reſtitutionem cum fructibus præcipiendo, quod creditor rationem fructuum reddat, quæ praxis magis humanitate & æquitate quam jure fundatur. Item † & uſufructuarius proprietario rationem reddit, *l.1.§. recte ff. de uſufr.* & hæres † fideicommiſſariis legatariis, ſive creditoribus de- 13 14
functi cui ſucceſſit, *ita Bart. in l. cum tale. § . Titius, num. 2. ff. de condit. & demonſtr. Roland. conſil.49. numero 9. Molin. de Hiſpa. primo. lib.1. c. 28. verſ. in ſecunda ſpecie.* † Et quod uxor, quæ mortuo marito in retentione bonorum 15
perman-

permanſit, creditoribus & aliis inter eſſe putantibus, rationem reddere ſit obnoxia, tenet Aiora *de partitio. c. 2. n. 8. & 9.* Ac rurſus procurator ad lites
16 conſtitutus, aliquando domino litis rationem † reddit *l. qui proprio. § procurator. ff. de procur. l. 25. tit. 5. par. 3. deciſ. Genu. 53 n. 2. & 191. n. 2. Rebuffus in d. §.*
17 *hoc ſermone pag. 545. verſ. decimoquarto*, filius † etiã qui vivente patre ejus bona adminiſtravit, eo mortuo aliis fratribus rationem reddit. *l. cum oportet §. ſed in hac ſpecie. C. de bonis quæ liber. Caſtellus in l. 27. Taur. n. 18. Greg. Lupus in l. 26. tit. 12. part. 5. gl. verbo, quenta verdadera. Pinelus in l. 1. 2. C. n. 39. C. de bonis mater. Rebuffus. ubi ſupra verſ. ſexto in fratre. Parlatorius aliquos ex ſupra dictis*
18 *referens lib. 1. rerũ quotidianarum, c. 19. n. 3.* Itidem † executor teſtamenti ordinario ſeculari, vel eccleſiaſtico (ad petitionem hæredis vel aliorũ cui intereſt rationem reddit, *ut in authent. de eccleſiaſticis titul. §. Pauperibus, & in authentico de ſanct. Epiſcop. §. œconomos, ita Bald. in l. id quod pauperibus, n. 38. C. de epiſc. & cleric.* ubi dicit, quod executores teſtamenti poſſũt compelli, ut reddant rationem Epiſcopo usq; ad quatuor annos, idq; tenet Rebuff. *ubi ſupra verſiculo 9. etiam Matiencus in l. 14. titulo 4. gloſſ. 1. n. 2. lib. 5. in nova legum regni*
19 *collectione.* † Quinimo & ſi ab alio executore petatur, ut ratio ſibi reddatur ab eo ſocio executore qui ſolus adminiſtravit, ipſi ſocio ratio præſtari debet, *ut tenet Bartachinus in tractatu de Epiſcopo. 6. part. quæſtione 29. verſicu. prædictis, num. 64.* & jam hoc ita fuiſſe judicatum multoties vidi. Quinimo, & ſi Epiſcopus diſtribuerit inter pauperes aliquam quantitatem pecuniæ à teſtatore relictam, judici ordinario rationem reddere compellitur, *ut in l. nulli. Cod. de epiſcopis & cleric. & in l. 5. titulo 10. part. 6.* licet ibi Gregorius intelli-
20 gat (& benè) pro ordinario metropolitanum. Item judex non ſolum † pro ſe, verum pro ſuis officialibus rationem officii, quod geſſit & adminiſtravit, reddere erit obnoxius, *ita Avend. alios referens in 1. parte de exequen. mand.*
21 *cap. 3. n. 5.* & item de actore univerſitatis eſſet dicendum. Itidem † & ſequeſter ſive depoſitarius rei depoſitæ rationem præſtat, *ita Caſtellus in d. l. 27. Tauri, num. 9. Rebuffus ubi ſupra verſiculo decimo nono & eſt text. de jure regio*
22 *in l. 23. tit. 2. lib. 3. Recopil.* Mater † itidem tutrix filiorum rationem reddit, *ita Decius conſilio 349. num. 6. Boerius deciſ. 61. & hos & alios refert & ſequitur Menoch. de arbitr. l. lib. 2. caſu 209. n. 6. Rebuffus ubi ſupra verſ. ſeptimo extendit, Guetierrez de juramento confirmatorio 1. p. c. 4. num. 19. & 23. & c. 41. nu. 3. & in avia notat Socin. conſ. 2. l. 1.* Quinimo & pater qui habuit bona adventi in vel profectitia filii tamquam legitimus adminiſtrator, ipſi filio rationem præ-
23 ſtare non compellatur. Sed † tantum ut ipſi filio bona tradat aſtringantur, *ut in l. 2. tit. 2. p. 3. ibi, que le entregue de aquellos bienes.* Tamen ſi adminiſtravit ut tutor vel curator, vel ſi Caſtrenſia vel quaſi Caſtrenſia adminiſtravit, pro-

proculdubio rationem ipſi reddere debet, *ita Bart. in l. litis. §. fin. ff. de negot.*
geſt. eo quia fructus ex peculio Caſtrenſi, vel quaſi illi non acquiruntur, *ut te-*
net Lara de alimen. in princ. n. 68. Pala. Rub. in repe. rubri. de dona. §. 42. n. 9. Ca-
valcan. de tutore n. 291. licet ſimpliciter eam reddere ſufficiat, *ut volui: Caſtel-*
lus ubi ſupra, & videtur probari ex text. *in l. cum multa. C. de bonis quæ lib. Ca-*
ſtellus in tract. breviſſimo rationum vulgari ſermone compoſito. 2. par. fol. 5. verſi-
culo, de aqui ſe infiere, Rebuffus ubi ſupra. Aymon. conſil. 218. Roland conſil. 49. n.
13. Roderi. Suarez in quæſtione majorat°, num. final. Abb. conſ. 63. in fin. lib 2. Me-
noch. d. caſu 209. n. 7. vel etiam ſi adminiſtravit bona filii emancipati. *l. litis.*
§. pater. ff. de negot. geſt. Aymon. conſil. ſupra relato, num. 2. & 3. & ex ſupradictis
deduci poterit intellectus ad text. *in leg. cum oportet, verſic. neque rationem.*
C. de bonis quæ liber. † Et ſi maritus conſtante matrimonio bona, quæ extra 24
dotem uxori obvenerunt, adminiſtravit, ſoluto matrimonio de illis ratio-
nem præſtare debet, *ita Bald. Novellus in tract. de dote privi'. 14. num. 2. in fin.*
† Et quod mercatores & omnes alii, qui gabellam ſolvere tenentur, ratio- 25
nem emptionum & venditionum fiſco, vel publicano, ſive gabellario red-
dere teneantur, probat Bald. *in l. diſſolute C. de conditioni. inſert. Martin. Lau-*
den. in tractatu de fiſco, quæſtione 208. volumine 3. & hodie hoc jure regio con-
ſtitutum eſt *in l. 23. tit. 19. lib. 9. recopil.* ubi ponit formam hujus rationis, &
libri, in quo continetur, quod præfati doctores intelligunt, ut ſaltim librũ
emptionum & venditionum fiſco vel gabellario exhibere teneantur. † Iti- 26
dem & qui promiſit rationem tenere de aliqua re, uti adminiſtrator, ratio-
ni obnoxius manet, ut voluit ſenatus Genuenſis, *deciſione 58. num. 2.* Iti-
dem † patruus rationem tutelæ tenetur reddere nepoti, *ut per Rebuff. ubi ſu-* 27
pra verſiculo octavo, pag. 544. † Quinimo & filius curator patris furioſi, 28
vel mente capti, non minus rationi reddendæ obligatur, *ut per Bertachin. in*
tractatu de epiſcopo. 6. part. num. 64. verſicul. quinto idem, volumine 4. Baeca de
decima tuto. capit. 4. numero 32. Et hic actus reddendi rationem admodum
neceſſarius eſt pro bona reipublicæ politica, ut etiamſi non ſit in uſu red-
ditio † rationum, quilibet adminiſtrator rationem reddere compelli poſ- 29
ſit, *ut voluit Afflictus in conſtitutio. Siciliæ, quæ incipit minoribus in fine, Caſſaneus*
in conſuetudinibus Burgundiæ rubric. 6. §. 6. verſicul reddere, num. 20. quos refert
& ſequitur Baeca in tractatu de decima tuto. cap. 2. nu. 159. & licet præfati do-
ctores hanc concluſionem veram eſſe in tutore vel curatore (tantum) exi-
ſtiment, tamen & in quolibet alio adminiſtratore locum habebit, *ut vo-*
luit Guido Papæ deciſione 631. in principio, verſicul. quarto, an prætextu & in re-
ſponſione ad quartum dubium, numero 9. Cujus ſententia comprobatur quia
cum redditio rationis ſit de jure divino, *ut ſupra, cap. 1. probavimus*, è nulla

 conſue-

conſuetudine contraria poterit abrogari, *ut in 6. diſtin. in principio, & in §. his ita Anton. de Roſſellis in tractatu de conciliis, capit. poſtquam retulimus, num. 10.*
30 Quod † ſi plures dati fuerint tutores vel curatores, minori omnes ſimul rationem reddere debent, *ita Bald. in l. ſi plures. Cod. de conditionibus inſertis. Caſſaneus in conſuetudin. Burgundiæ rubrica 6. §. 6. verbo reddere.* Quod tamen intellige verum niſi uni eorum tantum fuiſſet commiſſa adminiſtratio, *ut voluit Baeca de decima. cap. 2. num. 66.* judex etiam non ſolum pro ſe, verum pro ipſius officialibus rationem in ſyndicatu præſtare debet, *ut voluit Avendan. de exequend. manda. 1. parte. cap. 3. num. 5.* † Et ut unico verbo omnia
31 abſolvamus, quilibet adminiſtrator, ſive neceſſarius, ſive voluntarius, à lege, judice, vel homine conſtitutus (etiamſi ſine mandato adminiſtravit) rationem ſuæ villicationis, ſive geſtionis ei, cujus intereſt, reddere erit obnoxius, ut voluit Damhouderius *in tractatu de tutore & curatore, ſol. 66. n. 17.* Quod verum intellige, etiamſi ſummus Pontifex fuerit adminiſtrator, *ut per Berojum quæſtione familiari 15. Ioſephum Ludovicum deciſ. 4. num. 4.* ad idq; eorum hæredes adſtringuntur, *ut tenet Roman. conſil. 414. in princip. Decius conſ. 90. verſic. circa ſecundum.*

SVMMARIA.

1. *Adminiſtrator interim quod rationes non reddit ad ſacros ordines promoveri non poteſt.*
2. *Beneficia eccleſiaſtica non debent conferri, ei, qui aliena negotia adminiſtravit, donec rationem adminiſtrationis ſuſceptæ præſtiterit.*
3. *Adminiſtrator bonorum reipublicæ, vel etiam privati, non debet recipi ad religionem donec ratiocinia præſtiterit.*
4. *Epiſcopus & etiam Papa diſpenſare non ſolent, ut quis ad ſacros ordines promoveatur, vel in religionem recipiatur, interim quod ſuſceptæ adminiſtrationis rationem non præſtiterit.*
5. *Appellari non poteſt ab interlocutoria, qua judex præcipit, ut rationes reddantur, & ſi appellatum fuerit non obſtante appellatione judex absq; metu attentati procedere poteſt, dummodo adminiſtraſſe conſtiterit appellantem.*
6. *Rationem reddere obligatus, ſi ad eccleſiam confugiat pro non reddenda ratione, an ab ea impune extrahi poſſit.*
7. *Debitores qui ſublatis bonis cum eis ad eccleſias confugiunt, an impune ab illis extrahi poſſint.*
8. *Debitor publicarum functionum ſi ad eccleſiam confugiunt ab ea extrahi non debet, ſi pecuniam à ſe collectam ſecum non aſportavit.*
9. *Adminiſtratores, ſi bona ſua ſecum ad eccleſias aſportaverint, & rationes reddere*

dere detrectent in regio conſilio præſtatur ſchedula ad hoc, ut tanquam publici latrones ab eccleſia extrahantur.

10. Iudex eccleſiaſticus vim facit ſi judicem excommunicet, qui adminiſtratorem nondum redde item rationem & bona aſportantem, ab eccleſia extraxit ſi clericum adminiſtratorem capiat.

11. Factores & regis adminiſtratores ad regnum Portugalliæ fugientes ante redditam rationem, ab eo extrahi poſſunt.

12. Hæres adminiſtratoris, ſi ad eccleſiam confugiat, ante redditam rationem adminiſtratoris defuncti, vel reliquorum ſolutione nondum facta, an ab eccleſia extrahi poſſit.

13. Adminiſtratores duo ſi unius patrimonii fuerunt conſtituti, & unus adminiſtravit ſolus, an alter qui non adminiſtravit pro reddenda ratione poſſit conveniri, antequam conveniatur qui adminiſtravit.

14. Adminiſtrans, an prius quam ſocius qui non adminiſtravit, conveniri debeat pro reddenda ratione, & reliquorum ſolutione.

15. Differentia quæ ſit inter publicos, & privatos adminiſtratores.

16. Hæres illius qui adminiſtravit, an exequi debeat antequam ad ſocium qui non adminiſtravit perveniatur.

17. Factores ab adminiſtratore principali conſtituti, an domino pro reddenda ratione conveniri poſſint.

18. Adverſus illum qui rationem reddere tenetur, duplici remedio domino ſuccurritur, & an libellus generalis procedat.

19. Adminiſtratori ultimo ſupplicio damnato ſuccurritur, ſi dominus petat, ut antequam ſuſpendatur, vel decapitetur, rationem reddat, & interim ſuperſederi debet in executione mortis.

20. Condemnatus ad reddendum rationem, poteſt compelli ad præſtandum fidejuſſorem, interim quod eam reddit, & quando.

21. Adminiſtrator ſi uti ſuſpectus de fuga captus ſit, & facta computatione calculatores partium vel unus eorum cum tertio declarentur eum in nullo eſſe debitorem, an ſtatim debeat liber relaxari, appellatione adverſarii non obſtante.

21. Obligatus ad reddendum rationem, certo die vel tempore, non reddendo, illam tempore deſignato, dicitur eſſe in mora, & an teneatur ad intereſſe, ex illo die.

22. Ratio an reddi poſſit per procuratorem.

23. Petens rationem ſibi præſtari, à negotiorum geſtore, videtur ſuam geſtionem approbare.

24. Adminiſtrator an poſſit compellere dominum, ut ſecum ad ineundam rationem ſedeat.

25. *Tutor vel curator. an teneatur ſumptus & alimenta præſtare, minori petenti rationem interim quod ratio calculatur.*

26. *Tutores interim quod rationem non præſtiterint, gabellas non conducunt.*

CAPUT IV.

De odio & favore adminiſtratoris, reddentis, vel non reddentis Rationem.

QUi rationem reddere ſunt obnoxii ſi illam ſuo tempore non præſtiterint, multis quidem efficiuntur incommodis, & admodum hæc rationis diſpunctio lege divina, humanaq; , & canonicis inſtitutis favetur, ut
1 † jure conſtitutum ſit, quod interim quod adminiſtrator rationem non reddiderit ad ſacros ordines promoveri non poſſit, *l. 2. Cod. de epiſcop. &*
2 *cleric. capit. ſi quis obligatus. 54. diſtinctione. l. 23. titul. 6. partit. 1.* † Quod tempore quo ſuſcepit adminiſtrationem aliquibus ſacris ordinibus erat jam initiatus, minime beneficia eccleſiaſtica illi conferri poterunt, donec prius rationem villicationis reddiderit, *c. non confidat. 50. diſtinct. un. de oblig. ad ratiocinia.*

3 Rurſus & ſi religionem † talis adminiſtrator ante redditam rationem ingredi affectaverit, minime ante redditã rationem ad illam debet admitti, *c. legem 53. diſtinct. ibi, quod ſi etiam talis quiq; monaſterium petunt ſuſcipiendi nullo modo ſunt, niſi prius ratiociniis publicis fuerint abſoluti*, & per iſtum text. ita tenet Brigienſis *in ſuis quæſt. dominicalibus quæſt. 21.* ubi dicit, quod ſi talis adminiſtrator de facto fuerit ad religionem admiſſus, ad priſtinum ſtatum eſt
4 revocandus, ex text. *in l. officiales. Cod. de epiſc. & cleric.* Quod † ſi à monachis non revocetur, manu militari revocari poterit per judicẽ, ex text. *in l. ſi quis curialis. C. de epiſc. & cleric.* quæ ſententia in tantum vera eſt, ut neq; Epiſco-
5 pus, neq; † etiam ſummus Pontifex in ſimili caſu diſpenſare debeat, cum tali adminiſtratore, *ut in dicto cap. unico de obligatis ad ratiocinia & in l. 64. titulo quinto, partita prima, ibi Nin con aque illos que han de dar cuenta al Rey, oa otro ſeglar*, quod proculdubio ego verũ intelligo, quando talis adminiſtrator adminiſtraſſet bona alicujus ſæcularis perſonæ, quæ non eſſet de miſerabilibus, ſed Regis, reipublicæ, vel alicujus Magnatis ſive opulenti hominis, ſecus tamen ſi adminiſtraſſet bona alicujus miſerabilis, vel Eccleſiaſticæ perſonæ, *capite pervenit octuageſima ſexta diſtinction. tenet Abbas in dicto capite unico, numero 3.* qui optima in propoſito congeſſit. Et ratio illa eſſe poterit, quia cum judex Eccleſiaſticus ſit judex competens in cauſis miſerabilium perſonarum, *capite ſuper quibuſdam, de verborum ſignificatione, Bertachinus de Gabellis, quæſt. 23. n. 50.* per ingreſſum religionis non præjudicatur, quo minus

nus

nus omnibus juris remediis contra ipſum in religione exiſtentem procedatur, & ita diſponit textus *in l. 23. tit. 6. partita prima,* qui eſt notandus.

Præterea † in tantũ jura odio habent iſtos adminiſtratores non reddentes rationes, quod ſi ab eis appelletur, ab interlocutoria de reddendo rationem, adhuc judex appellatione remota adverſus illos procedere poteſt abſque metu attentati, dummodo conſtiterit adminiſtraſſe. Pro qua ſententia eſt text. *in authent. de ſanctiſſimis Epiſc. §. œconomos, collat. 9.* ibi, *Si vero putaverit ſe gravari, poſt repetitionem (hoc eſt redditionem,) Metropolitanus cauſam examinet, non enim conceditur eidem ante exactionem debiti proprios Epiſcopos declinare.* quem textum ita intelligunt ibi gloſſ. & Angel. *verbo, repetitionem,* Maranta *de ordin judic. cap. de appellationib. num. 197.* Lancellot. *de attentatis, 2 part. cap. 12. limitat. 19.* Gutierrez *in practicis quæſt. 37.* Cavalcanus *in tract. de tutore, à num. 222.* 6

Sed † rurſus in tantum jure huic redditioni rationum favetur, ut ſi obligatus ad reddendum rationem, ante illam redditam, ad Eccleſiam confugiat, adhuc ab ea extrahi poſſit, & prætextu immunitatis defendi nequeat. Quod maxime verum eſt, ubi talis adminiſtraſſet patrimonium regale, ex text. *in authent. de mandat. princip. §. publicorum,* ibi, *quoniã fiſcalium ratio, & militibus, & privatis, ipſiſq; templis, & cuncta Reipublicæ utilis & neceſſaria eſt, & in l. 5. tit. 11. part. 1.* ibi, *E por eſto mando el derecho de las leges antiguas que los ſaquen dellas, ſin calonna ninguna.* Et ibi, *E los que tienen de dar quenta a los Emperadores y a los Reyes de ſus tributos o de ſus pechos.* Et hæc ſententia non ſolũ locum habet in adminiſtratoribus Regiis, ſed etiã in judicibus, qui finito officio, rationẽ ſuæ villicationis præſtare, & ſyndicatui aſſiſtere ſunt obnoxii, text. *in l. unica, verſ. ultra ſacros terminos, C. ut omnes judices tam civiles quã crimin.* Par de Put. *in tract. de ſyndic. verbo, officialis, c. 8. n. 6. Abiles in c. prætorum, c. 1. n. 25. Caſtellus à Bobadilla in ſua politica prætorũ, lib. 5. c. 1. n. 120.* Et non ſolum in regalibus vel publicis adminiſtratoribus prædicta ſententia locum habebit, ſed etiam in quibuscunq; aliis adminiſtratoribus (ante redditã rationem) ad Eccleſiam confugientibus, ut voluit Boer. *deciſ. 215. n. 7.* Et hanc ſententiam tenent plures relati à Remigio de Gomi. *in tract. de immunitate eccleſiarum fallent. 37. & 38. Pacificus in ſua praxi, fol. 150. c. 3. n. 158.* Et confirmatur, quia ſimiles fraudatores ab Eccleſia ſubveniri non debent, ut *in d. l. 5. part.* ibi, *Cano ſeria coſa razonable que a tales malfechores como eſtos amparaſſe la Igleſia, que es la caſa de Dios, donde ſe deve la juſtitia guardar mas cumplidamente que entro lugar, e porque ſeria contra lo que dixo nueſtro Sennor Jeſu Chriſto por ella que ſu caſa e rallamada caſa de oracione, non deue ſer fecha cueva de latrones.* Latronibus enim aſſimilantur, qui cum rationem reddere teneantur, perſonas, libros, 7

 & chiro-

& chirographa contrectant, occultant, & retinent, *in d. l. 5. ibi, E los que tienen de dar quenta. juncto verſiculo præcedenti.* & in tutore hoc ipſum ſentit Baeça *ubi ſupra. cap. 13. num. 17.*

Adverſus tamen prædictam concluſionem urget text. *in l. tres tutores, ff. de adminiſtrat. tutor.* ubi tutores, qui perfide peregerunt adminiſtrationem, non dicuntur contrectare res pupillorum; Igitur ſi furtum eſt contrectatio rei alienæ invito domino, tutores, etiamſi perfidi dicantur, propter iniquam adminiſtrationem, non tamen latrones & fures dici poterunt, ad hoc, ut ab eccleſia extrahi poſſint. Rurſus pro hac ſententia facit, quia etſi fures dicerentur iſti tutores & adminiſtratores, adhuc tamen immunitate Eccleſiæ gaudere deberent, cum non poſſint dici fures manifeſti, quibus ſolis Eccleſiæ immunitas denegatur, ut *in cap. ſicut antiquitus. 17. q. 4. cap. inter alia. de immunit. eccleſ. l. 4. tit. 11. part. 1. ibi, A ſi como à los latrones manifeſtosque tieuen los caminos e las carreras.* Ideo iſti adminiſtratores ad Eccleſias confugientes ante redditam rationem, vel reliquorũ ſolutionem, tanquam ſimplices debitores reputari debent, quibus proculdubio immunitatis Eccleſiæ privilegium competit.

Pro ſedanda tamen hac difficultate dicendum erit, quod diſpoſitio *d. l. 5. tit. 11. p. 1.* (pro affirmativa ſententia ſuperius relata) locum habeat, quando tales adminiſtratores, tutores, collectores, ſive exactores tributorum, vel alii ſimiles adminiſtratores, vel eorum factores, ante redditam rationem ſecum bona, pecunias, vel libros rationum in Eccleſias conferunt, ut colligitur ex deciſione text. *in l. 13. tit. 2. lib. 1. & in l. 2. tit. 19. lib. 5. in nova legum regni collectione,* hi enim tanquam publici & manifeſti latrones ab Eccleſia extrahuntur, præſtita tamen cautione, quod in corpore non punientur, ut *in d. l.*
8 *13.* Secunda † tamen concluſio, ſcilicet, quod immunitate gaudere debet, locum habet, quando bona, pecunias, vel libros ſecũ in Eccleſias non contulerunt; tali enim caſu tanquam ſimplices debitores reputantur, & imũnitate Eccleſiæ ſicut cæteri, gaudere debent. Quam ſententiam tenet Roder. Suar. *in l. 2. tit. de los gouiernos, q. 5. n. 1. l. 2. fori. Covar. l. 2. varia. c. 20. n. 14.*
9 Sed adhuc † contra iſtos perfidos adminiſtratores ad Eccleſias confugientes, medela non deficit, quia creditores poterunt adire conſilium Regium,
10 & dabitur illis ſchedula Regia ad hoc, ut audices & alguacelli illos † impune ab Eccleſia extrahat, ac ſi publici latrones eſſent, ut tenet Olanus *in ſuis commun. opin. liter. F. num. 113.* Valdeſ. *in addit. ad Roder. Suar. ubi ſupr.* Gutier. *in tract. q. l. 1. q. 1. n. 19.* ubi dicit, quod ſi hoc caſu judex eccleſiaſticus miniſtro juſtitiæ (tales adminiſtratores ab Eccleſia extrahentes) cenſuris eccleſiaſticis gravaret, eosve pro publicis excommunicatis declararet, vim illis

mani-

manifeſtá inferret, & Curia Regia pro illa ſublevanda adiri poſſet. Et hanc ſententiam ſequitur Valdeſius primariæ juris Pontificii Cathedræ Profeſſor, & in noſtra Regali Cancellaria Advocatus, & acerrimo præditus ingenio modo vero Granatenſis prætorii ſenator meritiſſimus *in additionib. ad Rodericum in loco ſupra citato*, quod extende etiam, ubi talis adminiſtrator clericus eſſet, & à ſeculari judice caperetur, ut voluit Bobadilla *in politica lib. 2. c. 18. n. 138.* poterit etiam extrahi à regno Portugalliæ adminiſtrator Regius, vel factor mercatoris, qui non reddita ratione illuc confugit, ut *in l. 6. tit. 16. lib. 8. recop. verſ. 2. incip. Otro ſi en quanto toca a las perſonas.*

Et † prædicta ſententia non ſolum locum haberet in ipſis adminiſtratoribus (modo ſupradicto) ad Eccleſiam confugientibus, ſed etiá contra eorum hæredes, bona, ſive rationes, & libros ad Eccleſiam aſportantes: quia in materia rationum, dicta in adminiſtratore; regulariter locum habent in ejus hærede, quando reperitur eſſe in dolo, *l. 3. §. hæc actio, ff. de negot. geſt. l. tutelæ, & in l. omnes tutores, C. arbitrium tutelæ, text. elegans in l. alio, C. de in lit. juran. ibi, At enim hæres ejus ita demum ſi reperta in hæreditate dolo malo non exhibeat. & in l. 6. tit. 11. par. 3. Roman. conſ. 413. n. 2. Aym. conſ. 218. n. 3.* 11

Præterea † ſi duo fuiſſent unius patrimonii adminiſtratores conſtituti, non ſolum qui adminiſtravit, verum etiam qui nihil adminiſtravit, pro reddenda ratione convenitur in tantum, ut neq; beneficio ordinis ſe tueri poſſit, Ita Bart. *in l. cum alicui, n. 3. & 4. ff. de negot. geſt.* Mol. n. alios referens *in conſuetud. Pariſ. tit. 1. §. 6. gl. 5. n. 33.* idq; tenet Jodoc. Damhoud. *in quæſt. parium aut ſimilium juris*, quæ eſt inter communes opiniones plurimorum, *fol. 673. col. 2.* Baeça *in tract. de decima tute. cap. 15. n. 2.* 12

Adverſus tamen prædictam concluſionem videtur text. formalis & expreſſus *in l. 2. C. ſi tutor vel curator non geſſerit.* ubi cavetur, quod ſi duo tutores dati ſunt pupillo, & unus gerat, alius vero geſtioni vel adminiſtrationi non ſe intromittat, ille, qui non geſſit, non tenetur rationem reddere, niſi pro ab utroq; neglectis, & non adminiſtratis: igitur prædicta ſententia non eſt tenenda. In qua difficultate Molin. *ubi ſupra §. 6. gloſſ. 7. n. 23.* diſtinguendum fore exiſtimat, publica, an privata fuerit adminiſtratio. Primo enim caſu, proculdubio adminiſtratores publica authoritate deputatos, ſingulos, tam ſcilicet, qui non geſſit, quam ille, qui geſſit, ad reddendum publicas rationes compelli poſſe affirmat, licet adminiſtratio fuerit authoritate publica, utilitate vero privata. Ex textu *in l. 2. §. final.* ubi gloſſ. *verbo, veriorem, cum l. ſeq. ff. de curato. bonis dando.* quod ipſe verum intelligit, præterquam ſi in ipſa commiſſione & adminiſtratorum conſtitutione, diviſa fuiſſet adminiſtratio, ex text. *in d. l. 2. § ſi plures.* Dicit ergo, quod ſive feudo prehenſo,

ſive

ſive pignoribus pro executione rei judicatæ, ſive aliis bonis (quacunq; ex cauſa) de manú juſtitiæ depoſitis deputati ſint, in electione eſſet illius, cui ratio præſtari debet, quem mavis voluerit, pro tali ratione reddenda convenire, etiamſi penitus nihil geſſit, & quod ſic electus beneficium diviſionis ſive ordinis minime opponere poterit, licet habeat facultatem conveniendi, ſive capiendi conſortes, quod ſi ſolus ſolverit, beneficium cedendarum habebit, ex text. *in l. in creditore, ff. de evict.* quem pro hac ſententia citavit ipſe Molin. *d. gloſſ. 6. num. 32.* In ſecundo vero caſu, ſcilicet, quando authoritate privata tales adminiſtratores electi ſunt, contrarium ſit dicendum, ſcilicet, quod prius ille, qui geſſit, deinde qui non geſſit, pro reddenda ratione & reliquorum ſolutione debeat conveniri, per text. *in l. tutores qui poſt finem, §. in eum, ff. de adminiſtrat. tutor. ex eo.* quia ille nullum publicum gerit officium, quod ipſe limitat & intelligit, niſi ex qualitate adminiſtrationis vel rei, vel ex aliis circumſtantiis conſtare poſſit, quod utriq; data fuit poteſtas in ſolidum adminiſtrandi, quod in dubio eſt præſumendum, ut voluit deciſio Genuenſ. *59. num. 4.* Tali enim caſu tam qui non geſſit, quam qui geſſit, poterit ſimul pro reddenda ratione, & reliquorum ſolutione conveniri. Et ita voluit Bart. *in l. 1. §. ſed ſi duo, ff. depoſiti. & in l. ſi plures, num. 1. ff. de curat. bonis dando.*

Prædicta tamẽ Molinæi diſtinctio adverſatur Accurſii ſententiæ, *in l. 1. §. nunc tractemus, verbo, alterius, ff. de tutel. & rat. diſtrah. juncto text. ibi*, ubi cavetur, quod ideo tutor, qui non geſſit, ibi ſimul cum eo, qui geſſit, conventus fuit, ſcilicet, quia cum de facto conventus fuiſſet, non oppoſuit beneficium ordinis, (quod ſubintellige, niſi conſtaret, quod gerens non erat ſolvendo) in prædictis enim caſibus indubitanter ſimul poſſe conveniri, reputat Barbat. *conſ. 91. col. 6. in prin.* Quod autem oppoſita exceptione, diviſionis vel ordinis, non gerens audiri debeat, donec gerens excutiatur, firmavit gloſſ. *in l. creditor. §. duob. verbo, pro ſolitio, C. de transact. & facit text. in l. 2. C. ſi tutor non geſſit.* ubi tutor non gerens tenetur pro male geſtis à contutore, in ſubſidiũ, non vero principaliter & in ſolidum poteſt conveniri, & hanc ſententiam ſervatam fuiſſe in Curia Parlamenti. teſtatur Nicol. Boer. *deciſ. 60. n. 1. & 2. Maranta de ordin. judic. in procem. n. 18. deciſ. Genuen. 176. n. 7.* Rochegallus, qui
23 † ſubtiliter hanc materiam tractat *in l. eadem, n. 218. ff. de duob. reis. Joſephus Ludovic. deciſ. 4. num. 5.* & quod idem ſit in adminiſtratoribus Reipublicæ, adverſus Molinæi diſtinctionẽ, probat text. formalis *in l. quid ergo, ff. de ad municipal.* ubi duobus adminiſtratoribus ad regimen civitatis electis, ſi alter non adminiſtravit, prius qui adminiſtravit, & qui pro eo interceſſit, deinde qui illum adminiſtratorem nominavit, poſtremo vero, qui non geſſit,

geſſit, convenitur. Rurſus Molinæi diſtinctio diluitur ex text, non minus eleganti, *in l.1.C.quo quisq; ordine conveniatur, lib.11.* ubi loquendo in adminiſtratoribus bonorum publicorum Juſtinianus dicit: *Si vero ſeparatis portionibus ad munus nominati ſunt, prius proportione conveniantur, qui id munus adminiſtraverunt.* Ex quorum jurium diviſione manifeſte confunditur diſtinctio Molinæ rex Bartolo ſupra relata, quatenus inter publicam & privatã rationem diſtinguunt. Ex † omnibus namq;, ſive publicis, ſive privatis adminiſtratoribus (ubi adminiſtratio ab initio per dominũ diviſa non fuit,) prius qui geſſit, quam qui non geſſit, conveniri debet pro ratione reddenda, & reliquis ſolvendis, quod maxime locum habet, ſi à non adminiſtrante beneficium ordinis opponatur, & ita judicavit Genuenſis Senatus *deciſ. 64.* ex ſententia Barbat. *in d.conſ. 91.* & in duobus ſociis, quorũ alter adminiſtravit, alter vero deſidioſus ſtetit, idem judicavit Rota Genuenſis *deciſ. 176. n. 7.* Et ideo cavendum eſt in hoc à Molinæi ſententia, quatenus ubi ſupr. firmavit, quod publicus adminiſtrator, qui non adminiſtravit, tam ad exhibendum & præſtandum rationes, & reliquorum ſolutionem, velo levato, nedum pignoribus captis, ſed etiam ſtatim, & ſine ulla bonorũ mobilium diſcuſſione, per capturam & incarcerationẽ perſonæ compelli poſſit, tanquam qui geſſit, ſecus autem eſſe in privato adminiſtratore, quia illum via ordinaria. & jure actionis conveniendum reputat, quamvis propter ſubjectam materiam adverſus eum ſummatim procedendum ſit. Dico ergo in propoſito, quod licet verum ſit, quod ſi duo adminiſtratores conſtituti ſint bonorum publicorũ, tam unus, quam alter in ſolidum pro reddenda ratione adminiſtrationis obligatus ſit, tamen ſi unus tantum adminiſtravit, prius ille, qui adminiſtravit, quam qui non adminiſtravit, pro reddendis rationibus, & reliquis ſolvendis, debeat conveniri. Et ita colligitur manifeſte ex deciſione *d.l.1 C.quo quis ordin. conveniatur.* Cautela tamẽ erit, ut ſemper, qui non geſſit, citetur, & vocetur ad aſſiſtendum rationẽ illius, qui geſſit, quia hoc caſu ſtatim facta excuſſione abſq; novo proceſſu pro reliquorum ſolutione poterit conveniri, argumento eorũ, quæ notantur *infra cap.534.fere per totum.* Sed † modo dubitatur, an ſi ille, qui adminiſtravit, mortuus ſit tempore reddendæ rationis, an etiã prius hæres ejus, qui adminiſtravit, quam qui non adminiſtravit, pro ratione reddenda conveniri debeat. Et hanc quæſtionem tangit Petrus de Antiboli *in ſuo tract. de muner. §.1.verſ.quid ſi ruſticus, ubi* reſolvit, quod hoc caſu pri⁹ adminiſtrator, qui non geſſit, quam hæres gerentis, debeat conveniri, ex eo, quia hæres ſocii ſocius dici non poſſit ej⁹, qui non geſſit, ex text. *in l.hæres ſocii.ff.pro ſocio.* & ſimili caſu ita obtinuiſſe teſtatur. Dicit tamen, quod ſi computatis rationibus

14 15

nibus

nibus pecunia deficit, ab utroque pro æquis patronibus exigi debeant, ex text. *in l. fi. unus. ff. pro Socio.*

16 Sed modo pone, quod † quidam fuit conſtitutus adminiſtrator bonorum publicorum, vel privati, & ipſe alium factorem (pro ſe ſublevando) ad adminiſtrandum conſtituit, dubitatur modo, an adminiſtrator principalis an vero dominus rei adminiſtratæ, exigere poſſet rationem ab illo factore. Et videtur dicendum, quod cum bona adminiſtrata non pertineant tali principali adminiſtratori, ſed domino, qui illum conſtituit, nullo modo ipſe ab illo absque domini mandato & poteſtate rationem exigere poſſit, *ex reg. quod noſtrum, ff. de reg. jur.* Sed prædictis non obſtantibus, eſt dicendum, quod proculdubio jus petendæ rationis competat ipſi principali adminiſtratori, cum ipſe virtute mandati ſibi conceſſi ad adminiſtrandũ, illum factorem conſtituerit, & ita in terminis reſolvit Barbat. *conſ. 19. vol. 3. col. 3. verſ. circa ſecundum.*

17 Qualiter † autem agendum ſit adverſus adminiſtratorem, ad hoc, ut rationem reddat, ponit Bart. *in l. 1. Cod. ſi adverſ. rem jud.* ubi concludit, quod contra illum, qui rationem reddere tenetur, dupliciter agi poſſit, hoc eſt, ut reddat ratioꝛ ẽ, & reliqua ſolvat, (quod vulgariter dicimus, *dar cuenta com pago,*) & etiam ut condemnetur ad ſolutionem certæ quantitatis, ad quam reſtituendam declaretur, reum teneri occaſione adminiſtrationis ſibi commiſſæ, & ita ex Bar. *ubi ſupra*, tenuit Genuenſis Senatus *deciſ. 202. n. 1.* dicens, quod in hoc ſecundo caſu debitum petitum venit in proceſſu liquidandum per computa & libros rationum. Quinimo ſi quis ſolum dicat, peto rationẽ à Petro mihi reddi, & hic generalis libellus ſufficit ad hoc, ut condemnetur ad reddendum rationem, & reliquorum ſolutionem, quia nihil aliud eſt petere rationem, quam dicere, ut ſibi reliqua reſtituantur, ex text. *in l. quamvis, ff. de cond. & demonſt.* & in terminis ita tenet Soc. *conſ. 24. col. 11. in prin.* Quod ipſe verum intelligit, dummodo in proſequutione cauſæ actor deducat certas res vel quantitates, de quibus ratio præſtari debeat.

18 Nonnunquam † etiam utile eſſet adminiſtratori, rationes nondum domino reddidiſſe. Nam ſi adminiſtrator ultimo ſupplicio eſſet damnatus, & petatur à domino, ut interim, quod ſibi rationes ab illo damnato præſtantur, judex ſuperſedeat in executione ultimi ſupplicii, haud dubie judex hoc facere tenetur, donec ita damnatus rationem reddat, ex doctrina Angeli *in l. 1. C. de bon. proſcript.* quẽ ibi ſequitur Bal. Bar. *in l. 2. §. 2. ff. de cuſtod. reor. Greg. Lupus in l. 11. tit. 31. part. 7. gloſſ. verb. prennada. Ant. Gomez. in 3. tomo variar. c. 3. verſ. ſecundus caſus.* & hanc dicit ſingularem cautelam pro amico capitaliter damnato, adverſus quẽ remota appellatione proceditur, Cæpoll. *caut. 224.* & eum

& eum ſequitur Celſus *in ejus additione*, dicens, quod tali caſu judex proculdubio tenetur differre executionē, niſi, qui petit rationem, ſit in mora præſtandi informationem, qualiter ille damnatus ſua bona aliquo modo adminiſtravit, *Joſeph. Ludovic. deciſ. 70. num. 1. Peguera quæſt. crim. 22.*

Ulterius dubitatur, an ſi † quis fuerit condemnatus ad reddendum alicui rationem, ſtatim compelli poſſit ad præſtandum fidejuſſorem pro reliquorum ſolutione. In qua difficultate dicendum erit, quod quamvis talis teneatur, & compelli poſſit ad præſtandū fidejuſſorem de judicio ſiſtendo, minime tamen illud dare tenetur de judicato ſolvendo ſimul. Quam ſententiā tenuit Caccialup. *in tract. de debitore ſuſpecto fugitivo, ex num. 9. usq. ad 13.* & ejus ſententiam firmavit Palatios Rub. *in l. 66. Tauri. num. 36. Rodericus Suarez in tit. de los emplacamientos, verſ. ulterius nota, num. 4.* & in hunc modum, & ſub hac diſtinctione eſt intelligenda *deciſio Genuenſis 164. num. 22. & 23.* quatenus ibi dicitur, quod obligatus ad reddendum rationem, tenetur partem liquidam realiter offerre, & pro reſiduo liquidando debeat dare fidejuſſorem. Nam debet intelligi de fidejuſſore, de judicio ſiſtendo, non vero de judicato ſolvendo. Et hæc interpretatio eſt nimis utilis ad evitandum vexationes adminiſtratorum, & ideo illam digito ligabis, quia hic caſus quotidie contingit in praxi. 19

Quæro † iidem, *An ſi adminiſtrator uti ſuſpectus de fuga captus fuit, ad inſtantiam petentis rationem, & calculatoribus nominatis, ambo, vel unus cum tertio in hoc concordant, quod adminiſtrator nihil debet, an eo ipſo talis adminiſtrator appellatione vel reclamatione non obſtante, debeat à carcere relaxari libere, & ſine cautione, an vero ſub fidejuſſore?* Et hanc quæſtionem, dum hæc ſcriberem, habui de facto, & videtur dicendum, quod ſi quis fugiat eo tempore, quo debet reddere rationem ejus, quod adminiſtravit, eo ipſo adverſus eum ſit præſumendum, quod dolum in adminiſtratione commiſerit, ut *in authent. de collatoribus, §. ſi vero contigerit, collatione 9. leg. 3. C. de exacto. tributorum.* & ita tenet in terminis adminiſtratoris fugientis, vel fugam præparantis, Paulus Guillandrus *in tractat. de relaxatione carceratorum. in quæſt. de fuga incarcerati, verſicul. quæro primo, num. 5.* ubi dicit, quod ſi miniſtri juſtitiæ, vel alii, qui alicui adminiſtrationi præſunt, tempore ſyndicatus, vel quo reddere debent rationem adminiſtrationis ſuæ, fugerint de loco, in quo adminiſtrationem peregerunt, & ubi rationē villicationis reddere debuerunt, regulariter talis fuga facit ſemiplenam probationē contra illos, quod in dolo fuerint in tali adminiſtratione: igitur interim, quod cauſa diffinitive fuerit terminata, relaxari non debet adminiſtrator, niſi præſtitis fidejuſſoribus. 20

Sed prædictis non obſtantibus, in propoſito dicendum erit, quod licet verum ſit, quod adminiſtrator ex cauſa ſuſpicionis interim, quod rationes reddit, & reliqua reſtituit, capi poſſit, ut voluit Palac. Rube. *in l. 66. Tauri. num. 36.* ubi Gomezius *num. 2.* (quod maxime procedit, præcedente informatione de præparatoriis fugæ,) tamen ſi durante liquidatione rationum actor non juſtificaverit capturam, & illum debitorem eſſe non demonſtraverit, captura dicitur injuſta, & tanquam contra juſtitiam, & ex probatione privilegiata facta, debet revocari, adminiſtrator absq; fidejuſſione relaxari, *arg. tex. in l. hæc ſtipulatio, §. divus. ut legatorum nomi. cavea. ibi, iniquum eſſe ſupervacua cautione hæredes onerari, quoties res evidens eſt, nullo modo fideicommiſſum deberi.* Et in terminis hoc voluit ita Ang. *in l. nemo carcerem. C. de exacto. tribu. lib. 10.* Caccialup. *ubi ſupr. membro 6. n. 20.* Imol. *in l. 2. circa gloſſ. verbo, ſuſpectum, ff. ſolut. matrim.* & pro hac ſententia eſt text. elegans *in l. 1. §. hæc verba. ff. ne vis fiat.* ibi, *proinde ſi ob falſum creditum, vel ob falſam petitionem, miſſus eſt in poſſeſſionem, vel ſi exceptione ſubmoveri potuit, nihil ei debet prodeſſe hoc edictum, quia propter nullam cauſam in poſſeſſionem miſſus ſit.* & facit optime text. *in d. l. 66. Tauri.* quatenus probat quod non præcedente ſaltē ſummaria debiti informatione, non poteſt quis pro debito in carcere retineri; crederem tamen, quod ſi judici aliquo pacto liqueret, quod adhuc iſte adminiſtrator pro aliqua quantitate poſſet debitor reperiri, ſaltem ſub dicto fidejuſſore de judicio ſiſtendo tantum, vel ſub juratoria cautione illum à carcere poſſit relaxare. Et ita vidi judicatum in Cancellaria in favorem Petri Palomini mei clientuli.

21 Præterea † ſi quis certo tempore reddere rationem obligatus eſt ex pacto vel legis diſpoſitione, ſi adveniente eo tempore rationem reddere recuſaverit, vel illam ultro non præſtiterit, dicitur eſſe in mora, & ad intereſſe damnum paſſi poterit condemnari, quam ſententiam tenet Afflict. *deciſ. 1. 50. n. 3.* ubi dicit, quod ille, qui tenetur reddere rationem, & reliqua reſtituere, non reddendo rationē ſtatuto tempore, eſt in mora, & quando tempus non eſt in obligatione, interpellatio facit obligatum moroſum, ex text. *in l. mora, ff. de uſur. & in l. quod te mihi, ff ſi cert. pet. deciſ. Genuen. 164. n. 17.* Cautela tamen erit pro adminiſtratore, vel alio obligato, ad reddendū rationem, ad evitandam moram ex interpellatione reſultantem, ut ſi creditor illum interpellet, ipſe reſpondeat, *Amice calculemus rationem, quia ſi in aliquo fuerim debitor, ſum paratus ſolvere*; & hoc caſu non conſtituetur in mora, quod intellige, niſi dolo id faciat debitor: quam cautelam ſignavit Jaſ. *in l. quod te mihi, numero 8. ff. ſi cert. pet.* ubi refert aliam cautelam, quando rationes ſunt intricatæ, & quis pro illis reddendis interpellatur, ſcilicet, quod ad hoc, ut evi-

ut evitet pœnam, offerat fidejuſſorem de eo, quod apparebit debitor, quam ſententiam probat ex text. *in l. ſtatu liber rationem, & in l. ſervus qui hæredi. ff. de ſtatu liber. Angel. in l. ſi reſiduum Cod. diſtractio pigno.* Et ratio eſt, quia mora in non liquidis nunquam committitur, niſi per judicem declaretur quid ſit debitum, *ita Bald. in l. accep. 1. C. de uſuris.* Quod autem liquidum eſt ſtatim tenetur ſolvere *per jura ſup. dicta.*

Deinde † dubitari poterit, *an ratio poſſit reddi per procuratorem?* Et dicendū eſt, quod ſic, ex text. *in Auth. de collatoribus. ff. fin. collat. 9.* & ita tenet Abiles *in capitulis prætorum. c. 27. gl. entreguen 22.* & quia text. *in d. §. fin.* loquitur de ratione reddenda in ſindicatu, ut ultra omnes, vide text, loquentem in ratione adminiſtrationis pecuniæ, vel patrimonii *in l. 5. tit. 10. p. 6. ibi tenudo do es el Obiſpo de dar quenta por ſi, o por o otro, alivez ordinario, &c.* 22

Rurſus † dubitatur, *an eo ipſo, quod quis petit rationem ſibi reddi, ab illo qui ſua negotia geſſit, vel adminiſtravit, ejus geſtionem vel adminiſtrationem & contractus circa illam per ipſum factos approbare videatur.* Et in hac difficultate dicendum videtur, quod iſta informis patientia domini habetur pro conſenſu & ratificatione, *arg. text. in l. quam Tuberonis. ff. de peculio,* ſed prædicto jure non obſtante contrariam ſententiam tenuit in terminis Soci. *conſ. 24. col. pen. verſicul. ultim. neq; obſtat.* ubi expreſſe tenet, quod non bene ſequitur, Titius petet rationem à Sempronio ſibi reddi bonorum ſocietatis, ergo ratificat ſocietatem; cum talem rationem petere potuerit abſq; aliqua ratificatione, ideo quia ille actus petendi rationē indifferens eſt, quod poteſt ſe habere ad eſſe, & non eſſe, & quando actus habere ſe poteſt ad eſſe & non eſſe, nunquam reſultat præſumptio tacitæ voluntatis, *ex tex. in l. pro hærede. §. Papin. ff. de acqui. hæred* non enim probat hoc eſt quod ab hoc contingit abeſſe, *l. non hoc. C. unde cognati, cum complicibus.* 23

Ulterius † dubitatur. *an adminiſtrator, vel qui aliena negotia geſſit, poſſit compellere dominū, ut rationem adminiſtrationis vel geſtionis à ſe factæ recipiat.* Ut videtur dicendum, quod cum obligatio ſit reciproca inter dominū & adminiſtratorem, quemadmodum adminiſtrator poteſt compelli à domino ad reddendum rationē, eodem modo adminiſtrator compellere poſſit dominum ad illam recipiendam, quòd probatur ex text. *in l. 1. §. fin. ff. de contraria & utili actio. tute.* Et in terminis Paul. Caſtren. *in l. vix certis, n. 4. ff. de judiciis* firmavit, quod illi, qui aliena negotia geſſerunt, poſſunt petere fieri calculationem, vel remiſſionem rationum, ad hoc, ut abſolvantur ab adminiſtrationis vinculo, ac poſt domini mortem ab hæredibus illius, cui ratio reddi debet non moleſtentur: & hoc dicit ſanum eſſe conſilium pro adminiſtratoribus, ne bona ſemper maneant obligata & obnoxia pro adminiſtratio- 24

ſtratione, & reliqua, *ut in l. pro offic. Cod. de adminiſt. tuto.* Et hanc eandem ſententiam refert & ſequitur Abiles *in Capi. prætc. cap. 30. num. 4. Jodocus Damhouderius in tractatu de tuto. & cura. folio 99. num. 2. & 3.* Quod ſi dominus rationem recipere detrectet, tunc judex calculatorem pro domino nominavit, & conſtito, quod in nihilo debitor eſt, judex illum quietabit & liberabit annexu obligationis & perinde liber erit, ac ſi dominus ipſum liberaſſet & quietaſſet, *argum. text. in l. ſi ob cauſam de evictio.* ubi factum judicis æquiparatur facto patris, ipſa parte contumace exiſtente, de quo latius dicemus *infra c. 6. num. fin.*

Ultimo & finaliter, pro complemento hujus capitis dubitatur, *an eo ipſo quod tutela vel cura finitur, etiam ante redditam vel acceptam rationem adminiſtrationis, bona, immobilia, adminiſtrata ipſo jure & absq; ullo actu traditionis ad dominum perveniſſe dicantur, an vero illa retinere poßit adminiſtrator, interim*
25 *quod rationes & computa calculantur,* † & in primis dicendum videtur, quod poſſeſſio, ſive nuda bonorum detentatio, ſemper penes ipſum adminiſtratorem maneat, interim quod ipſe rationem reddit, & talia bona reſtituit, cum ipſi liceat retinere illa, propter compenſationem, vel pro ſibi ſatisfaciendo de eo, in quo minorem reliquaverit, quo probari videtur ex text. *in l. 1. §. præterea ff. de contra. & utili actio. tu te ibi. Sic erit arbitrii ejus, utrum compenſare, an petere velit ſumptus:* & ita tenent Dynus & Alber. ibi, Petrus Jacobin. *in ſua praxi. in rub. de actione & rationibus diſtrahen. prope finem verſ. tutor enim, idq; tenet Alberi. in l. pro offic. n. 6 col. fi. ff. de admin. tuto. & in l. alimenta. C. de neg. geſt. Aymo conſ. 175. n. 13. Molinatus noviſſime in tract de retentione, n. 41.* Cum igitur tutor vel curator uti poſſit prædicta retentione bonorum, quæ adminiſtravit, nullo modo dicendum videtur, quod bona immobilia ipſo jure finita adminiſtratione ad domum vel minorem perveniant absq; facto & voluntate ipſius adminiſtratoris: pignoris (enim) interim inſtar habent, dum rationes calculantur. Et ſufficit, quod dum de reliquis apparet, alimenta prout antea, minori docenti inſtrumentum tutelæ & inventariũ, ab ipſo tutore factũ, à tutore vel curatore miniſtrentur, *ut ſenſit Covar. pract. q. c. 6. n. 6.* licet non teneretur tutor minori alimenta miniſtrare, ſi jam reſtituta tutela adulto ipſe tali tutori quæſtionem moveret, circa hoc an plus ſibi reſtitui debuiſſet, *ut in l. Imperatores. ff. de tutel. & ratio. diſtrahend.* quaſi ita intelligit Vivianus ibi *in caſus poſitione.* Cæterum adverſus prædicta facit text. *in l. unica. §. exactio. C. de rei uxoriæ actione,* ibi licet maritus ſit legitimus adminiſtrator dotis, & aliorum bonorum parafernalium uxoris, tamen uxore mortua vel diſſoluto matrimonio, ſtatim ipſa bona dotalia in hæredes uxoris tranſeunt, ut patet manifeſte ex *d. §. exactio. ibi. Cæteris videlicet rebus*

quæ

quæ ſolo continentur illico reſtituendis. Præterea facit gloſſ. *leg. fin. verb. translatione. C. de peri. tuto.* ubi tenet, quod eo ipſo, quod quis deſinit eſſe tutor ſtatim tranſeunt in minorem omnia, quæ contracta erant ratione adminiſtrationis tutelæ, quinimo & ſi ſtatim illa bona non reſtituit, dicitur eſſe in mora, & ex mora, ad intereſſe tenetur, ut *in l. ſi poſtea quam ff. rem pup. ſalvam fore. ibi. Si poſtea quam pupillus ad pubertatem pervenerit tutor in reſtituenda tutela aliquamdiu moram fecerit, certum eſt, & fructuum nomine, & uſurarũ medii temporis, tam fidejuſſores quam ipſum teneri.*

Rurſus pro hac ſententia facit, quia acceſſorium ſequitur naturam principalis, igitur ſi minor adveniente pubertate vel adducta ætate, ſtatim & ipſo jure exit à poteſtate tutoris & efficitur ſui juris, *ut in l. 2. tit. 7. lib. 3. fori, & in l. 12. tit. 16. part. 6.* Eodem modo bona (ſaltim immobilia) quæ de ſe ſunt nota & manifeſta, ſtatim à ſua poteſtate exire debent; ſiquidem, reſpectu proprietatis nulla compenſatio expectari debet, cũ de quantitate ad ſpeciem non fiat compenſatio.

Neq; huic ſententiæ obſtat text. *in d. §. præterea*, quatenus loquitur de compenſatione per tutorem facienda, quia cum minor non poſſit reliquari, niſi pro pecunia, illa pecunia non poterit compenſari cum ſpeciebus, quia de quantitate ad ſpecies non admittitur compenſatio, *ut tenet gloſſ fin. in l. fin. Cod. de compen. Grego. in l. 21. gloſſ. verbo (eſtonce) tit. 14. partit. 5. Neguſa. de pignora. 5. par. princip. membro 5. num. 11. Ioannes Boſchius in tract. de legi. nuptiis, lib. 3. n. 5.* Igitur ſi in his ceſſat compenſationis ratio & per conſequens ceſſare debet ipſa compenſatio, & ſic dicendum erit, quod ipſo jure minori reſtitutio facta cenſetur. Quod maxime procederet, quando tutor fuiſſet à patre minoris liberatus ab actione tutelæ. Quam † ſententiam probat Petrus Surdus *deciſ. 184. num. 9. & 10. ex tex. in l. Aurelius, §. Mævia ubi notant gloſſ. & Bart. §. de libe. lega. Alex. conſil. 47. num. 12. & ad ibi adducta in oppoſitum ſatisfacit.* 26

Neque etiam oberit, quod text. *in d. l. ſi poſteaquam* loquitur per verbũ reſtituere, quod factum hominis requirit, ut *in l. qui reſtituere. ff. de rei vendic.* quia reſpondetur, quod ibi illa verba (*reſtituenda tutela*) intelliguntur de ratione reddenda, & ſic interpretatur Accurſius ibi.

An autem tutores nondum reddentes rationem, ad conductionem gabellarum admittantur, vide, quod non, per Azeved. *in l. 5. tit. 10. lib. 9. recop. num. 14.*

SUMMARIA.

1. *Rei ſuæ quilibet eſt moderator & arbiter.*
2. *Neceſſitas reddendæ rationis poteſt in teſtamento remitti.*

3. *Ratio-*

3. *Rationis remiſsione non obſtante, adminiſtrator pro ratione reddenda & reliquis reſtituendis poteſt conveniri.*
4. *Rationis redditio favore publico fuit introducta.*
5. *Liberatio à reddendis rationibus, quid operetur, etiam ubi verbis quantumcunq; ampliſsimis & generalibus efficitur.*
6. *Tutor vel curator qui à reddendis rationibus teſtamento vel pacto fuit liberatus, & ſi pupillares pecunias otioſas habuerit, non poteſt de uſuris vel intereſſe earum onerari.*
7. *Obligatio reddendi rationes, licet teſtamento directo remitti non poſsit, poteſt tamen per obliquum remitti, legando adminiſtratori quidquid ipſum debere conſtiterit, ex ipſa adminiſtratione.*
8. *Reliquis legatis adminiſtratori, cenſentur ei remiſſa quæ ratione doli præſumpti, & culpæ etiam latæ omiſsionis commiſſæ, ab eo exigi poterant, modo factus non fuerit locupletior.*
9. *Iuramentum non auget obligationem extrinſecus, ſed ei intra ſuos limites manenti, religionis vinculum addit.*
10. *Minor etiamſi cum auctoritate curatoris, & decreto judicis interveniente, ſub jurejurando confiteatur, rationem à tutore ſibi redditam fuiſſe, & ob id ei quietationem fecerit, adhuc juramento non obſtante, tutor pro reddendis rationibus poteſt conveniri, niſi illas vere redditas fuiſſe oſtenderit.*
11. *Adminiſtrator nullo modo vel pacto à reddendis rationibus futuræ adminiſtrationis poteſt liberari.*
12. *Si minor liberaverit ſuum tutorem ab adminiſtratione tutelæ præteritæ, dicens, quod à ſuo tutore non petatur ratio tutelæ, eo quia eum vult ab omni cura liberare, adhuc prædicta liberatione non obſtante, pro ratione reddenda & reliquis reſtituendis poteſt conveniri.*
13. *Teſtator ſi ſimpliciter legavit liberationem tutori, ne teneatur reddere rationes futuræ adminiſtrationis, tutor dumtaxat liberatus præſumitur, ab exacta, diligenti, ac (ut ita dicam) rigoroſa & anxia redditione rationis.*
14. *Liberatio ſi ſit relicta matri tutrici, an & reliqua ea non obſtante teneatur?*
15. *Liberatio etiamſi verbis multum amplis & generalibus facta ſit à reddendis rationibus, adhuc adminiſtrator non cenſetur liberatus à reliquis doloſæ adminiſtrationis futuræ.*
16. *Culpa lata dolo æquiparatur.*
17. *Teſtator etiamſi legaverit adminiſtratori, quidquid apparuerit eum debere ratione tutelæ quam adminiſtravit, non cenſetur legatum quidquid ratione doloſæ adminiſtrationis debere conſtiterit.*
18. *Redditio rationis adminiſtrationis præteritæ, remitti poteſt.*

19. Re-

19 *Reliqua vbi non cenſentur remiſſa, etiamſi quis ſit liberatus à reddenda ratione, rationem reddere tenetur, cum ex redditione rationis, neceſſariò ad reliqua perveniamus.*

20 *Liberatus ab actione tutelæ vel depoſiti, non cenſetur liberatus à reliquis, niſi juſſerit teſtator, quod hæres talem adminiſtratorem liberet.*

21 *Liberatione ab actione tutelæ legata, judex poterit arbitrari, an à reliquis etiam liberetur.*

22 *Remiſſio actionis tutelæ, à patre in teſtamento facta tutori, non extenditur ad bona legitima filij.*

23 *Reliqua & dolus remiſſa cenſentur, ſi teſtator legaverit adminiſtratori id, in quo fuerit reliquatus.*

24 *Tutor cui facta fuit liberatio à reddendis rationibus, ſi ipſe nihilominus ad reddendum rationes ſe pacto adſtrinxit, tenetur reddere rationem, vt quilibet adminiſtrator.*

25 *Adminiſtrator an prætextu præſcriptionis à reddendis rationibus liberetur?*

26 *In præſcribendis actionibus, quæ præſcribuntur propter non petentis negligentiam, neque requiritur titulus neque bona fides.*

27 *Hæres adminiſtratoris, an ex ſua propria perſona actioni de rationibus diſtrahendis præſcribere poſſit?*

28 *Pater an excuſari poſſit, quin filio rationem tutelæ reddat?*

CAP. V.

An aliquo modo, vel aliqua ex cauſa, adminiſtratores à reddendis rationibus liberentur?

ADminiſtratores pro reddenda ratione conventi, nonnunquam à redditi-
one rationum ſe excuſare nituntur, ſub prætextu, quod teſtator, vel do-
minus, qui in vita, vel in morte, illos in adminiſtratores elegit, neceſſitatem
reddēdæ rationis eis remiſit, & ideo videre libet, *an ex tali remiſſione a reddē-
da ratione ſeu reliquorum ſolutione liberentur?* In † qua difficultate dicendum
videtur, quod ab vtroque liberari cenſeantur. In re enim ſua quilibet eſt mo- 1
derator & arbiter. *l. in re mandata. Cod. mandati.* & etiam in abutendo, *l. ſed ſi
leg. §. conſuluit. ff. de pet. hæred. Bobadilla plura referens in Politica lib. 5. cap 4.
num. 3. gloſſa litera G.* Et quod neceſſitas reddendi rationem remitti poſſit,
probat text. *in l. cum neceſſitatem. Cod. de fideicommiſ.* † vbi neceſſitas redden- 2
dæ rationis poteſt in teſtamento remitti, text. etiam *in l. quidam decedens. ff.
de adminiſt. tutor.* vbi pater, qui filiis teſtamento tutorem dedit, poteſt illis
redditionem rationum remittere.

Sed † prædictis non obſtantibus contraria ſententia tenenda erit, imo, 3

quod neceſſitas reddendæ rationem adminiſtratori minimè poſſit remitti, & remiſſione non obſtante, ad redditionem rationum, & reliquorum reſtitutionem teneri, idque eleganter voluit Ruinus, *conſil. 54. num. 12. Dambauderius de tutore, cap. 3. ex numero 27. Covarruvias lib. 2. variar. reſolution. capite 14.*
4 Et † ratio eſt, quia cum hoc ius reddendi rationem favore publico ſit introductum, privatorum pactionibus remitti non poteſt, vt in terminis probat Iulianus IC. *in dicta l. quidam decedens*, ibi. *Nemo enim jus publicum remittere poteſt huiuſmodi cautionibus, aut mutare formam antiquitus conſtitutam.*
5 Hoc † autem operabitur prædicta remiſſio, vt licet ab actione in rem, & reliquorum reſtitutione, dolo, vel lata culpa, tutor vel alius adminiſtrator non liberetur, ſi quando tamen negligenter geſſit, ſcrupuloſa nimiſque curioſa inquiſitio non fiat, vt declaravit Marcianus IC. *in l. ſi ſervus vetitus. ff. de legatis 1.* vbi *ſi ſervus (inquit) vetitus eſt à teſtatore rationes reddere, non hoc conſequitur, vt quod apud ipſum eſt reliquum, omnino non reddat, ſibiq; lucrifaciat, ſed tantum hoc conſequitur, vt ſcrupuloſa nimiſq; curioſa inquiſitio non fiat, hoc eſt, vt culpa levis vel leviſſimæ ſive negligentiæ ratio non habeatur*, & per iſtũ textum ita conſuluit Salycet. vt ipſe refert *in dicta l. cum neceſſitatem.* & tenet Decius *conſil. 192. verſiculo ſecundo principaliter.* Et hæc eſt fermè omnium ſcribentium communis ſententia, *vt refert Covarr. in dicto cap. 14. num. 1.* quæ ſententia in tantum vera eſt & procedit, vt etiam ſi teſtator remittat adminiſtrari, per hæc verba prægnantia, *volo adminiſtratorem non poſſe cogi ad rationes, nec quovis modo vexari, vel inquietari,* adhuc illa verba tantum referri debeant ad vexationem & inquietationem iniuſtam & malitioſam, non verò ad iuſtam & legitimam vexationem pro reliquis in poteſtate adminiſtratoris exiſtentibus, & ita formaliter tenet Baldus. *in l. 1. Cod. de his qua pœnæ nomi. Andr. Barbatia. conſ. 4. Dambaud. vbi ſupra, num. 41. Bacca de decima. cap. 2. numero 160. Ant. Gomez lib. 1. var. reſol. cap. 2. num. 82. Craſſus de ſucceſſionib.*
6 *§. legatum, num. 5. Covarr. lib. 2. var. reſol. cap. 14. num. 1.* Ex † quibus infertur, quod ſi tutor vel curator negligens fuit, eo quod pecunias pupillares otioſas habuit, & eas in emptionem annuorum redditũum, vel in comparationem prædiorum non collocavit, per ſimilem remiſſionem à patre minoris factam (eo quod hoc in negligentia conſiſtit) non poſſit ad intereſſe pecuniarum pupillarum condemnari, ex quo per talem remiſſionem negligentia remiſſa videtur, *vt in d. l. ſi ſervus vetitus.* Quod maximè procederet, vbi pater in teſtamento tali tutori legaſſet liberationem, & omne illud, in quo condemnari contingeret. Quia tunc de neglectis & omiſſis minimè tenetur, *vt tenuit Dynus in d. l. cum neceſſitatem. Roman. ſing. 179. Roland. à Valle conſilio 49. numero 34. volumine 1. & in tractatu de lucro dotis, quæſtione 64. numero 20. Franciſcus*

Marcus,

Marcus deciſ. 167. num. 9. 2. part. Cavalc. de tuto. n. 125. Plotus de in lit. iur. n. 217. in nouori impreſſ. vbi dicit, quod tali caſu iuramentum in litem adverſus adminiſtratorem non eſt deferendum. Et † ratio eſt, quia licet in teſtamento directo remitti non poſſit obligatio reddendæ rationis futuræ, & 7
conſignationis reliquorum iuxta communem intellectum text. *in dicta leg. cum neceſſitatem.* Tamet hoc fieri poſſet per indirectum, legando tutori quidquid apparuerit illum debere ex ipſa adminiſtratione, ex text. *in leg. ſi quis rationes ſecundum vnum intellectum ff. de lib. leg.* Quod † intellige, 8
dummodo abſit dolus, vt voluit Covarruvias, *vbi ſupra, num. fin. verſiculo ſeptimo erit*, vbi dicit, quod virtute talis legati reliquorum, cenſentur remiſſa ea, quæ à tutore ratione doli præſumpti, & culpæ etiam latæ, omiſſionis cauſſa commiſſe, exigi poterant, modo factus non fuerit locupletior, quam ſententiam probat ex Fulgoſ. *conſ. 25.* cui omnes alios a ſe relatos aſſentire affirmat, reprobata opinione Cornei, *conſ. 113. lib. 1.* quatenus exiſtimat prædictum legatum, quoad expreſſam, vel tacitam reliquorum remiſſionem, omnino valere, etiamſi ex reliquis tutor locupletior fiat. † Minimè 9
enim eius ſententia probanda foret, etiamſi talis remiſſio iuramenti religione eſſet confirmata, quia nihilominus actio in rem ad reliqua competit, nec iuramento vel vllo pacto ſublata videtur; quia iuramentum non auget obligationem extrinſecus, ſed ei intra ſuos limites manentem, addit religionis vinculum, *argumento l. Titius in fin. ff. ad Trebellian. notat Bald. in leg. ſi procurator. columna 3. ff. de conditionibus indebiti. text. celebris. in leg. vltima Cod. de non numerata pecunia.* per quæ iura ita tenet Covarruvias *libr. 1 var. reſol. cap. 14. num. 1. verſ. 5.* Idem & ita in terminis liberationis legatæ, tradit Baeca *vbi ſupra, num. 162.* ex Ancheran. *conſil. 330.* tenetque hanc ſententiam Plotus *de in litem iurando, num. 749. Menoch. de præſumpt. li. 4. præſumpt. 163 numero 13.* quam ſententiam in tantum veram eſſe exiſtimat Ancheran. *vbi ſupra.* vt dicat, quod etiamſi minor cum auctoritate curatoris, † & decreto iudicis interveniente, vel iureiurando, confiteatur rationem 10
à tutore ſibi redditam fuiſſe, & ob id ei, qui rationem & liberationem generalem faciat, adhuc tali iuramento non obſtante, tutor pro reddendis rationibus poterit conveniri, niſi eas verè redditas fuiſſe oſtenderit, & eum ſequitur Baeca *vbi ſupra num. 163.* Admodum enim hæc rationis futuræ calculatio iure divino & humano iuvatur, vt nullo modo, nullove pacto, adminiſtrator à reddendis rationibus futuræ adminiſtrationis poſſit liberari.
Neq; † obſtat tex. *in d. l. cum neceſſitatem,* quia ibi non remittebatur neceſſi- 11
tas reddendi rationem adminiſtrationis futuræ, ſed adminiſtrationis iam peractæ tempore legatæ liberationis, & illum text. ita intellexit Accurſ. *ibi*

verbo rationis, quem ibidem ſequitur Baeca, Salicet. & Iaſon & communiter ſcribentes.

12 Quinimo † & ſi minor liberaverit ſuum tutorem ab adminiſtratione tutelæ præteritæ, dicens; quod à ſuo tutore non petatur ratio tutelæ, quia eum vult omni cura liberare, adhuc tamen prædicta generali remiſſione non obſtante, pro reddenda ratione & reliquorum reſtitutione (modo ſupra relato) poterit conveniri, idque manifeſtè probat text. *in l. Aurelius. §. Mævia. ff. de lib. leg.* vbi IC. in hæc verba cavit: *Mævia teſtamento ſuo alterum ex tutoribus ſuis actione tutelæ voluit liberari, his verbis: Rationem tutelæ quam egit Iulius Paulus cum Antiſtio Cicerone, poſci ab eo nolo, eoq; nomine omni cura liberatum eſſe volo. Quæro an ſi quæ pecunia ex tutela apud eum remanſit peti ab eo poſſit? Reſpondi nihil proponi cur pecunia quæ pupillæ eſſet, & apud tutorem poſita remaneret, legata videretur.*

Verum huic Scevolæ reſponſo obſtat fortiter eiuſdem Scevolæ deciſio *in l. creditor §. Titia. ff. de lib. leg.* vbi vero ex diametro ſibiipſi repugnare videtur; in propoſita enim facti ſpecie pecuniam reliquam penes tutorem exiſtentem, legatã tutori videri, reſpondit. Inquit enim: *Titia quia duos tutores habebat ita cavit. Rationẽ tutelæ meæ quã egit Publius Mævius cum Lucio Titio ab eo repoſci nolo, quæritur an ſi quæ pecunia apud eum ex tutela remanſit peti ab eo poſſit. Reſpondi nihil proponi, cur non pecunia quæ pupillæ eſſet & apud eum tutorem maneret legata videretur.* Quis inquam duo reſponſa ab vno eodemque IC. dimanata, in eodem individuo admodum ſibi adverſantia reperit? Certè vix inveniri in iure poterunt, & magis oblivioni, quam varietati & inconſtantiæ IC. tribui debet. Accurſius tamen *in d. §. Titia verbo cur non*, pro ſalvanda Scevolæ authoritate dixit, quod illa dictio *(non)* abundat, eamque Typographi incuria, poſitam fuiſſe ſentit, & ita prædicta iura idem in eodem individuo dicere voluiſſe arbitratur. Sed certe hic gloſſæ intellectus minimè ſuſtineri poteſt; ſiquidem iuris emendatio & correctio vitari debet, quoties ſalva ratione recti ſermonis iura ad concordiam redigi poſſunt, prout in præſenti concordare non difficile erit. Ideo pro ſedanda prædictorum iurium difficultate dicendum erit, quod *in d. l. Mævia*, ideo reliqua non præſumuntur remiſſa, quia nondum fuerat à debitore pecunia reliquata petita, & ideo licet teſtatrix dixit *(ab eo poſci nolo)* non ob id pecuniam debitam ipſi tutori remiſit. At verò *in d. §. Titia.* iam fuerat per teſtatricem petita pecunia reliqua, nondum tamen ei ſoluta, & ideo dixit, ab eo repoſci nolo, quaſi dicto tutori illam pecuniam reliquam legaſſet, forte quia non erat ſolvendo: Præpoſitio enim *Re* dicit actus reiterationem, quaſi dicere voluiſſet, quod iterum à tutore non poſceretur. *arg. text. in l. 2. Cod. de con-*

de convenien. fiſci debit. in fin. Sed quia materia hæc liberationis à reddendis rationibus, nimis intricata eſt in iure, ideo quibuſdam regulis propoſitis, illam brevi compendio annectam.

Prima igitur † regula ſit: Quod quando teſtator ſimpliciter legavit libe- 13
rationem tutori, teneatur reddere rationes futuræ adminiſtrationis, hoc caſu, tantum liberatus præſumitur ab exacta & diligenti, ac (vt ita dicam) rigoroſa redditione rationis, quam reddere tenetur quilibet rerum adminiſtrator, non autem videatur liberatus ab omnimoda redditione rationum. Ea enim non obſtante, rationem reddere tenetur, & ſi quid dolo geſſit, quidve apud eum maneat, quod vindicari poſſit, id reſtituere debeat, vt *in d. l. ſi ſervus vetitus. ita Bart. in l. Aurelius. §. Caio. num. 8. de lib. leg. Covar. lib. 2. variar. c. 14. n. 3. Padilla in l. cum neceſſitatem. n. 7. C. de fideicom. Menoch. de præſumpt. lib. 4. præſ. 164. n. 1. Craſſus de ſucceſſionib. §. legatum, q. 40. n. 1. 2. & 3. Damhauder loco ſupra citato.*

Secundo † ſupradictam regulam extende, etiamſi liberatio ſit relicta 14
matri tutrici filiorum, & ita reſpondit Caſtrenſ. *conſ. 445. n. 3. in fin. l. 2.* licet ab eo videatur diſſentire Crot. *in l. nemo poteſt. n. 55. ff. d. l.*

Tertio extende, etiamſi verbis multum amplis & generalibus legata ſit 15
liberatio, Nam † adhuc liberatus non præſumitur à futura & doloſa adminiſtratione, etiamſi expreſſe legaſſet liberationem ad adminiſtratione, doloſa, vt ſentit Bart. *in l. Aurelius. §. Caius. d. n. 8* quem ſequitur Crot. *vbi ſupra, n. 54.* Alex. *conſ. 02. lib. 4.* Covar. *d. c. 14. n. 3. in fin. & num. 4. vers. quantum licet. & in verſu 8. deducitur.* Quod extende † nedum in doloſa, verum 16
& culpoſa adminiſtratione, culpa enim ſaltem lata cum dolo æquiparetur: *vt in l. quod Nerva. ff. depoſiti.* ex prædicta liberatione remiſſa non videtur, vt voluit Bologn. *conſ. 13. col. 2. verſ. & idem dico.* vbi ſolum à culpa levi & leviſſima liberatum cenſeri affirmat.

Quarto extende, etiamſi † teſtator legaſſet tutori, vel adminiſtratori, 17
quicquid apparebit eum debere ex tutela, quam adminiſtravit, quia adhuc non præſumitur legatum id, quod conſtiterit eum debere ex doloſa adminiſtratione, vt voluit gloſſ. *in d. l. quidam decedens, verſ. ſenſerit. Salicet. in d. l. cum neceſſitatem. & ibi Padilla n. 2. & 3. Covar. d. c. 14. nu. 2. Menoch. vbi ſupra. n. 17.* vbi plures alios pro hac ſententia refert Damhauder. *vbi ſupra, n. 33.* qui eā fundantur ratione, ne præſtetur anſa vel occaſio delinquendi tali adminiſtratori, & hanc ſententiam aliis rationibus comprobavit Signorol. *conſ. 110. n. 7. & 8.*

Secunda regula, Redditio † rationum remitti poteſt ab adminiſtratione 18
præterita, text. gloſſ. & Doctores communiter *in d. l. cum neceſſitatem. C. de*

ſideicommiſſis. Sed quamvis hæc remiſſio à reddendis rationibus liberet administratorem, tamen à ſolutione reliquorum minimè eum liberabit, vt *in d. l. ſi quis rationes, gloſſ. communiter recepta in d. §. Caius, text. etiam in l. creditor, §. inter cætera, ff. de lib. leg. l. ſi ſervus vetitus, & ibi Bart. de leg. 1. Cov. vbi ſupra, n. 2. verſ.* Prima concluſio, licet neque à reddendis rationibus ex dicta remiſſione non cenſeri liberatum, voluit Ruinus *d. conſ. 53. num. 12.* eo quod ſi reliqua non cenſentur remiſſa, neque etiam rationis redditio, cùm ex rationis redditione ad reliqua pervenire debeamus, & ita etiam tenet Craſſus *de ſucceſ. §. legatum, num. 7.* facit, quia qui vult conſequens, neceſſariò debet velle antecedens, *l. ad legatum, l. ad rem mobilem, ff. de procurat.*

20 Et † prædictam concluſionem veram intellige, etiamſi teſtator liberet tutorem, vel alium adminiſtratorem ab actione tutelæ, vel depoſiti, quia neque hoc caſu reliqua cenſentur remiſſa, niſi iuſſerit teſtator, quod hæres talem adminiſtratorem liberet, quia tunc à reliquis facta cenſetur liberatio, *vt voluit Bart. in l. Aurelius, §. Caius, ff. de lib. lega. n. 7.* Et hanc diſtinctionem communiter eſſe receptam, teſtatur Gozadin. *conſ. 94. nu. 18. Socin. conſ. 101. lib. 2. vers. aliquando.* licet eam falſam eſſe dicat Angel. *conſ. 185.* & eam reprobet Ioan. Crot. *in l. nemo poteſt, de leg. 1. Barthol. Socin. conſ. 73. lib. 3. Curt. junior in l. actione, C. de tranſact.* & eam latè diſputat Covar. *d. c. 14. n. 2. v. hoc*
21 *ipſum.* vbi † poſtquam multa hinc inde contra Bartoli ſententiam adducit, tandem in ea eſt ſententia, vt liberatione legata ab actione tutelæ, iudex variis ex cauſis, ex qualitate diſceptationis ac perſonarũ, ex præſumpta mente teſtatoris rem iſtam æſtimare debeat, vt licet in dubio reliqua non iudicentur remiſſa, quandoque tamen ab eis debitorem liberatum fuiſſe definiatur, ex text. iuncta gloſſ. *in l. Aurelius, §. filius, ff. de lib. lega.* Quod itidem (vt ipſe dicit) apparebit ex verbis ipſius liberationis, quæ ita ampla & expreſſa eſſe poſſunt, vt reliqua videantur remiſſa. Vnde ſi teſtator gravaverit hæredem, vt ratione tutelæ adverſus tutorem non agat, reliquorum liberatio legata videatur, *ex d. l. ſi quis rationes.* licet Bart. contrarium opinetur *in d. l. ſi quis, §. Caius, n. 7.* motus IC. *reſp. in l. non ſolum, la. 2. §. penult. de lib. legat.* vbi non agitur de reliquorum ſolutione, ſed de dolo per tutorem commiſſo, qui minimè (legata liberatione) dictis verbis cenſetur remiſſus: huic etiam ſententiæ aſſentit Craſſus, *vbi ſupra numero 6.* & cum eo tranſit Menoch. *vbi ſupra num. 21.*

22 Tertia concluſio. Remiſſio † actionis tutelæ à patre in teſtamento facta tutori ſui filij, non debet extendi ad bona legitima filij, ſed tantum ad bona, quæ filius extra legitimam habuit, vt ſentit Accurſ. *in l. Aurelius, §. Mævia,* quatenus diſtinguit inter pecuniam, quæ ipſius Mæviæ eſſet, & apud tuto-

res manſiſſet, & pecuniam, quæ Mæviæ ratione adminiſtrationis tutelæ deberetur à tutoribus, quaſi prior non obſtante liberatione peti poſſet, poſterior verò in liberationem non veniſſet. Et ita etiam ſentit Covar. *vbi ſupra, in princ.* Pro qua ſententia facit doctrina Ferdinandi à Loaces *in repetit. l. filiusfam. §. divi, n. 7. ff. de leg. 1.* vbi tenet, quod remiſſio conficiendi inventarium a patre tutori facta in teſtamento, non extenditur quoad bona legitimæ filij, nec quoad eam tenet, quam ſententiam refert & ſequitur Covar. *vbi ſupra nu. 4. in fin.* Et ratio erit vrgentiſſima, quia alias pater per indirectum poſſet gravare legitimam filij, contra diſpoſitionem text. *in l. quoniam in prioribus. C. de inoffic. teſtam.* 23

Quarta concluſio. Reliqua † per dolum remiſſa cenſentur, ſi teſtator tutori legaverit omne id, in quo damnatus fuerit, ratione adminiſtrationis præteritæ, vt tenet Cyn. *in d. l. ſi quis rationes*, vt declarat Covar. *vbi ſupra num. 4. verſic. cæterum. Craſſus loco citato, n. 8. Damhaud. vbi ſup. n. 41.* 24

Quinta concluſio. Si † tutori facta ſit liberatio à reddendis rationibus, & ipſe nihilominus ad reddendum rationes ſe adſtringit, videtur liberationi renuntiaſſe, & vt quilibet alius adminiſtrator rationem reddere tenetur, vt voluit Alex. *conſ. 102. n. 9. vol. 1. ex tex. in l. 4. § fin. verſ. item quæritur. ff. ſi quis caut. ibi, Cum quis iudicio ſiſtendi cauſa ſatisdare non deberet, ſatisdato promiſit, fideiuſſor eius, ſi non pro errore ſatisdedit, ſed ex conventione teneri.*

An autem † adminiſtrator, prætextu præſcriptionis, à reddenda ratione liberetur, aliquando in magna controverſia fuit. In qua difficultate, gloſſ. *in l. ſi pupillus, verbo, tempore liberatur. ff. de adm. tut.* huic actioni præſcribi poſſe exiſtimat, ex tex. *in l. 1. §. ad hæc. C. de annal. except.* vbi tempore 30. annorum cuilibet perſonali actioni præſcribitur, & ita tenendum dicit Caſtellus *in l. 27. Tauri. vers. intellige etiam, & in tract. de ratione. part. 4. vers. y el que por tiempo. Decis. Genuen. 20. num. 4.* Et licet hoc ſit generale in quolibet adminiſtratore, tamen in executione teſtamenti ſecus erit. Is enim adhuc intra quadraginta annos rationem reddere aſtringitur, maximè quando fuit conſtitutus ad diſtribuendum bona pauperibus, vel in pias alias cauſſas, vt voluit Bald. *in l. id quod pauperibus. num 83. C. de Epiſcop. & Cler.* Et in tantum eſt verum, quod hæ actiones perſonales prædicto tempore præſcribi poſſint, vt dicit Bart. *in l. ſequitur. §. ſi viam, nu. 2. ff. de vſucap.* quod in illis præſcribendis non ſit neceſſaria bona fides, eo quia † in actionibus, quæ præſcribuntur propter non petentis negligentiam, neq; requiritur poſſeſſio, neque bona fides; cuius ſententiam dicit Paulus ibi, ſervatam fuiſſe in conſulendo per plures ſolemnes Doctores, qui eam tenuerunt pro Evangelio, tenentque eam plures relati ab Alexan. *conſil. 99. num. 1. & 2.* 25 26

volum.

volum. 4. pluresque alios pro ea adducit Menchaca *de ſucceſſionibus. creat. §. 10. num. 34.*

Verùm adverſus prædictam Bartoli doctrinam facit, quod præſcriptio nullo modo abſq; bona fide procedit, *vt in cap. fin. de præſcript.* & ideo eam improbat Decius, *in conſ. 264. nu. 5. Alex. conſ. 51. nu. 2. & 5.* vbi contra eam dicit eſſe communem ſententiam, idque probavit Bald. *de præſcript. 2. part. 3. partis principalis, q. 13. Covar. in reg. poſſeſſor. §. 8. ſub n. 4.* vbi diſcuſſo hoc articulo, finaliter contra Bartoli ſententiam tenet, & contra eum eſſe communem ſententiam affirmat, & hac opinione retenta, contra Bartolum iudicavit Senatus Genuenſis, *deciſ. 20. n. 12. & 13.* vbi dicit, quod cum adminiſtrator ſit in mala fide, non reddendo rationem, nec etiam per triginta
27 annos, nec in perpetuum huic actioni præſcribere poteſt. Quinimo † & idem Senatus *deciſ. 203. n. 4. & 5.* idem in hærede adminiſtratoris, qui malam fidẽ habuit, iudicavit, quia etiam hæres ex ſua propria perſona huic actioni præſcribere non poteſt, eo quod ſit ſucceſſor vitiorum defuncti, ex text. *in l. vitia, C. de acquir. poſſeſſ.* & teneatur conſcientiam defuncti exonerare, & ita in ſpecie conſuluit Alex. *conſ. 99. n. 5. vol. 4. & conſ. 51. n. 7. vol. 5. & conſil. 4. num. 21. vol. 2.* vbi hanc dicit communem opinionem.

Inter has tamen Doctorum varietates quâdam vtitur diſtinctione Menchaca *in quæſtionib. illuſtrib. c. 76. n. 8.* inquit enim, conſiderandos eſſe quatuor caſus, nam aut tam creditor, quàm debitor erant ſocij illius debiti, de cuius præſcriptione agitur, aut vterque ignorabat, aut creditor ſolus ſciebat, aut debitor ſolus. Primo etenim caſu imputandum eſſe creditori, teſtatur ex eo, quod tam longo tempore tacuit, eiusq; ſegnitiem damno amiſſionis puniendam reputat, aut quod ſaltem laudetur eius benignitas, interpretando, illum habuiſſe animum remittendi debitum ſuo debitori. Secundo autem caſu, ſcilicet, quando vterque ignoravit, omnes tenere, tale debitum iure eſſe præſcriptum profitetur, quia in debitore ignorante ceſſat malæ fidei ſuſpicio, & peccatum, in quo omnis Doctorum caterva fundatur. Tertio tamen caſu, ſcilicet cum ſolus creditor ſcit, debitor autem ignorat, tunc præſcriptione creditorem ſubmoveri firmavit, cum in hoc debitore ignorante non poſſit cadere mala fides, & in creditore ſciente virtute admodum longiſſimæ taciturnitatis præſumptio remittendi debiti adeſt. Quarto verò & vltimo caſu, ſcilicet cum ſolus debitor ſcit, creditor autem ignorat, præſumptionem donationis ſive remiſſionis ceſſare firmat, & ideo præſcriptioni rationum locum non eſſe defendit, ne homines iſtius lucri turpiter faciendi gratia, ad differendam rationem & reliquorum ſolutionem invitentur, fidemque violandam exiſtiment. Et hoc quarto caſu opinionem

nionem magis communem contra Bartolum procedere firmavit, in reliquis verò tribus caſibus veriſſimam eſſe Bartoli opinionem profitetur.

Prædicta tamen Menchacæ diſtinctio minimè Senatui Genuenſi placuit, *in deciſ. 20. n. 13.* ex eo, quia nullo iure fundatur, & quod leges & iura contraria non conciliaverit, benè tamen eam ſubtilem confitetur, ſed ratione ſubtilitatis ab opinione communi minimè eſſe recedendum affirmat, ibiq; eum vt immemorem contrariæ opinionis reprehendit, vtpote quia *in tract. de ſucceſſ. creat. §. 10. num. 34. & 35. verſic. ſed contrarium.* opinionem Bartoli pro viribus ſuſtinuerit, quam tenendam eſſe, nemo dubitare poterit, & tenendo illam, diſtinctioni Menchacæ reſpondetur; quod non eſt dare medium, vt enim debitor ſciebat ſe debitorem, aut ignoravit. Primo enim caſu, cum ipſe malam fidem habeat, proculdubio vllo tempore non præſcribat, *vt in reg. poſſeſſ. de reg. iur. in 6. & in c. fin. de præſcript.* quæ iura non ſolum in realibus, verumetiam in perſonalibus iuribus procedunt, *vt poſt alios tradit Balb. de præſcript. 2. part. 3. partis principalis, quæſt. 13. per totam. Anton. Gabriel. in commun. opinionib. tit. de præſcript. concl. 3.* Neque obſtat, ſi dicatur, quod prædicta ſcientia tutoris purgatur ex patientia & tolerantia, ſeu ex præſumpta creditoris donatione, quia donatio nunquam præſumitur, *vt in l. cum de indebito, ff. de probationib.*

Neque eius diſtinctio defendi poteſt in ſecundo & tertio caſu diſtinctionis, vbi loquitur de ignorantia debitoris, quia non eſt dare medium. Nam ſi debitor ignorat, quod præſcribit, non poteſt habere civilem poſſeſſionē, *vt in l. 1. §. per ſervum qui in fuga. ff. de acquir, poſſeſſ.* Ergo nullo modo habet poſſeſſionem, ſine qua præſcriptio non procedit, *cap. ſine poſſeſſione, de reg. iur. in 6.* Si verò habeat animum præſcribendi, & ſic debiti non ſolvendi, ſed animum vſurpandi, tunc iam eſt in peccato & mala fide, eo quod habet conſcientiam læſam, & ſic ſtamus in caſu *d. reg. poſſeſſor.* & ideo in propoſita ſpecie redditionis rationis, de qua agimus. Rota Genuenſis *in dicta deciſ. 20.* rectè iudicavit, recedendo à Bartoli opinione, rectèque diſtinctionem ſubtilem Menchacæ improbavit, ex quibus etiam cavendum eſt à ſententia Pauli Caſtrenſis, *conſ. 126.* quatenus ibi tenet, quod per transverſum viginti annorum præſumitur remiſſio à reddendis rationibus inter ſocios, vbi ſocij tanto tempore tacuerunt, nec rationem ſibi reddi poſtulaverunt, quia cum ſemper ſocius ille, qui rationem reddere debuit, ſit in perfidia, ſive mala fide, interim, quod rationes non reddit, minimè huic actioni præſcribere poterit. Et hanc ſententiam tenet contra Paulum Maſcardus *de probat. concluſ. 1257. nu. 9. & 12.* & ideo in terminis concludit Ayora *de partit. 3. p. cap. 30. per totum,* quod attenta *l. 63. Tauri* hodie in noſtro regno (ſtante bona fide)

E non

non minus quàm triginta annorum ſpatium ſit neceſſarium pro præſcribenda redditione rationum.

Adverſus tamen hęredem illius, cui ratio reddenda erat, & eam ſibi reddi non poſtulavit, etiamſi per transcurſum tanti temporis præſcriptio fuerit cauſata & completa, attamen illi remedio reſtitutionis in integrum ſuccurritur, ex clauſula generali, ſiqua mihi iuſta cauſa videbitur, & reſtitutio omninò concedenda erit, propter bonam fidem, in qua omnes adminiſtratores verſari debent, vt tradit Bart. *in l.1.§.ſi quis propter, num.1.ff. de itiner. actuq; privat.* cuius opinionem communiter approbatam fuiſſe, teſtatur Decius *conſ.29. num.1. deciſ. Genuenſ.203.num.5.& 6.*

28 Vltimo & finaliter dubitatur, *An † pater ſe excuſare poſſit, quo minùs filio rationem reddat eorum bonorum, quæ ex ſuo peculio vel alias adminiſtravit?* In qua difficultate dicendum erit, quod hæc rationis redditio admodum vtroque iure iuvatur, ac iure divino fulcitur, vt neque pater à reddenda ratione tutelæ filio excuſari poſſit, idque probat text. *in l. licet, C. ad l. Falcid. Bart. Paul. & Corn. in l. cum oportet, §. ſed cum tacitas, C. de bon. quæ liber. Bald. in l. Orphanotrophus, n.7. C. de epiſc. & cler. Montal. in l. 3. verbo, el patre, tit.7. lib. 3. forti. Baeça de decima tutor. præſ. num.155. Pinel. latiſſimè in l.1.2. part. ex num. 27. C. de bon. matern. Roder. Suarez in quæſt. maioratus, num. fin.*

Contrariam tamen ſententiam, imo quod pater filio rationem adminiſtrationis reddere non teneatur, probat text. *in d.l. cum oportet, §. non autem, C. de bon. quæ lib. ibi, neque ratiocinia ei ſuper adminiſtratione inferre.* per quem text. pluribus in locis Doctores dixerunt, quod filius non poteſt petere à patre rationem adminiſtrationis ſuorum bonorum, licet benè pater teneatur de adminiſtratione culpoſa & doloſa, & præcipuè Ioan. Faber *in d. l. cum oportet, §. fin. quem refert & ſequitur Montalvus in l.3. tit. 7. lib.3. forti, gloſſ. verbo, el patre gloſſ. etiam in d. §. non autem. vbi Corneus nu.3. & in propoſito plures alios cumulavit Pinel. in cap. l. 1. n.33. C. de bon. matern.* vbi ipſe dicit, quod non ſufficit, quod adminiſtratio paterna ſit culpoſa ad hoc, vt de ipſa rationem reddat, ſed neceſſariò debeat eſſe doloſa, idque tenuit Neguſantinus *in tractatu de pignorib. 4. membro, 2. part. num.13. & 16. Aretinus in conſ. 27. num. 7. verſ. ad ſextum.*

Pro vera tamen huius articuli reſolutione diſtinguendum erit, an pater adminiſtraverit bona filij tanquam legitimus eius adminiſtrator, an tanquam tutor vel curator. Primo enim caſu proculdubio locum habet prior ſententia, ſcilicet, quod rationem filio reddere non teneatur, & ita eſt intelligendus text. *in d. §. non autem.* & ſententia Doctorum, quæ in eius deciſione fundatur. Aut verò adminiſtravit tanquam tutor vel curator, & eo caſu

habet

habet locum opinio illorum, qui tenent, à redditione rationis non excuſari, & ita debet intelligi text. *in d. §. non autem, & d. § ſed cum tacitas. vbi hoc tenent Bald. Paul. & Corneus, Iaſ. in l. præſes, n. 3. C. de tranſ. Roder. Suarez, vbi ſup. d. n. fin. Montal. vbi ſupra. & rationem differentiæ conſtituit Pinel. vbi ſupra n. 27.* quia pater legitimus adminiſtrator, totum commodum habet in bonis filij, nudamque duntaxat proprietatem filijs tradere tenetur, cum verò tutor vel curator eſt, cum ſuorum bonorum vſumfructum non habeat, proculdubio de fructibus rationem reddere filijs tenetur, *vt tenet Bart. in l. litis, §. pater. per tex. ib. ff. de negot. geſt. vbi illum ſequitur Bald. Angel. & Paul. ita diſtinguit Barbat. in rubr. de pec. cler. Bald. in l. ſi quis min. 2. lect. ff. de min.* vbi tenet, quod illud, quod filius conſequitur, & ex fructibus ſuæ præbendæ, non quæritur patri. Et hanc ſententiam tenet Palac. Rub. *in repet. rubricæ, §. 24. n. 9. Aretin. in l. fin. §. 1. ff. de verbor. Aymon conſ. 218. num. 3. d. num. fin. & plures alij, quod congeſſit Valdeſius in addit. ad Roderic. in l. 9. tit. de los emplacamientos. n. 21.* Et ipſe Roder. *vbi ſup. d. n. fin.* expreſsè tenet, quod ſi pater adminiſtrat bona præbendæ filij clerici, tenetur ei reddere rationem adminiſtrationis actione negotiorum geſtorum, quia præbendæ habentur loco caſtrenſis peculij, ex text. *in l. ſacroſanctæ. C. de epiſc. & cler.* vbi refert Angelum, dicentem, ſe multoties vidiſſe patres, emancipatis filijs multa donaſſe, & nihilominus ipſos patres in poſſeſſione donationum manſiſſe, & talia bona adminiſtraſſe, & quod filius, cui ita donatum fuit, in diviſione, quam afcit cum aliis fratribus, de bonis patris defuncti poterit deducere, tanquam debitum, omnia bona ſibi donata, cum fructibus, qui ad manus patris ex illis perveniſſe conſtiterit. Idque tenet Rodericus *in loco ſuperius citato.* Rodericium ſequitur Pinel. *vbi ſupra n. 32.*

Ego tamen ſemper de hac rigidiſſima ſententia dubitavi, caſu quo, pater, licet donavit ſilio emancipato, revera ſemper in poſſeſſione donatarum rerum remanſit, quia eo caſu, etiamſi vſumfructum illorum ſibi non reſervaſſet, donatio facta filio, ficta & ſimulata, ac in fraudem gabellarum facta cenſetur, vt tenet Bartol. *in l. poſt contractum, num. 4. ff. de donat.* vbi dicit, arbitrio iudicis relinqui, an donator diu ſteterit & remanſerit in poſſeſſione, & eandem Bartoli ſententiam tenet Bald. *in l. illud, nu. 11. C. de ſacroſanctis eccleſ. Capoll. de ſimulat. contract. præſumpt. 24. Anton. Gomez in l. 45. Taur. num. 85. Tu cogita.*

Advertendum tamen erit, quod vbi pater adminiſtravit bona filij à ſe emancipati, non omnium fructuum perceptorum rationem filio reddere tenetur, ſed de medietate illorum tantùm, alteram enim dimidiam partem fructuum ex legis diſpoſitione in præmium emancipationis eſt illi reſer-

vata, *vt in auth. idem eſt §. cum autem. C. de bon. quæ liber. & in l. 15. tit. 18. p. 4. vbi Greg. verbo, tener para ſi.* Si tamen filius fuit emancipatus à lege, vt quia fuit creatus Epiſcopus, electus in magiſtrum militum, vel in quæſtorem, vel adeptus fuit aliam ſimilem dignitatem, vel matrimonium contraxit (quo caſu filius ſtatim habetur pro emancipato,) *vt in l. 47. Taur. quæ eſt hodie l. 8 tit. 1. lib. 5. recopil.* Pater omnium fructuum à ſe collectorum ex præbenda, militia, vel donatione propter nuptias filio facta, perceptos, rationem reddere erit obnoxius, neque prædictam medietatem illorum habere debet, vt advertit Gregor. *vbi ſupra.*

SVMMARIA.

1 *Quo tempore, quo caſu, quave ex cauſa, ante tempus à lege vel ab homine pro reddenda ratione præfinitum, ratio exigi poſſit?*

2 *Mater tutrix filiorum, ſi ad ſecundas convolaverit nuptias, ſtatim adminiſtrationem tutelæ amittit, & ab ea ratio adminiſtrationis exigi poteſt, & quid in patre.*

3 *Ratio, an à matre tutrice filiorum, ſtatim contractis ſecundis ſponſalibus exigi poſſit, an verò debeat eſſe ad domum mariti traducta?*

4 *Differentia quæ ſit inter doloſam & culpoſam adminiſtrationem?*

5 *Pater ob dolum commiſſum amittit adminiſtrationem bonorum filij.*

6 *Pater ſi diſſipet bona filij, etiam ceſſante dolo, rationem adminiſtrationis tutelæ filij reddere compellitur.*

7 *Culpa patris ad hoc vt removeatur ab adminiſtratione bonorum filij, talis eſſe debet, vt liberis aliàs non poſſit eſſe conſultum.*

8 *Pater ſi ſemel ob dolum vel culpam remotus fuit ab adminiſtratione bonorũ filij, amplius ad adminiſtrationẽ talem non admittitur, etiãſi cavere velit.*

9 *Pater non ſolum adminiſtratione bonorum filij removetur ob dolum vel diſſipationem, verumetiam vbi admodum tenax eſt, vt in expenſis neceſſarijs (pro rerum conſervatione) deficiatur.*

10 *Tutor vel curator in neceſſarijs rebus remiſſus, removetur.*

11 *Mutus ſi quis non erat tempore, quo tutelam acceptavit, an, ſi poſtea obmuteſcat, privetur adminiſtratione.*

12 *Multa impediunt facienda, quæ non dirimant jam facta.*

13 *Vitium tutori ſuperveniens, an extinguat tutelæ adminiſtrationem?*

14 *Regula iuris, quâ cavetur, quod aliquando ea, quæ non poſſunt fieri, facta tenent. qualiter procedat?*

15 *Tutor, ſi durante tutela ſit bannitus, & bona ipſius ſint publicata, an ſtatim adminiſtratione privetur, & ab eo ratio exigi poſſit?*

16 Cura-

16 *Curator ſubrogari debet in locum tutoris relegati, & idem in bannito.*
17 *Minor per contractum matrimonij, an ſui juris efficiatur, & an ratio tutelæ ſtatim ei à curatore præſtari debeatur?*
18 *Minores ideo tutores & curatores accipiunt, quia rebus ſuis ſupereſſe non valent.*
19 *Curator ſi minori ſuo ante vigeſimum quintum annum, vltro rationem curæ reddat, non priùs veniâ ætatis impetratâ, nihilominus curatoribus & periculis manet obnoxius.*
20 *Poſt remotionem tutoris vel curatoris iudicis decreto factam, periculum tutelæ vel curæ, ad tutorem vel curatorem non ſpectat.*
21 *Voluntarium ab initio, ex poſtfacto efficitur neceſſarium.*
22 *Verbum (debet) importat neceſſitatem præciſam aliquando.*
23 *Adminiſtrare poſſe res ſuas, an quis poſſit ante vigeſimum quintum annum?*
24 *Imbecillitas intellectus ſemper in minore præſumitur, niſi aliter probetur.*
25 *Patria poteſtas, an per matrimonium filij minoris diſſolvatur?*
26 *Divites (vt in plurimum) propter eorum divitias, omnium vitiorum expertes eſſe ſolent.*
27 *Divitiæ aliquando faciunt homines contumelioſos & faſtidioſos.*
28 *Milites contra inimicos & audaces & feroces eſſe debent.*
29 *Divitiæ iuveniles, in magnatibus iniuſtitias & contumelias nutrire ſolent.*
30 *Fruſtrà precibus impetratur, quod iam eſt à lege proviſum.*
31 *Præſumptio vincitur à probatione.*
32 *Minor an poſſit accipere curatorem, interim quod matrimonium contraxerit, vel vſque ad certum tempus & non plus.*
33 *Curatoris electio & petitio, in mera minoris facultate conſiſtit.*
34 *Liberum arbitrium, diſponendi de rebus ſuis habens, an habeat etiam in abutendo?*
35 *Facultas diſponendi de rebus ſuis, liberis hominibus eſſe debet.*
36 *Actio iniuriarum naſcitur contra illum, qui turbat aliquem in vſu rei ſuæ.*
37 *Privatio liberæ facultatis eſt contra bonos mores.*
38 *Fieri multa prohibentur, quæ facta tenent.*
39 *Forma dat eſſe rei.*
40 *Pupillaris ſubſtitutio exſpirat adveniente decimo quarto anno.*
41 *Tutor & curator æquiparantur.*
42 *Curatoris officium vsq; ad 25. minoris annum durare debet.*
43 *Pactum contra ſubſtantiam contractus eſt nullum.*
44 *Voluntarium ab initio ex poſtfacto efficitur neceſſarium.*
45 *Verbum (debet) non ſemper importat neceſſitatem.*

46 *Tutor teſtamentarius non ceſſat in adminiſtratione, quantumcunq́ legitimo tutelam petente.*

47 *Abſentia longa iuncta cum publica mortis fama, an mortem abſentis probet?*

48 *Si de vita alicuius iam diu abſentis dubitetur, de conſuetudine Hiſpaniæ dantur bona illius propinquioribus, cum fideiuſſione.*

49 *Abſens vbi aliquis eſt per tempus 20. annorum, ita vt de eius vita ignoretur, venientes ab inteſtato dividunt adminiſtrationem ſuorum bonorum ſub fideiuſſione tamen, quod illo adveniente quilibet pro toto in ſolidum rationem reddet.*

50 *Curator, adhoc, vt bonis abſentis dari poſſit, oportet vt ipſe abeſſe cœperit, nullo relicto, nec poſtea dato procuratore, tam quoad judicialia, quàm quoad extrajudicialia.*

51 *Fœminæ vel minores an poſſint creari adminiſtratores bonorũ abſentis, ſi ſint propinquiores & tales, qui ab inteſtato ſuccedere eo tempore deberent.*

52 *Cura bonorum filij ſi penes matrem ſit, non poteſt illorum adminiſtratio per agnatos eiuſdem gradus ab illa abdicari & removeri.*

53 *Majoratus poſſeſſor ſi per tempus viginti annorum vacaverit, ita, vt de eius vita ignoretur, ſequens in gradu in maioratu ſuccedit, ſub fideiuſſione tamen de reſtituendo maioratum cum fructibus, illo revertente.*

54 *Mors ex quibus præſumptionibus probetur.*

55 *Probationem liquidam vbi lex requirit, ſufficit probatio per veriſimiles coniecturas.*

56 *Conſtare illud palàm dicitur, quod ex coniecturis apparet.*

57 *Societas per mortem civilem vel naturalem vnius ex ſocijs finitur.*

58 *Societas ſi ita contracta ſit, vt capitale ſocietatis intra triennium repeti non poſſit, intelligitur niſi interim mors alicuius ex ſociis intervenerit.*

59 *Societas ſui naturâ non tranſit ad hæredes ſociorum, etiamſi id à principio agatur.*

60 *Invitus nullus compellitur eſſe in communione.*

61 *Societas cum patre inita, morteq́ patris finita, ad hæredem vel filium ſuperſtitem extenditur, ſi illo mortuo, hæredes, eisdem inſtitoribus vtantur.*

62 *Societas ex eo renovata videtur, quod quis per magnum tempus, poſt finitam ſocietatem capitale in ſocietate habuit, & ſocietatis rationem non poſtulavit.*

63 *Societas præſumitur renovata ex præfatione ſive titulo codicis rationum.*

64 *Coniunx ſuperſtes dum in viduitate permanet, & ad ſecundas non tranſit nuptias, cenſetur eſſe ſub præcedenti matrimonio.*

95 *Societas præſumitur continuata ex patientia & perſeverantia vtriusq́ ſocij.*

66 *Societas jurata pro ſe & hæredibus, an morte vnius ex ſocijs finiatur.*

67 *Societas inter plures gabellarios contracta, tranſit ad hæredes, donec tempus conductionis ſit finitum.*

68 *Socie-*

68 *Societas multis ex cauſis ante præfinitum tempus finitur.*

69 *Vbi præſens rei ſtatus in futurum indicat damnum, attendi & inſpici debet, quod accidere poteſt.*

70 *Executor teſtamenti, an à ſuo conſocio executore rationem adminiſtrationis exigere poſſit?*

71 *Collega datus tutori vel curatori, adverſus tutorem vel curatorem durante tutela vel cura, agere non poteſt.*

72 *Tutela vel executio teſtamenti, ſi pluribus ſit commiſſa, & aliquis eorum interim malè in adminiſtratione verſetur, poterit à conſocio compelli, vt ſibi ſaltem extraiudicialiter relationem rerum adminiſtratarum faciat, quod vulgo dicitur,* relation de quentas.

73 *Socius non adminiſtrans, an de malè à conſocio adminiſtratis teneatur, & reliqua ſolvere ſit obnoxius?*

74 *Tutor datus cauſa notitiæ, petere poteſt, vt tutor verus, qui adminiſtrat minoris patrimonium, ſibi rationem vel ſaltem relationem rationis reddat, vt innoteſcat benè vel malè in adminiſtratione verſetur, & illius negligentiæ damnum adſcribatur?*

75 *Tutor datus cauſa notitiæ, in omnibus ad adminiſtrationem concernentibus tenetur ſicut quilibet alius tutor.*

76 *Verſuram ille facere præſumitur, qui dilatata ſolutione ad diem merces emit easq; viliori pretio præſente pecunia revendit, quod vulgo dicitur,* hazer moatras.

77 *Suſpicio facturæ eſt, contra illum factorem vel mercatorem, qui ære alieno gravatus, ſarcinulas componere cœpit.*

78 *Adminiſtrator ſi pro aliquo fidejubet, ſtatim compelli poteſt, vt ante tempus rationem adminiſtrationis præſtet.*

79 *Fidejuſſionis contractus eſt nimis oneroſus & damnificativus.*

80 *Maritus ſi conſtante matrimonio fidejuſſionibus ſe implicaverit, an ſtatim ab eo vxor dotem repetere poſſit?*

81 *Jurans ſe non fidejuſſurum pro aliquo, an juramentum ſervare teneatur?*

82 *Tutor à tutela removetur, eo quod regia vectigalia conducit.*

83 *Pecuniam tradens mercatori, ad dimidium lucri & damni, an ante annum rationem capitalis & lucrorum exigere poſſit ab eo?*

84 *Societas etiam ſi per plures annos ſit contracta, adhuc tamen à conſocijs peti poterit, vt quolibet anno rationes revideantur.*

85 *Caſus quos annectit identitas rationis, & paritas æquitatis, non ſunt quod ad juris diſpoſitionem ſeparandi.*

86 *Rationem qui certo tempore reddere tenetur, ſi illam ſtatuto tempore non reddit, dicitur eſſe in mora, etſi tempus rationi non eſt præfinitum, interpellatio facit illum moroſum.*

87 Tempus

87 *Tempus vbi à lege vel ab homine pro reddenda ratione eſt præfinitum , dies interpellat pro homine.*

88 *Tutor etiam non requiſitus, tenetur rationem reddere tutelæ finitæ.*

89 *Quantitas liquida (vbi rationes ſunt intricatæ) deponi vel offerri debet creditori, pro parte verò illiquida ſufficit offerre fidejuſſorem, ad evitandum curſum vſurarum.*

90 *Oblatio realis ſola, ad impediendum curſum vſurarum, quæ cœperunt currere, non ſufficit.*

91 *Vbi agitur de reſolutione contractus, non ſufficit oblatio realis ſola.*

92 *Oblatio debiti verbalis, non liberat debitorem ab intereſſe, maximè quando creditor non reſpondit ſe velle accipere.*

93 *Tutor tenetur minorē admonere, vt ſibi curatorē petat, ſaltem ad litem, pro recipiēda ratione adminiſtrationis tutelæ aliàs multis periculis ſe exponit.*

94 *Quod per me non ſtat, mihi non eſt imputandum.*

95 *Quid facere debeant obligati ad reddendum rationes quando domini ab illis rationem recipere nolunt, officio finito.*

CAP. VI.

Quo tempore rationes ab adminiſtratoribus exigi poſſint.

1 ADminiſtratorum † omnium vna eſt honeſtatis regula, vt de alienis rebus rationes fideliter conſcribant, eaſdem exhibituri, quoties opus erit, vel ſaltem ſemel in anno, alias vt ſuſpecti ab adminiſtratione removeri poſſunt, *vt tenent Cavalc. & alij relati à Gutierrez de tutelis, lib. 3. cap. 1. num. 31.* Quod ego de ratione rationem facienda intelligerem, omnes tamen admonitos eſſe volo, ne temerè, ſine delectu, & abſque prudentum circumſpectorumque conſilio, ſuos quondam tutores, curatores vel adminiſtratores moleſtent. Sed quia dubitari † quotidiè contingit, quo tem-

2 pore, quo caſu, quave ex cauſſa, ante tempus à lege diffinitum, rationes ab adminiſtratoribus exigi poſſint, ideo hac in re animadvertendum erit, quod aliquando adminiſtrationes cum temporis præfinitione, aliquando verò indiffinitè conſtituuntur. Cum temporis autem præfinitione legis tutelam & curam conſtituunt, *vt in l. 1. §. hæc actio, & in l. ſi finita, ff. de tute. & ration. diſtra. l. 12. tit. 16. part. 6.* Hæc autem regula procedit, niſi de novo aliquod emergat inconveniens, propter quod rationem petere domino expediat, *vt in toto tit. quibus mod. tute. finitur adverſus in tit. de ſuſpectis tutor.* verum vltra caſus ibi expreſſos plures alios tibi referam, in quibus licitum eſt ante tempus rationem exigere ab adminiſtratoribus.

Et inprimis ſciendum eſt, quod ſi mater tutrix filiorum ad ſecundas convolave-

volaverit nuptias, ſtatim & ipſo iure tutelæ adminiſtrationem amittit,& ab ea ratio adminiſtrationis exigi poteſt, *vt in l. omnem, vbi gl. C. ad Tertul. ſecundum opinionem Ioan. quam ſequitur Tellus Ferdinandus in l. 6. Taur. n. 30.*
non tamen † ad petendam rationem à matre ſufficiet, ſi ipſa ſponſalia etiam 3
de præſenti contraxit, ſed opus eſt, vt nuptiæ ſequantur, & ad domum mariti ſit traducta, *vt tenuit Nevizanus in ſyva nuptial. Greg. Lupus in l. 5. tit. 16. par. 6. & alij quos refert Menoch. lib. 2. de arbitr. caſ. 151. num. 8.* vbi dicit quod mater interim, quod nuptiæ ſequuntur, poſſet impetrare Reſcriptum à Rege vel Principe, vt ſecundis nuptiis non obſtantibus, tutelam filiorum adminiſtrare poſſet. Contrariam tamen ſententiam tutatur Gutierrez *de tute. li. 1. c. 9. n. 4. vers. contraria tamen cum aliquibus, nu. ſeq.* & in patre, qui ſecundas contrahit nuptias, idem firmavit Montalvus, *in l. 3. tit. 7. lib. 3. forti gloſſ. verbo, el padre.* vbi dicit, quod eo ipſo, quod ſecundas contrahit nuptias, efficitur ſuſpectus in adminiſtratione bonorum filij eius, quæ ſententia probatur *in auth. de nupt. §. placet quoque. collat. 4.* licet enim verum ſit, quod perſona patris, cuiuſcunq; conditionis & qualitatis ſit, filio ſemper debeat, ſancta & honeſta apparere, ſicut perſona patroni liberto, & perſona magiſtri diſcipulo, *vt in liberto ff. de obſequiis patrono præſtand.* Hoc tamen verum eſt, quoad obſequium quod illis debetur, minimè verò quoad adminiſtrationem illi concedendam de bonis filij, ſi aliqua ex cauſa ſuſpectus efficiatur, *l. in quæſt. C. de ſententiam paſſis, vbi Cynus notat.* Ego tamen mihi ſatis perſuaſum habeo, quod prædicta ſententia cum grano ſalis ſit intelligenda, & ſic quod licet pater aliquantulum per ſecunda vota ſuſpectus efficiatur, attamen adminiſtratio non ſit ei interdicenda, cum ſemper præſumatur optimum conſilium capere pro filio, *vt in l. neq. pro ea, C. de adult.* † niſi doloſè 4
vel culposè ſaltem adminiſtrare cœpiſſet, inter doloſam tamen & culpoſam adminiſtrationem Neguſantinus differentiam conſtituit, *in tractatu de pignor. membro 4. 2. part. nu. 13. & 16. Aret. conſ. 72. n. 7. verſ. ad ſextum.* Quorum ſententiam † eleganter explicavit Pinellus *in l. 1. 2. part. n. 33. C. de bonis* 5
mater. dicens, quod licet pater ob dolum commiſſum in adminiſtratione bonorum filij adminiſtratione privetur, quod latè proſequitur Baeca, *de decima tutor. c. 4. n. 8. & c. 13. n. 8.* ſi tamen pater diſſipet, vel aliter noceat filiis, ſuccurritur eis, privando illum adminiſtratione, *ex traditis latè per Alex. in l. Imperator, n. 6. ff. ad Treb. & per Molin. lib. 1. de Hiſp. primog. c. 16. per tot.* Ex quibus cavendum erit à ſententia Pauli Caſtrenſis *in d. l. cum oportet. §. ſub hac, verſ. & pro mala,* quatenus dicit, quod pro mala adminiſtratione patris culpabiliter facta non obligatur pater nec eius bona, nec tenetur rationem reddere, nec debet ab adminiſtratione repelli. Sufficit namque ad re-

 pellen-

pellendum eum, negligenter vel culpabiliter, in adminiſtratione bonorum filij verſari ſecundum magis communem opinionem Bartoli, & aliorum & maximè Alexand. *in d. l. Imperator, col. 2.* & ibidem Paulus ſibi contrarius, & hoc ipſum ſentit gl. *in l. ſi quis prioris, §. fin. C. de ſecund. nupt.*

7 Cavendumque † erit à ſententia Bartoli, *in d. l. cum oportet, §. non autē.* vbi ad removendum patrem ab adminiſtratione bonorum filij, exigebat alia, ſcilicet, quod pater non ſit ſolvendo, & quod bona ſint mobilia, ſufficit enim, quod culpa patris ſit talis, quod ſine patris remotione filiis non poſſit eſſe conſultum, vt melius tenuerunt Bart. Imola & Segura *in d. l. Imperator, nu. 108.* vbi præfati Doctores ponunt exemplum: veluti quando pater conſumeret vel diſtraheret pecuniam, aut bona filij mobilia, quaſi ſecus ſit in mobilibus, quam ſententiam dicit magis communem Aretin. *conſ. 172. nu. 5. verſ. ad quartum, & plures relati & ſequuti à Iaſone in l. ſi conſtante, num. 96. & ibi Crotus 2. lect. num. 120. Boerius deciſ. 61. Gomez. Arias in l. 4. Tauri, num. 48.* & melius omnibus reſolvit Aretinus, *in loco ſupra citato*, quatenus contra Bartolum *in d. §. non autem* dicet, vt non attendatur, an pater ſit ſolvendo, nec ne.

Alexander etiam *in d. l. Imperator* in ea eſt ſententia, vt non ſufficiat lata culpa tantum, ac hoc, vt pater ab adminiſtratione removeatur, & ab eo ratio adminiſtrationis exigatur, ſed quod notabilis culpa debeat intervenire, veluti ſi abſque cauſa diſtraheret immobilia, vel negligens eſſet, fundos & vineas non colendo, vel ſartatecta domorum non habendo. Eſſet enim his caſibus iniquum, expectare, quod pater efficeretur non ſolvendo, prout Bart. volebat *vbi ſupra.* Melius enim eſt, ante tempus occurrere, quàm poſt vulneratam cauſam medelam quærere, *l. finali C. in quibus cauſis in integrum reſtitutio non eſt neceſſaria.* Et hanc ſententiam dicit æquiorem Boerius *vbi ſupra, num. 15. & eos ſequitur Pinellus vbi ſupra, num. 35.* & ita erit intelligenda ſententia Baldi, *in d. l. cum oportet, §. non autem,* quatenus hac in re diſtinguebat inter dolum & negligentiam. Quia licet hæc diſtinctio regulariter vera ſit, in aliis tamen in adminiſtratione bonorum vel officij, ſecus erit. Sufficit enim, quod quis circa eorum adminiſtrationem, notabilem negligentiam committat, quia illa maxima culpa dicitur, *vt tradit Ioannes de Platea in l. penult, col. 1. C. de annonis & tribu.* doloſus enim dicitur, qui negligit, quæ facere tenetur, *vt in l. dolus, ff. mandati, tenet Pariſius conſ. 74. num. 29. Menoch. de arbitr. lib. 2. caſu 208. nu. 35. Baeça de decima, capite 2. num. 138.* Neque enim obſtat text. *in l. 1. C. de bonis matern.* quam adducit Bartolus pro ſua opinione, & qui eum ſequuntur, quatenus in ea filiis (patre bona eorum alienante) ius reſervatur, ad tempus, quo fuerint ſui iuris,

ex quo

ex quo ipſi arguunt, non ob alienationem rerum immobilium filij patrem ab adminiſtratione eſſe removendum. Quia reſpondetur, quod hæc reſervatio adverſus emptores bonorum in liberorum vtilitatem conceſſa non privat eos à remotione patris propter malam & nimis culpoſam adminiſtrationem, quia cum diverſa remedia diverſis reſpectibus competunt, licet tendant ad eundem finem, non impeditur vnum propter aliud, *vt eleganter advertit Paulus in authent. qui rem, num. 3. Cod. de ſacroſ. eccl.* vbi dicit, quod licet adverſus vſufructuarium deteriorantem rem, in qua vſumfructum habet, agatur ad intereſſe deteriorationis, non propterea proprietarius prohibebitur, agere ad expulſionem & privationem rei, in qua habet vſumfructum, ſi illa arbitrio boni viri non vtatur, & ita reſpondit Pinellus, *vbi ſupra numero 36.* Benè tamen vſumfructum percipiet vſufructuarius de manu depoſitarij vel adminiſtratoris, cui res vel fundus ad adminiſtrandum committitur, deductis expenſis factis in arando, colendo, laborandove vineas
vel hortos. 8

Advertendum † tamen eſt, quod ſi pater ſemel ob dolum vel magnam negligentiam in adminiſtrando bona filij commiſſam remotus fuerit, amplius ad illa adminiſtranda admitti non debet, etiamſi cavere velit, *vt eleganter advertit Alexander in d. l. Imperator, num. 7. Ripa in l. ſi conſtante, nu. fin. ſoluto matrimon. Pinellus vbi ſupra, num. 38. Molina de Hiſpanorum primogen. lib. 1. cap. 16. num. 24. & 25.* quia ſatisdatio non prorſus reddit tutum ius liberorum, *ex text. in §. noviſſimè, inſt. de ſuſpectis tutor. l. ſuſpectus, l. quia ſatisdatio, ff. eodem. Franquis deciſ. 10. num. 13. part. 1. l. 1. tit. 18. part. 6.* quam ſententiam extende, vt locum habeat etiam in caſu quo pater, vel quilibet
alius † ſimilis adminiſtrator fuit remotus, quia ita tenax erat, vt etiam in 9
expenſis neceſſariis pro rerum conſervatione deficeret, *ita Bald. in d. l. fin. n. 16. C. de ſententiam paſſis, Segura in repetit. d. l. Imperator, n. 117.* pro qua ſententia facit text. *in l. 1. §. ſed nonnullus. ff. de tute. & ratio. diſtrah. & in l. 1. ff. vbi*
pup. educari debeat. Ex † quorum iurium deciſione tutor, vel quivis alius 10
adminiſtrator, remiſſus in neceſſariis removetur, & ad reddendam rationẽ aſtringitur, & in terminis dicit Gutierrez *de tut. lib. 2. cap 3. num. 48.* Quod ſi tutor neglexit præſtare alimenta minori, puta recedendo à domo ſua, nullà relictâ proviſione, poteſt vt ſuſpectus removeri, & ab illo ratio tutelæ poſtulari, *arg. text. in l. 3. §. tutor qui ad alimenta. §. de ſuſpectis tuto. per quæ iura ita tenet Bart. in tract. de alim. num. 46. Surdus in eod. tract. tit. 8. privileg. 86.* Pro qua ſententia faciunt plura, quæ circa negligentes adminiſtratores cumulat Aymon. *conſ. 132. num. 4.* Paria enim ſunt rem diſſipare vel perdere, aut neceſſaria pro rei conſervatione non adhibere, *argum. l. necare, de liber.*

agnoſcent. Et in propoſito plura etiam dixit Damhauder, *de tutor. c. 7. nu. 54.*
11 vbi dicit, † quod qui negligenter ſe gerit in officio, debet & honore & administratione privari.

Sed modò dubitatur, *an ſi quis mutus non erat tempore, quo tutelam acceptavit, & poſtea obmuteſcat, privetur adminiſtratione, & ab eo tutelæ ratio exigi poſſit.* In qua difficultate dicendum videtur, quod licet verum ſit, quod mutus, vel ſurdus tutor eſſe non poſſit, *vt in l. 1. §. mutus. ff. de tutelis,* ſi tamen tempore, quo ei tutela fuit decreta, non erat mutus, ſed ex accidenti effectus fuit mutus, non propter hoc tutela finiri debeat, nec ab eo ratio exigi poſſit. Et ratio illa eſt, quia vbi res eſt in eſſe perfecto, eâ deficiente, non deficit effectus, *l. patre furioſo, ff. de his, qui ſunt ſui vel alieni iuris.* Rurſus, quia multa impediunt facienda, quæ non dirimunt iam facta. *gl. in l. vbi non voce. ff. de reg. iuris, l. 1. §. quamvis autem, ff. de poſtul. facit. c. cum dilectus, de ſponſalibus. Et quod notatur per Dynum, in c. factum legitimè. de reg. iur. in 6. & in propoſito plura cumulat Alberic. in d. l. patre furioſo. pulchraq; congerunt Bart. & Imola in l. pluribus, c. ſi placeat, ff. de verb. obligat.*

12 Verum † adverſus prædicta facit gloſſ. *in d. l. 1. §. mutus verbo ſurdum,* vbi tenet, quod vitium tutori ſuperveniens extinguit adminiſtrationem tutelæ ipſo iure, & eam ſequitur Bartol. *ibi,* licet Salyceto diſpliceat, & etiam diſplicet Angelo Aretino, *in §. item propter adverſam valetudinem, inſtituta de excuſat. tutor.* Dicunt enim, quod licet adveniente infirmitate, admittatur tutoris excuſatio, non tamen ipſo iure tutela ſtatim finitur, niſi tutor illam deponere velit.

13 Sed prædictis non obſtantibus, prior ſententia gloſſ. & Bartoli tenenda erit, imò quod per loquelæ privationem tutela finiatur, & de eius adminiſtratione ratio exigi poſſit. Quæ ſententia comprobatur, ex text. *in l. complura ff. de tutel.* vbi caveatur, quod in locum furioſi, muti vel ſurdi tutoris, alij dentur. Et ratio eſt, quia cum tutor debeat auctorari contractibus ſui minoris, quemadmodum ad tutelam loquela deficiente non admittitur, *vt in §. mutus ſuperius relato,* eodem modo & eo effecto muto, à tutelæ adminiſtratione ſubmovebitur, quæ enim de novo emergunt, novo indigent legis auxilio, *l. arbitro, ff. qui ſatisdare cogantur.*

14 Neque † obſtat, quod ea, quæ non poſſunt fieri, facta tenent, quia illud procedit, vbi non eſt eadem ratio impedimenti vtroque tempore, prout in caſu de quo agimus, & ita declarant, Bart. & Doctores communiter, *in d. §. & ſi placeat. Alberic. in d. l. patre furioſo, & in l. cæcus, ff. de iudicijs.* Et hanc ſententiam tenet Mayner. *in l. vbi non voce, nu. 7. de reg. iur.* vbi idem firmavit de ſurdo, licet ſecus dicat in eo, qui parum audit.

Neque

Neque etiam obſtat, quod quando cauſa eſt in eſſe perfecto, ea deficiente non deficit effectus, quia reſpondetur, quod cum adminiſtratio tutelæ, habeat tractum ſucceſſivum, quocunque tempore ſuperveniat cauſa remotionis, vitiatur actus ad hoc ſaltem, vt non poſſit adminiſtrator vltra procedere in adminiſtratione, *arg. text. in l. ſi ſub vna. §. ſi quis viam. ff. de verbor. obligat.* licet enim actus, in quo tutela diſcernitur, ſit perfectus eo inſtanti, quo tutela diſcernitur à iudice, non tamen actus adminiſtrationis dicitur in eſſe perfecto, donec durat tempus à lege vel ab homine ad adminiſtrandum conſtitutum; & ideo, quocunque tempore actus adminiſtratorii defectus ſuperveniat adminiſtratori, quo mediante adminiſtrare impediatur, procul dubio removeri debet. Pro qua ſententia eſt text. *in l. ſi pupillus, § ſi tutor, ff. de tutel. & rat. diſtrah.* Vbi ſi tutor captus ſit ab hoſtibus, ſtatim poteſt peti ratio adminiſtrationis à fideiuſſoribus tutelæ vel curæ.

Ex quibus infertur manifeſtè, quod ſi † tutor durante tutela ſit bannitus, & bona ipſius ſint publicata, ſtatim tutela cenſeatur finita, & ratio adminiſtrationis exigi poſſit, *arg. text. in l. ſi tutor Reipubl. cauſa, §. fin. ff. de tutor. & rat. diſtrah.* & hanc ſententiam tenet Bart. *in l. ſi ſine hærede, c. fin. num. 1. ff. de admin. tut.* vbi Bald. diſtinguit, an bona fuerint publicata, nec ne. 15

16 Quinimo † etſi tutor vel curator non ſit bannitus, ſed relegatus tantùm, ſtatim curator ad adminiſtrandum dari debet. Tenet idem Bald. *in cap. inquirendum, de peculio clericor.* & idem in bannito dicendum exiſtimat, & pro hac ſententia adducit Iacobum de Arenis, & Angel. Peruſinum ita tenentes *in d. l. ſi tutor Reipubl. cauſa. §. fin.* pro qua ſententia eſt text. *in l. non ſolũ, §. ſi libertas ff. de excuſat. tutor.* & idem voluit Angel. Aretin. *in §. actionum verbo tutela, q. 26. inſtit. de action. Mainer. in l. quo tutela, n. 95. ff. de reg. iuris.* debet tamen ſemper intervenire publicatio bonorum, *ex Baldo vbi ſupra.*

An autem eo ipſo, quod † minor ſub poteſtate tutoris vel curatoris conſtitutus, nuptias ſive matrimonium contraxit, à poteſtate curatoris cenſeatur liberatus, & rationem adminiſtrationis à curatore exigere poſſit, nimis controverſum eſt. Et in hac difficultate diverſi diverſa ſenſerunt. Paulus namq; *in l. 2. n. 2. C. ſi ſæpius in integrum reſtit. fuer. poſtul.* in eam inclinat ſententiam, quod ſi minor fœmina matrimonium contraxerit, minimè à curatore rationem curæ exigere poſſit, donec vigeſimum impleverit annum. Pro cuius ſententia facit text. *in l. maritus. C. qui tut. dari poſſunt. & in l. non ideò minus. C. de procura.* & hanc innuit ſententiam text. *in l. 3 tit. 17. part. 6.* quatenus ibi probatur, maritum vxoris ſuæ curatorem eſſe non poſſe. 17

Præterea † pro hac ſententia facit, quia minores ideo tutores & curatores accipiunt, quia rebus ſuis ſupereſſe non valent. *l. 1. ff. de minor. §. 1. inſtit. de* 18

 curato.

curato. Igitur ſi verum eſt (prout ſatis experientia docet,) quod matrimonio à minore contracto non ſolum non efficitur magis expeditus, verum duplicatis oneribus, multò plus curis & ſollicitudinibus matrimonio annexis anxius efficitur, non ſolum dici non debet, quod ipſius cura contracto matrimonio finiatur, verum (ſi effici poſſet) ſecundus illi curator eſſet adhi-
19 bendus, vbi enim maius periculum ineſt, ibi cautiùs agendum. Quinimo † ſi minori ſuo coniugato curator ante vigeſimum quintum annum, vel ante veniæ impetrationem, vltro rationes redderet, nihilominus curatoris oneribus & periculis obnoxius maneret, *arg. text. in l. 2. C. quando tutor vel curator eſſe deſinat*. Et pro hac ſententia eſt text. à contrario ſenſu, *vt in l. decre-*
20 *to, ff. de ſuſp. tut.* vbi cavetur, quod † poſt remotionem tutoris vel curatoris iudicis decreto factam, periculum tutelæ ad curatorem non ſpectat, ergo ſi deficiente authoritate iudicis minori vltro rationem reddiderit, bonaque illi cum reliquis tradiderit, ſi minor interim, quod 25. annum adimplet, bona ſua perdiderit, conſumpſerit vel dilapidaverit, periculum hoc ad ipſum curatorem ſpectabit, ac ſi ipſe dilapidaſſet & perdidiſſet, ac poſtmodum adveniente legitima ætate, denuo ab eo bona exigere poterit, ac ſi nihil minori tradidiſſet. Et quod per contractum matrimonij minor à poteſtate curatoris non liberetur, neq; adminiſtrationis rationem exigere poſſit, tenet expreſsè Greg. *in l. 3. tit. 15. p. 2. verbo, faſta que ſea caſada. Rod. Suar. in. l. 9. tit. 11. lib. 1. fori.* vbi dicit, vſq; ad ſua tempora non vidiſſe obtentum, quod minores per matrimonium maiores efficiantur, & eum refert & ſequitur Parlador. *lib. 2. rerum quotid. c. 12. per tot.* Pro qua ſententia pondero text. egregium *in l. 1. & in l. neq; per liberos, ff. de minor. ibi. Apparet minoribus 25. annis eum opem polliceri, nam poſt hoc tempus compleri virilem vigorem conſtat. Et ideo hodie in hanc vſq; ætatem adoleſcentes curatorum auxilio reguntur: nec ante rei ſuæ adminiſtratio eis committi debet, quamvis benè rem ſuam gerentibus.* & ibi. *Neque per liberos ſuos rem ſuam maturius à curatoribus recipiant.*

Rurſus hæc ſententia ex eo iuvatur, quia licet liberum ſit minoribus curatores accipere, vel non accipere, *vt in l. ſi impuberi, v. ſed ſi puella, ibi. mino. deſiderant. ff. de tut. & cura datis ab his. & in §. item inviti. Inſt. de curat. & in*
22 *l. 1.3. tit. 16. p. 6,* tamen poſtquam ſub poteſtate † curatorum ſe poſuerint, non poſſunt ab eorum cura liberari, niſi lægitima ætate, vt venia adveniente, quia quod à principio eſt voluntarium, ex poſtfacto efficitur neceſſarium, *l. ſicut ab initio, ff. de act. & oblig.* Et in terminis hanc ſententiam tenet Abbas *conſ. 91. n. fi. vol. 1.* & eum refert & ſequitur Greg. *in d. l. 13. gl. verbo, apremiados.* & pro hac ſententia videtur text. apertus, & qui cavillari non poteſt, *in l. 12. tit. 16. part. 6. ibi. E eſte à tal deuele auer enguarda haſta los veynte y cinco annos.*

Verbum

Verbum enim illud, *debet*, † præciſam neceſſitatem importat, *oblata in fine*
de appell. cap. vt fama, de ſent. excommunicat. Et ratio eſt in promptu, quia † 22
nemo dicitur poſſe adminiſtrare res ſuas, quouſque ad vigeſimum quintum 23
annum perveniat, *l. fin. ff. de condit. & demonſtrat.* interimque † dum ad hanc
ætatem minores perveniunt, imbecillitas intellectus in eis præſumitur, vt 24
in dicto §. Inſtitut. de curatorib. Ex quibus manifeſtè colligi poteſt, quod
licet minor, qui eſt ſub poteſtate curatoris, matrimonium contrahat, nullatenus curatorem adſtringere poſſit, vt ſibi curæ rationes reddat, idque
noviſſimè tenet Gutierrez poſt hæc ſcripta viſus, *parte 1. de tutela, capite 21.*
numero 35.

Adverſus † autem ſuperius relata multa vrgent fundamenta. Si enim ve- 25
rum & indubitabile eſt, quod filius ſub patria poteſtate conſtitutus, per matrimonium ſui iuris efficitur, & à patria poteſtate liberatur, *vt in l. 47. Tauri.* multo magis vis ac poteſtas curatori in minorem à lege conceſſa finiri debet: Valet enim argumentum de maiori ad minus in materia quantumcunque odioſa, *vt in l. nec in ea, ff. de adult.* Rurſus quia tutor & curator loco patris habetur, *l. interdum, §. qui tutelam, ff. de furt. tenet Speculat. in tit. de ſatisdat. §. 2. verſ. argumentum contra. n. 3. Marian. Socin. conſ. 61. verſ. circa fin. c. 5.* Igitur ſi patria poteſtas per matrimonium filij finietur, quanto magis cura finietur, æquiparatorum enim eadē eſt ratio, & per conſequens eadem eſſe debet diſpoſitio, *l. illud, ff. ad leg. Aquiliam.* Quinimo & ſi benè advertatur, pro hac opinione eſt text. apertus *in l. 6. tit. 17. p. 6. ibi. Porque el huerfano deſpues que es caſado, trae à ſu muger à ſu caſa, e non recibe ende embargo, en demandar quenta à ſu guardador.* Et ex deciſione huius text. hanc ſententiam firmavit Didacus Perez *in l. 3. tit. 11. lib. 4. ordin. veter.* vbi expreſſè tenet, quod quantum ad ius Regium attinet, proculdubio officium curatoris per matrimonium minoris finitur. pro qua ſententia facit text. *in l. 207. ſtelli, ibi, ca el caſamiento, e la malicia ſuplen la edad.* & in muliere minore matrimonium contrahente, expreſsè probari videtur *in l. 3. tit. 5. par. 2.* vbi cavetur, quod filia Regis, quæ ſub curatoris eſt poteſtate, in ea eſſe debet, niſi matrimonium contraxerit. Igitur manifeſtè ex ea probatur, quod per matrimonium cura finitur, & in praxi hanc opinionem receptam fuiſſe, teſtatur Didacus Perez *vbi ſupra,* idque teſtatur Monteroſius, ſeu quisquis ille ſit, qui Cancellariæ arcana non ignoravit *in 6. tractat. de ſcriptur. col 1. ad fin.* Molin. *de iuſt. & iur. tract. 2. diſp. 221. col. 368. verſ. hæc tamen hodie.* Baeça *de inope debitore cap. 24. num 4.*

Hac igitur anxius difficultate Parlador. *in loco ſupra cit.* negativam ſententiam ſequutus, dicit, rectè mederi poſſe talibus minoribus vxoratis
fœmi-

fœminisve viro copulatis, ſi curatores iuxta vires patrimonij illis alimenta neceſſaria impartiantur,, iuxta diſpoſitionem text. *in l. curator ff. de admin. tutor. & in l. ius alimentorum, ff. de aliment. pupill. præſt. & in l. 20. tit. 16. par. 6.* vel etiam minores ſibi rectè conſulere poſſe, veniam ætatis impetrando, *iuxta l. 2. C. de his, qui veniam ætat. impetr.* Et certè hæc ſententia frequenter in hac Pinciana Cancellaria prævaluit, licet aliquando ex circumſtantiis aliter iudicatum vidimus.

Ego tamen inter has legum varietates, & Iuriſconſultorum controverſias, totum hoc iudicium ex iudicis arbitrio pendere exiſtimo. Ipſe namque pro rei & viciſſitudinis qualitate perpendet, rectè, an non rectè ratio à ſimilibus exigatur. Si enim fœmina minor copulata eſſet viro diligenti & induſtrio, ac circa rem familiarem ſollicito, non deberet dubitare, quin ratio curæ propriæ & vxoris illi reddi præciperet, maximè vbi patrimonium eſſet ita tenue, quod ex redditu illius, & induſtria ac labore mariti vix familia alimentari poſſet: Multæ enim ex hoc vexationes & incommoda poſſent evitari, vt eſt decimæ ſolutio, & lites, quæ ſuper alimentis à curatoribus excitari ſolent, ac rurſus veniæ difficultatem, & expenſam evitarent: In regno autem Portugalliæ conſtitutum eſt in ordinationibus, *tit. 67. §. 64.* vt minori, qui cum licentia iudicis orphanorum matrimonium contraxerit, iudex illi rationem ſuorum bonorum à curatore præſtari præcipiat, ac ſi vigeſimum quintum ætatis annum impleviſſet, dummodo talis decimum octavum annum completum habeat, validaque ſunt ex illo die, quæ gerit, & adminiſtrat, *vt refert Molin. noviſſimè in tractatu de iuſt. & iure, tractat. 2. diſputat. c. 224. verſ. quo loco obſerva. pag. 1390.* vbi dicit, quod veniæ ætatis in illo regno non ab alio, quàm à iudicibus, qui dicuntur *deſembargadores de pazo*, concedi poſſunt, quod & in noſtro Caſtellæ regno hoc ipſum ſtatuendum foret, maximè circa minores, qui exiguum patrimonium habent, vt ſupradicta evitarent diſpendia. Quinimò & apud Cantabrenſes, minore decimum octavum annum implente, ſtatim illi cura reſtituitur, vt habes in foro Vizcaiæ *in l. 2. tit. 22.*

In aliis autem minoribus divitibus, & qui opulentum patrimonium habent, opinionem negativam, æquiſſimam & rationi, & bonæ politicæ conſentaneam cenſeo. Ipſis enim congruentiùs per impetrationem veniæ, vel alimentorum aſſignationem erit conſultum, ne fortè, dum divitiis affluunt,
26 iuvenili levitate ducti, vitiorum expertes efficiantur. Iuvenes † enim vt plurimum, propter divitiarum affluentiam, omnium vitiorum expertes eſſe ſolent, *teſte Philoſopho, 2. Ethicor.* vbi dicit, divites per ſuas divitias elatos, & ſuperbos eſſe, eo quod credunt per ſuas divitias omnia poſſidere, quo fit, vt

ſint

ſint longè plus contumelioſi, quàm alij; divitiæ † itidem iuveniles faciunt homines odioſos, contumelioſos, & faſtidioſos, neque ex eis fortiores & 28
robuſtiores iuvenes fiunt (prout nobiles eſſe deberent ad expugnationem inimicorum,) *vt in l. in nomine Domini, Cod. de offic. præfect. præt. ibi, nobiles & milites contra inimicos, & feroces, & audaces eſſe debent.* Sed potiùs per eorum luxuriam imbecilles animo & corpore exiſtunt, & ideo in propoſito contra tales iuvenes invehit Iuvenalis *Satyr. 1.* dicens, *Luxu fugerunt crura divitiæ molles.* & † deteſtando divitias iuveniles, Cæpol. *in tra. de Imper. mil. elig. vol. 6. nu. 34.* 29
dicit quòd divitiæ iuveniles in magnatibus præcipuè & potentioribus, iniuſtitias ac contumelias nutriunt, & aliqua alia vitia prava & execrabilia animo & corpori coacervare ſolent. Vnde cum libera bonorum adminiſtratio his iuvenibus admodum periculoſa eſſe poſſet, cum illis cautius agendum eſſet, vbi enim maius periculum ineſt, ibi cautius agendum eſt, vt tradit Ioannes de Licier *in tract. de primogenitura, §. quia ſupra, num. 12. volum. 12.*

Si tamen opinionem Didaci Perez indiſtinctè tenere velis, per iura & fundamenta ſuperius relata, intellige, quod tunc demum cura per matrimonium finitur, ſi minores maſculi ſaltem viginti, fœminæ verò decem & octo annos impleverint: Ante tempus enim illud neque Lex neq; Rex veniam ætatis concedit, *vt in l. omnes, C. de his qui veniam ætat. imp.* Hac tamen ætate conſummata, matrimonium & malitia ætatem reſiduam ſupplebunt, & in hunc ſenſum fortè locuta fuit *d. l. 6. tit. 17. part. 7.* quatenus dixit, *que el huerfano deſpues que es caſado, tra a ſu muger a ſu caſa, e non recibe embargo ninguno, en demandar que ta a ſu guardador de todos ſus bienes.* Debet enim intelligi, quando vxor vel vir erant doli capaces, & tales, quibus prædicta ætas decem & octo, & viginti annorum non deficiebat, prout prius locuta fuerat lex Stili 207. *ibi, cae el caſamiento e la malicia ſuplen la edad.* Hoc enim caſu neceſſarium non eſſet, ſupplementum ætatis à Rege impetrare, ſiquidem ipſa illud concedit, fruſtra † enim precibus impetratur, quod eſt 30
à lege proviſum, *l. vnica Cod. de thes. iur. lib. 10.*

Neque prædictis obſtaret text. *in d. §. 1. Inſt. de curat. & in l. curatorem, ff. de admin. tutor. & in d. l. 1. & 2. ff. de minor. & in d. l. 13. tit. 16. p. 6. ib. y eſte a tal deuele auer en guarda haſta que el huerfano ſea de veynte y cinco annos.* Quia prædicta iura fundantur in præſumptione, quod minores (regulariter) fragilis ſunt conſilij, donec prædictam perficiant ætatem: Vnde ſi probatum eſſet, quod tales minores vxorati, erant doli capaces, induſtrioſi, & admodum cauti, ac circa rem familiarem ſolliciti, vt reddita ſibi ſubſtantiæ ſuæ ratione, prout maiores cæteri gubernationem facerent, proculdubio æquum

31 eſſet, vt illis bona traderentur cum reliquis: Præſumptio † namq; vincitur à vera probatione, vt voluit Aym. *conſ.6.n.7.& conſ.35.n.5.& 146.n.7.ex tex. in l.fin.in fin.ff.quod met.cauſ.& in l.nuptura,in fin.ff.de iur.dot.* Et hæc concluſio iuvatur ex doctrina Bart. *in l.15.cui bonis,n.5.ff.de verb.obl.* vbi dicit, quod ſi prodigus, cui bonis interdictum eſt, ad ſanos revertatur mores, & hoc manifeſtum ſit iudici, eo ipſo ceſſare debet in adminiſtratione curator illi datus per iudicem, & illi bona liberè ſunt tradenda, vt liberā illorum adminiſtrationem habeat. Quam ſententiam ſequitur ibi Iaſ. *nu.16.* vbi addit, quod huiuſmodi prodigus poteſt petere à Iudice, vt pronuntiet, illum ad ſanos mores rediiſſe. Quinimò iuxta prædictam Bartoli doctrinam dixit Bald. *conſ.128.lib.1.* quod talis prodigus ſive furioſus eo ipſo, quod ad ſanam mentem & bonos mores redit, ſtatim ſuorum bonorum adminiſtrationem recuperat, ex regula, *ceſſante cauſa,* & faciunt in propoſito notata per Cavalinum *de vſuris,num.299.* quem omninò videas. Praxi tamen receptum video in hac Pinciana Cancellaria, vt ſi minor, pauper, agricola, ſive alius, qui dietim laborat, vel traficat, petat, vt ſibi bona ſua à curatore tradantur, vt ipſe illa adminiſtrare, colere, & beneficiare poſſit, Senatores noſtri providere ſoleant, vt illis tradantur, præſtitâ priùs fidejuſſione, quod ea integra & illibata conſervabit, donec ad vigeſimum quintum pervenerit annum. Et quidem hoc ſatis congruum & iuri conſentaneum apparet, cum ex hoc idem prorſus effectus conſequatur, ac ſi ſub curatore eſſet; multaque minorum incommoda vitentur. Et forſitan hoc lege ſtatuendum foret, cum pecuniæ alias, ad veniam conſequendam, huiuſmodi minores plurimum expendere ſoleant. Neque obſtant verba *d.l.1.ibi.quamvis benè rem ſuam gerentib.* quia ille textus loquitur, quando curator voluiſſet dimittere curam ante vigeſimum quintum annum, etiam nolente & reluctante minore induſtrio. Cum enim favore minorum introductum ſit, vt vſque ad 25. annum curatores illos tenere, & adminiſtrare debeant, vt conſtat *ex d.l.1.ibi, apparet minorib. 25.annis eum opem polliceri,* ceſſante cauſa, benè poterit minor ſuorum bonorum adminiſtrationem, eo valente, ſuſcipere, & iuri ſuo renuntiare, vt *in l.ſi quis in conſcribendo, C. de pactis.* cum rebus ſuis ſupereſſe poſſit, & non ſecus, quam curator eas adminiſtrare valeat.

32 Vlterius † in propoſito ſeſe nobis offert nova, pulchra, & ſubtilis dubitatio, ſcilicet, *An ad evitandam veniam & prædictarum opinionum conflictum, minor poſſit accipere curatorem cum temporis præfinitione, veluti vſque ad 20. annum, vel interim quod matrimonium non contraxerit?* Et in propoſita ſpecie dicendum videtur, id facere poſſe, cùm nullâ lege hoc fieri prohibeatur. Illud enim permiſſum cenſetur, quod iure prohibitum non invenitur, ex

vulgata

vulgata regula iuris, *l. 1.ff.de procur. Aym.conſ.174. n.5.* Secundò † pro hac 33
ſententia facit, quia indubitati iuris eſt, quod inviti adoleſcentes curatores
non accipiunt, *vt in l. ſi impuberi.verſ.ſed ſi puella.ff.de tutor.& curat.datis ab
his.§.item inviti, Inſtit. de curat. & in l.13. tit.16.par.6.* Igitur ſi curatorem
accipere non compelluntur, multo maiori ratione illum ad tempus accipere
poterunt: In † re enim ſua quilibet eſt moderator & arbiter. *l. in rem man-* 34
data C.mandati. Quod in tantum verum exiſtit, vt † ſi quis habeat liberum 35
arbitrium diſponendi de rebus ſuis, illud etiam habeat in abutendo, *l.ſed ſi
lege, ff. de pet.hæred.* hoc quippe iniquum foret, liberis hominibus non eſſe
facultatem diſponendi de rebus ſuis; *vt in l.2.§. ſi quis à parente fuerit manu-
miſſ.* Quod in tantum verum videtur, vt ſi † iudex curatorem taliter provi- 36
ſum & acceptum per minorem decernere recuſaſſet, minor adverſus illum
actione iniuriarum agere poſſet, veluti agi poſſet contra illum, qui alterum
turbat in vſu rei ſuæ, *arg. l. iniuria. §. ſi quis me prohibeat, vers. at ſi quis, ff.de
iniur.* Privatio namq; † meræ facultatis eſt contra bonos mores, *l.penul. & ibi* 37
communiter ſcribentes ff.de pact. Hoc enim eſt, quod iure cavetur, licere vni-
cuiq; legem rei ſuæ dicere, quã velit, *vt advertit Aym.conſ.217. n.2.per tot.* Ex
quibus dicendum videtur, quod ſi huiuſmodi cura ſub præcitata forma à iu-
dice decreta eſſet, adveniente præfinito tempore finiretur, ita vt ratio ad-
miniſtrationis non ſecus exigi poſſet, quàm ſi minor 25. annorum metam
adimpleviſſet. Idq; ſentit gloſſ. *in l.muto, §.ſub conditione, verbo donationem
ff. de tutelis,* quatenus dicit, quod † licet tutor ſub conditione dari non poſ- 38
ſit, tamen ſi de facto à iudice datus fuiſſet, proculdubio dari teneret & va-
leret, quia multa non poſſunt fieri, quæ facta tenent, quod præcipuè locum
habet, quando lex, quæ prohibet aliquid fieri, niſi ſub tali vel tali forma,
non habet clauſulam irritantem; alias autem, ſi clauſulam irritantem habu-
iſſet, à forma recedendum non eſſet, cum forma det eſſe rei, *vt notat Philo-
ſophus c.7. & 8. Metaph. & Summus Pontifex in c. ſi motum, de conſecr. diſt.1.
l. Iulianus in quantum. ff. ad exhibend.* Forma namque dat eſſe rei, ita vt ea
deficiente corruat actus & diſpoſitio, *Clement. 1.ff.de rebus eccleſ.*

Præterea pro hac ſententia facit, quia ſi † licet patri filio tutorem ſub 39
conditione vel in diem dare, *vt in §.2. Inſt. de Atiliano tutore, vt in l. ſi tutor.
§. ſi teſtamento, ff.de tutel.& ratio.diſtrah.* quantò magis licebit ipſi filio ma-
iori 14. annorum in diem etiã accipere curatorem. Facit etiam pro hac ſen-
tentia text. *in l.1. C. quando tut. vel curatores eſſe deſinant.* vbi curatores ad-
iuncti tutoribus deſinunt curam adminiſtrare, pubertate adveniente. Er-
go cura pro minori tempore, quam 25. annorum, rectè datur, *& in l. potuit.
C. in quib. cauſ. tutorem habenti, tutor vel cura dari poſſit.*

40 Rurſus & alia ratio vrget, quia † licèt ex legis diſpoſitione ſit conſtitutum, vt pupillaris ſubſtitutio vſque ad quartum decimum annum duret, *vt in l. in pupillari, ff. de vulgari,* tamen pater minori tempore poterit taxare metam pupillaris ſubſtitutionis, *vt in l. ſi ita quis, ff. eod. tit. Greg. in l. 10. tit. 5. part. 6. gloſſ. verbo, vieno a edad.* Ergo multò magis in noſtro caſu, minor ipſe poſſet reſtringere tempus curæ, cum ex eo nullum præiudicium alicui fiat.

41 Verum adverſus prædicta faciunt, quia † tutor & curator æquiparantur, *l. qui neque ff. de reb. eorum. ita Bald. per text. ibi, in l. in bonorum. ff. de admin. tutor.* Igitur ſi tutor non poteſt dari ad tempus, vel ſub conditione, *vt in l. actus legitimi, ff. de reg. Iur. vt in l. muto, ff. de tutel. ibi, ſub conditione à præſidibus provinciarum non poſſe dari tutorem placet.* idem à paritate rationis dicendum erit in cura. Caſus enim, quos annectit paritas æquitatis, & identitas rationis, non ſunt, quoad iuris diſpoſitionem ſeparandi, ita Bart. per tex. *ibi, in l. illud, ff. ad leg. Aquil.*

42 Præterea, quia † adminiſtratio & cura tutoris, ex legis diſpoſitione, vſque ad vigeſimum quintum minoris annum durare debet, *vt in d. §. 1. Inſtit. de curato. & in d. l. 12. tit. 16. par. 6.* Igitur cum prædicta lex partitæ per verbum (*debet*) loquatur, quod neceſſitatem importat, *vt in oblatæ, in fin. de appella. gloſſ. in clem. attendentes, verbo (debet) de ſtatu monachorum. Greg. Lup. in l. 13. tit. 16. par. 6. gl. verbo, debelo confirmar.* prædictarum legum diſpoſitio, quæ iure publico eſt introducta, privatorum pactis derogari & cavillari non poterit: privatorum namque pactis iuri publico non derogatur, *l. pacta quæ contra C. de pactis. l. quidam decedens, ff. de admin. tut. l. 33. tit. 11. par. 5.* Rur-

43 ſus † quia de ſubſtantia curæ eſt, vt duret vſq; ad 25. annum, ex iuribus ſupra citatis, ſed pactum contra ſubſtantiam contractus eſt nullum, *l. cum manu lata ff. de contrah. empt. vt in l. cum precario, ff. de precario. & ibi Bart. nu. 1.* Ergo ſi curator acciperetur pro minori tempore, tale pactũ rejici deberet, & adminiſtratio facienda pro tempore à lege deſtinato. Et ita in terminis noſtris videtur ſentire Abb. *conſ. 91. n. 9. li. 1. Greg. Lup. in l. 13. tit. 16. part. 6. gl.*

44 *verbo apremiados.* Quod enim † ab initio eſt voluntarium, ex poſt facto efficitur neceſſarium, *l. ſicut ab initio, ff. de act. & oblig. & in l. 10. tit. 22. part. 1.*

Sed prædictis non obſtantibus, prior ſententia tenenda erit, ſcilicet quod curator accipi ac decerni per iudicem valeat pro tempore, vel in diem, quo illum minor petierit, & quod non duret vltrà adminiſtratio, ſed ſtatim præfinito tempore lapſo, à tali curatore rationes exigi poſſint, & ad illas præſtandas per iudicem compelli debeat: & ſuperius pro hac ſententia adducta corroborantur ex eo, quia omne illud cenſetur permiſſum, quod lege non reperitur prohibitum, *c. inter corporalia, de transl. epiſc. Ancharan. conſ. 243. num. 2.*

num. 2. Aymon. conſ. 203. nu. 23. vbi dicit, *quod vbi non agitur de vitio, ſive delicto, omnia cenſentur permiſſa, quæ ſpecialiter prohibita non reperiuntur*; Ergo cum talis nominatio curatoris, nec prohibita reperiatur, nec aliquam ſpeciem delicti admixtam habeat, proculdubio talis curator, ad tempus, in diem vel ſub conditione & peti & decerni poterit, & contractus circa hoc geſtus valebit.

Neque prædictis obſtant fundamenta pro adverſa ſententia adducta. Et inprimis non obſtat primum fundamentum, quod cum tutor & curator æquiparentur, & tutor ad diem decerni non poſſit, nec per conſequens curator. Quia reſpondetur, quod licet tutor & curator æquiparentur in iure, tamen hoc debet intelligi in concernentibus adminiſtrationem, non verò in aliis, *vt advertit Bald. in l. qui neque, ff. de rebus eorum.* Quod confirmatur, quia iſti tutores & curatores in multis diſſimiliantur, & novem caſus in quibus differunt, congeſſit *gloſſa in l. ventri verbo regula. ff. de tut. & curat. datis ab his, quem ſequitur Baeça de dec. c. 3. n. 24.* Neque obſtat ſecunda obiectio *ex tex. in d. l. actus legitimi*, quo cavetur, quod tutor dari non poterit in dię̃, vel ſub conditione, & per conſequens, neque poterit eo modo accipi nec dari curator, quia tex. *in d. l. actus legitimi*, quantùm ad prædicta iura partitarum, eſt hodie correctus, ex text. *in l. fin. tit. 16. part. 6. ibi. E ann dezimos que ſi alguno fueſſe, dato por guardador a tiempo cierto ò ſo condicion que ſeacabaria tal guarda, cumpliendo ſe el tiempo, o falliciendo la condicion.* Ecce igitur qualiter nec tutoris datio ad tempus iure regio prohibetur.

Neque etiam obſtat tex. *in d. §. 1. Inſtit. de cura. & in d. l. 12. d. tit. 16. par. 6. ibi. deueles tener en guarda haſta los veynte y cinco annos*, quia illud debet intelligi, quando curator fuit ſimpliciter acceptus, ſecus verò ſi ad diem vel ſub conditione, & in hoc caſu loquitur Abb. *d. conſ. 91. n. 9. Greg. in d. l. 13.* Rurſus
reſponderi † poterit, quod illud verbum *debet*, de quo *in d. l. 12. par.* non 45
ſemper in iure importat neceſſitatem. Sed tunc demum, quando ei additur verbum, *omninò*, vel præcisè, aliàs autem quando ſimpliciter profertur vel in diſpoſitione ponitur, ſolùm honeſtatem quandam inducit *gloſſ. fin. verbo omnino, c. 1. de ſponſat. impub. gl. etiam in clement. attendentes verbo (debent) de ſtatu monach. Iaſon in l. 1. n. 10. ff. de iuſt. & iur.* Vel ſi velis reſpondere ſecundum opinionem Didaci Perez in quæſtione præcedenti. Vbi tenet quod de iure regio per matrimonium cura finitur, dicere poteris, quod illud verbum *deueles tener*, de quo *in dicta leg. par.* debeat referri ad curatorem, quia ſi minor velit vſque ad vigeſimum quintum annum ſub illius cura eſſe, curator non poterit compellere minorem, vt alterum curatorem accipiat, vel vt à ſe rationes recipiat, licet ſi vellet minor ſtatim contracto matimo-

 nio

nio recipere poſſet, ex text. *in d. l. 6. tit. 17. par. 7.* Et hæc ſententia & iure verior & humanior videtur.

Sed modo dubitatur, ſi duo fratres habeant, vnus tutorem, alter curatorem, & qui curatorem habet efficiatur major viginti quinque annorum, an poterit petere tutelam fratris, qui eſt ſub alterius tutela, & à tutore fratris rationem exigere? In qua difficultate breviter eſt diſtinguendum, nam aut tutor datus fuit fratri minori in teſtamento patris vel avi, aut fuit datus à judice. Primo caſu dicendum erit, fratrem majorem effectum non poſſe petere tutelam nec ei diſcernendam fore, quia tutor teſtamentarius non ceſſat in adminiſtratione, quantumcunque legitimo tutelam petente, ſecus tamen ſi tutor à judice datus fuiſſet. Pro qua ſententia eſt tex. apertus, *in l. ſi tutor. §. ſi duobus impuberibus. ff. de tute. & ratio. diſtra, ibi. Si duobus impuberibus fratribus tutor datus ſit, & alter eorum in legitimam tutelam fratris ſui perfectæ ætatis conſtituti redierit, eum qui datus ſit tutorem eſſe deſiiſſe Neratius ait, quia igitur deſinit eſſe tutor, tutelæ actio erit etiam ex perſona impuberis, quamvis ſi teſtamento datus fuiſſet, non deſineret eſſe tutor eius, qui adhuc erat impubes: quia ſemper legitima tutela teſtamentariæ cedit.* Et ita reſolverint plures relati à Baecio *de decima tuto. c. 5. nu. 15.*

47 Contingit etiam, quod minor curatorem † habens, per varias mundi partes divagando diſcurrit, ita vt longo iam tempore elapſo, de eius vita ignoretur. Dubitatur modò, an ſtante longa abſentia cum publica mortis fama, mors illius ſit ſufficienter probata, ad hoc vt hæredes ab inteſtato, vel ex teſtamento ante abſentiam facto, poſſint rationem adminiſtrationis vel curæ, à tali curatore exigere? Et certè huius dubitationis veritas ex illa pendet quæſtione, an quemadmodum per veram minoris mortẽ tutela vel cura finitur, *vt in § ſimiliq; modo, Inſt. quib. mod. tut. fin. & in l. fin. tit. 16. par. 6.* eodem modo per mortem præſumptam ex longa abſentia, cum fama mortis coniuncta, finiatur? Et in hac difficultate *Odofred. Guido de Suca & Alberic. in auth. hodie, C. de repud.* in ea ſunt ſententia, vt ex illis duobus ſimul coniunctis, mors abſentis rectè probari valeat. Quorum opinionem partito iure canonizavit *tex. in l. 14. tit. 14. par. 3. ibi. E dezimos que ſi a quel de cuia muerte dudam, dizenque en ſtranna e luenga tierra es muerto, e gran tiempo es paſſado, aſſi como diez annos, que abonda que prueuen, que eſto es fama entre los de*
48 *aquel lugar, e que publicamente dizen que es muerto.* † Vbi Gregor. verbo. *abonda que prueuen,* dicit, quod ſi neſcitur de vita alicuius iam diu abſentis, etiamſi eius mors non probetur per famam, ſed ex diuturna abſentia dumtaxat de conſuetudine dantur bona propinquioribus cum fideiuſſione, & tales propinquiores debent illa accipere, tanquam curatores bonorum.

Quin-

Quinimò † in propoſito dicit Bald. *conſ. 90. n. 2. volumine 2.* Quod ſi ali- 49
quis eſt abſens per tempus viginti annorum, ita quod de eo neſcitur, præſumitur mortuus, & ſic bona talis debent dividi inter venientes ab inteſtato, præſtita cautione, quod illa reſtituent, illo abſente reduente. Et hanc ſententiam tenet Aymon. *conſ. 127. n. fin.* Quod ego verum intelligerem, dummodo tales venientes ab inteſtato in ſolidum obligarentur ad adminiſtrationem & reſtitutionem dictorum bonorum, quandocumque dominum venire contigiſſet, ex tex. *in l. tres tut. ff. de adminiſt. tut.* alias enim, ſi diviſio bonorum à judice fieret, talis abſens gravaretur onere exigendi à quolibet eorum partem ſuam, quod ſatis iniquum eſſet. Et ideo judicem moneo, vt ſit cautus in adjudicando talia bona propinquioribus ſub dicta cautione, ne aliquo eorum exiſtente non ſolvendo ipſe de ſuo ſolvat, *vt in l. Lucius, §. Sempronio, ff. de adminiſt. tut.* Quinimo & in propoſito dixit Bart. *in tract. de testibus, n. 37.* quod ſi quis ſit vagabundus ex alia cauſa, quam timore ſuorum inimicorum, & elapſum ſit quinquennium, quo ignoretur, an vivat nec ne, ex eo ſatis mortuum eſſe probetur, & eum ſequitur Socinus, *conſ. 26. n. 5. lib. 2.* & plures alios modos probandi mortem congerit Maranta, *in l. 15. patet ex nu. 156. vſque ad num. 179. ff. de acquir. hæred. Maſcard. concluſ. 174. cum tribus ſeq.*

Quod autem, vbi abſens curatorem, adminiſtratorem vel procuratorem reliquit, bona non poſſint dari per iudicem venientibus ab inteſtato, etiam præſtitâ fideiuſſione, niſi in caſu, quo verè mortem probaverint, tenent Socin. *conſil. 26. lib. 2.* *Menoch. lib. 2. de arbitr. caſu 150. num. 16.* vbi dicit, quod † ad hoc, vt curator ſive adminiſtrator detur bonis vagabundi (lon- 50
go tempore abſentis, oportet vt ipſe abeſſe & vagari cœperit, nullo relicto curatore, vel adminiſtratore, vel etiam procuratore ad omnia eius negotia, tam iudicialia quàm etiam extraiudicialia. Nam vbi procuratorem ſive adminiſtratorem reliquiſſet, fruſtra de curatore bonis ipſius dando ageretur, quia prædictus procurator efficit, vt ſuccedentes ab inteſtato rejiciantur, & ſi quid ex bonis abſentis conſequi velint, eius mortem realem & veram probare debeant. Quam ſententiam tenet etiam Cavalcanus *in tractat. de tutor. num. 331.*

Pro concordia tamen ſupradictorum dicendum erit, quod prima opinio procedat, quando minor ſe abſentavit nullo relicto tutore, curatore, procuratore, vel adminiſtratore, quia tali caſu bona deberent dari propinquioribus, *vt voluit Greg. vbi ſupra.* Secunda verò procedit, quando aliquem reliquit, qui ea bona adminiſtraſſet. Periniquum enim eſſet bonis abſentis, procuratorem & adminiſtratorem habentis, alium curatorem vel admi-

niſtra-

niſtratorem dari contra voluntatem ſive præter opinionem ipſius, qui illum conſtituit. Siquidem hominibus ex eo libera ſuorum bonorum adminiſtratio tolleretur, contra tex. *in l.2. in fin.ff. ſi quis à parentibus fuerit manumiſſus, ibi.* *Quia iniquum eſt, ingenuis hominibus non eſſe liberam rerum ſuarum alienationem.* Et ita erit intelligenda ſententia Soci. & Menochij, *vt ſupra.* ideoque in hoc ſecundo caſu neceſſarium eſſet probare mortem veram talis abſentis, alias ratio bonorum, à tali adminiſtratore ab ipſo domino relicto & nominato, exigi non deberet, nec adminiſtratio venientibus ab inteſtato eſſet diſcernenda.

Crederem tamen, quod ſi talis abſens curatorem bonorum non reliquiſſet, adveniente vigeſimo quinto ſuæ ætatis anno, etiamſi nondum decem anni abſentiæ elapſi eſſent, ſtatim ratio ab illo curatore exigi poſſet, & bona eſſent tradenda proximioribus in adminiſtrationem cum fideiuſſoribus, prout voluit Greg. *in d.l.14.& in terminis Boerius, deciſ.88.n.1.* quia cum eo caſu cura de iure ſit finita. *vt in §.1. Inſt.de cura. & in l.12. tit.16.par.6.* quibus pertinet hæreditas, pertinet etiam bonorum adminiſtratio, *vt in auth. ſicut hæreditas. C. de legiti. tutela. Decius conſ. 575. n. 4.*

Sed in propoſito regulariter dubitatur, *an ſi propinquior ipſius abſentis ſit fœmina, vel minor ſub poteſtate tutoris vel curatoris conſtitutus, an iſtæ fœminæ, vel iſti minori, nel ſaltem eius tutori vel curatori, ſit præſtanda talium bonorum abſentis adminiſtratio, an vero propinquis maſculis & maioribus (etiam re-*
51 *motioribus) ſit diſcernenda?* † Et videtur dicendum, quod ſimilis adminiſtratio non ſit tali fœminæ diſcernenda: quia fœminæ vel minores non ſunt capaces huius adminiſtrationis, *vt reſpondit Alexand.conſi. 221.n.7.li.6.n.6. Decius optimè 575.n.4.ex l.cum bonis ibi, vel propter ſexus vel ætatis infirmitatem ff.de cura.furi.* Neq; etiam eius adminiſtrationis minor eſt capax, *ex glo. in l.2.in principio verbo curatorem ff.de curatore bonis dan. Alex. & Decius in conſ.proximè relatis, quos refert & ſequitur Menoch.de arbit.li.2. caſu 150.n.21. & 23.* niſi talis fœmina eſſet mater vel avia, his enim talis adminiſtratio non interdicitur, *iuxta text.in authe.matri & aviæ.C.quando mulier offic.tute.fungi poſſ.vbi gl.verbo, tutelam,* extendit diſpoſitionẽ illius tex. etiam ad curam,
52 *Bal.conſ.90 li.2.Baeça de decima, c.4.n.73.* † Quare Alexan.*in d.conſ.221.n.7.* reſpondit, quod ſi penes matrem bona filij extarent, non poſſent per agnatos revocari, etiam ſi ſint in eodem gradu, quo eſt mater. His accedit Boerij ſententia *in d.deciſ.88.n.1,* quatenus tenet ſubſtitutum abſentis, matrem impedire non poſſe, cum ad huc de illius abſentis morte non conſtet: Et ita tenendum cenſet Menoch. *vbi ſupra n.22.*

Ego tamen hac in re ſæpiſſimè vidi auditores huius Cancellariæ iudi-

cantes

cantes, ſtante famâ de morte, cum viginti annorum abſentia, & alijs concurrentibus præſumptionibus, & adminiculis, quod bona dentur indiſtinctè proximioribus ab inteſtato, ſive maſculis, ſive fœminis, ſive majoribus, ſive minoribus, etiam in poteſtate ſuorum tutorum vel curatorum exiſtentibus, vel etiam dentur bona ſcripto hæredi ſub dicta fideiuſſione, vbi teſtamento condito, & hærede inſtituto vagare cepit, *ex his quæ ex Bal. & Aymone retulimus, & tenet Cavalcanus de tutore d. n. 334.* & ita interpretandam reputo ſententiam Gregorij *in d. l. 14. t. 14. par. 3. verbo, almas propinquo pariente:* Et idem exiſtimarem faciendum fore, vbi mortis fama non eſſet probata, ſtante tamen longa abſentia, *vt tenet Gregor. vbi ſupra.*

Neque obſtat ſententia *gl. in d. l. 2.* quia ſine lege loquitur. quinimo & ſine ratione, quippe cum æquitati magis & rationi conveniat, vt ſucceſſores ab inteſtato talia abſentis bona per ſe vel per ſuos curatores colant, & adminiſtrent, & ſic evitetur circuitus abſente mortuo apparente. Neque minus oberit tex. *in l. fi. C. de legi. tutori.* ab Accurſio pro dicta opinione adductus, quia ille loquitur in tutela, quæ & perſonæ, & rebus ſimul datur, & non eſt æquum, vt minor hoc onere gravetur, ſcilicet, vt cum ſuis rebus ſupereſſe non valeat, alienarum rerum adminiſtrationi ſe ingerat, *vt ſentit tex. & gloſſ. ibi.*

Ex quibus infero, † quod ſi poſſeſſor majoratus per tempus viginti an- 53
norum vagaverit, ita vt de ipſius vita ignoretur, & de eius morte ſit fama, immediatus ſucceſſor mittendus ſit in poſſeſſionem bonorum majoratus ſub prædicta fideiuſſione, & fructus interim percepti venientibus ab inteſtato ſint adjudicandi, itidem ſub prædicta fidejuſſione & in beneficiato vagabundo. Hanc ſententiam tenet Rebuffus *tit. de collatoribus, folio 612. verſic. ſit tamen tamdiu.* Et ita faciendum erit, quotieſcunque Epiſcopus contulerit beneficium abſentis, qui ignoratur, vivus ſit, an mortuus, *ex gl. in c. non oportet, el 1. de conſecra. diſt. 5. Corſetus ſingulari incipienti, vagabund.* Et ita habebit effectum, quod dicit idem Rebuff. *in prax. t. de reprobata beneficij viv. impetra. n. 21.* vbi dicit, quod excuſatur epiſcopus, ſi contulerit beneficium abſentis, qui longa fuit abſentia detentus, ſi ignoraret, vivus eſſet an mortuus: Fortè enim non excuſaretur, niſi proviſionem ſub prædicta fidejuſſione faceret de reſtituendis fructibus quandocumque beneficiatus veniſſet. † Quod maximè verum intelligo vbi ageretur de providendo ſimplici 54
beneficio, licet enim mors præſumptionibus probetur, *vt retuli ſup. num. 52.* adhuc cum verè de morte non probatur, bona prædicta fidejuſſione interveniente præſtari debent.

Neque oberit ſupradictis, quod per centum annos quis vivere præſu-

mitur *vt in l. fi. C. de ſacroſanct. eccleſ.* quæ ad hoc per vulgares allegatur, quia adhuc ſi ex adverſo per liquidas Iuris præſumptiones de morte conſtaret, ſufficeret ad hoc, vt vocatis ad majoratum, vel præſentatis ad beneficium
55 jam † diu vacantis, poſſeſſio præſtari poſſet: vbi enim lex probationem liquidam requirit, præſumptiones etiam ſufficiunt, *gl. fi. in fin. in l. ſi tutor petitus. C. de periculo tutor. Decius eam non allegans conſ. 54. n. 3. l. divortio. §. ſi fundus, verbo, palam, ff. ſoluto matr.* vbi illud palam conſtare dicit, quod ex
56 conjecturis comprehenditur. † Et hanc ſententiam tenet *Moli. de Hiſpan. primog. c. 4. lib. 3. n. 40.* quod maximè procedit in his quæ ſunt difficillimæ probationis, *vt tenet Aymon. conſ. 73. n. 19.* Quinimo præſumptiones legales dicuntur liquidiſſimæ probationis, *l. ſi quis locupletes. ff. de manum. teſta. Maſcard. concl. 212. n. 2. Pet. Surd. conſ. 1. n. 42. & conſ. 132. n. 7.*

Vlterius dubitatur, *quo tempore ſocius, à ſocio adminiſtrante, rationem exigere poſſit.* Et multis ex cauſis hanc adminiſtrationis rationem à ſocio exigi poſſe, probatuur ex *l. convenerit in princ. ff. pro ſocio. §. ſoluitur Inſti. de ſoc. l.*
57 *10. t. 10. par. 5.* Et quia huic in noſtro inſtituto convenit † videre caſus, ex quibus ſimilis ratio exigi valet, eos ſigillatim dinumerabo. Primus igitur caſus erit, ſi vnus ex ſociis naturaliter, vel etiam civiliter mortuus fuerit, quia eo caſu non ſolum quoad mortuum ſocietas finitur, verum quoad omnes alios ſocios, finita erit, & ab eis rationes exigi poterunt, niſi aliter in ſocietatis
58 initio actum fuerit, *l. actione. §. ſolvitur, Inſt. eod. t.* † *Matienço, in l. 2 t. 9. glo. 1. n. 17. li. 5. recopil. &* Greg. *in d. l. 10. partita verbo por la muerte,* dicit, quod ſi inter ſocios ſit conventum, quod capitale ſocietatis repeti non poſſit intra triennium, intelligitur, niſi interim aliquis ex ſocijs mortuus fuerit & ita conſuluit *Alexand. conſ. 34. volumni. 2. Anchar. conſ. 394.* Et ratio huius concluſio-
59 nis eſt, quia ſocietas ſui natura non tranſit ad hæredes, etiamſi id à principio agatur, *vt in l. verum, §. 2 in hæredem & in l. adeo. ff. pro ſocio. & in l. furti. § fi. ff. de his qui notan. infamiâ.* Quibus conſonat, *l. 1. t. 10. p. 5.* & ita tenet Gutierrez *de juramento confirmatorio 1. par. c. 48. n. 1. Matienço in l. 2. t. 9. lib. 5. recop. gloſſ. 1. n. 15.* † Pro qua ſententia facit, quia nemo invitus compellitur eſſe
60 in communione, cum ex ea diſcordiæ excitari ſoleant, *vt in l. cum pater, §. dulciſſimis. ff. de legatis 2.* Rurſus, & hoc in hærede illius qui ſocietatem contraxit, maximè locum habet, quia eſt perſona certa tempore contractæ ſocietatis, & cum incerta perſona ſocietas contrahi non poteſt, *vt in d. l. adeo.* Quod in tantum verum eſſe, dicit Gregorius Lupus *in d. l. 1. glo. verbo, hæredes.* vt hoc verum eſſe, & procedere profiteatur, etiam ſi ad certum hæredem contrarientes ſe referrent, cum ex hæredis aſſignatione libera teſtandi voluntas toleretur, quod eſt contra bonos mores, *vt in l. cum duobus, §. idē*

reſpon-

reſpondi, ff. pro ſocio, Gregorius in d. l. c. partitæ, gloſ. verbo, por la muerte. Idque
tenet Molina *de juſt. diſputat 414.* Supradicta tamen ſententia ſequentibus
modis imitatur. Primò, vbi poſt mortem ſocij defuncti eius hæredes cum
alijs ſocijs ſuperexiſtentibus continuarent ſocietatem, quia eo caſu, de-
functi ſocietas inter eos prorogata, vel renovata videtur, *vt tradit Bald. in
l. mandatum, n. 3. Cod. mandati.* † Vbi dicit, quod ſocietas, quæ eſt cum 61
patre, morte finitur, niſi eiſdem inſtitoribus filius hæres cum ſociis patris
vteretur: quia hoc caſu nec etiam cum hærede pupillo ſocietas renovata
videtur, *vt eleganter tradit Gutierrez d. cap. 28. num. 2.* Neque his obſtat,
quod tutor auctorari non poteſt contractibus pupilli niſi loquatur, *vt in l.
vbi non voce ff. de regulis jur. & in l. 1. in fi. ff. de authori. tuto.* quia illud habet
locum in actionibus expreſſis, ſecus autem in tacitis, *vt reſolvit Guillermus
Maurerius in d. l. vbi non voce n. 4.*

Secundò † etiam cenſetur renovata ſocietas ex eo, quod poſt tempus 62
ſocietati præfinitum, quis per longum tempus ſuum capitale non dedu-
xerit, *vt tenet Alexand. conſ. 132. n. 2. volumine 5. Petrus de Vbald. in tractat.
de duobus fratribus, 3. parte principali n. 6.* vbi hoc verum intelligit, quando
pater defunctus negotiabatur cum pecunia, ſecus verò ſi tantum ponebat
operam; ex qua percipiebat emolumentum, quia tunc circa perficienda
jam incœpta, continuatur ſocietas, ſecus verò, ſi de novo incipit, quia alia
eſt opera patris, alia opera filij *l. ſi non ſortem. §. libertus. ff. de condictione in-
debi.* & hanc ſententiam refert & ſequitur Pala. Rubeus *in repetione rubr. de
donationibus. §. 61. n. 1. & §. 62. n. 28. Matienço in l. 2. t. 9. lib. 5. recopil. gloſſ.
12. n. 16. Gutierrez vbi ſupra, n. 2. in fine.*

Tertiò † ſocietas præſumitur renovata & proſecuta, ex titulo ſive præ- 63
fatione libri rationum, *vt voluit Bar. in l. Titium & Mævium, §. altero ff. de
administra. tuto.* quem refert & ſequitur Stracha *in tractatu de mercatura. 2.
parte n. 54. facit deciſio Genuen. 31. n. 8. Gutierrez vbi ſupra, nu. 3.* vbi idem
eſſe inter conjuges infert, dicens, quod altero eorum mortuo, videatur cō-
tracta ſocietas per ſuperſtitem & hæredem defuncti, interim quod bona
non fuerint inter eos diviſa, & ita damna & lucra interim ſupervenientia
ſint vtrique communia. Et ratio illa eſt, † quia coniux in viduitate perma- 64
nens, dum ad ſecundas non convolat nuptias, cenſetur eſſe ſub præceden-
ti matrimonio, ex text. *in l. vl. C. de bonis matern.* ibi, *ſive in priori matrimonio
pater ex quo filios habuit permanere voluerit, ſive novercam filijs ſuperinduxe-
rit.* hanc ſententiam ibi tenent Cynus, Alberic, & Aretinus, Pinellus ibi
n. 4. Tiraquel. de nobilitate, c. 18. n. 9. † Matienço plures alios pro hac ſenten- 65
tia adducens *in l. 2. titu. 9. lib. 5. recopil. glo. 1. num. 9. Palac. Rub. Greg. & alij,*

quos etiam refert Gutierrez *d.c.48.n.4.* ex patientia (enim) & perſeverantia vtriuſque partis præſumitur inter eos continuata ſocietas, *arg.tex.in l. quæritur.§.qui impleto,ff. locati.l.legem Cod. eod. l. in rebus, § vltimo, ff. de precario. l.20.tit.8.par.5. latè per Ioan.Garcia.de coniugali aqueſtu, nu.55.& 169.*

66 Quartò † limita, niſi ſocietas pro ſe & hæredibus ſuis contracta fuiſſet iureiurando confirmata, non enim eo caſu per mortem alterius ex ſociis diſſolveretur ſocietas, nec ratio peti poſſet ante tempus præfinitum & ſocietati deſtinatum. Qui iuramento hinc inde appoſitum, facit tenere ſocietatem in perſona hæredum, vt expreſsè reſolvit Faber *in §. ſolvitur, n.3. Inſtit.de ſociet. Greg. in d.l. 10. gl. verbo, por la muerte.* & hanc ſententiam dicit notandam & menti tenendam Gutier. *vbi ſupra num.5.& 6.*

67 Quintò † limita, niſi ſocietas contracta fuiſſet inter plures gabellarios, qui vectigalia regia vel reipublicæ conduxerant. Eo enim caſu, ſocietas (vno ex ſociis mortuo) protinùs in hæredes ſuos continuatur, donec locatio fuerit finita, *vt in l. adeo, & in l. verum, §. in hæredem, ff. pro ſocio, & in l. 1. tit. 10. part. 5. ibi. Fueras ende ſi la compannia fueſſe hecha ſobre arrendamiento de algunas coſas del rey o del comun de algun conceio.* An autem etiam ad ſecundos (hoc eſt hæredes hæredum conductorum) ſocietas horum vectigalium tranſeat, tangit Gutierrez, & accuratè ſuo more reſolvit *d.c.48.num.7.cum ſeqq.*

68 Præterea † multis etiam ex cauſis ſocius à ſocio ante præfinitum tempus ſocietati rationem exigere poterit. Primò ſi ſocius eſſet rixoſus & malè morigeratus, *vt in l. ſi convenerit, & ibi tenent communiter ſcribentes, ff. pro ſocio, & in l.41.tit. 10.par.5* vbi cavetur, quod ſi ſocius ſit in legatione Regia, vel communis alicuius civitatis, vel villæ, vel ſi ad aliquod regium vel civitatis officium fuerit electus; vel ſi pacta in ſocietate contenta non ſervaverit: vel ſi non poſſit vti re communi (prout erat inter ſocios conventum) protinùs ſocietas diſſolvitur.

Itidem & finitur adminiſtratoris officium eo ipſo, quod quis eſt decoctus, *vt reſolvit deciſio de Franquis 55.nu.2. & 3.* & ideo ſtatim ratio adminiſtrationis (etiam ad multum tempus conſtitutæ) exigi poteſt. Quinimo ſufficit quod veriſimilis, vehemensve præſumptio ſit, quod adminiſtrator in locis non tutis merces domini, vel etiam ſocietatis habet reconditas, veluti juxta flumen, quod ſic paſſim terram inundat, vt impleat omnem vicinũ locum, quia licet verum ſit, quod caſum adverſamve fortunam expectare non ſit civile, *vt in l. inter ſtipulantem §. ſacram. ff. de verborum obligation.* tamen vbi

69 † preſens rei ſtatus in futurum indicat damnum, inſpici ac conſiderari debet, quod accidere ſolet, *ita Bar. in d. §. ſacram. & in l. ſi idem, cum eodem, §. fin. ff. de juriſd. omn. judi.* & in marito de cujus inopia timetur, ita tenet gloſſ. *in l. 2.*

verbo

verbo, ſuſpectum, ff. ſolut. matrimon. vbi Bart. n. 9. Alex. n. 20. & idem Alex. in l. ſciendum, in prin. ff. qui ſatiſdare cogan. Quod tamen verum intelligo, niſi talis adminiſtrator domino fidejuſſoribus præſtitis caviſſet: tunc enim, ex quo dominus eſt aſſecuratus, minimè ante præfinitũ tempus rationem exigere poſſet. Sed † dubium erit in propoſito, *An quemadmodum ſocius à ſocio, qui ſolus adminiſtravit, rationem exigit, vt ſupra proximè retulimus, eodem etiam modo teſtamentarius à ſuo conteſtamentario rationem exigere valeat?* 70
Et dicendum videtur, quod ſi ſocius videat ſocium bona adminiſtrationis dilapidare, vel in periculo illa perpendi ponere, ſtatim ab ipſo rationẽ exigere poſſit. Et quod hoc caſu tutor à contutore rationem exigere poſſit (durante etiam tutela) videtur probari manifeſtè ex tex. *in l. ſi plures, §. 1. ff. de adminiſt. tut.* Vbi tutor, qui non adminiſtrat, ante finitam tutelam à contutore poteſt. Et hanc ſententiam etiam in executoribus teſtamenti veram eſſe teſtatur Ioan. And. *in addit. ad Speculat. §. nunc vero aliqua. verſ. ſed in ſimpliciter, ex tex. in l. cum curatore, ff. de adminiſt. tutor.*

Adverſus † autem prædictam ſententiam facit tex. *in l. actus, ff. eo.* vbi durante adminiſtratione non tenetur quis reddere rationem collegæ, ſed ſufficit quod illum ad adminſtrandum admittat, & *in l. adverſ. C. eo. & ibi Salycet. n. 1.* In hac tamen difficultate gloſſ. *in d. l. adverſus.* plures cumulat ſolutiones: verum tamen Accurſ. *in d. l. ſi plures. verbo, exigere.* huius difficultatis veram & genuinam rationem attingit, & ita prædicta jura intelligenda reputat, ſcilicet quod text. *in d. l. ſi plures* loquatur de ratione extrajudiciali, quem nos vulgo, *Relation de quentas,* appellamus, tex. vero *in d. l. act. & in d. l. adverſus.* loquantur de ratione judiciali & finali. Et hanc eſſe gloſſæ interpretationem, amplectitur poſt Iacobum de Rabena Ioannes Andreas *in loco ſuperius citato,* quem ſequitur Bertachinus *in tract. de Epiſco. 6. par. n. 64.* vbi dicit, quod executores teſtamentorum debent ſibi invicem actus communicare, quos faciunt, alias qui non facit, vel qui non communicat ſocio adminiſtrationem, poteſt vt ſuſpectus deferri, & hæc accuſatio eſt publica, & cuilibet de populo competit favore piæ cauſæ, videlicet quando executor vnus non admitteret ſocium ad exequendum piam cauſam, & maximè ſi ipſe non fideliter exequeretur, idemque eſſe fatetur quoad alia relicta non pia, ratione piorum. Et † quod tutor honorarius rationem à tutore gerente, durante tutela, exigere poſſit, probat expreſſè tex. *in d. l. ſi plures.* Ex quibus notabilem elicio concluſionem, ſcilicet quod contutor durante tutela, executor à collega, durante executione teſtamenti, ſocius à conſocio, durante ſocietate, ex cauſa relationem rationum extraiudicialem exigere poſſint, vt videre & colligere poſſint, an in eo quod adminiſtrant, ſint 71 72

 fide-

fideles & recti, prout adminiſtratores eſſe debent, *vt tenet Greg. in l.26.tit.*
73 *12.part.5.ibi, quenta verdadera.* Et hæc ſententia ſummâ nititur æquitate, ſiquidem † collega de malè adminiſtratis per conſocium rationem reddere tenetur, *vt in d.l.ſi plures.§.1.ibi conſtat enim hos quoq; excuſſis prius facultatibus ejus, qui geſſit, convenire oportere.* Et ita explicavit Bart. *in l.1.§. vſq; adeo. ff. de tute. & ratio. diſtrah.* & hanc relationem non ſolùm poterunt petere ſupradicti, verumetiam & tutor † datus cauſa notitiæ tantum, cum illi inter-
74 ſit, ne in ſubſidium pro mala adminiſtratione veri tutoris conveniatur, vt *in l. quæro, § idem Paulus. ff. de teſtam. tutel.* vbi cavetur, quod † tutor datus
75 cauſa notitiæ in omnibus adminiſtrationem tutelæ concernentibus, teneatur ſicut quilibet alius tutor.

76 Ex quibus † autem indiciis & conjecturis aliquem malè adminiſtrare colligi poſſit, videre nunc libet: Et inprimis verſuram adminiſtratorem facturum præſumi poteſt, qui dilata ſolutione ad diem, merces emit easque viliori pretio præſente pecunia revendit, (quod nos vulgo dicimus *hazer moatras*) hunc enim malè vti ſubſtantia ſua, non eſt colligendum, quinimo brevi tempore ad inopiam perventurum facilè perpenditur *vt voluit Iaſ. in l. ſi conſtante, num 138. ſolut. matrimon. Stracha in tract. de mercatura, 2.p. numer. 28.* vbi dicit, ſimile damnum per argumentum à ſolitis timeri poſſe: ſiquidē & in jure validiſſimum eſt, *argument. text. in l. quod ſi nolit. §. quia ſi duo. ff. de ædil. edict. & in l. certi condictio, §. ſi nummos, ff. ſi cert. petat. l. fideicommiſſi poſt princip. ff. de vſur. Decius conſil. 595. num. 31.*

77 Secundò † itidem ſuſpicio facturę erit contra illum adminiſtratorem, qui cum ære alieno gravatus eſſet, ſarcinulas componere cœpit, vt *in l. ab hoſtibus, §. final. ff. ex quibus cauſis major.* Ex cujus fundamento Cicero dixit, *Maximè de ſtatu illius dubitatum arbitror, qui ære alieno gravatus, jam ſarcinulas componere cœpit.* Idemque erit, ſi alia receſſus indicia apparuerint, de quibus per gloſſ. *in l. quæſitum. juncto text. ibi, ff. de pignor.* quem ſequitur Paulus *in l. ſi longius, §. ſi filius, num. 3. & 4 ff. de judic.* & eſt text. *in l. 17 tit. 13. part 5.* In prædictis enim & ſimilibus caſibus conjectura propius accedit, mercatores, & factores, & alios adminiſtratores, qui hoc faciunt, citius rationes conturbaturos, vt voluit Stracha, *vbi ſupra n. 31.* vbi dicit, quod bonus judex variè in prædictis omnibus conſtituet, dolus an fraus præſumi poſſit, vt *in l. in fundo, ff. de rei vendic. & in l. final. ff de act. & oblig.* Habenda enim erit ratio temporum, locorum, periculorum, ſuſpicionum ſummarum, & qualitatum perſonarum, *juxta gloſſ. in l. in omnibus ff. de judic.* quod totum arbitrio ipſius relinquitur, vt tradit Menoch. *de arbitr. lib. 2. quæſt. 87. per totam,* quem omnino videas in propoſito.

Vltra

Vltra ea tamen, quæ ibi cumulavit Menoch. dubium erit, an ſi † admini- 78 ſtrator durante adminiſtratione pro aliquo fidejubeat, ſtatim compelli poſſit, vt adminiſtrationis rationem (ante tempus adminiſtrationi præfinitum) domino reddat? Et dicendum videtur in propoſito, quod ſtatim & ante tempus ab eo rationem exigere liceat, quia † contractus fidejuſſionis 79 eſt nimis oneroſus, & damnificativus, vt voluit And. *in l. in perſonam. §. 1. ff. de pact.* vbi dicit, quod ſi maritus † conſtante matrimonio fidejuſſionibus ſe 80 implicaverit, ſtatim ab eo mulier dotem repetere poterit, quemadmodum ſi jam ad inopiam perveniſſet, & eum ibi ſequitur *Jaſ. n. 3. Alexand. in l. ſi conſtante, col. 7. & eos refert & ſequitur Maranta diſputat. 6. n. 13. Baeça de decima tuto cap. 2. n. 82.* vbi dicit, quod ille, qui pro multis fidejubet, videtur malè agere negotia ſua, & vxor poteſt petere, vt dos ponatur in loco tuto, *& idem tenet Pala. Rub. in c. per veſtras, §. 18. n. 9. Barboſa in l. 1. 3. p. n. 58. ff ſolut. matrim. Petrus Surdus conſ. 114. n. 15.* quorum ſententia comprobatur *Sapientiæ c. 20* ibi, *Tolle veſtimentum eius, qui fidejuſſor extitit alieni; & pro extraneis aufert pignus ab eo.* Et rurſus *c. 22.* dicit, *Noli eſſe cum his, qui defigunt manus ſuas, & qui vades ſe offerunt pro debitis* vbi nova editio habet, Ne ſis inter eos, qui ſtipulata manu fidejubent, & pro debito obſtringunt. Ac rurſus Sapiens *ibidem c. 17.* dixit, *Stultus homo plaudet manibus, cum ſpopondit pro amico ſuo* Et in propoſito hunc actum fidejubendi plus omnibus exaggeravit Conradus Pelicani, relatus à Cavalino *in tract. de vſur. §. 22. n. 253.* vbi hunc actum fidejubendi nedum rei familiari periculoſum eſſe dicit, ſed etiam contra rationem & conſcientiam, & etiam contra Dei præceptum, eo quod fidejubens confidit in hominem, carnem & ſanguinem inſtabilem, & maledicit hominem, qui confidit in homine, cuius maledictionis ego (etſi non fidejuſſerim, ſed patri meo fidejubenti ſucceſſerim) tormentoſum & detrimentoſum experimentum feci: dum enim pro quodam ſatis ingrato amico fidem juſſiſſet, multasque annui redditus ſolutiones (vt fidejuſſor) pro eo feciſſet, virtute ceſſionum à creditore (pro annuis redditibus) ſibi factarum, poſſeſſionem bonorum principalis fuit conſecutus, ac paulo poſt diem vltimum clauſi. Cum ergo ego dicto patri meo ſucceſſiſſem, & tanquam vniverſalis hæres me hæreditati immiſcuiſſem, & quatuor deinde annis illam pacificè poſſediſſem, barbatus ille principalis, virtute cuiuſdam publici aſſerti inſtrumenti, mihi litem mouit, patremq; meum integram annui redditus ſortem (pro principali redimendo) à ſe recepiſſe profitebatur, ac proinde omnes redditus à die receptionis decurſos mihi adſcribi poſtulabat, eiusq; bona cum redditibus me reſtituturũ inſtabat, & poſtquã fui condemnatus, vt ad ratiocinandum cum ipſo ſederẽ, mihi plures reddi-

tus ac fructus fuerunt onerati, & ſic in quadam magna ſumma fui reliquatus, & pro reliquorum ſolutione omnia bona, in quibus dicto meo patri ſucceſſeram, mihi fuerunt ablata, poſtmodum vero per appellationem (ad hanc Cancellariam) cauſa devoluta, Deus optimus maximuſque inſtrumentum, quo pars adverſa nitebatur, falſo fabricatum fuiſſe (ferè miraculoſè) detexit, ac proinde bona fuerunt mihi cum redditibus reſtituta: Verum etſi victoriam litis reportavi, plus mille quingentorum ſcutorum ſummam (in litigando) jacturam feci. Glorifico tamen Deum, ſiquidem cum Zacharia dicere poſſum: *Salutem ex inimicis noſtris, & de manu eorum, qui oderunt nos.* Ex iſtis enim admodum ingentibus calamitatibus & latrocinijs, quam cum prædicto ingrato principali peregi, animum meum ad huius tractatus perfectionem appuli, ac deinde in perſcrutandis ratiociniorum difficultatibus, ſummis lucubrationibus inſudavi. En igitur, candide Lector, quam calamitoſus & damnificativus ſit actus ille fideijubendi, de quo ſuperius agebamus, de quo etiam Salomon *Proverb. c. 6. dicit: Sponde, noxa præſto eſt.* Crederem tamen, quod etſi hic actus fidejubendi ſit nimis oneroſus & damnificativus, non tamen contra conſcientiam & rationem dici poſſit, prout Conradus aſſeruit; dum enim quis ſe vt fidejuſſor obligat, proculdubio opus charitatis exercet, proximi neceſſitati ſubveniendo.

81 Et hinc eſt, quod iurans, ſe non fidejuſſurum pro aliquo de mundo, juramentum hoc minimè ſervare tenetur, ſiquidem contra charitatem fuerit factum *Oldard. conſil. 90. Marant. de ordin. judic. 6. par. actu. 9. n. 39.* vbi hanc concluſionem veriſſimam reputat proximo in diſcrimine conſtituto, idq; latè explicat Gutierrez *de jura. confirmat. 1. par. cap. 72. num. 5.* vbi quæſtionem hanc problematicè defendit. Quinimo prædictas Salomonis ſententias ad terrendum homines prolatas fuiſſe arbitror, vt quantum poſſent, animis frequenti & inconſulta fidejuſſione abſtinerent, ne fortè ex illis contingat nimis debitis illaqueari, & ideo Conradus illa præcepta moralia & politica non debuit protinus ad obſervantiam legis divinæ trahere, & ita eum reprehendit Cavalinus, *vbi ſupra num. 254.* fortè tamen cauſa exaggerationis illud aſſeruit.

82 Præterea † & tutor à tutela removeri, & ratiocinijs adſtringi poterit, eo quod vectigalia regia conducit, vel illa conducenti fidejuſſor exiſtit, vt tradit Alberic. *in l. 1. C. ne tut. vel cu. vectig. conducat,* quam ſententiam ſequitur vnico verbo Baeça *in tract. de decima tutoris c. 2. n. 119.*

83 Vlterius pone, quod † quis dedit pecuniam mercatori vel campſori, ad dimidiam lucri, vel damni. Dubitatur modo, *an hoc caſu, quandocunq; velit, à tali mercatore vel campſore rationem principalis cum intereſſe exigere poſſit?*

In qua

In qua difficultate Bar. *in l. neminem, C. de ſuſcepto. & archiarijs, lib. 10.* dixit, quod ante finem vnius anni talis ratio minimè exigi poſſit, & textum ipſum ad hoc ibi dicit mirabilem, *& in l. ſi quis n. 8. C. de naufragio. & eum ſequitur Capella Tholoſa deciſ. 447. Caſtellus in l. 27. Tauri, verſ. quoad quintum. & in verſ. ſed quia dixit, Iaſ. in §. ſeq. n. 43. Inſtit. de actio.* vbi refert, Romanum in quodam ſingulari ſuo ita ſenſiſſe, idque tenet Corſetus *in ſingularibus ſuis, verbo, mercator. Petrus de Vbal. in tract. de duobus fratribus in fine duodecimæ partis,* vbi text. *in d. l. neminem.* ad hoc ſingularem eſſe profitetur.

Contrariam tamen ſententiam tenet Bartol. ſibi contrarius, *in l. Lucius libro, &c. in princip. ff. pro ſocio.* vbi tenet, talem rationem quocunque tempore peti poſſe, niſi aliter ſit actum inter partes, & eius ſententiam veram eſſe, affirmat Bald. *in rubric. C. pro ſocio, n. 5. Iaſ. in l. 1. n. 1. C. de errore calculi.* Quorum ſententia comprobari videtur de jure Regio, ex text. *in l. 11. tit. 10. par. 5.* vbi cavetur, ſocium à ſocietate quocunque tempore diſcedere poſſe, niſi aliter actum ſit. Pro qua ſententia facit ſententia Ruini, *conſil. 54. n. 12. verſic. tertio principaliter, volum. 1. & Bartol. in l. cum precario. ff. de precario.* vbi dicunt, quod etiamſi in mandato ad adminiſtrandum conceſſo, dictum fuerit à domino, quod tribuit adminiſtratori facultatem adminiſtrandi continuò & perpetuò, etiamſi adjecta ſit clauſula de non petendo rationem adminiſtrationis, & cum promiſſione de ſtando ſimplici dicto adminiſtratoris adhuc (etiam fratri ſit tale mandatum conſtitutum) talis facultas adminiſtrandi poteſt revocari, & quandocunque ab eo ratio exigi poterit, eo quod non poſſit conſtitui procurator irrevocabilis, & eorum ſententiam ſequitur Plotus *in l. ſi quando. C. vnde vi n. 747. pag. 358. in magna impreſſione.* Vbi hanc concluſionem extendit, etiam ſtante juramento, de non revocando, vel rationem non petendo, per text, *juncta gloſſ. in cap. final. §. fin. de procurat. in 6. & Alex. conſil. 18. volum. 2.* vbi dicunt, quod ex pactis de non petendo rationem, & ſtando juramento adminiſtratoris, ſolum cenſetur remiſſa ſcrupuloſa rationum redditio, & culpa leviſſima, vel etiam levis in adminiſtratione commiſſa, non verò lata culpa, vel dolus, nec reliquorum reſtitutio; & ideo ſi hoc caſu rationis librum non exhibeat de more confectum, & reliqua non reſtituat, contra eum in litem jurari poſſe, etiam ſi pœna fuerit impoſita contra petentem talem rationem, quia hoc caſu pœna apponi non poteſt.

In hac tamen difficultate diſtinguendum erit, an calculus cum capitali, lucris & intereſſe ſimul ante annum petatur, & hoc minimè locum habeat, vt ſentit Bart. *in d. l. neminem* argum. illius text. ſecundum facti ſpeciem, de qua ibi, quod etiam ſenſit idem Bart. *in l. non ſolum. §. liberationis verba n. 7.*

I *ff. de*

ff. de lib. lega. Periniquum enim eſſet, vt poſtquam mercator pecunias ad traficandum recepit, & in emptionem mercium eas erogauit, ante annum & pecuniam & lucrum reddere compelleretur. Quo facto fides ipſius frangi poſſet, vel non ſine magno damno remaneret, cum fortè merces congruo tempore comparatas ad lucrifaciendum incongruo tempore diſtrahere compelleretur. Quod quidem ab omni humana & politica ratione ſatis eſt alienum. Aut vero calculus & ratio tantum petitur, hoc eſt, *relacion de quentas*, ſine reliquis, & hoc caſu rectè ante annum ad relationem rationis agitur. Neq; hoc negaſſe Bar. exiſtimo, dum dixit, intra annum rationem peti poſſe. De hac enim relatione rationum ſenſit. Ferendus enim erit, qui rationes ad ſe pertinentes inſpicere deſideraſſet, prout in ſocijs firmat Socin, *con.*
84 *213. col. 3. verſ. prima concluſio.* vbi tenet, quod † non obſtante, quod ſocietas ad logum tempus fuerit contracta, adhuc à ſocijs peti poterit, vt quolibet anno ratio reuideatur, quod vulgò etiam dicitur, *hazer babanzo.* Et hanc diſtinctonem probauit Stracha *in tract. de mercatura, C. de contractib. mercat.* ex qua deduci poterit interpretatio ad text. *in d. l. 1. partitæ.* quatenus dicit, quod ſocius quandocunque velit, rationem exigere poſſit. quia hoc intelligendum erit dummodo, ſi intra annum a ſocietate diſcedat, relationem rationum tantum exigat, anno vero finito, rectè rationem cum capitali & reliquorum reſtitutione petat. Et facit pro ea tex. *in l. cum plures, §. 1. ff. de adminiſt. tutor.*

Et hæc diſtinctio optimè poterit adaptari in locis, vbi viget Forus de Sepulueda, quo cavetur, vt quolibet anno tutores proximioribus minorum rationem reddant: debet enim intelligi de relatione rationum, vt notat Montal, *in l. 2. tit. 7. li. 3. fori, verbo, de les quenta*, vel etiam in omnibus alijs, qui de jure quolibet anno rationem reddere tenentur, vt *in ca. quia contingit. §. vt autem præmiſſa de religioſ. domib. & in Concilio Tridentino, ſeſſione 22. c. 9. & in caſu l. 25. t. 9. part. 2.* & in præceptoribus pœnarum Cameralium, *vt in l. 23.*
85 *tit. 2. lib. 3. recopi.* Vel † etiam in omnibus alijs, quibus commiſſa eſt adminiſtratio cum temporis præfinitione à lege, vel ab homine, quia caſus, quos annectit identitas rationis, & paritas æquitatis, non ſunt quoad juris diſpoſitionem ſeparandi, *§. pari ratione, Inſtit. quibus modis ius patriæ poteſt. ſolui. l. illud. ff. ad leg. Aquil.*

Ab alijs autem adminiſtratoribus, qui ſine temporis præfinitione ſunt conſtituti, veluti in ſequeſtris, œconomis, & ſimilibus, quandocunq; judici videbitur, ad petitionem partium, vel etiam ex officio, ratio exigi poterit, & maximè ſi cauſa, propter quam fuit conſtitutus, ceſſauerit, *vt tenet Bal. in l. fin. de bonis author. iudic. poſſid. Abb. c. 1. n. 1. de depoſito. Franciſcus Curtius in tract.*

in tract. de ſequeſtris, quaſt. 26. n. 81. vol. 4. Quinimo ſi iſti adminiſtratores eo ipſo, quod remotio ſequeſtri per judicem facta fuerit illis intimata, celeriter ſequeſtrum non reſtituant, in mora eſſe dicentur, & non reddendo rationem ad intereſſe partis læſæ tenentur, arg. tex. *in l. 1. & ibi tenent communiter ſcribentes, C. de ſenten. quæ pro eo, quod intereſt tenet Bald. conſ. 62.* † eandem ſententiam firmavit Senatus Neapolitanus, vt refert Matth. de Afflict. 86
deciſ. 150. n. 3. vbi expreſsè tenet, quod ille, qui tenetur reddere rationem, & reliqua reſtituere, ſi ſtatuto tempore illam non reddiderit, ſtatim eſt in mora, vel ſi tempus ab initio huic rationi non ſit conſtitutum, interpellatio facit eum moroſum. Et hanc ſententiam tenent Doctores communiter *in l. ſi mora. ff. ſolut. matrim. & in l. mora ff. de vſur. & in l. quod te mihi ff. ſi cert.* & eam tenet Senatus Genuenſis *deciſ. Genuen. 164. n. 17.* & loquendo in executoribus † vltimarum voluntatum, hoc ipſum tenet noviſſimè Molina *de juſt.* 87
& jur. 1. p. c. fin. quem omnino vide. Si vero tempus à lege vel ab homine fuit huic redditioni rationum conſtitutum, tali caſu dies interpellat pro homine, & ſi adveniente die rationem † non offerat, ſtatim in mora conſtituitur, 88
vt voluit gloſſ. *in d. c. quia contingit. verbo, ſingulis annis.* vbi tenet, quod tutor etiam non requiſitus, ratonem tutelæ vel curæ reddere debet, quod ſi illam non reddiderit, vel obtulerit, ad intereſſe tenetur, vſque in diem, quo tutelã reſtituit. Quæ ſententia probari videtur *in l. tutor qui repertorium, §. 1. cum l. ſeq. & in l. Lucius. §. quæſitum. ff. de adminiſt. tutor. & per prædicta jura ita tenet Baeça de decima tuto. c. 2. n. 94.* vbi tenet, quid ſi tutor non habeat, vnde ſolvat tale intereſſe, extra ordinem coerceri debet, *vt in l. ob fœnus, ff. de adminr. tutor.* & prædictam ſententiam tenet Gregor. *in l. 8. t. 14. part. 5. gloſſ. verb. ciertos. deciſ. Geuen. 164. n. 6.* Qualiter autem prædictum intereſſe conſiderari & computari debeat, eleganter oſtendit Covar *lib. 3. c. 4. à n. 1.* Gutierrez *de juramento confirmatorio, 1. p. c. 2. nu. 4. & 5.* Et de hac computatione latius ſuo loco dicemus.

Quid † autem agendum erit, vbi quis à lege vel ab homine fuit inter- 89
pellatus, ſi pars debiti liquida, pars verò illiquida ſit, qualiterve huic adminiſtratori conſulatur, vt curſum vſurarum evitare valeat, interim quod rationes calculantur, & reliqua reſtituuntur. In qua difficultate Angelus & Imola *in. d. l. ſi mora. ſolut. matrimon. & in l. ſtatu liber rationem. ff. de ſtatu liber.* dicendum exiſtimant, quod huic adminiſtratori ſatis conſultum erit, ſi partem liquidam ſtatim realiter offerat, & pro reſiduo quod liquabitur, fidejuſſorem præſtet, quam cautelam firmauit etiam Cæpol. *cautela 27. Alex. conſ. 102. vol. 1. & con. 24. n. 4. volu. 4. Socin. & Jaſ. in l. 1. §. qui ſatiſdar. cogant. deciſ. Genuen. 164. n. 23. Surdus conſ. 248. n. 5. vol. 2. Tiraquell. de retract. Lign. §. 1.*

 gloſſ.

gloſſ.19.per totam,& ob id detentus in carceribus,vt reddat rationem,relaxa-
bitur,ſervando deciſionem tex. *in d.l. ſtatu lib.* ex quo dixit Bald. *in addit.ad*
Speculat.verſ.an excommunicatus. quod detentus in carceribus pro expenſis
ſi ſolvat liquidas, & pro illiquidis caveat, relaxari debet. Prædictam tamen
determinationem Angeli, Imolæ, & ſequacium, ego veram intelligo in eo,
qui ab initio ſatiſdatitionem pro adminiſtratione peragenda non præſtite-
rat: is enim neceſſitari non debet ad hoc, vt de novo fidejuſſorem quærat,
ſiquidem per primam fidejuſſionem ſatis eſt minori conſultum.

Oblatio autem, de qua ſupra, debet eſſe realis, conſignando illam pecu-
niam liquidam coram judice, vel ſequeſtro publico, non enim ſolum il-
lam verbaliter offerre ſufficeret, niſi realiter illam conſignet, *vt in l. ſi credi-*
tor.l.acceptam.C.de vſur. vbi Bar.Salyc.& Paul. & hanc ſententiam ante om-
nes tenuit Accurſius *in l.verbo voluntatis,C.arbitri.tute.Cuman.& communi-*
90 *ter ſcribentes,in l.qui Romæ,§.ſua,ff. de verbor.oblig.* vbi† omnes concordi ju-
dicio in hoc conſentiunt, ſcilicet quod oblatio realis ſola ad impediendum
curſum vſurarum, quæ cœperunt currere, non ſufficiat. Pro quorum ſenten-
tia eſt text. *in l. tutor pro pupillo, §. 1. ff. de adminiſtrat.tutor. ibi non ſufficit ob-*
tuliſſe, niſi & poſuerit deſignatam tuto in loco. Vbi hoc tenet Accurſius, *gloſſæ*
91 *verbo notat Neguſant. de pignor.3.part.membr.305.partis.* Et ratio eſt, quia† vbi
agitur de reſolutione contractus, non ſufficit oblatio realis ſola, ſed requi-
ritur realis pecuniæ conſignatio & depoſitio, *vt in l. ſi à te & ibi Pau. C. de*
pact. inter emp. Bald. in d.l. acceptam. vbi latè de materia diſputauit Boer. *de-*
92 *ciſ.124.n.52.* Et in propoſito dixit Alex. *in d. l.qui Romæ. in princip.* quod† ob-
latio crediti verbaliter facta non liberat debitorem ab intereſſe, quando
creditor non reſpondit, ſe nolle recipere, & eius ſententiam ſequitur Rota
Genuenſis *deciſ. 24. nu. 12.* & novem qualitates, quæ in hac depoſitione ne-
ceſſariò ad liberandum debitorem debent intervenire, cumulavit Menoch.
de arbitr.lib. 2.caſu 232. per totum.

In prædicta tamen difficultate veritatis ſcopum meliùs omnibus tetigit
Caball. *in tract. de vſur. n. 299.* vbi dicit, quod ad hoc, vt tutor conſulat ſe-
curitati ſuæ, adverſus periculum & damnum vſurarium in futurum, do-
nec redditæ ſint rationes, & reliqua ſoluta, non ſufficit nuda oblatio, *vt in d.*
l.ſi.C.arbit tuto. Sed neceſſariò requiritur, quod ſit realiter facta, vt appare-
at non eſſe fictam, ſeu nugatoriam, ſed ita realem, vt non ſtet per tutorem,
ſed per adultum, vel curatorem ipſius in mora conſtitutum. Quia cum dene-
gatio bonæ fidei agatur, à circumſtantijs negotij, & perſonarum, & totius
rei qualitate pendebit, *vt in l. bona fides,ff.de depoſito.* Quid enim (dicit ipſe)
ſi pubes eſt in primo, ſecundo, vel tertio pubertatis anno, & bis aut ter à tu-
tore

tore denunciatur, & interpellatur, vel etiam in jus vocatur, ad hoc vt curatorem ſibi petat, qui rationes audiat, proteſtando ſe ad rationes præſtandum, & reliqua (ſi quæ ſint) ſolvendum paratum eſſe, ſi tamen nihil aliud actum ſit, non putaverim hoc ſufficere. Ea enim quindecim vel decem & ſex annorum ætas, harum functionum inexperta, nimis imbecillis eſt, & circumventionibus obnoxia, his qui juridicendo præſunt. Quare in propoſita ſpecie dicendum exiſtimat, tutorem hoc caſu bona fide non eſſe perfunctum, nec menti *d. l. fin.* ſatisfeciſſe, vtcumque verba obſervaſſe videatur, & ob id neq; vſuris interim exonerari, niſi ipſe tutor tali minori curatorem (ſaltem ad litem) & rationem recipiendam petierit, vel dari fecerit cum effectu, *vt in l. admone. C qui petan. tuto.* Vel niſi proximiores agnatos vel cognatos etiam, in jus (ſi opus fuerit) interpellaverit, ad hoc vt talem curatorem eligant & dari faciant per judicem. Et hunc reputat verum eſſe intellectum ad tex. *in d. l. ſin. Cod. arbitrium tutelæ.* Debet enim intelligi, de adulto & capacitalium denunciationum ſeu interpellationum, vt puta ſi jam ætatem ſaltem viginti annorũ impleviſſet, vel ita induſtrius eſſet, vt idoneum ſe oſtenderet, ad rationem ſimilem recipiendam, alioquin non ſolum mora non purgatur, verumetiam conduplicatur mora, & culpa tutoris, qui adulti ſui imbecillitatem, imperitiam, vel mentis alienationem notam habuit, vel habere debuit, ſi cum eo ſolo prædictas interpellationes faceret. Debet enim hoc caſu imbecillitas, vel imperitia, & ignorantia adulti, propinquorum convocatione ſuppleri, quod enim fit à tutore, cum propinquorũ minoris aſſenſu, & auctoritate, præſumitur dolo carere, vt tradit Aymo. *conſ. 319. num. 54.* alioquin non bona, ſed mala fide, & animo defraudandi tutorem verſatum fuiſſe, eſt dicendum. Ex quibus infert intellectum ad tex. *in l. ita autem §. ſi tuto. ff. de adminiſt. tuto.* quatenus dicit † quod tutor tenetur pupillum 93
majorem factum admonere, vt ſibi curatorem petat: quia non ſufficeret ſolum puberem admonere, vt ſibi curatorem petat, niſi ejus ætatis, induſtriæ, & peritiæ ſit, vt ſciat quid faciat, & poſſit ſibi curatores idoneos petere, ſibique per ſe ſuper hoc conſulere, alioquin niſi etiam minoris propinquos ſeriò, & prudenter moneat, perinde erit, ac ſi adminiſtrationem vltro deſereret, ſolo pubere admonito.

Si verò jam curatorem habeat minor, ſufficit, quod tutor illum, vel eo auctore puberem (etiam ſemel extra judicium) debitè interpelletur, dicens illi, ſe paratum eſſe rationes reddere & reliqua ſolvere (quod nos vulgo dicimus, *offrerer quenta con pago*) quia hoc facto procul dubio ceſſaret curſus vſurarum in futurum, etiamſi jam tutore ſilente & ceſſante cœperunt currere. Neque hoc † caſu neceſſaria eſſet conſignatio de qua ſupra, ex quo 94

jam non tutor, ſed curator eſt in mora recipiendi rationem, quod enim per me non ſtat (dicere poſſet) mihi imputari non debet, ex vulgata regula juris, *in l. ſi ex ſtipulatu. ff. de verborum,* ex qua reſolutione infertur verus intellectus, ad tex. *in d. l. tutor pupillo*, dum loquitur de tutore offerente pecuniam pupillarem, & tamen non vult ſolvere niſi tuto, & pleniſſimè liberatus, quia tali caſu nihilominus currerent vſuræ pupillares, niſi legitimè deponat & conſignet. Rurſus, ex ſupradictis infertur intellectus ad text. *in l. ait prætor. §. cæterum. ff. de minori.* quatenus in emptionibus rerum minorum bonam exigit fidem: ſemper enim in contractibus cum illis geſtis debet eſſe bona fides. Cæterum ſi circumuentum eum in aliquo invenerit judex, contractum reſcindet, & omnia in integrum ſtatum reponat, *vt in l. ſi judex circumuento. ff. de mino.*

Vt autem nihil ſub controverſia hoc in capite relinquamus, illud quod ſupra ex Angelo, & Imola retulimus, quod propter illiquida debeat præſtari fidejuſſor, videamus an poſſit habere inſtantiam, vel an ita ſimpliciter ſit intelligendum? in qua difficultate quamuis Fanus *de pigno. 5. par 3. membro. n. 102. & Alciatus, in l. quod te mihi ff. ſi certum petat. & Alex. in l. 4. §. ait. prætor ff. de re jud.* inſtatntiam dare intendat, dicens, quod prædicta, neceſſitas fidejubendi, in obligatis ad ratiocinia, ſolum locum habeat, quando adminiſtrator eſt pauper, *vt in l. ſtatu liber. rationem. ff. de fideicommiſſ. lib.* non vero quando eſt dives & opulentus. Et tamen ſupradicta ſententia, indiffinitivè magis communiter tenetur, ſcilicet, vt obligatus ad ratiocinia quantumcunque ſit dives & opulentus, fidejuſſorem præſtare debeat pro reliquis, vt in terminis tenuit Tiraquellus *in tractatu de tracta. Linagic. §. 1. gloſſ. 19. & eum refert & ſequitur Deciſ. Genuens. 164 n. 23. Gregor. in l. 8. tit. 14. part. 5. gloſſ. verbo, afruenta.* Ego tamen totum hoc ex judicis prudentis arbitrio pendere arbitror, ipſe namque ex circumſtantijs perpendet, neceſſaria ſit fidejuſſio, necne.

95 Vltimo † & finaliter dubitatur, obligatus ad reddendam rationem quid facere debeat, ſi dominus ab eo rationes accipere detrectat. Et breviter in propoſito eſt dicendum, quod domino nolente agere ad petitionem rationum, ad evitandam futuram calumniam, & curſum vſurarum, adminiſtrator debet denunciare domino, qualiter ipſe eſt paratus illi rationem reddere, quod ſi adhuc pertinaciter diſpungere rationem detrectet, ad hoc vt eius probationes non pereant, poterit à judice petere, vt ad perpetuam rei memoriam, teſtes quos habet circa parcellas ſuæ adminiſtrationis, recipiat; citato illo domino, de cuius præjudicio agitur, ac deinde ex ſua parte calculatorem nominet, & alterum in contumacia domini à judice nominari

nari faciet, & coram eis ſuos inventarios & libros rationum exhibeat, quibus inſpectis & cognitis, calculatores, quis eorum, & in quanto fuerit reliquatus oſtendet. Ac demum ſi iſte adminiſtrator in aliquo fuerit reliquatus, ad euitandum curſum vſurarum tenebitut iterum dominum requirere, vt prædicta reliqua recipiat: quod ſi recipere noluerit, penes ſequeſtrum publicum vel in æde ſacra deponere tenebitur. Et hæc praxis manifeſtè deducitur ex tex. *in l. fi. C. de vſur. pupi. & ex tex. in l. tutor qui repertorium, §. fin. ff. de adminiſt. tuto.* & dicemus latius *c. 15. nu. finali.*

SVMMARIA.

1 *Actor forum rei ſequi debet.*

2 *Adminiſtrationem ſi quis (extra locum ſui domicilij) de bonis alterius fecit, non apud judicem domiciliarium, ſed apud judicem loci adminiſtrati negotij pro ratione reddenda conveniri debet.*

3 *Rationem præſtare potenti vel magnati habitanti in fortalicio quis non compellitur, ſed demum adminiſtratore petente, domus concilij debet pro ratione reddenda aſſignari.*

4 *Blanditiæ & orationes dominorum in ſubditos, inſtar oppreſſionis & coactionis habentur.*

5 *Adminiſtratoris bona (ſi pro negotiatione adminiſtrata in loco domicilij, ſi ita bona quæ ibi habet, non ſufficiant, pro reliquorum ſolutione) an debeant remitti ad locum geſtæ adminiſtrationis.*

6 *Stille cui ratio redditur, locum domicilij adminiſtratoris pro reddenda ſibi ratione elegit, non debet pro ſolutione reliquorum facienda perſona adminiſtratoris ad locum adminiſtrati negotij remitti.*

7 *Taciti & expreſſi idem iſt judicium.*

8 *Clericus qui aliquam adminiſtrationẽ coram ſeculari judice acceptauit, an pro ratione adminſtrat. reddenda, poſſit corã tali ſeculari judice conveniri.*

9 *Clericus qui acceptavit tutelam coram ſeculari, coram ipſo pro reddenda tutelæ ratione convenitur.*

10 *Familiares & miniſtri ſanctæ Inquiſitionis, licet regulariter non poſſint pro ſuis de delictis coram judice ſeculari conveniri, ab ipſoque puniri, tamen ſi aliquam geſſerint adminiſtrationem, & in ea peragenda deliquerit, à judicibus ſecularibus & capi & puniri poterunt.*

11 *Clericus ſi doloſam rationem reddat, an poſſit per ſecularem judicem pro reliquis incarcerari.*

12 *Deciſio tex. in c. ſi quis ſuadente 17. q. 4. non habet locum, niſi in caſu, quo per violentiam & temerariã manus injectionem contra clericum procedatur.*

13 *Epiſcopus ſi adminiſtrauit bona principis laici, & antequam rationem reddat &*

dat & reliqua ſolvat, eſt in fuga, vel de illa timetur, poteſt ab ipſo principe ſeculari incarcerari.

14 Iudex laicus eſt capax juriſdictionis eccleſiaſticæ.

15 Clericus neque pacto, nec etiam juramento interpoſito, juriſdictionem laico judici prorogare poteſt.

16 Clericus ſi aliquo pacto vel modo juriſdictionem judici ſeculari prorogaverit, vel illi ſe ſubmittat, graviter venit puniendus.

17 Epiſcopus qui bona principis adminiſtravit, debet coram metropolitano pro ratione reddenda conveniri.

18 Iudex alias incompetens, ratione incidentiæ efficitur competens.

19 Incidentia, licet ſit modus tollendæ incompetentiæ, non tamen eſt modus tollendæ incapacitatis.

20 Incapacitas ab illo dumtaxat tolli poteſt, qui poteſt efficere capacem.

21 Clericus qui eſt obligatus ratiociniys ſecularibus, poteſt capi & incarcerari pro reliquis, dummodo capiatur & incarceretur per judicem eccleſiaſticũ.

22 Clerici ex conſuetudine Gallorum, in actionibus realibus coram judicibus ſecularibus conveniuntur.

23 Conſuetudine an introduci poſſit, vt clericus corã judice ſeculari convenia-(tur.

24 Clericus nullatenus fori privilegium amittit, quando ex permiſſione juris canonici, tutelam vel curam legitimã, miſerabilium perſonarũ acceptat.

25 Clericus ſi tutelam dativam, vel teſtamentariam affectavit, cum legitimè poſſit illam recuſare, omnino fori privilegium perdit, quoad rationem illius præſtandam.

26 Epiſcopus ſeculares adminiſtrationes (vltro) ſuſcipiens, quodammodo ab eccleſiæ gremio deycitur & ſubmovetur.

27 Clericus licet per pactum ſeculari judici juriſdictonem prorogare non poſſit, tamen delinquendo coram eo, contra canonum ſtatuta, multis ex cauſis, contra ipſius bona poſſet prorogare.

28 Clericus qui falſum coram judice ſeculari depoſuit, qualiter poſſit ab eo puniri?

29 Iuriſdictio quando reſpectu certæ cauſæ per legem civilem alicui univerſaliter attribuitur, ſub illa diſpoſitione comprehenduntur clerici activè & paſſivè, in quibus viget illa qualitas, in qua fundatur juriſdictio.

30 Bobadilla in ſua politica cumulat 131. caſus in quibus clericus coram judice laico poteſt conveniri.

31 Propter defectum vel negligentiam judicis eccleſiaſtici, clericus trahi poteſt coram judice ſeculari pro reddenda ratione.

32 Poteſtas eccleſiaſtica, ſi deficiat in corrigendis clericis, poteſt poteſtas ſecularis illos corrigere.

33 Exem-

33 *Exemplo Clericorum à poteſtate ſeculari, an ſit de iure divino.*

34 *Clerici ratione temporalium rerum, an ſint Regiæ iuriſdictioni ſubiecti.*

35 *Iudex eccleſiaſticus, ſi per cenſuras procedat adverſus iudicem ſecularem, qui clerici bona temporalia pro reliquis tutelæ, curæ vel depoſiti ſecularis executavit vim illi facit.*

36 *Clericus qui à iudice eccleſiaſtico, vel eius prælato fuit ter monitus, vt à negotiis ſecularibus abſtineret, & hoc non obſtante negotiis ſecularibus ſe immiſcuit, non gaudet privilegio fori, circa illa negotia ſecularia quæ tractavit.*

37 *Clericus ſi ſit pilliparius, occaſione artis poteſt ſub camarlengo conveniri.*

38 *Clerici qui adverſus canonum ſtatuta mercimoniis ſe immiſcent, quantum attinet ad illa mercimonia, pro ſecularibus iudicantur.*

39 *Clerici negotiatores non conveniuntur coram iudice laico, vt clerici, ſed vt clerici mercatores, & vt meri laici.*

40 *Iuriſdictio Priori & conſulibus data, privativè, an verò accumulativè cenſeatur illis conceſſa.*

41 *Iuriſdictio quotiens alicui conceditur, cenſetur conceſſa accumulativè, non verò privativè.*

42 *Iuriſdictio data iudici mercatorum per ſtatutum Florentiæ circa cauſas mercatorum, accumulativè, non verò privativè conceſſa cenſetur.*

43 *Iuriſdictio ſi alicui competat in certis generibus cauſarum, ſemper competit privativè ad aliam iuriſdictionem vniverſalem.*

44 *Dictiones, tantùm, ſolummodò & dumtaxat, faciunt implicitam negativã.*

45 *Statutum ſi dicat de adulterio ſolus capitaneus cognoſcat, videtur aliis adempta iuriſdictio.*

46 *Iurisdictio maioris magiſtratus adhoc vt excluſa cenſeatur, non ſufficit alicui conceſſam fuiſſe iuriſdictionem per dictiones taxativas.*

47 *Qui totum dicit, nihil excludit.*

48 *Privativa tunc cenſetur conceſſa iuriſdictio, quando in commiſſione dicitur expreſsè, vel ex verbis commiſſionis tacitè colligitur, quod ille ſolus cognoſcere debeat, & non alius.*

49 *Prior & conſules mercatorum an pro reddenda ratione contra hæredes factorum vel mercatorum cognoſcere poſſint.*

50 *Laicus, ſi alicuius loci fuerit conſtitutus adminiſtrator, an coram iudice eccleſiaſtico (tantùm) poſſit conveniri pro reddenda ratione.*

51 *Adminiſtratores tam clerici quàm laici, fabricæ, vel alterius loci pij, coram quo iudice rationem reddere debeant.*

52 *Vbi litigatur an laicus fuerit adminiſtrator loci pij, proculdubio coram iudice ſeculari convenitur.*

K 53 Epi-

53 Epiſcopus vel eius Vicarius an poſſit rationem horreorum ſive poſitorum publicorum à laicis adminiſtratoribus exigere, & illos cenſuris ad illam reddendam aſtringere.

54 Mons pietatis, qualiter apud Italos conſtitui ſoleat.

55 Poſitum ſi à conſulibus & proceribus civitatis ſit de pecunia publica conſtitutum Epiſcopus illud viſitare, rationemq́; illius petere non poteſt.

56 Miſerabiles perſonæ, quæ alias caſum curiæ habent, an iuſtè petere poſſint, vt ratiocinia ſuarum tutelarum, vel aliarum adminiſtrationum in curia Regis calculentur.

57 Officium ſuum nemini debet eſſe damnoſum.

58 Reipublicæ expedit, ne illicitæ extorſiones fiant.

59 Rationes vbi reddere debent, minor, vel vidua, vel ſimilis, alicui magnati, vel potenti, etiam nondum conſtito de aliqua oppreſſione, quam eis intulerint, ad hoc vt rationes in curia calculari faciant, ſufficit allegare timorem præſumptum oppreſſionis, ratione potentiæ.

60 Allegare timorem ſufficit, vbi litigandum eſt cum potenti, ad hoc, vt cauſa in curia Regis retineatur.

61 Regium officium eſt facere iudicium atq́; iuſtitiam, & liberare de manu calumniantium vi oppreſſos, peregrinis, pupillisq́; & viduis, & his qui facilius opprimuntur, præbere auxilium.

62 Rationes bonorum publicorum, domino loci, vel eius iudici, in domo concilij præſtari debent, & non alibi.

63 Rationes publicas reddi, quilibet de populo petere poteſt in iudicio, etiam ſine mandato.

CAPVT VII.

Vbi & apud quem judicem pro ratione adminiſtrationis reddenda, agendum ſit.

CVM non rarò controuerti ſoleat, vbi, & apud quem iudicem, pro ratione adminiſtrationis agendum ſit, non abs re erit, ſi hoc in loco circa
1 huius rei diſceptationem, aliqua addamus, & in primis dicendum videtur, †quod quilibet adminiſtrator pro ratione adminiſtrationis reddenda coram ſuo iudice conveniri debeat, actor enim forum rei ſequi debet, *l. actto.*
2 *C. vbi in rem actio. c. ſi clericus laicum de foro compet. l. 57. tit. 6. par. 1.* † Verum licet ex regula iuris actor forum rei ſequi debeat, tamen eam patitur limitationem, ſcilicet, vt ſi quis extra locum ſui domicilij adminiſtrationem fecerit, non apud iudicem domiciliarum, ſed apud iudicem loci adminiſtrationis conveniri debeat, vt voluit Iuſtinianus, *in auth. de collatoribus, §. ſuper, &*

§. ſi

§. ſi quis autem, collat 9. & in l. 1. & 2. C. vbi de ratiociniis agi oportet, & in l. 32. tit. 2. par. 3. ibi. La catorZena es quando algun home ovieſſe tenido en guarda bienes de huerfano, o de loco, o de deſmemoriado, o de ſennor en razon de mayordomia, o ovieſſe ſido maeſtro, o guardador demoneda, o demineras & guardador de montes o de deheſſas, que en aquellos lugares es tenudo de reſponder, e fazer quẽta ſobre qualquier deſtas coſas o de otras ſemeiantes, do vſava dellas por razon del officio que tenia. Et ratio decidendi illa fuit, quia melius in loco adminiſtrationis probationes & inſtrumenta rationum inveniri poterunt. *vt in d. l. 2. C. vbi de ratioc. agi opo. ibi in militari oportet iudicio reſpondere, in quo & inſtructio ſufficiens, & nota teſtimonia, & veriſſima poſſunt documenta præſtari.* Et in negotiorum geſtore hocipſum iudicavit Senat. Genu. *deciſ. 161. n. 1.*

Conſultus tamen Pomponius, *in l. talis. §. Priſcus, ff. de condit. & demonſt.* totum hoc arbitrio judicis reliquiſſe videtur, ibi, *veriſſimum eſt autem, vt alias aliud ex perſona, locoque ſit æſtimandum*, & quod hoc arbitrio judicis ſit relinquendum, tenet *gloſſ. ibi verbo æſtimandum, quam ſequitur Paul. ibi,* ſed hoc erit intelligendum, in rationibus à liberto patrono præſtandis, de quib. tex. *in. d. §. Priſcus loquitur.* ibi enim loquitur vbi patronus, vel qui reipublicæ cauſa abeſt, rationes reddere debet, quia reddere tenetur libertus patrono operas obſequiales, vel ei, qui reipublicæ cauſa abeſt, favore publico, ne dominus qui in reipublicæ negotijs eſt intricatus, compellatur ad locum adminiſtrationis peractæ accedere, pro ratione recipienda, ex quo publica vtilitas lædi poſſet (quæ non ſolum privatæ, verum Regiæ cõmoditati eſt præferenda) *vt in authentica res quæ. C. communia de legat. & in l. fin. §. fin. C. de caduc. tollen.* & ideo arbitrio judicis hoc relinquitur, vt videat congruũ an incongruum ſit, adminiſtratorem ad domum talium dominorũ pro reddenda ratione accedere. In alijs autẽ, regulariter rationes in loco adminiſtrationis ſunt præſtandæ, ac diſpungendæ, *vt in juribus ſupra relatis, & in l. fi. t. 14. li. 9. recopila* vbi loquendo in his, qui dicuntur, *fieles cogedores.* Vt in loco adminiſtrationis, rationes reddat collectionis, cavetur Et ita intelligendum cenſeo, quod notat Vivianus *in dict. §. Priſcus,* quatenus dicit, quod ſi rationes alicui magnati præſtari debeant, adminiſtrator illas reddere tenetur, in domo ipſius magnatis. †Et ita tenuit Otalora *de nobilita. 5. par. ca. vltimo, n.* 3
16. non tamen rationes præſtare deberet magnati, ſtante & habitante in fortalitio. Sed demum (adminiſtratore petente) domus concilij civitatis, vel villæ vbi dominus eſſet, pro ratione reddenda ſignari deberet, vt voluit Bald. *in l. cum ſententiam C. de ſenten. & inter. omni. judi. Abiles in capit. prætor. c. 30. nu. 2. verſ. yacaben,* & ita deciſum fuiſſe per dominos ſupremi conſilij teſtatur Aven. *prima part. de exequen. mand. cap. 9. numero 4.* Et licet ibi lo-

quatur quando dominus rationem bonorum reipublicæ à Syndicis & Rectoribus villæ, vel civitatis exigit; idem dicendum erit (& majori ratione) quando dominus peteret rationem ſibi reddi de adminiſtratione ſuarum rerum *vt in d. §. Priſcus*. nam ſi adminiſtrator, in domo ipſius domini rationem reddere compelleretur, fortè ob ipſius magnatis potentiam, oppreſſionem, vel reverentiam, compelleretur ſignare partitas, quæ alias jure ſignandæ non erant, quod ſi non oppreſſione, fortè blanditijs id fieri poſſet,
4 quæ quidem blanditiæ dominorum in ſubditos, inſtar † oppreſſionis & coactionis reputatur, iuxta illud: *Eſt orare ducum ſpecies violenta iubendi. Et quaſi nudato ſupplicat enſe potens. Maſcard de probatio. concluſione 193.* His enim violentijs judici obviare congruit, ne illicitæ extorſiones fiant, *v. in l. illicitas. §. fin. ff. de offic. præſidis.* & ideo *in d. §. Priſcus*, totum hoc judicis arbitrio committitur, ipſe namque videre poterit expediat, vel non, in domo magnatis vel potentis, rationes calculari.

Caveat tamen adminiſtrator, ne libros rationum extra locum adminiſtrationis habeat, tempore reddendæ rationis, nam proprijs expenſis illos ad locum illum, vbi ratio calculatur, adducere debet, vt probat tex. *in leg. Prætor ait, §. ſed & hoc, & ibi notat. Paul. ff. de edendo.* Diverſum tamen eſſet, ſi conveniretur pro reddenda ratione in loco domicilij, & libri ſint in loco geſtæ adminiſtrationis, tunc enim afferri deberent, ad locum vbi ratio calculatur, expenſis & periculo, rationem extra locum adminiſtrationis petentis, quod intelligit verum Petrus Surdus *in tractatu de alimen. libr. 4. quæſtion 47. numero 9.*
5 † Niſi adminiſtrator congruo loco & tempore jam domino obtuliſſet rationem in loco adminiſtrationis, & ipſe fuiſſet in mora recipiendi, & ex tunc adminiſtrator alterius loci incollatum contraxiſſet. Vel ſi de revidenda ratione ageretur, & cum refert & ſequitur Gutierrez *de tutel. lib. 3. cap. 1. numero 126.* Quinimo, & in propoſito dixit Cephalus, *conſilio 8. per totum*, quod ſi tutor obtulit rationes, & conſtituit minorem in mora, & ipſe recipere noluit, à reddendis rationibus liberatur, quod neutiquam probare æquum eſſet, prout, neque Gutierrez probavit, tamen
6 Paul. *in d. § ſed & hoc, num. 2.* tenet, † quod ſi pro negotiatione geſta in vno loco, adminiſtrator conveniretur in loco domicilij, & bona quæ ibi haberet non ſufficerent pro reliquorum ſolutione, debet remitti ad locum geſtæ adminiſtrationis, quam ſententiam probare intendit ex text. *in l. Procuratores §. Si plures. ff. de tabul. exhiben.* Prædicta † tamen Pauli ſententia, tam ſine textu (vt pote quia non ſit in rerum natura, quem ipſe allegat) quam etiam ſine ratione morali fundatur. Quia cum ille cui ratio redditur, jam locum domicilij pro reddenda ratione elegerit, non debet pro ſolutione facienda,

cienda, perſona adminiſtrationis ad locum geſtæ adminiſtrationis remitti. Cum reſpectu ſolutionis reliquorum, nihil *in d.l.1.& 2.C. vbi de ratiocinijs agi opor. & in alijs juribus ſuperius relatis*, dictum fuerit, & ſic videtur relictũ diſpoſitioni juris communis, de qua per tex. *in l. hæres abſens, §. ſi quis tutelam ff. de judic.* vbi Vlpianus in hæc verba reſpondit: *Si quis tutelam, vel curã, vel negotia, vel argentariam, vel quid aliud: vnde obligatio oritur, certo loco adminiſtravit, & ſi ibi domicilium non habuit, ibi ſe debebit defendere, & ſi non defendatur, neq; ibi domicilium habeat, bona poſſideri patietur.* vbi gloſſ. *verbo, ibi debebit.* dicit, quod ſi ibi non habeat bona, & latitat alibi, debet judex pronuntiare de ibi mittendo, & ſi ibi nõ inveniatur, mandabitur executioni per judicem, ad cuius curam pertinet, nihil tamen ibi de perſona remittenda ad locum contractus geſtionis diſponit. Rurſus, quia remiſſio non habet locũ in contractibus, quando actor renuntiavit foro, in quo aliàs de jure poterat reum convenire, vt tenet gloſſ. *in l. 1. ff ſi quis in jus voca. non ier.* quam defendit Bart. *ibi, Paul. in d. §. ſi quis tutelam.* & ratio ea eſt potiſſima, quia ex quo creditor illum judicem elegit, non poteſt poſtea ad alium pro complemento juſtitiæ recurrere, adducendo reum ad alium locum, extra quem fuit conventus: Sed per requiſitoriam bona erũnt capienda, quocunque loco ſita fuerit, argumento eorum, quæ notat Bald. *in auth. hab. n. 35. C. ne filius pro patre.* vbi tenet: *Quod eo ipſo, quod quis elegit vnum ex pluribus judicibus, manet abſurdum jus alterius.* Neque oberit, ſiquis dicat, quod gloſſa ſuperius relata loquitur, quando expreſsè renuntiatur, quia idem erit, & ſi tacitè renuntiaverit: Taciti enim & expreſſi idem eſt judicium, *l. cum quid ff ſi certum petatur.*

Sed † modo de ardua, ſubtili, ac nimis agitata (nondum tamen benedigeſta) quæſtione dubitatur, ſcilicet, an clericus, qui aliquam publicam 7
adminiſtrationem † ſecularem, coram judice ſeculari (ſponte) acceptavit: 8
poſſit ab ipſo ſeculari judice (pro ratione talis adminiſtrationis reddendæ) adſtringi? Et dicendum videtur, quod eo ipſo, quod clericus de manu judicis ſecularis adminiſtrationem rerum profanarum acceptavit, ab ipſo judice pro reddenda ratione illius poſſit conveniri: quia clerici officia publica exercentes, clericalibus privilegijs gaudere non debent, ita Aufrer. *de poteſt: ſeculari ſuper eccleſ. regul. 1. n. 17.* Et loquendo in clerico, qui depoſitum de manu judicis ſecularis acceptavit. Hanc ſententiam tenuit Bald. *in l. acceptam. num. 4. C. de vſur.* vbi dicit, quod talis clericus ſine libello, ſtrepitu, vel figura judicij, pro tali ratione reddenda debet conveniri, & ratio eſt, quia tunc non proceditur per modum judicij, ſed executivè, & ex conſequentia, ratione officij ſuſcepti: & Baldi ſententiam ſequitur Iaſ. *in l. ſi fide-*

 iuſſor.

juſſor.§.vltimo.ff. qui ſatiſdar. cogan. Maranta de ordin.judic.4.part.deſtinct. 11.n.37.Afflict.deciſ.24.n.3.Franciſcus Marcus deciſ.d.l.ſi.1057.1.part.And.Geil. li.1.obſervat.ca.37.nu.6. vbi pro hac ſententia refert Innocentium, *in rubr. de foro compet.* idem tenentẽ, *Rebuff.in l.ſequeſter.n.109.ff.de verbor.ſignificat. Tiraquell.de retract.tit.2.§.4.gloſſ.7.n.9.Mexia in pragmat.panis,concluſione 5.*
9 *num.33.Bobadilla. in politica, lib. 2. ca. 18. nu. 130.* Et quod † clericus, qui coram judice adminiſtrationem tutelæ vel curæ acceptavit, coram ipſo judice ſeculari pro reddenda ratione tutelæ poſſit conveniri, tenet Guilielmus Benedictus *in repetione c.Raynutius. verbo, & vxorem nomine Adelaſiam,n. 128.fol.78.* & eandem ſententiam tenet Maſuerius *in ſua praxi, cap. de judicibus, nu.23.* vbi teſtatur, ita ſervari in Curia Parlamenti. Et in eo, quia habet privilegium, ne pro ſuis delictis coram judice ſeculari poſſit conveniri, idem tenet Concordia Inquiſitorum, cum judicibus Cancellariæ facta,
10 *verſ.Que los que tuuierem.* vbi dicit, quod † licet familiares & miniſtri Sanctæ Inquiſitionis habeat privilegium, vt non poſſint coram judicibus laicis pro ſuis delictis conveniri, tamen ſi adminiſtrationem aliquam ſecularem acceptaverint, perdunt fori privilegium, & à ſecularibus judicibus pro delictis, in adminiſtratione commiſſis, poterunt conveniri, ac coerceri. Vt igitur à noſtro inſtituto non diſcedamus, Guilielmi Benedicti & Maſſuerij ſententiam ſupra relatam, ex ratione Baldi, ſequitur Gregor. Lupus *in l.5. t.10.part.6.gloſſ.verbo,al iuez ordinario.* Menoch. *de recuperand.poſſeſſ.remedio 15. n. 214.* & noviſſimè Caſtellus a Bobadilla *ſua eleganti politica prætorum, lib. 2. cap. 18. num. 130. & 138.* vbi † etiam à judice ſeculari capi poſſe
11 (quando timeretur de fuga) firmauit, & hæc ſententia in tantum vera viſa fuit Archidiacono, *in cap. 1. de depoſito.* vt dicere audeat, quod ſi clericus malè reddat rationem ſecularis adminiſtrationis, poterit pro reliquis à judice laico in carcerem detrudi, neque † ob id incurret pœnam canonis, *ſi*
12 *quis ſuadente, 17. quæſt.4.* & cum ſequitur Abbas *ibi num.7.* vbi declarat, deciſionem tex. *in d.c.ſi quis ſuadente.* non habere locũ, niſi in caſu, quo per violentam & temerariam manus injectionem, contra clericum proceditur, neque eius deciſionem extendendam eſſe ad caſum, in quo judex laicus aliqua juſta ac peculiari ratione contra clericum procedit, veluti quando agitur pro reddenda ratione, & reliquorum ſolutione. Quod maximè verum eſſe profitetur, vbi clericus, qui ſecularia adminiſtravit, dives eſſet, & aliquibus frivolis & malitioſis excuſationibus ſe defendere vellet, & in hunc modum intelligenda erit ſententia Bertachini, *in tract. de epiſcop. lib.4.*
13 *pag.1.q.14.nu.21.* vbi dicit, quod † quando Epiſcopus adminiſtravit bona principalis laici, & antequam rationem reddat, eſt in fuga, vel de illa timetur,

tur, poteſt per ipſum principem incarcerari, pro ratione reddenda, quod ego verum intelligo, quando reperitur doloſè adminiſtraſſe, *vt in l. 118. ſtyli, ibi, Otro ſi, el que es clerigo, ſi recaudo los pechos, e las rentas del Rey, e faze alguna falta en ellas, que le puedan, los Alcaldes del Rey mandar prender, e ſer preſo en la priſion del Rey.* Neq; mirum, cum hoc caſu, quando clericus ſimile officium ſeculare acceptat, ſtatim efficiatur de foro ſeculari, *vt in l. 5 tit. 10. par. 6. ibi. Tenudo es en Obiſpo de dar quenta por ſi, e por otro al juez ordinario.* & ibi Gregor. *verbo al juez ordinario.* dicit, habes hic caſum, in quo Epiſcopus efficitur de foro iudicis ſecularis: & nimirum, ex quo lex ciuilis ei dat diſtributionem, ipſe ſimiliter teneatur reddere rationem coram iudice ſeculari, ipſe tamen dicendum exiſtimat, quod in ſimili caſu debeat adiri Regium conſilium, & ab eo & Rege ſchedulam impetrari, vt Epiſcopus talem rationem ſeculari judici reddat: Igitur ſi hæc fiunt in viridi, quid in arido (hoc eſt, in alijs clericis & Prælatis inferioribus) fiet?

Sed adverſus prædicta faciunt, quod † cum judex laicus ſit incapax juris- 14
dictionis eccleſiaſticæ, *vt in c. 1. & per totum, 11. quæſt. 1. & in c. Eccleſiarum & in c. ſanctæ Mariæ de conſtit.* minimè clericus per acceptationem talium adminiſtrationum, iudici ſeculari iuriſdictionem poterit prorogare, quod in tantum verum eſt, vt † clericus neque pacto, neque etiam iuramento in- 15
terpoſito, iuriſdictionem laico iudici prorogare poſſit, *vt in c. ſignificaſti, c. ſi diligenti, de foro compet.* Et in terminis clerici, qui coram ſeculari iudice ſe obligavit rationem tutelæ reddere, ita tenent Bobadilla *d. c 18. nu. 184.* Quinimo, ſi † clericus aliquo pacto vel modo iuriſdictioni ſeculari ſe ſubmittat, 16
graviter eſt puniendus, vt in Conciliis Milevitano & Carthaginenſi continetur, *& in c. inclita, & in c. placuit 11. q. 1.* Quorum iurium ſententia ab Innocentio tertio fuit confirmatum *in d. c. ſi diligenti* & ex prædictis fundamentis contra Bald. & Gulielmum tenendum putant, præcipuè Bernardus Diez *in regul. 92.* Mexia *in loco ſuperiùs citato, num. 33.* Gutierrez *lib. 1. practic. quæſt. 24.* & noviſſimè Saſagundus affinis noſter, *in repet. cap. fin. de ſequeſtr. poſſeſſ. & fructuum ex num. 47. vſq; ad num. 52.* Et † loquendo in Epiſcopo, 17
qui bonorum alicuius Principis adminiſtrationem exercuit, expreſsè tenet Salycet. *in authent. licet. C. de ſacroſanct. eccleſ.* quod coram Metropolitano, & non coram ſeculari rationem reddere debeat, Gutierrez noviſſimè *de tutela lib. 3. cap. 1. num. 9.* vbi dicit, quod ' altem perſona clerici per iudicem competentem eccleſiaſticum capi poterit, vel excommunicari ad requiſitionem iudicis ſecularis.

Neque † huic ſententiæ obſtare videntur, pro contraria opinione ſupe- 18
riùs adducta, & in primis ratio Baldi & ſequacium, quatenus dicunt, quod iudex

judex ſecularis in caſu, de qua agimus, non cognoſcit per modum judicij, ſed executivè, & ex quadam conſequentia ratione officij ſuſcepti: quia eorum ratio penitus juris diſpoſitionibus adverſatur. Aut enim contra clericum (judicialiter) via ordinaria aut executiva eſt procedendum, & in quocunque eventu, debet dari libellus, & formari judicium, quia aliàs judex, parte non petente, de his intromittere ſe non poteſt, vt *in l.4. §.hoc autem judicium.ff.de damno infecto.* Si ergo debet forma judicium, ſaltem ſummarium & executivum, & judex habet cauſæ cognitionem ſaltem ſummariam, ergo formato judicio contra clericum procederet, quod manifeſtè juribus in contrarium adductis adverſatur, igitur ratio Baldi & ſequacium ſubſiſtere minimè poteſt.

Neque etiam obſtat, ſi dicatur, quod judex aliàs incompetens, ratione incidentiæ efficitur competens, vt *in l.quoties.C.de iudic.& in l.2. C.ad exhibend.* quia judex ſecularis reſpectu clericorum, non ſolum eſt incompetens, ſed etiam incapax, *vt in c.1.& per totum. 11. quæſt. 1. Couarruvias practicar. quæſt.c.31.n.1. & 2. Ioannes Garcia de nobilitate. gloſſ.9.per totam.* & ſic illa in-
91 cidentia, licet † ſit modus tollendæ incompetentiæ, non tamen eſt modus tollendæ incapacitatis, iuxta textum *in cap.tuam.de ordin. cognit.c.lator.qui filij ſint legitimi c. vt quæſtionis.§.prohibemus.de hære.in 6.* Quod eſt verum, &
20 †procedit, etiamſi ab immemoriali tempore judex aliquis laicus adverſus clericos cognoſceret, quia adhuc hoc incapacitatis vitium, etiam ex lapſu temporis, cuius initij memoria non extat, non purgatur, ita Aym.*conſ.82. nu.7.* facit: quia incapacitas ab illo duntaxat tolli poteſt, qui poteſt facere capacem. Cum ergo ſolus Summus Pontifex, vtriuſque juridictionis (lege Evangelica) poteſtatem & exercitium habeat, iuxta illud *Matth. cap. 16. & 18. Ecce duo gladij hic.& in c.in nouo.21.diſtinct.cap.quodcunque.24.diſtinct. 1.* quod noviſſimè confirmatum eſt in ſacro Concilio Tridentino, *ſeſſ. 14. c. 15. & ſeſſ.25.cap.3.* incapax juriſdictionis eccleſiaſticæ, à ſolo Summo Pontifice capax effici poterit, Aufrer.*de poteſt.ſecul.ſuper eccleſ.reg. 1.n.1. & 2.* Neq; aliter principaliter, vel incidenter, adverſus clericos juriſdictionem ſuam extendere poterit, imputet enim ſibi judex ſecularis, qui tutelam tali diſcernere decrevit, vel depoſitum clerico tradit.

Neque etiam obſtat alia ſecunda ratio, quam Doctores adducunt pro ſalvanda Baldi ſententiâ, dicendo, quod in propoſita ſpecie, judex non de jure, ſed de ſolo facto cognoſcit, quod illi lege canonica permittitur, *vt tenet Bartol.in d. l.quoties vbi Iaſ.n.6.idem in l.Titia n.6.& 7.& ibi Alexand.ff.ſoluto matrimonio. Aymon conſil.253.num.2.Rebuff.in tract. de decim. quæſt.10. n. 2. & 3. Covarruvias in 4.3. parte, cap. 8. §. 12. n. 3. Gutierrez in quæſtione cononi-*

ca 34.

ca. 34.num.17. vbi pro hac concluſione plures alios refert, hoc enim intelligendum erit, quando res illa, de qua agitur, eſt tantum re ipſa ſpiritualis, & talis, in qua de mero facto, à jure ſeparato, duntaxat cognoſcitur, veluti quando judex ſecularis cognoſcit, an quis ſit excommunicatus, ſi patronus alicuius Eccleſiæ decimas præteritas ſolverit, quem intellectum tenet gloſſ. final. *in l.1. C. de jur. & fact. ignoran. ex text. in c. decernimus, de ſenten. excommunicat. li 6. & in c. 2. de jurejurando, eodem lib. 6. & eam ſequitur Padilla in d. l. 1. n. 54.* Secus tamen eſſet, ſi res vel perſona, de qua agitur, ſpritualis ſit, & talis, in qua factum à jure inſeparabile, vel compulſio perſonæ eccleſiaſticæ intervenerit, quia hoc caſu judex ſecularis etiam ad cauſam facti incapax eſt, text. *in cap. ſi judex laicus, de ſentent. excommun.* prout (aliud agens) docuit eleganter Anchoran. in regula, eaque *numero. 10. de regul. jur. in 6.* Alex. *in l. Titia. n. 6. ff. ſolut. matrimon.* Menoch. *de recuperand. poſſeſſ. remed. 15. nu. 124.* Et ideo etſi clericus prorogaſſet juriſdictionem ſeculari judici, & jam per tres ſententias fuiſſet condemnatus, adhuc poſſet de vitio incapacitatis opponere, & audiendus eſſet, ita Decius *conſ. 141.* Grammat. *q. 5. n. 25. verſ. & in primis quam ponit poſt deciſiones.*

Neque etiam obſtat ſententia Guillelmi Benedicti, quatenus tenet, quod clericus, qui tutelam coram ſeculari judice acceptavit, coram ipſo rationem illius reddere debet, quia illud poteſt intelligi, dummodo (clerico recuſante rationem reddere) non ab ipſo ſeculari, ſed à ſuo judice eccleſiaſtico illam reddere compellatur. Iudex namque eccleſiaſticus debet recurrere ad auxiliū judicis ſecularis, quando opus eſt, vt *in cap. cum ad verum, 96. diſtinct. c. principes, 23. quæſt. 5. c. de offi. ordin.* & è converſo ſecularis eccleſiaſtico auxilium præſtat: Nam vna poteſtas per aliam iuvatur, *c. quoniam, diſtinct. 10. l. 59. tit. 6. part. 1.* Ad quod etiam faciunt notata per Innocen. *in c. licet ex ſuſcepto, de fore compet. & in c. 1. de offic. ordin.* Et in terminis noſtris hanc ſententiam tenet Gregorius Lupus *in l. 25. tit. 6. part. 1.* vbi dicit, quod
clericus, qui † eſt obligatus ratiocinijs ſecularibus, poteſt capi, & incarce- 21
rari; quod ipſe intelligit, dummodo capiatur & incarceretur per judicem eccleſiaſticum, non per ſecularem, quod tamen eſſet ſubintelligendum, dummodo talis clericus non eſſet ſuſpectus de fuga, quia tali caſu capi etiam poſſet per judicem ſecularem, vt ducatur ad ſuum Epiſcopum, ita Innocent. *in ca vt famæ, n. 3. de ſenten. excommunicat.* Ioan. Andr. *in ca. 2. de pignori.* Felyn. *in ca. cum non ab homine, colum. 1. de judicijs.* Francus *in c. dilectis de appellat.* Vel ſecundò poſſet reſponderi, quod ſententia Guilielmi intelligatur, vbi eſt conſuetudo, quod clericus tutor vel adminiſtrator laici conveniatur coram judice laico, pro reddenda ratione, prout in regno

Franciæ fieri conſuevit, vt ipſe Guilielmus (appenſatè) animadvertit, di-
22 cens, quod † ex conſuetudine Gallorum clerici in actionibus realibus, coram judicibus ſecularibus conveniuntur. Idque ex Fabro colligitur *in §. final. Inſtitut. de ſatiſdation.* Boerio, *deciſione 69. numer. 20.* Tiraquello, *lib. 1. de*
23 *retractu, §. 32. gloſſ. 1. numer. 18.* quam † conſuetudinem non fuit auſus approbare Covarruvias *in practicis, cap. 31. numer. 5.* ex quibus manifeſtè patet, conſuetudine introduci poſſe, vt clericus coram judice ſeculari conveniatur.

Cum tamen in hac Regali Cancellaria, cauſa quorundam Abulenſium in propoſita ſpecie de clerico laici tutore agitaretur, admodum difficilis ferè omnibus judicibus viſa fuit, vt ad quartam vſque aulam illam cauſam remiſerint, & adhuc ſub judice lis eſt.

Hæ tamen Doctorum varietates & Iuriſconſultorum controverſiæ, fortè fœdere diſtinctionis conciliari poſſent; Aut enim clericus tutelam vel curam alicuius miſerabilis perſonæ (miſericordia motus) acceptavit, aut alteri adminiſtrationi (ratione lucri faciendi) ſe immiſcuit, quod vtique facere poſſet, ſecundum Innocent. *in c. 1. n. fi. de obligat. ad ratiocinia.* Primo enim
24 caſu † clericus nullatenus privilegium fori amitteret, cum ex permiſſione juris canonici, tutelam legitimam, vel miſerabilium perſonarum, accipere licitè poſſit, *vt in c. pervenit, 87. diſtinct. & in ca. 1. & 2. 88. diſtinct. & in l. Orphanotrophos, C. de epiſcop. & cleric.* quibus conſonat tex. *in l. 45. & 48. tit. 6.*
25 *part. 5.* Secundo vero caſu, ſcilicet, quando † ipſe clericus talem tutelam affectavit, cum legitimè poſſet illam renuere, omnino fori privilegium perdat, ſaltem quoad hoc, vt ſeculari judici (de cuius manu adminiſtrationem accepit,) rationem reddat, & ratio illa erit potiſſima, quia clericus, vel etiam
26 † Epiſcopus ſecularem adminiſtrationem (vltro) recipiens, quodammodo ab Eccleſiæ gremio deijcitur, *vt in authent. de ſanctiſſ. epiſcop. §. Deo amabilis, collat. 9. & in l. 14. tit. 16. part. 6.* & loquendo generaliter in Epiſcopis & clericis. Hanc ſententiam probat text. *in cap. Epiſcopus, 88. diſtinct. ibi, Epiſcopus, aut ſacerdos, aut diaconus, nequaquã ſeculares curas aſſumant, ſin aliter, deijciantur.* quod præcipuè locũ haberet, ſi in talibus adminiſtrationib. dolo verſatos fuiſſe reperiantur, quia hoc caſu nullatenus ab Eccleſia illis foret ſubveniendum, *vt in ca. 2. ne clerici vel monachi. ibi, quod ſi poſtmodum facere præſumpſerint, & occaſione ipſius adminiſtrationis, propter pecuniarum cauſam deprehendantur in fraude, indignum eſt ab Eccleſia ſubveniri, per quos conſtat in*
27 *Eccleſ. ſcandalũ generari.* Licet † enim clericus expreſsè, & per pactũ juriſdictionem judici ſeculari prorogare nõ poſſit, adverſus eius perſonã, *vt in. d. c.*
28 *ſi diligenti, & in l. 45. t. 6. par. 1. ibi. mas no enſus perſonas.* Tamen † delinquendo

coram

coram eo, contra canonum ſtatuta, multis ex cauſis iudici ſeculari iuriſdi ctione m (ſaltem quoad bona) poſſet prorogare, vt per Paul. Caſtr. *in l. ad dictos, num. 6. C. de epiſcop. audien.* & videmus in clerico, qui falſum coram iudice ſeculari depoſuit, qui (vt ſupra retulimus,)ab eodem ſeculari iudice poteſt puniri, vel ſaltem captis pignoribus, in bonis mulctari, & ita eſt intelligenda gloſſ. *in d. l nullum, C. de teſtib.* ſicq; temperanda erit prædicta communis ſententia contra gloſſ. Innocent. Hoſtienſ. Ioannem Andr. Panormitan. & alios, *in cap. verum, de foro compet.* vt voluerunt Archidiacon. *in d. cap. verum, de foro compet.* Bertachinus *de Epiſcopo, 5. part. lib. 4. num. 65. volum. 4.* Ioannes Gutierrez *in practicis quæſtion. cap. 24. num. 1.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 18. num. 21.* quem omnino vide, quia innumeros refert caſus. Pro cuius ſententiæ confirmatione adduco dictum Abbatis, *in cap. cæterum, num. 6. de iudic.* vbi notanter dicit, quod † quando reſpectu certæ cauſæ, per legem ciuilem alicui vniuerſaliter attribuitur iuriſdictio, ſub illa diſpoſitione comprehenduntur clerici. 29
actiuè & paſſivè, in quibus viget illa qualitas, in qua fundatur iuriſdictio, etiam in præiudicium ordinariæ iuriſdictionis, quam ſententiam firmavit Iaſ. *in l. de quibus. numer. 39. ff. de legi.* idem Iaſ. *in præludiis feudor. 1. quæſtione principali.* Et eius ſententia comprobari videtur ex deciſione text. *in l. 57. & 59. tit. 6. part. 1* quibus in locis plures dinumerantur caſus, in quibus judex ſecularis non ſolum clericos coram ſe trahere, verum & illos mulctare ac punire poterit, ibique plura in confirmationem huius ſententiæ cumulat Gregor. Lupus, & plures alios caſus, in quibus judex ſecularis clericos coram ſe trahere poteſt, enumerat Bertachinus *dicto numero 95. & 96.* viginti etiam caſus cumulat Aufrerius. *in clementina 1. de officio ordinarij in additione ad ipſos ibidem:* Ac rurſus alios triginta & quatuor caſus ipſe refert ibi in regula ſecunda. Melius tamen & accuratius rem hanc ſcrutavit Caſtellus à Bobadilla, nuper cauſarum fiſcalium in patronum creatus, omnium bonarum literarum acerrimus ſcrutator, *in ſua politica prætorum, vbi in libr. 2. capitu. 18.* centum ac triginta & vnum caſus aggregavit, in quibus † judex 30
ſecularis de cauſa clerici cognoſcere, & judicare poteſt, inter quos caſum, de quo agimus, annectit, *numero, 130. & 227.* Tu tamen, amantiſſime Lector, ſupradicta digito ligabis, quia fortè nullibi ita latè diffusè ſcripta reperies, & vide de hoc Azeuet. *in l. 7. titulo. 9. recopila. numer. 14.* Vnum tamen in propoſito omittendum non erit, quod ſi talis depoſitarius tutor vel curator clericus, pro reddenda prædictæ adminiſtrationis ratione, coram judice eccleſiaſtico fuerit conventus, & ipſe eccleſiaſticus judex in adminiſtratione juſtitiæ negligens ſit, à tali gravamine poterit appellari (ratione illatæ violentiæ) ad curiam ſive Cancellariam, & ibidem

31 peti poterit, vt cauſa retineatur, & procul dubio retinenda erit, quia† ratione negligentiæ iudicis eccleſiaſtici, clericus poteſt trahi coram iudice ſecu-
32 lari, vt *in cap. princeps ſecul. 23. qu. 5.* vbi gloſſ. dicit, vbi †poteſtas eccleſiaſtica deficit in adminiſtratione iuſtitiæ, laicus poteſt corrigere clericos, idq; manifeſtè ſuadetur ex text. *in cap. ſunt quædam enormia, eadem cauſa & quæſtione*, idque tenet Abb. *in c. at ſi clerici, de iudiciis. Gregor. I. up. inl. 59. tit. 6. par. 1. Mexia in pragmatica panis, concl. 5. n. 66. Bobadilla, vbi ſupra, num 93.*

33 Ex † quibus ſingulariter infertur, exemptionem clericorũ à iuriſdictione ſeculari, non eſſe de iure diuino, prout hoc latè defendit Couar. *d. c. 31. n. 2. verſ. contraria opinio.* quod ego procul dubio veriſſimum reputo, maximè quoad bona temporalia ipſorum clericorũ. Ratione namq; temporalium
34 † bonorum clerici regibus ſuis ſubditi exiſtunt, vt eleganter tenet Petrus à Monte *in ſua Monarchia conciliorum quæſt. 4. num. 2.* Et rationem huius concluſionis ponit eleganter gloſſ. *in l. munerum, §. patrimoniorum, verbo, Pontifex, ff. de muner & honorib. ibi, quia vt prædia poſſideant, à lege humana eſt, & rurſus ibi, & ideo proprio principi pro ſuo epiſcopo ſubſunt.* Et hanc ſententiam tenuit Innoc. *in C. poſtulanti, de foro compet.* quatenus ibi dicit, quod con ſtitutio Imperatoris ligat poſſeſſiones clericorum in ſuo territorio.

35 Ex quibus† elicio concluſionem in praxi notabilem, ſcilicet, quod ſi judex eccleſiaſticus procedat per cenſuras aduerſus iudicem ſecularem, eo quod aduerſus clericum tutorem, vel depoſitarium reliquatum, procedit via executiua, capiendo eius bona temporalia, vim illi inferre dicatur, cum ex ſupra relatis (pro concordia opinionum ſibi adverſantium) capax ſit iudex ſecularis huius juriſdictionis, adverſus tales clericos, vltrò ſeſe ſecularibus adminiſtrationibus immiſcentes. Quam concluſionem veriſſimam & indubitabilem reputo, quando prædictus clericus ante ſuſceptam adminiſtrationem illam ſecularem, fuit per iudicem ecleſiaſticum ter admonitus, ne ſe tali adminiſtrationi immiſceret, & ſpreta hac admonitione, de facto
36 adminiſtrationem illam ſecularem acceptauit. Ex † tali enim inobedientia, fori privilegium amiſit, vt ſentit Abb. *in c. 2. num. 6. ne clerici, vel monachi.* idq; tenet Bonicontus *in tract. de priuileg. credit. num. 12. vol. 4. Bertachinus in d. tract. de Epiſcopo, loco ſuperius citato, num. 26. Straca de mercatura, 3. p. nu. 9.* Securius tamen erit, vt judex ſecularis requirat judicem eccleſiaſticum pro hac executione facienda, vel pignoribus clerici capiendis, pro reliquis, vt euiterur conflictus opinionum ſibi adverſantium, vt tenet Gutier. *d. c. 1. n. 9.*

Infertur etiam ampliatio ad tex. *in l. unica, §. 3. tit. 13. lib 3. recopil.* quatenus dicit, quod factores mercatorum comparere debent coram Priore & Conſulibus, pro reddenda ratione ſuarum adminiſtrationum: Debet enim intelligi

telligi & ampliari, etiam vbi talis factor ſive inſtitor, vel aliàs negotiationi præpoſitus eſſet alterius iuriſdictionis, etiam eccleſiaſticæ. Quam ſententiam tenuit Bald. *in additionibus ad ſpeculatorem, in titu. de reo in rubrica*, quatenus † dicit, quod ſi clericus eſt pilliparius, occaſione artis, poteſt conveni- 37
ri ſub camarlengo, & ante eum ita tenuit Pet. de Belloperticai *in l. fi. de juriſdict. omn. judi.* quem, & aliàs (contra Albericum contrarium tenentem) refert Greg. Lupus *in l. 1. verbo meneſterales tit. 4. par. 3.* Et præcedentis † con- 38
cluſionis ratio ea eſt præcipua, quia clerici adverſus canonum ſtatuta, mercimonijs ſive ſecularibus adminiſtrationibus ſeſe immiſcentes, quod attinet ad talem negotiationem, pro ſecularibus iudicantur, *vt in l. 2. C. de epiſcopis & cleri.* & quoad ſimilem negotiationem, non ſecus ac alij ſeculares reputantur, neque privilegio, & immunitate clericorum potiuntur, *vt in clementina fi. de cenſibus, vbi Cardinalis, nu. 2. Alberic. in l. univerſ. C. de vectiga. & commiſ. Specu. in tit. de immunitate eccleſiaſtica, in fi. Gemin. in ca. quamquam, de cenſ. & ibi Philip. Franc. Petr. de Antiboli, in tract. de muner. 6. par. nu. 21. & 41. Greg. Lupus, in l. 49. tit. 6. par. 1. verbo, las franquezas.* Et in terminis dixit Cardinalis, *in clemen. 1. num. 116. de vita & honeſt. cleri.* clericos negotiatores fori privilegium amittere, & poſſe conveniri coram iudicibus laicis, & conſulibus mercatorum. Idque optimè ſuadetur ex text. *in l. ib fin. Cod. de juriſdict. omnium judi.* & ita tenet Benvenut. Stracha *in tracta. de mercatura 3. par. n. 9.*
† vbi dicit, quod tales mercatores & negotiatores, non conveniuntur vt 39
clerici, ſed vt meri laici mercatores, & ideo non iure petunt, ad epiſcopos ſuos remitti, & multa ibi in propoſito congerit, eum ſequitur Azevetus *in d. l. vnica. §. 3. num. 8.*

Sed obiter (pro † explicatione prædictæ legis regiæ) dubitatur, an iu- 40
riſdictio conceſſa, dictis priori & conſulibus, cenſeatur conceſſa privativè, an verò accumulativè? Et in † propoſita ſpecie regula eſt, quod quotiens ali- 41
cubi tribuitur iuriſdictio, accumulativè, non verò privativè cenſeatur conceſſa, *ita tenet Bald. in l. 1. C. de officio præfecti vrbis. Rom. conſil. 393. à nu. 3. vſq; ad vndecimum, Decius, conſ. 13. n. 3.* Quibus † in locis tradunt, quod juriſdi- 42
ctio conceſſa judicibus mercatorum, per ſtatutum Florentiæ, circa cauſas mercatorum, accumulativè, non verò privativè cenſetur conceſſa: Et eorum ſententiam ſequitur Aretin. *conſ. 59. colum. 3. volum. 3. Menoch. de arbit. lib. 1. q. 40. n. 4.* vbi teſtatur, quo ita obſervatur Papiæ, Vbi etſi mercatores habeant ſpeciale tribunal, tamen prætor non impeditur, quo minus de cauſis eorum agnoſcere poſſit, eoſq; ſequitur Benvenutus Stracha *in tracta. de mercatura c. quomodo procedendum ſit in cauſis mercatorũ 2. particula partis fin. n. 6. & cum ſeqq.* Et ex noſtris hanc ſententiam tenuit Avend. *de exequen.*

manda.1.par.cap.1.n.29. Joan. Garcia de nobilitate gl.1.n.5. Ioan. Gutierrez, lib. 3. pract. quæſt. quæſt. 42. num. 5. in fine.

Contrariam tamen ſententiam in propoſito tenuerunt Abbas & Felyn. *in cap. cæterum de iud.* quos ſequitur Auenda ſibi contrarius, *prima parte de exequend. mand. cap. 5. nu. 1. verſ. quod limito.* † Vbi tenet, quod ſi in certis ge-
43 neribus cauſarum, competat alicui iuriſdictio, ſemper competit privativè, ad aliam iuriſdictionem vniverſalem, & ponit exemplum in cauſis meſſium, damnorum, vel aquarum dividendarum, ſive panis aut carnis, quæ venditur in aliquo quarterio civitatis, & ante eum ita tenet Afflict. *deciſ. 41. in fine. eoſq; refert & ſequitur Azeuetus, in d. l. vnica, per text, ibi,* vbi cavetur, quod de cauſis & contractibus, rationibus datis, & acceptis, mercatorum Burgenſium, vel etiam vniverſitatis, capitaneorum, mercatorum ſive magiſtrorum navium de Bilbao, Prior & conſules Burgenſes, privativam iuriſdictionem habeant, ibique non ſolum ordinarii iudices, verumetiam regij Senatores, ac ſupremi ſenatus iudices inhibentur, ne de cauſis eorum cognoſcant, ſeque intromittere valeant, etiam vbi aliàs iure ſpeciali per caſum curiæ cognoſcere poſſent, vt patet ex verbis eiuſdem legis, ibi, *o que ſe an contra regidor, ni por otro ningun caſo de corte, & ibi, que ſolamente conozcam dellos el dicho prior y conſules.* † Dictio enim illa (*que ſolamente*) cum ſit dictio taxati-
44 va, prorſus aliorum omnium iudicum iuriſdictionem excludit & enervat, vt tenet Iacobus de Arenis, *in tractatu poſitionum, §. 3. nu. 12. volum. 1.* vbi dicit, quod hæ dictiones, tantum, ſolummodò, & duntaxat, faciunt implicitam negativam, & eius ſententiam ſequitur Ang. *in l. 1. per text, ibi. C. vbi & apud quem,* dum † dicit, quod ſi ſtatutum dicat, de adulteriis ſolus capitaneus
45 cognoſcat, videtur aliis iudicibus adempta iuriſdictio, & hanc eandem ſententiam tenuit Bart. *circa interpretationem dictionis tantum, in l. viros, C. de diverſ. officiis.* Pulchra etiam in propoſito prædictarum dictionum dixit Coraſius *in tit. C. de impuberum, , num. 14.*

Decius tamen *conſ. 3. numero 4.* in tertia militat opinione, dicens: quod ad hoc, vt iuriſdictio maioris magiſtratus cenſeatur excluſa, non ſufficit, conceſſam fuiſſe iuriſdictionem, per aliquam ex dictis dictionibus taxativis, niſi expreſſè dictum ſit in commiſſione, quod ſolus ille, cui commiſſio dirigitur, & non alius, cognoſcat. Et hanc ſententiam ante eum tenuit Angelus *in d. l. C. vbi & apud quem, & eum refert & ſequitur Thomas Grammaticus, con. 2. num. 8. Ripa in tract. de peſte tit. de remediis præſervativis, num. 62. Menoch. d. caſu 40. num. 8. Ioannes Garcia vbi ſupra.* Et hæc quidem ſententia, in noſtræ Hiſpaniæ tribunalibus frequenter recepta fuit, & me patrocinante, in hac regula Cancellariæ praxi approbatam vidi, ex diſpoſitione dictæ legis

regiæ,

regiæ, vbi poſtquam dictis Priori & conſulibus concedit juriſdictionem per dictionem taxativam, adhuc judices ſupremos inhibet, ne de prædictis cauſis mercatorum, & de illorum rationibus, acceptis & datis, ſe intromittant, neque ad petitionem partis cognoſcant, idq; his verbis cavetur. *alos quales mandamos no conozcan de ellos, y los remitan a los dichos prior y conſules*, & rurſus ſtatim dicit, *que de la ſententia o ſententias que dieren los dichos prior y conſules entre las partes, ſi alguna de ellas appellare, que lo pueda hazer para ante el Corregidor de la dicha ciudad de Burgos y no para otra parte* Hoc enim conſtitutum fuit, ad faciliorem exitum, & expetitionem cauſarũ mercatorum, & in favorem commerciorum, & ideo in eadem lege regia ſtatim ſubdit. *Y ſi los dichos Corregidores y dos mercade res confirmaren la dicha ſententia que anſi fue dada por los dichos prior y Conſules, mandamos que dello no aya appellacion, ni otro recurſo alguno. Salvo que execute realmente y con effecto.* Ex quibus verbis ibi, *ni otro recurſo alguno* deduci poteſt, quod etiam ſi talis ſententia manifeſtam iniuſtitiam contineat, adhuc neque in cancellaria neque etiam in ſupremo regis Senatu, de manifeſta eius injuſtitia, per viam ſimplicis quærelæ tractari poſſit. † Lex enim quæ totum dicit omnibus juris 47 remedijs viam præcludit, *l. Iulianus, ff. de leg. 3.* Tamen in hoc vltimo cogitabis. In alijs vero Regnis & provincijs, vbi lex noſtra regia non obſervatur, ſi alicui privatiuè fuerit conceſſa juriſdictio, major judex, circa eius cognitionem minimè ſe intromittere poterit. † Quod maximè locum habebit, 48 quando per dictionem taxatiuam juriſdictio fuerit commiſſa, tunc enim privativè conceſſa cenſetur, quando dicitur expreſsè, vel ex verbis commiſſionis tacitè colligitur, quod ille, cui cõmiſſio dirigitur, ſolus & non alius de cauſa cognoſcere poſſit, etiamſi alij judices non inhibeantur, & ita reſolvit Menochius, plures pro hac ſententia referens *d. n. 8. Gutier. d. quæſtione 24. lib. 3. Ioan. Garc. in loco ſuperius citato.* † An autem Prior & conſules co- 49 gnoſcere poſſint de ratiocinijs, quæ ab hæredibus factorũ vel mercatorum redduntur, lato ſermone diſputat Stracha *loco ſuperius relato, numero 44. tu illum videas, quia optimè loquitur.*

Vlterius † dubitatur, ad ſi laicus fuerit conſtitutus adminiſtrator alicu- 50 ius loci pij, coram judice eccleſiaſtico rationem reddere ſit aſtringendus, an vero corã ſeculari conveniri poſſit? Et dicendum videtur, quod cum prædictus adminiſtrator ſit de foro ſeculari, apud ſecularem judicem tantũ, pro ratiocinijs talis adminiſtrationis poſſit conveniri, ex text. *in cap. ſi clericus laicum, de foro competen.* idque partito jure expreſſum videtur *in l. 6. t. 5. par. 1. ibi. Y non deven y poner legos, por dos razones, & inferius dicit, y la otra razon es porque ſi tos clerigos fizieſſen en ello angun enganno, poderleſ y ar apremiar por*

por derecho de ſanta Ygleſia, e facerſelo emendar mucho ayna, lo qual no podrian fazer alos legos, porque los haurian del leuar ante los iuezes ſeglares. vbi Gregorius verbo, *ante los iuezes ſeglares,* notabilem dicit prædictam legem, ad limitationem tex. *in l. 1. & 2. C. vbi de ratiocin agi oport.* idque probatur *in l. 32. tit. 2. part. 3.* licet Octavianus Oſaſcus *deciſione 31. numero 6.* huius rei cognitionem mixti fori eſſe profiteatur.

Contrariam tamen ſententiam, imo quod apud judicem eccleſiaſticum talis adminiſtrator, pro reddenda ſimili ratione debeat conveniri, probat tex. *in clement. quia contigit, §. vt autem, de religio. domi.* idque expreſſius hodie conſtitutum extat in ſancto Concilio Triden. *ſeſſione 22. c. 9.*

51 † vbi cavetur, quod adminiſtratores tam clerici, quam laici, pro reddenda ratione adminiſtrationis rei eccleſiaſticæ, ab ordinario eccleſiaſtico poſſint compelli, idque his verbis cavetur: *Adminiſtratores tam eccleſiaſtici quàm laici, fabricæ cujuſvis eccleſiæ, etiam Cathedralis, hoſpitalis, confraternitatis, eleemoſynæ, montis pietatis, & quorumcumque piorũ locorum, ſingulis annis teneantur reddere rationem adminiſtrationis, ordinario: conſuetudinibus & privilegijs quibuſcumque, in contrarium ſublatis, niſi ſecus fortè in Inſtitutione, & ordinatione talis eccleſiæ, ſeu fabricæ expreſsè cautum eſſet. quod ſi ex conſuetudine aut privilegio, aut ex conſtitutione aliqua loci, alijs ad id deputatis ratio reddenda eſſet, tunc cum his adhibeatur etiam ordinarius, & aliter factæ liberationes dictis adminiſtratoribus minimè ſuffragentur.* Et licet ibi non declaretur quis ex ordinarijs aſſiſtere dedeat, ſecularis (ſcilicet) aut eccleſiaſtcus, tamen de ordinario eccleſiaſtico intelligi debet, cui jus petendi rationem rerum eccleſiaſticarũ tribuitur. Et ita fuit declaratũ per dominos Cardinales, *declaratione 159. quam refert Bobadilla in ſua Politica prætorum li. 2. c. 17. n. 138. & ita tenendũ reputat Molina de juſtitia 1. pa. c. fi. in fine, verſ. illud poſtremo.*

Neque huic ſententiæ obſtant jura canonica & regia, pro contraria opinione adducta, quia tex. *in d. c. ſi clericus laicum,* debet intelligi, vbi dubitaretur, an laicus Eccleſiaſtica bona adminiſtraſſet:

52 In † caſu enim dubij deberet coram ſuo judice conveniri, neque poſſet trahi, pro reddenda ratione, coram eccleſiaſtico judice, antequam declaratum eſſet per ſecularem, quod adminiſtraſſet bona eccleſiæ. Et ideo ſi judex eccleſiaſticus antea cognoſceret, an adminiſtraſſet; vel non, vim inferri diceretur, & ratione violentiæ, ad curiam regiam poſſet appellari, & ibi quotidie, huiuſmodi cauſæ nullæ pronuntiari, & ad ſecularem judicem remitti ſolent, & in decreto dicitur, *por ninguno, y al ſeglar.* Et ita intelligi debet ſententia Octaviani ſupra relata.

Neque obſtant leges partitæ, ſupra relatæ, quia illæ leges loquuntur, de admi-

adminiſtratione bonorum epiſcopatus, ad epiſcopum pertinentium, non vero de bonis eccleſiæ,& eius patrimonii. Non enim habet adminiſtrator bonorum epiſcopi,idem priuilegium, quod habet adminiſtrator bonorum Eccleſiæ,cum à ſeparatis non fiat illatio.

Vlterius† in propoſito dubitatur, an Epiſcopus, vel eius vicarius, poſſit 53
adminiſtratores publicorum horreorum,vel poſitorum compellere, ac cēſuris eccleſiaſticis aſtringere, vt ſibi talium adminiſtrationū rationes reddant? Et videtur, quod ex tali compulſione vim illis inferre dici non poſſit, cum publicorum horreorum viſitatio, Epiſcopis (lege ciuili) ſit conceſſa, *in authent.de collatoribus,§.ciuitatum,ibi,& frumentis ciuitatum.* Ac rurſus, ibi,*ſingulis autem annis impletis ſanctiſſimum Epiſcopum,cum quinq; primatibus ciuitatis,rationes exigere eos,qui ab ipſis ordinati ſunt.Et in l.fi.§.Irēnarchæ ibi. Item epiſcopi qui præſunt pani.* Licet hic Epiſcopi non accipiunt pro prælatis ſeu Antiſtite,ſed pro inſpectore & cenſore annonæ, ſecundùm Budeum in pandectis Florentinis, in explicatione huius loci.Et hanc ſententiam, quamvis ſub dubio, tenet Ioan. Gutierrez *in quæſt. canonica. 35.nu. 28. & alij relati a Bobadilla lib.2.c.17.nu.128.litera F.*

Sed prædictis non obſtantibus, in propoſita ſpecie breviter diſtinguendum erit: Aut enim epiſcopus agit pro extorquendis rationibus poſitorum, qui teſtamento, vel alia vltima voluntate fuerunt conſtituti, pro ſubveniendis pauperum neceſſitatibus, tempore cariſtæ,in grano, ſive pane cocto, (prout hoc inſtituit in patria mea Benaventana Licentiatus à Cartagena, ſingulari virtute ac ſanctitate pollens, non minus quam divitijs affluens) tali enim caſu proculdubio poterit epiſcopus, laicos adminiſtratores eorum, ad rationem reddendam compellere. Et in hoc caſu videtur text. apertus in d. c. 9. Concilij Tridentini,ſeſſione 22. Vere enim ſimile poſitū, inſtar montis pietatis haberi debet, quorum montium pietatis in Italia ingens eſt numerus. † Dicitur, inquam, mons pietatis, ſumma quædam pe- 45
cuniæ, ad perpetuum vſum, & commodum pauperum deputata ſeu coacervata, hoc modo, quod pro ſubventione pauperum (qui tempore cariſtiæ ab Hebræis excoriantur,) Chriſtiani omnes pro libito voluntatis, certā eleemoſynam contribuunt, quatenus ex illis quæ offeruntur & promittuntur, quædam fieret numerorum ſufficiens ſumma, conſervanda incolumis, ad hoc vt egenti cuilibet mutuari poſſet, vt in neceſſitatibus ſubveniretur, cumque ſummam pecuniæ congruam coacervatam habent, ſtatim rectores civitatis, pro eorum conſervatione, ſequentia capitula conſtituunt, ſcilicet, vt adminiſtratores eorum, cuſtodiant dictam pecuniarum ſummam, & ſint ſemper parati, ad mutuandum illam egentibus civibus,

M vſque

vſque ad certam & determinatam quantitatem, & non plus. Secundo conſtituitur, vt pecunia ſic mutata, pignoribus idoneis prius acceptis præſtetur, eaq; ſuo periculo depoſitarius, ſive adminiſtrator cuſtodiat, in domo ad hoc conſtituta, reſtituentibus mutuum intra annum reddat. Non reſtituentium verò pignora, publicè vendantur, adhoc vt monti pietatis ſatisfiat, reſiduum verò debitori reſtituatur, & horum omnium, totalis ſuæ adminiſtrationis rationes ſcribat, & reddat. Tertio, quod vltra pecuniam mutuatam, exigant tot denarios pro qualibet libra mutuata, ab illis quibus mutuatum fuit, & hoc, non vt vltra ſortem aliquid monti accedat, ſed pro ſatisfaciendis adminiſtratoribus, qui publico pauperum bono, in ſupradictis, ſuo cum periculo, & labore deſerviunt, & pro expenſis conductionis domus, & emptione librorum rationum, & aliarum rerum, huic operi inſtituto incumbentium, & hoc inſtitutum licitum, pium, ac ſanctum dicitur, vt affirmat Thomas de Vio, *in tract. montis piet. c. 1. per totum, volum. 11. tractatorum. Molina de iuſtitia. diſputatione 325. tract. 2. litera B. c. 3.* quod maximè verum eſſet, niſi illud quod vltra ſortem accipitur, ad augendũ montem pietatis acciperetur. Tali enim caſu fœneratitius hic contractus mutui haberetur, vt ipſe eodem loco col. 5. ſub litera B. profitetur, idque lege civili permiſſum extat, *in l. ſancimus, §. interdicim. ibi Egentium pabula & alias pias cauſas. C. de ſacroſ. eccleſ.* Traditque Tiraquell. *de privileg. piæ cauſæ, in præfat. pag. 10. & 11.* quapropter jure optimo, talem pietatis montem viſitare, eiusque rationes diſpungere poterit Epiſcopus, vel eius vicarius, & ita tenuit etiam Paul. Caſtrenſ. *conſil. 23. viſo puncto, colum. penul. Tiraq. vbi ſupra, pag. 14. Gutierr. d. q. 35. num. 28.*

55 Si verò † tale poſitum conſtitutum fuiſſet, ex pecunia publica, per conſules & proceres civitatis, minimè poſſet Epiſcopus illud viſitare, neque eorum adminiſtratores, & depoſitarios, ad reddendum ſibi rationes aſtringere, cum hoc caſu viſitatio, & rationum diſpunctio, judicibus ordinariis loci, & eius decurionibus in ſuis oppidis competat, *vt in l. 1. & 2. Cod. de conditis in publi. horreis, vbi gloſſ. & communiter ſcribentes, lib. 10. & in toto titulo. C. de frumentis Vrbis Conſtantinopolitanæ.* Et hodie hoc manifeſtè conſtitutum eſt in pragmatica poſitorum, quæ hodie eſt *l. 8. tit. 5. lib. 7.* in nova legum regni collectione, ibi: *Que cada anno ſe tome cuenta del dicho depoſito diſtinta de la que ſe toma de los proprios: y que para ello ſe diputen dos Regidores con la juſticia, los quales la tomen hallando ſe præſentes el Regidor, Diputado paſſado y el præſente.* Et hanc diſtinctionem firmavit Bobadilla in ſua politica, *lib. 2. c. 17. n. 134. & lib. 3. c. 3. nu. 9.*

56 Vltimo & † finaliter dubitatur, an miſerabiles perſonæ (quæ aliàs caſum curiæ

curiæ habent, *vt in l.1.C.quando Imperator inter pup.& viduam)* poſſint petere, vt ratiocinia ſuarum tutelarum, vel aliarum adminiſtrationum propriæ ſubſtantiæ in regia curia calculentur. In qua difficultate breviter eſt tenendum, quod licet petere poſſint in curia, & adminiſtratores ſui ad præſtandum & diſpungendum rationes condemnentur, minimè tamen audiri debeant, ſi administratoris ad reddendum ſibi rationes, in curia poſtulaverint. Cum de natura ratiociniorum ſit, vt in eodem loco quo facta fuit adminiſtratio, ibi eorum calculatio fiat, *ex ratione l.1.& 2. vbi gl. & Dd. C. vbi de ratiocin.agi oport.* Quæ † eſt, quia ibi habilius inſtructio ſufficiens habetur, & veriſſima poſſunt 57
teſtimonia monſtrari. Rurſus, quia ſi adminiſtrator extra locum adminiſtrationis, rationem reddere compelleretur, officium adminiſtratoris illi foret damnoſum, cùm aliquas, & fortè magnas, & extraordinarias expenſas, pro illuc eundo faceret, contra text. *in cap..2. de fideiuſſor.* Crederem tamen, quod ſi huiuſmodi miſerabiles perſonæ, dum in loco geſtæ adminiſtrationis, rationes calculantur, vexarentur per iudicem, vt calculatores poſſent appellare ad Curiam, & ibi petere, vt rationum cauſa retineretur, ibique terminarentur rationes, & iure retineri poſſent, cum ad officium iudicis pertineat, ne illicitæ extorſiones fiant, *vt in l.illicitas.§.ne potentiores.ff.de offic.præſi.* † Et cauſa 59
retinendi rationes in curia, erit arbitraria, ex ratione text. *in l.penult.§.priſcus, ff. de condit.& demonſtr.ibi: Veriſſimum eſt autem, vt alias aliud, ex perſona, locoq; ſit æſtimandum.* Quinimò & ſupremi iudices proclives eſſe debent, ad retinendum ſimiles rationes in curia, conſtituto de aliquo gravamine, iſtis miſerabilibus illato, interim quod rationes in loco geſtæ adminiſtrationis diſpunguntur, ex ratione text. *in l.41.tit.18.par.3. ibi: Porq; ſenna lada mente los Emperadores y los Reyes ſon iueZes deſtos tales, mayormente que delos otros, ea ellos pertinece de les faZer alcancar derecho, e de los mantener en iuſtitia de manera que norecibā tuerto, ni fuerca de los otros que ſon mas poderoſos que non ellos.* † Quin- 60
imò & ſi rationes diſpungerentur inter aliquem magnatem, & aliam perſonā divitem & opulentam & minorem, vel ſimilem aliam miſerabilem perſonam, ſufficeret allegare adverſarij potentiam, & præſumptam tyrannidem, adhoc, vt nullo alio apparente gravamine, rationes in curia retineantur, quia ſufficit allegare timorem, vbi litigandum eſt cum potenti, adhoc, vt cauſa pro caſu curiæ recipiatur, *vt in d. l.vn. C.quando Imperator inter pupil.& viduam ibi. Cum alicuius potentiam perhorreſcunt.* Et miſerabilis perſona dicitur, orphanus, etiamſi major ſit quatuordecim annorum, vt tenet Greg. Lup. *in d. l.41. verbo, los huerfanos.* quando talis eſt patre orbatus, contra ſententiam Pauli, *in rubr. C.quando Imperator.* huiusque praxis teſtis eſt Covar. *pract quæſt.cap.6.num.2.*
Quinimò, † & ſi non eſſet miſerabilis perſona, quæ de oppreſſione timeret, 61

adhuc ſi iuſta timoris cauſa intervenit, poterit petere, vt rationes iniuria calculentur & retineantur, quia proprium Regum officium eſt, facere iudicium atque iuſtitiam, & liberare de manu calumniantium vi oppreſſos, & peregrinis, pupilliſque & viduis, qui facilius opprimuntur à poteſtatibus, præſtare auxilium, *cap.1.187.diſtinct. Mart. Laudenſis in tract. de prin. quæſt.116. vol.*
62 *10.* Rationes autem † bonorum publicorum, in domo publica (quam dicimus, *de Ayuntamiente*) diſpungi debent, *vt in l. fin. in fin. C. de debitoribus civitat. lib.11. facit tex. in l. fin. in fin. ff. de adminiſt. rerum ad civit. pert. & ita tenet Guido Papæ deciſ.361. num.9. Avend. de exeq. mand. 1. par. cap.10. num.38. verſic. item nota, Bobadilla in politica lib.5. c.4. n.5.* vbi plus dicit, quod prædictæ rationes publicæ, non debent privatim diſpungi in domo alicuius officialis publici, ſed palam in domo Concilij, apertis ianuis, & coram procuratore Communis, Quartos, & Seſmeros civitatis, & aliorum vicorum civitatis. Quinimò & quod quilibet ex vicinis, ſeu popularibus, qui talibus rationibus aſſidere velit, non eſt rejiciendus, cum poſſit animadvertere de aliquo errore, dolo, vel fraude, ab officialibus commiſſo. Et rationem ex eo reddit, quia ſi diſpunguntur publicæ rationes publicè, & ab omnibus popularibus debent examinari. Quod ego verum intelligo, ſi veniret ad domum Concilij, & ibi in tali parcella, vel tali, errorem, dolum, vel fraudem interveniſſe, explicitè & in ſpecie expreſſiſſet; aliàs magnum eſſet inconveniens, quod omnes populares vellent rationibus aſſiſtere. Vel poſſet dici, quod quolibet privato de populo volenti & petente copia talium rationum præſtanda ſit ei, vt de erroribus
63 & fraudibus in illis contentis animadverteret. † Siquidem illam reddi rationem, quilibet de populo petere poteſt in iudicio, etiam ſine mandato, *vt tenet Bart. in l. vbi pactum, num.11. C. de tranſact. Innoc. Hoſtiens. & Felyn. in c. Dilecti de majorita. & obedien. Curia Piſſana lib.2. cap.18. lib.15. & ibi, Azevet. litera C C. fol.75. num.44.* vbi nonnullos alios pro hac ſententia refert.

S V M M A R I A.

1 *Perſonæ calculatorum, quales eſſe debeant?*
2 *Infamis, an ad diſpungendum rationes eligi poſſit?*
3 *Calculator nominatus à parte, vel iudice, an acceptâre calculatoris officium compellatur?*
4 *Æſtimatores, quando ad æſtimandum compelli poſſint?*
5 *Calculatores, ſi à Republica non ſint deputati, minimè ad calculandum rationes aſtringi debent.*
6 *Calculatores, qui ſteterunt in mora calculandi, an teneantur parti læſæ ad intereſſe, quod ex tali mora reſultavit?*

7 *Arbiter*

7 *Arbiter nominatus, qui arbitrum non acceptat, an peccet?*
8 *Calculatores vel arbitri, poſtquam officium calculandi vel arbitrandi acceptaverunt, per iudicem poſſunt aſtringi ad calculandum, vel arbitrandum.*
9 *Officium ſuum (parte non petente) iudex interponere non debet.*
10 *Calculatores, ſi non calculentur rationes, quas diſpungendas aſſumpſerunt, poſſunt adſtringi per iudicem, donec eas diſpungant, & interim in domo alicuius privati recludi debent.*
11 *Calculatores, vota ſua pronuntiare recuſantes, poſſunt in carcerem detrudi, donec eorum vota proferant.*
12 *Calculatores, ſi adhuc pertinaciter vota ſua exprimere detrectent, non ſolùm incarcerantur, verùm & illis alimenta denegantur, donec officium ſuum impleant.*
13 *Recuſari an calculatores à partibus vel iudice nominati poſſint?*
14 *Iudex ab aliquo electus, minimè ab eo recuſari poteſt.*
15 *Teſtis communis à nullo ex partibus poteſt repulſari.*
16 *Quæ de novo emergunt, novo indigent legis auxilio.*
17 *Iudice exiſtente ſuſpecto, periculoſum eſt coram ipſo litigare.*
18 *Iudice ſuſpecto exiſtente, divina, naturalis ac moralis ratio dictat, ne coram eo cauſa agitetur.*
19 *Recuſare nudum miniſtrum quis minimè poteſt.*
20 *Sententia lata à judice recuſato, eſt nulla.*
21 *Calculatores, antequam calculare incipiant, quid iurare debeant?*
22 *Calculatores inter mercatores ad diſpungendum rationes privatim electi, an iurare debeant, & quid?*
23 *Partium conſenſus tollit ſuſpicionem, quam aliàs tollere deberet iuramentum.*
24 *Calculatores à partibus vel iudice nominati, an aliquam cauſæ cognitionem habeant?*
25 *Calculatores ex legis diſpoſitione ſolùm habent facultatem calculandi, & diſpungendi rationes, illasq; iudici præſentandi.*
26 *Lex, ſi actui faciendo reſiſtat, ſubmovet potentiam ab actu.*
27 *Calculatores non ſecus ac arbitri reputantur.*
28 *Arbitri pro diſpungendis rationibus nominari poſſunt.*
29 *Calculatores, ſi iuxta iuris diſpoſitionem condemnaverunt tutores vel curatores in uſuris vel redditibus pecuniæ pupillaris, an eorum votum debeat per iudicem confirmari, an verò commiſſionem excedere dicantur?*

CAPVT VIII.

De perſonis calculatorum, ac de eorum iuriſdictione, & poteſtate.

Iam

1 IAm nunc† opportunè videre libet de perſonis calculatorum, ac de eorum iuriſdictione & poteſtate, & in primis videndum erit, quæ perſonæ ad calculandum eligi & nominari poſſint. Et quidem ad huiuſmodi calculandi ac diſpungendi rationes miniſterium quilibet de mundo eligi poteſt,
2 etiamſi in minori ætate vigeat, vt *in l. 5. tit. 4. part. 3. & in l. 3. tit. 9. lib. 3. recopil.* Quam ſententiam extende, vt† etiamſi infamis ſit, ad id nominari rectè poſſit, vt voluit Accurſ. *in l. Pædius, verbo, ignominioſus, per text. ibi. ff. de arbitris.* & ita tenet in diuiſoribus hæreditatum Aiora *de partiti. 1. part. c. 4. nu. 2.*
3 *& 3.* Sed modo† in propoſito dubitatur, *An calculator à parte vel iudice nominatus, poſſit officium calculatoris renuere, an vero inuitus ad acceptandum, compelli poſſit?* In qua difficultate breuiter diſtinguendum erit, an talis calculator ad id de publico ſit deputatus, an vero priuatim ſit nominatus per partes ad calculandum. Primo enim caſu, eo etiam inuito & reluctante, omnibus iuris remediis, ad acceptandum & calculandum compelli poterit. Quod.
4 ſi adhuc calculare† nolit, iudex illum capere, & carceribus mancipare poterit, vt voluit Molinæus *in conſuet. Paris. tit. 1. gloſſ. 3. n. 8.* vbi loquendo in æſtimatoribus, dicit, quod licet æſtimatores non poſſint cogi præcisè ad æſtimãdum, vbi non ſunt ad id de publico deputati: Tamen ſi ad id de publico fuerint conſtituti (eo quod publicæ perſonæ reputantur,) omnibus qui illos nominaverint, officium ſuum impertire debent: quod ſi id facere detrectaverint, iuris remedijs ad id adſtringi poterunt, idq; ſentit Bart. *in l. 1. §. cura carnis, ff de offic. præfect. vrb. & in l. 1. ff. nautæ caupo. & ſta.* Ioan. Garcia *in tra-*
5 *ctat. de expenſ. c. 24. num. 26.* Si verò † à publico deputati non fuerint, minimè ád calculandum compelli debent, niſi vbi iam calculandi miniſterium in ſe aſſumpſerint. Eo enim caſu minimè illis renuere licet, vt notat gloſſa Bart. & Alberic. *in l. 3. §. penult. ff. de recept. arbit. l. 29. tit. 4. part. 3.* Aiora *de partit. 1.*
6 *p. c. 4. n. 4.* Quinimò † ſi poſtquam calculandi officium aſſumpſerunt, per illos ſtet, quo minùs rationes calculentur, ac diſpungantur, & interim aliquid damni partibus emerſerit, parti læſæ ad intereſſe tenebuntur, niſi ex aliqua iuſta cauſa in mora) calculandi ſteterint, vt in terminis teſtatur Mo-
7 lin. *vbi ſupra.* Ioan. Garc. *loco ſupra citato, n. 25.* Quinimò † & peccati mortalis (calculator qui fuit in mora) reus eſſe dicitur, ſi ex eo partem damnificavit, vt ſentit Baptiſta de S. Blaſio *in tract. de arbitr. q. 77. vol. 8.* ante eum ita ſentit gl. *in c. ſicut. 11. q. 1. verbo, ſicut.* vbi dicit, quod ille, qui non aſſumit arbitri officium, peccat contra charitatem, cum ex eo poſſit componere inter partes. Et in propoſito dixit Curtius jun. *in l. pen. n. 13. C. de pact.* quod arbiter, qui negligit cauſam terminare, litem ſuam facit, & eandem ſententiam tenet Roman. *ſing. 700.* & eos refert & ſequitur Menoch. *de arbitr. lib. 2. caſu 341. num. 8.*

Adver

Advertendum tamen eſt, quod †licet prædicti arbitri, qui officium calculandi aſſumpſerunt, ad illud agendum compelli poſſint; tamen eos judex ex officio compellere non debet, ſed demum, vbi à parte aliqua petitum fuerit, vt tenet Greg. *in l. 26. tit. 4. p. 3.* eo quod † judex non poteſt interponere officium ſuum, parte non petente, vt *in l. 4. §. hoc autem judicium. ff. de dam. infect.* Partibus † tamen petentibus, judex deberet hos calculatores in domũ alicuius privati recludere, donec integram rationem, vel ſaltem vtriuſque vota, ſaltem ſeorſum & ſeparata (in caſu diſcordiæ) coram judice producant, ita Bal. *in l. 1. per tex. ibi, ff. vbi pupill. educ. deb.* idq; probatur manifeſte *in l. 29. tit. 4. p. 3. ibi, Y ſi ellos fueſſem tam porfiados que nolo quiſieſſen hazer, devel es deſpues apremiar teniendolos encerrados.* Quam † ſententiã tenet in calculatoribus Avend. *de exeq. mand. 1. p. c. 20. n. 7.* Quinimo † etſi adhuc pertinaciter vota ſua proferre nolint, in carcerem detrudi poſſent; quinimo & illis poſſunt alimenta denegari, vt tenet Bal. *in c. cum ſpeciali. de appellat.*

8 9 10 11 12

Dubitare tamen † inter calculatores aſſiduè contigit, *An iſti calculatores ab aliqua ex partibus requſari poſſint?* In qua difficultate breviter ſunt tres caſus conſiderandi; Aut enim ambo calculatores fuerunt ab vtraque parte cõcordi judicio electi; Aut quilibet ſuum nominavit; Aut aliquem ex illis (ob partis contumaciam) nominavit judex. Primo enim caſu recuſationi locus non erit, ex vulgata regula, Quod ſemel placuit, *de reg. jur. in 6.* Et † in eo qui judicem elegit probat noſtram concl. text. *in c. ſi autem. juncta gl. ver. ſi quis tertio. 2. q. 5.* vbi cavetur, quod ille, qui judicem elegit, minimè illum recuſare poteſt, quod, etiam probatur ex text. *in c. cum olim. de cauſ. poſſeſſ. & propriet.* & ita tenet Anchor. *conſ. 158. num 19.* Marant. *de ord. jud. 6. part. n. 76.* facit tex. *in l. generaliter §. ſed juramento. C. de reb. cred. ibi. Quis enim ferendus eſt, ad appellationis veniẽs auxilium in his, quæ ipſe facienda procuravit.* Rectè etenim illi convenit illud: Semel loquutus eſt Deus; Et illud: Quidquid procedit ex ore meo, non faciam irritum. Rurſus facit, quia † cõmunis teſtis repulſari non poteſt ab aliquo eorum, qui illum produxit, *l. ſi quis teſtibus, C. de teſti. c. ſi teſtes. §. fi. 4. quæſt. 3. l. 31. tit. 16. part. 3.* vbi Greg. *verbo, deſchar.* hoc in praxi communiter ſervari teſtatur. Quod tamen debet intelligi, rebus in eodem ſtatu manentibus, ſecus tamen, ſi aliqua nova recuſandi cauſa ſupervenisſet: quia eo caſu proculdubio à qualibet ex partibus recuſari poſſet, *cap. inſinuante. & ibi Abb. n. fi. de offic. delegat.* vbi dicit, quod ille, qui aliquem in judicem elegit, ex nova & juſta cauſa superveniente, quæ reddit judicem ſibi ſuſpectum, poterit illum recuſare, vtpote ſi poſtquam fuit electus, affinitatem, vel magnam amicitiam cum parte adverſa contraxit. Et plures alias recuſationis cauſas cumulat Maranta *de ordin. iud. 6. par. ex n. 27.*

13 14 15

vſque

vſq; ad 77. & ratio eſt ea potiſſima, quia novis morbis nova convenit anti-
16 dota præparari, *vt in c. cæterum. de juram. calum.* Quæ † enim de novo emer-
gunt, novo indigent legis auxilio, *vt in l. ab arbitro, ff. qui ſatisd. cog. Marant.*
17 *vbi ſupra, num. 76.* Et hoc quidem rationi eſt ſatis conſentaneum, cum † val-
de ſit periculoſum, ſub judice ſuſpecto litigare, *vt in auth. de trient. & ſemiſ. §.*
hæc omnia. Quinimo, vt inquit Summus Pontifex, *in c. quod ſuſpecti, 3. q. 5.* divi-
18 na, † moralis, naturalis ratio dictat, non eſſe coram judice ſuſpecto liti-
gandum, idque comprobat Menoch. *de arbitr. lib. 2. cent. 2. caſu 152. nu. 1.* &
in propoſito plura cumulat, Ioan. Garc. *in d. c. fi. Aiora. d. c. 4. n. 10. & 11.* vbi in
additione adiecta ſecundæ impreſſioni, hanc concluſionem & veram &
indubitabilem reputat, maximè, vbi talis calculator eſſet electus vt arbi-
ter, ita vt ſuper dubijs in rationibus incidentibus, non ſolum calculare, ve-
rum & pronuntiare poſſet. Quàm licentiam pronuntiandi ſuper calculis
& articulis rationum calculatores noſtri temporis paſſim vſurpant, tam in
vno, quàm in altero pronuntiando, quod quidem adverſatur legis Regiæ
diſpoſitioni, *in l. 50. tit. 5. lib. 2. in noua legum Regni collectione, ibi, No los nom-
bren para ningun articulo que conſiſta en de derecho.* Dictio enim illa negati-
va, *no los nombren* ſubmovet potentiam ab actu, nominandi tales calcula-
tores, ad declarandum ſuper juris articulis, in rationibus incidentibus, vt te-
net Bald. *in l. non dubium, n. 10.* vbi dicit, quod prohibitum à lege, non debet
ſub aliquo colore attentari. Secus tamen eſſet, vbi quis nominatus eſſet ad
calculandum tantum: quia hoc caſu minimè poſſet recuſari, cum ſit nudus
miniſter, qui de jure recuſari non poteſt, vt *in c. ſuper eo, & in c. nouit, de ap-*
19 *pell. gloſſ. in c. fin. de præſcript.* Secundo † vero, & tertio caſu, ſcilicet, quando
calculatores fuerunt ſeparatim à partibus, vel judice electi, tu meum, & ego
tuum, poſſumus recuſare, non ſolum ratione ſuſpicionis, verum & ratione
imperitiæ. Calculatio enim, vel æſtimatio rerum debet fieri à peritis & ex-
20 pertis, vt tenuit Ioan. Gar. *vbi ſup.* Et ſi talis † recuſatus, recuſatione non ob-
ſtante, in caſu procedat, quod per ipſum factum fuerit, nullum erit, *vt in d.*
l. 31. partitæ, quod intelligo, vbi de facto nominati eſſent calculatores ad de-
clarandum in jure, & in facto. Eo enim caſu qui recuſavit, non tenebitur
ſtare calculationi, non minus, ac ſi recuſatus tempore, quo pronuntiavit,
mortuus fuiſſet, vt voluit Ioan. de Plat. *in l. 1. in fi. C. de his, qui non implent,*
lib. 10. Quæ ſententia non ſolum locum haberet, vbi iſti calculatores nomi-
nati eſſent, vt arbitri; verum etiam vbi vt arbitratores electi fuiſſent, vt vo-
luit Ioannes Garcia, *vbi ſupra, num. 27.* licet in hoc contrarium teneat Guil-
ler. de Cuno, *in l. ſi quis ex conſenſu. C. de epiſcop. & cler.* relatus & ſecutus ab
Avendanno, *2. part. de exequen. manda. c. 32. num. 10.*

Prius

Prius † tamen, quam iſti calculatores calculare incipiant, jurare debent ſecundùm formam traditam *in l.51.tit 5. lib.2.recopilát.ibi. Y que al tiempo que fueren nombrados juren que antes ni deſpues de hechas las cuentas, no recibrian dineros, ni otra coſa de las partes, ni de alguna dellas, haſta que les ſea taſſado el dicho ſalario, y que anſi miſmo juren, que fielmente haran las dichas cuentas, y daranſus pareces ſin affìcion alguna.* Licet huius legis forma paſſim per ignaros judices, & inexpertos omitti ſoleat, non recipiendo hoc juramentum vſque in fine rationum, & quando rationes coram eis producuntur, neque in hoc calculatores ſcrupulantur. Quinimo à partibus recipiunt ſtipendij partem, ſtatim quod rationes diſpungere incipiunt, melius tamen & convenientius lex Regia ſupra relata ſervanda foret, cum ex eo ſequeretur facilior rationum exitùs. 21

Quod † autem de juramento calculatorum dictum eſt, non ſolum vbi rationes judicialiter diſpunguntur, ſervandum erit, verumetiam vbi privatim inter mercatores, calculatores ſunt nominati. Hoc enim etiam caſu in initio rationum privatarum jurare debent calculatores, ſecundùm formam traditam *in d.l.51.ex his quæ notat Bald. in l.hac edictali. § his illud. C.de ſecund.nupt.* Quod ego verùm intelligo, ſub ſequenti diſtinctione, an de judicis mandato calculentur, vel non. Primo enim caſu concluſio Baldi indubitabilis erit: ſecundo vero caſu minimè, niſi de hoc inter partes conventum eſſet. Tunc enim conventio pro lege habetur, *vt in l. contractus, de regul.jur.* Lucas de Penna *in l.1. C.de naviculariis, li.11.* Carol Molin. *in conſuetud.Pariſ. tit. 1. § 3. gloſſ 33. n.7.* Et † hanc diſtinctionem probavit Ioan. Garcia *d. c. 24. n.18.* loquendo in æſtimatoribus, à partibus nominatis. Et ratio ea eſt potiſſima, quia conſenſus partium ſupplet vim juramenti, & ſuſpicionem, quam ipſæmet partes de iſtis æſtimatoribus & calculatoribus habere poſſent. 22 23

Vlterius videndum erit, quam † poteſtatem, quamve jurisdictionem calculatores noſtri habeant. Et dicendum videtur, quod calculatores quodammodo iuriſdictonem, vel ſaltem rationem quandam habeant, maximè vbi præcedente iudicio à partibus, vel etiam à iudice, in partium defectu nominatur, vt ſentit conſultus *in l.cui libertas, ff. de condit. & demonſt.* ibi *Ampliſſimi Conſules arbitrum dabunt, qui, excuſſis rationibus, non tantum quæ reliqua ſunt Epaphroditi conſtituent, verũ etiã, quas rationes, quæq́; inſtrumenta reddere aut exhibere dominis ſuis debeant*, vbi Paul. Caſt. notionem quandam prædictos calculatores habere affirmat, dicens, quod ex ſimplici facultate illis conceſſa, poteſtatem habeant pronuntiandi ſententiam, alterum alteri condemnando, idque memoriæ tenendum reputat, licet poſtmodum aliter obſervari teſtetur, & ingenuè fateatur, prædictos calculatores falculta- 24

tem habere (duntaxat) videndi & referendi rationes , & producendi illas in ſcriptis coram judice , easque poſtmodum judicem , rectè an non rectè factas, judicare. Et ex hac Pauli ſententia videtur hodie condita *l.50. tit.5. lib. 2. recop.* quatenus dicit : *Mandamos que de aqui adelante, quando los juezes mandaren nombrar contadores, o otras perſonas no los nombren para ningun articulo que conſiſta en derecho , ni para otras coſas que ellos puedan determinar por el proceſſo, ſi no que tan ſolamente los nombren para coſa que conſiſta cuenta, o taſſacion, o pericia de perſona, o arte.* Ex quibus verbis manifeſtè patet, calcu-
25 latores † omnes ſolum habere à lege facultatẽ calculandi ac diſpungendi rationes , illasq; coram judice producendi , vt ſuper dubijs juris quæſtionib. ipſe ſententiam ſuam proferat. Et hanc ſententiam tenet etiam Caſtellus *in l. 27. Tauri. verſ. quæro an iſti* vbi teſtatur, ſe vidiſſe hoc ſæpiſſime judicatum, multasque calculatorum rationes , eo quod alterum alteri condemnabant, ſuperverſas & irritas pronuntiatas fuiſſe. Et hanc ſententiam tenet Aiora *de partic. c. 4. n. 24.* quod ſecus ipſe exiſtimat, ſi per judicem aliquis ex articulis juris calculatoribus fuiſſet commiſſus, vt ſuper eo pronuntiarent.

Huic tamen Aioræ limitationi me ſubſcribere non audeo , cum ex verbis prædictæ legis Regiæ manifeſtè conſtet , calculatores eligi & nominari non poſſe , ad pronuntiandum ſuper aliquo juris articulo. Quando enim lex diſponit negativè , actum fieri prohibendo , ſubmovet potentiam ab actu, ita vt factum contra prohibitionem ſit nullum, ita notat Bart. *in l. cum lex. n. 3. ff. de fidejuſſor.* Bald. *in l. non dubium. n. 20. & 21. C. de legit.* Ex quibus manifeſtè patet , quod neque judex , prout neque partes , calculatoribus committere poterunt , vt ſecundùm jus in dubijs rationum quæſtionibus pronuntiare poſſint. Iudicis enim & partis factum pari paſſu ambulat , *vt in l. ſi ob cauſam. C. de eviction.* Crederem tamen , quod ipſæmet partes poſſint calculatores, tanquam arbitros juris nominare , committendo illis, vt circa juris articulos , in rationibus incidentes , jurisperitos conſulant , & ſecùndùm illorum ſententiam rationum dubia declarent , minimè tamen alterum alteri condemnare debent , notat Alexand. *conſil. 21. num. 11. & 12. volum. 7.* cui aſſentit Benvenut Stra. *de mercatura, 2. part. nu. 67.* vbi dicit, cal-
26 culatores † ad diſpungendas rationes electos, arbitros dici poſſe, quod ego verum intelligo , vbi non ſimpliciter , ſed cum poteſtate arbitrandi electi
27 fuiſſent, Super † reddendis namque rationibus arbitri nominari poſſunt, vt voluit Caccialup. *in tract. de arbitris, lib. 3. cap. 8.* & hoc caſu veram intelligo
28 ſententiam Aioræ ſupra relatam , quatenus dicit , quod † ſi calculatores condemnaverint tutores ad ſolutionem intereſſe pecuniarum minoris, vel ad reſtitutionem fructuum prædiorum , ſi talis condemnatio ſit juſta , debet per

bet per iudicem confirmari, aliàs non debet dicere, quod confirmat ſententiam calculatorum, ſed ſimpliciter confirmare debet vota calculatorum. Quia cum ſententiam ferre aliàs non poſſint, ſuper dubiis in iure conſiſtentibus, inutilis eſſet confirmatio ſententiæ nullæ, ex defectu iuriſdictionis. Et in hunc modum intelligi debet ſententia Pauli ſupra relata, & prædicta Lex Regia, & Aioræ concluſio, quatenus ſimpliciter tenet, calculatores à partibus nominatos, iuriſdictionem habere & delegatam, cum aliàs niſi à partibus tacitè vel expreſsè illis fuiſſet delegata, loqueretur contra mentem & verba prædictæ legis Regiæ, quod non eſt tanto viro dignum. Iudices tamen huius Cancellariæ, cum attentâ veritate, non tamen iuris ſubtilitate, iudicare debeant, vt *in l.10.tit.17.lib.4.recopilat.* nunquam in prædicta difficultate inſiſtunt, ſed in eo ſolo, an calculatorum vota ſint iuri & rationi coadæquata, & quidem hoc per omnes iudices fieri deberet: Cum non ſit imponenda lex verbis, ſed rebus, *vt in l.fin. C. commun. de legat.*

SVMMARIA.

1 *Inventarij confectio legitimæ adminiſtrationis nomine continetur.*

2 *Inventarium eſt caput rationis.*

3 *Adminiſtratores, & maxime tutores & curatores, ante inventarij confectionem adminiſtrare non poſſunt, niſi tempore peritura.*

4 *Rationem qui veram rectamq́; & in nullo ſuſpectam rationem reddere cupit, in initio rationum inventarium legitimè confectum calculatoribus exhibere debet.*

5 *Tutor honorarius an inventarium à ſeipſo confectum, in rationibus exhibere debeat?*

6 *Hæres an inventarium exhibere teneatur in ratione, quam fideicommiſſario reddit?*

7 *Orphanotrophus, ſive hoſpitalarius, an inventarium exhibere debeat in ratione, quam reddit rerum hoſpitalis.*

8 *Fiſcus an inventarium in ratione bonorum præſcriptorũ exhibere debeat?*

9 *Parochus, qui rerum Eccleſiæ rationem reddit, inventarium inprimis exhibere debet.*

10 *Inventarium tutoris an fieri debeat coram iudice & tabellione?*

11 *Vſufructuarius an inventarium conficere teneatur?*

12 *Pater, qui filij tutelam ſuſcipit, an inventarium conficere teneatur?*

13 *Pater, qui habet vſumfructum in rebus adventitijs filij, an rationem reddere teneatur?*

14 Adminiſtrator omnis, qui rationi reddendæ, lege, conſuetudine vel pacto eſt obligatus, inventarium exhibere debet.

15 Inventarium ab alio, quàm tutore vel curatore confectum, an ipſis, dum rationem reddunt, proſit?

16 Hæres, qui inventarium non confecit, neque Falcidiam, neque Trebellianicam deducit.

17 Iuramentum in litem deferri poteſt contra eos, qui, cum inuentarium conficere tenerentur, eius confectionem omiſerunt.

18 Iudex an neceſſario inventarij confectioni aſſiſtere debeat?

19 Inventarium an illud exhibere ſufficiat, quod teſtator paulò ante mortem de ſuis bonis confecerat.

20 Inuentarium ab vno ex hæredibus confectum, an aliis proſit hæredibus?

21 Inuentarium factum à marito, vel vxore, ſufficit produci in partitione bonorum per hæredem.

22 Inventarium factum à iudice, ex officio, de bonis teſtatoris minoris, Eccleſiæ, vel hoſpitalis, an adminiſtratori proſit, vel hæredi?

23 Tutor vel curator non poteſt ſe iuvare ex inventario à ſe non confecto.

24 Tutores, curatores, prælati, vel parochi Eccleſiarum, Orphanotrophi, & his ſimiles, an ſolemne inventarium conficere teneantur?

25 Ob non confectum inventarium ille adminiſtrator ſuſpectus duntaxat habetur, qui publicam adminiſtrationem ſuſcepit.

26 Conſequentia hæc, aliquis tenetur conficere inuentarium: ergo propter eiuſdem omiſſionem adverſus eum iuramentum in litem deferri poteſt, non rectè procedit

27 Iuramentum in litem, licet aduerſus hæredē adminiſtratoris (ratione omiſſi inuentarij) præſtari non debeat, vbi lis non fuit cum defuncto conteſtata, ipſo tamen hærede in dolo exiſtente, aduerſus illum deferri poterit.

28 Adminiſtratores, qui peculiarem, & non publicam adminiſtrationē habent, ſufficit, quod ſolam bonorum, deſcriptionem faciant, niſi ab illo cuia intereſt, vt inuentarium ſolemne fiat, petitum fuerit, quia eo caſu ſola bonorum deſcriptio non ſufficiet ad hoc, ne iuramentum in litem deferatur.

29 Fraus vt non fiat in confectione inventarij, quælibet res debet inuentarizari æſtimata, ne tempore reſtitutionis alia non æquè bona reſtituatur.

30 Iuramentum in litem, an adverſus Epiſcopum, vel parochum Eccleſiæ, ob non confectum inventarium deferri valeat.

31 Pœnales diſpoſitiones minimè extra caſum, in quo loquuntur extendi debēt.

32 Epiſcopo vel parocho Eccleſiæ, inventarium bonorum non conficiente, cui adverſus eum iuramentum in litem deferri debeat.

33 Iura-

33 *Iuramentum in litem, ipſi damnum paſſo, non verò eius hæredi deferri debet.*

34 *Hæredi, vel ſucceſſori damnum paſſo, etiam ſi dicat quod per famam habet damni notitiam, & æſtimationem rei amiſſæ, vel non traditæ, iuramentum in litem deferri non debet.*

35 *Iuramentum in litem, ei ſoli deferri debet, qui vereſimiliter poteſt ſcire rei veritatem.*

36 *Probationis omne genus tranſit ad hæredem, præter privilegium probandi, per juramentum in litem.*

37 *Habilitas perſonæ debet concurrere, in eo cui juramentum in litem defertur.*

38 *Iuramentum in litem vbi eſt deferendum, quantitas, ſuper qua eſt jurandũ, prius eſt arbitranda & aſſignanda per judicem.*

39 *Adminiſtrator à confectione inventarij excuſatur, ſi conſuetudine regionis vſurpatum erat, ne conficeretur inventarium.*

40 *In confectione inventarij, qui cadit à ſyllaba cadit à toto, niſi aliter ſe habeat loci conſuetudo.*

41 *Conſuetudinis intuitu factum, jure factum eſſe cenſetur.*

42 *Hæres, tutor, vel alius adminiſtrator, qui inventarium conficit ſecundum loci conſuetudinem, etiamſi juris formam in eo non ſervavit, non poteſt capi pro detritis defuncti neq; in litem adverſus eum juratur.*

43 *Conſuetudine ſi ſit introductum, vt inventarium ab hæredibus, vel adminiſtratoribus non fiat, non delinquet ille, qui ſecutus fuerit conſuetudinem.*

44 *Conſuetudinem ſecutus, in nullo peccat.*

45 *Tutor, vel curator inventarium facere non aſtringitur, quando pater minoris propter bonam fidem, quam de ipſo habuit, confectionem inventarij illi remiſit, tenetur tamen aliqualem deſcriptionem facere.*

46 *Remiſſione inventarij, à patre tutori facta, non obſtante, judex ex officio bona pupilli, vel adulti inventarizare poterit, ne fortè in aliquo defraudetur.*

47 *Pater in conſtitutione vſusfructus, de bonis filij, in tertio, vel quinto meliorati, an inventarij confectionem remittere poſſit.*

48 *Vſufructuario etiamſi inventarij confectio remittatur, adhuc illud facere aſtringitur.*

49 *Succeſſori majoratus, ſive fideicommiſſario, an confectio inventarij remitti valeat?*

50 *Rei ſuæ quilibet eſt moderator & arbiter.*

51 *Poſſeſſor majoratus, licet quo ad fruitionem fructuum, tanquam vſufructuarius habeatur, attamen in rei veritate, dominium bonorum majoratus (ſaltem revocabile) habet.*

52 *Confectio inventarij quantumcunque à patre minoris tutori remiſſa ſit, non debet extendi ad bona legitima filij.*

53 *Pater directè filium in legitima gravare non poteſt.*

54 *Pietas paterna, ſemper pro filio optimum conſilium capit.*

55 *Iuramentum in litem, an adverſus tutorem ruſticum, inventarium non conficientem, deferri poſſit.*

56 *Ruſtici aliquando ſunt ſagaces.*

57 *Tutor an à confectione inventarij liberetur, ſi tempore, quo illi fuit decreta tutela, morbo ſontico, vel alia perpetua infirmitate laborabat.*

58 *Adminiſtrator à confectione inventarij excuſatur, quando res minoris ſunt ita longe diſsita vel in abſconſo, ut ſine magna & probabili difficultate inventarizari non poſſint.*

59 *Quando quis tenetur ad factum, difficultas faciendi excuſat à mora.*

60 *Tutor excuſatur à confectione inventarij, quando in illo faciendo veriſimiliter tantum expenderet, quantũ aſcendunt bona minoris inventarizanda.*

61 *Expenſa in re facienda, rei valorem adæquare non debet, & ideo ſi veriſimile ſit, quod illum adæquauit, evitandus eſt circuitus.*

62 *Tutor à confectione inuentarii excuſatur, vbi vtilitati & auctoritati minoris expedit, illud non fieri, & quam cautelam hoc caſu adhibere debeat.*

63 *Adminiſtrator non tenetur exhibere inventarium, quando rationes poſt 30 annorum decurſum (poſt finitam adminiſtrationem) calculari petuntur.*

64 *Inventarij, & deſcriptionis bonorum, dictionibus, jura promiſcue vti ſolent.*

65 *In materia Inventarij, quando lex loquitur de hærede, tutore, curatore, Epiſcopo, parocho, hoſpitalario, vel alia perſona publica, per verbum inventarium, ſemper intelligitur de inventario ſolemni, & ſecundùm jus vel conſuetudinem conficiendo.*

66 *Inventarij dictio, quando profertur à lege, loquendo de fiſco, depoſitario, œconomo, procuratore, negotiorum geſtore, vxore, quoad bona mariti, patre, quoad bona filij, debet intelligi de ſimplici bonorum deſcriptione.*

67 *Inventarij & deſcriptionis bonorum finis, vnus & idem eſt.*

68 *Deſcriptio, ſive inventarizatio bonorum, ſi obſcurè, in folle, & ſub involucro verborum fiat, iuramentum in litem, in dubijs parcellis deferri poterit, adverſus illum conficientem.*

69 *Hæres, ſi quid dolo in inventario ſcribere prætermiſerit, dupli pœnâ punitur. & tripli, ſi ſit Regius adminiſtrator, & creditoribus patris pupilli in ſolidum tenetur.*

70 *Inſtrumenta, apochæ, & privilegia minoris vel Eccleſiæ, ſive aliarum ſimilium perſonarum, qualiter in inventarium ſunt deſcribenda.*

71 *Adminiſtratores cavere debent, ne de mendacio convincantur, circa inventarij confectionem, vel rerum adminiſtrationem, dum rationes præſtant, quia ex hoc in dubijs parcellis, contra eos iuramentum in litem deferri poterit.*

72 *Ta-*

72 *Tutor, vel alius adminiſtrator ſi in relatione rationis, quam durante adminiſtratione præſtat, de mendacio in aliquo convincatur, absque alia cauſa, ab adminiſtratione remouetur, & ab illo ratio adminiſtrationis exigitur.*

73 *Mendaces, leges odio habent.*

74 *Iuramentum in litẽ, vbi contra adminiſtratorẽ defertur, deferri non debet ei, qui alias de periurio fuit conuictus, vel infamia iuris, vel facti fuit notatus.*

75 *Iuramentum in litem, vbi deferri debet damnum paſſo, dummodo non ſit minor, & habilitas perſonæ adſit.*

76 *Hæres, an inuentarizare teneatur fructus, quos colligit, vt de illis creditoribus defuncti (ſicut de bonis hæreditariis) ſatisfaciat.*

77 *Inuentarii confectio, reponit hæredem in priſtinum ſtatum.*

78 *Fructus hæreditati obuenientes, mortuo defuncto, ante vel poſt aditam hæreditatem, eam & augent, & vberiorem reddunt.*

79 *Hæreditas, ſtatim quo eſt adita, iam non dicitur amplius hæreditas, ſed proprium hæredis patrimonium.*

80 *Commoda & damna hæreditati ſuperuenientia, hæredi aſcribuntur, etiamſi ante, vel poſt aditam hæreditatem contingant.*

81 *Hæres hæreditatem adeundo, quaſi contrahit cum crediteribus & legatariis.*

82 *Hæreditas ſi augeatur alluuione, fœtu pecorum, vel partu ancillarum, augmentum cedit hæredi, qui inuentarium confecit.*

83 *Hæres, a die, quo inſtant creditores hæreditarii, fructuum hæreditatis rationem habere debet, eos in libro rationum deſcribendo, prout quilibet alius adminiſtrator.*

CAPVT IX.

De inventario, ab adminiſtratore calculatoribus exhibendo.

CVM † Confectio inuentarii, legitimæ adminiſtrationis nomine conti- 1
neatur, *ex glo. in l. 2. §. Si pater, verbo neq; legitime ff. ad Tertullian.* Quin-
imo † & inventarium caput ſit rationis, vt voluerunt Bart. & Imol. *in l. ſum* 2
*tale, §. 1. ff. de condit. & demonſtra. Curtius in tractat. de ſequeſtris, num 17. Gre-
gorius Lupus in l. 5. verbo, las deudas, titu 6. part. 6. Baeça de decima tutoris, c.
2. n. 169. Acera de partit. cap. 2. n. 10.* Ex † eo fit, quod ſi aliquis, ex admini- 3
ſtratoribus ante inuentarii confectionem, alia, quam tempore peritura, ad-
miniſtravit, ex eo ſolo efficiatur infamis, & ſuſpectus, de mala in futurum
adminiſtratione, ita vt ab illa ſtatim removeri poſſit, *vt in l. ſinal. §. illo. C.
arbitr. tutel. & in l. tutor qui repertorium, in pricip. ff. de adminiſt. tuto. Baeça
d. cap. 2. num. 64. & 66.* † Ideo qui rectam veramque rationem, & in nihilo
ſuſpectam præſtare cupit, in introitu adminiſtrationis, inventarium confi- 4
cere debet, illudq; poſtea in rationibus, coram calculatoribus exhibere te-
netur,

netur, *vt in l. ſi. C. arbitri. tutel. & in l. 6. ti. 11. par. 6. Baeça, c. 2. num. 62. in ſi-*
5 *Conſtantinus ad leges Regias, articulo 131.* Cuius † etiam inventarij conficiendi
cura, ad tutorem etiam honorarium incumbit, vt tenuit Accur. *in d. l. tutor.*
qui repertorium, verbo feciſſe, quem ibi ſequitur Bart. relatus & ſequutus à Saly-
ceto, ibi, Guilielmus Mainerius, in l. quo tutela. n. 70. ff. de regul. iur. Gutier. de
6 *tutel. 2. par. c. 1. n. 53.* † Hæres etiam inventarium tenetur exhibere, in rationi-
bus, quas fideicommiſſario reddit, vt appareat aliqua bona ſint deteriorata,
ſua culpa, vel dolo, vt tenuit Bald. *in l. filium quem, num. final. C. famil. her-*
ciſ. Molin. de Hiſpanorum primogen. li. 1. c. 28. n. 3. Ioſephus Ludou. deciſione 66.
2. par. ex n. 1. Vbi de hoc nonnullas fallentias congerit.
7 Item † Orphanotrophus, ſive hoſpitalarius, inventarium ſuarum ratio-
num exhibere debet, *vt in l. Orphanotrophus, & ibi Paul. n. 4. C. de epiſc. &*
8 *clerici.* Quinimo, † & etiam fiſcus, de bonis proſcriptorum rationem præ-
ſtans, ab onere conficiendi inventarium non liberatur, *vt in l. ſi quis intra C.*
9 *de bonis proſcripto.* † Neque parochus, qui bonorum ſuæ Eccleſiæ rationem
diſpungit, ab hac cura exhibendi inventarium excuſatur *c. de Siracuſanæ, &*
ibi gl. 12. q. 2. licet Bald. hoc in Beneficiatis cautum non reperire fateatur. Hi-
ſpani tamen in hoc Regiam Gotorum conſtitutionem habent *in l. 2. tit. 1.*
li. 5. in Foroiuzgo, vbi peculiaris forma fuit tradita in confectione inventarij
bonorum Eccleſiæ, in hæc, verba: *Nos cremos que bon conſello ſera de noſtro*
Regno, ſe nos mandare mos por noſtra ley, que las coſas de Sancta Ygleſia ſeã guar-
dadas, e por ende eſt ablecemos en eſta ley, que manten ente quel Obiſpo fer orde-
nado, que fuga eſcrito de las coſas de la Ygleſia, preſentes cinco homes buenos. y a-
quellos ante quien fue hecho el eſcrito: pr uevẽ eſte eſcrito con ſus manos. E deſpu-
es de la morte de aquel Obiſpo, el otro Obiſpo que fuere en ſu lugar, ſegundo aquel
eſcrito demande las coſas de la Ygleſia, y ſi alguna coſa hallare iniquata, la deman-
de a los herederos del primer Obiſpo, o a aquellos a quien pertenecen ſua bona del
Obiſpo, & rurſus inferius dicit. *Otro ſi, mandamos eſto guardar de los otros ſa-*
cerdotes, e de los diaganos, e de todos los otros clerigos. Quinimo & prædicta for-
ma quaſi in nihilo mutata hoc ipſum conſtitutum fuit ab Henrico Secundo,
in l. 2. & 3. t. 5. li. 1. fori, quod hodie eſt confirmatum, *per l. 6. t. 2. li. 1. in nova legum*
10 *Regni collectione.* † Et licet prædicta jura non aperiant, an tale inventarium
coram tabellione fieri debeat, tamen tutoris inventarium (cui prædictæ
perſonæ aſſimilantur) coram tabellione fieri debet, *vt in d. l. Orphanotro-*
phos, & l. non aliter ff. de adoptio. quatenus ibi cautum reperitur, vt coram pu-
blicis perſonis fiat, & ita tenet Guilielmus Mainerius, *in d. l. quo tute. nu. 54.*
vbi inter perſonas publicas enumerat tabelliones.
11 Itidem † & vſufructuarius inventarium facere debet, rerum ſibi in v-
ſumfru-

ſumfructum conceſſarum, cum de illis rationem proprietario reddere de-
beat, *vt in l.1.§.recte ff. vſuſfruct. quemadmodum caueat,* licet gloſſ. *ibi, verbo*
facient, hoc magis de conſilio, quàm de præcepto eſſe exiſtimet. Communi-
ter tamen eius ſententia à Doctoribus reprobatur, & eam præcipuè impu-
gnat *Angel. in §. conſtituitur, Inſtit. de vſufructu, Rebuff. in conſtitutio. Gallicis 1.*
tomo, tit. de ſententijs prouiſio. art. 13. gl. 3. nu. 18. Iac. de S. Georg. in l. fin. §. 1. C. de
iure deliber. Afflict. deciſ. 342. nu. 3.

Pater itidem, † qui filii tutelam ſuſcepit, ad inuentarii confectionem te- 12
netur, vt tenuit Speculator, *in titu. de inſtrumen. editione. §. finali, verſiculo*
quid in patre, vbi dicit, quod licet pater habens vſumfructum, in bonis filii
aduentitiis, non teneatur reddere rationem adminiſtrationis: Tamen † quia. 13
poſſet alienare bona ipſius filii, inuentarium de illis facere debet, vt ſciri
poſſit tempore reſtitutionis, an aliqua bona deficiant ex his, quæ in inuenta-
rio deſcripta fuerunt, & vt recurſum habeat filius, contra emptores talium
bonorum. Et hanc ſententiam tenet etiam Ioan. de Gradib. *in additio. ad Gui-*
donem Papæ, deciſio. 351. verbo rationem. Pinelus in l. 1. 2. p. num. 23. C. de bonis
mater. Gutier. de tutel. par. 3. c. 4 num. 2. Et hanc rationem formalem adhi-
buit text. *in l. 6. tit. 2. lib. 1. in noua legum Regni collectio. ibi: Y por el dicho inuen-*
tario, ſi alguna coſa de las que anſi hallaren eſcriptas fuere vendida, o enagenada
ſin derecho, la pueda demandar y tornar à la Ygleſia. Et vt hoc vnico verbo cō-
cludamus, regula generalis conſtitui debet: † Vt omnis adminiſtrator qui 14
rationi reddendæ, lege, pacto, vel conſuetudine eſt adſtrictus, inuentarium
rerum a ſe receptarum facere, & calculatoribus exhibere debeat, alias pœnis
legalib. ſubdatur, quod extende, etiam ad maritum ſuperſtitem, vel vxorem
in retentione bonorum manentem, vt tenet Aiora *de partit. c. 2. nu. 8.*

Sed † dubium erit in propoſito, *an adminiſtrator, obligationi inuentarij con-* 15
ficiendi ſatisfeciſſe dicatur, ſi exhibeat inventarium bonorum adminiſtratorū,
ab alio tertio confectum, an verò præcisè ab ipſo factum, vel ad eius inſtantiam
conſcriptum eſſe debeat, vt pœnas non conficientis inuentarium euadat, quæ in
hærede eſt, vt vltra vires hæreditarias creditoribus & legatariis teneatur, vt in
l. fi. §. ſin vero poſtquam. C. de iure delibe. & in l. 5. & 10. tit. 6. part. 6. † Quinimo 16
in pœnam non confecti inventarii, hæres, neq; Falcidiam, neque Trebellia-
nicam deducit, vt tradit latè Roland, *conſi. 27. nu. 13.* & plures cumulat Oſaſ-
cus, qui idem tenet *deciſ. Pedemontana 147. n. 8. & 148. per totam,* vbi varias
in hoc Doctorum ſententias fœdere diſtinctionis ad concordiam redigit.
Adverſus verò tutores & curatores & his ſimiles, pœna non conficientis
inventariū ea eſt, vt iuramentum in litem: parti, cuius intererat fieri, defera- 17
tur, vt tenet Accurſius *in l. offic., verbo, tenebitur. ff. de tutel. & ratio. diſtra. &.*

in l.tutor qui repertorium.ff.de adminiſtrat.tutor. & ibi communiter ſcribentes & in l.6.tit.11.part.6. Quibus ſic præhabitis, in propoſita ſpecie dicendum
18 videtur: Quod non aliter † tutores, & ſimiles, obligationi conficiendi inventarium ſatisfaciant, quam ſi inventarium ſolemniter confectum, coram judice & tabellione, & ad eorum inſtantiam producant, aliàs adverſus eos juramentum in litem deferri poſſit, licet hoc de præſentia iudicis de conſuetudine non obſervetur, vt ex aliis refert Gutier. *de tutel.part.2.n.81.verſi.Sed non eſſe.* Idq; in ſubſtituto qui ſucceſſit pupillo, tenet Bart. *in l.in ratione la 1.§. quod vulgo. ff.ad l.falcid.* vbi tenet, quod ſi ſubſtitutus, tempore quo fidei commiſſum reſtituit, rationem reddat exhibito inventario à tutore pupilli facto, non debet gaudere beneficio inventarii, & eius ſententiam ſequitur Imol. *ibi in fine. Roland. à Valle in tracta.de inventario, folio 116.n.3.* Et ratio ea eſt potiſſima, quia vbi à lege confectio inventarii exigitur, eiuſdem confectio perſonaliſſima eſt, ita vt ab alio confectum, non relevet adminiſtratorem ab eius confectione, ita Bald. & Dd. communiter *in d.l.fin.§.cum igitur,*
19 *num.18. Caualcanus in tractat. de tutore, nu.108.* † Inventarium namq; debet incipi per hæredem ipſum, quod in tantum verum eſt, vt dicat Bald. *in d.nu.18.* quod etiam ſi ipſemet teſtator paulò ante eius mortem ſuorum bonorum inventarium feciſſet, adhuc eius hæres non poſſet ſe tueri aduerſus creditores, & legatarios, prætextu talis inventarii. Neque illi etiam prodeſſet, quod aliqui ex creditoribus, vel legatariis confiterentur, quod nulla alia bona erant in bonis defuncti, tempore mortis, quàm ea quæ in inventario defuncti continebantur, quia adhuc alijs hoc non confitentibus, vltra vires teneretur, & hanc ſententiam refert & ſequitur Grego. Lupus *in l.10.titu.6.par.6.verbo las mandas.*

20 Contrariam † tamen ſententiam videtur tenere Imol. *in l.cum hæreditate, ff.de acquir.hæred.* quatenus ibi dicit, quod per inventarium ab vno ex hære-
21 dibus confectum, probari poteſt, quot † bona defunctus reliquerit, & eum ſequitur Monticulus *in tracta.de inventario.c.10.nu.462.* vbi dicit, quod in partitionibus bonorum, ſufficit exhiberi inventarium, ſive deſcriptio bonorum à marito, vel vxore confectum, licet ipſi filij & hæredes nullum aliud inventarium confecerint. Quam ſententiam noviſſimè tenet Gutier. *de tutelis 2.part.cap.1.num.51.* quem in propoſito videas *à num.49.vſque ad 53.* Et hanc ſententiam videtur tenuiſſe Bald. *in d.§. cum igitur, numer.15.* quatenus dicit, quod inventarium pupilli prodeſt ſubſtituto pupillari meximè, quando convenitur ex facto patris pupilli, vel reſpectu paternæ hæreditatis. Et ratio eſt ſecundùm eum, quia beneficium inventarii tranſmittitur ab hærede in eius ſucceſſores, cum ſit in rem ſcriptum, dicens, quod

in hoc nulla alia ratio poteſt aſſignari, licet (vt ipſe dicit) ſecus eſſet, quando ſubſtitutus conveniretur tanquam nouus hæres pupilli, fortè pro legatis, vel fideicommiſſis in ſecundis tabulis relictis, vel à creditoribus ipſius pupilli, non verò quando à creditoribus paternis conventus eſſet: quia hoc caſu inventarium prædicti pupilli, ſubſtituto non prodeſſet, ac ſi pupillus maior factus, teſtamentum ſuum condidiſſet, de nouo enim hæreditate tractatur. Et breuiter idem ſenſit Bald. ipſe *in d.l. ſi ſuum. quem hæredem, nu. 40.* ex cuius ſententia reſultat limitatio ad propoſitionem Baruli, pro contraria ſententia adductam, & eam exornat multis argumentis & iuribus Aiora *c.2. nu.22. per totum, quem omnino vide.*

Quid autem † dicendum erit, ſi mortuo adminiſtratore, vel mercatore, 21
iudex ex officio inventarium ſuorum bonorum fecit, abſente, vel ignorante ſcripto hærede, vel ſucceſſore ab inteſtato, an hæres poſtea veniens ſe iuuare poſſit prætextu dicti inventarii, an verò inventarium à ſe confectum neceſſariò exhibere debeat, aliàs vltra vires hæreditarias teneatur. In qua difficultate reſolutivè dicendum erit, quod adhoc, vt talis hæres ex tali inventario ſe iuvare poſſit, neceſſariò tenebitur illud coram iudice ratificare, intra tempus conficiendi inventarium, iurans ſe nulla alia bona repeririſſe in bonis defuncti, & proteſtando, quod ſi aliqua alia bona invenerit, illa in inventario deſcribere faciet. idq; voluit Damauderius *in tracta. de tutore ex tex. in l. bonorum. ff. rem ratam haberi, fol.19. col.4. à nu.19.*

Tutores † tamen, vel curatores, & eis ſimiles, non poterunt ſe iuuare 23
ex inventario, ab alio quam à ſe confecto, tempore tutelæ, vel curæ ſibi delatæ, etiam ſi producant inventarium bonorum patris pupilli, tempore eius mortis confectum, per iudicem, vel hæredem, ſiue per creditores paternos. Aliud enim eſt inventarium hæreditátis adeundæ, & aliud inuentarium per tutores, vel curatores faciendum, ad legitimandum eorum perſonam, vt notat Bart. *in d.l. tutor qui repertorium, Caualcanus de tutore, loco ſuperius citato,* vbi affirmat, quod tutor neceſſario tenetur aliud inventarium (quàm hæredis) conficere, quam ſententiam tenet Cœpolla *cautel. 229.* vbi dicit, quod adhoc, vt tutor ſimile diſpendium euitare valeat, poterit facere vnum inventarium, cum ſolemnitate vtriuſque, & de hoc vide Gutier. *vbi ſupra, d. nu. 49.*

Aduertendum † tamen erit, quod licet hæredes, tutores, curatores, Epi- 24
ſcopi, ſiue Eccleſiarum rectores, Orphanotrophi & ſimiles, ſolemne inventarium conficere teneantur, vt ſupra proximè adnotauimus; tamen cæteri adminiſtratores, etſi prædictam ſolemnitatem non adhibuerint, non debent in aliquo calumniari, ſi ſaltem ſimplicem bonorum deſcriptionem

confecerint. Vt tenet Raphael Cuma *in d. §. vulgo, quem ibidem ſe quuntur Alexand. n. 4. Vincentius de Herculanis, n. 1. idq; tenet Molina de Hiſpan. primog.*
25 *lib. 10. c. 28. nu. 9. Atora de partitionib. c. 2. nu. 13.* Ille namq; (ob † non confectionem ſolemnis inventarij) cenſetur eſſe in dolo, qui publicam adminiſtrationem quodammodo habet, non verò, qui privatim adminiſtrat, aliàs ſequeretur, quod contra procuratorem ad negotia, negotiorum geſtorem, & ſimiles qui privatas adminiſtrationes ſuſcipiunt, & rationem adminiſtrationis reddere aſtringuntur, propter ſolemnitatem inventarij omiſſam, in litem jurari poſſet, quod minimè eſt dicendum, quia non benè
26 ſequitur: aliquis tenetur rationem reddere, † & inventarium conficere: ergo propter inventarij omiſſionem, adverſus illum in litem jurari poteſt, vt notanter animaduertit Molina *loco ſupra citato, d. n. 9. Corneus, conſil. 8. lib. 4. Gutierr. de tutelis. 2. part. cap. 2. numero 15. & 16.* quod ego verum intelligo,
27 niſi, talem in adminiſtratione † doloſè verſatum fuiſſe, conſtiterit, *argum. text. in l. alio. Cod. de in litem iurand.* vbi licet adverſus hæredes tutoris, qui inventarium non confecit, juramentum in litem deferri nequeat, vbi lis cum defuncto nondum fuerat conteſtata, vt explicat Covar. *lib. 2. variar.*
28 *cap. 14. num. fin. verſic. vltimo in fine.* † At tamen ipſo hærede in dolo reperto & de eo convicto, juramentum in litem contra eum deferri poterit, *vt in l. 6. tit. 11. par. 3.* vbi Greg gloſſa finali, iſtius legis deciſionem, ad cæteros adminiſtratores extendit.

Hoc tamen in propoſito non eſt omittendum, quod licet iſti adminiſtratores, qui privatam adminiſtrationem ſuſceperunt, ſimplicem (tantum) bonorum deſcriptionem facere, & in rationibus producere teneantur, hoc tamen intelligi debet, niſi ab eo, cuius interfuit, non fuit petitum, vt ſolemne inventarium conficeretur. Ipſo tamen hoc petente, proculdubio ſolemne inventarium, & fieri & produci deberet, quod ſi neque fecerit, neque produxerit adminiſtrator, aduerſus eum iuramentum in litem defertur, vt ex multis reſoluit Molin. *d. cap. 28. numero 10.* vel ſaltem deſcriptionem bonorum facere deberet, duobus, vel tribus teſtibus adhibitis, ex cognatis illius, cuia intereſt. Et in vſufructuario, qui inſtante proprietario, inventarium ſolemne fieri, illud non confecit, & ſaltem hanc ſolemnem bonorum deſcriptionem facere recuſauit, ita tenet Bertrand. *conſi. 243. num. 5. & 7. lib. 2.* Et hanc limitationem ſummè notandum & menti tenendum dixit Molina *d. nu. 10. in fine.*

Ego tamen ſupradictæ ſententiæ ſubſcribere me non audeo, quia eſſet extendere iura pœnalia, ad caſum, in quo de iure pœna nondum eſt impoſita, *contra l. odia. ff. de reg. iuris.* Et ideo dicendum cenſeo, quod ſi is qui de

ſcriptio-

ſcriptionem tantum bonorum, de iure facere tenetur, ad inſtantiam illius, cuia intereſt, ſolemne inventarium conficere detrectet, ipſe, qui inventarium fieri poſtulat, coram iudice & tabellione, adhibita omni juris ſolemnitate, illud inventarium conficere poſſit, eo modo, quo in poſterum ſibi magis ſit conſultum, magisque via fraudibus præcludatur, & ita ſenſerunt Alexand. & Cuman. relati & ſecuti à Gregor. Lupo *in l. 5. tit. 6. part. 6. gloſſ. verb. las deudas* idque tenet Monticulus de inventario, *cap 6. num. 8.* Ruinus *conſ. 19. lib. 2.* Hæc erit optima cautela pro intereſſatis: Ne quid per gratiam vel colludium fortè ſubducatur, vt *in l. ſi quis intra, C. de bon. proſcript.* Et vt meliùs & ſecurius ſciri poſſit, quæ, quales quantæve fuerint res, quæ traduntur vſufructuario potienda, & vt apparere poſſit tempore finiti vſusfructus, an aliquid ex inventario fuerit alienatum, quidve tempore perierit, vt tenet Bar. *in l. 1. §. ſervus. ff. de ventr. in poſſ. mit.* & facit optimè ratio text. *in l. 6. tit. 2. lib. 1. recopil.* Quinimo & in propoſito dixit Salyc. *in l. forma, ff. de cenſib.* quod ad hoc, ne fraus fiat in rebus inventarizatis, quælibet res debet ſcribi æſtimata, ne tempore reſtitutionis alia ſimilis formâ, diſſimilis pretio, reſtituatur, & eum ſequitur Guilielmus Mainerius *in l. quo tutela, num. 59. ff. de reg. iur.* & quod ita in Francia vſurpetur, teſtatur Chaſſaneus *in conſuetud. Burgundiæ, rubr. 6. §. 6. verbo, par inuentarie, num. 5. verſicul. Curia autem Parlamenti.* Matth. de Afflict. *deciſ. 342. num. 3.*

Vlterius in propoſito dubitatur, an ſuppoſito, quod *in d. l. 6. tit. 2. lib. 1. recopil.* non imponitur pœna contra Epiſcopum, vel parochum, inventarium non conficientem de rebus Eccleſiæ, adverſus eos adhuc juramentum in litem deferri poſſit? Et videtur dicendum, quod cum in caſu prædicto lex illis pœnam non irrogaverit, juramentumve in litem deferri jubeat, minimè contra ipſos ſit deferendum: Odioſæ namque & pœnales diſpoſitiones minimè extra caſum, in quo loquuntur, extendi debent, vt *in d. l. odia, & in l. commodiſſime, ff. de liber. & poſthum.* & ita in terminis tenet Felyn. *in cap. cum deputati. de iudic.* Barbat. *in c. cum in officiis, n. 10. de teſtam.* moti ex ſententia glo. *in ca. fi. quæſt. 3.* quæ nullo modo permittit, vt Epiſcopi & rectores Eccleſiarum, tutoribus vel curatoribus aſſimilentur, ibique plures differentiæ rationes cumulant, & eandem ſententiam tenet Abb. *in c. auditis, de in integr. reſtit.* tenentque plures alij relata à Covar. *in c. 1. de teſtam. nu. 10.* 32

Contrariam † tamen ſententiam, imò quod adverſus Epiſcopum vel rectorem Eccleſiæ, inventarium non conficientem de rebus Eccleſiæ, in litem jurari debeat, eo quod ſimiles ſint tutoribus, & curatoribus, tenet Socin. *conſ. 46. 1. part.* Afflict. *deciſ. 169. nu 5.* Plotus *de in litem iurando, §. 4. nu. 85. in parua impreſſione.* Et hæc ſententia probabilior apparet ex eo, quia eadem

æquitas, ſive civilis ratio, militat in clerico, quæ in laico inventarium non conficiente, hoc enim ipſum vtrobique agitur, ſcilicet, ne bona minorum, vel Eccleſiarum, propter negligentiam, vel malam tutorum vel rectorum adminiſtrationem, vel dolum, avaritiam, ſive fatuitatem depereant, & vſurpentur, occultentur, vel dilapidentur, quod in maximum Reipublicæ detrimentum reſultaret.

Et hac vltima opinione retenta, dubium non leve reſultat, (*Cui ſit deferendum iuramentũ in litem, vbi Epiſcopus, ſiue rector Eccleſiæ inventarium* (*modo ſupra relato*) *non fecit?* Et videtur dicendum, quod ſit deferendum ſucceſſori in Epiſcopatu, vel Rectoria, quia hæc delatio juramenti, ex parte damnum paſſi favorabilis eſt, vt *in l. ſi quando. C. vnde vi.* & ita tenet Caſt. poſt Angel. *in l. fi. § hoc judicium, ff. ne quis eum qui in jus.* vbi Alexand. affirmat, quod ideo hæredi, ſive ſucceſſori damnum paſſi, juramentum in litem præſtari debet, quia hoc juramentum datur auctoritate legis, & eius ſententia ſuffragatur ex deciſione text. *in c. 1. in prin. ſi de inveſtitura inter domin. & vaſallum lis oriatur, in vſibus feudorum. ibi: Si teſtibus res probari non poterit, poſſeſſoris ſacramento decidatur; idemq́; in eorum ſucceſſoribus obſervetur.* per quẽ tex. prædictam ſententiam & veram & communem teſtatur Covar. *in cap. quamvis pactum, 1. par. § 5. nu. 7.* Idq́ue judicatum fuiſſe in Neapolitano Senatu, teſtatur Afflict. *deciſ. 169 per totam,* vbi ingenuè fatetur, quod de hoc nulla potuit particularis deciſio per Senatores reperiri.

33 Adverſus † tamen prædictam ſententiam tenet Baldus *in l. ait prætor. in princip. ff. de jureiurando.* vbi tenet, juramentum in litem, ipſi damnum paſſo non verò eius hæredi deferendum eſſe, ſecutus gloſſ. *in l. in bonæ fidei. C. de reb. credit.* Idq́ue apertè probatur *in l. generaliter, eo tit.* ibi, *Cum multum di-*
34 *ſcrepet juramentum hæreditarium à principali ſacramento.* Et † ratio eſt ſecundum eos potiſſima, quia cum hoc juramentum in litem ſit affectionis, malè poterit deferri hæredi, qui fortè rei veritatem non novit. Et hoc in tantum verum eſſe reputat Accurſius *in d. l. in bonæ fidei.* vt affirmet, quod
35 † etiamſi hæres dicat, quod per famam ſcit rei æſtimationem, ad huc illi non eſt tale juramentum deferendum, nę forte aperiatur via perjurijs, & eum ibi ſequitur Bald. cique aſſentit Bart. *in l. 1. § pœna. ff. de lib agnoſcen.* quatenus tenet, quod juramentum ei ſolum deferri debet, qui veriſimiliter præſumitur ſcire rei veritatem. Et ideo dixit Bald. *in l. 2. C. de condict. indebiti* quod
36 † omne genus probationis tranſit ad hæredem, niſi privilegium probandi per juramentum; quia † in juramenti in litem delatione, ſemper debet
37 concurrere habilitas perſonæ, ex Bart. *in l. actionibus, num. 17. verſic. quarto & vltimo, ff. de in lit. juran.*

Inter

Inter has tamen Doctorum varietates dicendum cenſeo, quod prior ſententia regulariter locum habeat, quando veriſimilis ſucceſſor, vel hæres potuit habere notitiam damni defuncto illati. Secunda verò intelligatur, quando rei notitiam minimè habere præſumitur, & ita ſentit Iaſ. *in d. l. ſi quando. n. 51. C. vnde vi.* Plotus *ibi, n. 619. in magna impreſſione.* Idem Iaſon. *in repetit. l. admonendi n. fi.* Chaſſaneus *conſ. 7. col. penult.* & eum refert & ſequitur Covar. *vbi ſupra* Roland. à Valle *conſ. 52. lib. 1.* Tiraq. plures ſuo more referens, *de retractu conſanguin. §. 2. gloſſ. 2. nu. 3.* Afflict. *vbi ſupra, nu. 8. & 9.* Menoch. *de arbitr. lib. 2. caſu 208. n. 12. & caſu 109. nume. 11. & 12.* Et plures caſus, in quibus juramentum tranſit ad hæredem, cumulat Philipp. Portius *concluſ. 3. lib. 1.*

Eſt tamen in propoſito advertendum, quod † prius, quàm juramentum deferatur, debet judex aſſignare jurandi certam quantitatem (pro ſuo arbitrio) vſque ad quam affectionem ſuam extendat, ex tex. *in l. in actionibus. §. 1. ff. ad exhibendũ. ibi, Iudice quantitatẽ taxante. & in l. 6. t. 11. part. 3. ibi, Apreciando toda via el juzgador e asmando, haſtaque quantia manda al huerfano que jure,* & ita tenet Bart. *in d. l. in actionibus n. 17* Afflict. *deciſ 169. n. 9.* vbi dicit, quod iſta fuit nova deciſio ſacri Concilij Neapolitani, quæ habet vim legis, & facit jus, quod eſt perpetuò menti tenendum. 38

Vbi autem conflictus prædictarum opinionum evitetur, melius conſilium erit, vt mortuo Epiſcopo, ad petitionem Eccleſiæ, obtineatur ſchedula in Regio conſilio, ad hoc, vt corrector proximior ſeu dignior civitatis ejuſdem Epiſcopatus facit, vt hæredes Epiſcopi defuncti nominẽt æſtimatores damnorum contingentium in rebus Epiſcopatus, durante adminiſtratione ſui Epiſcopi defuncti, & illud, quod hi æſtimatores cum nominatis ab alio, vel ab vno cum tertio taxaverint, ſolvatur. Et ita practicatum fuiſſe multoties in Regio Conſilio, teſtatur Molin. *lib. 1. de Hiſpan. primogen. ca. 27. n. 3.* quod etiam vtiliſſimum conſilium viſum fuit Ioan. Garciæ *in tract. de expenſ. c. 11. n. 68.* Idem per ſucceſſores maioratum faciendum fore, arbitratur Molina, *vbi ſupra*, licet fateatur, nunquam hoc in Regio Conſilio petitum fuiſſe, vſque ad ſua tempora; judices tamen ordinarios locorum admonet, vt ſi ab illis hoc petatur, ſuum officium interponere non recuſent, cum ex ſimili cautela omnis præcludatur via fraudibus.

Advertendum tamen erit, quod licet regula ſit, quod contra tutores & curatores, & ſimiles adminiſtratores inventarium non conficientes juramentum in litem, vſque ad quantitatem per judicem aſſignatam, deferatur, tamen multi ſunt caſus, in quibus talis juramenti delatio locum non habet, de quibus ſigillatim agendum duxi.

Et pri-

39 Et primus erit, ſi† ex conſuetudine regionis vſurpatum, & conſuetudine introductum eſt, vt tales adminiſtratores inventarium non conficiant, quia hæc conſuetudo, à confectione inventarij, adminiſtratorem immunẽ reddit, vt notat Bart. *in l. tutor qui repertorium, num. 18. ff. de adminiſtrat. tutor. Speculat. in tit. de inſtrument. edit. circa finem, verſicul. ſed quia ſi hæres.* vbi dicit, quod† in confectione inventarij, qui cadit à ſyllaba, cadit à toto, niſi
40 aliter ſe habeat conſuetudo loci, in confectione inventarij, Petr. Surd. *deciſ. 222. num. 6.* Quod† enim fit ſecundum conſuetudinem, iure factum eſſe
41 dicimus, cum ipſa conſuetudo ex iuris auctoritate vigorem ſumat, vt *in §. ex non ſcripto, Inſtit. de iure natur.* & hanc ſententiam tenet Aym. Crauet. *de antiquit. 1. part. limitat. 4. nu. 28.* Porcellinus *de inventario, ca. 1. nu. 6. volum. 6. tractatuum.* Roman. *ſingul. 19.* deciſ. Genuen. *35. nu. 1.* Quinimo etſi conſuetudo eſſet iniqua, qui eam ſeruaret, excuſaretur à dolo, vt notatur *in tract. de mercatura, pag. 689. num. 54.* in hærede, qui intuitu conſuetudinis inventarium non confecit. Hanc eandem ſententiam tenent Bald. Paul. & Iaſ. *in l. fin. §. & ſi præfatam, C. de iure deliber.* Guid. Pap. *in tract. de inventario, num. 9.* Plotus *in l. ſi quando, nu. 56. in magna impreſſione, C. vnde vi.* Quo fit, vt ſi hæres conficiat† inventarium bonorum defuncti, ſecundum loci conſuetudi-
42 nem, etiamſi formam iuris prætermiſerit, non poſſit capi pro debitis defuncti. Et hanc ſententiam tenet Ioſeph. Ludouic. *in ſuis communib. opinion. fol. 525. illat. 91. Azeuetus in l. fin. tit. 21. lib. 4. recopilat. nu. 88. deciſ. Genuen. 35. numer. 3.* Et in terminis dixit Porcellinus, *vbi ſupra*, quod ſi † conſuetudine
43 fuiſſet vſurpatum, vt hæredes nõ facerent inventarium bonorum defuncti, non delinqueret hæres, qui talem ſequeretur conſuetudinem, neque ob id, creditoribus & legatariis, & vltra vires hæreditarias teneretur, Gutier.
44 *de tutel. d. cap. 1. num. 32.* quia† qui ſequitur conſuetudinem, non peccat, neque in legem committit, *l. fin. ff. de pignor. actio. l. tutor qui repertorium, ff. de adminiſtrat. tutor. Porcellinus d. n. 6. deciſ. Genuen. 56. nu. 7,* Ad probationem tamen talis conſuetudinis non ſufficiunt teſtes tantum, qui de illa conſuetudine deponant, niſi & inſimul producantur ſententiæ aliquæ, ex quibus conſtet in contradictorio iudicio fuiſſe non conſuetudine iudicatum, & ita, in noſtra Cancellaria quotidie obſervatur, ex doctrina gloſſæ, *in cap quoniam contra. de probat.* vbi cavetur, quod actum in judicio non aliter, quam ex ipſis actis judicialibus probari poteſt, & ita tenet Crot. *conſil. 131. num. 51.* Maſcard. *concluſ. 1392. num. 5.* & ad minus deberent produci duæ ſententiæ, quia conſuetudo judicialis ex bino actu introducitur, ex gloſſ. communiter recepta *in rubr. C. quæ ſit longa conſuetud.* & ita tenet Biuius *lib. com. opin. verſ. conſuetudo nu. 2. & 3.* licet contrarium videatur teneri per Ioſeph. Ludouic.

dovic. *deciſ. 1. 2. p. à nu. 18. cum aliquibus ſeqq. vſque ad 24.* in cauſa tamen propria aliquando vidi noſtros judices in favorem meum ſententiam protuliſſe, etſi acta judicialia non produxi, ſed eo, quod teſtes à me producti erant tabellionis muneri, qui de ſimilibus ſententijs coram ipſis prolatis teſtimonium perhibuerunt, & de hoc fuit mihi executoria liberata, etſi adverſarium fortem, & pluribus favoribus munitum habui. Et hanc ſententiam firmavit Gutierrez noviſſimè, *de. tutel. 2. part. c. 1. num. 33.*

Secundò † limita, niſi pater, qui teſtamentarium tutorem vel curato- 45
rem filio dedit, propter bonam fidem, quam de ipſo habuit, illi inventarij confectionem remiſit, *vt in l. fi. C. arbitr. tutel.* ibi: *Niſi expreſsè teſtatores inventarium conſcribi poterunt.* Et hanc ſententiam tenet Porcellinus *loco ſupra citato.* Montal. *in l. 2. t. 7. lib. 3. fori.* Menoch. *de arbitr. lib. 2. caſu 208. n. 24.* Et hæc remiſſio inventarij à patre facta, admodum excludit doli præſumptionem, vt propter inventarij omiſſionem, vel dolum præſumptum, adverſus talem tutorem vel curatorē in litem jurari non poſſit, vt ex Fulgoſ. Alex. & Afflict. firmavit Molina *lib. 1. de primogen. cap. 28. num. 17.* Crederem † ta- 46
men, quod non obſtante remiſſione inventarij à patre facta, ſi tamen vt inventarium ſolemne fiat, judici viſum fuerit, adhuc ipſe ex officio illud conficere poterit, argumento tex. *in l. vtilitatem, de confirm tutor.* ibi: *Vtilitatem pupillorum Rector ſequetur, non ſcripturam teſtamenti, vel codicillorum. & in l. ſi plures. verſicul. ſi parens. ff. de adminiſtrat. tutor.* ibi, *quia parentis ſtatur voluntati, qui vtique filio rectè proſpexit.* Et hanc ſententiam tenet Baeça *de decima tutor. cap. 2. numer. 49.*

Advertendum tamen erit, quod † licet pater, dum tutorem vel curato- 47
rem filio conſtituit, illi remittere poſſit confectionem inventarij, tamen hoc locum non habebit in conſtitutione vſusfructus, quia eodem modo, quo cautio remitti non poteſt, neque etiam remitti poteſt inventarij confectio, vt voluit Alexand. *in l. nemo poteſt, nu. 18. ff. de legat. 1.* Iaſ. *conſ. 40. nu. 2.* Boer. *deciſ. 61. n. 12.* vbi tenet, quod etiamſi per teſtatorem eſſet inhibitum vſufructuario ſub pœna, ne inventarium de bonis vtendis & fruendis conficeret, nihilominus inventarium conficere teneretur. † Et hanc ſententi- 48
am ſequitur Pinel. *in l. 1. 2. part. numer. 76. C. de bon. matern.* Menchaca *de ſucceſſ creat. §. 10. num. 668.* Et hanc ſententiam dixit communem Iul. Clar. *lib. 3. recept. ſentent. §. teſtamentum. quæſt. 66.* Socin. iun. *conſ. 115. lib. 1.* Bellon. *conſil. 14. n. 3.* Vel ſaltem hoc operabitur, vt ſufficiat deſcriptionem bonorum tantum facere; ita Ioſeph. Ludovic. *deciſ. 66. num. 37. part. 2.* Adverſus (tamen) prædictam ſententiam tenet Paul. *in l. cum tale §. Titius. n. 2. ff. de cond. & demonſt.* quatenus affirmat, quod ſucceſſori majoratus poteſt remitti

inventarij confectio, & idem in fidei commiſſario abſq; dubio dicendum reputat. Cuius ſententiam dicit communem Pariſius *conſ. 68. num. 57.* Aym. *conſ. 174. num. 11.* Covar. *in cap. 1. num. 17. de teſtam.* Iul. Clar. *vbi ſupra, verſ. quoad primum, num. 14.*

49 Sed pro concordia prædictarum opinionum dicendum erit, quod † ideo vſufructuario vera confectio inventarij remitti non poteſt, & quod quacunque pœna à teſtatore impoſita, propter inventarij confectionem, adhuc illud facere debeat, quia ſi inventarium rerum fruendarum non efficeretur, & bonitas ſive ſtatus rerum non deſcriberetur, ſpecificando quæ qualia, quanta ve eſſent bona, quæ vtifrui deberet. Tempore finiti vſusfructus minimè ſciri poſſet, an talis vſufructuarius, ſalva rerum ſubſtantia, bonorum illorum fructu potitus fuiſſet, quod eſſet contra ſubſtantiam vſusfructus, vt *in d. l. ff. vſufructuarius quemadmodum caveat.* Pro qua ſententia facit, quia non valet pactum contra ſubſtantiam actus vel contractus, *l. cum manu data. ff. de contrah. empt.* Pauli tamen, & ſequacium ſententia intelligi debet, quando per teſtatorum maioratum, vel fideicommiſſum inſtituentem, vocatis ad ſucceſſionem inventarij confectio inhiberetur: quia ei à lege non denegatur, vt confidere poſſit de bona conſcientia vocatorum ad maioratum, vel fideicommiſſum: Nam † in re ſua quilibet, eſt moderator
50 & arbiter. Sed prædicta ratione animus non acquieſcit: quippe cum eadem ratio militet in vſufructuario, quæ militat in fideicōmiſſario: vtroq; enim caſu à domino rei vel rerum fruendarum, vſusfructus rerum potiendarum conſtituitur, quo fit, vt quilibet ſuæ rei legem, quam voluerit, dicere poſſit.

51 Quare ſecundò dicendum erit, quod † is cui vſusfructus relinquitur ſolum naturalem poſſeſſionem quodammodo habet, *vt in l. naturalem, ff. de acquir. poſſeſſ.* poſſeſſor tamen maioratus, vel fideicommiſſi, non ſolum veram poſſeſſionem civilem & naturalem habet, vt *in l. 40. Tauri.* Sed verum dominium (licet revocabile) habet interim, quoad bona majoratus retinet. *Ex tex. in l. Titia cum teſtamēto. §. Titiæ cum nuberet. ff. de legat. 2. & ibi notant Bart. Paul. Ang. & Cuma. & plures alios referens.* Hanc ſententiā ſequitur Ludovicus à molina, *de Hiſpan. primogen. li. 1. ca. 19. num. 5.* & idem quod in majoratus poſſeſſore dicendum erit, quando teſtator legaſſet alicui fundum ad vitam, ita vt poſt eius mortē ad hæredem revertatur, ſive ad alium ſubſtitutum. Hic enim, cui prædicto modo fundus fuit legatus, proculdubio pro tempore vitæ ſuæ verum dominium habet, & cenſetur illi legata proprietas, pro eius vita reſtricta & coarctata. Neque aliquod eſſet inconveniens, quod dominium alicuius rei, modo ſupra relato, alicui relinqueretur, vt *in l. Sempronius Attalus. ff. de vſufruct. legat.* idq; voluit Molin. *li. 1. de*

Hiſpan.

Hiſpan.primogen.c.1.n.19.Guil.Benedict. in ſua quæſt. theſauraria, quam ponit poſt repetitionem cap. Raynutius,n.10. Præcedens tamen concluſio limitanda erit,vbi fundator ſeu inſtitutor maioriæ, in eius inſtitutione expreſsè cauiſſet, ſe velle eiuſdem maioratus poſſeſſores, tantummodo vſufructuarios, nõ verò proprietarios eſſe, prout in conſtitutione multorum maioratuum apponi ſolet,vt refert Molin.*d.c.19.num.35.* Tali enim caſu cum inſtar ſimplicis vſufructuarii habeatur,ſequens in gradu iure petere poterit,vt inventarium rerum maioratus ſolemniter conficiatur, etiamſi inſtitutor maioriæ eiuſdem confectionem illi remiſerit, ne violetur eiuſdem vſusfructus natura: Nemo enim poteſt facere, quin leges in ſuo teſtamento vigorem habeant. *vulgata l. nemo poteſt, ff. de leg.1.*

Rurſus in propoſito eſt advertendum, quod licet pater tutori filii ſui remittere poſſit confectionem inventarii, tamen prædicta concluſio locum non habebit,quoad partem tangentem legitimam ipſius filii, ne ex hoc filium in legitima gravari contingat.Et hanc ſententiam in terminis tenuit Loaces *in l. filiusfam. §.diui.n.71.ff. de legat.2.* & eum refert & ſequitur Covarr. *lib.2.variar.cap.14.num.3.* vbi concludit, quod † quantumcunque confectio inventarii ſit tutori à patre remiſſa, non tamen illa remiſſio extendi debet ad bona legitimæ filii, quæ ſibi ex legis diſpoſitione debetur.Et eius ſententia confirmatur ex eo, quia ſi patri permitteretur, quoad bona legitimæ filii remiſſionem inventarii facere,quis dubitat, quin per indirectum pater filium in legitima gravare poſſet,gratificando amico, vel cognato, in tutorem electo,contra tex.*in l. quoniam in priorib. C. de in offic. teſt.* vbi directè † vel indirectè inhibetur patri, ne filium in legitima gravare poſſit. 52 53

Quod ſi dixerit,non eſt præſumendum,quod pater filio damnificare velit,cum ſemper pietas paterna optimum conſilium pro filio capiat,*vt in leg. nec, in ea,ff. de adulte.* & quia hoc præſumitur propter enixum & ardentiſſimum deſiderium paternum in liberos,*ex gloſſ.in l. Paulo Callimacho,§.Pomponius,ff de legat.3.* & circa amorem parentum erga liberos, pulchra cumulat Aym.*conſil.1.n.2.* Reſpondere etiam poteris, quod etſi verum ſit (ex ſupradictis,)quod lex multùm de patre erga filium confidat,circa eius proviſionem: Tamen ſi aliter iudici viſum fuerit expedire, adhuc talem tutorem vel curatorem,ad inventarii confectionem adſtringere poterit:Quod ſi adhuc ipſe conficere illud recuſaverit, iudex ex ſuo officio prædictum inventarium conficere poterit,ex iuribus ſuperius relatis. Ipſi namque iudici expedit iudicare & arbitrari,rectè an non rectè pater filio ſuo minori proſpexerit. *Nam patris voluntatem prætor ita accipere debet, ſi non fuerit ignarus, ſcilicet eorum,quæ ipſe prætor de tutore comperta habet.*

54 Rurſus, juramentum † in litem contra non conficientem juramentum, locum non habet, vbi talis adminiſtrator ruſticus vel ſimplex eſſet, *ita Calcaneus conſ.93. colum.2. verſ.tertio adduco. Socin.ſen. conſ.39.lib.1.* & plures alios pro hac concluſione refert Plotus *in d l.ſi quando n. 251. C. vnde vi.* loquendo in eo adminiſtratore, qui neque inventarium, neque librum rationum exhibet. Hanc ſententiam tenet Menoch. *lib. 2. de arbitr. caſu 194. n 63.*
55 Cavalc. *de tutore, n.59. verſ. & eſt contra.* Et † quod idem ſit dicendum in ruſtico, vel ſimplici hærede, qui inventarium bonorum defuncti non confecit, tenet idem Menochius, *vbi ſupra, nu. 67.* quod intelligas cum diſtin-
56 ctione, de qua *ibi.* In his † tamen ruſticis privilegiandis, nimis cautus debet eſſe judex, quoniam aliquando ruſtici ſunt ſagaces, vt voluit Accurſius *in l. athletæ, §. de ruſticis. verbo, interdũ. ff. de excuſat. tut.* Decius *in l. ſi quis id quod. n. 34. ff. de juriſdict. omn. judic. & in cap. ſuper literis n. 7. in fin. de ſcript.* & ibi Boerius *nu. 66.* Ripa *in tract. de peſte num. 240.* & hoc ex prudentis judicis arbitrio pendere, tenet Menochius *d. caſu 194. numero. 1. & 2.* quatenus dicit, quod judex pro ſua diligentia arbitrabitur, ruſticum excuſatione dignum eſſe, idq; loquendo circa exhibitionem libri rationis tenet *caſu 208. numero 23.*

57 Præterea † excuſaretur tutor à confectione & exhibitione inventarij, ſi tempore, quo tutela fuit illi decreta, & ea durante morbo ſontico, vel alio perpetuo impedimento laboravit, vt voluit Bartol. *in l. tutor qui repertorium num. 17. ff. de adminiſtrat. tutor.* Porcellinus *in d. tract. de inventario, ca. 1. n. 13.* Iaſ. *conſil. 111. verſ. 5. moveor. volum. 1.* hæc tamen Bartoli & ſequacium ſententia maximè minorum commodis adverſatur: Licet enim juris inſtitutis ſit conſtitutum, vt tutor, ratione perpetui morbi, ab alijs perſonalibus muneribus liberetur, *vt in rubro & nigro C. de his qui morbo ſe excuſant, li. 10.* vbi prædicta ſententia fundatur, tamen titulus ille nihil ad fundamentum dictæ opinionis adſtringit, quippe cum manifeſtè loquatur de muneribus admodum perſonaliſſimis, vt per alium ſubſtitutum expediri non poſſint, cum propriam electi induſtriam & capacitatem requirant, quo caſu cum illud miniſterium per procuratorẽ minimè expediri poſſit, vt *in l. inter artifices, ff. de ſolut. Greg. Lupus in l. 9. t. 8. par. 5. verb. meneſterales.* non obligat quenquam morbo impeditum, ad eius adminiſtrationem, At verò in caſu, de quo agimus, non tam induſtria tutoris vel curatoris attenditur in eius electione, quam vt ſit vir bonus, fidelis, & diligens paterfamilias, *vt in l. ſuſpectũ, ff. de ſuſpect. tut. & in l. 1. tit. 18. par. 6.* Igitur cum quilibet diligens paterfamilias vtiliter per procuratorem negotia ſua gerat, qualiter excuſabitur tutor, qui ſaltem per procuratorem inventarium bonorum minoris facere neglexit.

Licet

Licet enim ille, qui morbo ſontico laborat, excuſationem legitimam habeat, ad hoc, ne compellatur coram judice comparere, tamen non excuſaretur ſi ſuum procuratorem non mitteret, *vt in l. quæſitum. §. de re judic.* quem Bart. pro ſua ſententia adducit, idque tenuit Specul. *in tit. de procuratore, §. 2. in fin. Greg. Lupus, in l. 2. verbo, furren enfermos. t. 7. part. 3.* Quinimo, & vbi induſtria perſonæ fuiſſet electa, adhuc negotium per alium expediri poſſet, vt in eo artifice, qui alij domum ædificare promiſit, animaduertit Paul. Caſtr. *in l. continuus. §. item qui Inſulam, num. 2. ff. de verborum.* vbi dicit, quod ille artifex, qui promiſit per ſe ipſum aliquod ædificium conficere, non ideo minùs dicitur per ſe ipſum facere, ſi dum adhibet operarios illis dictat, quid facere debeant: licet ipſe manum non applicaverit materialibus, vel inſtrumentis. Ex quibus tenendum cēſeo, quod ſi adminiſtrator morbo ſontico, vel alia perpetua infirmitate laboraverit, ſaltem per procuratorē debeat conficere inventarium, vbi à lege requiritur eius confectio, quod ſi id non faciat, adverſus illum in litem jurari poterit.

Vlterius † & à confectione inventarij adminiſtrator excuſatur, quando 58 res inventarizandæ ita in occulto eſſent, vt ſine magna & probabili difficultate, pecuniarum diſpendio, inveniri, ſeu ad manus pervenire non poſſent, *vt tenet Bart. in d. l. tutor qui repertorium, nu. 15.* † Pro cuius ſententia 59 facit, quod ipſe Bart. notat, *in l. quod te mihi, num. 14. ff. ſi certũ petat.* vbi dicit, quod quando aliquis tenetur ad factum, difficultas faciendi excuſat à mora.

Rurſus & excuſaretur † adminiſtrator ab inventarij confectione, ſi ve- 60 riſimile eſſet, quod in confectione talis inventarij, vel deſcriptionis bonorum tantum, vel paulo minus expenderetur, quantum res inventarizandæ valerent, *ita Bart. in l. Mediterraneæ. C. de annonis & tribut. & eum ſequuntur ibi Ang. & Bald. num. 3.* dicens, quod expenſa in re facienda, † rei valorem 61 adæquare non debet, & ſi ſit veriſimile, quod illum adæquavit, vel ſuperavit, evitari debet circuitus *vt in l. dominus teſtamento. C. de condit. inſtit.* & eandem ſententiam tenet Plotus, *in d. l. ſi quando. §. 9. n. 19. in parva impreſſione. C. vnde vi,* vbi dicit, quod in ſimili caſu tutores & curatores à tali inventarij confectione immunes eſſent. Et ita etiam tenet Ioan. Garc. *de expenſis c. 20. nu. fin.*

Præterea, † etiam excuſaretur tutor, qui inventarium bonorum mino- 62 ris non confeciſſet, ſi probaret, quod vtilitati ipſius minoris, illud non facere expedivit, ea quippe ratione, ne exiguitas ſui patrimonij detegeretur, *ita Bart. in d. l. tutor qui repertorium, n. 16. arg. tex. in l. 2. tractari. ff. ad Tertulian.* Et hanc ſententiam ſequitur. Hip. de Marſil. *ſing. 520. Plotus vbi ſupra, n. 20.*

Guilielmus Maynerius in l. quo tutela, num.64.ff.de reg.iuris. Iacob.à Canibus in tract. de exſecut.vltimar.volunt.§. repetitis,nume. 13. vbi dicit, quod hoc caſu iudex poteſt remittere inuentarii confectionem, *Ioan.Garcia vbi ſupra num.22.* Et ratio prædictæ concluſionis eſt illa quam refert Imperator *in leg. Cod.quando & quibus quarta pars debeatur.lib 10.ibi: Quid enim tam durum, tamq; inhumanum eſt, quam publicatione, pompaq; rerum familiarium, & paupertatis detegi vtilitatem, & invidia exponere divitias.* Pro qua ſententia facit etiam ratio text. *in l.20.tit. 16.partit. 6.* vbi licet pro conſtituendis alimentis pupillo, tutor teneatur adire iudicem, *vt in l. ius alimentorum, ff.de aliment.pupill.præſtand.* Tamen ſi ipſe tutor intelligat, quod ex tali iudicis aditione, coram iudice, tabellione & teſtibus, paupertas patrimonij pupilli manifeſtabitur, ipſe tutor abſque iudicis decreto, poterit ipſi minori, arbitrio (tamen) boni viri, ac recti patrisfamilias alimenta præſtare, & quidquid in illis præſtiterit, erit illi in calculo recipiendum, & in aliis ſimilibus caſibus: Hanc ſententiam indubitabilem reputat Cavalcanus *de tutore, numero 63.*

Licet autem ex ſupradictis, vtilitati minorum videatur proviſum, tamen præfati Doctores non aperiunt, quid hoc caſu ſit tutoribus, vel curatoribus (ea de cauſa inventarium non facientibus) conſulendum, vt omnino iuramenti in litem delationem adverſus ipſos evitare valeant, nullave illis culpa imputari poſſit. Baldus tamen adſtrictus difficultate, *in lege, cum ſolito, numero 4. Cod.qui bonis cedere poſſint,* in propoſito illis conſulit, vt prædicto caſu occurrente, tutor vel curator adito præſide, iusjurandum præſtet, nihil, vel parum eſſe in patrimonio minoris ſui, quia hæc proteſtatio loco inventarii habetur, & eum ſequitur Montalbus *in l. 2.titulo 7. libr.3.fori gloſſ.verbo, por eſcripto: Gregor.Lupus in l.99. tit.18. verbo, tantas coſas, ad medium, part.3.*

Hæc tamen Baldi cautela non placuit Ioanni Andreæ, *in additionibus ad Speculatorem titulo de actore ab univerſitate, verſiculo plures, verbo inventarium,* quatenus tenet, inventarium faciendum fore per tutorem, etiamſi viliſſima ſint, quæ minor habet: & eius ſententiam ſequitur Bertachinus *in tractatu de Epiſcopo, lib.4.part.4.num.34.*

Ego tamen prædictas Doctorum ſententias, in hunc modum conciliari poſſe arbitror, ſcilicet, vt ſententia Baldi relata locum habeat, quando veriſimiliter ex confectione inventarii viliſſimarum rerum (cum alia bona non haberet) detegeretur minoris paupertas, maximè vbi antea diuitiis affluens, communiter reputabatur. Magis enim conveniret, vt hæc opinio diuitiarum conſervaretur, quàm vt inventarium exigui admodum patri-

patrimonij fieret. Cum ex hoc inventario fœlices ipſius minoris exitus (fortè) impediri poſſent, eius paupertatem detegendo. Opinio verò Ioannis Andreæ intelligatur, quando minor habuiſſet bona, tam optima, quam viliſſima, quia hoc caſu omnium bonorum & etiam viliſſimarum rerum inventarium fieri deberet. Cum magis importet bonorum ſcire qualitatem & valorem, neque ex deſcriptione viliſſimarum quarumcunque rerum, opinio divitiarum læderetur.

Vltimo † & finaliter, à talis inventarii confectione tutor liber erit (vel 62
ſaltim ab eius exhibitione) quando rationes elapſis triginta annis peterentur: quia ſi ex tranſcurſu tanti temporis, rationi reddendæ eſt præſcriptum, *vt in l. adverſus. Cod. de negotio geſt. & in l 1. Cod. de annali exceptio.* quando magis huic actui confectionis inventarij præſcriptum erit. Idem enim dicendum eſt de parte quo ad partem, quod de toto quo ad totum, *vt in l. quæ de tota. ff. de rei vendicatio.* Et hanc ſententiam veram reputat, Bald. *in d. l. adverſus Caſtellus, in l. 27. Tauri, verſ. intellige etiã, & inferius ſuo loco latius examinabitur.*

In hac † tamen inventarij materia, hoc vnum ſcire operepretium erit, 64
ſcilicet, quod jura tam Civilia quàm Canonica, his duobus vocabulis inventarij (ſcilicet) & deſcriptionis bonorum, paſſim promiſcue vtuntur, vnumque pro alio multoties vſurpant. Idque fecit Imperator Iuſtinianus. *in authent. vt nulli judicium, §. & hoc verbo deſcriptionẽ*, vbi gloſſ. de præſcriptione pro inventario ſolemni intelligendam reputat. Et licet quo ad effectus inter vtrumque nullum diſcrimen conſtituatur, *vt teſtatur Franciſcus Curtius in tractatu de ſequaſtris, n. 17. Pinel. in l. 1. 2. par. n. 23. & 24. Cod. de bonis maternis, Ioannes Garcia, de expenſis cap. 11. num. 65.* cum tam ex vno, quam ex alio, quid, quale, quantumve, ad admiſtratorem pervenerit, facile dignoſci poſſit, quod eſt præcipuus inventarij ac deſcriptionis finis & ſcopus, tamen quo ad ipſorum formam & ſolemnitatem, maximè differunt, *vt advertit Ludovicus à Molina, li. 1. de Hiſpaniorum primogen. c. 15. numero 33.* Et † vt in eorum cognitione errare non poſſit, animadver- 65
tere debes quod quandocumque lex loquitur de hærede, tutore, curatore, Epiſcopo, parocho Eccleſiæ, hoſpitalario, & alijs, qui publicam (quodammodo) adminiſtrationem habent, etiamſi loquatur de deſcriptione, ſemp. debet intelligi de ſolemni inventario, coram tabellione ſaltem & teſtibus conſcripto, ſecundum formam traditam à lege, vel conſuetudine patriæ, in qua confici debet, cum præcitatæ perſonæ ad ſolemnem inventarii confectionem teneantur, ex legis diſpoſitione. Si † verò lex loquatur de fiſco, 66
œconomo, depoſitario, procuratore, negotiorum geſtore, vxore in bonis

mariti

mariti retentionem habente, patre filij tutore, & ſimilibus, qui privatam quodammodo adminiſtrationem exercerent; etiamſi vtatur verbo inventarij, intelligi debet de ſimplici bonorum deſcriptione, de cuius forma inferiùs dicemus.

67 Advertendum † tamen erit, quod cum inventarii & deſcriptionis bonorum, vnus & idem ſit finis, nempe, vt dignoſci poſſit, quæ bona, cuiuſque qualitatis, ponderis vel menſuræ ſint, quæ adminiſtrantur, licet in ſolemnitate differant, eodem tamen tenore, & forma conſcribi debent. In vtroque enim bona ſunt ſcribenda candidè, clarè, liquido & ſigillatim, & denique ita diſtinctè, vt abſque alia probatione evidenter & manifeſtè appareat, quæ, qualia, & quanta bona receperit, ita, vt ſine vllo dubio, de illis poſſit onerari, & eorum valor dignoſci, alioquin ſi inventarizatio, vel deſcriptio
68 obſcurè, confuſè & ſub folle (vt aiunt) fieret, † procul dubio, adverſus publicos & privatos adminiſtratores iuramentum in litem deferri poſſet, prout ſi inuentarium vel deſcriptionem omiſiſſent, cum idem ſit, quid non fieri, vel omiſſà formâ & ſolemnitate fieri, *vt in l. qui Romæ, §. Flavius, ff. de verb, oblig.* de quo multa per Troylum Malvitij, *in tract. de canonizatione ſanctorum dubio 3. n. 49.* Et prædictam ſententiam tenet Salyc. per tex. *ibi, in l. fi. C. arbi. tut. Bart in d. l. tutor qui repertorium, n. 21. verſ. venio. Socin. conſ. 59. Bart. conſ. 150.* Et pro hac ſententia plures alios refert Plotus, *in d. l. ſi quando, §. 5. n. 28. in parva impreſſione. Aiora de partit. c. 2. nu. 18. Cavalcan. de tutor. num. 58. & 59.* vbi dicit, quod inventarium debet fieri coram iudice, & cum eius decreto, & debet eſſe purum, liquidum & clarum, & omnia bona præſentia & in futurum aduentitia in eo contineri debent. Confinia itidem, & bonorum æſtimatio. Et eandem ſententiam tenet Duennas, *in reg. 87. incipienti decretum nu. 15. Monticul. in tract. de inventario c. 12 n. 56. Roland. in eodem tract. quæſt. 73. num. 43. Petr. de Ravena ſing. 100.* Et hanc dicit communem ſententiam Cavalcanus *de vſufructu mulier. relict. num. 145.* Et ita practicatum fuiſſe in Granatenſi Senatu, teſtatur Aior. *vbi ſupra*, dicens quod adverſus quendam adminiſtratorem S. Ioan. de Tariſa, iuramentum in litem fuit delatum, eo quod dum inventarium bonorum dicti hoſpitalis oſtenderet, deſcripſit quandam petiam argenteam, non expreſſo eius valore, vel pondere, & quidem iuſtiſſimè declaratum fuit, cum aliàs facilè daretur occaſio defraudandi & damnificandi Eccleſiam, minorem, vel dominum, de cuius patrimonij adminiſtratione agitur, dando aliam petiam minoris ponderis, minoris itidemque valoris. Ex quibus dicendum erit, quod ad rectam inventarij deſcriptionem, neceſſariò debent conſcribi omnia bona, mobilia, & ſe moventia, cum ſignis, ponderibus & expreſſione valoris, & aliis qualitati-

bus

bus ſuis, ex quibus rerum valor facilè dignoſci poſſit. Quod ſi id fiat, iure optimo iudex poterit iuramentum in litem deferre adverſus talem adminiſtratorem, vt iudicavit Senatus Genuenſis, *deciſ. 173. n. 14. in fin. Plotus vbi ſupra, n. 604. in magna impreſſione.*

Hæres tamen, † vel etiam tutor, ſi aliqua bona in inventario ponere & 69
deſcribere neglexit, vel conſulto miſit: licet tali inventario legitimè conſcripto fides adhibeatur, adhuc propter dolum & fraudem in eo admiſſam dupli pœna punitur, *vt in l. fin. C. de iure delib. vbi in §. licentia,* ita Imperator ſtatuit, *illo videlicet obſervando, vt ſi ex hæreditate aliquid hæredes ſubripuerint, vel celaverint, vel amovendum curaverint, poſtquam fuerint convicti, in duplum hoc reſtituere, vel in hæreditatis quantitatem computare compellantur.* Et in facti contingentia iudicatum fuiſſe teſtatur Salycet. *in d. §. licentia.* vbi eam dicunt communem Alex. & Iaſ. quos refert & ſequitur Deciſ. Gen. *25. n. 1. in fine. Cavalc. de tuto. d. n. 59. Maſc. de probat. concl. 1392. n. 4.* loquendo in tutore vel curatore. Adminiſtratores tamen regij patrimonij (hoc caſu) tripli pœna plectuntur, *vt in l. 18. tit. 5. l. 9. recopill. Bobadil. l. 5. polit. c. 6. n. 28.* vbi aliorum adminiſtratorum, vſurpatores bonorum pœnas refert. Quin imò, & tutores minorum, qui aliquid in inventario doloſè ſcribere omiſerunt, in ſolidum tenentur creditoribus & legatariis patris pupilli, *Damhau. de tutore c. 3. n. 16.* Quod & in tantum procedit, vt ſi hæres ipſe, etiamſi minor ſit, non deſcribat in inventario, quod ipſe debebat teſtatori, in dolo etiam dicitur, ex Alex. de Nevo *conſil. 38. numero 19. Petrus Surdus deciſ. 216. numero 5.*

Debent † itidem inventarizari ac deſcribi inſtrumenta, apochæ & privi- 70
legia, quæ in bonis adminiſtrandis reperiuntur, ac deſcribi debent expreſſis nominibus debitorum, & quantitatum debitarum numero, neque (vt nonnulli voluerunt) opus erit, de verbo ad verbum omnia hæc inſtrumenta annotari, ſed ſufficiet ſummatim ſeriem & ſubſtantiam in illis contentam referre, *vt advertit Gregorius Lupus in l. 15. tit. 16. parte 6. gloſſ. verbo translatos.*

Cavere † etiam debent adminiſtratores, ne de mendacio, vel periurio 71
in rationibus convincantur, quia ex eo ſolo, abſque alia probatione, dolo in adminiſtratione verſatos fuiſſe præſumitur, & in caſu dubij, adverſus eos iuramentum in litem deferri poterit, *ex Alexandr. conſ. 74. num. 1. volum. 7.* Quam † ſententiam in tantum veram reputat Socin. *conſ. 213. col. 1. verſ. convincitur.* vt conſtanter affirmet, quob ſi tutor in relatione rationis, quam 72
(durante tutela) præſtiterit, in aliquo mendacio vel periurio reperiatur, reſpectu adminiſtrationis, quam gerit, ex eo ſolo ab adminiſtratione (vt

ſuſpectus) poſſit removeri, quia leges odio habent mendaces, *& eum ſequitur Plotus in loco ſupra citato, n. 13.*

73 Hoc † tamen juramentum in litem, de quo agimus, non cuilibet damnũ
paſſo deferri poterit, ſed ei dumtaxat, qui bonæ opinionis bonæque indolis & famæ fuerit, *vt in tract. de mercatu. fol. 709. nu. 178. & fol. 784. num. 10.*

74 Neque † etiam deferendum erit minori, quia rei veritatem ignorare præſumitur, *ex Bart. in l. in actionibus, n. 17. ff. de in litem jur.* vbi dicit, quod juramentum in litem damnum paſſo deferri debet, dummodo non ſit minor,
75 & habilitas perſonæ adſit. † Et hæc ſententia manifeſtè colligitur ex text. *in. l. 6. tit. 11. par. 3. ibi: Deſpues que fueſſe de hedad.*

76 Sed † pro complemento huius capitis, dubitatur modo, *an hæres, qui cum beneficio inventarij hæreditatem adivit, inſtantib. creditorib. defuncti, non ſolum de bonis in inventario deſcriptis, ſed etiam de fructibus, redditibus, & emolumentis ex illis perceptis, rationem reddere teneatur, quando dicit hæreditatem ſolvendo non eſſe?* Et imprimis dicendum videtur, quod etiam de fructibus, redditibus, & emolumentis ex hæreditate perceptis rationem reddere tene-
77 atur, quod ex ſequentibus ſuadetur. Primo, † quia hic eſt beneficij inventarij finis & ſcopus, vt hæres ratione aditionis hæreditatis, in damno non remaneat, ſed in priſtino ſtatu reponatur, ita vt faciat cenſeri hæreditatem non aditam, ita Monticulus *in tractat. de inventario. c. 1. n. 56.* Igitur, cum verum ſit, quod fructus augent hæreditatem, *vt in l. item veniunt ff. de peti. hæredit. Angel. in leg. 1. §. hac ſtipulatio, column. pen. verſ. & ſi hæreditas. ff. ſi cui pluſquam per leg. Falcid. Rolandus de inventario, folio 61. verſ. an ſi hæreditas non adita habetur,* & vt hæreditas jacens judicetur, dubium non erit, quin fructus, redditus, & emolumenta de bonis hæreditarijs percepta, ita ipſi hæreditati accedant & cohærent, vt tanquam ipſamet hæreditas reputentur
78 & reſtituantur. Quod † extende non ſolum ad fructus ante aditionem hæreditatis perceptos, verum ad eos, qui poſt aditam hæreditatẽ fuerunt collecti, *vt in d. l. item veniunt, §. item non ſolum. ff. de pet. hære.* licet (enim) hæreditas non recipiat augmentum per quæſita aliunde per hæredem, recipit tamen augmentum & incrementum ex fructibus ex ipſa perceptis, *vt notat Bart. in l. ſi creditores, n. 2. ff. de ſepara. bono.* Et in terminis noſtræ quæſtionis, hanc partem (licet perfunctoriè) tenet Guido Papa *in tracta. de inventario. c. 1. n. 17.* vbi dicit, quod credit hæredem poſſe conveniri à creditoribus pro fructib. perceptis ex hæreditate à morte teſtatoris, vſque ad redditionem rationis bonorum hæreditariorum.

79 Pro parte tamen negativa, imo, quod hæres prædictos fructus, redditus, & emolumenta, ab hæreditate procedentia, præcipuos habeat, & de il-

de illis creditoribus hæreditarijs rationem non reddat, ex eo probari videtur. Primo, quia poſtquam hæreditas eſt adita, iam non dicitur amplius hæreditas, ſed proprium hæredis patrimoniũ, *ita gloſſ. in l. 1. §. veteres verbo per vnum reliquorũ. ff. de acquiren poſſeſſione. Bart. in d. l. ſi creditores, n. fin.* Et hanc dicit communionem ſententiam Gutierrez *in repeti. c. quamvis pactũ, verſ. omnino ſervari debet, n. 8. de pactis, in 6. & li. 1. pract. quæſtio. quæſt. 49. n. 2.* Igitur ratione dominii, fructus ex hæreditate perceptos ſuos faciet, propter poſſeſſionem & bonam fidem titulo pro hærede adiunctam, *vt in §. ſi quis à non domino. Inſt. de rerum diviſione.* † Secundo, quia fructus paternæ ſuc- 80
ceſſionis, non dicuntur paterna ſubſtantia, neque paterna ſucceſſio, *ex l. in fideicommiſſariam, ff. ad Trebell. Vicent. de Franq. deciſ. 18. n. 3.* vbi dicit fructus non eſſe partem hæreditatis, ſed ex ipſis rebus hæreditarijs accepto ferri, & in terminis dixit Petrus Surdus, *deciſione 15. n. 3.* quod fructus, qui percipiuntur ex rebus hæreditarijs, non dicuntur hæreditarij, ſed cedunt lucro hæredis, & quod pro eis non teneatur creditoribus & legatarijs, tenet idem Surdus, *conſ. 128. numero 27.* Rurſus quia ſi omnia damna hæreditati obvenientia, hæreditatem adeunti adſcribuntur, *vt in l. in ratione. la. & ibi communiter ſcribentes, ff. ad leg. Falcid. & melius in l. 3. tit. 11. part. 6.* eadem etiam ratione, omnia commoda, fructus, & emolumenta percipere debebit *ex tex. in l. ſecundum naturam ff. de regulis iur. & in propoſito dixit Rip. in l. ſi is qui quadraginta, la. 1. col. fin. ff. ad Trebell.* Quod ſi poſt aditam hæreditatem augeatur hæreditas fœtu pecorum, partu ancillarum, alluvione, vel ſervorum inſtitutione, hæres qui inventarium legitimè confecit, ſentit commodum huius augmenti, & pro eo non tenetur, & cum refert ac ſequitur Roland. à Valle, *in tract. de inven. fol. 84. verſ. ſexta eſt vtilitas.* Et pro hac ſententia pondero text. *in l. fin. §. & ſi præfa. C. de jure deliber.* † Ibi: *In tantum cre-* 81
ditoribus & legatarijs teneatur. quantum valent res ad eos devolutæ, ponderando illa verba, *valent res, ad eos devolutæ,* quæ debent intelligi, tempore confecti inventarij, quia qualitas juncta verbo debet intelligi ſecundum tempus verbi, *l. ſi extraneus, §. in dilectis. ff. de noxalibus.* Quaſi † contrahit 82
namq; hæres (adeundo hæreditatem) cum creditoribus & legatarijs, pro rebus tempore aditionis in bonis defuncti exiſtentibus, & non alijs, & ſic actus agentium non debent operari vltra eorum intentionem, *vt in l. non omnis, ff. ſi cert. petatur.*

Certè quæſtio noſtra eſt anceps, ſubtilis, & valdè difficilis, eo magis, quia eam adhuc à nullo viderim agitatam. Quare licet in hac Regali Cancellaria, ſecundum negativam opinionem, aliquãdo fuerit judicatum, vt à quibuſdam peritiſſimis advocatis accepi. † Tamen hac in re diſtinguendum 83

cenſeo in hunc ſanè modum, *an fructus fuerint per hæredem collecti, antequam inſtarent creditores, vel poſt?* Primo enim caſu ratione tituli poſſeſſionis & bonæ fidei, quā hæres habet, fructus ſuos faciet, maximè conſumptos, quatenus non fuerit, factus locupletior. Quinimò & ſi bona fides non adeſſet, dummodo mala abeſſet, ad acquiſitionem fructuum ſufficeret, (*Covar. lib. 1. variar. c. 3. nu. 8. Menoch. de recup. poſſeſſ. remed. 15. nu. 628. Petr. Surd. concl. 115. num. 7.* Secundo vero caſu, omnes fructus à die, quo inſtarent creditores, perceptos, in libro rationum deſcribere debebit, pro ſatisfaciendis creditoribus, veluti quilibet alius adminiſtrator, & pro cultura, cura & adminiſtratione, congruum illi ſalarium erit præſtandum, cum alias diceretur eſſe in damno, neque in eo præſtando iudex deberet eſſe tenax & parcus, ſed magnificus & ſplendidus. Et prædictam diſtinctionem colligo ex text. *in l. 1. C. de peti. hæred.* ibi: *Vſuras verò pecuniarum, ante litis conteſtationem ex die venditionis hæreditariarum rerum ab eo factæ, qui antea poſſidebat collatas, nec non etiam fructus bonæ fidei poſſeſſores reddere cogendi non ſunt, niſi ex his locupletiores extiterint. Poſt litem autem conteſtatā, non venditarum rerum, non ſolum quos perceperunt, ſed etiam quos percipere poterant.* Et hæc diſtinctio meo æquilibrio ſatis æquitati & rationi conſonat, tu tamen cum caſus occurrerit, maturo perpenſo conſilio cogita.

84 Vltimo † & finaliter advertendum erit, quod licet iuramentum in litem adverſus adminiſtratores (in prædictis caſibus) deferri poſſit parti læſæ, vel damnum paſſo, attamen adverſus hæredes adminiſtratorum rationem reddentes, pro dolo, vel culpa defuncti deferri non debebit, *vt in l. fin. C. de in litem iur. & in l. 6. tit. 11. par. 3.* Si tamen ipſi hæredes in dolo exſtiterint, poſtquam adminiſtrator deceſſit, & ipſi bona hæreditaria (cum aliis adminiſtrandis) occupaverunt, proculdubio iuramentum in litem adverſus illos deferri poterit, *vt in d. l. 6. par. ib: Pero dezimos, que ſi los herederos del guardador fizieſſen enganno en los bienes del huerfano, o ſe menoſcabaſſen por culpa dellos, que en entonce bien puede el iuzgador fazer iurar à los demandadores, en aquella miſma manera que iurarian contra el guardador ſi fueſſe vivo, e ovieſſe hecho en los bienes del huerfano tal enganno, o tal menoſcabo como eſte.* Et ex his hoc caput maneat expeditum.

SVMMARIA.

1 *Adminiſtrator rationem redditurus, librum ſive codicem rationum, vbi accepta & data, introitus & exitus contineatur, calculatoribus exhibere debet.*

2 *Adminiſtratori dicenti, ſe librum rationum non confeciſſe, an ſit credendū?*

3 *Adminiſtrator ſi confiteatur ſe librum rationum feciſſe, attamen illum perdidiſſe, an illi ſit credendum?*

4 Quando

4 *Quando aliquis ad cuſtodiam alicuius rei tenetur, non creditur illi, etiam ſi iuret, illam amiſiſſe, ni caſum amiſſionis probet.*
5 *Liber rationum vbi ab adminiſtratore, vel etiam eius hærede non exhibetur in rationibus, non ſolum adminiſtrator ipſe, verùm & hæres eius in dolo eſſe præſumitur.*
6 *Liber rationis non ſolum edi & exhiberi debet, verumetiam calculatoribus eſt tradendus pro rationibus diſpungendis.*
7 *Adminiſtratori ſi à domino fuit promiſſum, quod in rationibus eius ſimplici dicto fidem adhibebit, an etiam hoc caſu librum rationum exhibere debeat, & eo illum non exhibente, iuramentum in litẽ ipſi domino deferatur?*
8 *Vnico teſti, an partes, vt credatur, paciſci poſſint?*
9 *Partes facere poſſunt per pactum, vt copiæ credatur.*
10 *Partes facere poſſunt vt probationes invalidæ valeant inter eos.*
11 *Si ille, cuius iuramento ſtandũ erat ex pacto, antequam iuret, conditionẽ ſuã deteriorem fecerit, culpatæve aut infamatæ vitæ fuerit effectus, an is, qui eius iuramento ſtare promiſit, revocare illam facultatem iurandi poſſit?*
12 *Pactum ſive conventio de ſtando iuramento alicuius, cenſetur habere illam clauſulam, ſcilicet rebus ſic ſtantibus.*
13 *Confectio libri rationis eſt de ſubſtantia actus adminiſtratorij.*
14 *Subſtantialia contractus pacto contrahentium remitti an poſſint?*
15 *Legatum liberationis à reddenda ratione, non facit quem deſinere teneri, ad reddendum libros rationum.*
16 *Conventio de ſtando ſimplici dicto fratris, intelligitur dummodo dolus abſit.*
17 *Iuramentum de ſtando ſimplici dicto adminiſtratoris in rationibus, non excuſat adminiſtratorem ab exhibitione liberationis.*
18 *Iuramentum debet intelligi ſecundũ naturam actus, ſuper quo interponitur.*
19 *Iuramentum habet in ſe illam tacitam conditionem, ſcilicet, ſi dolus abſit.*
20 *Actus iure prohibitus, non firmatur iuramento.*
21 *Pactum de ſtando ſimplici adminiſtratoris dicto ſolum liberat adminiſtratorem ab ſcrupuloſa inquiſitione, & à culpa leviſſima, vel levi, in adminiſtratione commiſſa.*
22 *Iudices qualiter ſe habere debeant cum partibus, circa exhibitionem librorum rationalium.*
23 *Adminiſtratores non poſſunt in carcere detineri pro expenſis ratione defectuum ſive contumaciæ, in non exhibendo librum rationis cauſatis.*
24 *Adminiſtrator non tenetur exhibere liborum rationum extra locum adminiſtrati negotij.*
25 *Scripturæ communes debent à partibus in rationibus exhiberi.*

26 Tutores plures ſi ſimul tutelam adminiſtraverunt, omnes librum rationis edere debent, quod ſi vnus ſolus edatur, alij ſe ſubſcribere debent editioni.

27 Petens librum rationis, vel bilancium exhiberi & produci ab altero ſocio, vel adminiſtratore, an talem librum vel bilancium approbare videatur.

28 Petens terminum ad ſolvendum iudicatum, videtur iudicium approbare.

29 Producens inſtrumentum minus ſolemne, videtur iſtud approbare. (lat.

30 Inſtrumentũ videtur ille producere, qui illud ab altera parte exhiberi poſtu-

31 Data & accepta libro rationum ſcripta, dicuntur indiuidua & connexa, maxime vbi omnia ex vnica adminiſtratione procedunt.

32 Habens rationes & inſtrumenta communia, illa exhibere & manifeſtare tenetur, ad inſtantiam & petitionem illius, cui etiam communia ſunt.

33 Producens inſtrumentum, non omnia videtur ſimpliciter confiteri, ſed eatenus quatenus inſtrumentum probat.

34 Liber rationum ad hoc vt probet, qua forma debeat eſſe ſcriptus. (num.

25 Mercatores duos libros habere debent, adverſaria ſcilicet, & codicem ratio-

36 Libro magiſtrali (ſive de caxa) non habenti omnes partitas iornalis, ſive manualis, an fides aliqua ſit adhibenda.

37 Vbi ex ratione librorum non reperiuntur omnia ſcripta fuiſſe, ſed aliqua omiſſa, præſumitur contra adminiſtratorem, factorem, mercatorem, vel cambſorem, quod rationem non legitimè, ſed dolosè confecerit.

38 Manuale habetur loco originalis, reſpectu libri de caxa ſive magiſtralis.

39 Si vnus ex ſocis fuit caxa ſocietatis, alter vero factor, qui emebat & vẽdebat & qualibet hebdomoda, in ſabatho emptiones & venditiones in apapiris ſive manualibus ſcripta ad librum de caxa vel magiſtrali transferebat, manualibus apud caxam manentibus, an alijs ſocijs rationem petentibus, ipſe caxa non ſolum librum magiſtralem, verum etiam manualia teneatur exhibere.

40 Rationes ſocietatis reddi debent alijs ſocijs manualibus ſimul cum libro magiſtrali, ſive de caxa productis. (ſcriptus.

41 Liber tutoris vel curatoris nihil intereſt, an tutoris manu, vel alterius ſit

42 Liber rationum cuiuslibet adminiſtratoris, in ſcriptionem ſive præfationem habere debet.

43 Rationum conficiendarum modus ab officialibus, qui multa recipiunt, qua-

44 Ratio, quæ non poteſt legi, non videtur reddita. (lis eſſe debeat.

45 Ratio intricata, non eſt ratio.

46 Rationum intricatio fraudem & dolum innuit.

47 Expenſa minutæ, etiamſi intricatè ſcriptæ ſint, iuramento adminiſtratoris ſtandum erit.

48 Admi-

48 *Adminiſtratores omnia ſingulariter, explicitè, & particulatim in libro rationum ſcribere debent.*
49 *Rationes in folle exhiberi, quid ſit.*
50 *Liber rationum ſi in folle ſine diſtinctione & expreſſione cauſæ dati & accepti ſcriptus ſit, circa parcellas intricatas, vel difficillimæ ſpeculationis, adverſus adminiſtratorem iuramentum in litem deferri poterit.*
51 *Cauſam non adijcere accepti vel expenſi, vel talem adijcere, quæ intelligi nequeat, æquiparatur.*
52 *Cauſam aptam, potentem, & cohærentem eſſe oportere, dicit Baldus.*
53 *Libri rationis parcellæ, an debeant ſcribi cum die & conſule.*
54 *Diei omiſſio an noceat adminiſtratori in parcellis datis.*
55 *Obligatus ad rationem reddendam, an ſatisfaciat huic obligationi, ſi codicem rationum, vel membranas legendas tradat.*
56 *Modicus defectus non vitiat rationem.*
57 *In reddendis rationibus, cum adminiſtratoribus, vel alijs eas reddentibus, nimis durè agendum non eſt.*
58 *Rationalis judex ſcrupuloſus eſſe non debet.*
59 *Adminiſtrator, qui librum rationis exhibet, quas parcellas in eo ſcriptas veras eſſe probare debeat.*
60 *Expenſæ minutæ probantur per juramentum illius, qui expendit.*
61 *Mors non parum fidei addit ſcripturis mortuorum.*
62 *Liber mortui majorem fidem facit.*
63 *Mors vim obtinet juramenti.*
64 *Quando frater minoris bona adminiſtravit, eo ſolum, quod affectio ſanguinis, & pietatis ratio intervenit, credendum eſt libro expendentis.*
65 *Rationes ſi veriſimilia contineant, in his, quæ ſunt difficilis probationis, juramento adminiſtratorum ſtatur.*
66 *Liber rationis, cancellationibus, inductionibus, & ſuperinductionibus & omni denique ſuſpicione carere debet.*
67 *Rationes non invalidantur eo, quod ab alio, quam adminiſtratore, in libro ſcriptæ ſint.*
67 *Srciptum in libro mercatoris penes ipſum exiſtente, de ipſius conſenſu ſcriptum cenſetur.*
68 *Ordinis perverſio an vitiet rationem.*
69 *Liber rationum, ad hoc, ut benedicatur ſcriptus & confectus, quid conti-(neri debeat?*
70 *Si difficultas vel impoſſibilitas ſit in exhibitione libri rationum, an ratio aliter fieri poſſit, hoc eſt, inſpecto bilancio, quod vulgo dicit,* carta quenta, *vel inſpecto manuali.*

71 *Ma-*

71 Manuale ſeu liber rationis cum breviaturis ſcriptus eſſe non debet, quia aliter facillimè fraus committi poſſet.

72 Qui aliquid dicit, nomine, quo nuncupari ſolet, uti debet.

73 Vox & eius ſignificatum habent ſe tanquam materia & forma.

74 Manualibus, appapiris, vel foglaciis, qualiter & quando credendum ſit in rationibus diſpungendis.

75 Tutores & curatores caveant, ne rationes ſuas cum rationibus pupillorum vel minorum promiſcuè deſcribant, quia ex ſolo in dolo eſſe præſumuntur.

76 Tutor, ſi res proprias vel etiam alienas in inventario vel libro rationis ſui minoris deſcribat, eo ipſo res tutoris in illo ſcriptæ cenſentur eſſe ipſius minoris, in tantum, vt nec ipſe tutor debeat ad probandum admitti, quod tales res erant ſuiipſius, vel alienæ.

77 Apochæ tutoris creditur de ſolutione crediti minoris, ſibi ipſi factæ.

78 Publicanus ſive Gabellarius poteſt petere à mercatore, vt ſibi librum emptionum & venditionum exhibeat, vt ex eo ratio gabellæ cũ ipſo calculetur.

CAPVT X.

De exhibitione libri rationum, & de parcellis in illo deſcriptis, quave forma confectus eſſe debeat, vt fides illi adhibeatur.

IMpoſſibile quidem eſt, rectè, iuridiceque rationem ab adminiſtratore reddi, niſi librum iuridico modo confectum, pro rationibus diſpungendis ratiocinatoribus exhibeat. Ex eo namque introitus & exitus patefiunt, *vt in l. fin. §. inter cætera, & ibi notat Bart. ff. de lib. leg. & in l. ſi ita fuerit. l. 2. §.*
1 *quæſt. ff. de manumiſſ. teſt. Caſtell. in l. 27. Tauri, verſ. ad quartũ.* vbi dicit, quod adminiſtrator † rationem redditurus, librum, ſive codicem rationum, vbi accepta & data, introitus & exitus contineantur, calculatoribus exhibere debet, quod ſi illud non exhibeat, malitioſè occultaſſe præſumitur, & ideo adverſus eum iuratur in litem, *arg. text. in l. tutor qui repertorium, ff. de admi. tuto. & in l. fin. §. inter cætera. ff. de lib. leg. & in l. ſi cui libertas, & in l. cum ſervus, ff. de condit. & demonſtrat. Bart. in l. 1. §. offic. ff. de tut. & rat. diſtra. Socin. in conſ. 46. col. 2. circa fin. verſ. ſecunda pars. Ruinus conſ. 54. n. 14. vol. 1. Anchar. conſ. 316. n. 4.* Et licet prædicta iura & Doctores *in locis ſupra citatis*, de tutore duntaxat & curatore rationem reddente loquantur, tamen idem eſt, quo ad alios quoscunque adminiſtratores, vt voluit Aretin. *in d. §. officio.* Benvenutus Stracha *in tractat. de mercat. 2. p. num. 68. Baeça de decima tutor. cap. 2. nu. 179. Pet. de Vbald. in tractat. de duobus fratribus, par. 12. nom.* Socinus

nus *loco ſupracitato.* Ioan. Garcia *de expenſ. ca.20.n.22.* Rebuffus *in l. boues §. intercedere.ff. de verbor.ſignif.* Bobadilla (multa vnico verbo annectens) in propoſito, *lib.5.politicæ, cap.4 n.71.* Et in tantum vera eſt prædicta concluſio, quod † etiamſi adminiſtratores negarent librum non confeciſſe, adhuc 2
illis credendum non eſſet, eo quod propter conſuetudinem illis mandatum cenſetur, *argum.l. vel vniverſorum,ff. de pign. act. & in l. fin. in fin. C. de fideiuſſor.* Ancharan. *conſ.316.n.4.* Stracha *d.n.68.* Quinimò in propoſito dixit Rebuff. *vbi ſupra,* duod ſi † adminiſtrator confiteatur, librum feciſſe ratio- 3
num, illum tamen perdidiſſe, adhuc illi non ſit credendum, niſi caſu fortuito illum amiſiſſe probet. Et ratio eſt, quia cum ad officium adminiſtratoris (ex officij natura) pertineat, rationis librum conficere, & illum diligenter cuſtodire, ſemper præſumitur illum ſupprimere & occultare, non verò illum perdidiſſe, ita Anchar. *conſ.316.n.4.* Socin. *conſ.159.col.3.* Quod ego verum intelligo, etiamſi † adminiſtrator iuraſſet, illum librum perdidiſſe, 4
quia quando aliquis rem aliquam tenetur cuſtodire, non ſtatur eius iuramento, quando dicit, ſe illam perdidiſſe, ſed neceſſariò caſum probare debet, † vt tenuit Felyn. *in cap. accepit, de fide inſtrum.* Grat. *conſ.23. num.10.* 5
Socin. *d. conſ.159. verſ.1.quia.* & eos refert & ſequitur Baeça *de decima tutor. c.3. n.180. & 181.* vbi plus dicit, quod † vel liber rationum non exhibetur ab 6
adminiſtratore vel eius hærede , non ſolum adminiſtrator, verum & eius hæres, vel ſucceſſor in dolo eſſe præſumitur, ſi ipſe hæres rationem prædeceſſoris reddat, & ob id contra eos omnes in litem iurari poſſit. Quam ſententiam ante eum tenuit Alex. *conſ.74. n.2.lib.7. & conſ.65.lib ... & conſ.62. lib.4. & conſ.164.lib.5. Franc. Marc. deciſ.145. per totam. Molineus in conſuet. Pariſ.§.8. gl.6. Alberic. in d.§. officio* vbi dicit, quod non ſufficit librum rationum ab adminiſtratore edi vel exhiberi, ſed quod realiter illum tradere tenetur pro rationibus diſcutiendis. Aliquando tamen libro rationum non exhibito & tradito, ſervi gerentes res pupillares poſſunt in tortura de illo, ac de ſtatu rerum adminiſtratarum interrogari, & maximè quando in ſcribendis rationibus fraus ab adminiſtratoribus imputatur, *vt in l. 1. §. de ſervis.ff. de tutor. & rat. diſtrah. & ibi Bart. n. 1. & communiter ſcribentes.*

Sed modò de pulchra & ſubtili quæſtione quæritur ſcilicet. † *Si promiſ-* 7
ſum fuit per dominum adminiſtratori, quod in rationibus ſimplici eius dicto fidem præſtabit, an (ſi hoc caſu) librum rationis non exhibeat, adhuc contra adminiſtratorem iuramentum in litem deferri poſſit, an verò libri confectio ex dictis verbis illi remiſſa videatur? In qua difficultate Bart. & Dd. communiter *in l. fin. ff. de prætor. ſtipulat. n.6.* dicendum putant, prædictam conventionem valere, ita vt abſque alia probatione, ſimplici dicto adminiſtratoris

R creda-

credatur, quam ſententiam ſequitur Alexand.*conſ.130.in fi.volu.1.* Cagnolus *in l.vnica, C.de ſentent.quæ pro eo,n.124.* faciunt notata ab Afflict.*deciſ.91.n.10.* Socin.*conſ.90.volum.4.* deciſ. Genuen. *78.nu.7.* vbi hanc reputat communem ſententiam, & ſecundum eam ſemel atque iterum judicatum vidiſſe, Stracha
8 *in tract. mercaturæ, C.de contractib. mercatorum,fol.132.num.6.* Et † prædicta communis ſententia ex eo confirmari videtur, quia ſi partes poſſunt facere, vt credatur vnico teſti in cauſa propria, vt voluit Bartol.*in l.fi.C.de fidejuſſor.* quanto magis poterunt capitulare, vt vni ex partibus credatur. Secundò
9 facit, quia ſi † partes poſſunt facere, vt copiæ credatur, cui aliàs non crederetur, vt *in authent. ſi quis in aliquo documento.* Item & partes facere poſſunt, vt probationes invalidæ valeant inter eos, vt notat Innocent. *in cap. cum*
10 *cauſam, de teſtib.* Bald.*in l.fin.C.de teſtib.* eodem † modo ſimplici adminiſtratoris dicto ex conventione partium fides adhiberi poterit, quod maximè verum reputo, vbi declaratio facienda eſſet per iuramentum, vt tenet Plotus *in l.ſi quando.C.vnde vi num.748.* vbi refert & ſequitur Iaſonem *in l. iuſiurandum quod ex conventione.ff.de jur.* dicentem, quod aliàs prædicta conventio, de qua agimus, non ſit valida. Quinimo & dixit Bartol.*in d. l.fi.* huiuſmodi conventionem poſſe creditorem vel dominum revocare, antequam adminiſtrator vel debitor iuret. Eius tamen ſententiam reprehendit Alexand.*d.conſ.130.* Afflict.*deciſ.91.num.10.* Verum prædictam Bartoli ſenten-
11 tiam cum grano ſalis admittendam reputo, ſcilicet † vbi ille, cuius juramento erat ſtandum, antequam iuraſſet, conditionem ſuam deteriorem feciſſet, culpatæque vel infamatæ vitæ fuiſſet effectus, tunc enim, eo quod iuxta ſupervenit cauſa illi non credendi, rectè revocari poſſet illa facultas à creditore vel domino ſibi conceſſa, vt tenuit Ang.*in d.l.fin.per tex.in l.cum quis. & in l.ſi cum Cornel.ff. de ſolutione.* cuius ſententiam ibi probarunt Cuman.& Imol.Placuitque Socino,*d.conſil.90.*& eos refert & ſequitur Stracha, *vbi ſupra*, vbi refert Iaſonem *loco ſupra relato*, dicentem, ipſum de facto propoſitæ quæſtionis vix fuiſſe conſultum, & modo ſupradicto reſpondiſſe, & eius ſententiam ſequitur Plotus, *vbi ſupra numer. 743.* Et ſane eius conſilium iuri conſentaneum eſt, ex *l.ſi cum Cornelius,ff.de ſolution.* Quæ enim
12 de † novo emergunt, novo indigent legis auxilio, *l. ab arbitro,ff.qui ſatiſdar. cog.* Et ideo ſupradictam limitationem eo etiam caſu veram eſſe reor, vbi talis conventio de ſtando ſimplici dicto iurata fuiſſet, quia pactum ſive conventio de ſtando iuramento, cenſetur habere illam clauſulam, ſcilicet rebus ſic ſtantibus, vt *in cap quemadmodum.de jurejur.* & ita tenet Maſcar.*de probat. concl. 1157.num. 31.*

Tamen adverſus prædictam ſententiam ſequentia vrgent fundamenta.

Pri-

ra. Primo, quia confectio libri rationum eſt de ſubſtantia actus admini-
ſtratorij, vt *in d. l. 1. §. offic. ibi. officio tutoris incumbit, rationes actusq́; ſui con-*
ficere. Sed ea, quæ † ſunt ſubſtantialia contractus, pacto contrahentium 13
remitti non poſſunt, vt *in l. pacta conventa, ff. de contrahenda emptione, l. cum*
manu ſata. ff. de contrahenda emptione. tenet Alciatus *in titul. de eo quod inter-*
eſt. cap. 1. nume. 15. Ergo ex † prædictis verbis, à domino in contractu ap- 14
poſitis, non cenſetur liberatus adminiſtrator à confectione libri ratio-
num. Et in terminis noſtris dixit, *in l. fin. §. inter cætera. ff. de liber. legat.*
quod legatum liberationis à reddenda ratione non facit quem deſinere te-
neri ad reddendum libros rationum. Et † quod conventio & promiſſio 15
de ſtando ſimplici dicto fratris, intelligitur, dummodo dolus abſit, te-
net Bartol. *in l. final. ff. de prætorijs ſtipulationib. juxta finem, per text. in l. cre-*
ditor. §. Lucius. ff. manda. Vnde † quod per dicta verba non intelligitur re- 16
miſſa libri confectio, cuius amiſſio inducit præſumptionem doli, tenet Rui-
nus *conſilio 54. numero 14. volumi. 1.* vbi dicit, quod illa verba habent ean-
dem interpretationem, quam habet ſimplex liberatio à reddenda ratio-
ne adminiſtrationis, hoc eſt, vt non oneretur ratione negligentiæ in rebus
adminiſtrandis contingentis. Eandem ſententiam tenet Plotus *in tractat. de*
in litem jurando. nume. 194. in maiori impreſſione, quod in tantum verum eſ-
ſe voluit, vt † etiamſi interponantur iuramentum de ſtando ſimplici dicto 17
adminiſtratoris, adhuc non excuſabitur ab exhibitione libri rationum,
quia † iuramentum debet intelligi ſecundum naturam actus, ſuper quo 18
interponitur, vt *in l. fin. C. de non num. pecun.* Ioan. Gutierrez *de iuramento*
confirmatorio, 1. part. cap. 37. num. 2. & 3. Quæ ſententia confirmatur, quia
iuramentum † habet in ſe hanc tacitam conditionem, ſi dolus abſit, vt *in l.* 19
ſi libertus. ff. de oper. libert. Pro qua ſententia facit, quia † actus iure pro- 20
hibitus, non firmatur iuramento, vt in terminis tenet Gutierrez, *vbi ſupra*
cap. 43. num. 2.

Quod autem remiſſio libri rationis ſit actus jure prohibitus, patet, cum
ex eo daretur adminiſtratori occaſio fraudandi, & doli committendi in fu-
tura adminiſtratione, vnde cum dolus futurus remitti non poſſit, etiam iu-
ramento interpoſito, pactum, quo remittitur, infirmatur, vt voluit Ruin.
vbi ſupra, n. 14. & ita concludit Plot. *in loco ſupra proximè citato, n. 749.* vbi
plus dicit, quod † ſub hoc pacto de ſtãdo ſimplici dicto adminiſtratoris, ſolũ 21
cenſetur adminiſtrator liberatus ab ſcrupuloſa inquiſitione, & à culpa le-
viſſima, ſive levi, ſed non cenſetur liberatus à culpa lata, nec à dolo vero,
vel etiam præſumpto, & ideo ſi librum rationũ legitimè, vel de more con-
fectũ non exhibeat, adverſus illum in litem iurari poſſit, nõ obſtante dicta

promiſſione jurata, & pœna, ſi fuerit appoſita. Ego tamen intelligo, quod etſi legitima libri confectio remiſſa non videatur, ex dicta promiſſione, tamen virtute prædictæ clauſulæ cenſentur remiſſæ ſolemnitates, & forma, quibus liber rationis de jure confici debet, dummodo apertè conſtare poſſit de veritate adminiſtratarum rerum, emptionum, vel venditionum, vel aliorum actuum adminiſtrationis. Et ita ſentit Molina *in conſuetud. Pariſ. gl. 6. §. 6. num. 21.* Et quod tale pactum non proſit adminiſtratori, tenet Bart. *conſ. 168. n. 4.* & quod etiam ſi ſimplici dicto quis ſtare promittat, debet intelligi de dicto jurato, tenet Maſcard. *de probat. concl. 1214. n. 13.*

32 Et † tenendo prædictam ſententiam, non obſtant fundamenta pro adverſa opinione in contrarium adducta. Et inprimis non obſtat ſententia Bart. *in d. l. fin. ff. de prætor. ſtipul. n. 6.* vbi tenet, quod valeat pactum, quod ſtetur ſimplici dicto creditoris circa damna & intereſſe, quod cõtigerit dolo, vel mora & imperitia debitoris, quia prædicta ſententia Bart. vera eſt, ſi ille creditor cuius dicto erat ſtandum, benè arbitratus eſſet, ſi autem malè, reducitur ad arbitrium boni viri, argum. tex. *in l. hac venditio. ff. de contrahen. emptio. & in l. imperium, §. generaliter. ff. de reg. jur. & in l. 6. tit. 16. part. 7.* idque tenet Socin. *vbi ſupr.* Afflict. *deciſ. 91. n. 10.* Plotus *d. n. 742.* Quod quidem remedium, cum in noſtro caſu adhiberi non poſſit, facilè poſſet dominos ſive principales, minores vel damnificare, quod non eſt ferendum. Vel poſſit illi aliter reſponderi, quod licet pactum, de quo ibi, valeat, non tamen prohibetur creditor probare, aliter rem ſe habere, quia illa facultas declarandi damna & intereſſe, operatur, vt ex declaratione inducatur quædam juris præſumptio, quod in declarando non fuerit immemor ſalutis æternæ, neq; nomen Dei ſub mendacio deieraverit. Et ita reſpondet Plotus, *vbi ſupra, n. 740. & ſeq.*

33 Qualiter † autem judices debeant ſe habere cum partibus circa exhibitionem librorum, eleganter deſcribit Molin. *in conſue. Pariſ. tit. 6. §. 6. n. 34.* dicens, quod adminiſtratores debent coram judice citari ad offerendum computum, ſive librum rationum, Quod ſi hi non compareant, in termino à judice aſſignato, accuſetur eorum contumacia, ſemel atque iterum: Quod ſi adhuc contumaces exiſtant, datur ſecundus defectus, & virtute horum duorum defectuum, debitè obtentorum, datur eis aliud certum pro fori conſuetudine moderatum, etſi interim non compareant ad rationem reddendam, & librum rationis exhibendum, vt rebelles ad id per capturam aſtringuntur, ac in expenſis illorum defectuum condemnantur: Quod ſi adhuc in ſua pertinacia perſiſtant, & librum rationis non offerant, & exhibeant, alij duo defectus accuſari debeant, ad hoc, vt ad ſolutionem ſummæ actori debitam, vel in id, quod actori intereſt (præmiſſa judicis taxatione) condemnentur, &

etiam

etiam vſque ad realem débiti ſatisfactionem in carcere detineantur, licet, in carcere detineri non poſſint adminiſtratores, pro expenſis litis, ratione defectuum in non exhibendo librum rationis cauſatis, ſed ſolũ pro principali, vel pro ſumma, quam per juramentum in litem, actor ſibi deberi declaraverit. Nullo tamen modo, ab incarceratione perſonæ eſſe incipiendum. Quod ego intelligo verum, niſi de fuga talis adminiſtratoris timeatur. Si verò ab initio, vel ex poſt facto refuſis expenſis defectuũ adminiſtrator comparuerit, & confiteatur, ſe adminiſtrationem, ſuper qua convenitur, peregiſſe, vel hoc conſtet ex actis, dantur ei (ad ſummum) duæ dilationes, ad producendũ librum rationum quibus elapſis per incarcerationem ad illum exhibendum compellitur, & ſimiliter ad reliquorum ſolutionem condemnatur, ſi de reliquis virtute juramenti in litem iam conſtiterit, ſi autem à principio neget, ſe talem adminiſtrationem peregiſſe, vel ſuſcepiſſe, tunc partes ſuper allegationibus contrarijs, ad probandum admittantur, & cauſa vſque ad tres ſententias ſuper illo facto via ordinaria proſquitur, *hæc ille*.

Advertendum † tamen eſt, quod etſi adminiſtrator pro reddendis rationibus librum edere, ſive producere teneatur, *vt ſupra retulimus*, attamen librum edere vel exhibere non tenetur extra locum geſtæ adminiſtrationis, & ita (in terminis reddendæ rationis) tenet Paulus *in l. prætor ait in fin. ff. de eden. deciſ. Genu. 98. num. 4.* 24

Crederem tamen quod ſi extrà locum adminiſtrationis neceſſariò mittendus foret, vt puta de vna provincia ad aliam, Iudex debet adire viros idoneos, qui videant librum, vt ſciant quæ folia habeat, quidve contineat, ſuisq; rubricis folia ſubſigillent, ne fraus fiat, *ita Bart. in l. prætor ait. §. fi. ff. de edendo Azevetus in l. 9. tit. 6. lib. 4. recop. n. 4.* Meliùs tamen eſſet, vt rubricarentur folia, de manu alicuius notarij, qui in calce libri fidem faciat, qualiter tempore, quo traditur petenti illum tranſmitti, tot folia continebat, non tamen mitti debent originales libri de vno regno ad alium, vt inferiùs apparebit & conſtat *ex l. 10. tit. 18. lib. 5. recop.*

Debent † etiam à partibus, ſcripturæ communes in rationibus exhiberi, ad meliorem rationum claritatem & expeditionem, *vt in l. ſi quis ex argentarijs, §. cogentur. ff. de edendo,* & melius & expreſſius *in l. 17. tit. 2. par. 3. ibi: Eſſo miſmo ſeria quando los companneros tuuieſſen cartas de las quentas que fueſſen communales, o el perſoneroque tuuieſſe las cartas o las razones que pertenecieſſen a las coſas del huerfano, o mayordomo de ſennor, o maeſtro de moneda, o de otras obras de que tuuieſſe eſcrito de las quentas, o el recado dellas, ca en qualquier deſtas razones que auemos dicho, oen otras ſemeiantes dellas, tenudo es el que tuuiere las cartas, o los eſcritos de los moſtrar en iuyzio ſi gelo mandaren los ſennores dellos, o otros* 25

los, o otros que vuieren derecha razon para demandallos, vbi Gregorius verbo *companneros*, dicit, quod deciſio prædictæ legis partitæ, ad mercatores etiam extendi poſſet, & quod ipſi ad exhibendos libros rationum poſſunt compelli . ad intentionem actoris fundandam, & eum ſequitur Baeça *de decima tutoris, cap.3. num.183.*

26 Rurſus in propoſito † eſt advertendum, quod ſi plures tutores tutelam adminiſtraverunt ſimul, omnes edere debent libros rationum, aut ſi vnus edat ſolus, editioni ſe ſubſcribere debent alii, *vt in l. ſi quis ex argentariis, §. 1. verſic. nam etſi plures.*

27 Sed † modò in propoſito dubitatur, *an is, qui librum rationis, vel bilancium petit ab altero exhiberi, vel produci, talem librum vel bilancium productũ*
28 *& exhibitum approbare videatur.* † Et dicendum videtur, quod ex eo, quod quis librum vel bilancium exhiberi poſtulat, eoipſo in eo contenta & ſcripta approbare videatur, *arg. l. ad ſolutionem C. de re iudic.* vbi petens termi-
29 num ad ſolvendum iudicatum, videtur † iudicium approbare, quod ita tenent Roman. *conſ. 9. in fine. Gratus conſ. 47. num. 22. vol. 2. Natta conſ. 242. nu. 23. Cephalus conſ. 3. num. 45. Menoch. de recup. poſſeſſ. remedio 15. nu. 122. quos refert & ſequitur noviſſimè Pet. Surd. conſ. 43. num. 7.* Item ſi quis producat inſtrumentum minus ſolemne, videtur illud approbare, *ita Bald. in l. alia. col. 2. verſ. ſed pone quod quis confitetur. Cod. de his quibus vt indig. Alexand. conſ. 184. col. 2. lib. 7. Felyn. in cap. cum venerabilis, col. 7. limitat. 2. & ibi Decius col. 16. verſ. quinta concluſio. de exception. Iaſ. conſ. 161. col. 3. poſt medium lib. 2.*
30 † Sed eadem ratio approbationis videtur in petente ſcripturam vel librum exhiberi, quæ in illam producente. Satis enim producit inſtrumentum, qui illud produci poſtulat, quia actus productionis non tribuitur producenti, ſed petenti & mandanti exhibitionem & productionem fieri, *l. item eorum §. decuriones, ff. quod cuiuſque univerſi, nomi. facit. doctrina Bart. in l. vnum ex familia, §. ſi de Falcidia, num. 1. ff. de leg. 1.* vbi ſi conſilium generale, dat poteſtatem prioribus, nominandi prætorem, videtur prætor nominatus,
31 à conſilio mandante. † Et hanc ſententiam his & aliis argumentis defendit Aymon. *conſ. 275. ex num. 2. vſq; ad 4. Simon de Prætis de interpr. vltimar. volunt. lib. 5. dubit. 4. num. 66. mihi fol. 141. Petr. Surd. deciſ. 199. num. 6.* Comprobatur & ſententia ex eo, quia data & accepta in libro rationum conſcripta, dicuntur individua & connexa, maximè ſi omnia proficiſcuntur ex eodem negotio & adminiſtratione, *vt tradit Ripa in l. admonendi, num. 124. ff. de iureiur. (& latius ſuo loco dicemus) ex gloſſa ſingulari, in l. etiam, §. ex cauſa, ff. de minor. Curtius Senior conſ. 20.* Ergo petens productionem libri, ſive bilancij individui propter vnitatem officij, *vt voluit Ang. in l. ſumptus, C. de admi-*

adminiſt. tut. Corneus conſ. 81. lib. 4. verſ. ſaltem per talem productionem & exhibitionem, omnia in libro rationum contenta approbare videtur. *Hæc ille.*

Ego tamen prædictam Aymonis ſententiam, neque veram, neque iuri, vel rationi conſentaneam eſſe arbitror, in caſu, quo librum rationis vel aliquod aliud inſtrumentum commune exhiberi petatur: qui enim rationum exhibitionem petit, non vtique veram, vel falſam eam eſſe profitetur, neque in illam aliquo pacto conſentit, ſed illud duntaxat intendit, vt inſtrumentum rationum (quod ſibi & adminiſtratori commune eſt) exhibeatur, ad videndum, an ex eo experiundi ſit cauſa, *vt in l. exhibere, ff. ad exhibendum, & in l. locum habet, § hoc interdictum, ff. de tab. exhib.* † Vnde cum 32
quilibet habens rationes vel inſtrumenta communia, illa manifeſtare & exhibere teneatur, ad inſtantiam illius, cui communia etiam ſunt, vt tenent *Bart. Bald. & Salycet. in l. fi. Cod. de edendo.* Et de iure Regio in terminis eſt text. elegans, *in d. l. 17. tit. 2. part. 3 ibi: Quando alguno de los companneros tuuieſſe cartas de las quentas, que fueſſen comunales de todos, &c.* & ibi: *Ca en qualquier deſtas razones que avemos dicho, o en otras ſemoiantes de ellas, tenudo es el que tuuiere las cartas o los eſcrittos de los moſtrar en iuyzio, ſi gelo demandaren en iuyzio los ſennores dellas.* Non enim ex eo, quod vnus ex ſociis, vel alter, cuius interſit, rationes, quas non cognoverat, exhiberi petit, illis aſſentire videtur, ac veras illas eſſe confitetur, niſi expreſſè peteret, vt pars, in cuius poteſtate ſunt, illas rationes coram iudice producat, quia hoc caſu fortè haberet locum doctrina & ſententia Aym. Ex eo enim, quod qui productionem rationum per alium facit, per ſeipſum facere videtur, *ex vulgata reg. iuris.* Intelligo tamen, quod non omnia in libro rationum contenta ſimpliciter confiteri, & approbare videatur, ſed ęatenus, quatenus inſtrumentum vel librum rationis probat, *vt voluit Bart. in l. poſt legatum, n. 2. in fin. ff. de his quibus. vt indig. Alexand. conſ. 124. n. 4. vol. 7.* vbi dicunt, quod producens inſtrumentum, † non omnia videtur ſimpliciter confiteri, ſed 33
eatenus quatenus inſtrumentum probat, *ſequitur Roman. conſ. 234. Oſaſcus deciſ. Pedemont. 38. num. 10. quem refert & ſequitur Maſcard. de probat. concl. 16. num. 7.* Quod autem dicendum ſit, vbi parcellæ eſſent connexæ, inferius *cap. 13.* dicemus.

Adhoc † autem, vt liber rationum probet, videndum erit, quâ formâ 34
ſcriptus eſſe debeat. Et mercatoribus & aliis hominibus negotiorum, formam ſcribendi librum tradit textus *in leg. 10. tit. 18. libr. 5. recopil.* & de iure communi Baldus, *in rub. C. de conſtituta pecunia,* vbi dicit quod mercatores duos libros habere debent, Adverſaria, ſcilicet & Codicem rationum. Adverſaria † autem ita dicta ſunt quaſi ſemper præ manibus verſentur, in quibus 35

mercatores

mercatores, campſores & ſimiles, primum rationem accepti & expenſi, negligenter & ſine ordine (memoriæ duntaxat gratia) conſcribunt: & hic liber idiomate noſtro *borrador o manual* appellatur: alter verò liber, qui dicitur Codex rationum, in quo libro diligentiſſimè & ſingulari ordine, parcellæ manualis referuntur, & hic liber Hiſpano ſermone *libro de caxa*, appellatur. Et hanc ſententiam tenet Stracha *de merc. 2. par. n. 51.* & de prædictis libris & forma ſcribendi illos, expreſſam mentionem facit text. *in d. l. 10. recopilat.* cuius verba hæc ſunt: *Mandamos que de aqui adelante todos los bancos y cambios publicos y los mercaderes y otras qualeſquier perſonas, aſſi naturales como eſtrageros qua tratarem aſſi fuera deſtos Reynos, como en ellos ſean obligados a tener y aſſentar la quenta en lengua Caſtellana en ſus libros de caxa y manual por debe y ha do aver, por la orden que tienen los naturales deſtos Reynos aſſentando ordinero que recibiren y pagaren, y a aque perſonas, y dedonde ſon vezinos, para que por los dichos libros puedan dar quenta, de como y enque han pagado las mercaderias que traxeren de Reynos eſtrannos y ha como han proueydo el valor de los cambios que huuieren hecho para fuera deſtos Reynos, y que los tales libros noſe puedan entregar ni inuiar originalmente a ſus companneros ni mayores ſi no el traslado de ellos para que quando les fuere pedida quenta, la puedan dar y que los dichos mercaderes eſtrangeros tengan libros todos que ſean de ſus quendas, anſi de memorias como de ferias, como de otra qualquier condicion que ſean, que tocaren a negocios en lengua Caſtellana, y que entre la hoia del deue y ha de auer, no dexen hoias en blanco, y que las letras de cambio que dieren en los caſos, y para las partes y lugares donde ſe pueda cambiar paraganar en eſtos Reynos, las den en lengua Caſtellana, y las que dieren para fuera dellos, en lengua Caſtellana, o Toſcana, ſopena que los vnos y los otros que no cumplieren lo ſuſo dicho pierdan todolo que dexaren de aſſentar, y por la ſegunda vez el doble, y por la tercera la mitad de ſus bienes, y ſean deſterrados perpetuamente deſtos Reynos, y ſe reparta deſta manera. La vna terciaparte parta nueſtra Camera, la otra para el iuez quelo ſentenciare, y la otra para el que lo denunciare y los queno tuuieren la dicha quenta de ſus libros en lengua Caſtellana, ſe an condenados en pena de mil ducados, los quales ſe repartan en la forma ſuſo dicha.*

36 Sed modò † in propoſito dubitatur, an libro magiſtrali, ſiue de caxa non habenti omnes partitas jornalis ſive manualis, fides aliqua ſit adhibenda, & dicendum videtur, quod ſi partitæ in manuali deſcriptæ, in libro de caxa, ſive magiſtrali ſcriptæ non inveniantur, rationes non ſint perfectè conſcriptæ, ac per conſequens nulla fides tali libro rationum ſit adhibenda.

37 Quia vbi ex ratione † librorum reperitur, non omnia ſcripta fuiſſe, ſed aliqua omiſſa, præſumitur contra adminiſtratorem, factorem, mercatorem,

vel

vel campſorem, quod rationem non legitimè, ſed doloſè confecerit, *ita Socin. conſ. 109. verſ. confirmat. col. 2. lib. 1. Pariſ. conſ. 90. num. 29. lib. 1. Alciatus reſp. 46. tom. 2. lib. 6. num. 6. deciſ. Gennenſ. 173. num. 12.* Et ratio eſt: ſecundùm Alciatum, quia iornale & manuale, habetur loco protocolli, ſive originalis, ex quo formatur liber magiſtralis, vnde cum ambo non concordent in facto, ſerie & ſubſtantia formali partitarum, tali libro magiſtrali minimè eſt ſtandum. † Quinimo dicendum cenſeo, quod vbi vterque liber (ſcilicet 38
manuale & de caxa) ab vno ſolo ex ſociis eſt confectum, nec vni nec alteri præſcribenee credatur, quia mendax in vno in reliquis etiam mendax præſumitur, *argum. text. in l. fin. ff. de rei vendicat. authent. contra qui propriam. C. de non numerata pecunia*, & in regula, ſemel malus, & in terminis, ita tenet Pariſius *conſ. 19. vol. 1.*

Sed in † præſenti non abs re erit de alia quæri quæſtione, quid ſi vnus ex 39
ſociis fuit caxa ſocietatis, alter verò factor, qui emebat & vendebat, & qualibet hebdomada (in ſabbatho) emptiones in ſuis appapiris ſive manualibus ſcriptas ad librum magiſtralem ſive de caxa transferebat, manualibus illis retentis, dubitatur modò, an ſi ratio ab aliis ſociis exigatur, ab ipſa caxa, ipſe tam manualia illa, quàm librum de caxa exhibere teneatur, etiam ſe illa manualia rupiſſe, ſtatim quoad librum magiſtralem fuerunt translata, profiteatur & probet, & cum hæc quæſtio iam mihi patrocinanti contingeret, contra talem caxa, iuramentum in litem eſſe (meæ parti) deferendum propugnavi, & hoc ex ſequentibus fundamentis obtinui: † Primò, quia ex d. l. 40
regia, rationes ſocietatis reddi debent aliis ſociis manualibus, & libro de caxa, productis & exhibitis, vt patet ex text. ibi: *Y tengan manual y libro de caxa*, & rurſus ibi: *para que por los dichos libros puedan dar quenta.* Igitur illis non exhibitis, ratio minimè reddi poteſt, rurſus quia illa adverſaria, ſive manualia inſtrumenta communia ſocietatis dicuntur. Vnde cum ſocius teneatur communia omnia inſtrumenta in rationibus exhibere, *vt in l. 17. tit. 2. par. 3.* ibi *Eſſo miſmo ſeria quando alguno delos companneros tuvieſſe cartas de las quentas que fueſſen comunales de todos*, & rurſus in eadem lege. *Ca en qualquier deſtas razones que avemos dicho o en otras ſemeiantes dellas, tenudo es el que tuviere las cartas o los eſcritos, de los moſtrar en iuyzio: ſi gelo mandaren los ſennores dellas, o otros que vuieſſen derecha razon para demandallas.* vbi Greg. tenet quod vſurarius non ſolum tenetur edere libros, ſed etiam manualia proculdubio tam vni quàm alteri librum exhibere tenebitur.

Et prædicta ſententia eo maximè caſu procedit, ſcilicet, quando pro parte rationem ſibi reddi poſtulantis, liber magiſtralis de falſo redarguitur. Tali enim caſu, proculdubio ille, à quo ratio petitur, manualia exhibere

S debet,

debet, ſimul cum libro magiſtrali, quia ille liber habetur inſtar inſtrumenti, quod de falſo civiliter redarguitur, cuius fides nullo modo probatur, niſi & originale exhibeatur, vt *in authen. de tabellionib. §. fi. & ita tenet Bald. in l. Caſius col. 2. ff. de ſenato. Octavianus Chaquera deciſ. 117. n. 12.* Cum ergo iornale ſive manuale dicatur protocollum ex quo formatur liber magiſtralis ſive de caxa, vt voluit Alciatus *reſp. 64. tom. 2. lib. 6. n. 6. deciſ. Genuen. 173. n. 6.* manifeſtè convincitur, quod liber magiſtralis, dolum & malam fidem contineat, ſi manualia etiam ſimul cum illo non exhibeantur. Nec obſtaret quod reus diceret, prædicta manualia perdidiſſe, rupiſſe, & dilaceraſſe, & quod d. l. partitæ dicit, *el que los tuviere*, quod verbum dicit exiſtentiam, habilitatem, & poſſibilitatem exhibendi, quia cum rationes etiam cancellatæ communes ſint, quia per eas probatur debitum hinc inde proceſſiſſe, vt vtrique parti interſit eas apparere, ex tex. *in l. fullo. §. qui ancillam. ff de furtis*, ibi: *Nec refert cancellata nec ne ſint, quia ex his debitum magis ſolutum comprobari poteſt, & in l. diſſoluta. C. de fide inſtrum. & in auth. de mandatis princ. §. publicorum, & in l. 1. C. de apochis publi. & in l. nec in ea. C. de diſcuſſoribus lib. 10.* Et hanc ſententiam tenet Stracha *de contract. mercat pag. 441. num. 30.* nullo alio modo veritas apparere poterit per naturales illius actus probationes, & ideo adverſus illa manualia non exhibentem, juſtiſſimè iuramentum in litem defertur vſq; ad quantitatem per iudicem taxatam, *vt in l. in hac actione, §. præterea. ff. ad exhibendum, & in l. 19. tit. 2. par. 3.* Et ita iudicatum fuit in hac regali Cancellaria ſemel atque iterum, viſa ac reviſa cauſa in lite vertenti inter Anton. Monterum, & Andream Monterum civitatis Toletanæ concives, me pro dicto Antonio actore patrocinante. Hactenus de forma libri rationum mercatorum, campſorum & ſociorum.

41 Nunc verò videndum † reſtat, qua forma liber tutoris, vel curatoris alteriusve adminiſtratoris confici debeat. Et inprimis ſciendum eſt, quod nihil intereſt, quod liber rationis ſua propria tutoris, an alterius manu ſit conſcriptus, ita Abbas *in cap. 2. n. 12. de fide inſtrum. Ioannes Andreæ in additio. ad Specu. ti. de inſtrumento editio. §. nunc dicendum, in additione magna* & eos refert Stracha, *vbi ſupra, num. 65.* Quod ego verum intelligo, in libris tutorum & curatorum, ſecus tamen eſſet, ſi eſſet liber ſocietatis, quia licet probaret contra ſocium ſcribere mandantem, non tamen probaret contra alios ſocios, qui non mandaverunt, niſi in partitis omnino connexis, vt voluit Pariſius, *conſ. 47. Aym. de antiquitate 6. particula primæ partis princ. n. 56. Menòch. de arbit. caſu 92. nu. 8.* vbi diverſitatem conſtituit, inter librum conſcriptum de mandato vnius ſocij, & eum qui ſcriptus fuit ab inſtitore ab omnibus ſocijs approbato.

Vt

Vt igitur à capite † huius libri rationis formam deſcribamus, in primis 42
ſciendum erit, quod liber rationum cuiuſcumque adminiſtrationis inſcriptionem ſeu præfationem habere debet, in hunc modum. Hic eſt liber rationis tutelæ Titij, mei minoris, vel talis ſocietatis, eo modo, quo realiter veram & cognoſcibilem talis libri confectionem & intentionem oſtendat, ita vt dubitari non poſſit, librum illum ad rationes de quibus agitur convenientem eſſe, & quod prædicta inſcriptio, præſertim in libris mercatorum, fieri debeat, tenuit Decius, *conſ.21.nu.1.Soci.conſ.87.colum.3.& 4.verſ.circa ſecundam, Stracha vbi ſupra, num.53.*

Præterea, vt talis liber rationum legitimè confectus dici poſſit, taliter debet eſſe ordinatus, vt ex eo computationes, probè ac improbè ſint relatæ, explorari poſſit. Tunc autem computationes rectè explorantur, cum acceptum benè latum eſt, & expenſum ſimiliter probè eſt expenſum, adhoc ergo accepta & data, probè poſita eſſe debent, vt docet Conſultus, *in l.cum ſeruus ff.de conditio.& demonſtrat.Bart in l.2.C.de naviculariis*, vbi dicit. Nota ex hac lege, conficiendarum rationum modum. ab officialibus qui multa recipiunt, & multa ad alios transferunt. Debent enim quæ receperunt ſcribere, & quidem nominatim à quo receperint, & ex qua cauſa, *vt in l.apparitores.Cod.de exacto.tribut.* Item cui dederint nominatim, *vt in l. neminem.Cod. de ſuſcept. & arcar.* † Item & diem receptarum rerum ſpeciatim 43
ſcribere; ſi enim prædicta ſpeciatim & ſigillatim non ſcripſerint, non videtur reddita ratio, cum ille, cui eſt reddenda, non poſſit ex libro intelligere & agnoſcere, ſiquid machinationis in ipſius rationibus ſit admiſſum, *vt in d. l.neminem.* Ratio enim quæ non poteſt intelligi, non videtur reddi, *l.23. tit. 19.lib.9.recop ibi: Y dar quenta clara y cierta at arrendador.* † Quinimò & intri- 44
cata ratio non eſt ratio, *vt in l.argentarius.§.edi.ff.de edendo*, ſed magis ex intricatione rationum fraus & dolus præſumitur, & adverſus illam intricantem iuramentum in litem deferri poteſt, *l.ſumma 22.ff.de peculio, & ibi Bart. tenet.Bobadilla in ſua politica prætorum, lib. 5. cap.4.n.71.* † licet prædicta ſen- 45
tentia locum non habeat, circa minutas expenſas, quia, etſi intricatæ eſſent ſcriptæ, iuramento tamen adminiſtratoris ſtandum eſſet, *vt in l. fin. §. in computatione, & ibi notant communiter ſcribentes. C. de iure delibe. & in l. ſi quid pro redemptione ff. de donat. & in l. divus, ff. ſi cui plus quàm per l.Falcid. & tenet Molin. in conſuet. Pariſ.gl.6. §.6.n.25. & ita explicat Bobadilla, vbi ſupra n.73.* & ſic erit † intelligendus text. *in l. 112. ſtili.* quatenus dicitur, quod 46
adminiſtratoris iuramento ſtatur, quando dubitatur, an aliquid acceperit nec ne. Quæ autem dicantur expenſæ minutæ, inferius dicemus.

Debent † igitur adminiſtratores omnia ſingulariter, explicitè & particu- 47
latim,

latim, in libro rationum deſcribere, vt poſt Bartol. *vbi ſupra* voluit Bald. *conſ.150. deciſ. Genuen. 164. n. 22. & deciſ. 137.* Maſcardus *de probatio. 2. part. caſu 976. num. 7.* Stracha *in loco proximè citato, num. 58. Baeça de decima c. 3. n. 282.* Ex ſimili namque deſcriptione, adminiſtrator ſuam diligentiam & bonam fidem demonſtrat, *vt in l. 1. §. officio ff. de tutel. & ratio. diſtra. ibi. Sic enim actus ſui fides & diligentia demonſtratur,* & è converſo ſi id non faciat, dolus, remiſſio, & negligentia manifeſtè arguitur, vt tenet Aym. *de antiquita. limitatione 4. nu. 44. & conſ. 225. nu. 4. Molineus d. §. 6. num. 14. Iodoc. Damhauderius in tractat. de tutore c. vnico de tutor. & curator. iuſtificatione, nu. 10. Greg. Lopez in l. 25. t. 9. par. 2. verbo, darquenta.* Ad hoc ergo, vt tutoris, vel alterius adminiſtratoris dolus, culpa, vel negligentia circa libri confectionem argui non poſſit, debet eſſe cautus omnia ſcribendo, ſigillatim, ſingulariter, & de die in diem tam reſpectu eius quod recepit, quàm illius quod expendit, dicens ſic, tali anno collegi ex tali fundo tot modios tritici, vel ordei, & expendi in collectione tantum tali die in tot operarijs, &c. vel ſi ſolverit aliquid pro minore, dicat cauſam ex qua ſolvit, vel recepit, quia rationes etiam cauſam habere debent ex qua acceptum datumve ſit. Hoc enim ſonant illa verba quæ noſtro vulgari ſermone dici ſolent, *darquenta y razon*, & ita tenet Bart. *in l. 2. C. de navicula. lib. 11. Abbas in c. 2. n. 12. de fide inſtrum. Gutier. de iuramento confirmatorio 1. part. cap. 40. num. 18. Bobadilla lib. 5. politicæ ca. 4. nu. 71. Menoch. de arbitrarijs lib. 2. caſu 209. num. 14.* vbi dicit quod ille qui a-
48 liena negotia tractavit, † præſtare debet rationes legendas in ſuis codicib. non autem in folle exhibere, ab illis ſumptum, qui pecunias in marſupio oſtentant, nec qualis, quantave ſit oſtendunt, quemadmodum eleganter
49 explicat Alcia. *lib. 4. de verborum ſignificatione, nu. 4.* † Eraſmus *cent. 9. chiliad. 4. proverbio 37.* Quod ſi liber in folle, & ſine diſtinctione & expreſſione cauſæ dati & accepti ſcriptus ſit, procuidubio circa parcellas intricatas, vel difficillimæ ſpeculationis, adverſus talem adminiſtratorem iuramentum in litem locum habebit, *vt advertunt Plotus & Gutierrez in locis ſupra proximè citatis,* vbi dicunt, quod hoc caſu, ex ſolo domini juramento, res & rerum qualitas, æſtimatio, fructus, redditus & proventus probabuntur, ita ac ſi nullum librum rationum exhibuiſſet adminiſtrator. Et idem dicendum erit, vbi cauſa expenſi eſſet obſcura & intricata? æquiparantur enim hæc,
50 vel cauſam non adiicere, vel talem adhibere quæ intelligi nequeat. † Et ita in facto conſultus, reſpondit Alexand. *conſ. 172. num. 6. vol. 2. Bart. in l. quid-*
51 *quid aſtringendæ n. 1. de verbor. obligat.* † Quinimo & in propoſito dicit Bald. *in l. generaliter, quæſt. 4. C. de non nu. pecunia, nu. 9.* cauſam hanc aptam, petentem, & cohærentem eſſe oportere, idem tenuit Anania *conſil. 129.* licet

Bald.

Bald. *in rubr. C. de fide inſtrum. n. 33.* dicat, conjecturalem cauſam probare, & ad confirmationem ſcripturæ ſufficere, vbi alias cauſam probare oportet, ſi ſcriptura non eſſet. Et hanc ſententiam refert & ſequitur addit. ad Abb. *in c. 2. de fide inſtrum.* Iaſ. *in repet. l. admonendi. ſub nu. 96.* eamque probat Felyn. *in d. cap. 2. nu. 29.* Stracha *de mercatur. loco ſupra citato, nu. 60.*

Quod autem Bart. *in loco ſupracitato,* firmavit, ſcilicet † partitas ſcribendas fore cum die & conſule, ex tex. *in d. l. comperimus. C. de navicula. li. 10.* probari etiam videtur manifeſtè *in l. 1. §. editiones. ff. de edēdo.* ibi. *Rationes cum die & conſule edi debent.* Etr urſus ibi rationem reddit, dicens, *quoniam accepta & data non alius poſſunt apparere, niſi dies & conſul fuerit editus.* Quinimo & in propoſita ſpecie dixit Bald. *in d. rubr. C. de fide inſtrum. n. 30.* rationes neceſſario ſub certo die eſſe conſcribendas, & plerumq; conſulem addi ſolere, & hodie Principis, ſive Imperatoris nomen. Idque (ante eum) tenuit Ioan. Andr. *in loco ſupra proximè citato,* vbi, diem & conſulem expreſſim apponere, neceſſarium eſſe, dixit, idque probat Matheſel. *ſingul. 429.* Iaſ. plures referens, *in d l. admonendi. nu. 96.* Stracha, *vbi ſupra, nu. 61.* deciſ. Genuen. *126. num 4. & 173. num. 13.* 52

Contrariam tamen ſententiam, imò † quod omiſſio diei non noceat adminiſtratori, quo minus ſuo libro rationum fides adhibeatur (dummodo rationes ex tali libro rectè conferri poſſint, & ex illis de reliquis conſtet) videtur probari *in l. cum tabernam. §. idemq; ſit. ff. de pig.* vbi inſtrumentum privatum fidem facit, & debitum probat, etiamſi in eo dies, quo fuit confectum, appoſitus non ſit. Quæ † ſententia comprobatur ex his, quæ in propoſito rationum tradit Abb. *conſ. 28. vol. 1. numer. 1.* vbi dixit, quod obligatus ad rationem reddendam, ſatisfacit obligationi, ſi codicem rationum, vel membranas legendas tradat, & eius ſententia comprobatur ex tex. *in l. argentariis. §. edi. ff. de edendo.* ibi, *Sed vt ea ſola pars rationum, quæ ad inſtruendum aliquem pertineat, inſpiciatur & deſcribatur.* per quem tex. prædictam ſententiam tenuit Octavi. Oſaſcus *deciſ. 128. n. 5* Ioan. Garcia *de expenſis. c. 20. n. 22. verſ. vnde ſi liber.* Et quidem eorum opinio magis ac magis æquitati & bonæ fidei congruit. Non enim æquum eſſet, vt propter admodum levem omiſſionem juramentum in litem, adverſus adminiſtratorem præſtaretur. Modicus † namq; defectus non vitiat rationem, vt voluit Bald. *in l. 1. n. 2. C. ſi adverſus ſolu.* Plot. *in loco ſupra citato, §. 5. nu. 9. in parvis.* Molin. *d. gl. 6. n. 16.* Rurſus pro hac ſententia facit, quia † in reddenda ratione durè nimis (cum adminiſtratore vel alio illam reddente) agendum non eſt, nec † rationis receptio ſcrupuloſa eſſe debet *l. ſi ſervus, ff. de leg. 1.* Menoch. *de arbit. lib. 2. caſu 209. n. 34.* Bobad, *in ſua politica prætorum, lib. 5. c. 4. n. 72.* 53 54 55 56 57

Prædictam tamen diei omiſſionem rationem non vitiare, intellige, vbi ex eius omiſſione non reſultaret incertitudo, vt tenuit Baeça *de decima c. 3. num. 182.* qui refert Anchar. *conſ. 316.* qui mihi tale non probat, nec etiam probat Socinus ab ipſo relatus, *conſ. 46.* Sed nihilominus eius ſententia veriſſima eſt, & eam probat & firmat Molineus, *vbi ſupra num. 21.* vbi dicit, quod vbi ex omiſſione diei non emerſerit ambiguitas, ſive incertitudo, tunc ſufficit deſignaſſe annum, menſem, vel aliud tempus acceptæ vel expenſæ pecuniæ vtputa tempus vindemiarum, vel meſſium, quia ſufficit ratio, quæ diſpungi poſſit. Et eius ſententiam firmat Covarr. *pract. quæſt. cap. 20. num. 2. in fin.* & Ioſeph. Ludovic. *deciſ. 56. num. 14.*

Nec prædictis obſtat, quod pro contraria ſententia ſuperius retulimus. Et inprimis non obſtat text. *in d. l. comperimus.* quia in caſu illius text. ideo dies de neceſſitate eſt adhibendus, in receptione ſpecierum, quia ſpecies, quæ in navi includuntur, intra annum ſunt reſtituendæ, & ſic appoſitio diei neceſſariò requiritur, vt ſciri poſſit, quando ſint reſtituendæ, quove tempore earum ratio eſſet reddenda. Et ita ex contextura prædictæ legis colligitur.

Nec etiam obſtat text. *in d. l. 1. §. editiones.* quia textus ille loquitur in numulariis ſive campſoribus, qui lucrum ex pecunia ſibi tradita reddere tenentur. Non enim quantum fuiſſet lucrum, conſtare poſſet, niſi dies acceptæ pecuniæ ex eorum libris manifeſtè conſtaret. Et ita illum textum intellexit Bald. *in rub. C. de fide inſtr. n. 31. verſ. revertar.* ſentitq; Greg. Lopez *in l. 112. gl. verbo, translato, tit. 18. par. 6.* Ex qua ſolutione infero, quod ſi tutor ſcripſit in libro rationum minoris, quod dedit pecuniam mercatori ad lucrum, & diem non appoſuerit, adverſus eum iuramentum in litem deferri poſſit minori, ſi alias non conſtaret, ex qua die lucra computari deberent.

58 Advertendum etiam erit in propoſito, quod † licet ille, qui librum rationum exhibet, probare debeat, omnia eius capita vera eſſe, *vt in l. quæ ſub conditione,* & ibi notat Bart. *ff. de cond. & demonſt.* Molineus *vbi ſupra, n. 21.* hæc tamen probatio aliquando fieri poterit per privata ſyngrapha, nec ſemper authentica inſtrumenta, aut teſtes omni exceptione maiores expoſcit. Imò admittuntur probationes per coniecturas (arbitrio iudicis æſtimandas.) Is enim ex fide & integritate eius, qui expendit, & qualitate expenſarum, arbitrari poterit, admitti, an rejici debeant expenſæ, ita Corneus *in l. fin. §. in computatione. C. de iure delibe. Molineus d. nu. 21.* vbi dicit, quod
59 quando † expenſæ minutæ & modicæ ſunt, veluti quinque ſolidorum, ſufficit iuramentum eius, qui expendit, conſiderata eius qualitate, idq; ante eum voluit Speculator, *tit. de inſtrum. edit. §. nunc verò aliqua. verſ. 20. quid ſi exſecutor. Plotus in d. tract. de in litem iurand. in parva impreſſ. §. 12. n. 8. Baeça de decima*

decima tutor. cap.21. nu. 28. Ioan. Garcia *de expenſis, cap. 20 nu. 23.* Bobadilla noviſſimè, *in ſua politica prætor. lib.5. cap.4. nu.35.* vbi tenet, hoc ſervandum fore in libris maſarij, de conſilio hæredis, exſecutoris teſtamenti, tutoris & aliorum adminiſtratorum. Nec in his diem apponi neceſſarium eſſe reor, ſed ſaltem debebit apponere cauſam expenſi, quia alias expendenti non creditur, niſi cauſam expenſarum etiam minutarum adiiciat. Non enim debent tales expenſæ approbari, in quibus non apparet cauſa, ſed quædam profuſio, *vt in l. cum plures. §. in primis ff. de adminiſt. tut. & in d. §. officio* Tenet Bald. *in rubr. C. de fide inſtrum. nu. 34.* vbi concludit, dicens, quod in redditione rationum oportet, quod adminiſtratores aſſignent cauſas expenſarum, & ſi ſint veriſimiles, probantur expenſæ per libros ſuos, adiuncto iuramento, ſi vivunt, vt *in l. ſi quis pro redemptione. C. de donat.*

Advertendum tamen eſt quod licet Bald. loquatur conditionaliter, ſcilicet quando adminiſtrator, qui reddit rationem, vivit tempore, quo redditur ratio: (quaſi dicere velit,) quod adminiſtratore defuncto, & non iurante, hæredi incumberet onus probandi, adminiſtratorem mortuum partitas in libro deſcriptas (etiam cum cauſa) expendiſſe, cum ipſi hæredi, qui non expendit, juramentum deferri non poſſet, vt pote quia non eſſet benè inſtructus ſuper illis expenſis. Tamen in propoſito dicendum erit, quod etiamſi † adminiſtrator mortuus fuerit, libro ſuo (legitimo modo confe- 60
cto) fides ſit adhibenda in partitis veriſimilibus, quia mors non parum fidei addit ſcripturis mortuorum, vt voluit Bart. *in l. admonendi, nu. 27. ff. de jurejur.* Et † quod liber mortui maiorem fidem faciat, tradit Bal. *in l. compara-* 61
tiones, n.14. verſ. ſed iſta. C. de fide inſtrum. & in l. inter chartulas, C. de cnoveni. fiſci debitorib. li. 10. Socin. *conſ. 161. col. 2. verſ. neq; obſtat ſi dicatur, & conſ. 295. col. 2. poſt medium, verſ. 3. principaliter lib. 2.* Et in terminis ita tenet Paulus Caſtr. *conſ. 131.* quem ſequuntur Ruinus *conſ. 18. n. 2. lib. 4.* Brigianus *de finib. regundis, cap. 62. nu. fin.* Aym. *conſ. 265. nu. 5.* dicens, quod † vbi ad ſupplendam 62
fidem libri rationis, requiritur iuramentum ſcribentis, illud iuramentum neceſſarium non eſſet, vbi ſcribens mortuus iam fuiſſet, eo quia mors vim obtinet iuramenti. Et hanc ſententiam ſequitur Decius *in l. notabili 2. C. de edendo* idem *conſil. 151.* vbi dicit, quod mors illius, qui ſcripſit, æquipollet, ac ſi vivus iuraſſet, & eos omnes ſequitur Petrus Ioannes Ancharanas *quæſt. 55. nu 7. par. 1.* Aym. *de antiquitate. 1. part. §. nono vidimus nu. 36.* Damhauder. *de tutore fol. 84. num. 40.* plures pro hac ſententia adducit Maſcard. *de probat. 2. p. concluſ. 669. nu. 55.* Petrus Surdus *deciſ.... num. 7. & per totam.* Et eorum ſententia ex hoc comprobari videtur, quia non eſt præſumendum, quod tempore mortis mendacium in libro rationum à ſe ſcriptum non declaraſſet,

63 raſſet, cùm † quilibet moriens, etſi non præſumatur Sanctus Ioannes Baptiſta, vt dicit Aym. *conſ. 6. n. 5.* tamen præſumendum ſit, quod non fuerit immemor ſalutis æternæ, *vt in l. fin. C. ad leg. Iul. repetund.* & hoc à communiter accidentibus præſumi debet, vt dixit Aymon. *loco ſupra citato.* Socin. *conſ. 161. verſic. nec obſtat ſi dicatur prima parte.*

Crederem tamen, quod ſententia Pauli & ſequacium, non ſit ſimpliciter vera, ſed tali libro credendum ſit, concurrentibus aliquibus aliis adminiculis. Et ideo dixit Riminald. *conſ. 358. num. 14.* quod licet parcellis à mortuo in libro rationum deſcriptis, magis credatur, tamen non plenè, ſed ſemiplenè probet ipſius liber, & eum ſequitur Pariſ. *conſ. 7. num. 15. & 16.* Et idem Pariſius in propoſito dixit *conſ. 87. num. 6. lib. 1.* quod prædicta ſententia locum habeat, vbi ſumma eſſet modica, & eum ſequitur. Grat. *reſp. 81 n. 6. lib. 1.* Benintend. *deciſ. 47. num. 12.* Quinimò & Boër. *deciſ. 105. num. 5. & 6.* adhuc requirit, quod talis mortuus fuerit homo bonæ vitæ & famæ, & quod fuerit ſolitus ſcribere veritatem, quod in ſcriptura ſit cauſa debiti, & quod in libro ſit ſcriptum aliquid contra ſcribentem, idque tenet Guid. Pap. *deciſ. 441.* Petr. Ioan. Anchar. *loco ſupra cit. num. 6. & 7.* & *ibi num. 9.* tenet, quod etiam requiritur; quod conſiderentur & attendantur facultates ſcribentis, puta, quod creditor ſit ditior debitore. Cravet. *conſil. 73. num. 41.* Ioſeph. Ludovic. *deciſ. 88. à num. 3. vſq; ad 12.*

Rurſus credendum eſt libro rationum, quando ex operis evidentia conſtat & apparet tantum, quantum in libro dicitur, veriſimiliter expendi potuiſſe, quia tunc, etiamſi expenſa in parcella contenta ſit magna, libro rationis creditur, abſque alia probatione, modo aliæ coniecturæ adſint, vt voluit Bald. *in rubr. C. de inſtrumen. n. 34. verſ. interdum. & in l. quæ ſub conditione. ff. de condit. & demonſtrat.* Molineus *vbi ſupra, n. 19.* Bart. & communiter ſcribentes *in d. §. in computatione* Angel. *in §. fin. Inſtit. de verbor.* Ioan. Garcia *de expenſis, d. cap. 20. num. 23.* vbi dicit, quod appareat opus confectum, licet qui expendit & fabricari fecit, non ſcripſerit in libro rationum, quantum expenderit in materialibus, adhuc ex eo ſolo, quod ad oculum & ad ſenſum patet, de opere confecto, illi eſt in calculo recipiendum, quod per peritos fabros expendi poſſe declaratum fuerit, & quod ſufficit hoc caſu, quod tutor, vel alius adminiſtrator in libro rationum contulerit, quod tale ædificium fabricavit, in cuius conſtructione centum vel mille expendit: quia ſufficit, quod de opere confecto conſtet, per operis evidentiam, ita Gutierrez *de tutel. lib. 3. cap. 1. nu. 147.* Et idem dicendum erit, vbi Capitaneus generalis, cuſtos caſtri, vel aliàs ſimilis egregia perſona expendiſſet in cuſtodia caſtri, expugnatione alicuius civitatis vel regni: quia ſi di-

ceret in libro rationum, expendi tot millia Ducatorum, videlicet in ingeniis igneis, in exploratoribus, in miſſis & ſacrificiis pro bono eventu belli, adhuc ſine alia probatione illi eſſet talis parcella in calculo recipienda, ſi ex operis magnitudine, difficultate, & temporum opportunitate, tot millia Ducatorum expendi potuiſſet. Idq; retro ante temporibus Magno Duci Gundiſalvo Fernandez à Corduba contigiſſe, refert eius Chronica *lib.3. c.3. Illeſc.us in ſua hiſtoria Pontificali, ſub vita Iulij II. §.1.* vbi refert quod cum Catholicus Rex Ferdinandus adminiſtrationem regnorum Hiſpaniæ legitimè adeptus eſſet, tanquam avus invictiſſimi Caroli Quinti ſui nepotis ad inſtantiam quorundam æmulorum dicti Gundiſalvi, rationem ab eo exigit, de pecuniis ab ipſo receptis & expenſis, in devaſtatione Regni Neapolitani, & tandem cum de magna Ducatorum ſumma oneratus fuiſſet, per comites ſacrarum largitionum prædictus Gundiſalvus domi ſuæ reddidit, & libellum quendam rationis produxit, pro ſe exonerando, in quo in hunc modum ſcriptum erat: *Inprimis dico, quod in devaſtatione Regni Neapolitani in orationibus, miſſis & ſacrificiis (pro gratia & favore Dei & Sanctorum conſequendo) expendi ſummam ducentorum mille, ſexcentorum & triginta & ſex Ducatorum, & novem argenteos, quæ omnia inter monachos, moniales, clericos, pauperes & viduas diſtribui.* Et ſtatim in alia parcella dicebat: *Item quod expendi in exploratoribus & curſoribus, pro penetrandis & cognoſcendis arcanis & conſiliis inimicorum, ſummam ſexcentorum mille, quatuor centorum & nonaginta & quatuor Ducatorum cum dimidio.* Cum autem dictus Catholicus Rex Ferdinandus prædictas parcellas (ex operis magnitudine, & expendentis nobilitate & fide) certas reputaſſet, nulla alia expectata ratione prædictis parcellis acquievit, ac nullam aliam deinceps rationem ab illo exigi permiſit. Et quidem licet nonnulli ſenſerint, quod hoc gratiâ factum fuit, adhuc & re in iudicio ventilata, prædictus Magnus Dux iuſtam cauſam foveret ex doctrina Baldi *in loco citato. Molineus in d. §. 6. n. 25.* & in terminis ita tenet Barbat. *conſ. 46. col. 8. verſ. capio nunc.* vbi eleganter (ſuo more) loquitur conſulendo in cauſa Gregorij & Franciſci de Gonzaga, & ita tenet Molineus 64
neus *d. gl. 6. n. 25. Bald. conſ 418. n. 6. lib. 3. Gutier. vbi ſupra n. 162.*

Et prædicta ſententia nedum (vbi perſona expendentis nobilis & egregia eſſet) locum habet, verum etiam, vbi fuiſſet frater & tutor alicuius minoris vel abſentis maioris, cuius bona adminiſtrabat. Nam ex eo ſolo, quod affectio ſanguinis & pietatis ratio intervenit, credendum eſſet libro rationis, maximè ſi ex operis evidentia tantum expendere potuiſſe conſtitiſſet, & in fratre eo maximè locum habet, quia ratio, quæ exigitur à fratre tutore vel curatore, non debet eſſe ſcrupuloſa, partialis, vel rigida, præſertim inter

nobiles vel honeſtas perſonas, vt voluit Abb. *conſ. 12. dub. 6. lib. 1. & Socinus conſ. 73. lib. 1. & conſ. 40. lib. 4. Molineus in conſuet. Pariſ. tit. 1. §. 6. n. 18. Gregor. Lopez in lib. 26. tit. 12. part. 5. gl. verbo quenta. Ioan. Garcia de expenſ. cap. 20 n. 23. Ioan. Gutierrez de tutela lib. 3. cap. 1. n. 66.* Quod intellige verum, dummodò parcella ſit veriſimilis ex operis evidentia, licet nunquam ſit præſumendum, quod frater fratrem ſuum fraudare, & deprædare vellet, ita tenet Socin. *conſ. 160. col 3. in antiquis,* quem refert Ioannes de Licerier, *in tract. de primogenitura, lib. 2. quæſt. 3. num. 8.* Neque præſumitur odium inter fratres, imò eſt veriſimile, quod alter alterum diligat, *c. literas, de præſump. ibi: quem tanquam chariſſimum, &c.* & multa de fraternali amore refert Afflict. *deciſ. 129. num. 3.* vbi refert illud *Geneſis cap. 3. Commota ſunt viſcera eius in fratrem ſuum.* Secus tamen eſſet, vbi ex operis evidentia expenſarumratio non appareret, ſed ſimpliciter per fratrem in libro rationis ſcriptum eſſet: *Expendi tantum in tali vel tali re.* Inter conſanguineos enim, & etiam fratres, cautius fortè agendum foret, ex illo Ovidij Naſonis:

Vivitur ex rapto, non hoſpes ab hoſpite tutus,
Nec gener à ſocero, fratrum quoq; gratia rara eſt.

Et rurſus idem Ovidius (alio in loco) in propoſito dixit:

Quin lanient mundum, tanta eſt diſcordia fratrum.

Et ponderando fratrum avaritiam, Accurſius *in l. fin. ff. de rerum diviſione.* refert illud Lucani *in Pharſalia:*

Fraterno primi maduerunt ſanguine muri.

Quinimò & raro frates ſe amaſſe, teſtatur Tyraq. *de temporan. pœnis, cauſa 22. n. 3.* vbi multa refert exempla, quæ per te videri poterunt, ideoque etiam vbi rationes à fratre fratri præſtantur, iudex nimis cautè rationes perſpicere debet, ac circa illas prudenter arbitrari, an libro, vel partitis in eo deſcriptis, cum aliqua obſcuritate & involucro fides ſit præſtanda. Quod quidem ex ex affectione, fide, qualitate & integritate illius, qui rationem reddit, facilè perpendi poterit, vt voluit Menoch. *lib. 2. de arbitr. caſu 93. num. 3. Ioannes Garcia de expenſis, d. numero 23.*

Ex quibus adminiſtratoribus conſultum eſſe velim, vt codex ſuarum rationum bonam fidem contineat, non verò repugnantia, aut non veriſimilia, ſolertiamque & diligentiam indicent, quam natura actus requirit, vt conſuluit Iaſ. *conſ. 4. vol. 3.*

64 Quod † autem dicimus, veriſimilia continere debere, magni refert. Nam quando rationes veriſimilia continent, in his, quæ ſunt difficilis probationis, ſtatur iuramento ipſorum adminiſtratorum, alias autem ſecus, vt voluerunt Bartol. & Alexand. *in l. 1, in fin. C. de edendo.* Iaſ. *in repetitione l. admonendi. num.*

di.nu.102. Decius *conſil.596.ſub num.9.* Guid.Pap. *deciſ.441.* Molin. *vbi ſupra numero 24.*

Careat † etiam liber rationis cancellationibus, inductionibus, & ſuper- 65
inductionibus, & omni denique ſuſpicione. Quod maximè dicendum eſt
in libris mercatorum, campſorum, & ſociorum, quorum ſcripturæ loco ſen-
tentiæ habentur. Sola enim ſua fide tranſeunt in rem judicatam, hoc eſt, in
ſoliditatem firmitatis, & irrevocabilitatis, vt *in authent. de fidejuſſ. §. argen-
tariorum* & ita hoc ex tex. tenet Stracha *de mercatura, 2.p. nu. 64.*

Ad huius † autem libri rationis formam & fidem præciſè non requiritur, 66
quod de manu ipſius adminiſtratoris ſit ſcriptum. Quinimo ſufficit, etſi ab
aliquo tertio rationes deſcriptæ fuerint, vt voluit Abb. *in d.c.2. de fide inſtru-
ment. n. 12.* Ille enim ſcribere videtur, cuius nomine ſcriptum eſt *ex vulga.
reg. jur. Qui per alium.* Et in terminis ita tenet Bald. *in d. rubr. de fide inſtrum.
ſub. nu. 33. verſ. ſed hic quæro.* vbi dicit, quod † quicquid in libro mercatoris 67
penes ſe exiſtente, ſcriptum reperitur, omne id eius conſenſu & voluntate
ſcriptum cenſetur, niſi contrarium probetur, ex text. *in l. Celſus ff. de probat.
in l. auth. C. de fide inſtrum.* & ita tenet Stracha *vbi ſupra, nu. 65.*

Neque † etiam adminiſtratori nocebit, ſi rationes malè fuerint ordina- 68
tæ, eo quod perverſo ordine prius data, quam accepta, ſint in libro ratio-
num deſcripta, cum prius de acceptis, quam datis conſtare debeat, quia or-
dinis perverſio non vitiat rationem, cum facile reduci poſſit ad ordinem
intellectus, vt not. Aluer. *in l. quamvis. ff. de cond. & demonſt.*

Formam † autem ſingularem ad hoc, vt liber rationum benè dicatur 69
compoſitus, poſuit Molin. *in d. §. 6. num. 17.* dicens, quod adminiſtrator ſub
capite acceptorum, ponat vnum capitulum de rebus acceptis ab initio in
inventario contentis. Item aliud capitulum de rebus noviter additis, & in-
ventis, item aliud de fructibus aridis, aliud verò de fructibus liquidis, aliud
de canone emphyteuſeos, vel annuis redditibus, aliud de redditu inveſti-
turarum, & quod ſub capite expenſarum ponenda ſint capitula de expen-
ſis horum & aliorum fructuum, aut de reparatione rerum, & ſartis tectis,
aliud de ſolutis & traditis domino, vel alijs de eius mandato & voluntate,
aliud de expenſis extraordinariis, & aliud forte de his, quæ ex inventario
debuerat recipere: tamen abſque adminiſtratoris culpa recepta non ſunt.
Quod ſi ita faciat, ipſius ſolertiam, curam, & nimiam diligentiam demon-
ſtrat, ac per conſequens præſumendum erit, ipſum ſine dolo adminiſtraſſe.
Et eius ſententiam eo non relato tranſcripſit Damhaud. *de tutore. c.3. n.46.*

Sed pone, quod † difficultas, vel impoſſibilitas eſt in exhibitione libro-
rum. Dubitatur modo, *an ratio fieri poſſit aliter, hoc eſt, inſpecto bilancio, quod*

vulgo dicitur, carta quenta, vel manuali. Et dicendum videtur, quod non. Quod qui tenetur reddere rationem, neſſario librum rationum oſtendere debet, vt ex illo rectè perpendi poſſint partitæ acceptorum, & datorum, vt ſæpiſſimè dictum eſt ſupra: Nec ſufficit oſtendere liſtam, ſive bilancium, vel alios libros perfunctoriè ſcriptos, vt notanter tenuit Socin. *conſ. 24. vol. 1.* & in terminis ita placuit Rotæ Genuen. *deciſ. 187. ex Bald. conſ. 353. lib. 1.* Et ita tenet Stracha *de mercatur. 2. p. nu. 59.* quod eo maximè caſu locum haberet, vbi
71 manuale † ſcriptum eſſet cum breviaturis: eo quod hoc caſu facillimè dolus & fraus committi poſſet, arg. *l. 1. C. de formu. ſubla. ibi, aucupationes ſylla-*
72 *barum inſidiantes.* Qui † enim aliquid dicit, nomine, quo nuncupari ſolet, vti
73 debet, vt *in l. Labeo, §. idem Tubero, ff. de ſupect. lega.* Vox † enim, & eius ſignificatum habent ſe tanquam materia & forma, & cum oporteat in vnaquaq; re materiam & formam convenire, ita & in vocibus debet ſignificatum, tanquam forma, congruere voci, tanquam materiæ, vt eleganter voluit Bald. *in l. jus civile, col 2. ff. de juſt. & jur.* & ita tenet Brunus *in tract. de form t. de convent. matri.* Prædicta tamen ſententia fortè limitanda foret, vbi in initio adminiſtrationis, ſocietatis, vel alterius negotiationis, actum eſſet per ſcripturam, vt contrahentium ſcriptis, ſchedulis, epiſtolis, vel calculis privatis fides adhibenda foret, vel quod vim habeant ſcripturæ, vt voluit Belaſcus *de jure emphteut. q. 7. n. 15.* Quod ſi id ab initio factum non fuiſſet, rectè diſtinxit Rota Genuenſis in propoſito, *deciſ. 69. nu. 5.* quatenus conſtituit differentiam inter adminiſtrationem ſocietatis, vel alterius privatæ admini-
74 ſtrationis. Quia † primo caſu illis manualibus floglaciis ſeu appapiriis, (vel vt materno ſermone loquar) *manuales, o borradores,* credendum fore iudicavit, eo quod inter mercatores, ſocios, vel alios homines negotiorum ex bono & æquo agitur, non vero de apicibus iuris diſputatur. Et hanc ſententiam tenent Angel. *conſ. 79.* Fulgoſ. *conſ. 7. col. 16. in princ.* Ripa *in rubr. ff. de verb. n. 4.* Pariſ. *conſ. 88. n. 3. & 4. lib. 1.* Maran. *de ordin. judic. 4. p. n. 84.* Straca *de mercatu. ti. quomodo in cauſis mercatorum procedendum ſit n. 6.* & in terminis idem judicavit Senatus ipſe Genuen. *deciſ. 2. nu. 29.* Quod ſi adminiſtratio ſit alicuius rei particularis, adminiſtrator audiri non debet, niſi librum rationis juridicè, vel de more confectum exhibuerit, imo adverſus eum iuratur in litem, vt pote quia in officio ſuo negligens fuerit, in his, in quibus ex natura officij debuit eſſe diligens, vt patet ex ſuperius relatis, & ita Senatus Genuenſis judicavit, *vbi ſupra.*

Caveant † etiam adminiſtratores, tutores (maximè) & curatores, ne rationes ſuas cum rationibus pupillaribus promiſcuè deſcribant, quia ex eo ſolo in dolo præſumuntur, & minoribus) in dubijs) juramentum in litem deferri

deferri poteſt, vt voluit Socin. *conſ. 159. vol. 2. col. 2. verſic. ſecundo probatur.* Quinimo † & ſi tutor res proprias, vel etiam alienas in inventario, vel li- 76
bris rationum minoris deſcribat, eo ipſo res illæ præſumuntur eſſe minoris in tantum, vt nec ipſe tutor admittatur ad probandum, quod res erat propria ipſius, & illam in inventario ſcripſit, vt opinionem diuitiarum minoris conſervaret, vt voluit Imperator *in l. fi. verſ. ſi autem, C. arbit. tutelæ* & manifeſtè hoc probatur *in l. 120, tit. 18. p. 3.* Et ratio eſt, quia lex non præſumit, quod quis ſe obligare vellet, ad reſtitutionem earum rerum, quæ non recepit, *vt in d. l. part. ibi: Mandamos que tal contra decimiento no ſea cabido ni vala, maguer quiſieſſe probar lo que dize, ca non deue home ſoſpechar, que ficieſſe ſcriptura ſobre ſi de coſas que no vuieſſe recebido,* idque noviſſimè tradit Ioan. Guiter. *de tute lib. 2. c. 1. n. 100.* Caveat itidem tutor, ne in ſuo libro rationum ſcribat ſe aliquid pro minore recepiſſe, quod non recepit, quia ex eo ſolo ad probandum, quod non recepit, admitti non deberet, *vt in d. l. fi. & in d. l. part.* eo quod ex ſuo proprio adminiſtratoris libro accepiſſe convincitur. † Pro 77
qua ſententia eſt mihi tex. *in l. Lucius, §. tutelæ ff. de adminſt. tut.* vbi apochæ tutoris creditur de ſolutione ſibi facta, & ita voluit Cuma. *conſ. 24. col. 2. Baeça alios referens in tractatu de decima tutoris d. c. 2. n. 119.* & hanc ſententiam tenet Ripa *de peſte, n. 248. Salyc. in l. in contractib. §. quoniam. C. de non nume. pecu.* Si ergo apochæ creditur, multo maiori ratione credendum erit libro, ab ipſo tutore in rationibus exhibito, ſiquidem in inventario, & in libro rationis, eadem militat ratio, & fortè maior in libro rationum, quàm in inventario, cum inventarium ſcribatur à tabellione, *vt in d. l. fin.* Liber autem rationis ab ipſo adminiſtratore, vel ab alio ipſo mandante ſit ſcriptus, facit in argumento *l. non putavit, §. ſi quis ſua manu. ff. de bono. poſſeſ. cont. tab.*

Finaliter † etiam publicanus, ſive Gabellarius poteſt petere à mercatori- 78
bus, vt ſibi libros emptionum & venditionum exhibeat, vt ex illis ratio gabellæ calculetur, & vt liquido conſtare poſſit, quantum redactum fuerit ex pretio venditionum, quantumque fiſcus habere debeat, *vt in l. 25. tit. 19. lib. 16. recop.* Quâ autem forma talis liber ſcriptus eſſe debeat, ponit text. *in l. 23. eod. tit. & libro. Tu illas legito.*

SVMMARIA.

1 *Libri campſorum banchariorum, & mercatorum, an tam pro ſe, quàm contra ſe fidem faciant?*

2 *Cæſari a Marco Antonio obiectum fuit, quod avum argentarium habuiſſet.*

3 *Argentarios, & denſarios idem eſſe probatur.*

4 *Argentariorum munus, quod fuerit?*

 5 *Argen-*

5 Argentariorum cauſa publica eſt, & quod eorum inſtitutum fuerit.
6 Mercatores noſtri temporis, publicum miniſterium an gerant?
7 Libris banchariorum, etiam in partitis pro ſe ſcriptis, fides adhibetur.
8 Libro mercatoris pro ſe non eſt credendum, niſi ſaltem pro ſe habeat adminiculum vnius teſtis, & ipſe partitam pro ſe ſcriptam veram eſſe juraverit.
9 Libri campſorum, & mercatorum, qui habent fidem de publico, pro ſententia haberi debent & ſola ſua fide tranſeunt in rem judicatam.
10 Mercatores neutiq; de publico ſunt approbati.
11 Libro officialis de publico deputati an fides ſit adhibenda?
12 Libris campſorum, & banchariorum (in his, quæ pro ſe ſcribunt) an fides adhiberi debeat?
13 Libris campſorum, & banchariorum, tam pro ſe, quàm contra ſe, & in favorem tertij creditur.
14 Libris mercatorum, (quibus ex ſtatuti diſpoſitione, vel conſuetudine fides adhiberi debet) tam pro mercatoribus, quàm contra ipſos creditur.
15 Libro campſoris, ſive banchary (etiam ſi non ſit à publico putatus) ex aliquibus veriſimilibus circumſtantijs, judex poterit fidem adhibere, dummodo talis campſoris juramentum præcedat.
16 Libris campſorum, & banchariorum, ſive mercatorum, quando fides debet adhiberi, non ſolum in ſumma parva, verum etiam in magna.
17 Libro campſoris, banchary, vel mercatoris creditur, ſi ſit ſcriptus in forma contenta in lege, ſtatuto, vel conſuetudine.
18 Forma dat eſſe rei.
19 Forma non ſervata vitiatur actus.
20 Campſoribus, & bancharijs, qui non ſcribunt libros ſui officij in forma conſtituta in l.10.tit.18.lib.3.recop. pœna mille ducatorum imponitur.
21 Liber ſi ſcriptus ſit extra territorium, vbi forma ſcribendi illum data fuit, an fidem faciat in ipſo territorio, vbi talis forma ſervatur.
22 In foro mercatorum cauſæ de bono & æquo judicantur, nec de apicibus juris diſputatur.
23 Libro mercatoris, campſoris, vel banchary, qui aliqua falſitatis ſuſpicione laborat an credendum ſit.
24 Libro campſoris, banchary, vel mercatoris, in caſu quo fides adhiberi debeat, non creditur, ſi veriſimilia non contineat.
25 Adminicula plura, ex quibus libris campſorum, vel mercatorum creditur, cumulat Guidon. Papæ, deciſione 441.
26 Libris campſorum, vel mercatorum non eſt credendum, quando aliquid à ſuo miniſterio alienum continent.

27 Li-

27 *Libris campſorum vel mercatorum, quibus eſt credendum, non creditur contra tertium abſentem, cum quo actus geſtus non fuit.*

28 *Libro æſtimi an ſit credendum?*

29 *Libro campſoris vel mercatoris ſi credendum eſſet, adhibito ipſius iuramento, ſi talis campſor mortuus fuerit, antequam iuramentum ei delatum eſſet creditur ac ſi realiter iuraſſet, quia tali caſu mors habet vim iuramenti.*

30 *Moriens nunquam præſumitur immemor ſalutis æternæ.*

31 *Privilegia conceſſa libris campſorum vel mercatorum, non ſolum locum habent in his, qui actu cambia, vel mercaturam exercent, ſed etiam, vbi cambia aliquando exercuerunt, & ab illis ſe abſtinuerunt, dummodo ſcripti ſint in matricula mercatorum vel campſorum.*

32 *Libri mercatorum, campſorum vel banchariorum, ſi ſcripti ſint in forma conſueta, vel lege approbata, non ſolùm fidem faciunt, in loco vbi viget lex vel conſuetudo, ſed etiam alibi.*

33 *Statutum ſimpliciter loquens, trahi debet ad actus geſtos extra territorium inter ſubditos, quoad deciſionem cauſæ inter eos ventilandæ.*

34 *Campſor vel mercator ſi transmiſit literam de receptis ad alium correſponſalem, dicens: Dabis Titio mille prô eadem quantitate à me recepta de manu Sempronij pro illo, an dato, quod talis partita Sempronij non ſit in libro campſoris ſcripta, prædicta litera probet contra talem Titium.*

35 *Literæ transmiſſæ à mercatoribus ſuis correſponſalibus, habent vim publicorum inſtrumentorum.*

36 *Bilancium an fidem faciat in rationibus, cum libri haberi non poſſunt.*

CAPVT XI.

De fide, quæ adhiberi debet in rationibus, libris campſorum, banchariorum, & mercatorum.

NUnc videndum erit de fide, quæ in rationibus reddendis, libris campſorum, banchariorum & mercatorum adhiberi debet. † Et inprimis 1 dubitari contingit, an tales libri mercatorum, campſorum & banchariorum tam pro ſe, quàm contra ſe, & in favorem Tertij fidem faciant. Quocirca ſciendum erit, quod retroactis temporibus, libris argentariorum maxima fides adhiberi ſolebat, vt conſtat ex text. *in l. 4. 6. & 8. ff. de edendo.* Erant enim hi argentarij privati fœneratores, qui privatam negotiationem exercebant, & mercatorum loco habebantur, quæſtum namque aut in permutandis, aut fœnerandis pecuniis faciebant, licet ars hæc parùm honeſta Romæ fuit, vt ſcripſit Claudius Suetonius in Octaviani Cæſaris vita, *cap. 23.* † vbi refert Cæſari à Marco Antonio obiectum fuiſſe, quod avum argenta- 2
rium

rium habuiſſet. Argentarios verò & denſarios idem eſſe, ſcripſit Budeus *in annotationibus ad pandect.us, in l. ſi hominem, §. quotiens ff. depoſiti*, idque etiam docuit Bart. *in l.5.ff. de edendo. Hotoman. de verbis iur. verbo argentarius.*
3 *Corraſius in l.1.§. prætereà ff. de officio præfecti vrbis*, † licet ab his omnibus diſſentiat Signorolus de Homodeis *in tractat. de antiquo iure Romanorum, cap. 11. de argentariis & fœneratoribus.*

4 Argentarij † ergo iſti ſui fœnoris ac negotiationis librum rationis conficiebant, quod quidem exhibere, ſive edere tenebantur. Erat etenim eorum munus publicum, quia notariis noſtri temporis adæquabantur, *ſecundum Iaſ. Zaſ. & Oraſ. in l. prætor ait. ff. de edendo, & Matiencum in l. 1. gl. 7. tit. 18.*
5 *lib. 5. recop. n. 4.* † Et argentarii iſti multorum pecunias argenteas apud ſe habebant & mutuatitias ſub fœnore dabant. Quamobrem Caius IC. *in l. argentarius in princip. ff. de edendo.* argentariorum cauſam publicam eſſe firmavit, & eius ſententiam rectè interpretavit Alciat. *in l. 1. n. 14. C. de edendo*, dicens, quod principalis eorum opera erat, in pecuniis his ſuſcipiendis, & mutuandis, rationes de hoc diligenter conficiendo, vt cognoſcerent, quantum lucri, ij qui cum aliis negotia tractabant, habere deberent. Quos hodie in Italia, & Venetia Bancos, in Hiſpania verò Cambios appellamus, *vt ſcripſit Corraſius in d. §. præterea.* licet contrarium ſentiat Matiencus *vbi ſupra*, quatenus numularius tantum his cambiis, *n. 5.* aſſimulatur, quod ego & de argentario dicendum cenſeo, ex text. iuncta gl. verbo, *argentariorum in auth. de fideiuſſor. §. quid autem.* Credo tamen, quod numularii maiorem & ampliorem negotiandi facultatem habebant, quàm argentarii, quod ſolùm argenti negotiationem importat. Teſte Seneca, *lib. 1. declamationum*, & Cicerone *in oratione pro Cecinna.* Et his, mercatores noſtri temporis comparari non debent, *vt ſcripſit Alciat. in l. 1. n. 14. C. de edendo, Eguinarius Baro in l. ar-*
6 *gentarius. ff. eodem tit.* † Et ratio eſt, quia in mercatores noſtri temporis publicam cauſam, vel miniſterium non gerunt, ſed ſolum ad ſui commodum ſcribunt, nec in ſcribendo eorum principale munus eſt, vt argentariorum, & numulariorum munus erat.

Quibus in iure pro evidentia præſuppoſitis, dicendum erit, codicibus rationum prædictorum campſorum tam pro ſe, quàm etiam contra ſe, ac etiam contra tertium, cuius geſtum eſt negotium, credendum eſſe, *vt voluit Conſultus in l. argentarius, in princ. ff. de edendo, ibi: Nec intereſt cum ipſo argentario controverſia ſit, an cum alio fruſtra enim cogeret prætor argentarium*
7 *edere etiam contra ſe, niſi illi tertio fides libri nocere poſſet.* † Idq; in banchariorum Neapolitanorum libris ſervari teſtatur deciſio Genuenſis *38. nu. 2.* Vbi libris banchariorum etiam in his parcellis, quæ ſcriptæ ſunt in eorum favorem,

rem, fides adhibetur. Neque mirum, cum eorum fides de publico fuiſſet approbata, ex text. *in l. quadam, §. numularios, ff. de edendo, vbi Bartol. Menoch. lib. 2. de arbitr. caſ. 91. num. 8.* Et hanc dicit communem ſententiam Maſcard. *de probat. 2. part. caſu 971. num. 9.* vbi ſecus eſſe in libris mercatorum exiſtimat. † Dicit, inquam, mercatoris libro, pro ſe credendum non eſſe, niſi 8
ſaltem pro ſe habeat adminiculum vllius teſtis, & iuramentum mercatoris ipſius interveniat, ac tandem arbitrio iudicis hoc iudicandum relinquit. Quinimò & aliquando plenè probat, quando concurrunt multæ coniecturæ & adminicula, *vt plura referendo tenet Petrus Surdus deciſ. 199. numero 11.* Ex quibus comprobatur differentia, quam ſupra inter mercatores, & banchariоs, ſive campſores retulimus. Prædictus namque bancharii, ſeu cambii liber ad commodum illius, cuius nomine rationes conſcribuntur, fidem facit *vt in d. §. numularios, ibi: Quarum probatio ſcriptura, codicibusq; eorum maximè continetur, & frequentiſſimè ad fidem eorum recurritur*, idq; voluit *gl. ibi: Salyc. in d. l. 1. n. 10.* quam ſententiam malè ad libros mercatorum extendit Stracha *in tract. de mercat. 2. part. n. 64.* † Quatenus dicit, quod libri 9
campſorum, & mercatorum, quia habent fidem de publico, pro ſententia haberi debent, quia ſola ſua fide tranſeunt in rem iudicatam, & in ſoliditatem firmitatis, ex text. *in auth. de fideiuſſo. §. quod autem vers. argentariorum.* Textus enim iſte nullatenus ad mercatorum libros ſuam deciſionem extendit, vt patet, *ex d. verſ. ibi: Argentariorum quippe ſponſalibus, propter vtilitatem contrahentium, in ordine moderno durantibus.* vbi gloſ. *verbo, argentariorum*, fidem tantum argentariorum & numulariorum, qui alienam pecuniam publica auctoritate adminiſtrabant, † æquiparat fidei tabellionis, nihil tamen 10
de fide mercatorum recenſet. Vnde cum mercatores, neutique de publico ſint reputati, *vt voluit Menoch. de arbitr. caſu 91. n. 9. lib. 2.* ſed quilibet ſui privati commodi cauſa mercaturam faciat, nullo modo ipſius libris (etiam magiſtralibus) fides eſt adhibenda, niſi ſimul cum ſcriptura librorum concurrat aliqua probabilis præſumptio, vel coniectura, quæ iudicem movere poſſit, ad credendum talibus libris, & ſic erit eorum fides iudici arbitraria. † Et ita in terminis tenet Iaſ. *in l. decem, n. 35. & 36. ff. de verb. Cravet. de* 11
antiq. 6. particula primæ partis principalis, num. 68. Quo in loco libro officialis de publico deputati credendum reputat adverſus plures alios, qui contrariam tenuerunt ſententiam, & ita erit intelligenda ſententia Salyceti, *in leg. 1. col. 3. verſ. quæro, 2. Cod. de edendo, & Barbatiæ, conſil. 53. libr. 3.* quatenus tenent, ex iudicis arbitrio pendere, an libris mercatorum fides adhiberi debeat. Non enim arbitrari poterunt ſuper fide eorum, niſi aliis adminiculis, vel præſumptionibus ſimul concurrentibus, de quibus Guido Papa *deciſ. 44.*

12 Advertendum † tamen erit, quod licet libris campſorum, & banchariorum, qui à publico ſunt deputati, fides debeat adhiberi, *vt ſupra adnotavimus*, hoc tamen intelligendum eſt, cum ſcribit pro tertio in partitis dati & accepti, ſecus ſi pro ſe ſcribat. Et ideo dixit Bartol. *in d. §. numularios.* libris argentariorum ad eorum commodum olim fidem datam non fuiſſe, niſi in caſu, quo liber rationis ita connexas parcellas haberet, quarum pars acceptari, & pars repudiari non poſſet. Quæ ſententia manifeſtè probatur ex fide tabellionis, qui etiamſi de publico ſit deputatus, inſtrumentis, ab ipſo in eius favorem confectis, neutique fides adhibetur, eo quod in eius favorem ipſe facere non poſſit inſtrumenta, in quibus caveatur, alterum ſibi debitorem exiſtere, vel eum alteri ſolviſſe, *vt in l. de eo, & in l. Divus, ff. de falſis, & ita defendit Cravetta vbi ſupra, num. 66. & 67. ex Bart. & Baldo in l. ſi conſult. ff. de adopt.*

13 Contrariam † tamen ſententiam adverſus Bart. imo quod libris campſorum, & banchariorum pro tam ſe, quàm contra ſe, & in favorem Tertij credatur, tenent Aymon. *vbi ſupra num. 62. Molin. in conſuetud. Pariſ. tit. 1. §. 5. num. 23. Menoch. vbi ſupra num. 22.* Et ratio, quia ipſi nituntur, eſt efficax, & multum vrgens, videl. quia cum munus eorum circa pecuniariam mutuationem, & cætera ſuperius relata verſetur in eis, pariter eorum fides probatur *vt in l. ſi quis ex argentariis, §. rationem, ff. de edendo.* Quo iure etiam probatur, nullam eorum eſſe fidem, ſi quid præter eorum officium geſtum foret. In tabellionibus vero ſecus eſt, ij enim aliorum contractus, & geſta, tantum in ſcriptis redigere poſſunt, atque in hoc ſolum eorum officium verſatur, & in hoc fides eorum tantum probatur, non autem eis permittitur, vt propria negotia gerant, eaque in ſcriptis pro ſe redigent, & in hunc modum hanc difficultatem reſolvit idem Bart. *in d. §. numularios.* loquendo in his argen-
14 tarijs ſive numulariis, qui fidem à publico habent. † Quinimò & libris mercatorum, quibus ex ſtatuti diſpoſitione fides adhiberi debet, tam pro mercatore, quàm contra eum fides erit præſtanda, vt voluit Stracha *de mercat. loco ſupra citato, num. 64.* Quinimo etſi conſuetudine ſit introductum, vt æqualis fides adhibeatur libro mercatoris, quàm campſoris, conſuetudini erit inhærendum propter vtilitatem commerciorum, vt poſt Bald. & Salyc. *in l. exemplo. C. de probat.* tenent Covar. *pract. quæſt. cap. 22. num. 8. Menoch. vbi ſup. num. 19.* Hæc tamen conſuetudo (ſecundum Covarruviam) non eſſet temerè admittenda, ſed tunc demum, cum aliquot ex cauſis & circumſtantiis iuſtificaretur, quinimo & hoc caſu adhuc manebit iudicis arbitrio vt poſſit talem controverſiam diſcernere, iure & æquitate perpenſis, & loquendo in cambiis, & banchariis, qui non ſunt de publico approbati.

Hanc

Hanc ſententiam tenuerunt Salyc. & Barbatia, *vbi ſup. Iaſ. in repetitione l. admonendi, num. 121. in fine*: *reiecta opinione gloſſæ in d. §. numularios*, vbi dicunt, quod juxta perſonæ qualitatem, & rei quantitatem, ex aliquibus veroſimilibus circumſtantijs, libro bancharij, ſive campſoris, qui non eſt à publico approbatus iudex † fidem adhibere poterit, circa ea, quæ in eius favo- 15
rem ſcripta ſunt, dummodo ipſius campſoris, ſive mercatoris iuramentum interveniat. Et hanc ſententiam tenet Bibius *in ſuis communibus opinio. c. 309 Roland. conſ. 92.* quæ omnia ſunt intelligenda, dummodo libri talium campſorum, banchariorum, & mercatorum (quibus ex ſtatuto, vel conſuetudine, fides adhiberi debet) ſcripti ſint in forma contenta *in l. 10. tit. 18. lib. 5. recop. quam ſupra c. præcedenti retulimus.*

Et tenendo prædictam ſententiam, eam amplia, vt non ſolum in parvis 16
ſummis locum habeat, verum etiam in magnis, vt voluit Abb. *in c. bonæ el 2. nu. 30. de poſtulatio. prælatorum Iaſ. vbi ſup. nu 119.* & licet in hoc contrariam ſententiam teneat Decius *in l. 1. num. 4. C. de edendo*, tamen eorum ſententia fœdere diſtinctionis ad concordiam redigetur, duplici modo. Primo vt intelligas, Iaſonem & Abbatem locutos fuiſſe in eo, quia publico eſt approbatus, Decium verò in eo, qui publicam approbationem non habet. Secundo & melius, ſi intelligas, Iaſonem & Abbatem locutos fuiſſe in ſumma magna, veroſimili tamen, idq; ſi probabiliter conveniat qualitati negotiationis, & perſonarum. Decium verò locutum fuiſſe in ſumma indiſcreta, & non veroſimili, & ita prædictas doctorum ſententias fœdere diſtinctionis conciliandas fore profitetur Menoch. *d. caſu 91. n. 18.* vbi finaliter concludit, totum hoc ex iudicis arbitrio pendere.

Prædictam † tamen principalem concluſionem limita, ſi liber non eſſet 17
ſcriptus in forma contenta *in l. vel ſtatut.* quia forma legis non ſervata, minimè talibus libris fides adhibenda foret. † Forma namque dat eſſet rei, *cap.* 18
detrahe. 1. quæſt. 1. cap debitum † *de baptiſmo ſi is, qui quadraginta, §. quadam. ff.* 19
ad l. Falc. & ea non ſervata actus vitiatur, *vt in l. non dubium. C. de ll. l. 1. Cod. vt in poſſe. lega. Bertachi. de gabell nu. 39. memb. 2.* Quinimo & *in d. l. 10. regia*, non conficientibus libros ſecundum formam ab ipſa lege traditam, mille ſcutorum pœna eſt appoſita, vt conſtat ex ipſamet lege, ibi, *Y los que no tuvieren la dicha quenta de ſus libros en lengua Caſtellana, ſean condenados en pena de mil ducados, los quales ſe repartam, &c.*

Secundò limita, † ſi talis liber ſcriptus eſſet extra territorium, vbi viget 20
tale ſtatutum, vel conſuetudo, talibus libris fides non adhibeatur, vt poſt Iaſ. *in l. cunctos populos, n. 23. C. de ſum. trin. tenet Maſcard. concl. 976. n. 17.* quod fortè ſubintelligendum eſſet, niſi quæſtio eſſet inter mercatores, veluti co-

ram priore, & conſulibus, ibi enim cum cauſæ de bono & æquo judicari
21 debeant, † aliquo veritatis adminiculo concurrente, fides eſſet tali libro adhibenda, quia inter mercatores de apicibus iuris non diſputatur, *vt in l. ſi fidejuſſor, §. quædam, ff. mandati, ibi, de bona enim fide agitur. Cui non congruit de apicib. juris diſputare, ſed de hoc tantum, debitor fuerit nec ne.* Et in terminis noſtris ita tenuit Zaſius, *conſ. 115. n 35.* vbi dicit, ſe nunquam vidiſſe hoc contra dictum *Bald. conſ. 198. n. 5. vol. 1. deciſ. Genuen. 195. n. 12.*

22 Tertio † limita; niſi tales libri campſorum, vel mercatorum aliqua falſitatis ſuſpicione laboraſſent, tunc enim in nihilo illis eſſet credendum, *vt in l. ſi quis ex argentarijs, §. 1. ff. de edendo, tenet Salyc. vbi ſup. Iaſ. in d. l. admonendi n. 127. Stracha de mercat. tit. quomodo in cauſis mercatorum procedendum ſit nu. 39. Menoch. vbi ſup. n. 20. deciſ. Genu. 2. n. 32.* vbi dicit, quod non creditur ſuſpecto, ſtante ſtatuto, quod libro credatur.

23 Quarto † neq; libro etiam campſoris, vel bancharij, publicam fidem habentis, credendum eſſet, ſi veriſimilia non contineret, vt tenet Dec. *in l. 1. n. 3.*
24 *C. de edendo,* Aym. *vbi ſup. 6. par. nu. 24.* † plura verò adminicula, ex quibus libris mercatoris creditur, cumulavit Guido Papa *deciſ. 441.* vbi ad approbationem librorum ita articulandum fore firmavit, ſcil. quod talis mercator
25 eſt bonus, & probus vir. † Item quod talis mercator, cuius eſt liber, ſua pro-
26 pria cauſa debiti. † Item quod in tali libro ſcripta ſint aliqua debita contra ſe, & iſtis probatis ſequitur ſententia pro debito, in tali libro rationum deſcripto. Pluraque alia circa librorum comprobationem tradit Aym. *conſ. 275. nu. 9. verſ. conjectura autem.*

27 Quinto † talibus libris credendum non eſſet quando libri quid diverſum à ſuo miniſterio continerent, vt voluit Dec. *in c. poſt ceſſionem, n. 5. de probat. Aym. d. 6. p. n. 72. Stracha. vbi ſup. nu. 4. Alcia. de præſump. reg. 3. præſum. 9. nu. 12. Menoch. caſu 91. lib. 2. n. 22. & 23. Maſcar. de probat. caſu 976. n. 35.*

28 Vltimo † prædicti libri fidem non facerent contra tertium abſentem,
29 cum quo actus geſtus non fuit. † Nam res inter alios acta alijs nocere non poteſt, *vt in rubro, & nigro. C. res inter alios acta,* & in terminis id tenet Alex. *conſ. 63. lib. 5. Imola conſ. 96. in fin.* & eos refert & ſequitur Aym. *d. 6. p. n. 71. & eandem tenet ſententiam Tiraq. in tract. res inter alios acta, Menoch. vbi ſup. n. 25. & 26.* Vbi idem in libro æſtimi dicendum arbitratur, eo quod non probet contra tertium, *Alex. vbi ſup. Iaſ. in l. decem, n. 26. de verb. Decius in c. cum cauſam de probat. Molin. in conſuet. Pariſ. tit. 1. §. 5. n. 18. Affl. deciſ. 303.* Benè tamen verum eſt, quod talis liber etiam contra tertium qualem qualem faceret præſumptionem, vt voluit Iaſ. *loco ſupra citato.*

Illud tamen in propoſito omittendum non eſt, quod † caſu, quo tales 30
mercatores, vel campſores (pro adhibenda fide ſuis libris rationum) iura-
re deberent, vt ſupra retulimus, mortuo tali mercatore, vel campſore, ante-
quam ei iuramentum delatum eſſet, eius libro abſque iuramento ſtandum
foret, ac ſi realiter iuraſſet, quia vbi ad ſupplendam fidem libri rationis re-
quiritur iuramentum ſcribentis, illud non eſt neceſſarium mortuo tali ſcri-
bente, ante relationem iurimenti, vt voluit Paulus *conſi. 301. lib. 1.* quem ſe-
quitur Decius *in l. 1. 2. notab. C. de edendo. & in c. 2. col. 5. circa medium, verſ. eo*
modo, de fide inſtrum. Et ratio huius concluſionis ea eſt potiſſima, quia non
eſt veriſimile, quod † talis campſor, ſive mercator moriens, tales libros falſo 31
fabricatos voluiſſet dimittere, ſi ſciret aliquid falſi continere, cum moriens
non præſumatur immemor ſalutis æternæ, *vt in c. literas de præſump. & in l. fi.*
C. ad leg. Iul. repetund. Et hoc motus fundamento, hanc eandem ſententiam
firmavit Aym. *con. 275. n. 5. & 6. aliys fundamentis adductis.*

Et † ſupradictam concluſionem extende, vt non ſolum locum habeat in 32
mercatoribus, ſive campſoribus, actu cambia vel mercaturam exercentibus,
verum etiam & in his, qui ante mortem cambiare, vel mercari deſierunt,
dummodo ſcripti ſint in matricula mercatorum, vel à publico, conſue-
tudine, vel ſtatuto approbati eſſent, ita Maſcard. *vbi ſupra n. 25.* Stracha *vbi*
ſupra nu. 34. Menoch. *loco etiam ſuperius citato. n. 20.*

Præterea & illud oblivione tradendum non erit, quod ſi † liber merca- 33
toris vel campſoris ſcriptus ſit circa ſommam à lege, vel ſtatuto ſive conſue-
tudine patriæ, vbi deſcribitur data, non ſolum probationem faciet in ipſo
regno, civitate, vel villa, verum etiam in quibuſcunque aliis regnis, vbi diſ-
punguntur rationes, ita Ioan. Andr. *in addit. ad Speculat. §. nunc dicendum. in*
additione magna, quæ incipit, privatorum. Iaſ. *in l. cunctos populos, n. 13. C. de ſum-*
ma Trinit. Stracha pro hac ſententia plures referens *loco ſuperius relato, n. 31.*
Maſcard. *d. caſu 976. n. 20. & 21.* vbi dicit, quod ſi mercator codicem ſuarum
rationum conſcripſit in illa civitate, vbi pro ſe plenam fidem faceret, &
producat illum in alia civitate, vbi non vigeret ſimilis conſuetudo ſcriben-
di librum in illa forma, tamen virtute conſuetudinis loci, vbi liber ſcriptus
fuit, plenam faceret probationem, vbicunque ratio libri diſpungeretur.

Sed modo dubitatur, quid è contrario, ſi Hiſpalenſis mercator Vliſip-
ponæ vel Neapoli moram traxit, ibique in ſuo libro rationum adnotavit, ſe
Titio mercatori (itidem Hiſpalenſi) centum, quæ ei debebat, ſolviſſe, an
virtute legis, vel ſtatuti, vel etiam conſuetudinis, quæ Hiſpali vigebat, in
quo libro mercatoris vel campſoris certa forma conſcripto, fides erat adhi-
benda, tali partitæ Vliſipponæ vel Neapoli conſcriptæ, fides ſit adhibenda,

ac ſi Hiſpali ſcripta fuiſſent. In qua difficultate Bald. *in c. cum dilectis, de fide inſtrum.* tenet prædicto libro ſtandum non eſſe in favorem ſcribentis; Quia vbi lege vel ſtatuto cavetur, quod credatur libris vel ſcripturis mercatorum debet intelligi de ſcripturis factis per mercatores, in loco, vbi viget ſimile ſtatutum, & non alibi, & eius ſententiam refert & ſequitur Iaſ. *in dict. l. cunctos populos, nu. 23. verſ. intelligo ſane.*

Verum adverſus Baldi & ſequacium ſententiam vrget ſententia eiuſdem Baldi, quam refert Anachora. *in c. canon. ſtatuta de conſtit. q. 13. col. 190. & 191.*
34 vbi in terminis noſtræ quæſtionis affirmat, quod † ſtatutum ſimpliciter loquens, trahi debet ad actus geſtos extra territorium inter ſubditos, quoad deciſionem cauſæ, poſtea inter eoſdem ſubditos ventilandæ. Et hanc ſententiam videtur tenuiſſe Corneus *conſ. 319. nu. fin. verſ. & alias habemus.* licet tandem quæſtionem hanc inſolutam relinquat. Tamen Stracha, *vbi ſupra, num. 32.* primam Baldi ſententiam veriorem reputat. Ego tamen huic Baldi ſententiæ minimè aſſentire audeo, quinimo à veritatis limitibus & tramite rationis aberraſſe arbitror, cum, vt ſupra ex Covar. retulimus, mercatoribus maximè ſit favendum propter publicam vtilitatem commerciorum, vt *in c. fin. de treug. & pac.* Et cum eorum officium licitum ſit, in ſcribendis libris ad eorum officium pertinentibus, non vtiq; attendi debet conſuetudo loci, vel liber ſcriptus ſit, ſed ſufficit, quod conſtet de veritate ſolutionis per partitas veriſimiles ſcriptas in libro rationum, ſecundum formam vel conſuetudinem loci, vbi partita deſcripta fuit, quia, vt ſuperius retulimus, cum inter mercatores de bona fide agatur, non eſt de apicibus iuris diſputandum, ſed vtiq; de bono & æquo cauſæ debent iudicari. Et ideo in propoſito dicendum arbitror, quod quando liber ſcriptus fuerit ſecundum formã à iure, ſtatuto, vel conſuetudine traditam in loco domicilij, ſi rationes inter eoſdem concives extra regnum, vbi talis forma à lege vel conſuetudine non fuit præſtita, calculentur, talis partita ad formam ſui loci ſcripta, in calculo recipi debeat, etiam ſine alia probatione, dummodo ſcribens, ſive librũ producens, ſupradictis potiatur qualitatibus, ac rurſus, dummodo fori conſuetudine aliter non fuerit obſervatum quia tali caſu à conſuetudine foro probata diſcedere non vtique liceret, vt latè probavit Senatus Genuenſis, *deciſ. 84. num. 3. & 4.*

Pone etiam, quod quidam campſor vel mercator tranſmiſit literam ad alium correſponſalem, de receptis pecuniis, dicens: Dabis Titio mille pro eadem quantitate, quam à Sempronio pro eo recepi, an dato, quod dicta partita Sempronij non ſit in talis mercatoris libro ſcripta, prædicta litera probet contra illum Titium in favorem Sempronij. In qua difficultate

Cardi-

Cardinalis Zabarella, *conſ. 153. poſt princip.* dicendum exiſtimat, quod tales literæ ſaltem faciunt fidem, quoad illos, quibus miſſæ ſunt, & eandem ſententiam tenet Nicol. Boer. *deciſ. 333. num. 8.* dicens, prædictam ſententiam veram eſſe, maximè inter privatos, ac magis contra illos, qui publicas tenent ſtationes, ſeu banchas, quia tunc faciunt plenam fidem, ſicut enim ſtatur eorum libris, quoad omnes, *arg. eorum, vt notat Bart. in l. 2. §. divus, ff. de iure fiſci.* ſic & ſtandum erit eorum epiſtolis, quæ habentur loco librorum, eo quod de conſuetudine ipſorum regiſtrantur in libris magiſtralibus, & eorum ſententiam refert & ſequitur Menoch. *de arbitr. lib. 2. caſu 94. n. fin.* & loquendo in epiſtola prædicto modo tranſmiſſa, eandem ſententiam tenet Senatus Genuenſis, *deciſ. 2. n. 9. & 142. n. 1.* vbi tenet, quod † literæ, quæ mit- 35
tuntur inter mercatores, habent vim publicorum documentorum, de conſuetudine locorum, in quibus maximè vigent mercimonia, ex his, quæ notat Stracha *de mercat. 2. p. n. 64.*

An autem † bilancium fidem faciat in redditione rationis, cum libri ha- 36
beri non poſſunt? Dic, quod ſic. Et ita obtentum fuiſſe refert, *deciſ. Genu. 176. num. 22.* quinimo dicendum erit, quod ſi bilancium fuerit ad petentem rationem tranſmiſſum, eo quod non apparet, ab eo fuiſſe contradictum, tacitè illum acceptaſſe videtur, & ratio ex illo præſumitur reddita, vt tenet Natta *conſ. 40. per notata in l. ſi filiusfamilias, & ibi Salycet. ff. ad Maced. Alex. in l. non ſolum, § morte, n. 27. de nov. oper. nuntiat. deciſ. Genuenſ. ſup. relata, n. 4. & alij, quos refert Petr. Surd. deciſ. 199. num. 9. Maſcard. concl. 480. n. 1.*

SVMMARIA.

1. *Liber rationis ſocietatis, an plenè inter ſocios probet?*
2. *Pecuniam ſi quis dedit mercatori, ad honeſtam partem lucri, & talis mercator dicat in ſuo libro, ſuſtinuiſſe damnum furti, ruinæ, vel naufragij, & ſimilium, ea intra annum probare debet, aliàs eius libro non creditur.*
3. *Parcellæ ſcriptæ in libro ſocietatis, de manu alterius, quàm ſociorum, vel altero ex illis, non probant.*
4. *Parcella ſcripta in libro ſocietatis de manu inſtitoris vel factoris communis, integram fidem facit inter ſocios.*
5. *Liber rationis ſi ex aliquibus parcellis conſtet veritate conſcriptus, creditur ei etiam in alijs.*

CAPVT XII.

De fide libri rationis Societatis.

Reſtat nunc aliqua circa fidem libri ſocietatis breviter animadvertere. 1
Et illud inprimis ſciendum eſt, quod liber rationis ſocietatis plenè inter

ter ipſos ſocios probat, vt voluit Bald. *in rubr. C. de fide inſtr. num. 35.* Et non ſolum contra ſcribentem, verum etiam pro ſcribente fidem facit, vt per Socin. ſen. *conſ. 240. col. penult. verſ. quarto & vltimo reſpondeo. Purpur. in l. admonendi, n. 207.* licet tandem hoc arbitrio iudicis terminandum relinquant: Ego tamen non hoc ex arbitrio pendere, ſed librum Societatis inter ipſos ſocios plenè probare (tam pro ſcribente, quàm contra ſcribentem) exiſtimo, dummodo hæc duo concurrant, nempe quod veriſimilia contineat, ac rurſus, quod connexæ ſint parcellæ, hoc eſt, quod contineat data & accepta in eadem ſocietate. Et hanc ſententiam tenuit Alex. *conſ. 186. n. 1.* per notata *in l. inter chartulas, C. de conveni. fiſci debit.* & eum refert & ſequitur Menoch. *de arbitr. lib. 2. cap. 92. num. 3.*

Contrariam tamen ſententiam videtur tenuiſſe Bartol. & Plat. *in l. 2. C. de*
2 *naufragio,* dum ex illo textu deducunt, quod ſi † quis dedit pecuniam ſuam mercatori ad honeſtam partem lucri, & mercator in libro ſcribat, ſe damnum furti, rapinæ, incendij, vel naufragij paſſum fuiſſe, talis mercator intra annum de tali damno fidem facere debeat; aliàs eius libro non credatur. Igitur ex ſupradictis benè deducitur, quod libro ſimplici ſocietatis non ſit credendum abſque alia probatione.

Sed prædictis non obſtantibus, opinio prior eſt tenenda, ſcilicet quod libro ſocietatis omnino ſit credendum in his, quæ ſunt veriſimilia, connexa & ſubordinata, vt notat Bald. *vbi ſupra,* quem ſequitur Greg. Lop. *in l. 7. tit. 20. p. 5. gl. verbo, o por enganno.* Maſcard. *d. n. 38.* Menoch. *d. n. 5.* & non obſtat text. *in d. l. 2.* quia habet peculiarem rationem.

3 Prædictam tamen principalem concluſionem limita, quando † parcellæ non eſſent ſcriptæ manu alterius ex ſociis, ſed ab alio tertio, quia tali caſu liber ſocietatis circa illas parcellas fidem non faceret contra ſocium, qui illum ſcribere non mandavit, vt voluit Alex. *conſ. 186. num. 1.* Bald. *conſ. 247.* Menoch. *vbi ſupra num. 7.* Et ratio eſt ſecundum illos, quia adhoc, vt partitæ ſcriptæ in libro rationis ſocietatis fidem faciant, conſtare debet, fuiſſe ſcriptas ab altero ex ſociis, quia dum ab altero tertio ſcribitur, non dicitur, ſocium tali ſcripturæ conſenſiſſe, & ita ſcribentis perſonam approbaſſe, & ideo quamvis plenè probet contra mandantem, vt voluit Iaſ. *in d. l. admonendi. n. 110.* Pariſ. *conſ. 47. n. 4.* deciſ. Genuenſ. *31. num. 7.* non tamen probat contra
4 illum ſocium, qui tali ſcripturæ non conſenſit. Et ideo † ſi parcella fuiſſet ſcripta à communi ſociorum factore, vel inſtitore, etiamſi ſit ſcripta contra aliquem ex ſociis, ex quo ab omnibus eius perſona ſuper illo ſcribendi miniſterio fuit approbata, integram fidem faceret, tam pro ſocio, quàm contra ſocium, vt voluerunt Maſcard. *vbi ſupra n. 48.* Menoch. *d. c. 92. num. 9.*

Supra-

Supradicta tamen vera eſſe intelligas, vbi † talis liber ſocietatis ſcriptus
eſſet ſecundum formam traditam *in l. 10. tit. 18. lib. 5. recop.* hoc eſt, vt data & 5
accepta contineret, contra illum tantum, qui librum ſcripſit, fidem faceret,
non verò adverſus alios ſocios. Et ita explicavit Menoch. *vbi ſupra, num. 6.*
Maſcard. *loco ſupra citato num. 86.*

Illud tamen oblivioni tradendum non eſt, quod ſi liber rationis ſocietatis in aliquibus probaretur veritate ſcriptus, tunc etiam in aliis illi eſſet credendum, propter præſumptionem bonæ fidei, vt voluit Paul. *conſil. 301.* Aymon *conſil. 108. num. 6.*

SVMMARIA.

1 *Rationis in libro ſi quis ita ſcripſit, Accepi à Titio centum mutuo: Deinde in alia parcella dixit, Titio 30. perſolui? an parcella accepti acceptata per Titium, debeat etiam parcellam dati acceptare, vel an poſſit illam reſpuere.*

2 *Libro rationum licet credatur contra ſcribentem, minimè tamen pro ſcribente creditur.*

3 *Libro rationum an tam pro ſcribente, quàm contra ſcribentem credatur, iudicis arbitrio relinquitur.*

4 *Liber rationis de diverſis negotiis, & inter diverſas perſonas ſcriptus, ſi ab vno in vna parte probetur, non cenſetur probatus, quoad alios.*

5 *Vbi agitur de toto libro rationũ inter multas perſonas, de vno tamen negotio ad eas ſimul pertinente, ſi vnus ex ſociis illum probet, an alijs præiudicetur?*

6 *Socij, qui factorũ ſocietatẽ non conſtituerunt, an eius libro ſtare teneantur?*

7 *Vbi agitur de integro libro rationum, ex diverſis negotiis & cauſis inter eaſdem perſonas, qui aliquà libri capitula approbavit pro ſe, non tenetur approbare alia capitula diverſa contra ſe.*

8 *Cauſæ vbi diverſæ ſunt, variatio non improbatur.*

9 *Liber ſi contineat diverſa facta non connexa, & correſpectiva, non ſtatur illi pro ſcribente.*

10 *Quando agimus de integro libro rationum tutoris & curatoris, depoſitarij, œconomi, & ſimilium, ſi ille in aliquibus paginis ſcribat accepta ad vtilitatem ſui minoris, vel domini: in aliis verò ſcribat data vel impenſa diverſis modis, temporibus, vel cauſis, ſi minor vel dominus acceptat, quæ ad ſui commodum ſcripta ſunt, tenetur etiam acceptare, quæ dicuntur à tutore data.*

11 *Connexorum idem eſt iudicium, nec poteſt fieri de vno, quin fiat de reliquo.*

12 *Subſtitutiones in teſtamento factas non videtur approbare, qui iam legata approbavit, quia licet ſub ſcriptura teſtamenti contineantur, tamen connexa non ſunt.*

13 *Quando agitur de vna parcella in libro rationum ſcripta, inter eaſdem partes, & de eodem tempore, qui vult iuvari probatione talis libri pro ſe, an teneatur eiuſdem libri ſcripturam acceptare ad ſui detrimentum, & quid in hoc poſſit iudicis arbitrium.*

14 *Scripturæ fidem qui in vna parte probavit, in altera illi annexa, an poſſit illam improbare.*

15 *Librum producens pro ſe, ſi paratus ſit probare parcellam aliquam in eo contra ſe ſcriptam falſam eſſe, an ad probandam debeat admitti, etiamſi ſit partita connexa?*

16 *Connexum quid dicatur?*

17 *Liber rationis dicitur eſſe connexus, quando continet accepta & data.*

18 *Capitula ſeparata quando dicantur?*

19 *Plures cauſæ quando genere differunt, licet in eadem charta ſcribantur, tamen ſi qualibet pro ſe diſcernitur, non poſſunt eſſe connexæ.*

20 *Connexum & cohærens vnicæ adminiſtrationi, illud etiam dicitur, ſine quo adminiſtratio bene perfici non poteſt, ſive illud antecedat adminiſtrationem, ſive ſubſequatur.*

21 *Liber rationum quando continet plura facta, quæ ab eadem cauſa, negotio, vel adminiſtratione deſcendunt, illa facta eſſe cenſentur connexa.*

22 *Capitula non ex eo ſolo connexa dicuntur, quod ſub vno generali iure poſſint comprehendi, ſed quando talem connexitatem habent, vt non poſſit benè vnius ratio ſine alio diſcerni.*

CAPVT XIII.

De partitis connexis, vel ſeparatis in libro rationum ſcriptis, ac de fide libri rationis, pro, & contra illum producentem.

1 RESTAT nunc, vt † iam de partitis connexis & ſeparatis, quæ in libris rationum deſcribi ſolent, nonnulla tam vtilia quàm difficilia tractemus. Pone ergo, quod Sempronius in ſuo libro rationum ita ſcripſit: *Accepi à Titio mutuo centum.* Deinde in alia parcella dixit: *Sempronio triginta perſolvi.* Dubitatur modò, *An Titius, qui vult ſe iuvare dicto libro rationum contra Semponium, pro receptione dictorum centum, eidem etiam libro teneatur ſtare circa parcellam de triginta ſibi ſolutis, in eodem libro rationum ſcriptam?* Et quidem quæſtio noſtra admodum dubia antiquioribus viſa fuit, vt in tres diverſas opiniones ſe diviſerint. Et prima ſententia fuit Bartoli, *in l. quædam. §. nummularios, num. 2. ff. de edendo.* vbi tenet quod, talis Titius, qui ex dicto libro iuvari

iuvari deſiderat, circa parcellam de centum, ab ipſo Sempronio mutuo receptis, omnino dicto libro ſtare teneatur, circa parcellam de triginta ſibi ſolutis, in eodem libro deſcriptam. Et eum ſequitur Baldus. *in leg. rationes numero 1. Codic. de probationibus.* Et hanc ſententiam dixit communem Iaſon, *in repetitione l. admonendi. numero 125. ff. de jurejurand.* qui plures alios pro hac communi ſententia refert, & eos ſequitur Aymon *conſ. 275. nu. 4. & tract. de antiq. pag. 4. primæ partis principalis, n. 68.* Molineus *in conſuetud. Pariſ. tit. 1. §. 5. n. 19.* Pariſ *conſ. 90. n. 2. lib.* quorum opinio, ſi ita abſolutè intelligeretur, minimè probanda foret, *vt infra dicetur.*

Secunda opinio fuit Abbatis *in c. 2. nu. 10. in fin. de fide inſtrum. & in c. bonæ el 2. colum. vlt. de poſtula. prælator.* vbi tenet, quod licet libro rationum credatur † contra ſcribentem, minimè tamen pro ipſo ſcribente credatur, & eius 2 ſententiam firmavit Pariſ. *conſ. 47. num. 10. lib. 1.* & plures alij, quos conſulto omitto, quia eorum etiam opinio ita indiſtincte intellecta minimè ſuſtineri poſſet.

Bald. tamen *in rubr. C. de inſtrum. num. 35.* hanc quæſtionem, An † libro 3 rationum tam pro ſcribente, quàm contra ſcribentem credatur, iudicis arbitrio terminandam fore putabit. Cuius ſententiam ſequitur Curt. iun. *in d. l. admonendi. nu. 125. Decius in l. 1. n. 5. in fin. & ibi Bologn. n. 29. C. de edendo. Idem Decius in d. c. 2. n. 21. in fi. de fid. inſtrum. Molin. vbi ſup. nu. 19. & plures alij, quos refert Menoch. de arbitr. cap. 93 lib. 2. n. 2.* vbi hanc opinionem (proculdubio) veriorem exiſtimat. Et pro ea eſt text. elegans *in l. Publia Mævia, §. vlt. ff. depoſiti ibi, Iudicem æſtimaturũ.* quo jure adductus Baldus *conſ. 156. verſ. ſed ego non credo. vol. 3.* in facti ſpecie conſultus, reſpondit, iudicem hoc caſu conſiderare debere diligenter, an rei veritas inveniri poſſit, cauſa veriſimili ratione perpenſa. Quæ ſanè veritas, vbi iudici aliàs, quàm per coniecturas, liquere non poſſet, judex debet conſiderare ſcribentis qualitatem, ſi ſit vir bonus, & bonæ famæ, ſi quantitas parva ſit, vel magna. In dubio tamen Doctorum ſententiam ſequendam fore arbitratur, ſcilicet an connexa vel ſeparata ſint capitula, licet ipſe Menoch. etiam in caſibus à Doctoribus diſtinctis, iudicis arbitrium hac in re verſari exiſtimet, quamobrem plures caſus diſtinguendos fore in propoſito arbitratur.

Primus, quando agitur de libro rationum integro, inter diverſas perſonas, & de diverſis negotijs. Et hoc caſu dicendum exiſtimat, quod ſi vnus libri partem pro ſe probet, probatus erit etiam quod alios. Eius tamen ſententia maximè iuris inſtitutis in hoc adverſatur, niſi confiteamur, quod culpâ typographorum hic locus corruptus ſit. Cum enim ſcribere deberent, *li. probatus non ſit,* in mea impreſſione habeo, *li. probatus ſit.* quæ quidẽ dictio

(non) prorſus rei veritatatem mutat. Quod autem ſcriptoribus error verſetur, probatur evidenter ex iuribus, quæ pro ſe adducit. Dicit, inquam: *Nam & res inter alios acta alteri non nocet.* Et rurſus: *Quia hic ceſſat omnis connexitatis ratio, & cauſa.*

4 Sit ergo prima concluſio: Quod ſi † quis librum rationis de diverſis negotiis, & inter diverſas perſonas ſcriptum, in vna parte probet, non cenſeatur probatus, quod ad alias. Et ita concludit Bologn. *in l. 1. n. 23. C. de edendo.*

5 Secunda concluſio: Quando † agitur de toto ipſo libro rationum inter multas perſonas, de vno tamen negotio ad omnes ſimul pertinente, vtputa quando plures ſocij habent vnum factorem, ſeu ngotiorum geſtorem, vel inſtitorem ad negotium vnum, veluti ad artem lanæ, vel coriorum. Si is factor librum conficiat, ſuper actis & traficatis in illo negotio, ſi vnus ex ſocijs illum factorem fecit, & librum approbavit, ipſi ſocio ſcripta per ipſum factorem præjudicant, non verò aliis, qui eum non elegerunt, vel approbaverint. Quam ſententiam tenet Alex. *conſ. 186. n. 2. & 3.* vbi concludit, quo non compelluntur alij ſocij fidem præſtare libro illius inſtitoris, qui ab altero ſociorum (cæteris non mandantibus) ad ſcribendum adhibitus fuit. Quod
6 † ſi omnes talem factorem elegerunt, & vnus ex ſociis librum probet, in favorem alicuius tertij, omnibus aliis ſociis præiudicabit.

7 Tertia concluſio: Vbi agitur † de libro rationum integro, ex diverſis negotiis & cauſis (inter eaſdem tamen perſonas) qui aliqua libri capitula approbavit pro ſe, non tenetur approbare alia capitula diverſa contra ſe, vt ex ſequenti exemplo patebit. Pone enim, quod in pagina centeſima libri ſcriptum eſt *Ego Titius debeo Sempronio centum ex cauſa mutui.* Et poſtea in pagina ducenteſima dicit: *Sempronius debet mihi Titio quinquaginta ex pretio talis venditionis,* Si prædictus Semp. ad ſui vtilitatem acceptet parcellam de centum ſibi à Titio debitis, non tamen cogitur acceptare aliam de quinquaginta, in quibus ipſi (ex libro) factus eſt debitor Titij. Et ratio eſt, quia ſeparatæ ſunt parcellæ & cauſæ, quando parcellæ & cauſæ ſunt ſeparatæ: partem acceptare, & partem repudiare quilibet poteſt, *vt etiã. §. 1. ff. de min.*
8 vbi † enim diverſæ ſunt cauſæ, variatio non improbatur, *l. in cauſæ, §. 1. ff. de procur.* Et hanc ſententiã tenet Bart. *in l. quædam. §. numularios. ff. de edendo. Abb. in d. c. 2. n. 10. de fide inſtrum. & conſ. 36. in fi. li. 2 & plures, quos refert & ſequitur Aym. de antiq. 4. p. n. 68. Iaſ. & Rip. in d. l. admonendi hic n. 225. ille 124.*
9 *deciſ. Genuen. 16. nu. 4.* vbi dicit, quod † quando liber continet diverſa facta non connexa, & correſpectiva, non ſtatur illi pro ſcribente. Idque voluit Baldus *conſ. 156. in fi. lib. 3.* quod intelligit Aym. *vbi ſupr. n. 70.* niſi aliæ parcellæ diverſæ cauſæ veræ iudici viderentur, inſpecta perſonæ ſcribentis qualitate

tate, & quod ſcribens ſit probus vir, & partitæ ſint veriſimiles, & non magnæ, *& eum ſequitur Menoch. d. caſu 39. nu. 9.*

Quarta † concluſio, vbi agitur de libro rationum integro inter eaſdem 10 perſonas ex eodem negotio ab ſcribente tractato, nomini ſui adverſarij, vtpote quando agimus de libro rationum tutoris, curatoris, depoſitarij, vel œconomi, & ſimilium, ſi ille in aliquibus paginis ſcribat accepta ad vtilitatem ſui minoris, vel domini, in aliis verò ſcribat data, & impenſa diverſis modis, temporibus, vel cauſis, hoc caſu ſi minor, vel dominus acceptat, quæ ad ſui vtilitatem recepta fuiſſe ſcripta ſunt, tenetur etiam acceptare, quæ ſunt à tutore data. Quam ſententiam tenet gl. *in l. Publius. §. fin. ff. depoſiti Ang. in l. ſumtus. C. de adminiſt. tut. Cumanus, conſ. 136. Corneus, conſ. 81. col. penult. li. 4. Parlador. li. 2. rerum. quotid. c. fi. 1. p. §. 6. n. 20. Greg. Lup. in l. fi. tit. 18. pag. 3. gl. verbo, decimos, deciſione Genuen. 16. nu. 7.* vbi omnes vnanimiter fatentur, quod quando liber eſt confectus † ex neceſſitate officij, ſeu miniſterij, accepta & data in libro contenta quaſi connexa, & inſeparabilia iudicantur, propter vnitatem officii, idque eleganter probavit conſultus *in l. ſi quis ex argentarijs. §. ſi initiũ. ff. de edendo, ibi, communis omnis libri poſitio ſit Aym. conſ. 275. n. 3. & 4.* † Confirmatur, quia connexorum idem eſt judiciũ, 11 12 nec poteſt fieri de vno, quin fiat de reliquo, *c. ſi quis obiecerit c. ſi quis probandus 1. q. 3. c. quando, vbi Decius nota. 3. de judi.* Connexa namque pro vno reputantur, *l. quod conclave ff. de damno infecto. Aym. d. n. 4.*

Menoch. tamen *vbi ſupra nu. 10.* hanc ſententiam firmavit duobus additis, vnum ſcilicet, quod fides talis adminiſtratoris ſit approbata, *tex. in l. cum quæretur. ff. de adminiſt. tut.* & loquendo in adminiſtratore Reip. idem probat tex. *in l. Caius. ff. de vſuris.* Alterum, quod vnitatem, ſeu connexitatem negotij contineat, *vt in l. eum actum, §. plane ſi quid. ff. de neg. geſt. & inferius hoc late declarabimus.*

Quinta concluſio, quando agitur de ſola vna percella in libro rationum ſcripta inter eaſdem partes, quæ continet acceptum ab ſcribente, & pro eo datum & impenſum, quod quidem datum eſt ex vna cauſa, acceptum verò ex alia, diverſis temporibus. Hoc caſu ſi Sempronius acceptet librum ad ſui commodum, vt probet, ſe centum mutuo dediſſe, non tamen cogitur acceptare partem alteram, vt teneatur de commodato. Et ratio eſt, quia hæ ſunt ſeparatæ, & penitus diverſæ ob cauſarum diverſitatem, *vt tenuit Senatus Genuen. deciſ. 16. n. 4.* Quod hoc exemplo facilè demonſtratur ſi ſit ſcriptum in libro, *ego Titius à Sempronio Kalendis Februa: huius anni 1599. centum mutuo accepi.* Et ibi alia in proxima parcella ſit ſcriptum, *ego Titius torquem aureum commodato dedi Sempr. Idibus Februa. dicti anni.* Nam qui acceptat

illa centum mutuo dediſſe, non cogitur acceptare, quod in alia parcella dicitur commodato recepiſſe. Et ratio eſt in promptu, cum prædictæ parcellæ ſint ſeparatæ, ac penitus diverſæ ob cauſarum, & temporum diverſitatem. Neque obſtaret, quod in eadem pagina vtraque parcella ſcripta eſ-
13 ſet, quia non ex hoc connexa † dici poſſunt, *vt in d.l. etiam, §.1. & in l. ampliorem C. de appellat. & ita declarat. Menoch. d. caſu 93. num. 12.* vbi cum Alexan. Bellono, & aliis tenet, quod non cogitur approbare ſubſtitutiones in teſtamento factas, qui iam legata probavit, quia licet ſub vna ſcriptura contineantur, tamen connexæ non ſunt.

Sexta concl. Quando agitur de vna parcella in libro rationum deſcripta, inter eaſdem partes & eodem tempore. Hoc caſu, ſi Sempronius vult iuvari probatione dicti libri, vt ex illa centum petat, & dubitatur, *an teneatur reſiduum ſcripturæ acceptare ad ſui detrimentum.* in hoc maximè verſatur iudicis arbitrium, *vt voluit Bald. in rubr. C. de fide inſtrum. n. 35. & conſ. 156. in fi. lib. 3.* Pono exemplum: In libro rationum Titij reperitur ſcriptum in hunc modum: *Ego Titius centum habui mutuo à Sempronio, donec Rex noſter Philippus in Pinciam veniat.* Certè in hoc caſu iudex poterit arbitrari, an eidem Titio ſit credendum circa illam qualitatem temporis, quam ipſi commodato adiecit. Quam ſententiam probat ex *dicta l. Publia. §. vltim. in fine. ff. depoſiti. ibi: An autem is quoque, qui deberi ſibi cavit, in eadem epiſtola, decem probare poſſit, hoc quod ſcripſit, judicem æſtimaturum.* Neq; refert, quod ibi in epiſtola loquatur, quia inter librum & epiſtolam in hoc nulla eſt differentia, *vt voluit Abbas conſilio 36. in fine, lib. 2.* licet Matheſilan. *notab. 79.* inter librum rationum, & epiſtolam differentiam malè conſtituat. Quare non immerito à Ioanne Baptiſta, à S. Severino reprehenditur *in l. Admonendi num. 76.*

Nec prædictæ Matheſilani ſententiæ obſtat, ſi dicatur, quod epiſtola eſt vnum corpus, plura diverſa capitula continens; & ideo idem circa ipſam, quam circa ſententiam eſſe cenſendum, ſcilicet, vt qui vnum capitulum ſententiæ acceptavit, non teneatur acceptare alia, *vt in dict. leg. etiam §. 1. & in d. l. ampliorem*, & ideo aliter eſſe dicendum circa librum rationum, cum plures contineat partitas, quarum vna cum altera rationem quandam indiviſibilem continet, *vt voluit Bolognetus in d. l. 1. num. 23. Cod. de edendo.* Quia prædicta conſideratio vera non eſt, cum idem penitus ſit in epiſtola iuxta caſum à Iureconſulto deciſum *in dicta l. Publia. §. vltimo*, vt epiſtola factum vnum, dati ſcilicet, & accepti continebat, & tamen judicis arbitrio relinquitur. Nam ibi Titius depoſitarius per epiſtolam Sempronijs qui depoſuerant, ſignificauit, ſe ab ijs in depoſitum recepiſſe auri pondo decem,

decem, diſcos duos, & ſaccum deſignatum, & poſtmodum ſubiicit, data a b eo, eiſdem ſummis, dicens, *ex quibus debetis mihi decem, quos apud Titium depoſuiſtis. Item quos Trophimati decem. Item ex rationibus patris veſtri decem, & quod excurrit.* Depoſitarum ergo rerum rationem hoc in loco reddebat Titius, atque ita continet epiſtola parcellas plures, quarum vna ad alteram ſubordinatur, vt ad cauſam indiviſibilem, prout libro rationum continere videbatur. Et ita eleganter hanc ſententiam defendit Menochius omnino videndus, *vbi ſup. ex n.15. cum ſeqq.* dicens, quod ſi epiſtola illa ſeparata capitula continuiſſet, non dixiſſet ibi iudicem æſtimaturum. Sed fidem ei minimè adhibendam, vtpote quia ſimus in ſeparatis, *ex d.l. etiam ff. de minorib.* & finaliter cum Baldo *vbi ſup.* in puncto concludit, hunc caſum iudicis arbitrio relinqui. Ipſe enim ex coniecturis perpendet, quæ fides (hoc caſu) ſit tali partitæ adhibenda. Si verò nullum inveniat impedimentum, rectè iudicavit, ſi librum eandem fidem pro ſcribente, quam contra ſcribentem facere pronunciaverit, idque ille, qui libro iuvatur, non ægrè feret. Inconſtantis enim viri eſt, ſine cauſa iuſta, partem approbare, & partem impugnare in eadem inviduaque fide, *arg. l. in cauſa, §. 1. ff. de procurator. Bald. conſ. 156. ſupra relato. Bolog. conſ. 46. num. 9.*

Secundò, † quia qui ſcripturæ fidem in vna parte probavit, in altera illi 15 annexa vel connexa, non debet poſſe improbare, *vt in d.l. Caius de vſur.* Et ex hac ratione prædictam tenet ſententiam Decius *in d. l. 1. num. 5. C. de edendo. Iaſ. in d.l. admonendi, n. 125.* † Prædictam tamen ſententiam limita. Quan- 16 do is qui librum producit pro ſe, paratus eſſet probare partitam contra ſe in illo ſcriptam, falſam eſſe, quia hoc caſu, etiamſi quantumcunque ſit partita connexa, adhuc tamen non tenebitur illi in totum aſſentiri. Quæ ſententia comprobatur ex text. *in l. Aurelius, §. idem quæ ſit, ff. de lib. lega.* vbi probatur, quem poſſe verbis teſtamenti in aliquibus credere, quantum in fideicommiſſo impenſum ſit, & aliquibus de eiſdem impenſis non credere, ſi modo illa quæ negat, probare paratus ſit, non ita ſe habere, & ita Bartol. & alii, ibi ſentire videntur. *Menoch, vbi ſupra num. 19.*

Quoniam autem materia hæc de partitis connexis, & ſeparatis difficilior reddi poſſet, eo quod nondum habeamus regulas ad cognoſcendum, quæ ſit connexa, quæve fuerit ſeparata. Ideo pro vera earum cognitione dicendum erit, ex eo connexum quid dici, quaſi ex duobus ſit compoſitum. Eſt † 17 enim connectere, quaſi duo ſimul coniungere, vt reperitur apud Marcum Tullium *lib. 1. de Finib. ibi: amicitia cum voluptate connectitur.* Et rurſus in Oratione ad Piſonem dixit: *Connectere aliquid alicui rei.* Hinc quoque Virgilius *4. Georgicorum dixit:*

Aut

Aut illæ pedibus connexæ ad limina pendent.

Idque docuit Bald. *in c. cum omnes, num. 3. de conſtit. Felyn. in c. translato, num. 6. eod. tit.* vbi aliqua in propoſito adnotavit. Mihi autem ſatis perſuaſum erit connexum illud dici, quod ſeparari non poteſt, eo quod vna partita ad alterius perfectionem tendit, ex text. *in l. eum actum, §. planè, de negot. geſt. ibi: Planè ſi quid connexum fuit, vt ſeparari ratio eius, quod in ſervitute geſtum eſt, ab eo, quod in libertate geſſit, non poſſit, conſtat non venire in iudicium, vel mandati, vel negotiorum geſtorum, quod in ſervitute geſtum eſt.* Quod ex ſequentibus elucidabitur concluſionibus.

Prima ſit, † quod liber rationis dicitur eſſe connexus, quando continet
18 recepta & data inter eaſdem perſonas, vel etiam continet plura facta, quæ ab eodem negotio, ſive ab eadem cauſa, dependent, *vt voluit Bald. in l. 1. n. 6. verſ. quid ergo, C. de confeſſ. Iaſ. in l. admonendi, n. 109. verſ. quid tenendum. Greg. Lup. in l. fi. tit. 18. p. 3. gl. 1.* vbi connexam libri ſcripturam appellant, quæ ſub eodem contextu circa idem factum verſatur, veluti quando mercator ſcripſit in ſuo libro, ſe vendidiſſe talem petiam panni Sempronio, pro decem ſibi ſolvendis. Nam talis ſcriptura ab illo, qui emit, dividi non poteſt, tum quia eius extrema copulata procedunt, tum etiam quia non poteſt intellectus intelligere hunc contractum venditionis, niſi prius capiat rem venditam, & pretium pro ea determinatum, minimè enim perfecta eſt venditio, niſi ſimul atque de pretio convenerit, *§. 1. inſtit. de empt. & vendit.* Aliud exemplum Gregorii eſt, in mercatore, qui in libro ſuo ſcripſit, quod Titius depoſuit centum penes eum, & in eodem libro ſcripſit, quod tradidit Titio dicta centum, nam ſi Titius vult iuvari dicto libro pro ſe, tenetur etiam ei ſtare contra ſe, quia obligationes connexæ dicuntur, quæ ſe invicem reſpiciunt, vnâque facta eſt contemplatione alterius, vt tenet Petr. Surdus *deciſ. 258. num. 12.*

Et è contrario † cenſeri debent capitula ſeparata, quando mercator in-
19 ſcripſiſſet, ſe debere centum Sempronio ex cauſa depoſiti, & rurſus in alia parcella ſcripſiſſet, Sempronium ſibi centum debere ex cauſa mutui. Dicuntur enim diverſa capitula, & parcellæ, quando liber continet partitas ex diverſis cauſis proficiſcentes, vt voluit Bald. *d. n. 6.* quinimò voluit Abb. *in c. 2. n. 10. de fide inſtr.* ea dici capitula ſeparata, quando mercator vna die ſcripſit, ſe recepiſſe depoſitum de centum à Sempronio, & poſtea in alia parcella ſcripſit, quod ex illis quinquaginta dicto Sempronio reſtituit. Quā ſententiam tenuit etiam Lanfranc. *in c. quoniam contra, de probat. verbo, confeſſiones, num. 28. verſ. diverſa autem,* vbi dicit, quod ſi quis confiteatur, ſibi depoſitum eſſe factum, ipſumq; id reſtituiſſe, hæc capitula diverſa, & ſeparata

rata reputantur, eo quod diverſis temporibus facta videantur, idque voluit Iaſ. *in l. manifeſtè, col. penult. verſ. circa iſta, n. 8. ff. de iureiur. & ibi Curtius iun. n. 10. verſ. ſed hic cadit: Pacianus nouiſſimè in tract. de probat. 1. p. cap. 25. nu. 27: verſ. ſexto, limitatione & cap. 28. n. 26: & in propoſito Bald. in lectura legis adita, n. 94. verſ. decimo quinto quæritur. C. de edendo.* † Eleganter regulam hanc 20
de partitis ſeparatis exemplificat, dicens, quod quando plures cauſæ genere differunt, licet in eadem carta ſcribantur, tamen ſi quælibet per ſe diſcernitur, non poſſunt dici connexæ, & Inferendo ad vnitatem & diverſitatem libellorum dicit, quod quando plura vno & eodem iure petuntur, vt quia emi plures ſervos vno pretio, quos peto, hoc caſu vna eſt cauſa, & vna eſt actio, itidem & vnus eſt libellus. Si autem petuntur diverſo iure, aut plures cauſæ ſupponuntur vni actioni in genere, vt plures actiones, plures ſocietates, pluresve hæreditates, tunc ſi genus inſpiciatur, vnus eſt libellus, quia vna eſt concluſio. Si autem ſpeciem quamlibet inſpicias, plures ſunt, quia concluſio eſt vna æquivocè, non verò vnivocè. Cum verò plures cauſæ genere differunt, tunc plures libelli ſunt in omni conſideratione, & tanquam pro pluribus ſportulæ debentur, licet ſecus ſit in connexis, & hanc Baldi ſententiam ſequitur Curtius ſen. *conſ. 20. num. 23. Pacianus vbi ſupra, num. 27.*

Secunda † concluſio: connexum & cohærens vnicæ adminiſtrationi il- 21
lud etiam dicitur, ſine quo adminiſtratio benè perfici non poſſet, ſive illud antecedat adminiſtrationem ſive ſubſequatur, vt ſi tutor in ſuo libro rationum ſequentes parcellas poſuit: anno 1599. collegi ex vineis mei minoris 100. amphoras vini, & poſtmodum in parcellis dati ponat: anno 1599. in laborando vineas & colligendo vindemiam, & doliorum † reparatione ex- 22
pendi triginta, procul dubio hoc caſu, minor, qui tutorem vult onerari de centum amphoris vini à ſe collectis, illo anno, ex quadam neceſſaria conſequentia, videtur confiteri partitam expenſi, quia quando liber rationum continet plura facta, quæ ab eadem cauſa, vel negotio, ſive adminiſtratione dependent, licet tempore differant illa, cenſentur eſſe connexa, quia ſive vno ſive alio tempore factum fuerit, ſatis eſt, quod eadem cauſa & vnica verborum conceptio, *vt tenet Cavalc. deciſ. 16. nu. 9. 2. part. quem & alios pro hac ſententia adducit Pet. Surd. deciſ. 259. num. 10. idq; voluit Accurſ. in l. tres tutores, §. inde verbo, ſeparari. ff. de adminiſtr. tutor.* vbi dicit, laborem colligendi ſegetes, & triturandi frumentum, eſſe adeo coniunctum ipſi ſegeti, vt minimè ſeparari poſſint. Quam ſententiam confirmat Aretinus, *conſ. 26. verſ. his breviter.* quibus adſtipulatur doctrina Curtii iunioris *conſilio 20. numero 23.* dicentis, quod illa connexa dicuntur, quæ ab eodem negotio procedunt.

Advertendum tamen eſt, quod vnitas adminiſtrationis, non eſt impedimento, quo minùs ſeparata poſſint eſſe capitula, quod manifeſtè probatur *ex tex. in l. etiam §. ex cauſa, ff. de minor.* vbi ſatis liquidè apparet, quod adminiſtratio tutelæ, vel curæ erat vnica, & tamen in illa adminiſtratione alia capitula erant connexa & alia ſeparata. Quapropter ibi cautum fuit, vt reſtitutio impetrata, quoad certa capitula, adverſus ſententiam vniverſaliter latam in cauſa tutelæ, non reſcindat ſententiam in certis capitulis ſeparatis, ad ipſam adminiſtrationem pertinentibus nec hoc mirum erit. Nam ſicut in vnica adminiſtratione tutelæ, vel alterius adminiſtrationis, plures & diverſi actus ex diverſis cauſis contingere ſolent, vt emendo vel mutuando, & cætera id genus faciendo, ita etiam valde abſurdum eſſet dicere, quod capitula facta de emptione fundi, eſſent connexa capitulis factis de mutuo frumenti, ſub prætextu, quod omnia hæc ad vnicam adminiſtrationẽ pertinent. Non
23 ergo ex eo ſolo capitula † connexa dicuntur, quod ſub vno generali iure poſſunt compræhendi. Sed quando talem connexitatem habent, vt non poſſit benè vnius ratio ſine alia diſcerni, vt ſuperius ex Imola retulimus. Ex quibus patet benè ſenſiſſe Accurſ. *in d. §. ex cauſa.* quatenus voluit, quod in adminiſtratione curæ, quæ vnica eſt, poſſunt eſſe capitula ſeparata, quando in vno ageretur de adminiſtratione vini, *facit gl. in l. ſed & cum aliquis. ff. de neg. geſt.* vbi cavetur, quod licet dicatur vnica adminiſtratio, quando vnus accedit tanquam omnia mea negotia geſturus, tamen quia plures actus in hac adminiſtratione concurrunt, non eſſet bona conſequentia, hæc eſt vnica adminiſtratio, ergo omnia capitula talis adminiſtrationis adeo ſunt connexa, vt inſeparabilia cenſeri debeant, & ita conſuluit Roman. *conſ. 346. n. 5. verſ. nec præmiſſis refragatur,* & prædictam gl. ſententiam refert, & ſequitur Iaſon *in d. l. admonendi, n. 160. verſ. qualiter autem intelligatur.*

Sit igitur in propoſita ſpecie vnicæ adminiſtrationis indubitata concluſio, quod ſi agitur de connexione in genere, tunc omnia capitula poſſunt dici vnicæ adminiſtrationi connexa, vt in exemplo de collectione fructuũ, & expenſarum in culturis factarum. Si verò agatur de connexione in ſpecie, tunc habeat locum opinio gl. & Romani, vt capitula cenſeantur ſeparata, vt in exemplo de adminiſtratione ſalis & vini, per tutorem facta, quia eo caſu non obſtat, quod ab vnica adminiſtratione procedant, vt reſolvit Pacianus, *d. c. 28.* quem in materia vnicæ adminiſtrationis nullum adæquaſſe profiteor, & ideò caſu occurrente ad eum recurras, quia optimè loquitur.

Recolligo etiam ex prædictis, quod & ſeparata facta eſſe poſſunt, & tamen connexa dici, vt in exemplo de pluribus negotiis eiuſdem rei, & perſonæ cauſa tractatis, *vt in d. §. plane,* & econtra eodem tempore, & ſimul facta, &

cta, & tamen diverſa, & ſeparata cenſeri. Itidem in libro rationum partitas conſcriptas, connexas dici non poſſe, cum diverſas perſonas, & diverſa negotia reſpiciant, quantumcunque ſub vno codice rationum contineatur, & è converſo aliquas parcellas poſſe dici connexas, etſi diverſis temporibus cauſatæ ſint, & in codice rationum diverſo tempore ſint deſcriptæ, ex Cavalcano & Surdo vbi ſupra. Et hæc pro enucleatione huius difficillimæ materiæ de parcellis connexis, & ſeparatis ſufficiant.

SVMMARIA.

1 *Perverſio ordinis, non vitiat rationem, dummodo quid reliquatum ſit, pateſiat.*

2 *Introitus prius quàm exitus (in bene ordinata ratione) diſpungi debent.*

3 *Tutor vel curator, ſive Eccleſiæ adminiſtrator, quando teneatur pecuniam ſui minoris in emptionem prædiorum, vel annuorum redituum collocare, & an pecunia non collocata, ad intereſſe teneatur?*

4 *Tutor vel ſimilis adminiſtrator intra ſex menſes à tempore tutelæ ſibi delatæ, tenetur pecunias pupillares collocare, aliàs ad intereſſe tenetur.*

5 *Pecuniæ minorum à duobus menſibus tutelæ elapſis, tutores onerant cum reditibus, & quando.*

6 *Tutor vt in moram collocandi pecunias pupillares fuiſſe dicatur, non ſufficit, quod pecunia non appareat collocata in emptiones prædiorum vel annuorum reddituum, ſed opus eſt, vt pro parte pupilli probetur, quod eo tempore, quo pecuniam tutor otioſam habuit, annui reditus, vel prædia fuerunt venalia, quæ emi potuiſſent.*

7 *Vbi frequens eſſe ſolet annuorum redituum venditio, maxima culpa dignus eſt tutor, qui pupillarem pecuniam otioſam habuit.*

8 *Tutor ad emendum prædia, vel annuos reditus, vel ad dandam pecuniam fido mercatori, ad honeſtam partem lucri tenetur, quotiens ex tali minoris pecunia lucrari poſſet aliqua annua quantitas, pro deſpenſatione familiæ pupillaris ſufficiens.*

9 *Pecunia minoris ſi ita ſit parva, vt pro alimentis pupilli, & eius familiæ reditus illius non ſufficiat, tutor illam cautè recondere debebat, pro neceſſitatibus minoris.*

10 *Neceſſitas caret lege.*

11 *Neceſſitas legem non habet, ſed ipſa ſibi legem facit.*

12 *David licitum fuit comedere panes propoſitionis, vrgente neceſſitate.*

13 *Neceſſitas facit licitum, quod alias erat illicitum.*

14 *Tutor an pecuniam pupillarem cambio dare poſſit?*

15 *Tutor caſu quo olim pecuniam pupillarem fænerari tenebatur, hodie tenebitur minori ad intereſſe, ſi ipſius pecuniam idoneis non tradiderit mercatoribus, ad honeſtam partem lucri.*

16 Tutor vbi non invenerit annuos reditus, vel fundos venales, in quibus pecuniam pupillarem collocare poſſit, poterit tradere pecuniam cambio publico, judice prius pro licentia accerſito, ad hoc, vt illi pecuniam tradere poſſit alias ſi campſor, cui data eſſet pecunia, decoxiſſet, (etiam ſi quilibet paterfamilias ibi ſuas pecunias depoſuiſſet) teneretur tutor ad damnum, maximè ſi per minorem probaretur, quod in alio tutiori eas potuit ponere ad lucrandum,

17 Tutor non vtique totam pupillarem pecuniam cambio tradere debet, ſed illam tantum, cui reditus ſufficiat ad diſpenſationem minoris, & eius familiæ, & ad conſervationem aliarum rerum ſuarum.

18 Aioræ ſententia improbatur, circa intellectum Authent. noviſſimè C. de adminiſt. tutor.

19 Pecunia parva pupilli, an abſq; vſuræ crimine, mercatori artis negotiariæ tradi poſſit per tutorem, eo pacto adiecto, vt quolibet anno, ratione lucri (ſalva ſemper ſorte) certam pecuniæ quantitatem, vel certa alimenta præſtet.

20 Tutor ſi comparavit annuum reditum de pecunia minoris, & hipothecæ deperditæ fuerunt, an teneatur ad intereſſe pecuniæ, vel reditus tempore perditionis decurſos.

21 Tutor, vel curator, qui pecuniam pupillarem non collocavit, qualiter de intereſſe illius pecuniæ debeat onerari, & quid de hærede tutoris.

22 Tutor qui pecunias pupillares in proprios vſus convertit, magis judicat. prædo, ſive deſtructor, quàm tutor.

23 Tutor qui pecunias pupillares in proprios vſus convertit, minori in duplum tenetur, & extrordinariè ad petitionem fiſci punitur ratione doli, & fraudis.

24 Maſarius Reipub. qui pecunias publicas in proprios vſus convertit, non ſolũ in exilium mitti poterit, verum & in duplo condemnari, & in reſtitutione totius emolumẽti, quod ex tali publica pecunia percepit percipereq; potuit.

25 Maſarius communis, qui cum pecunia publica traficavit, vel alias eam in proprios vſus convertit, in conſcientia tenetur ad reſtitutionem eius, quod cum ea lucratus eſt.

26 Tutor licitè poterit pecunias pupillares palam, & bona fide in proprios vſus convertere, dummodo in ſuo libro rationum deſcribat, qualiter illas pro traficando ſibi ipſi credidit, & hoc caſu non tenebitur ad maiores vſuras, ſed ad leviores, arbitrio judicis.

27 Vſuræ centeſimæ, in quibus differant à legitimis.

28 Pœna ſeptupli mulctantur Decuriones, vel judices, qui pecunias publicas in proprios vſus convertunt.

29 Pecunias regias vel publicas, ſi quis ad expendendum in certis rebus accipiat,

at,& in proprios vſus convertat, qua pœna iure partitarum puniatur.

30 *Receptor pecuniarum, ſi eas ſuo periculo recipiat, an eas licitè in proprios vſos convertat?*

31 *Depoſitarij annonæ frumentariæ, qualiter puniantur, ſi poſiti pecuniam in proprios vſus convertant.*

32 *Tutor, curator, vel regius theſaurarius, vel poſiti adminiſtrator, qui cum pecunia ſui domini fundum comparavit, an lucrum inde factum amittat, & an re ipſa empta, ſuo domino applicet, ſi hoc eligat dominus.*

33 *Res comparata ex aliena pecunia, ſi non conſtet, cui comparata ſit, nunquam præſumitur empta pro eo, cuius eſt pecunia.*

34 *Pecunia ſoluta, in dubio præſumitur eſſe ſolventis.*

35 *Rem emptam per adminiſtratorem ex pecunia domini, an quilibet, cuius erat pecunia, etiamſi ſit maior, cum reditibus petere poſſit?*

36 *Adminiſtratores ad emendum conſtituti, tenentur emere pro ſuis dominis.*

37 *Adminiſtrator ſi traficavit cum pecunia minoris, vel Reipublicæ, an Reſpublica vel minor poſſit petere, & eligere ſibi reſtitui pecuniam cum lucro, etiam vbi tutor nomine proprio traficavit?*

38 *Pecunia, quando alicui vſui eſt deſtinata per dominum, ſemper debet eſſe parata ad illum vſum.*

39 *Habens dilationem à lege, non dicitur eſſe in mora, ante dilationis terminum.*

40 *Tutor ſi cum pecunia pupilli annuum reditum (quẽ ipſe ſolvebat) redemit, an minor poſſit petere illũ annuũ reditum, ac ſi ſibi ipſi fuiſſet comparatum?*

41 *Debitor quodammodo eſt ſervus creditoris.*

42 *Contractus & diſtractus ſunt eiuſdem naturæ?*

43 *Mercator ſi deceſſit filio ſub tutela fratris, vel ſocij ſui etiam mercatoris relicto, & ipſe tutor non collocavit pecuniam pupillarem, an debeat onerari de lucris ipſius pecuniæ, ac ſi ſocietas fuiſſet cum minore continuata, hoc minore eligente, an vero de reditibus communibus onerandus ſit tantum?*

44 *Tutor quando facit illud, quod ex neceſſitate officij tenetur, licet faciat nomine proprio, videtur facere pro pupillo.*

45 *Tutori, qui inſolita negotia aggreditur, damnum quod ex tali negotiatione reſultat, eſt adſcribendum.*

CAPVT XIV.

Qualiter de pecuniis minorum, & aliorum dominorum, ſint Adminiſtratores onerandi?

HActenus præfationes quaſdam (ad meliorem rationum diſpunctionem) attigimus, modò verò opus eſt, vt iam ad partitas accepti & dati per-

perveniamus & diſpiciamus, quæ iure, quæve iniuria adminiſtratoribus o-
1 nerentur, & † licet perverſio ordinis non vitiet rationem, dummodo quid
2 reliquatum fuerit, pateſiat, tamen † ad rectam rationis ordinationem, prius introitus, deinde exitus, ſive prius accepta, deinde data diſpungi debent, *vt voluit Nicol. de Neapol. in l. ſpadonem, §. ratiocinatio, ff. de excuſat. tutor. Rebuff. in l. boves, §. hoc ſermone, verſ. decimo, quod oſtendatur, ff. de verb. ſignif. Baeça de decima tut. c. 2. n. 169.* Idque ab ordine literæ probatur ex text. *in l. 3. tit. 5. lib. 9. recop. ibi: Los dichos contadores tomen quenta por cargo y data.* Et quia pecuniarum parcellæ nobiliores ſunt cæteris parcellis, cum pecuniæ parcella, regina omnium parcellarum cenſeri debeat, iuxta illud:

Nam genus & formam regina pecunia donat.

Ideo qualiter de pecuniis minorum & aliorum dominorum receptis, debeat adminiſtrator onerari, prius videndum erit.

3 Et in primis ſciendum eſt, quod † tutor vel curator, tam Eccleſiæ, quàm minoris, quando pecuniam ſuorum principalium accipit, vel recipere debet illam (præciſè) in emptionem prædiorum, vel annuorum redituum comparationem collocare debet. Quod ſi id non faciat, eo quod vel in ſuos vſus convertat, vel eam otioſam habeat, in vſuras (vel vt melius loquar) in reditibus & intereſſe talis pecuniæ condemnatur, *vt in l. ſi tutor conſtitutus, ff. de*
4 *admin. tut.* vbi cavetur, *quod † ſi tutor pecuniam pupillarem intra ſex proximos menſes à die ſibi delatæ adminiſtrationis non collocaverit, ipſe in debitam pecuniã & in vſuras eius, quas non fœneravit, condemnetur*, licet in hoc, quod de ſex menſibus dicit, contrarium deciſum ſit, *in l. tutor qui repertorium, §. vſuræ ff. eod.* vbi † vſuræ pecuniarum pupilli, à duobus menſibus tutelæ delatæ tutoribus onerantur. Sed pro concordia prædictorum iurium Accurſ. *in d. l. ſi tutor conſtitutus.* in ea eſt ſententia, vt text. *in d. l. ſi tutor.* quæ de ſex menſibus loquitur, intelligatur, quando tutor noviter ad adminiſtrandum bona minoris pervenit, text. verò *in d. §. vſuræ.* loquatur, quando tutor, durante tutela, aliquam pecuniam ex reditibus bonorum minoris, vel aliunde, recuperavit, non verò & de his, quæ recuperare debuit, vt voluit Gutier. *de tutel. lib. 2 cap. 9. n. 27.* dum prædictam ſequitur diſtinctionem, dummodo non fuerit in dolo vel negligentia magna recuperandi. Quo caſu eius ſententia poterit ſuſtineri. Debuit enim (vt quilibet diligens paterfamilias) illam in emptionem prædiorum, vel annuorum redituum comparationem collocare, & intra hoc tempus emptiones prævenire. Ex quibus patet, falſam eſſe doctrinam Damhaud. *in tract. de tutore, c. vnico, de pupillorum intereſſe. numero 66. fol. 97.* quatenus dicit, quod tutor tenetur ſtatim, quod recipit pecuniam pupillarem, illam in emptiones prædictas collocare, niſi eum intelligas.

gas, ſtante re, vel fundo, aut cenſu venali, quia hoc caſu non debet differre prædiorum comparationem, & ij duo menſes (aſſiduè) ijs, qui annuos reditus comparare ſolent, præſtantur per eos, qui annuos reditus vendunt, vt interim providere poſſint, quo in loco pecunia redimenda ſit iterum collocanda, idque iure conſtitutum videtur in proprio motu Pij Quinti, ſuper formam creandi cenſus, ibi, *Cum verò traditione pretij reditus extinguendus erit, volumus, per bimeſtre ante id denuntiari ei, cui pretium dandum erit.* Quod ſi tutor, dum pecuniam pupillarem in emptionm annuorum redituum collocavit, hoc pactum non adiecit, ob idque, redempto principali, pecunia per illos duos menſes fuerit otioſa, in minoribus vſuris, ſive intereſſe (iure) condemnabitur, cum rem populli prout diligens paterfamilias non geſſerit. Quare autem hoc caſu de minoribus vſuris, non verò de maioribus oneretur, ſtatim ſubiiciam.

Et hæc neceſſitas collocandi pecunias pupillares in emptionem prædiorum, vel annuorum redituum, non ſolum jure civili fuit introducta per leges Iuriſconſultorum, & Romanorum Imperatorum, verum & Athenienſium legibus conſtitutam fuiſſe, patet ex oratione Lyſiæ apud Halycarnaſſ. & Lyſiam, & Demoſthenem, contra Aphobum eius tutorem, idque communiter legum interpretes defendũt, *in d.l. tutor, qui repertorium. §. ſi poſt depoſitionem. Bart. Paul. & Alex. in d.l. Divus Severus. ff. ad leg. Falcid. Salyc. in auth. noviſſimè. C. de adminiſt. tut. plures relati à Covar. li.3. var. c.2. n.1. Et plures etiam pro hac ſententia refert Baeça in tract. de decima tut. c.2. n.92. Plot. in repet. l. ſi quando. n.217. C. vnde vi. Dambaud. vbi ſupra, n. 42. cum ſeqq. Aiora de partit. c.4. n.28.* vbi vnanimiter omnes tenent, tutores non collocantes pecuniam minorum, ad intereſſe, ſive vſuras pupillares teneri. Quod maximè locum habere, vbi † talis tutor vel curator erga ſuam pecuniam diligens fuiſſet, in his lucris acquirendis, *vt in l. quicquid. C. arbitr. tutel. & ita tenet Covar. in loco ſupra citato.* Ad hoc autem, vt tutor in mora collocandi pecunias pupillares fuiſſe dicatur, non ſufficit, quod pecunia non appareat collocata in emptiones ſupradictas, ſed opus eſt, vt pro parte minorum probetur, quod tempore, quo pecuniam tutor otioſam habuit, ſcivit, quod prædia fuerunt venalia, quæ emi potuiſſent, aliàs enim negligentia tutoris vel curatoris non probatur, vt notat Bartol. *in d. §. ſi poſt depoſitionem n.3. ex textu in authen. vt hi qui obligatas ſe perhibent habere res minorum. §. penult,* Et idem dicendum erit, vbi minor dicit, tutorem non vendidiſſe fructus ſuorum prædiorum debito tempore, debet enim probare, quod tunc inveniebatur emptor, vt tenet Petrus Surdus *deciſ.318. nu.7. & 8.* Et hæc eſt veritas, quidquid in hoc aliter ſentiat Gutierrez, *vbi ſupra numer. 29.* licet *numer. 37.* hanc noſtram tuea- 6

tueatur ſententiam. Et idem dicendum cenſeo, vbi pecuniæ minoris, in annuorum redituum comparationem collocari ſolebant, quia etiam hoc caſu minor probare debet, annuos reditus fuiſſe venales, & ob negligentiam & deſidiam tutoris emptos non fuiſſe, licet in hoc de reditibus annuis ſenſerit
7 Couar. *loco ſupra citato*, quod † vbi frequens eſt annuorum redituum venditio, maxima culpa dignus eſt tutor, qui pupillarem pecuniam otioſam habuit, & noviſſimè Gutier. *de tutel. c. 9 n. 23. vbi alios refert.* Crederem tamen, quod in locis, vbi frequens eſſet annuorum redituum venditio, minor probatio ex parte minoris ſufficeret ad probandam negligentiam tutoris vel curatoris. Et hanc Covarruviæ ſententiam ſequitur noviſſimè Molina Luſitanus *in tract. de iuſtit. & iure. 2. p. q. 224. verſ. quando ergo, pag. 1386.* Vbi iure optimo tutorem damnandum fore (in id, quod pupilli intereſt) arbitratur, quando in loco, vbi frequens eſt annuorum redituum venditio, pecunias non collocavit, & idem dicendum fore arbitror, vbi tutor vel negotiorum geſtor, qui viget in loco, vbi mercatura exercetur, veluti Hiſpali, Vliſipponæ, Matriti, & in hac Pinciana civitate, pecuniam pupillarem, vel domini, quæ collocari ſolebat ad honeſtam partem lucri, mercatori non tradidiſſet, ex text. *in l. qui ſemiſſes, §. quæſitum de vſur.* Et hanc ſententiam tenet Cavalc. *de tutor. & curat. num. 11. vbi alios pro hac ſententia refert.*

Advertendum tamen erit, quod non ſemper, nec qualemcunque pecuniarum ſummam, tutor in prædictis emptionibus collocare tenetur, aliquãdo namq; comparare, aliquando verò pecuniam retinere, & cautè recon-
8 dere tenetur, ad inſtar cauti & diligentis patrisfamilias. Ad † emendum autem prædia, & annuos reditus, vel tradendum pecuniam fido mercatori tenetur, quotieſcunq; ex tali pecunia minoris lucrari poſſet aliqua annua quãtitas, pro diſpenſatione & alimentis pupillaris familiæ ſufficiens. *vt in auth. vt ij qui obligatas ſe habere perhibent res minoris. §. ſi vero, ibi: Si vero tamen ſolummodo ſit minoris avum, cuius vſuræ vix eum, & qui eius ſunt paſcere, & aliquam aliam præbere vitæ diſpenſationem ſufficiant. Tunc neceſſitatis ratio nos etiam ad hoc vocat, vt curatores reſpicientes ad eum, ita faciant gubernationẽ,*
9 *tanquam in ſuis rebus.* Itaq; † ſi pecunia minoris ita ſit parva, vt pro alimentis pupilli & eius familiæ reditus non ſufficiat, eo caſu illam cautè recondere pro neceſſitatibus minoris debet. *Et ita in terminis voluit Alberic. in l. ſcio, ff. de in integ. reſt. & in Dictionario verbo, tutor.* vbi dicit, quod omnino tenetur tutor dare ad lucrum pecuniam minoris, niſi ſit modica. Et ita etiam tenuit Laur. de Rodulph. *in tract. de vſur. 2. p. q. 66. Baeça de dec. tut. cap. 2. n. 92.* [illegible] *de part. c. 4. n. 32. ex doctrina gloſſ. in l. niſi verbo prædiorum. C. de admin.* [illegible] & ita notant communiter Dd. *in l. ita autem, in princ. ff. eod.* & ita in

Regno

Regno Luſitano quotidie fieri, teſtatur Molina *in tract. de iuſt. & iure, 2. pa.*
quæſt. 224. verſ. quando ergo, pag. 1387. Cautius enim eo caſu faciet tutor, ſi pe-
cuniam pro ſublevandis pupilli neceſſitatibus retineat, quàm ſi eam collo-
cet, vbi ex reditu ipſius minor alimentari non poſſet, neq; ex hoc legi con-
travenire (quæ de emptionibus prædiorum, & annuorum redituum loqui-
tur,) dicendum erit. Neceſſitas enim alimentandi minorem, facit ceſſare
emendi reditus neceſſitatem, *vt voluit gloſſ. in d. §. ſi verò, verbo neceſſitatis.*
Neceſſitas † namq; caret lege, *vt in l. 1. ff. de offic. conſul. c. brevi, & ibi gl. de* 10
iureiur. Ex quibus iuribus dixit Ioan. Lup. *in tract. de confœderatione princi-*
pum, § magiſter n. 3. quod neceſſitas legem non habet, ſed ipſa ſibi legem fa-
cit. Et † ideo licitum fuit David, vrgente neceſſitate, comedere panes pro- 11
poſitionis, licet aliàs lege divina id facere prohibitum fuiſſet. Ac † rurſus li- 12
citum fuit Apoſtolis ex meſſe aliena in ſabbatho ſpicas colligere, manibusq;
fricare & comedere, vt probatur *in c. diſcipulos, de conſecrat. diſt. 5. & in c.*
ideo, §. ita, 25. quæſt. 1. & in c. remiſſionem. §. ſed notandum, 1. quæſt. 1. Facit † enim 13
neceſſitas licitum, quod aliàs erat illicitum, *vt in l. qui poterunt, ff. de manu-*
miſſ. vindict. c. 3. extr. de reg. Paul. Caſt. in l. ſicut, §. in decurionib. n. 6. quod cu-
iusq; vniv. nomine. Quinimò vt refert Mexia. *in pragm. panis, concl. 5.* neceſ- 14
ſitas non habet legem prohibitivam, permiſſivam, neque conſideratoriam,
vbi plura cumulat in propoſito. Plura etiam vide, quæ adducit ad hoc Petr.
Surd. *de aliment. privil. 39. totam, fol. 296.* An autem tutor pecuniam pupil-
larem cambio dare poſſit, maior dubitatio eſt, & dicendum videtur, quod
minimè id facere poſſit, ex text. *in auth. noviſſimè, C. de admin. tut. ibi: Nouiſ-*
ſimè cautum eſt, à curatore pecuniam pupillarem non eſſe fœnerandum, quod ſi
fecerit, mutui ſubiacet periculo. Et in terminis hanc ſententiam tenet Palat.
Rub. *in repet. c. per veſtras. §. 7. n. 2.* vbi dicit, quod † in caſu, quo olim tutor pe-
cuniam pupillarem fœnerari tenebatur, hodie tenebitur pupillo, vel alias 15
minori ad intereſſe, ſi ipſius pecuniam idoneis non tradiderit mercatoribus
ad honeſtam partem lucri, quia quando cum pecunia non poteſt aliter ne-
gotiari commodè, mercatori ad licitam partem lucri poteſt præſtari, ex tex.
in d. c. per veſtras, ibi: Vel ſaltem alicui mercatori committi, vt de parte honeſti
lucri dictas vir onera poſſit matrimonij ſuſtinere.

Petrus tamen de Vbaldis *in tract. de duobus fratribus, fol. 43. nu. 4.* in ea eſt
ſententia, vt ſi tutor det pecuniam minoris campſori, de publico approba-
to, & ad quem omnes cum ſuis pecuniis confluebant, periculum non perti-
neat ad tutorem. Beronenſis tamen in propoſito *in l. quis ſit fugitivus. §. apud*
Labeonem, ſub num. 2. ff. de ædil. edict. aliud pulchrum verbum addit, dicens,
quod † vbi tutor non invenit annuos reditus, vel fundos venales, in quibus 16

pecuniam pupilli collocare poſſit, poterit tradere pecuniam cambio publico (iudice prius pro licentia accerſito) adhoc, vt illi pecuniam tradere poſſit, aliàs, ſi prædictus campſor decoxiſſet (prout hoc anno 1601, omnes ferè mundi campſores decocti ſunt in perniciem vniverſalis Reipublicæ) etiamſi quilibet diligens paterfamilias ibi ſuas pecunias cambio tradere non dubitaſſet, tutor ad damnum teneretur, maximè ſi probaretur, quod in alio tutiori loco deponi potuiſſent, & eum refert & ſequitur noviſſimè Vincentius Carroc. *in tract. de locato. fol. 167. num. 49.* Quæ ſententia, quatenus loquitur de iudicis licentia, quæ præcedere debet, comprobatur ex ſingulari dicto Baldi, *in l. acceptam, n. 20. C. de vſur.* vbi dicit, quod quidquid non legitimè fit, non dicitur fieri, niſi iuſſu prætoris fiat, & ideo bonum conſilium eſt, facere non ſolum de iudicis permiſſu, ſed & de eius mandato. 17 Non vtique † tamen tutor totam pupillarem pecuniam cambio, ſeu fœnori dare debet, ſed eam tantùm, cuius reditus ſufficiat ad diſpenſationem adoleſcentis & eius familiæ, & ad conſervationem aliarum rerum ſuarum, quod autem ſupererit, cautè recondere debet pro emptionibus prædiorum, & annuorum redituum, vt manifeſtè colligitur ex *d. authent. noviſſimè.* quæ meo iudicio ita eſt intelligenda. Neq; obſtat, quod *in d. authent. noviſſimè*, dicatur, quod aliam pecuniam, quæ ſupereſt, cautè recondat, quia hæc reconditio debet fieri adhoc, vt ex illa pecunia recondita (opportuno tempore) vel prædia, vel annui reditus comparentur, *vt in d. l. ſi tutor conſtitutus: & in l. tutor qui repertorium, §. deponi. de adminiſt. tutor: & in d. auth. vt ij qui obligatas.* & ita quotidie in noſtra Hiſpania practicatur, & tutores onerantur de intereſſe, ſi pecuniam pupillarem non collocaverunt, etiamſi pupillus vel adultus opulentos reditus haberet, ex quibus alimentari poſſet.

18 Et † quibus deducitur, malè ſenſiſſe Aioram *de partit. cap. 4. num. 33.* quatenus tenet, quod quando pupillus vel minor habet prædia, ex quorum fructibus poſſit commodè alimentari, tutor non tenetur præcisè expendere pecuniam pupillarem in emptionem prædiorum, vel eam in annuorum redituum emptionem collocare, ſed ſit arbitrio eius, eam conſervare pupillo, vel eam in prædictis expendere, *ex text. in d. authent. noviſſimè.* & quod hoc caſu, ſi prædia vel annuos reditus non emat, non tenebitur ad vſuras vel intereſſe illarum pecuniarum, quas recondidit, quia text. *in d. authent. noviſſimè*, debet intelligi ſecundùm leges ſupra relatas, quibus cavetur, vt pecunia omnino in prædictis emptionibus collocetur, vbi collocare potuerit: & ita pluries vidi iudicatum in hac Pinciana Cancellaria, quod tu nota in praxi, ne decipiaris ex doctrina Aioræ.

Neque obſtant verba dictæ authenticæ, ibi: *Quod verò plus eſt, cautè recondat*

condat. ex quibus ſententia Aioræ fundatur. Debent enim intelligi in hunc modum, ſcilicet, vt poſtquam fœnerauerit, vel ad cambium dederit tanquam pecuniam, ex cuius reditu minor poſſit alimentari, reſiduam cautè recondat, interim quod prædia fuerint venalia, vel annui reditus venditioni exponantur, in quibus reſiduum pecuniæ minoris collocare poſſit. Quod idem quilibet diligens paterfamilias faceret, nec vtique pecuniam otioſam & inutilem retineret, & periculo perditionis exponeret, *argum. tex. in l. ſi eorum. §. 1. ff. de leg. 3. ibi, & ſæpe audiviſſe ruſticos ſenes ita dicentes, pecuniam ſine peculio fragilem eſſe.* Debet enim tutor vel curator, inſtar diligentiſſimi patrisfamilias, circa patrimonium pupilli, ſeu adulti ſe habere, *vt in l. à tutoribus, ff. de adminiſt. tut. & in l. 1. ff. de tutel. & rat. diſtrah.*

An autem † pecunia parva pupilli abſque vſuræ crimine mercatori artis negotiatoriæ tradi poſſit per tutorem eo pacto adiecto, vt quolibet anno ratione lucri (ſalva ſemper ſorte principali) certam pecuniæ quantitatem, vel certa alimenta pupillo præſtet. Et in propoſito dixit Damhaud. *in tract. de tut. c. 10. n. 42.* quod tutor, inſtante neceſſitate pupilli, poteſt illius pecuniã dare ſub vſuris, vt ex eius reditu alimentari valeat. Sed contrarium in propoſito reſolvit Covar. *lib. 3. variar. cap. 2. n. 20.* & eum refert & ſequitur Baeça, *de decim. tutor. cap. 2. n. 93.* Quinimo ſi ita paciſcatur tutor, & rationes talis contractus fœneratitij condemnatus ſit, talis condemnatio non minori ſed ipſi tutori, vel curatori erit adſcribenda, & in calculo illi recipienda erit. 19

Quid † tamen dicendum erit, ſi tutor, vel Reipublicæ adminiſtrator, pecuniam pupilli, vel Reipublicæ in comparationem annuorum redituum collocavit, & tandem aliquibus annis elapſis, annuus reditus deperditus ſit. An tales adminiſtratores non ſolum ad capitale, verum ad reditus temporis, quo ceſſatum fuit, in ſolutione teneantur. Vide de hoc textum & gloſſam *in l. vnica Cod. de his, qui ex officio, quod adminiſtraverunt, conveni. lib. 11.* vbi diſtinguit, an ab initio inquiſierit diligenter de ſecuritate hypothecarum, necne, vt primo caſu neque de ſorte teneatur, ſecundo verò de principali & intereſſe ſimul oneretur: pro qua diſtinctione eſt text. *in l. quæ ſub conditione, ff. de condit. & demonſtrat.* 20

Sed continuando ſupradicta, pone, quod † tutor vel curator pecuniam pupillarem nullo modo in vtilitatem minoris collocavit. Dubitatur modò, qualiter de reditibus eius debeat onerari ipſe, vel eius hæres. In qua difficultate breviter & reſolutivè eſt diſtinguendum, an eam otioſam in arca ſervaverit, an verò illam in ſuos vſus converterit. Primo enim caſu de minoribus vſuris, ſive minori intereſſe onerabitur, hoc eſt, ad rationem viginti pro milliario, nec in hoc regula certa conſtituta eſt. Secundo verò caſu, ſci- 21

licet quando pecuniam pupillarem in ſuos vſus convertit, traſicando, emendo, & vendendo, vel aliter ſuis commodis inſerviendo, tunc in maioribus vſuris & intereſſe condemnabitur, quod in noſtro Hiſpaniarum Regno regulantur ad rationem vnius pro quatuordecim, *argum. tex. in l. 6. tit. 16. lib. 5. recopil.* licet hoc caſu etiam arbitrio iudicis vſuras præſtandas fore dicat Cabal. *de vſur. quæſt. 78. nu. 88.* dicens, quod in hoc ſummo æquilibrio opus eſt. Habebit tamen locum eius ſententia, vbi de hoc non eſſet certa regula. Ratio autem differentiæ eſt, quia qui pecuniam otioſam habet, non tam ex delo, quam ex pigritia, deſidia, vel negligentia convenitur, *vt in d. l. tutor qui repertor. §. ſi poſt depoſition. verſ. ſi deponi.* Qui enim in omittendo delinquit, regulariter mitius punitur, vt voluit Accurſ. *in l. ſi mora, verbo, ne facto. ad ſi. & ibi Iaſ. n. 22. ff. ſolut. matrim.* Amodeus de Caſtel *in tract. de ſyndicat. c. an & quando officiales teneantur ex negligentia. fol. 17. vol. 6.* Maſcard. *de probat. concluſ. 935. n. 14.* Et in terminis tutoris & adminiſtratoris negligentis in collocando pecuniam pupillarem. Hanc rationem differentiæ conſtituit Baeça *de decim. cap. 2. n. 49.* Aiora *de partition. c. 4. n. 30.* Secundo verò caſu ideo de
22 † maioribus vſuris & intereſſe oneratur, quia præſumitur dolo verſatus, eo quod pecuniam pupillarem in proprios vſus convertit, *vt in d. §. ſi poſt depoſitionem verſ. ſed quas vſuras: & in l. 1. C. de vſur. pupill.* Secus tamen erit in hærede tutoris, quia iſte non condemnatur pro dicto intereſſe ſolvendo, niſi lis eſſet conteſtata cum defuncto, & ita eſt intelligenda ſententia Aioræ, *de partit. 1. p. cap. 4. n. 34. ex Gregor. in l. 6. tit. 11. p. 6.* At verò tutor, qui pecunias pupillares in proprios vſus convertit, magis judicatur prædo, quàm tutor. Et hanc rationem reddit Angel. & *ibi* cum ſequitur Imol. *in l. Pomponius, §. ex facto, ff. de acquirend. poſſeſſ.* Alexand. *in l. ex ſtipulatione, ff. eod.* Socin. *conſi. 159. n. 10.* Iaſ. *219. col. 2. lib. 2.* Et ideo poſſet furti accuſari, vt tenuit Petr. Iacobinus *in ſua praxi, tit. de act. & rat. diſtrah.* Aymon. *conſil. 286. n. 1. verſ. 2. reſpondeo.*
23 *in fin.* vbi dicit, quod † tutor, qui in proprios vſus pecunias pupillares convertit, tenetur minori ad duplum, quinimo & extraordinariè (ad petitionem fiſci) debet puniri, ratione doli & fraudis hac in re commiſſi, & loquendo in maſario, ſive mayordomo Reipublicæ, eandem ſententiam tenet noviſſimè Caſtellus à Bobadilla *in ſua politica prætorum, lib. 5. cap. 4. n. 81.* vbi dicit,
24 quod † maſarius Reipublicæ non ſolum in exilium mitti poterit, verum etiam in duplum debet condemnari, & in reſtitutionem totius emolumenti, quod ex tali publica pecunia percepit, quod eidem Reipublicæ debet applicari. Quinimo & in propoſito dixit Platea *in l. 1. C. de aur. public.* per ſe,
25 quod † iſti maſarij, in conſcientia ad reſtitutionem eius, quod acquiſierint, (cum tali pecunia) tenetur. Et eum ſequitur Avend. *de exeq. manda. 2. p. c. 14. numero 3.*

Intel-

Intellige tamen, † quod ſi iſte tutor pecunias pupillares palam, & bona 26
fide in ſuos vſus coverteret, ponendo in ſuo libro rationum, qualiter ipſe ex pecunia pupillari tantum accepit pro traficando, quod vtique facere poteſt *vt in l. pupillis, §. ſane. ff. de auct. tut. & in l. tut. rerum. ff. de adminiſt. tut.* Corn. *conſi. 199. n. 10. lib. 11.* non deberet condemnari in iſtis maioribus vſuris, ſive intereſſe maiori, ſed in levioribus arbitrio iudicis, *argum. text. in l. quotiens, §. tantundem. ff de adminiſt. tut.* Et hanc ſententiam tenet Baeça, *de decim. c. 18. n. 22.* Caball. *de vſur. q. 76.* quod ſi contutorem habet tutor, opus erit, vt auctorante alio tutore, pecuniam pupillarem ſibi creditam in libro rationum adſcribat, quia hoc caſu omnis ſuſpicio doli & fraudis purgatur, & ex hoc nõ de maioribus, ſed de minoribus, ſive legalibus vſuris onerabitur, ſecundum regionis conſuetudinem, *vt in d. l. tut. §. ex cæteris,* licet Accur. *ibi, & in l. ſi curator, C. ſi arbitrium tutelæ,* malè confundat centeſimas, ſive graviſſimas 27
vſuras cum legitimis. † Quando enim lex loquitur de maximis, centeſimis, vel graviſſimis vſuris, ſpecialis eſt diſpoſitio in pœnam doloſi. Cum autem de legitimis, intelligitur de minoribus vſuris, quæ in regione frequentantur, quæ debentur ob negligentiam adminiſtratoris, vt optimè aduertit Ca- 28
valin. *vbi ſupra num. 589. Dambaud. de tutela, c. 1. num. 46. fol. 95.*

Et † quod *ſupra* dictum eſt de tutoribus & curatoribus, ſive maſariis reipublicæ, qui pecuniam pupillarem, ſive publicam in proprios vſus convertunt, locum etiam habebit in aliis adminiſtratoribus, *vt in l. atqui natura, §. non tantum. ff. de neg. geſt.* & in decurionibus, & iudicibus pœna ſeptuli locum habebit, *ex tex. in l. 22. tit. 6. lib. 3. recop. ibi. So pena que tornen lo quel leuaren, con las ſeten.as,* eosque tanquam periuros puniri poſſe, teſtatur Cœpolla, *conſ. criminali. 39. n. 61. & 62.* vbi aliis etiam temporalibus pœnis plectendos fore arbitratur, inſtar ſuſceptarum publicarum pecuniarum, qui pecunias vſui publico deſtinatas, in vſus ſuos convertunt, quibus vltra pœnam deportationis, totius ſubſtantiæ iactura ſolet imponi, quinimò & pœnis corporalibus afficiuntur, vt notat Aym. *conſ. 268. nu. 1. verſ. 2. reſpondeo. Soc. conſ. 213. li. 1.* vbi pœnam amputationis manus, tali adminiſtratori imponendam fore firmavit, *ex tex. in auth. de manda. princ. §. coges, & ita tenet Octavianus Oſaſc. deciſ. 70. n. 9.* vbi alia ſcitu digna in propoſito refert, & ita etiam dicendum putat, Caſtellus à Bobadilla *in ſua politica prætorum lib. 5. cap. 4. n. 10. 86.*

Hodie † verò his, qui pecunias regias, vel publicas accipiunt ad expen- 29
dendum in certis rebus, ſi eas in proprios vſus convertant, pœna tertiæ partis pecuniæ, quam in ſuis vſibus converterunt (partito iure) eſt impoſita *in l. 14. tit. 14. p. 6. ibi: Maravedis del Rey teniendo algun ſu deſpenſero de que vuieſſe a paga quitacion a cavalleros, o a otros homes, o de que vuieſſe a fazer algunas*

labores, o otras coſas ſemeiantes deſtas por ſu mandado, ſi à quel que los tuvieſſe, ni los deſpendieſſe, o no los pagaſſe alli, do el Rey le mandaſſe, mas compraſſe dellos alguna coſà a ſupro, ſi eſto hizieſſe porſi ſin mandado del Rey, como quier, que eſte a tal non faze furto, pero face muy gan Yerro, poſtponiendo la pro de ſu ſennor por la ſu ya meſma. E porende mandamos que qual quier que eſto fiziere, que ſea tenudo a tornar a la Camara del Rey todos los maravedis, de que vſò aſſi, malicioſamente. E que peche demas de eſſo por el Yerro que fizo, tanto quanto valia la tercia parte de aquellos marauedis de que vſo para ſupro, contra la voluntad del Rey. Eſſo miſmo dezimos, que ha lugar en todos, quant os han marauedis, que ſean de alguna ciuidad, o villa, ſi o ſaren malicioſamente dellos, aſſi como ſobre dicho es.

Prædicta † tamen vera intelligo, niſi talis receptor pecuniarum eas ſuo
30 periculo recepiſſet, & hoc expreſſo pacto, illi traditæ fuiſſent, vt ſuo periculo cuſtodiret, quia tali caſu eis vtendo, & in proprios vſus convertendo prædictam pœnam non incurriſſet, vt tenet Io. Faber *in §. item l. Iulia. inſtit. de publ. jud.* & tenet Greg. Lop. *in d. l. 14. verſ. mientra eſt vuieſſe. Dec. conſ. 6. vbi trimembri vtitur diſtinctone.*

Hi autem † qui ex publicis annonis, ſive poſitis frumentariis aliquid ac-
31 cipiunt, & in proprios vſus convertunt (jure communi) publicationis bonorum pœna plectuntur, *ex tex. in l. fi. C. de conditis in publicis, horreis* & vltra criminales pœnas, etiam in quadruplum Reſpublicæ tenentur, *vt in l. 1. & 2. & ibi Bar. C. de his, qui ex publi. ratio pec. mutuo accipi. Ripa. in tract. de peſte tit. de remed. ad conſervandam vbertatem, n. 252. & 253. & in tract. de mercat. pag. 412. n. 41. Ang. conſ. 90. n. 2.* Hodie tamen iure regio aliis pœnis ſubduntur, contentis *in l. 9. t. 7. li. 5. recop. §. 12.* vbi cavetur in hæc verba: *Que l. us perſonas a quien ſe entregare el dinero para el empleo, y compra del dicho trigo, den quenta con pago dello dentro de treynta dias, deſpues que lo emplearen, y no lo entregan do que ſean obligados a boluello paſſados treynta dias, deſpues del termino, que ſe les vuiere dado para emple año ſo pena que no lo haziendo anſi en del vn caſo, y en el otro, ſean obligados y compelidos à boluer el dinero, con que anſi ſe vuieren quedado con el quarto tanto, y a pagar los dannos, e intereſſes al dicho poſito, y demas dello incurrar en privacion de ſus officios, ſiendo officiales del conceio, y no lo ſiendo ſean gravemente caſtigados.* Quod autem in prædicta lege regia de intereſſe cautum eſt, intelligo cum diſtinctione, de qua *ſupra* ſcilicet an pecuniam otioſam habuerit, vel in ſuos vſus converterit, vtitur enim Reſpublica jure minoris, *vt in l. Reſpublicam. C. de jure Reip. lib. 10.*

Sed † opportunè (ex ſupradictis) poterit dubitari, an ſi tutor vel curator,
32

theſau-

theſaurarius regis, vel eius ſuſceptores, vel etiam poſiti, annonæve adminiſtratores, ex pecunia ſuorum principalium domum, fundum vel vineam emant, an lucrum inde factum, ab eis auferri debeat, eorumque principalibus debeat applicari. In qua difficultate dicendum videtur, multum intereſſe, an talis pecunia deſtinata eſſet alicui vſui, & vtilitati minoris, vel non. Primo enim caſu minor, ſeu quævis alia ſimilis perſona, rem ex ſua pecunia emptam cum fructibus petere poterit. Secundo verò caſu non, ſed tantùm pecuniam ſuam, cum legitimo intereſſe exigere valet, quæ ſententia probari videtur, *ex text. in l. ſi curator. C. arbitr. tutel. ibi: Si curator poſt decretum præſidis, ſublata pecunia, quæ ad comparationem poſſeſſionis fuerat depoſita, ſibi prædium comparabit, elige, vtrum malis in emptione negotium tibi eum geſſiſſe, an quia in vſus ſuos pecuniæ converſæ ſunt, legitimas vſuras ab eo accipere, &c.* Adhoc ergo, vt electio minori detur, opus eſt, vt ipſius pecunia in vſus curatoris converſa, ad emptionem fundorum, vel annuorum redituum deſtinata fuerit per iudicem. Aliàs enim quantumcunq; quis fundum ex aliena pecunia, nomine tamen proprio, emerit, proculdubio res efficitur eius, qui emit, & emptor ſolum ad pecuniam tradendam cum intereſſe compellitur, *ex tex. in l. ſi ea pecunia. C. de rei vend: & in l. 1. C. ſi quis alteri, vel ſibi, & in l. ſi patruus C. communia vtriuſq; iudicij.* † Quod ſi non conſtet, cui res comparata ſit ex aliena pecunia, nunquam præſumitur empta pro eo, cuius eſt pecunia, *l. ad probationem la. 1. & ibi notat Bald. in fi. C. de probat.* Quod intellige verum, niſi probetur interpoſitum fuiſſe ad emendum ab eo, cuius eſt pecunia, etiamſi interpoſitus fuiſſet pupillus, vel Abbas alicuius monaſterij vt notat Bald. *in l. 1. col. penult. C. ſi ſervus exter.* Quinimò & in dubio ſemper pecunia præſumitur eſſe ſolventis, *vt in l. ſi ventri, §. fi. ff. de privile. cred. Bald. in l. 2. C. pro ſocio. Bart. etiam notat in l. Titium & Mævium, §. altero per text. ibi, ff. de adminiſtratione tutorum & tradit Petrus Surdus deciſ. 15. num. 1. & 2.* 33

In † prædicta tamen difficultate Caballinus *in tract. de vſur. numero 590.* aliter ſentit, dicens, quod quando ſupereſt certa res acquiſita, vel ius formatum, immediatè, pecunia pupilli, nomine proprio adminiſtratoris acquiſitum, ex quo tunc eſt, quod eligi poſſit pupillus, vel adultus eligere poterit. Et ita intelligendum reputat text. *in d. l. ſi curator, & in l. ſi tutor. Cod. quando ex facto tutor. & text. in l. ſi vt proponis. C. de rei vend.* & eandem ſententiam tenet Greg. Lup. *in l. 30. verbo huerfano, tit. 13. part. 5.* Et tunc ſi quidem elegerit rem acquiſitam ex ſua pecunia, non poterit petere pecuniam, neque ipſius legitimas vſuras, ſed tantùm ipſam rem cum fructibus ſi qui ſint, vel nomen, ſive annuum reditum acquiſitum, cum reditibus, vel 34

vſuris,

vſuris perinde ac ſi acquiſitum fuiſſet nomine proprio ipſius minoris. Quod ſi plures res (ex pecunia minoris) per tutorem fuiſſent nomine proprio comparatæ, non poſſet minor bonas acquiſitiones, ſive rerum, ſive nominum acceptare, malas autem, vel non æquè bonas reſpuere, vel in aliquibus rem emptam à tutore cum fructibus, vel nomen cum reditibus, vel vſuris conventis, in aliis verò pretium cum gravioribus vſuris, vel intereſſe exigere, ſed demum, vel omnia ex ſua pecunia (nomine tamen adminiſtratoris) empta acceptare, vel omnia dimittere & reſpuere, & in totum cum omni commodo vel incommodo tutori, vel curatori relinquere, *vt in l. tutor, qui repertorium, §. ſi tutor pecuniam ff. de adminiſtr. tutor.* Et ratio ea potiſſima eſt, quia cum iſtæ plures emptiones ſint connexæ, vtpote, quia ex vnica adminiſtratione proveniant, *vt in l. cum quæritur, ff. eodem tit.* idem de vna emptione, quod de alia, dicendum erit, *vt latè c. præced.* adnotavimus. Si tamen patefieret, quod talis tutor aliquas emptiones malitiosè fecit, dando pro rebus emptis plùs iuſto pretio, vel aliquō alio dolo interveniente, eo animo, vt viſa mala emptione vnius fundi, minor alterum bono & iuſto pretio emptum reſpueret, non eſſet ipſius malitiæ indulgendum, *vt in l. in fundo ff. de rei vend.* quinimo poſſet minor, vel adultus bonas emptiones eligere, & in aliis dolo factis pecuniam cum legitimis reditibus, vel intereſſe legitimo petere, & ita in terminis tenet Baeça *de decima tut. c. 19. num. 23. & 24.* & Caball. *loco ſuperius citato,* vbi dicunt, quod cum æquitate ſit introductum, ne tutor damno ex ſua adminiſtratione afficiatur, hàc æquitate indignus efficitur propter dolum, & latam culpam, *argum. l. ſi plures, in fin. ff. de adminiſtr. tutor.*

Et † prædictam electionem non ſolum leges minoribus præſtant, verum & aliquando maioribus, *vt in l. 49. tit. 5. part. 5. ibi. E dezimos que deve de-*
35 *ſer de aquel que fizo la compra en ſu nome, fueras ende ſi tales dineros fueſſen de cavallero que eſtuvieſſe en la corte del Rey, o en otro lugar en ſu ſervicio, o ſi fueſſen de menor de veinte y cinco annos, e el que fizieſſe la compra, le tuvieſſe en guarda, o ſi fueſſen los dineros de alguna Ygleſia, e el parlado, e el que fueſſe guardador a la ſazon fizieſſen la compra, o ſi dieſſen los dineros de la dote de alguna muger e ſu marido, con voluntad della fizieſſe la compra, ca en tales coſas maguer el comprador compre la coſa en ſu nome gana el ſennorio della, aquel cuyos eran los dineros, que fueron pagados por el precio della, pero en ſu eſcogentia es de cada vno dellos, tomar la coſa comprada, o los dineros, qual mas quiſiere.* Cuius textus deciſio intelligi poterit ex ſupradictis, & ex his, quæ notat latè Greg. *ibi: verbo, en guarda,* vbi ea ratione hoc conſtitutum fuiſſe in prædictis affirmat. Quia tales adminiſtratores ad emendam conſtituti tenentur emere

mere

mere pro ipſis dominis, & ita ante eum tenuit Bald. *in l. 1. C. ſi quis alteri, vel ſibi. Decius d. conſ. 6. Ripa loco ſupra citato.*

Ex quibus apparet ſecus eſſe in aliis, qui ex aliena pecunia nomine proprio, prædia vel alias res emunt, vt advertit Anton. Gomez, *in l. 50. Tauri n. 36. Greg. loco ſupra cit.* Ij enim etſi ex aliena pecunia quid emerint nomine ſuo, ſibiipſis acquirunt, nec ab illis extorqueri poteſt per dominum pecuniæ, cum qua emerunt, niſi in ſubſidium (ſcilicet) illis effectis non ſolvendo. Eo enim caſu, res empta ſuccedit loco pecuniæ, & ipſo iure quæritur dominium minori, Eccleſiæ, vel alii ex cuius pecunia comparatum fuit, vt advertunt Iac. de Raven. & Alvar. *in l. 2. C. de cur. 1. fur. ex tex. in l. filia. ff. de reſol.* licet ibi non probetur eorum concluſio, quia ibi tantum agebatur de liberatione argentariorum, & ideo concludit Greg. *vbi ſupra*, quod extraneo emente rem ex pecunia minoris, vel ſimilium perſonarum, de quibus *in d. l. partita*, res empta in ſubſidium non ſit minoris (prout præfati Doctores aſſerebant) ſed quod minor aget hypothecaria, & ſic habebit pecuniam. Quæ ſententia vera eſt procul dubio, ex eo, quia res empta ex pecunia minoris eſt tacitè illi obligata pro ipſa pecunia, *vt in l. 3. in princ. ff. de rebus eorum*, & eſt textus elegans *in l. 25. tit. 13. part. 5.* Cuius non meminit Greg. in loco ſupra citato, & eandem ſententiam tenuit Caball. *vbi ſupra d. num. 590. verſ ſed caſu.* & vide Surd. *vbi ſupra per totum.*

Sed † prædicta locum habent, vbi ſupereſt ſpecies empta ex pecunia 37
minorum vel ſimilium. Quid tamen dicendúm erit, ſi talis adminiſtrator traficavit cum pecunia minoris, vel ſimilium, & cum illa multas ſuperlucravit pecunias, an eo etiam caſu ſit in electione minoris & ſimilium, petere vel pecuniam ſuam cum legitimo intereſſe, vel & pecuniam, & lucra ex illa provenientia, & hic caſus eſt valde difficilis. In hac tamen difficultate Decius *conſ. 6.* trimembri vtitur diſtinctione, dicens quod aut loquimur in eo adminiſtratore, qui recipit pecuniam pro Rege, vel Republica, quam ſtatim, ſive quandocumque dominus velit, debet reſtituere, & iſte talis nihil poſſit cum ea lucrari, qui ſtatim, quod non reſtituit, eſt in mora irregulari, quæ re ipſa cum fiſco contrahitur, *vt notat gl. in l. cum quædam, §. ſi fiſcus, verbo, inferunt. ff. de vſur.* aut recipit pecuniam à Rege vel Republica, quam licet non habeat in continenti reſtituere, tamen illam expendere tenetur in rebus occurrentibus pro neceſſitate Reipublicæ, & iſte theſaurarius minimè etiam poſſit his vti pecuniis, eas in ſuos vſus convertendo, & iſto, & præcedenti caſu totum lucrum ex tali pecunia factum, ipſi Reip. vel Regi debeat applicari. Et hanc ſententiam ſequitur *Ripa in tract. de peſte n. 54.* Et ratio eſt, quia quando pecunia alicui vſui eſt deſtinata, ſemper debet eſſe

parata ad illum vſum. Et hanc † eandem ſententiam tenet noviſſimè Ca-
38 ſtellus à Bobadilla *in ſua polit. præt. li. 5. c. 4. n. 81.* vbi dicit, quod ſi major domus Concilij annonæ frumentariæ, vel poſiti pecuniam illorum in ſuos vſus convertit, & cum ea aliquid acquiſivit, poteſt revocari lucrum ab illo, quinimo & in conſcientia, ipſe illud lucrum ſuis principalibus reſtituere tenetur. Tertio verò caſu, ſc. vbi quis eſſet conſtitutus theſaurarius, ſive exactor gabellarum, vel aliorũ tributorum, res emptas ex tali pecunia recuperata minimè dominus gabellarum, vel tributorum collectorum poteſt exigere, quando iſte exactor certo, & deſtinato tẽpore reſpondere tenetur, cũ illa pecunia, quia interim quod tempus reſpondendi, & tradendi illas pecunias non venit, cum propria pecunia traficare, & comparare videtur, & ideo interim non poteſt dici moroſus, *vt in l. item ſi cum exceptione, §. qua-*
39 *tenus verb. quia triplici, ff. quod met. cauſ.* vbi dicit, † quod ille qui habet dilationem à lege, non dicitur eſſe in mora. Quinimo, & contra tutorem, qui ex pecunia pupillari traficavit, & merces comparavit, ſolum ſupereſt actio ad pecuniam, cum debito, & legali intereſſe, & licet cum ea ſuperlucratus ſit, non tenetur ad reſtitutionẽ illius, quod lucratus eſt. ſed ſolum ad vſuras legitimas, quæ in regione frequentantur, & ita expreſsè tenet Cabal. *vbi ſupr. n. 590. in fine.* Quæ omnia ſunt menti tenenda contra iſtos theſaurarios regios, qui habent pecuniam ad certum vſum deſtinatam, & illam in emptionẽ villarum, añuorum redituum, & alios proprios vſus convertunt. Poterit enim fiſcus regius rem emptam ex tali pecunia cũ lucris ex illa re provenientibus vendicare, & iam hoc multoties vidimus in praxi receptum, contra aliquos regios adminiſtratores, quorum nomina reticere libet.

40 Vlterius † in propoſito dubitatur, quid ſi tutor, vel curator, vel alius ſimilis adminiſtrator, annuum cenſum ſolvebat ad rationem quatuordecim, & illum ex pupillari pecunia redemit, dubitatur, an minor in rationibus petere poſſit illum annuum reditum, cum reditibus decurſis à tempore redemptionis, ac ſibi ipſi ex ſua pecunia fuiſſet comparatus. Et quod minor jure hoc petere poſſit, ex ſequentibus ſuadetur.

Primò, quia poteſt petere pretium cum intereſſe, ergò poterit petere illud intereſſe, quod ratione annui reditus, tutor ante redemptionem ſolvebat, à quo (mediante pecunia pupilli) fuit liberatus, alias tutor lucraretur ex illa redemptione cum pecunia minoris illud, quod excurrit, & reſtat de vſuris maioribus ad minores, cum tempore redemptionis non eſſet, quid comparari poſſet pro minore, & ſibi ipſi pecuniam commodando bona fide, ad minores duntaxat teneretur, vt *ſupra* retulimus. Et cum lex non permittat, quod tutor cum pecunia pupillari lucretur, quinimo & tale lucrum

rum jure ipſi applicetur minori, proculdubio tutor debet onerari de dicta pecunia cum maioribus reditibus, ad rationem (ſcilicet) quatuordecim, prout ipſe antea ſolvebat, & ſatis erit, ſi cum dicta pecunia minoris redemit vexationem annuam, & curam alteri ſolvendi dictum annuum reditum, quinimo ſe quodammodo à ſervitute liberavit, quia debitor quodammodo eſt ſervus creditoris, *vt in l. 3. C. de novat.* Servitus enim mortalitati comparatur, *l. ſervitutem. ff. de reg. jur.*

Secundò, † quia ab obligatione liberatur, videtur accipere, *l. ſi quis obligatione. ff. de regulis juris, l. quinetiam. ff. de calumniator. l. ſi mulier. ff. de condict. cauſa data.* Quinimo & liberari, & acquirere paria ſunt, etiamſi de implemento conditionis agatur, *l. ſi fundum, §. Titio fundum. ff. de leg. 1. l. Iulianus. ff. de conditio. & demonſtration.* † Si ergò redimere, & acquirere paria ſunt, proculdubio idem erit dicendum, ac ſi cum pecunia pupillari illum annuum reditum comparaſſet. 41 42

Tertiò, quia contractus & diſtractus eiuſdem ſunt naturæ, *l. de tutela. C. de in integrum reſtit. Bart. in l. ſiquidem. ff. de condict. furtiv.* Ergò huiuſmodi annui reditus redemptio, eiuſdem juris & rationis eſt, ſicut emptio, & ideo perinde haberi debet iſta redemptio, ac ſi tutor cum pupillari pecunia ſibi ipſi illum annuum reditum comparaſſet, & per conſequens ipſe minor eligere poterit, vel pecuniam cum intereſſe communi, vel annuum reditum cum reditibus, qui ratione cenſus redempti currebant, ex ſuperius relatis.

Verum prædictis argumentationibus non obſtantibus, in propoſito diſtinguendum erit. Aut enim tempore quo tutor illum annuum reditum, ad rationem quatuordecim à ſe venditum, redemit, potuit pecuniam pupillarem in emptione alterius cenſus collocare, pro eodem pretio: Aut pecunia erat otioſa. Primo caſu proculdubio eſſet in electione minoris, petere annuum reditum redemptum ex ſua pecunia, cum reditibus ad rationem quaduordecim, quia tutor dicitur fuiſſe in dolo, *ex d. l. ſi curator. C. arbitrium tutel. & ex jurib. ſuperius relatis.* Secundo verò caſu minimè id petere poterit, quia licet redemptio, & emptio aliquatenus aſſimilentur, tamen quod eſt ſimile, non eſt idem. *l. ſi idem, de codicill.* Quinimo illa redemptio propriè dicitur quædam reſolutio, extinctio, & ſuppreſſio hypothecæ, ideo ex ea vectigal non debetur, licet ex emptionibus omnibus debetur, vt reſolvunt Bart. Alber. & Bald. *in l. ab emptione ff. de pactis,* & idem Bald. *in l. 1. C. quando licet ab emptione diſcedere.* & notat Parlad. *li. 1. rerum quotidianarũ, c. 3. §. 4. n. 37.* & in terminis noſtræ quæſtionis ita reſolvit Cabal. *de vſuris, q. 76. num. 595.*

43 Vlterius † in propoſito dubitatur, quid ſi mercator deceſſit filio ſub tutela ſocij ſui mercatoris relicto, dubitatur modo, an tutor iſte de pecunia à patre minoris relicta cum intereſſe communi (ſecundùm diſtinctionem ſupradictam) debeat onerari, an verò de lucris ab ipſo tutore factis, in mercantiis ſit onerandus, ac ſi diſſoluta ſocietas, vel mercatura non eſſet. In qua difficultate dicendum videtur, quod lucra veriſimiliter à tutore facta, etiam cum pecunia minoris reddere non teneatur, & ratio eſt, quia cum ſuo minore nunquam tacitè, vel expreſsè ſocietatem contraxit, nec tutor communi nomine negotiavit, nec quid tale præſumitur, *vt in l. & magis ff. de ſolut. l. Titium & Mævium, §. altero, vbi Barto. ff. de adminiſtrat. tut.* Et hanc ſententiam tenet Decius, *conſil. 28. colum. fin. verſ. vlt. relinquitur,* vbi dicit, quod cum præſumatur, nomine proprio lucrum feciſſe, nullatenus tenetur illud ſuo minori communicare, quod maximè locum habebit, ſi in præfatione, vel corpore libri ſocietatis nihil de minore ſcriptum ſit, ſed de ipſo ſolo tutore mentio fiat, & idem tenet Alexand. *in conſi. 132. colum. 3. num. 8. volum. 5.* vbi dicit expreſsè, quod etiamſi tutor negotietur cum pecunijs pupilli, non videtur geſſiſſe nomine ſuo, & pupilli, ſed proprio nomine tantum. Et pro eius ſententia eſt text. elegans *in d. l. Titium & Mævium, §. præfectus,* vbi cavetur, quod ea, quæ tutor poteſt facere pro pupillo, & pro ſe, faciendo ſimpliciter, videtur pro ſe facere: Rurſus qúia etſi talis tutor communi nomine negotiaſſet, adhuc ſolum teneretur ad intereſſe pecuniæ, minimè tamen lucra ex illa provenientia communicare, quia non videtur adhuc contracta ſocietas inter eum, & eius pupillum, eò quod pupillus ſocietatem expressè, vel tacitè contrahere non poteſt, ſine auctoritate tutoris, *vt in l. vt conductionibus. ff. pro ſocio. l. qui ad certum, ff. locati. Bart. in d. §. altero. Alexand. conſ. 149. n. 1. li. 1.* Neque ipſe tutor huic ſocietati auctoritatem præſtare, & adhibere potuit, quia non poteſt auctorare in facto proprio *l. 1. in princip. ff. de auctor. tutor.* Et hanc quæſtionem in terminis ita reſolvit Petrus de Vbaldis, *in tractat. de duob fratrib. 3. p. n. 36.* & cum refert, & ſequitur Decius, *conſ. 441. num. 6.*

Contrariam tamen ſententiam, imò quod tutor (hoc caſu) præciſe teneatur communicare lucra facta cum pecunia communi, nec ſufficiat, ſi ſuo minori intereſſe ſuæ pecuniæ (etiam ad rationem quatuordecim) tradat. tenet Caball, *de vſur. quæſt. 76. nu. 596.* vbi dicit, quod hoc caſu præciſe tenetur lucra cum minore communicare, ſi ipſe minor hoc eligat, quia tutor iſte potuit de pecunia pupilli ad mercantiam deſtinatam, prædictam negotiationem paternam continuare, tum ex qualitate tutoris, tum etiam, quia ex deſtinatione pecuniæ, rerumq́ue hæreditariarum, tenebatur

exer-

exercitium illud mercantiæ non abrumpere, ſed continuare per ſe, & per inſtitores, ſecundùm conſuetudinem talium mercatorum, quod omittendo ipſo facto moram incurrit, & in vſus ſuos convertendo, dolum & fraudem commiſit, vnde tenetur ad id, quod intereſt pupillo talem ſocietatem & traficum continuaſſe, & ideo non ſolum tenetur ad intereſſe malus, ſed etiam ad intereſſe eius quod caſualiter minori interfuit, & eandem ſententiam tangit Aymon. *conſil. 286. n. 1. ex text. in l. 2. ff. quando ex facto tut. & in l. curato. ſup. relata.* Dec. *d. conſil. 225. per totum.* Corneus *conſil. 1. n. 1. volum. 1.*

In hac tamen difficultate, Bartol. *in d. l. Titium & Mævium, §. altero nu. 2.* trimembri vtitur diſtinctione, dicens, quod aut tutor negotiavit nomine communi, aut nomine proprio, aut dubitatur, quo nomine negotiaverit. Quod ſi communi nomine negotiaverit, dubium non ſit, quin compendium ſit commune, ex tex. *in l. qui negotiationem. ff. de adminiſtrat. tutor.* Secundo verò caſu, quando negotiavit nomine proprio, iterum diſtinguit, an negotiaverit de pecunia propria, an verò de pecunia communi, vel an de hoc dubitetur? Primo caſu, ſi de communi, quia res empta ex pecunia communi, efficitur communis, communicabitur lucrum, *vt in l. hac §. compendium.* & ibi notant communiter ſcribentes, *ff. pro ſocio.* ſi verò de pecunia propria (etiam de rebus communibus redacta) quia pecunia propria eſt lucrum, etiam ſit proprium, ſed pupillo teneatur ad commune intereſſe, vt *in d. §. altero* ſi verò dubitetur, cum qua pecunia traficaverit, in dubio cum propria pecunia negotiaſſe ſit præſumendum, ex tex. *in l. ſi defunctus. C. arbitrium tutel.* neque in caſu dubij recurrendum forè ad conjecturas, *de quibus per gl. in l. cum oportet in princip. C. de bon. quæ liber.* quia coniecturæ illæ non habent locum, niſi in filiofamilias, vt *ibi*, & in vxore, *in l. Quintus, ff. de donat.* vel in prælato Eccleſiæ, vt *in authent. licentiam C. de epiſcop. & cleric.* Tertio verò caſu principali, quando dubitatur, an nomine proprio, vel communi traficaverit, & negotiaverit, in dubio ſit præſumendum, quod proprio nomine negotiaverit, ne perſona ſubintelligatur extrinſecus, *vt in l. ſi ita ſtipulatus. §. Chryſogonus. ff. de verbor. obligat.* Et tandem concludit, dicens, quod quando † tutor facit illud, ad quod ex officij neceſſitate tenetur, licet fa- 44
ciat nomine proprio, videtur facere pro pupillo, vt *in l. Lucius §. tutorem ff. de adminiſtrat. tut.* Petrus Surdus, *conſ. 9 n. 4.* Ioan. Gutierrez *de tutel. lib. 2. cap. 10. num. 2.* Vnde cum non teneatur facere negotiationem cum pecunia pupilli, niſi hæc juſſerit pater, qui eum in tutorem nominavit, ſolum tenebitur pecuniam in emptionem prædiorum collocare, vt in juribus ſuperius relatis, & eam non collocando, ſolum tenebitur ad intereſſe cum diſtin-

ctione de majoribus, vel minoribus vſuris, vel intereſſe. Quam diſtinctionem ego veriſſimam reputo, niſi ex conjecturis, vel aliquo alio modo apparuerit, patrem pupilli ad hoc illum in tutorem filio nominaſſe, vt continuaretur ſocietas, vel traficus in formam, qua ipſe pater illum habebat, vel etiam eam fuiſſe mentem tutoris apparuerit, vt traficus communi compendio & diſpendio continuaretur, vel de novo initiaretur, vt tenuit Petr. de Vbaldis *d. num. 36.*

Quod autem ſuperius dictum eſt, tutorem poſſe continuare negotiationem, ſive traficum, quod pater pupilli exercebat, & in eo pecuniam pupillarem collocare, intellige, quando ipſe tutor erat æque (vt pater) induſtrius in illa negotiatione, ſive traficu, & non alias, vt in terminis notavit Marian. Socin. *conſ. 24. nu. 24. lib. 1.* Culpa enim alias eſſet immiſcere ſe cum pecunia pupilli, rebus ad ſe non pertinentibus, ſive de quibus capax non erat, ita Bart. Socin. *in d. conſ. 25. numer. 44. lib. 1. ex text. in c. non eſt ſine culpa. de reg. jur. in 6. & ſi fundum. §. Celſus. ff. locati. & in litem quaritur. §. ſi gemma. eod. titul.*

45 Rurſus & † adminiſtrator in culpa eſſet, & de damno onerari deberet, quinimo & de lucro amiſſo, ſi negotia inſolita aggrederetur cum pecunia domini, *l. ſi negotia. ff. de negot. geſt. l. 33. tit. 12. part. 5. ibi, Guardando ſe de no comprar, ni de fazer otras coſas, que no vuieſſe vſado a comprar, o fazer aquel, cuyo es, lo que recauda, caſi contra eſto hizieſſe, e de aquello, que compraſſe, o hizieſſe vinieſſe algun danno o menoſcabo, quier vinieſſe por ocaſion, o en otra manera qual quier. a el pertenece todo, el danno, e no a ſennor de las coſas.* Vbi Gregor. ponit exemplum in eo adminiſtratore, qui vaſa vitrea emit, cum hæc faciliter effringi poſſent. Et aliud exemplum ponit Angel. ab ipſo relatum *in d. l. ſi negot.* in adminiſtratore, qui vinum emit de pecunia ſui domini, cauſa mercantiæ, quia cum vinum faciliter alteretur & acetum fiat, non debet abſque domini mandato emi, niſi & ipſe dominus etiam emere illud conſuevíſſet. Rurſus ponit exemplum in eo adminiſtratore, qui equos emit cauſa mercantiæ de pecunia domini, eo quod equi faciliter ægrotantur, & alia prava vitia ſumunt, ita vt poſtea revendi non poſſint, & frequenter in eorum emptionibus perdatur. Et hanc ſententiam tenuit etiam Aym. *conſ. 132. n. 8.* Corn. *conſ. 1. n. 3. volum. 1.* vbi dicit, quod quando tutor aggreditur negotia inſolita, non cenſetur illud agere nomine pupilli, Baeça *de decima tutor. cap. 2. num. 103.* & ex prædictis exemplis judex facillimè poterit arbitrari, adminiſtrator pro mala vel culpabili adminiſtratione de damnis ſive intereſſe pecuniæ debeat onerari.

SVM-

SVMMARIA.

1 Damnum verè ſentire dicitur, qui patitur diminutionem patrimonij.
2 Dictiones, dannos, intereſſes, y menoſcabos, in ſententiis reſtitutoriis appoſitæ, quam interpretationem habere debeant in liquidatione rationum.
3 Intereſſe lucri ceſſantis, in aliquo caſu ſolito negotiari non præſtatur.
4 Conſuetum quem eſſe negotiari & lucrari, non ſufficit ad hoc, vt ſua pecunia illi debito tempore non tradita, intereſſe lucri ceſſantis debeatur.
5 Argumentatio hæc non benè procedit: Conſuetus quis fuit aliquando lucrũ conſequi, ergo etiam conſecutus fuiſſet lucrum, ſi tempore debito pecunia ſibi debita reſtituta fuiſſet.
6 Intereſſe lucri ceſſantis, quando non ſolito negotiari, & lucrari debeatur?
7 Qui dolo, iniuria, ſive maleficio, damnum dedit, an de intereſſe lucri ceſſantis poſſit onerari?
8 Occidens ſervum alterius, hæredem inſtitutum, antequam hæreditatem ſibi relictam adeat, non ſolum de ſervi, ſed de hæreditatis æſtimatione tenetur.
9 In maleficio, ſive dolo rei conventi, habetur ratio intereſſe extrinſeci, etiam pro frumento, vino, oleo, tigno, veſtibus, & ſimilibus, vbi damnum paſſus erat, ſolitus negotiari.
10 Hodie in materia intereſſe ſublata eſt antiqua differentia, an agatur actione bonæ fidei, an arbitraria?
11 Amicus ſi promiſit mutuare ſuo amico mille, vſq; ad annum, ſi non mutuavit, an poſſit onerari de intereſſe damni emergentis?
12 Intereſſe taxare iuſtiſſimum eſſet, ne aliàs debitores ſpolientur.
13 Intereſſe propinquum à remoto, intrinſecum ab extrinſeco, lucrum ceſſans à damno emergenti, qualiter ſecerni poſſit?
14 Intereſſe intrinſecum, ſive damnum emergens dicitur, quando quis damnũ ſentit immediatè.
15 Lucra remota, & ab aliis ſimul cauſis dependentia, non veniunt in ratione intereſſe æſtimanda, ſed ea tantùm, quæ jam erant certa, & eventura, vel in ſuo curſu, quorum ſpes deficit immediatè.
16 Debitor ad hoc, vt de lucro ceſſante creditori oneretur, non ſufficit lucrum fuiſſe in potentia incerta, vel remota, ſed debet probari, lucrum in actu, vel potentia certa, vel propinqua.
17 Non entis, nullæ ſunt qualitates.
18 Intereſſe arbitrio iudicis taxandum, & quando?
19 Arbitrio iudicis vbi aliquid committitur, iudex debet ſe conformare cum iuris diſpoſitionibus.
20 Licet ad probationem intereſſe lucri ceſſantis, coniecturæ etiam ſufficiant, hoc locum habet, dummodo iudex ex coniecturis ſit quaſi certus, quod creditor,

ditor, vel damnum paſſus, tantum potuiſſet lucrari, ſi pecuniam ſuam debito tempore recepiſſet. (*cturas.*

21 *Intereſſe lucri ceſſantis, probari poterit per locum à ſolitis, & per alias conie-*

22 *Intereſſe lucri ceſſantis, ſufficit, quod ſit certum certitudine præſumptivâ, quæ habetur ex eo, quod quis ſit ſolitus negotiari, & ſit mercator, qui communiter ſolet lucrari.*

23 *In dubio ſemper eſt præſumendum, quod ſi mercator vel negotiator ſuam pecuniam habuiſſet, cum ea lucratus eſſet.* (*dentibus.*

24 *In materia lucri ceſſantis, valet argumentum à ſolitis, & communiter acci-*

25 *Creditor ſi probaverit, quod ſoleat ſuas pecunias ponere cambio, vbi communiter lucratur ad rationem decem pro cento, & aliquando plus, onerari debet debitor, ſecundum quod intereſſe curritur in feria communiter, toto tempore moræ, & ita practicatur.*

26 *Articuli qualiter ſint formandi ad probationem intereſſe lucri ceſſantis?*

27 *Moroſus debitor (ſolito negotiari) non ſolum tenetur de intereſſe ſimpliciter, ſed etiam de intereſſe cuiuslibet feriæ, & ad intereſſe alterius intereſſe, quod vulgo dicitur,* cambios y recambios.

28 *Intereſſe lucri ceſſantis, vel damni emergentis, quando eſt debitum ex contractibus innominatis, poteſt probari per iuramentum in litem damnum paſſi, non ſolum in contractibus innominatis, verum etiam in aliis actionibus bonæ fidei, & ſtricti iuris, & arbitrariis.*

29 *Intereſſe quod eſt probandum per iuramentum damnum paſſi, debet prius taxari per iudicem.*

30 *Minori ipſo iure debetur intereſſe reliquorum, à tempore, quo tutor vel curator fuit in mora reddendi rationem, vel reſtituendi reliquatum, ſpeciali minorum favore.*

31 *Vſuræ pupillares ceſſant ſtatim quod minor efficitur 25. annorum, niſi tutor interpellatus eſſet pro reliquis ſolvendis, & non ſolviſſet.*

32 *Detinens pecuniam minoris & ſimilium, ſemper eſt in mora irregulari, & qualiter ſit hoc intelligendum?*

33 *Fiſcus, Eccleſia, & Reſpublica, minoribus æquiparantur.*

34 *Eccleſiæ debitor ſemper eſt in mora irregulari.*

35 *Privilegia Eccleſiæ conceſſa, an habeant etiam alia loca pia, & hoſpitalia?*

36 *Mora irregularis non contrahitur, quando minor vel ſimilis, non habet, cui ſolvatur.*

37 *Tutor reliquatus, an teneatur facere, vt minori provideatur de curatore, ſaltem ad litem, vt eidem minori reliqua ſolvantur, & an idem dicendum ſit de hæredibus tutoris, quidve facere debeant tutores, vt interim evitent curſum vſurarum, vel intereſſe?* 38. *Mora*

38 *Mora quando non purgetur per tutorem, etiamſi minorem admonuit, & interpellavit frequenter, vt curatorem ad recipienda reliqua nominaret.*
39 *Tutor, finita tutela, tenetur monere puberem, vt ſibi curatorem petat.*
40 *Hæres tutoris (qui in aliquo fuit reliquatus) an debeat reliqua realiter deponere, an vero ſufficiat minorem frequenter requirere, vt illa recipiat, auctoritate curatoris, ſaltem ad litem, ad evitandum curſum vſurarum.*
41 *Tutor finita tutela, & interim, quod tutelam reſtituit, & reliqua realiter ſolvit, ad vſuras pupillares tenetur, & quid in eius hærede.*
42 *Hæres ſocij, qui pecuniam ſocietatis adminiſtravit, non tenetur ad intereſſe ex mora reſtituendi, licet lucrum poſt mortem ſocij quæſitum, reſtituere teneatur.*
43 *Oblatio verbalis reliquorum, an ſufficiat ad evitandum vſuras, vel intereſſe pecunia pupillaris.*
44 *Verba non ſufficiunt, vbi opus eſt facto.*
45 *Fideicommiſſum ſi populo ſolui non potuit, eo quod tutorem non habeat, mora per hæredem facta non videtur.*
46 *Lex, ait prætor. ff. de minorib. cum l. cum quidam §. ſi pupillo. ff. de vſuris. ad concordiam redigitur.*

CAPVT XV.

Lucri ceſſantis, & damni emergentis ratio, qualiter diſpungenda ſit.

ANtequam ad eſſentialia huius capitis perveniamus, pro evidentia videndum erit, quid importent illa verba communiter in ſententiis reſtitutoriis appoſita, ſcilicet, *Con mas los dannos intereſſes y menoſcabos, que el dicho ful. liquidare auerec ebido &c.* Multoties namque inter iudices, calculatores, & partium advocatos de natura harum dictionum, ac de earum ſenſu, ſerie, & ſubſtantia diſceptatur. Et dicendum videtur, quod hæ dictiones, *danno y menoſcabo*, idem penitus important, idque manifeſte probatur ex tex. *in l. 1. tit. 15. p. 7. ibi, danno es empeoramiento, o menoſcabo, o deſtruymiento, &c.* Quæ quidem verba omnia ad maiorem explicationem damni emergentis appoſita cenſeri debent, omnia quæ patrimonij amiſſionem ſignificant, non tamen lucri ceſſantis (ex illis) ratio habetur, vt animaduertit Gregorius Lop. *ibi, verbo, danno.* Quia non, quidquid in iure huius regni dicitur, *menoſcabo,* lucrũ ceſſans comprehendit. Sed hoc tantum, quod iniuria alicuius ex patrimonio amittitur, *vt in l. 3. tit. 6. p. 5.* vbi damnum verè ille ſentire dicitur, qui patitur diminutionem patrimonij, non verò, qui lucrum non radicatum amittit, vt tenet Grego. *vbi ſupra.* Adverſus † tamen Gregorij ſententiam vrget text *in d. l. 3. partita,* qua cavetur, quod ſi vnus ex contrahenti- 1

bus adimpleat contractum permutationis, petere poterit, vt alius contrahens ad implementum ex ſua parte compellatur, vel ad ſatisfactionem damni condemnetur. Quod damnum ibi tanquam intereſſe lucri ceſſantis etiam conſideratur, vt patet ex text. *ibi Puede pedir al juez que le mande pagar los dannos, e los menoſcabos, que le vinieren por aquellos, que no le quiſo complir.* Et ſtatim ſubdit: *E eſtos menoſcabos à tal es llaman en Latin intereſſe.* Quinimo & iure civili idem conſtitutum videtur, ex text. *in l. ſi commiſſa, ff. rem rat. hab. ibi, quantum mea interfuit, id eſt, quantum mihi abeſt, quantumcunque lucrari potui. gloſſ. in l. vnica, verbo, veteres. C. de ſentent. quæ pro eo, quod intereſt.* Igitur ſi hæc dictio, *intereſſe*, lucrum ceſſans, & damnum emergēs comprehendit, & verbum, *danno*, vel *menoſcabo*, ſignificat intereſſe, dictio *danno*, intereſſe, vel *menoſcabo*, tam de lucro ceſſante, quam de damno emergenti prædicari debet. Et ita videtur tenuiſſe Caballinum *de vſur. nu. 28. & Dyn. in l. mora ſua de reg. iur. in 6. & ibi Molin. verbo. ſubiungo.*

2 In hac tamen difficultate dicendum exiſtimo, quod † illa verba, *dannos, intereſſes, y menoſcabos,* in ſententia appoſita debeant conſiderari dupliciter. Aut enim poſita fuerunt in ſententia in fauorem eius, qui negotiari & lucrari ſolebat, & tali caſu prædicta verba non ſolum intereſſe damni emergentis, ſed etiam lucri ceſſantis amplectuntur, & ita eſt intelligendus text. *in d. l. ſi commiſſa.* Secus tamen, ſi apponantur in fauorem illius, qui non erat ſolitus negotiari, vt *in l. ſi ſterilis. §. ſi per venditorem. ff. de actio. empti.* Et hanc diſtinctionem colligo ex doctrina Bart. *in l. vnica, nu. 25. C. de ſentent. quæ pro eo, quod intereſt.* vbi dicit, diſtinguendum fore, an ille, cuius intereſt, fuerit ſolitus negotiari, nec ne. Cuius ſententiam receptam, teſtatur Curt. iun. Berengar. & Rebuff. *ibi*, & eos refert & ſequitur Covar, *lib. 3. variar. cap. 1. num. 2. & lib. 3. cap. 4. num. 2. Riminald. in d. l. 3. C. qui admitti. Stracha de mercat. tit de cont. mercat. n. 23. Roland. conſil. 35. n. 4 deciſ. Genuenſ. 177. n. 7.*

3 Verum † prædicta Bart. ſententia confundi videtur ex text. *in l. fin. ff. de peric. & com. rei vend.* vbi etiam ſolito negotiari intereſſe lucri ceſſantis non præſtatur, vt patet ex text. *Non omne omnino, quod venditor morâ non factâ conſequi potuit. veluti ſi negotiator fuit, & pretio ſoluto, ex mercibus plus, quàm ex vſuris percipi potuit.* Ex quibus verbis manifeſtè probatur, etiam ſolito negotiari, ob retardatam pecuniarum ſolutionem, damni duntaxat emergētis, non verò lucri ceſſantis, intereſſe præſtandum fore. Quâ anxius difficultate Fulgoſ. *in l. fin. ff. de eo quod certo loco.* aliter diſtinguendum fore exiſtimat, ſcilicet, an lucrum fuerit certum, an incertum, reſpectu illius, qui ſolitus erat negotiari. Et hanc ſententiam ſequuntur *ibi* Coſtalius & Corraſ. *lib. 3. miſcellan. cap. 13. nu. 8.* Caballin. *de vſur. d. nu. 28.* vbi expreſſe tenet, quod † non

4 ſuffi-

ſufficit, quem eſſe conſuetum negotiari, & lucrari ad hoc, vt ratione moræ, vel retardatæ ſolutionis intereſſe lucri ceſſantis debeatur, ſed quod omnino lucrum debeat eſſe certum, hoc modo, ſcilicet, quod certum ſit, quod lucratus eſſet cum pecunia retardata, ſi debito tempore fuiſſet ſibi ſoluta, & hæc ſententia veriſſima videtur, quia argumentatio hæc non benè procedit: Conſuetus † eſt quis aliquando lucrari cum ſua pecunia; ergò etiam 5
conſecutus fuiſſet lucrum, ſi tempore debito pecunia ſua illi fuiſſet ſoluta. Multa enim accidere poſſent, propter quæ lucrum non feciſſet, *arg. tex. in l. quemadmodum. §. ſi navis. in fi. ff. ad leg. Aquil. l. naturale. §. fi. ff. de acquire. rer. domin.* Et hanc ſententiam tenuit etiam Hieron. Gabr. *conſ. 147. nu. 3. & 4.*

Sed adhuc prædictæ interpretationes ex eo divinatoriæ videntur, quia neutrum ex prædictis juribus, certi, aut incerti lucri mentionem facit. Quo fit, vt nonnulli exiſtimaverint, non eſſe habendam rationem eius, quod intereſt ratione lucri ceſſantis, ſed damni emergentis tantum, & ita videtur ſenſiſſe Accurſ. *in d. §. cum per venditorem. ex tex. in d. l. 3. ff. de eo quod certo loco. Burg. de Paz conſ. 49. n. 12. cum ſeq.* Menoch. *de arbitr, li. 2. caſu 119. n. fi.* vbi ad jura in contrarium adducta reſpondent, loqui in actionibus, in quibus æquitas poſtulat, vt omnia damna, ſive lucri ceſſantis, ſive damni emergentis, creditori reſarciantur. Et hanc ſententiam tenuit Caball. *vbi ſupra deciſ Gennen. 16. num. 19.*

Sed prædicta dictorum ſententia evidenter confunditur, ex text. *in d. l. vnica. C. de ſentent. quæ pro eo.* cum multis alijs juribus, qui licet non loquantur in actionibus arbitrariis; ſed generaliter, & in omnibus caſibus, in quibus ſuccedit obligatio ad intereſſe, lucri ceſſantis rationem habendam fore, ſecurè prædicant. Rurſus ex eo confunditur, quia eadem ratio militat in omnibus contractibus bonæ fidei, in quibus judex ex bono & æquo arbitrari poteſt, quemadmodum ſatisfieri debeat creditoribus, vt animadvertunt Moderniores, *in §. actiones Inſtit. de action.* Pro quorum ſententia eſt tex, *in l. quia tantundem iuncto fine legis præcedentis, ff. de negot. geſt.* quem textum pro hac ſententia expendit Plotus, *in tract. de in lit. jurand. §. 10. n. 3. in parva impreſſione.*

In hac igitur Doctorum varietate, & Iuriſconſultorum controverſia, pro ſedanda prædicta difficultate dicendum erit, quod † aut reus fuit conven- 6
tus à ſolito negotiari, vel ab eo, qui ex dolo vel facto hominis delinquentis damnum paſſus fuit, aut ab illo, qui non eſt ſolitus negotiari, ſed cuia intereſt, ratione contractus non adimpleti ex parte rei conventi, cum ipſe ex ſua adimpleviſſet. Et primo caſu non ſolum onerandus eſt debitor, vel delinquẽs de damno emergenti, ſed etiam de lucro ceſſante, ex veris probatio-

nibus liquidato. Et in ſolito negotiari expreſsè hoc decidunt text. *in d. l. ſi commiſſa, quantumq́, lucrari potui. & in d. l 3. §. fi. ibi. Quid ſi merces ſolebat cōparare, & an lucri ratio habeatur, non ſolius damni puto, ſed & lucri habendam rationem.* Et pro hac ſententia faciunt notata per Bart. *ibi, n. 15. & 16.* & notata per Roland. *conſ. 34. nu. 4. Plot. d. §. 10. n. 30. & §. 11. n. 21. Burgos de Paz conſ. 49. Navar. in repetit. c. 1. 14. q. 3. n. 6.* Et hæc ſententia non ſolum locum habet jure civili, verum & canonico, vt advertit Caſtrenſ. *in l. centum Capua de eo, quod certo loco. Burg. de Paz, vbi ſupra. deciſ. Genuen. 78 n. 11. & 12.* vbi expreſsè tenet, quod ſi creditor probaverit eſſe mercatorem, vel ſolitum dare pecunias cambio, & quod realiter damnum ſenſit, eo quod pecunia fuit reta data, & quod tantum lucrum potuiſſet percipere, ſi in tempore debito ſuam pecuniam recepiſſet, vtroque jure de intereſſe tam lucri ceſſantis, quam damni emergentis, debitorem eſſe onerandum. Et hanc ſententiam fuiſſe ſæpius per Rotam canonizatam, tenet Mohedan. *deciſ. 62. & 73.* Puteus *deciſ. 239. lib. 1.* Hier. Gab. *in conſ. 147. n. 3. & 4.* Et idem judicavit Senatus Genuen. *deciſ. 68. n. 6. & deciſ. 134. n. 3.*

7 Et † quod ille, qui ex dolo ex injuria ſive maleficio damnum dedit, intereſſe lucri ceſſantis debebat onerari, etiam vbi damnum paſſus mercator non fuiſſet, notat deciſ. Genuen. *84. n. 4. ad fi. ex text. in l. inde. Neratius in princip. ff. ad leg Aquil. §. illud. inſtit. eod. t. & ex tex. in l. 19. t. 15. p. 7.* vbi cavetur
8 quod occidens † ſervum alterius hæredem inſtitutum, antequam hæreditatem adierit, non ſolū de ſervi, ſed de hæreditatis æſtimatione tenetur, & ibi alia etiam ſimilia cumulantur exempla, & in eo, qui ex dolo ad intereſſe extrinſecum convenitur, ex tex. *in l. Iulianus. ff. de action. empti, ibi. Quod interfuit, idoneè veniſſe, erit præſtandum.* Quem ita intelligendum reputat Plotus, *vbi ſupra. n. 425. cum ſequen. in magna impreſſione,* vbi expreſsè tenet,
9 quod † in maleficiis, ſive dolo rei conventi, habetur ratio intereſſe extrinſeci, etiam pro frumento, vino, oleo, tigno, veſtibus, & ſimilia, vbi damnum paſſus, erat ſolitus negotiari. Et hanc dicit communem ex Camillo Plautio, *in d. l. vnica, gloſſ. verbo, ex lucro, n. 50. Ferreto, n. 31. Decio, nu. 62.* & plures alios refert, quos conſulto omittere libet. Et hanc eandem ſententiam tenet noviſſimè (pluribus pro ea adductis) Vincentius Carrocius *in tract. de depoſit. fol. 79. num. 60.*

Secundo verò caſu, quando damnum emergens, vel lucrum ceſſans, patitur ab eo, qui non eſt ſolitus negotiari, & nullus intervenit dolus, vel delictum ex parte moroſi debitoris, ſolum de damno emergenti & intereſſe, quod eſt intra rem (ſive intrinſecum) debet onerari, qui contractum ex ſua parte non adimplevit, vt *in d. §. cum per vendit. & in d. l. 3. fi. & tit. 6.*

part. 5.

part. 5. per † quæ jura hodie in materia intereſſe, ſublata eſt illa antiqua dif- 10
ferentia, an ageretur actione bonæ fidei, vel arbitraria. Et † debet intel- 11
ligi ſententia Iaſonis, *in l. ſi pœnam, nu. 4. ff. de verborum ſignif.* quatenus dicit quod ſi amicus promiſit mutuare mille ſuo amico gratis per annum, ſi non mutuaverit, poteſt condemnari ad intereſſe damni emergentis, non verò lucri ceſſantis, cum ibi non dolus, ſed perfidia, & mutatio voluntatis intervenerit in dicto promiſſore. Quod autem de lucro ceſſante dicimus, verũ intelligas, niſi fortè ex legis, vel ſtatuti natura, vſura, vel intereſſe deberentur, quia tali caſu cum à lege fuerint permiſſæ, & taxatæ (& quidem intereſſe taxare juſtiſſimum eſſet, ne alias debitores ſpolientur) noluit lex vltra id, quod à lege eſt taxatum, rationem haberi, ne ex taxatione intereſſe, legi fraus fieret, quod non obſcurè probat IConſult. *in d. l. Iulianus. §. ibidem, ibi: Si convenerit, vt ad diem pretio non ſoluto, venditori duplum præſtetur, in fraudem conſtitutionum videri adiectum, quod vſuram legitimam excedit.* Et idem expreſsè cavetur, *in l. ſi ponamus. ff. de vſuris.* Et ita eſt intelligendus tex. *in l. fin. ff. de peric. & com. rei vend.* vbi cum pecunia deberetur, & vſuræ eius pecuniæ præſtari deberent, nulla ratio lucri ceſſantis habita fuit.

Quod † autem de ſolito negotiari diximus, intelligas, ſi aſſiduè nego- 12
tiatur. Non enim ſufficeret, ſi probaſſet aliquando negotiaſſe, & lucraſſe, & ita in terminis tenet Stracha, *in tractat. de mercatura. 1. part. num. 8. & 9.* Et alia pulchra circa interpretationem huius articuli pulchrè cumulat Barboſa *in l. de diviſ. à numero 32. cum pluribus ſequentibus. ff. ſoluto matrimonio.*

Vt † autem hæc difficilis materia, intrinſeci & extrinſeci intereſſe, meli- 13
us calculatoribus liquere poſſit, videndum erit, qualiter intereſſe propinquum à remoto, extrinſecum ab intrinſeco, lucrum ceſſans à damno emergenti ſecerni poſſit. † In qua difficultate dicendum erit, illud reputari in- 14
tereſſe intrinſecum, ſive damnum emergens, quando damnum quis ſentit immediatè, vt quando aliquis in rebus tuis damnum intulit, vel contractum non adimplevit, vel (fide rupta) aliquid adverſus te patravit, vt declarat Molin. *in conſuetud. Pariſienſ. §. 1. gloſſ. 7. num. 18.* vbi loquendo in fundo prehenſo dicit, quod in hoc ſolum debet conſiderari intereſſe emergens immediatè propter prehenſionem, ſive ſit commune, ſive ſingulare ipſius damnum paſſi, ſive conſiſtat in damno incurſo, ſive lucro, ceſſante, dummodo ceſſatio lucri (alias certi) immediatè cauſetur apprehenſione. Vnde ſi dominus colonis ſuis propter huiuſmodi fundi prehenſionem expulſis, vel impeditis, damnum dederit, vel ſi prædia feudalia deteriorata ſint, vel ſi in illis ablegabat greges, & partim perierint, vel partim ad aliena paſcua

 condu-

conducenda forent, hæc, & alia huius generis, reſarcienda ſunt à Patrono, cum ſint cauſata immediatè propter prehenſionem incurſam. Idemque dicendum reputat de fructibus percipiendis, id eſt, de illis, qui vltra perceptos percipi potuiſſent, accuratiſſima, vel ſingulari induſtria clientis, hoc enim cum futuri fuiſſent pars rei, damno emergenti magis, quàm ceſſanti lucro adſcribendos fore exiſtimat. Pro qua ſententia adducit notata per Decium *in rubr. C. de ſent. quæ pro eo.*

Si autem vaſallus fortè mercator pecorum erat, vltra intereſſe damni incurſi in grege ſuo ablegando, & aliena paſcua conducendo (interim propter hanc cauſam grege diminuto) petere velit intereſſe lucri ceſſantis, eo quod non potuit tam numeroſum & ſucculentum gregem ducere ad forum, & mercatum ſolitum, non deberet audiri, qui ceſſatio talis lucri non provenit præciſè & immediatè, propter ſolam prehenſionem, ſed habet admixtas alias cauſas cum inſidijs, vel incertitudine fortunæ. & ſic non poteſt dici intereſſe propinquum, ſed remotum. Et idem dicendum eſſe firmavit, ſi vaſallus quereretur ex eo, quod ex reditibus feudi prehenſi (ſi illos medio tempore percepiſſet) potuiſſet plurima in negotiationibus, vel emptionibus prædiorum ſuperlucrari, & ipſum amiſiſſe occaſionem illorum lucrorum, & commodi. Vel ſi fortè diceret, ſe amiſiſſe oportunitatem, ſive facultatem redimendi prædium à ſe prius ſub pacto de retrovendendo venditum, interim quod fundus prehenſus fuit, vel pecunia non fuit ſibi tradi-
15 ta, † vel retrahendi prædium à conſanguineo (fortè vili pretio venditum)
hæc enim lucra remota, & ab aliis ſimul cauſis dependentia, non veniunt
æſtimanda in ratione intereſſe, ſecus vero in lucris, quæ aliàs erant certa,
& eventura, & iam erant in ſuo curſu, quorum ſpes deficit immediatè pro-
pter ſolam prehenſionem, & rurſus in propoſito dixit Caballinus *vbi ſupra*,
16 quod adhoc, vt debitor de lucro ceſſante debeat onerari, † non ſufficit lu-
crum fuiſſe in potentia incerta, vel remota, ſed oportet probare, fuiſſe in
actu, vel ſaltem in potentia certa, & propinqua ex Paulo, *in l. 3. § fin. ff. de
eo, quod certo loco, Decio, conſil. 33. num. 5.* vt ſupra retulimus.

17 In † contrarium tamen dicendum videtur, quod intereſſe intrinſecum,
de quo loquimur, nullo modo probari poſſit, cum non ſit ens formatum,
non entis (namque) nullæ ſunt qualitates, *l. nam etſi ſub conditione. ff. de in-
18 iuſto rupt. l. actori, ff. de probat.* † Si ergo non eſt ens reale, & formatum, nul-
latenus aliquo ſenſu corporeo probari poterit, prout probari debet *ex gloſſa
18 in l. 3. §. fin. ver. ſolebat de eo, quod certo loco.* † quam ibi ſequuntur Ang. & Iaſ.
Et ideo hoc caſu intereſſe arbitrio iudicis taxandum eſſe teſtatur Menoch.
lib. 2. de arbitr. caſu 119. numer. 6. tamen, quia vbicunque iudicis arbitrio a-

liquid

liquid committitur iudex debet ſe conformare cum iuris diſpoſitionibus, *vt in l. ſocietatem, §. arbitrorũ, & ibi Doctores. ff. pro ſocio.* Ideo † dicendum erit, 20
quod licet ad probationem intereſſe lucri ceſſantis coniecturæ ſufficiant, vtpote quia coniecturæ dicantur liquidiſſimæ probationes, *ex gloſſ. verbo, legitimis, in l. 2. ff. de excuſat. tutor.* hoc locum habet, dummodo iudex admodum veriſimiles coniecturas habeat, vt ſit quaſi certus, quod tantum creditor potuiſſet lucrari, ſi pecuniam debito tempore recepiſſet, *vt notat Paul. in loco ſupra citato. Barto. in d. numero 25. Hieron. Gabr. d. conſil. 147. numero 3. & 4.* † Et hanc ſententiam magis probavit Alexand *conſi. 141 numero 2. deciſ.* 21
Gennen. 16. num. 28. vbi dicit, quod hoc intereſſe lucri ceſſantis probari poterit per locum à ſolitis, & per alias coniecturas. † Et idem tenuit Burg. de 22
Paz. *d. conſ. 49. n. 15.* quod in tantum verum eſſe reputat Senatus Genu. vt dicat, quod hoc caſu ſufficiat, ſi intereſſe ſit certum certitudine præſumptiva, quæ habetur ex eo, quod quis ſit ſolitus negotiari, & ſit mercator, qui communiter ſolet lucrari, & ita deciſum fuiſſe, teſtatur *deciſ. Genuen. 1. numer. 45.* Quinimo † & in dubio ſemper præſumendum eſt, quod ſi mercator. vel 23
negotiator ſuam pecuniam debito tempore habuiſſet, cum ea lucratus eſſet, *vt in l. ſi defunctus. C. arbit tute.* nec debet præſumi amiſſio, vel triſtis eventus, *l. inter ſtipulantem, §. ſacram ff. de verb. oblig.* † Et quod in ſimili caſu valeat ar- 24
gumentum à communiter accidentibus, tenet Bald. *in l. neque natales. C. de probatio.* † Quinimo & ſi probetur, quod talis creditor ſemper ſolebat po- 25
nere ſuas pecunias cambio, vbi communiter lucratur ad rationem decem pro cento, & aliquando plus onerari debet debitor, ſecundum quod intereſſe cucurrerit in feria communiter, toto tempore moræ, & ita practicari teſtatur Cagnol. *in l. curabit, n. 67. C. de actio. empt.* Ang. Aretin. *in l. continuus, §. cum ita, col. 2. de verbor. obligat.* Caſtr. *in l. cunctos populos, n. 15. C. de ſumma Trinit. & fide Cathol. deciſ. Genuen. 1. n. 45 & deciſ. 68. num. 6 & deciſ. 134. nu. 3. Burg. Paciſi. vbi ſupra, nu. 7.* †. Debet ergo articulari pro parte actoris, quod 26
creditor conſuevit mercari, & quod tempore retardatæ pecuniæ habuit præ manibus merces, quibus emptis tantum veriſimiliter lucratus fuiſſet, & quod emere non potuit, eo quod pecuniam ſuam debito tempore à debitore non fuit conſecutus, & debitor fuit in mora, illam tradendi, Quam praxin ponit Iaſ. *in d. l. 3. §. fina. de eo, quod certo loco.* Ruin. *conſ. 103. nu. 4.* Stracha, *de mercatura. Cod. de contractib. mercat. nu. 3. folio mihi 151.* Menoch. qui eam laudat, *lib 2. de arbitra. caſu 119. num. 2.* Quinimo & in ſpecie dixit † Cagnol. 27
loco ſupra citato, numero 46. quod moroſus debitor ſolito negotiari non ſolum tenetur de intereſſe ſimpliciter, ſed etiam de intereſſe cuiuslibet feriæ, & ad intereſſe etiam alterius intereſſe, quod vulgo dicimus, *cambios, y recambios.*

cambios. Et hanc eandem ſententiam tenuit idem Cagnolus, *in d.l.curabit. C.de actio.empt.* Cuius opinionem ſequitur Rota Genuen.*decis.34.n.fin.*licet in hoc contrarium teneat. Et melius Straca, *vbi ſupra, nu.14.* vbi dicit, in hoc caſu primum lucrum tantum peti poſſe. Crederem tamen, quod ſi fieret proteſtatio de intereſſe cuiuslibet feriæ, opinio Cagnoli veriſſima eſſet, hoc autem melius norint verſati campſores & mercatores.

28 Poſſet † etiam probari prædictum intereſſe (quando eſſet debitum ex contractibus innominatis) per iuramentum in litem damnum paſſi, & non ſolum in contractibus innominatis, verum etiam in aliis actionibus bonæ fidei, ſtricti iuris, & arbitariis, vt probat text. *in l.nummis, vbi gl.Bart.& com-*
29 *muniter ſcribentes.ff.de in litem iurand.& in l.3.tit.6.p.5.* † facta prius taxatione per iudicem, *vt in d. l.partitæ, ibi. E eſtos menoſcabos à tales ſe deven iuzgar, e pechar por iura de aqual, que los deue recebir eſtimando los primera mente iuzgador.* Et hanc ſententiam veram reputat Greg. *vbi gl.fin.verbo, poriura,* vbi dicit in contractibus innominatis, & etiam aliis extra permutationem iuramentum in litem locum habere, & hoc etiam expreſſius tenuit *in l.fin.eiuſdẽ tit.gl.verbo, de enganne.*

30 Advertendum tamen † erit, quod licet minori ipſo iure debeatur intereſſe reliquorum, à tempore, quo tutor, vel curator fuit in mora reſtituendi reliquatum, *vt in l.tutor, qui repertorium, §. ſciendum, ff. de adminiſtration. tutor.& in l.1.§.nemo enim, ff.de vſuris.* quod quidem ſpeciali minorum fauore conſtitutum eſt, vt voluit Paul.Caſtren.*in l. ſi poſtquam.ff.rem ratam ha-*
31 *beri.* † Tamen prædictæ vſuræ ceſſarent, ſtatim quod minor effectus eſſet maior viginti quinque annorum, niſi tutor interpellatus eſſet ad hoc, vt ſolveret reliquatum, quia mora regularis ex interpellatione committitur, &
32 non alias, *vt in l.Titia Seio. §.vſuras, ff.de leg.2.* quam ſententiam *ibi* tenuerũt gl. & Bart. Vinc. de Franquis *deciſ.16. num.4.* † Ex qua limitatione venit intelligendus tex. *in l.minorum. C.in quibus caſib.in integr. reſtitut.non eſt neceſſaria,* quatenus dicit, quod qui detinet pecuniam minoris, ſemper eſt in mora irregulari, quia hoc debet intelligi durante minoris ætate, maiore autem facto, non currunt vſuræ abſque interpellatione, ita Abb. *in c, nauiganti de vſur.deciſ.Genuen.151.nu.fin.& deciſ.163.nu.5.& 6.*

Quid autem ſi maior domus civitatis, vel Eccleſiæ, ſive poſiti, aut fiſci, fuit in mille reliquatus ratione ſuæ adminiſtrationis, & ipſe in mora reſtituendi reliqua ſit. Dubitatur, an interim quod reliquatum non ſoluerit,
33 dicatur in mora irregulari, & ad intereſſe teneatur. † Et dicendum videtur, quod cum fiſcus, Eccleſia, & Reſpublica minoribus æquiparentur, vt in minore, & Eccleſia, probat tex. *in c.de in integr.reſt gl.in l.libertos, verbo, admini-*

ſtraue

ſtraverunt, C. de excuſa. tuto. & in Republica probat Imperator *in l. Reſpubl. C. quibus ex cau. maio.* & in fiſco ita etiam firmavit Accurſ. *in §. ex maleficijs, verbo, judicium. Inſtit. de actio.* in ipſis locum habere debeat diſpoſitio *d. l. in minorum.* & ibi hoc tenet gloſſ. *verbo re ipſa,* quatenus dicit, quod diſpoſitio illius textus locum habeat in ſimilibus. Et hanc ſententiam tenuit Nicolaus de Neapol. *in §. ex maleficijs, quæſt. 17. Inſtit. de actio. & deciſ. d. l. in minorum, locum habere in adminiſtratore Eccleſiæ.* tenuit Bald. *in authent. hoc amplius, n. 16. C. de fideicom.* † vbi dicit, quod in his, quæ debentur Eccleſiæ, contrahitur 34
mora irregularis, & quod idem ſit dicendum in adminiſtratore Reipublicæ, firmavit Accur. *in l. cum quidam, §. fiſcus, verbo, inſerunt. ff. de vſur.* quem ſequitur Roma. *in l. ſi ex legati cauſa ff. de verborum obligationib. Iaſ. in §. ex maleficijs, nu. 33. & ibi vſque ad nu. 45. excludit.* quod † omnia privilegia con- 35
ceſſa Eccleſiis habent etiam pauperes, & quilibet pius locus, & cum hac deciſione omnes ſimpliciter tranſire, & quod in hoc nullus diſcrepat. Ex quibus in propoſito dicendum erit, prædictum *§. ſciendum*, non ſolum in minore locum habere, ſed in his omnibus, qui inſtar minorum in jure reputantur, quod tamen ego verum intelligo in caſibus à jure expreſſis, quia aliàs non debet fieri extenſio de vna perſona ad aliam, *ex gl. in l. 2. verbo, vendiderit. C. de patrib. qui filios diſtraxerunt.*

Limita tamen † prædicta, niſi iſti minores, vel perſonæ privilegiatæ, non 36
haberent perſonam legitimam, cui reliquorum ſolutio fieret, quia hoc caſu debitor non teneretur ad intereſſe lucri ceſſantis, etiamſi interim eveniſſet oportunitas lucrandi cum pecunia reliquata, *ex tex. in l. cum quidam. §. ſi pupillo. & ibi gloſſ. Bart. & communiter omnes. Paul. in d. l. in minorum, verſ. & intelligo, n. 3.* Et hanc limitationem dixit notandam *Iacobinus in ſua praxi loco ſupracitato*, & in mora irregulari idem dicendum fore, firmavit Valerius *in tract. de mora. 3. par. colum. antepenult. verſ. vltimo* ſub de vnum, cuius ſententia probatur ex eo, quia nihil poteſt imputari debitori, qui & ſi ſolvere vellet non potuiſſet legitimæ perſonæ ſolvere, *vt in d. §. pupillo, & facit elegans tex. in l. pecuniæ, §. fin. ff. de vſur.* dum dicit, quod ſi poſt mortem creditoris nullus fuit, cui pecunia legitimè ſolveretur, ex eo tempore dicitur mora inculpata, & ita tenuit Vincentius de Franquis, *vbi ſupra, numero 1.* Ex quibus fundamentis, & alijs concludit ibi *num. 5. & 6. 1. par.* quod ſi tutela finita tutor in aliqua quantitate fuit reliquatus, ne vtique ad reliquorum intereſſe tenebitur, niſi ſaltem minor curatorem ad litem accipiat, cuius auctoritate, reliqua minori ſolvantur, cum aliàs ipſi minori malè ſolutum eſſet, *ex tex. in l. ait prætor §. quid tamen. ff. de minor.* & quod eſt ab omni æquitate alienum, quod debitores minorum non habentes, cui ſolvant, reli-

qua ſi (vel alias quomodolibet debitum) propter carentiam curatoris vſuras incurrerant , & pœnis non ſolvendum tempore debito ſubdantur.
37 Dicit † tamen , quod ſi talis tutor eſſet de agnatis , vel cognatis pupilli , vel minoris, quibus legitima tutela de jure competebat) tali caſu non excuſaretur, ſi minorem de curatore ad litem, cui ſolveretur , providere non faceret , & quod iſte talis agnatus vel cognatus negligens in providendo minorem de curatore ad litem , etiam hæreditate minoris ab inteſtato morientis privatur , & pœnis debito tempore non ſolventis ſubiacet , & ratio eſt, quia quod non facit quod debet aſſequi quod oportet.

Ego tamen in propoſita ſpecie dicendum cenſeo , quod hæc neceſſitas petendi curatorem ad litem (cui reliqua minori debita ſolvantur) nedum agnatis & cognatis, verumetiam quibuslibet aliis tutoribus incumbat, ſi intereſſe reliquorum evitare velint, *ex text. in l. ita autem, §. ſi tutor. ff. de adminiſtr. tutor.* qui ſic debet intelligi. Quinimo & hæc neceſſitas petendi curatorem ad litem , cui reliqua ſolvantur , ad evitandum curſum vſurarum, non ſolum incumbit ipſi tutori, verùm & eius hæredibus, *vt in d. l. tutor qui repertorium, §. pecuniæ,* ibi: *Pecuniæ , quæ in arca fuit , etiam hæredes tutoris tamdiu vſuras præſtabunt, quamdiu non impleverint, vt loco defuncti curator conſtituatur.* Et ita prædicta iura intelligit Accurſius *in l. cum quidam, §. ſi pupillo, verbo non potuit. ff de vſuris. Caval. de vſur. nu. 298. ad medium* , vbi dicit , quod tutor finita tutela , non ſolum debet puberem admonere , vt ſibi curatorem petat, ſed ſi vſuras vitare velit , debet offerre , non ſolum ſeparatim rationes reddere , & reliqua ſolvere, ſed etiam (denunciationibus frequenter interpoſitis) puberem ad iudicium provocare tenetur. Quod ſi pubes id contemnat, debet tutor apud acta in iudicio proteſtare, per ſe (videlicet) non ſtare, quo minus tutelam reſtituat. Qua ſolemni, ſeria, & iudiciali oblatione, interpellatione hac proteſtatione facta, ſecurus erit tutor, ne deinceps vſuras ſolvat. Et ita intelligendum reputat text. *in l. fin. C. de vſur. pupil.* Et hanc eſſe optimam praxin, & ſecuriſſimam nemo ambigit, vt tutor ſuæ ſecuritati melius conſulere poſſit, adverſus periculum , & damnum vſurarum , vel futuri intereſſe , quod aliàs ex prædictis iuribus currere rationibus redditis, & reliquis non ſolutis.

38 Quod † autem proximè dictum eſt , debet intelligi , quando minor eſſet decem & octo , vel viginti annorum , vel induſtrius ad gubernationem ſui patrimonii , alioquin ſi minor inexpers , & craſſæ minervæ eſſet , ex talibus interpellationibus non ſolum mora non purgaretur , verùm & conduplicaretur mora & culpa tutoris, quia præſumitur in dolo , niſi ei realiter curatorem ad litem, vel ad bona dari faceret, *vt in l. admon. Cod. qui petant tuto.*

cum

cum licet ipſe tutor adulti, vel minoris, adhæc negotia imperitiam, & imbecilitatem notam haberet, cum eo ſolo ignaro, & inexperto, prædictas denunciationes, & interpellationes faceret. Deberet ergo hoc caſu imbecillitas, & ignorantia imperitiaq; minoris, propinquorũ ſaltem convocatione ſuppleri, alioquin ſatis clarum eſt, tutorem non ſeriò, nec ex bona fide, ſed cum ludificationis fraude verſari, & ideo neq; in aliquo revelabitur, *vt voluit Cabal. loco ſupracitato*, vbi ita intelligendum reputat text. *in d. l. ita autem §. ſi tutor, ff. de admin. tutor.* quatenus dicit, quod tutor tenetur monere puberem, vt ſibi curatores petat. † Non enim (ſecundùm ipſum) ſufficeret ſolum puberem monere, niſi eius ætatis, induſtriæ & peritiæ ſit, vt ſciat, vel ſcire poſſit, quem ſibi curatorem aſſumere magis interſit, ſibique ſuper hoc conſulere poſſit, alioquin ſi ignarus & inexpers eſſet, non diceremus, tutorem bona fide verſatum fuiſſe, niſi etiam propinquos minoris (pro præſtando curatore minori) admoneret, *vt dixi latè ſupra c. 6. num. 92.* 39

Sed in † propoſito dubitatur, *caſu quo, rationes iam ſint redditæ tempore mortis tutoris, & reliqua reſtent ſolvenda, an tutoris hæredes debeant reliqua realiter deponere penes depoſitarium generalem, an verò ſufficiat, minorem frequenter requirere, vt illa recipiat auctoritate curatoris ſaltem ad litem interveniente, ad hoc, vt curſum vſurarum, & intereſſe evitare valeant.* 40

In qua difficultate prius ſciendum erit, quod hæres tutoris finita tutela, (interim quo tutelam reſtituit, & reliqua realiter ſolvit) ad vſuras pupillares tenetur, *vt in l. tutor, qui repertorium §. fin.* Et idem in eius hæredibus fuit conſtitutum, *in l. cum oſtendimus, §. vſuras quoq;, ff. de fideiuſſ. tutor. ibi: Vſuras quoq; eius pecuniæ, quam pupillarem agitavit, præſtare debet hæres tutoris.* licet ſecus vt in hærede ſocii qui pecuniam ſocietatis adminiſtravit. *glo. in l. ſocium qui, verſic. ſed ſi aut vſus, verbo, nullam talem,* † vbi dicit, quod hæres ſocii non tenebitur ad intereſſe pecuniæ, à tempore mortis ſocii moroſi, licet facti ſui rationem reddere debeat, & lucrum poſt mortem quæſitum reſtituere teneatur. Quibus præhabitis dicendum erit, quod tam hæredes tutoris, quàm ipſe tutor, † debent requirere minori, vt reliqua recipiat frequentibus denunciationibus *vt in l. fi. C. de vſur. pupil.* Neq; ſufficeret verbalis oblatio, ſed ad hoc, vt minor vel creditor alius, conſtituatur in mora, præcisè requiritur realis & actualis oblatio reliquorum, cum pecunia in manu, *vt in l. ſervus ſi hæredi, ff. de ſtatu liber.* & aliàs realiter ſit deponenda apud ædem ſacram, *vt in l. ait prætor, verſ. ſed & ſi, de minorib. ff.* Quia ſi realis oblatio non fiat: creditor non conſtituitur in mora recipiendi, etiamſi notificationi reſpondeat, ſe nolle accipere, reliqua, vel alias debitum, *vt voluit Aretin. in l. qui Romæ, columna 1. ff. de verborum.* quem refert, & ſequitur 41 42

 Phi-

Philippus Potius *lib.4.concl.cap.3.verſ.contrarium. Curtius in Apoſtilla ad Alexand. in d.l.qui Romæ, Claudius de Saiſello in l. ſi mora, col.4.ff. de vſur.* † Et
43 ratio ea eſt potiſſima, quia vbi opus eſt facto, verba non ſufficiunt, *l. fin. in fi. ff. ad Syllania, gl.fi. in cap. paſtoralis, de offic. ordin. gl. etiam verbo præſtito, in c. vt circa el, 1. de electio.* Et ita iudicatum fuiſſe in Genuenſi Senatu, patet ex deciſione Genue. *204. num.5. ex gl. in d. l. fin. C. de vſur. ibi depoſitis ſolemniter.*

Contrariam tamen ſententiam, imò quod non ſit neceſſaria realis oblatio, & conſignatio ad evitandum curſum vſurarum, ſed ſatis verbalis ſufficiat, probari videtur ex textu, *in l. cum quidam, §. ſi pupillo, ff. de vſur.* vbi cave-
44 tur, quod † ſi pupillo (eo quod non habuit tutorem) fideicommiſſum ſolvi non potuit, mora per hæredem facta non videtur. Et hanc ſententiam tutatur Cabal. *de vſuris* §. *39. num.298. in fine.* vbi fallò exiſtimaſſe gloſſam, *in d. l. fin.* reputat, quatenus dicit, ſolemni conſignatione opus eſſe. Et tandem prædicta iura ad concordiam redigit, dicens, quod textus *in d. l. ait prætor.* loquitur in debitore, qui minori (præſente tutore recipere parato) ſolvere
45 noluit, metu reſtitutionis in integrum. † Et ideo non excuſaretur à mora, niſi realiter penes ſequeſtrum publicum reliqua deponeret, quinimò hoc caſu, vſuræ vel intereſſe ex mora irregulari currerent, etiamſi millies realiter tutori ſolvere offerret. Et ita intelligendum exiſtimat textum *in d. l. §. tutor, pro pupillo, §. 1.* quatenus dicit, non ſufficere tutorem pro reliquis conventum obtuliſſe reliqua, niſi illis non receptis, in loco tuto depoſuerit; textus autem *in d. §. ſi pupillo*, loquatur in parato ſolvere tutori, ipſi, qui vel non eſt, vel abeſt, cui neque dolus, neque mora hoc caſu imputari poſſet, *vt patet ex d. §. ibi: Quid enim poteſt imputari ei, qui ſolvere etiamſi vellet, non potuit.* Et pro hac ſententia eſt textus apertus, *in l. pecuniæ, §. fin. ff. de vſur. ibi. Si tamen poſt mortem nemo fuit, cui pecunia ſolveretur, eius temporis inſulpatum eſſe moram conſtitit.*

SVMMARIA.

1 Adminiſtrator quilibet fructuum per negligentiam non perceptorum onerari debet.

2 Solemnitates de iure in venditionibus requiſitæ, etiam locationibus faciendis ab adminiſtratore cum libera intervenire debent.

3 Argumentum de venditionibus ad locationes, an valeat, & è contra?

4 Subhaſtationum ſolemnitas, non ſolum in perpetuis, verum & in temporalibus locationibus intervenire debet, & pro forma ſubſtantiali requiritur.

5 Neceſſariorum omiſſio, vitiat diſpoſitionem.

6 Iuramentum in litem deferri poteſt contra rectores & prælatos Eccleſiarum, & aliorum piorum locorum, minùs ſolemniter locantes bona ſuarum eccleſiarum.

7 Admi-

7 *Adminiſtratores, qui licitare volunt bona ſuorum principalium, debent prius facere vt periti illa æſtiment.*

8 *Subhaſtationes bonorum minorum, Eccleſiarum, vel ſimilium perſonarum, quanto tempore durare debeant.*

9 *Præconia ad tempus (ad minus) viginti dierum præcedere debent venditiones, vel locationes rerum Eccleſiæ, & aliorum piorum locorum.*

10 *Solemnitas ſubhaſtationum, an eadem præcedere debeat in venditione vel locatione rerum hoſpitalis, quæ præcedere debet in venditionibus vel locationibus rerum Eccleſiæ.*

11 *Licentia data per Epiſcopum, ad vendendum bona temporalia hoſpitalis, non refertur ad bona dotalia ipſius hoſpitalis.*

12 *Bona hoſpitalis non dotalia, ſed aliunde quæſita, arbitrio iudicis ſunt præconizanda, vbi de illis vendendis agitur.*

13 *Locationes rerum publicarum ſubhaſtationes (ad minus) viginti dierum præcedere debent.*

14 *Venditionem rerum Eccleſiæ, Fiſci & Reipublicæ, viginti dierum præconia antecedere neceſſe eſt, niſi ſtatuto vel conſuetudine aliud minus tempus ſit conſtitutum.*

15 *Iudex poteſt tempus ſubhaſtationum vſque ad annum prorogare.*

16 *Locationibus regalium redditum ſubhaſtationis tempus non eſt aſſignatum, ſed arbitrio comitum ſacrarum largitionum relinquitur.*

17 *Partito iure, bona minorum, quæ venduntur, per tempus triginta dierum debent præconizari, & an hoc habeat locum, vbi venduntur bona immobilia alicuius defuncti ad diſtribuendum inter pauperes.*

18 *Subhaſtationum ſolemnitas non cenſetur ſublata ex poteſtate vendendi data executori teſtamenti, per teſtatorem.*

19 *Leges de ſubhaſtationibus mentionem facientes, eas non requirunt in locis vel oppidis, vbi non ſolent eſſe præcones, & tunc ſufficit, ſi locationes appoſitis ſchedulis in locis publicis fiant.*

20 *Solemnitas ſchedulæ vel edicti, æquiualet voci præconis, in locationibus faciendis.*

21 *Locationes, ſi ad ſonum tubæ vel campanæ fieri ſit conſuetum, ſufficeret conſuetudinem ſervare.*

22 *Formam ſervare conſuetam, vtile & ſufficiens eſſet adminiſtratori.*

23 *Conſuetudo, vſus & ſtylus conſuetus, ſi non ſervetur in locationibus, contractus eſt nullus, & locatores vel conductores ad reſtitutionem rei locatæ vel venditæ cum fructibus perceptis & percipiendis condemnantur.*

24 *Iuramentum in litem differri poteſt contra ementes vel vendentes res minorum, debitis ſolemnitatibus non præcedentibus.*

25 Bona fides nullatenus adeſſe poteſt, vbi ſolemnitas iuris vel conſuetudinis non fuit ſervata.

26 Iura punientia venditores iniquos, emptores etiam doloſos comprehendunt.

27 Vbi contra venditorem & emptorem ex mala venditione regreſſus manet, prius ſunt excutienda bona venditoris, quam emptoris.

28 Præconia non ſunt neceſſaria in venditionibus rerum mobilium, quæ tempore perire poſſunt.

29 Præconia præcedere debent venditionem rerum mobilium in quibus cadit (affectio

30 Requiſita neceſſaria in venditione rei mobilis minoris quæ ſint.

31 Tutor an poſſit alienare molendina, & alia bona minoris, quæ ſita ſunt iuxta flumen, decreto iudicis non præcedente.

32 Tutor, vel Prælatus Eccleſiæ, an ſine iudicis decreto poſſint diminuere rem cenſualem, minori vel Eccleſiæ inutilem, vtpote quia tantum pro penſione ſolvebat, quantum quotannis percipiebat ex ea.

33 Emptor condemnatus ād rei emptæ, & à ſe melioratæ reſtitutionem, an teneatur compenſare fructus cum meliorationibus.

34 Computatio fructuum annuorum, in quibus locationes factæ fuerunt abſque ſubhaſtationibus, qualiter fieri debeat ſi appareant arrendamenta diverſimodè facta de aliis annis ante adminiſtrationem conſtitutam.

35 Subhaſtationes non probantur, eo quod in inſtrumento locationis fiat mentio earundem, niſi tabellio in eo præſtet fidem omnium ſubhaſtationum.

36 Scriptura ſi cantet, qualiter ſubhaſtationes præceſſerunt, ei ſtare debemus, donec contrarium probetur.

37 Locationes ſi forma iuridica vel conſueta non interveniente factæ ſint, an debeat onerari adminiſtrator ſecundum locationes præteritorum annorum iuridicè factas.

38 Valor penſionis annuæ fundi, an poſſit probari, attentis reditibus vicinorum prædiorum eiuſdem qualitatis?

39 Fructificatio agri non eſt vniformis.

40 Adminiſtrator ſi, dum rationes reddit, exhibet arrendamenta aliquorum annorum, non vniformia, & aliquorum annorum non exhibet, qualiter ſit onerādus de fructibus illorū annorū, de quibus arrendamenta non apparēt?

41 Iuſtum pretium non offerre, perinde eſt, ac ſi licitator non appareret.

42 Cautela pro adminiſtratore, qui prædia ſubhaſtavit, & conductores non invenit.

43 Comites ſacrarum largitionum an per teſtes probare poſſint, qualiter in locandis regalibus diligentiam debitam adhibuerunt?

44 Probationis formam ſpecificam ſi lex requirat, nulla alia, præter illam, fidem facit.

45 Pro-

45 *Probationis forma per legem requiſita, non excludit æquipollentem probationem.*
46 *Probationis ſpecies nulla excluſa à lege cenſetur, niſi quæ nuncupatim excluditur.*
47 *Tutor ſi habitavit ſimul cum minore in domo minoris, an pro rata ſuæ habitationis de penſione, quam valebat domus, ſi locaretur, ſit onerandus.*
48 *Tutor habetur loco patris, & domini pupilli.*
49 *Creditor, qui pecuniam amico mutuavit, ſi domum pignori datam habitavit, an teneatur in rationibus principalibus mutuati, excomputare valorem penſionis, quam redderet domus, ſi alij locata fuiſſet.*
50 *Habitatio domus pignoratæ eſt licita creditori.*
51 *Creditor tenetur computare in ſortem fructus rei pignoratæ.*
52 *Penſiones prædiorum, quarum nondũ dies venit, fructus civiles reputantur.*
53 *Fructus rei feudalis frequentiſſimè ſunt eiuſdem æſtimationis, cuius ſunt ipſa ſervitia (à feudatario domino feudi) debita.*
54 *Fructus rei feudalis domino pignoratæ, ſi excedunt ſervitij debiti metam, exceſſus excomputandus ex ſorte mutuata.*

CAPVT XVI.

De fructibus prædiorum, qualiter ſit onerandus adminiſtrator,

NOtiſſimum eſt juris inſtitutum, quod † quilibet adminiſtrator, fructuum per negligentiam non perceptorum, in rationibus onerari debet, *in l. ſi ſine hærede. §. Modeſtinus. ff. de adminiſtr. tut.* tenetque Socinus ſenior, *conſ. 29. n. 7.* Menoch. *de arbitr. lib. 2. caſu 209. n. 32. & 33.* Et ideo operæ pretium erit, ſi hoc in loco, qualiter adminiſtrator in locationibus ſive venditionibus faciendis de rebus ſuorum principalium ſe habere debeat, aliqua, non ſpernenda, collegerimus. Et in primis dicendum erit, quod ad hoc, vt adminiſtrator rectè, & ſub bona fidei adminiſtraſſe dicatur, dupliciter circa prædia arbitrari poterit. Poteſt namque vel prædia ipſa minoris colere adminiſtrator, *vt in l. 15. tit. 16. part. 6.* vel ea debitis ſubhaſtationibus (congruo loco & tempore factis) alijs locare, & ideo prius diſpiciendum erit, quæ dicantur legitimæ ſolemnitates in locationibus adhibendæ. 1

Et in primis præſumendum erit, quod † ſolemnitates de jure in venditionibus requiſitæ, regulariter in locationibus faciendis, etiamſi ab adminiſtratore cum libera fiant, intervenire debent, quia neq; his juris ſolemnitates remiſſæ cenſentur, vt notat Burgos de Paz *in l. 3. Taur. nu. 303.* Valet namque argumentum † de venditionibus ad locationes, vt *in l. fin. in fin. C. de contrahenda emptione.* Et ita tenet Fabianus de Monte *in tract. de empt. & vendit. 2. quæſt. principali, n. 30. volum. 1.* Ripa *de peſte, n. 34.* Auiles *in ca. prætor. cap. 33. verſicul. a menos coſta. nu. 5.* Et in propoſito dixit Plotus, *in tractat. de in li-* 2

in litem juran.§.4.nu.82.in parva impreſſione,& in magna,nu.303. quod ſtatutum in venditione habeat locum in locatione ,& econtra etiamſi eſſemus in exorbitantibus & correctorijs. Et licet gloſſ. *in l.loca omnia, C.de locat.præd. civil.* hoc locum habere dicat in locationibus perpetuis , quæ veræ alienationis inſtar habent,idque voluerit Bald. *in cap.1. §. donare. de alienat.feudi.* Bertach. *in tract. de Epiſcopis,4.part.nu.181. volum.4.* Iodoc. Damhauder.*in*
4 *tractat. de ſubhaſtat.cap.3.n.33.* Tamen † ſubhaſtationum ſolemnitas non ſolum in perpetuis , verum & in temporalibus locationibus (ab adminiſtratore faciendis) intervenire debet. Quinimo & pro forma neceſſaria & ſubſtantiali requiritur. Subhaſtationibus namque intervenientibus, omnis conquerendi cauſa tollitur, vt *in l 1.C.de prædiis decur. l.10.* Angel. *in repet. l. ſciendum.col.2.ff. de verb.* Avendan. *de exequen. mand.2.part.c.12.n.1.* Octav. Oſaſcus *deciſ.109.num.3.* Ideoque in caſu, quo tutor, vel alius adminiſtrator plus velit prædia locare, quàm colere, non aliter, quàm præcedentibus ſubhaſtationibus locationes facere debet, aliàs de eo , quod percipi potuit, oneratur *in d.§.Modeſtinus.* Et ita intelligenda eſt ſententia Gregorij *in l.2.tit.*
5 *13.par.5.gloſſ.verbo,Eſquilme.* quatenus dicit, quod † creditor, qui non locavit fundum pignoratum, cum potuit, tenetur de percipiendis. Debet enim locationem facere cum debitis ſubhaſtationibus, aliàs locatio (fortè) nul-
6 la eſſet judicanda , quia † neceſſariorum omiſſio vitiat diſpoſitionem, ex text. *in l.teſtament. C. de teſtam.& ibi Alex.Plot.vbi ſupr.§.5.ſub n.3.* vbi dicit quod contra Rectores & Prælatos Eccleſiarum , & aliorum piorum locorum, minus ſolemniter locantes bona ſuarum Eccleſiarum, juramentum in litem deferri debet. Et hanc ſententiam eſſe regulariter veram , firmavit Vincent.Carroc. *in tract.de locat.tit.de adminiſt.tut.q.3.fol.14. col. 3.*

7 Quinimo † & prædicti adminiſtratores (ad hoc vt res vendendæ juſto pretio licitentur,) prius eas æſtimare facient per peritos & expertos , ſcilicet domos per carpentarios, ſive fabros lignarios, veſtimenta per ſartores, vaſa argentea & aurea per aurifices, & ſic de ſingulis. Ex doctrina Paul. *in l. ſi quis.C.de reſcind.vendit.* quem refert & ſequitur Damhaud. *in tract.de ſubhaſtationib.cap.3. nu. 11. cum tribus ſeqq.* Ex hac namque taxatione omnis ſuſpicionis & fraudis via præcluditur, rectèque adminiſtraſſe præſumitur, cum non ex ſuo capite, ſed ex peritorum taxatione vel vendiderit, vel locaverit, aliàs enim facillimè colludi poſſet cum emptoribus & locatoribus, in maximum damnum & detrimentum dominorum. Et hanc praxim (ad obviandum omni malitiæ & ſuſpicioni fraudis) ſervatam vidi per peritos Advocatos, qui ita conſuluerunt.

8 Sed † modo poterit dubitari, *per quod temporis ſpatium iſta bona vendenda*

vel l

vel locanda (per administratores) debeant ſubhaſtari, & praeconizari. Et habito pro conſtanti, quod diſpoſita in venditionibus, habent etiam locum in locationibus, (*vt ſupra retulimus*) dicendum erit, quod licet in vendendis vel locandis rebus privatorum, nullibi ſit data forma præconiorum, nec aſſignatum tempus ad licitandum, tamen hoc arbitrio iudicis eſt faciendum, vt tenuit Bart. *in l. licitatio. num. 1. ff. de publ. & vectig. Plat. in l. ſi tempora, num. 1. C. de fide inſtrum. & iure haſtæ fiſca. lib. 10. Capic. deciſ. 36.* quos, & alios refert Menoch. *num. 2. loco ſupracitato.*

In † venditionibus tamen prædiorum Eccleſiæ, vel in ipſorum locationibus per tempus viginti dierum (ad minus) præconia ſunt præſtanda, vt *in authent. hoc ius porrectum. C. de ſacroſanct. Eccleſ. Avend. de exeq. mandat. 2. part. cap. 12. num. 2.* Et † quod eadem ſubhaſtationum ſolemnitas debeat ſervari in locationibus rerum hoſpitalis, vel alterius loci pij, quæ ſervatur in locatione rerum Eccleſiæ, tradit Bald. *in d. authent. hoc ius porrectum, n. 2. Anchar. in clement. quia contingit, col. 5. de relig. domib. verſ. colligi & aliud. Corneus conſil. 206.* Quod tamen (ſecundum illos) intelligendum erit, in bonis hoſpitalis alicuius fraternitatis, vt tenuit Philippus Portius, *libr. 5. concl. c. 9.* vbi refert Ruinum, *conſ. 126. col. 4. vol. 1.* dicentem, quod favorabilior ſit cauſa hoſpitalis, quàm cauſa Eccleſiarum, quod an ſit verum, noſtri inſtituti non eſt. 9 10

Contrariam tamen ſententiam, quod idem ſit dicendum in locatione & venditione bonorum cuiuſcunque hoſpitalis privati, tenuit Abb. *conſil. 104. n. fi. vol. 1.* dum æquiparat hæc hoſpitalia privata pupillis & Eccleſiis *in verſ. venio ad tertium.* Et idem voluit Anchar. *conſil. 274. nu. 1. Socin. conſ. 181. col. 1. verſ. circa primam. Angel. in authent. de aliena. emphyteuſi. §. ſi verò qualibet.* Et magis in terminis Barbat. *in c. nulli. n. 5. de reb. eccleſ.* Et hæc opinio magis arridet, eo quod bona cuiuſcunque hoſpitalis (etiamſi actu hoſpitalitatem non exerceat) deſtinata ſunt ad hoſpitium pauperum, ſive miſerabilium perſonarum. Hoc tamen verum intelligo, quando ageretur de alienandis bonis dotalibus hoſpitalis, non verò, quando venderentur bona aliunde quæſita, vel ex legatis piis obvenientia, vel vbi hoſpitale ſucceſſit in bonis alicuius in eo ab inteſtato morientis. Quo caſu hoſpitale pauperi ſuccedit, vt voluit Bald. *in l. ſi qua illuſtris. C. ad Orphitianum. Vinc. de Franq. deciſ. 198. n. 1.* Et hanc limitationem ſignavit Laurentius de Rodul. *in c. ſine exceptione. 19. q. 12. Felyn. in cap. de quarta. col. 3. de præſcr.* vbi tenent, quod licentia data † per Epiſcopum, ad vendendum bona temporalia hoſpitalis, non refertur ad dotem, ſeu bona dotalia ipſius hoſpitalis. Ego † tamen in propo- 11 12

ſito dicendum cenſeo, quod vbi videntur bona hoſpitali aliunde quæſita, terminus præconiorum & ſubhaſtationum ſit judici arbitrarius, cum in hoc non habeamus peculiarem diſpoſitionem, quæ aliter ſtatuat. Et ita tenet Philippus Portius *lib.5.concl.c.8.verſ.tenendo illam.*

Limita tamen prædicta, quando hoſpitale haberet clauſulam fundationis, qua cautum eſſet, vt nihil proprij poſſidere poſſet, ſed liceret omnia vendere, quia hoc caſu ſolemnitates ſupradictæ non requiruntur, vt in terminis tenet Laurent. de Rodulph. *vbi ſupra q.2.* & eum ſequitur Portius, *loco ſupra citato, verſ. limita etiam.*

13 In † locationibus verò Rerumpublicarum, ſubhaſtationes ſunt ad minus faciendæ per tempus viginti dierum, vt voluit gl. *in d.l.loca omnia.* gloſſ. etiam *in l.1.verbo, præſtita à lege. C.de vend.reb.civi.* Menoch. *lib.2.de arbitr.c.129.*
14 *num 3.* vbi † in diſtractione bonorum Eccleſiæ, fiſci, & Reipublicæ, licitationem per ſpatium viginti dierum faciendam eſſe profitetur. Quod tamen intelligo verum, niſi conſuetudine vel ſtatuto aliud minus tempus his ſubhaſtationibus eſſet conſtitutum. Et ita voluit Fabian. de Monte *in loco ſupra citato, n.89.* Iodoc. Damhaud. *in tract. de ſubhaſtat. c.3. n.3.* & in propoſito reſo-
15 lutivè dico, quod † in venditionibus & locationibus bonorum Eccleſiæ, fiſci, vel Reipublicæ, ad minus debeat fieri ſubhaſtatio per tempus viginti dierum, & quod ex cauſa poſſit judex ſubhaſtationes prorogare vſque ad annum, ſi ei viſum fuerit expedire, voluit Bart. *in l. ſi tempora. C.de fid. inſtrum.* Bald. *in l.ordo. C.de execut. rei judic.* & eos refert & ſequitur Fabian. de Monte, *vbi ſupra* & quod ex judicis pendeat arbitrio, tenet Avend. *d.c.12. nu.2.* vbi alios plures pro hac ſententia refert.

16 Rurſus † in locationibus regalium reddituum ſubhaſtationibus tempus nondum eſt aſſignatum, ſed hoc arbitrio comitum ſacrarum largitionum, vulgo (*Contadores mayores*) relinquitur, vt evidenter patet ex text. *in l.2.tit.11. lib.9.recopil.* ibi, *Que ſean arrendadas por granado, o por menudo en aquella manera que entendieren nueſtros Contadores, que mas puedan valer y rendir.* Ecce igitur, qualiter modus locandi arbitrio calculatorum relinquitur, & rurſus hoc ex *l. ſequ* manifeſtius apparet, quatenus dicit: *Que dentro de quarenta dias primeros ſiguientes deſpues de que fueren pueſtas en pretio las tengan rematadas?* nulla facta mentione ſubhaſtationum.

17 Advertendum tamen eſt, quod † licet de jure communi ſubhaſtationes (quæ venditioni rerum imobilium minorum præcedere debeant) faciendæ erant per tempus viginti dierum, vt tradit Roland. *conſ. 33. n. 4.* Damhaud. *de ſubhaſtationib. cap.2. numero 2.* Menoch. *lib. 2.de arbitr. caſu 129. n. 3.* partito tamen jure aliter eſt conſtitutum *in lib.60. tit. 18. pa.3. ibi, Andando la coſa en*

ſa en

ſi en almoneda publicamente treynta dias. Cuius legis concluſionem etiam ad venditiones immobilium, quæ fiunt pro adimplenda teſtatoris voluntate, ad diſtribuendum pretium inter pauperes extendere poterimus, cum bona pauperum & minorum æquiparentur, *in l. orphanotrophos. C. de epiſcop. & cleric. & in auth. hoc ius porrectum. C. de ſacroſanct. eccleſ.* tenet Bart. *in l. alio n. 21. ff. de alimen. & cibar. lega.* vbi pulchrum verbum adiecit, dicens, quod † ex 18
poteſtate vendendi data executori per teſtatorem, nunquam cenſetur ſublata ſubhaſtationum ſolemnitas, *argumen. text. in l. ſi quando C. de inoffic. teſtam.* vbi cavetur, quod ſi Imperator conceſſit militi licentiam, vt liberè poſſet teſtari, intelligitur iuris ſolemnitate ſervata. Quam ſententiam firmavit Damhaud. *vbi ſupra, ca. 3. n. 30.* Et hæc ſententia veriſſima eſt, quidquid in contrarium voluerit Bald. *conſ. 287. num. 4.* dicens, quod quando executor habuit commiſſionem à teſtatore, ad vendendum ſua bona, non ſit neceſſaria ſubhaſtatio. Hoc enim falſum reputo, niſi adiiceret, quod vendere poſſet cum bannimento, vel ſine, vt advertit Bart. *loco proximè citato,* & ita tenet Petrus Surdus *deciſ. 77. num. 4.* Secundo hanc Baldi ſententiam veram intelligo, vbi tutor vel curator condemnatus eſſet ad tradendum rem minoris, quia hoc caſu non eſſet neceſſaria ſubhaſtatio, & aliæ ſolemnitates, de quibus ſupra ex Surd. *conſ. 30. n. 1. per text. in l. 3. §. item quæri, & §. ſequenti, ff. de rebus eorum.* vbi optima in propoſito adducit. Intellige etiam, quod † li- 19
cet leges ſupradictæ de ſubhaſtationibus voce præconia faciendis loquantur, tamen in locis & oppidis in quibus non eſt præco, ſufficeret, quod venditiones, vel locationes, præcedentibus ſchedulis in locis publicis appoſitis fierent. Iſta † namque ſolemnitas edicti, vel ſchedulæ, æquipollet voci præ- 20
conis, vbi alias res erat præconizanda, vt refert Platea *in l. loca omnia, C. de locan. præd. fiſcal. li. 11.* quem refert & ſequitur Avend. *de exequend. mandat. c. 12. n. 2. in fin.* Plotus *in l. ſi quando. §. 5. nu. 3. C. vnde vi. in parva impreſſ.* Quinimò ſi † conſuetum eſſet, vt ad ſonum tubæ, vel campanarum venditiones 21
vel locationes publicarentur, hanc obſervare conſuetudinem ſufficeret, vt voluit Bart. *in l. 1. C. de paſcuis public. lib. 10.* Bald. *in rubr. de reſcind. vendit.* Avenda. *vbi ſupra, n. 3.* Damhaud. *d. ca. 3. n. 2.* Sufficit namque, ſi forma conſueta ſervetur. Quinimo † vſum, ſtylum, & conſuetudinem in ſimilibus vendi- 22
tionibus & locationibus conſuetam, ſervandam fore, teſtatur Damhaud. *vbi ſupra, cap. 2. num. 3. & 6.* vbi dicit, quod ſi vſus, ſtylus vel conſuetudo communis non ſervaretur, contractus eſſet nullus, & locatores, vel conductores ad reſtitutionem rei locatæ, cum fructibus perceptis, & etiam percipiendis, poſſent condemnari, *argum. text. in l. 1. C. de fide inſtru. & iure haſtæ fiſc. lib. 10.* & ita tenet Damhaud. *vbi ſupra.* Plotus *in d. l. ſi quando nu. 220. in magna*

24 *impreſſione*, vbi dicit, quod † adverſus vendentes, & ementes res minorum abſque debitis ſolemnitatibus, juramentum in litem deferri poteſt. Neq; mirum, quod etiam adverſus emptores & locatores prædictum affectionis iuramentum præſtetur, quia tam emptores, quàm locatores, in mala fide eſſe cenſentur, vt *in l. quemadmodum. C. de agric. & cenſi. lib. 10. ibi, Malæ fidei namq; poſſeſſorem eſſe, nullus ambigit, qui aliquid contra legum interdicta mercatur.* Et ita eſt intelligenda ſententia Soc. *conſ. 22. in fin. vol. 1.* Covar. *li. 1. variar. c. 3. n. 6. in fi.* quatenus dicit, quod reſciſſo contractu alienationis rei minoris, eo quod fuerit facta abſque iuris ſolemnitate, fructus vniverſi minori debent reſtitui, ſi non conſtiterit, emptorem bona fide emiſſe. Quæ
25 † bona fides nullatenus adeſſe poteſt, vbi ſolemnitas iuris alias conſueta non fuit ſervata, vt *in l. iubemus. §. ſane. C. de ſacroſanct. eccleſ. & ibi notant Bart. & Bald. Albericus Balb. etiam in auth. res quæ. C. eodem tit.* Et pro ſupradicta ſen-
26 tentia facit, quia omnia † iura venditores iniquos punientia, contra emptores etiam locum habent, vbi in vtroque adfuit dolus vel fraus, vel militaret eadem ratio, vt tenet Bart. & Ioan. de Platea *in l. 1. C. de expenſis.* Et hæc ſententia communis locum habet, etiam vbi à lege de emptore vel conductore nulla mentio facta fuiſſet, vt tenet Everar. *loco. 76.* & facit textus *in extravag. ambitioſe. verſ. & tam qui alienat. ſub tit. de reb. eccleſ. non alienan.* vbi Paulus Venetus non ſolum excommunicat adminiſtratorem, qui locavit res Eccleſiæ vltra triennium, ſed etiam conductorem. Concludo ergo, quod adverſus tales emptores, & conductores, qui forma à lege, vel ſtatuto, ſive conſuetudine conſtituta non ſervata emerunt, vel eodem modo conduxerunt, ac contra venditores, & locatores, per minores, adultos, Eccleſias, vel Reſpublicas, vel ſimiles, poterit in litem iurari, & ex eorum iuramento probabuntur fructus, damna & intereſſe, vbi alias probatio eorum difficilis eſſet. Quod tamen limitat Plotus, *vbi ſupra, nu. 204.* niſi emptor vel locator eſſet miles, ruſticus, vel alia ſimilis perſona, in qua iuris ignorantia toleratur, alias minoris bona empta ſine ſolemnitatibus, reſtituuntur cum fructibus, non ſolum à primo, ſed etiam à ſecundo emptore, vt tenet Petrus Surd. *conſil. 115. numero finali,* quem vide per totum. Advertendum tamen
27 erit, quod † licet adverſus tales emptores vel conductores agi poſſit pro fructibus, damnis, vel intereſſe, tamen prius erunt diſcutienda bona venditorum, vel locatorum, qui abſque debita ſolemnitate alienaverunt, vel locaverunt, vt in terminis tenuit Paul. Caſtrenſ. *in l. ſi prædium. C. de procurat.* loquendo in executore teſtamenti, qui, omiſſa iuris ſolemnitate, bona defuncti alienavit. Deinde perveniendum erit ad bona emptorum, vel conductorum.

Quæ † autem dicta ſunt de ſubhaſtationibus in venditionibus faciendis 28
per adminiſtratores, intellige vera eſſe, vbi immobilia venduntur, ſi verò
quæ tempore conſumuntur, vendantur, veluti vinum, triticum, oleum, ca-
ſeum & ſimilia, tali caſu ſubhaſtationes neceſſariæ non eſſent, *Bald. in lib. 1.
n. 5. C. ſi propter publi. penſita, Greg. in l. 60. verbo En almoneda. tit. 18. par. 2. & in
l. 52. tit. 5. part. 5. verbo en almoneda. Iodoc. Damhaud. in d. tractatu de ſubhaſta-
tione, c. 2. n. 7.* quorum ſententiam ego veram intelligo, quando certum pre-
tium talibus victualibus venditis eſſet conſtitutum, *vt voluit gloſſ. in l. 2. verbo
judicis in fin. C. de reſcind. vend.* † Cæterum ſi venderentur res mobiles, in 29
quibus conſiſteret affectio, veluti ſi venderentur vaſa aurea vel argentea, ve-
ſtes ſericæ, vel deauratæ, vel aliæ res, quibus pretium certum conſtitutum
non eſſet, tali caſu ſubhaſtationes & præconia neceſſario præcedere debe-
rent, alias adverſus adminiſtratorem in litem iurari poſſet, *vt voluit Dam-
haudérius d. c. 2. n. 8.*

Cum autem ad veriditiones rerum immobilium minorum & ſimilium
acceſſerimus, breviter videamus, quid facere debeat adminiſtrator, vt de
damno ex venditionibus reſultante non arguatur. † in propoſito Matth. de 30
Afflictis *deciſ. 249.* tenet, quod ad hoc, vt rei immobilis alienatio valeat, &
juridicè facta dicatur, neceſſario octo requiſita præcedere debent. Primum,
quod exiſtat cauſa vrgens alienandi. *vt in l. ob æs alienum. C. de præd. min. & in
l. magis puto. §. non paſſim. ff. de rebus eorum.* Secundum, quod debitum pupil-
li, vel minoris, vt valeat ex pretio rerum mobilium ſolvi, *vt in d. §. non paſſim,
& §. imprimis eiuſdem legis.* Tertium, quod liqueat iudici, non eſſe bona mo-
bilia per diſcuſſionem bonorum, prout in dictis iuribus cavetur. Quartum,
vt pro parvulo debito non vendatur res magni valoris, *vt in d. §. non paſſim.*
Quintum, quod vendatur res minus damnoſa. Sextum, quod interveniat au-
thoritas tutoris vel curatoris, *vt in l. neq; & in l. eum qui. C. de autho. tuto.* Et
adde, quod ad hoc, vt eius auctoritas proſit, debet conſtare de tutela, *vt vo-
luit Bart. l. legitimos. C. de legi. tuto.* Cuius ſententia hodie eſt canonizata per
tex. *in l. 66. tit. 18. p. 3. ibi. E ſobre todo deue dezir en fin de la carta. Como el iuzga-
dor viſta la carta en que fuera eſte atal dado por guardador del huerfano, &c.* A-
lienatio enim aliter facta non ſubſtinetur, etiamſi decretum & curſus tem-
poris intervenerit, *Anton. Gab. conſ. 36. n. 27. quem refert & ſequitur Pet. Surd.
deciſ. 231. num. 10. omnino in propoſito videndus.* Et in hoc addit Afflict. quod
etiam tutor debet ſimul cum tutela vel cura exhibere iudici inventarium,
quod credo verum, adhoc, vt pateat, an ſint bona mobilia, vel immobilia,
quæ cum minori incommodo vendi poſſint. Septimum, quod poſt ſupra-
dicta decretum iudicis ſubſequatur. Octavum & vltimum requiſitum

formale arbitratur, quod poſt interpoſitionem decreti ſequantur ſubhaſtationes, quæ hodie debent dari per tempus triginta dierum ad minus, *in d. l. partitæ, ibi. Andando la coſa en almoneda publicamente treynta dias* & (Afflicto non relato) eadem octo requiſita in prædictis venditionibus præcedere debere, firmavit Damhaud. *in tractatu de tutor. cap. 2. num. 10.* quinimo, *& ibi, num. 11.* alia tria addit requiſita de ſubſtantia venditionis, ſcilicet, quod interveniat judicis ſuſcriptio, *vt in l. 2. Cod. de aſſeſſor.* & quod judicis interlocutoria præcedat, per quæ mobilia non ſtare declaretur, ex doctrina Angeli. *in authent. de eccleſiaſticarum rerum alien.* ac rurſus præſentiam tutoris, vel curatoris expoſcit. Quibus ego addo alia, quæ ex *d. l. partitæ.* colliguntur ſcilicet, quod adhoc, vt ſimilis venditio ritè, & rectè & ſine colluſionis, vel ludificationis fraude fiat, ſi res vendatur pro ſolvendis debitis pupilli, vel patris eius, coram iudice debeat legitimè conſtare de debito per publicum inſtrumentum, *vt in dicta l. part. ibi: Delande de tal iuzgador moſtro, como eſte huerfano devia tantos maravedis à fulano, aſſi como parecio por vna carta publica fecha por mano de tal eſcrivano.* Præterea requiritur quod vrgeat creditor, qui debitum petat, *vt in d. §. non paſſim ibi. modo ſi creditor vrgeat, & in d. l. partitæ, o por que gela demandaua muy affincadamente.* Et licet *in d. l. partitæ*, pro forma huius venditionis prædicta non videantur appoſita, tamen ad hoc, vt tam emptores, quam venditores ſecuri eſſe poſſint, & venditio non reſcindatur quocumque tempore, id facere debent, vt ſint ſecuri, de dolo nō arguatur, ex verbis *d. l. ibi. Por que el comprador pueda ſer ſeguro de lo que comprare, y el guardador del huerfano ſe guarde de yerro.* Et ex defectu prædictorum ego multoties impugnavi venditiones de rebus minorum factas, & in hac regali Cancellaria obtinui.

Advertendum tamen eſt in propoſito, quod vbi decretum iudicis conſtat interveniſſe in venditione rei minoris, omnem ſolemnitatem præceſſiſſe eſt præſumendum, niſi pupillus vel etiam minor maior factus, oſtendat iudici fuiſſe obreptū, vel falſis ex cauſis, & allegationibus fuiſſe circumventum, *vt in l. 1. ff. de rebus eorum ibi, manente pupillo actione, ſi poſtea potuerit probare, obreptum eſſe prætori.* Quam ſententiam tenent plures relati a Gregorio Lup. *in d. l. partitæ verbo, dio ſu otorgamiento,* quod tu intellige verum, quando decretum fuit iuridica forma interpoſitum, vtpote quia de hoc ſolum tabellio in inſtrumento fidem facit, dicens, quod iudex vidit inſtrumētum debiti, & tutelæ, *vt in d. l. 60. ibi. E ſobre todo deue dezir en fin de la carta como el iuez viſta la carta, en que fuera eſte a tal dado por guardador del huerfano, e otroſi la del deudo que deuia, à todas eſtas coſas dio ſu otorgamiento.* Et ideo cautus debet eſſe advocatus ſuper ſimilibus emptionibus, & venditio-

nibus conſultus, vt clientulo conſulat, ne alias res minorum immobiles comparetur, quam præcedentibus prædictis requiſit is, quia alias faciliſſime venditio impugnari poſſet.

Ex quibus apparet, opinionem Fulgoſii, & Angel. *l. non ſolum ff. de petitio. hæredi. & Ripæ in l. quo minus numero 126. ff. de flumin.* tanquam nimis periculoſam poſt terga reiiciendam fore, quatenus exiſtimant, quod tutor poteſt alienare ſine decreto molendina, † & alia bona minoris, quæ ſita ſunt 31
juxta flumen, quæ ob aquarum impetum ſunt in periculo totalis deſtructionis, quam etiam tenuit Tiraquel. *de retractu, Lineagier, §. 1. gloſſ. 7. Palat. Rub. in rub. C. per veſtras, §. 16. num. 4.* minimè enim talis venditio ſubſtineri poſſet abſque judicis decreto, *ex dict. l. partita*, & ideo illam eleganter ſuo more impugnavit ſubtilis Pinelus, *in l. 1. 3. par. nu. 28. Cod. de reſcinden. venditione.* Tu illum vide, quia argutè & eruditè loquitur. Si tamen videre volueris formam alienationis rei eccleſiæ, conſule Rebuffum in ſuo tractello *de alien. rerum eccleſ. vbi late & Ioſeph. Ludou. deciſione 83. à numer. 15. Petrus Surdus in tractatu de alimen. 8. privileg. 45. n. 4. folio 299.* vbi eleganter diſtinguit, ſi periculum in mora vel non ſit.

An † autem tutor, vel prælatus eccleſiæ, poſſint ſine decreto demittere 32
rem cenſualem minori, vel eccleſiæ inutilem, vtpote quia tantum, quantum ex ea percipiebat, quotannis tantum in cenſu pro ea ſolvebat. Vide Afflict. *deciſ. 87. numero 3.* & Vincent. de Franquis, qui hoc latè diſputavit *deciſ. 35. numero 8.* vbi concludit alienationem hanc etiam quantumcunque rei inutilis minori non aliter, quàm decreto prætoris interveniente per adminiſtratores alienari poſſe, alias qui eam comparavit, cum fructibus reſtituere teneatur.

Sed † in propoſito: Pone, quod adminiſtrator alienavit fundum minoris 33
abſque debita ſolemnitate, & emptor, qui in eo meliorationes fecit (vt quia erat vinea, & illam renovavit, hortus, & illum ſupplantavit, ſive domus, & illam melius fabricavit) condemnatus eſt ad ipſius rei reſtitutionem cum fructibus, dubitatur modò, *an iſte emptor meliorationes cum fructibus perceptis ex ipſa re compenſare, & computare debeat? In qua difficultate diſtinguendum* videtur inter emptorem bonæ, vel malæ fidei, Et primo caſu, fructus ex meliorationb. à bonæ fidei emptore percepti, non debent cum meliorationib. compenſari. Et ratio eſt quia iniquum eſt, vt quis fructus ex proprijs melioramentis, & ſic ex propria induſtria quæſitos, in eo, quod ſibi pro melioramentis eſt ſolvendum, computet, & compenſet, cum meliorationes jure proprio, & fructus jure dominij (non ſolius poſſeſſionis) ad meliorantem pertineant, *vt tenuit Afflict. deciſ. 87. n. 7.* & ſecundum hanc opinionem pluries

pluries iudicatum vidiſſe in Luſitano Senatu, tenet Alvarus Baez *de iure emphyteo, quæſt. 25. num. 26.* ſemelque in hoc Pinciano Senatu pro hac Sententia iudicatum teſtatur etiam Io. Garc. *de expenſ. cap. 22. n. 54. circ fin.* Et hanc ſententiam tenuit etiam Capitius *deciſ. 93. n. 10. Covar. lib. 1. var. cap. 8. num. 4. Molina in conſuet. Pariſ. §. 22. num. 49.* licet obſcurè loquatur.

Secundo verò caſu, ſcilicet, quando fuit in mala fide emendo, vel meliorando, à tempore, quo fuit in mala fide (quod eſt à tempore litis conteſtatæ, vel interpellationis iudicialis) *vt per gl. in l. quæſitum, §. cum homo, ff. de leg. 1.* fructus à ſe perceptos ſuos non facit, & ſic cum meliorationibus debent computari, & compenſari. Quam ſententiam tenuit Accurſ. *in l. certum, verbo, potuerunt. ff. de rei vendic.* Et eum ibi ſequuntur *Ang. Fulgoſ. & Rom. ſingulari 333 gl. etiam in l. quod ſi artificem, verbo, compenſari, ff. eodem.* Et ita diſtinguendum putat Alvarus Baez *vbi ſupra num. 26.*

34 In hac tamen difficultate Ioa. Garcia *vbi ſupra num. 54. in final. verbis* ab opinione Did. de Covar. & Alvari Velaſ. diſcedit, & aliter horum fructuum computationem faciendam exiſtimat, dicens, duplex tempus conſiderandum eſſe, ſcil. bonæ, & malæ fidei, hoc eſt, ante, & poſt litis conteſtationem, & quod vtriuſq; temporis tam bonæ, quàm malæ fidei emptor fructus ſuarum meliorationum præcipuos habeat, ac itidem fructus ipſius rei ante litẽ conteſtatam, & eos tantum reſtituere debere, quos poſt litem conteſtatam ex re empta percepit, & ita compenſationem meliorationum ſolum cum fructibus rei ipſius (ſecundum antiquum ſtatum) faciendam fore, quos etiam alias lite non conteſtata faciebat ſuos; & hoc reputat notabile quotidianum, & vtile, & certè eius opinio videtur æquiſſima, iurique, & rationi conſentanea, cum non ſit æquum, alterum cum alterius iactura locupletari, *vt in l. nam hoc natura, ff. de condict. indebit.*

Rurſus in propoſito dubitatur, *qualiter interſit facienda computatio, vbi adminiſtrator, qui reddit rationem fructuum, habet ſcriptum in libro rationum: Tali anno collegi tantum, ex tali locatione, & ex tali tantum, &c. non tamen apparet, quod ad locandum, vel ſchedulas in locis publicis dedit, vel appoſuit, prout ex pacto, vel ex lege tenebatur, apparet tamen, quod præteritis annis multo plus prædia ſupra dicta (licet diverſimodè) fuerunt locata, præcedentibus ſubhaſtationibus.* Et dicendum videtur, quod libro talis adminiſtratoris (etiam vbi dicit, quod præceſſerunt ſubhaſtationes, & locatio facta fuit pro tanto) credendum non ſit, niſi aliter de dictis ſubhaſtationibus conſtet, quia cum ſubhaſtationes in facto conſiſtant, non præſumuntur, niſi probentur, *arg. text. in l. in bello, §. factæ. ff. de capti. & poſtlim. rever.* cum liber rationis pro ipſo adminiſtratore non probet, niſi præcedentibus aliis adminicu-

lis,

lis, *vt tenet Abb. in c. 2. num. 10. de fide inſtrumen. & plures relati à Menochio lib.*
2. de arbitr. caſu 92. nu. 1. † Et in propoſito dixit Damhauder. *in tractatu de* 35
ſubhaſt. cap. 5. numero 19. ſubhaſtationem non probari, etiam inſtrumento venditionis, vel locationis, fiat mentio ſubhaſtationum, cum non poſſint omnes ſubhaſtationes neceſſariæ fieri tempore confectionis inſtrumenti, & pro hac ſententia adducit gloſſ. *in l. 1. Cod. de fide inſtrument. & jure haſtæ*
fiſcal. libr. 10. qui meo judicio contrarium dicit, † Accurſ. inquam (quem ſe- 36
quitur Bart. ibi) ſolum hoc profitetur, videlicet, quod quando ſcriptura dicit, ſolemnitates interveniſſe, ei ſtare debemus, donec contrarium probetur, quod etiam poteſt probari per obliquum. Ego tamen intelligo, quod ad probationem talium ſubhaſtationum neceſſario requiratur probatio, per teſtes de viſu, & auditu ſimul, vel ſi hoc deficiat, tabellio debet facere fidem, qualiter coram ipſo præconia præceperunt diverſis diebus, & temporibus, & tandem plus offerenti fuit pro tanta quantitate fundus addictus, quod ſi hoc non fieret, maxima pateſieret via fraudibus.

Quod † ſi non conſtiterit, factas fuiſſe locationes forma ſupradicta, de 37
valore fructuum adminiſtrator onerabitur, habito reſpectu ad locationes proximorum annorum (legitimè, & cum ſolemnitate conſueta) factas, ita Bald. *in l. 1. nu. 16. Cod. de fruct. & litium expenſ. Bart. in l. cotem ferro. §. qui maximos n. 9. ff. de publi. & vectigal. Maſcard. concl. 817.* Et loquendo in Rectoribus civitatum, qui vectigalia non propoſuerunt in ſequeſtro, (quod vulgo dicitur *en fieldad*) eſt textus optimus, *in l. 1. t. tu. 14. lib. 9. recopil. ibi otra tanta quantia de maravedis, como valio el anno proximo de antes, y la mitad mas.* Neque adminiſtratori iuvaret, ſi locationes antiquitus factas exhiberet, quibus conſtaret, minori pretio fundum fuiſſe locatum, *vt voluit Bald. in l. vnica, nu. 64. Cod. de ſentent. quæ pro eo, quod intereſt, & in d. l. 1. nu. 16. Cod. de fruct. & litium expenſ.* Crederem tamen, quod ſi tanti locatus fuiſſet fundus in anno, quo ſubhaſtationes non fuerunt factæ, quanti ſolebat locari in aliis annis, in quibus factæ fuerunt, nihil amplius ſit adminiſtratori onerandum, *argum. text. in l. prætor ait, §. & præterea. verſ. cæterum. ff. de bonis auctoritat. iudi. poſſiden. ibi. Cæterum ſi tantum perceptum eſt, quantum perciperetur, ſi locatus, vel diſtractus fructus eſſet, nihil ei imputabitur.*

Poſſet † etiam valor penſionis annuæ fundi probari, attentis redditibus 38
vicinorum prædiorum eiuſdem qualitatis, *vt voluit Maſcard. loco ſupra proximè citato, Ioſeph. Ludou. deciſione 87.* licet hæc probatio non concludat per neceſſe, quin non bene ſequitur, tantum fructificavit fundus aliis annis,
ergo idem in hoc anno fructificaſſet, ſi cultus, vel locatus eſſet, † cum 39
fructificatio agri non ſit vniformis, & hoc argumento vtitur Iacobus de A-

ren. *in l.2. Cod. de reſcinden. venditione.* faciet tamen qualem qualem probationem, *ut voluit Iacobus vbi ſupra, & eum ſequitur Bald. ibi, nu. 29. & melius in l. ſi fundum, nu.3. Cod. de rei vendi. Roderic. Xuarez. tit. de las juras numero 19 & 21.* Vnde ſi iudex habeat probabiles coniecturas, ex quibus dignoſci poſſit, quantum fundus reddere poſſet, attenta terræ craſſitie, vel ſterilitate, quantumque ſimilia prædia reddiderint, poterit parti juramentum in litem deferri, vſque ad certam quantitatem ſuo arbitrio taxandam. *ut voluit Bald. d. num. 29.*

40 Vlterius † dubitatur in propoſito, *quid ſi aliquis adminiſtrator longo tempore prædia ruſtica, & vrbana domini ſui adminiſtravit, & dum domino villicationis rationem dedit, inſtru. locationum non omnium, ſed aliquorum diverſorum annorum exhibet, fortè quia diligentiam ad locandum non adhibuit, ſed deſidioſus, & tædioſus domi ſtetit, videndum nunc erit, qualiter debeat onerari de fructibus illorũ annorum, de quibus inſtru. locationum non apparent.* Et breviter, & reſolutivè in propoſita ſpecie eſt dicendum, quod ſi exſtent inſtrumenta locationum quatuor, vel ſex annorum, ſummæ in dictis inſtrumentis contentæ debent in ſimul coacervari, & ſi ſint quatuor inſtrumenta, quarta pars illarum ſummarum coacervatarum erit iuſtus valor penſionis pro quolibet anno, in quo deficiunt locationes, & hoc adminiſtratori onerabitur, vel ſi inſtrumenta ſint ſex annorum, coacervabis omnes ſummas in illis contentas, & ſexta pars erit verus valor redditũ cuiuslibet anni, & ſic de ſingulis. Quæ ſententia eleganter deducitur ex textu ſingulari qui eſt Phœnix in jure *in l. ſi fundum, cum lege ſeq. ff. mandati,* quo cavetur, quod ſi quis alicui mandavit vt fundi partes, quas alii ſocii cum eo cōmunes habebant, emeret, & quod tantum illi dabitur pro ſua parte, quantum quælibet ex aliis partibus empta eſſet, ſi iſte difformibus pretiis partes cæterorũ emit, ad hoc, vt appareat, quantum ille venditor pro ſua parte habere debeat, omnes ſummæ maiores & minores debeãt coacervari, ac demum ſi pars iſtius ſit quarta, quarta pars pretii ſimul coacervati, illi debeat pro ſua parte præſtari, ita vt ipſa ſit inter eas media, & in tribus arbitris ſive æſtimatorib. diſcordantibus. Hanc ſententiam tenuit Aiora *de part. c.3. n.5.* idque ſenſit Ioan. Garcias *de nobilitate gloſſ. 18. n. 14.* Et in hunc ſanè modum debet intelligi ſententia Pineli, *in l.2. 3. parte, cap. 4. n. 30. Cod. de reſcindend. vendit.* Et ea quæ notat Padilla *in l. ſi probaveris, numero 24. Cod. de fideicom.* Et hæc erit optima computatio ad exprimendum verum valorem beneficii pro conſtituenda penſione. Et ita etiam eſt intelligendum, quod notavit in probatione huius valoris Gomezius *in regu. Cancellar. de vero valore exprimen. quæſt. 12. ibi, anno fertili*

cum

cum ſterili computato. Quod tu nota, quia fortè alibi hæc non admodum digeſta reperies.

Vt tamen prædicta iurgia adminiſtrator fugiat cautius faciet, ſi talia bona locanda, per tempus viginti dierum (ad minus) ſubhaſtare faciet, *vt in d. auth. hoc ius porrectum.* † Quod ſi hoc facto nullus licitationem fecerit, vel ita faciat, quod iuſtum fructuum pretium non præſtet (quod idem eſt, † *vt in l.* 41
non dubium, §. fi. ff. de leg. 3. notat Bald. in l. 2. per textum ibi. C. ſi in cauſ. judi. & 42
in l. ſi deſerta. ff. ſi propt. publi. penſita. Afflict. deciſ. 358. n. 6. (Vinc. de Franq. deciſ. 81. n. 1. p. 1. eo caſu cautiſſimè faciet adminiſtrator, ſi in calce præconiorum inſeri facit per tabellionem, qualiter talia bona, tanto tempore fuerunt ſubhaſtata & pro illis vel nihil, vel minus iuſto fuit inventum, quia ex hoc omnis ſuſpicio fraudis ſubmovetur, *vt in terminis voluit Damhaud. in tract. ſubhaſtatio. n. 33.* Et hodie iure regio ita ordinatum eſt à comitibus ſacrarum largitionum (quos vulgo *Condatores mayores dicimus, in l. 24. tit. 11. lib. 9. recop. ibi: Y ſi vuiere algunas rentas que no ſe arrendaren en el dicho termino que ſe ponga en la dicha copia como fueren pregonadas, y no ſe hallo quien las arrendaſſe.*

Sed † modo in ſpecie p. l. regiæ dubitatur, *an ſi in dicta copia fides præconiorum appoſita non fuerit, iſti calculatores, ſeu regij adminiſtratores, per teſtes* 43
probare poſſint, qualiter res geſta fuerit illo modo. Et dicendum videtur, quod prædicta forma non ſervata aliter probari non poſſit, & incidant adminiſtratores in pœnis, de quibus ibi, quod probatur, † quia quando lex ali- 44
quam ſpecialem formam probationis requirit, nulla alia præter illa fidem facit *Gloſſ. communiter recepta in cap. 1. § poſtquam, verbo in ſcriptis de cenſibus lib. 6. & ita tenet Bald. conſil. 220. Hippol. de Marſil. in rubr. de probatio num 23. Bald. in l. contrahitur ff. de pignor.* & plures pro hac ſententia adducit Maſcar. *de probatio. concluſ. 1394. nume. 2.* Quod maximè locum haberet, ſi actum eſſet inter partes, vt de omnibus à ſe geſtis, per vera teſtimonia tabellionis probaretur, *vt voluit Matth. de Afflictis, in præludijs conſtitutionum Siciliæ, q. 9. ad finem. Avenda. de exequend. manda. 2. par. cap. 29. nu. 6. Maſcard. concl. 1329. numero 14. ſequen. Bald. in l. teſtium, num. 2. Cod. de teſtibus,* vbi dicit, quod licet duo teſtes regulariter in quolibet negotio ſufficiant, ad faciendam plenam probationem, *vt in l. vbi numerus, ff. de teſtibus,* tamen ſi conventum ſit inter partes, vt non poſſit aliquid probari, niſi ex depoſitionibus quinque teſtium, vel alio quovis genere probationis, probatio aliter facta, non relevat probantem, quia contractus ex conventione partium legem accipiunt *vt in l. contractus, ff. de reg. jur.* Et hanc ſententiam tenet etiam Petrus Surd. *conſ. 54. num. 14.*

Contraria tamen ſententia, imo quod etiam ſi lex inducat certam for-

mam probatoriam in aliquo actu, adhuc aliter probari poſſit, manifeſtè
45 probari videtur *in Clem. exivi de paradiſo, de verborum ſignificatio.* † Qua ca-
vetur, quod licet lex inducat certam formam probatoriam in aliquo actu,
non videatur excludere æquipollentem formam probationis. Et ratio hu-
ius concluſionis eſt, quia ille modus probationis magis cenſetur aſſignatus
à lege gratia exempli quam ad hoc, vt alia genera probationum excludat. *Ita*
Bald. in l. 1. ff. de libert. & poſthum. Bart. in l. Gallus. §. & quid ſi tantum, eod. tit.
& in d. l. 1. facit pro hac concluſione textus, *in l. 1. Cod. quorum bonorum.* vbi
licet illa lex inducat certam formam probatoriam filiationis, tamen non ex-
cludit aliam æquipollentem, quam ſubiecta materia admittere poteſt. *Ita*
Decius conſi. 11. nume. 19. & eum refert, & ſequitur pro hac opinione Ioannes
Garcia *de nobilitate gloſſ. 8. numero 35. Boerius, quæſt. 37. numero 5.* vbi dicit,
46 quod † ſi lex vel ſtatutum faciat mentionem alicuius probationis, vtpote
per inſtrumentum, ex quo loquitur permiſſivè, non excludit probationem
per teſtes, & eum refert, & ſequitur Alvarus Velaſcus *de iure emphyteo. quæſt.*
7. numero 18. vbi dicit, quod ad hoc, vt alia probatio non admittatur, debet
lex loqui negativè, dicendo quod alia probatio non valeat, qui alias nulla
probationum ſpecies ſimilis excluſa cenſetur, niſi quæ à lege reperitur nun-
cupatim excluſa, *idque notat Boerius quæſt. 37. nume. 6.* Et ratio eſt, quia iudex
non debet applicare animum ſuum ad vnam tantum ſpeciem probationis,
vt in l. 3. §. eiuſdem. & in l. ob carmen. ff. de teſtibus, idem Boerius, q. 90. numero
2. Avend. vbi ſupra.

Ego tamen in tanta Doctorum varietate, prædictas opiniones fœdere di-
ſtinctionis conciliari poſſe exiſtimo, hoc videlicet modo, vt prima opinio
negativa locum habeat, vbi inter partes hoc actum eſſet, vt tali forma actus
adminiſtrationis probari deberent, quia hoc caſu cenſetur data forma pro-
batoria, à qua non erit recedendum, maximè vbi tale pactum eſſet iuratum,
vt tenet Petr. Surd. conſi. 134. num. 1. quia fortè alias partes contractum non ce-
lebrarent, & quia inter partes ita conventum, habet vim legis, & formæ
ſubſtantialis, *vt in l. contractus, de reg. iur* Secunda verò affirmativa locum
habeat, vbi modus probationis adiectus fuiſſet à lege, quo caſu, niſi per di-
ctionem taxativam loquatur, non cenſetur alia probationum genera æqui-
pollentia excludere. Et ita in caſu dictæ legis regiæ dicendum cenſeo, quod
ſi adminiſtrator aliter prædictas diligentias probaſſet, omnino & à pœna,
& à doli ſuſpicione excuſaretur.

Pone etiam, quod minor habebat domum, & tutor cum eo ſimul eam
47 habitavit. † Dubitatur modo, *an iſte tutor debeat onerari de penſione illius do-*
mus ſaltim pro rata partis, quam ipſe cum ſua familia habitavit. In qua difficul-

tate

tate Bal. *in l.1.§.ſed ſi minus.in fi.ff.de tut.& rat. diſtrah.* dicit, quod talis tutor vel curator non debeat onerari de aliquo, pro tali habitatione, eo quod lex præſumit, tutorem ideo ſimul cum minore habitaſſe, vt melius illum bonis moribus inſtrueret & veluti pater, & pædagogus, vt perſonam & bona ipſius melius adminiſtraſſet. Ita tenet Boer. *in conſuetud. Bituricen.tit.de jure perſonarum, §.11. verſ. quamobrem.* Quinimo & † tutor loco patris vel domini 48
habetur, *l.interdum. §.qui tutelam.ibi; Quia tutor loco domini habetur. §. de furtis.& in l.5.t.14.par.7.* Specul. *in tit.de ſatiſdat.verſ.ac tuto.n.4.* Marian Soc. *conſ.61.verſ.circa col.5.* & eandem ſententiam tenuit Vincent. Carroc. *in tract. de locat.tit.de adminiſtrat.tuto. q. 3.n.47.* Sed in propoſito Baeça *de decima tutor.præſt.c.18.n.25.* quadam eleganti vtitur diſtinctione, dicens, quod ſi minor dives ſit, & nobilis, habitatio non computetur in decimam ipſi tutori, ex lege fori illam præſtandam. Secus tamen eſſe, vbi alias minor eſſet mediocris fortunæ. Ego tamen hoc, de divitiis vel paupertate, arbitrio iudicis relinquendum fore arbitror, cum paupertas vel divitiæ non conſiſtant in puncto indiviſibili.

Sed † modo dubitatur. *Pone, quod Sempronius mutuavit Titio mille gratis* 49
propter amorem & affectionem, q; ad ipſum habebat, deinde ex poſtfacto iſte Sempronius habitavit domum eiuſdem Titij, ex permiſſione, voluntate, ſive affectione, quæ inter illos erat, donec pecunia commodata ipſi redderetur. Deinde inter eos ad rationes devenitur, & Titius deſiderat, vt illi excomputentur ex ſorte penſiones domus. Dubitatur modo, *An prædictæ habitationis penſio, ex ſorte illorum mille Ducatorum, illi excomputari debeat?* Et dicendum videtur, quod non: quia † creditori licet morari in domo debitoris, *l.ſi ex pactione.C.de vſuris.* vbi habitatio domus pignoratæ dicitur creditori licita, & non excedere 50
legitimum modum vſurarum. Facit pro hac ſententia: quia habitatio non habet certam quantitatem deſignatam per naturam, ſed per induſtriam locatoris. Vnde quantitas incerta non poterit cum ſorte certa compenſari, quia certi ad incertũ nulla eſt proportio, & hoc argumento vtitur Vincent. Carroc *in tract.de locat.tit.de creditore, quæſt.2.nu.2.*

Rurſus pro hac ſententia facit, quia non videtur iniquum, quod ſi debitor vtatur pecunia ſibi commodata, traficando, & lucrando, eodem modo (& quaſi ad antidora) creditor potiatur habitatione domus illius, pro qua ſententia eſt text. *in cap. 1.de feud. & in cap.conqueſtus.de vſur.* quibus ſtatutum eſt, dominum directum rei feudalis, qui eam à vaſallo in pignus accepit, juſtè poſſe fructus pignoris præcipuos habere.

Contraria tamen ſententia verior, & ſecurior, ac itidem probabilior eſt, (ſcilic.) vt † ex ſorte illorum mille Ducatorum penſiones domus excomputa- 51

re debeat Sempronius. Primo ex regula *l.1.& 2. C.de pignor.act.* vbi creditor tenuerunt computare in ſortem fructus, quos ex re debitoris percepit, cum habitans domum alterius, fructus civiles ex ea percipere dicatur, vt *in l.ſi is qui bona, §.ſi antiphona.ff.de pignor. & in l.apud Julian.§.1.ff.de legat.1. & in l. prædiorum.ff.de vſur.* Caſſaneus *in conſuetud.Burgund.rubr.4 §.17.verbo.Eſtai-re.num.14.* Baeça *loco ſupra proximè citato,nu.25.* Bald *in c.1.in fine principij,de*
52 *pace tenend.* vbi dicit, quod † penſiones prædiorum, quarum nondum dies venit, fructus civiles reputantur, minimè ergo illos præcipuos habebit creditor, qui pecuniam debitori commodavit, & ideo tenebitur excomputare tantam pecuniam, quantam expenſurus eſſet in conductione alterius domus ſuo ſtatui convenientis, ſi domũ debitoris non habitaſſet, & ita tenet Speculat. *in tit.de pignor.verſ.quod ſi obligaſti.* Alexand.*conſ.141.num.7.lib.5.* Neguſant.*de pignor.6.part.membr.3.* Palac.Rub. *in cap.naviganti.§.6.num.135.* & hanc ſententiam reputat valde ſingularem Crot.*in memorabilib. verbo, creditor.* vbi animadvertit in propoſito, cautos debere eſſe Advocatos in articulando, quantum creditor expenſurus eſſet in conducendo aliam domum. Burſatus tamen *in cap. cum contra.prope finem, de pignor.* hac in re diſtinguendum exiſtimat, an domus pignorata fuerit ſimpliciter, an ſub pacto, quod ibi creditor habitaret. Et primo caſu creditorem ad penſionem iuſtam teneri affirmat. Secundo verò caſu teneri ad penſionem, quam, ſi alij debitor locaſſet, percepiſſet. Sed certè hæc vltima pars diſtinctionis duriuſcula videtur, vbi contractus de habitando domum, eſſet celebratus gratia vtriuſpue, vtpote ſi debitori incumberet, vt domus habitaretur per creditorem, qui fortè eſſet vir diligens in cuſtodiendo, reparando, & reficiendo, & ita ab ea diſſentit Vincent.Carroc. *vbi ſupra, num.6.*

Paulus tamen Caſtrenſis *in d. l.ſi ea pactione. nu. fin.* aliter, & benè diſtinguit, dicens, quod ſi creditor non fuiſſet conducturus aliam domum eo quod habebat propriam, ſed delectationis gratia domum debitoris habitavit, eo quod erat nobilior, pulchrior, & delectabilior, ad nihilum, ratione penſionis, teneatur, nihilvè ex pecunia commodata excomputari debeat. Secus tamen ſi aliam domum eſſet conducturus. Et hæc videtur optima diſtinctio, idque optimè declarat Petr. Surd.*deciſ 270.nu.2.& 3.* Neque etiam excomputationi creditor erit obnoxius, quotiens gratia vtriuſque, de habitando domum pignoratam, actum fuit.

Et tenendo hanc ſententiam non obſtant fundamenta pro contraria parte ſuperius adducta ex text. *in d. l.ſi pactione.* quia ille textus locum habet de iure civili, quo iure vſuræ erant permiſſæ, ſecus tamen eſſet canonico & regio quibus iuribus non ſolum vſuræ, verum & pacta in fraudem vſurarum

ſunt

ſunt prohibita & damnata, *vt in to. tit. de vſur. in decr. & in l. 4. & 5. tit. 6. lib. 8 recop.* Quo jure multis pœnis ſubduntur, qui in fraudem vſurarũ contrahũt.

Neque etiam obſtat ſecundum fundamentum, quo dicebatur, habitationem non habere certam partem per naturam, ſed per induſtriam locatoris, quia etſi hoc ſit verum, negari non poteſt, quod creditor recipit aliquid vltra ſortem, maximè ſi hoc ſimpliciter ab initio in favorem creditoris actum fuit, vt domum poſſet habitare. Nihil enim intereſt, pecuniam, vel aliam ſimilem rem pecuniam valentem, ratione mutui præſtari.

Neque etiam obſtat, quod debitor vtitur pecunia creditoris, & cum ea lucratur, quia ſi ab initio mutuum fuiſſet factum, nulla expectata recompenſa propter talem mutuationem, ſecundum veram & juridicam naturam mutui, de qua *in l. rogaſti. §. 1. ff. ſi cert. pet.* iuxta illud Pauli: *Mutuum dantes, & nihil inde ſperantes?* minimè poſſet creditor, nec ex poſt facto, nec ab initio, habitationem gratis accipere, vt voluit Paul. *in d. l. ſic à pactione.* Vincen. Carroc. *in loco ſupra citato, num. 12.*

Neque vltimo & finaliter obſtat textus *in d. c. 1. de feudis, & in d. c. conqueſtus.* quia reſpondetur, quod illorum jurium diſpoſitio ex eo procedit, quia fructus rei feudalis (de qua ibi,) frequentiſſimè ſunt eiuſdem æſtimationis & valoris, cuius ſunt ipſa ſervitia à feudatario domino feudi debita, à quibus ipſe vaſallus interim liberatur, dum res apud dominũ manet jure pignoris, & tamen illa jura intelligenda ſunt, quando fructus ſervitiis debitis æquivalent, vt manifeſtè deducitur ex *d. cap. 1.* & ita declarat Covar. *lib. 3. variar. cap. 1. num. 4.* plures alij, quos refert & ſequitur Vincent. Carroc. *vbi ſupra, n. 13.* Et ideo, ſi fructus excederent ſervitia, proculdubio exceſſus (ab ipſo etiam domino feudi) excomputandus vel reddendus eſſet vaſallo.

SUMMARIA.

1 *Aliud pro alio invito creditore (regulariter) ſolvi non poteſt.*

2 *Debitor fructuum non poteſt compellere creditorem, vt eorum æſtimationem recipiat.*

3 *Frumentum, vinum vel oleum debitum, ſi eiuſdem bonitatis, qua fuit traditũ, reperiri non poteſt in eadẽ provincia, in qua ſolvi debet, creditor cogitur recipere æſtimationem, & ex eius reali ſolutione debitor liberatur.*

4 *Frumentum ſi debeatur, & reperiri non poteſt, vel reperitur, ſed ita longè, vt ſine magno debitoris diſpendio portari non poſſit, an liberetur debitor præſtando intereſſe.*

5 *Æſtimatio ſuccedit loco rei, quando res non poteſt reperiri eiuſdem bonitatis.*

6 *Condemnatus ad reſtitutionem tritici in genere, non expreſſa eius bonitate, niſi creditor probaverit bonitatem tritici ſibi debiti, ſatis faciet creditori debitor, etiamſi ei viliſſimum triticum tradiderit.*

7. Admi-

7 *Adminiſtrator ad reſtitutionem tritici, vini, aut olei condemnatus, ex mora de æſtimatione quanti plurimi oneratur, & in hoc quatuor caſus ſunt diſtinguendi.*

8 *Adminiſtrator in culpa dicitur, ſi triticum abſque domini mandato, vel non inſtante præciſa neceſſitate, diſtraxit ante tempus venditioni deſtinatum, etiamſi ex pretio fundum pro domino emiſſet.*

9 *Fructus ſi fuerunt, vel præſumantur conſumpti, vt poſt triennium, non tenetur amplius debitor ad æſtimationem quanti plurimi, à triennio vltra.*

10 *Fructibus conſumptis, æſtimatio eorum non creſcit amplius.*

11 *Fructus conſumpti non dicuntur magis fructus, ſicut nec homo mortuus dicitur amplius homo.*

12 *Æſtimatio quanti plurimi non creſcit, niſi vſq; ad tempus, quo quid vivere (præſumitur.*

13 *Intereſſe ex mora creſcit, vſque ad executionem ſententiæ.*

14 *Æſtimatio fructuum poſt triennium non recipit incrementum.*

15 *Fructus rei pignoratæ, à tempore, quo ſunt conſumpti, computantur in ſorte.*

16 *Fructus ſi non eſſent conſumpti, vel ſtare præſumuntur, non computantur in ſortem, neque eam extenuant, ſed vt ſpecies certa reputantur, & reſtitui debent.*

17 *Regulam ponit auctor in æſtimatione fructuum, ex mora debitorum.*

18 *Fructus quando licitè percipiuntur ex re aliena, vt ſi eos colligat maritus, creditor, tutor, vel adminiſtrator, conſumptis fructibus, non tenetur ad tantundem in genere, ſed ad æſtimationem tantum.*

19 *Æſtimatio fructuum (per adminiſtratorem) conſumptorum debet regulari ſecundum æſtimationem, quæ fuit tempore, quo fuerunt conſumpti.*

20 *In æſtimatione quanti plurimi, an debeat attendi tempus qualiſcunque maioris æſtimationis, etiamſi momento tantum æſtimatio duraſſet.*

21 *Æſtimatio alicuius rei non ſufficit probari ex eo, quod tali die ſimilis mercantia fuit empta & vendita pro tanto, quia non debet haberi conſideratio tam brevis temporis.*

22 *Advocatus cautus eſſe debet in articulanda æſtimatione quanti plurimi, & qualiter fieri debeant articuli?*

23 *Valor frumenti, vel alterius rei venalis, non debet attendi, niſi loci publici fori, & quantum ibi vendi potuiſſet.*

24 *Maritus qualiter debeat reſtituere triticum, vinum, vel oleum, quod in dotem recepit ſoluto matrimonio.*

25 *Adminiſtrator, etiamſi triticum, vel quid ſimile minoris, carius vendere potuit, mittendo illud extra locum, vbi recollectum fuit, & non fecit, non ex hoc ad æſtimationem quanti plurimi tenetur.*

26 *Fru-*

26 *Frumentum, vinum, vel oleum, vbi ſolvendum eſt extra domicilium vel habitationem creditoris, debitor non dicitur in mora, niſi probaverit creditor, quod ipſe paratus fuit recipere in loco deſtinatæ ſolutionis, tempore quo ſolvi debuit.*

27 *Vbi requirebatur labor, importando ſpeciem ſolvendam ad locum deſtinatæ ſolutionis, non ſufficeret, quod creditor probaſſet, ſe interpellaſſe debitorem, vt ſolveret, ſed ad æſtimationem quanti plurimi neceſſario probare debet. quod iuit ad locum deſtinatæ ſolutionis, ad recipiendum quantitatem ſolvendam, & ſibi non fuit tradita.*

28 *Æſtimatio quanti plurimi non conſideratur, vbi debitor fuit interpellatus per procuratorem creditoris, non exhibito mandato, ad exigendum, & recipiendum, & quietandum debitorem, etiamſi debitor non petiiſſet, vt tale mandatum exhiberet procurator.*

29 *Dies ſolutionis quando in inſtrumento debiti non eſt aſſignatus, vel etiam non eſt appoſitus locus, vbi ſolvi debet, ſi in ipſamet interpellatione, quam facit creditor debitori, non exprimat diem & locum ſolutionis, non habebitur ratio æſtimationis quanti plurimi.*

30 *Debitor ſiquis ſit æſtimationis, vel pretij tritici cuiuſdam diei præciſi, ſi non probaverit creditor, quantum in illa die ſimile triticum communiter valuit in publico foro loci, vbi erat ſolvendum, minimè de æſtimatione quanti plurimi, oneratur.*

31 *Debitor tritici, vini aut olei, non oneratur de æſtimatione quanti plurimi, ſi careſtia evenit inſolita.*

32 *Creditor ſi accepit à debitore triticum, vel quid ſimile, abſque proteſtatione intereſſe quanti plurimi, vel etiam cum proteſtatione, cui tamen debitor contraxit, non oneratur de iſta æſtimatione quanti plurimi.*

33 *Debitor non oneratur de æſtimatione quanti plurimi vbi creditor petiuit plus debito.*

34 *Debitor ſi habeat iuſtam cauſam ignorandi, an ſit debitor eius, quod à ſe fuit petitum, an ex interpellatione teneatur ad æſtimationem quanti plurimi?*

35 *Debitor interpellatus, vbi contractus eſt reciprocus, non conſtituitur in mora, niſi creditor oſtendat, ſe ex ſua parte contractum adimpleviſſe.*

36 *Interpellatus, vt ſolvat, tempore quo ducit vxorem, vel ſuum defunctum funeratur, non conſtituitur in mora, nec tenetur ad æſtimationem quanti plurimi.*

37 *Debitor interpellatus, vt ſolvat, non conſtituitur in mora, ſi ſtatim ſupervenit careſtia rei ſolvendæ.*

38 *Civitatis Rectores an onerentur de damno tritici vel intereſſe, ſi triticum an-*

nonæ fuit corruptum aquis, vel à vermibus demolitum, & illud non tradiderunt vicinis ad renovandum, novo pro veteri dato.

39 *Triticum corruptum, qualiter & inter quos vicinos debeat diſtribui, per adminiſtratores civitatis, ſi in annona ſuperſit caro pretio emptum, & an clerici & vicini vicorum compelli poſſint, illud accipere pro tanto?*

CAP. XVII.

De frumento, vino, aut oleo, adminiſtratoribus onerando.

SOlent nonnunquam adminiſtratores de tritico, vino, oleo & ſimilibus onerari, & ideo operæpretium erit, vt videamus, *qualiter in hoc ſe habere debeant calculatores & iudices.* Et in primis ſciendum eſt, quod ſi prædicti fructus penes adminiſtratorem extent, præciſè illos reſtituere debet in ſpecie, nec aliter domino ſatisfacit, *l. mala fide. C. de condict. ex lege.* Sed ſi eos conſumptos fuiſſe dicat, vel extent (corrupti tamen) eo, quod debito tempore non fuerunt venditi, hoc opus hic labor eſt. Videtur enim dicendum,
1 quod † etiamſi triticum, vinum aut oleum non extent, adhuc ad reſtitutionem tantundem in ſpecie debeat adminiſtrator præciſè onerari, quia aliud pro alio invito creditore regulariter ſolvi non poteſt, *l. 2. §. mutui datio.* & ibi notant communiter ſcribentes, *ff. ſi cert. pet. l. ſi ſe. §. ait prætor. ff. de re iudic. l. ſi promiſſor. §. fi. ff. de conſt. pec. l. item liberatur. §. qui paratus, ff. quib. mod. pig. vel hypoth. ſolv.* Quo fit, vt, qui † fructus debet, non poſſit compellere credi-
2 torem, vt eorum æſtimationem recipiat, Gloſſ. Cyn. & Bald. *in l. neq; C. de cōpenſ.* Imol. & Innoc. *in c. ad noſtram, de iureiur.* Baeça *de decim. tut. c. 32. n. 3.* & in terminis tradit Mexia *in pragm. panis, concl. 7. n. 11.* Ajora *de partit. 1. par. c. 7. n. 10.* & facit optimè text. *in l. 21. tit. 11. partit. 4. ibi: Mas con todo eſſo tenudo es de tornar a la muger otro tanto, e tal como aquello que dio en dote* Prout neq; creditor tritici poteſt compellere debitorem, illud ſolvere volentem, vt pecuniam pro tritico ſolvat, *vt in l. domini prædiorum, C. de agr. & cenſi.* Bertra. *conſil. 81. n. 5.* vbi dicit, quod quemadmodum debitor non poteſt compellere creditorem, vt aliud pro alio recipiat, eodem pacto creditor non poteſt compellere debitorem, vt pecuniam pro ſpecie ſolvat.

3 Supradictam † tamen concluſionem veriſſimam reputo, vbi frumentum, vinum, vel oleum, & quid ſimile eiuſdem bonitatis reperiri poſſit in eadem provincia, in qua ſolvendum eſſet: ſecus tamen, ſi reperiri non poſſet, quia tali caſu ſolvendo æſtimationem tritici illius loci, in quo recepit, debitor liberatur, vt voluit gloſſ. *in d. §. mutui datio. & in l. vinum, vbi Bart. n. 21. & ibi communiter ſcribentes.* vbi Paulus *num. 6.* dicit, quod ſi quis recepit frumentum mutuo, & tempore ſolutionis non reperitur, vel non poteſt illud reddere, creditor cogitur recipere æſtimationem, quæ currit in loco, vbi

vbi ſolvi debuit.& text.*in l.res furtiva ff. de condict. furt.* Ex idem dicendum erit, vbi † frumentum ſolvi poſſet, ſi portaretur à longè, (prout contingit in iſto anno 1598.) non tamen haberi & portari poſſet, niſi cum maximo incommodo, & exceſſivo ſumptu debitoris, vt eleganter voluit Purpurat. *in d.§.mutui datio.nu.97.* Idem enim eſt, haberi non poſſe, vel haberi poſſe, pro immoderato (tamen) & exceſſivo pretio, *argumento text. in l.non dubium. in fi.ff.de leg 3. ibi. Quod dominus non vendat, vel in modico pretio vendat, iuſtam æſtimationem inferat.* Vbi gloſſ. communiter recepta hoc notat, pro gravato de re aliena reſtituenda, gloſſ. etiam *in §. non ſolum. Inſtit de legatis. & in l. qui concubinam, §. fi. ff. de legat. 3.* Et in hunc modum eſt intelligenda ſententia Pauli, *in l.ſi ita fidejuſſorem.§.1.de fidejuſſor,* quatenus dicit, quod ſi quis eſt obligatus ad dandum frumentum obligationis, ſatis faciat, ſi æſtimationem eius præſtiterit, ex ſententia Matth. de Afflict. *deciſ. 58. n. 6.* quatenus dicit, quod † æſtimatio ſuccedit loco rei, vt *in l.ſi ſeruum.§.ſi cum. & ibi notat gloſſ. ff.de verbo.deciſ.Genven.77.in fin.nu.7.* quod intelligitur, quando res non poteſt reperiri eiuſdem bonitatis. Et eam notandam reputo pro ampliatione textus *in l.fundi Trebatiani.ff.de vſufruct.lega.* eamque mirabilem dicit in praxi Mexia, *vbi ſupr.n.14.* loquendo in adminiſtratoribus annonæ frumentariæ, dicens, quod ita fuit pronuntiatum, & quod fuit condemnatus quidam poſiti adminiſtrator ad intereſſe, inſpecto valore panis, qui ex poſito vendebatur. Caveant tamen adminiſtratores, rectores, & judices locorum, ne fortè triticum de publico poſito ſuſcipiant, quia vltra pœnas talibus impoſitas *in l.8.tit.5.lib.7. recopilat.* ſi triticum eſſet portandum à longinquo, eo quod ipſi illud ex horreo perceperunt, & deficit pro victu pauperum & vicinorum, ratione damni emergentis, tenerentur ad totale intereſſe. & ad illud plus, quod expenditur in eundo & redeundo, (etiam extra regnum) pro illo comparando, & ſumptus in jumentis, vel curris factis, vt tenet Bobadilla *in polit.lib.3.cap.3.n.73.* vbi idem dicendum reputat inter privatos, vbi creditori intereſſe, magis triticum recipere, pro diſpenſatione ſuæ familiæ: Vide illum, quia optimè loquitur in propoſito. 4 5

Vnum tamen in propoſito advertendum eſt, quod † condemnatus ad reddendum certos modios tritici, non expreſſa bonitate tritici, ille, cui reſtitui debeat, probare tenetur bonitatem tritici mutuati, vel conſumptionalias ſi eam non probaverit, etiamſi debitor viliſſimum triticum tradiderit, obligationi & ſententiæ judicis ſatis facit, ex tex. eleganti *in l.ſi fidejuſſorem.ff. mand. ibi. Quodlibet triticum dando, reum liberari poſſe exiſtimo.* Licet aliter dicendum eſſet, vbi quis ex legati cauſa triticum deberet præſtare, quia tali caſu fortè voluntati teſtatoris non ſatis faceret, niſi ſaltē ex mediocri tritico 6

ſolutionem faceret, *arg. tex. iuncta gl. in l. legato generaliter. ff. de leg. 1. & in l. 23. tit. 9. part. 6.* vbi Greg. *verbo, ſemejantes,* diſtinguit inter rem, quæ habet terminos à natura, vt in equo, vel homine, & eam, quæ facto hominis finem habere conſuevit, vt veſtimentum, ſcutella, vas, vel aliud ſimile legatum.

7 Vbi † autem adminiſtrator ad æſtimationem tritici, vini, olei, & ſimilium condemnatur, quatuor caſus ſunt diſtinguendi. Aut enim fructus extant, aut præſumuntur ſtare, veluti quando fuerunt ab adminiſtratore collecti intra triennium, vel ſi fuerunt poma intra annum: Aut non extant, quia fuerunt ab adminiſtratore conſumpti extra triennium, vel extra annum: aut præſumuntur à lege conſumpti poſt triennium, cum vltra illud tempus regulariter durare non præſumantur, veluti in frumento, vino, aut oleo, de quibus agimus. In primis enim duobus caſibus, ſcilicet, quando extant, vel extare præſumuntur, proculdubio ad tantundem in ſpecie adminiſtrator debet condemnari: alias ſi illos fructus, vel tantundem ex illis non reſtituit, condemnari debet ad æſtimationem, quanti plurimi vendi potuerunt intra triennium, niſi pro parte adminiſtratoris probaretur, conſumptos
8 fuiſſe abſque eius culpa. Et † quidem in culpa adminiſtrator diceretur, ſi triticum, quod conſervatur in horreo per triennium, & in paleis, ſive ſpicis ipſis per ſeptennium (vt refert Franciſcus Patritius *lib. 3. de Repub. tit. 1. ad fi.* Bobadilla *in politica, cap. 3. num. 47.*) vendidiſſet abſque domini mandato, vel præciſa neceſſitate non vrgente, ante tempus à lege, homine, vel taxatum aſcenderet, etiamſi ex pretio fundum domino emiſſet, vt tenet Bald. *in l. ſi pretium, C. de procur.* licet hoc dictum Baldi mihi parum vrgeat, cum iudex poſſit arbitrari, an benè vel malè fecerit.

9 Tertio verò, & quarto caſu, ſcilicet, quando † fructus vel fuerunt, vel præſumuntur conſumpti, vt triticum poſt triennium, non teneretur ad æſtimationem quanti plurimi, à triennio vltra, quia tribus annis elapſis quibus triticum incorruptum durat, vel elapſo tempore, quo alij fructus ſtare & durare præſumuntur, licet adminiſtratori fructus alienare: quod ſi nec eos cõſumpſerit, nec alienaverit, ſed dicat, conſumptos eſſe præſumptione legis, tali caſu ſolum tenetur adminiſtrator ad æſtimationem illorum, inſpecto tempore, quo conſumpti præſumuntur, & ſic ad valorem currentem in fi-
10 ne dictorum trium annorum. Et ratio ea eſt potiſſima, quia † conſumptis fructibus, æſtimatio eorum non creſcit, nec eorum vita augmentum vel
11 diminutionem poteſt recipere: fructus † namque mortui, vel conſumpti, non dicuntur amplius fructus, ſicut nec homo. Quam ſententiam tenet gl. *in l. vnica, C. ſi adverſus vſucapio. Fanus de pignor. 5. par. memb. 5. nu. 12. Plures*

etiam

etiam quos refert, & ſequitur Cavalc. de tut. à n. 236. cum tribus ſequentib. Deciſio Gennen. 144. num. 18. Petr. Surd. deciſ. 81. reprobando opinionem illorum, † qui affirmant, æſtimationem frumenti debiti in genere, à die moræ perpetuo creſcere, etiam vltra triennium: non enim creſcit æſtimatio, niſi vſque ad tempus, quo quis vivere præſumitur, *vt in l. hæreditatum, ff. ad leg. Falcid. Rolan. conſ. 39. nu. 10. Ajora de partit. 3. p. c. 39. n. 105. Barboſa in l. divortio §. interdum, nu. 43. ff. ſoluto matrim.* 12

Sed † in contrarium vrget tex. *in l. in fideicommiſſi. in princ. ff. de vſur. & in l. ratio. §. cum per venditorem, ff. de actio. empt.* vbi cavetur, quod intereſſe ex mora creſcit vſq; ad executionem ſententiæ. Nam in caſu, quo habetur ratio intereſſe, ſeu æſtimationis iudicis officio, tunc poteſt creſcere, quouſq; iudicis officium durat, quod eſt non ſolum vſque ad ſententiam, ſed etiam vſq; ad executionem ſententiæ. Et hanc ſententiam tenet Bart. *l. 3. §. in hac, nu. 2. ff. commod. Iaſ. in l. vinum, nu. 22. ff. ſi cert. pet. Bologn. in additione ad conſ. 5. Ananiæ,* Roder. Suar. dicens ita practicari in hoc regno, *in l. poſt rem iudicatam. verſ. quæritur vlterius nu. 2. ad finem.* 13

Sed pro concordia dicendum erit, quod opinio Bart. & ſequacium, debet intelligi vera, caſu quo fructus exſtant, vel exſtare præſumuntur: hoc eſt intra triennium, vel intra annum, ſi eſſent poma (vt ſupra retulimus) non verò quando ſunt conſumpti facto hominis, vel legis præſumptione, vt poſt triennium in vino, tritico & oleo, & in pomis poſt annum, & ita reſpondit Roland. *conſil. 99. numero 10.* † Nullo enim modo poſt triennium, fructus 14
iſti incrementum recipere poſſunt, & pro hac ſententia eſt textus *in l. 1. Cod. de diſtract. pignor.* † Vbi fructus rei pignoratæ, eo ipſo, quod ſunt conſum- 15
pti, computantur in ſortem, neque eorum creſcit æſtimatio, quia poſt conſumptionem non dicuntur amplius fructus, ſed quantitas, & pars ſortis principalis: ſecus autem ſi fructus non eſſent conſumpti, vel exſtare præſumerentur, quia tunc non computarentur in ſortem, neque eam extenuarent, quia † vt ſpecies certa reputantur, & de ſpecie ad quantitatem non effi- 16
citur compenſatio, ex Bart. *in l. 1. Cod. de pignor. action. Fanus de pignorib. 5. part. 5. membr. num. 11. & 12. verſ. limita autem. Idem Bart. in l. neque ſcriptura, num. 6. Cod. de compenſa.*

Ex † quibus in propoſito regula erit, quod poſt triennium, vel fructus 17
conſumptos, adminiſtrator vel debitor non tenebitur ad æſtimationem quanti plurimi, quia poſt conſumptionem eorum, veram vel fictam, non creſcit æſtimatio, quam ſententiam notabilem dicunt Bart. & Paul. *in d. l. divortio, §. ob donationes, ff. ſoluto matr.* † vbi dicunt diligenter eſſe notandum, quod quando licitè percipio fructus ex re aliena, vt maritus, creditor, tutor, 18
vel

vel procurator, conſumtis fructibus, non teneor ad fructus, nec ad tantundem in genere, ſed tantum teneor ad æſtimationem, quia de cætero non poteſt creſcere, vel decreſcere æſtimatio, & eos ſequitur Boer. *deciſ.68.* & Aretinus dicit notabilem *in §. ſi quis à non domino, num. 4. Inſtit. de rerum diviſi-*
19 *one, Pariſius conſ.18. verſi. in aliam cauſam, volum. 4.* † & eos refert & ſequitur Cavalcan. *de tutore, nu.232.* vbi proculdubio tenendum reputat, quod æſtimatio talium fructuum onerari debet tutori, ſecundum æſtimationem, quæ fuit tempore, quo fuerunt conſumpti, & ſic à die moræ vſq; ad triennium. Et hanc ſententiam refert tenuiſſe Bald. *in l.2. in fine, nu.98. verſi. quæro hæres. C. de fructi. & litium expenſis. Menoch. de recup. poſſeſſ. rem.15. q.40. nu.596. verſ. declarat, quarto, fol.172. deciſ. Genuenſ.177. nu.7. & 8.*

20 Vlterius † in propoſito dicendum videtur, quod in hac æſtimatione quanti plurimi, debet haberi reſpectus ad qualemcumque maiorem æſtimationem, etiam ſi momento tantum duraſſet, *vt tenet Cagnolus in d. l. vinum nu.*
21 *36. ff. ſi cert. pet.* licet hæc opinio mihi parum vrgeat, † Ad probandum enim rei pretium, & communem æſtimationem, non ſufficeret, etiam ſi probaretur, quod tali die, talis mercantia fuit empta & vendita pro tanto, quia non debet fieri conſideratio tam brevis temporis. Et hanc ſententiam notabilem dicit Angelus poſt Bart. *in l. pretia rerum. ff. ad leg. Falcid. Boerius vbi ſupra nu.6. Afflict. deciſ.316. nu. 5* vbi dicit, cautum debere eſſe advocatum in articulando hanc æſtimationem, quia non debet ſe reſtringere in articulo, ad tempus inſtantaneum, ſed facere debet articulum, quod tali tempore, com-
22 muniter tantum valuit ſimilis mercantia in foro publico. † Non enim ſufficeret probare, quod Titius, vel Sempronius tali die, vel tempore, pro tali pretio vendiderunt triticum, inter privatos, (vt aiunt) parietes. Et hanc ſententiam refert tenuiſſe Florianum de ſancto Petro *in l. ſi ſeruum. ff. ad l. A-*
23 *quil. Bart. in l. ſeptem, C. de erogatio. mili. anno. lib. 10.* vbi dicit, † Nota hic caſum expreſſum, quod quantum frumentum valuit, valueruntque aliæ res venales, nunquam debet inſpici, niſi in loco publici fori, & quantum ibi vendi potuiſſet. Vnde ſi triticum, vel alia res poſſet multo plus vendi extra forum, non debemus illud attendere, ſed æſtimationem tantum fori publici, *ar. text. in c.1. de emptione, & venditione ibi: Quantum in mercato vendere poſſunt.* Et hanc ſententiam ſequitur Butrius *in cap. cum cauſam. verſi. ad ſecundum, eod. tit. Bar. in d. l. pretia rerum. Plotus in l. ſi quando. C. vnde vi, n.182. in magna impreſſione, verſ. quinto non tenetur. Maſcar. de probatio. concl 1399. n.*
24 *35.* † Et prædicta maximè conducunt ad intelligentiam eorum, quæ notat Aiora *de partitio. 1. part. cap.7. ex n.10. cum tribus ſequentibus & 3. part. cap.29. n.105.* quatenus tractat, qualiter maritus debeat reſtituere vxori triticum, vi-

num,

num, vel oleum, quod in dote recepit, vbi dicit, quod ſufficit, ſi totidem reddat. Non enim hoc ſufficit, ſed pretium temporis conſumptionis præſtari debebit, *ex ſupra relatis.*

Ex † quibus infertur, quod etiam ſi adminiſtrator potuit triticum, vel quid ſimile carius vendere mittendo illud ad forum vicini loci, & non miſit, ſed domi illud viliori pretio vendidit, ex hoc non poterit de æſtimatione quanti plurimi onerari. Et hanc ſententiam in terminis tenent Baldus & Salycet. *in l. fin. Cod. de adminiſtr. tutor.* & alios refert Gutierrez *de tutel. lib. 2. cap. 1, num. 120.* Facit quod dictus Afflictus *deciſ. 316. in fine*, quod ſi quis ſit debitor tritici, quod ſolvi debebat in tali loco, & probatum ſit, quod alibi, quàm in loco deſtinatæ ſolutionis carius in foro publico vendebatur, tempore quo ſolvi debuit, non debet attendi talis probatio ad æſtimationem quanti plurimi, ſed probari debet præciſe, quod in ipſo loco ſolutionis deſtinatæ, tali tempore pro tanto valebat communiter. Quod nota. *Para los que ſe obligan à las valias de Mayo.* 25

Hæc † tamen æſtimatio quanti plurimi, aliquibus ex cauſis ceſſare poſſet, etiam vbi quis eſſet interpellatus congruo loco & tempore, à lege vel oleum, ſive quælibet alia ſimilis ſpecies, præſtanda eſſet, extra domicilium vel habitationem creditoris, vel debitoris. Hoc enim caſu debitor non diceretur in mora niſi creditor probaſſet, quod ipſe paratus fuit recipere rem, vel ſpeciem debitam, in die ad ſolutionem deſignato, in loco deſtinatæ ſolutionis. *Ita Bart. in l. item illa, nu. 9. & ibi communiter ſcribentes ff. de conſtit. pecunia. Afflict. deciſ. 316. nu. 2. ex text. in l. arbiter calendis. ff. de arbitris, ibi, Si per ſtipulatorem ſtet, quo minus accipiat, non committi pœnam.* Et in terminis ita tenet Decius *conſ. 566. nu. 4.* 26

Secundo † de æſtimatione quanti plurimi debitor non onerabitur, vbi ſpecies ſolvenda requirebat laborem importando ad locum deſtinatæ ſolutionis. Eo n. caſu non ſufficeret, quod creditor probaſſet, ſe interpellaſſe debitorem, vt ſolveret, ſed neceſſe probare debet, quod ivit ad locum deſtinatæ ſolutionis, ad recipiendam illam quantitatem: quod eſt intelligendum, vbi ex natura contractus, vel ex pacto debitor non eſſet obligatus ad portandum illam ad domum creditoris, *vt voluerunt Bart. & Paul. in d. l. item illa. Maria. Soc. conſ. 136. num. 1. Plotus in l. ſi quando. C. vnde vi, num. 182. verſ. ſecundo debitor.* 27

Tertio † de prædicta æſtimatione non oneratur debitor, vbi non ipſe creditor, ſed eius procurator illum interpellaſſet, vt ſolveret, non docto de mandato creditoris ad recipiendum, exigendum, & quietandum creditorem, etiam ſi creditor non petiiſſet, vt mandatum prædictum exhibe- 28

ret,

ret. Et ratio huius concluſionis eſt, quia reus in extrajudicialibus non tenetur excipere de mandato, ſed illud creditor, vel eius procurator exhibere debet, ad conſtituendum debitorem in mora, *vt eleganter notavit Bald. in rubr. Cod. depoſiti. nu. 4. & vbi ſup. n. 4. Bart. in l. ſiquis inſiciatus n. 1. ff. depoſiti. & in l. non ſolum, §. morte, num. 37. ff. de nou. oper. nuncia & in l. nomen. Cod. qua res pig. oblig. poſſunt.*

29 Quarto † de æſtimatione ſupra relata debitor non onerabitur, quando in obligatione non erat ſpecificatus dies ſolutionis, neque locus in quo ſolutio facienda erat præterquam ſi in ipſamet interpellatione creditor exprimeret diem, & locum præciſum, in quibus proteſtetur, ſe recipere paratum eſſe, & proteſtationem probaverit, *vt voluit Bart. in d. §. morte, n. 57. & in l. aut qui aliter, §. 1. per textum, ibi. ff. quod vi, aut clam, & in l. cum filius per textum ibi. ff. de verborum. Afflict. vbi ſupra, d. nu. 4. verſic. præterea & ſecundo Plotus, loco ſupra citato, nu. 132.*

30 Quinto † de æſtimatione quanti plurimi non onerabitur, quando fuit debitor pretii, cuiuſdam diei præciſi, vt puta, in die Paſchatis, Nativitatis, vel die divi Ioannis: quia ſi non probaret creditor, ſaltem per vera tabellionis teſtimonia, quantum valuerit triticum illa die comuniter, in publico foro loci, vbi erat ſolvendum, minimè de æſtimatione quanti plurimi onerandus eſt debitor, etiam ſi probaſſet, quod illa die aliqui pro tanto emerunt, vel vendiderunt: quia ex hoc non concluditur communis valor, & æſtimatio, quam præciſe tenetur creditor probare, *vt voluit Bart. in l. pretia rerum in princ. per text. ibi. ff. ad l. Falcid. Afflict. vbi ſup. n. 7. Plotus d. n. 182. verſi. quinto non tenetur. Maſcar. de probat. concl. 1398. n. 35. cum ſeqq.* Prædicta tamen ſententia ceſſaret, vbi eſſemus in loco, vbi ſingulis hebdomadis ab aliqua perſona publica deſcribitur, quanti res fuerint venditæ communiter, tali enim caſu huic publico libro credendum, & ſtandum erit, *vt voluit Maſcar. vbi ſugra num. 45.* vbi in Francia ita ſervari inter mercatores teſtatur.

31 Sexto † non onerabitur debitor de hac æſtimatione quanti plurimi, ſi careſtia ſuperveniſſet inſolita, *vt tradit Iaſon in l. ſed ſi quis, §. quæſitum nu. 33. ff. ſi quis cautio. Imola in l. pretia rerum, ff. ad leg. Falcid. Plotus d. nu. 182. verſic. ſeptimo non tenetur.* Vbi dicit, quod ſi evenit penuria inſolita, & quæ non durabit niſi per modicum tempus, non debet debitor onerari de æſtimatione quanti plurimi, reſpectu illius modici temporis, etiam ſi eſſet tempus vnius anni, niſi probaretur, quod ante & poſt pro illo pretio ſimile triticum, vinum, vel oleum, vendebatur communiter: quod ipſe verum intelligit, dummodo debitor non fuerit in mora conſtitutus, vel eſſet fur, quia in quolibet ex prædictis caſibus, etiam de æſtimatione quantumcumque momenta-

mentanea onerandus eſſet. *ita Covar. in reg. peccatum, 2. part. §. 6. nu. 2. quem refert & ſequitur Cavalc. de tutore, num. 237. in fine & 238.* Neq; mirum, quod diſpoſitum in fure, etiam in moroſo locum habeat, quia fur & moroſus in iure æquiparantur, *vt in l. inter ſtipulantem, §. Stichum, & ibi Bart. ff. de verborum, & in l. quod te mihi num. 11. ff. ſi certum petatur.*

Septimo, † non oneratur debitor de iſta æſtimatione quanti plurimi, vbi creditor recepiſſet triticum, vinum vel oleum ſibi debitum ſimpliciter, & abſque proteſtatione æſtimationis quanti plurimi, vel etiam cum proteſtatione, ſed illi debitor contradixiſſet, dicens, quod per illam ſolutionem volebat ſe amplius ab hac æſtimatione quanti plurimi liberare, *ita Decius in l. vinum, ſupra relata, limitat. 2. in d. l. 3. Cod. depoſiti, vbi Bald. & communiter ſcribentes, & in l. fin. in fine, ff. de eo, quod certo loco. Paulus Caſtrenſis in l. 3. §. item Iulianus ff. eodem.* 32

Octavo, † de prædicta æſtimatione quanti plurimi non onerabitur debitor, vel adminiſtrator, quandocunque à debitore petiiſſet creditor plus debito, abſque proteſtatione, quod eſt paratus recipere in calculo, quicquid conſtiterit debitorem illi ſolviſſe. *ita Crotus in l. 1. §. ſi ſtipulanti, num. 6. & Alex. ibi col. 2. & ibi. Galiaula in fine, verſ. vltimo in quantum, ff. de verborum,* vbi Alciatus hanc dicit communem ſententiam, & eam magis communem dixit Plotus *d. nu. 181. verſ. decimo non tenetur.* 33

Nono, † non teneretur debitor ad hanc æſtimationem quanti plurimi, vbi debitor non ſciret, vel ſcire deberet, vel ex aliqua iuſta cauſa ignoraſſet, ſe eſſe debitorem tritici, vel alterius mercis, vel rei, vt puta ſi eſſet alterius hæres, vel aliquam aliam iuſtam cauſam litigandi haberet, *vt reſolvit Octav. deciſ. 48. num. 1. & plures quos refert & ſequitur Cavalc. de tutore, numero 237.* vel ibi debitum non eſſet liquidum, vel rationes eſſent intricatæ, *vt reſolvit ex Baldo, Iaſ. in l. quod te mihi, nu. 8. & 9. ff ſi certum petatur,* vbi refert Bald. *in l. acceptum, num. 11. in fin. de vſur.* dicentem, quod mora in non liquidis, nunquam committitur, niſi per iudicem ſit declaratum, quanta ſint reliqua, & ſic à die notificationis ſententiæ reliquatus, incipit conſiderari æſtimatio quanti plurimi, quia ex tunc debitor eſt in mora regulari, vel ſi datus ſit certus terminus ad ſolvendum, qui lapſo termino, & non antea, mora contrahitur, *Alex. in l. quod te mihi, col. 5 ff. ſi cert. pet. Oſaſcus vbi ſupra num. 4.* ſi verò ſit tutor vel curator, qui frumentum ex bonis & redditibus minoris colligit, æſtimationem ſolvere debet illius temporis, quo triticum vendidit vel conſumpſit, ſi triticum non exſtat, vt patet ex ſuprarelatis, quia ex tunc æſtimatio ſuccedit loco rei, & non ſatisfacit, ſi triticum invito minore reddat. Et ratio prædictorum eſt, quia iuſta cauſa litigandi excuſat debito- 34

rem à mora, & per conſequens ab intereſſe, etiamſi eſſet debitor ex cauſa depoſiti. Quinimo facit, vt de interitu rei (etiamſi res non fuiſſet peritura penes actorem) non teneatur, ex tex. *in l. ſi longis. C. de executio. rei iud. Accur. in l. in hac, ff. de condictio. triticaria, Plotus vbi ſupra, verſ. vndecimo non tenetur, Ioſephus Ludou. deciſ. 51. n. 8. Maſcar. concl. 1388. n. 32.*

35 Decimo, † non onerabitur de dicta æſtimatione quanti plurimi, vbi contractus fuiſſet reciprocus, & tam vnus, quàm alter aliquid adimplere teneretur: quia ſi creditor, vel petitor ex ſua parte prius non adimpleviſſet, debitor non diceretur conſtitutus in mora, ex text. *in l. Iulianus, §. offerri. ff. de actio. empti. tenet Petrus Surdus, deciſ. 179. num. 26. & latè Maſcard. de probatio. concl. 1388. per totam,* vbi pulcra cumulat circa contractus correſpectivos, *& in l. 27. tit. 5. part. 5. vbi Gregor. verbo ex pretio, Plotus loco ſupra citato,* vbi idem dicendum exiſtimat in caſu, quo contractus eſſet vſurarius, quia tali caſu non tenetur debitor illud adimplere ex parte ſua.

36 Vndecimo, † prædictam concluſionem limitat Bart. *in l. non ſolum, §. morte, numero 59.* vbi quis eſſet interpellatus, & requiſitus, vt ſolveret tempore, quo quis ducebat vxorem, vel ſepeliebat ſuum defunctum. Quam ſententiam extendit Ripa, *in tractatu de peſte, part. vltima, num. 93.* etiam vbi interpellatio facta fuiſſet durante Novenario, *& in cap. cum M. Ferrarienſis, de conſtit. ex text. in auth. vt cum de appellatio. cognoſci. §. ſancimus,* cui reſonat, *l. fin. tit. 13. par. 1. & ibi. Gregor.*

37 Duodecimo † & vltimo, debitor ab hac æſtimatione quanti plurimi liberatur, vbi debitore interpellato ſtatim, (id eſt, antequam ſolvere poſſet) ſuperveniſſet difficultas ſolvendi, quia difficultas ſolvendi mora non cauſata, excuſat debitorem à mora, & per conſequens ab æſtimatione iſta, *vt in l. divortio. in principio. ff. de negot. geſt. & in l. ratio, alias datio. §. ſi per venditorem, ibi. Cum nulla difficultas, &c. ff. de actio. empt. & in l. Thais §. 1. ff. de fideicō-miſſ. liberta.* Et hanc dicit communem ſententiam Bellonus, *lib. 1. ſupputationum cap. 13.* licet contrariam ſententiam tenuerint plures relati à Butigella *in d. l. quod te mihi, colum. 19. verſ. tertia concluſ.* qui fortiter affirmant, quod difficultas ſuperveniens, non excuſat debitorem à mora, quando debetur pecunia, triticum, vinum, aut oleum, vel quid aliud in genere, *ita Bobadilla in politica lib. 3. c. 3. nu. 73.*

Prædictas tamen doctorum ſententias fœdere diſtinctionis concordàbis, & conciliabis, ſi diſtingueas in hunc modum: Aut enim difficultas ſolvendi ſupervenit aliquo caſu fortuito, vel facto alicuis tertij, adverſus quem regreſſus haberi non poteſt, & in his caſibus difficultas ſolvendi excuſaret debitorem etiam quantitatis, aut generis, ab hac æſtimatione quanti

quanti plurimi, ex text. *in l. quod te mihi*, quem ibi ita intelligunt Socinus, Aret. & alij. *Butigella vbi ſupra, num. 41. Bellonus d. cap. 13. Socinus conſ. 288. num. 31.* Pro qua ſententia eſt text. *in l. ſi vehenda, §. idem iuris, ff. ad l. Rodiam de iactu.* Aut difficultas inerat à principio, & hoc caſu ab hac æſtimatione quanti plurimi non excuſatur. Imputandum enim eſt debitori, qui & ſi cognovit difficultatem ſolvendi, adhuc ad ſolvendum ſe adſtrinxit; Non enim lex favet ei, qui ſe vltro neceſſitati ſuppoſuit, *vt in l. ſi fideiuſſor, §. penult. ff. qui ſatisdare cogantur.* Dicit tamen Bellonius, *loco ſupra citato*, quod debitori ſolvere impedito abſque eius culpa, (etiam ſi rigore iuris ad æſtimationem quanti plurimi teneatur) ei tamen per in integrum reſtitutionem ſuccurritur, vt ad talem æſtimationem teneatur. Et hanc ſententiam dicunt notabilem Canoniſtæ *in c. cum quis in iud. de reg. iur. in 6. & eam refert, & ſequitur Plotus d. n. 182. in fine.*

Vltimo, † & finaliter dubitatur, *an rectores civitatis debeant in rationibus onerari de tritico publicæ Annonæ, quod vel corruptus aquis, vel à vermibus, (quos vulgo dicimus Gorgoio) fuit demolitum, eo quod cum poſſent illud inter vicinos diſtribuere, pro renovando illud, hoc non fecerunt?* In qua difficultate prius ſciendum eſt, quod in hoc multorum culpa conſiderari debet. Nam inprimis de iſta corruptione tritici, & de damno ex ea reſultanti poteſt onerari depoſitarius ipſius tritici. Ad curam enim ipſius ſpectat proſpicere, ne frumentum dehaſtetur, vel ſtillicidiis, ſeu pluviis cadentibus corrumpatur, vt *in l. 2. C. de condi. in publ. horreis.* Vbi dicit Bart. quod adminiſtrator, ſive ſuſceptor, & depoſitarius eſt in magna culpa & negligentia, ſi domos & horrea non inſpexerit, & ſarta tecta domus frumentariæ non habuerit, in tantum, vt neq; excuſari poſſit, ſi dicat, quod habuit factorem idoneum pro dicto poſito adminiſtrando. Sarta enim tecta eſſent, nec ne, per ſeipſum inſpicere debuit, nec alii hoc committere licuit, vt & in tutore minoris cavetur *in l. ſi procuratorem, §. ſi tutores. ff. mand. l. lex, quæ tutores.* Ergo & domus, & ita tenet Mexia, *in pragmat. panis concl. 1. n. 72.* Poteſt etiam de hac negligentia Rector provinciæ onerari, quia ad ipſum etiam ſpectat viſitare horrea publica, vt videat, an opus ſit triticum vetus prius vendere, quàm novum cum veteri immiſceri, vt ſub velamento novi vendatur & vetus, *vt in dicta l. 2. vbi Platea. Bobadilla in Politica lib. 3. cap. 3. num. 47.* Quinimo & ſemper ſumma cum diligentia curare debet, vt prius vendatur vetus, quam novum, *vt tenet Bart. in l. 1. Cod. de condi. in publ. horreis, lib. decimo. Franc. Marcus deciſ. 541. numer. 3. Mexia in loco ſupra citato, num. 73. in fine*, vbi ſupradicta ad tutores etiam extendit, & ad quoſcunque adminiſtratores extendi poſſe arbitror, ſiquidem omnes tenentur adminiſtrare cautè, & ſumma

cum diligentia, ad inſtar diligentiſſimi patris familias, *vt in allegata l. à tutoribus de adminiſt. tuto. & in l. 1. ff. de tute & ratio. diſtra. l. 1. ff. de contr. actio. tutel.*

Quod ſi triticum aliquod, fortuito caſu corrumpatur, vel ſuperabundet, eo quod annus fertilis ſuperveniat, adminiſtratores Reipublicæ debent illud inter incolas (ſecundum ratam patrimoniorum) dividere, eo adiecto, vt tantundem ex novo reddant, ex text. *in l. quod ſæpè, §. veneni. ff. de contrahend. emptione. Bart. in l. vnica. Cod. vt nemini liceat in emptione ſpecierum ſe excuſare.* vbi dicit ſe ita practicaſſe in civitate Peruſii, pro ſale Reipublicæ vendendo, & in ſpecie, in tritico loquendo, ita tenendum reputat Franciſcus. Marcus, *deciſione 542. 1. part. poſt Lucam de Penna, in dicta l. 1. Bobadilla plures referens in lib. 3. Politicæ cap. 3. num. 40. cum duobus ſequentibus.* Et ita Vtrariæ practicatum fuiſſe, teſtatur Mexia *vbi ſupra n. 74.* vbi dicit, quod hoc caſu tam clerici, quàm laici compelli poſſunt, vt triticum nouum pro veteri reddant, & quidem hoc æquitati, & rationi naturali congruit, & in conſcientia licet, *vt tradit hoſtien. in ſumma de vſur. verſicu. in alijs autem caſibus, ibi ſi tamen pœnas, & Merca. in tractatu de tratos y contractos. c. de preſtamo. verſi. mas no es iuſto.* cum ex providentia Reipublic. tempore neceſſitatis omnibus tam clericis, quam laicis ſubveniatur. *l. ſecundum naturam. ff. de reg. iur.* Quintino, & ipſe hoc caſu inter vicinos vicorum, qui civitati ſubduntur, diſtribuere triticum poſſe reſolvit. *n. 75.* tu illum videas, quia latè, & eruditè loquitur. Minimè tamen compelli poſſunt decuriones (hac non vrgente neceſſitate) vt triticum publici horrei civibus vilius vendant vel tradant, quàm comparatum eſt, *ex tex. in l. non debere. ff. ad municipalem.*

SVMMARIA.

1 *Verba indiffinita æquipollent vniverſali.*

2 *Dictio aliæ, eſt indiffinita.*

3 *Totum qui dicit, nihil excludit.*

4 *Infinitas, prohibita eſt in jure.*

5 *Partuum, & poſtpartuum computatio, quando arbitrio judicis ſit facienda, quidve in hoc tenuerit Senatus Neapolitanus?*

6 *Partuum, & poſtpartuum computatio, qualiter fuerit in conſilio (de la meſta) facta per peritos & expertos caprarios.*

7 *Partuum, & poſtpartuum computatio, tunc demum arbitrio judicis relinquitur, quando verè non conſtat, quod partus ex ovibus, vel aliis animantibus fœminis proceſſerint.*

8 *Arbitrium boni viri non debet eſſe abſolutum, nec in eo judex debet excedere metas juris, rationis naturalis, & æquitatis.*

9 *Iudex arbitrari debet ſecundum mentem legis, juris, & rationis.*

10 Oves

10 Oves, quo tempore parere incipiant, quove tempore parere deſinant.

11 Vaccæ, à quo tempore partui ſunt aptæ, quove tempore deſinant parere.

12 Equa, à quo tempore parere ſit apta, quove tempore inutilis efficiatur.

13 Iumenta, ſive aſinæ, à quo tempore parere incipiant, quove tempore partus inutiles efficiantur.

14 Capræ, quo tempore fœtus procreare incipiant, quove tempore deſinant.

15 Puerperæ, ſive ſues fœminæ, à quo tempore incipiant parere, quove tempore inutiles efficiantur ad procreandum.

16 Sues fœminæ, ſive puerperæ, quot vicibus in anno parere, quosve fœtus procreare regulariter ſoleant.

17 Condemnatus ad fructum alicuius aſini, equi, vel porci admiſſarij (quot vulgo dicimus, Deſimiente, o garannones,) *quid reſtituere debeat, & qualiter ſit facienda computatio fructuum ipſorum animalium.*

18 Equus, à quo tempore generare incipiat, quo tempore inutilis ſiat ſobolis procreationi.

19 Aſinus admiſſarius à quo tempore generare incipiat, quove tempore deſinat.

20 Hircus à ſeptimo ſuæ ætatis menſe ſatis eſt habilis & potens generationi, & aliquando admodum aptus eſt libidini, vt adhuc, dum vberibus alitur, matrem ſtupro ſuperveniat.

21 Hircus ante ſex annos ſeneſcit.

22 Condemnatus ad reſtitutionem partuum & poſtpartuum, an matres tantum cum ſuis fœtibus præſtare debeat, an verò partus quoſcunque fœtuum etiam reddere teneatur etiam in infinitum.

23 Sententia cenſetur lata ſecundum petitionem & libellum agentis.

24 Verba ſententiæ debent intelligi, prout ſonãt ſtrictè, neque extendi debent ad intellectum, quem ex lata ſignificatione habere poſſunt.

25 Omiſſum cenſetur, quod in condemnatione non eſt expreſſum.

26 Sententia debet interpretari in favorem condemnati.

27 Quando in libello, in quo partus & poſtpartus petuntur, additur vlterius, Cum omni ſua cauſa, veniunt etiam partus partuum, & fructus fructuum.

28 Quando ſit computatio de partubus poſt litem conteſtatam procreatis, omnes, & quicunque partus, & partuum partus comprehenduntur.

29 Sententia intelligenda eſt, & ita, vt judex cenſeatur pronuntiaſſe ſecundum jus.

30 Tutor vel maritus ſi accepit centum oves, & illas vendidit, antè tempus reſolutionis tutelæ, vel matrimonij, an teneatur ad pretium temporis venditionis, an temporis reſtitutionis, vel an totidem oves reſtituere debeat.

31 Maritus, ſi oves prægnantes, & iam prope partum, item & proximas tonſuræ

accepit: poſt partum verò, & tonſas oves, diſſolvatur matrimonium, qualiter prædictorum partuum, & lanæ ratio haberi debeat.

32 *Paſtore convento ad reſtitutionem ovium, non ſufficit probare oves mortuas fuiſſe (etiam caſualiter,) niſi probet, caſum abſque eius culpa contigiſſe.*

33 *Paſtor, vel caprarius, etſi pelles mortuorum capitum ad dominum reducat, adhuc ex hoc mortem non probat, niſi probet, mortem abſq; eius culpa intereſſe.*

34 *Paſtor qualiter mortem ovium probare debeat.*

35 *Mortem ovium paſtor probare poteſt per ſigna & coniecturas veriſimiles.*

36 *Paſtor ſi in libro ſuo rationum ſcriptum habet, qualiter tot oves, capræ, vel armenta in itineribus caſu perierunt, an huic libro credatur.*

37 *Duci creditur de morte militis.*

38 *Caſum non probat per juramentum ſolum, qui tenetur ex contractu.*

39 *Vxor, ſi dedit marito in dotem, vnam vel duas equas inæſtimatas, & ex eis alienatæ ſunt, & tandem tempore diſſoluti matrimonij, illæ equæ totales mortuæ reperiuntur, an maritus teneatur loco mortuæ, aliam ex filiabus ſubrogare, & reſtituere.*

40 *Fructus rei dotalis competunt marito pro ſuſtinendis oneribus matrimonij.*

41 *Grex ſi detur marito in dotem, & oves aliquæ ex grege mortuæ ſint, tenetur ex filiabus alias loco mortuarum ſubrogare.*

42 *Lex ſi non diſtinguitur, nec nos diſtinguere debemus.*

43 *Pluralis numerus duobus contentus eſt.*

CAPVT XVIII.

Qualiter de fœtibus pecorum ſit onerandus adminiſtrator, condemnatus ad reſtitutionem ovium, con partos y poſt partos.

ASſiduè in forenſibus tribunalibus, tutores, cohærèdes, alij adminiſtratores, condemnantur ad reſtitutionem ovium, vaccarum, & ſuum, equarum itidem, & hircarum, cum fœtibus, ac fœtuum fœtibus, (quod noſtro vulgari diomate dicimus, *Con partos y poſt partos.*) Et cum circa horum fructuum computationem nihil in jure adhuc ſolidè teneatur, calculatores, advocati, & etiam judices in huiuſmodi liquidationibus & computationibus nimis anxiè torqueri ſolent, & ideò hoc in capite, quid jure verius teneri poſſit, videndum erit.

1 Et in primis dicendum videtur, quod † ex dicta clauſula condemnatoria omnes partus pecorum indiffinitè comprehendantur, vt expreſsè probari videtur *in l. equis 39. ff. de vſuris, ibi, Equis per fideicommiſſum legatis poſt morã hære-*

hæredis, fœtus quoque debetur. Text. etiam *in l. equis. 8. ff. eod. ibi. Equis per fidei-*
commiſſ. relictis poſt moram fœtus quoque præſtabitur. Verba enim illa (*fœtus*)
in dictis juribus indiffinitè appoſita, æquipollent vniverſali, vt *in l. ſi pluribus*
& ibi Bart. & communiter ſcribentes. ff. de legat. 1. & ſic ad omnes, & quoſcun-
que fœtus ex talibus ovibus natos, extendi debent. Quæ ſententia locum ha-
bet, maximè quando ovium ſub vniverſal. propoſitione comprehenſarum,
eadem eſt æqua ratio, qualitas, & conditio vt tenet Covar. *lib. 1. variar. c. 13.*
n. 9. Et ſic cum eadem ratio, qualitas, & conditio militet in hoc caſu, reſpectu
quorumcunque partuum, illa dictio, *fœtus*, vel *partus* ad omnes indiffinitè
extendi debet. Et ita in ſimili voluit Conſultus *in l. placet. ff. de lib. & poſt-*
hum. vbi clauſula hæc, *inſtituto poſthum. hæredem,* non tantum ad præſentem
fœtum in vtero exiſtentem extenditur, ſed ad eum, qui ex quacunque vxo-
re naſceretur poſt mortem teſtatoris. Et ferè in terminis videtur text. aper-
tus *in l. quod ſi oves, ff. de pet. hæred. ibi, Quod ſi oves natæ ſunt, & ex his aliæ, hæ* 2
quoque quaſi augmentum reſtitui debent. Dictio enim illa, † *aliæ*, eſt indiſ-
finita, & ſic omnes ~~fœtus~~ vniverſaliter comprehendit, vt tenet gl. *in l. ſi fugi-*
tivi. C. de ſervis fugit. verbo, aliam. Bald. *in l. conventiculam. n. 3. verſ. idem eſt.*
C. de epiſcop. & cleric. Et pro hac ſententia facit optimè tex. *in li. 5. t. 14. pag. 6.*
ibi. Si contra alguno que fueſſe tenedor de la herencia que perteneci eſſe a otro, fu-
eſſe dada ſentencia que la tornaſſe, deuela entregar a aquel que le vencio con to- 3
das las otras coſas que vuo por razon della. Dictio enim illa, † *todas*, omnes fru-
ctus vniverſaliter comprehendit, quia, qui totum dicit, nihil excludit, *l. Iuli-*
an. ff. de legat. 3. Et ſi dictio prædicta, *todas* ſit iuncta cum dictione cauſæ, vel
partus, extenditur ad omne illud, quod habiturus eſſet creditor, vel domi-
nus, cuius grex fuit retentus, vel adminiſtratus; vt *in l. ſed & partus. ff. quod*
met. cauſ. ibi, Sed & partus ancillarum, & fœtus pecorum, & omnem cauſam,
vbi gl. verbo, *cauſam*, exponit, vt partuum partus, & fructuum fructus. Rur-
ſus pro hac ſententia facit tex. *in l. 23. t. 31. p. 3. ibi. Que todos fructos los que nacen*
de las beſtias, y de los ganados deven ſer da quellos, a quien es otrogado el vſufru-
cto. Si enim hoc in vſufructuario cautum extat, quanto magis in reſtitutione
fructuum, proprietario facienda, dicendum erit. Ex quibus dicendum vide-
tur; quod condemnatus ad reſtitutionem fructuum, & pecorum, *Con par-*
tos y poſtpartos, reſtituere debeat vſque in infinitum, omnes, & quoſcun-
que partus, qui ex primis, ſecundis, & tertiis ovibus, in infinitum natos
fuiſſe conſtiterit. Multi autem Advocati & iudices horum partuum &
poſtpartuum reſtitutionem ad primos & ſecundos fœtus (tantum)
extendunt, vbi ſimpliciter ſententia lata fuit, condemnando reum
ad reſtitutionem ovium, vel pecorum, *con partos y poſt partos.* Et hanc
ſenten-

ſententiam fundare nituntur ex text. *in d.l. quod ſi oves, de pet. hæred.* dicunt, inquam, quod ibi Iuriſconſultus, vt † evitaret infinitatem, quia infinitas prohibita eſt in iure, vt *in l. fideicommiſſa, §. ſi quis decem, ff. de legat. 3. l. qui bona in fin. ff. de damno infecto. Corneus conſ. 290. num. 7. vol. 1.* voluit ſe reſtringere ad illos primos & ſecundos partus duntaxat, ne deinceps daretur proceſſus in infinitum. Et ad dictionem (alij) reſpondent, quod non eſt indefinitas, ſed debet intelligi de aliis ſecundis fœtibus, quia expreſſe ſenſit de primis & ſecundis fœtibus tantum, dicens: *Quod ſi oves natæ ſunt, deinde aliæ,* quaſi ad primos & ſecundos fœtus ſe reſtrinxerit: & iam pluries ſecundum hanc interpretationem noſter Senatus iudicavit: & ad iura pro contraria opinione adducta reſpondebant, quod debent intelligi ſecundum textum *in dicta lege, Quod ſi oves natæ.* hoc eſt, de primis & ſecundis fœtibus.

5 Senatus † tamen Neapolitanus cauſſam hanc partuum, & poſtpartuum arbitrio iudicis terminandam reputavit, vt tradit Afflictus *deciſ. 58. num. 9.* vbi refert, quod cum centum oves petitæ fuiſſent cum partubus & poſtpartubus, reus fuit condemnatus ad reſtitutionem prædictarum centum ovium, & vt pro partubus decem & ſeptem annorum centum Ducatorum ſummam creditori præſtaret, & ibi ipſe ſentit, hanc materiam eſſe arbitrariam in iure, ipſeque in hac regali Cancellaria ſecundum hanc opinionem iudicatum vidi, vbi quæſtio hæc acerrimè fuit ventilata inter Dominam Violantem Oſſorio, & Lupum Florem Oſſorio, eius fratrem, in cauſſa petitionis hæreditatis, ac demum reviſa prima ſententia in remiſſione fuit confirmata.

Tamen in cauſſa ſimili, in Concilio de la Meſta, ventilata, aliter iudicatum fuiſſe cognovi; quia cum quidam paſtor condemnatus fuiſſet ad reſtitutionem centum ovium, *Con partos y poſtpartos*, media quadam via fuit electa, arbitrando, quoad oves, quæ reſtituendæ veniebant, cuius ætatis ad paſtorem perveniſſe intelligerentur, ſcilicet, quando ter duntaxat eſſent pariturae, casque maſculos & fœminas promiſcuè peperiſſe ſingulis tribus annis, & prædictis fœtibus coacervatis, decimam Deo ſolutum præſupponendo, alios in tres diviſerunt partes, quarum vna maſculorum & fœminarum ſimul pro mortua fuit reputata, reliquas verò duas partes reſtitui à debitore juſſum fuit, hoc addito, vt neque pelles illarum demortuarum reſtitueret, ex textu *in l. mortuo bove ff. de leg. 3.* Et ita iudicatum fuiſſe per iudices Meſtennos, teſtatur Onnez *libro obſervationum iuris cap. 63. verſicul. primum quoniam. fol. 289.* vbi dicit, quod etſi lac, caſeus, & lana etiam nomine fœtuum comprehendantur, *vt in §. in pecudum. Inſtit. de rerum diviſ.*

& in

& in l.22.& 23.tit.31.part.3(Eumque extraordinarium pecudum fructum appellaverit Marcus Varro *lib. 2.cap.11.*)hi fœtus relinqui debent condemnato pro pecorum cuſtodia, præbito ſale, cæteriſque impenſis in ipſo grege obligando factis.

Certè † in tanta Doctorum varietate,& Iuriſconſultorum perplexitate, 7
judicis arbitrio totum hoc erit remittendum, vbi manifeſtè non conſtaret, quot fœtus ex talibus ovibus, equis, ſuibus, & armentis procreati fuiſſent, quo caſu proculdubio ipſi partus, deductis expenſis, reſtituendi forent, Re tamen in ancipiti exiſtente, non me latet, quin regiones, quin tempora, quin morbi,& pecorum ſcabies, ſive peſtilentiæ, modo hoc, modo illud ſuadere poſſint, vt ex illis in aliquo judice variare liceat.

Verum † cum hoc arbitrium boni viri & non abſolutum debeat eſſe, pro- 8
culdubio in eo præſtando, judex metas juris, rationis naturalis, & æquitatis excedere non debet, vt notat Bald. *in cap. 1. §. judices. de pace iuram. firman:* quem ſequitur Cæpoll. *in l.ſi fugitivi.n.33.C.de ſervis fugitivis.* Menoch. *de arbitrar.lib.1.quæſt.13.n.15.* vbi refert Curtium, *in tract.de moneta, quæſt.7.* dicentem, judicem arbitrari debere ſecundum mentem legis, † juris, & rationis, 9
ac demum ſecundum æquitatem. Nec immeritò, cum illud viri boni arbitrio fieri non dicatur, quod ſine ratione fit, vt egregiè reſpondit Socin. *conſ. 91.nume.13.* à quo non diſſentit Rubeus *conſ. 156. num. 12.* & in his arbitriis, tanta in viro bono debet eſſe æquitas & iuſtitia, vt in re aliena idagat, quod in propria præſtaret; vt voluit Decius *in l.in perſonam.§.1.in fi.ff.de regul.iur.* & ita tenet Menochius, *vbi ſupra.* Cum igitur hoc judicium, de quo agimus, à naturali ratione multum dependeat, ideo naturalis hiſtoriæ ſcriptores conſulere(vt à veritatis ſcopo multum non diſcedatur, circa prædictorum partuum computationem)judici neceſſum erit, quo fit, vt ſequentia ad huius rei cognitionem maximè animaduertant.

Et pro maiori evidentia ſciendum erit, quod † boves duorum annorum 10
maiores, ſtatim procreationi ſobolis ſunt aptiſſimæ, minimè autem ante id tempus parere vtiliter poſſunt, vt colligitur ex Marco Varrone, *lib. 2. de re ruſtica, cap.2.* vbi dicit: *Neq; pati oportet minores, quam bimas ſaliri, neque non ipſæ fiunt deteriores, & non meliores, quam trimæ admiſſæ.* Columella quoq; *lib. 7.c.3.* loquendo de ovibus, dicit: *Fœmina poſt bimatum maritari debet, iuuenisque habetur quinquennis, fatiſcit poſt annum ſeptimum.* Plinius etiam *lib.8.naturalis hiſtoriæ, cap.47.* loquendo de ovibus, dixit: *Generatio bimis vtrinque ad novennos quibuſdam.* Ex quibus manifeſtè deducitur, à tertio demum ovium anno, partus & filios in lucem edere, procreare autem præſumuntur vſque ad novē annos. Et hanc ſententiam ſequitur Palladius *lib. 8.cap.4.* Quo

Hh fit, vt

31 ſit, vt quinque fœtus ad minus cuiſibet ovi attribuantur. Quoad † vaccas, etiam Marcus Varro *lib. 2. de re ruſtica, cap. 5.* ita ſcriptum reliquit: *Non minores oportet inire bimas, vt trimæ pariant eo melius, ſi qua trimæ, plerumque pariunt in decem annos. quædam etiam in plures.* Et eodem *lib. cap. 1.* inquit: *Itaque in bubulo pecore, quod à bima aut trima fructus ferre incipit, neq; longius poſt decimum annum procedit, quia prima ætas omnis pecoris, & extrema ſterilis.* Virgilius quoque *lib. 3. Georgicor.* (loquendo in vaccis) inquit:

Ætas Lucinam, iuſtosque pati hymenæos,
Deſinit ante decem, poſt quatuor incipit annos.

Plinius quoque de naturali hiſtoria, *lib. 8. cap. 56.* dixit: *Aut nunc anniculæ ad fœcunditatem poſcuntur, tolerantius tamen bimæ gignunt raro geminos, vita fœminis quindecim annis longiſſima, maribus viginti, robur in quimatu.* Palladius quoque *lib. 4. c. 11.* dicit: *Neq; ante ætatem trimam tauros his oportet admitti.* Ex quibus manifeſtè deducitur, quoad partus vaccarum, hanc eſſe habendam rationem, ſcilicet, vt tertio anno concepiſſe credantur, & in quadrimatu peperiſſe præſumantur, ac denique ad decennium vſque (ipſo quoque incluſo decennio) peperiſſe ad minus vnum quolibet anno intelligantur, & ſic ſex partus erunt adminiſtratori onerandi, niſi minus peperiſ-
32 ſe probetur, & ita reſoluit Onnez, *vbi ſupra d. c. 36.*

Quoad equas autem dicit Columella. *libro 6 cap. 28. Fœminam bimam rectè concipere, vt poſt tertium annum enixa, fœtum educat, eamq; poſt decen-*
33 *nium non eſſe vtilem?* eo quod ex annoſa matre tarda ſit atque iners proles.

Quod † autem ad iumenta attinet, eodem tempore, hoc eſt, à triennio vltra parere incipere, & per totam vitam (quæ ſolet eſſe triginta annorum) parere, teſtatur Plinius *lib. 8. cap. 43.* vbi loquendo in aſinabus inquit: *Partus à trimatu legimus, totidemque equæ, & eiſdem menſibus, & ſimili modo.* Et rurſus paulo poſt dicit: *Raro geminos parit, & rurſus gignit tota vita, quæ eſt ei*
34 *ad trigeſimum annum.*

Quoad † partus verò caprarum, Plinius *d. li. 8. c. 50.* in hæc verba ſcribit: *Capræ concipiunt aliquando anniculæ, ſemper bimæ, in trimatu inutiles, pariunt octo annis, pariunt & quaternos, ſed raro admodum.* Et rurſus alibi dixit: *Trimæ minus vtiliter generant, & in ſenecta, nec vltra quadriennium.* Et licet ex dictis duobus locis Onnez. *vbi ſupra, verſ. de capris,* Plinium in hoc ſibi contrarium animaduertat, quatenus ſemel dixit parere capras octonis, & rurſus non generare vltra quadriennium tamen minimè in hoc ſibi ipſi adverſatur. Quod enim inquit, quod pariunt octonis annis, hoc intelligi debet, vbi incipiunt parere anniculæ, vel bimæ, & vbi quolibet anno pariunt vnum hircum, vel duos ad plus. Quod autem dicit, non generare vltra quadriennium,

intelligi

intelligi debet, quando admodum ſunt fœcundæ, vt quolibet anno tres, vel etiam quatuor hœdos pariant, quia hoc caſu citius ſeneſcunt, citiusq; invtiles efficiuntur, ac eorum matrices citius (ob immodicam libidinem) deſiccantur, vt in propoſito declaravit Columella *li. 7. de re ruſtica, c. 9.* dicens, quod fœmina quanto fœcundior eſt, tanto celeriùs ſeneſcit.

Quoad † puerperas autem, Columella *lib. 7. in d. cap. 9.* in propoſito dixit: 15
Fœmina ſus habetur ad partus edendos idonea, ferè vſque ad annos ſeptem, quæ quanto fœcundior eſt, tanto celerius ſeneſcit, anicula improbe incipit, ſed inire debet menſe Februario, quatuor quoque menſibus fœta, quinto parere. Ac rurſus paulo poſt inquit: *Idq́; bis anno facit.* Neque † in ſupradictis Columella 16
ſibi contrarius exiſtit, dum dicit: *Quarto quoque menſe parere:* Ac rurſus, *quod bis in anno parit*; quia prædicta debent intelligi ex alio loco Marci Varronis, *li. 2. c. 4.* quatenus loquendo in porcis dicit: *Quatuor menſes adfert võtrem, binis nutricat.* Et ex alio loco Plinij, *lib. 8. cap. 51.* dicentis: *Quibuſdam in locis etiam à quarto vſque ad ſeptimum annum, pariunt bis anno, tempus verò quatuor menſium numerus fœcunditatis ad bicennos, ſed educare am multos nequeunt.* Et rurſus loquendo de earum vita, inquit: *Vita ad quindecim annos, quibuſdam ad vicennos.* Et hactenus de fœminis.

Verum † quoniam etiam aliquando iſti adminiſtratores, & malæ fidei 17
poſſeſſores ſolent condemnari ad reſtitutionem equi vel aſini admiſſarij, quod vulgò dicimus, *Cavallo garannon, o de ſemiente,* vel etiam ad reſtitutionem porci ſementalis, cum fructibus, ideò videndum erit opportunè, qualiter de fructibus horum ſementalium condemnatus debeat onerari. Et breviter in propoſito eſt dicendum, quod in primis petitor debet probare, quãtas equas talis equus quolibet anno prægnantes efficeret, quantumq́ue pro qualibet imprægnanda dominus communiter in illa regione recipiat, ac demum ad probationem annorum, quos vixerit talis ſementalis (vbi de eius vita per veras probationes non conſtat,) conſulendi ſunt naturales.

Et † loquendo in equo admiſſario, quæ vulgò dicitur, *garannon o ſemental,* dixit Colum. *li. 6. c. 27. Isq́; admiſſuræ poteſt trimus adhiberi, & vſq́; ad annos viginti plerumq́; idoneus eſt.* Ac rurſus, *c. 28.* putat, marem minorem trimo non eſſe idoneum admiſſuræ, poſſe verò vſque ad vigeſimum annum generare. Pallad. verò hos equos admiſſarios ſive *garannones* à quinto ætatis ſuæ anno generare incipere profitetur, dicens: *Ætas incipientis admiſſarij, quinti anni initio eſſe debet.* Et loquendo de lucris, quæ ipſi facere poſſunt quolibet anno, dixit Colum. *in d. c. 27. Veruntamen nec minus, quam quindecim, nec rurſus plusquam viginti vnus debet implere.* De admiſſario autem aſino, Columella *li. 6. c. 37.* ita inquit: *Sed non oportet minorem, quam trimum, admitti.* 18

Palladius verò *lib.4. cap. 14.* dicit : *Minor trimo, maior decenni, non debet admitti*, quo fit, vt ſeptennij fructus tantum reddat.

19 De † hirco verò, Columella *d. cap. 6.* dixit, *à ſeptimo ſuæ ætatis menſe ſatis eſſe habilem ad procreandum, quoniam immodicus libidinis, dum adhuc vberibus alitur, matrem ſtupro ſupervenit, & ideo celeriter, & ante ſex annos conſeneſcit, quod in matre Veneris cupiditate primis eius pueritiæ temporibus exactus eſt. Itaq; quinquennio parum idoneus habetur fœminis implendis.* Pal-
20 ladius † etiam *li.12. ſub c.13.* inquit: *Ad ineundas fœminas ante anniculum congruus, non autem durat vltra ſexennium.* Ex prædicta (vbi nihil de vita horum animalium in contrarium probatum fuerit) locum habebunt, poterunt ta-
21 men variari pro ſolo, ac cœlo, pro tempore, ac regione, vel ex aliquibus aliis circumſtantiis, quibus (maturè perpenſis) iudex poterit arbitrari.

22 Vlterius in propoſito pone, quod † quis fuit condemnatus ad reſtitutionem 100. ovium, quas in adminiſtratione accepit, vel itidem mala fide ſubtraxit, cum partubus, ex poſtpartubus; dubitatur modo, *An in hac condemnatione, matres tantum cum ipſarum fœtibus comprehendantur, an verò etiam omnes fœtus, quos ex iſtis filiabus & neptibus procreatos fuiſſe, probatum fuerit, verè & realiter veniant?*

23 Et dicendum videtur, quod † cum ſententia ipſa condemnet reum ad reſtitutionem ovium petitarum cum partubus, ac poſtpartubus, calculatores non poſſint eum onerare de fœtib. qui non fuerunt petiti: ſententia namque præſumitur lata ſecundum petitionem & libellum agentis, *l. vt fundus, ff.*
24 *communi divid. cap. licet El. 1. de ſimonia.* Rurſus † quia verba ſententiæ debent intelligi, prout ſonant, & ſtrictè, neque extendi oportet ad intellectum quem ex lata ſignificatione habere poſſunt, *l. 1 C. ſi plures vna ſententia fuerint condemnati.* Abb. *in cap. dilectus nu. 2. de offic. ordin.* Cæpoll. *in rubr. ff. de verbor. ſignificat. n. 151. Iaſ. in l. centeſimis. §. fin. colum. penult. eodem tit.* Ripa *in l. 2. nu. 26. C. de edendo.* Socin. *conſil. 74. colum. fin.* Curtius iunior *conſ. 153. n. 19.*
25 Cenſetur † enim omiſſum, quod in condemnatione non eſt expreſſum, Decius *conſil. 442. nu. 8. & conſ. 607. nu. 7.* Octavianus Oſaſcus *deciſ. 63. nu. 2.* Ti-
26 raquellus *de retract. lignag. §. 1. gloſſ. 9. nu. 182.* Vltimo & finaliter, quia † cum hic agendum ſit de interpretatione ſententiæ, in qua reus eſt condemnatus, in dubio interpretari debet in favorem condemnati, ex tex. *in l. hæ enim cauſæ, ff. de ſuſpect. tutor.* Alexand. *conſ. 43. col. 1. nu. 2. vol. 5.* Socin. *conſ. 134. col. 2. lib. 1.* Dec. *conſ. 43. col. 1. ad fin.* Aym. *conſ. 74. nu. 10. & conſil. 188. n. 2.*

In propoſita tamen quæſtione, duorum temporum partus & poſtpartus conſiderandos fore arbitror, ſcilicet ante litis conteſtationem, & poſt litem conteſtatam. Si enim ante litem conteſtatam bonæ fidei poſſeſſor plures agnos

gnos ex talibus ovibus habuit, proculdubio ſub hac condemnatione, de qua
agimus, partus primi, & ſecundi, vel ſaltim omnes, quos in quinquennio o-
vis parere ſolet (ſecundum computationem conſilii de la Meſta, quam ſu-
perius retulimus, vel ſecundum naturales hiſtorias, & dicta paſtorum) com-
prehendi debent, quia tantum comprehenduntur in condemnatione par-
tus ex illis ovibus petitis procreati, niſi in petitione petiti fuiſſent partus, &
poſtpartus, cum omnibus ſuis cauſis, quia tali caſu, veniunt & partus par-
tuum, & fructus fructuum, *argum. text. in l. ſed & partus, & ibi gloſſ. verbo*
cauſam ff. quod metus cauſa, quam ad hoc commendat Angel. *ibi, Iaſon. in l.*
cum fundus, num. fin. ff. ſi certum petat. Veniunt enim primi fœtus vt partus,
Secundi verò, & reliqui, vt cauſa. *gloſſ. in rub. ff. de vſur. & ibi expoſitor titulo-*
rum. Molinæus in tract. de eo, quod intereſt, num. 11. vbi dicit, quod omne illud,
quod ex rè ipſa cauſatur, quodammodo eſt pars, vel ſaltim naturalis ſeque-
la ipſius rei, cuius etiam appellatione venit, ex text. *in l. rei appellatione, de*
verb. ſignifi. † Et hanc opinionem licet obſcurè videtur tenuiſſe Onnez *lo-* 28
co ſupra citato, verſicu. & ſit quidem, & verſi. atque hæc de partubus. Secundo
vero caſu, quando loquimur de partubus poſt litem conteſtatam ex aliis par-
tubus procreatis, omnes & quoſcunque partus ſub dicta condemnatione
comprehenſos reputavimus, ex text. *in l. præterea. ff. de rei vend. ibi. Nec enim*
ſufficit corpus ipſum reſtitui, ſed opus eſt, vt & cauſa reſtituatur, id eſt. vt omne ha-
beat petitor, quod habiturus foret, ſi eo tempore, quo iudicium accipiebatur, re-
ſtitutus ille homo fuiſſet. Et hæc ſententia probatur clarius *in l. qui reſtituere,*
ff. eod. & melius, quam alibi *in l. cum fundus, in princ. ff. ſi cert. petat.* ibi *Puto*
nos hoc jure vti, vt poſt iudicium acceptum, cauſa omnis reſtituenda ſit, id eſt
omne, quod habiturus eſſet actor, ſi litis conteſtatæ tempore ſolutus fuiſſet † Sen- 29
tentia namque intelligenda eſt ita, vt iudex cenſeatur pronunciaſſe, pro-
ut ius diſponit, *vt voluit Aym. conſ. 188. n. 6.*

Rurſus † dubitatur, *ſi tutor, maritus vel alius ſimilis adminiſtrator, inter bo-* 30
na ſui minoris, vxoris, vel domini accepit certum oves, vel capras, & eas duran-
te adminiſtratione, vel matrimonio vendidit, in reſtitutione talium ovium, vel
caprarum, cuius temporis valor ſit attendendus, venditionis, an reſtitutionis?
Multũ enim intereſt huius, vel illius temporis æſtimatio ſit reddenda, an ve-
rò totidem oves; vel capræ eiuſdem bonitatis ſint reſtituendæ. Et videtur di-
cendum, quod totidem oves, vel capras reſtituere debeat, eiuſdem æſtima-
tionis & valoris, neq; iure ſatisfaciat, ſi æſtimationem ſolvat, quia vnum pro
alio invito creditore ſolvi non poteſt, *in l. 2. §. mutui datio. ff. ſi cert. pet. & ibi*
notant Bar. & communiter ſcribentes. Sed reſolutivè eſt tenendum, quod tu-
tor, & ſimilis, qui bona fide oves minoris diſtraxit, vel maritus, qui pecora

paraphernalia vendidit, ſolum ad pretium, quo vendita fuerunt, teneatur, non verò totidem oves, vel capras reſtituere debeat, *ut reſolvit Ajora de partition. li. 3. quæſt. 93. n. 105.* vbi dicit, quod ſi maritus, vel alius adminiſtrator bona fide oves vxoris ex neceſſitate præciſa vendidit, non tenetur aliud pretium reſtituere, niſi illud, pro quo realiter & verè venditæ fuerunt, quod in tutore, & quolibet ſimili adminiſtratore dicendum arbitror, cum ipſe loco patris, & ſic legitimi adminiſtratoris, vel etiam loco domini habeatur, *ut in l. 5. tit. 14. part. 7. ibi. Porque ſon como ſennores, è tienen en lugar a los huerſanos como de patres.* Tu etiam vide Barboſam *in l. divortio, §. ob donationes ff. ſolut. matr.* qui aliqua vtilia in propoſito congeſſit.

31 Præterea † dubitari poſſet in materia partitionum & diviſionum, *ſi maritus oves prægnantes, & iam prope partum: Item & proximas tonſuræ accepit in dotem, poſt partum verò, & tonſas oves, protinus divortium contigit, qualiter prædictorum partuum, hæc lanæ ratio haberi debeat.* Et breviter eſt dicendum quod ſi oves fuerũt datæ æſtimatæ, maritus ad æſtimationem tantum teneatur, *ut in l. cum dotem C. ſolut. matr. & in l. 26. tit. 11. part. 4.* ſi verò inæſtimatæ, fructus illos ovium & lanæ pro rata temporis, quo duravit matrimonium, habebit maritus, cæteri verò ad mulierem, vel eius hæredes pertinent, *ut in l. divortio, §. non ſolum, ff. ſolut. matr. ibi. Non ſolum autem de fundo, ſed etiam de pecore idem dicemus, ut lana ovium fœtuſque pecorum præſtentur. Quare enim ſi maritus prope partum oves dotis acceperit. Item proximos tonſuræ, poſt partum & tonſas oves protinus divortio facto nihil reddat: nam & hic fructuum toto tẽpore quo curantur, & non quo percipiuntur, rationem accipere debemus.* Quem textum ita intelligunt ibi Bart. & Paul. Ioan. Garcia *de expenſis, ca. 8. n. 31. Barboſa itidem in d. §. non ſolum, in prin.*

32 Sed † pone, quod tutor caprarius, ſive alius adminiſtrator, qui ad reſtitutionem ovium fuit condemnatus, dicit, quod ex eis excomputari debeat tertia vel quarta pars ovium, eo quod naturaliter perierunt, an talis condemnatus audiri debeat. Et certum eſt, quod ſi loquamur de ſimplici debitore condemnato, audiri debeat, etiamſi ſimpliciter mortem probaverit, licet abſque eius culpa mortuas fuiſſe non probet, *ut tenet Iaſ. in l. quod te mihi nu. 11. ff. ſi cert. pet.* In paſtore autem condemnato non ſic. Quia non ſufficit probare oves mortuas fuiſſe, eo quod privatim mercedem accepit pro cuſtodia, qui n. officium privatum excercet, mercedem ſui laboris accipiendo, tenetur etiam de leviſſima culpa, *ut in l. 3. tit. 3. par. 5. verſu. el tercero caſo.* Nec ſufficit illi probare mortem, vel caſum, niſi ſimul probet ipſum in culpa mortis non fuiſſe, vel interitum, ſive caſum, abſq; eius culpa contigiſſe, ex tex. *in l. qui mercedem, vbi gl. quam Paul. & alij ſequuntur, ibi. ff. locati. gl. etiam in l.*

cum

cum ita legatur, §. ſpecies, ff. de lega. 2. Nec excuſaretur paſtor, ſi diceret, quod lupus comedit oves, cap. quamvis, de reg. jur. in 6, Alexand. conſ. 158. volum. 2. Barbatia conſ. 91. volu. 3. verſ. capio quintam. Iaſ. Decius & alii, in l. ſi paſcenda, hic, numero 4, illic, numero 19. C. de pact. Anton. Gomez. tomo variarum, c. 3 c. numero 20. Crotus qui hanc ſententiam dixit nimis vtilem in praxi, in tract. de teſtibus, part. 9. numero 402. Sebaſtian. de Medicis in tract. de caſu & periculo. 2. part. quæſtio. 10. numero 3. Burſatus, conſ. 53. numero 32. volum. 1. Boerius deciſio n. 16. & licet ab hac opinione diſcedat. Corneus conſ. 136. volum. 1. illam tamen communem concluſionem dicit noviſſimè Vincentius Carrotius, in tractatu de locato. C. de imperitia caprarij, nu. 3. Ambroſius de Vignate, in tractatu de vſur. nu. 179.

Et † hanc concluſionem in tantum veram eſſe reputant præfati doctores, vt dicant, quod etiamſi caprarius, vel paſtor, pelles mortuorum capitum ad dominum reducat, adhuc ex hoc mortem fortuitam non probet, niſi & probet caſum, mortem, vel interitum ipſarum ovium, vel caprarum, abſque eius culpa contigiſſe. Et quidem hæc ſententia nimis iuri, & rationi conſona videtur, quia ſi reductio pellis, ſufficiens probatio mortis ovis reputaretur, maxima aperiretur via fraudibus, & malitiis paſtorum: hi enim ſæpe interficerent oves, & capras, pro ipſorum victu, & de delicto, & perfidia ſua, afferendo pelles ad dominum, excuſarentur, quod vtique Doctores non probant, maximè Bald. in l. cum ita, §. ſpecies. ff. de legatis ſecundo. Alexand. conſi. 158. lib. 2. num. 3. Iaſ. in l. quod te mihi, numero 11. ff. ſi certum petat. Gregorius Lup. in l. 15. tit. 8. part. 5. verbo, pechar. Vincent. Carrot. vbi ſupra, n. 5. optime Rebuffus in l. ſylva cadua, 30. §. paſcua, verſ. & quis non debet, de verbor. ſignific. pag. 264. 33

Sed † dubium erit, qualiter paſtor ovium mortem probare debeat? Et dicendum videtur, quod clarè, & evidenter illam probare teneatur, argu. tex. in l. ſi creditor. C. de pig. actio. ibi. Vel non probat manifeſtis rationibus. facit, quia in his, quæ non ſon ſolent evenire de facili, ſine culpa, dolo, furto, vel fuga eorum, qui tenentur rem cuſtodire, non ſufficit probare caſum, niſi & probetur, quod ſine culpa cuſtodis, caſus evenit. Bart. in l. ſi quis ex argentariis, §. an verò ff. de pact. Salyc. in d. l. ſi creditor. Gregor. Lup. in l. 10. t. 14. par. 3. gl. verbo, por otra ocaſion. Ant. Gom. loco ſup. cit. Vincent. Carr. vbi ſup. n. 6. idem Greg Lup. in l. 2. tit. 8. par. 5. gl. verbo, E ſi probara. 34

Sed † prædictis non obſtantibus in propoſita quæſtione tenendum ſentio, quod ſufficiat probare mortem ovium, vel caprarum, ſeu aliorum pecudum per ſigna & coniecturas veriſimiles, idque manifeſtè probari videtur in dicta leg. 15. partita, ibi. Si probare por ſennales ciertas, o en otra manera. 35

e iu-

e iurare, que aſſi acaecio, non lo deve pechar. Et *ibi* Gregor. *verbo, ſennales ciertas,* dicit, quod debet probare, quod in regione illa, vbi oves paſcebant, & mortuæ dicuntur, illo anno communiter mortua fuit tertia, vel quarta pars gregum, vel aliorum pecorum, quæ gregatim paſcebant. Prò qua ſententia Gregorius adducit text. *in l. quod ad præſens. ff. de murilegu. lib. 11.* vel ſi conſtaret de ſignis ſcabiei, vel ronnæ, vel aliarum infirmitatum, quibus mediantibus mortuas oves fuiſſe profitetur. Quod tamen Gregor. intelligit verum, dummodo conſtet, quod talis paſtor non fuit in culpa, illas non curando, vel non ſeparando ſcabioſam ab aliis bene valentibus, *arg. text. in cap. reſecanda 24. q. 3.* Hoc enim ex officio facere neceſſe habet, quia aliàs totus grex periret, vt inquit Iuvena. *Satyr. 1.*

Morbida facta pecus, totum corrumpit ovile.
Ne maculet ſocias, eſt ſeparanda grege.

Et plura in propoſito tradit Cœpolla *de ſervit. ruſtic. c. 9. nu. 20.* Ripa *de peſte, 3. part. in princ. verſ. primum remedium,* vel ſi doceret de vi hoſtium, vel im-
36 petu aquarum.† Et hanc ſententiam ante eum tenuit Bart. *in l. pretia. §. nonnunquam. ff. ad leg. Falcid.* & alii relati à Nicolao Boerio *in tractat. de cuſtodia clavium, nu. 13. verſic. 10. & in l. ſi quis ex argentariys. §. an nec hæredi. ff. de edendo. nu. 33.* vbi dicit, quod ſi in libro rationum paſtoris ſcriptum eſſet, quod tot oves, capræ, ſeu armenta in itineribus vel paſcuis perierunt, tali libro ſit fides adhibenda, ſi cum hoc concurrat probatio, quod eodem tempore et-
37 iam ſimilis numerus ovium (ſine paſtorum culpa) in regione illa periit: † Et hoc iuſtiſſimum reputat, quia ſicut creditur duci de morte militis, eodem modo credendum eſt paſtori de morte ovium. Adverte tamen, quod non ſufficeret ſolum paſtoris iuramentum ad probandum, mortem ovium ſine eius culpa interveniſſe, quia cum paſtor conveniatur jure actionis, & non officio judicis, non ſufficit probatio per iuramentum duntaxat, vt voluit Bald. *in d. §. an nec hæredi,* & videtur text. *in d. l. ſi cred. & in d. l. 15. p. ibi. Senna-*
38 *les ciertas, e en otra manera e jurare.* † Et prædictam ſententiam intelligit veram Gregor. *ibi verb. acaecio,* vbi ex Raynerio, & Bart. tenet, quod vbi quis tenetur ex contractu, non poteſt probare caſum fortuitum per ſolum iuramentum. Maſcard. *de probatio. concl. 273. n. 17.* quod intelligit Greg. *vbi ſup.* niſi damnum eſſet minimum, & paſtor eſſet homo bonæ vitæ, opinionis, & famæ: tali enim caſu, ex ſuo ſolo juramento mors ovis probatur, quod tamen eſt intelligendum, niſi dominus contrarium probaverit, & ita quotidie practicari tenet Pala. Rub. *in repet. c. per veſtras, §. 11. n. 12.* idque probari videtur *arg. tex. in l. 46. tit. 9. lib. 5. ordinamenti, quæ hodie eſt l. 21. tit. 18. lib. 6. recop.* vbi loquendo

loquendo in eo paſtore, qui paucas oues ex grege amiſit, dicit: *Pero ſi digere que ſe le perdio, o murio, ſin hauer en ello encubierta alguna ſea creydo por ſu juramento.* Et quidem juſtiſſimè hoc conſtitutum fuit, quia durum fuiſſet nimis, ſi paſtor de qualibet oue ex grege mortua, teſtes teneretur adhibere.

Alij tamen in caſu, de quo agimus, diſtinguendum reputant, an oues, vel capræ, vel aliud ex animantibus, qui non gregatim paſcuntur, fuerit amiſſum. Et primo caſu locum habeat ſententia ſuperius relata, circa probationem amiſſionis, mortis, & interitus, talium capitum, ex doctrinis *ſupra* proximè citatis. Secundo vero caſu, quando amiſſa, vel mortua eſſet vacca, vel equa, vel ſimile animal, ex his, quæ gregratim non paſcuntur, tunc eius mors probari debeat plenè, vt in terminis notauit Bart. *in d. l. 1. & in tractatu, de teſtibus, n. 33.* Vbi dicit, hanc quæſtionem habuiſſe in facti contingentia Peruſii, vbi præfecti annonæ adduxerunt de ciuitate Apuliæ, magnam quantitatem ouium ad macellum, & paſtores in rationibus ſe exonerabant, dicendo, plures boues in itineribus mortuos fuiſſe, & coria ad probationem mortis exhibeant, & tamen reuiſores rationum ciuitatis, noluerunt adhibere fidem huic probationi, niſi morte in ſpecie probata, & ita in ſpecie propoſita, diſtinguit Sebaſtian. de Med. *in tractatu, mors omnia ſoluit.* Vincent. Carro. *vbi ſupra n. 21.* vbi dicit, quod non ex eo, quod viginti, vel triginta oues, equæ, vel vaccæ in ſimul paſculentur, dicendum eſt, paſcere gregatim, quod nos dicimus *en Rebanno.* Ego verò diſtinctionem *ſupra* dictam (vbi mors in ſyluis, ſaltibusve, & locis campeſtribus contigiſſet) probare non auderem, etiam vbi ageretur de morte bouis, vaccæ, vel equæ, quæ gregatim non paſcebat, ſed totum hoc ex judicis arbitrio pendere exiſtimo. Is enim ſi probatum ſit, vi tempeſtatis, impetu aquarum, abundantia niuium, vel alia ex cauſa aliorum etiam paſtorum vaccas, vel boues, ſiue equas periiſſe (ſine culpa paſtorum) eodem tempore ex adductione corii ad dominum, & iuramento paſtoris, ipſum paſtorem liberum pronunciauit, eiq; exonerandum fore tale caput mortuum, iudicare debet, *ex dict. l. 21. recop.* quam *ſupra* retulimus. Qualiter autem paſtores fratrum de la Meſta probare debeant ouium amiſſionem, vel mortem, vide *in l. 2. tit. 11. de las ſuercas, y dannos en legib. de la Meſta*, quæ eſt mirabilis in propoſito.

Vltimo † in propoſito dubitatur, *ſi mulier dedit marito in dotem, vnam vel duas equas, aut vaccas vulgò dictas de cria, inæſtimatas, ex quibus alienatæ ſunt, an equa, vel vacca mortua, durante matrimonio: (ſi tempore diſſoluti matrimonij filiæ ex eis ſuperſunt) iſta mulier loco equæ, vel vaccæ præmortuæ debeat habere aliam ex filiabus, quæ ex mortua matre natæ ſuperexiſtunt, & procreatæ fuerunt, an verò eo quod inæſtimatæ conceſſæ fuerunt in dotem, peri-* 39

culo mulieris periſſe debeant. In qua difficultate dicendum videtur, quod talis equa, vel vacca mortua periculo vxoris perierit, eo quod inæſtimata data fuit, *vt in l. plerumq;. ff. de iure dotium,* & per conſequens maritus aliam ex fi-
30 liabus ſuo in loco ſubmittere & reſtituere non teneatur, † ſed filias ex ea natas tanquam fructus earum pro ſuſtinendis oneribus matrimonii ex legis diſpoſitione ſuos facit, *vt in l. pro oneribus, Cod. de iure dot. & in l. 7. & 25. tit. 11. part. 4.* Vnde cum pecorum partus loco fructuum habeantur, *vt in §. in pecudum. Inſtit. de rerum diviſ. & in l. 23. tit. 31. part. 3.* dicendum videtur, quod nullo modo teneatur filium ex ea equa, vel vacca præmortua vxori reſtituere.

Ex adverſo tamen dicendum apparet, quod maritus ex fœtibus demortuarum vaccarum, vel equarum, aliam ſupponere, & reſtituere debeat vxori loco matris præmortuæ, *vt in l. vetus. §. fœtus, ff. de vſufruct. & in l. quid ergò, eo tit. & in l. 22. tit. 31. part. 3. & in l. 21. tit. 11. part. 4.* quibus in locis cavetur, quod ſi grex detur marito in dotem, licet fructus gregis dotalis cedat viri lucro, tenetur tamen vir, loco capitum demortuorum, de fœtibus ſupplere defectum.

In hac tamen difficultate diſtinguendum videtur inter gregem datum in dotem, vel pecora ita pauca, quæ gregem non conficiunt, & primo caſu alias ſupponere tenebitur, ex iuribus *ſupra* relatis, ſecundo verò caſu, quando duæ, vel tres vaccæ, vel equæ, quæ non faciunt gregem, datæ fuerunt in dotem, ſecus eſſet, *ex textu*, quem Doctores dicunt multum notabilem *in d. l. quid ergò. ff. de vſufruct. ibi. Cæterum ſi ſingulorum capitum, nihil ſupplevit.* Ego tamen, etſi iure communi Iuriſconſultorum attento, diffiteri non poſſim, quin prædicta diſtinctio in vſufructuario locum habeat, tamen reſpectu pecorum dotalium, aliter legislatorem ſenſiſſe exiſtimo, *in l. 21. partitæ, ſupra relata,* ipſa enim lex in individuo caſu loquendo dicit: *Ganados dan las mugeres en dote alas vegadas a ſus maridos y ſoporauentura quando eſtablecen la dote en ellos, nolos aprecian, el peligro, que ya viniere ſera de la muger, y llevaran el marido los fructus dellos, para ſoſtener el matrimonio, mientra que durare, pero ſi acaecieſſe que de los ganados que diere la muger aſu marido, muerã algunos, tenudo es el marido de tornar otros tantos en lugar de aquellos que murieron, de aquellos fiios mis mos, que nacieron dellos.* En igitur qualiter *prædicta l. partitæ*, ſimpliciter, & indefinitè loquitur per verbum, *ganados*, non diſtinguendo de grege ad non gregem in dotem datum. Vnde cum ipſa non diſtinguat, nec nos diſtinguere debemus, *l. non diſtinguemus. ff. de arbitr. l. proſpexit. ff. qui, & à quibus.* Rurſus facit, quia ſi quocumq; caſu non ſupponeretur filia in locum matris præmortuæ, ſequeretur vnum intolerabile abſurdum, quod ſi vxor traderet marito duas, vel tres equas, vel vaccas tantum, vel totidem

peco-

pecora, qui gregem non faciunt, ſecundum computationem, *l. oves. & ibi gl. ff. de abigeis. & in l. 9. tit. 14. part. 7.* & ipſe relictis multis filiabus periiſſent, maritus lucraretur filias pro oneribus, vxor autem indotata remaneret, quo quid abſurdiùs dici poſſet in ſocietate iſta. Et in hanc partem expreſsè inclinat Greg. Lup. *in d. l. 21. verbo, de los ganados*, licet tandem cogitandum relinquat. Ajora tamen *de partit. 3. p. qu. 36. n. 104.* procul dubio *dict. l. 21.* locum habere reputat, etiam vbi grex in dotem datus non fuiſſet, ſed duæ, vel tres equæ vel vaccæ, & ſimilia, rejiciendamque putat diſtinctionem Iuriſconſulti, *in dicta l. quid ergo*, maximè in hoc regno, vbi indefinitè lex Regia loquitur, quinimò & in vſufructuario etiam *d. l. quid ergo*, correctam fuiſſe, patet ex textu *in l. 22. tit. 31. par. 3.* ibi loquendo in vſufructuario dicit indefinitè: *E ſi fueren ganados y ſe murieren algunos, que delos hijos ponga e crie otros en ſu lugar de aquellos, que anſi murieren.* Numerus namque pluralis duobus contentus eſt, *l. vbi numerus. ff. de teſtibus.* Quinimo & ſi benè attenduntur verba, *d. l. quid ergo*, loquitur ille textus, quando vna tantùm equa, vel vacca vſufructuario vtifrui conceſſa eſſet, vt patet ex eo, *ibi, ſingulorum capitum.* Appellatione namque ſingulorum non venit vniverſitas, vt voluit Ioan. de Graſis, *in tract. de ſubſtantialibus procuratorij, verbo, vniverſitatem.* & facit text. *in l. ſi municeps, ff. quod cuiuſque vniverſitatis nomine.*

SVMMARIA.

1 *Adminiſtrator, vel tutor, ſi domum minoris non fulxit, agros, vel vineas non coluit, & ex hoc patrimonium minoris, vel ſubſtantia adminiſtrata deterior facta fuit, de damnis erit onerandus.*

2 *Adminiſtrator Reipublicæ ſi ſarta tecta non habuit, & ob id triticum in publico horreo reconditum putrefactum, vel aliter deterioratum fuit, Reipublicæ ad damnum tenetur.*

3 *Adminiſtrator, qui ædificia ſui domini deteriorata, vel collapſa reficere noluit, tenetur ad damnum ex hac negligentia contingens.*

4 *Creditor qui rem pignori accepit, de damno, ex dolo, vel negligentia, in re pignorata contingenti oneratur.*

5 *Creditor poſſidens bona debitoris ex cauſa iudicati, an teneatur ad damnum in rebus poſſeſſis, ſuo dolo, culpa, vel negligentia contingentibus?*

6 *Emptor an teneatur de damno in re empta contingente, interim quod evinci vel retrahi potuit, ſi ſuo dolo, vel culpa, vel negligentia contingit?*

7 *Miſſus in poſſeſſionem ex primo decreto, non tenetur de damnis in re poſſeſſa contingentibus, interim quod cautio damni infecti non fuit præſtita.*

8 *Vſufructuarius poſſet maioratus, emphyteuta, vel conductor, qui bona, qui-*

bus vtifrui debuit, non fulxit. non coluit, vel non reparavit, de damno ex tali negligentia provenienti oneratur, quinimo & ex hoc ante tempus ab illis bona poſſent avocari.

9 *Abuti rebus, in quibus quis habet vſumfructum, quando dicatur?*

10 *Colonus ſi faciat cultivare arbores, vineas, vel terras arare per inexpertos, & ineruditos in cultura, & ex hoc deteriores efficiantur, tenetur domino ad damnum, & detiorationem.*

11 *Adminiſtrator, conductor vel ſimilis, ſi in locum arborum, vel cipparum deſiccatarum, alias ſubſtituere prætermittat, de huiuſmodi damno oneratur.*

12 *Vineam ſi quis (etiam modico tempore) incultam relinquat, ex eo ſolo præſumitur deſiccata & deteriorata.*

13 *Moderator, & arbiter quilibet in re ſua dicitur.*

14 *Poſſeſſor bonorum debitoris ex cauſa iudicati, ſi vineam parum reddentem, & ferè inutilem, ad aramium reducat, an eo, damno dominum affeciſſe dicatur, & de tali damno poſſit onerari?*

15 *Tutori interdicitur, ne rem ſterilem ſui minoris vendat, etiamſi ex pretio fundum alium vtiliorem minori emere poſſit.*

16 *Poſſeſſor maioratus an poſſit mutare formam antiquam rerum maioratus, & penitus diverſam tribuere?*

17 *Vſufructuarius poteſt mutare in melius fundum, in vſumfructum ſibi conceſſum.*

18 *Mutatio fundi, quando facta fuit in vtilitatem contrahentium, non dicitur forma mutata.*

19 *Dictio forſitan in iure, an inducat dubitationem, an verò affirmativam deciſionem conſtituat?*

20 *Mandatum generale cum libera habens, an rei ſtatum, & formam mutare poſſit?*

21 *Adminiſtrator oneratur de creditis ſuo minori, vel principali debitis, ſi fuerit negligens in illis recuperandis & interim debitores efficiantur non ſolvendo.*

22 *Tutor, vel ſimilis adminiſtrator, ſi fuit oneratus de chirographis, ſchedulis vel aliis inſtrumentis in favorem ſui minoris, vel domini factis, an e. ipſo, quod non apparet, eum diligentiam adhibuiſſe in creditis recuperandis, de quantitatibus in illis contentis poſſit onerari, donec diligentias produxerit?*

23 *Adminiſtratores in dubio diligentes præſumuntur.*

24 *Negligentia adminiſtratoris qualiter probari poſſit, per eos, quorum bona adminiſtrantur?*

25 *Teſtes deponentes ſimpliciter, aliquem fuiſſe negligentem, potius iudicare, quàm deponere ſunt cenſendi.*

26 *Non entis nulla eſt qualitas.*

27 *Negli-*

27 Negligentiam qui probare intendit illam, per indirectum probare debet.
28 Qualis debuerit eſſe adminiſtratoris diligentia, in recuperandis debitis, ad hoc, vt poſſit illi negligentia imputari, vbi debitor effectus eſſet non ſolvendo?
29 Debitores benignè, & ſalva congrua honeſtate ſunt compellendi, vt ſolvant.
30 Mandatum ad exigendum & recuperandum debita, eſt ſtricti juris.
31 Adminiſtrator tenetur prævenire, quæ accidere poſſunt.
32 Intellectus ad l. quidam Iberus, ff. de ſervit. vrbanor. & quod ibi de conſilio, & non de præcepto, & neceſſitate præciſa loquatur.
33 Clauſula, cum libera & generali adminiſtratione, & mandato ad recuperandum ſuppoſita, quid operetur?
34 Clauſula, cum libera & generali adminiſtratione, omnem poteſtatem domini in procuratorem tranſmittit.
35 Clauſula: Concedo tibi poteſtatem adminiſtrandi meum patrimonium, & vt in ipſa adminiſtratione facere poſſis, quod ego facerem, quid comprehendat?
36 Clauſula, cum libera & generali adminiſtratione, non extenditur ad ea, quæ ſunt domino valde præiudicialia, propter abvſum Notariorum, qui paſſim abſque contrahentium voluntate illa in mandatis inſerere ſolent.
37 Clauſula, cum libera & generali adminiſtratione, habet vim ſpecialis mandati.
38 Clauſula, cum libera & generali adminiſtratione, in mandato procuratoris ad lites appoſita, quid operetur?
39 Procurator, cui libera, ſi videns debitorem domini fallitum, vel difficilem in exigendo, ei aliquid remiſit, non ex eo præjudicat domino, quo minus debitorem ad pinguiorem furtunam deventum, pro parte ab adminiſtratore remiſſa agere poſſit, condictione ob turpem cauſam.
40 Liberationes per creditores factæ pauperibus debitoribus de aliqua parte debiti, non debent ſervari, debitorem ad pingniorem fortunam deueniente, ſed adhuc, quod remiſſum fuit, repeti poterit, non obſtante lege, ſtatuto, vel decreto, quibus cautum ſit, vt ita remiſſum, iterum non exigatur.
41 Intellectus & limitatio ad text. in l. juris gentium. § adeo. ff. de pactis.
42 Negligentia imputabitur adminiſtratori, qui, dum pecuniam domini mercatori ad partem honeſti lucri tradidit, non examinavit eius mores, patrimonium, ac fidelitatem.
43 Contrahens cum aliquo, prius eius conditionem inquirere debet.
44 Mercator, apud quem tutor pecuniam pupillarem depoſuit, ſi decoxit, non imputatur tutori eius decoctio, & fractura, ſi erat talis, apud quem pater pupilli, in vita ſua tales depoſitiones facere conſuevit.
45 Intellectus ad textum in l. cum oſtendimus. § fin. ff. de fideiuſſ. tutor.
46 Inſtitutor maioratus ſi iuſſit, quod ſucceſſor in illo non poſſit cum Iudæa, Sar-

ſaracena, vel deſcendentibus ex illis matrimonium contrahere, ſub pœna privationis maioratus, quam diligentiam feciſſe ſufficiat, circa vxoris genealogiam inquirendam.

47 Communis error in delictis excuſat à pœna.

48 Fornicans cum vxorata, quæ communi reputatione meretrix reputatur, an de adulterio poſſit puniri?

49 Debitor ſi ſolvat illi factori, qui communiter reputabatur factor, ſive procurator creditoris, cum mandato ad recuperandum, & debita recipiendum, etſi re verâ non habuiſſet mandatum, non tenebitur de negligentia, eo quod non examinavit, mandatum haberet, nec ne.

50 Tutor, qui de iure potuit eligere factorem, pro expediendis negotiis adminiſtrationem rerum pupillarium concernentibus, ſi elegit illum, cuius operâ pater vti ſolebat, & decoxit talis factor, an de damno teneatur, quod ex decoctione illius provenit?

51 Deputans adminiſtratorem, qui alias fideliter bona pupillorum ſolebat adminiſtrare, non tenetur ex dolo vel perfidia talis adminiſtratoris.

52 Vtens operâ alicuius, qui à fide dignis fuit approbatus, ab eiuſdem negligentia excuſatur.

53 Tutori, qui aliquid geſſit de conſilio coniunctorum pupilli, nihil poteſt imputari, quia nunquam præſumitur dolo verſatus.

54 Adminiſtrator horrei publici, ſi elegit alium coadiutorem ſibi communi reputatione fidelem, & iſte electus fuit in dolo vel negligentia in adminiſtrando, de tali dolo vel negligentia onerabitur.

55 Tutor vel curator habetur loco domini.

56 Tutori an imputari poſſit dolus vel perfidia, ſi, dum teſtator ſuum pupillum inſtituebat, vel inſtituere volebat hæredem, ipſe illum blanditiis perſuaſit, vt ſibi (non vero minori ſuo) hæreditatem relinqueret.

57 Tutor an teneatur pupilli commodum proprio commodo anteponere?

58 Tutorem, curatorem, Epiſcopum, & ſimilem adminiſtratorem, ad intereſſe teneri, ſi, dum ſuo minori, vel Eccleſiæ, quis inſtituere volebat ipſe, vt ſibi relinqueret, ſollicitavit, & ita factum fuit per teſtatorem.

59 Vi, vel blanditiis, aliquid alicui perſuadere, à pari procedunt.

60 Virginem blanditiis & amatoriis verbis ſtuprans, perinde punitur, ac ſi illam per vim cognoviſſet.

61 Perſuaſio adverſarij eſt iuſta cauſa reſtitutionis concedendæ.

62 Preces importunæ æquiparantur metui.

63 Tutor minoris commodum proprio commodo anteponere debet.

64 Tutor poteſt onerari in rationibus, de damno minori reſultanti, eo quod minorem

norem finita tutela curatorem eligere non monuit, & minor reliqua ab ipſo tutore recepta perdiderit, vel dilapidaverit.
65 *Negligens in vno, præiudicat ſibi in alio.*
66 *Diligens paterfamilias ex quibus quis probetur?*

CAPVT XIX.

Damnis ex malitia, vel negligentia, quando adminiſtratores onerandi?

DE damnis, ex malitia vel negligentia, in adminiſtratione contingentibus, poſſunt etiam adminiſtratores onerari. Et ideo videndum erit, *quando adminiſtrator de culpa & negligentia ſit onerandus?* Et in primis dicendum eſt, quod ſi † tutor, curator, vel alius ſimilis adminiſtrator, domum mi- 1
noris, vel domini, non fulxit, agrum vel vineas non coluit, & ex hoc patrimonium minoris, vel ſubſtantia adminiſtrata deterior facta fuit, proculdubio ab adminiſtratione removeri poſſit ante tempus à lege vel ab homine præfinitum, ex notatis latè per Aym. *conſ. 132. n. 3.* & in rationibus de damnis ex negligentia contingentibus debet onerari, *l. lex quæ tutores. C. de admin. tuto. l. 15. tit. 16. p. 6.* & loquendo in adminiſtratoribus Reipublicæ, eſt tex. *in l. magiſtratus & in l. Imperatores. §. item reſcripſerunt. ff. de admin. rer. ad ciu. pert. l. 2. C. ſi tutor vel curator non geſſit.* Soc. ſen. *conſ. 82. n. 7. lib. 4.* Menoch. *de arbitr. lib. 2. caſu 309. n. 32.* Auiles *in c. prat. c. 30. gloſſ. nn. 2.* Caſtell. à Bobad. *in ſua vtiliſ. polit. prat. lib. 5. c. 4. n. 86.* Platea *in l. 2. C. de cond. in publ. horreis*, vbi dicit, quod ſi adminiſtrator † Reipublicæ ſarta tecta non habuit, & ideo triticum in pu- 2
blico horreo reconditum putrefactum, vel aliter deterioratum fuit, tenetur Reipublicæ ad damnum. Quinimo † etſi ædificia erant iam collapſa, tempore 3
quo tutor acceptavit tutelam, ea reformare debet ex pecunia pupilli: quod ſi id facere detrectaverit, ad damnum & intereſſe tenebitur, vt *in d. l. lex quæ tutores. §. ſed ſi parens.* Baeça *de decim. tutor c. 2. n. 90.* Et prædicta ſententia non ſolum locum habet in ſimplici & puro adminiſtratore, quia † etiam 5
creditor, qui rem debitoris pignori accepit, de prædicto damno ex eius remiſſione, dolo, vel negligentia contingenti onerabitur, *l. ſi neceſſarias. & in l. ſi ſervos pignoratos. ff. de pignor. action.* Et † in eo, qui bona debitoris auctori- 6
tate iudicis poſſidebat, eſt textus elegans, *in l. prætor. §. ex his verbis. §. præterea. & §. in eum. ff. de bon. auct. iudic. poſſiden.* Et † quod etiam emptor interim, quod res ab eo evinci poteſt, teneatur de damno ex ſua culpa vel negligentia in re contingente, eſt textus apertus *in l. quod ſi nolit. §. mancipium. verſic. culpam.* text. & gloſſ. *in l. cum autem redhibetur. ff. de ædil. edict.* Latè Tiraquellus *de retract. lignag. in fin. numer. 68. & 70.* quam ſententiam in empto-

emptore veriſſimam reputat, vbi ipſe emiſſet cum pacto de retrouendendo, vel ſi aliqua ex cauſa ſuſpicari poſſit, rem emptam ab ipſo euinci poſſe: tunc enim malignandi animo, rem non fulxiſſe, vel agrum, ſiue vineam non coluiſſe, præſumendum erit, ex text. *in l. & hac diſtinctio. §. cum fundum. ff. locati.* Ex quibus infertur, quod ſi creditor ex cauſa iudicati miſſus fuit in poſſeſſionem bonorum immobilium ſui debitoris, & ipſa bona intra quatuor annos debitori conceſſos ad ea vendicanda (ex text. *in l. C. de reſcinden. vendit. & in l. 1. tit. 11. lib. 5. recopil.*) rectè non fulxit, & curauit, proculdubio in rationibus de damnis ex ſua inedia, malitia, vel negligentia contingentibus debeat onerari. Et in ſimili caſu quotidie hoc ſeruat Senatus noſter, eo quod intra tempus ad redimendum bona datum venditori, emptor cenſetur adminiſtrator. Quando autem quis in leui culpa dicatur, ponit *l. 3. tit. 3. part. 5. in fin.*

7 Verum † aduerſus hanc vltimam ſententiam obſtat fortiter text. *in l. ſi finita. §. ſi quis damni. ff. de damn. infect.* vbi miſſus in poſſeſſionem domus ex primo decreto, licet habeat pignus prætorium, non tenetur illam reficere, & ſi domus ei pignori data ruat, eo quod ſarta tecta non habuit, vel collapſa non reparauit, adhuc de ſimili damno non oneratur, & ita tenet gloſſ. *ibi, verbo, ſi non fecerit.* & *ibi* eam ſequitur Albericus. Sed in hac difficultate dicendum erit, quod ideò in caſu illius textus iſte creditor miſſus in poſſeſſionem bonorum debitoris (eo quod non comparauit) ad prædicta damna non tenetur, quia quando iuſſus fuit rem poſſidere ex cauſa damni infecti, nullum negotium geſſit cum debitore non comparente, vel cautionem de damno infecto non præſtante, ſed malitiosè latitante, ideoque etiamſi domum, in qua miſſus fuit, collabi pateretur, domino contumaci in nihilo tenetur, licet ipſe ius ſuum amittat. Et ita prædictum textum intelligendum exiſtimo ex textu ſingulari *in l. ſi in area ff. de condiction. indebit. ibi, Quia nullum negotium inter nos contraheretur.* Vel aliter dici poſſet, quod ideo iſte miſſus in poſſeſſionem, ad refectionem non teneatur, quia ad hoc tantum actor in poſſeſſionem mittitur, vt vice cautionis domum habeat, cum domino, quandocunq; voluerit, licitum ſit, præſtita cautione damni infecti, domum ſuam intrare, & occupare, eamque ſuis ſumptibus reparare, vt patet ex ratione Conſulti, *ibi, Cum enim ob hoc tantum miſſus ſit, vt vice cautionis in poſſeſſione ſit, nihil ei imputari, ſi non fecerit.* Vel fortè ibi ita conſtitutum eſt, vt metu damni imminentis ob contumaciam & moram, dominus cautionem interponere feſtinet, vel citius eam præſtet, & ſic quaſi in odium latitantis, & contumacis, in poſſeſſionem miſſus, nec adminiſtraſſe videatur, ſed magis cenſetur miſſus, vt in ſimul poſſeſſionem habeat. Miſſus namque in poſ-

in poſſeſſionem ex primo decreto non poſſidet, ſed ſimul cum poſſeſſore poſſeſſionem detinet, *vt in l. prætor ait. §. de eo opere. in fin. & ibi Caſtrenſis ff. de damn. infect.* Vſufructuarius † etiam & poſſeſſor maioratus, itidem & emphytevta, vel conductor, vel rector Eccleſiæ, qui bona, qua vtifrui debet, non fulxit, non coluit, vel non reparavit, expendendo ſaltem vſque ad quartam partem fructuum, vel quod ſupereſt deductis alimentis, ex textu *in c. de his, de eccleſ. ædific.* vbi Abb. dicit, illum ad hoc perpetuo notandum, quia neſcit alibi ſtare textum qui dicat, rectorem Eccleſiæ vſque ad quartam partem fructuum expendere in reparatione Eccleſiæ obnoxium eſſe, & prædicta refert Petrus Surdus *conſ. 62. num. 11. & 20.* de damno ex tali negligentia provenienti eſt onerandus, quinimo & ab eis ante tempus bona poſſunt avocari, & amoveri, quaſi, dum reficere negligunt, illis abutantur, poſſetq; eos proprietarius, ſeu ille, cuius intereſt, ad interponendam cautionem adſtringere, *vt in l. ſi is cuius. §. de præteritis. ff. de vſufruct.* Marcus Mantua *ſing. 221. Iaſ. in auth. qui rem, num. 4. C. de ſacroſanct. eccleſ. Ruinus conſ. 57. num. 7. vol. 4. Pinel. in l. 1. 2. p. num. 59. & 79. in fin. C. de bon. matern. Cavalc. de vſufruct. mulier, relict. num. 156.* 8

Tunc † autem bonis abuti immobilibus dicerentur, ſi vineam vel hortum cippis vel arboribus orbaret, vel eas non congruo tempore laboraſſet, vel putaſſet, cum enim hoc damnum ſit notabile, & ad perpetuam rei deteriorationem tendat, vt poſt Bald. tradit Iaſ. *in l 2. n. 28. C. de iure emphyt.* quos refert & ſequitur Ioſeph. Lud. *dec. 22. n. 23.* proculdubio erit ſufficiens cauſa privandi tales vſufructuarios, ſaltem donec ſufficientem præſtiterint cautionem de reparando & vtendo boni viri arbitrio, vt in terminis tenet Alex. *conſ. 139. n. 3. vol. 2. ex tex. in l. ſi is cuius. §. de præteritis ff. de vſufr. Cavalc. vbi ſup. Campet, de dot. q. 69. n. 2.* Et ita eſt intelligendum, quod notat Bart. *in l. 1. C. de mancip. & colo. patri. n. 2.* quatenus dicit, quod ſi † aliquis colonus faciat cultivare arbores, vel vineas, vel terras arare per inexpertos & ineruditos in cultura, ſi ex hoc prædia ſint deteriorata, tenetur domino ad damnum & deteriorationem, quia imputatur ei, cur ineruditos ad ſimile miniſterium admiſerit, & eum ſequitur Iaſ. *in §. fuerat, num. 8. Inſtit. de action.* 9 10

Rurſus † poſſet onerari adminiſtrator, conductor vel ſimilis, ſi in locum arborum, vel cipparum deſiccatarum alias non ſubſtitueret, ex text. *in l. agri vſumfructum, ff. de vſufruct. & in arg. eſt textus, in §. pecudum. Inſtit. de rerum diviſ. & in l. 22. tit. 31. p. 3.* & in vſufructuario ita tenet Cavalc. *de vſufructu mulier. relict. num. 157.* 11

Quinimo † etſi modico tempore vineam quis incultam relinqueret, ex eo ſolo præſumitur deſiccata & deteriorata, & ita ad damnum & intereſſe 12

totale agi poterit, vt voluit Bald. *in auth. qui rem, n. 2. C. de ſacroſ. eccles.* Petrus de Vbald. *in tract. de collect. conſ. 1. n. 3. vol. 6.* tradit Iaſ. *in l. 2. n. 98. C. de iur. em-*
13 *phyt.* Ioſeph. Lud. *deciſ. Peruſ. 22. n. 23.* Secus † tamen eſſet, ſi damnum tantum reſultaret ſuſpectu fructuum colligendorum, quia cum ipſi fructus ad vſumfructuarium ſpectent, ipſe in re ſua poterit eſſe moderator & arbiter, *vt in l. in re mandata, C. mandati Roland. conſ. 49. num. 13. Natt. conſ. 447. n. 7.* Quod verum eſt, etiam vbi peccaret in abutendo, *l. ſed ſi lege. §. conſuluit, ff. de pet. hæred. Velaſcus de iure emphyt. qu. 23. num. 1.*

14 Vlterius in propoſito dubitatur, † *Quid ſi adminiſtrator, creditorve pignoratitius, vel alius per iudicem ex cauſa iudicati in poſſeſſionem bonorum debitoris miſſus, interim quod rem ſui domini vel debitoris poſſidet, & adminiſtrat vineam, (vtpote, quia ſibi viſa fuit parum fructifera, vel quia erat multis vitibus & cippis depopulata,) olivetum, aut pomarium in ea plantavit, an ratione prædictæ metamorphoſis, & eo quod vineam ſic depopulatam vitibus non populavit, poſſit de aliquo damno onerari?* Et hanc quæſtionem habui de facto in cauſa propria, & ideo illam pro ingenioli mei facultate diſcutiam.

15 Et inprimis dicendum videtur, quod † iſti adminiſtratores formam rei nullo modo mutare poſſint, etiamſi parum fructificet, *l. ſi fundus ſterilis ff. de rebus eorum.* vbi tutori interdicitur, ne fundum ſterilem minoris vendat, etiamſi ex pretio alium fructiferum emere poſſit. Et in emphyteuta eandem ſententiam tenuerunt Bald. *in l. 1. n. 11. C. de iure emphyt. vbi Iaſ. n. 99. Cæpoll. de ſerv. ruſt. tit. de montib. num. 10. Cavalc. de vſufr. mulier. relict. n. 158.* vbi hoc dicit menti tenendum, quia quilibet diceret contrarium, Pinel. *in l. 1. 2. part. num. 52. C. de bon. matern. verſ. ex eadem prærogativa.* Et hanc ſententiam in poſſeſſoribus etiam rerum maioratus, locum habere tenet Molin. *de Hiſpan.*
16 *primog. c. 22. num. 7.* vbi dicit, quod † licet poſſeſſor maioratus dominus ſit, dominiumque ſaltem revocabile & temporale habeat, non eſt admodum amplianda eius facultas, vt etiam rem meliorem reddendo, poſſit ei antiquam formam auferre, novamque, ac penitus diuerſam tribuere, ea nimirum ratione, quia fortè ſucceſſores maioratus aliquo reſpectu rem illam potius in ſua priſtina forma, quàm in ea, quæ denuo ei data fuit, permanere voluiſſent, licet tandem hanc quæſtionem arbitrio iudicis terminandam relinquat.

17 Contrariam † tamen ſententiam, imo quod vſufructuarius, vel quilibet alius ſimilis adminiſtrator, formam rei in vſumfructum conceſſæ in melius commutare poſſit, tenuit Tiraquel. *de retract. 2. p. §. 7. gloſſ. 1. nu. 16. ex textu eleganti in l. colonus. ff. locati.* vbi cum non eſſet comprehenſum in lege locationis, vt conductor in terris conductis vineas plantaret, nihilominus colonus

nus vineas in eis plantavit, quibus multò pluris valoris proprietas facta fuit, demum conductore, ſive colono; à domino è fundo eiecto, ab eo penſiones præteritas poſtulabat, ipſe verò colonus ex adverſo de melioramentis, ratione plantationis vinearum factis, excipiebat, & compenſationem in concurrenti quantitate petebat. Et tandem Scævola ibi reſpondit, expenſas conſecuturum, vel nihil amplius præſtiturum. Et ratio eſt, quia † quando mutatio facta eſt in contrahentium vtilitatem, non dicitur forma mutata, 18
ex text. *in l. diligenter. verſ. melior. ff. mandati.* Et ita tenet Velaſcus *de iure emphyt. q. 25. n. 32.* Præterea & pro hac ſententia eſt textus elegans *in l. ſi cuius. §. & ſi forte. ff. de vſufruct.* vbi loquendo in mutatione ab vſufructuario facta in re, ex qua percipit vſumfructum, dicit: *Et ſi forte in id, quod inſtituit, plus reditus ſit, quam in vinetis, arbuſtis, vel olivetis, quæ fuerunt, forſitan hæc deijcere oportet, ſi quidem ei permittitur meliorare proprietatem.* Nec deterreat, quod ibi Iuriſconſultus loquitur per dictionem, *forſitan,* quæ dubitationem inducit, quia ille dicendi modus magis eſt quoddam philoſophicum temperamentum, quàm dubitatio aſſertionis. Viri namq; prudentes, etiam vbi affirmativè & reſolutivè loquuntur, vt plurimum quaſi dubitando quæſtiones decidunt, dicendo, † *forte ſic,* vel *forte non,* ne præſumptuoſi, & multum de ſe 19
confidentes appareant, vt loquendo de interpretatione huius dictionis, *forſitan,* teſtatur Paul. Caſtrenſ. *in l. mutus, in princ. ff. de procurat.* Caſſiodorus *deciſ. 3. in tit. de præbend. num. 30.* vbi reſolutivè tenent, quod dictio, *forſitan,* de qua in illa lege, non inducit dubitationem, ſed temperamentum quoddam loquendi, idq; voluit Alexand. *conſ. 19. num. 11. lib. 5.* Vantius *de nullit. proceſſ. n. 92. verſ. vel dicuntur,* quæ ſtudioſè nota, ad intelligentiam multarum legum, ex quibus hæc ſententia mihi magis arridet, eamq; vt veriorem tenendam cenſeo, quia melioribus iuris fundamentis nititur.

Et † hanc metamorphoſin à quolibet habente mandatum generale cum 20
libera fieri poſſe non innoteſcit, cum talis poſſit facere, quod quilibet paterfamilias in rebus ſuis facere convenit, *l. vel vniverſorum. ff. de pignor. actio.* Quam ſententiam etiam, quoad iudicialia, extendit Romanus *ſingul. 10.* ex diſpoſitione textus *in l. qui ſemiſſes. §. quæſitum. ff. de vſuris.* Caveant tamen prædicti adminiſtratores, ne faciant multas expenſas in demontuando agrum domini, & reducendo illum ad culturam, vinetum, vel olivetum, qui futurus eſſet infructuoſus, vel talis, qui tantùm in eo colendis, quantùm in fructu redderet, expendatur, vel ſi minùs redderet in planta, quàm in monte reddebat, neve agrum excolat, quem (vt inutilem) dominus pro derelicto habebat, quia ſi talis eſſet, vel parum fructuare poſſet, expenſas in ſimilibus factas ſibi non conſervaret, vt tenet Vincentius Carrocius *de*

locat. C. de mercede negotiatoris, num 33. fol. 17. colum. 2. Et licet ipſe pro hac ſententia nihil alleget, tamen eandem ſententiam tenuit Aluarus Velaſcus *dicta quæſt. 25. num. 16.* Quod maximè locum haberet, ſi tantùm in expenſis fructuum expenderetur, quantùm fundus in fructibus redderet. Leges namque laborem abſque commodo recuſare intendunt, vt tenet Bartol. *in l. mediterraneæ. C. de anno. & tribut.* & *ibi* Angel. & Bald. *num. 3.* Baeça *de decim. tutor. cap. 2. num. 111.*

Neque obſtat textus *in d. l. ſi fundus ſterilis.* quia ille textus non loquitur de fundo omninò infructifero, ſed de eo, qui parùm, aliquid tamen in fructu reddit. Et cum iam mihi hæc quæſtio in facto contigiſſet, & condemnatus eſſem ad reſtitutionem certarum vinearum cum damnis, quæ præſupponebantur, eo quod me mutaſſe illas in terras ad aramium probatum fuerat, adhuc tamen ex mea fuit parte probatum, illas tempore acceptæ poſſeſſionis judicialis, incultas à tribus annis retrò extitiſſe, & ideò executione hac ad Curiam deuoluta, ad reditum tantùm me teneri, quod in terra reddiderunt, fui condemnatus.

31 Rurſus † onerabitur adminiſtrator de omnibus creditis ſuo minori vel principali debitis, ſi ipſe negligens fuerit in eis recuperandis, & interim debitores effecti fuerunt non ſolvendo: talis enim debiti amiſſio ipſius periculo adſcribitur, vt *in l. ſi tutor conſtitutus. ff. de adminiſtrat. tutor. l. final. §. item reſcripſerunt nominum. ff. de adminiſtrat. rerum ad ciuitat. pertinent. & in lege, nomina. Codice, arbitrium tutel. ibi, Si idonea fuerunt tempore ſuſceptæ tutelæ & per latam culpam tutoris minus idonea tempore tutelæ eſſe cœperunt, judex, qui ſuper ea datus fuerit, deſpiciet, & ſi palàm dolo tutoris, vel manifeſta negligentia ceſſatum eſt, tutelæ judicio damnum, quod ex ceſſatione accidiſſet, pupillo præſtandum eſſe, ſtatuere curabit.* Et hanc ſententiam tenuit Damhauder, *de tutore, c. 7. n. 38. fol. 29.* Socin. *conſ. 2. col. 2. lib. 1.* vbi *in in fine tenet*, quod non ſolùm tenebitur de pecunia, ſua negligentia non recuperata, & amiſſa, verùm & de eius legitimo intereſſe. Et licet prædicta iura loquantur de nominibus debitorum, quæ idonea erant tempore ſuſceptæ tutelæ, idem eſt, quando dies ſolutionis ceſſit, & venit tempore, quo tutela durabat, & negligens fuit in illis recuperandis. Et rurſus licet in tutore loquatur: tamen idem erit in quolibet alio adminiſtratore, cui incumbebat onus debita ſui principalis recuperandi, quia iura, quæ in tutore loquuntur, ad alios etiam adminiſtratores ſimiles extendi poſſunt, ex text. ſingulari *in l. 1. ff. de contra. & vtil. actio. tutel.* idq; tenet Bern. Diez *in regul. 219. verbo, Eccleſia.* vbi dicit, quod ſi Prælatus paſſus eſt debita Eccleſiæ præſcribi, ipſe, & eius hæredes, ad reſartionem damni tenebuntur, & eum ſequitur Caualc. *de tu-*

de tutore, num. 118. Gregor. Lup. *in l. 15. tit. 5. partit. verbo, pechar.* Aiora *de partition. c. 4. num. 31. part. 1.* Et loquendo in marito, qui negligens fuit in recuperandis creditis vxoris, probat textus *in l. 15. tit. 11. part. 4.* Et generaliter, & in omni adminiſtratore loquendo, idem tenet Cumanus *conſ. 24. colum. 2.* Plotus *in l. ſi quando, num. 217. in maiori impreſſione. C. vnde vi.* Baeça *de decim. tutor. c. 2. num. 110. cum ſequentibus.* Ioannes Garcias *de expenſis, c. 20. num. 16.* & loquendo in Maiordomo vel Maſario Reipublicæ, qui non recuperavit reliquatum ſuorum prædeceſſorum, idem tenet Bobadilla, *lib. 5. politicæ, c. 4. n 79.* 22

Advertendum † tamen eſt, quod ſi tutor, vel adminiſtrator oneratus, de chirographis, ſchedulis, vel obligationibus ſibi traditis, illas tempore diſpunctæ rationis reddiderit, dicendo ſummas in illis contentas recuperare non potuiſſe, non ex hoc ſtatim de talibus ſummis erit onerandus, quia ſuæ obligationi ſatisfacit, reddendo inſtrumenta, & nomina debitorum minori, vel eius curatori, *vt d. l. ſi tutor conſtitutus,* quia ipſe adminiſtrator habet intentionem ſuam fundatam in hoc, quod fuerit diligens, vt tenet Bart. *in l. tutor, qui repertorium, §. final. poſt depoſitionem, & in l. cum plures. §. final. ff. de adminiſt. tutor.* & ideò minor, vel dominus adminiſtratoris negligentiam probare tenebitur, † vt tenet Bart. *vbi ſupra.* Socinus *conſ. 149. num. 1. lib. 1.* vbi dicit, quod in dubio iſti adminiſtratores præſumuntur diligentes, non verò negligentes, ſaltem tali negligentia, quæ caderet in levem culpam, & eius ſententiam ſequitur Baeça, *vbi ſupra num. 148.* Aiora *loco ſupra citato, deciſ. Genuenſ. 76. num. 8. & 9.* 23

Sed † modo videre libet, qualiter minor, Eccleſia, vel dominus, ſui tutoris, Epiſcopi, ſive factoris negligentiam probare debeat. Et dicendum videtur, quod negligentia probari non poſſit directè per teſtes: negligentia namque, non eſt aliquod ens formatum, quod ſenſu corporeo percipi poſſit, vt tenet Ang. *in l. teſtium. C. de teſtibus.* Menoch. † plures referens *de adipiſcen. poſſ. rem. 7. q. 5.* vbi dicit, teſtes ſimpliciter aſſerentes aliquem negligentem fuiſſe, in aliquo actu peragendo, potiùs iudicare, quàm teſtificare dicendos fore, ex eoq; eorum dicta invalidari poſſe, & eandem ſententiam tenet Maſcard. *concluſ. 1039. num. 7.* facit, quia non entis nullæ ſunt qualitates, *l. nam etſi ſub condit. ff. de iniuſt. rupt.* † Ergo cum iſta negligentia ſit qualitas, non poteſt ſtare ſine ſubiecto, hoc eſt, ſine ente, *l. eius, qui in prouincia. ff. ſi certum petat. l. in teſtamento. ff. de conditio. & demonſtrat.* † Ideoque qui negligentiam probare intendit, eam per indirectum probare debet, articulando illos actus, ex quibus in negligentia fuiſſe, quilibet arbitrabitur, vtputa, quod cum debitores ſolvendo eſſent, tempore, quo venit ſolutio- 24 25 26 27

nis dies, & multò poſt, & cùm poſſet ab illis debitum recuperari tempore congruo, id facere omiſit, debitoresq; interim effectos fuiſſe non ſolvendo, ex tex. *in l chirographis. ff. de admin. tutor. ibi. Si probatum fuerit eos tutores hoc per dolũ, vel culpam prætermiſiſſe, præſtari ab eis hoc deberi.* Vbi Bart. tunc adminiſtratorem in dolo, vel culpa fuiſſe reputat, quando cum poſſet debitores convenire, illud facere neglexit, *per text. iuncta gloſſa in l. 2. C. arbitrium tutelæ.* Damhauder. *de tuto. cap. 7. n. 38.* idq; tenet Baeça, *vbi ſupra n. 111.* & loquendo in negligentia probanda, quam habuit tutor in non collocandis pecuniis pupillaribus. Idem tenet Bartol. *conſ. 102. n. 1.* Angel. *conſ. 70. circa finem.* Maſcard. *vbi ſupra, n. 8.* & ideo pro articulanda negligentia adminiſtratoris ſemper eſt recurrendum ad doctrinam Bartoli, *dicto conſ. 102.*

28 Qualis autem debuerit eſſe adminiſtratoris † diligentia, ad hoc, vt ſuſpicionem negligentiæ excludere, & elidere poſſit, à paucis vſque adhuc diſcuſſum fuit. Evenit namque aſſiduè, quod interim, quod adminiſtratores cum debitoribus vrbanè rem gerunt, ipſi, vel decoquant, vel alias non ſolvendo efficiantur? Et ideò videndum erit, an debitore decocto, vel non ſolvendo effecto, interim quod ex vrbanitate adminiſtrator aliquantulum exſecutionem retardavit, tale damnum adminiſtratori ſit adſcribendum? In qua difficultate dicendum videtur, quod interim, quod adminiſtrator cum debitore vrbano rem gerit, non poſſit dici eſſe in negligentia culpoſa, & ſic aliquid (ratione negligentiæ) ei onerari non debeat, pro debito interim amiſſo. Eſt enim iure conſtitutum, quod antequam creditor debitorem pro debito in iudicio conveniat, priùs extraiudicialiter eum interpellare debeat, *l. quidam Iberus. ff. de ſervitut. vrbanor. & in l. debitores. Cod. de pignor.* Benignè namque, & ſalva congrua honeſtate, ſunt compellendi debitores ad ſolvendum, vt in adminiſtratore fiſci ſtatuit Iuſtinianus *in l. 1. Cod. de commerc. mercator. & in l. 8. tit. 7. part. 5. ibi. E por ende mandamos, que los que vuieren de mandar e recaudar eſte derecho por nos, que lo demande debüe*
29 *na manera.* † Prædicta tamen iura non aperiunt, quando, vel quomodo ſalva congrua honeſtate exigatur, id tamen eleganter dixit Vlpianus *in l. ſi bene ff. de vſuris, ibi. Dummodo non acerbum ſe exactorem, neque contumelioſum præbeat, ſed moderatum, & cum efficacia benignum, & cum inſtantia humanum.* Quod totum ex prudentis iudicis pendebit arbitrio, vt voluit Maſcard. *de probationib. caſu 625. num. fin.* & Bobadilla *lib. 2. politic. cap. 3. numero 19.*

Ego tamen in propoſita ſpecie diſtinguendum eſſe arbitror, inter adminiſtratorem, qui chirographa guarentigia, vel ſchedulam privatam habebat, & eum, qui (tantùm) actione perſonali ordinaria teſtibus probandi

bandi agere intendebat. Primus enim duobus caſibus ad exſecutionem,
& recognitionem ſecundum domini mandatum celeriter percurrere de-
buit, vt quanto citius poſſet, debiti ſolutio aſſecuraretur, ex Dambaud.
loco ſupra citato. † Cum enim mandatum ad recuperandum ſit ſtricti juris, 30
vt in l. ſi procurat. C. de procurat. fines mandati minimè excedere debet, *l. dili-*
genter, ff. mandati. † tenetur namque adminiſtrator prævenire, quod acci- 31
dere poteſt, *argu. text. in l. illicitas, §. ſicuti, ff. de offic. praeſi. l. 2. verſ. Servius*
autem Sulpitius, ff. de origin. iur. ibi. Turpe eſſe patritio & nobili viro cauſas ex-
oneranti, jus in quo verſatur, ignorare: Et in propoſito Valerius Maximus
l. 7. c. 2. exemplo 2. dicit. *Turpe eſſe in re militari dicere, nõ putaram.* Quæ omnia
loquendo in adminiſtratoribus refert Bobadilla *in lib. 3. politic. cap. 3. nu. 42.*
in fi. quod maximè procedit, vbi præſumi poſſet, quod erat periculum in
mora, hoc enim quilibet diligens paterfamilias feciſſet, ne debitor fugeret,
vel decoqueret. Secundo verò caſu licitum eſt adminiſtratori, vrbanè rem
gerere, *vt in d. l. quidam Iberus, & in d. l. debitores.* † Nec intelligas hoc eſſe 32
præciſè neceſſarium, vbi adeſt juramentum guarentigium, vt prius cum
debitore creditor, vel adminiſtrator creditoris loquatur, prout aliquid di-
cere voluerunt. *Ex verbis d. l. quidam Iberus ibi. Qua de re volo cum Ibero*
loquaris. Quia hoc non fuit de mente Iuriſconſulti Proculi, ſed magis de con-
ſilio fuit locutus, vt voluit Accurſius, *in l. debitoribus, & in §. apellamus, verbo*
denunciare, Inſtit. de action. Alberic. *in d. l. creditor. de diſtraction. pig.* Lara *de*
alimentis, §. ſi quis ex his, n. 216. vel poteſt reſponderi ad text. *in d. l. quinam*
Iberus. quod ibi non Proculus Iuriſconſultus, ſed ille qui Proculum per e-
piſtolam conſuluit, prædicta verba putulit, vt eleganter animadvertit Du-
ren, *lib. 2. diſput. c. 8.* dicens, *Perquam ridiculum eſſe dicere, quod prædicta ver-*
ba fuerint à Iureconſulto reſponſa.

Vnde cum procurator ad recuperandum debitum, diligenter, & ſine
cunctatione debeat procedere, *vt in d. l. diligenter. ff. mandati.* neque taci-
tè vel expreſsè poſſit ſolutionem prorogare in domini præjudicium *(vt in l.*
à Divo Pio, §. ſed emptor. ff. de re judic. & in l. ſi procurator, §. 1. ff. de iure fiſci, de-
ciſ. Genuen. 792. n. 3.) dici non poterit, quin adminiſtrator in culpa lata fue-
rit, non conveniendo debitorem ſtatim quod potuit, maximè vbi aliqua
ſuſpicio fugæ, vel fracturæ timeretur: alias ante, etſi exſpectaſſet per ſpatium
decem dierum, non diceretur malè adminiſtraſſe, ſi interim decoctus eſſet
quia non debuit venire debitor cum ſacco paratus, *ex gl. in verbo, confeſtim,*
in §. omnis, Inſtit. de verbor.

Secus † tamen dicendum cenſeo in procuratore, vel adminiſtratore, cui 33
libera à lege, vel ab homine conceſſa fuit. Virtute enim huius clauſulæ
cum

cum libera & generali adminiſtratione, omnia illa facere poſſet, quæ domi-
34 nus, ſi præſens fuiſſet, veriſimiliter ageret.† Ita Bart. *in l. creditor. §. Lucius. ff. mandati. & in l. procurator, cui libera, ff. de procurat. Greg. Lup. in l. 19. tit. 5. p. 1. gl. verbo, Quando tales palabras,* & per conſequens facere poſſet, quæ dominus ipſe, vel quilibet diligens paterfamilias feciſſet, vel facere non recuſaret. Per ſimilem enim clauſulam omnis poteſtas videtur in ipſum procuratorem translata, vt voluit Ang. *in auth. de collat. §. ad hoc prohibemus.* Quod
35 maximè † locum haberet, ſi in mandato diceretur, *concedo tibi poteſtatem adminiſtrandi meum patrimonium, & vt in ipſa adminiſtratione facere poſſis, quæ ego facio, ex tex. in l. 7. tit. 14. p. 5. ibi: Pero ſi en la carta de la perſoneria le fueſſe otorgado libre y llenero poder en demandar y recaudar la deuda, e fazer todas las otras coſas que el ſennor podria fazer ſi fueſſe preſente, entonces bien podria recibir la paga, o quitar el deudo tambien cumo el ſennor que le hizo ſu perſonero.*
36 Tenetq; hanc ſententiam Gutier. † *de iuram. confir. 1. p. c. 50. n. 13.* Vbi refert Monterroſum in ſua praxi dicentem, quod clauſula hæc *cum libera & generali adminiſtratione,* habet vim ſpecialis mandati per ſe, & etiam clauſula *d. l. partitæ. ſupra proximè relata,* & ibi admonet, vt mandatis ad exigendum prædictæ clauſulæ non apponantur, quia illis appoſitis, poterit procurator paciſci cum debitoribus, & facere quitationes, & fidem habere de debitis cōtra voluntatem domini; licet Greg. *in d. l. partitæ, verbo. Quando tales pala-*
37 *bras* dicat, † quod prædicta verba non præiudicant dominis, quoad valde præiudicialia, propter abuſum Notariorum, qui paſſim abſq; contrahentium voluntate, (eiſque prorſus ignorantibus iuxta proprium ſtylum) dicta verba inſtrumentis procuratoriis inſerunt, ego tamen hac in re à communi ſenſu verborum *d. l. partitæ,* diſcedere non auderem, quia licet ita ſcripta eſt, ex iuribus vulgatiſſimis.

38 Limita † tamen prædictam *l. partitæ,* vbi illa clauſula *cum libera, & generali adminiſtratione,* appoſita fuiſſet in procuratorio ad lites dato. Nam etſi dicatur in eo, *facio te procuratorem ad agendum, defendendum, & litem conteſtandam cum libera, &c.* vt quotidie in procuratoriis ad lites per ineruditos tabelliones dici ſolet: illa clauſula *cum libera*; debet referri ad præcedentia tantum, nec virtute, talis mandati poterit procurator debitorem liberare, & cum eo tranſigere, vel obligationem novare, neque terminum ſolutionis prorogare: habet enim ex ea, adminiſtrationem litis, & inſtantiæ, & non cauſæ, vt voluit Bart. *in l. qui Romæ. §. Callimachus n. 2. ff. de verb.* Rod. Suarez *in l. poſt rem iudicatam, verſ. quia, ſupra, nu. 20. Gutierr. loco ſupra citato. num. 15.*

39 Advertendum † tamen eſt, quod etiam ſi procurator, cum libera, (eo

quod

quod vidit debitorem fallitum) partem debiti illi remiſerit, eo tamen debitore ad pinguiorem fortunam veniente, dominus poterit ab illo recuperare, quod virtute talis mandati, procurator cum libera, illi remiſit conditione ob turpem cauſam. Quam ſententiam firmavit Hippolit de Marſil. *ſing. 432.* Iacobus de Arenis, & Roman. Iaſ. & alii *in l. fin. ff. de condiction. ob turpem cauſam*, quorum ſententiam ſequitur, & perpetuo menti retinendam dicit Plotus *in l. ſi quando, nu. 179. C. vnde vi.* vbi dicit, † quod tales libe- 41
rationes factæ per creditores pauperibus debitoribus, de maiori ſumma pro minori, non debent ſervari, ſed adhuc illis ad pinguiorem fortunam venientibus, integra ſumma peti poteſt, non obſtante lege, ſtatuto, vel decreto, quibus cautum eſſet, quod tales conventiones ſervarentur, & ante eum hanc ſententiam tenuit Ang. *conſ. 53. incipienti, in quæſtione propoſita.* Ex quibus deducitur ſingularis intellectus, & limitatio ad tex. *in c. 1. & 3. extr. de pact.* vbi pacta ſervanda fore ſuadetur, & ad tex. *in l. iuris gentium, §. adeo, ff. eod.* † Quatenus dicit, quod ſi maior pars creditorum debitum in parte remittant fallito debitori, alijs præjudicant creditoribus, adhoc, vt ad remittendum pro rata compelli poſſint, quia illud præjudicium ſolum durabit, interim quod debitor in paupertate permanſerit, reviviſcit tamen obligatio, vel vt meliùs dicam, convaleſcit actio, debitore ad pinguiorem fortunam adveniente, quod nota, quia quotidianum.

Poſſet † etiam negligentia adminiſtratori imputari, ſi cum pecuniam 42
pupilli, vel domini, penes aliquem mercatorem depoſuit, ad partem honeſti lucri, virtute mandati cum libera, non examinavit eiuſdem mercatoris mores, patrimonium, & fidelitatem, ſi poſtea reperiatur non ſolvendo; debet enim de damnis ex tali negligentia contingentibus onerari: tenebatur namque examinare, an cum tali mercatore ſolitum fuiſſet contrahere, etiam ſine fideiuſſoribus, & an conſueverit eſſe fidelis in ſuis contractionibus, & in totum perquirere ipſius mercatoris conditionem † Qui enim 43
cum alio contrahit, ipſius conditionem priùs inquirere debet, *l. qui cum alio & ibi.* Decius & Cagnol. *ff. de regulis juris* Caſtrenſ. *in l. 1. §. non autem, ff. de exercit. deciſ. Genuen. 172. num. 7.* & in propoſito eſt *textus elegans in l. quæ ſub conditione. verſ. cæterum, ff. de condit. & demonſtr. ibi. Cæterum debitores, cum quibus ipſe contraxit, non vtique in diem mortis domini ſui fuiſſe idoneos, præſtare cogendus eſt, ſed eo tempore, quo his creditum eſt, eius conditionis fuiſſe, vt diligens paterfamilias eis crediturus fuiſſet.* † Hanc tamen ſententiam temperat, 44
Palat, Rub. *in repetitione ca. per veſtras, §. 7. nu. 3. & 12.* dicens, quod quando mercator, apud quem pecunia deponitur, eſſe de illis, cum quibus pater pupilli, ſive dominus, ſolitus erat traficare, vel apud quem tales depoſitio-

nes facere ſolebat, non ſit neceſſarium amplius perquirere, & examinare illius conditionem. Quinimo & ego dicendum cenſeo, quod ſi talis mercator communi reputatione eſſet idoneus, & fidelis, etiamſi de hoc inquiſitionem non feciſſet per teſtes, quos dicimus, *de abono*, adhuc culpa, vel negligentia illi adminiſtratori imputari non deberet, quia propter bonitatem, & probitatem perſonæ à regulis iuris communis receditur, vt ex multis probavit Iaſ. *in auth. iubemus, à numero 8. ff. de iudic.* nihil enim amplius quilibet
45 diligens paterfamilias requireret, *vt in d. l. quæ ſub conditione.* † Ex cuius deciſ. infertur intellectus ad textum *in l. cum oſtendimus. §. final. ff. de fideiuſſor. tutor.* Vbi cavetur, quod ſi tempore, quo quis in fideiuſſorem accipitur, alius cum idoneum facultatibus eſſe affirmaverit, ipſo poſtea reperto non ſolvendo, tenebitur iſte aſſecurator, ſive abonator de ſuis propriis facultatibus ſolvere, quod ex bonis talis fideiuſſoris ſolvi non potuit: textus enim ille debet intelligi, & limitari, niſi taliter abonatus effectus eſſet non ſolvendo, poſtquàm ipſum idoneum eſſe fideiuſſorem quis affirmavit. Sufficit namque, quod cum communi reputatione idoneus reputatus eſſet pro illa quantitate, pro qua intercedebat, tempore fideiuſſionis, *vt in dicta l. quæ ſub conditione.*

46 Pro † qua ſententia facit, quod eleganter advertit Molina, licet non ſine ſpiritu contradictionis, *de Hiſpanor. primogen. libr. 2. cap. 13. num. 28. & 29.* dicens, quod ſi inſtitutor maioratus iuſſit, vt ſucceſſores in ſuo maioratu, matrimonium contrahere debeant, cum vxoribus claro genere natis, vel talibus, quæ ſint ſine macula, vel labe Iudæorum, Sarracenorum, vel Hæreticorum, ſive noviter converſorum, ſub pœna privationis maioratus, ſi tamen ſucceſſor in tali maioratu, cum tali muliere matrimonium contraxit, quæ tempore contractus matrimonii in civitate, communi reputatione nobilis, vel Chriſtiana vetula reputabatur, & ſi poſtea acerrimè geneologia examinata, de genere Iudæorum deſcendere decoperiatur, non ex eo talis poſſeſſor maioratus veniet privandus, neque negligentia ei imputabitur,
47 circa inquiſitionem, quam facere debuit. † Facit etiam, quia in delictis commiſſis error excuſat à pœna, vt pluribus pro hac ſententia adductis refert
48 Philippus Portius, *lib. 2. concluſ. cap. 11. verſ. 8. limit.* † facit tex. *in broca. in l. 5. tit. 17. part. 7.* vbi cavetur, quod ſi quis fornicetur cum vxorata, quæ tamen communiter meretrix reputatur, non poteſt de adulterio accuſari. Rurſus facit, quod dixit Socinus *conſ. 72. verſic. & facit*, quod ſi adminiſtrator, qui habebat mandatum ad ſolvendum, ſolvat illi, qui communiter reputatur factor creditoris ad recipiendum, & debita recuperandum, & quietandum, etiamſi re verâ mandatum ad recipiendum revocatum habuiſſet

buiſſet à domino, adhuc ratione communis erroris de negligentia non eſſet onerandus, quia ſufficit, quod illi ſolutio facta fuerit, qui communi reputatione procurator ad recipiendum reputabatur. Quam ſententiam probant, *ex textu, in l. eius, qui in provincia. ff. ſi certum petat. ibi. Placebat, debitores quidem, qui ei ſolviſſent, liberatos eſſe, ſi modo ipſi quoque ignoraſſent dominum deceſſiſſe, & in l. ſi quis ſervo. ff. de ſolutio.*

Et † ex ſupradictis in materia inferri poterit, quod ſi tutor, vel curator ſive adminiſtrator generalis cum libera, ab homine, deputavit factorem, qui illum iuvaret in adminiſtratione alicuius magni patrimonii, (quod vtique iudice prius accerſito facere poſſet, *ex text. in l. decreto, & ibi gloſſ. ff. de admin. tut.* Damhauder. *de tutore. cap. 1. de tutorum & curatorum mercede, num. 49. fol. 90.* maximè ratione infirmitatis, abſentiæ, ſive alicuius imminentis cauſæ, vt tenet Ioſeph. Ludov. *deciſ. 4. num. 1.* Bart. *in l. 2. C. de condit. in publicis horreis.*) etiamſi teneatur eligere hominem induſtrium, & ſufficientem, & cui veriſimiliter credi poſſet, *vt in l. eum, qui §. fin. & in l. argentum. ff. commodati.* tenet Beronenſis *cautela 57.* Barba. *in c. 2. colum. 18. n. 81. vt lite non conteſtata.* Felynus *in cap. teſtimonium. columm. 5. de teſtibus.* Alexand. *in l. 2. col. 2 ff. quod quiſque iur.* Iaſ. *in l. 1. num. 22. ff. de eo, per quem factum erit.* Decius *in cap. ſignificante, de appellation.* † Si tamen tutor, vel generalis adminiſtrator elegit in factorem, illum, cuius opera pater pupilli vti ſolebat, vel qui communi reputatione fidelis reputabatur, & ille cum pecuniis recuperatis aufugiat, proculdubio nulla negligentia adminiſtratori imputari poſſet, prout in terminis tenet Fulgoſ. *in d. l. eum, qui. §. fin. ff. commoda. ex tex. in l. 1. ff. quod cum eo. & in d. l. ſi quis ſervo, & in l. fugitivus. ff. de ſolution.* vbi deputans adminiſtratorem † ſolitus alias bona pupillorum adminiſtrare, excuſatur, ſi talis adminiſtrator aliquantulum in adminiſtratione defecit. Facit, † quia vtens opera alicuius, qui à fide dignis fuit approbatus, à negligentia talis electi excuſabitur, *gloſſ. in l. Titio fundus. verbo, actiones circa medium. ff. de condition. & demonſtr.* Barba. *conſ. 1. n. 25. lib. 3.* Alciat. *regul. 3. præſumpt. 2.* Nevizanus *in ſua ſylva nuptia. lib. 4. n. 55.* Tiraq. *de tempe. pœn. cauſa 51. num. 26. & 35.* Aymon *conſ. 319. num. 4.* Menoch. *de recuper. poſſeſſ. remed. 7. n. 17.* Vincentius Carrocius *in tractatu de locato. folio 15. num. 44.* Vbi in praxi ita receptum fuiſſe teſtatur, Et ratio eſt, quia vbi aliquis communiter reputatur diligens, & poſtea negligens reperitur, adſcribitur caſui fortuito, vt tenet Barbatia, *vbi ſupra num. 80.* Vnde cum nemo teneatur de caſu fortuito, vbi culpa non præceſſit caſum, *vt in l. quæ fortuitis. Cod. de pignor. actio. l. 22. & 23. titul. 8. part. 5.* minimè de negligentia huius factoris tenebitur. Ego tamen tali adminiſtratori ſemper conſulendum reputo, vt vel non

49 50 51 52

conſtituat iſtum ſecundùm adminiſtratorem ſine cautione , vel ſi hoc non faciat, ſaltem eum elegat de conſenſu, ſive conſilio propinquorum minoris, quia quando tutor aliquid geſſit ex conſilio coniunctorum pupilli, vel providentiâ iudicis, nunquam præſumitur doloſus, vel negligens, vt tenet Bald. *in l. 2. C. de his, quibus vt indig.* Aym. *d. num. 14.* Damhaud. *vbi ſupra, num.*
53 *41.* & † ſumptus in tali receptore facti in calculo erunt hoc caſu recipiendi, aliàs verò ſecus, vt tenet *ibi num. 44.*

Contrarium tamen ſententiam, imò quod tutor, vel adminiſtrator à dolo, vel etiam negligentia culpoſa non excuſetur , probat textus *in l. ſi procu-*
54 *rator. §. ſi tutores. ff. mandati.* Platea *in l. 2. C. de conditis in publicis horreis.* † Vbi dicit, quod ſi adminiſtrator publici horrei, conſtituit adminiſtratorem communi reputatione fidelem , adhuc non excuſabitur ab emendatione damni ipſius factoris culpa, dolo, vel negligentia illati. Et pro hac ſententia eſt text. *in l. decreto. ff. de adminiſtrat. tutor.* vbi dicitur, quod actor, ſive factor debet nominari periculo tutoris, *& in l. ita autem. §. geſſiſſe, eo titul.* Gregorius Lup. ſequendo ſententiam Plateæ, *in l. 15. tit. 16. part. 6. gloſſ. verbo, enderecar.* Baeça *de decim. tutor. cap. 2. num. 117.* Damhauderius, *vbi ſupra, num. 40.* Et † facit pro
55 hac ſententia textus elegans in ratione ſui. *in l. cum mandato. ff. de minorib. ibi. Imputari debet hoc domino, qui tali commiſit ſua negotia.* Idque tenet Fulgoſ. *in l. Polla. columm. 2. C. de his, quibus vt indign.* vbi Alex. *colum. 2.* Felyn. *in c. cum contingat, limit. 2. de reſcriptis.* Claudius de Saiſello, *in l. non ſolum, §. mor-*
56 *te, colum. 15. verſ. vltra eos, ff. de novi oper. nuntia.* † Et huic opinioni magis inhærendum reputo, ex text. *in d. l. cum mandato,* quia tutor bonus, habetur loco domini, *vt in l. 5. tit. 14. part. 7. ibi. porque ſon como ſennores.* Et hanc ſententiam inclinat Vincentius Carro. *vbi ſupra num. 45.* quatenus dubitat, quod credulitas à fide dignis dicentibus , aliquem eſſe fidelem, & diligentem pro adminiſtrando, ſufficiat ad excuſandum tutorem , qui eum elegit, & nominavit in adminiſtratorem, cum & ipſi tutores, & ſimiles adminiſtratores, teneantur de levi culpa, ex text. *in l. tutori. C. de negot. geſt.* Damhaud. *de tutor. cap. 7. num. 16. fol. 28.* Et certè hæc ſententia in puncto iuris eſt verior , licet in praxi æquior , & humanior videatur pars æſtimativa , multum tamen in hoc poterit prudentis iudicis arbitrium: ipſe enim cautè ſcrutabit, an in dolo vero, vel præſumpto , vel in culpoſa negligentia, talis tutor fuerit, *ex diſtinct. d. §. ſi tutores.*

57 Vlterius † in propoſito dubitatur, *an dolus, vel perfidia imputari poſſit tutori, qui dum teſtator ſuum pupillum hæredem inſtitutum haberet, vel illum inſtituere decreviſſet, ipſe vt ſibi hæreditatem relinqueret procuravit, & eam (in damnum minoris) ſibi acquiſivit?* In qua difficultate dicendum videtur, quod

tali

tali caſu dolus imputari non poſſit tali tutori, neq; de talis hæreditatis emolumento debeat onerari. Quod ex ſequentibus ſuadetur. Primò, quia † tutor 58 non tenetur pupilli vtilitatem proprio commodo anteponere, *l. videamus, §. ſed neq; tutoris. ff. de in litem iurand.* gloſſ. *in l. quidquid. C. arbitrium tutel.* facit, quia charitas benè ordinata incipit à ſeipſo, *l. præſes, C. de ſervit. & aq.* Et in terminis hanc ſententiam tenet Accurſ. *in l. in pupillorum C. de admin. tutor.* Igneus *in l. quatenus. num 55. ff. de reg. iur.* Quibus in locis, & præcipuè *in d. l. quidquid.* Cyn. Salycet. & Alberic. affirmant immobiliter, quod ſi tutor blando ſermone teſtatorem perſuaſit, & introduxit ad hoc, vt ſibi relinqueret hæreditatem, quam ſuo pupillo relinquere priùs decreverat, nihil illicitum facit. Et pro eorum ſententia facit illud notabile Comici dictum: *Proximus re ſum egomet mihi.* Et prædictam ſententiam eo maximè caſu veriſſimam putant prædicti Doctores, ſcilicet, quando conſtaret, quod ſi tutor faceret commodum pupilli, non poſſet facere ſuum. Quam ſententiam tenet Baeça *de decim. tutor. c. 2. num. 129. verſ. reperio tamen.*

Contrariam † tamen ſententiam, imò quod in hoc caſu tutor de tali intereſſe (ratione doli) debeat onerari, tenet gloſſ. *in c. quæcunque verbo, aut neglecti 12. quæſt. 4.* Bartol. *in l. Titio. num. fin. ff. ad municipal.* vbi refert Dynum, tenentem, tutorem, curatorem, Epiſcopum, vel ſimiles adminiſtratores, ad intereſſe (ſaltem) teneri, ſi, dum teſtator ſuo minori, ſuæve Eccleſiæ, aliquid relinquere volebat, illum blanditis perſuaſit, vt ſibi ipſi relinqueret, & eorum ſententiam ſequitur Bern. Diez de Lugo *reg. 198. verſ. 2. limita.* vbi dicit, quod licet teſtamentum blanditiis confectum valeat, tamen primò inſtitutus revocavit à ſecundo, per actionem de dolo. Pro qua ſententia adducit Angel. *in l. 1. ff. de iis quib. vt indign.* quam etiam refert & ſequitur Iaſ. *in l. dedi. §. quanquam. num. 6. ff. de condict. cauſ. dat. per text. in l. non enim. ff. de inofic. teſtam.* dicentem, ſemel obtinuiſſe quandam opulentam hæreditatem, in favorem quorundam fratrum pauperum, quos teſtator quidam hæredes inſtituerat, & cum hoc agnati intelligerent, in tantum perſuaſionibus & blanditiis adſtrinxerunt, & moleſtaverunt; eum aſſeverando ſimul, quod malè faceret, inſtituendo dictos fratres hæredes, quod teſtatorem à prædicta voluntate diſcedere fecerunt, eoſque hæredes inſtituit: qua de cauſa à dictis cognatis, ſive agnatis, hæreditas in contradictorio iudicio fuit avocata. Idque etiam Perulii iudicatum fuiſſe, teſtatur. Pro qua ſententia facit text. *in clem. 1. §. à quibus de privileg.* vbi à Summo Pontifice excommunicantur Prælati, qui teſtatorem volentem vni Eccleſiæ relinquere legatum, induxerunt, vt illum alteri relinqueret.

Neque obſtat, ſi dicatur, quod † blando ſermone licitum eſt aliquem 60

perſuadere in ſui vtilitatem, licet redundet in alterius præiudicium, quia reſpondetur, quod à pari procedunt, vi, vel blanditiis, teſtatorem perſuadere, *l. eum qui. C. de apoſtatis.* vbi æqualiter punitur, qui vi, vel blanditiis, ſervum perſuaſit ad irreligioſam ſectam apoſtaſiæ, quinimo & aliquando perſuaſio plus damni, quam coactio, adferre ſolet, vt *in l. 1. §. quod autem. ff. de ſervo corrupto. ibi, Perſuadere eſt plus, quam compelli, aut cogi ſibi parere.* Quo fit, vt
61 qui virginem † blanditiis & amatoriis verbis ad ſtuprum perſuaſit, non minùs, quam ſi violenter eam ſtupraſſet, puniatur, *l. vnica, C. de rapt. virg.* facit ſingulare dictum Bart. *in l. 1. in princ. verſ. & per hoc dico. ff. de eo per quem*
62 *fact. erit.* vbi dicit, quod † perſuaſio adverſarij eſt iuſta cauſa reſtitutionis in integrum concedendæ. Rurſus facit ſententia Innocent. *in c. petitio. de iure-*
63 *iurand.* dicentis, quod † preces importunæ æquiparantur metui, quoad actus reſciſſionem, & eum ſequitur Socin. *conſ. 263. verſ. confirmantur præmiſſa.* Afflict. *deciſ. 69. n. 6.* Aym. *conſ. 192. n. 12.* vbi ex perſuaſionibus dolum re ipſa interveniſſe profitetur. Ex quibus deſtructa videtur ſententia Bartoli, & ſequacium, quatenus in propoſita quæſtione diſtinguunt, inter perſuaſionem teſtatori blanditiis vel coactionibus factam. Vtroque enim caſu minoris vel Eccleſiæ vtilitati adverſaretur adminiſtrator, & contra iuramentum in inſtrumento tutelæ præſtitum iret tutor, quo vtilitatem minoris aggregare, & damnis obſiſtere, & reſiſtere iuravit, vt *in l. fin. §. omnem. C. de admin. tutor.* Barbat. *in tract. de præſtan. Cardinal. 1. p. q. 30. num. 26. vol. 10.* Iodoc. Damhauder. *in tract. de tutor. cap. 2. num. 8. & 10. & 7. num. 5. ex text. in authent. vt hi qui oblig. ſemper habe. res mino. § fin. & in l. de creatio. C. de epiſcop. audien.* & loquendo in regio tutore, hoc expreſsè cavetur *in l. 3. tit. 15. part. 2.* Quinimo & minoris commodum propriæ vtilitati anteponere debere, probat text. *in l. 12. tit. 16. part. 6. ibi, E que entienda que le recibe mas por pro del moco,*
64 *que de ſi miſmo.* Et ideò dixit Roman. *ſingul. 705.* quod ſi † tutor inſtante periculo non poteſt ſimul & ſemel cuſtodire res proprias & pupilli, debet præferre bona pupilli, niſi res ipſius tutoris ſit pretioſior.

Inter has tamen Doctorum varietates, & Iuriſconſultorum controverſias, diſtinguendum putavit Baeça, *vbi ſupra, d. cap. 2. n. 29.* dicens, quod ſi tutor perſuaſit teſtatori, vt ſibi relinqueret legatum, dum conficeret teſtamentum, in quo ipſum ſimul tutorem nominabat, tali caſu cùm nondum iuraverit, neq; tutor ſit vivo teſtatore, non ſit ab eo avocandum legatum, quia non dicitur dolo verſatus: ſecus tamen, ſi iam erat tutor, & teſtatori volenti minori legare, perſuaſit, vt ſibi rem legatam relinqueret. Quam diſtinctionem ante eum probarunt Cyn. Salyc. & Alberic. *in d. l. quidquid.* Ioan. Andr. *in addit. ad Specul. tit. de iudic. §. generalia. verſ. ſed opponitur.* Ex quibus in puncto

puncto concludo, quod ſi tutor durante tutela aliquid minori acquirere prætermiſit, quod iam erat in potentia propinqua, etiamſi ſibi ipſi acquiſierit, de eo in rationibus ſit onerandus, tanquam de damno ſua culpa minori obveniente, ac itidem periurus ſit cenſendus, vtpote quia directo contra ſuum proprium iuramentum venerit, quo in tutela adſtrictus erat, promittendo, ſi fidelem in aggregando commodo ſui minoris.

Poſſet † etiam onerari adminiſtrator de damno ſui minoris, ſi eo, quod illum, finita tutela, non monuit, vt curatorem acciperet (hocque omnibus modis non procuravit,) minor bona diſſipavit, & diſperdit, vt latè dixi *ſupra cap. 6. num. 92. & cap. 15. num. 38. & 39.* Et in terminis tenet Faber *in l. 1. C. vt cauſæ poſt puber. adſit tutor. Angel. in §. fin. Inſtit. quib. mod. tutel. fin. Alber. in rubr. ff. de adminiſtr. tutor. Boer. in conſuet. Bituricenſib. tit. de iure perſon. §. 8. col. 2. Caſſan. in conſuet Burgun. rubr. 6. §. 4. verbo, enaxe. num. 2. Greg. Lup. in l. 12. tit. 16. part. 6. gloſſ. verbo, devedurar.* 65

Et finaliter, vt hanc doli & negligentiæ materiam vnico verbo annectam dicendum erit, quod quilibet adminiſtrator, ſive voluntarius, ſive neceſſarius, ſive à lege, ſive ab homine datus, non ſolum de damnis ſuo dolo, verum de damnis ſua negligentia contingentibus onerari debet, vt voluit Senatus Genuenſ. *deciſ. 80. num. 4.* Socin. *conſ. 2. num. 10. libr. 1.* vbi dicit, quod adminiſtrator negligens eſt peccati mortalis reus, idque firmavit Aym. *conſ. 132. num. 4.* Quod ego maximè in tutore & curatore verum intelligo, ratione iuramenti in tutela præſtiti, quo ſummam diligentiam promiſit. Caveant ergo adminiſtratores, ne in negligentia reperiantur, quia adminiſtrator negligens in vno, præiudicat ſibi in alio, vt tenet Bald. *in l. ſi à non dominis. num. 2. C. de his qui à non domin. manu. Bartol. in l. item ſi res, ff. de alien. iudic. mut. cauſ. fact. & in l. 3. ff. de vrbanor. rapto. Damhaud. de tutor. cap. 4. num. 38.* Diligens autem paterfamilias ex quibus quis eſſe probetur, eleganter tradit Bart. *in tract. de teſt. n. 83. & 84.* vide illum, quia eſt melior remiſſio de mundo.

SVMMARIA.

1 Actione civili intentata pro reddendis rationibus, ſi adminiſtratores eas reddere detrectant, vel ita illas intricaverunt, vt intelligi & diſpungi non poſſint, an adverſus eos tortura & peti & adhiberi poſſit?

2 Depoſitarius, qui depoſitum negat reſtituere vel rationem depoſiti reddere detrectat, inſtar furis habetur.

3 Tortura locus non eſt, vbi adminiſtrator rationes conturbavit, & intricavit, ſi pro ratione reddenda civiliter, & non criminaliter, actum ſit.

4 Tortura locum non habet, vbi cauſa criminalis civiliter fuit intentata.

5 Per-

5 *Per electionem actionis civilis intentatæ à parte, non præcluditur iudici via criminaliter procedendi, & veritatem ex officio inveſtigandi.*

6 *Actione civili per partem intentata, licet poſſit ad criminalem reddere, non tamen reddere poterit, pendente actione civili.*

7 *Qui non poteſt intentare actionem criminaliter, neque etiam torturam petere poteſt.*

8 *Tortura ad hoc, vt in cauſa civili locum non habeat, duo ſimul concurrere debent, & quod agatur criminaliter ratione admixti delicti, & quod crimen admixtum, ſiue annexũ, ſit tale, vt in eo de ſui natura reus torqueri poſſit.*

9 *Depoſitarius negans depoſitũ, eo quod fur dicitur, ex ipſa negatione torquetur.*

10 *Mercatores, ſive eorum factores decocti, vel falliti, poſſunt torqueri, vt indicent pecunias, vel merces ipſis datas, quas negant habere, & dicunt perdidiſſe.*

11 *Coniectura omnis creſcit contra fallitos & decoctos.*

CAPVT XX.

Doloſus adminiſtrator, qui aut dolo rationes non reddit, vel illas doloſè intricavit, & conturbavit; ita vt veritas apparere non valeat, an pro eruenda veritate torqueri poſſit?

1 NOnnunquam contingere ſolet, quod † iſti adminiſtratores, dolo, vel rationes negent, vel detrectent, vel eas ita intricent, vt penitus veritas earum inveſtigari nõ poſſit, prout in decoctoribus notat Stracha *in tract. de decoctor. part. 3. n. 42.* & ideo videndum erit, an actione civili intentata, adverſus eos tortura peti & adhiberi poſſit? Et dicendum videtur, quod licet hæc actio de rationibus diſtrahendis, civilis & pecuniaria ſit, tamen ſi habeat admixtum delictum, torturæ locus ſit, vt notant Dd. *per text. in c. 1 de depoſito.* vbi ſummus Pontifex loquendo de quodam veniali, qui pecuniam ſibi depoſitam ab Epiſcopo Lodonenſi denegabat, illum furem appellans, ſubdit deinceps per hæc verba: *Nam & iudicibus dedimus in mandatis, vt illum iniquum ſub quæſtionibus ad rationem ponant, etiamſi oportuerit vinculis alligatum, vt dictam pecuniam reddere compellatur.* Et quidem † non immeritò ita conſtitutum eſt, cum depoſitarius, qui depoſitum negat, vel reddere rationem illius detrectat, fur omni iure habeatur, *vt in d. c. 1. ibi: Quocirca ſuademus, vt in illum furem dirigas actionem* Et in tutore, qui pecunias pupilli in vſus ſuos cõvertit, quod fur dici & nominari poſſit, voluit Socinus *conſ. 159. n. 10. verſ. 4. deprehenditur. Iaſ. conſ. 219. col. 2. lib. 2.* & ex hoc poteſt furti accuſari, Roman. *conſ. 118.* Baeça *de decim. c. 2. n. 56.* & notat Iacobin. *in ſua praxi,*

praxi, tit. de actionib. & latè diximus *ſupra, cap. 14. num. 21.* & ex auctoritate *d. cap. 1. de depoſito.* Hanc ſententiam tenuerunt Paris de Put. *in tract. ſyndic. verbo, tortus, c. 5. an in cauſa pecuniaria, num. 1. verſ. qua limita.* Alex. *conſ. 77. num. 8. lib. 1.* Franciſcus Caſon, *in tract. de tormentis, cap. 8. §. de non torquendis in cauſis civilibus. num 1.* Paulus Grillan. *in tract. de quæſtion. quæſt. 7. num. 2. in princ. & in verſ. fallit iſta regula.* Franciſcus Vechius *conſ. 67. num. 23. lib. 1.* Boſſius *in tract. de indiciis & conſiderationibus ante torturam, num. 79.* & prædicta concluſio fundari videtur, *ex l. falſi. & l. damus. l. ad leg. Cornel. de falſis.* & in terminis dixit Caraldinus *de bon. compagn. in tract. de ſyndic. num. 183. verſ. 6.* quod vbi res fuit alicui ad cuſtodiendum tradita, ſi conſtat eam perditam, poteſt ad cuſtodis torturam deveniri, *ex textu ſingulari, iuncta gloſſ. verbo, ſervis, in l. 3. §. 1. ff. de offic. præfect. vigil.*

Contraria † tamen ſententia (imò quod actione pro ratione reddenda civiliter intentata, torturæ locus non ſit) ſuadetur, ex textu *in l. ex libero. & in l. Divus. ff. de quæſtionib.* vbi in actionibus civilibus non habet locum tortura, Guido de Suzaria *in tract. de indiciis, num. 27. ex text. l. maritus, ff. de quæſt.* voluit Bald. *conſ. 6. in fin. lib. 5.* Aymon *conſ. 137. num. 12.* Rurſus † quia adhuc cauſa criminali civiliter intentata, torturæ locus non eſt, idque voluit Boſſius *in pract. crimin. tit. de indiciis, num. 98. verſ. arbitror tamen ſuperiorem.* vbi dicit, quod etſi facilè eſſet apud Regios iudices, concluſionē in practica ſervari, tamen cum de iure vera non ſit, nunquam vidit illam in praxi receptam, ſatisque abſurdum eſſe, vt poſtquam pars elegit viam procedendi civiliter, poſſit ad criminalem convolare, & petere reum torqueri. Inquit enim Boſſius, quod † licet per electionem actionis civilis intentatæ à parte, non ſit præcluſa iudici via; criminaliter procedendi, & veritatem inveſtigandi ex officio (nec iſto caſu iudex procedendo criminaliter, pendente iudicio civili à parte introducto, dicatur attentare, ex Alciat. *conſ. 48. num. 3. lib. 6.* & per Ægid. Boſſ. *deciſ. 400. incip. civilis & criminalis eſt*) benè tamen præcluditur via parti per electionem actionis civilis criminaliter agendi, præſertim quando vtraque actio tendit ad eundem finem, ex Iulio Claro *in pract. §. fin. quæſt. 2. verſ. fin. inc. vlterius quæro.* Rurſus in propoſito dixit Bald. *in l. 1. C. de appell.* quod dato, quod † eadem pars (intentata actione civili) poſſit ad criminalem redire, non tamen redire poterit pendente iudicio civili, quia vna electa & propoſita in iudicio, ſeipſum excludit ab altera, idque expreſsè tenuīt Bartol. *in l. 1. C. quando civil. act. crimin. præiudic. & in l. interdum. ff. de publ. iudic.* Natta *conſ. 138. num. 6. lib. 1.* Proſper Farinac. *de indic. & tortur. quæſt. 32. n. 32.* Lancellot. *de attent. 2. part. cap. 4. limit. 32. num. 24.* vbi teſtatur, ita in Rota fuiſſe reſolutum in vna Cæſar-Auguſtana iuris eligendi

contra Dominum Sarmiento, 27. Maij, 1566. Vtique res eſt expedita, quod ſi non poteſt intentare actionem criminalem, iuxta doctrinam Iulij Clarij, nec poterit petere reum torqueri, iuxta opinionem Boſſij, qui ad hoc allegat Bald. *conſ. 171. colum. 2. volum. 2.* Et ſi dicas, quod id fieri poteſt, minimè tamen poterit, pendente iudicio civili, ex Natta *loco ſupra citato*, ſed neceſsè erit, quod expectet, donec illud expediatur, vel quod iudici interim (ex officio procedenti) adhæreat, iuxta tradita per Alciat. & Ægid. *locis ſupra citatis*, & ſic in omni caſu torturæ locus erit, non in actione civili, ſed in criminali. Et hæc eſt veritas, ſecundùm Proſperum, *vbi ſupra*, vbi teſtatur, nun-
7 quam penes ſuos Romanos contrarium fuiſſe practicatum. Et † quod ſi actione civili intentata peteret pars deveniri ad torturam per iudicem civilem, ex eo, quod de crimine agitur, & iudex reum torqueret, vtique non ſine maximo hominum deriſu, & forſan (etiam) ſuo damno hoc faceret, & hoc in praxi nullam habere difficultatem, idque expreſsè tenet Aymon *loco ſupra citato.* Flamin. Cartar. *in ſua praxi interrogatorij reorum, lib. 4. cap. 1. numer. 22.*

8 Ego tamen in propoſito dicendum arbitror, quod † ad hoc, vt in cauſa civili tortura locum habeat, duo ſimul concurrere debeant, videlicet, quod agatur criminaliter ratione admixti delicti, vt tenet Abb. *in cap. 1. de depoſito.* Anton. Gomez. *3. tomo variar. cap. 13. num. 29. in fin.* Paris de Put. *de ſyndic. cap. an in cauſa pecuniaria, in princip.* Vincentius de Franquis *deciſ.*
9 *276. num. 12.* Secundò, quod † crimen admixtum ſive annexum ſit tale, vt in eo de ſui natura poſſit reus torqueri. Et ita colligitur *ex d. c. 1. de depoſito.* vbi ideò negans depoſitum, torqueri iubetur, quia negando committit furtum, & ſic delictum grave, & ita declarat Franciſcus Vechius *conſ. 67. num. 31. lib. 1.* & eius declaratio eſt vera, quia ſi in delicto non gravi, de ſe conſiderato, tortura non infertur, multò minùs inferri debet, quando eſt annexum cum cauſa civili, in qua regulariter reus non torquetur, & illum ſequitur Farinacius, *vbi ſupra, num. 34.*

10 Ex quibus ipſe infert, *num. 35.* mercatores, † ſive mercatorum factores, campſores, & adminiſtratores fallitos & decoctos poſſe torqueri, vt indicent libros rationum, & pecunias ipſis traditas, quas denegant habere, & dicunt perdidiſſe. Idq; ante eum tenuit Paris de Put. *in tract. ſyndicat. verbo, tortus eſt. inc. an in cauſa pecuniaria.* Hippolyt. de Marſil. *in l. Divus, n. 7. ff. de quæſt. & in praxi, §. expedita. num. 62. fol. 62. in meo*, vbi dixit, hoc eſſe ſingulariter notandum, cum ſæpiſſimè eveniat in facto, Purpur. *in l. ſingularia, n. 94. ff. ſi cert. pet.* Boer. *deciſ. 215. num. 5.* Carrer. *in pract. crim. 2. tractat. de indiciis & tortura. §. circa ſecundum.* in quibus caſibus habeat locum tortura, *poſt num. 21.*

num.24. verſ. & ideo. ex hoc dixit Maſcard. *de prob. lib.2. concl.819. n.38.* Fran. Vechius *conſ. 67. n.25.* Et ratio eſt, quia res iſta habuerit originem à contractu, quia tamen, vt inquit Boerius *loco ſupra cit.* omnis coniectura † creſcit contra fallitos, qui ad mentiendum faciles ſunt, & infamiſſimi, idcirco ex iſta mala præſumptione poſſunt torqueri, quod tamen ſecundum Farinac. *d. n.35.* verum erit, ſi criminaliter agatur, ſecus ſi civiliter, *ex ſupra rel.* 11

SVMMARIA.

1 *Liquidatione accepti facta, vel ex inſtrumentis guarentigiis, vel ex adminiſtratoris confeſſione, an, antequam dati ratio diſpungatur, poſſit pro partitis accepti fieri exſecutio?*

2 *Liquidi ad non liquidum non habet locum compenſatio.*

3 *Ratione incerti, exſecutio certi non retardatur.*

4 *Exſecutio certi propter incerta non retardatur contra tutorem.*

5 *Socius, qui poſuit capitale in ſocietate, illud (ſocietate finita) ſtatim à ſocio, qui eſt ſaxa, repetere poterit, etiamſi nondum ſit liquidatum, an amiſerit vel lucraverit ſocietas?*

6 *Illiquidum exſecutioni mandari poteſt, ſi in eadem inſtantia exſecutionis ius certum liquidari poſſit.*

7 *Capitale ſemper ſaluum præſumitur, niſi damnum ſecutũ vel amiſſio probetur*

8 *Adminiſtrator, ſi tempore ſuſceptæ adminiſtrationis iuravit, finita adminiſtratione, accepta reſtituere, non poterit opponere compenſationem, antequam illa reſtituat.*

9 *Iuramentum obligat præciſè ad factum.*

10 *Obligatus ad factum, licet non teneatur præciſè facere, ſed ſolvendo intereſſe liberetur, non liberabitur à facto præſtando, ſi in tali promiſſione iuramentum intervenit.*

11 *Iuramentum licet regulariter non obliget animam ſucceſſoris, quoad periurium, tamen quoad obligationes & contractus illam ligat.*

12 *Interim quod expenſi ratio non recipitur, non poſſunt capitula accepti, quãtumcunq́; clara, liquida, & guarentigia, exſecutioni mandari.*

13 *Conventus pro reddenda ratione non dicitur in mora, non offerendo, quod debet ante factam liquidationem reliquorum.*

14 *Introitus & exitus, accepta & data ſunt admodũ in ratione connexa, vt nunquam præiudicet confeſſio accepti, niſi videatur & examinetur expenſũ.*

15 *Adminiſtrator non tenetur aliquid reddere, niſi conſtito prius de omnibus acceptis & datis, quod maximè procedit, vbi petitum eſſet, vt quis ad ad reddendum rationem ſederet.*

16 *Ratio eſt quædam accepti & dati commemoratio.*

17 *Dati reputatio & compenſatio tutori, vel alteri adminiſtratori, per judicem*

denegata videtur ex eo, quod viſis & examinatis partitis accepti, illas executioni mandat, non liquidatis partitis dati, quas adminiſtrator in continenti exhibere proteſtaret.

18 *Iudicare, niſi tota lege perſpecta, incivile eſt.*

19 *Adminiſtrator etiamſi inſtrumento ſuſceptæ adminiſtrationis ſe obliget, quod finito officio rationem reddet, & reliqua ſolvet, illa verba non ſortiuntur talem effectum, vt principaliter, & de per ſe aliquid reſtituere teneatur, donec ſimul accepta & data fuerint computata.*

20 *Actus reddendi rationem, ſimultatem & concurſum accepti & expenſi (ſui natura) continet.*

21 *Antequam expenſi ratio videatur, in ſuſpenſo eſt, quanta ſint reliqua.*

22 *Conſequentia hæc non valet: Aliquid pervenit ad manus tutoris, vel ſocij, ergo conſequens eſt, vt ſtatim illud reddere compellatur, finita tutela, vel ſocietate ante redditam rationem.*

23 *Verbum, requirere rationem, quid importet in iure.*

24 *Quando tutor vel adminiſtrator, in inſtrumento tutelæ, vel ſimili, promiſit, finita tutela, accepta reddere, non facta mentione rationis reddendæ, via executiva compelli poterit pro acceptis, antequam data videatur, & examinetur.*

25 *Socius ſi recognovit à ſocio aliquid recepiſſe, & finita ſocietate non exhibet librum ſocietatis, poteſt ſtatim pro illo, quod accepit, exſecutari, & vt bonorum vſurpator habetur.*

26 *Adminiſtrator, qui, finita adminiſtratione, librum rationum & inventarium non exhibet, ſtatim pro quantitate, quam dominus in litem iuraverit, exſecutari poteſt, quinimo, & tutor de periurio punitur, eo quod inventarium facere prætermiſit.*

27 *Mater ſi à ſuis filiis, quos mortuo marito in tutelam accepit, dotē exigere velit, an ceſſavit exactio, & de non reddita filiis ratione tutelæ, illi opponatur?*

28 *Retentio favorabilior eſt quàm actio.*

29 *Uxori dotem repetenti, nullatenus retentio opponi poteſt.*

30 *Matri, quæ renuntiavit omni legum auxilio, an retentio dotis pro filiis obijci poſſit?*

31 *Vitricus ſi conveniatur exſecutive à privigno pro dote materna, & ipſe dicat, quod cum eſſet eiuſdem privigni tutor, ſtatim mortua matre, dotem in ratione tutelæ reputavit, & à ſeipſo exegit, & quod ſic non poteſt pro dote, ſed pro tutelæ ratione (duntaxat) conveniri, an ſit audiendus?*

32 *Legatum factum pupillæ pro dote, ſi recuperetur à curatore ipſius, an poſſit ab eo exigi via exſecutiva, ſtatim quo nupta eſt, etiamſi nondū fuerit cura finita: an verò debeat ſpectari, quouſq; cura finiatur, & ratio diſpungatur?*

CAPVT

CAPVT XXI.

An facta liquidatione accepti, vulgo (el cargo) confeſtim, & antequam capitula dati examinentur, pro partitis liquidis, exſecutari poſſit adminiſtrator?

HActenus † nonnulla circa capitula accepti (vulgo *el cargo*) egimus, & 1
antequam ad capitula dati (vulgo *el deſcargo*) perveniamus, operæpretium eſt, difficilem illam quæſtionem examinare, quæ in hoc ſtatu rationum frequenter incidere & controverti ſolet, ſcilicet, *an facta liquidatione accepti vel ex inſtrumentis guarentigiis, vel reddentis rationem confeſſione, antequam ad dati partitas perveniatur, pro partitis accepti liquidis, vel confeſſatis adminiſtrator exſecutari poſſit?* Et pro parte affirmativæ ſequentia vrgent fundamenta. Primò, quod cum partitæ accepti ſint liquidæ, earum executio non debet retardari, exceptione de non liquidis oppoſita. † Liquidi enim ad non 2
liquidum, non habet locum compenſatio, *l. fin. C. de compenſa. l. 20. tit. 14. p. 5.* Facit ſecundò, quia vbi quis reddendo rationem, ſe debitorem eſſe confitetur, & ſi ab exſecutione debiti confeſſati appellaverit, non auditur, *vt in l. abſtinendum. ff. quorum appella. non recipi.* † Tertiò, quia adminiſtrator, qui 3
opponit de expenſis, vel aliis partitis illiquidis, quid incertum proponit, ſed ratione incerti exſecutio eius, quod eſt certum, non retardatur, *leg. ſtatu liber rationem ff. de ſtatu lib. l. reſiduum, & ibi notant communiter ſcribentes, C. de diſtr. pign.* Igitur ſtatim quod de acceptis per adminiſtratorem conſtiterit, nullo alio inexſpectato, pro illis partitis liquidis exſecutari poterit. Et in terminis hanc ſententiam tenuit Socin. *conſ. 24. col. 11. verſ. & primo, vol. 1. & conſ. 256. col. 3. verſ. aliquando, vol. 2.* † Vbi dicit, quod exſecutio liquidi 4
contra tutorem, non retardatur propter illiquidum ab eodem oppoſitum. Quinimò † & loquendo in rationibus ſocietatis *ibi col. 10. verſ. & ex prædictis*, expreſsè tenet, quod ſocius, qui poſuit capitale in ſocietate, illud (ſocietate finita) ſtatim à ſocio, hoc eſt ab eo, qui eſt *caxa*, exſecutive repetere poterit, non obſtante, quod nondum ſit liquidum, amiſſum an lucratum aliquid fuerit in tali ſocietate. Et eius ſententiam refert & ſequitur Lup. *in l. 10. tit. 10. par. 5. gl. verbo, Perdiendoſe.* Vbi tenet, quod ſententia Socini locum habet, etiamſi non poſitus ſit calculus, vel rationes nedum fuerint reviſæ, cum ſocius intra decem dies, de amiſſione, vel compenſatione, poſſit opponere & probare. Et hanc ſententiam Socini, firmavit Benintendis *in deciſio. Rotæ Veronenſ. 90. n. 3. verſ. Contrarium tenet.* & eam refert & ſequitur Cavalc. *de tutor. & curat. n. 214. verſ. tamen magis. Corneus conſ. 223. 2. pag. Alex conſ. 99. vol. 3. Deciſio Gennenſ. 193. n. 6. Ant. Galleſius in tract. de inſtrumentis ad formam* 5

6 *mam Cameræ, num. 11.* vbi affirmat illiquidum exſecutioni mandari poſſe, ſi in eadem inſtantia exſecutionis ius incertum liquidari poſſit. † Et pro ſententia Socini facit, quia capitale ſemper ſalvum præſumitur, niſi damnum ſecutum, vel amiſſio probetur, idque tenet Alexand. *conſ. 170. numero 9. vol.*
7 *2. Ruinus conſilio 140. column. penult.* & eos refert & ſequitur Rota Genuenſis *deciſion. 71. num. 3. & 124. num. 6. & 173. num. 8.* † Quam ſententiam eo maximè caſu veram reputat Cavalcan. *vbi ſupra.* quando adminiſtrator
8 tempore ſuſceptæ adminiſtrationis iuravit, finita adminiſtratione accepta reſtituere. † Hoc enim caſu minimè poſſet opponi compenſatio, quia iuramentum obligat præciſè ad factum. *Ita Abbas & Canoniſtæ communiter*
9 *in c. veniens de iureiur. Fanus de pignor. 5. part. memb. 5. num. 15.* † Et hanc
10 ſententiam dicit communem Iaſ. *in l. ſi pecuniam, n. 23. in princ. ff. de condict. cauſ. dat.* vbi dicit, quod licet obligatus ad factum non teneatur præciſè facere, ſed ſolvendo intereſſe liberetur, hoc fallit, quando iuraſſet illud facere, quia iuramentum obligat præciſè ad factum, & eum ſequitur Roland. *conſ. 6. n. 32. Ioſeph. Lud. deciſ. Peruſina, num. 8.* Et prædicta ſententia (ex Cavalcano vbi ſup.) non ſolum locum habet adverſus iurantem, verùm & ad-
11 verſus eius hæredes. † Et hanc ſententiam ante omnes tenuit Ang. *conſ. 136. col. 1. Socin. conſil. 38. num. 2. lib. 3.* vbi dicit, quod iuramentum, licet regulariter non obliget, quoad periurium, animam ſucceſſoris, tamen quoad obligationes & contractus eum ligat, & eius ſententiam veram eſſe teſtatur Baberius *de virib. & virtut. iura. verſ. 45. Ioſeph. Ludov. vbi ſupra, nu. 12. Capit. deciſi. 174. num. 11. Afflict. plures pro ea referens deciſ. 381. num. 2.* vbi hanc ſententiam à ſacro Senatu approbatam fuiſſe teſtatur, dicens, quod opinio contraria Bartoli in hoc eſt damnata. Et prædictam ſententiam affirmativam eo maximè caſu ſuſtineri poſſe arbitror, ſcilicet quando adminiſtrator recognoviſſet, confiteretur, vel firmaret partitas acceptas abſque proteſtatione, quod intendit ſe exonerare de prædictis partitis in rationibus, quæ diſpunguntur, ſtatim & in continenti. Quam ſententiam ſignavit noviſſimè vltra omnes Caſtellus à Bobadilla *in ſua eleganti politica prætorum lib. 5. cap. 4. num. 78.* & quidem ſub hac proteſtatione exſecutionis periculum procul dubio poſſet evitari.

12 Contrariam † tamen ſententiam, imo quod interim, quod expenſi ratio non recipitur, non poſſint capitula accepti, quantumcunque clara, liquida, & quarentigia, exſecutioni mandari, tenuit Alexand. *conſil. 192. per totum vol. 7. Iaſ. conſ. 100. vol. 4. Aymon. conſ. 231 num. 16. verſ. vndecimo conſi-*
13 *dero, iuncto nu. 17. Anchar. conſ. 235. nu. 1.* † vbi dicit, quod conventus pro reddenda ratione, non dicitur in mora, non offerendo, quod debet, ante

factam

factam liquidationem, & declarationem reliquorum, idq́ue tenet Faius *de pignor. memb. 1. 5. partis, Avendan. de exequen. mand. 2. p. c. 10. num. 31. Laeca de decima tutor. præſt. c. 2. n 169.* † vbi expreſsè tenet, quod introitus, & exi- 14
tus, accepta, & data, ſunt admodum in ratione connexa, vt nunquam præiudicet confeſſio accepti, niſi videatur expenſum, idq́ue † in ratione tutoris 15
tenet Aym. *conſ. 275. n. 13. verſ. tertio principaliter*, vbi dicit, quod adminiſtrator non tenetur aliquid reddere, niſi priùs conſtiterit de omnibus acceptis & datis, ſoluto ipſi debito ſuo. Quæ † ſententia eo maximè caſu locum 16
haberet, quando in libello petitum fuiſſet, quod quis ad præſtandum rationem ſederet. † Cùm enim ratio ſit quædam dati, & accepti commemoratio, 17
vt in l. ſi quis ex argentarijs, §. rationem. ff. de reddendo, ante liquidatas hinc indè rationes, minimè exſecutio locum haberet, *l. 1. §. præterea. ff. de contra. & vtil. actio. tute. ibi. Præterea, ſi tutelæ iudicio quis conveniatur, reputare poteſt id, quod in rem pupilli impendit: & ſic erit arbitrijs eius, vtrum compenſare, an petere velit.* † Hæc enim dati reputatio & compenſatio, ex eo tutori, 18
vel alii adminiſtratori denegata per iudicem videretur, ſi ſtatim viſis, & examinatis parcellis accepti, illas exſecutioni mandaret, maximè vbi inſtaret adminiſtrator, quod dati ratio reciperetur, & ſic iniquè, & iniuſtè gravaretur in hoc, vt illud, quod retinere, & compenſare iure poſſet, repetere à minore (nova actione) deberet. Quo quid abſurdiùs, quidve rationi, & æquitati magis contrarium? Ex hoc enim tutori officium eſſet damnoſum. Contra textum *in l. ſi quis ex aſſignatoribus. ff. quemadmod. teſtam. aper. & in l. poſt legatum, §. advocatum, & in l. tutorem. ff. de his, quibus vt indign.* Sat enim eſt, quod tutores, & curatores, quam plurima alia damna & incommoda, ex tali adminiſtratione recipiant, quæ recenſet Baeça *vbi ſupra cap. 2. à num. 37. cum pluribus ſequentib.* Et hanc ſententiam tenet noviſſimè Fachineus *lib. 8. controverſiarum Iuris, conſ. 58. verſ. ſed hoc.*

Præterea, & pro hac ſententia facit, quia quemadmodum incivile eſt iudicem, niſi tota lege perſpecta, iudicare, *vt in l. ius civile. ff. de legi.* Sic incivile eſſet adminiſtratorem exſecutare, niſi tota ratione perſpecta, hoc eſt datis, & acceptis examinatis, finis namq́; rationis forſitan à prooemio abhorreret. Et loquendo in depoſitario hanc ſententiam tenet noviſſimè Vincentius Carrocius *in tractat. de depoſito, forma 5. num. 5. fol. 15.* exitus enim acta probat, *l. vt facta §. eventus ff. de pœnis.*

Rurſus † in tantum vera fuit viſa hæc ſententia Alexandro *conſ. 192. n. 1. & 2. volum. 7.* vt dicat, quod etiamſi in inſtrumento adminiſtrator ſe obligave- 19
rit, quod finito officio reddet rationem, & reliqua ſolvet, quod vulgò dicitur *dar cuenta con pago*, adhuc prædicta verba non ſortiuntur talem effectum,

ctum,vt principaliter, & de per ſe teneatur aliquid reſtituere, donec, & ac-
cepta,& data ſimul fuerint computata. Idque tenet Alex. *d.conſ.90.num.1. &*
2. Eo quia rationes ſunt individuæ, *vt voluit Bal.in l.ſi plures, n.17. C. de cond.*
inſertis. Menoch.lib.2.de arbit.caſu 209.n.31. Bobadilla in ſua polit. lib.5. c. 4. n.
20 *72 & 78. Gutierrez de tutel.lib.3. c.1.n.53.* † Et ratio ea eſt, qui cum hic actus
reddendi rationem ſimultatem, & concurſum accepti & expenſi (ſui natu-
ra) contineat, *vt voluit Bald.in Rubrica.C.de fide inſtrum.n.31.* Cuius ſenten-
tia hodie iure regio videtur approbata, ex textu *in l.3.tit.5. lib.9. Recop. ibi.*
Por cargo y deſcargo, antequā expenſi ratio habeatur, in ſuſpenſo erit, quan-
ta ſint reliqua, *vt voluit Aymon.conſ.131.n.5.verſ.tertio quando.* Et hanc ratio-
nem reddit conſultus *in l.mutuis, ff.pro ſocio,* vbi dicit, quod niſi ſocietate fi-
nita & computis factis, non poſſet cognoſci, an ſocietas damnum, vel com-
modum ſenſerit, & per iſtum textum prædictam ſententiam canonizavit
Pariſ. *conſ.90.n.43.lib.1.Pet.de Vbald.in tractatu de duobus fratrib.p.12.n.1. Sa-*
21 *lyc.in l.tamdiu.C.pro ſocio.* † Non enim benè ſequitur: *Tale quid pervenit ad*
manus Titij, tutoris, ſive ſocij, aut alterius adminiſtratoris. Ergò, *condemnari*
debet, vt ſtatim illud reſtituat, ſed omninò exſpectandus eſt exitus redditæ ratio-
nis, vt voluit Benintendis loco ſupra citato n.3. Ex quibus manifeſtè concludi-
tur, quod confeſſio de receptis facta ab adminiſtratore, ipſi non nocet inte-
rim, quod de datis non fuerit recepta ratio, *vt reſolvit Platea in l.1.in fin.n.9.*
C.de apochis publ. idem etiam voluit gl. *in l.Thais. §.libertatem, verbo fuerunt,*
ff.de fideicom.liber. Caſſaneus in conſu.Burg.Rubric 6.§.6.verbo, rendre, n.19. &
eos refert, & ſequitur Baeça de decima tut.c.2.n.170. Cavalc.de tutore, n.214. &
noviſſime Molin.in tract.de retentione, n.323. Bobadilla vbi ſupra d.n.78. Et hæc
ſententia à noſtris Pincianis Senatoribus frequentiſſimè fuit obſervata, &
ſecundùm eam ab ipſis fuit multoties iudicatum.

22 Et tenendo iſtam negativam ſententiam, vtpotè, quia magis rationi, &
æquitati ſit conſentanea, melioribuſque, ac fortioribus iuris fundamentis
fulcita. Non obſtant iura, & rationes pro affirmativa ſententia ſuperiùs coa-
cervata. Et in primis non obſtat text. *in l.fin.C.de compenſa.* quia ille text. de-
bet intelligi, quando creditum, & debitum deſcendunt ex diverſis, & ſepa-
ratis ſtationibus, ſecus tamen eſſet, ſi ex eodem contractu, & qui individu-
am, connexam, & correſpectivam cauſam habet, deſcenderet, prout eſt ſo-
cietas, tutela, & ſimile adminiſtrationis genus, ex qua poteſt dari actio &
directa, & contraria correſpectivè.

Neque etiam obſtat ſecundo text. *in d.l.ſtatu liber rationem,* quia in deci-
ſione illius text. non probatur, quod non retardatur exſecutio debiti certi,
ratione debiti incerti, ſed favore libertatis cavetur, quod ſi ſtatu liber ratio-
nem

nem reddere, & reliqua ſolvere debeat, vt ita conſequatur libertatem, ſolvendo quod eſt liquidum, & cavendo pro illiquido, favorabilis libertas non retardetur. Et hæc mirabilis cautela ad evitandum viam exſecutivam in re liquida & illiquida exſecutivè petita, ſcilicet, quod exſecutatus ſolvat liquida, & offerat, quod facto calculo & liquidatione, debere conſtiterit, ad cuius liquidationem ſe paratum offerat, & ita tenet Afflict. *deciſ. 157. Iaſon in l. quod te mihi, numer. 5. ſi certum petat. Cephalus conſ. 195. Cœpol cautel. 27. & alios refert noſter Baldeſius in addit. ad Roder. Suar. in l. poſt rem iudicatam, limit. 5. num. 2. pag. 226.*

Neque tertiò obſtat ſententia Socini, & ſequacium, quatenus probare intendunt, quod ſocius ſtatim finita ſocietate poteſt exſecutare ſocium, (qui vulgo dicitur, *caxa*) pro ſuo capitali, quia eorum ſententia, nullum habet juris fundamentum, ſimpliciter, & abſolutè intellecta, & ideo eam impugnavit iuſtiſſimè Neguſantinus, *in tractatu de pign. 5. part. princip. membr. 1. numero 17.* vbi refert, ſe contra illam iudicaſſe, & iudicare vidiſſe, & in quolibet adminiſtratore, idem deciſum fuit, in Rota Genuenſi *deciſ. 191. n. 5.* Licet enim in dubio ſit præſumendum, ſocietatem lucratam fuiſſe, & non capitalia perdidiſſe, non tamen ex hoc ſequitur, ergo *quilibet ſocius finita ſocietate (etiam nondum ratione lucri, & damni calculata) poterit ſuum capitale deducere,* cum hic actus reddendi rationem, ſimultatem & connexitatem contineat. Secundò reſpondetur, quod ſi benè ad Socini mentem attendatur, minimè ipſe ſenſit illud, ad quod à prædictis Doctoribus allegatur? quinimo hoc tantum dicere voluit, quod finita ſocietate, & etiam ante liquidatam rationem, ſocius, qui capitale poſuit, poteſt requirere, id eſt, indagare, & ſcrutari, † capitale ſuũ an exſtet, nec ne, & ita illud verbum requirere interpretatus eſt Rota Genuenſis *deciſ. 24. nu. 5. & 6.* Quod nos dicimus, *pedir relacion de cuentas.* 23

Ego tamen inter has Doctorum varietates, & Iuriſconſultorum controverſias, mediam quandam viam, per minores, adultos, vel ſocios, & ſimiles (hac in re) eligi poſſe arbitror, eaque in praxi reſpuendam non eſſe exiſtimo, ſcilicet, quod quando adultus, vel ſocius habet inſtrumentum guarentigium tutelæ, vel ſocietatis, ex quibus aliquid liquidum reſultet, bene poſſit petere via exſecutiva, vt illud ſibi tradatur? quia cum inſtrumentum habeat clauſulas guarentigias, nulli dubium eſt, quin exſecutioni mandari poſſit *ex l. 1. titu. 21. lib. 4. recopill.* Ac rurſus, vt ratio tutelæ, vel ſocietatis non liquidæ reddatur, poterit tamen iudex oppoſita per tutorem exceptione rationis reddendæ, vel compenſationis, (quæ etiam in via exſecutiva locum habet, ex his, quæ notat latè Gutierrez *de iuram. confir. 2. p. cap. 6.*

per totum) partes ad ratiocinandum admittere, ac demum calculatoribus à partibus nominatis in eandem ſententiam venientibus rationes confirmare, & in hac exſecutione pro reliquis vſque ad aditionis ſententiam procedere, iubendo vt pro reliquis duntaxat aditio fiat, & ex hoc magnum minoris diſpendium evitabitur. Et hanc ſententiam, licet non ita clarè & dilucidè explanatam, tenuit Parladorius *lib.2.rerum quotidian. cap.fin. 1.p. §.12. limit. 4.num.34.* vbi addit, quod cum quidam minor virtute cuiuſdam inſtrumenti tutelæ via ordinaria ad rationem reddendam adverſus tutorem ſuum egiſſet, conceſſa fuit illi reſtitutio, ad hoc, vt via exſecutiva pro acceptis rationem peteret, & ita intelligendam reputo ſententiam Socini *in dict. conſ. 24.* quem Parladorius pro ſe allegavit. Secus tamen eſſet, vbi non produceretur inſtrumentum liquidum, & guarentigium, quia hoc caſu via ordinaria agendum eſſet, *ex his quæ notat Aymon. conſ.231.n.6.* Et hæc eſt vera & iuridica prædictarum opinionum conciliatio.

24 Et † prædictam ſententiam amplia, primò, quando in initio tutelæ, vel ſocietatis, adminiſtrator promiſiſſet ſtatim, *finita adminiſtratione, quod accepit reſtituere*, omittendo clauſulam, qua promittunt tutores *finita tutela rationem præſtare*, quia ſi intra decem dies de amiſſione, vel expenſis per tutorem, vel ſocium probatum non eſſet, proculdubio (via exſecutiva) capitale vel quod aliter reddere promiſit, adminiſtrator reſtituere tenetur, *ex his quæ voluit Alex. conſ.192. num.3. quem refert & ſequitur Pet. Surd. deciſ.184. num.9. & Avend. de exeq. mand. 2.p.29. num.5. verſ. ex hoc infertur.* Credo tamen, quod iudex poſſet dare maiorem terminum ad ſe exonerandum.

25 Prædictam † ſententiam amplia ſecundò, vbi tutor, vel ſocius recognoviſſet ſe aliquam ſummam liquidam accepiſſe, librum tamen rationis non exhibuiſſet, quia hoc caſu proculdubio pro partitis ex confeſſione ſua liquidatis, exſecutari poſſet, non expectata amplius dati ratione, *vt voluit Caval. de tutore, d.num.214. & eum refert & ſequitur Molinatus in tractatu de retent. dicto numero 323. verſiculo, ſed quid dicendum,* vbi dicit quod ſi adminiſtrator librum rationis non exhibeat, vti bonorum vſurpator, via exſecutiva ad reſtitutionem eorum, quæ ad ipſum perveniſſe conſtiterit, reliqua reddere compellitur. Et ratio huius concluſionis eſt ſecundum præfatos Doctores, quia cum in inſtrumento tutelæ, promiſiſſet inventarium conficere, librum rationis exhibere, & alia ſolemnia facere, & illud non adimpleverit, optimo iure minor pro liquidis, vel etiam pro his quantitatibus, quas ſibi deberi in litem iuraverit, via exſecutiva agere pòterit, cum iam ipſe non poſſet exonerari ex inventario, vel libro rationum, quem non habet, vel malitioſè occultat, & in rationibus non exhibet. Et hanc ſententiam

tiam ex Matthesila. *ſing. 50.* tenet Plotus *in tractatu de in litem iuran. n. 543. in maiori impreſ. Rolan. conſ. 31. volum. 2.*

Amplia † tertiò, quando talis adminiſtrator promiſit ſub iureiurando, 26
rationem ex inventario, & libro rationum reddere, quia ſi dolo vel malitia, illa inſtrumenta non exhiberet, poſſet adulto, vel ſocio, iuramentum in litem deferri, & pro eo, quod iuratum fuerit, exſecutari. Quinimo & de periurio poſſet criminaliter puniri, neque illum commodum ex tali adminiſtratione habere deberet, *argum. text. in l. ſi quis maior. Cod. de tranſactio.* cuius deciſio, etiamſi in tranſactione loquatur, in quolibet alio contractu locum habet, *vt tenent Bart. & Iaſ. ibi. num. 11. Matthesil. vbi ſupra, verſ. nota magnum, Plotus loco ſupra proximè citato. Phil. Portius lib. 2. concl. c. 10. verſ. 4. amplia. Molinatus vbi ſupra n. 315.*

Sed † obiter ſeſe nobis offert elegans, ſubtilis, & parum agitata quæſtio in 27
propoſito ratiociniorum. Pone, quod mater, quæ filios habebat mariti ſui hæredes, ad ſecundas nuptias, migravit, & ab ipſis tanquam patris hæredibus via exſecutiva dotem poſtulavit, producendo inſtrumenta dotalia; ipſi verò filii ſe opponunt dicentes, quod cum eorum tutelam ipſa mater adminiſtraverit, & nondum illis rationem reddiderit, (quam reddere petunt) non habet locum via exſecutiva, donec inter eos, & matrem prædictæ rationes calculentur: dubitatur modo, *an iudex ſuperſedere debeat in exactione dotis, interim quod prædictæ rationes tutelæ calculantur.* Et quia viam ferro aperit qui per contraria tranſit, quæſtionem hanc ad partes more ſolito controvertere libet, & in primis dicendum videtur, quod filii ſecuram iuſtitiam tueantur. Primò, quia bona materna tàm dotalia, quàm paraphernalia, ſunt filiis pro ratione tutelæ tacitè hypothecata, *vt in l. pro officio. ff. de admin. tutor. l. ſatis notum. Cod. in quibus cauſis pignus vel hypoth. taci. contra. & in l. 16. tit. 9. part. 2.* Ergò cum prædicti filii habeant ius in re, hoc eſt, in bonis dotalibus matris, reſpectu prædictæ hypothecæ, iure optimo maternam dotem, & quælibet alia bona ſua, pro pignore retinere poterunt, interim, quod tutelarum ratio illis reddatur: Hoc namque ius retinendi ab hypotheca naſcitur, *vt tenet Alex. conſ. 156. num. 16. lib. 2. Socin. conſ. 99. num. 9. noviſſimè. Molinatus de retent. q. 41. n. 2.*

Secundò † quia ſi filiis, tempore, quo mater dotem petit, competit actio 28
pro rationibus diſtrahendis, adverſus matrem: & ſic multò meliùs illis dabitur retentio, quæ favorabilior eſt, quàm actio *l. per retentionem. Cod. de vſur. Cephal. conſ. 229. n. 5. Rolan. conſ. 17. n. 8. Bart. & Dd. communiter in l. ſi ſilio. §. ſi vir in quinquennium. ff. ſolut. matri. & in l. emptorem. C. locato. Gutier. de tut. par. 2. c. 3. n. 17. & 18.*

Tertiò, quia eo, quo mater nondùm reddita ratione tutelæ, ad ſecundas pertranſit nuptias, illam lex odio habet, & punit, *vt in l. omnem. C. ad Tertull.* Ergò multo melius filiis retentionem pro reliquis concedere debet etiamſi nondum ſint liquidati, dummodò de proximo poſſint liquidari. Et hoc argumento vtitur Beroius *conſ.37.n.8.volum.2.Socin conſ.126.& 180. Decius conſ.349.n.10.Rolan.conſ.17.n.5.lib.4.Apoſtil.àd Salycetum in l.ſi mater.Cod. qui in cauſis pign. vel hypot.* Et pro hac ſententia vltimò facit, quia vbicumq; circuitus poteſt evitari non eſt ambagibus vtendum, *l cum fundus. §.ſervum tuum imprudens ff.ſi certum petatur*, vbi ex æquitate cauſa evitandi circuitus, datur condictio ei, cum quo negotium non eſt geſtum: quando ergò maiori ratione dabitur hoc caſu retentio, ne partes litibus lacerentur & vexentur.

Pro contraria verò parte, imò quod via exſecutiva à matre pro dote intentata adverſus filios non poſſit prædicta exceptione retentionis, & rationis reddendæ impediri, ex ſequentibus ſuadetur. Primò ex text. *in l. vnica, §. taceat.ff.de rei vxoriæ actione.* Vbi vxori dotem repetenti, nullatenus retentio dotis obiici poteſt, maximè vbi alia actio competere poteſt. Vnde cum in caſu propoſito filiis actio tutelæ competat, *ex toto tit.ff.de contra. & vtili actione tute.* minimè prædicta retentionis exceptio obiici poterit, vel ſi obiiciatur, viam exſecutivam non impediet.

Secundò, quia (*vt ſupra retulimus*) de liquido ad non liquidum non habet locum compenſatio *ex d.l.fin.C.de compen.*ſed retentio eſt compenſatio, *vt tenent Bart.& Moderni in l.divortio.§.ob donationes.ff.ſolut.matrim.* ergò filiorum compenſatio matri oppoſita de non liquido, & ſic de rationibus nondùm calculatis, (licet neceſſariò calculandis) locum nō habebit Et hanc ſententiam in terminis tenuit Neguſ. *de pign. 1. memb.5.par.n.56.* vbi reprehendit Socin. *loco ſupra citato*, dicens, quod non benè reſpondit, *d. §. taceat*, dum intelligit, illum non procedere, quando dos reperitur obligata, vel hypothecata à lege, prout in caſu, de quo agimus, & fortius ſi eſſet expreſsè à matre obligata, quia iſta reſponſio eſt contra dictum *§.taceat, ibi. Sed nec retentio detur in dote.* Et ſecundùm hanc opinionem pluries ſe iudicaſſe, & iudicatum vidiſſe, contra Socini ſententiam, teſtatur Neguſantinus ibi, *quod maximè locum habere ſubdit, quando inſtrumentum eſſet guarentigiatum, confeſſionatum, vel tale, quod ex forma ſtatutorum haberet paratam exſecutionem, reiecta omni exceptione, excepta ſolutionis.* Et hanc ſententiam tenuit etiam Alex. *conſ.94.volum.4.Cavalc.de tutore, n.219.* vbi teſtatur ita iudicatum fuiſſe per Rotam Florentinam, & noviſſimè ſe ita iudicaſſe, contra ſententiam Socin. tenet Gutierrez *de tutelis, lib.2.c.9.n.52.* Et ratio ſupradictæ concluſio-

nis

nis eſt, quia mater petit dotem, ſicut creditrix, ſive, vt quidam Sempronius creditor, & filij petunt bonorum ſuorum rationem à ſua matre, tanquam tutrice. Vnde cum quilibet vno nomine ſit creditor, & alio nomine ſit debitor, & non repræſentent eandem perſonam in credito & debito, non habet locum compenſatio, ac per conſequens retentio, quæ idem eſt.

Cum † tamen rem hanc controverſam ac difficilem conſideraſſet Molinatus *d. tract. de retentione, q. 41.* has Doctorum controverſias conciliare hac diſtinctione intendit, ſcilicet, quod ſi mater renunciavit omni legum auxilio, interim quod rationem cum reliquis præſtaret, quantumcunque inſtrumenti dotalis virtute dotem repetat, non debet audiri, niſi ratione reddita, & reliquis ſolutis, vel cum filiorum debito compenſatis, quia ex vi prædictæ clauſulæ, videtur renunciaſſe auxilio *d. §. taceat.* quatenus dicit, quod adverſus repetitionem dotis non poſſit opponi compenſatio. Si tamen neque tacitè, neque expreſsè omni legum auxilio renunciaſſet, via exſecutiva virtute exceptionis compenſationis rei non liquidæ, non debeat retardari. Credit tamen, quod hoc ſecundo caſu, & ſic (vbi retentioni locus non eſſet) bona dotalia matri tradenda ſint ſub cautione, maximè in caſu, quo iſta mater eſſet iuvenis & talis conditionis, cuius honor & fama ex neceſſitate & egeſtate poſſet maculari, ſeu in aliquo periclitari, ipſumque (hac habita conſideratione) ita iudicaſſe in civitate Vercellarum teſtatur, eò quod eſſet nimis conſonum æquitati. Cui ego addendum puto, iudicem hoc caſu rectè facturum, ſi filiis compenſationem prædictam opponentibus, ſaltim ad liquidandum rationes duorum menſium tempus conſtituatur, interimque (vt ſupradicta inconvertentia evitetur) rationes calculari præcipiat, argum. text. *in l. aufertur. §. qui compenſationem. ff. de iure fiſci. ibi, Qui compenſationem opponit fiſco, intra duos menſes debitum ſibi docere debet.* Pari enim paſſu mulier & fiſcus ambulant. *l. 2. & ibi notat Bart. C. de privileg. fiſci. & in l. 33. tit. 13. par. 5.* Et quod, vbi tempus aſſignatur ad liquidandum adverſus fiſcum, debeat eſſe duorum menſium, tenet Iaſ. *in §. in bonæ fidei. num. 74. Inſtit. de action.* licet contrarium teneat Menoch *lib. 2. de arbitr. caſu 14.* vbi hoc tempus iudici arbitrarium eſſe firmavit. Credo tamen, quod ad minus debeat eſſe duorum menſium, cum ſatis in continenti fieri dicatur, quod fit intra ſpatium duorum menſium, vt notat Iaſ. *in l. ſi arrogatur. num. 10. ff. de adopt.* Sit tamen iudici arbitrarium, ſi expedierit, maius tempus aſſignare pro expeditione rationum. 3

Vltimo in propoſito, alia non minùs elegans & ſubtilis quæſtio ſeſe nobis offert, quam ego in praxi agitavi, & fuit difficillima reputata. Pone, quod vitricus fuit tutor privigni, &, tutela vel cura finita, iſte privignus via exſecuti-

cutiva petit à vitrico, vt ſibi maternam dotem reſtituat, per text. *in l. vnica, §. illo, C. de rei vxor. act.* Vitricus autem ſe opponit exſecutioni, dicens, quod ſtatim, mortua matre privigni, dotem ſibi à matre traditam in ratione tutelæ vel curæ abſcripſit, & per conſequens actio illa, quæ ipſi privigno pro repetitione dotis competebat, fuit ſtatim in actionem tutelæ devoluta, quo fit, vt non via exſecutiva pro actione dotis, ſed ordinaria, pro reddenda ratione tutelæ vel curæ, debeat conveniri. Dubitatur modo, *An prædicta vitrici tutoris exceptio viam impediat exſecutivam, & ordinario iudicio (actione directa tutelæ) debeat conveniri?* Et dicendum videtur, quod via exſecutiva ceſſare debeat, ex ſequentibus. Primò, quia cum mater iſtius minoris mortua fuerit, durante prædicta tutela vel cura, ac ſtatim vitricus effectus fuerit debitor pupilli ſive adulti pro illa dote, ſtatim devoluta ſit actio de dote in actionem tutelæ, quia ſi tutor eſt debitor pupilli ex vna cauſa, ſtatim, accepta tutela, debitum illud devolvitur in actionem tutelæ, *in l. ita autem. §. debitor. ff. de admin. tutor.* Quemadmodum enim tutor à debitoribus minoris exigere debita tenetur, & eodem modo à ſeipſo exigere debet, & à ſe exegiſſe præſumitur, *l. quoties. §. item ſi tempore. & ibi Bart. & communiter ſcribentes, & in l. generaliter. ff. de admin. tutor.* quinimo & in exigendo à ſeipſo nulla datur dilatio, *vt poſt Azonem in d. l. quoties. §. nequaquam. tenuit ibi gloſſ. verbo, fortaſſis. gloſſ. etiam elegans in l. divortio, verbo, diverſum. ff. de negot. geſt.* vbi ex deciſione prædictorum iurium tenet, quod ſi pater pupilli pro tutore fideiuſſit, & facta fuit exſecutio in bonis pupilli, & ex eis debitum ſolutum fuit ab ipſo tutore, actio illa mandati, quam pater in vita adverſus talem tutorem habebat, ratione fideiuſſionis, ſtatim & ipſo iure in actionem tutelæ devolvitur, & duobus menſibus elapſis ſtatim tutor ad pupillare intereſſe, ratione illius pecuniæ, tenebitur, vt latè diximus *ſupra cap. 14. n. 5.* Ergò cum debitũ minori actione dotali, ipſo iure devolutum fuerit in actionem tutelæ, conſequens eſt, vt peti à minore non poſſit via exſecutiva, neq; etiam ordinaria, interim, quod tutela vel cura non fuerit finita. Actio enim ſemel extincta non poteſt ampliùs reviviſcere, *l. qui res. §. aream. ff. de ſolut.* Quod præcipuè locum haberet, ſi ſtatim, quo mater pupilli mortua fuit, tutor in libro rationum deſcripſiſſet, qualiter ipſe ſe debitorem ex illa die conſtituebat pupillo pro quantitate illa dotali, arg. eorum, quæ notat Ioſeph. Ludovic. *deciſ. 61. n. 3. p. 2.* vbi dicit, quod vxor poteſt mortuo viro dicere, quod vult mutare cauſam poſſeſſionis bonorum viri, retinendo illa pro retentione dotis, & non iure familiaritatis, prout antea poſſidebat.

Secundò pro hac ſententia facit, quia ex ſupradicta metamorphoſi, de actione de dote, in actionem tutelæ, non ſolùm non efficitur deterior conditio

ditio iſtius minoris,ſed longè melior,cum ſuæ indemnitati melius ſit proviſum. Cum enim dotis fidejuſſor eſſe non poſſit, *vt in Rubro & nigro C. ne fidejuſſores dotium dentur.* pecunia illa dotalis ſub fidejuſſoribus tutelaribus aſſecuratur, vt *in d.§ nequaquam.in fin.* & tenuit gloſſ.*in d.l.divortio.*

Sed prædictis non obſtantibus, in propoſito dicendum erit, quod interim, quod tutor eſt ſolvendo, & facultatibus non labitur, minori non expedit, vt actio de dote ex ſtipulatu, in actionem tutelæ convertatur, cum ſit privilegiatior, quam actio tutelæ, *ex l.1.ff.ſolut.matrim.ibi, Dotis cauſa ſemper, & vbique præcipua eſt.* Cæterum tutore ad inopiam veniente, minori intereſt, vt in actionem tutelæ convertatur. Quam ſententiam probat eleganter text.*in l.quoties.§.nequaquam.ſupra relata.ibi, Et ego hoc, & ſuperius, ita verum puto, ſi facultatibus labi tutor cœperit, cæterum ſi idoneus tutor fuerit, nihil venire in tutela iudicium* Vbi gloſſ. *verbo & ego.* eo ſolum caſu prædictam metamorphoſin fieri concedit, ſcilicet, quando tutor facultatibus labi cœpit, ita vt iam minori vtilitati (aliter quàm per prædictam transformationem) conſultum eſſe non poſſit. Et ita etiam colligitur ex text. *in l. divortio*, vbi non aliter transformatio vnius actionis in alteram admittitur, quã ſi duo ſimul concurrant, ſcilicet vt debitor à ſe exigere poſſit, & vt inde aliqua domini vtilitas reſultet, & ita latè & eruditè declarat Albericus *in d.l.divortio per totam, & in l. qui eo quod, ff. de donat.* vbi circa transformationis vtilitatem multa tradit exempla pro vera noſtræ quæſtionis cognitione. Tu illum videas, quia non tranſcripſi, ne faſtidioſus videar.

Finaliter in propoſito dubitatur de quadam eleganti, nec non difficili quæſtione, de qua, tempore, quo hæc ſcribo, fui conſultus. Pone, quod aliquis † extraneus, puellæ ſub tutore vel curatore conſtitutæ, mille pro dote 32
vel augmento dotis legavit, & hanc parcellam curator recuperavit, & in libro rationum adſcripſit, deinde puella nupta fuit. Dubitatur modo, *An maritus via exſecutiva petere poſſit, vt dos illa, quam curator virtute legati recuperavit, ſtatim ſibi tradatur, an verò curator iuſtitiam foveat, ſi velit, vt non antea tradatur, quàm cura finiatur, & ratio bonorum puellæ diſpungatur?* Et dicendum videtur, quod prius debeat ratio curæ diſpungi, & reliquatum examinari, quàm curator ad illam dotem præſtandam compellatur, quia, quidquid tutor vel curator pro pupilla recuperat, ſtatim devolvitur in actionem tutelæ, & tempore, quo redditur ratio, (& non antea) tenetur rationẽ eius, quod pro pupilla recuperavit, reddere, ex text. eleganti, *in l.ſi tutor, verſ.& generaliter, ff.de tute.& rat.diſtr.ibi: Abſurdum enim erat, a tutore adminiſtrationis rationem negotiorũ pupilli expoſci, in qua adhuc perſeveraret, l.rationes. Cod.eod.* Cum igitur ratione officij adminiſtratorij recuperaverit, dubium

non

non videtur, quin, donec tutecla vel cura finiatur, ratio reſtitutiove talis legati differatur & ſuſpendatur.

Sed prædictis non obſtantibus, contraria ſententia tenenda erit, vbi conſtitiſſet, quod tutor vel curator tale legatum ad dotem adultæ conſtituendam recuperaſſet. Si enim verum eſt, quod curator poteſt compelli, vt conſtituat dotem ſuæ adultæ, vt *in l. ſi curatores. C. de adminiſt. tutor. l. 9. tit. 11. part. 4.* Cavalcan, *de tutor. n. 276.* & iam dos ab aliquo extraneo fuit conſtituta, & curator confitetur, eam ad hunc effectum relictam fuiſſe, ſolum reſtat, vt ſummariè tradatur adultæ, vel eius marito, cum dos habeatur loco alimentorum, vt ex pluribus probat Abb. *in cap. cum haberet, de eo qui duxit in matrimon. num. 5.* Bart. *in l. fin. de his quib. vt indign. num. 7.* Suarez *in repetit. l. quoniam in priorib. limit. 2 & ad l. ſiri, num. 3.* Tiraquell. *de primogen. quæſt. 62. n. 4.* Everard. *Centuria ſua, cap. 29.* Molin. *de Hiſpan. primogen. lib. 2. cap. 11. nu. 8.* quia alimenta brevi & ſummario judicio ſint præſtanda, vt *in l. ſi quis à liberis. §. ſi vel parens ff. de lib. agnoſcend.* Quinimo & hoc caſu tutor velut depoſitarius quidam cenſetur, cum pecunia illa per teſtatorem fuerit conſignata, ad dotem tali adultæ conſtituendam, pro ſublevandis oneribus matrimonij. Crederem tamen, quod ſi talis curator in exſecutione oppoſuiſſet, quod minor ſibi debitor eſt, eo quod plus pro illa expendit, quàm ex ſuo patrimonio recepiſſet, facienda foret relatio rationum, quæ brevi & ſummario iudicio fit, & ſi conſtitiſſet, aliquid ex pecunia pro dote relicta conſumptum fuiſſe pro neceſſitatibus minoris, pro tanto minus addictio facienda foret. Alias abſurdum eſſet, quod illa puella tam diu indotata eſſet, quàm diu lis ſuper rationibus agitaretur. Et ita in favorem meæ clientulæ fuit in hac Pinciana Cancellaria pronuntiatum, ex doctrina Socini *in d. conſ. 24.* Et ita obtinui, viſa cauſa, licet adhuc in inſtantia ſupplicationis pendeat. Vel ſaltim poſſet legatum illud reſtitui ante rationem redditam, ſub quadam fidejuſſione depoſitaria, ne interim ſtatus matrimonij contrahendi periclitetur.

S V M M A R I A.

1 Pupillus, vel adultus, ſemper à ſuo tutore vel curatore alimētatus præſumitur.

2 Vivere de vento quis non præſumitur.

3 Alitus præſumitur quis à domino domus, in qua moratus vel hoſpitatus fuit.

4 Minor, qui dicit, ſe à tutore non fuiſſe alimentatum, hoc probare debet.

5 Tutores & curatores qualiter minoribus ſuis alimenta miniſtrare debeant.

6 Tutor etiam ſive iudicis decreto aliquando pro ſuo arbitrio minori alimenta miniſtrat.

6 Tutor ſi in libro rationis ſcripſit, quantum aliquibus annis in almentando ſuum minorem expendit, & ſcribere omiſit aliquorum annorum alimenta,

qua-

qualiter ſit facienda computatio illorum annorum, in quibus alimenta minori data, non retulit in libro rationum.

8 *Creditor ſi probet mutuum frumenti, & quantitatem mutuatam non probet, debet quantitas probari per iuramentum ipſius creditoris.*

9 *Tutor ſi minorem (qui non habebat in redditu pro ſe alimentando) ad ſerviendum non poſuit, ſed eius operibus vſus fuit, an operæ cum alimentis compenſari debeant.*

10 *Operæ minorum, à quo tempore, æſtimationem ſeu compenſationem cum alimentis recipiant.*

11 *Pueri operæ an à quinquennio vltra compenſationẽ cum alimentis recipiant.*

12 *Operæ pueriles an alimentis æquivaleant, iudicis arbitrio æſtimatur.*

13 *Pupillus ſi ille ſit, de cuius operibus tractatur, operæ non æſtimantur, quantum locari potuiſſent, ſed pro emolumento, quod ex talis minoris operibus tutor conſecutus fuiſſet.*

14 *Æſtimatio operarum arbitratur penſatus robore, ætate, induſtria, & aliis circumſtantiis eius, qui opera præſtitit.*

15 *Pater, qui filium expoſitum ab alitore revocat, non poteſt compenſare operas illius cum alimentis, niſi à tempore, quo expoſitus decennium implevit.*

16 *Compenſationem lex non admittit, vbi quis infantem egenum vel expoſitum, amore Dei & charitate motus, enutrivit.*

17 *Solvens naturaliter tantum debitum, repetere nequit, quod ſolvit.*

18 *Alimenta an cauſâ pietatis fuerint alicui conceſſa, ex coniecturis iudicatur.*

19 *Si ex coniecturis apparere non poſſit, an alimenta ex charitate præſtita fuerint, nunquam eſt præſumenda donatio alimentorum.*

20 *Donare nemo præſumitur in dubio.*

21 *Expenſæ pietatis intuitu factæ repeti non poſſunt.*

22 *Nobilis ſemper donare præſumitur, niſi contrarium profiteatur vel profitetur.*

23 *Mater, vel avia, tutrix filij, vel nepotis, an petere poſſit in rationibus tutelæ, vt ſibi recipiantur in calculo, alimenta tali filio vel nepoti à ſe præſtita.*

24 *Vbi inter expendentem, & eum, cui expenditur, affectio aliqua ſanguinis vel charitatis intervenit, nulla competit repetitio.*

25 *Matri & aviæ tutrici excomputantur alimenta filio vel nepoti porrecta, & qualiter, & quando.*

26 *Matres & aviæ non dicuntur habere filios vel nepotes in poteſtete.*

27 *Pater ſi erat tutor vel curator filij, & interim illum alimentavit, an talia alimenta illi ſint in calculo tutelæ vel curæ excomputanda.*

28 *Filius ſi ex opere vrbano vel ruſtico poteſt alimentari, pater illũ alere non tenetur.*

29 *Labor patris in adminiſtranda tutela filij adhibitus, an compenſetur cum operibus à filio ſibi præſtitis.*

30 Mater, ſi dum non adminiſtrabat bona filij, illi alimenta porrexit, an hæc alimenta repetere poſſit?

31 Alimenta modica à patre filio præſtita ex affectu & caritate paterna conceſſa cenſentur, ſecus ſi magna, vbi filius haberet bona, ex quibus ſe alere poſſet.

32 Donationem alimentorum non præſumimus faciliter in his, qui præcisè ad alimenta non tenentur.

33 Pater ſi ſcribat in libro rationũ, quod filio præſtat, non præſumitur illi donare.

34 Pater, qui fructus beneficij ſui filij clerici colligit, quod in filio expendit, de fructibus illis expendere præſumitur.

35 Dos & alimenta, quod aliquando à pari procedant.

36 Dos data à patre filiæ (cuius bona ipſe adminiſtrabat) ad hoc ne de bonis patris conceſſa intelligatur, pater debet declarare animum ſuum tempore, quo illam præſtat, qualiter ex bonis filiæ illam concedit.

37 Bartoli doctrina in l.1. §. neque Caſtrenſe, ff. de collat. bonor. num. 8. & eorum qui illam ſequuntur, refellitur.

38 Hæreditas eſt quoddam ius vniverſale comprehendens mobilia, immobilia, & ſe moventia, iura & actiones.

39 Pater adminiſtrator bonorum filij, quidquid expendit pro ipſo filio, in eum alendo, diſciplinas addiſcendo, militiam emendo, & donationem propter nuptias, de eiſdem bonis filij expendiſſe præſumitur, & in calculo fructuum illi eſſe recipiendum.

40 Croti opinio, in l. frater à fratre, num. 124. refellitur.

41 Alimenta à tut. pupillo vel adulto data, non ſolũ in calculo recipiuntur, verũ etiã data cæteris perſonis, quib. de iure minor alimenta tenetur miniſtrare.

42 Tutor in neceſſarias perſonas expendens, de bonis pupilli, non dicitur facere liberalitatem.

43 Avo & proavo ex vtroq; latere pupilli, poteſt tutor pupilli alimenta miniſtrare.

44 Fratri & ſorori pupilli indigentibus, poteſt tutor alimenta de bonis pupilli præſtare, & quid de naturali fratre?

45 Fratri ſpurio pupilli, tutor de bonis pupilli alimenta præſtare non debet.

46 Experſum à tutore in hoſpitandis propinquis vel amicis pupilli, quos aliàs pater pupilli hoſpitabat, in calculo recipitur.

47 Tutor in hoſpitibus nec magnas nec minimas expenſas facere debet, ſed pro facultate patrimonij, & pupilli dignitate.

48 Tutor pro alimentando minore, an poſſit vendere proprietatem bonorum pupilli?

49 Alimentarius ſi ſecundum ordinis ſui gradum poſſit domino ſervire, alimentator ab onere illum alendi liberatur.

50 Minor ſi talis eſſet, prius illum ad mendicandum tutor mittere debet, quàm manus ad radicem ponat.

51 Mino-

51 *Minori nobili (etiam vendita proprietate ſuorum bonorum) dantur alimenta à tutore.*

52 *Nobili alimentario an præſtari poſſint gallinæ, perdices, & alia delicata cibaria, & quid de ruſtico.*

53 *Minori pauperi ſufficit ſingulis diebus dare duas vel tres libras panis.*

54 *Tutor an poſſit pauperi minori delicata alimenta præſtare, c. 22. n. 55.*

56 *Tutor alere & dotare debet ſororem pauperem pupilli, eodem patre natam, & quid de vterina, & an illam bonis artibus inſtruere poſſit.*

57 *Curator clerici de fructibus beneficiorum (vbi alij non ſuperſunt) poteſt ſorores minoris eodem patre natas dotare.*

58 *Dives an pauper ſit minor ad ſorores ſuas dotandas, non conſiſtit in puncto indiviſibili, ſed habet quandam reſtrictionem, vel latitudinem, arbitrio iudicis penſandam.*

59 *Iudex, quem modum ſervare debeat, in alimentis & dotibus conſtituendis de bonis pupilli vel adulti.*

60 *Iudicis arbitrium, quod circa dotis vel alimentorum conſtitutionem verſari debet, latiſſimum, non vero ſtrictum & tenax eſſe debet.*

61 *Iudex dum alimenta de bonis pupilli conſtituit, attendere debet, vt non univerſum redditum conſumat in illis, ſed ſemper ita decernet, vt aliquid ex reddita pupilli ſuperſit.*

62 *Tutor circa alimenta familiarium pupilli, non debet eſſe nimis lautus & ſplendidus, ſufficit namque, ſi illis mediocria alimenta præſtet.*

63 *Tutor ſi famulis ſui pupilli vinum vetus cariori pretio emptum miniſtraverit, cum novum abſq; ſalutis diſpendio viliori pretio emptum præſtare poſſet, ei in calculo non recipitur exceſſus.*

64 *Pupillus ſi ſit de magnatibus nobilibus, vel divitibus, benè poterit tutor vinum vetus ipſius familiæ præbere, etiamſi viliori pretio novum dare poſſet.*

65 *Vinum à tutore pupillo præſtitum, an in calculo recipi debeat?*

CAPVT XXII.

De alimentis tutori, vel ſimili adminiſtratori, in calculo recipiendis.

QVoniam ſuperiori capite adnotavimus, qualiter ratio reddita dici non poſſit, donec de datis (vulgò *el deſcargo*) conſtiterit, quæve fuerint reliqua, demonſtretur: Ideò operæ pretium erit, vt iam ad partitas expenſi in libro rationum, vel in aliis inſtrumentis contentas perveniamus, recteque, aut non rectè expenderit adminiſtrator, arbitremur. Videndum igitur erit, *Quid, quãtum, qualiterve tutor, ſive alius adminiſtrator, in alimentis minoris,*

1 *ſive domini ſui expenderit?* Et † in primis præſupponendum erit in propoſito, quod pupillus, vel adultus, ſemper à ſuo tutore alimentatus præſumitur, niſi contrarium probetur. Ita Alciat. *de præſumpt. reg. 1. præſumpt. 50.* Non enim
2 præſumitur † vixiſſe de vento, vt in propoſito dixit Corneus *conſ. 120. n. 8. lib. 1. & conſ. 45. n. 2. lib. 4.* Ioan Garcia *de expen. cap. 20. n. 23. verſ. adde, quod iſti.* Ex
3 eo namque, quod † quis ſtetit in domo alterius, ab ipſo domino domus præſumitur alimentatus, ita Lara *de alimen. §. item reſcripſerunt. num. 69.* Ex qui-
4 bus clarè deducitur, quod † cum tutores & curatores pro ſe hanc præſumptionem habeant, minor, vel adultus, qui contrarium dicere ſeu obiicere voluerit, onere contrarium probandi aſtringatur, & circa alimenta quotidiana à tutore minori præſtita, (interim) libro tutoris creditur, vt notat Bart. *conſ. 62. incip. lib. 2.* & tenent alij relati à Menoch. *de arbitr. caſ. 173. n. 3.*

5 Quo † autem modo prædicti tutores alimenta pupillis vel adultis præſtare & exhibere debeant, optimè animadvertit Conſultus *in l. ius alimentorum, ff. de alimen. pupill. præſt. & in l. cum plures. §. cum tutor. ff. de admin. tutor. & in l. 20. tit. 16. par. 6.* vbi inquit: *Gouernados deuen ſer los huerfanos de ſus bienes en eſta manera, ca deue el juez del lugar eſtablecer ſegun ſu aluedrio, y la riqueza del moco cierta quantia de pan de vino y de dinero, que le den cada anno para ſuo guierno, y para ſu veſtir del e ſu cōpana, catando toda via que de la renta e de los eſquilmos del huerfano ſalgã eſtas deſpenſas.* & ita tenet Men. *de arb. caſu 273. n. 1.*

6 Aliquando † etiam tutores vel curatores ſine iudicis licẽtia alimenta ſuis minoribus præſtare poſſent, veluti, quando minori damnoſum eſſet, exiguitatem ſui patrimonij detegere, vt in ipſamet *l. partit. ibi, Pero ſi guardador entendiere, que ſeria danno del moco en deſcubrir la riqueza o la pobreza del, e por eſta razon le gouernaſſe de lo ſuyo, expendiendo tanto por el, quanto fueſſe guiſado, o poco mas, por eſta razon: eſtonce dezimos que lo puede hazer, e deuelo deſpues el moco quãdo fuere de edad pagar todo lo que deſta mãere vuieſſe deſpodiẽdo por el.*

7 Pone tamen, quod † tutor exhibet librum rationis, in quo ſcriptum habet, quantum in duobus vel tribus annis cum minore in alimentis expendit, non tamen patet, quantum aliis annis expenderit. Dubitatur modo, *qualia præſumantur fuiſſe alimenta iſtorum annorum, de quibus ratio non pateret, quidve pro quolibet ex his annis illi excomputari debeat?* Et dicendum videtur, quod in hoc caſu debeant coacervari ſummæ alimentorum, illorum trium annorum, de quorum alimentis conſtat in libro, & facta computatione de tribus annis, in quibus alimenta fuerunt ſcripta in libro rationis, tertia pars illarum trium ſummarum pro quolibet anno, in quo de alimentis præſtitis non conſtiterit, præſtanda, vel excomputanda erit, *arg. text. in l. ſi fundum. cum l. ſeq. ff. mandati.* & in eo iudicio hæc erit bona computatio, ſi

toto

toto illo tempore æqualibus alimentis minor indigebat. Verum Caſtrenſis *in conſ.301.lib.2.quem refert & ſequitur Corneus conſ.81.lib.4.Iaſ.in l.admonendi n.58.de iureiur.Lara in tract.de alim.§.Item reſcriptum n.70.fol.240.* dicunt, quod in hoc caſu tutor per iuramentum probare poterit, quantum alimentorum nomine in cæteris annis expenderit. Pro qua ſententia adducit Bart. *in l.admonendi n.40.* idem tenentem ex text. *in c.ex literis de iureiuran. Capolla cautela 273.* Et hanc ſententiam dicit communiter receptam teſte Ripa *in d. l.admonendi n.188.Boerius deciſ.243.n.14.* vbi dicit, † quod ſi creditor probet 8
mutuum frumenti, ſed non quantitatem, debet quantitas probari per creditoris iuramentum. Et eandem ſententiam tenet Alciat. *conſ.422.n.3. Petr. Surd.conſ.24.n.1.* vbi dicit quod ſi ſubſtantia debiti eſt probata, ſtatur iuramento partis, quoad quantitatem, vbi plures alios allegat Cephalus *conſ. 297.n.12.Octavianus Oſaſcus deciſ.96.n.3.*

Advertendum † tamen eſt, quod ſi tutor minorem, qui non habebat in 9
reddita ſuorum bonorum quantitatem ſufficientem ad eius alimenta, non poſuit ad ſerviendum, ſed eius operibus vſus fuit, operæ cũ alimentis compenſari debent. Idque videtur tenuiſſe Accur. *in l.quod ſi artificem,gl.fi.ff. de rei vend.* & eius ſententia partito iure comprobata eſt *in l.fin.tit.12.part.5.ib. Ca guiſada coſa es, que el ſervicio del moco ſe deſquente en las deſpenſas, que ſon hechas en razon de ſu perſona.* Et eandem ſententiam tenuerunt ſcribentes communiter *in l.ſi paterno affectu.C.de neg.geſt.Cuma.conſ.265.n.18.lib.1.late. Lara de alim.§.ſi mater ex n.69.& ibi n.60.* Et hanc concluſionem ad tutores & curatores fore extendendam, probatur ex ipſamet lege partitæ ibi. *Elo que dezimos en eſta ley del padraſtro, entien de ſe tambien de todos los otros homes que go uernaren o que penſaren de los mocos eſtrannos, e que recaudaren ſus coſas.* Et quidem hoc naturali rationi congruit ex tex. *in l.rebus,§.poſſunt.ff. commod.* ibi. *Nam cibariorum impenſæ (naturali ſcil. ratione) ad eum pertinent, qui vtendum accepiſſet,* & ibi gloſſ. *verbo ad eum pertinent,* dicit, quod impenſæ alimentorum cum ſervitio debent compenſari. *Thom.Gram.deciſ.103.n.27.*

Sed † modo videre opus erit, *à qua ætate iſtorum minorum operæ, compenſa-* 10
tionem cum alimentis recipiant. Et inprimis ſciendũ eſt, quod infantis operæ nullam recipiunt compenſationem, eo quod eius opera nulla ſit, *vt in l. arboribus §.de illo.ff.de vſufr.ibi.vel infante, cuius operæ nullæ ſunt.* Cùm ergò infans de iure quis reputetur interim, quod ſeptimum ætatis annum non adimplet, *vt in l. infanti. C. de iure delib.* à ſeptennio vltra compenſationi locus erit, *vt in l.ſi infantis.ff.de vſufr.ibi.poteſt tamen impubes operas dare.* † Et hanc 11
ſententiam tenet Accurſ. *in d.l.arboribus,§.de illo verbo infante,gl.* etiã iuncto text. *in l.certum.ff. de rei vend.* Quinimò, & à quinquennio pueri operam,

compenſationem cum alimentis recipere clarè deducitur, ex text. *in l. fin. ff. de oper. ſervo.* ibi. *Si minor annis quinque, vel debilis ſervus ſit, vel quis alius, cuius nulla opera eſſe apud dominum potuit, nulla æſtimatio fiet.* Ergò à contrario ſenſu, in maiori quinquennio alimenta cum operibus compenſantur. Idque tenet Ambroſius de Vignate à contrario ſenſu *in tract. de vſufruct. num. 190. volum. 9. Cuman. conſ. 87. in fin.* quorum ſententia hodie confirmata videtur iure regio, *argum. text. in l. 11. tit. 12. lib. 2. in nova legum regni collectio. ibi. Ni trayam conſigo hijo ſuyo de mas edád de cinco annos, y ſiendo deſta edad, y antes ſi ſer pudiere, les pongan con perſonas a quien ſiruan.* Ecce igitur, qualiter operæ infantiles, & pueriles à quinquennio vltra æſtimationem recipiunt. Quo fit,
12 vt tutor à quinquennio ætatis pueri † illud præconizare teneatur, vt ſciat, an aliquis eius operibus vti velit, alias ex eo tempore teneatur alimenta cum operibus compenſare, *vt tenet Gram. deciſ. 361.* quem videas, quia benè lo-
13 quitur, *Surd. de alimentis fol. 11. num. 31. column. 3.* An † autem hæ operæ pueriles alimentis æquivaleant, nec ne, viri boni arbitrio æſtimandum erit, *vt voluit gl. 1. in d. l. fi. Corn. conſ. 270. lib. 1. Lara vbi ſupra num. 81.* vbi dicit, quod ſi is, de cuius opera tractatur, pupillus ſit, operæ non æſtimabuntur, quantum locari potuiſſent, ſed pro emolumento, quod ex operis illius tutor habuiſſet, æſtimatio fiet, *argum. text. in l. ſi non ſortem, §. libertus. ff. de condit. in-*
14 *debi.* † vbi æſtimatio operarum fit, penſatis robore, ætate, induſtria, ac aliis circumſtantiis, & ita tenet Petr. Surd. *de alimentis tit. 6. q. 14. n. 21. & eum refert & ſequitur Gutier. de tute. lib. 2. c. 3. n. 46.*

15 Neque † prædictis obſtaret *l. 2. tit. 23. lib. 4. fori,* vbi cavetur, patrem, qui filium expoſitum ab alitore revocat, non poſſe compenſare operas illius filii cum alimentis, niſi à tempore, quo filius decennium implevit. Ex quo nonnulli moderni, ab eo tantum tempore operas puerorum compenſationem recipere exiſtimant, quia prædicto textui dupliciter reſpondetur. Primò, quod cum illud lege fori deciſum ſit, quæ nondum fuit compilata, ex ea argumentum ad decidendum deduci non poteſt, *vt poſt Roderic. Suar. in proœmio leg. fori, tradit Oroſcius in l. de quibus, num. 40. & 97. ff. de legibus. Aviles in cap. prætorum, verbo, guardar. num. 1. & 2. Didacus Perez in l. 4. tit. 4. lib. 1. ordinam.* Vel ſecundò poteris reſpondere, & meliùs, quod prædicta lex fori conſtituta fuit in illo caſu particulari & ſpeciali in favorem illius, qui expoſitum pietate & miſericordiâ motus educavit, & enutrivit, & in odium parentis, qui tanto tempore filium arbitrio fortunæ reliquit, *& ita in terminis reſpondit Lara d. num. 81.*

16 Prædicta † tamen compenſationem lex non admittit, vbi conſtaret, quod aliquis infantem expoſitum, (vel alias egenum) amore Dei, & cha-

ritate

ritate motus enutrivit, eo quod ille, qui aliquid facit amore Dei, retributione Dei contentus eſſe debet, vt manifeſtè probatur *in l.35.tit.12.part.5.*ibi.*Ca pues el ſe mouio a criar el moço por razon de piedad, y de miſericordia: entiende ſe, que lo fizo por auer galardon de Dios, e por ende no es tenudo el moço de dare ninguna coſa por el bien fecho que fizo.* Crederem tamen, quod & ſi nihil pro bono alendi opere, iſte pauper, ſive expoſitus, alitori præſtare teneatur, quãdo amore Dei fuit ad alendum motus, tamen operarum ſuarum ſtipendia minimè repetere poſſit, cum quilibet naturali, ac divina lege benefacienti benè facere teneatur. † Qui enim naturale debitum ſoluit, illud minimè re- 17
petere poteſt, *l.ſi non ſortem. §.libertus. ff. de condict. indeb.* Ex quibus prædictam legem partitæ intelligendam reputo, ita vt & ſi quis in alimentando talem expoſitum, vel pauperem, poſtea divitem effectum, plus aliquid expenderit, quàm eius operæ æſtimentur, talis alitor hoc plus repetere non poſſit, cum iam charitate motus alimenta illa præſtiterit, retributionemque à Deo Optimo capiat, ex illo Pſalmi 40. *Beatus, qui intendit ſuper egenum, & pauperem, in die mala liberabit eum dominus.* † An autem cauſa pietatis talia 18
alimenta fuerint præſtita, nec ne, ex coniecturis apparere poterit, *vt poſt Azonem in Summa C. de neg. geſt. tradit Gregorius Lup. in dict. l. 35. gloſſ. verbo por razon de piedad.* † vbi dicit, quod ſi ex coniecturis apparere non poſſit, 19
nunquam eſt præſumendum animo exercendæ charitatis præſtita fuiſſe alimenta. † Cum nemo donare præſumatur, *ex l. cum de indebito. ff. de probat.* & 20
eandem ſententiam tenet Tiraq. *in l. ſi vnquam, verbo. donatio largitus n. 206. Maſcar. de prob. caſu 982. n. 1. 2. par.* † Crederem tamen prædictam Gregorii 21
ſententiam limitandam fore, vbi iſte alitor eſſet perſona nobilis; is enim animo donandi alimenta, expoſitum aluiſſe, eſt præſumendus. Quia nobilis ſemper donare præſumitur, *vt in c. 1. de donat.* ibi. *Eam ſibi quodammodo legem nobilitas imponit, vt debere ſe exiſtimet, quod ſponte tribuit.* Facit quod notat Otalora *de nobil. 5. par. princ. n. 20. verſ. præterea verb.* vbi dicit, quod veri nobiles inter alias quibus fulgent virtutes, ſunt caritativi, ſinceri, & ſimplices, ſicut columbæ. Et ideò teneo, quod niſi iſte nobilis proteſtaverit, ſe animo repetendi, talia velle miniſtrare alimenta expoſito, non poſſit illa, nec à patre expoſiti, nec ab ipſo expoſito (quantumcunq; divite effecto) repetere. Idque voluit Paul. Caſtr. *in l. is, qui à malitia. ff. de neg. geſt.* vbi dicit, expenſas pietatis intuitu factas repeti non poſſe. *Baeça de decima tut. cap. 4. n. 14.* †
Quis autem expoſitos alere teneatur vide. *c. 15. n. 44.* 22

Sed † modo dubitatur, *an mater, vel avia tutrix filij, vel nepotis poſſit petere in rationibus, vt ſibi excomputentur alimenta filio ſuo, vel nepoti præſtita.* Et 23
dicendum videtur, quod non, quia hæc alimenta præſtita videntur ex affe-

ctione,

24 ctione & pietate materna. † Vbi autem inter expendentem & eum, cui expenditur affectio aliqua ſanguinis vel charitatis intervenit, nulla alimentorum competit repetitio, *l. ſi paterno affectu, & in l. quod in vxorem. C. de negot. geſt. ibi. Sed affectioni tuæ debes expendere*, quibus iuribus privigno, & vxori præſtita, alimenta atque expenſæ in eam rem factæ non repetuntur, & loquendo in matre expendente pro filiorum alimentis, eſt textus apertus *in l. alimenta. C. eo ibi. Quæ filijs tuis præſtiti, non juſta ratione reddi poſtulas, cum id exigente materna pietate feceris.* Quod maximè locum haberet, vbi mater vel avia non proteſtaſſet, quod animo repetendi illa alimenta præſtabat, vt *in l. Nenſenius. ff. de neg. geſt. & in l. 1. Cod. eod.*

25 Sed † prædictis non obſtantibus in caſu propoſito contrarium eſt dicendum, imo quod matri, & aviæ, tutrici prædicta alimenta ſuo filio, vel nepoti præſtita ſint in calculo recipienda, etiamſi non proteſtaverint, animo repetendi illa præſtare, nec donaſſe aliquo modo præſumendum ſit: quia licet regulariter mater, & avia, alimenta filio vel nepoti præſtita donaſſe præſumãtur, *vt in dict. jur.* ſecus tamẽ erit, vbi talis filius, vel nepos ſub tutela, vel cura matris, vel aviæ eſſet interim, quod alebatur. Quia eo caſu de bonis ipſius minoris hæc alimenta præſtita reputantur, ex text. *in d. l. Nenſenius ibi. At in propoſito aviam, quæ negotia adminiſtrabat, veriſimile eſſe de re ipſius nepotis eum aluiſſe.* Et licet hic textus in avia loquatur, idem partito jure in matre conſtitutum eſt *in l. 26. tit. 12. par. 5.* ibi *Madre e abuela teniendo ſus hijos o ſus nietos en ſu poder, deſpues dela muerte de ſu padre delos moços, e teniendo otroſi en ſu poder los bienes dellos, e dandoles a comer, a beber, a veſtir, e a calcar, e a las otras coſas que les fueſſen meneſter, y aviendo ellos tanto delo ſu yo que podrian bien guarecer las deſpenſas que la madre abuela fizieſſen en tales hijos o nietos,*
26 *bien las puedem cobrar de ſus bienes dellos.* Ibi † enim manifeſtè videtur loqui de matre, vel avia tutrice, cũ dicat, *teniẽdo les en ſu poder.* Mater enim, vel avia non dicuntur habere filios, vel nepotes in poteſtate, niſi ratione acceptæ tutelæ, *gl. in l. ſi mater, ff. de vulg. verbo. In pupillaribus. Ang. Agambel. in tractat.*
27 *de teſtam. gl. 85. n. 4. ad fin. Ant. Gom. 1. tom. variar. cap. 4. n. 2.* † Quinimo dicendum videtur, quod ſi pater tutor filij illam alimentaſſet, durante tutela, vel cura, illa alimenta ſibi in calculo eſſent recipienda, maximè vbi filius haberet bona vel eſſet opifex, & ex ſuo labore tam in agro, quàm in vrbe poſſet
28 alimentari, † quia vbi filius opere vrbano, vel ruſtico victum ſibi quærit, vel quærere poteſt, non tenetur pater de ſuo illi alimenta præſtare, *ex Bart. & Ang. in l. 1. C. de mendicanti. Bal. li. 11. Lara de alimen. §. ſed ſi filius, nu. 123. cum tribus ſequentibus*, vel ſaltim præſumendum erit, talia alimenta filio præſtitiſſe animo computandi in rationibus, *ex his quæ notat Baeça de decima, tut.*

c. 4.

*c.4.n.58.& 60.ex text.in dict.leg.Nenſenius,*cum lex non obliget illum ad præſtandum alimenta filio habenti aliàs bona, vel opificium, ex quibus ſe alere poſſit, *vt in dict.§.ſed ſi filius,& in l.6.tit.19.part.4.ibi.Otroſi quando el fiio ouieſſe de lo ſuyo,en que pudieſſe viuir,o ouieſſet tal meneſter, porque pudieſſe guareder vſando den ſin mal eſtança de ſi,eſtonce no es tenudo el padre de penſar del, & in dicta l.26.p.ſupra relata,*quæ licet in matre, & avia loquatur, ampliari poteſt ad patrem ex diſpoſitione prædictæ legis ſextæ ibi: *No es tenudo el pedre de penſar del.* Quod tamen limitandum videtur, vbi filius ſerviret patri; quia eo caſu alimenta cum operibus eſſent compenſanda ex text. *in l. in rebus. §. poſſunt.ff.commoda. ibi. Nam cibariorum impenſæ naturali etiam ratione ad eum pertinent, qui vtendum accepiſſet.*

Sed † in caſu propoſito aliter dicendum cenſeo, ſcilicet, quod cum pater 29 pro adminiſtranda tutela, vel cura bonorum filii, non poſſit decimam capere, *ex his, quæ latè tradit Baeça de decima tutor.cap.4.num.10.cum pluribus ſequentibus,* labor ipſius in adminiſtranda tutela bonorum filii, cum operibus ab ipſo filio illi præſtitis, compenſari debeat, & alimenta rurſus à patre repeti, vel in compenſationem rationum adduci debeant. Quæ ſententia probari videtur ex ſententia Laræ, *in dict.§.ſi mater n.73.* quatenus tenet, quod in provincia, in qua pro tutelæ miniſterio ſalarium conſtitutum non eſt tutori, operæ, quas tutori pupillus præſtat, cum labore ipſius tutoris compenſantur, & ita pupillus in rationibus non poteſt petere ſalarium pro illis. Quod verùm intelligo, quando pater eſſet tutor, vel curator bonorum adventitiorum filii, ex quibus ipſe vſumfructum habet, *ex textu in lege cum oportet, in princ.Cod.de bonis quæ liber.& in lege quinta cum duabus ſequentibus,tit.17. part.4.* Non enim æquum eſſet, vt pater & vſumfructum bonorum filii, & eius operas abſque alimentorum præſtatione perciperet. Vbi autem curator eſſet pater bonorum caſtrenſium, vel quaſi caſtrenſium filii, proculdubio prædicta ſententia locum haberet, ſcilicet, quod ſi pater operibus filii potiretur, hæ operæ cum labore adminiſtrationis patris (decimam ex tali cura non recipientis) compenſari deberent, & ita alimenta filio præſtita à patre in calculum recipi patri deberent, cum ex ſupra relatis pater tutor non teneatur alere filium, qui aliundè habet, vnde ſe alere poſſit.

Vbi † autem mater non adminiſtraſſet, vt tutrix, & filio alimenta exhi- 30 beret, etiam ſi filius haberet redditus ex bonis caſtenſibus, vel quaſi, ex quibus ſe alere poſſet, adhoc vt alimenta ab ipſo filio præſtita in calculo recipiantur, opus erit vt proteſtetur, ſe velle alimenta præſtare, animo repetendi, vel in fructibus computandi, alias autem ex affectione naturali præſtita intelligantur, *vt in d.l.36.tit.12.part. 5.ibi. Pero ſi los mocos fueſſen tan ricos, que*

ouieſſen bien de que viuir de lo ſuyo, e los bienes dellos no eſtuuieſſen en poder de la madre, o dela abuela, e teniendo ella en ſu poder algunos dellos, les dieſſen todo lo que les fueſſe meneſter, faziendo afruentas, que las deſpenſas que faziam en ellos, queriam que ſalieſſen de ſus bienes dellos: en tal manera bien pueden cobrar lo que deſpendieron, e auerlo delos bienes de los moços. Mas ſi la afruenta no fizieſſen, aſſi como es ſobredicho, entonces no podriam cobrar las deſpenſas que hizieſſen deſta manera. Quod ego verum intelligo in expenſis factis in alendo filium, ſi tamen mater expendiſſet in aliis rebus concernentibus conſervationem bonorum filii, ſemper (licet non proteſtetur) præſumitur velle hanc expenſam commodare, & non donare, quia nullus eſt caſus, qui hoc genus deductionis impediat, *l. fundus qui. ff. famil. herciſcun.* In parte autem legitimo adminiſtratore bonorum filii, maior dubitatio eſt, *an ſi habeat penes ſe bona filij, videatur illum alere de illius bonis, an vero de paternis.* Et ſuppoſito, quod pater, quando filius habet, vnde ſe alat, non tenetur ei alimenta præſtare, *vt ſupra retulimus.* Idem dicendum videtur, quod in matre, vel avia, vel alio agnato, vel cognato, qui alimenta præſtare tenetur filio, vel nepoti, vel alteri ex ſua
31 progenie. † Et ideo dicendum videtur, quod ſi modica fuerint alimenta à patre filio præſtita, tali caſu ex naturali affectu, & pietate paterna conceſſa videantur: ſecus autem ſi immodica, & magna. Et hanc differentiam modici & immodici colligunt Bart. Paul. & Bal, *in l. ex diebus, §. fin. iuncta gl. ibi, verbo habere, ſupra ff. de neg. geſt.* † Quam refert & ſequitur Ioan. Garſ. *de expenſ.*
33 *c. 4. n. 24.* vbi dicit, quod in his, qui præciſè ad alimenta non tenentur, non facilè præſumimus donationem, ex tex. *in l. cum de indebito. ff. de prob.* Vnde quia quando magnus fuit ſumptus in alimentando, concurrunt duæ præſumptiones contrariæ, ſcil. affectio paterna, ex qua præſumimus donationem, & magnitudo expenſarum, quæ tollit donationis præſumptionem. Hæ duæ præſumptiones mutuo cõcurſu ſe elidunt, *ex l. divus. ff. de in integ. reſt.* tamen quando modica fuerunt alimenta, prævalet affectio paterna, & ex caritate, & affectione donata cenſentur. *Pet. Surd. latè in tract. de alimentis q. 12. per totam fol. 212.* Et ita intelligenda reputat prædicta iura Ioan. Garſ. quatenus ex caritate, affectione, amicitia, ſive affinitate donationem alimento-
34 rum præſumunt: ſecus autem dicit, ſi fuerunt magna. † Quinimo & quod de parva expenſa dicit, dupliciter limitat, ſcil. niſi pater dum iſta modica alimenta præſtat, proteſtetur expreſsè, ſe has expenſas in alimentis factas à tali alimento, velle repetere. Vel adde, quod idem ſtet, ſi ex coniecturis appareret, vtputa quia pater eas ſcribebat in libro rationum, quia ex hac annotatione in libro facta, præſumitur, non habuiſſe animum donandi, *vt voluit Ant. Gomez in l. 29. Tauri n. 16. verſ. ſecundo lim.* vel ſi pater, vel mater habeat

bona filij, vel propinqui, cui alimenta præſtantur, *ex tex. in l. 36. tit. 12. part. 5.* Et in terminis filij, qui habebat beneficia Eccleſiaſtica, pater qui fructus ex illis colligebat, non præſumatur in rebus, vel alimentis filii, de propriis bonis expendiſſe, tenet Paulus Caſtrenſis *conſ. 412. verſ. ſuper ſecundo in antiqua impreſſione.* † Quæ ſententia confirmatur, quia cum pater ſit adminiſtrator bonorum filii, in dubio præſumitur adminiſtratorio nomine filio 34 alimenta exhibere, *l. cum poſt, §. 1. ff. de adminiſtr. tutor. & in l. ſi poſt mortem ff. quando ex facto tuto.*

Neque prædictis obſtat, quod dos, & alimenta à pari procedunt, *l. ſi cum dotem, §. ſi. autem, ff. ſolut. matr. l. vbi adhuc. C. de iure dotium. Lara de alim. § ſi vel parens, n. 10.* vbi quando pater dat, vel promittit dotem filiæ, cuius bona habet in poteſtate, intelligitur promittere, de bonis propriis, non verò de bonis adventitiis filiæ, quæ penes ſe habet, *ex tex. in l. fin. C. de dotis promiſſio.* Quia hoc ex eo procedit, quia pater præciſè ad dotem filiæ tenetur, & ideo quando pater eſt curator filiæ, eidem dotem ſimpliciter conſtituendo, magis vt pater quàm vt adminiſtrator & curator conſtituiſſe præſumitur, ex tex. *in l. cum pater ff. de iure dotium*, & ita illum textum intelligit *Ant. Gom d. n. 16.* † Et ideo ad hoc, vt ex propria patris ſubſtantia, dos filiæ (cuius bona ipſe adminiſtrat) conſtituta non videatur, ſed magis ex bonis ad- 36 miniſtratis filiæ, neceſſe erit, vt pater, dum dotem conſtituit, proteſtetur, ſe de bonis ipſius filiæ conſtituere velle. Nam hæc proteſtatio donationis præſumptionem excludit, vbi pater de ſuo filiam, vel alimentare, vel dotare non tenetur, prout eſt, quando de ſuo dotari, vel alimentari poteſt, *vt voluit Ioan. Boſquius in tractatu de legitim. nupt. lib. 5. n. 26.* licet contrarium velit Aiora *de part. 3. p. q. 14. n. 48.*

Neque † intelligas, quod eo tantum caſu pater filium alere velit de bonis propriis filii, quando habebat adminiſtrationem ſui peculii caſtrenſis, vel 37 quaſi, & conſiſtebat in pecunia, prout aliqui ſenſerunt, (& malè) cum Bart. *in l. 1. §. neque caſtrenſe, n. 8. ff. de collat. bono.* Greg. dicens eius ſententiam notabilem *in l. 5. tit. 15. part. 6. verbo, las expenſas.* Quia etiam ſi pater non haberet peculium caſtrenſe, vel quaſi caſtrenſe, ſive bona adventitia filii in pecunia, ſemper ex eiuſmet filii bonis alere illum, vel in ſtudiis conſervare eſt præſumendus, *vt voluit Paul. Caſtrenſ. vbi ſupra, Anton. Gomez d. n. 16. verſ. advertendum. Ioan. Garſ. d cap. 4. num. 2.* Et ratio eſt, quia ſi animus patris de iure cenſetur fuiſſe non donandi de ſuo, ſed de bonis, quæ adminiſtrabat ipſius filii, nihil intereſt, fuerint illa bona in pecunia numerata, an in bonis aliàs immobilibus, mobilibus, vel ſe moventibus. Rurſus hæc ſententia confirmatur manifeſtè ex text. *in l. fin. ff. de petit. hære. Vbi filius, (inquit Scævola)*

à patre emancipatus, ſecundum conditionem teſtamenti matris adijt hæreditatem, quam pater, antequam filium emanciparet, poſſedit, fructusq; ex ea percepit, ſed erogationes in honorem filij, cum eſſet tentator fecit, quæſitum eſt, comparatus ſit pater reſtituere hæreditatem, habitâ ratione eorum, quæ in eum erogavit, an filius, nihilominus perſeverans petere hæreditatem, doli mali exceptione ſubmoveri poſſit. Reſpondi, & ſi non exciperetur, ſatis per officium Iudicis conſuli. Ex quo textu manifeſtè colligitur, quod expenſæ factæ à patre pro filio, videantur factæ de hæreditate filii, quam pater poſſidebat & adminiſtrabat, non verò de bonis ipſius patris: quinimo, & patrem cum his expé-
38 ſis fructus velle compenſare. † Igitur ſi hoc fit patre poſſidente hæreditatem filij, & hæc hæreditas eſt quoddam ius vniverſale, comprehendens bona mobilia & immobilia, iura & actiones, *vt in l. nihil aliud ff. de verb. ſignific.*
39 non eſt admittenda reſtrictio, de qua per Bart. *in d. §. neq; caſtrenſe.* † Sed indiſtinctè eſt tenendum, quod quidquid pater adminiſtrator bonorum filij, pro ipſo filio alendo, diſciplinas addiſcendo, militiam emendo, & donationem propter nuptias præſtiterit, de eiſdem, bonis filij conceſſiſſe videatur, & in calculo ipſi patri ſit recipiendum.

40 Neq; † etiam eſt admittenda diſtinctio Croti *in l. frater à fratre, nu. 124. ff. de condict. indeb.* quatenus diſtinguit, an pater ſit dives, an plures habeat filios, vel an ſumptuum rationem ſcripſerit, nec ne, quia adhuc indiſtinctè eſt intelligendum, in vtilitatem filij (cuius bonorum adminiſtrationem habet) de bonis ipſius filij, non verò de paternis expendiſſe, & ita adverſus Crotum tenet Pinel. *in l. 1. nu. 69. in fine Cod. de bonis matern.*

41 Præterea † non ſolum alimenta pupillo, vel adulto data à tutore, vel curatore, in calculo tutori erunt recipienda, verum etiam alimenta data patri, matri, ſorori, & cæteris aliis perſonis, quas de iure minor alere tenebatur, ex text. *in l. 1. §. ſed nonnullos ff. de tute. & ratio. diſtr. vbi gloſſa, verbo, præſtiterit,* dicit quod tutor in neceſſarias perſonas expendens, non dicitur liberalita-
42 tem exercere, ſed magis debitum ſolvere. † Debet enim tutor bonam fidem
43 agnoſcere, *vt in l. quoties §. ſicut ff. de admin. tut.* Et hæc ſententia non ſolum locum habet in alimentis patri, & matri pupilli præſtitis, verum in alimentis avo, & proavo ex vtroq; latere minoris à tutore conceſſis, *vt in l. 5. tit. 29. part. 4. Molin. de primog. lib. 2. c. 15. n. 66.* neque iſtis nimia egeſtate laborantibus alimenta præcisè per iudicem eſſent decernenda. Sed tutor, vel curator
44 ipſe, illos alere, boni (tamen) viri arbitrio, poſſet ex text. *in l. qui filium ff. vbi pupil. educa. debeat.* † Et in fratre & ſorore etiam naturali indigentibus, hoc
45 ipſum probavit Molin. *d. c. 15. n. 64. de quo latè per Pert. Surd. de alim. q. 25. fol. 21. per totam, Ioan. Garſ. de expenſ. c. 3. n. 34.* † Hoc tamen quod de fratre dictũ eſt

eſt limitat Aret. *conſ.48.n.3. Menoch.li.2.de arb.caſ.173.n.8.* dicẽs quod ſi frater eſſet ſpurius, alimenta à tutore illi præſtita, non eſſent in calculo recipienda per judicem. Molin. *vbi ſupra, n.65.* Alios etiam caſus, in quibus tutor de bonis pupilli, vel adulti, aliquibus alimenta miniſtrare poteſt, congerit Ioan. Garſ. *vbi ſupra,* & Petrus Surd. latiſſimè, *vbi ſupra, per 129. quæſtion tract. quibus alimenta ſint præſtanda.* quam in propoſito videre vtiliſſimum erit.

Quinimo † ſi quid expendiſſet tutor in hoſpitandis propinquis vel ami- 46
cis minoris, quibus eius pater hoſpitare & paſcere ſolebat, illi in calculo recipiendum eſſet, maximè ſi hoc auctoritati & dignitati minoris decens eſſet, vt *in l. cum plures. §. cum tutor, ibi. Nonnunquam etiam exteris, ſi hoc pupilli expedierit, præſtabit, ff. de admin. tutor.* Non tamen † tutor nec minimas, nec 47
magnas expenſas in his hoſpitibus facere debet, ſed pro facultate patrimonij & pupilli dignitate, vt *in d. §. cum tutor, ibi: Pro dignitate natalium conſtituet, & in l.16. tit.16. part.6. in fin.* Nec opus erit, vt pro his expenſis faciendis iudex adeatur, ſed ſufficit, vt boni viri arbitrio illas faciat, maximè, quando extraordinariè & inopinatè fiunt.

Advertendum tamen eſt tutori, quod † ad præſtandum prædicta alimen- 48
ta, nullo modo poteſt vendere proprietatem rerum pupilli, ſed potiùs debeat minorem ſuum ad ſerviendum ponere, prout in eo, qui ex vſufructu ſuorum bonorum aliquem alere tenetur, tenuit Mencha. *li.2. de ſucceſſ. creat. §. 20. num. 311.* vbi dicit, quod ſi † alimentarius ſecundum ordinis ſui gradum 49
poſſit domino ſervire, alimentator ab hoc onere alendi liberabitur, & eum refert & ſequitur Lara *de aliment. in §. ſed ſi filius, num.128.* Quinimo ſi † ta- 50
lis eſſet minor, cui mendicare fas eſſet, tutor illum prius ad mendicandum mittere poterit, quàm vt manus ad radicem pro alendo illum ponat, vt voluit Alberic. *in l. ius alimentorum, ff. de alimen. pupil. præſtan.* vbi teſtatur, hoc etiam multos & magnos viros ſenſiſſe, vbi † minor non eſſet nobilis, quia 51
hoc caſu etiam vendita proprietate, à tutore ipſo ali deberet. Et eum refert & ſequitur Greg. Lup. *in l.20. tit.16. part.6. gl. verbo, del moço. & in l.24. tit.9. part.6. verbo, los bienes.* Et pro prædicta ſententia pondero textum ſingularem, *in l.2. tit.7. lib.3. fori, ibi: Mantengalos de los fructos.* per quem ita tenet *Baeça de decima, cap.10. num.16. & in l.20. tit.16. part.6. ibi: Catando toda via que de la renta del los eſquilmos ſalgan eſtas diſpenſas, &c.*

Si tamen fructus & redditus ad illum pupillum nobilem alendum non ſufficerent, proculdubio illum in ſervitio alicuius ex ſupradictis dominis, tutor ponere deberet. Eſt enim intelligenda prædicta ſententia ſecundum doctrinam Menchacæ ſupra relatam, quia nobiles etiam minores, Regi, Ducibus, Comitibus, Marchionibus, quinimo & aliis nobilibus ſibi præ-

cellentibus ſervire dedecus non eſſet. Neque in iis obſtaret, quod quæſtus mercenarij ſordidus eſt, vt docet Cicero *li.2. Offic.* quia ibi loquitur de mercenario, qui dietim in opificio, ſive vrbano ſive ruſtico laborat. Non verò noſtris temporibus alicui ſordidum eſſet, ſi ſecundam ſui ſtatus indigentiam ſive in bello, ſive in pace, Regi vel alteri nobili, vel etiam magno diviti ſerviret. Qua in re tutori conſulendum erit, vt iudicem de ſtatu rerum pupilli vel adulti certioretur, vt cognita eius indigentia, quid in hoc faciendum ſit, prudenter ſtatuat.

Sed modo dubitatur, *An ſi tutor vel curator ſuo minori gallinas, capones, ſive perdices, & alia delicatiſſima cibaria præſtitiſſe profiteatur, idq; in libro rationum ſcripſerit, hoc illi ſit in calculo recipiendum?* In qua difficultate diſtinguendum cenſeo, an iſte minor ſit nobili genere natus, & in ſimul dives, an verò ſit plebeius, vel agricola, licet dives. Primo enim caſu, ſcilicet quando
52 nobilis † erat & dives, cibaria illi præſtita, quantumcunque delicata, in calculo eſſent recipienda; ſecus verò ſi ruſticus eſſet; hic enim ali debuit in pane, cœpa, & allio, & non in delicatis cibariis, vt voluit Accur. *in l. ſervis vrbanis. ff. de leg. 3. & in l. idem quæ §. idem Labeo. ff. mandat.* vbi dicit, † quod
53 nobili alimentario præſtari debeant in alimenta, gallinæ perdices, & arietina caro; ruſtico verò allia, cœpæ, caſeus & legumina, gloſſ. etiam *in cap. epiſcopus. 10. q. 2. & in cap. nobis, de iure patronat.* Et huic opinioni aſſenſere Tiraquel. *de nobil. quæſt. 10. num. 187.* Crot. *in l. ſi conſtante. num. 15.* Abb. *in cap. cum omnes, num. 9. de conſtit.* Et loquendo in his, quibus minor tenetur ex
54 ſuo alimentare, tenet Lara *vbi ſupra, num. 40.* vbi dicit, quod † homini, ſive minori pauperi, ſufficit præſtare ſingulis diebus, duas vel tres libellas panis, *argum. l. iudices. C. de epiſcopali audient.* quam legem dicit menti tenendam Sebaſt. Sapia, *in addit. ad Abb. in d. cap. cum omnes.* Quinimo etſi tutor minori ſuo ruſtico, & pauperi, delicatos cibos porrigeret, venialiter (ſaltim) peccaret, *cap. vnum oratorium, §. criminis, 25. diſtinct.* quem textum ſingularem, & penitiſſimis memoriæ arcanis tradendum, dicit Tiraquel. *vbi ſupr.* Petrus Surdus *de alimentis, quæſt. 18. num. 13. fol. 161.*

55 Sed vlteriùs dubitatur † *An ſi tutor de bonis pupilli, vel curator de bonis adulti, vel alius adminiſtrator ſorori minoris, vel ſui domini, alimenta vel dotem conſtituit, eamve bonis artibus inſtituerit, an quod ita illi præſtiterit, ſit in cal-*
56 *culo recipiendum?* In qua difficultate reſolutivè dicendum erit, quod † tutor alere & dotare tenetur ſororem pauperem pupilli, eodem patre natam, vt voluit Accurſ. *in l. non omni C. de adminiſt. tut. gl. ſi. & in l. cum plures, §. cum tutor, verbo, alio patre, ff. eod.* Et hæc Accurſij ſententia communis eſt, teſte Guil. Bened. *in repet. cap. Rainutius, verbo dotem, n. 71.* Iacob. de S. Georgio *in l. pro-*

in l. profectitia, §. ſi filius. ff. de iure dot. & eos ſequuntur Coraſ. *in l. qui liberos. ff. de ritu nupt. n. 63.* Paulus de Monte pico *in repet. l. in quartum, n. 66. ff. ad leg. Falcid.* Tiraq. *in l. boves, §. hoc ſerm. limit. 9. n. 14. ff. de verbor. ſignific.* Pinell. *in 3. part. n. 110. C. de bon. matern.* Padilla *in authen. vſq. n. 82. C. commun. de lega.* Suarez *in l. quoniam in prioribus. limit. 2. n. 10. verſ. vbi autem.* Bald. Novel. *de dote 6. part. privil. 16.* Anton. Gomez *in l. 47. Taur. n. 75.* Damhaud. *de tutore, cap. 5. n. 51. cum ſeqq.* Molin. *de primog. lib. 4. cap. 6. & 7.* Micres *de maioratu, 4. part. quæſt. 1. limit. 2. & quæſt. 27. & 28.* Covar. *lib. 2. variar. cap. 16. & lib. 3. cap. 6. ad fin.* Segura *in l. cohæredi. §. cum filia de vulgari.* Lara *de alim. in §. idem ſcripſit, n. 92.* Baeça *de non melioran. filia. cap. 8.* Gregor. *in l. 6. verb. Que la non pudieſſe vender. col. 5. verſ. quando vero tit. 6. part. 6. & in l. 18. tit. 16. part. 6. gloſſ. verbo, caſar alguna.* Quæ ſententia manifeſtè de iure Regio probatur *in d. l. 18.* ibi, *Non deuen los guardadores dar ni vender, ni enagenar ninguna de las coſas del huerfano, que ſea raiz, fueras ende ſi lo fiziere alguno por pagar deudas, que vuieſſe dexado el padre del huerfano, o por caſar algunas de las hermanas del moco.* Et licet hic textus indefinitè de ſororibus pupilli loquatur, tamen non debet extendi ad alias ſorores, quàm eodem patre natas. Vbi licet (tandem) cogitandum relinquat, elegantiùs huic obiectioni reſpondit Lara, *vbi ſupra, n. 94.* dicens, quod virtute huius indefinitæ propoſitionis, diſpoſitio prædictæ legis partitæ, non debeat ad vterinam etiam ſororem extendi, cum leges partitæ trahi debeant ad ius commune, à quo effluxerunt, vt noſtrates affirmant. Vnde cum de iure communi poſteriores leges per priores intelligi debeant, ex text. *in l. non eſt novum. ff. de legib.* non eſt credendum, prædictam legem partitarum ius commune primævum ampliùs voluiſſe in perniciem minorum. Et ſic prædictam legem partitæ, de ſorore conſanguinea, non verò de vterina locutam fuiſſe reputat. Et eandem ſententiam tenuit ante eos Ioan. Lupus de Pala. Rub. *repet. cap. per veſtras. §. 20. n. 6. verſ. item frater.* vbi expreſsè tenet, quod frater non tenetur ſororem vterinam dotare, licet eam alere teneatur, & noviſſimè eam tenet Ioan. Gutierrez *de tutel. part. 2. cap. 3. n. 34.* Et quod illi ſit in calculo recipiendum, quidquid expenderit inſtruendo ſororem pupilli bonis moribus, probat text. *in l. qui filium. vbi pupillus educari debeat.* quem ita intelligitur Gutier. *d. c. 3. n. 117.*

Quinimo † etſi quis eſſet curator clerici, & clericus non haberet alia bona, quàm fructus beneficiorum, poſſet ex illis prædictæ ſorori conſanguineæ dotem conſtituere, vt voluit Lara *in dict. §. idem reſcripſit num. 95. ad medium*, vbi dicit, quod cum clericus magis adſtrictus ſit pietatis oneribus, quàm laicus, vti tradunt Doctores *in cap. 1. de empt. & vend.* ſi clericus patrimonium non haberet, de redditibus beneficij, illi dotem conſtituere eſſet 57

com-

compellendus, Gutierrez *de tutel. lib.2. c.3. n.39.* & quia ipſe latè de hoc agit, ad eum convenit, caſu occurrenti recurrere. Caveat tamen adminiſtrator,
58 ne prædictam dotem ex ſuo capite conſtituat, quia † cum hoc, an aliquis ſit dives vel pauper, ad conſtitutionem dotis, non conſiſtat in puncto indiviſibili, ſed habeat quandam reſtrictionem vel latitudinem, arbitrio iudicis penſandam, vt voluit Pala. Rub. *in repet. rubr. de donat. §. 11. n. 11.* Covar. *lib. 2. variar. cap. 6. n. 6.* Ioan. Garſ. *de expenſ. cap. 3. n. 48. verſ. exiſtimo ergò.* Menoch. *lib. 2 de arbitr. cap. 65. n. 2.* tàm dotes, quàm alimenta à iudice ſunt taxanda, *vt in l. 1. §. ſed nonnullos. ff. de tutel. & rat. diſtrah.* Bart. *in l. ſi quis à liberis. in princ.* Lara *de alimen. §. ſed ſi filius. n. 5. & 6.* vbi ponit modum, quem iudex ſervare
59 debet, in iſtis alimentis conſtituendis. Et quod † alimentorum & dotium conſtitutio à tutore facienda, arbitrio iudicis fieri debeat, congruaque & competentia alimenta & dotes eſſe debeant, conſiderata dotantis facultate ac dignitate, atq; etiam patriæ conſuetudine, voluit Conſultus *in l. quæro. ff. de iure dot.* & per illum text. ita tenuit Bart. *in l. ſi conſtante. n. 48. ff. ſolut. matri. & in authent. quod locum. n. 2. C. de collat.* Molin. plures alios referens *lib. 2. de primog. cap. 15. n. 39. & 40.* vbi dicit, quod hoc iudicis arbitrium, quod circa dotis ſeu alimentorum conſtitutionem & aſſignationem verſatur, latiſſimum, non verò ſtrictum & tenax eſſe debet, & idem tenuit *in lib. 1. cap. 18. n. 6. verſ. aut agimus.* Quod tamen non intelligo, abſolutè eſſe tenendum, ſed
60 cum grano ſalis intelligendum, ſcilicet, quod † licet iudex tali alimentario præſtare teneatur alimenta, ſecundum formam traditam *in l. 5. tit. 23. part. 7. verſ. E aun dezimos.* ibi, *Que ſe entiende, que le deuendar lo que vuiere meneſter tambien para comer, como para beuer, como para veſtir e para calcar, e aun quando enfermare las coſas que vuiere meneſter para recobrar ſu ſalud, ca todas*
61 *eſtas coſas ſon meneſter para la vida del home.* Semper tamen iudex † attendere debeat, vt non vniverſum redditum patrimonij in hæc alimenta pupilli, vel alterius alimentarij conſumat, ſed alimenta ita decernat, vt aliquid ex reddituu patrimonij ſuperſit pupillo, *ita text. iuncta gloſſ. verbo redditum in l. ius alimentorum. ff. vbi pupill. educ. deb.* Lara *d. §. ſed ſi filius. num. 7.*

62 Neque † etiam iſte tutor vel adminiſtrator circa alimenta familiarium pupilli debet eſſe nimis lautus & ſplendidus: ſufficit enim, ſi illis alimenta me-
63 diocris pretij ſubminiſtret. Vnde ſi tutor famulis pupilli vinum vetus præſtaret, cum novum abſque ſalutis diſpendio illis poſſet miniſtrare, illi in calculo non eſſet recipiendum illud, quod plus in veteri, quàm in novo expendit, vt tenent Bart. & Platea *in l. iubemus. la primera. C. de eroga. mili. anno.* Roman. *ſing. 375.* Iodoc. Damhaud. *in tract. de tutore, cap. 7. num. 65.* Quod ta-
64 men verum intelligas, vbi † pupillus non eſſet de magnatibus, vel titulatis,

aut

aut multum divitibus: huiuſmodi enim famulis iure optimo vinum vetus miniſtrare poterit, vt in terminis tenet Decius *in l. 3. col. 1. ff. ſi cert. pet.* quam ſequitur Purpuratus *ibi, n. 15.* & eos refert & ſequitur Padilla *in l. præſes. n. 17. C. de ſerv. & aq.* Vinum autem à tutore pupillo præſtitum, neutiquam erit in calculo recipiendum, quia puer nutritus vino, nunquam pervenit ad bonum finem, ita gloſſa illa marginalis, *in l. qui filium. ff. de aliment. pupil. præſt.* niſi aliqua iuſta cauſa, vt infirmitatis, vel convaleſcentiæ, adeſſet.

SVMMARIA.

1 Tutor tenetur bonam fidem agnoſcere, & debita minoris ſolvere.

2 Tutor, ſi adverſus chirographarios, & veros minoris creditores temerè litiget nomine ſui pupilli, vel adulti, nomino proprio in expenſis condemnatur.

3 Adminiſtrationem cum libera habentes, non ſolum civiliter, verum & naturaliter (tantum) debita aliquando ſolvere poſſunt.

4 Exſecutor teſtamenti an debita per defunctum præſcripta ſolvere poſſit?

5 In foro eccleſiaſtico non curatur de iure civili, in rebus tangentibus ad exonerationem animæ defuncti.

6 Adminiſtratores (regulariter etiamſi liberam habeant) naturaliter tantum debita ſolvere non poſſunt.

7 Adminiſtrator fiſci ex ſuo capite nedum denarium ſolvere poteſt.

8 Adminiſtrator etſi generalem cum libera habeat, illa generalis poteſtas intelligitur reſtricta ad cauſas tantum, quæ iuris neceſſitatem habent.

9 Mandantem ad id mandatum extendere, non eſt veriſimile, (ad quod ipſe compelli non poteſt.)

10 Teſtator ſi iubeat exſecutori teſtamenti, vt omnibus ſuis creditoribus ſolvat, non tenetur illi ſolvere, qui inſtrumentum elidibile habet.

11 Adminiſtrator ſolvere poteſt debitum domini, de quo conſtat per vnum teſtem, & creditoris iuramentum.

12 Iudex, qui arbitrum in cognoſcendo habet, an bonam fidem in iudicando agnoſcere poſſit?

13 Arbiter ſolam æquitatem præ oculis habere debet.

14 Conſcientia impellit homines ad ſolvendum quod debent.

15 Teſtator ſi jubeat vt debita ſua ſolvantur, credere debet iudex, quod voluit, vt etiam naturaliter tantum debita ſolverentur.

16 Vbi æquitas ſolum eſt attendenda, ſolvi debet, quod ex ſola naturali obligatione debetur.

17 Lis ſi cum minore vel domino ſit agitata, & videtur Advocato dubia, metu futurarum expenſarum, non debet adminiſtrator cedere liti, & negotium indefenſum relinquere, alias de damno ob eius negligentiam evenienti oneratur.

 18 Ad-

18 *Adminiſtratori ſi conſtet, quod pater pupilli aliquibus annis aliquam quantitatem annui redditus ſolviſſet, an ex hoc ſolo bonam fidem agnoſcere debeat, & ſolvere teneatur, antequam fiant expenſæ litigando.*

19 *Stare poteſt ſimul, quod quis ſit in quaſi poſſeſſione aliquid recipiendi, vel ſolvendi, & tamen debitum non ſit.*

20 *Syndicus univerſitatis, qui videt ſuam civitatem inquietari pro cenſu, vel tributo, vel aliqua alia præſtatione, cuius debitum ignoratur, in lata culpa dicitur, ſi antequam tale debitum ſolvat, non inquirat, debitum fuerit, nec ne?*

21 *Maſſarius, ſive maior domus civitatis, non debet eiuſdem civitatis debita ſolvere, niſi de mandato iudicis & decurionum.*

22 *Syndici univerſitatis licet habeant mandatum cum libera à lege, adhuc ſine iudicis mandato, bonam fidem ſolvendo, agnoſcere non poſſunt.*

23 *Officialis publicus non poteſt ſolvere unum nummũ, ex æquitate ſui capitis.*

25 *Officialis publicus nihil ſolvere debet de ærario, niſi de mandato iudicis, & decurionum.*

26 *Officialis, ſive maior domus Reipublicæ, etſi eo, quod ſolvit, ſine liberatione à decurionibus, & judice lata compenſare non poſſit in rationibus, quod ita ſolutum eſt, poterit tamen actione negotiorum geſtorum, vel de in rem verſo illud à communitate repetere.*

27 *Major domus Concilij non poteſt ſolvere correctori ultimum tertium ſalarij, niſi ſimul cum liberatione ei tradiderit teſtimonium, qualiter ſervaverit pragmaticam circa plantationem & conſervationem montium.*

28 *Syndicus univerſitatis ſolutionem liberationum recuſare non debet.*

29 *Cõcilium civitatis, & judex, qui malè aliquid liberaverunt de bonis Reipublicæ, an debeant pro rata conveniri pro mala liberatione.*

30 *Adminiſtrator ſi in ratione dati producat inſtrumentum debiti ſui domini cancellatum, an, etiamſi non producat apocham de recepto à creditore ſibi datam, quantitas in tali inſtrumento contenta, ſit illi in calculo recipienda.*

31 *Debitor cum quo ratio calculator, ſi producat inſtrumentum, quo factor vel procurator ad exigendum confitetur certam quantitatem debiti ab ipſo recepiſſe, an talis quantitas ſit à domino in calculo recipienda.*

32 *Confeſſio procuratoris vel factoris de recepto, an domino præjudicet.*

33 *Confeſſio de recepto à tutore, vel alio ſimili adminiſtratore facta, an minori præjudicet?*

34 *Debitor virtute alicuius inſtrumenti publici non poteſt probare ſolutionem niſi per aliud ſimile inſtrumentum, vel per quinq; teſtes, qui ad id fuerint rogati.*

35 *Mandatum eſt ſtricti iuris.*

36 *Pro-*

36 *Procurator ſi ſit conſtitutus ad recipiendam pecuniam mutuo, debet intelligi de mutuo naturali & reali, non verò de mutuo civili.*

37 *Mandatum ſi habeat clauſulam, qualiter quis conſtituit procuratorem ad exigendum, & recipiendum, & ad confitendum, ſe habuiſſe, & recepiſſe, adhuc confeſſio ſimplex de recepto ab eo facta, domino non præiudicat.*

38 *Confeſſio de recepto à procuratore vel factore facta, etiamſi ſit iurata, domino non præiudicat, niſi de vera numeratione & receptione conſtiterit.*

39 *Confeſſio tutoris de receptis à debitoribus pupilli, an & qualiter pupillo præiudicet?*

40 *Apocha de recepto à fiſci adminiſtratore data, fiſco præiudicat.*

41 *Confeſſio procuratoris in iudicio facta, domino præiudicat.*

42 *Servo ſi legata ſit libertas, ſi rationem tutori hæredis reddidiſſet, & reliqua ſolviſſet, non ſufficit, quod tutor ſcribat in libro rationum, qualiter ille ſervus rationem reddidit, & reliqua ſolvit, niſi hoc ex veris probationibus conſtiterit.*

43 *Adminiſtrator habens mandatum generale cum libera à lege, licet per ſuam confeſſionem de recepto non poſſit domino ſeu principali ſuo præiudicare, ſecus tamen erit, ſi habeat mandatum generale cum libera ab homine.*

44 *Intellectus ad textum in l. fin. C. de apoch. publ. lib. 10.*

45 *Confeſſio debiti à ſe recepti, facta ab inſtitore, & generali adminiſtratore, an domino præiudicet?*

46 *Dominus non tenetur recipere in calculo, quod ex apocha vel teſtium fide ſolutum non apparet.* (iudicat.

47 *Confeſſio procuratoris non voluntaria, ſed ex neceſſitate facta, domino præ-*

48 *Dictio vnius teſtis deponentis de facto proprio in cauſa tertij cum aliis adminiculis an credatur?*

49 *Officiali creditur inſpectantibus ad eius officium.*

50 *Solutum anticipate adminiſtratori creditoris an eo effecto non ſolvendo in calculo recipiatur illi, qui ſolvit.*

51 *Mandatum ſi ſit datum adminiſtratori ad exigendum à debitoribus, an virtualiter debitoribus videatur mandatum, vt ſolvant tali mandatario eas quantitates, quarum etſi dies ceſſit, non tamen venit.*

52 *Debitor ille propriè dicitur, à quo invito extorqueri poteſt.*

53 *Obligatus ſolvere quis non dicitur, interim quod ad ſolvendum adſtringi non poteſt.*

54 *Fiſci adminiſtrator ante diem ſolutioni præſtitum, poteſt cogere debitores ad ſolvendum.*

55 *Quod in diem vel ſub conditione debetur, die nondum adveniente, & ſolvi, & accepto ferri poteſt.*

 56 *Pactum*

56 Pactum non valet, vt debitor ſolvere non poſſit, quandocunq; velit, etiam ante diem ſolutioni deſtinatum.

57 Procurator habens mandatum generale cum libera, omnia illa poteſt facere, quæ dominus veriſimiliter feciſſet, ſi præſens fuiſſet.

58 Solutum procuratori, qui habebat mandatum (ad recuperandum debita domini ſui) revocatum antequam revocatio debitori intimata eſſet, an ſit in calculo recipiendum?

59 Tutor ſi velit reputare in rationibus, ceſſionem ſibi factam adverſus minorem, an quantitas ſibi ceſſa ſit illi in calculo recipienda?

CAPVT XXIII.

De ſolutionibus ab adminiſtratoribus factis, ab illisq; receptis, in calculo recipiendis.

IVre conſtitutum eſt, vt tutores, & ſimiles adminiſtratores, non ſolùm credita ſuorum minorum vel principalium recuperent, verùm etiam, quod ſi minores aliquid debeant, (congruo loco & tempore interpellati)
1 ſolvant. Quod ſi id non fecerint, & † cum poſſint de pecuniis & bonis minorum ſolvere, bonam fidem non agnoverint, expenſæ, vſuræ, ſive intereſſe non minoribus, ſed eiſdem tutoribus & adminiſtratoribus adſcribi debe-
2 ant. Tenetur enim tutor bonam fidem agnoſcere, *l. quoties. §. ſicut. ff. de admin. tut.* Quo fit, vt ſi tutor adverſus chirographarios, & veros creditores temerè litigare, & defendere pupillum vel adultum velit, nomine proprio poſſit ac debeat in expenſis condemnari, *l. non eſt ignotum. C. de admin. tut. l. 25. tit. 5. p. 3.* Bart. *in l. qui ſolidum. §. etiam. ff. de leg. 2.* Bal. *in l. Polla. col. 2. verſ. ad de tutor. C. de his quib. vt indig.* Mainer. *in l. quo tutela. n. 172. ff. de reg. iur.* Aym.
3 *conſ. 232. n. 2.* Cavalc. *de tutor. n. 49. & 50.* Qui † enim habent adminiſtrationem cum libera, non ſolùm civiliter, ſed naturaliter *(tantum)* debitum ſolvere poſſunt, maximè vbi ageretur de exoneranda conſcientia alicuius defuncti, prout in exſecutore teſtamenti tradit Bal. *in l. id quod pauperibus. n. 22.*
4 *C. de epiſc. & cler.* vbi addit aliud pulchrum verbum, ſcilicet, quod † exſecutor teſtamenti, debita etiam præſcripta ſolvere poteſt, ſaltim quando præ-
5 ſcriptio non fovetur de iure canonico. Et ratio eſt, quia in foro eccleſiaſtico
6 non curatur de iure civili in rebus † tangentibus ad exonerationem animæ defuncti, quod ſecus eſſet in cæteris adminiſtratoribus: quia † quantumcunq; liberam habeant, naturaliter tantum debitum abſq; ſpeciali mandato ſolvere non poſſunt. Ita Bart. *in l. legavi. ff. de lib. leg. per text. in l. ſi is cui. §. Flavius. ff. de ſolut. ibi, Non eam pecuniam, quæ petitionem quidem non habet.* Et ita in adminiſtratore fiſci voluit Bal. *in rub. C. de conſt. pecun.* Par. de Put. *in tract.*

*tract.de ſynd.tit.de arbitr.eor.n.19.*quo † in loco ſubdit, fiſci adminiſtratorem 7
ex ſuo capite,nedum denarium ſolvere poſſe. † *Ita tenet etiam Bart. in l. 1. §.* 8
*hæc verba,in fin.ff.ne vis fiat,*quod ea ratione fulcitur,quia etſi adminiſtrator
quantumcunq; generalem cum libera habeat , illa generalis poteſtas intelli-
gitur reſtricta ad cauſas tantum,quæ iuris neceſſitatem habent,*vt voluit Bal,*
loco ſupra citato. Neque † veriſimile videtur , mandantem ad id extendere 9
mandatum,ad id quod cauſam efficacem non habet, *vt in d,§.Flavius.* † Ex 10
quibus in propoſito dixit Bald.*in d.l.legavi.* Quod & ſi teſtator iubeat hære-
di,vt omnibus qui à ſe recipere debent ſatisfaciat,ei non ſit ſolvendum , qui
inſtrumentum elidibile produxit. Et eandem ſententiam tenuit Bart. *in l.*
quibus diebus §.dominus.ff.de condit.& demonſt.Aret.conſ.93.num.3.Balbus de
præſcript.1.par.principali,q.5.verſic.tertio infertur. † Crederem tamen,quod 11
ſi de debito conſtitiſſet per vnum teſtem,& partis iuramentum , vtique ad-
miniſtrator illud ſolvere (ſemota lite) teneretur , prout in exſecutore teſta-
menti tenuit Ioan.And.*in c.cum pro cauſa de procur.* Et eum refert, & ſequi-
tur Bald.*in l.id quod pauperibus,n.24.C.de Epiſc.& cler.*vbi dicit,quod etiam
ſufficit exſecutori teſtamenti coniecturalis probatio.

Et † quod iudex,qui arbitrium in procedendo obtinuit, bonam fidem in 12
iudicando agnoſcere poſſit,condemnando reum , ad ſolvendum his credi-
toribus, qui efficacem obligationem non habent:† Tenet Menoch. *lib. 1. de* 13
arbit.c.57.n.3.verſ.contrarium : vbi dicit, quod cum prædictus arbiter ſolam
æquitatem præ oculis habere debeat, ea poteſt facere ad quæ hominis con-
ſcientia impellit. † Vnde cum conſcientia impellat nos ad ſolvendum, *vt in* 14
l.& ſi inutiliter.C.de fideicommiſſ. ſi teſtator mandet debita ſua ſolvi, † intel- 15
ligere debet iudex etiam de naturalibus , cum id ipſum teſtatorem arbitre-
mur voluiſſe, cogitans,ſe moriturum.Idq; tenet Bald.*ibi,n.4.verſ.quæro quid*
ſi faciunt,tex.in c.1.& 3.de pact.& ita tenet etiam Bal. *in d. l. id quod pauperib.*
num.22.verſ.nono quæritur.

Rurſus † prædicta Menochii ſententia confirmatur ex eo,quod dicit Bar- 16
tol. *in l. Quintus Mutius.ff.mandati.*Vbi dicit,quod vbi ſola æquitas eſt at-
tendenda ſolvi debet, quod ex ſola naturali obligatione debetur, & quod
ita in curia Mercatorum ſolet ſervari. Et eandem ſententiam tenuit Decius
in l.legem,n.8.C.de pactis.Pariſ.conſ.82.n.18.& 19.lib.1.Afflict.deciſ.399.n.3.Iaſon
in l.iuriſgentium,§.ſed cum nulla,n.11.ff.de pactis.Galiaula in rub. de verb. ob-
ligat.n.205.Tiraq.de pœnis lega.l.cauſa 51.n.140.Straca de mercatura. C. de con-
tracti. mercat. n.1.& 2.

In aliis autem adminiſtratoribus , qui admodum latam habenam à lege,
vel ab homine non habent, adhoc , vt ſolvere poſſint pro dominis , ita clarè

illis de debito liquere debet, vt nulla poſſit tergiverſatione celari. Alias autem ſi aliqua iuſta cauſa dubitandi ſubſiſtat, minimè propria auctoritate, ſed potius ſaltim prima iudicis ſententia præcedente ſolvere debent, aliàs autem non dicerentur bonam, ſed malam fidem agnoviſſe, & pecuniam domini jactare voluiſſe præſumitur, vt reſolvit Aym. *conſ.132.n.14.* vbi loquendo in debito vniverſitatis dicit, quod quando res eſt dubia, metu futura-
17 rum † expenſarum, non debet adminiſtrator vniverſitatis, indefenſum relinquere negotium, vel debitum ſolvere.

18 Sed † modo quod adminiſtratori conſtat, quod pater pupilli tali Eccleſiæ, vel privato per plures annos annuum cenſum ſolvit, an hac ſola quaſi poſſeſſione probata bonam fidem agnoſcere, & ſolvere poſſit, & quod ex hac cauſa ſolvit pro minore, illi ſit recipiendum in calculis. In qua difficultate dicendum erit, quod neque in hoc caſu bonam fidem ei agnoſcere licet, niſi priùs inveſtigaverit an illa quaſi poſſeſſio fuerit iuſta, an vitioſa, cum ſi vitioſa reperta fuiſſet, nullum commodum quaſi poſſidenti afferre poſſet, ex tex. *in l. ſi duo, vbi Bar. ff. vti poſſi, l. communi dividundo §. inter prædones, & in l. æquiſſimum. ff. de vſufru.* Poteſt enim ſtare ſimul, quod quis in poſſeſſione, vel quaſi, percipiendi aliquem annuum redditum, & tamen is debitus iure non ſit, vt quando non oſtenditur titulus validus, vel cauſa: quare huius-
19 modi redditus annuus debeatur. Rurſus † quia ex poſſeſſione, vel quaſi, non ſequitur, quod verè debeatur. Poſſet enim ex adverſo probari, præſcriptionem interruptam fuiſſe, vel iuſtam reſtitutionis cauſam habuiſſe, vel ad vitam tantùm ſolventis deberi, *vt voluit Aym. d. conſ. 132. n. 13.* vbi concludit,
20 quod † ſyndicus vniverſitatis, qui videt ſuam civitatem inquietari pro cenſu, tributo, vel alia annua penſione, cuius debitum ignoratur, in lata culpa eſſet, ſi antequam ſolveret, non inquireret diligenter, an vniverſitas ad illud ſolvendum aliquo pacto eſſet adſtricta, & ex qua cauſa, & an benè probata ſit præſcriptio, nec ne. Quod maximè locum haberet, vbi iuſſus iudicis, & decurionum non præceſſiſſet, *vt tenet Aviles in cap. prætо. cap. 30. gloſſ. verbo, libramiento,* ex doctrina Bart. *in l. quoties notab. 3. ff. ad municip.* vbi dicit, quod
21 Maſſarius communis † non debet ſolvere debita civitatis, niſi de mandato prioris, & procerum. Et in propoſito dixit Bald. de Vbald. *in tract. de conſtit. n. 5. volum. 1.* quod licet ſyndici vniverſitatis habeant mandatum generale cum libera à lege circa negotia vniverſitatis, adhuc ſine iudicis mandato bo-
22 nam † fidem (ſolvendo) agnoſcere non poſſunt, *arg. text. in l. ſi is cui. §. Flavius. ff. de ſolut. ibi. Quia non eſt veriſimile dominum ad eam ſpeciem ſolvendis pecunijs ſervum præpoſuiſſe, quæ ſolvi non debuerint.* Et in terminis dixit Bald. *in rubr. Cod. de conſtit. pecun.* quod officialis publicus non poteſt ſolvere vnum nummum ex æquitate ſui capitis.

Et

Et ideo Caſtellus *in l. Taur. 8. particula verſ. & percipias*, admonet iſtis ſyndicis, ne alias de publico ærario ſolvant, quàm de mandato decurionum, & judicis, quia aliàs in calculo non erit recipiendum. Quod tamen ego limitarem, vbi quantitas ſoluta eſſet parva, ſcilic. vſque ad quantitatem ſex regaliúm, & ita tenuit Aviles *in loco ſupra citato, n. 7. verſ. ſed conſuetudo* Quinimo † & ſi ſoluiſſet vſquead quantitatem duorum ſcutorum, & ex penſa rectè fa-
cta fuiſſet, hoc eſt in re civitati vtili, † ſolutio illa abſq; liberatione facta eſ- 23
ſet in calculo recipienda, quia quantitas duorum ſcutorum reputatur parva, 24
& modica, *vt tenet gl. in l. hactenus. gl. verbo pertinent, ff. de vſufructu*, † & in 25
hoc, an ſit quantitas parva, vel magna, multum relinquitur arbitrio judicis, *vt tenuit Accurſ. ibi Menoch. & alij ab eo relati lib. 2. de arbit. caſu 52. n. 11.* † Di- 26
co tamen, quod licet iſte maior domus, *de proprios*, qui dicitur ſyndicus vniverſitatis, non poſſet compenſare in rationibus quod ſine liberatione decurionum & judicis ſoluit, tamen actione negotiorum geſtorum repetere poterit, quod in vtilitate Reipublicæ expendit, *ex toto tit. ff. & C. de neg. geſt. & de in rem verſo.*

Quinimo † aliquando etiam liberatione tradita, de mandato judicis & 27
decurionum, iſti ſyndici vniverſitatum ſolvere non poſſunt, prout in ſolutione ſolarii correctoris expreſsè cavetur, *in l. 15. in fin. tit. 7. li. 7. Recopil.* vbi prohibetur maſſario, ſive maiordomo communis, ne ſolvat vltimum tertium ſalarii Correctori, niſi ſimul cum liberatione ſibi à Concilio data, exhibuerit teſtimonium, qualiter ſervaverit pragmaticam, ſuper plantatione [illegible] *in d. l. contentam.* Quod ſi ſpreta d. l. juſſione ſolverit, illi in calculo [illegible] recipiendum quod ita ſolutum fuit, *vt patet ex d. l. 15. ibi. Manda-* [illegible] *juſticias, y Regidores de las dichas, ciudades, villas y lugares,* [illegible] *en las dichas juſticias, ni acudan con el tercio poſtrero de ſalario, que por los dichos officios vuieren de auer. y ſe les fuere librado, y pagado, mandamos que no ſe reciba en quenta al mayos domo del tal conceio. y perſona, o perſonas, que lo dieren, y pagaren.* In † aliis autem liberationibus, à concilio procerum di- 28
manatis, nulli dubium eſt, quin ſyndicus vniverſitatis ſolutionem liberationum recuſare non debeat, *vt tenet Aviles in c. prator, c. 31. verbo, o liberaren.*

Crederem † tamen, quod etſi tex. *in d. l. 15.* dicet, quod liberatio tali cor- 29
rectori ſoluta, Maſſario, ſive ſyndico, non recipiatur in calculo, tamen cum ipſe de mandato decurionum & judicis ſoluiſſet, haberet recurſum contra illos: qui liberationem ſignaverunt. Et ita ſentit Bobad. *in ſua polit. lib. 5. c. 4 n. 67.* Quinimo & à correctore, de cuius manu firmata fuit liberatio, partem conſequi poſſe (de his ſolutionibus, quæ male liberatæ fuerunt,) tenet idem Bobad. *vbi ſup. n. 68. adverſus Azened, in l. 14. tit. 6. lib. 3. recop.*

Rurſus

30 Rurſus† dubitatur, *an ſi adminiſtrator non exhibeat in rationibus apocham de recepto, ſed inſtrumentũm debiti cancellatum, quo dominus ad aliquid ſolvẽdum erat obligatus, quantitas in illo contenta, ſit illi in calculo recipienda:* In qua difficultate dicendum videtur, quod recipi non debeat, eo quod & ſi inſtrumentum debiti reperiatur penes debitorem cancellatum, adhuc ex eo non probatur, debitum in eo contentum ſolutum fuiſſe, ex tex. *in l. Labeo, ff. de pact. Specul. in tit. de inſt. editione, §. poſtquam. n. 8. verſ. quid ſi debitor. Bar. in l. qui tabulas, n. 5. ff. de furt. Paul. in l. ſi de poſſ. nu. 2. C. de prob. Alex. conſ. 59. vol. 2. n. 11. Capel. Thol. q. 229. Maſcar. plures referens de prob. concl. 436. & de iure regio eſt text. apert. in l. 11. tit. 19. par. 3 in fin. ibi: E ſi por aventura no le pudieſſen provar, e la carta rota y cancellada, ſe hallaſſe en poder de aquella otra parte, contra quien fue hecha, entonces no la deue mandar refazer: porque ſoſpecharon on los ſabios antiguos en tal razon, como eſta, que el deudor era quito de la deuda.* Et idẽ diſponit *l. 81. tit. 18. p. 3. verbo, torno.* Vnde cum ex eo, quod inſtrumentum penes adminiſtratorem reperiat, non vera (ſed magis quædam præſumptio) ſolutionis debiti inducat, non illi erit in calculo talis partita recipienda, niſi verè ſolviſſe per inſtrumentum conſtiterit, cum ex eo magis cautum ſit domino ex tex. *l. pecuniæ. C. de ſolut. ibi: Pecuniæ ſolutæ profeſſio, collata inſtrumento, maiorem geſtæ rei probationem continet, quam ſi chirographum acceptæ pecuniæ mutuæ fuiſſet redditum.* Ideo hic dicendum cenſeo, quod ad hoc, vt quantitas in tali inſtrumento contenta, adminiſtratori in calculo recipiatur, opus erit, vt probetur traditum eſſe inſtrumentum tali adminiſtratori per creditorem: quod manifeſtè probatur *in l. ſi chirographum, ff. de probat. & in l. 9. tit. 14. p. 5. ibi: Eſſo miſmo ſeria ſi vn hombre dieſſe à otra la carta, que avia ſobre el del debdo, que le debieſſe, o la rempieſſe à ſabiendas, comi intencion de qui tarle el debdo, que tabien ſeria quito porede. como ſi le vivieſſe pagado.* Et idem dicendum exiſtimo, ſi cum inſtrumento cancellato, in poteſtate adminiſtratoris reperto aliqua alia ſimilis coniectura, ſive adminiculum aliud concurrat, *vt tenet Maſcard. vbi ſup. nu. fin.* Non enim cum adminiſtratoribus nimis ſtrictè eſt agendum, quia vbi de bona fide agitur, non licet de apicibus iuris diſputare, & ita erit intelligendus Damhaud. *de tutor. Cod. de tutor. & curat. iuſtif. num. 10* quatenus dicit, quod adminiſtrator, ad probandum, quod pro domino ſolvit, debet retinere inſtrumentum debiti cancellatum.

31 Quid † tamen dicendum erit, ſi debitor cum quo ratio calculatur producat inſtrumentum, quo factor, vel tutor creditoris, cui ratio redditur, confitetur certam ſummam ab illo debitore recepiſſe, an talis ſumma in calculo ſit recipienda? In qua difficultate dicendum videtur, quod talis quantitas

titas non ſit in calculo debitori recipienda, eo quod confeſſio procuratoris, & factoris (habentis mandatum ad recuperandum, vel generale cum libera) de † recepto facta, domino non præiudicat, niſi per inſtrumentum tabellionis, vel per teſtium depoſitionem de naturali & reali ſolutione conſtiterit. 32
Et hæc ſententia probari videtur ex text. *in l. certum, §. ſed an ipſos. ff. de confeſ. l. Lucius, §. tutelæ. ff. de admin. tut. l. non abſtulit. C. de novit. ibi. Neq; in eo quod non ſolvebatur, eos liberare poterat.* Per quem textum hanc ſententiam tenet Bart. & Bald. ibi, & eos refert, & ſequitur Roderic. Suarez *in repetitione legis poſt rem iudicatam verſic. quia ſupra viſum eſt, n. 15 cum tribus ſequentib. Tiraq. de retract. convent. §. 4. gl. 6. n. 12. verſic. ſicuti nec tutor. cart. 919.* vbi † tenet, quod non valet confeſſio de recepto à tutore, vel quolibet alio adminiſtratore facta, in præiudicium pupilli vel domini. Et ibi hanc dicit communem ſententiam, & cum refert & ſequitur Maſcard. *de probat. concl. 361. n. 54. & 55. & rurſus concl. 369. n. 6. Straca de mercatura tit. mandati n. 4. & tit. de adiecto. n. 125. Parla. plures referens lib. 2. c. fin. 5. par. §. 17. n. 11.* quorum ſententia vera eſt, etiamſi talis factor, vel adminiſtrator haberet mandatum generale cum libera, *vt tenet ex Iaſone, & alijs multis, Cavalc. de tutore, n. 324.* & ex eo comprobari videtur, quia alias multæ concluſiones, & fraudes adverſus dominos fieri poſſent, & ideò in quocumque actu, vbi ſuſpicio fraudis, vel colluſionis ſubeſſe poteſt, non ſufficit confeſſio, ſed vera, & realis numeratio, & traditio requiritur, [illegible] *verſus. C. mandati, per quem ita tenet Ant. Gom. in l. 9. Taur. n. 36.* Sed in caſu, de quo agimus, ſi ſola debiti recepti confeſſio ſufficeret, dominus facillimè per confeſſionem procuratoris, vel factoris defraudari poſſet, vt in exemplo de villico refertur, Lucæ cap. 16. *qui amicos ſibi fecit de mammona iniquitatis* Igitur ne ſimilis anſa, & occaſio calumniandi adminiſtratoribus detur, nevè tàm ampla aperiatur via fraudibus & malitiis adminiſtratorum, non aliàs talis debitor liberabitur, quàm ſi inſtrumento publico, vel teſtibus, (& fortè quinque) probaverit, † ſe debitum tali adminiſtratori realiter ſolviſſe, ex text. *in l. teſtium. C. de teſtib.* vbi 34
cavetur, quod vbi quis eſt debitor virtute alicuius inſtrumenti publici, non poteſt probare ſolutionem, vel remiſſionem illius debiti, niſi ex alio ſimili inſtrumento publico, vel ſaltim ex dictis quinque teſtium ad id rogatorum, idque iure regio probatur *in l. 32. tit. 16. p. 3* quæ eſt cordi tenenda. Verbum enim illud *ſolvebatur*, de quo *in dict. l. non abſtulit*, debet intelligi de reali, & naturali ſolutione, *vt in l. ſolutam. ff. de ſolut. ibi. Solutam pecuniam intelligimus vtique naturaliter, ſi numerata ſit creditori.*

Secundò, † prædicta ſententia iuvatur ex tex. *in l. 1. §. ſi mutuam. ff. ſi quis in* 35
fraudem patroni, vbi non obſtat patrono confeſſio liberti, qua confitetur

mutuum pro domino recepiſſe, ſi realiter accepiſſe non conſtet, quo minus Fabiana dominus agere poſſit, vt patet ex text. *ibi. plane accepit, ſed reſpondit ſtipulanti, erit Fabianæ locus.* Et hanc ſententiam in procuratore ad recipiendum conſtituto, tenet Bar. *in l. 2. §. fin. n. 6. ff. ſi. cert. pet.* cuius ſententiam ibi ſequuntur Soc. *n. 16. Iaſ. n. 20. Dec. n. 26. Purpur. n. 87. curt. Iun. n. 24. Alciæ. n. 16.* vbi eam frequentiori doctorum conſenſu receptam fuiſſe teſtatur, *& in l. ſolutionis ff de verb. ſignifi. n. 22. cum ſeqq.*

36 Tertiò † prædicta ſententia confirmatur ex eo, quia mandatum eſt ſtricti iuris, *vt in l ſi procurator. C. de procurat. & in cap. cum olim, verſi. cum procurator. de offic. delega.* Ergo non debet extendi ad confitendum ſolutionem, niſi in mandato facultas confitendi à domino fuerit data, & ex hoc textu hanc ſententiam tenet Didacus Perez, *in l. 1. tit. 4. lib. 3. ordi vete.* & hinc dixit Tiraq. *vbi ſupra gloſſ. 6. §. 4. verbo conſignier. nu. 10.* quod ſi quis faciat, & conſtituat procuratorem ad recipiendum pecuniam mutuam, debet intelligi ſtrictè & ſic de mutuo naturali & reali, non verò de mutuo ciuili, cum aliud ſit quid-
37 piam recepiſſe confiteri, aliud id ipſum revera recipere. † Quinimo & in propoſito dixit Bart. *vbi ſupra*, quod ſi mandato contineatur, quod Titius conſtituit procuratorem ad exigendum, & recipiendum, & ad confitendum ſe habuiſſe, & recepiſſe, adhuc confeſſio de recepto à tali procuratore facta, domino non præiudicat, niſi verè, & realiter pecuniam numeratam fuiſſe conſtiterit, & illum ſequitur Caſtr. *conſ. 337. num. 11. vol. 1. incipienti, quæritur. Ant. de Butr. & Moderni in c. ſi cautio. de fide inſtr. Fab. noviſſime lib. 2. controu.*
38 *iuris, c. 56. verſic. altera eſt ſententia* † Vltimò & finaliter hæc ſententia in tantum iuridica viſa fuit in ſcribentibus, vt dicant, quod etiamſi illa confeſſio de recepto à procuratore, vel adminiſtratore facta ſit iurata, adhuc domino minimè præiudicet. Idque in terminis firmavit Bald. *in auth. ſi qua mulier, colum. 2. num. 1. C. ad Beleia. Viuius dicens communem verbo, iuramento neceſſario non ſtatur, Octavianus Caqueranus deciſ. 172. nu. 9.* licet ſecus eſſet, ſi dominus iuraſſet ſe ratum habiturum, quidquid per procuratorem factum fuiſſet. *Paul conſ 409. incipienti. Conſideranda ſunt verba inſtrumenti, vol. 1. quem refert & ſequitur Iaſ. in d. l. 2. §. fi. n. 22. Maſcar. concluſ. 369, n. 12.* (licet contrarium tenuerit Aviles *in c. prato. c. 1. verbo ſalario, n. 8.*) idque locum habere dicit Gutierr. *de iura. confirm. 1. par. c. 50. n. 21.* vbi ſuper tali confeſſione iudicis decretum fuiſſet interpoſitum.

39 Contrariam † tamen ſententiam tenet Accur. *in l. Lucius §. tutelæ, verbo, apocha. per text. ibi ff. de adminiſt. tuto.* vbi tenet quid confeſſio facta à tutore de recepto à debitoribus pupilli durante tutela, præiudicat pupillo. Et hanc ſententiam ſequuntur plures relati à Tiraq. *loco ſupra citato*, & eam multis

ratio-

rationibus exornat Sarmiento *lib.3.ſelectarum c.11.ex n.4. Capit.deciſ.16.n.8.* Et † pro hac ſententia eſt textus ſingularis *in l.2. §.fin. C.de quadri.praſcript.* 40
vbi apocha de recepto à fiſci procuratore debitori data fiſci præiudicat, & loquendo in adminiſtratore, ſive ſyndico Reipublicæ, eandem ſententiam veram eſſe profitetur Rom. *conſ.32.n.4. Maſcar.de probat. concl.369.num.10. Octavian.Oſaſcus deciſ.38.n.36.* qui plures pro hac ſententia adducit, facit etiam tex. *in l.certum, §.ſed an ipſos.ff.de confeſſis*, vbi confeſſio procuratoris in contentioſo iudicio facta, domino litis præiudicat, *facit ex text. in l.cum precum.C.de liberal.cauſa* : & idem in confeſſione tutoris facta in contentioſo iudicio, tenet Rom. *conſ.389.n.3. Maſcar. concluſ.370.n.2.* Et in confeſſione Rectoris Eccleſiæ, quod Eccleſiæ præiudicet, firmat Abbas *in cap. dilectus, n.4.de Capell. Monacho.* Præterea pro hac ſententia facit, quia ſi verum eſt, quod apocha ſimplex inſtitoris, quia dominum debere aliquid confitetur, domino præiudicat, *vt in l.fin.ff.de inſtitoria, Iaſ.in §. actiones, n. 51. inſtituta de action.* quanto magis (ex ſua confeſſione) adminiſtrator cui libera, præiudicabit domino, ſi confeſſus fuerit, à debitoribus recepiſſe aliquam debitam quantitatem, cum promptiores debeamus eſſe ad liberandum, quàm ad condemnandum, *ex l. Arrianus.ff.de actio.& obligat.* Cum igitur hæc noſtra quæſtio difficillima viſa fuerit Follerio *in tractatu de cenſi. fol.226. num.51.* illam cogitandam relinquit.

Sed prædictis non obſtantibus, prior ſententia verior, communior, & re- 41
ceptior eſt, ex fundamentis ſuperiùs pro ea adductis. Et tenendo illam, non obſtant fundamenta pro affirmativa opinione adducta. Et inprimis non obſtat textus ab Accurſio & Sarmiento, & aliis pro ea adductus, *in d. §. tutelæ*, quia tantum abeſt, vt ibi affirmativa ſententia probetur, quod penitus negativa probata videatur, quia ſi benè ad verba illius textus attendamus, conditionaliter loquitur Iuriſconſultus, vt colligitur ex verbis illius, *§. ibi. Reſpondi, ſi tempore adminiſtratæ tutelæ, tutori tutelam gerenti, debitores ſolviſſent, liberatos eos ipſo iure à pupillo.* Coniungendo namque dictionem illam, *ſi*, cum verbo, *ſolviſſent*, efficitur conditionalis deciſio, & perindè eſt, ac ſi dixiſſet, *ſi probaverint ſolviſſe, verè, & realiter, à pupillo liberatos eſſe*, quod manifeſtè colligitur ex textu, *in dicta l. ſolutam, ff. de ſolution.* vbi non dicitur ſoluta pecunia, de cuius vera, & reali ſolutione non conſtat. Et certè hic eſt verus & genuinus ſenſus illius §. teſte Iaſone *in dicta l. 2. §. fin. numer. 20.* vbi dicit *in d. §. tutelæ*, plura concurrere, quæ in favorem communis opinionis aſtringunt, ſcilicet illa conditio, *ſi ſolviſſent.* Item quod erat tutor, qui à lege habet mandatum cum libera. Item quod prædictus tutor cenſetur quaſi dominus rerum pupilli, (vt pluries iure civili, & regio probavi-

mus.)Item quod agebatur, de actu favorabiliori, ſcilic. liberationis, *ex l. Arrianus, ff. de action, & obligation.* Et tamen his quatuor concurrentibus non præjudicat minori ſola apocha de recepto à tutore data; quando ergo minus præjudicaret confeſſio cuiuslibet ſimplicis procuratoris, ſeu factoris ad recipiendam ſolutionem conſtituti. Et pro hac negativa ſententia facit
42 textus elegans *in l. qui filium, ff. de manumiſſ. teſtamento.* † vbi ſervo relicta libertate, ſi rationem tutori hæredis reddidiſſet, & reliqua ſolviſſet, non ſufficit ad hoc, vt libertatem conſequatur, quod tutor in libro rationum ſcripſerit, ſibi reliqua à ſervo fuiſſe ſoluta, niſi de vera, & reali numeratione fuiſſet probatum, & ex hoc textu communem ſententiam veram eſſe profitetur noviſſimè Ioan. Gutier. *d. c. 50. nu. 7.* Parlador, tamen *lib. 2. rerum quotidian. ca. fin. 5. p. §. 17. num. 12.* aliter intelligit *text. in d. §. tutelæ,* dicit, inquam, quod in caſu illius textus debitor exhibuit apocham de recepto à tutore factam, & quod Conſultus ideo illam ſolutam fuiſſe iudicavit, quia apocha non dicitur, niſi quando fidem facit tabellio, quod pecunia revera eſt ſoluta, *vt in l. ſi accepto latum. ff. de acceptilat. ibi Apocha non aliàs, quam ſi pecunia ſoluta ſit.* Sed contrarium reperio tenuiſſe Accurſium *in l. plures apochis, verbo apochis, C. de fide inſtrum.* vbi dicit, quod apocha eſt de receptis, quando confiteor me recepiſſe tantum, *ex tex. in l. ſi, §. Titius, ff. de condictio. indebit. & l. qui tabulas, ff. de furtis.*

Neque † obſtat fundamentum Alexan. pro contraria ſententia adductũ,
43 quatenus dicit, quod eo, quod tutor cenſetur habere generalem adminiſtrationem cum libera à lege, eius apocha de recepto ſufficiat ad liberandum debitorem, quia reſpondetur, quod licet adminiſtrator habens generale mandatum cum libera ab homine, poſſit domino per ſuam confeſſionem de recepto præiudicare, *vt in l. 7. tit. 14. par. 5.* Tamen ſecus eſt in tutore vel alijs, qui habent liberam à lege, & ita diſtinguit Lanfranc. ab Adriano, *in tractatu, de arbit. ſect. principali, nu. 9.* notat Bart. *per text. ibi in l. 1. ff. de officio procur. Caſ.* Bald. *in c. cum contigit, colum. vlt. de tranſact.* Iaſ. *in d. §. fin. & ibi* Alciatus *num. 26.* Cavalcan. *de tutore num. 324.* Ioannes Gutierrez, *vbi ſupra, n. 7* Et ratio differentiæ inter adminiſtratores à lege, vel ab homine conſtitutos, ea eſt, quia lex fauet illi, cui ex eius diſpoſitione tutor, vel adminiſtrator datus fuit, non tamen illis, qui cum poſſent in mandato legem apertius dicere, & ſibi (pro ſuo arbitrio) præcavere, latas habenas ſuo adminiſtratori dederunt, *ex tex. in l. cum mandato, ff. de minorib.*

Ex qua diſtinctione, & reſolutione deducit, falſum eſſe Bart. ſententiam ſuperius relatam, quatenus communem ſententiam in tantum extendit vt locum habere dicat, etiamſi in mandato dictum fuiſſet, quod dominus

dabat

dabat poteſtatem procuratori, ad recipiendum, & recepiſſe confitendum, quia ejus dictum communiter reprobatur, teſte Maſcard. *de probat. concluſ. 379. n. 9.* Gutierrez, *vbi ſupra, n. 8.* quia prædicta clauſula aliàs redderetur inanis & ſupervacua, & eſſet debitoribus nimis captioſa, & deceptiva. Et eum reprobat Straca *de mercatura. tit. mandati. num. 4.* Parlador. *lib. 2. rerum quotidianarum, cap. fin. part. 5. §. 17. n. 14.* Et pro hac ſententia, contra Bartol. eſt text. *in l. 61. tit. 18. part. 3.* vbi Gregor. *verbo, por pagado.*

Neque etiam obſtat tex. *in d. l. 2. §. fin. C de quadrien. præſcript.* quia ibi fiſco nocuit confeſſio procuratoris fiſcalis, ad hoc ſcilicet, ne poſſet ſolventi opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ, quia cum fiſcus ſit potens, & facilem habeat exactionem, non præſumitur, neque veriſimiliter ſuaderi poteſt, quod ſpe futuræ numerationis apocham de accepto fiſci debitori præſtiterit. Quem intellectum adduxit Salyc. *in l. in contractibus. §. ſed quoniam. verſ. ex his ſume cautelam. C. de non nu. pecun.* Et ita venit intelligendus textus *in l. fi. C. de apochis public. lib. 10.* vel aliter poſſet *dicto. §. fin.* reſponderi, ſcilicet, quod † ibi ex confeſſione de recepto à fiſci procuratore facta, talis 44
reſultat præſumptio, vt neque actio, neque exceptio non numeratæ pecuniæ, adverſus debitorem, qui talem apocham de recepto habet à fiſco, vel moveri, vel objici poſſit, donec prius excutiatur procurator fiſci, qui talem apocham debitori dedit. At verò eo excuſſo, & non ſolvendo exiſtente, proculdubio poſſet debitor iterum pro tali credito conveniri. Qui intellectus deduci videtur ex text. *in l. 2. C. de convenien. fiſci debito.* vbi cautio, quæ non probat contra fiſcum, ſed contra eius officiales, operatur, vt prius officialis, qui illam dedit, quam debitor conveniatur. Idq; manifeſtè colligitur ex tex. *ibi: Fiſco quidem contra te manet actio, quod argentum, quod inferri debebas, rationibus fuerit relatum; ſi cautionem, quæ tibi ſuper eo expoſita eſt, tabularius non ſubnotavit: Æquum tamen eſt, vt prius de bonis eius, qui exactor fuit (ſi ſolvendo eſt, & conveniendi eum facultas datur) indemnitati fiſci non ſatisfiat, tunc à te (ſi ſervari hic modus non poſſit) repoſcatur.*

Neque vltimo & finaliter obſtat text. *in d. l. fi. ff. de inſtitor.* contra prædictam communem ſententiam ſuperius adductus, quia in illo ſententia Accurſij & Sarmienti in contrarium relata, minimè probatur. Solum enim dicit, quod ſi inſtitor alicuius campſoris miſit alicui cautionẽ huiuſmodi, ſcilicet. *Habes penes menſam numulariã patroni mei mille aureos, quos tibi reddere debeo in Calendis Maij proximè futuris,* per talia verba inſtitor non manet obligatus ad ſolutionem illorum mille aureorum, nec pro illis aliquo modo poteſt conveniri: non verò confitetur Conſultus, quod ex dicta cautione patronis ad illa mille teneatur, vt perperam dictus Sarmiento exiſtimavit,

 ſequen-

ſequendo Iaſ. *in d. §. actionum. n. 51. Inſtit. de action.* Ex quibus communis ſententia remanet defenſata, & eam ſequitur Gregor. Lup. *in l. 61. tit. 16. p. 3. gloſſ. verb. por pagado.* vbi dicit, tutiùs eſſe, vt in praxi Bart. ſententia ſequatur, ſuper qua communis fundatur, vtpote quia maiori ratione & æquitate nitatur.

Poſſet tamen Accurſij & ſequacium ſententia in puncto iuris in ſcholis optimè ſuſtineri, cum fortiſſimis ſit fulcita fundamentis, idque firmavit Decius *in l. 2. §. fin. nu. 5. & 6. ff. ſi cert. pet.* Tiraquell. *vbi ſupra, nu. 78. verbo, lepres*
45 *que lachoſes. §. 1. gloſſ. 18.* Alex. *conſ. 90. nu. 3. vol. 38.* maximè vbi † apocha vel confeſſio de recepto facta fuiſſet à procuratore, cui omnium negotiorum adminiſtratio, cum libera, ab homine conceſſa fuit, quia cum procuratoris perſona fuerit à domino valdè approbata, eius apochæ ſtare tenebitur. In procuratore verò, vel adminiſtratore à lege conſtituto, ſecus omninò dicendum erit, licet multum in hoc commiſſum fuerit iudicis arbitrio. Ipſe enim ex circumſtantiis numeratum, an innumeratum fuerit debitum, æſtimare & arbitrari poterit, *l. 1. in prin.* vbi Bal. *ff. de offic. procurat. cæſa.* idque tenet Iaſ. & Alciat. *in d. l. 2. §. final. C. de quadri. præſtatio.* quem refert & ſequitur Maſcardus *concluſ. 361. num. 3.* Tiraquell. *d. §. 4. gloſſ. 6. num. 13. in fin.* Petrus Surdus *deciſ. 129. num. 25.* & loquendo in confeſſione Prælati, qui adminiſtrabat res Eccleſiæ, idem tenet Maſcardus *concluſ. 367. n. 22. & 346. n. 28.*

Vnum tamen ſingulare (retenta communi ſententia) menti tenendum
46 erit, ſcilicet, quod † etſi dominus non teneatur recipere in calculo, quod ex apocha, vel teſtium depoſitione numeratum non apparet, tamen iſte procurator, vel factor, qui apocham de recepto debitori præſtitit, benè poterit eſſe teſtis pro debitore, ad probandum veram & realem numerationem, hic enim per modum contentioſæ iuriſdictionis interrogatus ſimul cum alio teſte de viſu, plenam efficiet probationem. Idque probari videtur ex textu, *in l. non ſolum. in fin. ff. de procuratoribus.* per quem textum ita tenet Maſcardus *concluſione 370. numero 2.* Ioannes Gutierrez, *vbi ſupra numero 5.* vbi dicit, quod ſi iſte procurator, qui per inſtrumentum de recepto recognovit, ſibi à debitore fuiſſe ſolutum, tanquam teſtis ſub iuramento interrogetur, & ſic non per modum voluntariæ, ſed contentioſæ iuriſ-
47 dictionis, & ex neceſſitate, benè facit ſidem, quia † confeſſio procuratoris non voluntaria, ſed ex neceſſitate facta, præiudicat domino, & hæc, tanquam quotidiè in foro verſentur, menti tenenda, & digito liganda reputavit, & ita tenet Corneus *conſ. 168. n. 2. lib. 1.* Surdus *loco ſupra citato, n. 24.*
48 Dico etiam, quod † etſi cum dicto procuratoris prædicti non concurrat alius teſtis de viſu, ſed aliquæ aliæ aſſiſtant coniecturæ, ſufficiens probatio erit adhoc, vt tali apochæ ſtetur, & credatur, quia dicto vnius teſtis deponentis

nentis in facto proprio, in cauſa tertij eſt ſtandum, maximè concurrentibus aliis adminiculis, ex text. *in l. quæro. §. fin. ff. de ædil. edict.* Ita Paul. Caſtrenſ. *in l. quicunq; C. de ſervis fugitiv.* Philipp. Protius *lib. 1. concluſ. 5. verſ. limita, quando vnus; & melius omnibus.* Iaſ. *in l. nec is. ex num. 6. vſq; ad finem. ff. de acquiren. hæred.* Et ad prædicta facit ſententia Ruini *conſ. 56. volum. 4. colum. 1.* dicentis, quod † in ſpectantibus ad eius officium, creditur officiali deputato, 49
& idem tenuit *conſ. 32. col. fin. eod. vol.*

Vltimò pone, quod quidam dedit ſuo factori vel procuratori mandatum ad recuperandum, quidquid ſibi deberetur, & talis factor recuperavit realiter & verè redditum, cuius dies licet ceſſerat, nondum tamen venerat dies ſolutioni deſtinatus, deinde iſte factor decoctus fuit, veniente tamen die ſolutioni deſtinato, dominus petit à debitore, vt annuum redditum ſolvat de illo (vt aiunt) tertio, cuius dies venerat poſt decoctionem ſui factoris, ipſe verò cenſualiſta dicit in rationibus, quod, anticipata ſolutione, factori ſuo tertium illius diei perſolvit, & de hoc inſtrumentum publicum exhibet. Dubitatur modo, † *An, quod debitor iſte cenſualiſta anticipate adminiſtratori creditoris perſolvit, in calculo ſit recipiendum debitori, ſi, antequam veniret dies ſolutioni deſtinatus, vel revocavit dominus mandatum factori, vel interim decoctus fuit factor?* 50

Et in primis dicendum videtur, quod † cum mandatum ſit præſtitum adminiſtratori ad exigendum à debitoribus ipſis, quæ debitoribus (virtute talis mandati) vt ſolverent adminiſtratori, per creditorem iuvetur, non aliter ſolvere poſſint, quàm ſi iam venerit dies ſolutioni deſtinatus, eſt text. *in l. qui hominem. §. ſi Titium. ff. de ſolut. ibi, Nam is, qui omnibus negotiis ſuis aliquem præponit, intelligitur etiam debitoribus mandare, vt procuratori ſolvant.* Ergò ſecus erit, ſi non ſint debitores, cum propriè debitor ille dicatur, à quo inuito poteſt extorqueri, vt *in l. debitor. ff. de verb. ſignific. & in l. decima. verſic. E debitor. tit. 33. part. 7.* Bart. *in l. fideiuſſor obligari. §. 1. ff. de fideiuſſ.* vbi dicit, quod 51
† propriè dicitur debitor ille, à quo invito poteſt extorqueri, aliàs dicitur 52
debitor abuſivè, neque † interim quis dicitur obligatus ſolvere, niſi poſtquam ad ſolvendum adſtringi poteſt, vt *in princ. Inſtit. de obligat. ibi, Quo neceſſitate adſtringimur alicuius rei ſolvendæ.* Idque tenet Petrus de Vnzola *in tract. artis Notar. C. de obligationib. n. 1. & 2.* Et pro hac ſententia eſt textus apertus, qui non videtur poſſe cavillari, *in l. ſi ita ſcriptum. §. ſi ſub conditio. ff. de legat. 2. ibi, Nam neq; pertinet ad nos, antequam dies veniat, vel conditio exiſtat.* & text. melior *in l. ſi ſcripſiſſet. 46. ff. de legat. 2.* vbi verba præſentis temporis non porriguntur ad debita in diem, vel ſub conditione. Igitur ante diem debitor ſolvere non potuit adminiſtratori habenti mandatum ad debita recuperan-

perandum, cum propriè ante diem debitor dici non poſſit, ſaltem quoad exactionem, vt *in l. is qui ſub condit. ff. de act. & oblig.* Anton. Theſ. *deciſ. 235. n.3.* & tenet Bart. *in l.1.n.32. ff. ſi cert. pet.* Rurſus, quia licet virtualiter debitori videatur creditor mandare, vt ſolvat, vt *ſuprà* retulimus, interim tamen, quod non eſt debitor propriè, ſolvendo excedit mandatum, cuius fines excedere non debet, ex vulgata *l. diligenter. ff. mandati.* cum non videatur mandare, vt ſolvat, niſi pecuniam effectualiter debitam, iuxta text. *in l. ſi is cui. §. Flavius. ibi, Non eam pecuniam, quæ petitionem quidem non habet.* Ergò ſolutio facta præter formam mandati, eſt ipſo iure nulla, & invalida, vt notat Bart. *in l. itẽ eorum. §. ſed ſi ita. ff. quod cuiusq; univerſ. nom.* facit deciſ. Genuen. 210. *n.7.* vbi commiſſio data cum termino non poteſt exſequi ante, nec poſt terminum.

54 Adverſus tamen prædicta facit text. *in l. 1. C. de condit. ex lege.* vbi adminiſtrator fiſci ante diem ſolutioni conſtitutum, poteſt à debitoribus recipere, & remanent plenè liberati. Et pro hac ſententia eſt textus apertus *in l. quod in diem. ff. de ſolut.* vbi, quod in diem quis debet, poteſt ſolvere, die nondum adveniente, vt patet ex verbis Iuriſconſulti, *ibi, Quod in diem certum promiſſum eſt, vel ſtatim dari poteſt, totum enim medium tempus ad ſolvendum promiſſori liberum relinquitur.* Facit etiam text. *in l. quod in diem. ff. de acceptil.*

55 vbi, quod † in diem certum, vel ſub conditione debetur, die nondum adveniente, acceptilatione remitti poteſt. Et ita notat Ant. Gomez *de qualit. contract. n.22. verſ. ex quibus infrà. tom. 2. variar. cap. 11.* Et pro hac ſententia facit etiam elegans ratio. Nam cum debitores ſint quodammodo ſervi & clientes ſuorum creditorum, vt *in l. fideicommiſſum. §. ſi rem.* & ibi notat gloſſ. *verbo, accipere. ff. de leg. 3. & in l. 3. C. de novat.* & quilibet poſſit ſe à tali ſervitute quandocunque liberare, vt *in l. 2. ff. de lib. hom. exhib. & in l. ſi homo. §. fin. ff. de legat. 1.* poterit debitor etiam ante diem ſolvere creditori, vel illi, qui mandatum ad recuperandum ab ipſo habet. Quinimo non valet pactum, vt debitor quandocunque, & etiam ante diem ſolutioni deſtinatum ſolvere non poſſit, vt ſubtiliter defendit Paulus Caſtrenſis *conſ. 145. incip. pactum iſtud. in mea impreſſione, quia in aliis novioribus impreſſionibus fortè num. diſtat.* Et videtur idem teneri per Bart. *in l. Romæ, in princ. n.4. ff. de verbor.* Certè articulus eſt, anceps & parùm adhuc à Doctoribus agitatus. Rurſus quia obligatus ad ſolvendum certum, quid quolibet anno, in quacunque die anni ſolvere poterit, *l. quod quis. ff. de act. & oblig.* & ita ſolvendo liberatur, vt *in l. poſt mortem. C. de fideicommiſſ.* Petr. Surd. *de alim. privil. 34. n.1. fol. 292.*

Sed prædictis non obſtantibus, in caſu propoſito diſtinguendum erit, *An*

56 *mandatum † fuerit datum ad recuperandum, quod alicui deberetur, an verò ſimpliciter & indefinitè, ad recuperandum cum libera & generali adminiſtratione?*

tione? Et primo caſu dicendum puto, quod illud, quod anticipata ſolutione factori ſolutum fuit, non tenebitur in noſtro caſu dominus recipere in calculo, cum limitatum fuerit mandatum ad recuperandum, quod domino deberetur. Limitata enim cauſa limitatos producit effectus, *l. in agris. de acquirend. rer. domin.* Non enim debuit ſolvere debitor, quod nondum debebatur. Et ſi dicas, quod ex deciſione *d. §. ſi Titium.* eo quod illum fecit procuratorem ad recuperandum debita, videtur mandari debitoribus, vt ſolvant, intellige, & ſubaudi, quod verè debitum extat, minimè tamen videtur mandare, vt debitum, cuius nondum venit dies ſolutioni deſtinatus, ſolvatur, vt *in l. ſi procurator. §. quod. ff. de cond. indeb.* & ſic debitor antea ſolvendo excedit fines mandati, contra *l. diligenter. ff. mandati.* & ideò ſibi imputari, & iterum ſolvere debet, vt innuit Petr. Surd. *deciſ. 320. n. 78.*

Secundo verò caſu, ſcilicet † quando adminiſtrator haberet mandatum generale cum libera ad recuperandum debita: ſecus erit, quia habens ſimile mandatum, omnia illa facere poteſt, quæ dominus veriſimiliter feciſſet, ex text. *in l. 19. tit. 1. part. 3. verſ. O ſi en la carta, & verſ. Mas los otros.* Cum ergò quilibet in re ſua ſit moderator & arbiter, *vt in l. in re mand. C. mandati.* non eſt dubium, quod quilibet ſibi debita recepiſſet ante diem, ſi ſibi ſolveretur. Vel idem eſſet dicendum, vbi dies ſolutioni deſtinatus appoſitus fuiſſet in favorem debitoris, quia hoc caſu ſolvendo habenti mandatum generale cum libera, & etiam habenti mandatum ſimplex ad recuperandum, quod debitum eſſet, benè ſolutum fuiſſet: quia quod in diem debetur ab initio contracti debiti, afficit debitorem abſolvendum, vt *in l. cedere diem. ff. de verb. ſignif.* Tu tamen caſu eveniente cogitabis. 57

Vlterius dubitatur, † *Si adminiſtrator ſolvit aliquid factori domini, qui ſolebat habere mandatum ad recipiendum pecunias, erat tamen tempore ſolutionis revocatum, an illud, quod ſolvit, in calculo recipi debeat?* Vide *l. verò procuratori. ff. de ſolution. & l. 5. tit. 14. part. 5.* & diſtingue, prout *in l. qui hominem. §. ſi Titium. ff. de ſolution.* 58

An † autem tutor poſſit reputare in rationibus debitam quantitatem ſibi ceſſam adverſus ſuum minorem, vide, quod non, Angel. *in authent. minoris debitor. §. item ſi debitor. C. qui dar. tut. poſſ.* Damhaud. *de tutor. cap. 9. n. 137. cum ſeqq.* Salyc. *in d. §. item ſi debitor.* Quinimo ius ipſum ceſſum minori, ipſo iure acquiritur, & à debito liberatur, vt *in authent. vt ij qui oblig. ſe per habe. res minorum. §. quod ſi quis, qui eſt mirabilis in propoſito.* 59

S V M M A R I A.

1 *Adminiſtrator, an donationem, largitionem, vel liberalitatem facere poſſit de bonis ſui principalis?*

2 *Tutor vel curator minori donare volenti, auctorare non poteſt.*

3 *Tutor, ſi de facto auctoritatem ſuam interpoſuerit ſuo minori donationem ſimplicem facienti, iudicio tutelæ tenebitur.*

4 *Syndicus Reipublicæ, an aliquid de bonis publicis donare poſſit?*

5 *Adminiſtrator, cui libera conceſſa eſt, non poteſt debitum liquidum remittere.*

6 *Procurator, cui libera accepto ferre non poteſt.*

7 *Procurator, cui libera appellationi interpoſitæ renunciare non poteſt.*

8 *Donare an modica poſſit adminiſtrator?*

9 *Libera, ſi adminiſtratori concedatur, cenſetur illi conceſſa facultas donandi, quæ donari conſueverant.*

10 *Adminiſtrator poteſt remittere creditũ debitori, extrema egeſtate laboranti.*

11 *Iudicibus permiſſum eſt, pauperibus (in pœna pecuniaria condemnatis) mulctam ſive pœnam remittere.*

12 *Tutor excuſatur, ſi à pauperrimo debitore debitum non exegit.*

13 *Tutores, vel adminiſtratores nobiles, an donare aliquid poſſint?*

14 *Tutores regij, donare qualiter poſſint?*

15 *Tutoribus & curatoribus Illuſtrium, qualiter donare ſit permiſſum?*

16 *Cardinales, conſiderata eorum dignitate, donationes facere poſſunt de bonis intuitu Cardinalatus quæſitis.*

17 *Tutor regius, licet liberalitates exercere poſſit, quando Princeps in Regem accipitur, tamen ea donare non poteſt, quæ Reges prædeceſſores rarò donare ſolebant.*

18 *Rex eſt ſolitus aliqua magna facere propter honorem ſuæ Regiæ Maieſtatis, & regalis coronæ, idem eius Vice Regi permittitur, dummodò non donentur civitates, vel oppida, in regali corona incorporata, quia eas neq; ipſe Rex minor, vel etiam maior, donare non poſſet.*

19 *Tutor toties de rebus pupilli donare poteſt, quoties ſine dedecore pupilli id recuſare non liceret.*

20 *Vbi ſine dedecore pupilli abſtinere à donando non poſſet, poteſt tutor pecuniam cambio, vel ſub annuo redditu accipere, vt donetur, vt evitet decoctionem honoris, quàm alias pupillus facturus eſſet.*

21 *Donationes modicæ factæ ab adminiſtratoribus regni, vel Reipublicæ, nuntiis bonum nuntium ferentibus, ſunt in calculo recipiendæ.*

22 *Nuntiis, in remunerationem publicæ latæ lætitiæ, aliquid pro ſuo arbitrio Reſpublica donare poteſt.*

23 *Modicè, an immodicè donatum ſit, iudicis arbitrio relinquitur.*

24 *Donata ab adminiſtratore alicui in remunerationem ſervitiorum ſuo principali factorum, an ſint in calculo recipienda?*

25 Tutor

25 *Tutor remuneratoriè donando, non dicitur ſimpliciter donare.*
26 *Primates populi, cauſa beneficij gratificandi, an donare poſſint?*
27 *Donator licet non teneatur de evictione, quando donatio incipit à traditione, tamen ſi remunerando donavit, tenetur.*
28 *Donatio remuneratoria non eſt propriè donatio, ſed compenſatio, & ſatisfactio, quæ accedit naturæ contractus oneroſi.*
29 *Diſpoſita in donatione ſimplici & mera, non habent locum in donatione remuneratoria.*
30 *Adminiſtrator, quando remunerando de bonis ſui principalis donat, debet exprimere in ſpecie, quibus motus beneficiis donaverit?*
31 *Donatio liberalis gravata appellatur illa, quæ fit cauſa remunerationis, quando ſervitia & benemerita non præſtabant ius aliquod agendi ad recõpenſam.*
32 *Donatio propter benemerita à Rege facta, non indiget meritorum probatione.*
33 *Princeps vbi in ſuis conceſſionibus cauſam in genere exprimit, contrariam probare non poteſt.*
34 *Decuriones, an pauperi decurioni donare poſſint?*
35 *Diſcipuli magiſtro pauperi donare ad alimenta tenentur.*
36 *Paupertas decurionis ad hoc, vt ei licitè de publico donari poſſit, qualis eſſe debeat?*
37 *Alimenta decurioni pauperi de publico donata, an debeant conſtitui in proprietate?*
38 *Adminiſtratores ad vendendum vel locandum conſtituti, an poſſint allicere emptores, & conductores, dando illis promiſſum, vulgo prometidos?*
39 *Adminiſtratores rerum publ. qualiter in locationib. promiſſũ donare poſſint?*
40 *Cauſa qualibet iuſta & honeſta, iuſtificat donationem promiſſi?*
41 *Comites ſacrarum largitionum, nunquam promiſſa dare poſſint in locationibus regalium redditūum?*
42 *Exſecutor teſtamenti, dum vendit pro adimplenda voluntate defuncti, an poſſit donare promiſſum?*
43 *Iudices, & alguaceli, vendentes bona debitorum, pro creditoribus ſatisfaciendis, an poſſint donare promiſſum?*

CAPVT XXIV.

De donationibus ab adminiſtratoribus factis, in calculo recipiendis.

QVoniam nonnunquam aliqua donaſſe adminiſtratores (in rationibus) profitentur, modo opportunè videre licet, quæ donationes ſint illis in calculo recipiendæ. Et in primis dicendum videtur, quod donatio-

nes ab adminiſtratoribus factæ, in calculo recipi non debeant. Cum vulgáre
1 ſit juris axioma, quod † tutor adminiſtrator donationem, largitionem, vel
liberalitatẽ exercere non valeat, de rebus ſui principalis, ex tex. *in l. vlt. ff. de
curat. furioſ. l. tutor ad vtili. l. Lucius* §. *vltimo. ff. de adminiſt. tutor. l. pactum
curatoris. C. de pactis.* Et ratio eſt, quia donare eſt perdere, *l. filius familias. ff.
de donat.* Et in procuratore Cæſaris, eſt textus apertus *in l. 1. § ff. de offic. procur.
Cæſar. ibi, Si venditionis, tranſactionis, vel donationis cauſa quid agit, nihil agit.*
Et in tutore idipſum probatur *in l. tutor ad vtilita. & in l. Lucius. §. fi. ff. de ad-
miniſt. tutor.* Quod † in tantum verum eſt, vt neque tutor vel curator minori
2 donare volenti auctorare poſſit, vt *in l. 1. in princip. ff. de tutel. & rat. diſtrah.*
vbi cavetur, quod ſi † de facto tutor tali donationi auctoritatem ſuam inter-
3 poſuerit, tutelæ judicio teneatur, quaſi dicere velit, quod illud, quod ita do-
natum eſt, ei in calculo non recipiatur, vt eleganter intelligit Cavalcan. *de
tutore n. 121.* Caldas *in l. ſi curatorem habens. verbo, ſine curatore. n. 120. C. de in
integr. reſtit.* & in † Syndico Reipublicæ prædicta ſententia probatur *in l. pro-
4 hibere. §. plane. ff. quod vi aut clam ibi: Quia etſi locorum publicorum procura-
tio data eſt, conceſſio tamen data non eſt,* Et generaliter in quolibet admini-
ſtratore, videtur textus *in l. ſecus furioſi. ff. de manumiſſ. ibi, Quia in admini-
ſtratione patrimonij manumiſſio non eſt,* Et hanc ſententiam & concluſionem
extendit Padilla *in l. præſes. n. 11. C. de tranſaction.* dicens, quod † adminiſtrator
5 civitatis cum libera minimè debitum civitatis remittere poteſt, eo quod re-
mittere & donare idem eſt, vt *in l. Neſennius Apoll. ff. ad leg. Falcid.* §. *ſi debitori.
ibi: Capere enim videtur, eo quod liberatur.* Facultas enim donandi, in tali
mandato non videtur conceſſa, idque probat text. *in l. contra juris civilis re-
gulas. ff. de pact.* tenet Aviles *in cap. prato: cap 30. gloſſ. verbo gracias.* Caldas *loco
ſupra citato.* Ioan. Garſ. *de expenſ. cap. 20. n. 9. verſ. inde in prælatis.* Quo fit, vt †
6 neque accepto ferre procuratori, cui libera, licitum ſit, *l. per procuratorem.
& in l. iuſiurandum. §. tutor. ff. de acceptilat. Iaſ. in d. l. præſes. n. 14.* Alciat. *n. 23.*
facit, quia † neque appellationi in cauſa minoris interpoſitæ renuntiare
7 poteſt, ex Bald. *in l. fi. §. fi. n. 7. ff de tempor. appell.* Tiraquell. *in l. ſi vnquam. ver-
bo, donatione largitus. n. 143.* Et in prælato Eccleſiæ, quod etiam donare non
poſſit de bonis Eccleſiæ, probat manifeſtè text. *in l. 4. tit. 14. part. 1. & in l. 8.
tit. 21. ead. part.* Bobadilla *lib. 3. polit. cap. 8. nu. 80.*

Supradictam † autem concluſionem limita primò, niſi modicè per ad-
8 miniſtratorem donatum eſſet, idq; ex conſuetudine terræ facere licet, ex te-
xtu *in c. cæterum. de donat. ibi, Datæ rei quantitas, & illius terræ conſuetudo eſt
diligentius attendenda.* Et hoc ipſum iure Regio cavetur *in l. 5. tit. 14. par. 2. ibi,
9 Fueras ende ſi fueſſen fechas de pequennas coſas, ar ſi que no ſe menoſcabaſſen las
coſas*

coſas de la Igleſia por ellas. Cui enim libera conceditur, cenſetur permiſſa donatio, quæ fieri conſuevit, vt tenet Ioan. Garſ. *de expenſis, c. 20. n. 9.*

Secundò limita, † ſi adminiſtrator remitteret debitum ei, qui extrema egeſtate laboraſſet, vt in exactoribus tributorum probatur manifeſtè *in l. omnes, la primera, & ibi gl. verbo, compelletur. C. de annonis, & tribu.* Nam hos adminiſtratores parentum perſonas inducere oportet, *vt in auth. vt iudices ſine quoquo ſuffragio. §. eos, collat. 2.* Et prædictam gloſſæ ſententiam ſequitur Bart. *in d. l. omnes, n. 1.* & eam adhoc multum commendat Rom. *conſi. 50. n. 3. & conſ. 369. n. 32.* vbi eam ſingularem reputat *& in l. ſi. verò. §. de viro, n. 48. ff. ſoluto matrim.* Quinimo † & iudicibus licitum eſſet pauperibus condemnatis mulctam remittere, *vt in l. ſi. C. de modo mulctarum.* Padilla *in d. l. præſes, n. 15.* & loquendo in tutore dicit Bart. *in l. omnes penſitare. Cod. de annonis, & tribut.* quod † excuſatur tutor, qui propter nimiam debitoris paupertatẽ ab eo debitum non exegit, & eum ſequitur Ang. *in l. 1. C. de annon. & trib. Iaſ. in l. pactum curatoris, nu. 4. C. de pact.* Rom. *d. conſi. 50.* & quod poſſit pauperculæ cognatæ pupilli dotem de bonis pupilli donare, tenet Bal. Novell. *de dote privil. 63. n. 1. & 2.* Bobadilla *d. n. 80.* 10 11 12

Tertiò † limita in adminiſtratore alicuius nobilis pupilli, vel magnatis, quia is donare poterit, quæ pater pupilli, vel dominus ipſe donare ſolebat, vtpote ſi in die Regum ſolemnia munera (*quod vulgo dicitur Aguinaldos*) præceptoribus filiorum, vel advocatis, ſive procuratoribus mittere ſolebat, *vt in l. cum plures. §. cum tutor. ff. de admi. tut. ibi. Inprimis tutor mercedes præceptorum, nõ quas minimas potuerit, ſed pro facultate patrim. pro dignitate natalium conſtituet, & ibi: Solemnia munera parentibus, cognatiſq; mittet.* 13

Idque † ita explicat Iaſon *in l. pactum curatoris, n. 2. verſicu. hinc eſt. quod tutor,* vbi dicit, quod tutor Regis, vel illuſtrium minorum, poteſt donare, eo quod hoc convenit perſonæ minoris. Caval. *de tuto. n. 121. verſicu. quod primo fallit,* idque firmavit Ioan. Garſ. *de expenſis, c. 20. n. 9. verſi. ſi verò pupillus,* vbi dicit, quod ſi pupillus, vel furioſus, vel abſens, aut is, cuius bonis curator datus eſt, nobili genere natus ſit, & talis, qui dum ſanæ mentis erat, vel cuius pupilli parentes quotannis ſolebant ſolemnia munera, & xenia mittere conſanguineis, amicis, advocatis, vel aliis, poterit tutor, curator, vel adminiſtrator bonorum filij, hoc genus liberalitatis exercere, nobileſque illos mores retinere, quos non excogitavit primus; ſed in ratione rei familiaris invenit acceptos: & hi ſumptus, ſive donationes, reputabuntur in ratione ſuæ adminiſtrationis. Et licet ibi de regio tutore nihil dicat, maiori ratione in eum locum habebit, quia cum eius fortuna, & conditio ſuperimmineat omnes, ita & eius donationes culmen habere debent, *ex l. cum* 14

*multa.Cod.de bonis,qua liber.*Rebuff.*in praxi beneficia. columm.3. quæſt. quid ſit,& quot modis dicatur beneficium.* Riminal. *in §.1.Inſtitut.quibus alie.licet*
15 *vel non,n.122.*vbi dicit,† tutoribus, & curatoribus illuſtrium perſonarum proprium eſſe donare,ex text.*in d.§.cum tutor.& ex text.in cap.1.de donation.*
16 Barbatia *in tractatu de praſtan.Cardinal.1.part.quæſtione tertia,n.16.*† vbi tenet,Cardinales,conſiderata eorum dignitate, poſſe liberalitatem exercere, de bonis, intuitu cardinalatus quæſitis. Et pluribus pro hac ſententia adductis,hanc eandem ſententiam tenet Tiraquel.*de nobil.cap.37.nu.43.* licet ab eorum opinione diſſenſerit Caldas, *in l. ſi curatorem habens, verbo, ſine curatore,num.119.* conſiderata opinione Navarri. Sed ſuperior opinio verior eſt in caſu, quod ex tali donatione non minuatur patrimonium Eccleſiæ, *vt in d.l.5.tit.14.p.1.*

17 Advertendum † tamen erit, quod licet tutor regius, dum minor in Regem à Regno iuratur, donationes, & largitiones facere poſſit, vt tenet latè
18 Caldas *de in integr.reſtitut.verbo,ſine curatore,n.119.& 120.*† tamen ea donare non poteſt:quæ Reges,prædeceſſores raro donare ſolebant, vt voluit Ioan. Andr.*in d.cap.1.de donatio.*Cumanus *in d.§.cum tutor.* Palac. Rubeus *in Rubric.de donation.§.9.& 45.nume.12.* vbi dicit, quod ſi Rex eſt ſolitus aliqua magna facere propter honorem ſuæ Maieſtatis,& regalis coronæ, idem etiam eius Viceregi permittitur, quod eſt intelligendum, dummodo non tenet civitates, vel oppida regalis coronæ, quia etiamſi ipſe Rex minor illas feciſſet, & tutor illis auctoraſſet, adhuc nullum robur, & firmitatem haberent,idque voluit Matienco,*in l.1.titu.10.libr.5.ordina.* Intelligitur namque poſſe donare pecunias,& res mobiles liberas, quas ſolebant eius prædeceſſores donare,& quæ nondum in regali patrimonio erant incorporatæ, non verò res eximii valoris,& quæ rariſſimè donari ſolebant,*argument.text. in l.vel vniverſorum.ff.de pignor.act.& in l.qui ſemiſſes.ff.de vſuris.* & ita etiam intellexit Barbat.*in cap.cum ſit generale de foro compet.Iaſ.in d.§.pactum curatoris,*Palac.*d.§.9.n.15.*Didacus Perez & Segura *in l.3.§.fina.nu.63.ff.de liber & poſthum.*Bern.Diez *à loco in Apoſtilla.ad dict.n.63.* Corſetus *de poteſtate Regia.1.part.quæſtione quarta,numero vigeſimo,*quos refert, & ſequitur Matienco, *in l.5. titulo nono, libro quinto Recopilation. gloſſa ſexta, numero 17.*

Et loquendo in tutoribus, & curatoribus illuſtrium, & clariſſimarum perſonarum,idem firmavit Rolanda.à Valle, *conſil.18.nu.56.& 59.* Cavalcan. *de tutor.nume.121.verſicu.quod primo fallit.* Menochius *de arbitra.lib.*
19 *2.caſu 173.num.5.*† vbi noſtram principalem concluſionem veram reputat,niſi vbi tutor non poſſet abſtinere à donando, ſine dedecore ipſius pupilli,

pilli,& ante eum ita tenuit Bartolus, *in l. tutor, §. vltimo. ff. de adminiſtr. tutor.*
Ruinus, *conſ.63.n.6.lib.5.* vbi ſingulariter dicit, † quod vbi tutor ſine dedeco- 20
re pupilli deſinere donare non poſſet, licitum eſt ei ſumere pecunias mu-
tuo, cambio, vel ſub annuo reddit u, vt evitet decoctionem honoris, quam
alias pupillus facturus eſſet.

Quam concluſionem veram reputo, quando minori expediret in his do-
nationibus ſuam ſuorumque prædeceſſorum maieſtatem, & auctoritatem
ſuæ familiæ conſervare, vt ſentit Damhaud. *de tutor. cap.5.n.55.fol.19.*

Præterea † & donationes modicè factæ ab adminiſtratoribus regni, vel 21
Reipublicæ nuntiis, bonum nuntium afferentibus, ſunt in calculo recipi-
endæ, veluti quando nunciaverunt bonum eventum belli, Principis primo-
geniti nativitatem, & ſimilia. † Poteſt enim Reſpublica ſimilibus nunciis 22
in remunerationem publicæ lætitiæ allatæ, aliquid arbitrio ſuo donare, *vt in
l. 1. Cod. publicæ lætitiæ, vel conſul. nuntia. ibi. Quidquid noſtrorum vnquam
nunciari cœperit proſperarum ad bella, ſi deſinunt, ſi oriuntur victoriæ fructus,
ſi honor datus fuit regalium, vel conſulum, vel trabearum, compoſitæve pacis e-
rit offerenda tranquillitas, ſi ſacros vultus, inhiantibus fortè populis inferimus,
hoc ſine modico pretio nunciari, excipique ſancimus.* Per quem textum ita te-
net Bartolus, *in l. ambitioſa, numero 2. ff. de decretis ab ordine faci.* Platea *l.
penultim. Cod. de curſ. public.* Avendan. *de exſequendis mandat. Regiis, 2 part.
capit. 10. numero 11.* Aviles *in d. cap. prætor, cap. 30. verſic. alegrias*, vbi *num.
9.* dicit, quod hoc an modicum, vel immodicum datum ſit, arbitrio iudicis
ſit relinquendum. Et idem voluit Menoch. *de arbitrar. lib. 2. caſu 145. num.
4.* † Modica tamen ſumma dicitur vſque ad duos aureos, *l. ſi quis affirmave-* 23
*rit, §. fin. cum l. ſequenti. ff. de dolo. ibi. Id eſt vſque ad duos aureos, gloſſ. in l.
hactenus, ff. de vſufruct.*

Rurſus † quidquid donatum fuerit per adminiſtratorem in remunera- 24
tionem ſervitorum pupillo, vel aliàs ſuo domino factorum, in calculo e-
rit recipiendum: quia licet tutor donare ſimpliciter non poſſit (*ex iuribus
ſuprarelatis*) tamen remunerationis gratia rectè donare poterit, vt tenet
gloſſa *in dicto §. cum tutor*, & eſt textus, pro hac ſententia *in l. qui filium. ff.
vbi pupill. educa. debeat.* Et ita reſpondit in propoſita ſpecie Cumanus, *conſ.
101.* Roman. *conſ. 50. n. 3.* Caldas, *vbi ſupra, n. 119. & 120.* † Et ratio eſt, quia tu- 25
tor remuneratoriè donando non dicitur ſimpliciter donare, ſed magis de-
bitum ſolvere, *l. filius, in princ. ff. de procurat.* Bart. *in l. ambitioſa. ff. de decret.
ab ordin. faci.* vbi dicit, † quod primates populi cauſa beneficij gratificandi 26
donare poſſunt. Et eius ſententiam communem dicit Franciſcus de Arecio
conſ. 24. dub. 3. Tiraquel. *in l. ſi vnquam, verbo, donatione elargitus, numer. 32.*
C. de

27 *C.de donat.*quo fit,vt licet in donatione, † quæ incipit à traditione,non teneatur donator de evictione, *vt in l. Ariſt.§.fin.ff.de donat.* tamen ſi donatio eſſet alicuius ſervitii remuneratoria,ſecus eſſet, quia donator teneretur de evictione.Ita Bart.*in l.Iulianus.§.qui fundum.ff.de verb.* Alex. *conſ.47.volum.*
28 *3.*Ioan.Garſ.*in tract.de donat.remun.n.23.*vbi *n.24.*† rationem reddit,dicens, quod donatio remuneratoria non eſt propriè donatio, ſed compenſatio, ſolutio & ſatisfactio, ac permutatio quædam, quæ accedit naturæ contra-
29 ctus oneroſi, non verò lucrativi,quo fit, † vt diſpoſita in donatione liberali, ſimplici & mera, non habeat locum in donatione remuneratoria. Et eandem ſententiam tenet Loaces *in conſ. de mula. pro Marchione de los Velez, fol. 36.n.27.*Anton.Gomez *in l.29. Tauri, n.23.* vbi hanc donationem remuneratoriam, magis debiti ſolutionem reputat.

30 Ad hoc † tamen, quod adminiſtrator remunerando donare poſſit, non ſufficit, quod ipſe benè merita confiteatur, ſed in ſpecie de illis mentionem facere debet.Ita Rolandus *conſ.5.n.7.& 21.lib.1.* vbi dicit, quod ad hoc, vt valeat donatio reddituum,vel prædiorum Eccleſiæ alicui facta, propter benemerita,& grata ſervitia, neceſsè eſt, vt de benemeritis in ſpecie conſtet, idq; tenet Navarr.*in manuali.c.17.n.145.*Gutier.*de iuram.confirma.1.par. c.5.n.17.*
31 † Quinimo & dicit Pinel.*in l.1.3.p.n.60.C.de bonis mater.* illam donationem liberalem gravatam appellari, quæ ſit cauſa remunerationis, quando ſervitia, vel merita non præſtabant ius aliquod agendi. Quam ſententiam ego veram intelligerem, vbi talis donatio facta fuiſſet ab adminiſtratore. Et ratio eſt,quia hæc clauſula propter benemerita,& grata ſervitia,regulariter de ſtylo tabellionum in quacunque donatione apponi ſolet,vt tenent Roman. *in l.Attilius Regulus.ff.de donat.* Afflict.*in c.1.§.poteſtas, colum.2. quæ ſint regalia in vſibus feudorum. Bertachinus de epiſcopo 4.p.n.207.* vbi hoc veriſſimum reputat in patre,& matre, vni ex filiis ob benemerita donante:non enim valet vltra id, quod merita exſequatur, vt tenet Ioan.Garſ. *vbi ſupra, num.50.& 51.*

32 Si † tamen donatio ob benemerita à Rege, vel alio magnate, ſeu quovis illuſtriſſimo facta fuiſſet,nulla alia meritorum probatio exigeretur,vt voluit Bartol.*in l.ſi forte,n.5.ff.de caſtrenſ.pecul.*Paul.*in l.per diverſas,n.11.C.manda.* Socin.*conſ.295.verſ.circa ſecundum.*Decius *conſ.20.verſic.tertio, non obſtat, volum.1.*Guid.Pap. *q.95.* & eſt communis ſententia omnium ferè ſcribentium *in l.ſi donatione.C.de collatio.*Tiraq.latiſſimè (optima vtendo diſtinctione,) *vbi ſup.verbo, donatione largitus,n.91.*Ioan.Garſ.*de nobil.gl.2.à num.27.* Loaces eleganter *d.conſ.de mula.d.fol.105.dubita.1.*† vbi adducit Bal. *in conſ. 327.*dicentem,quod vbi Princeps in ſuis conceſſionibus, & beneficiis, cauſam

ſam in genere exprimit, tantum ei creditur, quod contrarium probari non poteſt, maximè vbi ex tali donatione ſolus ipſe Princeps læderetur, idque verum eſſe profitentur Iſernia, & Afflict. *in cap. ſancimus, colum. 5. tit. quo tempore miles in vſibus feudor.*

An autem † decuriones civitatis poſſint pauperi decurioni aliquid pro 34
ſuis alimentis (de bonis communibus) donare, non ſine controverſia eſt. Reſolutivè tamen tenendum eſt, quod ſi talis decurio, eo quod in ſervitio, & negotiis Reipublicæ laboravit, ad egeſtatem pervenit, omnino ei poſſint alimenta de publico ærario donari, *ex text. in l. decurio, ff. de decurion. ibi, Decurionibus, facultatibus lapſis, alimenta decerni, permiſſum eſt, maximè ſi ob munificentiam in patriam, patrimonium exhauſerint.* Et hanc ſententiam tenuit per iſtum textum Aviles *in c. prato. c. 1. gl. verbo, ſalario, n. 8.* Curia Piſana *lib. 2. c. 18. gl. litera T.* Menoch. *lib. 1. de arbitr. c. 46. n. 3.* Et licet Avend. *de exſeq. mand. 2. par. c. 10. n. 11.* dixerit, ſe hoc nunquam in praxi receptum vidiſſe, tamen prædicta ſententia vtique iuri, & rationi conſentanea eſt. Sicut enim libertus, & Eccleſia, patronos ſuos egenos alere tenentur, *ex text. in l. ſi quis à liberis. §. ſolent, ff. de lib. agnoſc.* Cæſar. Lambert. *de iure patronat. 3. q. principali, lib. 3. art. 2* Eodem modo Reſpub. pauperem decurionem propter eius ſervitium exinanitum, & depauperatum, alere tenebitur, & ita reſolvit Lara, *de alim. d. §. ſolent, per totum.* † Accedat etiam huic ſententiæ, quod diſcipuli ma- 35
giſtrum pauperem alere tenentur, vt de Sabino ICto. refert Pompon. *in l. 2. col. fi. verſ. huic nec ample. ff. de origi. jur.* quod latè tradit Petr. Surd. *de aliment. q. 53. fol. 61.* Qualis † autem paupertas decurionis patroni & magiſtri eſſe de- 36
beat, ad hoc, vt illi licitè alimenta donari, ac decerni poſſint, ponit optimè Lampertinus, *vbi ſupra*, & crederem abſque dubio, quod concurrentibus qualitatibus ab ipſo ibi relatis, quidquid pro alimentis, tali decurioni donatum fuiſſet, eſſet calculo recipiendum.

Adverte † tamen, quod prædicta alimenta non debent illi conſtitui in 37
proprietate, hoc eſt dando ei pro ſua vita tantum de redditibus Reipubl. ſed conſiderando eius maiorem, vel minorem neceſſitatem, *arg. tex. in l. cum in annos ſingulos, ff. de aliment. & ciba. leg. it.* vbi legatum alimentorum alicui factum debeat ab hærede in initio cuiuslibet anni arbitrari, ſecundum indigentiam, vel opulentiam legatarii: poſſet enim illi obvenire aliqua hæreditas, vel alia proſpera fortuna, qua mediante ceſſaret alimentandi neceſſitas. Et cum dominus Lupus de Salazar, huius inclytæ civitatis concivis tanquam patronus cuiuſdam piæ, ac opulentæ memoriæ ſuorum maiorum, ſecundum eius conſtitutionem cuidam dominæ Eliſabethæ à Villegas aliméta conſtituiſſet in proprietate, eo quod tempore conſtitutionis ſecundum

Tt eius

eius qualitatem inops eſſet, poſtea ea divite effecta, prædicta alimenta fuerunt à patrono revocata: & lite ſuper hoc ventilata in hac Regali Cancellaria prædicta alimentorum conſtitutio fuit viſa, ac reviſa cauſa (me patrocinante) revocata ex ratione *tex. in c. cum ceſſante, de appellat.*

38 Vltimo † pro complemento huius capitis dubitatur, *an tutores, vel cæteri adminiſtratores ad locandum vel vendendum conſtituit, poſſint pluri licitantibus, aliquid corolarij nomine promittere, (quo vulgo dicimus, dar prometidos) & an iſta promiſſa ab illis donata ſint in calculo recipienda?* Et in hac difficultate vſq; adhuc nulla certa regula à Doctorib. tradita fuit, ſed quoſdam ſpeciales tantummodo caſus hac in re proſequuntur: hæredibus namq; bona defuncti ad æs alienum ſolvendum diſtrahentibus hoc promiſſum dare licere ſcripſit Bart. *in l. in computatione, n. 3. C. de jur. delib.* idque rectoribus & decurionibus civitatum & villarum permittitur, dum bona publica ad locandum ſub haſta ponunt, vt ſcripſit Aven. *de exſeq. mand. 2. p. c. 11. n. 12. & ibid.*

39 *Aui. c. 32. n. 16.* vbi dicit, † quod adminiſtratores rerum publicarum poſſunt allicere conductores dando vel promittendo illis aliquam pecuniæ quantitatem, vel aliam quamlibet rem vt gabellas, vel redditus civitatis, pro certa quantitate licitentur. Et ratio huius concluſionis eſt, quia quod ita donatur, totam ſimplicem donationem, quam ob cauſam, & remuneratoriæ naturam ſapit: laboris enim & periculi pretium magis cenſetur, quod ſuis humeris iſti locatores imponunt, vt docuit Conſultus *in l. 1. §. ideo. ff. ſi menſor falſum mod.*

40 *dixerit, ibi, Sed magis operam beneficij.* † idq; ſentit Avend. *vbi ſup.* Aceve. *in l. 22. t. 6. li. 3 recop. n. 6.* Bob. *li. 5. Polit. c. 4. n. 60.* & quælibet cauſa honeſta iuſtificat huius promiſſi donationem, *l. à Titio.* & ibi notat Bart. *ff. de verbor.* ſatis enim vt prudens, & induſtrius paterfamilias facit, ſi parva pecunia promiſſa, vel data in tuto, & ſecurè bona domini ſui locet. Sed ne modus in donando hæc promiſſa excedatur, advertendum erit, quod iuſta, & moderata pro-

41 miſſio erit, † ſi dederit, vel promiſerit quinque pro centenario, vt advertit Aven. *vbi ſup.* Et quod comites ſacrarũ largitionum, quos vulgo (*contadores mayores.* appellamus, hæc promiſſa in locationibus regalium reddituum donare poſſint, cavetur *in l. 22. tit. 13. lib. 9. recop.* Et ita erit intelligenda ſententia Albert. Brun. *in tractat. de augm. & diminut. conc. 6. nu. 20. vol. 11.* quatenus tenet adminiſtratores Regni, vel rerum, minorum & civitatum, non poſſe minuere ſuorum principalium matrimonium, ſed illud augere debere, quia etſi promiſſum ob ſimiles venditiones, vel locationes faciendas præſtiterint, non ex hoc dicentur minuere patrimonium, ſed magis illud audere, vel ſaltem rectè adminiſtrare, dummodo in hoc dolus malus abſit, vt in terminis firmavit Dec. *conſ. 115. n. 2.* & eum refert, & ſequitur Parlad. *lib. 2. rerum quotidian.*

quotidian.c.fin.5.part.§.13.n.7.& per totum, licet ipſe hanc concluſionem, *n.8.* limitet exſecutoribus teſtamenti, vbi non fuit anima hæres inſtituta, cum alias exſecutor ad funus tantum conſtitutus ſimplicis adminiſtratoris inſtar habeatur, *ex tex. in l. procurator tutorum, ff. de procuratoribus & in l. iuſiurandum, quod ex conventione, ff. de jurejuran.*

Ego tamen, & in quolibet exſecutore teſtamenti prædictam ſententiam locum habere arbitror, dummodo ſit conſtitutus, cum clauſula, de qua *in l.7. titulo 14. part.5.* Cum enim procurator cum libera, perdere, donare, & iactare res ſui domini non poſſit, vt tenet Bald. *in l. fi. col. penult. C. de contrah.* Alex. *conſi.41. vol.3.* Greg. Lup. *in l.19. tit.5. part.3. glo. verbo. Quando tales palabras,* minimè promiſſum donare poſſet: ſecus tamen eſſet, ſi in mandato tali exſecutori dato, adjiceret verba, de qua *in l.7. tit.14. part.5. ibi: Que podays fazer todas las otras coſas, que yo pudiera hazer preſente ſiendo.* Ex vi namque prædictorum verborum, poſſet remittere debitum, *ex tex. ibi: O quitar el debdo,* ſatis enim, qui remittit debitum, donat.

An autem iudices, & alguaceli promiſſum donare poſſint, dum bona debitorum ex cauſa iudicati pro ſatisfaciendis creditoribus diſtrahunt, aliquanda ſtetit dubitatum? Et videtur dicendum, quod ſic: eo quod factum judicis, & partis in jure æquiparentur, *ex l. ſi ob cauſam. C. de evict.* maximè ſi addito judice, & de eius mandato hoc faciant alguaceli. Quidquid n. judex fecerit, aut decreverit, ritè, recteq; factum præſumitur, *ex l.2. C. de offic. civili iudicum.* Damhau. *de tut. c.5. n.60. cum ſeqq.* Quod maximè verum erit, cum ex hoc nullum damnum, ſed veroſimiliter commodum domino rei ſequatur, vt *ſupra* dictum eſt: Contrariam tamen ſententiam tenet Parlad. *vbi ſupra, n.8.* nullo adducto fundamento: tu cogita.

SVMMARIA.

1 Tutor omnes expenſas, quas jure facit cum ſuo pupillo, dum alit, educat, & his ſimilia, ſibi in rationibus conſervat, dummodo in illis faciendis non exceſſerit modum.

2 Tutores, & curatores, non eo quod generalem cum libera à lege habeant, vbi res non exigit, prodigaliter expendere debent.

3 Tutor qualem in ſuis expenſam feciſſet, eandem in ſuo minore, rebusque ſuis facere debet.

4 Modicè, an immodicè tutor expenderit in rebus pupilli, iudicis arbitrio relinquitur.

5 Quæ pendent à voluntate Principis, cenſentur impoſſibilia.

6 Rationes conſanguineorum, non exigunt tam exactam probationem expenſarum, ſed ſufficit præſumptiva, & coniecturalis.

7 Juramento expendentis, etiam in non modicis expenſis ſtatur, ſi perſonæ qualitas veriſimilitudo, & modus iudicis concurrat.

8 Expreſſa & ſolemnis obligatio, forma & vis publici officij, magis obligat tutores, vel quoslibet alios publicos adminiſtratores, quam privatim ſuſcepta negotiorum adminiſtratio.

9 Propinquus, vel conſanguineus, cui ex diſpoſitione legali tutela ſui propinqui pertinebat, ſi non accepta eius tutela vt negotiorum geſtor, vel alias ſui patrimonij negotia adminiſtravit, non eo minus, quàm ſi tutor eſſet, rationem reddere debet.

10 Expenſum per decuriones in carceris publici reparatione, an in calculo recipi debeat? & quid, ſi ſit expenſum in catenis, cipis, & compedibus? ibid.

11 Volens conſequens, neceſſario debet velle antecedens.

12 Expenſum de publico, pro capiendis malefactoribus, an in calculo ſit recipiendum?

13 Rex ideo habet redditus regni, vt in eo faciat iuſtitiam miniſtrari.

14 Decuriones, an aliquid donare poſſint, de publico capienti, vel revelanti malefactorem?

15 Menochij ſententia, lib. 1. de arbit. jud. caſu 46. n. 2. declaratur, circa expenſam pro capiendis malefactoribus faciendam.

16 Expenſa pro remittendo malefactore, ex quibus bonis fieri debeat?

17 Lex 3. tit. 16. lib. 8. recop. explicatur.

18 Sententia Ioannis Fabri in l. neminem. C. de appellat. quatenus dicit, quod remiſſio delinquentis debet fieri expenſis judicis, explicatur.

19 Remiſſio delinquentis, cuius expenſis fieri debeat?

20 Cuſtodes adhibiti pro cuſtodiendo carcerato, vel in Eccleſia ob delictum recluſo, ex quibus bonis ſalarium ſive præmium ſui laboris percipere debeant?

21 Captura facienda de pluribus ribaldis, vel famoſis latronibus, quibus expenſis fieri debeat?

22 Piratæ, ſive curſarij ad portus regni devenientes, quibus expenſis ſint fugãdi?

23 Patrimonium Regis, ſi pro civitatum vel regni defenſione non ſufficeret, poterit imponi collecta civibus, & communitatibus terrarum.

24 Princeps, vel Rex non debet imponere nova vectigalia pro adminiſtranda juſtitia, ſed eam debet ſervare ex redditibus regni, & qualiter hoc ſit intelligendum?

25 Piratæ portus derobantes, quibus expenſis ſint fugandi vel capiendi?

26 Tributorum perceptio obligat Regem ad defenſionem portorum, cum pro hac defenſione recipiat ea à navigantibus, & qualiter hoc modificari debeat?

27 Vaſallus non tenetur ſequi Principem, vel dominum, à quo feudum habet in bello, vbi redditus feudi ad id non ſuppeterent.

28 Redditus ſi res non habeat idoneos, ad defenſionem portorum, ex civium collatione (quod deficit) iuſtè percipere poteſt.

29 Divi-

29 *Divites quando compelli poſſunt mutuare Regi, pro regni neceſſitatibus & qualiter ab illis mutuum hoc extorqueri poſſit?*

30 *Civis, qui mutuavit regi pecunias, pro regni neceſſitatibus, an poſſit juſtè intereſſe illarum pecuniarum petere, & recipere?*

31 *Peſquiſitor judex, quibus expenſis ſuam commiſſionem adimpleat, ubi ad alicuius populi inſtantiam fuit conceſſus?*

32 *Iudex ordinarius, ſi mittat aliquem delegatum iudicem, pro aliquid faciendo in ſuo diſtricto, cuius expenſis mitti debeat?*

33 *Peſquiſitor miſſus ex officio à Regio conſilio, cuius expenſis militare debeat?*

34 *Decuriones (qua cautela præcedente) ſalaria iudicum peſquiſitorum de publicis bonis ſolvere debeant?*

35 *Clerici, & nobiles, quo caſu teneantur contribuere in ſolutione expenſarum à judice peſquiſitore ad inſtantiam populi impetrati contribuere?*

36 *Expenſam in domibus, de la carneceria, matadero panaderia, o peſcaderia, de bonis Reipublicæ, an ſit in calculo recipiendum adminiſtratoribus Reipublicæ?*

37 *Expenſa facta de bonis Reipublicæ, in conſtitutione, vel reparatione Eccleſiæ, populi, quando ſit in calculo recipienda?*

38 *Expenſum in ludis publicis conſuetis, quando ſit in calculo recipiendum?*

39 *Expenſum in ludis publicis, quando decurionibus nō ſit in calculo recipiendū?*

40 *Veſtes ſericæ & deaurata decurionis data de publico, pro aliqua feſtivitate publica celebranda, an ſinita feſtivitate, debeant reddi depoſitario camerali?*

41 *Eleemoſyna data de publicis judiciis, quando ſit in calculo recipienda?*

42 *Eleemoſyna data de publico pauperibus carceratis, an ſit decurionibus in calculo recipienda?*

43 *Expenſum de publico, in enutriendis infantibus expoſitis, an ſit recipiendum decurionibus in calculo?* *(endum?*

44 *Expenſum de publico in reparatione viarum, quando ſit in calculum recipi-*

45 *Matre nutrice filij ad mortem damnata, filius de publicis pecuniis eſt enutriendus, & alendus, ſi patrem non habeat, qui eum alere poſſit.*

46 *Expoſiti, quibus expenſis Romæ ſolent enutriri?*

47 *Traxanus Imperator precibus S. Gregorij Magni ab infernorum faucibus fuit liberatus, propter eius inſignes virtutes morales.*

48 *Expenſum in cauſa nobilitatis cum aliquo cive ventilata, de bonis Reipublicæ, an ſit decurionibus in calculo recipiendum?*

49 *Expenſum à decurionibus pro acquiſitione vel defenſione honoris, civitatis, villæ, vel oppidi, an ſit in calculo recipiendum?*

50 *Expenſum à decurionibus ad hoc, ut vicus villa fiat, an ſit in calculo recipiendum?*

51 *Expenſum à decurionibus de bonis Reipublicæ in hoc, vt exempti fiant à contributionibus, & tributis, an in calculo ſit recipiendum?*
52 *Expenſum ab administratore, in re, quæ nullum commodum domino attulit, cum tamen ab initio commodum domino afferre poſſe videretur, an ſit in calculo recipiendum?*
53 *Expenſa facta à negotiorum geſtore, in re, quæ domino commodum non attulit, an ſit ei in calculo recipienda, ſi bona fide facta ſit?*
54 *Expenſæ factæ per patrem adminiſtratorem caſtrenſis, vel quaſi caſtrenſis peculij filij, in acquirendo filio aliam maiorem militiam, vel præbendam, an ſint patri in calculo rationis talium bonorum recipiendæ, an verò animo & pietate paterna hæ expenſæ factæ præſumantur?*
55 *Filius clericus ſi habeat beneficium, ex eius fructibus cenſetur expendi à patre ipſius, pro exſequenda & impetranda ſibi maiora & pinguiora beneficia, non verò præſumitur, quod pater in eis acquirendis de ſuo expendat, ſed potius de bonis filij expendere voluiſſe, etiamſi id non proteſtaverit.*
56 *Expenſæ factæ à patre, vel à matre, tutelam filij adminiſtrante, an de bonis filij, an verò de bonis paternis factæ videantur?*
57 *Maritus ſi expendit in recuperandis creditis vxori debitis, an talem expenſam ſibi conſervet?*
58 *Modica expenſa quæ dicatur?*
59 *Fratres ſi diu bona paterna in communi, & pro indiviſo poſſederunt, & vnus plus altero expendit, an illud plus debeat imputare pro ſolutione partis ſibi debitæ?*
60 *Donatio præſumitur inter ſocios, ob rei modicitatem, maximè vbi donatum fuit pro victu.*
61 *Minor viginti quinq; annis, etiam minima donare non præſumitur, cum etiam modicum donare non poſſit.*
62 *Mulier ſi ſocietatem cum alio habeat, nunquam ſocio donare præſumitur.*
63 *Tutor accuſatus de ſuſpecto, an conſervet ſibi expenſas, factas in hoc, vt ſuam bonam famam probaret, ne removeretur, ſi in cauſa obtinuerit?*
64 *Expenſas factas per tutorem, vel curatorem, ineundo de vno loco ad alium, pro acceptanda tutela, an minor in tutelæ rationibus reputare debeat?*
65 *Facere qui aliquid tenetur, proprijs expenſis facere debet.*
66 *Tutor ſi expendat, dum peregre proficiſcitur, pro negotijs pupilli, an reputet in rationibus, quod expendit?*

CAPVT XXV.

De expenſis & ſumptibus ab adminiſtratoribus factis, in calculo recipiendis.

Deſum-

DE ſumptibus & expenſis adminiſtratorum acturi, prius noſſe oportet, regulam eſſe in jure notiſſimam, quod † vbi quis aliquod pro rerum 1
acquiſitione, conſervatione, & adminiſtratione expendit, omnino talis expenſa ſit in calculo recipienda: nullus enim eſt caſus, qui hoc genus deductionis impediat, vt *in l. fundus, qui ff. famil. hercisc.* ex quibus palam eſt, quod omnes illas expenſas, quas jure facit tutor vel curator cum pupillo vel adulto, dum eum alit, educat, inſtituit, & malè valentem curat, & his ſimilia, ſibi in rationibus conſervat, *l. 1. §. aeque, ff. de muner. & honor.* Quod tamen intellige, dummodo in illis faciendis non exceſſerit modũ, *l. 1, cum plures, §. nimium ff. de adminiſtrat. tutor. l. 16. & 20. tit. 16. part. 6.* Non † enim eo, quod tutores & 2
curatores generalem cum libera à lege habent (vt latè *duob. in capitulis praecedentibus* adnotavimus,) vbi res non exigit, prodigaliter expendere debent, *l. 1. §. 1. ff. de offic. procurat. Caeſar.* Et huius rei exemplum poſuit Ioan. Garc. *in tract. de expenſ. c. 20. n. 9. in fin.* dicens, hinc demum tutor modum in expendendo de pecunia pupilli exceſſiſſe cenſendum eſſe, ſi medicum, quem ſibi accerſiſſet ſextertio, ſuo pupillo accerſeret talento, qualem enim tutor † in ſuis rebus expenſam faceret, eandem in rebus pupilli, vel adulti, 3
facere debuit, *l. à tutorib. ff. de adminiſtr. tutor. & in l. 1. C. tutel. & rat. diſtrah.* hoc tamen, an † modicè vel immodicè expenderit, judicis arbitrio relictum eſt. 4
Ipſe namque conſiderata perſonae & rei familiaris qualitate, benè, an malè plus, vel minus expenſum ſit, arbitrabitur, vt voluerunt Angel. & Corneus *in l. fin §. in computatione. colum. 1. C. de jure deliber.* Corſetus *in tract. de minimis, in princip. colum. 2 verſic. 16.* Damhauderius *de tutore, fol. 82. num. 20* vbi dicit, quod circa has expenſas iudex aeſtimare debet qualitatem rei, nempe, an fuerit, magna, an exigua, pretioſa an vilis, actuſque qualitatem videbit, hoc eſt, factum impenſarum, an fuerit veriſimile, & fide dignum, & an probatione faciliter, an cum difficultate parari poſſent? Perſonam autem obſervabit, ſcilicet, an fuerit ſpectatae & probatae fidei, nobilis, an ignobilis? Et cum iam ante iſte caſus de facto in hac Cancellaria agitaretur, dum rationes expenſi in litibus Curia agitatis redderentur, hanc ſententiam in praxi receptam (me patrocinante) expertus ſum. Cum enim quidam nobilis literatus, & benè morigeratus frater, pro ſe, & aliis ſuis fratribus in Curia Regia lites communes haereditatis iacentis proſecutus fuiſſet, quaſdam parcellas inviſibiles in calculo recipiendas ſibi curabat, ſcilicet, vnam catenam auri, quam dedit certae mulieri pro conſequenda bona negotij expeditione. Item cuidam officiali, ex cuius diligentia bonus breviſq; negotij exitus pendebat, vas argenteum auro conflatum pretij triginta quinque ſcutorum, & his ſimilia. Viſa namq; negotiorum qualitate, & expeditionis

tionis negotii difficultate, ac probitate & nobilitate expendentis prædictas expenſas, Senatus in calculo recipiendas fore iudicavit: & non immeritò,
5 cum † ea, quæ pendent ab expeditione & voluntate Principis, cenſeantur impoſſibilia, gl. *in l. continuus §. cum quis. verbo, relictæ ſunt. ff. de verbor.* Bart. *in l. Iulian. §. conſtat, n. 2. ff. de legat. 1.* ob idq; magna indigeant viſibili & inviſibili negotiatione, prout latè experientia Curialium negotiatorum demonſtrat. Pro qua ſententia facit, quod Comicus inquit: *Facinus magnum & me-*
6 *morabile non fit ſine periculo.* Facit & rurſus, quia † rationibus conſanguineorum non requiritur tam exacta expenſarum probatio, ſed ſufficit præſumptiva, & coniecturalis, vt voluit Abb. *con. 12. n. 5. verſ. ita pro curia.* Damhaud. *in tract. de tutor. & curat. tit. de tutor. & curator.* rationis iuſtificatione, *num.*
7 *33. fol. 83.* vbi dicit, quod † etiam in modicis expenſis ſtatur expendentis iuramento, ſi cum illo perſonæ qualitas, veriſimilitudo, & motus iudicis concurrant, Socin. *conſ. 46. lib. 1. colum. 1.* vbi dicit, hoc veriſſimum eſſe, vbi frater adminiſtraſſet negotia communia ſua, & fratrum iure fraternitatis, prout in caſu *ſupra* relato contingit. Secus verò eſſe, ſi vt tutor adminiſtraſſet. Re-
8 quiritur † enim eo caſu maior expenſarum probatio pro reddenda tutelæ vel curæ ratione: quia expreſſa & ſolemnis obligatio, forma, & vis publici officij magis obligat tutores, vel quoslibet alios publicos adminiſtratores, quam privatim ſuſcepta negotiorum adminiſtratio.

9 Quinimo & in propoſito dixit Damhauder. *vbi ſupra. n. 35.* quod ſi † propinquus, cui legitima tutela ſuorum propinquorum, vel fratrum pertinebat, non accepta eorum tutela, jure fraternitatis adminiſtraſſet fratrum vel propinquorum negotia, eodem modo, quo tutor, rationem adminiſtrationis ſtrictè reddere teneretur: quia eo caſu non melioris, ſed multo peioris conditionis efficitur, & eo quod neglecto officio tutoris à lege ſibi delato privatim & proprio motu, fraternorum bonorum adminiſtrationem in ſe ſuſcepit.

Ego tamen in ſpecie *ſupra* relata multum iudicis arbitrio tribuendum puto. Is namque conſiderabit geſti negotij qualitatem, peragendi difficultatem, loci gravitatem, expendentis vel donantis fidelitatem. Multa namque prudenti & cauta negotiatione, & inviſibilium donorum largitione, brevi temporis compendio, & abſque multo pecuniarum diſpendio peraguntur, quæ alias etiam ſuperabundante juſtitia difficillimum exitum haberent.

10 Sed modo videamus, quibus † in rebus decuriones, & civitatum correctores de publica pecunia expendere poſſint, quæve expenſæ illis in calculo recipi debeant? Et in primis ſciendum erit, quod expenſum in reparatione

carce-

carceris, vel ſi quid in conſtruenda vel reparanda domo Conſiſtorij expen-
derit, erit illis in data computandum. Concilio namque ſimilis conſtructio
& reparatio competit, non verò Regi, vel domino loci, licet ipſi pœnas fiſca-
les percipiant. Sicut enim in punitione criminum publica intervenit vtilitas,
vt *in l. ita vulneratus ff. ad leg. Aquil.* ita quoque in conſtructione & reparati-
one carceris pro detinendis & cuſtodiendis malèfactoribus, publica vtilitas
verſatur, qui enim † vult conſequens, neceſſariò debet velle antecedens, *l. ad* 11
legatum. l. ad rem mobilem. ff de procur. & ita tenet Aviles *in c. prato. c. 18. verb.*
ſe hagan. n. 1. & 2. Gutier. *in pract. quæſt. 1. part. quæſt. 36. n. 2.* & Avend. qui hanc
rem exactiùs perpendit, *de exequend. mandat. 1. part. cap. 20. nu. 4. & 5. & 2.*
part. cap. 10. n. 6. verſ. ſecundum exemplum. Et ex ſupradicta ratione in calculo
recipiendum erit, expenſum per decuriones in compedibus, cipis, & catenis,
in quibus ſcelerati cautiùs & ſecuriùs detinentur, & cuſtodiuntur, idque te-
net Paris de Put. *in tract. ſyndic. part. an ſint plures carcerati. fol. mihi 72. n. 6.* &
idem ſenſit Aviles *loco ſuperius citato.* Quinimò, & hodie hoc expreſsè cave-
tur, *in l. 15. tit. 6. lib. 3. recop. ibi, Carcel qual conuenga, y priſſiones.* & *ibi* hoc no-
tant communiter moderni. Gutier. *d. c. 36. n. 3.*

Sed † *An expenſum pro capiendis malefactoribus de bonis Reipublicæ, ſit in* 12
calculo recipiendum? Maior dubitatio eſt, & videtur dicendum, quod non,
quia cui competunt pœnæ fiſcales, competit etiam expenſa facienda in ca-
piendis, & etiam in remittendis malefactoribus, vt voluit Luc. de Penn. *in*
l. annonas. C. de annon. & tribut. lib. 10. vbi dicit, quod † ideò Rex habet red- 13
ditus regni, vt ſuo ſumptu faciat iuſtitiam miniſtrari. Idque voluit Gregor.
Lup. *in l. 7. tit. 17. partit. 3. verb. deue dar.* Foller. *in ſua praxi criminali, verbo,*
notatos capiat. n. 22. licet ſecus ſit, quando iudex perquiſitor à Curia mitti-
tur, quia tali caſu expenſis Reipublicæ commiſſionem expedire poterit, vt
in d. l. 7. ibi, E ſi los peſquiſidores de los concejos la fizieren, deueles dar el concejo
las diſpenſas. Quinimò, etſi delinquentes † non apparerent, poſſent decu- 14
riones ex bonis publicis aliquid dare vel promittere revelanti vel capienti
malefactores, & quantitas in hoc expenſa, eſſet in calculo recipienda: ita
Bartol. *in l. 1. n. 3. ff. de iuſtit. & iur.* vbi Iaſ. *n. 11.* Aviles *in cap. prato. verb. ſala-*
rio. n. 6. licet in hoc Bartol. fuerit ſibi contrarius, *in l. 1. C. de præbend. ſalar.* &
eum refert & ſequitur Menochius *lib. 1. de arbitrar. caſu 46. n. 2.* vbi tenet,
quod ſi iudex faciat vanum, dicens, quod † quicunque incarceraverit ban-
nitum, centum habeat, illa centum non ſunt de publica pecunia præſtanda. 15
Quorum ſententiam ego veram intelligo, vbi de bonis delinquentis exſol-
vi poſſet: ſecus tamen, vbi bona non haberet, quia hoc caſu prior ſenten-
tia & verior & receptior eſt.

16 Sed † quod *ſupra* diximus de remiſſione delinquentium, expenſis domini iuriſdictionis facienda, cui commoda fiſcalia competunt, aliter hodie diſpoſitum videtur *in l.3. tit.16. lib.8. recopilat. ibi, Que lo embien a coſta del mal hechor, y ſi no tuuiere bienes, que lo embien a coſta del querelloſo. y ſi qual quiera deſtos no tuuiere de que pagar, que lo paguen los officiales de la iuſticia donde fuere hallado.* Et loquendo † in remiſſione hæreticorum, hoc ipſum tenuit
17 Villa Diego *in ſuo tract. de hæretic. quæſt.11. n.7. & 11.* Hanc tamen ſententiam non ita ſimpliciter, & prout ſonat, intelligit Avend. *d. cap.10. n.16.* ſed ita demum, quando iudices, vel officiales, & miniſtri iuſtitiæ eſſent perpetui, ipſiſque emolumenta iuriſdictionis pertinerent, prout pertinent dominis vaſallorum; hi enim loco correctorum regalium habentur, vt *in gloſſ. verbo, domini. in authent. de quæſtore.* & vide, quæ dicam *in cap.27. n.3.* Et ita erit intelligenda ſententia Ioannis Fabri *in l. neminem. C. de appellat.* vbi dicit, quod
18 † iudex tenetur facere remiſſionem delinquentis propriis expenſis, vbi priſſionarius non habet bona, ex quibus fieri poſſit. Pro qua ſententia adducit text. *in l.1. C. de cuſtod. reor.* Et hoc per arreſtum Curiæ fuiſſe communi omnium voto receptum, teſtatur *deciſio Capellæ Tholoſ. 100.* vbi ita fuit in craſtinum. Boer. *deciſ.11. n.11. & 12.* De conſuetudine tamen noſtri regni, vbi † re-
19 us captus non habet bona, remiſſio fieri conſuevit de pecuniis, ſumptibus iuſtitiæ applicatis & deſtinatis, vt advertit Aviles *in cap. 27. nu.16.* Caſtell. à Bobadilla *in ſua eleganti polit. prætor. lib.5. cap.7. n.7.* & ita debet intelligi text. *in authent. ſi verò. C. ad leg. Iul. de adult. ibi, Illic verò, qui publicas ſuſcepit literas periculo ſuo, & officij ſui comprehendet eum, & ad iudicem provinciæ tranſmittet, in qua peccavit.* Vbi autem neque reus, neque actor, neque pecuniæ ſumptibus iuſtitiæ deſtinatæ ſufficerent, tali caſu locum haberet ſententia *ſupra* ex Villa Diego relata, ſcilicet, quod remittatur expenſis officialium iuſtitiæ, hoc eſt, domini iuriſdictionis, is enim tenetur penes ſe habere ſufficientem familiam pro capiendis & remittendis malefactoribus. Et ita erit intelligendum, quod in propoſito dixit Foller. *loco ſupra citato*, quod ſi officiales iuſtitiæ pro capiendo malefactore convocaverint vicinos populi, vt ipſis auxilium præſtent, ſalaria horum convocatorum expenſis ipſorum officialium ſolvi debent: intelligitur namque, quando ipſi officiales emolumenta iuriſdictionalia percipiunt: idque naturali rationi & æquitati ſatis eſt conſentaneum, ex regula, *nihil tam naturale. ff. de reg. iur.*

20 Hinc eſt, quod † ſi malefactori, vel recluſo in Eccleſia, vel in alio forti loco incaſtellato, cuſtodes apponantur, eo exiſtente non ſolvendo, ſalaria horum cuſtodum ſolvi debent de burſa domini iuriſdictionis, & pœnis Cameralibus, ſi pecuniæ ſumptibus iuſtitiæ applicatæ ſufficiant, vt tenet

net Iſern. *de feud. tit. de ſtat. & conſuetud. §. navigia.* Lucas de Penna *in l. 1. C. ne ruſtici ad vllum obſequium. col. 7. lib. 11.* Aviles *in cap. 20. prætorum gl. verbo, vſurpan. n. 18. ad med.* & illos refert & ſequitur Caſtel. à Bobad. *loco ſup. citato.*

Si tamen † captura eſſet facienda de pluribus ribaldis, vel famoſis latronibus, qui apud ſtrata viatores derobantur, & manu militari ſe defendebant, hoc caſu impenſa capturarum facienda foret de redditibus civitatis, in cuius diſtrictu & jurisdictione tales ſcelerati delinquebant. Et ita tenet Foller. *vbi ſupra.* Aviles *loco ſuperius citato, cap. 17. verbo, las haran.* vbi dicit, quod immiente aliqua publica neceſſitate pro capiendo malefactore poterit conſtitui ſalarium arte publica. Quod ego verum intelligerem, quando pecunia domini juriſdictionis non ſufficeret, vel nimis ex tali expenſa læderetur. Pro qua ſententia adduco Bart. *in l. Mævio nepotem. §. vxore. n. 5. ff. de annuis legat.* vbi dicit, quod fidelis Imperij non tenetur ſequi Imperatorem, ſi fructus feudi ad eum ſequendum non ſufficerent. Et ſic pertineret hæc expenſa civitati, vel villæ, in cuius itineribus vel motibus iſti famoſi latrones ſe fortificaſſent, & defenderent: cum Reipublicæ conveniat, ne delicta maneant impunita, *ex d. l. ita vulneratus.* & cum hæc captura, & patriæ quietatio, & malefactorum extirpatio, in omnium civium vtilitatem & quietem tendat *l. provincialium. C. de feriis.* eaque efficiatur, ne quiſquam temere ad delicta committenda proſileat, *vt in l. ſi operis. C. de pœnis.* 21

Ex quibus idem dicendum videtur, vbi † inimici, ſive curſarij, & piratæ è longinquo ad portus regni capiendos & expugnandos perveniſſent, prout his noſtris temporibus pervenit Franciſcus Dracus Anglic. ſuper Corumniam, & cæteros Galliciæ portus. Eorum enim expulſio & propugnatio expenſis civitatum maritimarum, vel totius illius regni facienda foret, ex Foller. *loco ſupra citato,* & ita tenet Menchaca *lib. 1. quæſt. illuſtr. ca. 1. n. 32.* vbi dicit, quod publica vtilitas non eſt reparanda expenſis quorundam, ſed vniverſorum regnicolarum, vel civium. Et ratio eſt, quia ſiquidem omnis principatus creatus fuerit ad civium vtilitatem, & hæc defenſio, ad vniverſorum commodum pertineat, ſic, vt vniverſorum expenſis fiat, par ratio eſt, & ita reſolvit Menchaca, *vbi ſupra, cap. 6. num. 1.* & pro eius ſententia eſt text. *in l. 6. tit. 20. part. 2.* vbi cavetur, pro viribus & poſſe, populum debere tueri patriam ab hoſtibus. 22

Contraria tamen ſententia, imo quod ſimilis defenſio regijs, & non Reipublicæ expenſis, ſive civitatum & villarum fieri debeat, videtur innuere textus *in l. 2. tit. 10. partit. 2.* vbi loquendo de oneribus, quibus Reges ſunt adſtricti, dicit: *La tercera guarda es del daño, que les podria venir de los de fuera, que ſe entiende por los enemigos, ca deſtos los deue el guarder.* Et quidē juſtiſ-

ſima ratione Regibus hæc incumbit defenſio, cum Regna, Imperia, & ditiones omnes, Reges & Imperatores creaſſe non innoteſcat, propter civium publicam & privatam vtilitatem, & vt ab eo defendantur, quem Regem, Ducem, vel Imperatorem elegerunt, cuique tributorum percipiendorum facultatem concesserunt, vt *in l.2.ff.de orig.*& tradit Greg. *in l.5.verbo, ſecuros tit.7.partit.5.* Matienzo *in l.10.glo.1.tit.10.lib.5.recopilat.* Et hac ratione illis omnino incumbit, vt ſua ope, induſtria, diligentia, & expenſa, tuta & ſecura Reſpublica quieſcat: quo fit, vt ſi opus ſit fortalitium hoc caſu reficere, licet factum fuerit, vt tutius vaſalli populi, vbi ſita eſt, defendantur tempore belli, domini expenſis, & non populi, refici debeat, vt tradit Iaſ. *in l.divort.§.vlt. ff.ſolut.matrimo.* Catelia Cota *in memoriali, verbo, fortalitium. & verbo, Rex.*

Tamen pro prædictarum legum concordia dicendum erit, quod licet verum ſit, quod † Reges ratione reddituum ſibi à Regni civitatibus con-
23 ceſſorum, Regnum incolume ſervare teneantur, vt *in d.l.2.* neque ad id civitates contribuere teneantur, tamen vbi Regis patrimonium ad hoc non ſufficeret, poſſet imponi collecta communitatibus terrarum, vt poſt Guillermum de Cuno tenuerunt Cyn. & Bald. *in l.neminem C.de ſacroſanct.eccleſ.* Vaſalli namque dominorum neceſſitati ſubvenire ſunt obnoxij, *l.ſi libertus ff.de oper.libert.* plura congerit Burgos de Paz *in l.3. Tauri.n.443.* & quod hoc caſu poſſit ſiſa imponi ſuper victualibus, latè tradit Caſtell. à Bobad. *lib.5. politic.c.5.per totum,* vbi *n.6.* tradit, an clerici in hac cauſa contribuere teneantur, *& lib.2.ca.18.n.297.cum tribus ſequentibus* Iſern. *in tit.quæ ſint regalia ſuper parte vectigalia.* vbi dicit, quod † Princeps non debet imponere nova
24 vectigalia pro miniſtranda iuſtitia, ſed eam debeat miniſtrare ex redditibus regni, quia, qui eos percipit, tenetur ſubditos defendere ab incurſibus latronum & piratarum, licet hoc debet intelligi, vbi redditus regni ad hoc ſufficientes eſſent, illis tamen iam conſumptis & exhauſtis in ipſo bello, vel alijs regni neceſſitatibus, tam exempti, quam non exempti, pro modo facultatum huic defenſioni contribuere deberent, vt *in l.11.tit.3.lib.1.recopilat.*& tenet latè Montal. *in l.1.tit.5.lib.1.fori.gl.verbo, ſempre guardadas. verſ.item facit ad quæſtionem.* Mexia *in pragmat.panis, concluſ.5.nu.63.& 64.* Gutierrez *in practicis quæſtionib.lib.1.ca.3.* Gregor. *in d.l.7.gloſſ.verbo.las miſſiones.verſ. quid tamen.* vbi ineſt ſententia, quod ſi † in mari circa regni diſtrictum pi-
25 ratæ derobarent tranſeuntes Regisvè ſubditos expilarent, & Rex non poſſet huic inimicorum oppreſſioni ſine magno diſpendio & ſumptu reſiſtere, cum redditibus, qui pro ſimili defenſione à navigantibus præſtantur: quod nos Sarracino vocabulo dicimus, *Almoiarifazgo:* non tenetur de ſuo prædictos portus defendere, niſi quatenus illi redditus ſuppetunt. Et hanc

ſenten-

ſententiam ſequitur Ioannes Garſia *de expenſ.c.21.num.35.* Et ita eſt intelli-
gènda & concilianda prædicta lex *4.part. cum d, l. 2.* & doctrina Bart. *in d. l.*
Mævio nepotem, §. vxore, numero 5. ff. de annuis legatis, & Plateæ *in d. l. 1.*
Cod. vt ruſtici ad nullum obſequium. † Quatenus tenet, quod præceptio 26
tributorum obligat Regem ad defenſionem portorum, cum pro hac de-
fenſione à navigantibus prædicta tributa ſolvantur. Licet enim Rex ad-
verſus inimicos claſſem parare teneatur, *vt in l. 1. Cod. de claſſicis, lib. 11.* ta-
men hoc debet intelligi, dummodo maritimi redditus, & proventus ad
hanc impenſam ſufficiant. † Quemadmodum ſubditus ſive vaſallus, qui 27
non tenetur ſequi Principem, vel dominum ſuum ad bellum, per gentem
proprijs ſumptibus, vbi jam non haberet, vnde poſſet ſtipendia militibus
ſuppeditare de redditibus feudi, *c.1. & ibi glo. de pace tenenda, &c.* & notant
Dd. *in l. Mævia. §. vxor. ff. de annuis legat.* Mart. Lauden. *in tract. de Princi-
bus, q. 183.* idque voluit Iac. de Aren. *in §. præjudiciales. Inſtit. de actio.* Bart. *in d.*
§. vxore, n. 5. Oldra. *conſ. 234. n. 3.* Iſer. *in §. fin. de pace juram. firman.* Loaces *in*
conſi. de mula. pro Marchione de los Velez fol. 166. Bal. *in l. qui manumittuntur. C.*
de oper. libertror. & in c. cum ex officij notab 3. per text. ibi. extra de præſcript.
† Menchaca *d.c.6, n.4.* eodem modo ſi Princeps, vel Rex non habeat idoneos 28
reddditus ad defenſionem portorum, ex civium collatione expendi debent.
Credo tamen, quod ſi admodum immineret neceſſitas, non eſſet exſpectan-
da collecta, ſed quod per manus iniectionem poſſent divites compelli ad
mutuandas pecunias Regi: † quia, inſtante neceſſitate vaſalli jure optimo ad 29
id compelli poſſunt, vt tenuerunt Nic. de Neapoli, & Guiller. de Cuno, *in*
l. Scriniarios, C. de numerarijs, lib. 11. Iſer. *in c. 1. quis dicatur dux. & in c. 1. §. ſed*
neq. alia. Quæ ſit prima cauſa beneficij amittendi in vſibus feudorum. Bal. *in l. 1.*
C. de oper. libert. Loaces *loco ſuperius citato pag. 171.* † vbi dicit, quod hoc caſu 30
civis, qui mutuavit, poterit à Rege petere intereſſe illius pecuniæ, quam mu-
tuavit, & ante eum ita tenuerunt Ioan. Crotus *in l. nemo poteſt, nu. 3. ff. de leg. 1.*
Iaſ. *in l. ſi ex toto, col. pen. n. 16. ff. de leg. 1.* Caſtald. *de opt. Imperatore, q. 57.* & eos
refert & ſequitur Mench. *de ſucceſſ. creat. §. 6. n. 22. & in d. c. 6. n. 7. & 8.* vbi ex-
preſsè dicit, quod ſimili vrgente neceſſitate civitates, oppida, & villæ, divi-
teſque & opulenti vaſalli, Regi mutuare compellũtur, ita tamen, vt ſi poſtea
Princeps idoneos redditus ex regno habeat, reddat integram pecuniam mu-
tuatam cum moderato intereſſe, quod ſi idoneos redditus non habeat, red-
dat integram pecuniam mutuatam, ac rurſus intereſſe moderatum ex vni-
verſorum civium collatione, detracta ea particula, quæ ad civem mutuan-
tem (habita bonorum ratione) ſpectabat tanquam vni de populo. Et ita
in Hiſpaniarum regnis ſæpiſſimè obſervatum fuiſſe teſtatur, cum bellis ſæ-

vientibus ab Hiſpalenſibus civibus, & alijs ab Indorum Regnis venientibus, argentum, & aurum mutuo acciperetur, Et quidem hoc arbitrium eſt juſtiſſimè introductum ex his, quæ latè tradit Bobadilla *in politi. lib. 5. c. 5. per totum*, Molin. *de juſtit. tracta. 2. diſput. 315. in princip.*

31 Quid autem † dicendum eſſet, vbi judex peſquiſitor à Curia miſſus fuiſſet, ad inſtantiam alicuius vniverſitatis adverſus aliquem particularem delinquentem? Dubitatum enim fuit aliquando, cuius expenſis ſalaria ipſius peſquiſitoris ſolvi debeant, Regis an loci, qui illum penetravit, aut ipſius delinquentis? Et dicendum videtur, quod regijs expenſis militare debeat, vt voluit Lucas de Penna, *in l. annonas. C. de annonis, & tributis lib. 10.* vbi di-

32 cit, quod ſi Rex mittat Capitaneum † ad aliquam terram, debet illi ſtatuere ſalarium de Camera ſua, quia ideo habet redditus regni, vt ſuo ſumptu juſtitiam miniſtrare faciat, *vt in auth. vt judices ſine quoquo, ſupra, in princ. & in auth. de judicibus. §. ne autem, & in l. 2. §. hoc autem. C. de offic. præfect. prætor. Africæ, & ibi: gl. verbo, moderatores, circa ſin. cap. ſtatutum, §. inſuper, de reſcriptis, lib. 6. Specu. in tit. de ſalarijs, ca. 1. col. fin.* vbi dicit, quod ſi judex ordinarius mittat judicem delegatum pro aliquid in ſuo diſtrictu faciendo, de ſuo debet illi ſalarium conſtituere. † Quod ſi mittatur peſquiſitor à Curia propter

33 alicuius judicis remiſſionem, ipſius judicis expenſis videtur proviſus, *vt in l. 2. tit. 1. lib. 8. recopil.* Azevetus *in l. 5. tit. 5. lib. 3. recopilationis.* Quod ſi miſſus non fuerit peſquiſitor propter judicis negligentiam, ſed ex officio, regium conſilium illum miſerit, hoc caſu regijs expenſis, non verò populi, vel eorum, qui damnificati ſunt, nec etiam ipſius judicis, qui ſyndicatur, nec contra quem proceditur, militabit, *vt in l. 7. tit. 17. p. 3. & ibi:* Gregor. *verbo, devedar, & in d. l. 2. ſupra relata*, licet textus *in d. l. 5. tit. 3. recopilat.* aliter innuere videatur, dicens: *Ordenamos y mandamos, que las ſoldadas y ſalarios, que ſe han de dar, y auerlos nueſtros corregidores, y otros officiales, que nos embiaremos a las nueſtras ciudades, villas, y lugares, que ſe paguen los de los proprios de los tales lugares, ſi los vuiere, y ſi proprios, no tuviere, que los paguen los que ſuelem pagar en todas las coſas que ſon para pro del Concejo, o del lugar, pero ſi hallare, que por culpa de algunos cavalleros, o de otras perſonas ſe movieren eſcandalos, y ruydos, & ibi: que haga pagar el dicho ſalario a los que anſi hallere culpados, y ſi el Concejo le vuiere pagado el ſalario, que lo haga tornar, y pagar a los dichos culpantes, ſo pena que el dicho Corregidor le pague con el doblo*, & hæc lex eſt declaratoria *dictæ leg. 7. titu. 17. part. 3.* quatenus dicit, quod judex peſquiſitor ex officio miſſus, debet habere ſalarium ex regio patrimonio: debet enim intelligi, dummodo prius excutiantur bona delinquentium, & illis deficientibus recurratur ad bona civitatis, ſive burſam communem populi, ac

deni que

denique omnibus his deficientibus poterit imponi collecta inter vicinos, qui ex conſuetudine talia ſolvere conſueverunt. † Ideò debent eſſe cauti de- 34
curiones populorum, vt antequam prædicta ſalaria peſquiſitorum exſolvant, recipiant fidem à tabellione cauſæ, qua conſtet delinquentium bona excuſſa, ſed non ſolvendo fuiſſe, quia aliàs in calculo non recipientur, & vide Bobad. *libro ſecundo politic. cap. 21. num. 247. & 248.*

Advertendum † tamen erit, quod licet Azevetus *in dicta l. 5. numero 1.* 35
dicat, quod in caſu *dicta l. 5.* nobiles, & clerici debent contribuere pro ſalariis peſquiſitorum (deficientibus bonis reorum) & Reipublicæ, tamen eius ſententia erit intelligenda, quoties de quiete, & tranquillitate totius populi vniverſaliter ageretur, & ipſe hoc meliùs declaravit *in l. 11. tit. 3. lib. 1. recopil. num. 7.*

Rurſus, † & in calculo recipiendum erit, quidquid de bonis Reipublicæ 36
expenſum fuerit in conſtructione domus, *Del matadero, o carneceria, o peſcaderia, o panaderia.* Eo quod in hoc communis totius populi vertitur vtilitas, vt notat Innocent. *in cap. ſignificante, de appellatio.* Avend. *1. part. de exſequen. manda. cap. 10. num. 7.* vbi † idem dicendum reputat in expen- 37
ſa facta de bonis Reipublicæ in conſtructione, vel reparatione Eccleſiæ: quæ in populo vnica eſt, eius tamen ſententia erit limitanda, vbi Eccleſia eſſet patronatus alicuius particularis, vel alicuius familiæ, vel ſi aliàs Eccleſia ipſa dotem, & redditus competentes haberet, ex quibus ſarta tecta eſſe poſſint, & ita ſentit Paulus de Citadinis *in tractatu iuris patronatus, art. 5. ex num. 3. vſque ad 7.* vbi latè enumerat, qui ſint illi, qui ad refectionem Eccleſiæ diruptæ tenentur, cui adde Petrum Surd. *conſil. 62. per totum, & præcipuè numero 14.* vbi dicit, quod ſi vniverſitas vel populus aliquid erogavit in reparatione Eccleſiæ, poteſt à rectore repetere actione negotiorum geſtorum, ſi animo repetendi illam expenſam fecit.

Præterea, † & illud à decurionibus in calculo recipietur, quod expenſum 38
fuerit in ludis publicis conſuetis, veluti in feſtivitatibus Corporis Chriſti, & aliorum Sanctorum, quorum dies ab antiquo publicis expenſis fuerunt celebrati, ratione voti, vel laudabilis, vel devotæ conſuetudinis, etiamſi fieri conſuevit ratione publicæ lætitiæ tantùm: iuxta text. *in l. 4. C. de paganis, ibi, veſtros conventus civium, & communẽ omnium lætitiam non patimur ſubmoveri.* Et *ibi* Salycetus, Avenda *d. c. 10. num. 12.* vbi dicit, quod expenſa facta in huiuſmodi ludis publicis, ex antiqua conſuetudine, dicitur facta in communem omnium vtilitatem: eſt enim illud ſanctiſſimè receptum, vt populus publica lætitia recreetur: nulla enim ætas, nulla inquam, Reſpubli-

Republica hoc genus expenſarum repulit. Habuit enim Græcia ſua Olympia ab Olympia vrbè nominata: qua vniverſa juventus Græciæ ad Iliam ludorum celebritatem conflubat, vbi ſeſe cæſtibus, curſu, ſaltu, diſco, & palæſtra exercebat. Troiani quoque, nec non minus Perſæ, Ægyptii, Galli, Hiſpaniq́ue hos ludos publicos, agnoverunt, Si credimus Virgilio, Iuſtino, Trogo, Beroſo, Cæſariq́ue. Huic etiam publicæ lætitiæ multum Hebræi tribuerunt, & Romani in hoc tantum cæteras mundi provincias, & Regna exceſſerunt, vt in hac vna re cum reliquis totius mundi Regnis, nationibusq́ue contendiſſe meritò affirmari poſſes. Varia autem ludorum genera exſtant apud Plutarchum, plura etiam apud Tacitum, Ælium Lampridium, Iulium Capitolinum, Ælium Spargetianum, & alios illius temporis ſcriptores. Omitto Livium, qui non ſemel cauſas origineſq́ue ludorum exquirit. Hinc pilæ incenſæ in media arena, vt ardore pilarum feræ magis ſæuirent. Hinc luſtra inſtar Olympiorum, ſed religioſa magis, quàm Olympia. Hinc decennia, quæ exſtant apud Pollionem in vita Gallieni. Hinc etiam Cyclopeæ. Hinc Ecatombæ. Hinc gladiatores, theatra, carpenta, Mimi, Hiſtriones, Pugiles, Arenarii, Cilocus, & beſtiarum celeberrima (ſed beſtialia tandem) ſpectacula. Quorum veteribus ingens vſus, maximam ſumptuum, & ſæpe admirabilem, ingentiſſimamq́ue expenſarum ſummam exæquavit. Hinc itidem Naumachia, cæteraq́ue amphitheatralia exercitamenta, de quibus plura refert Martialis in amphitheatrum Cæſaris. Hinc hominum cum feris prælia, eorum precipuè, qui capitali pœna erant damnati: ſæpe enim devicta fera capitis pœnam vitabant, atque ob eam ſolam cauſam ex provinciis Romam afferebantur, hiq́ue (lege lata) ſi tales ac tanti artificii eſſent, vt ſæviſſimas feras in conſpectu Principis, & Romani populi vincere, & ſubigere poſſent, à Præſidibus provinciarum interficiendi non erant, ſed prius princeps conſulebatur, vt adito eo mortem tales victores evaderent, vt manifeſtè colligunt Dd. *in l. ad beſtias. ff. de ſtatu homin.* Itaq́ue Præſidibus provinciarum olim ea cura iniuncta fuit, vt omnino ludorum publicorum, quæ fieri conſueverant, feſtivitatem non omitterent, *vt in l. 1. §. quies, ff. de offic. præfect. vrb. & in d. l. 4. ibi, ſecundum veterum conſuetudinem.* Idq́ue hodie & leges Regiæ non contradicunt, ſed magis ſuſtinere, ac tolerare videntur, *vt in l. 22. tit. 6. lib. 3. recopil.*

39 Prædictam † tamen ſententiam limita, niſi tempore, quo hæc ludorum expenſa facienda foret, aliqua maior neceſſitas expendendi de publico immineret, veluti defenſio terminorum, reparatio murorum, vel peſtis præſervatio, vel curatio, bellum enim divinum à juris profeſſoribus nuncupatur, cuius calamitatis totius ferè orbis Regna, & Provinciæ hoc anno 1599. expe-

experimentum ſatis lugubrè, & funeſtum fecerunt, & præcipuè noſtra Pinciana,& Vallisoletana civitas, cuius hodiernæ diei mortalitas dira lues, infelix calamitas tanta eſt,vt vix dici, vixq́ue credi,& excogitari poſſit, cuius ego miſer, & infelix tantopere particeps fui, vt amantiſſimam coniugem meam, Dominam Ludovicam à Caravaial in huius amaræ mortis amiſerim conflictu, ipſaq́ue ad Regna cœleſtia propter ipſius eximiam virtutem piè migraſſe creditur. Qua de cauſa taurorum agitationem, quàm ab antiquiſſimis retrò temporibus, civitas noſtra in octava Divi Ioannis Baptiſtæ magnis expenſis facere ſolebat, meritò prætermiſit,& in medendis pauperibus,hoſpitalibus publicis conſtruendis, & aliis neceſſariis ſubventionibus expenſam illam (multo alio) additioni commutavit, ſequendo Avendanni ſententiam *in loco ſupra citato*, quam confirmavit Ioan. Garſ. *in tract. de expenſis,c.21.n.24.*

Itidem † in materia eſt advertendum, quod ſi ad prædictas feſtivitates vel ſimiles, veſtes ſericæ, vel deacuratæ decurionibus, vel officialibus publicis fuerint conceſſæ de pecunia Reipublicæ, etiam in caſibus conſuetis, & ſolitis, tales veſtes ſunt Cameræ publicæ, finita feſtivitate reſtituendæ: quod ſi redditæ non reperiantur, in calculo recipi non debet, quod in illis expenſum fuit: cenſentur namque commodatæ pro feſtivitate,non verò,donatæ.Et ita tenet Avend. & Ioan. Garſ. *locis ſupra citatis*,hic,*d.c.10.*ille,*c.21. n.26.* Contrarium Bobadilla,*lib.5.polit.c.4.n.29.* obtentu conſuetudinis,vbi conſulit iudicibus ſyndicatoribus, vt huius Parcellæ deciſionem, Regio Senatui remittant. 40

An † autem eleemoſyna à decurionibus monaſteriis mendicantium & aliis locis piis conceſſa,ſit in calculo recipienda,ſæpè dubitatum eſſe? Et in propoſita quæſtione idem, quod in præterita dicendum erit, ſcil. quod eleemoſyna eo caſu fieri poſſit de bonis Reipublicæ, quando ab antiquo ita conſuetum erat,vt tenet Avendan. *d.cap.10.num.18.* dicens, quod ſi Concilium civitatis, oppidi, vel villæ ab antiquiſſimo tempore in eleemoſynas expendere conſuevit, de bonis Reipubl. donando monaſteriis, & hoſpitalibus, vel in alterius, Chriſtianæ pietatis ſplendorem, vtputa in dando alimenta clericis extra populum,proceſſiones fotivas populi vacientes, huiusmodi erogatio de bonis communibus iure fieri poſſit,*ex notatis per Bart. in l. privilegia. C. de SS. Eccl.* Felyn. *in c. Eccleſiæ S. Mariæ, de conſtit.* pluraq́ue in materia eleemoſynæ de publico facienda cumulavit Mexia *in pragmatica panis.concl.1.à num.5. cum pluribus ſeqq.* ex cuius doctrina hæc ſententia ſatis coadiuvari poſſet. 41

Sed cum nunquam deficiat ſpiritus contradictionis, circa hoc, quod

 de

de proceſſionibus dictum eſt, contrariam ſententiam tenet Ioannes Garſ. *in tractatu de expenſis, capit. 21. numero 36.* vbi dicit, quod expenſæ factæ in proceſſionibus publicis, non debent publicis expenſis fieri, ſed potius de burſa privatorum, eo quod privatum cuiuſcumque intervenit commodum in his letaniis, *vt in capit. rogationes, de conſecratione diſtinctione tertia.* Ipſe tamen poſtquam hinc inde plura adverſus *ſupra* dictam ſententiam impugnavit, tandem opinioni Avendanni accedit, dicens, idem prorſus in hoc, quod in feſtivitatibus, & ludis dicendum forè, adhærendumque eſſe conſuetudini reputat, & idem tenet Bobadilla, *lib. 5. politic. cap. quarto, numero 14.*

Verùm quia in prædictis occaſionibus decuriones populi regulàriter opiparè, lauteque epulari ſolent, eo quod ipſi proceſſiones iſtas comitare conſueſcunt, hac in re iudices rationales monitos eſſe velim, vt expenſas deinceps faciendas in ſimilibus proceſſionibus, taxent & limitent, ita vt ne quid nimis in illis conſumatur, ex nimia namque ingurgitatione fœtet os, *l. qui clavium, §. is, cui, ff. de ædil. edict. gl. verbo, ſumptuoſas, in c. cum amplius de cenſibus.* Rurſus quia populus pro viribus & poſſe à convivijs & compenſationbus abſtinere debet, *c. nulli. 24 diſtin.* Aviles *in c. prætor, verbo, comidas,* & ita debet intelligi tex. *in l. 22. tit. 6. lib. 3. recop.*

42 Item & ſi † quid in eleemoſynam pauperum conſuevit de publico erogari quidquid in hoc vel aliis ſimilibus eleemoſynis expenſum apparuerit, in calculo recipiendum erit: vrgente namque neceſſitate de publico ærario debent pauperes ſubveniri, *vt in l. 2. C. de epiſc. & cler.* & in terminis ita tenet Pariſ. de Puteo, *de ſyndica. verbo, expenſæ,* quem refert & ſequitur Aven. *de exſeq. mand. d. c. 10.* Et ita in aliis eleemoſynis hoſpitalium & monaſteriorum, tenuit Alberic. *in l. ſi pater §. ſiquis, ff. de donat.* Bart. *in l. privilegia. in fin. C. de SS. Eccleſ.* Roman. *ſingula. 433.* Peregrin. Bonifacij *verbo, eleemoſyna. quæ. 3. glo. fin. fol. 158.* quorum ſententiam (licet cum grano ſalis) ſequitur Greg. Lup. *in l. 10. tit. 28. part. 3.* vbi tenet, quod ad hoc debet imperari licentia regia, & hanc praxin ſe ſequutum fuiſſe teſtatur magnus Practicus Bobad. *in lib. 5. politic. c. 4. nu. 14.*

43 Item † in calculo recipiendum erit, quidquid expenſum apparuerit de publico in ornatu viarum & alijs præparamentis in feliciſſimo Regis adventu, vel in ampliandis ædificijs pro pulchriori aſpectu factis, vt tenet Platea *in l. nullus. C. de curſu publi.* Avend. *d. c. 10. n. 17. verſ. 14. & verſi. 15.* Ioan Garſia *de expenſis, c. 21. n. 24* Bobad. *d. c. 4. n. 6. & 17.*

44 Illud † tamen in propoſito controverti ſolet aſſiduè, *an expenſum per decuriones in enutriētis infantib. expoſitis, ſit in calculo recipiendū?* Et affirmativa opinio

opinio ex eo ſuaderi poteſt, quia iſti vulgò quæſiti dicuntur filii populi illius, in quo exponuntur, iuxta illud.

Cui pater eſt populus, pater eſt ſibi nullus & omnis.

Igitur † cum pater naturali ratione & lege, filium alere teneatur, *juxta text. vulgarem in l. ſi quis à liberis. ff. de lib. agnoſcend. & in l. 1. C. de alend. liber. & in l. 6. titu. 19. part. 4.* dubium non erit, quin Reſpublica, quæ patris vice fungitur, citra voluntatem eos alere compelli debeat. Et hanc ſententiam tenuit Cœpoll. *cautel. 2.* loquendo in filijs earum, quæ ad mortem damnatæ ſunt, & eum contra Avendannum ſequitur Bobadil. *loco ſupra citato, n. 58.* licet Avend. magis loquutus videatur in pueris, *de la doctorina*, enutriendis, & diſciplinandis. 45

Alii autem ſenſerunt, quod horum expoſitorum enutritio, expenſis Eccleſiæ ſit facienda, & hanc ſententiam tenuit Iacobus de ſancto Georgio *in l. hæres abſens, §. ſi quis tutelam, nu. 45. ff. de iudic.* Abb. *in cap. 1. numero 3. de infantibus expoſitis*, eosque refert & ſequitur Anton. Sola *in tract. de capiendis debitoribus pro cauſſ. civili. 3. parte, gloſſ. vnica, nu. 8.* vbi dicit, in hoc obtinuiſſe contra Eccleſiam pro communitate iuveni, & eum refert & ſequitur Surdus, *de aliment. quæſt. 81. filio 74.* vbi ponit, quibus expenſis ſit alendus infans relictis à muliere vltimo ſupplicio damnata, & allegat ad hoc Bartol. *in l. Imperator. ff. de ſtatu. homin.* Boer. *deciſi. 303. numer. 6.* Quam ſententiam veriſſimam reputat Georgius, *vbi ſupra*, niſi in civitate conſtructum eſſet aliquod hoſpitale pro horum puerorum ſive infantium lactatione, & enutricatione, prout in hac inclyta Valliſoletana civitate habemus, ſub advocatione beati Ioſephi, in quo comediæ recitantur. Ex redditibus namque ſedilium & camerarum, ampliſſima pecuniarum copia colligitur, idque & Salmanticæ conſtitutum eſt.

Nonnulli verò in tertia ſunt opinione, dicentes, quod ſi hoſpitale ad hoc deſtinatum in civitate deficiat, Regiis expenſis vel domini loci, lactari expoſiti debeant. Quam ſententiam tenet Bald. *in l. ſi qua illuſtris. C. ad officia.* motus ea ratione, quia ſicut illorum vulgò quæſitorum hæreditas, Regi jure pertinet, *ex l. 1. C. de bonis vacan.* per conſequens Regiis etiam expenſis lactari debent, quando arbitrio fortunæ fuerunt expoſiti, *argum. text. in l. quo tutela. ff. de regul. iur. & in authent. ſicut hæreditas. C. de legitim. tut.* ſecundum enim naturam eſt, vt quem ſequuntur commoda, ſequantur incommoda, *ex vulgata juris regula.* & ita tenet Surd. *vbi ſupra ex Antonio Sola loco ſupra citato.* In hac tamen Doctorum varietate & controverſia, Antonius Theſaurus *deciſ. 118.* æqualiter Regi, Epiſcopo, Reipublicæ, horum infantium nutrimentum pertinere firmavit. Motus ex eo, quia cum hoc pietatis intuitu

fieri debeat, Epiſcopus ipſe loci, à ſe ipſo, Rege, & Republica eleemoſynam extorquere tenebitur, cum ipſe piarum cauſarum ſit exſecutor, quam ſententiam probat, *ex text. in Novella Iuſtiniani 153. de fantibus expoſitis, verſ. quin ſancimus*, quatenus dicit, huiuſmodi infantibus expoſitis, ab Archiepiſcopo ſubveniendum fore, & à tota illi ſuppoſita Eccleſia, dicit inquam Iuſtinianum per illa verba, tàm laicorum, quàm clericorum poteſtates, ad id adſtringere voluiſſe. Licet aliter in Pedemontano Senatu iudicatum fuiſſe teſtatur, eo quod hoſpitale talium puerorum deficiente, Rector Eccleſiæ, in qua expoſitus fuit infans, condemnatus exiſtit, vt expoſitum ſuis ſumptibus aleret, hoc tamen addito, vt ſi ipſius facultates ad id non ſufficerent, Epiſcopus, civitas, ac dominus loci, pro eius alimentis contribuerent, ipſe tamen vbi ſuprà totum hoc arbitrio iudicum terminandum fore putavit: quod ego veriſſimum exiſtimo. Et ideò quotidie videmus, quod in noſtra Hiſpaniarum Republica ſolent iudices arbitrari, quod iſti expoſiti enutriantur & alimententur expenſis fraternitatum, quæ huic miniſterio fuerunt inſtitutæ, & his deficientibus eleemoſyna petatur (pro illis alendis) à populo, vel ex condemnationibus huic miniſterio applicatis, quibus etiam ſolent concilia locorum ſubvenire, de burſa communi populi: & hoc caſu, proculdubio debet decurionibus in calculo recipi, quidquid hac in re expenderint, cum (*vt ſupra retulimus*) Reſpublica loco patris (talibus expoſitis) habeatur, & ita in terminis tenet Bobadilla *in loco ſupra citato*.

Verum, cum onus, quod à multis portatur, minus omnes gravet, fortè eſſet omnium melius, ac ſecurius arbitrium, ſcil. vt Epiſcopi concederent alicui licentiam (ad id) eleemoſynas toto anno exigendum, cum minus ſit civibus grave & ponderoſum minutatim has eleemoſynas præſtare, quàm vno ictu tribuere. Et ita olim Romæ factum fuiſſe legimus apud Feſtum,
46 *lib. 1.* Alexander ab Alexan. *lib. 2. dierum genialium. c. 12.* † vbi etiam refert in foro Olitorio columnam lactariam poſitam fuiſſe, ſic dictam, quia ibi infantes lacte alendi deferebantur. Imperator quoque Traianus, *vt refert Sabellic. in eius vita*, pium ac laudabile opus conſtituit. His enim expoſitis (charitate ac miſericordia motus) domum ampliſſimam in monte Celio fabricavit, quàm multis deinde poſſeſſionibus dotavit, ibique, vt expoſiti, & eorum nutrices alerentur per quadriennium conſtituit, opus quidem tanto Imperatore dignum. Sed quid dicam de huius Imperatoris virtutibus,
47 multa quidem referri poſſent, ſufficiat tamen dicere, & ex † S. Ioannis Damaſceni legenda colligere, quod cum dictus Traianus Imperator, eo quod ex gentilibus eſſet, & in inferno ſepultus fuiſſet, hocq; D. Gregor. Magno non

non innoteſceret, dolens, quod homo tanta pietate & iuſtitia decoratus, æterni Dei regnum perdidiſſet, eidem Deo ſuppliciter exoravit, vt ipſum ab infernorum faucibus liberaret, regnique cœleſtis participem efficeret, idque particulari privilegio fuit conſequutus, vt refert Lucas de Penna *in l. 2. colum. 3. C. de exactor. tribut.* Sylueſter *contra Lutherum, chart. 26. Sylva nuptialis lib. 1. n. 160.* Faber *in proœm. Inſtit. in princip.* Guillermus Benedictus *in c. Reinutius. in verb. qui cum alia matrimonium contrahit. nu. 129.* Caſſaneus *in catalogo gloriæ mundi, p. 5. conſiderat. 5. verſ. ex hac iuſtitia.* Bobadilla *lib. 2. politic. cap. 2. nu. 84.*

Præterea † & in calculo recipiendum erit, quod expenſum fuerit de publico in lite cum eo, qui ſe nobilem (in contradictorio iudicio) declarari prætendit, cum ſimilis cauſa totius Reipublicæ membra attingat, vt tenuit Ancharan. *conſ. 260. nu. 2.* Avend. *de exſequen. mandat. 2. p. cap. 10. nu. 19.* Ioannes Garcia (qui plures alios pro hac ſententia refert) *in tract. de nobilitat. gloſſ. 1. §. 1. num. 41. verſ. Decius. & §. 22. nu. 1.* Bobadilla, *vbi ſupra, num. 46.* Et quod ſimilis defenſio ad vtriuſque ſtatus membra pertineat, patet, quia plebei gravarentur onere contribuendi pro parte tangente nobilitatem affectanti, & rurſus nobiles alium haberent ſocium, qui fortè eos in adminiſtratione officiorum publicorum impediret, cum non tam aſſiduè ad ea nominari poſſent. Caveant tamen decuriones, ſyndici, & officiales publici locorum, ne notoriè nobiles taliare faciant, neve eos, qui exſecutoriam ſuorum maiorum produxerunt (filiatione probata) temerè ad judicium provocent; nam quod hac in re expenſum fuerit, (eo nobili declarato) in calculo recipiendum non erit: tenentur namque omnes adminiſtratores bonam fidem agnoſcere, vt *in l. quoties. §. ſicut. ff. de adminiſt. tutor.* Temerè autē litigarent decuriones, ſi probationibus inpromptu exſiſtentibus, quibus aliquem nobili genere natum conſtitiſſet, & nihil adverſus eas machinari poſſet, illum appellationibus & ſupplicationibus vexarent: debet enim expendi pecunia communis in lite probabili, vt voluit Bartol. *in l. 1. §. ſi pupillis. ff. de tutel. & rat. diſtra. 3. lectura.* & contra eos, qui adverſus notoriè nobiles pecunias expendunt, invehit Otalora *de nobili. 3. par. principali, cap. 1. num. 5.* 48

Itidem, etſi † quid expenſum eſſet per decuriones, in acquiſitione honoris certi & liquidi ſuæ Reipublicæ, vel in eius defenſione, in calculo recipiendum foret: honor namque Reipublicæ dicitur eius proprium patrimonium, vt *in l. item ſi verberatũ. §. 1.* & *ibi* Angel. *ff. de rei vend. & in l. obſervare. §. antequam. ff. de offic. proconſul.* Quo fit, vt † ſi pecunia publica expenſa ſit in hoc, vt vicus villa, vel villã civitas fiat, in calculo ſit recipienda. Satis namq; 49

omnibus vicinis intereſt, ne extra villam pro conſequenda iuſtitia divaguentur: non enim ſine magno incommodo quis à domo ſua avocatur, vt *in l. ſi quis ex aſſignatoribus.ff.quemadmod.teſtam.aper.* & in terminis ita tenet Avend.*d.c.10.n.20.verſ.tamen iſtud.*Bobad.*vbi ſupra,n.53.& 55.*

51 Hinc etiam infertur, quod † ſi quid expenſum ſit de publico ærario, ad hoc, vt vicus à contributionibus liberetur, proculdubiò ſit in calculo recipiendum, quia libertatis cauſa eſt oneroſa, ex Bald. *in l.qui ſeparatis.C.vnde liber.* quem refert Avend. *vbi ſupra.*Ex quibus patet, quod ſi quid de bonis communibus detur capitaneo, eo pacto, ne milites in villa hoſpitare faciat, ſi, quod ita donatur, non excedat rationis moderamen, ſit in calculo recipiendum, veluti ſi daretur militibus & capitaneo aliquid eſculentum, vel poculentum, quod nos vulgò, *refreſco*, dicimus, & ita tenet Bobadilla, *loco ſupra citato, num. 40.* vbi ipſe ponit exemplum, dicens: *Algun preſente de coſa de ſeys aues, dos carneros, pan, o vino, o coſa deſtas que montare poco, o dinero equiualente, reſpecto de la vezindad del pueblo*; licet totum arbitrio iudicis ſit relinquendum.

Quod autem de publico expenditur pro vani nominis acquiſitione, veluti, vt eorum civitas priùs in curijs loquatur, vel vt ipſius procurator honorabiliori & præſtantiori loco ſedeat; hoc calculo non eſſet recipiendum. Hæ enim præeminentiæ non peti, ſed à Regibus concedi ſolent, propter benemerita populorum ſervitia, *argum.l.2.ff.de orig.jur.ibi, hæc non peti, ſed præſtari ſolere.*

Vt autem hac in re errare non poſſit, conſtituto regulam generalem, & ineffabilem, quod in rationibus publici patrimonij illud in calculo recipi debet, quod expenſum apparuerit in vtilitatem vtriuſque ſtatus, nobilium ſcilicet, plebeiorum, & ſic totius populi in vniverſum, vt *in l. 7. tit. 7. part. 5. & in l.20.tit.6. lib.3. recopilat.* Quod ſi, huiuſmodi neceſſitate exiſtente, pecunia publica deficiat, poterit vniverſis civibus (tàm clericis, quàm laicis) imponi collecta vſque ad quantitatem ter mille moropetinorum, abſque Regia licentia, & cum ea vſque ad metam in facultate Regia aſſignatam, ex doctrina Lucæ de Penna, *in l.2.C.quib.munerib.colum.4.lib.10.*Avend.*d.c.10. nu.20.*Bobad.*d.c.4.n. 40. & 63.*& *ibi in d.c. 4.* recollgit quàm plures caſus, in quibus expenſa facta de burſa communi Reipublicæ, eſt in calculo recipienda, quos conſulto referre deſero, tu illum omninò videas.

52 Pone tamen, quod † decuriones, tutor, vel quivis alius alieni patrimonij adminiſtrator cum libera, à lege, vel ab homine, aliquid de patrimonio ſui principalis expendit in re, quæ poſtea domino nullum commodum attulit, dubitatur modò, *An, quod ita expenſũ fuit, in calculo recipi debeat?* In qua diffi-

difficultate reſolutivè tenendum erit, quod ſi talis expenſa ab initio ſoc. boni & probabilis finis fuit facta, licet poſtea malum ac ſiniſtrum exitum habuerit, erit in calculo recipienda, ex text. *in l. quid ergò. §. contrario iu. verſ. ſufficit. ff. de contraria & vtili actio. tutel. ibi, Sufficit tutori benè & diligenter negotia geſſiſſe, etſi eventum adverſum habuerit, quod geſtum eſt.* text. etiam *in l. qui mutuam. ff. manda. ibi. Sumptus bona fide, neceſſario factos, etiamſi negotium bonum finem non habuerit, procuratorem repetere poſſe.* Et loquendo in creditore miſſo in poſſeſſionem bonorum ſui debitoris ex cauſa iudicati, eandem ſententiam probat text. *in l. prætor ait. §. quod de fructib. verſ. quod ait. ff. de bon. auth. indic. poſſia. ibi, Sufficit igitur ſine dolo malo erogaſſe, etiamſi nihil profuit eius rei erogatio debitori.* Secus tamen eſſet, ſi, qui † alterius negotia geſſit, talem expenſam feciſſet, quia ei in calculo non erit recipienda, ita gloſſ. *in l. ex parte. verbo, obtinuit. ff. mandati.* Et rationem differentiæ conſtituit Bald. *in d. §. fin* dicens, quod in negotiorum geſtore ideò hoc conſtitutum eſt, quia ex eventu rei geſtæ iudicatur, vtiliter an inutiliter negotium gerere cœperit. Vnde ſi bonum exitum non habuit, quod geſſit, expenſas non repetit, quia inutiliter & abſque fundamento, expendere cœpiſſe præſumitur, ſecus tamē eſſet in tutore, vel bonorum curatore expendentæ, quia cum iſti adminiſtratores, ratione officij adminiſtrare teneantur, ſufficit, quod ab initio rem vtiliter gerere ſibi ipſis viſum fuerit. Et hanc rationem differentiæ refert & ſequitur Vincent. Carroc. *in tract. de locato. c. de mercede negotiatoris. q. 5. n. 15. fol. 16.* Gregor. Lup. *in l. 25. tit. 5. part. 3. verb. que ſean.* 53

Quid tamen dicendum erit, ſi † pater tutor filij, vel peculij caſtrenſis, vel quaſi caſtrenſis adminiſtrator, aliquid expendit pro conſequendo aliquam præbendam, aliamvè dignitatem eidem filio, *An, quod ita expenſum fuit à patre, reputari debeat in ratione fructuum bonorum filij, an verò de ſuis propriis bonis ex paterno affectu expendiſſe præſumatur?* Et dicendum videtur, quod in calculo non ſit recipienda talis expenſa, cum de iure ſit veriſſimum, quod expenſum à patre in vtilitatem filij, animo donandi expenſum videatur, vbi ex bonis & ſubſtantia filij ſe expendere voluiſſe non proteſtaverit, vt *in l. ſi paterno affect. C. de negot geſt.* quæ in fortioribus terminis loquitur, ſcilicet, quando vitricus in rem ſui privigni expendit, *& in l. Neſennius. ff. eo. & in l. fin. tit. 12. p. 5.* 54

Verùm prædictis non obſtantibus contraria ſententia tenenda erit, ſcilicet, quod † expenſum à patre filij tutore, vel bonorum caſtrenſium, vel 55
quaſi caſtrenſium adminiſtratore, debet illi in calculo recipi, etiamſi, dum expendit, non proteſtetur, de bonis filij ſe expendere voluiſſe. Et hanc ſententiam tenuit Paul. Caſtr. *conſil. 412.* vbi tenet, quod poſtquam filius habet

fructus

fructus præbendæ ex quibus comedere poſſit, & alia pinguiora beneficia adquirere, non præſumitur, quod pater de ſuis proprijs bonis in eo expenderit, ſed magis de fructibus beneficij, cum hoc caſu affectus & affectio pa-
56 terni nominis ceſſet. Rurſus, quia † quando pater vel mater bonorum filij adminiſtratores tutoresve exiſtunt, tunc non paterno affectu, ſed magis adminiſtratorio nomine in rebus filij expendere præſumitur, & ceſſat omnino affectionis & charitatis præſumptio, vt notat Bartol. *in d.l.Neſennius* Alberic. Aretin. & *alij, in l.alimenta.C.de negot.geſt.* Novell. *in tract.de dote 6. p.privileg.6.* Palac. Rub. *in repet.rubr.§.66.n.14.* Corneus *conſ. 285.nu. 1. in fin. vol.1.* Baeça *de decim.tuto.cap.4.nu.5.* Anton. Gomez. *in l.51.Tauri.nu.23.* Et pro hac ſententia eſt textus apertus *in l.36.tit.12.p.5.* Et hæc eſt veritas infallibilis, maximè ſi pater vel mater ſcripſit in libro rationum, qualiter expendebat de bonis filij, vt voluit Anton. Gomez. *in l.29.Tauri.num.16.* vel ſi ex alijs coniecturis apparuiſſet, quod de bonis filij expendere intendebat, quia, quod conjecturis patet, habetur ac ſi legitimè probatum eſſet, vt tenuit Aym. *con.156.num.15.*

57 Quid autem dicendum erit, ſi † maritus aliquid expendit in recuperando debita vxoris, an, quod in eis recuperandis expendit, reputare poſſit in ratione bonorum dotalium, ſoluto matrimonio? Et dicendum videtur, quod hæc expenſa non ſit in calculo recipienda, ſiquidem ipſe intereſſe illius pecuniæ habuit pro ſuſtinendis oneribus matrimonij, ex gloſſ. *in l.1.§.1. ff.de impen.in reb.dotal.fact.* quã ſequitur Speculat. *in tit.de donat.inter virum §.fin.verſ.illud etiam.* Quod in tantum verum eſt, quod, etiamſi maritus docuerit in rationibus bonorum dotalium, ſe expendiſſe in refectione & conſervatione alicuius rei dotalis, vel paraphernalis, adhuc illi in calculo recipiendum non erit, ex text. *in l.fi.cod.ibi: Ideoq; non ſolum ad percipiendos fructus, ſed etiam ad conſervandum ipſam rem, ſpeciemq; eius neceſſaria ſunt, eas vir de ſuo facit, nec vllam habet eo nomine deductionem.* Et ratio eſt, quia expenſæ cum fructibus computantur, qui percipiuntur jure dominij, prout percipit maritus, *ex tex.in l.doce ancillam.C.de rei vend.tex.in l.emptor.iuncta gloſſ.verbo,ſuperfluum.§.de rei vend.* Et hanc ſententiam menti tenendam, reputant Bald. & Ang. *in l.domos.ff.de legat.1.* Bald. itidem, & Imol. quos refert & ſequitur Iaſ. *in l.inſulam.§.fructus.ff.ſolut.matrim.* Afflict. *deciſ 87.& ibi* Vrſin. *addit.nu.7.* Gregor Lup. *in l.41.tit.18.part.3.gloſſ.verb.que deſpues.* Covar. *lib.1.variar.cap.8.n.4.* Anton. Gomez *in l.46.Tauri.nu.3.*

Contrariam tamen ſententiam tenuit idem Bald. *in additionib.ad Speculat. in tit.de expenſis.vt in l.nominibus.C.de act.& oblig.* tamẽ hac in re diſtinctione vtendum erit, qua vtitur Bartol. *in l.1.§.1.num.6.ff.de impen.in reb.dotal.fact.*

vbi di-

vbi dicit, quod ſi nomen debitoris, quod exactum & recuperatum fuit à marito, fuit illi datum æſtimatum, expenſæ in tali recuperatione à marito factæ cum fructibus à ſe perceptis, ex tali pecunia compenſentur. Secus tamen, ſi ſimpliciter, & nulla facta æſtimatione, illi datum fuit, quia hoc caſu, vtique de dote ipſa deducendam expenſam reputat, & eius ſententiam refert & ſequitur Salyc. *in d. l. nominibus ex text. in l. ſi id quod. §. 1. ff. de donat. inter vir.* & eam ſequitur Greg. Lup. *in l. 15. tit. 11. p. 4. gloſſ. verb. El marido negligente. in fi.* vbi dicit, quod † quando expenſa non eſt modica, placet ſibi diſtinctio Bartoli, modica autem expenſa quæ ſit, ponit gloſſ. *in l. hactenus. ff. de vſufruct.* vbi dicit, quod modica expenſa dicitur, quæ duos aureos non excedit. Ego tamen in hoc ſequor ſententiam Ludovici à Molina, *lib. 1. de primog. c. 27. n. 6.* quatenus iudicis arbitrio (magna an parva fuerit expenſa) relinquit Et eandem ſententiam tenuit Menoch. *de arbitr lib. 2. caſu 145. n. 4.* Ioan. Garſ. *de expenſ. c. 11. n. 16.* Barbaroſa noviſſimè *in l. diuortio. §. fin. nu. 36. ff. ſol. matr.* vbi pro ſumendo tali arbitrio inter magnam & patuam expenſam, ita diſtinguendum reputat, ſcilicet, quod ſi iudex pronuntiaverit, magnam eſſe expenſam ab aliquo factam, ac proinde illi eſſe ſolvendam, vel in rationibus excomputandam, adhuc tamen in computatione illius magnæ expenſæ, deduci debeat valor illius modicæ impenſæ, ad quam expendens ex iuris diſpoſitione tenebatur, quam ſententiam deducit ex text. *in l. pen. ff. de impenſis in reb. dota. fact. & l. cum ad quem. C. de vſufruct.* Pro cuius ſententia facit ſingularis doctrina Iaſonis *in l. 2. nu. 32. C. de jure emphyt. & in d. l. diuortio. §. fin.* quibus in locis dixit, quod licet emphyteuta ex natura contractus ad modicam expenſam teneatur. ex Cumano *conſ. 57. n fi.* ac proinde finita emphyteuſi expenſum in meliorando rem emphyteuticam, ei ſit ſolvendum, vt *in c. 1. §. ſi vaſallus; hic finitur lex Conra. in vſib. feud.* tamen ſemper ex illa ſumma magna in re expenſa, deduci debeat illa parva ſumma, quam ex natura contractus emphyteuta facere tenebatur. Et hanc ſententiam tenuit etiam Zaſ. *in d. §. fin.* idque (lege lata) in Luſitano Regno ſervatum fuiſſe, teſtatur Barbaroſſa *loco ſupra citato, nume. 32.* ex diſpoſitione textus *in c. 1. tit. 77. lib. 4.* & noviſſimè, Ioan. Gutierr. *de tutel. lib. 3. cap. 1. num. 135.* & in hunc modum intelligendum reputat ſententiam Boerij, *deci. 44. num. 25.* quatenus loquitur de expenſa magna vel parva, cum fructibus perceptis computanda. Fiet igitur in hunc modum (hoc caſu) computatio, vt ſi de natura rei expendens tenebatur ad expenſam parvam de viginti, & ipſe expendit centum, octoginta tantum recipiat pro expenſis: Quod tu tene menti, quia quotidie contingit in facto. 58

Vlterius videamus de quadam frequenti & vſitata fratrum controverſia.

ſia. Pone, quod † plures fratres mortuo patre diu bona hæreditaria pro indiviſo habuerunt, quorum alter plus aliis de acervo bonorum expendebat dubium nunc erit, *An, quod iſte frater plus aliis expendebat, debeat illi in partem ſuam in rationibus imputari, an verò eo non obſtante, integram ſuam legitimam habere debeat?* Et quidem hæc quæſtio licet videatur eſſe ſine controverſia, ſatis tamen dubij continet. In qua difficultate Iaſon *in l. vltim. n. 4. C. de collation.* tenet, quod ſi ſocietas ſit omnium bonorum, ita vt nullus partem ſuam, ſive peculium ſeparatum habeat, nulla ſit habenda ratio illius, quod magis vel minus expendit, vel in ſocietate laboravit, & eandem ſententiam tenet idem Iaſ. *conſ. 5. col. 2. lib. 1. & conſ. 2. col. 6. verſ. octavo conſiderandum. lib. 3.* Purpuratus *in l. ſi paſcenda pecora. n. 38. C. de pactis.* Aymon *conſ. 159. n. 10.* ea moti ratione, quia cum omnia illa bona paterna pro indiviſo exiſtentia, ſint communia, interim, quod non dividuntur, tempore diviſionis æqualiter ſunt dividenda; nec eſt attendendum, quis ex fratribus plus altero in eius adminiſtratione laboraverit, plusve vel minus expenderit, *argum. text. in l. ſi ſocius pro filia. ff. pro ſocio.* qua cavetur, inter ſocios non eſſe habendam rationem dotis, quam alter eius filiæ de communi acervo ſocietatis conſtituit. Et hanc ſententiam magis receptam, dixit Iaſon *in authent. quod locum. nu. 6. C. de collation.* vbi Decius, *nu. 6.* Pariſius, plures pro hac ſententia referens, *conſ. vltim. nu. 21. & 22.* Socin. *conſ. 4. nu. 35. volum. 4.* Menochius *lib. 2. de arbitra. caſu 127. nu. 2.* Gregor. Lup. *in l. 6. tit. 10. part. 5. verbo communales.* vbi dicit, quod in ſocietate omnium bonorum non attenditur, an vnus plus altero ſocio laboraverit, vel expenderit, ſed quod omnia æqualiter tempore diſſolutæ ſocietatis dividuntur.

Contrariam tamen ſententiam tenuit Speculat. *in tit. de iudiciis. §. ſequitur. verſ. quid ſi vnus.* vbi tenet, quod, quidquid alter ex fratribus de acervo bonorum pro indiviſo exiſtentium expenderit plus aliis? debet in ſuam partem computari tempore, quo diviſio bonorum fiat. Et hanc ſententiam tenuit etiam Bal. *in l. ſi patruus. C. communia vtriuſq; iudic.* Socin. qui hanc magis communem ſententiam dicit, *conſil. 46. col. penultim. verſ. circa alia. & conſ. 291. & conſ. 4. vol. 4.* vbi diffusè hanc quæſtionem controvertit, & eius ſententiam amplectitur Gregorius Lup. ſibi contrarius, *in loco ſup. citato.* Roland. *conſ. 91. n. 45. & 47. lib. 1.* multis etiam argumentis & rationibus pro hac ſententia adductis, latè etiam hanc partem proſequitur Ruinus *conſil. 104. lib. 1.* ſequendo gloſſam *in d. l. ſi ſocius pro filia.* qua cavetur, ſocietate non teneri dotare filiam alterius ex ſociis, niſi de hoc peculiaris conventio inter fratres ſive ſocios præcederet. Et hanc ſententiam dicit magis communem Philipp. Portius *lib. 3. concluſ. cap. 6. verſ. tenendo primam.* vbi dicit, hanc ſententiam

tiam veriſſimam eſſe, niſi fratre ſciente, & non contradicente, alter frater de bonis ſocietatis dotem filiæ ſuæ conſtituiſſet, quod etiam voluit Petrus Surd. *de aliment. q. 13. num. 12. & 13. fol. 215.*

Corneus tamen (pro concordia prædictarum opinionum) *conſ. 485. volum. 1. num. 4.* tenet, quod licet verum ſit, quod pater, qui bona omnia ſua in communione habet, poſſit de acervo deducere bona ſufficientia pro filia dotanda, tamen diſſoluta ſocietate, debet in partem ſuam imputare, quod ita filiæ in dotem dedit. Et idem quoad alias expenſas (de communi acervo factas) exiſtimat. Idque voluit Menoch. *loco ſupra citato*, ex quibus patet, malè ſenſiſſe Barbat. *conſ. 75. lib. 2.* quatenus indiſtinctè firmavit, quod fructus conſumpti ab altero ex fratribus, ſive ſociis, etiamſi ſint magni valoris, non debent illi in ſuam partem imputari, etiamſi longè plus aliis expenderit. Neque etiam veram reputo differentiam à Decio conſtitutam *loco ſupra citato*, quatenus facit differentiam, An hoc, quod vltra alios vnus ex fratribus expendit, fuerit in alimentis ſuæ familiæ, aut in aliam cauſam, quod etiam tenuit Bald. *in l. filia, cuius 3. notab. C. famil. herciſc.* Nulla enim in hoc differentia conſtitui poteſt, an, quod exceſſivè expenſum fuit de acervo bonorum, fuerit in hac, vel illa cauſa, vt eleganter defendit Ruinus *conſ. 101. nu. 1. lib. 4.* Menoch. *d. caſu 127. nu. 8.* Benè tamen in hoc conſtitui poteſt differentia, an paulo plus vnus altero expenderit, quia hoc non deberet illi in partem ſuam imputari, eo quod ob rei modicitatem inter ſocios donatio præſumitur: maximè † ſi expenſum fuiſſet in ratione victus, quia hæc levia 60
communiter inter ſocios parvipenduntur, quam ſententiam his fundamentis tenet Petr. de Vbald. *in tract. de duobus fratrib. 3. p. num. 11.* vbi ita intelligendum reputat Bald. *in d. l. vlt. C. de collat.* Pariſ. *d. conſ. vlt. nu. 23. lib. 2.* Quid autem in propoſito dicatur modicum, vel nimium, iudicis arbitrio relinquitur, vt *in quæſtione præcedenti*, & in propoſito ita tenet Bald. *conſ. 260. col. 2. lib. 2.* Arbitranda tamen erit parva vel magna expenſa, attenta qualitate & quantitate ſociorum, & bonorum ſocietatis, vel fratrum, vt voluit Riminal. *in d. l. vlt.* Menoch. *loco ſupra citato, num. 11.*

Quod autem dicimus, quod modica & levia cenſentur à fratre vel ſocio donata fratri vel ſocio, intelligit verum Petr. de Vbald. *vbi ſup.* vbi ſocius, qui † aliquid vltra licitum expendit, non eſſet ſocius alicuius minoris, quia mi- 61
nor (ne vtique) etiam quid minimum donaſſe præſumitur, cum modicum etiam donare non poſſit, vt *in l. item cauſa. §. item relatum. ff. de minor. l. vlt. §. vlt. C. ſi maior. factus ratum habuerit.* Quæ ſententia confirmatur ex doctrina Bartol. *in l. Titium & Mævium. §. alter. ff. de adminiſtrat. tutor.* quatenus ibi tenet, quod inter duos fratres, qui in communi domo vixerunt, non po-

reſt dici contracta ſocietas. Et hanc rationem adducit Ruin. *conſil. 28. num. 5. lib. 5.* relatus à Menoch. *vbi ſupra*, licet eius ratio parum mihi vrgeat.

62 Secundò poſſet prædicta ſententia limitari, vbi † ſocius, qui non expendit, erat mulier, quia non præſumitur donare velle alteri ſocio, quidquid plus, ſi de bonis ſocietatis expendit, quia genus mulierum avariſſimum eſt, gl. *in l. quæ dotis ff. ſolut. matrim.* Nevizan. *in ſua ſylva nupt. lib. 2. n. 6.* vbi dicit, quod mulieres propter earum puſillanimitatem ſemper trepidant, ne fortè terra illis deficiat, & ex hoc infert Palat. Rub. *in rubr. de donat. §. 3. nu. 1.* quod, quando vxor donat viro ſuo, facit contra naturam ſexus, & in propoſito dixit Socin. *conſ. 20. col. fin.* quod ſi mulier vtitur magna liberalitate, præſumitur decepta, eo quod facit contra propriam naturam ſexus.

63 Vlterius pone, quod † tutor fuit accuſatus vt ſuſpectus de mala adminiſtratione, & tandem bonam ſententiam in ſuum favorem reportavit? dubitatur modò, *An, quod in tali lite expendit, ſit in calculo recipiendum?* Et hanc quæſtionem dixit mirabilem Nicol. de Neapol. *in l. 1. §. ſi pupillis. ff. de tut. & rat. diſtrah.* vbi tenet, omnes has expenſas à tutore in defenſione talis litis factas, illi eſſe in calculo recipiendas, vel etiam tutorem actione contraria tutelæ adverſus minorem agere poſſe, cuius ſententiam ſequitur Barbat. *in additionib. ad Bartol. in l. à tutoribus. §. principalibus. verbo. principalibus. circa fi. ff. de adminiſtrat. tutor.* eoſque ſequitur Bertach. *in tract. de Epiſcopo. 3. p. quaeſt. 39. nu. 76.* Vincent. Carroc. noviſſimè *in tract. de locat. tit. de adminiſtr. tut. quaeſt. 3. num. 15. & 16.*

64 Vltimò & finaliter dubitatur, † *An expenſas factas per tutorem vel curatorem, in adeunda locum, qui eſt caput jurisdictionis, pro diſcernenda ſibi tutela vel cura, ipſe reputet in rationibus?* In qua difficultate Bartol. *in l. Neſennius. n. 7. ff. de negot. geſt.* in ea eſt ſententia, vt illas minor in calculo recipere non debeat, & eum ſequuntur *ibi* Bald. Alberic. & eos refert & ſequitur Baeza *de decim. tut. præſt. cap. 21. nu. 27.* ea motus ratione, quia cum tutor nominatus à iudice, vel curator ab adulto electus, præcisè teneatur tutelam vel curam acceptare, nulla iuſta excuſationis cauſſa exiſtente, vt *in l. 1. ff. de excuſat. tutor.* talis acceſſus ad locum, vbi tutela vel cura eſt diſcernenda, propriis expenſis tutoris fieri debet. Quam ſententiam tenet idem Bartol. *in l. cum ſeruus. n. 4. ff. de verbor. obligat* Ripa *in l. 1. n. 90. ff. ſolut. matrimon.* Campeg. *de dote. 1. part. privileg. 16.* Et ratio illa eſſe poteſt, quia † qui aliquid inuitus facere tenetur, propriis expenſis facere debet: ita latè Boerius *deciſ. 303. nu. 9.* Quæ ſententia in hoc noſtro Hiſpanorum regno maximè locum habebit, eo quod tutori vel curatori pro labore adminiſtrationis, decima fructuum fuit aſſignata, vt *infra c. 28.* dicemus. poteſt enim illi reſponderi, *Tua res agebatur, dum*

ad ac-

ad acceptandum tutelam accedebas. Ex quibus corollariè infertur, quod tutor, vel alius ſimilis, qui ex neceſſitate officii, rationem reddere adſtrictus eſt, non debeat habere ſalarium vel decimam fructuum, donec rationes administrationis diſpungunt: ſecus verò erit in eo, qui adminiſtravit, ex pacto tacito vel expreſſo, non adhibita clauſula, quod reddet rationem, vt in creditore, qui bona, quæ ex cauſa iudicati capta habebat, pluries in hac Cancellaria fuit iudicatum: & in propria cauſa me hoc petente, ita fuit pronunciatum, in lite cum Domina Maria de Carrancac, & viſa ac reviſa cauſa fuit confirmatum.

Mihi tamen † prædicta ſententia ſcrupulo non vacat, quippe cum certum ſit de iure, quod nullus propriis expenſis militare teneatur (*vt pluries hoc in tractatu retulimus*) ex *ſentent. Bald. conſ. 256. lib. 3.* vbi tenet, quod etſi tutori de iure communi nullum ſalarium præſtari debeat, tamen ſi pro administrandis negotiis pupilli peregrè profectus ſit, expenſæ itineris (dubio procul) ſunt illi in calculo recipiendæ. Idque tenuit Baeza *de decim. tut. c. 1. n. 5. & 8.* quatenus dicit, quod ſi tutor peregrè proficiſcatur, pro curandis negotiis pupilli, & vltra animi ſui intentionem, pecuniam aliquam expendat, refundi ſibi debet à minore in rationibus, & eum ſequitur Mexia *in prag. panis, concl. 1. n. 71.* Damau. *de tuto. c. 1. de tuto. merc. n. 10. & 11. fol. 86.* Gutier. *de tut. c. 2. n.... per totum, lib. 3.* Si ergo illi ſolvendum eſt, quod domi egreſſus expendit etiamſi decimam fructuum habeat, quanto magis ſolvendum erit, vbi ex tali civitatis digreſſione, ad alia negotia (velut ad lites pupilli) foras egreditur. Et pro hac ſententia facit, quia aliàs tutor reperiretur in damno eundo, ad acceptandum tutelam, quod eſt contra text. *in l. munerum, in princ. ff. de muner. & honor. ibi. Quæ animi proviſione, & corporalis laboris intentione ſine aliquo gerentis detrimento, pertractantur, veluti tutela & cura.* 66

SVMMARIA.

1 *Rationes de pecuniis, ſumptibus iuſtitiæ applicatis, ſolo iudici, abſque interventione decurionum præſtare debent.*

2 *Iudex rationalis, ſi non invenerit, quod iudex, qui rationem reddit, de pecuniis, ſumptibus iuſtitiæ deſtinatis, aliquid in ſuos vſus convertit, non ſe nimis moleſtum & ſcrupuloſum exhibeat.*

3 *Peccare in nullo, magis divinitatis, quàm humanitatis eſt.*

4 *Pecuniæ ſumptibus iuſtitiæ deſtinatæ diſtributio, prudentis iudicis arbitrio relinquitur.*

5 *Iudex non debet condemnari pro malà adminiſtratione & diſtributione pecuniæ, quam lex eius arbitrio commiſit.*

6 *Iudex ſi habuit animum vtiliter expendendi pecunias, ſumptibus iuſtitiæ deſtinatas, & tamen poſtea inutiliter expenſa reperiantur, non ex eo de mala adminiſtratione obnoxius eſt.*

7 *Credulitatis, & qualibet alia iuſta cauſa, excuſat à pœna ordinaria.*

8 *Sumptus à procuratore, vel adminiſtratore facti, in calculo recipi debent.*

9 *Pecuniæ ſumptibus iuſtitiæ deſtinatæ, jure expendi poſſunt pro exquirendis, & perſequendis malefactoribus.*

10 *Cuſtodes per judicem electi, ad cuſtodiendum malèfactorem, qui ſe in Eccleſia tuetur de pecuniis, ſumptibus iuſtitiæ deſtinatis, gratificari debent.*

11 *Cuſtodes in carcere appoſiti, pro relaxando malefactore à compedibus & catenis, cuius expenſis apponi debeant?*

12 *Iudex, qualiter ſibi præcaveri debeat, quando iubet, vt cuſtodes apponantur alicui carcerato?*

13 *Cuſtodibus alicui appoſitis in carcere, vel Eccleſia, prius de bonis delinquentis ſatisfieri debet, deinde de pecuniis, ſumptibus iuſtitiæ deſtinatis.*

14 *Vbi non apparent bona delinquentis, nec de his, qui ſumptibus iuſtitiæ ſunt deſtinanti, recurritur ad pœnas Camerales, quod ſi neque Camerales exſiſtant, ad bona Reipub. recurritur, pro expendendo in rebus adminiſtrationem iuſtitiæ concernentibus, habito prius accordio cum decurionibus civitatis.*

15 *Remiſſio malefactoris quibus expenſis fieri debeat?*

16 *Iudex, qui ex officio contra delinquentem procedit, ſi delinquentem remitti ab alio petat, de ſumptibus iuſtitiæ ſui tribunalis remiſſio debet fieri, non verò judicis reum capientis, & remittentis.*

17 *Remiſſio delinquentis, quo caſu expenſis iudicis fiat?*

18 *Remiſſio facienda de clerico vel monacho delinquenti, cuius expenſis fieri debeat.*

19 *Iuriſdictionis cōpetētia, de pecuniјs ſumptibus iuſtitiæ deſtinatis defendi poteſt.*

20 *Iudex ſi procedit contra delinquentem in Eccleſia fortificatum, ſi illum extrahere velit, qualiter circa expenſas ſibi præcaveri debeat?*

21 *Alguaciles vagantium de pecuniјs pro ſumptibus iuſtitiæ deſtinatis, ſalarium ſolvitur.*

22 *Salaria Tabellionum ſyndicatus, an ſit ſolvenda de pecuniis, ſumptibus iuſtitiæ deſtinatis?*

23 *Intellectus ad text in l. 43. tit. 4. lib. 1. recop.*

24 *Res vna & eadem non debet diverſo jure cenſeri.*

25 *Reſidentia ſecreta, cuius expenſis ſint ad Regium conſilium mittenda.*

26 *Voluntas regia habetur pro cauſa.*

27 *Salarium nuntij, qui mittitur ad conſilium regium cum aliqua conſultatione, regio mandato facta, cuius expenſis mittatur?*

28 Con-

28 *Condemnati ad triremes, cuius expenſis ad curiarum carceres remittantur?*
29 *Prætor ſi removeat eius locum tenentem, & ſuper remotione factus proceſſus ad curiam regiam mittatur, cuius expenſis mitti debeat?*
30 *Proceſſus facti contra correctores & eorum locum tenentes, durante officio, cuius expenſis mitti debeant ad regium conſilium?*
31 *Expenſa in ſedibus, ſteris, feneſtris, celoſiis, & ſimilibus rebus domus concilij, in qua iudex habitat, an de proprijs civitatis, an ve de pecunijs ſumptibus iuſtitiæ deſtinatis fieri debeat?*
32 *Alexand. Magnus, qualiter mittere conſuevit iudices in provincias inſtructos?*
33 *Promiſſum per iudicem revelanti aliquod ſecretum, vel coniurationem, vel quid ſimile, in perniciem Regis, vel civitatis patratum, an de pecuniis ſumptibus iuſtitiæ deſtinatis ſolvi poſſit?*
34 *Iudex modicam pecuniam piſcalem donare an poſſit, & quando?*
35 *Præmium non eſt præſtandum alguacelo, revelanti vel capienti facinoroſum, quando voce preconia illum capienti, præmium fuit promiſſum.*
36 *Faces cereæ, quæ conſumuntur per iudicem in noctibus, in quibus incendia contingunt, an de ſumptibus iuſtitiæ ſolvantur?*
37 *Salarium hoſtiarii prætoris, an de ſumptibus iuſtitiæ ſolvatur?*

CAPVT XXVI.

De expenſis (vulgo gaſtos de iuſtitia) in calculo recipiendis.

QUI 1. † rationes diſpungere debet, circa adminiſtrationem pœnarum (quæ vulgo *gaſtos de iuſtitia* appellantur) per ſe ſolum rationes recipiat, a iudice ſyndicato, nec opus eſt, vt ſibi aſſocienter duo decuriones, prout in rationibus bonorum concilii facere debet, *vt ſupra capite præcedenti adnotavimus*, quod maximè locum habet, vbi mittitur à Regio conſilio, pro diſpungendis rationibus harum pecuniarum, quæ ſumptibus iuſtitiæ fuerunt applicatæ. Indecorum namque eſſet, in re quæ ſuæ fidelitati committitur, teſtes ſibi aſſociare. Bene tamen faceret iudex hic rationalis, ſi admitteret libellos, ex quibus iudicis delicta & exceſſus circa dictas pecunias commiſſa, comperta eſſe poſſent, cum expediat Reipublicæ, vt delicta nocentium nota ſint *ex l. eum, qui nocentem. ff. de iniuriis, ibi. Peccata enim nocentium nota eſſe expedire*, & vt impunita non maneant, *vt in l. ita vulneratus. ff. ad legem Aquiliam.* & in terminis ita tenet Bobadilla *in ſua politic. libro 5. cap. 4 numer. 5. & cap. 7. num. 22*, loquendo in rationibus harum pecuniarum, quæ ſumptibus iuſtitiæ ſunt deſtinatæ. 1

Iudicem † tamen hunc rationalem monitum eſſe velim, vt ſi non invenerit, quod iudex prædictas pecunias in vſus ſuos converterit; non ſe 2

mole-

moleſtum ac ſcrupuloſum exhibeat, quia rationes non debent ſcrupuloſè recipi, *vt in l. neque ſupina. ff. de iur. & fact. ignor. ibi nec ſcrupuloſa inquiſitio exigenda, ita Belluga in ſpeculo Principum, rubric. 17. §. videamus, n. 17.* ſed mediam quandam viam iudex eligat. vt admonuit ſummus Pontifex *in c. 1. de officio cuſtodis. & in c. quærenti. de offic. delegati.* Vnde verſus dixit,

Maior enim medijs gratia rebus ineſt.

3 Penitus † namque in nullo peccare magis divinitatis quam humanitatis eſt, *vt voluit gl. in c. correcta, de confirma. util. & inutil.* Bald. *in l. 1. 2. lectu. nu. 5. C. de jure emphyteo.* & *ſupra* dictæ rationes præcipuè locum habent in rationibus harum pecuniarum, in quibus expendendis nullus ordo judicibus da-
4 tus adhuc apparet, † ſed magis earum diſtributio ipſorum arbitrio commiſſa videtur, *ex text. in l. Diuus. ff. de bonis damnato. & in l. 35. tit. 7. lib. 3. recopil. & in l. 2. tit. 26. lib. 8.* Quo fit, vt mirum non ſit, ſi judices in diſpenſatione harum pecuniarum multoties ceciderint, & à tramite & ſcopo rationis aberraverint: ſepties enim in die cadit iuſtus. Vnde verſus,

Nemo ſine crimine vivit.

5 Quibus adſtipulatur ſententia Pauli *conſi. 197. & 346.* † vbi dicit, quod in his, quæ iudicis arbitrio ſunt commiſſa, iudex, ſi non rectè adminiſtravit, non debet pro mala adminiſtratione condemnari, & eum refert & ſequitur
6 Caſtel. à Bobadilla *lib. 5. polit. c. 7. n. 23.* Quod maximè locum habebit, † ſi iudex habuit animum vtiliter expendendi, quia hoc caſu, etiamſi malum exi-
7 tum habuerit res, in qua expenſum fuit, non eſt illius dolo tribuendum: † quia credulitas iudicis, & alia quælibet colorata cauſa excuſat eum à pœna, vt voluit Cœpolla *conſi. 13. num. 17.* Tiraqu. plura referens, *in tractat. de tem-*
8 *perandis pœnis, cauſa 43. nu. 2.* Octavia. Chachera. *deciſi. 71. nu. 17.* Et † pro hac ſententia ſunt jura fortiſſima *in l. qui mutuam. §. fina. ff. mandati.* vbi ſumptus à procuratore vel adminiſtratore bona fide facti, etiamſi res malum exitum habuerit, illi in calculo recipiunt, & melior text. *in l. prætor ait, §. quod de fructibus, de bonis auto. iudi. poſſi. & in l. 1. §. contrarium, verſ. ſufficit, ff. de contra. iud. tutel.*

Quibus præmiſſis dicendum erit, *quibus in rebus hæ pecuniæ ſumptibus iu-*
9 *ſtitiæ deſignatæ expendi per judices poſſint?* † Et in primis dicendum eſt, quod ſi in perquirendis malefactoribus expendantur, jure in calculo recipiendæ ſint: quod ſi ex officio contra illos procedatur & ij capti ſint, & bona habeant, ex quibus ſolvi poſſit talis expenſa, ab illis repoſci ſive recuperari debeat, *vt in l. 113. ſtyli.* tenet Puteus *de ſyndica: verbo carcer. c. 4. n. 3.* Boerius *deciſio. 303. n. 9. & 10.* Boniſac. *in peregrin. verbo, inquiſitio, 1. par. fol. 245. col. 1. litera A.* Avend. *in c. prætorum 2. par. n. 14. & 15.* Bobad. *loco ſupra citato.*

Item

Item † ſtipendia ſolvenda cuſtodibus appoſitis alicui delinquenti, in Eccleſia ſe tuenti, de huiuſmodi pecuniis ſumptibus iuſtitiæ deſtinatis ſolvi debent, ſi in arca ſuperſint, ſin minus de pecuniis Cameralibus, *vt tenet Iſernia de feudis, tit. de ſtatu & conſuetudine. §. navigia,* Luc. de Penna *in l. 1. C. ne ruſtici ad vllum obſequium, col. 1. lib. 11.* Aviles *in c. prætor. verb. vſurpar, n. 18. ad medium.* Caſtellus à Bobadilla *in polit. lib. 5. c. 7. n. 10. 6.*

Si tamen † cuſtodes adiiciantur alicui malefactori incarcerato, ratione 11
infirmitatis à vinculis relaxando, ſalaria talium cuſtodum non ſunt de prædictis pecuniis ſolvenda, maximè quando ad inſtantiam eiuſdem carcerati apponuntur, ne fortè à ſuis adverſariis offendantur, vel ob aliam ſimilem cauſam, vt notat Iaſ. *in l. ſi ſuper. n. 6. C. de tranſact.* Boerius, *deciſ. 85, n. 11.* Gratianus *regul. 120. n. 9.* † & ideò cautus debet eſſe iudex, vt non aliter prædictos 12
cuſtodes apponat, quàm ſi prius caveatur ab iſto incarcerato pro ſolutione ſalarii eiſdem præſtandi, & ita conſuluit Platea *in l. fin. in fine. C. de erogatione milit. annon. lib. 12.* Puteus *de ſyndicat. verbo, carcer. c. 4. n. 3.* Aviles *in cap. prætorum, c. 6. gl. verbo, pobres. n. 22. in fin.* Avend. *de exequen. mand. c. 20. 1. par. n. 15. & 2 part. c. 10. n. 14.* Menoch. *de arbitr. centur. 3 caſu 228. n. 6. & 9.* † Ideo- 13
que antequam iudex prædicta ſalaria de pecuniis ſumptibus iuſtitiæ applicatis ſolvat, priùs excutias ipſorum delinquentium bona. Quod ſi nec carceratus haberet bona, nec ſuperſint pecuniæ ſumptibus iuſtitiæ deſtinatæ, de pecuniis cameralibus ſolvi debent. † Quod ſi neque camerales pecuniæ exi- 14
ſtant, de bonis publicis & burſa communi populi cuſtodibus ſatisfiet, habito priùs accordio cum decurionibus: illis enim liquere debet, qualiter prædictæ excuſſiones facta fuerunt, & bona non exſtiterunt: & hoc debet ſcribi ſaltim ſummariè in libro rationum Concilii, & per iudicem & decuriones ſignari, aliàs autem in calculo recipi non debebit, *vt tenet Bart. in l. 1 ff. de iuſtit. & iure. Bal. in c. 1. col. 1. hic finitur lex Conrad. in vſib. feud. Platea in l. cum Navarcorum ante n. 1. C. de navicula, lib. 11. Marc. Mantua, ſingulari 141. Aviles in c. prætor. c. 1. gl. verbo ſalario, n. 9. Caſtel. à Bobad. in polit. lib. 5. c. 4. n. 18.*

Quinimò & expenſæ † in remiſſionibus delinquentium factæ, ex pecuni- 15
is, de quibus agimus, ſolvi debent, & illis exſiſtentibus non debent pecuniæ camerales in hoc expendi, & † ita intelligas, quæ ſupra *c. præcedenti* circa hoc 16
diximus, ex text. *in l. 4. tit. 16. lib. 8. recopila.* & ita tenet Avend. *reſponſo 40. n. 12.* Si tamen iudex, qui remiſſionem petit ex officio, procedat contra delinquentem, de pecuniis ſuis ſumptibus iuſtitiæ deſtinatis expenſas talis remiſſionis facere debet, non verò iudex, qui remittit, in hoc expendere debet, & ita eſt † intelligendus text. *in l. 3. verſ. y mandamos, tit. 16. lib. 8. recop.* 17
quatenus dicit, quod remiſſio delinquentis fieri debet iudicis expenſis,

 vbi

vbi nec actor, nec reus habent, vnde ſolvere poſſint. Et ita eam intellexit A-
vend. *de exequen. mand. d. c. 10. n. 15. Aviles c. 20. prætorum gl. verb. entreguen. n.*
24. & 25. Covar. pract. q c. 11. n. 11. & rurſus lib. 2. variar. c. 20. n. 5. Bonifac. in pe-
regrina, verbo capio q. 1. gl. verbo remittere, col. 3. qui omnes moventur ex do-
ctrina Bal. *in c. Federicus verſ. ſi iudex, de pace tenenda & eius violat.* Et ean-
dem ſententiam tenuit etiam Greg. Lup. *in l. 1. gl. verbo develo, tit. 29. par. 7.*
circa fin. Didac. Perez in l. 1. tit. 17. lib. 8. ordinam. veter. pag. 338. & in l. 2. verbo,
que le embien, eodem tit. Idq; indiſtinctè tenuit Avend. *reſponſo. 40. n. 12. Azev.*
in l. 16. in fin. tit. 23. lib. 4. recop. Menoch. de arbit. caſu 228. lib. 2. Tiber. Decia. 1.
tom. q. criminal. lib. 4. c. 19. n. 19. quos omnes refert & ſequitur Bobadilla *loco*
18 *ſuperius citato. c. 7. n. 8.* vbi tenet, † quod ſi remiſſio faciẽda foret de aliquo cle-
rico, vel monacho delinquente, fieri debet expenſis Prælati, Abbatis, vel
Prioris requirentis. Quod tamen intelligas verum, niſi requiſitus fuiſſet iu-
dex ſecularis ab aliquo Guardiano Franciſcano, quia cùm huiuſmodi religio
nihil habeat proprii, *Clementina, exivi de paradiſo,* expenſis ſumptuum iuſti-
tiæ eſſet monachus remittendus, ne aliàs adminiſtratio iuſtitiæ deficeret;
eccleſiaſtica namque & ſecularis poteſtas, ad vnum & idem tendit finem,
ſcil. ne delicta maneant impunita, *vt in l. ita vulneratus. ff. ad l. Aquil.*

19 Item † & in calculo recipiendum erit, quidquid iudex expenderit de huiuſ-
modi pecuniis ſuper competentia iuriſdictionis, adverſus iudices eccleſia-
ſticos, veluti ſi cauſa ad Curiam ratione violentiæ ad Cancellariam affera-
tur: ex his enim pecuniis ſalaria nuntii, advocati, & procuratoris ſolvi debet,
ſimul cum ſportulis tabellionis & relatoris, & aliorum officialium cauſæ aſſi-
ſtentium, & quod expenſum fuerit in aſſecutione alicuius brevis, ſeu reſcri-
20 pti Apoſtolici, & ita tenet d. Caſtel. à Bobadilla *vbi ſup. n. 9.* † Quod intelligo
verum, præterquam ſi iudex extraxit aliquem delinquentem ab Eccleſia,
quia ſi iudex eccleſiaſticus per cenſuras contra illum proceſſit, & nullam illi
vim inferre declaretur in Cancellaria, talis expenſa debet ſolvi expenſis iu-
dicis: & ideò illi conſulo, vt ſemper ſibi præcaveri faciat, ſupra huiuſmodi ex-
penſis, ita vt pars quæ reum ab eccleſia extrahi deſiderat, aſſecuretur iudi-
cem ab omni damno, eumque indemnem futurum promittat.

Et rurſus hæ pecuniæ ſumptibus iuſtitiæ deſtinatæ, expẽdi poſſunt per iu-
dices, ſuper competentia iuriſdictionis, adverſus iudicem alterius territorii:
hoc enim caſu, his pecuniis deficientibus, ad pecunias etiam Camerales re-
curritur, licet hoc caſu Aviles *c. 20. pratorum,* iudicibus conſuluit, vt non an-
tea hac in re pecuniam Cameralem conſumant, quàm impetrata prius regia
licentia. Quod ego rigidũ cenſeo, cum ſi hoc expectaretur, iuſtitia regiæ iu-
riſdictionis interim detrimentum pateretur. Sufficiet ergò, quod iudex in
his

his expenſis bona fide & ex neceſſitate officij expenderit, deficiente pecunia huiuſmodi ſumptibus iuſtitiæ deſtinata, ad hoc vt talis expenſa illi in calculo recipiatur.

Item † & corrector conſtituere poterit ſalarium, vni vel etiam duobus alguacelis vegantium, ex prædictis pecuniis ſumptibus iuſtitiæ deſtinatis, etiam ſine licentia Concilii, cum & huiuſmodi miniſtri neceſſarii ſint in Republica, vt huiuſmodi hominum genus ab ea exſtirpetur, & foras eiiciatur, ne aliorum hominum bonos & probatos mores contaminet. Neque huic ſententiæ obſtabit text. *in l. vnica, Cod. de præbendo ſalario lib. 10.* quia text. ille loquitur de præbendo ſalario ex bonis Reipublicæ ſive Cameralibus, non verò de his, qui huiuſmodi ſumptibus iuſtitiæ ſunt deſtinatæ, idque tenet Bobad. *loco ſupra citato, n. 10.* 21

Salaria † itidem tabellionum ſyndicatus, de prædictis pecuniis ſunt ſolvenda, nec non etiam ſportulæ ſecretæ informationis, & rationes publicæ pecuniæ, defenſiones etiam ſyndicatorum, & aliarum connexarum rerum, & illis deficientibus poterit executi burſa pœnarum cameralium, *vt in l. 43. tit. 4. lib. 2. recop.* quam ita interpretatur Bobad. *vbi ſup. n. 11.* Quod ſi bona vtriusque ſtationis deficiant, de bonis publici ærarii ſolvendum erit, *vt in d. l. 34. & ita recenſet Bobadilla, lib. 5. politicæ. c. 1. n. 253. & c. 7. n. 11.* 22

Quod autem conſtitutum exſtat *in d. l. 43.* circa hoc, videl. † quod ſportulæ tabellionum ſolvantur de huiuſmodi pecuniis, de quibus agimus, malè aſſiduè ab ipſis tabellionibus obſervatur: Ipſi namque velo (vt aiunt) levato ab his, qui ſyndicantur & innocentiã ſuam probare conantur, (quod vulgò dicimus, *hazer deſcargos*) prædictas ſportulas acerrimè extorquent, contra diſpoſitionem tex. *in l. 20. tit. 7. lib. 3. recop.* & ea quæ advertit Greg. Lup. *in l. 6. tit. 22. partit. 3. gloſſa verbo darquenta.* Inquit enim prædicta *l. 20.* in hæc verba: *Y mandamos, que el ſcribano ante quien paſſare, nolleue derechos algunos porello ſaluo que enlos proceſos de la reſidencia publica, paguenlas partes ſus derechos.* Ex quibus vltimis verbis tabelliones ſuam depravatam conſuetudinem fundare nituntur, dicentes, quod prædicta verba ſcilicet, *dela reſidencia publica paguen las partes ſus derechos*, directè ſint in eorum favorem appoſita; eo quod dicere velint, quod ſi illi, qui ſyndicantur, ſe exonerare voluerint, probationes ad ſe exonerandum confectæ ſuis propriis expenſis fiant, cum tali caſu iam capitula illis appoſita publicentur, & per conſequens reſidentia publica dicatur, tamen avaritia decipiuntur, quia iſtæ exonerationes (vulgò *deſcargos*) factæ à ſyndicatis, tanquã naturalis ſequela reſidentiæ ſecretæ pro ſecretè annexis & connexis reputantur; quinimò vt coñexa vnũ ab altero ſeparari non poteſt, eo quia vna & eadem res nõ debet diverſo iure cenſeri, *vt* 23

24 *in l. eum qui ades, ff. de vſucapio.* † item quia connexorum idem debet eſſe iudicium, *ca. quando & ibi notat Abbas, n. 3. de iudi. & in c. tranſlato de conſtitu.* Et ita tenendum reputat Bobadilla *in d. politica lib. 5. cap. 1. nu. 253.* cuius ſententiam manifeſtè probatur ex tex. *in d. l. 43.* ibi, *que la ocupacion y eſcritura dela reſidencia ſe les paguea los eſcriuanos de gaſtos de iuſticia, y nolos auiendo depenas de camara.* Ideoque dixit Bobadilla vbi ſupra, quod ex illis verbis *ſcritura de la reſidencia*, prædictæ exportulæ cum bona conſcientia non poſſunt à ſyndicatis per tabelliones extorqueri, & quod ſi quis contra facit, debet legalibus pœnis affici. Idque voluit Amadeus de Caſtello *in tracta. ſyndicatus n. 219. fol. 69. Aviles in c. pratorum, ca. 21. verbo derechos*, hocque teſtatur Bobadilla *vbi ſupra*, ſervatum fuiſſe per viſitatores Curiarum, quia auditores & cæteri officiales, qui viſitatur & ſyndicantur, nullas Tabellioni exportulas ſolvunt; quinimò illis de pecunijs ſumptibus iuſtitiæ deſtinatis ſatis fit, quo fit vt calculo recipi debeat, ſimilis parcella à judice liberata de pecunijs pro ſumptibus iuſtitiæ deſtinatis.

An autem † reſidentia ſecreta mitti debeat ad regium conſilium expenſis
25 pecuniæ ſumptibus iuſtitiæ deſtinatæ, nonnunquam etiam fuit in regio conſilio controverſum? Et in propoſito videtur dicendum, quod nulla dubitatio ſubeſſe poſſit, cum habeamus tex. in terminis dicendum, quod reſidentia ſecreta, ſimul cum rationibus bonorum Reipub. mittatur ad Regium conſilium, expenſis iudicis ſyndicatoris, *vt in d. l. 20. ſuperius relata, ibi, a ſu coſta*, & ita in ſupremo Conſilio iudicatum fuiſſe teſtatur Bobad. *vbi ſupra, c. 7. n. 12.*
26 † Et licet dura illius legis deciſio appareat, eo quia durum ſit, vt iudex proprijs expenſis militet, tamen cum voluntas regia habeatur pro cauſa, *vt in Clem. 2. in princ. de appellat.* dicendum erit, cum conſulto Vlpiano, *in l. proſpexit, ff. qui & à quibus*, dura eſt, ſed ita ſcripta eſt.

Ego tamen hac in re diſtinguendum arbitror; an à reſidentia ſecreta ſit appellatum per ſyndicatos officiales, an verò ex officio mitti debeat, & nullo caſu expenſis iudicis ſyndicatoris mittendam arbitror. Dicendum tamen intrepide exiſtimo, quod ſi appellatum ſit à ſententia ſuper reſidentia ſecreta lata, debeat mitti expenſis appellantis, quia qui appellationem interpoſuit, proprijs expenſis proceſſum mitti ad Senatum petiiſſe videtur, ex Bald. & Salyc. *in l. penultima, §. his præſentibus. C. de rebus cred. & ita latè Menoch. d. caſu 218.* Si tamen ex officio mittenda foret, expenſis huius burſæ ſumptibus iuſtitiæ deſtinatæ, mitti debeat; non tamen iudicis ſyndicatoris. Neque oberit tex *in d. l. 20. ibi, à ſu coſta*, quia cum huiuſmodi burſa ſive pecunia arbitrio iudicis juriſdictionem exercentis, ſit expendenda, ita vt in eam habeat liberam diſpoſitionem, *vt ſup. iſto capite adnotavimus*, illa verba *à ſu coſta*, debet intel-

ligi,

ligi, id eſt, *expenſis pecuniæ ſuæ adminiſtrationi & diſpoſitioni ſuppoſitæ, pro huiuſmodi ſumptibus iuſtitiæ*; aliàs ſequeretur abſurdum in iure, quod judex proprijs expenſis militaret, & eius, cuius nullum commodum conſequeretur, pateretur diſpendium. Et hic videtur genuinus intellectus ad text. *in d. l. 20.* & fortè hac ratione conſilium iudicavit, quod talis expenſa ſolveretur de huiuſmodi pecunijs, vt teſtatur Bobadilla *d. c. 7. nu. 12.* dicens, quod Senatus hac in re præcepit, vt de huiuſmodi pecunijs ſolveretur, & illis deficientibus, de pœnis Cameralibus.

Item † & de huiuſmodi pecuniis ſumptibus iuſtitiæ deſtinatis, ſolvendum erit ſalarium nuntij à regio conſilio miſſi ad hoc, vt corrector alicuius civitatis mittat votum ſuum ſive conſultationem cum peritis factam ſuper ſtatu alicuius rei, Regi, regno, ſive civitati pertinenti, vt notat Caſtell. à Bobadilla, *vbi ſupra, nu. 13.* vbi animadvertit, decurionibus, vt in dorſo epiſtolæ, ſive proviſionis à regio conſilio miſſæ, recipiant apocham de receptione talis ſalarij. 27

Item, † ſumptus facti in mittendo ad carceres curiarum, condemnatos ad triremes, de huiuſmodi pecunijs ſumptibus iuſtitiæ deſtinatis ſolvi debent, vt *in l. 9. tit. 24. lib. 8. recopilat.* Et ita practicari, tenet Bobadilla, *vbi ſupra num. 14.* 28

Item † & ſumptus facti per correctorem in informationibus contra eorum locum tenentes faciendis, & ad conſilium mittendis, de huiuſmodi pecunijs extrahi debent, eo quod Reipublicæ intereſt, iudices habere probos, idoneos, & tandem omni macula carentes, vt *in authent. de judicibus. & in authent. vt judices ſine quoquo ſuffragio.* Advertendum tamen erit, quod licet regulariter, deficientibus huiuſmodi pecunijs, ad pœnas Camerales recurſus à lege ſi datus, tamen hoc caſu non de pœnis Cameralibus, ſed de pecunijs publicis, hoc eſt, *de proprios del conces,* talis expenſa ſolvi debet; vt advertit Bobadilla, *d. c. 7. num. 15.* 29

An † autem informationes factæ per correctores, & eorum locum tenentes, ſuper innocentia ſua, reſpectu alicuius querelæ adverſus eos in ſupremo conſilio datæ, de huiuſmodi pecuniis & ſolvi, & ad Regium Senatum mitti debeant, aliquando controverſum fuit. In qua difficultate breviter diſtinguendum erit, an prædictæ querelæ fuerint latæ ſuper rebus ad officium correctoris, vel eius locum tenentis, ratione officij, attingentibus, vtpote, quia dicitur in eis, quod pecunias publicas vſurpant, vel in proprios vſus convertunt, &c. Hoc caſu de pecuniis huiuſmodi ſumptibus iuſtitiæ deſtinatis, poterit expendi, ſi tamen iuſtam foveant cauſam, ex tex. *in l. Divus. ff. de bonis damnator. ibi: Et hanc rationẽ non compendio ſuo debẽt iudices vertere.* 30

An verò querela fuerit, ſupponendo, quod alicui judex, vel eius locum tenens alapam dedit, vel ligno percuſſit, vel aliquam aliam ſimilem iniuriam intulit: eo enim caſu minimè de huiuſmodi pecuniis ſumptibus iuſtitiæ deſtinatis expendi poterit, cum nullum publicum negotium gerant, neque hæc in officij exercitium incidant, & ſic iniquum, & contra iuris regulas eſſet, vt reſpectu delicti particularis de publicis pecuniis expenderetur, ex regula notiſſima juris, *in c. delictum. de reg. iur. in 6. ibi, Quia delictum vnius perſonæ non debet in alterius detrimentum redundare.* Quod autem in primo membro huius diſtinctionis firmavimus, intelligi debet, dummodo iudex ex dictis informationibus innocentiam ſuam probaverit, & oſtenderit. Quam ſententiam firmare audeo ex doctrina Nicolai de Neap. *in l. 1. §. ſi pupillus. ff. de tutel. & rat. diſtra.* quatenus tenet, quod ſi tutor ſit accuſatus, & ſuſpectus, & ob id ad eius remotionem agatur, & ipſe in cauſa obtinuerit, expenſæ talis litis debent refundi ex pecunijs pupillaribus. Et de hoc latè diximus *ſupra cap. præcedenti, n. 63.* & in terminis ita tenet Bobadilla, *vbi ſupra, n. 16.* vbi multum in hoc tribuit iudicis arbitrio.

31 Item, etſi † quid expenſum fuerit per correctorem de huiuſmodi pecunijs, in ſellis, ſteris, feneſtris, & celoſiis, & ſimilibus rebus neceſſariis pro ornatu & vtilitate domus conſilij, in qua judex ipſe habitat, in calculo recipiendum erit, *vt tenet Amodeus de Caſtello in tract. ſynd. n. 150. in fin. Bobadill. loco ſupra citato, & lib. 3. c. 5. n. 38.* quam ſententiam veram intelligo, quando prædictæ res ad id comparatæ fuerunt, vt ibi perpetuo affixæ manerent, quoad conſumerentur, ſecus verò, ſi voluntario magis, quam neceſſario vſui deſervirent, *vt ſentit Bart. in l. Divus. ſupra allegata, n. fi. & in l. præcipit. §. illud in fi. C. de canon. larg. libe. lib. 10. & ita tenet Amodeus, vbi ſupra.* & in propoſito Lampridius & Capitolinus *in Alexandr.* referunt, Magnum Alexandrum, ex more veterum, inſtruxiſſe magiſtratus, quos in provinciis à ſe ſubiectis mittebat, ita vt nullo penitus carerent. Præſtabat namq; præſidibus, argenti pondi vicena, phialias ſenas, mulos binos, equos binos, veſtes forenſes binas, domeſticas ſingulas, balneares ſingulas, aureos centenos, cocos ſingulos, & his, qui vxores non habebant, concubinas ſingulas, eo quod ſine his eſſe nō poſſent, ne etiam provincialibus mulieribus moleſti eſſent, reddituri tamen poſt depoſitam adminiſtrationem, mulos, mulas, equos, muliones, & cocos, cætera tamen, ſi benè adminiſtraſſet, habituri, ſi verò malè, cum quadruplo reddituri; Et hæc omnia ex huiſmodi pecuniis ſumptibus juſtitiæ deſignatis deducebantur; cuius etiam rei meminit Petr. Greg. *in ſuo Syntag. juris, 3. p. li. 47. c. 32. n. 28. Tib. Decian. li. 8. crim. c. 36. n. 30.* Et apud Chinas hoc ipſum hodie obſervari, (eiſdem rationibus) in eorum hiſtoria me legiſſe recolo.

Du-

Dubium tamen erit, † *An [illegible] alicui, qui facinoroſum detexit,* 33
de huiuſmodi pecuniis ſolui poſſit? In qua difficultate dicendum erit, quod ſic. Congruit namque bono & recto [illegible], purgare Rempublicam malis hominibus, eoſque ſumma cum diligentia conquirere congruit, *ff. de offic. præſid. & in l. 1. tit. 17. part. 3* & ideò ex huiuſmodi pecuniis ſoluere poterit, quidquid in detegendis & perquirendis huiuſmodi homines opus fuerit, *ex tex. in d. l. Diuus. ff. de cuſtod. reor. ibi, vel ſi quid fortiter fecerint milites, inde eis donare.* Idq; tenet Bald. *in l. n. 3. C. de comm. rerum alien.* vbi tenet, quod iudex etiam modica fiſcalia remunerando donare poterit, & eum refert & ſequitur Auiles *in c. 3. præt. gloſſ. verb. iuriſdict. n. 34. & c. 17. gloſſ. verbo, los haran. nu. 10.* Baeça *de inope debito. c. 18. n. 8. & 9.* Quod maximè locum haberet, vbi iudex ipſe præconizare feciſſet, qualiter ipſe promittebat capienti vel detegenti talem malefactorem, certum quid pro labore, vt notant Bart. & Platea *in l. vnica, C. de præbendo ſalar.* idque tenet Puteus *de ſyndicat. fol. 296. Auend. in c. prætor. 2. p. c. 10. n. 14.* vbi dicit, quod ſimilis captor vel detector malefactoris, priùs debet præmium conſequi ex bonis ipſius delinquentis, quàm ex huiuſmodi pecuniis ſumptibus iuſtitiæ deſtinatis, eo quod cauſam huic expenſæ præbuit, & ita etiam tenet Auiles, *vbi ſupra c. 1. gloſſ. verbo, ſalario, n. 9. & c. 17. n. 10. gloſſ. verb. las haran. Gregor. in l. 10. tit. 28. part. 3. verb. pro comunal. Didacus Perez in l. 1. tit. 12. gloſſ. 1. col. 514. lib. 2. ordin. Clar. in praxi crimin. §. fin. q. 27. n. 3. & 4.* Et hæc fuit originalis doctrina Bald. *in l. ſi barſatoram. n. 1. C. de fideiuſſor.* Et hæc quidem præmia, quæ à iudicibus pollicentur, & præſtantur, iuſtiſſima ratione fuerunt introducta, vt ſpe præmij faciliùs homines applicentur ſeruire Reipublicæ: vt enim inquit Cicero *lib. 1. Tuſculanar. quæſtion. Quis enim virtutem amplectitur ipſam, præmia ſi tollas?* quam ſententiam licet in alio propoſito traduxit, *l. 30. tit. 26. part. 2.* ibi, *Non recelar an muerte nin feridas, nin otro peligro que les auinieſſe, ſabiendo que auran emienda y galardon por ello.* & idem relatum eſt *in l. 7. tit. 27. part. 2.*

Aduertendum tamen eſt in propoſito, quod † licet prædicta præmia à iu- 34
dicibus & promitti & præſtari poſſint, non tamen debent præſtari alguacelis, & aliis miniſtris iuſtitiæ: ipſi enim ratione officij ſuſcepti, & capere & reuelare malefactores tenentur: & ideò turpiter tale præmium reciperent; quinimò & ab illis condictione ob turpem cauſam repeti poſſet, vt *in l. fin. ff. de condict. ob turp. cauſ. & in l. 1. C. ad leg. Iul. repet. & in authent. vt iud. ſine quoquo ſuffrag. §. 1. Abb. in c. in eccleſiis. de cenſib. Marian. Salomon in tract. de voluntariis & inuoluntariis, p. 38. Puteus de ſyndicat. verbo, præmium. num. 1. cum ſe qq.* idque ſenſit Bart. *in l. vt vim. n. 8. ff. de iuſtit. & iur. Azeuetus in terminis, in l. 1. n. 14. tit. lib. 6. recopil.* & *hoc alias refert Bobadilla, d. c. 7. n. 18.*

An

An autem faces (vulgò hachas) quæ conſumuntur tempore alicuius incendij noctu contingentis, ex huiuſmodi pecuniis locentur, & ſolvantur, nonnunquam eſt controverſum? Et indubitanter eſt tenendum, quod ex
35 pecuniis † ſumptibus iuſtitiæ deſtinatis in eis expendi poteſt, cum iudici ſit permiſſum de his pecuniis expendere in rebus concernentibus bonam politicam, & adminiſtrationem iuſtitiæ. Quod ſi hæ pecuniæ deficerent, de bonis publicis ſolvendum eſſet, ſiquidem totius Reipublicæ commodum reſpicit hoc, ſcilicet, ne Reſpublica ruinis ſive incendiis deformetur, *argum. text. in l. mulier in opus ſalinarum. ff. de capt. & poſtlimin. reverſ. Iaſ. in l. Barbatius. n. 37. ff. de offic. præſid. Roland. conſ. 69. n. 2. Puteus vbi ſupra, c. 6. n. 7. Bobadilla d. c. 7. n. 19.* Si enim huiuſmodi ſumptus faciendi forent per iudices & alguacelos de bonis propriis, fortè dum pro reparando huiuſmodi damnis vocarentur, ſeipſos abnegarent, vt tam gravè diſpendium evitarent, *argum. eorum, quæ notat Bald. in l. non dubium. n. 10. in fin. C. de legi.* Quinimò, vt iudices huiuſmodi ſumptibus timere non poſſint, in Curia Regia hoc eſt vſitatum, vt quilibet magiſtratus vna hebdomada alternatim civitatem curialum vigilet, & illi de huiuſmodi pecuniis ſumptibus iuſtitiæ deſtinatis, dantur duo faſces cereæ, ad hoc, vt meliùs poſſit ſubvenire neceſſitatibus Reipublicæ noctu occurrentibus. Et ratio eſt, quam ex Catone refert gloſſ. *in authent. de iudicibus. §. ne autem. ibi,*

Si labor in damno eſt, mortalis creſcit egeſtas.

Non enim æquum eſſet, vt huiuſmodi ſumptus iudici incumberent, cum non parum faciat, ſi Rempublicam (mediantibus ſuis laboribus ac lucubrationibus) incolumem atque indemnem conſervet.

36 Salarium † itidem hoſtiarij (vbi vſurpatum eſt, vt illum iudices habeant) de huiuſmodi pecuniis ſolvendum erit, vt notat Caſtellus à Bobadilla *in d. cap. 7. num. 20.* vbi dicit, quod iudicibus viſitatoribus rationum bonorum publicorum à Curia miſſis, ſolet in proviſione concedi facultas creandi talem hoſtiarium, & præcipi, vt eius ſalarium de huiuſmodi pecuniis ſumptibus iuſtitiæ deſtinatis ſolvatur.

Et vt huius capitis materiam vnico verbo abſolvamus, dicendum erit, quod huiuſmodi pecuniæ pro ſumptibus iuſtitiæ applicatæ in rebus (directo) adminiſtrationem iuſtitiæ concernentibus, boni viri arbitrio, expendi poſſint per iudices, & in eorum rationibus non debet eſſe nimis ſcrupuloſus iudex rationalis, vbi non invenerit, quod corrector in ſuos vſus talem pecuniam converterit, vel illam aliter vſurpaverit.

SVM-

SVMMARIA.

1 *Salarium an & quando de publicis conſtitui poſſit?*

2 *Salarium an conſtituere poſſit alicui, habens librum arbitrium ad adminiſtrandum.*

3 *Salarium corectorum, an & quando de publicis pecuniis ſit ſoluendum?*

4 *Salaria iudicum dominorum huius regni, & aſſeſſorum eorum, de quibus pecuniis ſolvi debeant?*

5 *Iudices ordinarij, qui à conciliis villarum & populorum eliguntur, ex quibus pecuniis ſportulas ſuorum aſſeſſorum ſolvere poſſint?*

6 *Conſuetudo ſi viget in aliquo loco, vt ſportulæ aſſeſſorum iudicis ſolvantur per ipſaſmet partes, iure hæc conſuetudo ſubſiſtit.*

7 *Iudices ſive aſſeſſores ignavos & inexpertos qui eligunt, mortaliter an peccent, & qui cenſeantur ignavi & inexperti.*

8 *Dominus pupilli, an poſſit præſcribere contra populum, vt ſalaria iudicum populi ſolvat, vbi dominus iure ad id ſolvere erat obnoxius.*

9 *Violentia & impreſſio præſumitur interveniſſe in præſcriptione domini vaſallorum contra eius ſubditos.*

10 *Immemoriali præſciptione omnis violentiæ & oppreſſionis ſuſpicio purgatur.*

11 *Salarium correctori qualiter ſit ſolvendum, vbi in regia proviſione cavetur, quod ſolvatur corectori ſalarium conſuetum, ſi retroactis temporibus ſalarium non vniformiter fuit ſolutum.*

12 *Salarium an debeatur correctori eius temporis, quo fuit abſens à civitate, & quando illi debeatur, etiamſi officium per ſeipſum non deſerviat.*

13 *Duplæ Caſtellanæ valor qualis ſit.*

14 *Caſtellanus aureus, cuius valoris fuerit*

15 *Duplex Zaenes, an æquivaluerint Caſtellano aureo.*

16 *Mille & quingentæ duplæ, quæ deponi debent à parte ſecundam ſupplicationem interponente, quam moropetinorum ſive regalium Caſtellanorum ſummam faciant.*

17 *Duplæ de cabeca dictæ, quantam habuerint æſtimationem.*

18 *Corrector, qui officij adminiſtrationem deſeruit ſine iuſta & rationabili cauſa, nihil de ſalario totius anni habere debet.*

19 *Famulus, qui domino invito, à domo domini diſceſſit, totius temporis, quo ſervivit ſalarium amittit.*

20 *Dominus, ſi calore iracundiæ, & famulum increpando, quod malefecit, dicat, Vade è domo mea: an ex hoc videatur illi conceſſa licentia, vt cum alio domino commoretur, an verò expediat, quod dominus permaneat in eadem voluntate, poſtquam ad ſanam, vt dicam, mentem redierit.*

21 *Correctores, vel alij ſervientes ſalariati, an debeant habere ſalarium eius temporis, quo fuerint infirmi.*

22 Tutor infirmus, an decimam eius temporis, quo ægrotauit, conſequatur?

23 Famulo infirmo, an excomputari debeat de ſalario pro rata temporis, quo fuit infirmus, & quid in curia mercatorum, vel quando proceditur, ſola facti veritate inſpecta.

24 Aſſeſſor ſalariatus, qui infirmavit, & eo tempore ſervire non potuit, an audiri debeat, ſi dicat, quod paratus eſt ſervire, poſtquam ad valetudinem pervenerit, quod ratione infirmitatis defecit.

25 Famulus, tempore, quo infirmitate gravatur, poteſt ſubſtituere alium æquè idoneum in eodem miniſterio, quo ipſe ſerviebat.

26 Infirmitas famuli, ſi non fuit admodum gravis, vt ipſum penitus à ſerviendi munere impediret, non debet illi aliquid de ſalario excomputari, ratione infirmitatis.

27 Corrector de publico ſalariatus, ſi de permiſſu & accordio conſiſtorialium, pro negotiis ad civitatem ſuam pertinentibus ad curiam accedat, an aliud peculiare ſalarium illi poſſit præſtari vltra illud, quod in regia proviſione continetur, illudq́; in calculo ſit decurionibus recipiendum.

28 Civitas ſi habeat procuratorem generalem, ſive ſyndicum ſalariatum de publico, & ipſe ad curiam vel cancellariam accedat, pro negotiis civitati attingentibus, an aliud extraordinarium ſalarium habere debeat de publico, & quid de ſalario alterius procuratoris?

29 Tutores, qui de jure communi ſalarium pro adminiſtratione rerum minorũ ſuorum non habent, an illis, iter agentibus extra vrbem, pro adminiſtrando minorum patrimonio, ſalarium per judicem conſtitui debeat.

30 Tutor contutori an ſalarium ex cauſa conſtituere poſſit, vbi civitatem exierit pro adminiſtrandis negotiis pupilli.

31 Tutor in ratione rei pupillaris, juſtè reputat, quod contutori juſta ex cauſa pro adminiſtratione conceſſit.

32 Tutor, qui reperitur in dolo, vel lata culpa, vel in magna negligentia, potius dicitur deſtructor, quàm tutor, & potius deprædator, quàm curator.

33 Tutor etiamſi doceat, qualiter in negotiis pupilli laboravit, & quod in ipſius minoris commodum ceſſit, ſi tamen inventarium, vel librum rationum de more confectum non exhibeat, neq́; ſalarium, neq́; decimam, neq́; etiam expenſas compenſare vel recuperare debet.

34 Tutor licet finita tutela non poſſit petere, vt ratione adminiſtrationis ſibi aliquod ſalarium præſtetur, audiendus tamen erit, ſi tempore, quo tutelam ſuſcipit, ſibi ſalarium conſtitui petierit, & illi à judice vel contutore aſſignari poteſt.

35 Tutor vel curator, an poſſit creare factorem pro negotiis pupilli extra vrbem gerendis,

gerendis, adminiſtratisve, & an ſalarium illi aſſignare poſſit de bonis pupilli?

36 *Tutori, ſi ab initio ſuſceptæ tutelæ ſalarium non fuit conſtitutum, ſumptuum, quos bona fide in tutelā fecit, non quos in ipſum conſumpſit, ratio habēda eſt.*

37. *Salarium datum à tutore præceptoribus magiſtris minorum, quando in calculo ſit recipiendum?*

38 *Salarium præſtitum per tutorem præceptori edocenti Grammaticam ſuæ pupillæ, an ſit in calculo recipiendum?*

39 *Mulieres ſub tutore conſtitutæ, non debent in ſcholis virorum edoceri.*

40 *Puerum novem annorum nutricem ſuam gravidam reddidiſſe, ex D. Hieronymo refertur.*

41 *Salaria Advocatorū civitatis, qua forma ſint præſtanda de pecuniis publicis?*

42 *Salaria Advocatorum pauperum, an de bonis Reipub. ſint conſtituenda & ſolvenda?*

43 *Salarium an conſtituere poſſit tutor advocatis, procuratoribus & ſolicitatoribus pupilli?*

44 *Depoſitario publico an de bonis Reipublicæ præſtetur ſalarium?*

45 *Exſecutori teſtamenti, an de bonis defuncti ſit præſtandum ſalarium?*

46 *Exſecutor univerſalis teſtamenti, ſi legata caduca efficiantur, loco hæredis univerſalis habetur.*

47 *Exſecutor teſtamenti, an habeat decimam eorum fructuum, quos colligit de bonis defuncti?*

48 *Iudex debet attendere conſuetudinē patriæ in conſtituendo ſalarium alicui.*

49 *Vbi agitur de honorabili bono, qui tacet, conſentire videtur.*

50 *Oeconomus, an ſalarium habere debeat ratione œconomatus?*

51 *Negotiorum geſtori an ſalarium pro labore conſtitui & ſolvi debeat?*

52 *Tutor ſi erat advocatus, & in cauſa ſui pupilli patrocinium præſtitit, an aliquid vltra decimam jure conſtitutam, pro tali patrocinio habere debeat?*

53 *Labor loco pecuniæ habetur.*

54 *Tutor agricola, ſi feudum ſui minoris propriis manibus coluit, an vltra decimam pro labore aliquid percipiat de bonis minoris?*

55 *Filius, qui in vita patris negotia paterna adminiſtravit, vtpote traficando, eundo, & redeundo à nundinis, vel aliis locis extra vrbem ſui domicilii, an ſalarium, vel aliquid aliud vltra legitimam pro tali labore habere debeat.*

56 *Rex, Comes, vel Dux, ſi filium ſuum miſit cum exercitu, ad expugnandam aliquam civitatem, vel villam, & filius eam expugnavit, & multa ſpolia percepit, an ratione huius laboris aliquod ſalarium vel præmium vltra legitimam habere debeat in partitionibus bonorum patris?*

57 *Filius jure civili operas patri non præſtabat.*

58 *Pietas quid ſit?*

59 *Pater in quibus operibus, labore & induſtria ſuorum filiorum vti poſſit, & in quibus filij parentibus laborare teneantur?*

60 *Creditor habere debet ſalarium pro tempore, quo adminiſtravit bona debitoris.*

CAPVT XXVII.

De ſalariis ab adminiſtratoribus datis, & ab illis recipiendis pro ſuo labore.

ADminiſtratores iſti, de quibus agimus, aliquando & ſalaria aliis præſtare potuiſſe, ſibiq́ue danda, vel in calculo recipienda contendunt, ideo videre libet, quibus ſalaria conſtituere poſſint, de bonis ſuorum principalium? Et inprimis ſciendum erit, quod † ex bonis Reipublicæ regulariter
1 ſalarium alicui præſtari non poteſt, ex tex. *in l.1. C. de præbendo ſalar. li. 10.* ibi, *Nulli ſalarium tribuatur, ex juribus Reipublicæ, niſi ei, qui jubentibus nobis ſpecialiter fuit conſtitutus.* Ex cuius textus deciſione deducit Bart. *ibi*, eum etiam, qui † liberũ arbitrium habet ſalarium de publico (ſine regia licentia)
2 alicui conſtituere non poſſe, & eum ſequuntur ibi Bald. & Platea, Menoch, plures alios referens, *li.1. de arbitra. caſu 46. n. 1.* Ex qua ſententia deducitur etiam, quod ſalaria, quæ jure communi partitarum de redditibus regiis correctoribus ſolvebantur, ex Luc. de Pen. *in l. annonas. C. de erogat. milit. ann.* Puteo *in tract. ſyndicatus, charta 96. col. 1.* Gregor. *in l 2. verb. eſtos tales tit. 4. part. 3.* hodie tamen de redditibus Reipubl. præſtantur, *in l. 5. titu. 5. lib. 3. recopil. ibi, que ſe paguen de los proprios de los conceios ſi los vuiere.* Adhuc tamẽ concilium ipſum civitatis ſine Regia licentia tale ſalarium de bonis Reipublicæ correctori conſtituere non poterit, etiamſi liberam adminiſtrationem prædictorum bonorum à lege habeat.

3 Quod † autem dictum eſt de ſalariis correctoribus conſtituendis, de propriis bonis civitatum & villarum huius regni, intellige verum de civitatibus & villis regiæ coronæ, ſecus tamen dicendum erit, in civitatibus & villis dominorum. In his enim ſalaria correctorum ſolvi non debent de burſa Reipublicæ, ſed demum de burſa dominorum, quibus emolumenta juriſdictionalia competunt. Quæ ſententia probatur ex text. *in d. l. 5. ibi Los nueſtros Corregidores* Fortè enim lex ibi vtitur verbo illo *nueſtros* quaſi ſpeciale eſſe velit in regiis correctoribus, in cæteris verò dominorum locis ius commune illæſum relinquat: vel eo, quia cum iſti domini vaſallorum temporalem juriſdictionem habentes tempore, quo civitates & villæ fuerunt illis
4 à Regibus † conceſſæ, ipſi tanquam earum perpetui correctores fuerunt conſtituti, & ſibi pro adminiſtratione talium locorum pœnæ camerales fuerunt conceſſæ, vt ſentit gl. *verbo, domini. in authent. de quæſtore.* quatenus ibi dicit,

dicit, dominum vaſallorum eſſe judicem agricolarum. Et plura in propoſi-
tò refert Bobadilla *lib.2. polit.c.16.n.19.* idq; manifeſtè probari videtur *in l.12.*
tit.1. part. 2. ibi, Ede quien ſe governaſſen las gentes. Et hanc ſententiam tenuit
omnium primus Avend. *de exquen.mand.2 par.c.10.n.5. Garc. de expenſis, c.21.*
nu. 20. vbi reſolutivè tenet, quod cum iſti vaſallorum domini juriſdictio-
nis commoda & emolumenta percipiant ſuis ſumptibus & expenſis, de-
bent creare judices literatos & expertos: etſi illiteratos elegerint, debent
illis idoneos aſſeſſores conſtituere, qui cauſas dirimant, decidant, & arbi-
trentur, ex lege municipali, jure, vel patriæ conſuetudine, idq; tenuit Bur-
gos de Paze, *conſ.48.n.12.* † Quo fit, vt iſti judices ordinarii (*vulgo alcaldes or-* 5
dinarios) qui ignari literarum à populis dominorum eliguntur, expenſis e-
iuſdem loci & bonorum communium aſſeſſores eligere & conſtituere te-
neantur, non tamen domini loci cum illis confirmatio dumtaxat pertine-
at, non verò electio, *vt voluit Burgos Pacificus vbi ſupra.* Quod tamen indu-
bitatum exiſtimo, vbi contraria non vigeret conſuetudo, *vt tenet gl. in Auth.*
offeratur. C. de litis conteſt. verbo præbitis, Ang. in l. ſi non ſortē. §. Libertus ff. de
condict. indebiti, verſ. ſi autem quis, Corneus conſ. 201. col. 2. li. 4. Purpuratus in
rubr. ff. de officio aſſeſſorum n. 165. 171. † Quo fit, vt in locis, in quibus viget con- 6
ſuetudo, quod hæc ſportulæ à partibus ipſis litigantibus ſolvantur, jure ab
illis extorqueri poſſint, *vt reſolvit Burgos Pacificus vbi ſup. n.1. cum duob. ſeqq.*
vbi teſtatur hanc eſſe huius regni Hiſpani generalem conſuetudinem. † Ini- 7
què tamen, quinimo, & mortaliter peccant, qui judices vel aſſeſſores igna-
vos & imperitos eligunt, *vt tenet Ioan. Garcia, vbi ſupra,* vbi inexpertos & ig-
navos illos vocat qui licet ingenio polleant, & experimento docti eſſe vi-
deantur, attamen quoad deciſionem cauſarum, & judicij ordinem, multa
adverſus leges, & juris inſtitutiones faciunt, quæ alias à iuriſperitis minimè
ferent, quæ omnia in maximum partium litigantium diſpendium & perni-
ciem cedunt. Quod nota contra tutores, vel curatores, inexpertos advo-
catos, conſulentes circa lites ſuorum minorum.

Vbi † autem de jure domini vaſallorum tenerentur prædictas ſportulas 8
ſive ſalaria aſſeſſorum ſolvere, rectè hoc adverſus populum, ſive vaſallos
præſcribere poſſit, ſcilicet, vt populus ſive vaſalli de ſuo ea ſolverent, licet
non ordinaria, ſed immemorialis præſcriptio ad id opus eſſet, † eo quia in 9
his præſcriptionibus dominorum contra vaſallos violentia & impreſſio præ-
ſumitur, & quod talis conſuetudo per tyrannidem fuerit introducta, *vt in*
l. vltima. §. ſi juſte. ff quod metus cauſa, idque expreſsè voluit Innocentius *in c.*
bone el 2. de poſtula. prælatorum, Canoniſtæ communiter in c. ſi diligenti de præ-
ſcrip. Boerius deciſ. 304. n. 4. Covarr. in Reg. poſſeſſor. 2. p. c. 4. n. 5. & in terminis

hanc ſententiam firmavit Avend. *d.c. 10. prat.n.5. verſic. quod limitarem*, vbi tenet quod concilia horum locorum temporalium dominorum, non debet ſolvere ſalaria iudicum electorum à domino loci,† niſi à tempore immemoriali retrò conſtiterit, à populo fuiſſe ſoluta: eo enim immemoriali tempore omnis oppreſſionis & violentiæ ſuſpicio purgatur, *vt notat Fel. in cap. à nobis de praſcriptio.* Item quia hoc ſalarium à populo tam ab antiquo ſolutum iuſtè debitum, & iure ſolutum præſumitur. Ideo iudices rationales à regio conſilio miſſi pro revidendis populorum rationibus, circa huiuſmodi ſportulas & ſalaria de bonis Reip. ſolutas, maximè cauti eſſe debent, liquidando & perquirendo, à quo tempore retrò concilium populorum voluntariè, an involuntariè illa ſolverit: quod ſi invenerit adhuc memoriam hominum exſtare, non debet hanc parcellam in calculo recipere decurionibus vt hac de cauſa rem hanc citius in iudicium deducant, vt ita Reſpublica à tali gravamine liberetur, & incolumis efficiatur.

11 Illud etiam † omitti non oportet, quod ſi in proviſione correctoris dicatur, quod illi ſolvatur ſalarium conſuetum, & præteritis annis non fuerit vniformiter aſſignatum, debet illi illud ſolvi, quod vltimo correctori fuit ſolutum, *ita Bal. in l. binos C. de advocatis diuerſo iud. Iaſ. in l. diem functo, n. 12. ff. de officio aſſeſſorum. Auiles in c. prato. cap. 1. n. 3.* Et ratio ea potiſſima eſt, quia electus ad officium ſimpliciter, cenſetur electus cum ſalario conſueto, & ita deciſum fuiſſe in Senatu Genuenſi patet ex deciſ. Genuen. *115. n. 3.* fortè tamen melius eſſet facere computationem huius ſalarii coacervatis ſummis aliorum annorum, in quibus ſalarium deformiter fuit aſſignatum ex deciſione tex. *in l. ſi fundum cum l. ſeq. ff. mandati*, cuius legis veram compu-
12 tationem attingam inferius *computatione 24. per totam* † An autem correctori poſſit ſolui de bonis Reipublicæ vel domini, ſalarium illius temporis, quo fuit abſens ab officio, aliquando controverſum fuit in magno conſilio. Et videtur dicendum, quod etſi illud ſolverint decuriones, illis in calculo recipi debeat, dummodo dicta abſentia, tempus nonaginta dierum non exceſſerit, *vt in l. 6. tit. 5. lib. 3 in nova legum regni collectio.* vbi deciſum exſtat, quod iudicibus etiamſi ab officiis affuerint per tempus nonaginta dierum tantum vel plus, licentia regia, vel decurionum præcedente, vel cauſa curandi infirmitatem, integrum ſalarium illi præſtari poſſit. Si tamen debita licentia non præcedente, ſe ab adminiſtratione officii abſentaverit, illius temporis, quo fuerit abſens, ſalarium non percipiat, quinimo pro quolibet die abſentiæ, vnius duplæ pœna mulctetur, *vt in d. l. 6. in fine.*

13 Obiter tamen † videre opus erit, dupla, de qua hic, quanti valoris exſiſtat, vt redacta ad noſtri temporis monetam, ſciri poſſit, quantum eius valor

lor hac tempeſtate aſcendet, & Covarruvias (qui horum numiſmatum, meliùs omnibus valorem exploravit) *in tract. de collatione veterum numiſmatũ, c.6.n.3.* dicit, quod tempore regis Ioannis Secundi, qui huius legis ſextæ fuit conditor, admodum varius extitit harum duplarum valor, vt vix certò inveſtigari poſſit, de quibus duplis in legibus à ſe conditis loquutus fuerit; & tandem concludit, quod aliquando fuerunt æſtimatæ ad rationem ſeptuaginta moropetinorum: & eodem tempore inter Sarracenos alias duplas currere affirmat, quæ pro ſeptuaginta & vno moropetinis æreis valebant. Et cum prædicti valoris eo tempore curriſſe has duplas conſtet, & lex ſit 14
pœnalis, non eſt opus, vt hâc in re amplius moram faciamus, ſed æquo animo dicamus, *hodiernis temporibus prædicti correctores, pro quolibet abſentiæ die, ſeptuaginta moropet inorum pœna plectantur & mulctentur.* Et ratio eſt potiſſima, quia quando lege, ſtatuto vel pacto, aliquis mulctatur, in hoc, vt certam pecuniam ſpecificam, certoque valore exiſtente perſolvat, vtpote ſi diceret, *ſolvat vnum ſcutum, vel aliam ſimilem monetam,* variatio pretij illius monetæ, non auget vel minuit pœnam, ſed demum eadem æſtimatio ſolvenda erit, quàm illa moneta habebat tempore legis conditæ, *vt tenet Abbas in c. qualiter & quando, n. 12. de iureiur. Covarr. de collat. veter. nummis. c.7. §. vlt. Sotus de iuſt. & iure, lib.6. q.1. art. 2. & dicam latius in computat. 25. n.11.*

Ex † quibus deduco, quod iudices ſyndicatores, qui huius duplæ valorem 15
computant, rationem quatuor centorum moropetinorum, iniquè ab ſcopo veritatis aberrant: quia duplæ huius valoris non currebant tempore dicti regis Ioannis Secundi, ſed tempore regum Henrici Secundi, & Ioannis Pri- 16
mi, † & hæ duplæ (*vt exiſtimat Covarru. vbi ſupra*) dicebantur *dobl.as de cabeça.* eo, quod quilibet homo, id eſt, quodlibet caput, ſolvebat vnam duplam valoris duodecim regalium, de quibus loquuntur *l.1.c.7.& 9.tit.20.lib.4.recopil.* quatenus agunt de duplis deponendis à ſecundo ſupplicante, dicit inquam Covarr, *d.c.6.nu.3 verſic. lo primero,* quod quælibet ex huiuſmodi duplis, † aſcendebat ad valorem duodecim regalium Caſtellanorum, & ſequi- 17
tur Paz *in ſua praxi.1.tomo 7.part.c.vnico, nu.79.* vbi dicit, quod hæc mille & quingentæ duplæ, faciunt viginti quatuor mille argentorum ſummam, qui reducti ad ducatos communes vndecim regalium, faciunt ſummam, duo millia centum octuaginta ſex ducatorum, duobus regalibus demtis, & quod ita practicatum fuerit in regno affirmat.

Sed certè meo iudicio (ni fallor) & Covarr. & idem Pacificus longè à veritatis tramite deviant, quia ſi computatio fiat ſecundum intellectum & ſententiam Didac. Covar. mille & quingentæ duplæ æſtimationis duodecim regalium, decem & octo mille argentorum (tantum) ſummam continet, non

autem

autem ad ſummam 24000. regalium aſcendunt, prout Pacificus adnotavit.

Veritas ergo erit infallibilis, quam praxis noſtri regni obſervat, praxis inquam quamlibet ex dictis duplis commemorat ad rationem 485. moropetinorum, & ad rationem huius valoris taxantur in regio conſilio, in cuius proviſionibus, ego ipſe multoties vidi, harum mille quingentarum duplarum valorem reductum fuiſſe ad æſtimationem de 777500. moropetinorum, & ſolet apponi in eis, quod in regalibus caſtellanis, facit & aſcendit ſummam 22862. regalium Caſtellanorum. Cuius rei veritas magis ſuaderi poterit ex fide tabellionum Cameralium huius Cancellariæ, qui (paſſim) huius praxis ſunt expertes, & in harum duplarum depoſitione verſati.

18 Et † vt à diverticulo redeamus, videndum erit, *an ſi corrector deſerat officij adminiſtrationem ante tempus ſibi adminiſtrandum, in regia proviſione conſtitutum, ſalarium ſibi aſſignatum reportare debeat.* Et quod nihil penitus ſalarii talis corrector petere vel habere debeat, tenet Bald. *in l. ſi hæres generaliter. §. etiam ff. de leg. 1. quem refert & ſequitur Aviles in c. prætor. c. 1. n. 12.* pro cuius ſententia facit text. de iure regio *in l. 8. tit. 4. fori*, vbi cavetur, quod ſi à multis ante tempus, pro quo fuit ſalariatus, à domo domini diſcedat, abſque domini licentia, vel culpa totius temporis, pro quo fuit ſalariatus, ſalarium amit-
19 tat. Neq; † dominus in culpa dicetur, ſi calore iracundiæ incenſus (dum famulum increpat vel punit) dicat, vt à domo ſua exeat, & amplius ad illam non revertatur, quia ex huius verbis calore iracundiæ prolatis, non videtur conceſſa licentia domum exeundi, & illum à ſervitio promiſſo liberandi, niſi dominus ipſe evacuata iracundia in eadem opinione perſeveraverit. Quam ſententiam ante omnes tenuit Benedictus de Plumino, relatus & ſecutus à Ioanne de Nevizanis *in ſua Sylva nuptiali, lib. 6. nu. 49. circa finem.*

20 Ex † qua ſententia clara deducitur, quod ſi dominus loci conſtituat correctorem pro adminiſtratione villæ vel civitatis, & dicat illi, vt tale quid faciat, vel virgam iuſtitiæ deſerat, non ex hoc videatur conceſſa ſibi licentia abeundi, & extra civitatem vel villam (inconſulto domino) migrandi, ante tempus, pro quo fuit ſalariatus; quod ſi domino in tali voluntate, non perſeverante, corrector prætextu illius taciti conſenſus domini, abſq; illus licentia diſcedat, & officij adminiſtrationem deſerat, totius anni ſalarium in-
21 tegrum amittet.

Præterea ex eadem *l. 8.* quatenus † dicit, quod corrector habere debeat ſalarium temporis, quo durante officio infirmavit, manifeſtè deducitur, quod idem ſit dicendum de tutore & famulo, qui durante tempore pro quo fuit ad adminiſtrandum conductus, aliqua infirmitate laboravit, prout antea de iure communi deciſum erat per text. *in l. cum hæres. §. non eſt, verſ.* *Stichus*

Stichus ff. de ſtatu lib. ibi *Sed, ſi quibuſdam diebus aut valetudo, aut aliqua iuſta cauſa impedimento fuerit, quo minus ſerviat, & hi anno imputandi ſunt.* Per quem tex. hanc ſententiam in famulo tenuit gloſſ. *in l. arboribus §. de illo verbo ægrotante, ff. de vſufruct.* ſecus tamen ſi ſteterit per famulum, quo minus ſerviat, ex text. *in l. qui operas ff. locati, & eam ſequitur Montal. in d. l. 8. verbo ſin ſua culpa, Didacus Perez in l. 1. tit. 2. gl. 1. verſ. eſt tamen dubium lib. 1 ordinam. vete. col. 63. & in clerico ægrotante.* Hanc ſententiam tenet Abb. *in c. 1. de cleri. ægrot.* & eius ſententiam communem dicit Imola *in c. propter ſterilitatem n. 8. de locato. Horoſcius in l. diem functo nu. 16. & 17. col. 515. ff. de officio aſſeſſo.* Et hanc ſententiam de æquitate veriorem dicit Siluan. *conſ. 28. nu. 2. & 3. Innocen. Iuan. Andr. & Imola in cap. 3. de locato. additio. Capellæ Tholoſanæ q. 268. Bal. in l. fin. c. de condit. inſer. Aviles in cap. 1. prætor. gl. verbo ſalario n. fin. Rebuff. in concordata 2. par. tit. de collatorib. §. 1. verbo impedimento ceſſante verſ. quæro an durante impedimento fol. 32. in medio c. impreſſ. Lup. in l. 7. tit. 2. par. 5. gl. verbo elſennor.* † Et in tutore infirmante quod etiam ſalarium tempore infirmitatis, habere 22 debeat, tenuit Damhaud. *de tutor. & curatorum mercede, n. 26. & 27. fol. 88.*

Contrariam tamen † ſententiam, imo quod pro rata temporis, quo famulus infirmavit, debeat etiam excomputari ſalarium domino, tenuit Ac- 23 curſius ſibi contrarius *in l. pen. C. de condit. ob cauſ. Bart. in l. ſi vero §. item cum quidam ff. locati, & in l. operæ ff. de vſufr. legato, Abb. in c. vnic. de clerico ægrot. Ancharr. Butrius & Imol. in d. c. propter ſterilitatem de locato, Olrad. Bart. & Alber. in d. §. item cum quidam, Gomez 2. tomo variar. c. 3. n. 3. Cagnol. in d. l. diem functo n. 215. & ibi Bolognetus n. 73. Iaſ. n. 47.* Vivius qui hanc dicit communem, & de iure veriorem, *lib. 2. commun. opin. opinione 108. Suarez in theſauro litera I... 48. Covarr. lib. 3. var. c. 13. n. 8, Bonacoſa in tract. de famulo, q. 103. ex Bald. in l. liberti, n. 15. Cod. de oper. libert.* & pro hac ſententia facit tex. *in l. 6. tit. 8. par. 5.* quatenus ſtatuit, quod officialibus pro tempore (tantum) quo deſerviunt, ſalarium præſtari debet, quod etiam tenuit Sylveſter *in Summa, verbo familiæ, nu. 2.* Et pro hac ſententia facit quia labor & pecunia recipiunt diviſionem, *vt in l. Seio amico ff. de annuis legat.*

Prædictas tamen contrarias opiniones, aliquibus modis ad concordiam redigi poſſe arbitror. Oroſcius namq; *in d. l. diem functo, d. n. 17.* in ea eſt ſententia, vt prior opinio ſit verior de æquitate, ſecunda verò de rigore locum habeat, cuius ſententiam & diſtinctionem ſequitur Vincent. Carot. *in tract. de locato noviſſimè edito, c. de cauſa & culpa fol. mihi 35. à n. 25. Azevet. in l. 9. tit. 15. lib. 4. recop. n. 16.* quibus in locis affirmat, quod iudices latas habenas habentes, qui ſola facti veritate inſpecta procedunt, & cauſas dirimunt, prout eſt in curia mercatorum, poterunt præcipere, vt famulo etiam pro tem-

pore quo infirmavit, ſalarium præſtetur, licet huic diſtinctioni non aſſentiat Vivius *vbi ſup. & Sebaſt de Medi. ſup. rel. in tract. de caſu & periculo 1.p.q.6.n.6.*

Secundò prædictæ ſententiæ conciliari & ad concordiam redigi poſſunt, ſi dicatur, quod affirmativa ſententia locum habeat, & procedat ſtante conſuetudine, ſecundâ verò ſemotâ conſuetudine, & ita diſtinguit Aufrerius *in addit. Capellæ tholoſanæ, q.268. verſ. ſed quid ſi ſumma angelica verbo familia. n. 2. Carot. vbi ſup. n.26.* qui ex eo moventur, quia illud videtur actum tempore quo famulus fuit receptus, quod conſuetudine & moribus obtentum erat, ex tex. *in l. quod ſi nolit. §. qui aſſidua ff. de ædilit. edict.*

Tertiò prædictorum Doctorum diſcordantiæ conciliari poterunt, ſi dicamus, quod affirmativa ſententia procedat, quando ſalarium debetur, non ſolum pro perſona infirmi, ſed etiam aliorum ſociorum, quos ſecum ad aliquod opus peragendum adducebat, veluti poteſtati ſeu correctori ratione familiæ, quam ſecum adfert pro adminiſtranda iuſtitia, *vt ſupra ex d. l. 8. percepimus*. Secunda verò negativa locum ſibi vendicet, quando ſolvendum erat ſalarium habito reſpectu ad laborem & induſtriam infirmitatum, & ita etiam has opiniones conciliari poſſe tenet Aufrer. *loco ſuper. cit. ex tex. in l. ſi pecuniam ff. de condict. cauſa non ſecu.* & ita notant ſupra relati Dd. *in d. l. diem functo*: & pro hac diſtinct. videtur tex. elegans *l.9. tit.8. p.5. in princ.* vbi loquendo de correctore, dicit, quod ſi is infirmetur vel moriatur, habere debeat ſalarium totius anni, quod etiam probari videtur *in l.9. tit.15. lib.4. recop.*

Quartò fœdere diſtinctionis concordari valent, ſi opinionem affirmativam intelligas veram, in infirmitate non culpoſa, quo caſu loquitur text. *in l. cum hæres §. Stichus de ſtat. li. & gl. in d. §. de illo verbo ægrotante.* negativam verò de infirmitate culpoſa, & præventa ex delicto ſponte, vel ignorantia ſupina famuli commiſſo, veluti ſi cum alterum provocavit, fuit ab illo percuſſus, & ita diſtinguit etiam Florianus *in d. §. de illo,* & hanc dicit notabilem declarationem Vincent. Carotius *vbi ſupra nu.28.* Pro qua vltima diſtinctionis parte facit, quia non eſt illi ſubveniendum, qui vltrò ſe neceſſitati ſuppoſuit, *vt in l. ſi fideiuſſor, §. qui neceſſaria ff. qui ſatiſdar. cogan.* & ita tenet Aufrer. *in additio. Capellæ Tholoſa. quæſt.359. verſ. item quo ad iſtud,* loquendo in militibus ſtipendiariis, qui ob illorum culpam, & levitatem in manus inimicorum incidunt, & ab illis capiuntur.

Quintò præfatæ opiniones conciliari poſſunt, ſi opinio affirmativa intelligatur, vbi famulus qui infirmavit, poſtea ad priſtinam valetudinem reverſus, pro totidem temporis diſcurſu, quo infirmitate detentus fuit, paratus fuit ſervire, quod defecit; negativa verò præcedat, ſi illum temporis defectum ſervire voluit, quam diſtinctionem firmavit Bertachinus *verbo famulus*

mulus verſ.3. Bald. in l. fi. C. de condit. inſer. vbi idem dicendum exiſtimat in militibus ſtipendiariis, quod more bellico dicimus *pagar las faltas*, idque tenuit Rebuff. *vbi ſup. Montal. in d. l. 8. gl. fi. Capella Tholoſ. d. deciſ. 369. Carot. vbi ſupr. n. 29. Azeuet. in d. l. 9. n. 21.* licet huic diſtinctioni non aſſentiat Bar. *in d. l. diem functo,* quatenus tenet, † quod aſſeſſor non poteſt ſupplere defectũ temporis, quo infirmitate fuit detentus, quo minus, ſervire poſſet, ſerviendo per aliud tanti tẽporis ſpatiũ, ſed hoc debet intelligi quando talis aſſeſſor fuiſſet nominatus & electus pro tẽpore, quo officium Correctoris duraſſet, vel famulus fuit conductus ad colendũ vineas, vel agros. Nam præterito oportuno tempore colendi, non poterit cõpelli dominus ad recipiendũ illius temporis ſupplementum, prout neq; dominus (verſa vice) poſſet compellere famulum, vt alio tempore, ſcil. elapſo anno vel oportunitate, defectus adimpleret. Et ita tenet Tiraq. reputans hoc mirabile dictũ *in l. boves §. hoc ſermone n. 63. ff. de verb. ſign.* idq; videtur velle Azev. *vbi ſupra d. n. 21. Carot. n. 20. & 30.* 24

Sextò † & vltimò ad concordiam rediguntur prædictæ communes contrariæ, ſi famulus, de quo loquimur, aliquem alium famulum (tempore infirmitatis) æquè idoneum ſubſtituiſſet, & à domino eius operæ fuiſſent receptæ, quia tali caſu totius anni ſtipendium ſive ſalarium conſequi debebit, & ita diſtinguit Oroſcius *vbi ſupra nu. 17. quem ſequitur Azevet. loco ſup. cit. nu. 19. & 20.* ponderando in hoc text. *in d. l. 6. ibi pero ſi todo el precio quiſieren demandar, deuen dar otros meneſterales, tan ſabidores como aquellos que finaron, que acaben las obras*; Secunda verò negativa opinio procedat, ſi æquè idoneum famulum vel miniſtrum ſive adminiſtratorem præſtare noluit, & loquendo in correctore qui locum tenentem tempore infirmitatis non adhibuiſſet, ita tenet Bobadilla *lib. 2. polit. c. 9. n. 22. litera F.* 25

Septimò † & finaliter prædictas opiniones conciliabis, ſi opinionem affirmativam veram reputaveris, vbi infirmitas fuit levis, & talis, quod famulus de quo agimus, non omnino ſervire prohibebatur, licet non æquè in omnibus miniſteriis deſerviret, prout ſerviebat tempore ſalutis. Secunda verò opinio negativa procedat, quando penitus in nullo ſervire potuit, anxia infirmitate gravatus. Et hanc vltimam addidit Vincent. Carotius *loco ſupra cit. num. 33.* Caſu igitur occurrente, ſit cautus advocatus famuli, deducendo æquitatem quam iudex præ oculis habere debet, *vt in l. quod ſi Epheſi, ff. de eo quod certo loco.* vel articulando conſuetudinem, quæ eſt optima legum interpres, *vt in l. ſi de conſuetudine, ff. de leg.* vel itidem infirmitatem non culpoſam, inſiſtendo, quod ſi famulus ægrotavit, evenit propter eius eximium laborem & ſolicitudinem in rebus domini impenſam, vel cæteras defenſiones opponat, quæ colliguntur ex ſupradictis diſtinctionibus. 26

27 Quid † autem ſi corrector de publico ſalariatus, ex permiſſu decurionum: & procerum civitatis, ad curiam regiam, vel alibi acceſſit pro expeditione negotij ad ipſam civitatem pertinentis, *an pro hoc etiam tempore ſalarium habere debeat, etiam ſi pro itinere faciendo & negotio aſſiſtendo aliud ſalarium ſibi fuerit conſtitutũ.* In qua difficultate Pariſ. de Puteo *in tract. ſyndicatus, par. ſalarium n.2.* in eã eſt ſententia, quod cum duplici fungatur officio, duplex etiam ſalarium habere poſsit. Bald. tamen *in l.1.q.1.C. mandati* dicendum reputat, quod aliud ſalarium extraordinarium illi de publico præſtari non debeat, licet non diffiteatur, quod ipſe poterit repetere, quod in tali negotio expendit bona fide. Idque probare intendit ex deciſione text. *in l. idemque. ff. manda.* Et ratio eſt, quia nullus eſt caſus, qui hoc genus deductionis impediat, *vt in l. fundus qui ff. famil. hercíſc.* † Et eam ſententiam ſequitur Guido Papæ, *q.8.n.2.* vbi dicit, quod ſi communitas habeat ſyndicum, vel procuratorem generalem, cum certo ſalario, & his cogatur exire vrbem, & alibi proficiſci, pro expediendo & ſollicitando aliquo negotio Reipublicæ, non debet habere aliud ſalarium ſeparatum ab illo, quod ſibi ratione officii ſuſcepti præſtatur, licet conſequi debeat expenſas ordinarias, quas in ſe, equo & famulo conſumpſit, & idem tenet Aviles *c.1. prætor. verbo ſalario, num. 13.* Et eorum ſententia vſu frequenti ſeruata eſt in nonnullis civitatibus & villis huius regni. Idque in omnibus faciendum erit, vbi ſimilis neceſsitas supervenerit, ne aliàs laxis habenis decuriones, (vt par pari cuilibet referatur) bona communitatum diſpenſent, ſive, vt melius loquar, diſsipent. Et in correctore loquendo ita tenet Bobadilla, *lib.2. polit. c.9. num. 9. ex text. in l.7. tit.5. lib.3. recop.* qua cavetur, ne hoc caſu aliud ſalarium correctori de publico tribuatur, ipſe tamen eam limitat *d. n.9.* in caſu, quo corrector vltra negotia civitatis legationem faceret, pro Rege (aliqua in Reipublicæ attingente (conſulendo. Et ita tenuit Puteus *vbi ſupra, in authent. procuratori, qui alterius negotium procuravit, ſalarium aliquo caſu præſtari debeat, quando ab initio de eo præſtando conventum non fuit.* Vide Philippum Portium *lib.1. concl.31.*

28

An autem tutori ſalarium ſit præſtandum, iure communi etiam controverſum fuit? † Quod ſalarium habere non debeat, tenuit ICtus *in l. in eos,*
29 *& in l. à tutoribus, §. principalibus. ff. de adminiſt. tut. & in l. ſi is qui ff. de eo qui pro tutore geſſit.* idq; ex prædictis iuribus firmavit Guiliermus Mainerius *in l. quo tutela n.77 de reg. iur.* Et rationem poſuit Vinc. de Franch. *deciſ. 122. n. 1. & 2.* Benè tamen ex cauſa ſalarium tutoribus per iudicem de bonis pupillorum præſtari poſſet, ex Iaſ. *in l. litem n.2. C. de procur. Corneo conſ.63. vol. 4. Ioan. Garc. de expenſ. c.20. n.13. Vincent. Carotio de locato, c. de admin. tut. fol. 14. q.3.*

q. 3. n. 13. Vincent. de Franch. vbi ſupra, n. 3. Cavalca. de tutore, n. 310. vbi tenet, quod, occurrente neceſſitate, poterit compelli judex, ad conſtituendum ſalarium tutori. Quinimo † & tutor contutori conſtituere ſalarium poterit 30
de bonis pupilli, pro peragendis negotijs pupillaribus extra vrbem, illudq; officio judicis petere poterit, vt notat Aretin. *in tract. de teſtam. gloſſ. 99. n. 9. & in §. ſed vt propter. Inſtit. de excuſ. tuto.* Et hanc ſententiam tenuit etiam Cavalc. *vbi ſupra.* Damhaud. *de tutor. c. 1. de tutorum & curator. mercede, n. 10.* Et in † decurione extra vrbem pro negotiis Reipublicæ iter agente, idem 31
tenet Mexia, *in pragmat. panis, concl. 1. n. 69.* Et in propoſito dixit Baeça *in tra. de decima, tut. c. 1. n. 9.* quod tutor in ratione pupilli rectè reputat., quod contutori juſta ex cauſſa pro adminiſtrando patrimonio pupilli conceſſit, idque ante eum tenuit Bart. *in d. l. eos. nu. 2. & 3.* Vincent. Caroc. *vbi ſupra. n. 25.* Quod intelligo verum, vbi iſte tutor, qui tale ſalarium recepit, ſolemnia egiſſet, vt pote inventarium & librum rationis de jure vel more confectum vel in nihilo defeciſſet, de his, quæ ex neceſſitate officij facere tenetur. Quod ſi † in his defeciſſet, non vtique ſalarium habere deberet. Et ita 32
voluit Cavalcan. *loco ſupra relato.* Et ratio ea eſt potiſſima, quia propter dolum, negligentiam, vel latam culpam, tutor † potius præſumitur deſtru- 33
ctor, quam tutor, & potius deprædator, quam curator. Et præcedens ſententia in tantum vera eſt, quod etſi tutor in re pupillari laboraverit, & labor illius in pupilli commodum ceſſerit; adhuc ex eo ſolo, quod ſolemnia ex neceſſitate officij omiſit, neque ſalarium, neque etiam expenſas in rationibus reputabit, neque etiam decimam (à lege fori Hiſpani conſtitutam) pro labore percipiet, eo quod malo tutori pręmium præſtari non debet, etiam eius, quod benè fecit, vt tenuit Caſtrenſ. *conſ. 374. nu. 2. & in l. pupilli. §. ſed & ſi quis. num. 3. ff. de negot. geſt.* tenetque hanc ſententiam Baeça *de decima c. 13. nu. 5. cum ſequenti. & cap. 21. nu. 30.* vbi illum malum, & perfidum, ſive periurum tutorem reputat, qui inventarium vel librum rationis non confecit de rebus minoris, Gutier. *de tutelis, cap. 9. num. 51.*

Advertendum tamen erit, quod † licet tutor vel curator finita tutela 34
vel cura non juſtè ſalarium ſibi pro adminiſtratione præſtari in rationibus contendat, tamen tempore, quo tutela vel cura diſcernitur, illud ſibi conſtitui pro negotiorum & rerum adminiſtrandarum qualitate petere poterit, vt tenet Ang. *in l. ſumptus. C. de adminiſtra. tutor.* & judex poterit illi aſſignare certum quid pro quolibet die, quo peregrè proficiſcatur, pro gerendis pupillaribus negotiis, veluti ſi extra locum adminiſtrationis exiret curiam vſque ad proſequendas lites & jura minoris: hæc etenim extraordinariæ expenſæ omnino ſunt illi reficiendæ, quatenus plus expendit, quam ſi

domi aſſiſteret, expendiſſet *vt in l.1.§.ſi pupillis verſ. item ſumptus litis ff. de tutel.& ratio.diſtrah. & ita tenet Baezius, d. ca. 1. nu. 3. cum ſex ſequentibus.* Dicit tamen *ibi nu.8.* quod ſi tutor extra domum, ſui domicilij divagetur, pro colendo fundum, fulciendo domum, ſeminando, vel metendo ſegetes pupilli, ex quibus ipſe decimam fructuum percipit, *ex l.fori (vt latiſſime ſuo loco dicitur)* cum hæc omnia ex neceſſitate officij faciat, & facere teneatur, neque expenſas huius laboris habere debeat. Idque colligitur ex Alberic. *in d.l. à tutoribus, §. principalibus ff. de adminiſtra. tutor. & in l. 1. §. ſi pupillis, de tutel. & ratio diſtra. Iaſ. in l. litem verſic. & nota Cod. de procurat. Boerius in conſuetudi. Bituricenſibus titulo de conſuet. juris ſtatus perſona §.11. columm. 2. Paul. & Angel. in l. munitoribus. Cod. communia de ſucceſſion. Caſſaneus in conſuetud. Burgund. rubr. 6. §. 4. verbo eſtila dite fœme, Rochus de Curte, in c. fi. de conſuet. quæſt. 10. Oroſcius, in l. ſumptus, ff. de pactis, Ioannes Garcia de expenſ. c. 20. num. 11. Avend. de exeq. mand. 1. par. ca. 4. n. 4. Mexia in pragmatica panis concl. 1. numer. 71.* Quam ſententiam ego veram intelligerem, vbi tutor exiret civitate ad videndum operarios qui laborant in vineis, vel meſſibus iuxta civitatem, hoc eſt intra terminos civitatis. Si tamen extra terminos civitatis in aliquo vico, vel municipio ſe conferret, pro videndis dictis laboratoribus; non inficior, quo minus expenſa illa extraordinaria facta in equo & famulo (quem aliàs conducturus non eſt) illi ſit de pecunia pupillari ſolvenda, vt ſic evitet damnum, licet non capiat lucrum, *vt ſentiunt ſupra relati Doctores.* Fortè tamen hac in re dici poſſet, quod ſuppoſito, quod ex tali labore tutor decimam fructus percipit in Hiſpania, pro decima etiam parte, ſumptuum horum excomputationem faciat, ita vt minori novem partes harum extraordinariarum expenſarum onerentur, tutori verò decima, quæ ſententia fundatur ex ratione text. *in l. pro locis. C. de anno. & tribut. lib. 10.* vbi qui plus colligit, plus ſolvit.

35 Quid † autem ſi tutor, vel curator conſtituit aliquem procuratorem, factorem, vel ſolicitatorem, pro adminiſtrandis & gerendis rebus & regotiis pupillaribus, & illi ſalarium ratione huius miniſterii conſtituit, an quod datum eſt huic factori, vel ſolicitatori, illi in calculo ſit recipiendum? Et pro huius articuli reſolutione, prius videre opus eſt, an tutores, vel curatores, huiuſmodi actores ſive factores, & ſolicitatores eligere poſſint? Et in terminis dixit Bart. *in l. actor. verſ. 3. quæro. ff. rem totam habe.* quod tutoribus non eſt ſimpliciter permiſſum creare actores, ſed ob iminentes cauſas, puta infirmitatis, abſentiæ, nobilitatis, & aliis ſimilibus, idq; probatur notiſſimè *in §. fin. inſti. de curat.* vbi dicitur, quod actor debet conſtitui decreto judicis præcedente: licet Bart. *in l. decreto. ff. de adminiſt. tut.* affirmet poſſe conſtitui iſtũ

facto-

factorem ex mera voluntate tutoris & abſque expreſſione cauſæ, & eum ſequuntur Vinc. Carotius *de locato tit. de adminiſt. tu. q. 3. n. 49. fol. 15. col. 3. Caual. de tutore, n. 211. Damauderius de tutore & curato. c. de mercede §. 1. n. 44. & 49. fol. 89. Gutier. de tutel. lib. 3. c. 2. n. 20.* Conſultius tamen erit, vt ſi aliqua cauſa quantumcumque generalis ſubſiſtat, exprimatur, veluti, quod negotia pupilli ſunt diffuſa, vel ob impedimentum rei familiaris abſentiam futuram aliamve ſimilem cauſam, *vt in l. Thais. §. 1. ff. de fideicommiſſ. liber. & in l. ſi longius ff. de iudi. tradit Vantius de nullitatibus tit. de nullitate ex defectu, n. 147.* & proculdubio eius creationem præcedere debet iudicis decretum, *vt in d. l. decreto, & d. §. ſi. & ita tenet Ioſephus Ludovic. deciſ. 4. nu. 1.* Quibus ſuppoſitis dicendum cenſeo, in propoſita quæſtione diſtinguendum eſſe, an fuerit iſte factor electus ad lites proſequendas, vel debita, quæ non reſultaverunt ex fructibus rerum pupillarium, recuperanda, ſed ante acceptam tutelam, minori debeantur, & hoc caſu, ex quo tutor, vel curator decimam illorum debitorum non percipit, ſalarium huic factori aſſignatum, erit minori ipſi adſcribendum. Si verò fuit conſtitutum ad locandum prædia, vel domos pupillares, & huic rei tutor commodè & ſine minoris diſpendio aſſiſtere non potuit, ex quo fructus ex huiuſmodi locationibus colliguntur, & tutor decimam illorum percipit, decimam etiam ſalarii de ſuo ſolvere debebit, alias verò novē partes ex pupilli patrimonio deducet, *in d. l. pro locis.* Quinimo & ſi tempore, quō fuit conſtitutus, erat communi reputatione fidelis, & in calce adminiſtrationis decoquat, eum eligenti hoc damnum adſcribitur, *vt per Gutier. de tutel. p. 2. c. 1. n. 118.*

Contrariam tamen ſententiam tenet Baeza *tract. de decima. c. 21. num. 26* vbi dicit indiſtinctè tenendum fore, quod ſi tutor, vel curator aliquid præſtiterit alicui factori, pro negotiis minoris conſtituto, veluti ad recuperandum nomina debitorum, vel vt pecuniam pupilli collocaret, nullo modo reputabit in rationibus tutelæ, quod huic factori præſtitit, cum ipſe ratione decimæ à lege ſibi delatæ, ratione laboris in adminiſtrando ſuſcepti, ad exigendum debita & collocandum pecunias minoris teneatur. Hanc tamen Baezæ ſententiam tunc demum proculdubio procedere arbitror, quando tutor, qui per ſe potuit adminiſtrare negotia, quæ in civitate, vel intra termino eius, poterant adminiſtrari, alium actorem ſive factorem creavit; nam hoc caſu eius expenſis, non verò minoris eligi poteſt. Secus tamen ſi negotia pupilli extra terminos civitatis erant adminiſtranda, veluti colligendo fructus, vel reditus annuos, quia hoc caſu diſtinctionem ſupra proximè relatam faciendam reputo, ſcilicet an tutor ex tali negotiatione decimam percipiat nec ne.

Si ta-

Si tamen quæſtio noſtra agitaretur in locis, vbi tutor nullum habet ſalarium, decimam, vel quotam fructuum rerum minoris, proculdubio expenſum in tali factore imputandum & adſcribendum erit totum minori: cum aliàs tutori officium ſuum eſſet damnoſum, & eius, ex quo lucrum non caperet, damnum ſentiret, contra text. *in l. 1. §. ſi pupillis, verſ. item ff. de tutel. & rat. diſtr.* Et hanc ſententiam de æquitate ſequendam eſſe, ſuadet Damhaud. *vbi ſupra, num. 46.* dicens, æquiùs futurum, ſi non ſtrictum rigorem, ſed potiùs, quid res, occaſio, veritas, & vtrinque vtilitas & commoditas ſuadet, ſequamur, & Gutier. *de tutel. lib. 3. c. 2. num. 20. cum ſeqq.*

Advertendum tamen erit, quod caſu, quo iſte tutor vel curator ſalarium huic factori conſtituere poſſit, non debet illi plus ſalarij conſtituere & præbere, quàm quod ipſe habiturus eſſet, ſi extra terminos civitatis, pro negotiis pupilli proficiſceretur, quod rectè animadvertit Damhaud. *de tutor. c. de tutorum & curatorum mercede, c. 1. nu 44. & ibi, nu. 49.* dicit, quod licitum erit tutori ſeu curatori fideli & diligenti ſecum aſſumere receptorem vnum aut plures, quos ſecundum rei negotiique exigentiam & neceſſitatem conſtituat, cum honeſto ſalario, authoritate (tamen) iudicis conſtituto, quod tu nota perpetuo.

36 Si tamen † ab initio ſalarium tutori non eſſet per iudicem conſtitutum, ſumptuum, qui bona fide in tutelam, non qui in ipſum tutorem fiunt, ratio habenda erit, vt *in d. l. à tutoribus. §. quemadmodum.* Et ratio ea eſt potiſſima, quia qui aliquid ex neceſſitate legali facere tenetur, & ad id aſtringi poteſt per iudicem, ſuis ſumptibus facere tenetur, quam ſententiam tenet Baeça *de decima. cap. 1. num. 16.* vbi dicit, quod ille, qui non liberalitate animi, ſed legis imperio laborem ſubit, eo quod legis neceſſitate expendit, non repetit, idque firmavit Damhaud. *vbi ſupra, num. 25.* Secus tamen eſſet in adminiſtratore, vel negotiorum geſtore alicuius maioris, quia ſumptus in perſonam factos etiam reputat, vt *in l. idemque. §. idem Labeo. ff. mandati.* Quod intelligo, quando negotium vtiliter geſtum fuit, & non aliàs.

37 Præterea & † in calculo recipiendum erit tutori, quidquid præceptoribus (pro minore artibus liberalibus edocendo) præſtiterit, ſub titulo ſalarij, quia hoc non ſolum facere poteſt, verum ad hoc legis neceſſitate aſtringitur: & ſi illum liberalibus artibus edocere non faceret, in culpa diceretur, in tantum, vt adverſus illum in litem iurari poſſet, tanquam non iure adminiſtraſſet, vt voluit Plot. *in l. ſi quando. num. 225. C. vnde vi. ſecundum antiquiorem impreſſionem, & in noviori, in §. 5. num 24.* & eum refert & ſequitur Cavalca. *de tutore. ſub num. 275.* Et ita conſuluit Roman. *conſ. 225.* & eorũ ſententia probatur ex text. *in l. cum pluries. §. cum tutor. ff. de adminiſtrat. tutor. ibi*

Merce-

Mercedes præceptorum non quantas minimas poterit, ſed pro quantitate patrimonij & dignitate natalium conſtituet. Et hanc eandem ſententiam tenuit Vincentius Carroccius *de locato, fol. 15. quæſt. 3. tit. de adminiſtr. tutor. nu. 48.* vbi *n. 51.* plus dicit, quod † etiamſi tutor expenderit in edocendo Grammaticam ſuis puellis, & propter hoc ſalarium præceptori præſtiterit, hoc ſalarium etiam in calculo recipi debet, cum mulieres non prohibeantur Grãmaticam diſcere, *vt in l. 1. §. poſtulare, ff. de poſtula.* Neq; inhoneſtum eſſet, aſſueſcere pupillas in literis addiſcendis, vt notant Angel. & Bald. *in d. §. poſtulare.* Decius *in l. fœminæ, n. 9. de reg. iur.* Et ferè noſtris temporibus Salmanticæ publicè in ſcholis Grammaticam legiſſe filiam magiſtri cæci, loco ſui patris infirmi, à ſenioribus audiviſſe profiteor. Quinimo & de filia Accurſij, quod publicè Bononiæ iura civilia interpretaverit, teſtatur Albericus, quem refert Greg. Lup. *in l. 15. tit. 16. p. 6. gl. verbo, leer y eſcrivir,* & de multis ſapientiſſimis mulieribus, literiſque eruditiſſimis, plura tradit Ioan de Nevizan. *in ſua ſylva nupt. lib. 4. num. 28.* licet in propoſito dicat quædam gloſſa marginalis *in l. qui filium, ff. de alim. tut. præſ.* quod mulier addiſcens Latinè loqui, vix pervenit ad bonum finem.

Neque oberit, ſi dicatur, quod ſalaria magiſtrorum Grammaticæ ſolent de bonis civitatum vel villarum ſolvi, *vt in l. ambitioſa, ff. de decret. ab ordin. faciend. & in l. 2. C. de decurio. Avend. de exequ. mand. 2. par. cap. 10. numero 8.*
Quia etſi in civitate † eſſet magiſter Grammaticæ ſalariatus, non expediret 39
quo pupilla, quæ Grammaticam addiſceret (fortè animo ingrediendæ religionis) in virorum ſcholis edoceretur: ſatis enim indecorum & inverecundum eſſet, pueros ſimul cum puellis immiſceri, cum & in minoribus duodedim & quatuordecim annorum pueris luxuria vigere poſſit, ſufficiens ad
generandum, & poſſibile ſit, quod † puella minor duodecim annorum gra- 40.
vida efficiatur, vt tenet Bald. Peruſin. *in tract. ſubſtit in rubr. de pupillari, nu. 40.* vbi dicit quod puella poteſt etiam imprægnari in vndecimo anno. Quinimò & puerum novem annorum nutricem ſuam gravidam effeciſſe, ex teſtimonio D. Hieronymi legimus, vt refert gloſſa *in cap. in ſumma 20. qu. 1.* idque etiam retulit Corraſius, *lib. 6. miſcellan. cap. 23. n. 4.* Tiraquell. *ad leges connubiales, lib. 6. n. 25.* & ex pluribus hanc hiſtoriam refert Menoch. *de arbit. lib. 2. cent. 1. cap. 57. num. 3.* licet in hoc nimis dubitaverit Petrus Surdus, *de aliment. privil. 58. fol. 313. n. 2.* Ideoque rectè facturum tutorem exiſtimo, qui privatim domicellas, ſibi in tutelam datas (in locis vbi conſuetudo viget) Grammaticam etiam addiſcere faciat, vel ſi monaſterium ingredi affectaverint, cum ex hoc doctiores & promptiores cultui divino efficiantur. In Hiſpania tamen rarò linguam Latinam fœminæ addiſcunt.

Præterea dubitatur † *An ſalarium præſtitum advocato Reipublicæ, ſit decu-*
41 *rionibus in calculo recipiendum?* Et Bart. *in l.1. C. de præbendo ſalario libr.10.* tenet, quod ſic: etiamſi abſque Regia licentia fuerit conſtitutum. & Luca de Penna ibi. quem refert & ſequitur Avend. *de exequ. mandat.2.par.cap.10. nu.19. Caroc. de locato, fol.15. col.4. nu.16.* vbi dicit, quod ſoli conſiliarij vel anciani civitatis, poterunt conſtituere procuratorem vel advocatum cum certa annua reſponſione.

Contrariam tamen ſententiam, imò quod abſque facultate Regia tale ſalarium præberi non poſſit, tenet gloſſ. *in d. l.1. & in rub. de decret. decur. Curia Piſana & ibi eius addit. lib.2.c.18. de pōteſt. Concilij. num.31. Azeuet. in l.13. tit.9. l.3. recopil. n.4.* Pro qua ſententia adducit tex. *in l.15. tit.7. lib.7. recopil.* vbi tantum decurionibus conceditur, vt cuſtodibus defenſarum ſalarium propria auctoritate conſtituant, quaſi ſecus de aliis ſalariandis diſponat, ex vulgata *l. nam quod liquidè, ff. de penu lega.* Qua de cauſa Azeuet. ibi dicit, ſaluberrimum fore decurionibus, vt prius, quàm prædictum ſalarium conſtituant, regium conſilium adeant, pro impetranda licentia, ad illud aſſignandum de bonis Reipublicæ. Idq; in aliorum ſervitiorum Reipublicæ ſalariis conſtituendum putat, ne fortè detur occaſio colludendi & defraudandi Rempublicam, præſtando ſalaria impertinentia cognatis vel amicis ipſorum decurionum. Ego tamẽ veriorem opinionem virtute conſuetudinis ſuſtineri poſſe certò ſcio, dummodo fraus, ſordes, vel gratia non intervenerit. Et ita in regio conſilio practicari, teſtatur Bobadilla *in polit. lib.5. cap.4.*
42 *num.64.* vbi addit, quod † aliquando cauti decuriones, hæc ſalaria officialibus publicis conſtituunt, ſub conditione, ſi à Rege confirmentur, vel licentia ad præbendum illa conſequatur, interimque non alias illorum liberationes concedere, quàm dato fideiuſſore, quod ſi à Rege non confirmentur, reddent, quod illorum ratione perceperint. Ceſſaret tamen prædicta difficultas, vbi ſemel à Rege alicui ſalarium fuiſſet conſtitutum, vel ſi à tempore immemoriali, vel etiam decem annorum abſque Regia licentia fuiſſet aſſignatum, vt voluit Cephal. *conſil.615. num.37. Azeuet. vbi ſupra.* Advertendum tamen erit, quod advocatus pauperum non aliàs de publico ſalarium habet, quàm ſi Reſpublica pœnas habeat camerales. Et ita eſt intelligenda gloſ. *in l. magis puto, §. in primis, verbo, ſi inops. ff. de rebus eorum. & in l.1. verbo, non habebunt ff. de poſtulando.* Incumbit namq; huiuſmodi onus ad pœnas
43 camerales percipientes, ex quibus dicendum videtur, quod † tutor non poſſit conſtituere ſalarium advocato minoris ſine licentia & facultate iudicis, non enim maiorem poteſtatem habet tutor in bonis pupilli, quàm decuriones in bonis civitatis. Vnde cum minores & Reſpublica æquiparentur,

rentur, vt *in l. Rempublicam. C. de jure Reipub.* par debet eſſe in hoc vtriuſq; poteſtas, ita vt Reſpublica à regio Senatu, tutor à judice ordinario (ſaltim) licentiam conſtituendi ſalarium advocatis, habeat, facit tex. *in l. illud. ff. ad leg. Aquil. & in §. pari ratione. Inſtit quib. mod. jus patriæ poteſt. ſolvi.* Iudicis namque præſentia & authoritas facit ceſſare qualecumque colluſionis, doli, vel fraudis præſumptionem, *arg. l. decreto. ff. de adminiſt. tut.* Fortè tamen ſi de facto à tutore conſtitueretur ſine judicis authoritate, ſalarij conſtitutio ſuſtineri poſſet, ſi eſſet modicum, & advocatus in litibus laboraſſet. Poteſt enim facere tutor, quod in rebus ſuis feciſſet, vt *in l. 1. ff. de tut. & rat. diſtra.* maximè, quia quod præſtatur advocato, datur in remunerationem laboris in rebus & negotijs minoris impenſi: quo caſu remunerando rectè tutor donare poteſt, vt *in l. qui filium ff. vbi pupilli educ. deb.* & de hac quæſtione plura dixi *ſupr. cap. 24. nu. 24.* Et teſtis in hoc ſum oculatus, quod cum quidam tutor cuidam ex ſenioribus & peritioribus advocatis, ſalarium pro ſuo patrocinio, in litibus ſui minoris præſtando conſtituiſſet, & finita tutela, illud ab eodem minore peteretur, minor fuit abſolutus, ex eo quia advocatus non docuit, qualiter ipſe eidem minori in aliqua lite patrocinium præſtitiſſet: & viſa & reviſa cauſa minor obtinuit.

An † autem ſalarium datum per decuriones depoſitario generali de bo- 44
nis publicis, ſit in calculo rationum publicarum recipiendum, ſæpe controverſum eſt. Et in hac quæſtione Avendan. *de exequend. mand. 2. p. c. 10. nu. 17.* in ea eſt ſententia, vt moderatum ſalarium tali depoſitario de publico præberi poſſit.

Contraria tamen ſententia, ſcilicet, quod nec de publicis, neque privatorum bonis, ſalarium habere debeat, mihi magis arridet: ea motus ratione, quia cum ſit nudus miniſter, neque commodum, neque damnum ſentire debet, *ex l. Lucius §. 1. ff. de leg. 2.* cuius ſententiam tenent Angel. Imol. Aret. & Roman. ſimul cum Alex. *in l. intereſſe. ff. de acquire. poſſ.* Vincent. Caroc. *in tract. de ſequeſt. q. 1. n. 3. fol. 125.* vbi tunc demum hanc ſententiam indubitatam reputat, ſi ſequeſter fuit à iudice conſtitutus: ſecus verò exiſtimat, vbi à partibus fuiſſet electus & nominatus in depoſitarium, abſque aliqua iudicis interventione, quia tali depoſitario ſalarium præſtandum arbitratur, reſpectu laboris in adminiſtratione depoſitæ impenſi, iuxta nota. per Bartol. *in l. ſi oleum. ff. de præſcript. verbis.* idque tenet Barbat. *conſ. 71. col. 1. vol. 4.* Franciſc. Curtius *in tract. de ſequeſtris. num. 78. vol. 4.* Azevet. noviſſimè *in l. 13. tit. 9. libr. 3. recopil. num. 4.* vbi tenet, quod ſequeſtro rerum privatarum, etiamſi à publico ſit deputatus, non debet ſalarium præberi de publico, ſed expenſis deponentium depoſitam rem cuſtodire debeat.

Ego autem hac in re diſtinctione vtendum exiſtimo. Aut enim depoſitarius ratione coſtodiendi depoſiti, in aliquo labore vel incommodo verſatur: & hoc caſu modò à judice, modò à partibus ſit electus & nominatus in depoſitarium, mercedem huius laboris habebit, de bonis ſaltim deponentium, ex tex. *in l. C. de præbendo. Sali. lib. 10. & in l mulier in opus ſalinarum ff. de c. & poſtlim. reverſ. ita Bart. in l. à tutorib. §. fi. ff. de adminiſt. tut. Curt. loco ſuperius citato. Tiraquell. de retract. convent. §. 4. gl. 7. n. 4.* vbi hanc eſſe Galliæ conſuetudinem teſtatur: Aut verò in nullo verſatur incommodo, ſed eſt purus & nudus miniſter, eò quod pecunias in theca depoſitas cuſtodit, & hoc caſu modò à judice, modò à partibus eligatur, nullum ſalarium habere debet. Ita judicavit Rota Lucana *quæſt. 52. nu. 14.* & Franciſcus Marc. hanc veram & indubitabilem diſtinctionem reputat, *deciſ. 444. Vincent. Carroc. vbi ſup. n. 5, & Gutier. de tute. lib. 3. c. 7. n. 7.*

45 An autem † exſecutores teſtamenti ſalarium (pro tempore, quo duraverit exſecutio) habere debeant, adhuc eſt in controverſia apud veteres & novos juris vtriuſque interpretes? Et dicendum videtur, quod ſalarium huius laboris habere non debeant, vt *in l. ſi quis ad declinandum. verſ. ſiquidem. C. de epiſcop. & cleric.* ibi, *nullo penitus ex hoc lucro, vel œconomo, vel epiſcopo, vel ſacroſanctæ Eccleſiæ relinquendo.* Et ita firmavit Vincent. de Franch. *deciſ. 122. n. 6.* dicens, ita judicatum fuiſſe, quod in tantum verum apparet, vt ſi exſecutor iſte aliquid pro huiuſmodi exſecutione recepiſſet, peccati reus exſiſteret vt patet ex eodem tex. ibi, *In omnib. autem huiuſmodi caſibus cœleſtes iracundias ſacroſanctarum rerum adminiſtratores expectent, ſi qualicunq; lucrum ex huiuſmodi gubernationibus, ſibimet acquiſierint.* idq; partito jure cavetur *in l. 5. t. 10. par. 6. ibi, Non deuen tomar para ſi porrazon del trabaio que leuan en eſto, ninguna coſa.* Et rurſus inferius ſubdit: *Y los Obiſpos ſi contra eſto fizieſſen errarian en quatro maneras, la primera contra Dios, &c.* Et in terminis hanc ſententiam tenuit additio ad Abb. *in cap. cum Ioan. verbo Ioan. verſ. item adde his & in teſtamentis; gloſſ. etiam & in l. pecuniæ verbo mandatur. ff. de alimen. & cibarijs lega. Covar. in c. cum Ioan. ſupra relato nu. fi.* Et ratio eſt, quia exſecutoris teſtamenti miniſterium, ex ſola pietate fieri debet, *vt in l. 7. tit. 10. par. 6. ibi, porque es obra de piedad.* Vnde cum opere caritatis, ſemota omni ſpe temporalis lucri & præmij exerceri debeat, qui pro illis exercendis, ſalarium, vel aliud quodpiam recipit, mortaliter peccat, *vt voluit S. Thom. 22. quæ. 100. art. 1. Navarr. in manuali. c. 32. n. 99. Sotus de juſtitia & jure, quæſt. 5. art. 2.* Quinimo & ſi de facto pro huiuſmodi operibus charitatis faciendis quis præmium vel ſtipendium aliquod reportaret, condictione ob turpem cauſam ab eo
46 repeti poſſet, *vt in l. fi. ff. de condictio. ob turpem cauſſ.* † Et hoc maximè in vni-

verſali

verſali teſtamenti exſecutore locum haberet, quia cum hic loco hæredis habeatur, nihil aliud, quàm illud, quod ex diſpoſitione legali habet, percipere debet: hoc enim commodi habet vniverſalis exſecutor teſtamenti, vt deficientibus legatarijs, vel fideicommiſſarijs, vel repudiantibus hæredibus, totum hoc commodum huic vniverſali exſecutori acquiratur, *vt notat Iac. à canibus in tract. de exſecutore vltima. volunt. 3. p. n. 1. vol. 12.* vbi dicit, quod deficiente, ſive obeunte legatario, vel fideicommiſſario, cui neceſſe habet exſecutor legatum vel fideicommiſſum (conditione adveniente) reſtituere, legatum vel fideicommiſſum eius lucro cedit.

Pro contraria verò parte, imò quod hic exſecutor teſtamenti ſalarium & præmium percipere & habere debeat, tenet Vincent. Carotius *de locato concluſione 77. fol. 272. Auend. de exequen. manda. lib. 1. c. 2. n. 8. Ioan. Garcia de expenſ. c. 20 n. 14. Baeça de decima tuto. c. 19. n. 20.* vbi tenet, non ſolum ſalarium huiuſmodi † teſtamentarijs eſſe præſtandum arbitrio judicis, verum & decimam fructuum habituros, inſtar tutorum & curatorum. Idque pluribus 47
juribus & rationibus adductis ſuadere conantur, & eandem ſententiam tenet Spinus *in ſuo ſpeculo teſtamentorum gl. 28. n. 78. verſ. ſed his non obſtantibus,* vbi poſtquam plura hinc inde adducit, tandem in hoc inclinat, vt judicis arbitrio terminetur, conſideratis defuncti facultatibus, qualitate exſecutoris & laboris in adminiſtratione impenſis, & pro prædicta ſententia facit tex. *in l. 4. tit. 2. lib. 5. ordinam. vete.* vbi loquendo in teſtamentario (qui in teſtamenti publicationem vltra tempus à lege deſtinatum diſtulit) dicit, *Y ſi nole fue mãdada coſa alguna pierda el ſalario que deve auer por ſu trabaio*, ex cuius legis deciſione (licet non fuerit in nova legum collectione tranſcripta) facilè colligitur, quod jure antiquo Hiſpaniæ ſalarium huiuſmodi exſecutores habebant, ratione laboris.

Pro ſedanda (tamen) hac difficultate ita diſtinguendum erit: Aut enim habet hic exſecutor ſolum nudum facti miniſterium, tale quod breviter expediri poteſt, vt ſepelire defunctum, eleemoſynas in teſtamento relictas præſtare, & quid ſimile, & hoc caſu nullum ſalarium habebit, & ſic intelligenda erit prior opinio, & jura pro ea adducta: Aut verò hoc exſecutoris miniſterium habet tractum ſucceſſiuum cum adminiſtrationis onere, & hoc caſu ſalarium tali exſecutori præſtandum erit, ne, dum in his exercendis negotijs laborat, patrimonij ſui jacturam faciat, illius vel beneficium deſerat. † Non tamen veram reputo ſententiam Baecij, quatenus de- 48
cimam illi hoc caſu præſtandam exiſtimat, ſed aliam Spini dicentis, quod arbitrio judicis præſtare debeat, ita tamen vt non decimam fructuum excedat. Quinimo & in præſtando ſalario ſemper judex præ oculis habere

debet conſuetudinem patriæ in qua ſit adminiſtratio, vt voluit Senatus Genuenſis *deciſione 115.num.4.* Cauti tamen debent eſſe huiuſmodi exſecutores, quibus commiſſa fuit adminiſtratio patrimonij defuncti, vt in initio adminiſtrationis ſibi ſalarium conſtitui faciant per judicem, quia cum ipſi ad acceptandum tale miniſterium compelli non poſſint, *vt tenet Salycet. in l. nulli.C.de epiſcop.& cleri.Iacob.à Canibus vbi ſupra.particula.1.n.72.vol.12.*ſi ſimpliciter adminiſtrationem ſuſcepiſſent, præſumeretur Dei amore & charitatis exercendæ cauſa, illam peregiſſe, eo quod tale miniſterium exercere ſit animæ ſalutare, & illud refutare peccatum ſit contra charitatem, *vt notat gl. in c.ſicut 11. q. 1.* Quinimo & naturali jure illud officium acceptare, quemlibet eſſe obnoxium probat tex. *in Auth. de hære. & falci.§.ſi verò expreſſim.*

49 †Item quia vbi agitur de honorabili bono, prout eſt adimplere pias voluntates defunctorum, qui tacet & nihil petit pro tali labore, tempore, quo illum aggreditur, cenſetur abſque præmij temporalis ſuffragio illum exercere, *ita Innoc. in c.in Geneſi de electione, Barbatia. in d. ca. Ioan. de teſtam.* Et pro hac ſententia facit tex. *& quæ ibi notant Dd.in l. Nenſenius. ff. de neg. geſt. & in l. ſi paterno affectu. C. eadem,* quatenus probant, quod qui ex affectione alimenta præſumitur præſtitiſſe filio, vel nepoti, non poteſt repetere, quod dedit, niſi ab initio proteſtaſſet, quod animo repetendi id faceret. Quinimo & in propoſito dicendum cenſeo, quod ſi judex promiſiſſet huic teſtamentario ſalarium ſibi conſtituendum, ſi tamẽ ante adminiſtrationem peractam non fuit conſtitutum, poſtea in rationibus illum non fore conſtituendum, neque ab ipſo peti poſſe *vt tenet gl.in d.l.à tutoribus,§.fi. verbo niſi ab eo, verſ. item benè ff.de adminiſt.tut.*

50 An † autem œconomus, qui alicuius eccleſiaſtici beneficij fructus percepit ſalarium habere debeat, non ſine controverſia eſt? Et in hac difficultate, Nicolaus de Neapolis *in l.in eos ff. de tutelis,* partem ſuſtinet negativam, & eius ſententia probari videtur ex *l.ſi quis ad declinandam in medio & iuxta finem.C.de epiſcop.& cleri. & in l.5 .t.10.part.6.*ibi, *non deben tomar para ſi por razon del trabaio que lleuan coſa alguna.* Et hanc ſententiam tenuit Barbatia *in additionibus ad Bart. in l.à tutorib. §.fi.de adminiſtr. tuto. & eos refert & ſequitur Vincent.Carot. in tract.de locato,q.14.fol.36.* dicens, quod licet verum ſit quod œconomus poſſit recipere ſalarium, ſi ei ſponte donetur, tamen illud petere non poteſt. Et hæc ſententia probari videtur *in c.charitatem,12.q.2.* vbi prohibetur œconomo rerum eccleſiæ, ne pro labore ſalarium recipiat, licet gl. ibi verum hoc intelligat, quando de publico eſt ſalariatus, aliàs ſecus. Quam gloſſæ ſententiam ego veriſſimam reputo, cum ratio dictet naturalis & divina dignum eſſe operarium mercede ſua, & ideo tenendum

exiſti-

exiſtimo, quod ſi quis conſtituatur œconomus ad colligendum fructus alicuius beneficij interim quod de poſſeſſione, vel proprietate eius diſceptatur in iudicio, vel alicuius clerici abſentis & vagantis, omnino & ſalarium recipere & petere iure actionis poſſit ratione laboris impenſi, cum labor non debeat eſſe vacuus mercede, & ſæpe ſecundum hanc opinionem iudicatum fuiſſe certò ſcio. Quod intellige, niſi in caſibus à iure expreſſis.

Inſuper † in propoſito dubitatur, *an negotiorum geſtori ſalarium (pro tempore quo geſſit) præberi debeat?* Et dicendum videtur quod ſic, eo quod Reipublicæ intereſt, vt homines invitentur ad gerendum negotia abſentium, vel aliàs impeditorum, *vt ſentit Bart. in l. 1. per text. ibi: ff. de negot. geſt. Decius in l. contract. n. 38. ff. de reg. iur. Socin. conſ. 196.* vbi dicit, quod ſi civitas erat infirma, & aliquis medicus eius vicinos curavit, poterit petere ſalarium conſuetum actione negotiorum geſtorum. 51

Contraria tamen ſententia, imò quod talis geſtor negotiorum ſalarium habere non debeat, tenet Ioannes de Platea, *in l. demonſtratio falſa, ff. de condi. & demonſtr. & in l. in ſumma, §. 1. ff. de condict. indebiti. Firmianus in repertorio verbo negot. geſtor. verſ. 7. Guido Papa quæſt. 68. num. 5. Baeça de decima, c. 20. n. 20. Carot. de locato fol. 16. quæſt. de mercede negotiatoris num. 9. cum ſequent.* vbi & expenſas neceſſariò factas illi denegandas reputat. *ex text. in l. ex duobus §. 1. & ibi Bart. notat, ff. de negot. geſt.* tamen extenſio iſta videtur adverſus deciſionem text. *in l. idem quæ §. idem Labeo ff. manda.*

Pro concordia tamen dictarum opinionum, dicendum cenſeo, quo ſi talis negotiorum geſtor, erat ſolitus recipere ſalarium pro rebus à ſe geſtis, itidem & ille, cuius negotium geſtum fuit ſalarium pro adminiſtratione ſuarum rerum concedere ſolebat, omnino ſalarium ſit præſtandum huic negotiorum geſtori, ex doctrina Bart. *in l. ſi me & Titium ff. ſi certum pet.* Rom. ita diſtinguens *in l. diem functo. ff. de offic. aſſeſſorum. Feder. de Senis conſ. 218. Socin. loco ſuperius citato,* vbi ad confirmationem huius ſententiæ, non ſolum iura civilia & canonica, verum & divina & naturalia adducit, quæ ego conſulto omitto, eo quod ibi ad ſaturitatem videri poterint. Secus tamen erit, vbi nec quæ geſtor accipere, neque is cuius negotium geſtum eſt, ſalarium præſtare aſſueverat.

Pone tamen, † quod advocatus quidam fuit creatus tutor, vel curator alicuius minoris, & cum hic minor plures lites haberet, ipſe pro eo patrocinium præſtitit, dubitatur modò, an huius laboris & patrocinij, prout quilibet alius advocatus ſalarium in rationibus reputare poſſit, an verò decimâ fructuum contentus eſſe debeat. Et quod nullum aliud ſalarium præter decimam habere debeat, ex ſequentibus ſuaderi videtur. 52

Primò

Primò ex ratione tex. *in l.2.tit. 7.de la guarda delos huerfanos li.3.* fori: ibi. *Y quienquier que los tenga mantenga lo de los frutos y tome el diezmo para ſi, por razon de ſu trabaio.* Si ergo fructus ſunt & tutori & minori communes, licet ex diſparibus partibus, negari non poteſt, quin illud, quod adminiſtrat tutor, cedat in vtriuſque commodum, quia quod commune eſt, meum eſt, *l. ſervi electione §. Labeo ait, & §. ſequent. ff. de lega.1. Boerius deciſ. 210. nu. 4.* Vnde cum inter eos, qui communionem habent, non conſideretur, an vnus plus altero laboraverit in rebus ſocietatis, *vt in l. cum duobus §. ſi quis ex ſocijs ff. pro ſocio*, ſocius qui plus laboravit, ſumptus tantum reputabit, non autem plus præmii quàm alii reportabit.

Secundò pro hac ſententia adduco mirabile dictum Guidonis de Suzaria; Alber. & Iaſon. *in l. properandum §. ſi autem alterutra C. de judic.* vbi dicunt, quod ſi advocatus pro ſe advocavit in lite cum alio agitata, & obtinuit, & reus fuit in expenſis condemnatus, talis advocatus non reportabit ſportulas ſuorum libellorum. Et hæc eſt communis ſententia, vt teſtatur Emanuel Suarez *in ſuo theſauro juris civili. litera. S. n. 1. & n. 109. Boerius in ſingularibus ſuis verbo, expenſæ n. 10. Tiraq. de retract. §. 23. gl. 4. nu. 6. Gratus reſponſo 108. n. 7. Sebaſt. de Medicis de reg. jur. reg. 7. n. 15. Baeça de decima tuto. c. 21. nu. 14. Vincent. Carot. de locato fol 24. num. 23. Villalobus in ſuis communibus litera S. n. o.* Et hanc ſententiam à iuris pontificij profeſſoribus aſſiduè fuiſſe obſervatam teſtatur Boerius *loco ſupra citato.*

Tertiò fundatur negativa ſententia, ex eo, quia eo ipſo, quod quis in tutorem alicuius minoris eligitur, tenetur gratis pro eo patrocinari, *vt tenet Greg. Lup. in l. 16. tit. 9. par. 2. gl. verbo huerfanos.* Igitur nihil pro patrocinio minori præſtito conſequi debet, vltra decimam ex diſpoſitione legali ſibi pro labore conſtitutam: & in terminis hanc ſententiam tenuit Alberic. *in l. 1. ff. de poſtula.* & eum refert Baeça *loco ſupra citato. num. 13. & 14.*

Adverſus tamen prædictam ſententiam facit, quia ſi vnus ex ſociis pro ſe & aliis conſociis traficavit, & plus aliis laboravit, ſui peculiaris laboris & induſtriæ præmium (vltra lucrum) conſequitur, vt tenet Petr. de Vbald. *in tract. de duobus fratrib. 6. part. q. fi. n. 27. Corneus conſ. 116. lib. 4. Baeça ſibi contrarius vbi ſupra c. 2. num. 16. verſ. & ſic cum vnus. Menoch. conſ. 228. Vinc. Caroc. vbi ſupra, fol. 12. qu. 2. in princ.*

Secundò pro hac ſententia facit, quia quando advocatus patrocinatur in cauſa ſibi cum altero communi, pro parte conſocij ignari literarum, ſibi ſtipendium laboris ſolvi debet vt tenet Boer. *loco ſup. relato.* vbi ita pluries iudicatum vidiſſe teſtatur, ex deciſione textus notabilis in propoſito *in l. 1. §. in propria cauſa ff. quando appellandum ſit, facit etiam text. iuncta gl. in l. ex parte*

hæres

hær. … hereiſcun. text. etiam in l. ſi in rem communem, C. ſi certum petat. idq… in terminis tenet Mynſing. *obſervatione 1. centuria 2. in fine. Vincent. Caroc. vbi ſupra.*

Tertiò & pro hac ſententia adduco tex. *in l. his ſcholaribus C. de erogatione milita. anno.* vbi, ſi quis vice duorum fungatur, vtriuſque ſalarium habere debet *& ita tenet Platea ibi: & in l. 3. n. 2. C. de dignita. Andreas Gail obſervat. 44. Petr. Surd. conſi. 66. num. 6. Carotius vbi ſupra nu. 56. fol. 25. colu. 2.* vbi dicit, quod idiotæ ſoli dicunt, quod quis duplex ſalarium habere non debet. Ex quibus hæc affirmativa ſententia magis mihi arridet, maximè vbi hoc ſalarium peteretur ratione damni ſibi illati, eo quod à patrocinandi exercitio ratione litis minoris ſe ſubtraxit domi egreſſus. Et hæc ſententia placuit Iaſ. *in d. §. ſin autem alterutra. n. 4.* Et pro hac opinione eſt ratio vrgens & politica in promptu, quia ſi huic literato licuit alium adire advocatum pro patrocinio in lite communi conſequendo, illique ſalarium fuit tribuendum, communibus expenſis, quanto maiori & fortiori ratione, huic ſocio idoneo, & magis experto, maiorique affectione advocante, ſalarium præſtandum non foret? labor enim & † pecunia æſtimationem recipiunt, *l. Seio amico, ff. de annuis lega.* & ita fuiſſe iudicatum in caſu propoſito refert. Vincent. 53
de Franchis *deciſio 122. n. 4. part. 1.*

Ex † quibus Baezius *in loco ſupra citato n. 25.* dixit, quod ſi tutor agricola 54
fundum ſui minoris propriis manibus coluit, vel tutor ſartor veſtimenta ſui minoris ſarciat, huius laboris præmium, vltra decimam percipiet, & in rationibus imputabit, eo quod hic ſit labor extra adminiſtrationis officium contingens, in quo alias neceſſario expendendum erat, & de huiuſmodi laboribus ſive operibus non loquitur text. *in d. l. ſiri, ibi: por ſu trabaio,* ſed de laboribus in adminiſtrando & fructus percipiendo impenſis; alias officium tutoris eſſet ipſi tutori damnoſum & detrimentoſum, quod non eſt dicendum, *& Baezam ſequitur Ioan. Gutier. lib. 3. de tutela. c. 2. n. 19.*

Vlterius † dubitatur, *an filio qui vivente patre, negotia patris mercatoris,* 55
vel alias negotiatoris pergit, eo mortuo ſalarium huiuſmodi laboris, vltra legitimam præſtare debeat. Et in hac difficultate Fulgoſius *in l. illud C. de collat.* in ea eſt ſententia, vt ſi pater multas habuiſſet poſſeſſiones, quas non poterat morbo, vel ſenectute, vel alia ratione, ſolus gubernare, & filius maior ea fideliter & diligenter gubernavit, & cæteri filii in his nihil laboraverunt, eo quod infantiles, ætate vel labori illo inutiles erāt, talis filius maior in diviſione, & ratione paternorum bonorū, ſalariū talis laboris condignè reportabit Et hanc ſententiā firmavit Ant. Gom. *in l. 26. Tauri, n. 24. verſ. ex quo infertur. Lara in tract. de alimen. §. ſed ſi filius, n. 183. Oroſcius qui plures pro hac ſententia*

 refert,

refert, in l. ſi tibi decem §. ſi pactus, n. 2. ff. de pactis. vbi hanc ſententiam crebrius receptam teſtatur, & eam etiam reputat veriorem Vincent. Carot. *de locato fol. 12. n. 16.* æquamque & iuſtam reputavit illam Gomez vbi ſupra.

Contrariam tamen ſententiam, imo quod nihil præcipuum ratione huius laboris habere debeat frater, tenet Iaſ. *in d. l. illud*, & eam pluribus adductis rationibus exornat Tiraquel. *de primogen. quæſt. 86. Baeça d. c. 2. n. 5. & 9. Caſtellus in l. 27. Tauri, n. 17. Greg. Lupus in l. 3. tit. 20. par 2. gl. verbo, queſon ſuyos. Navarrus in manuali. c. 17. n. 148.* Et hanc ſequutum fuiſſe doctiſſimũ Doctorem Munnoz, dum Salmanticæ cathedram veſperarum juris pontificii legeret, taſtatur Parlado, *lib. 1. rerum quotidia. c. 16.* & Gutierrez eam veriſſimam teſtatur, *de iuram. confirma. 1. partit. c. 5. n. 7.* attento jure regio: & à Baezii ſententia diſcedit, etiam in quantum exiſtimat, quod judex ſaltim parciſſimè ſui laboris ſtipendium præſtabit, & in hanc etiam inclinat Lara, *vbi ſup. in fine*, jure regio inſpecto, *n. ſi.* Et eorum opinio ſuaderi videtur, ex eo, quia filius patri omni jure ſervire tenetur, *vt in l. 3. tit. 20. par 2.* ibi *conviene que ſe ſepan ſervier de ellos, que aſſi como es razon, y natura y derecho, que los hijos ſepan obedecer à ſus patres, y ſervirles, &c.* rurſus inferius dicit, *e mas delos hijos que ſon ſuyos quita mẽte, mas que otra coſa, para ſervir ſe dellos a ſu voluntad.* Quinimo & filius non ſolum tenetur ſervire patri in rebus familiaribus, ſeu mercantilibus, & adminiſtrationem patrimonij concernentibus, verumetiam in bello parenti ſervire eſt obnoxius *vt in l. ſi. ti. 7. par. 2. ibi, otro ſi deven ſervir*
56 *ſe de ellos en tiempo de paz, y en tiempo de guerra.* † Ex quibus inferri videtur, quod ſi comes, vel dux, quinimo & Rex ipſe mitteret filium cum exercitu, pro expugnanda aliqua civitate vel regno, filius iſte, & ſi viciſſet & victoriam ſua induſtria & labore conſequutus fuiſſet, adhuc in partitionibus bonorum patris, nihil pro huiuſmodi adminiſtratione & ſervitio præcipuum habiturus eſſet, quia qui gratis aliquid facere tenetur, turpiter pro tali facto, ſtipendium peteret, *vt in l. ſ. ff. de condict. ob turp. cauſam.*

Inter has tamen Doctorum varietates & Iuriſconſultorum controverſias varii varia ſenſerunt; & imprimis Bald. *in l. certum, numero. 11. Cod. famil. herciſcun.* & in ea eſt ſententia, vt ita demum prior opinio vera ſit, ſi operæ fuerunt magnæ, & nimis ponderoſæ, ſecunda verò quando fuerunt modicæ. Et hanc ſententiam tenet Decius *conſ. 21. ſub. nume. 7. Vincent. Carot. de locato d. num. 16.*

Baezius autem aliter diſtinguendum exiſtimat, *d. cap. 2. n. 10.* quatenus diſtinguit, *an filius in rem patris laborando illam melioravit, vtilioremque & vberiorem reddidit*, & hoc caſu ſalarium ſive alias mercedem labori condignam, illi præſtandum fore de bonis patris & acervo bonorum exiſtimat: ſi verò

ſi verò non laboravit rem meliorando, ſed vites in vinea ſupplantando, terram ligone ſive aratro vertendo, ex quibus rebus magis attenditur ad maiorem fructuum perceptionem, quàm ad rei meliorationem, nihil pro hoc labore præcipuum filium habiturum, reputat, & eum ſequitur Aiora *de partit.3.parte.q.3.fol.139.*

Gutierrez tamen aliter hanc controverſiam reſolvit, *loco ſupra citato*, dicens, quod prædictæ leges partitarum loquantur in filio in poteſtate, qui vtique patri ſervire tenetur, ex dictis juribus, affirmativa verò locum habeat, in filio emancipato, & ante eum ita diſtinxit Didac. Perez *in l.1.tit.2.li.1.ord.* vbi tenet, quod debitum filio à patre ratione præſtiti ſervitii, non eſt filio in legitimam imputandum, quando tale ſervitium erat æſtimabile, & filius illud impendens erat emancipatus, quo caſu has operas admodum æſtimabiles patri præſtare non tenebatur. Quinimo tanquam quilibet alius famulus illas penſetur impendiſſe, quo caſu ſalarium ſive præmium huius laboris tanquam alii extraneo erit præſtandum, eo quod filius emancipatus non debet eſſe peioris conditionis, quàm extraneus, cum hoc ab æquitate naturali deviet, imo naturalis ratio ſuadeat, filios magis laborantes in rebus patris maiori præmio eſſe afficiendos. Et hac habita diſtinctione ſententiam Fulgoſii & Baezij ſubſtineri poſſe arbitratur.

Ego verò inter has Doctorum diſtinctiones & congruentias, veriorem & juri magis conſentaneam reputo ſententiam Baldi, ſupra relatam, quatenus diſtinguit, inter operas magnas, & parvas à filio patri præſtitas, etiam in caſu, quo adhuc ſit in patria poteſtate conſtitutus. † Iure namque ciuili, fi- 57
lius patri operas non præſtabat, ex text. *in l.nullum ff. de obſequijs à lib. & libert.patr.præſt.* ibi. *nam pietatem liberi parentibus, non operas debent*, quæ verba indiffinitè à lege prolata, non ſolum filios emancipatos, verum, & illos qui ſunt in patris poteſtate, comprehendunt, *vt ſenſit Corraſius in repet. l. admonendi, n.22.ff.de jurejurando.* † Item ſi ponderemus illud verbum, *pietatem* 58
non porrigitur ad operas magno filij labore impenſas. Pietas namque nihil aliud eſt, quàm quædam ſubiectorum erga maiores obſervatio, naturæ conſentanea. Ita etiam definit Ioannes Oldendorpius, *in tract. de jure naturali, cap.1.de cultu deorum verſ.pietatem.* Vnde ſi filius laboravit in artificio ſuo, vtpote quia erat artifex, & in eius officio patrē iuvavit, pręmium harum operarum minimè conſequi debet, ſi interim cum patre moretur, & ab ipſo patre alatur, *vt tenet Cora.vbi ſup.* Quod maximè locum haberet, ſi adminiſtravit negotia paterna, eo quod pater infirmitate laborabat, *vt ex Fulg. vbi ſup. tenet Vincent. de Franchis dec.340.n.2.par.2.* Secus autem ſi eſſet opifex, & aliquid extra domum patris & eius poteſtatem adquiſivit, quia quod acquiſivit ex

vit ex tali artificio ſibi ipſi quærit, *vt in l. cum oport. C. de bonis quæ libe.* ibi. *vel laborib. ſuis ad eum perveniat.* Et ſaltim ſi pater huius laboris emolumentum communicare valeat, iſte filius habebit ſalarium præcipuum illius rei, in qua patri laboravit, *ita Corraſius vbi ſupra Bal. in l. ſi tibi decem. §. ſi pactus, n. 4. ff. de pactis, vbi Oroſcius n. 1. Bal. itidem in d. l. cum oportet in princ. n. 14. & in Auth ex teſtam. n. 8. C. de collat.* Idemque Corroſius *in l. frater à fratre, n. 79. ff. de condict. indebit. Bertr. conſ. 290. Pinellus in l. 1. prima parte, n. 55. C. de bonis mater. Caccialupus in d. l. frater à fratre, §. quæſitum n. 60.* Et hæc ſententia manifeſtè probatur *in l. 5. tit. 17. part. 4.* vbi filius æquè ex ſuo artificio acquirit, ſibi in proprietate, patri autem in vſufructu (tantum) acquirit, ex quibus poſſunt intelligi leges regiæ pro contraria opinione adductæ, † vt intelligantur de
59 operibus minutis & obſequialibus ex pietate à filio patri præſtandis: ſecus tamen ſi magnum contineant laborem, quia hoc caſu, & ſi cum pecunia patris traficavit, & patri ideo adquiſivit, non prohibetur, quin huius exceſſivi laboris præmium vltra legitimam conſequatur.

60 Vltimò † & finaliter dubitatur, *an ſi bona debitoris (ex cauſa iudicati) fuerint creditori addicta, & deinde creditor ea aliquot annis adminiſtravit, fructus collegit, vineas coluit, & redditus annuos percipit, ſi poſtea debitor debitũ offerat creditori vel condemnatus ſit creditor ad reſtitutionem illorum bonorum, hoc adiecto, vt ſoluto debito cum legitimo intereſſe, ipſe bona debitori reſtituat cum fructibus, huius laboris colligendi fructus, ſalarium creditor habere debeat?* Et in primis ſciendum eſt, quod ſi creditor bona debitoris intraverit, & ex cauſa iudicati poſſederit, tenetur illa colere, locare, vel debito modo adminiſtrare, interim quod debitor habet locum illa recuperandi ex legis humanitate, quod eſt intra quadriennium, *vt in l. vetuſtiſſimam. §. ſin autem tempore, verſ. & licet iuncta gl. verbo recuperare. C. de iure dominij impetrando.* Quod ſi non colat, fulciat, vel locaverit, ad id quod perciperetur ex fundo (ſi cultus vel locatus eſſet) tenebitur. *l. Prætor ait, §. eſt præterea verſ. in eum. ff. de bonis auctor. iud. poſſid.* Cum ergo in hoc labore debeat, & labor non debeat eſſe vacuus à mercede, *vt in l. Seio amico. ff. de annuis legatis,* conſequens eſt, vt illi, qui in adminiſtrandis bonis ſui debitoris laboraverit, præmium, ſive ſalarium aliquod, pro huiuſmodi adminiſtratione (ſuo periculo facienda) conſtituatur, & ad hoc videtur tex. formalis *in d. §. ſin autem tempore,* ibi *& licat ei creditori, qui iam dominus factus eſt, offerre debitum cum vſuris, & damnis, vitio eius creditori illatis.* Damnum namque creditor pateretur, ſi laboris iſtius præmium non acciperet, & per iſtum text. ita iudicatum vidi in hac regali Cancellaria in propria cauſa. In rationibus namque cuiuſdam mei debitoris, ſex millium moropetinorum ſumma mihi fuit in computis accepta, pro labore

bore cujuslibet anni, in quo bona illius poſſedi, ex cauſaque iudicati addicta adminiſtravi, licet in terminis nunquam potui invenire deciſionem neque doctrinam magis expreſſam. Et hanc reputo veriſſimam ſententiam, ſiquidem praxis eam confirmavit, & quotidie obſervat.

SVMMARIA.

1 *Tutores Galliæ (Italicæ regionis) omnes fructus rerum minorum pro labore adminiſtrandi patrimonii minorum percipiunt, neque quidquam aliud ex illis quàm alimenta neceſſaria minoribus ipſis reddere tenentur.*

2 *Tutores Luſitaniæ, vigeſimam partem fructuum patrimonii minoris, cuius tutelam gerunt, pro ſalario habere debent. Tutores Cantabriæ arbitrio judicis gratificantur, de bonis minorum.*

3 *Tutores Hiſpaniæ ex l. fori conſuetudine vallata, decimam pro labore in adminiſtranda tutela impenſo conſequuntur, vbi aliter non dictat conſuetudo.*

4 *Diſpoſitio legis fori quæ de decima tutori præſtanda loquitur, an ad curatores extendi valeat.*

5 *Tutor perſonæ & rebus ſimul datur, Curator verò perſonæ dumtaxat.*

6 *Caſus omiſſus relinquitur ſub diſpoſitione juris communis.*

7 *Verba legis cui non quadrant, non quadrat eius diſpoſitio.*

8 *Tutores & curatores in quibus differant.*

9 *Decima an ſit præſtanda, curatori furioſi.*

10 *Furioſus loco dormientis & quieſcentis habetur.*

11 *Curator furioſi qui habet dilucida intervalla, an temporis intervalli decimam etiam habere debeat.*

12 *Beneficiatus qui de jure canonico decimas ſui beneficij percipere poteſt, an ſi abſit à beneficio, decimam temporis illius quo fuit abſens amittat, & ſubſtituto ſit præſtanda.*

13 *Curatori bonis dato, ſive eorum defenſori, an decima fructuum ſit præſtanda pro labore.*

14 *Curatori ad litem, an decima fructuum rei quam defendit ſit præſtanda.*

15 *Curator ventri datus, an decimam fructuum habere debeat, ex bonis eius qui in vtero eſt.*

16 *Poſthumus dum in vtero matris eſt, captivo aſſimilatur.*

17 *Poſthumus perinde ac ſi in rebus humanis eſſet, cuſtoditur.*

18 *Honorarius tutor, an partem decimæ habere debeat de fructibus minoris.*

19 *Honorarius tutor, ſi ſimul alias duas tutelas habeat, an ab alia tutela excuſetur.*

20 *Honorarius tutor, non poteſt autorari contractibus pupilli ſui.*

21 *Comitum Beneventanorum magnitudo & excellentia ex communi hominum loquendi modo demonſtratur.*

22 *Honorarius tutor ad quid teneatur, quibusve incommoditatibus anxietur.*

23 *Licentiatus Didacus à Salinis Pincianæ Cancellariæ egregius Advocatus, ex patria autoris Benaventana oriundus, laudatur.*

24 *Tutori adiuncto, an decima ſit præſtanda.*

25 *Tutor adiunctus ad quæ teneatur, in quibus vel laborare debeat.*

26 *Coadiutori epiſcopi, vel alterius correctoris Eccleſiæ, an decima fructuum pro labore ſit præſtanda, & quid de coadiutore alicuius principis ſecularis.*

27 *Verba legis ſi non conveniunt, non convenit legis diſpoſitio.*

28 *Papa ſolus tribuit coadiutorem Epiſcopis, & Archiepiſcopis, isque ſolus tali coadiutori ſalarium conſtituit.*

29 *Curatori abſentis propinqui, an decima ſit præſtanda.*

30 *Curatores bonorum abſentium, an æquiparentur tutoribus vel curatoribus minorum.*

31 *Curatores bonorum abſentium an habeant excuſationem à quarta tutela, vel (cura.*

32 *Curatores abſentium bonis conſtituti, an decimam habeant.*

33 *Curatores bonorum abſentium, quibus curis & ſolicitudinibus anxientur.*

34 *Leges odio habent homines deſidioſos & pigros, qui res ſuas parvi pendunt, & quaſi pro derelicto habent.*

35 *Patri vel matri curam bonorum filij habenti, an decima ſit præſtanda.*

36 *Pater tutor poteſt imputare in rationibus, quidquid pro filio expendit, durante tutela vel cura.*

37 *Regio tutori an decima fructuum regni ſit præſtanda.*

38 *Magnatis, vel alterius titulati tutori, an decima fructuum præſtari debeat.*

39 *Stipendium à lege (aliquid faciendi) ſtatutum, an ex cauſa poſſit per judicem modificari, vel minui.*

40 *Curatori mulieris luxurioſæ viventis, an decima tribuatur.*

41 *Curatori certæ rei dato, an decima danda ſit.*

42 *Tutor, ſi inſtrumento tutelæ dicat, quod finita tutela reſtituet ſuo minori res ſuas, cum fructibus omnibus & redditibus, an ex hoc juri percipiendi decimam renuntiaſſe videatur.*

43 *Clauſulæ de conſuetudine Notariorum contractibus adhibitæ, in tantum ipſis contrahentibus nocent, in quantum apparuerit, quod ipſi contrahentes illis aſſentire voluerunt, & non plus.*

44 *Tutor, ſi virtute illius clauſulæ, quod, finita tutela, bona omnia cum omnibus redditibus reſtituet minori decimam imputare vel deducere prætermiſit, an eam à minore repetere poſſit.*

45 Tu-

45 *Tutor, qui finita tutela, connexa adminiſtravit, an eius temporis decimam fructuum percipere poſſit.*
46 *Tempus prorogationis, tempori commiſſionis æquiparatur.*
47 *Tutor, qui pecuniam otioſam habuit, an intereſſe, quod minori ſolvit ratione negligentiæ, decimare poſſit.*
48 *Non faciens, quod debet, non debet recipere, quod ſi feciſſet, reportaret.*
49 *Debitor alternative eligere poteſt, quid amplius ſolvere velit.*
50 *Fructus, qui non ſufficiebant pro minore alendo, an decimari poſſint?*
51 *Receptor pœnarum cameralium, an debeat habere decimam mulctarum, & condemnationum, quas percepit?*

CAPVT XXVIII.

Decima fructuum, quibus adminiſtratoribus ſit pro labore præſtanda?

ETſi jure civili tutoribus vel curatoribus nullum ſalarium conſtitutum fuerit, vt probavimus *ſupr. capite præcedenti, ex l. à tutoribus, §. principalibus ff. de admin. tut.* in aliquibus tamē regnis & provinciis illud jure ſtatutario, regio, foro, & conſuetudine immemoriali conſtitutū extat, vt † ij tutores & curatores certam partem fructuum rerum minoris conſequātur, pro labore in adminiſtrando impenſo. Et in primis refert Paul. Caſtr. *in conſi. 371.* quod in Cabodiſtria, quæ eſt quædam Italiæ provincia, ea viget conſuetudo, vt tutor omnes & quoſcunq; fructus ex patrimonio minoris reſultantes, ſibi percipiat, dummodo credita pupillo ſolvat eius creditoribus, illiq; & familiæ ſuæ congrua ſubminiſtret alimenta. Et hanc conſuetudinem refert etiam Lara *in tract. de alimentis. §. ſi mater. n. 46. in fin.* eam tamen iniquam iudicat Padilla, *in l. 1. n. 13. C. de tranſact. & alij relati à Ioan. Gutier. de tutel. lib. 3. cap. 2. n. 16.* Et quod hæc eadem conſuetudo in Regno Franciæ vigeat, teſtatur Chaſſaneus *in conſuetud. Burgund. rubr. 6. §. 4. verbo, Eſtaila dite feme.* eamque refert Baeça *de decima tutor. cap. 1. n. 33.* Et in minoribus Angliæ, quod omnes fructus Regi eorum vniverſali tutori præſtent, tradit verſ. Paulus Iovius, Gut. *de tut. vbi ſup. n. 14.* In † Regno tamen Luſitano tutor vigeſimam ſolum partem fructuum rerum minoris lucratur pro dicta adminiſtratione, vt conſtat ex ordinationibus illius Regni, *lib. 1. tit. 65. & 66.* idque ita practicari, teſtatur Barboſa egregius Iuriſconſultus, *in l. fructus n. 21. ff. ſol. mat. Moli. relatus à Gut. vbi ſup. n. 15.* Foro tamen Cantabrenſi arbitrio iudicis relinquitur, quantum talibus tutoribus pro huiuſmodi labore ſit præſtandum, vt conſtat ex *l. 3. tit. 22. in foro Vizcaiæ.* Generaliter † tamen in noſtro Hiſpaniæ Regno, decima fructuum minoris, talibus tutoribus aſſignatur, ex tex. *in l. 2. tit. 7.*

1 2 3

tit. 7. lib. 3. fori.ibi. *Mantengalos de los fructos y tome para ſi el diezmo dellos por ſu trabaio.* Et huius legis deciſio ferè in omnibus huius Regni provincijs, vſu forenſi obſervata eſt. Cũ autem huius legis interpretationem, (vnius integri libri diſpendio) Baeça pertractaverit ideo in hoc noſtro tractatu de ratiocinijs, ea dumtaxat, quæ magis expediunt, magiſque noſtro tractatui conveniunt, tribus ſequentibus capitulis annectam.

4 Vt † igitur ad rem deveniamus, imprimis illud dubitari poterit, ſcilicet an *diſpoſitio prædictæ legis fori de tutore mentionem faciens, ad curatorem etiam extendi valeat?* Et ad curatores extendi non poſſe, ex ſequentibus ſuadetur. Primò quia etſi in aliquibus curatores tutoribus aſſimilentur non tamen prorſus idem ſunt; quinimo & in pluribus etiam differunt, *vt notat. gl. in l. ventri verbo regula, ff. de tuto. & curator. datis ab his.* Idque advertit Cavalcanus *de tut. n. 328.* Cum ergo neque nomine, neque re prorſus conveniant, diſpoſitio de vno loquens, ad alterum extendi non poterit, maximè in caſu exorbitanti & correctorio iuris civilis, prout eſt text. *in d. l. 2. fori* Quinimo maior & fortior ratio potuit movere legislatorem ad præſtandum decimam tutori, quàm curatori: ſiquidem † tutor perſonæ & rebus ſimul da-
5 tur, curator verò perſonæ, *vt in l. certarum, & ibi. Bar. n. 1. ff. de teſtam. tut. & in l. 1. tit. 16. p. 6. Bald. in Auth. eiſdem pœnis col. fi. C. de ſecun. nup.* vbi dicit, quod tutor non ſolum datur rebus minoris, ſed etiam vt minorem bonis moribus inſtituat, & faciat omnia alia eius commodum cõcernentia, *& eum ſequitur Gregor. Lup. vbi ſupra verbo, La perſona del moco.* Cum igitur † iuxta præmium
6 curatori præſtandum, nihil diſpoſuerunt, hunc caſum iuris civilis diſpoſitioni reliquiſſe eſt dicendum, Caſus namque omiſſus relinquitur ſub diſpoſitione iuris civilis *l. ſi cum dotem ff. ſoluto matrim.* Conſideravit namque legislator imbecillitatem conſilii impuberis, & ideo maioribus præmiis eius autorem afficere voluit, *vt tenet Faber in §. 1. inſtit. de curat. Caval. loco ſupra citato.* Et ſic pro conſtituendo ſalario curatoris, recurrendum videtur, ad diſpoſitionem iuris civilis, de qua *in d. §. principalib.* Pro qua ſententia facit, quia cui non quadrant verba legis, nec etiam quadrat eius diſpoſitio, *l. 4. §. toties ff. de dam. infect.* † Et pro hac opinione ſemel iudicatum fuiſſe in hoc
7 Pinciano Senatu teſtatur Baeça *de decim. tuto. c. 3. n. 9. in fin.* ex relatione cuiuſdam famoſi advocati, licet ipſa dicta opinione diſſentiat.

8 Contraria † tamen ſententia, imo quod diſpoſitum per legem fori in tutore, ad curatorem etiam extendi debeat, ex ſequentibus ſuadetur, quia curator non minus & perſonæ & rebus datur, quam tutor, licet in hoc differant, quod tutor datur principaliter perſonæ & ſecundario rebus, curator verò principaliter rebus & ſecundario perſonæ, *vt voluit Bart. in d. l. certarum*

rum.num.1. Baeça d.c.3. n.28. & ſic cum par labor in vno, quàm in alio conſideretur, & decima ratione laboris præbeatur, arg. à paritate rationis, non minus vni, quàm alteri præſtanda erit. Valet enim in iure argumentum à paritate rationis, vt *in l. illud, ff. ad leg. Aquil.*

Item, quia quemadmodum tutor onere conficiendi inventarium adſtringitur, eodem modo & curator illud ſub eadem ſolemnitate conficere deberet, vt *in l. tutor qui repertorum. & ibi communiter ſcribentes.* alique multitudine laborum anxiatur, quos recenſet Baeça, *vbi ſup. c.2. ex n.37.* Pari igitur ſtipendio afficiendi erunt. Et in hac opinione reſidet Baeza, *vbi ſupra, n 10. & per totum.*

Quinmo † & hæc ſententia ſecundum Baezam *d. cap.3. n.32.* non ſolum locum habebit in curatore adoleſcentis ſanæ mentis, verum in curatore alicuius furioſi, prodigi, vel mente capti, huic enim curatori fortè maiori ratione decima fructuum erit præſtanda. Pro labore enim duntaxat, lex fori decimam tutori tribuit. Si igitur labor curatoris eſt cauſa immediata huius decimæ percipiendæ, nulli maiori ratione, quam curatori furioſi, decima præſtanda erit: ſiquidem is non ſolum laborat in cuſtodiendis furioſi bonis, ſed & ſalutem, & vitam, ex text. *in l. conſ. in prin. ff. de curat. furioſ.* Vel rurſus ex eo illi præſtabitur, quia † minor & furioſus eadem lege iudicantur, *l. pupillus. ff. de acquirend. hæred.* ibi, *Neq; enim ſcire, neq; diſcernere talis ætas poteſt magis, quã furioſus.* Quinimo & furioſus loco dormientis & quieſcentis habetur, *l.2. §. furioſus. ff. de iure codicill.* Et Baezij ſententia evidenter probatur ex tex. *in l. apud Celſum. ff. de doli except. in §. quæ in tutore,* ibi, *Quæ in tutore dicimus eadem in curatore quoq; furioſi dicenda erunt, ſed & prodigi.* textus etiam *in l. tutor adminiſtrationem ff. de furtis.* ibi, *Quod in tutore ſcriptum eſt, idem erit & in curatore adoleſcentis, cæteriſq; curatoribus.* 9 10

Sed fortè in propoſito continget dubitari, † *An, ſi furioſus habeat dilucida intervalla, curator decimam habere debeat, etiam illius intervalli, in quo furioſus ad ſanam mentem redit?* Et videtur dicendum, quod non, ex tex. *in l. cum aliis. C. de curat. furioſ.* ibi, *Sed per intervalla, quæ perfectiſſima ſunt, nihil curatorem agere.* per quem tex. ita dicendum reputat Baeza *de decima. d.c.3. n.45.* vbi dicit, quod ſi per ſex menſes ſanus ſit, aliis verò ſex furore laboret, curator ſolum habere debeat decimam fructuum attingentium prædictos ſex infirmitatis menſes: quod ſi creſcentibus & decreſcentibus Lunis furor accedat & diſcedat, totius temporis anni decimam integram habere debeat, eo quod ſemper in furore eſſe præſumitur, ſatiſque in hoc curator laboret, cum de vna ad alteram Lunam ſe præmunire debeat, remedia præſervativa furori præparando, & medicos & medicinas tali infirmo applicando: non 11

enim videtur furor diſcedere, qui tam brevi reverſurus eſt, *arg.l. divortium ff.de divortiis.ibi,Si brevi reverſa eſt vxor,nec divertiſſe videtur.*

12 Ex qua concluſione inferri poteſt, quod † ſi beneficiatus vel Prælatus Eccleſiæ per aliquod breve temporis ſpatium, locum beneficii adminiſtrandi exeat,animo cito redeundi,non defalcabitur illi decima fructuum pro tempore abſentiæ,idque expreſsè probatur *in Sancto Concilio Tridentino,ſeſſ. 23. cap.1.*ibi,*Quoniam autem,qui aliquantiſper(tantum)abſunt,ex veterum canonum ſententia,non videntur abeſſe,qui ſtatim reverſuri ſunt.*

13 Præterea dubitatur, † *An curatori bonis dato, decima pro adminiſtratione fructuum ſit præſtanda?* Et hanc quæſtionem problematicè diſputavit Baeza *de decima,c. 16. ex n.2.* & tandem poſtquam hinc inde innumeras adducit rationes, in hac reſidet ſententia, vt decima illi non ſit præſtanda, etiamſi fructus induſtria ſua perceperit: ſed quod illi congruum ſalarium (arbitrio iudicis iuxta rei naturam, perſonæ induſtriam, & rerum adminiſtratarum multitudinem) erit præſtandum, prout cuilibet in re aliena laboranti, ex tex.*in l.idemq; §.idem Labeo.ff.mandati.*eo quod æquum non eſt, vt labor ſit vacuus à mercede, & quod os non eſt alligandum bovi trituranti. Itaque
14 neque curatori ad litem dato decimam præſtandam arbitratur. Et hoc ſatis maiori ratione ſuadetur, quia licet curator ad litem teneatur agere, & defendere,tam in præſentibus,quàm in futuris litibus, vt *in l.qui habet.§.ſi pupillus. ff. de tutel.* tamen negari non poteſt, quod nullam habeat adminiſtrationem rei pupillaris, cuius cauſam ipſe defendit, & neque ipſe ſolvere, vel pro minore ſolutiones recipere poteſt, *vt tenet Alex. in l. non ſolum.ff. ſolut. matr.per tex.in l.hoc jure.vbi hoc notat. Bar.ff.de ſolutionib.* neque etiam talis curator ad litem petere poterit, quod ſententia in favorem ſui minoris lata exſecutioni mandetur, *vt in l.ſi procurator.§.1.in fi.ff.de procurat. late Bar.in l. hoc iure. Rodericus Suarez in l.poſt rem iudicatam.verſ.quia viſum eſt ſup.n.3. Rebuff.1.tom.tit.de ſentent.exſecut.gl.7.art.n.8.& 9.Didac.Perez in l.4.t.8.li.3. ordinat.vet.col.1085.*Et quod decimam talis curator ad litem habere non debeat,latiſſimè proſequitur Baeza,*vbi ſupra,c.17.n.12.cum quatuor ſeqq.*

15 Sed modo in propoſito dubitatur, † *An curatori ventri dato, decima fructuum (ad illum, qui in vtero eſt, pertinentium) præſtari debeat?* Et dicendũ videtur,quod omnino decimam habere debeat, cum & tutoris officio vtatur,ex *l.1.§.item ſi periculum.ff.de ventr.in poſſeſſ.mitten.* ibi, *Ita igitur curam hoc quoq; officio adminiſtravit,quo ſolent curatores atq; tutores pupillorũ.* Et pro hac ſententia facit,quia curatori ventri dato non ſolum poſthumi, verum & bonorum ad illum pertinentium cura& ſolicitudo committitur,vt *in d.l.1.§.*
16 *item ait.* Rurſus facit, quia † infans,dum in vtero matris eſt, captivo aſſimilatur,

latur, vt *in l. inter agnatos. ff. unde legi.* Igitur ſi curatori bonorum captivi, decima fructuum præſtanda eſt, *vt in l. 4. tit. 29 p. 2. ibi: Tomando mas para ſi de lo que deviessen.* Quæ verba debent intelligi ſecundum *d. l. 2. fori.* quæ de iure fori antiquiori, legibus partitarum, præmium tutoribus conſtituit, vt advertit Baeça *de dec. c. 1. n. 32.* Quinimo ille, qui in vtero eſt, perinde habetur ac ſi in rebus humanis eſſet, & non minus, quàm pupillus cuſtoditur, *vt in l. qui in vtero. ff. de ſtat. hom. ibi: Qui in vtero eſt, perinde, ac ſi in rebus humanis eſſet, cuſtoditur.* Ex adverſo autem dicendum videtur, illi decimam præſtandam non eſſe, quia iſte curator ventri datus, non habet plenam ſive liberam adminiſtrationem bonorum eius, qui in vtero eſt, ex text. *in l. inter bonorum, ff. de adm. tut.* Quinimo cuſtodia matris, & eius, qui naſcitur, duntaxat commiſſa ei videtur, quia poſthumus, dum in vtero eſt, tutorem habere non poteſt, *vt in l. 1. §. ſi quis quaſi de eo qui pro tut. neg. geſſit.* Et ex hoc & aliis fundamentis hanc ſententiam veram reputat Baeça *de decim. c. 16. n. 27. vſq. ad 36.*

His tamen non obſtantibus, prior ſententia mihi magis arridet, vbi talis curator in ſervando poſthumum, & gubernanda eius ſubſtantia laboraſſet: ratione enim laboris decima fructuum huiuſmodi adminiſtratoribus conceditur, *vt ſupra adnotavimus.* Si igitur iſte ventris curator in quærendis fructibus, & recuperandis creditis, & aliis ſimilibus laboravit, quis dubitares poterit, quod illi decima ſit præſtanda, lex enim non eſt imponenda verbis, ſed rebus, *l. 2. Cod. commun. de legatis.*

Neque obſtat, ſi dicatur, quod † ventri tutor non poteſt dari, quia etſi proprie tutor non ſit, tamen lato modo tutor à legibus nuncupatur, *vt in l. poſthumo. de tutel. & rat. diſtr. ibi: Poſthumo tutor datus.* Neque etiam obſtabit ſi replices ex eodem textu, quod tutor poſthumi non poteſt ea negotia adminiſtrare, quia ibi loquitur de poſthumo, interim quod natus non eſt: & adhoc, vt adverſus poſthumi hæredem non detur actio contraria tutelæ, pro expenſis factis ab iſto ventris adminiſtratore ſive curatore, quia negari non poteſt, quod re & effectu tutoris vel curatoris officium adminiſtraverit, prædia locando, vel colendo, & credita ſolvendo, & debita recuperando. Vnde cum in his miniſteriis laboraverit non minus, ac ſi tutor re & effectu eſſet, decimam reportabit. Quemadmodum enim curator ventris actione directa tutelæ conveniri poteſt, per poſthumum qui natus eſt, pro geſtis ante eius nativitatem, *vt in l. ſi nemo. §. teſtamento. ff. de teſtament. tutor.* eodem modo, & è contra, poſthumus iſte, poſtquam natus eſt, conveniri poterit pro iuribus tutoribus competentibus ex diſpoſitione legali: & ſic pro decima, quæ ex *d. l. fori* diſpoſitione debetur, *ex toto titul. ff. de contra. & vtili act. tutelæ.* Et hæc meo iudicio eſt æquior & humanior opinio. 18

 Vlte-

Vlterius in propoſito dubitatur, *An diſpoſitio d. l. fori, de tutore loquens, locum habeat in tutore honorario, & an ei decima fructuum minoris ſit præſtanda?* Et pro parte negativa facit, quia huiuſmodi honorarij tutores, nulla adminiſtrandi neceſſitate adſtringuntur, vt *in l. quod ſi fortè. §. ſunt quidam, ff. de ſolution. ibi, Sunt quidam tutores, qui honorarij appellantur, quidam, qui in hoc dantur, vt gerant. text. etiam in l. 3. §. tantundem. ff. de adminiſt. tutor.* ibi, *Cæteri ergo tutores non adminiſtrabunt, ſed erunt, quos honorarios appellamus.* Et in tantum verum eſt, quod iſti honorarij non adminiſtrant, vt etiamſi per teſtatorem, qui illos nominavit, cura (tantum) exigendarum rationum iniungatur, eo ipſo honorarij dici non poſſent, *l. iure noſtro. §. honoris. ff. de teſtament. tut.* ibi, *Honoris cauſa tutor datus non videtur, quem pater cæteris tutoribus, quibus negotia gerenda mandavit, rationes accipere voluit.* Vbi hanc concluſionem Bart. & Alberic. notabilem dicunt. Facit pro hac ſententia, quia etiamſi tutores, qui perſonæ & rebus dantur, iurare teneantur, quod benè & fideliter adminiſtrabunt minorum patrimonia, honorarius tamen huiuſmodi iuramentum facere non adſtringitur, vt *in l. fi. §. ſed cum antiquitas. C. de curat. furioſ.* Idque voluit Bald. *in d. l. quod ſi fortè. §. ſunt quidam. ff. ſolut.* vbi
19 dicit, quod † licet tutor teſtamentarius vel datiuus iurare teneatur, ſe omnia rectè ad commodum & vtilitatem minoris facturum, neque prætermiſſurum vtilia, ad hoc tamen honorarius tutor non tenetur, eo quia non datur, vt gerat. Quo fit, vt ſi aliquis habeat duas tutelas vel curas, & alteram honorariam, à tertia tutela perſonæ & bonorum excuſari non valeat, vt *in l. ſi quis. §. quid ergo. ff. de ritu nuptiarum.* Vltimo & finaliter pro hac ſententia facit,
20 quia neque iſte honorarius, authoritatem ſuam contractibus cum minore geſtis præſtare poteſt, vt *in l. etſi pluribus. ff. de author. tutor.* Dicitur namque honorarius, quia datur, vt eius reſpectu minor ab aliis magis honoretur, vt voluit Baeça *de decima. cap. 6. n. 2.* vbi ponit exemplum † in Comite Benev en-
21 tano in tutorem honorarium nominato, *(O celeberrima & exellentiſſima Pimentelorum familia, tanta virtutis & honoris gloria condecorata, & ampliſſima divitiarum opulentia ornata, belliq; & pacis tempore, tuorum maiorum glorioſiſſimis & heroicis tropheis illuſtrata, quod ſi & nobiles, & plebeij, literati, vel milites noſtrarum Hiſpaniarum, quinimo & aliarum nationum aliquem honoratiſſimum, illuſtriſſimum, & divitiarum opulentiſſimum eſſe, exaggerare velint, non aliis illuſtriſſimis rationibus huius regni, ſed magis huic Domino ac Domino meo Beneventano Comiti, comparandum exiſtimant: quinimo, & vbi aliquis rem aliquam magnam & memorabilem facit, facereve intentat, mundi exaggerandi modus non alius eſt, quàm dicere, non poſſet plus Comes Beneventanus, vel Comitiſſa Beneventana.)* Et hac de cauſa Baezius ſolitum Hiſpanorum

rum

rum morem ſequendo, ad exaggerandum honorem minori dand[illegible]tio-nes ſui tutoris, Comitis noſtri Beneventani patrocinio adiunctum eſſe voluit. Ibiq; refert quendam teſtatorem Rempublicam Florentinam in tutricem filio ſuo nominaſſe, & elegiſſe, eoquod magis (Reipublicæ huius Florentiſſimæ cauſa) honoraretur, qua de cauſa talibus honorariis tutoribus, decimam præſtandam non eſſe arbitratur.

Eius tamen ſententia ita ſimpliciter & indiſtinctè intellecta, mihi placere non poteſt ; quippe cum iſti magnates filiis aliorum ſimilium magnatum in honorarios nominari poſſent, quo caſu nulli dubium erit, quin etiam illis pars decimæ præſtanda foret, veluti aliis inferioribus pupillorum præſtari, eſt rationi & æquitati conſentaneum. In multis namque laborat honorarius tutor, multiſque & innumeris curis & ſolicitudinibus anxiatur.

Primò, quia debent ita minores cuſtodire, ne ab aliis vexentur & parvipēdantur, *vt in l.3.verſ.conſtat.ff.de admin.tut.* ibi, *Dati ſunt quaſi obſervatores actus eius, & cuſtodes, & ne aliquis vexet pupillum iniuſte:* ita gloſſ. *in l. quod ſi fortè.§.1.ver. honorarij.ff.de ſolutio.* Et in propoſito dixit Odofred. *in l.1.Cod.de peric.tut.* quod honorarius non ſolum eſt tutor verum dux, oculus, & cintinella vigilans ſuper alios tutores, ne ab illis alio modo circumveniatur & defraudetur; quo fit, vt maiori plus (quàm alii tutores) labore afficiatur.

Rurſus tenetur aſſiſtere inventario aliorum tutorum faciendo : Item & ad illum pertinet periculum malæ adminiſtrationis. † Item & communio- 22
nem habet in tutela cum aliis tutoribus, licet non mittat manum ad aratrum (vt aiunt) neve adminiſtret re & effectu, *vt voluit gl. in d.l. tutor qui repertorium, verbo feciſſe.ff.de adminiſt.tut. quam ibi ſequuntur Bart. & Salycet. quos etiam refert & ſequitur Iac. Mainerius in l. quo tutela, nu.70.ff.de reg.iur.* Item curare & ſumma ope niti debet, vt pecuniæ otioſæ minoris collocentur in emptionem annuorum reddituum vel prædiorum, *vt in l.3.verſi.aſſidue.ff.de adminiſt.tuto.* Item ſi alios tutores pupilli perperam eius patrimonium adminiſtrare cognoverit, & eos removere ab adminiſtratione non faciat, de damno ex hoc reſultante minori oneratur, *vt tenet Iodoc. Damhau. in tract. de tutore.c.1.n.32. & 33. ex tex. in l.3.§.ſi parens verſi. dati ſunt.ff.de admin.tut.* ibi *imputabiturq; eis quandoque cur ſi malè eum converſatum eſſe videbant, ſuſpectum non fecerint.* Item & iſte honorarius tutor, nondum finitâ tutelâ à tutoribus adminiſtrantibus, relationem rationum pupillarium exigere debet, ſaltim extraiudicialem, vt ipſe ſcire poſſit, qualiter patrimonium pupilli adminiſtretur, *ita gl. verbo exigere in d.l.3.* Item & rationibus tutelæ diſpungendis in calce adminiſtrationis aſſiſtere tenetur, *vt voluit Porcelin. in tract. de inventario c.1.n.5.* Item (& quod durius eſt) ſi iſti tutores malè ge-

rentes, ratione malæ geſtionis, & deſidioſæ adminiſtrationis, in aliqua quantitate fuerint à calculatoribus reliquati, & à iudice condemnati, in ſubſidium (illis excuſſis) pro huiuſmodi reliquis ipſe exſecutabitur, *vt in dict. l. 3. verſ. cæterum. Damhaud. loco ſupra citato.* Vltimò & finaliter alio non minori anxiatur incommodo, ſiquidem ne dicam ſtuprare, *vt in l. vnica Cod. ſi quis eam cuius tutor. & in l. 2. ff. de adminiſt. tutor.* ſed neque filium ſuum vel filiam in matrimonium collocare cum pupillo ſuo non poteſt. Quod ſi de facto abſque voluntate propinquorum pupillæ ſuam pupillam in vxorem ducat, vel filio ſuo nuptui tradat, omnes & ſingulas pœnas adverſus malos & perfidos tutores ſtatutas non evadet, *vt in l. tutor. ff. de ritu nuptiarum, & in l. 1. & per totum. Cod. de interdicto matri.* Bone (ergo) Deus! ſi iſte honorarius tutor, tot tantiſque incommoditatibus & laboribus anxiatur, quare etiam pro rata laboris (in adminiſtratione, ſeu ſaltim conſervatione & augmento rerum pupillarium) impenſi præmium itidem non reportabit. In propoſita (igitur) difficultate dicendum cenſeo, quod ratione laboris (ſupra relati) tutor iſte honorarius non ſecus, quàm alij partem decimæ regulariter conſequi debeat, prout ſupra reſpectu omnium tutorum & curatorum fundatum & expeditum exſtat. Opinionem tamen Baezij ex caſu veriſſimam reputo, quando teſtator filio ſuo plebeio, vel etiam nobili & fidalgo, aliquem Illuſtriſſimum virum, vel titulatum ſaltim in honorarium tutorem elegiſſet, ipſeque officium abceptaſſet, eo animo, vt gratis, & ſola exercendæ nobilitatis ratione, tali minori faveret & honorificentiorem faceret, quod quidem ſemper erit præſumendum, cum non ſpe præmij temporalis ſimile beneficium facere iſti magnates conſueſcant, ſed eo, vt eorum nobilitati gravamen impoſitum ſolvant, *vt in cap. 1. de donation.* Si tamen ab aliquo magnate, alius magnus Dominus electus fuiſſet in honorarium filij ſui tutorem, (iure) decimæ partem petere poſſet; quia non minor ratio verſatur in tutoribus & curatoribus illuſtrium, quàm in tutoribus & curatoribus aliarum particularium perſonarum. Idque ex generalitate *d. l. fori* colligitur ibi. *Y quienquier que los tenga, mantenga los de los fructos, y tome el diezmo para ſi:* hæc enim verba indefinita æquipollent vniverſali, *vt in l. ſi pluribus, ff. de legatis 1.* & fortè hoc ipſum ſentire voluit Baezius, dum poſuit exemplum in magnate, † honorario tutore electo; & ita iudicatum vidi in hac
23 regali Cancellaria, dum hanc partem faveret celeberrimus ille noſtri temporis Iuriſconſultiſſimus Didacus à Salinis, noſter Beneventanus Concivis, qui quidem ſuo tempore, tantum inter alios noſtræ Cancellariæ Iuriſconſultos caput extulit, quantum lenta ſolent inter viburna Cupreſſi. Erit ergo decima fructuum pupilli dividenda inter tutores adminiſtrantes, & hono-

rarium

rarium prò rata, & iam de hoc in noſtro Pinciano Senatu ex tunc non dubitatur.

Ex † quibus infertur, idem dicendum eſſe, de tutore adiuncto, vt etiam 24
partem decimæ fructuum habere debeat. Is enim in omnibus adminiſtrationem rei pupillaris concernentibus, non ſecus ac alii tutores laborat, *vt in l. quæro. §. idem Paulus. ff. de teſtam. tute. gloſſ. in l. tutor. qui repertorium verbo feciſſe ff. de adminiſt. tuto.* vbi idem dicendum de vno, quod de alio exiſtimat; his enim omnibus æquè de iure ciuili, alimenta de bonis pupilli præſtabantur, *vt in l. 1. §. ſi pupillis ff. de tutel. & ratio. diſtra. ibi, Ergo & ſi ex inquiſitione propter rei notitiam fuerit datus tutor, cique alimenta conſtituerint contutores, debebit eorum ratio haberi, quia iuſta cauſa eſt præſtanda.* Cum ergo alimenta ei in præmium curæ & ſollicitudinis rei pupillaris præſtari poſſint, eadem ratione & decima (quæ propter laborem in rem pupillarem impenſum) à lege præſtatur, concedenda erit: † ſiquidem tutore cauſa no- 25
titiæ dati, pari paſſu (ferè in omnibus) cum honorariis ambulent, eiſdemque regulis iudicentur, *vt in d. §. idem Paulus.* Quinimo & iſti tutores cauſa notitiæ conſtituti, maiori & fortiori ratione eſſent præmio afficiendi: ſiquidem vltra incommoda quæ in honorario diximus, alio labore aſtringuntur: tenentur namque eſſe aliis tutoribus veluti pædagogi, & ideo conſtituuntur, vt alios inſtruant, qui qualitatem & ſubſtantiam & ſtatum rerum pupillarium ignorant, illoſque tanquam cæcos ducant *l. 1. C. de per. tut.*

Neque huic ſententiæ obſtat text. pro contraria ſententia à Baezio adductus, *ex l. quod ſi forte §. ſunt quidam ff. de ſolutio.* vbi Iuriſconſultus differentiam conſtituere videtur, inter tutores cauſa notitiæ datos, & illos, qui patrimonium pupillorum adminiſtrant, quia ſi benè advertatur, ibi Iureconſultus non agebat de præmio laboris magis vni, quam alteri præſtando, ſed ſolum deſignare voluit vniuſcuiuſque principale miniſterium, cui intendere deberet, non tamen negare potuit, quin iſti tutores cauſa notitiæ dati magni & ingentiſſimi laboris participes eſſent, ſiquidem prout cæteri adminiſtrantes conveniri poſſunt, *vt in d. §.* idem Paulus. ibi, *Eum quoque qui propter rerum notitiam datus ſit, perinde in omnibus & adminiſtrationis, & acceſſionis iure conveniri poſſe, atque cæteros tutores qui eodem teſtamento dati ſunt*: Si igitur tot periculis corporis, & animi anxietatibus affecti ſunt, quam etiam præmium reſpectu laboris non conſequentur: cum lege humana & divina dignus ſit mercenarius mercede ſua. Quare indubitanter teneo, quod decima ſit diſtribuenda, inter hunc & alios tutores pro rata quando talis tutor, prout debuit, adminiſtravit.

An

An † autem coadiutori Epiſcopi, vel alterius prælati decima fructuum epiſcopatus, vel beneficii ſit præſtanda, non minor dubitatio eſt? Et dicendum videtur quod non, cum lex fori ſupra relata ſolum loquatur de tutoribus & curatoribus minorum: à ſeparatis namque illatio fieri non debet, *vt in l. ſcripturæ. C. de fide inſtrumento.* Sufficit enim, quod loco ſalarii alimenta tali coadiutori præbeantur, *vt in c. de rectoribus de cleri. ægrotan.* ibi. *Quod eis dandus eſt coadiutor qui curam habet animarum, & de facultatibus eccleſiæ, ad ſuſtentationem ſuam congruam percipiat penſionem,* & per iſtum text. ita tenet Baeça *de dec. c. 9. n. 13.* Et hæc congrua præſtanda erit ſecundum formam conſtitutam in ſancto Conſilio Tridentino *ſeſſione 21. cap. 6.* & arbitrio iudicis terminabitur & aſſignabitur, *vt tenet Gutier. de tutel. lib. 3. c. 21. per totum.*

Partito tamen iure non minus quam dimidia pars fructuum huiuſmodi coadiutori aſſignari videtur, *in l. 18. tit. 16. part. 1. ibi. Y deuen viuir ambos de la renta de la Ygleſia.* Quando enim duobus vel pluribus res vna & eadem adiudicatur, ſemper intelligitur adiudicata pro dimidio, *vt in l. ſi pluribus, ff. de leg. 2.*

Quinimo & huic coadiutori omnes fructus fore præſtandos, dummodo proprietario alimenta neceſſaria impartiatur, probat, tex. *in c. tua nos de clerico ægrotante,* ibi. *Debet officio removeri, ita quod iuxta facultates Eccleſiæ, ſibi neceſſaria quandiu vixerit miniſtrentur.* Quod ergo ex talibus fructibus ſupererit, huic coadiutori præſtari debebit, vt illa diſtribuat inter pauperes prout proprietarius (retenta ſibi congrua pro ſua ſuorumq; diſpenſatione neceſſaria) diſtribuere iure erat obnoxius, *vt in ca. quidquid 16. q. 1. latè Sarmiento de redditibus eccleſiaſt. p. 3. c. 1. n. 1. & 4.*

Ego autem in hac iurium varietate, reperio Abbatem *in d. c. de rectoribus,* diſtinguentem in hunc modum, quod aut infirmitas Epiſcopi, vel rectoris Eccleſiæ, impedit eum, quo minus & ſpiritualia & temporalia adminiſtrare poſſit: aut licet ſpiritualia perſonaliter non poteſt adminiſtrare, poſſet tamen temporalia ſaltim per procuratores & adminiſtratores. Primo enim caſu, ſibi & proprietario congruam ex fructibus ſufficientem deducet, & quod ſupererit (prout quilibet bonus Dei diſpenſator) inter pauperes diſtribuet, & ita reputat intelligendum eſſe text. *in d. c. tua nos, & in c. 1. & fin. de clericis non reſiden.* Si verò ſimus in ſecundo membro diſtinctionis, ipſe proprietarius integros fructus pecipiat, & ex illis congruam portionem tali coadiutori ſubminiſtret. Et ita reputat intelligendum eſſe text. *in d. cap. de rectoribus.*

Baeza tamen *vbi ſupra c. 19. n. 14. & 15* alia vtitur diſtinctione, dicens, quod ſi decima æquivalet congruæ portioni, quæ coadiutori præſtanda venit ex text.

ex text. *d. cap. de rectoribus*, coadiutori decima fructuum poſſit aſſignari, *vt in cap. grandi de ſupplenda negligentia prælat. vbi notant communiter ſcribentes. Abbas in dicto capit. de rectoribus, Philippus Franchus in capit. 1. de clerico ægrot.* Si verò decima eſt minor & talis, quæ ad expenſas coadiutoris & eius familiæ ſufficere non valeat, hoc caſu habere debeat de fructibus congruam etiam ſupra decimam: Aut decima excedit congruam, & tunc iterum ſubdiſtinguit, dicens, quod ſi coadiutor datus fuerit, propter animi morbum, talem, qui omnem rationis vſum impediat. ad negotiorumque adminiſtrationem inutilem reddat, tunc integra decima ſit huic coadiutori præſtanda, quia verè curator eſt, & liberam adminiſtrandi poteſtatem habet, idque probare intendit ex doctrina Innocentij *in dict. c. grandi, & Corſetum ibi columm. fin. Abbat. in cap. de rectoribus, ſupra relato.* Quod ſi talis coadiutor datus fuerit propter adverſam valetudinem, non tamen elidentem ſanam mentem, neque vſum rationis, hoc caſu, decima illi non ſit præſtanda, cum omnimodam adminiſtrandi poteſtatem non habeat, ſed potius limitatam. Idque ex Oldraldo faciliè colligi *conſil. 44.* teſtatur, & ita prædicta contraria iura ad concordiam redigit.

Ego tamen, neque vnam neque alteram Abbatis ſcilicet & Baezii diſtinctionem admittendam reputo, quia nulla lege vel canone cavetur, vt decima tali coadiutori tribuatur. Quocirca tali coadiutori, arbitrio Iudicis certum ſalarium in initio adminiſtrationis conſtituendum reputo: licet non diffitear congruam illi aſſignare, (ex d. ſancto Concilio & iuribus ſupra relatis) civile eſſe, † minimè tamen decimam fructuum aſſignandam, tanquã 27
quotitativa pars fructuum, quia verba prædictæ legis fori, huic coadiutori non quadrant, & per conſequens, nec eius diſpoſitio. Cui enim verba non conveniunt, non convenit eorum diſpoſitio, *l. 4. §. toties, ff. de dam. infect. l. ſi ſervum §. non dixit prætor, ff. de acq. hæred. Mieres de maioratu 2. part. qu. 2. col. 1. nu. 21. Bobadil, in polit. præt. l. 5. c. 1. num. 127.* † Pontifex ergo ſummus, 28
tali Epiſcopo coadiutorem præſtabit, iſque illi congruum pro victu & veſtitu, habitatione & famulis ſalarium conſtituet. Quod ſi coadiutor rectori illiterato conſtituatur, Epiſcopatus qui illum conſtituit, idipſum ſervabit, *vt in d. c. 6. Concilij, ibi: Epiſcopi etiam tanquam Apoſtolicæ ſedis delegati, eiſdem illiteratis & imperitis (ſi alias honeſtæ vitæ ſint) coadiutores aut vicarios pro tempore deputare, partemq; fructuum eiſdem pro ſufficienti victu aſſignare, vel aliter providere poſſint.* Ex quibus finalibus verbis ſatis ſuperq; colligitur, totum hoc à prudenti iudicis arbitrio pendere, & ita erit intelligendus textus *in d. c. de rector. & in d. c. tua nos.* Hæc enim alimentorum præſtandorum materia, tota ab arbitrio iudicis dependet, quoad quantitatem pro alimentis

conſtituendam, *vt in l. 2. ff. vbi pupil. educari debe. notat Bald. in l. voluntatis verſic. quaro nunquid, col. 2. C. de fideicommiſſ. Cravetta conſ. 189. Ripa reſpon. 14. n. 7. lib. 1. Menoch. de arbitr. caſu 169. num. 1. & 9. lib. 2.*

29 An † autem curatori conſtituto, bonis alicuius propinqui abſentis, ſive vagabundi, decimam pro adminiſtratione bonorum propinqui conſtituere debeamus, non ſine dubio eſſe poſſet. Et in hac difficultate pars negativa magis elucere videtur, Primo quia, vt inquit Conſultus *in l. inter bonorum ff. de adminiſt. tutor.* inter tutorem vel curatorem minoris, & eius qui fuit curator bonorum (tantum) magna differentia eſt. Primus namque plenam bonorum adminiſtrationem habet cum libera, *vt tenet gl. in l. procurator cui libera, ff. de procur.* Secundus verò, non plus quàm ſimplicem bonorum cuſtodiam habet: Cum ergo cauſa tribuendi decimam, ſit illic ingens labor, quem ſupra iſto capite multoties (tutoribus & curatoribus, perſonæ & bonorum) diximus. Et hæc ratio in iſto curatore, ſive bonorum cuſtode deficiat, ceſſare debet etiam legis fori diſpoſitio: potius enim cuſtos appellatur quàm curator, *vt tenet Greg. in l. 14. tit. 14. part. 3. ex text. in poſtquã. §. princeps bona ff. vt in poſſeſſio. legato & l. 1. §. penult. ff. de colla. bonorum. cum alijs complicibus:* Quo fit, quod iſti curatores ſive cuſtodes bonorum abſentium neque actiones movere, neque adverſus aliquem agere pro abſente poſſint, *vt in l. creditor, & ibi notant Bart. & Alberic. ff. de bonis autoritate iudi. poſſiden. Idem Bart. Angel. & Imola in l. ſi quis inſtituatur, §. ſi conditioni. ff. de hæred. inſtit. Angel. in lib. 2. ff. de curat. bonis dando.*

30 Rurſus † pro hac ſententia facit: quia iſti curatores bonorum non tam accedunt naturæ tutorum, quàm naturæ procuratorum cauſarum, *vt in leg. Jmperator. ff. de cura. bonis dando*, ſed huiuſmodi procuratoribus cauſarum decima præſtari non debet, cum non comprehendantur ſub diſpoſitione *d. l. fori.* Ergo neque huic adminiſtratori bonorum abſentis præſtari debebit. Præterea facit, quia iſti curatores bonorum abſentium, non habent excuſationem à quarta tutela, eo quod duas tutelas, & iſtam curam habeant, *vt voluit Baeça de decima. cap. 16. n. 16.*

31 † Deinde facit ratio ſatis vrgens, quia hæc bonorum adminiſtratio, datur ſemper venientibus ab inteſtato, & ſic magis videntur adminiſtrare hæc bona, pro ſuo intereſſe proprio, quàm curatorio nomine *vt notat. Molin. in conſuet. Pariſ. tit. 1. §. 6. gloſſ. 4. verbo commiſeris, verſ. hinc eſt col. 2. Menoch. lib. 2. de arbitr. caſu. 150. n. 20. verſ. tertio quando.* Et hæc ſententia placuit Baezio *vbi ſupra n. 20.* vbi dicit, quod licet decima fructuum huic curatori præſtari non debeat, debet tamen illis præſtari ſalarium pro labore iuxta naturam rei, arbitrio iudicis, ſicuti datur laboranti in re aliena, *ex tex. in l. idemq; §. idem Labeo. ff. manda.* Et hanc ſententiam per plures

plures ſequentes numeros corroborare (pluribus rationibus adductis) intendit, & eam ſequitur noviſſimè Gutier. *in tute. lib. 3. c. 17. n. 17.*

Sed prædictis non obſtantibus, contraria ſententia mihi magis arridet, ſcilicet quod huic adminiſtratori bonorum abſentis, decima fructuum ſit præſtanda.† Quæ ſententia ex ſequentibus ſuadetur. Primo quia iſti veni- 32
entes ab inteſtatò, † quibus hæc bonorum cura & adminiſtratio commit- 33
titur, non minoribus laboribus afficiuntur, quàm cæteri tutores & curatores. Siquidem omnia tenentur diligenter adminiſtrare, vtilia agere, inutilia reſpuere. Item & iuramento (prout quilibet alius tutor) hoc promittitur, *ita Odofredus in titulo de curatore bonis dand. §. officium col. 1. Bald. in lib. 2. verbo rata habebunt. ff. eo reprobata gl. ibi, quatenus ſenſit contrarium, Platea in l. ſi quando. C. de bonis vacan.*. Item & inventarium conficere ſunt obnoxii, *vt voluit Guid. Papæ conſi. 42. Vitalis Cambara in tract. clauſul. pag. 109. Item & tenentur ſatiſdare, vt in l. 3. C. de captiv. & poſtl. reuer. & in l. bonorum de curatore furioſi,* & ita tenet Greg. Lup. *in d. l. 14. p.* licet dicat, quod conſuetudine dantur bona propinquioribus cum fideiuſſione. *Menoch. vbi ſup. n. 25.* Item quia rationi ſatis conſentaneũ videtur, quod ſi tutor vel curator à minore electus ad adminiſtrandum, quæ fortè ipſe minor per ſe adminiſtrare potuiſſet, decimam fructuum pro labore adminiſtrandi percipit, eadem vel etiam maiori ratione, debeat illam habere curator bonorum, illius qui vagabundus, piger, & deſidioſus, bona ſua quaſi pro derelicto, & arbitrio fortunæ reliquit, *vt in l. 1. ff. de vſucap.* Daretur enim alias occaſio iuvenibus & vagabundis, vt bona ſua deſererent, vt interim quod ipſi vagabundi exiſterent, propinqui à iudicibus ea adminiſtrare compellerentur, pro modico ſalario arbitrio iudicis (& non legis vel conſuetudinis) æſtimando, quibus malitiis omnino eſt obviandum, *vt in l. in fundo. ff. de rei vend.*

Vltimo † pro hac ſententia pondero text. *in l. 4. tit. 29. par. 2.* in illis verbis: 34
Tomando mas para ſi delo que deuieſſen, deuenlo pechar. Ecce igitur qualiter hæc lex partitæ innuit, quod iſti curatores abſentium ſive bonorum captivi præmium adminiſtrationis ex lege noſtra fori habebant, quod patet, quia tempore, quo leges partitarum conditæ fuerunt, nulla alia lege iuris civilis vel regii cautum erat, quantum tutores vel curatores ex bonis adminiſtratis habere deberent, niſi *in d. l. 2. fori,* & pro hac ſententia, pluries iudicatum vidi, in hac regali Cancellaria.

Et tenendo † iſtam ſententiam, illam extende, etiam ad patrem vel ma- 35
trem bona filii abſentis adminiſtrantem, quia & illis decima fructuum præſtanda erit, vt patet *ex d. l. fori,* ibi. *Equien quier que los tuuiere, &c.* Sicut enim pater tutor, poteſt in rationibus tutelæ filii imputare, quidquid de ſuo pro

ſilio expendit, eodem modo, & præmium laboris à lege aliis aſſignatum, petere non prohibebitur; cum à pari procedat, pecuniam, vel laborem in alterius commodum expendiſſe, *vt advertit Iaſ. in l. ſi non ſortem, §. ſi certum n.10. ff. de conditione indebiti*, labor enim & pecunia diviſionem recipiunt, *vt in l. Seio amico, ff. de annuis lega.* Quæ ſententia eo maximè caſu eſſet indubitabilis, ſi pater proteſtaſſet, pro ſolito ſalario tutoribus conſtituto, illa bona filii ſui abſentis adminiſtrare velle. Non enim novũ eſt in iure, vt filius patri ſuo aliquid præſtet, in remunerationem alicuius boni operis. Videmus namque, filium præmium emancipationis, dimidietatem bonorum ſuorum adventitiorum, patri præſtare eſſe obnoxium, vt patet ex tex. *in l. vtrum turpem ff. de verborum, & in l.15. t.18. par.4. & in l.19. tit.18. par.3.* Et ita eſt limitanda ſententia Baezij *de decima tut. c.6. n.6. & Ioan. Gutier. de tutelis. li.3. c.4.*

37 Vlterius † dubitari forte continget, *an tutori regia decima fructuum & emolumentorum regni, ſit præſtanda.* In qua difficultate, poſtquam hinc inde multa cumulavit Baeza de decima, *c.9. per totum*, tandem partem ſuſtinet negativam, ea maximè fretus ratione, qua nullus labor admodum ingens eſſe poteſt, qui tanto præmio dignus ſit, ſed forte in puncto iuris contraria verior eſſet, niſi l. noſtra fori (hoc caſu) per deſuetudinem eſſet abrogata, Huiuſmodi namque tutoribus ſolet ſupremum conſilium de aſſenſu magnatũ, præmium inſtar laboris regulatum aſſignare *vt tenet Baeza vbi ſup. Bobadil. in politica, c.5. n.61. lib.4.* Pro qua ſententia & conſuetudine facit, quia licet ex ſtatuto alicui debeatur triceſima pars pro labore, tamen ſi labor eſt parvus reſpectu præmi conſtituti, poteſt præmium modificari, *vt tenet Afflict. in conſtitutione Siciliæ, incipienti conſtitutionum, n.7. fol.160.* Et facit pro hac ſententia, doctrina Gregorij, *in l.10. gl. fi. tit.18. part.3.* Quatenus dicit, quod quando cauſa præmii non fuit magna, moderatur præmium & conceſſio reſpectu ſervitiorum, *vt in l.15. tit.10. lib.5. Recop. ibi. Mas ſino puſieron al Rey en tal neceſſidad, y le ſiruieron en ella, que ſe deue moderar atenta la cauſa, y la neceſſidad, y el ſeruitio, y la calidad de la perſona*, text. etiam *in l.7. titu.1. lib.8. Recopilation. in finalibus verbis.* Et hanc ſententiam ſequitur noviſſimè Gutierrez *de tutel. lib.3. c.11. n.7.*

38 An † autem tutori vel curatori magnatis, vel alterius titulati, ſive ditiſſimi minoris, decima concedi debeat pro labore, ſæpiſſime dubitatur. Et in hac difficultate, Baezius loco ſupra proximè citato, illi præſtandam fore arbitratur, eo quod ceſſet admodum ingens exceſſus, de quo in tutore Regio diximus. Licet idem dicendum exiſtimet, quando talis minor haberet in redditibus annuis, centum mille ducatorum ſummam; cum nullus admodum ingens labor eſſe poſſit, qui tanto præmio affici mereatur.

Ego

Ego tamen hac in re (attenta generalitate dictæ legis fori,) vbi alia: eſſet conſuetudo, diſtinguendum exiſtimo, habito reſpectu ad perſonam tutoris. Nam ſi alius etiam magnus Comes, vel Dux, datus eſſet tutor alteri magnati pupillo, conſiderata vtriuſq; qualitate & labore in adminiſtrando adhibito, non eſſet iuſtum, vt talis magnus tutor, minori præmio (quàm decima fructuum) afficeretur. Semper enim labor & pecunia recipiunt diviſionem, & æqualem, ſive correſpondentem retributionem exigit. Et in his lex fori non debet reſtringi, cum pupillus & tutor ſint pares qualitate & ſtatu, & labor magis conſiderari debeat reſpectu magnatis in re alterius magnatis laborantis. Si † tamen magnati alius titulatus, ſive titulato, alius 39 minoris qualitatis tutor datus eſſet, præmium modificari debere, prout in tutore Regio prædiximus, ex rationibus & iuribus ſuperius adductis, ita latè Tiraquell. *de temper. pœn. in princip.* Idque regulariter obſervari ſolet in ſupremo conſilio, quando tutores vel curatores illuſtribus minoribus conſtituuntur, vt à periti ſſimis, & iure conſultiſſimis advocatis, quin & à iudicibus ſupremis accepi.

Quid autem † ſi mulieri luxurioſè viventi, curator datus ſit, an huic cu- 40 ratori decima fructus ſit præſtanda? Et in hac difficultate Baeza *loco ſupra cit. o. cap. 14. num. 8.* dicendum exiſtimat, quod ſi talis mulier non ſolum luxurioſè vivat, ſed & ſimul bona ſua dilapidet, & cum amaſiis conſumat, decima huiuſmodi curatori ſit præſtanda, cum hoc caſu non ſolum rebus, verum etiam perſonæ curator datus cenſeatur, *vt ſupra dictum eſt*, quo caſu non minoribus curis & ſolicitudinibus, quàm tutor pupillæ vexatur, quinimo & maioribus anxiatur, cum perverſas inclinationes, & iniquam illius conſuetudinem, reformare neceſſe habeat. Amor namque nihil moderabile ſuadet, vt refert Ovidius *de arte amandi*, & hanc ſententiam ſequitur Gutierrez *de tut. lib. 3. c. ar. 17.*

Vlterius dubium non leve erit, † *An curatori certæ rei dato, hæc decima præ-* 41 *ſtari debeat pro labore?* In qua difficultate dicendum videtur, quod ſic: eo quod pars regulanda venit reſpectu totius *arg. l. quæ de dota. ff. de rei vendicat.* Verum in propoſita ſpecie ita diſtinguendum erit, an datus fuerit certæ rei, veluti certo fundo, an certę vniverſitati bonorum, extra locum domicilij tutoris exiſtentium, Primo namque caſu, decimam non conſequetur, eo quia habetur, tanquam quilibet particularis adminiſtrator, cui, vt ſupra pluries retulimus, ſalarium arbitrio iudicis præſtatur. Si verò vniverſitati bonorum detur, vt ſi minor nulla alia bona habeat, cum ſaltim vnam legis ſui partem adimpleat, & in hoc laboret, ſcilicet recipiendo omnia bona minoris vt patet ex *d. l. ibi, Y a todos ſus bienes.* æquum erit, vt decimam quoque

fructuum bonorum adminiſtratorum percipiat. Et hac diſtinctione vtitur Baeza, *vbi ſupra, cap. 16. nu. 13. & 14.* cuius opinioni libenter adhæret Gutier. *de tut. lib. 3. c. 18.*

42 Quod autem ſi tutor ſcribi fecit in inſtrumento tutelæ, quod † finita tutela inſtituet bona in inventario contenta cum fructibus & redditibus ex illis provenientibus, *an virtute huius clauſulæ, iuri decimandi fructus, renuntiaſſe videatur?* Quia in re Baeza *de decima, cap. 18.* Ioan. Gutierrez *de tutel. li. 3. c. 20.* maximè vexantur. Tenendum tamen cenſeo, quod ſi tutor appenſatè & animo remittendi decimam, illa verba inſeri fecit, proculdubio nullam decimam imputare debeat, quia magis illam remittere voluiſſe eſt iudicandum, deducto eo, quod in rem pupilli gubernandam expenderit. Remittentibus (namque) iura ſua amplius non eſt dandus regreſſus, *vt in l. quæritur. §. ſi venditor. ff. de ædil. edict. cap. 2. de renuntiat.* aut verò illa clauſula fuit adiecta in tutela ex conſuetudine Tabellionum, & cum nihil de hoc in præfationibus actum fuiſſet, & hoc caſu minimè præſumenda eſt laboris donatio, quia nemo præſumitur iactare ſuum laborem, *l. cum de indebito. ff. de*
43 *probat.* Rurſus † quia clauſulæ, quæ de conſuetudine de ſtylo Notariorum in contractibus inſeri aſſueſcunt, non in plus partibus præiudicant, niſi in quãtum ipſi illi aſſentire voluerunt, *ita Bart. in l. 1. q. 6. n. 10. in fi. ff. de jure codicill. Barbatia conſil. 42. colum. 10. & conſ. 84. colum. 8. Nicolaus Boerius in tract. de poteſtate legati à latere, n. 131. vol. 8.* Et in tantum hoc eſt verum, quod ſi (in hoc
44 ſecundo caſu) tutor † vel curator in rationibus decimam deducere vel imputare prætermitteret, non ſibi pręiudicaret, quo minus illam ab adulto exigere poſſet. Et hanc ſententiam tenuit Mexia *in pragmat. panis, concluſ. 2. nu. 92. ad finem.*

Vlterius dubitatur, † *An ſi tutor finita tutela, connexa (quæ antea cœpta*
45 *erant,) adminiſtravit, decimam fructuum (ex talibus rebus adminiſtratis collectorum) habere debeat.* In qua difficultate breviter eſt diſtinguendum. Aut enim adminiſtravit connexa, quæ ex neceſſitate officij adminiſtrare debuit, de quibus loquitur titulus, *vt cauſæ poſt puber. adſit tuto.* & hoc çaſu proculdubio decimam partem fructuum illo tempore ex tali re perceptorum reportavit, ex gl. *in l. tutores qui. ff. de adminiſt. tut. & in l. tres tutores. ff. eod. Fulgoſ. conſ. 128. Deciſio Delfinalis 455. in nobis.* Et pro hac ſententia facit, quia tempus prorogationis cenſetur idem cum tempore commiſſionis, & aſſumit omnes illius conditiones & qualitates. Et ita tenet Tiraquell. *de retract. convention. §. 1. gloſſ. 7. nu. 26. Petrus Surd. deciſ. 226. num. 76. ex tex. in l. ſed ſi* [illegible]*mente. ff. de precario.* Si verò connexa non adminiſtravit, ſed moroſus ex[illegible] adminiſtratione, nolens rationem illius reddere, non vtique decimã

habitu-

ſhabiturus erit, ſed ſaltim veluti negotiorum geſtor reputabitur, nihil[illegible] expenſas in adminiſtratione factas reportabit, & ita tenendum cenſet Baeça *d. cap. 78. num. 1.* Et in hac regali Cancellaria, pro hac ſententia fuit iudicatum, me adverſus tutorem patrocinante, & noviſſimè tenet Ioan. Gutierr. *de tutel. lib. 3. cap. 19. per totum.*

Præterea pone, quod † tutor non collocavit pecuniam pupillarem, & hac ratione fuit oneratus de intereſſe illius, ipſe tamen allegat, quod ſibi debet 46 excomputari decima illius intereſſe, de quo propter eius negligentiam oneratur, dubium facit, *An ſuppoſito, quod non laboraverit, ſed potius (vt remiſſus) in illo intereſſe condemnatur, decima illi ſit excomputanda?* In qua difficultate dicendum videtur, quod cum decima tutori tribuatur à lege fori ratione laboris, & ipſe non laboraverit in adquirendo cum pecunia minoris, nullam decimam conſequi debeat, quia ille, qui non facit, quod debet, non debet conſequi, quod ratione illius facti conſequuturus eſſet, *ita Bald. in cap. 1. qualiter proprio feudo privetur, & in l. poſt legatum, ff. de his quib. vt indign. & in auth. dos data, C. de donat. ante nupt, Maſcar. de prob. concl. 1388. num. 16.* vbi ferè in terminis dicit, quod † qui debet aliquid dare, vel facere, vt exinde aliquid conſequatur, non poteſt aliquid conſequi, niſi prius dederit, vel fecerit, quod promiſit. Et in propoſito plura etiam congeſſit Tiraquel. *ad leges connubial. gl. 1. par. 13. n. 42.* Et hanc ſententiam tenuit etiam Baeza pluribus rationibus pro ea (ſuo more) adducens, *in tract. de decima cap. 14. num. 37. quam ſequitur Gutierr. de tutel. lib. 3. cap. 14. num. 33.*

Sed prædictis non obſtantibus, contraria ſententia tenenda videtur. Pri- 47 mò, quia text. *in l. ſi tutor conſtitutus. ff. de adminiſtrat. tutor.* dum tutorem admonet, vt pecuniam collocet in emptionem prædiorum, vel annuorum redditùum, & quod aliàs ad intereſſe condemnabitur eius, quod non collocavit, videtur alternativè loqui, ſcilicet, vt vel fructus prædiorum vel annuorum redditùum in rationibus præſtet, vel legitimum ſolvat intereſſe. Vnde cum debitor alternativè obligatus, eligere poſſit, quid amplius ſolvere velit, *vt in l. plerumq́; in fine ff. de iur. dot.* & ipſe minor commodum ſuæ pecunię conſequatur, non abs re erit, vt tutor ſuam decimam imputet in rationibus illorum fructuum, vel annuorum redditùum, quomodocunq; ſuo minori acquiſitorum.

Neque huic ſententiæ obſtat ratio à Baeza & aliis ſupra relatis adducta, 48 dicens, quod eius, quod non laboravit, non debet decimam conſequi quia reſpondetur, quod decima à lege fori tutori vel curatori præſtita, pro labore adminiſtrationis, non habet reſpectum ad iſtum vel illum actum adminiſtrationis rei pupillaris, ſed vniverſaliter omnem adminiſtrationem in con-

concreto reſpicit, & pro omnibus laboribus & incommoditatibus ex tali officio & miniſterio reſultantibus tribuitur, *vt in d. l. ſcri, ibi. por ſu trabaio.*

Neque etiam obſtat tex. *in l. quid autem, de excuſat. tut.* vbi tutor, qui malè adminiſtravit, nullo afficiendus eſt præmio, etiamſi damnum ex mala adminiſtratione proveniens, minori ſuo reſarciat, quia ille text. licet maximã vim Baetij ſententiæ præſtiterit, pro contraria opinione loquitur, quando tutor dolo vel lata culpa adminiſtrationem rerum pupillarium prætermiſit: maximè quia, ſi ad illum textum benè attendamus, non agit de privando tutore aliquo præmio à lege ſibi delato, in remunerationem laboris in adminiſtratione impenſi: fortè tamen opinio Baetij ex illo textu locum ſibi vendicaret, ſi tutor doloſè & animo fraudis committendi, in præiudicium ſui minoris, pecunias in proprios vſus convertiſſet, ex regula text. *in l. non fraudantur, ff. de regul. iur.* vbi debitor, qui non adquirit, quod potuit, non videtur fraudare creditores. Sed ſi pecuniam pupillarem palam & bona fide acciperet pro ſuis traficis, ſcribendo in libro rationum tutelæ, qualiter illam pro ſuo fiſco & traficis accipiebat, quod quidem facere poteſt ex Caballin. *de vſur. q. 79. Baeça de decima cap. 18. num. 22.* neutiquè decimam amitteret, & de hoc aliquid attigimus *ſupra cap. 14. num. 26. vide ibi.*

49 Rurſus dubitatur, † *An tutori decima ſit præſtanda de fructibus rerum pupillarium, vbi fructus vel redditus non ſuppetunt pro ipſius minoris, & ſua familiæ diſpenſatione?* In qua difficultate Baeça multis rationibus adductis partem ſuſtinet negativam. Malè tamen eius opinio in hoc Pinciano Senatu, & ferè in toto Hiſpano Regno ſervatur, quia de quibuſcunque fructibus: modo pro victu minoris ſufficiant, modo non ſuperſint, huiuſmodi tutoribus decima tribuitur, ex generalitate *d. l. ſcri,* quod mihi ſatis inhumanum videtur. Conſulo tamen tutoribus, vt ſi pupillorum redditus non ſufficiant ad illorum alimenta, illos ad ſerviendum ponant, vt ex ſuo ſervitio victum quærant, & fructus integri maneant in calce adminiſtrationis, & ita decimam illorum iure reportabunt, quod etſi id facere detrectent, affirmativam ſententiam tenet Gutierr. *de tutel. lib. 3. cap. 12.*

50 An † autem receptori pœnarum Cameralium, decima condemnationum ſit præſtanda, remiſſis aliis altercationibus, vide *l. 2. tit. 14. lib. 2. in nova legum regni collectione.*

SVMMARIA.

1 *Pœnæ fiſcales per tutorem recuperatæ, an ab ipſo poſſint decimari?*

2 *Pœnæ fiſcales & confiſcationes, ſive mulctæ minori pertinentes, an tanquam fructus iuriſdictionales reputari debeant?*

3. *Mari-*

3 Maritus, qui ex iuris diſpoſitione fructus rei dotalis percipit pro ſublevandis oneribus matrimonij, an pœnas & mulctas iurisdictionis (ſuæ coniugi pertinentes) pro oneribus matrimonij percipiat?
4 Fructuum appellatione omne illud continetur, quod ſalva rei ſubſtantia ex re colligitur.
5 Fructuum appellatione venit, quidquid ex terra naſcitur, idq; ſi renaſcatur.
6 Vxor tabellionis, quæ vſufructuaria bonorum mariti relicta fuit, an debeat habere exſportulas ſcripturarum, quæ ex regiſtris mariti ſeu prothocollis recolliguntur?
7 Diſpoſitio loquens ſimpliciter de fructibus, omnes & qualeſcunq; obventiones, & emolumenta comprehendit.
8 Curator clerici minorum ordinum, Diaconi aut Subdiaconi, an fructus beneficiorum talis minoris decimare poſſit?
9 Curator clerici nondum presbyteri, an poſſit litigare pro ſuo minore, in cauſis beneficialibus ipſius minoris?
10 Clericus traficator decimã ſolvere tenetur gabellario eius, quod traficaverit.
11 Leges civiles circa res caducas & terrenas diſponentes, clericos non minus, quàm laicos comprehendunt.
12 Canonum iure ſi aliquid non ſit diſpoſitum, ad iura civilia recurritur.
13 Fructus, obventiones & diſtributiones eccleſiaſticæ, an ſit quid ſpirituale?
14 Caſtrenſis vel quaſi caſtrenſis peculij fructus, an tutor decimare poſſit?
15 Curator clerici non presbyteri, an decimet diſtributiones ordinarias canonicatus vel præbendæ ſui minoris?
16 Fructuum appellatione an veniant diſtributiones ordinariæ?
17 Tutor an decimet pecuniam, ex ſolidatis & laboribus minoris ſui adquiſitã?
18 Diſpoſitio generalis non extenditur ad extraordinaria.
19 Conductor fructuũ alicuius commendæ, an etiam ſpiritualia habere debeat?
20 Partus ancillarum, an à tutoribus decimari valeant?
21 Tutor an non ſolum decimam bonorum exiſtentium in loco, vbi minor cum eo viget, decimare poſſit, ſed etiam illius loci, vbi minor non commoratur?
22 Bona mobilia in diverſis locis vel regionibus exiſtentia, iudicantur non ſecundum conſuetudinem vbi exiſtunt, ſed ſecundum leges & conſuetudines loci, vbi earum dominus commoratur.
23 Diſpoſitio loquens de capite, an ad membra extendi valeat?

CAPVT XXIX.

Decima, de quibus fructibus minorum, ſit eorum tutoribus vel curatoribus ſolvenda?

1 RESolutum extat in præcedenti capite, quibus † tutoribus vel curatoribus decima fructuum minorum ſit ſolvenda, & ideo hoc in capite videre opus erit, ex quibus fructibus talem decimam habere debeant. Et in primis dubitatur, *An ex pœnis fiſcalibus decimam deducere liceat?* Et dicendum videtur, quod illam omnino habere debeant, eo quia qualiſcunque vtilitas minori proveniens, appellatione fructuum continetur, vt voluit Bald. *in l. videamus, ff. de vſuris.* Ioannes Garcia *de expenſis, c.23. n.1.* Quo fit, vt ſi tutor ex lege *2. tit. 7. lib.5. fori*, fructus rerum pupillarium decimare poſſit, eadem etiam ratione iuriſdictionalia emolumenta, & obventiones, & mulctas decimare poſſit.

Et in terminis hanc ſententiam tenet Baeça *de decima, cap.22. nu.3.* vbi te-
2 net, quod tutori vel curatori omnes mulctas, confiſcationes, & obventiones minori ſuo pertinentes decimare liceat, cum & hæc loco fructuum habeantur. Idque eleganter docuit Caſſaneus *in conſuetud. Burgund. rubr. 4. §. 17. verbo, eſaneles fruct. n.16. fol.148. column.2. Molina lib.1. de Hiſpano primogen.*
3 *cap.15. n.22.* Ex quibus inferri videtur, quod † cum maritus habeat fructus pro ſublevandis oneribus matrimonij, *vt in l. pro oneribus, ff. de iure dotium.*
4 Habebit † etiam mulctas, condemnationes, & confiſcationes factas per iudices oppidorum dotalium, ad ſuam vxorem in proprietate pertinentium. Idque dicendum etiam reputat Baeza, *vbi ſupra*, in pedagiis, pontagiis, & vectigalibus vxori pertinentibus; non enim parum laboris impendit tutor in huiuſmodi rebus locandis & percipiendis. Pro qua ſententia facit, quia nomine fructuum non tantum, quæ ex fundo colligi poſſunt, continentur, verum & omne illud, quod re integra manente, ex fundo colligitur, *vt in l. item ſi fundi, ff. de vſufructu* ibi, *Quidquid ex fundo naſcitur, quidquidve inde percipi poteſt, ipſius fructus eſt.* Idque advertit Ioannes Copius *in tractat. de fructibus, c.4. n. fin. volum.12.* Molineus *in conſuetud. Pariſienſ. tit.1. §.1. gl.1. n.33.* vbi hos reputat fructus eſſe civiles, & eorum appellatione omnes obventiones, vtilitates, & commoda comprehendi exiſtimat, idque etiam firmavit Molin. *in d. cap.25. num. 9. verſicul. neque obſtat Ioannes Garcia in loco ſupra citato.*

5 Supradictis † tamen obſtare videtur text. *in l. divortio. §. ſi vir. ff. ſolut. matrimon.* vbi id duntaxat appellatione fructuũ continetur, quod ex terra percipitur: idque ſi renaſcatur. Cuius deciſionis prætextu, Bald. ibi animadver-
6 tit, quod † ſi maritus tabellio relinquat vxorem vſufructuariam ſuorum bonorum, talis vxor habere non debeat ſportulas ſcripturarum, quæ ex eius prothocollis recolliguntur, eo quod hæ ſportulæ fructus dici nõ debent, cũ non renaſcatur. Et hanc ſententiam firmavit Gutierrez *de tutel. lib.3. cap.27.*

num.

num.35. & eorum ſententia iuvari videtur, ex text. *in l.27.titul.11.par.4.* vbi ſi lapidicina in dotem data, non renaſcatur, quidquid maritus ex illa deducit, & percipit, ſibi non acquirit pro oneribus matrimonij ſubportandis, ſed lucro vxoris cedit, & tanquam capitale, & dos vxoris reputatur, & quod vectigalia & pedagia appellatione fructuum non contineantur, tenet Nicol. Boer. *deciſ..212.n.25.* Ergo nullo modo illa decimabit tutor vel curator, cum appellatione fructuum non contineantur.

Sed prædictis non obſtantibus, prior ſententia veriſſima eſt. Nam quamvis propriè & ſtrictè loquendo, illud, quod renaſcitur loco fructus habeatur, tamen impropriè, & abuſivè, & ſecundum communem loquendi modum, quidquid ex fundo percipitur, loco fructuum habetur, vel ſaltim obventionis & emolumenti loco reputatur, *vt in l. loci corpus. §.1.ff.ſi ſeru.vendice.& in l.fructus rei.ff.de reg.iur.* fructibusque naturalibus æquiparatur, *vt docuit Molineus loco ſuperius citato*, idq; ſatis apertè colligitur ex tex. *in l.vſufructu legato.ff.de vſufructu.* ibi, *Vtputa ædium vſufructu legato, quicunq; redditus eſt, ad vſufructuariũ pertinet quæcunq; obventiones ſunt, ex ædificiis, ex areis & cæteris quæcunque ædium ſunt.* Pro qua ſententia facit, quia qualisqualis vſus & commoditas rei loco fructus habetur, *vt in l.fi.ff.de vſur.ibi. Fructus rei eſt, vel pignori dare licere.* Ex quibus apparet, malè ſenſiſſe Barto. *in d.§.ſi vir.* quatenus tenuit, quod appellatione fructuum duntaxat continetur, quod ex terra naſcitur, dummodo & renaſcatur, & ideo iuſtè reprehenditur à Paulo & Duareno, quos refert & ſequitur Molina *d.n.9.* & à Ioan. Garcia *d.c.22.n.48.* quod tu nota perpetuo, & hanc ſententiam tenet noviſſimè Gutier. *de tutel.lib.3.c.24 per totum.*

Ex quibus inferri videtur, quod † tutor clerici nondum presbyteri, poſſit decimam deducere pro ſuo labore, ex omnibus fructibus, ſive redditibus, & penſionibus ſuo minori debitis, ſive ab illo recuperatis. Idque non obſcurè ſentit Caſſaneus *in conſuetud.Burgund.rubr.4.§.17.verbo, eſtaire.n.67.* Quod dubio procul verum erit, ſi talis tutor ſive curator, vel locando prædia beneficiis annexa, vel colligendo fructus decimales, vel penſiones laboraverit, vel ſi ex fructibus, qui ſuperſunt, eleemoſynas in pauperes erogavit, vel prædia, vel annuos redditus comparavit. Iure enim Canonico & Divino cavetur, dignum eſſe mercenarium mercede ſua, vt refert Divus Paulus *Epiſt.1.ad Timoth.* Luc. *cap.10.* Et hanc ſententiam tenet Ioannes Gutierrez *de tutel.lib.3.cap.32.num.6.* caſu, quo curator à iudice eccleſiaſtico datus fuiſſet. 8

Contrariam tamen ſententiam, imo quod talis curator hos præbendarum fructus decimare non poſſit, tenuit Baeza *de decim.tutor.cap.24.n.3.* ex

 motus

motus ratione, quia tutor datus à iudice ſeculari, non habet poteſtatem in bonis ſpiritualibus ſui minoris, vt voluit Anchar. *in c. ſi annuum, n. 4. verſ. ſed*
9 *hic de iudiciis, in 6.* vbi Dominicus & Francus firmant, quod neque tutor teſtamentarius vel dativus alicuius clerici, litigare poteſt pro beneficiis ſui minoris clerici. Idque tenet Caſſaneus, *vbi ſupra, rubr. 8. §. 5. verſ. confirmatur. n. 51. col. 2. Deciſio Rotæ 7. tit. de iudiciis, in novis. n. 6. ad fi.* Vnde inquit Baeza, cum curatori deficiat facultas adminiſtrandi prædicta bona eccleſiaſtica, & per conſequens laboris ratio, in qua fundatur deciſio prædictæ *l. ſiri.* eadem ratione ceſſare debet diſpoſitio, *arg. c. cum ceſſante. de appell. cum complicib.*

Sed Baetij ſententia non obſtante, affirmativa concluſio tenenda erit, eo quod magis politica æquitate polleat. Pro cuius corroboratione adduco ſequentia. Primo, quod vbi curator clerici eſt ſecularis, & coram ſeculari iudice curam acceptat, eadem ratione & coram eo, debet pro ratione redden-
10 da convenire, *vt ſup. c. 7. ſere per totum probavimus.* Cum igitur ratio fieri debeat in iudicio ſeculari, facienda erat ſecundum leges, ſtatuta, ſive conſuetudines ſeculares & civiles, eaſq; minor tam pro ſe, quàm contra ſe obſervare tenebitur. Ita colligitur ex Bart. *in l. de quibus. n. 26. ff. de legi. & in l. omni innovatione. C. de ſacroſanct. eccleſ. & in l. 1. col. 2. C. de contrah. empt. Bald. conſ. 227. colum. 2. vol. 1. Cuman. conſ. 83. Abb. in c. Eccleſia ſanctæ Mariæ, n. 52. de conſtit. & in c. quod clericis. n. 6. de foro compet.* Et hanc concluſionem dicit ſingularẽ Philip. Franc. *in reg. poſſeſſor. col. 3. de reg. iur. in 6. verſ. 5. fallit. Dec. conſ. 452. col. 6. verſ. idem in ſtatutis, n. 13. & 14. Ripa reſponſ. 4. n. 5. l. 1. Caſtellus in l. 70. Taur. n. 211.* facit, quod eo ipſo, quod clericus contrahit & negotiatur, tanquam ſecularis, non ſecus ac ſi ſecularis eſſet, reputatur, & ſic de ſuis traficis decimam gabellario ſolvit, vt *in l. 1. C. de iuriſd. om. iud. notant Cannoiſtæ in c. quanquam. de cenſi. & in clementina præſenti. & ibi Cardinalis. n. 9. eo. tit. Bertachinus de gabellis, 2. p. q. 1. & 7. p. q. 7. Greg. Lup. in l. 49. tit. 16. p. 1. Mexia plures referens in*
11 *pragmatica panis, concluſ. 5. n. 22. Parlador. lib. 1. rer. quotidianar. c. 3. n. 16.* Et ſecundum conſuetudines laicorum debet iudicari, vt notat Abb. *in c. quod clericis. ex n. 6. de foro compet.* facit ſententia Roderici Suarez *in tit. de las ganancias, n. 42.* vbi dicit, quod circa lucra dividenda inter maritum & vxorem, debet attendi conſuetudo loci, vbi maritus commoratur. Præterea pro hac ſententia facit, quia leges ſeculares & civiles, quæ circa res humanas & caducas diſponunt, clericos non minus, quam laicos, comprehendunt, præterquam ſi lege Canonica lex civilis fuerit abrogata, vt *in c. 1. de conſtit.* & *ibi* gloſſa, & vtrobique Doctores hanc concluſionem communem dicunt, vt firmat
12 Menchaca *de ſucceſſion. reſolutione. §. 10. n. 87.* vbi tenet, quod † vbi jure Canonico aliquid non eſt diſpoſitum, recurrendum eſt ad leges & conſuetudi-

nes

nes laicorum, & è contra. Idque latè probat Placa *in Eptome deliſtorum, c. 1. n. 24.* Cum ergo lege fori, in Regno conſuetudine obſervata, tutoribus & curatoribus pro labore adminiſtrationis rerum ſuorum minorum, decima pars fructuum ſit conſtituta, & in hoc ius Canonicum nullam aliam contrariam diſpoſitionem habeat, proculdubio huic curatori res & beneficia eſt ſimplicia minoris ſui adminiſtranti, decima præſtari debebit. Idque rationi ſatis conſentaneum.

Et tenendo iſtam ſententiam non obſtat fundamentum. Baetij pro contraria ſententia adductum, quatenus ex Ancherrano probare intendit, quod curator clerici non debet neq; poteſt ſe intromittere, in rebus beneficia ſui minoris attingentibus. quia Anch. loquitur ſine textu indeterminatè, & ſub dubio, cuius contrarium verius eſt, *vt oſtendit Barbatia eleganter in c. ex ratione, n. 4. de ætate & qualitate*, vbi dicit, quod licet maior quatuordecim annorum poſſit habere beneficium Eccleſiaſticum, non tamen ſine curatore ad litem, poteſt ſuper eo in iudicio experiri. Et dicendū amplius exiſtimat, quod ſi Papa diſpenſaverit cum minore quatuordecim annorum ad obtinendum ſimplex beneficium, non videtur diſpenſare, in hoc, vt ſine curatore eius adminiſtrationem habeat. Quam ſententiam ante eum tenuit Gofredus *in c. indecorum de ætate & qualit. Abb. in cap. ex ratione n. 12. ſupra relato*, vbi tenet pro infallibili, quod clericus non habet adminiſtrationem beneficii, niſi ad ætatem legitimam pervenerit. Igitur ſi tutor vel curator beneficii decimas, redditus, & proventus, ſuo minoris attingentes, adminiſtrare tenetur, & de dolo, lata, vel etiam levi, & aliquando leviſſima culpa tenetur, *l. tutori. C. de neg. geſt. l. contractus de reg. iur. Damhaud. de tutore c. 7. n. 18. fol. 26. & latè ſupra iſto tractatu ſuo in loco adnotavimus*, labor eius non debet eſſe vacuus à mercede, & illi rectè convenit illud, quod bovi trituranti os alligare non debet, & in propoſito plura adducit Octavian. Oſaſcus *deciſ. 99. n. 22.*

Neque etiam obſtat tex. *in d. c. S. Mariæ*, quatenus probat, quod clericus non habet diſpoſitionem rerum Eccleſiaſticarum, quia hoc eſt intelligendum, de rebus merè ſpiritualibus Eccleſiæ. Cæterum circa fructus & obventiones beneficij, non ſe intromittit, quia in his (dubioprocul) liberam adminiſtrationem & diſpoſitionem habet beneficiatus, eo quod non ſint quid ſpirituale, ſed ſpirituali annexum, *vt in c. veſtra de locato. Abb. in c. fin. de rerum permut.* idque teſte Octaviano Oſaſco iudicavit Senatus Pedemotanus *deciſ. 32. nu. 5.* † Et licet laico ſit interdictum, vt de huiuſmodi reddi- 13
tibus & proventibus diſponere non poſſit, non tamen illi interdicitur adminiſtratio eorum. Sicque quotidie videmus laicos in adminiſtratores

fructuum & proventuum Eccleſiarum eligi, quinimo & in nonnullis Eccleſiis Hiſpaniæ, ratione huius laboris habent fructus vnius Canonicatus. Et quod illis laicis adminiſtratio ſit permiſſa tenuit Rota *deciſ. 8. tit. de procurat. in antiquis.*

Et ex ſupradictis venit limitanda & intelligenda ſententia Roder. Suar. *in cap. de maioratu,* quatenus *ibi num. fin.* dicit, quod pater, qui percepit fructus præbendæ ſui filii, debet illi rationem reddere, & tradere omnes fructus à tali præbenda collectos, quia debet intelligi de ducta decima fructuum, cum eam habere debeat ex ſupradictis pro labore in illis colligendis & adminiſtrandis impenſo: fructus namque præbendæ loco peculii Caſtrenſis vel quaſi habentur, *vt in l. Sacroſancta C. de Epiſcop. & cler. & notat Roderic. Suarez vbi ſupra.* † Vnde cum tutor vel curator fructus Caſtrenſis
14 peculii decimare poſſit, *vt reſolvit Baeça de decima cap. 30. num. 16. & 17.* eodem modo & fructus hos quaſi Caſtrenſes decimare poterit, quia vbi eadem militat ratio, militat eadem iuris diſpoſitio, *vt in l. illud ff. ad legem Aquil.* Rurſus quia tutor decimat annuos redditus ad vitam pupilli debitos, *vt voluit Baeca de decima vbi ſupra, nu. 18. & in tractat. de non melioran. filiabus, c. 4. num. 25.* Igitur & pari ratione decimabit hos fructus ad vitam minoris clerici deſtinatos.

15 Inſuper † dubitari poterit in propoſito, *an diſtributiones ordinarias & quotidianas, quas iſte minor clericus lucratur, aſſiſtendo horis canonicis, tutor vel*
16 *curator eius decimare poſſit?* Et dicendum videtur quod ſic: † eo quod quidquid ex hominis labore provenit, fructus civilis reputatur, *vt in l. mercedes ff. de petit. hæred. Bart. in l. fi. in fin. ff. de iure fiſci. Bal. in l. ſi traditio in fin. C. de act. empt. Molina in conſuetud. Pariſi. tit. 1. §. 1. gl. 1. n. 33.* vbi tenet, quod penſiones & ſalaria ratione perſonalis ſervitii debita, fructus civiles reputantur. Igitur ſi verum eſt, quod tutor poteſt decimare ſalaria minori ſuo debita, *vt dixit in d. tractat. de decima, c. 22. n. 28.* eodem etiam modo poterit decimare huiuſmodi diſtributiones ordinarias, quæ pro labore perſonali tali minori quotidie præſtantur.

Rurſus pro hac ſententia facit doctrina Baldi, *in l. adverſus n. 1. C. de locato* vbi dicit, quod licet operarum merces, non ſit fructus rei, dicitur tamen fructus laboris. Cum ergo fructus laboris minoris ex ſuperius adductis decimari valeat, per tutorem vel curatorem, dubio procul dicendum videtur, quod huiuſmodi diſtributiones à tutore decimari poſſint.

17 Prædictis † tamen non obſtantibus contraria ſententia tenenda erit: Primo quia appellatione fructuum beneficij, non veniunt diſtributiones ordinariæ, *vt in cap. vnico de cleric. non reſiden. in ſexto, tenet Covarruvias lib. 3.*

Varia-

Variarum, capit. 13. numero 1. Oxeda de incomparabilitate beneficiorum prima parte, cap. 12. num. 8. Secundò, quia prædicta l. 2. fori dum loquitur de labore adminiſtratoris, & pro eo decimam curatori tribuit, non debet extendi ad ea, in quibus penitus nihil laborat tutór vel curator, prout non laborat in recuperatione harum diſtributionum offertarum & eleemoſynarum, quæ brevi, (vt dicam manu) ab ipſo minore ſingulis diebus pro quotidiano victu colliguntur, nullo mediante labore tutoris vel curatoris. Deinde quia licet verum ſit, quod operæ ſervorum & ancillarum in fructu ſint, *vt in dicta l. mercedes*, tamen liberi hominis opera, non vtique in fructu habenda erit, & inter hominis liberi, & ſervi operas, magnam differentiam conſtituit Accurſius *in l. 1. verbo officium, ff. de operis ſervorum*, qua anxius difficultate Baeça *in dict. cap. 24. num. 19.* tenendum exiſtimat, ſcilicet, quod ſi adultus magnos fructus colligat ex ſua induſtria & labore, exercendo officium vel artificium, nullam ex illis decimam deducat eius curator, licet contrarium paulo antea tenuiſſet *in capitulo 22. numero 28.* vbi nobitabiliter dicit, quod tutor poterit decimam ſalariorum ſui minoris percipere. Et ſecundum hanc opinionem multoties vidi exoneratos tutores & curatores in rationibus rei pupillaris; & à iudicibus hæc opinio nonnumquam fuit obſervata.

Ego tamen in hac difficultate diſtinguendum arbitror, an hæ diſtributiones, de quibus agimus, ſint illæ quæ vulgò: *Pie de altero entrada de la Yglesia*, nuncupantur, quæ quidem ab invitis extorqueri non poſſunt. Et hæc & ſimiles aliæ obventiones, non tam fructuum quàm donationum naturam ſapiunt, & ideo ex illis eleemoſynis decimam tutor vel curator non reportavit, cum in fructu non habeantur, *vt notat Oldraldus conſilio 216. numero. 1. Molineus in conſuetud. Pariſ. §. 37. gloſſ. 10. numero 47.* Quatenus affirmat, quod cum huiuſmodi diſtributiones extraordinariæ ſint, & præſtentur ratione obituum, pro numero præſentium, & ſic ex arbitrio fortunæ quodammodo dependeant, nullatenus inter fructus computari debeant. Et hanc ſententiam tenet etiam Belencinis *in tractatu de charitativo ſubſidio, q. 76. Ripa in cap. ad aures, nu. 29. de reſcript. Rebuff. in tractat. congruæ portionis n. 86.* Et confirmatur hæc ſententia, quia diſpoſitio generalis non debet extendi ad extraordinaria, *l. Seio amico §. medico ff. de annuis lega.* & ſic diſpoſitio generalis, d. l. fori, quatenus de fructibus loquitur, non debet ad extraordinarios fructus extendi.

Aut huiuſmodi diſtributiones ſunt præcisè præſtandæ, ratione aſſiſtentiæ in Eccleſia faciendæ, vt quia aſſiſtit horis canonicis. Et licet huiuſmodi diſtributiones non veniant appellatione fructuum, *vt in d. capit. vnico, &*

tenens

tenent Dd. ſupra proximè citati, tamen loco obuentionum, & proventuum habentur, cum quolibet anno (beneficiato volente) præbenda apta ſit, prædictas diſtributiones tali præbendato reddere , quam diſtinctionem colligo ex his, quæ notat Barboſa *in l. divortio, §. quod in anno num. 6. ff. ſolut. matrimon.* vbi in propoſito ſupradicta adnotavit.

Ex quibus inferri poſſe videtur, quod ſi parochiani cenſuris compellantur, vt beneficiatis tales oblationes offerant in Dominicis vel aliis feſtivis, ſive Paſchalibus diebus, prout ſtante conſuetudine poſſent compelli: *vt tenet Covarr. lib. 1. variarum, cap. 17. nu. 3. Octavian. Cacheran. deciſ. 99. num. 17.* curator talis beneficiati prædictas etiam oblationes decimari poſſet; eo, quod ab invitis extorquentur, & fructibus æquiparantur. Pro qua concluſione facit doctrina Bertrandi, *conſil. 202. lib. 3.* vbi in ea eſt ſententia, quod ſi aliquis conduxerit omnes fructus, jura & emolumenta alicujus commendæ, ſpolia & ſucceſſiones priorum, tali commendæ ſubjectorum, tempore
19 † talis locationis morientium, ad prædictum conductorem ſpectent, cum & hæc appellatione fructuum, comprehendantur, & hæc eſt notabilis concluſio ſecundum Barboſam *vbi ſupra* pro arrendatoribus commendarum ordinum militarium.

20 Vlterius † quæritur, *an tutor poſſit decimare partus ancillarum?* In qua difficultate reſolutivè tenendum erit, quod non. Et ratio eſt, quia hujuſmodi partus in fructu non ſunt, *vt in l. in pecudum ff. de vſur & in l. 23. & 24. tit. 31. part. 3.* idque voluit Connanus *lib. 4. commentariorum, c. 2. n. 2. Corraſ. lib. 5. Miſcella: cap. 8. n. 5. Menoch. lib. 2. de arbitra. caſu 49. à n. 7.* & in terminis ita tenet Baeza *de decima c. 23. n. 4.* ex qua reſolutione infertur, quod ſi vxor adduxerit in dotem aliquas ancillas, quæ filios conſtante matrimonio dominæ ſuæ procreaverint, maritus non habebit earum partus tanquam fructus dotales vxoris, & ita tenet Baeza *vbi ſupra n. 7. Ioan. Garcia in tract. de conjugali aqueſtu, n. 167. Ioan. Gutierrez de tut. lib. 3. c. 30. à n. 1 cum ſeqq.* Licet aliquando contrarium judicatum fuiſſe in Granatenſi Cancellaria, teſtetur ipſe Baezius *d. n. 3.* Sufficit enim marito vel tutori, quod fructum operarum talium ancillarum percipiat, quia hæ operæ loco fructuum reputantur, *vt in l. in homines, & in l. fructus ff. oper. ſervorum.* In fœtibus autem pecorum, proculdubio decimam illorum percipiet, quia hujuſmodi partus verè fructus reputantur, *in pecudum. Inſtitut. de rerum diviſio. & in lege 22. & 23. titulo 31. parte tertia.*

21 Rurſus † dubitatur. *an ſi tutor adminiſtravit tutelam alicujus pupilli in hac civitate Valliſoletana in qua lex prædicta fori (quæ de decima tutori præſtanda loquitur) conſuetudine obſervatur, ibiq; bona plura minor habeat, plura etiam alia*

alia Vlyſiponæ, vbi dict. lex fori non cuſtoditur, an non ſolum decimam bonorum Valliſoleto exiſtentium, verum & Vlyſiponenſium habere debeat? In qua difficultate dicendum videtur, quod non debeat habere decimam fructuũ bonorũ Vlyſiponæ exiſtentium, cum ibi lex fori non ſervetur. Vnde cum leges fori nullam vim habeant, niſi quatenus in locis vel provinciis vbi obſervantur, *vt in l.1.Taur. ibi. En lo que ſon o fueren vſadas y guardadas enlos dichos lugares.* Conſequens videtur, quod fructus bonorum Vlyſiponæ, non decimet tutor Valliſoletanus. Quæ ſententia eo maximè ſuadetur, quia lex fori de decima tutoris diſponens, exorbitata iure communi (quo attento nullum ſalarium reportabat tutor pro labore adminiſtrationis bonorum pupilli, *vt in d. l. à tutoribus. §. prinipalibus. ff. de adminiſt. tuto.* & minimè ampliari debet, *vt notant communiter ſcribentes in Auth. quas actiones. C. de ſacroſanct. Eccl. Bart. in l. omnes populi, n.6. ff. de iuſtit. & iur. Ant. de Roſellis in tract. de legitimatione. d. C. de cauſa fin. ſeu effectiva, n.30. verſ. vltimo pro iſta per totum.*

Sed prædictis non obſtantibus, contraria ſententia probabilior apparet ex ſequentibus. † Primo, quia mobilia in diverſis regionibus exiſtentibus, 22
iudicantur non ſecundum locum, in quo ſunt, ſed ſecundum ſtatuta provinciæ vel civitatis, in qua dominus illorum bonorum mobilium reſidet, *vt tenet Bald. in l. mercatores per tex.* ibi, *C. de commerciis & mercato. Alex. in additionibus ad Bart. in l.1. colum. penul. C. de ſumma Trinit. & conſ.31. col.2. vol. 2. & conſ.19. verſ. ſecundo tamen, lib.6.*

Secundo, † quia quod de capite, idem de membris eſt iudicandum *vt in* 23
l. cum in diverſis. ff. de relig. & ſumpti. fune. & ferè in terminis, hanc ſententiam tenet Caſtrenſis *conſ.374. lib. 2.* quatenus dicit, quod ſuppoſita conſuetudine, quæ viget in Cabodiſtria, quod tutores ſuperlucrentur fructus bonorum pupilli, non videt cur non debet etiam lucrari redditus inpræſtitorũ quos percipere debebat minor, ex inpræſtitis Venetiis factis. Et hac Pauli ratione motus hanc ſententiam in terminis tenuit Baeza *de decima, c.34. n.7. facit regula c. acceſſorium de reg. iur. in 6.*

Tertio, quia finis legis fori eſt, vt pro labore decima fructuum rerum minoris tutori præſtetur. Cum ergo pro labore tribuatur, & tutor etiam laboraverit adminiſtrando patrimonium extra vrbem & aliis in locis ſitum, neutiq; æquum erit, vt labor eius defraudetur. Maior namq; labor in adminiſtrandis bonis extra vrbem exiſtentibus, quam in aliis bonis, quæ ſita ſunt intra vrbem, verſatur. Et ideo cum Boetio tenendum erit. Pro cuius ſententia facit, quod dicit Pala. Rub. *in Rubr. de donat. inter vir. §.62. n.31.* quatenus affirmat, quod in quærendis lucris inter maritum & vxorem quæſitis, debet attendi conſuetudo domicilii mariti, etiam reſpectu lucrorum alio

in loco adquiſitorum. Idque tenet Bald. *conſ. 208. volum. 3. Ioan. Garcia de coniugali aqueſtu, nu. 146.* vbi alios pro hac ſententia refert.

SVMMARIA.

1 *Diviſio rei vbi ex legali diſpoſitione fieri debet, in duodecim partes ſit diſtributio?*

2 *Pars rei, ſi debeatur ex diſpoſitione legis vel teſtatoris, per verba numeralia, diſtributio facienda erit in partes duodecim, ſecus ſi legatum fiat per verbalia nomina, dicendo, lego Titio tertiam vel quartam partem talis rei, quia tunc in tres vel quatuor partes diſtribuitur, ita vt ſi tertia legetur, in tres partes dividatur?*

3 *Decima tutoris, an præſtari debeat de qualibet re minori adquiſita in ratione fructus, an verò in pecunia præſtari ſatis ſit?*

4 *Pars quotitativa alicuius rei, ſi ex legis vel hominis diſpoſitione præſtari debeat, non eſt de qualibet re deducenda, ſed iudicis arbitrio præſtanda erit.*

5 *Legitima licet filiis debeatur ex bonis omnibus paternis, non tamen de qualibet re deduci debet, ſed iudex arbitratur, qualiter diviſio facienda ſit.*

6 *Prælegatum tertii vel quinti, an de qualibet re deduci debeat, ad intellectum legis vigeſimæ Tauri?*

7 *Diſtinctio autoris circa fructuum deductionem, pro decima tutori ex bonis pupilli præſtanda.*

8 *Praxis, adhuc à calculatoribus in deductione decimæ tutoris obſervata.*

9 *Decima an ſit præſtanda tutori, deductis expenſis factis in fructibus colligendis pro rata?*

10 *Expenſum in fructibus pupilli redigendis, fructus ipſos minuit.*

11 *Tutor ſi mille quotannis ex fructibus pupilli recollexit, quotannis quæ centum ſolvit pro cenſu & annuo redditu ab ipſo minore debito, an adhuc integra mille decimare poſſit, nulla oneris facta deductione?*

12 *Inducta ad augmentum, non debent operari diminutionem.*

13 *Tutor reſpectu decimæ ex fructibus minoris deducendæ, an loco vſufructarij habeatur?*

14 *Tutor reputatur creditor minoris, reſpectu decimæ fructuum adquiſitorum (ex rebus pupilli.*

15 *Fructus dicuntur, deductis rei oneribus.*

16 *Vſusfructus fundi tributarij, ſi alicui legatus ſit, pro certo tempore, an talis vſufructuarius, tributa ſoluere debeat?*

17 *Decimam & expenſas exſecutionis, alguacelus an deducat, vbi bona non ſufficiunt exſecutata, pro ſatisfaciendo creditore, de principali, pro quo fuit facta exſecutio?*

18 *Onus rei venditæ, an debeat computari, in pretio pro æſtimanda decima gabellario ſolvenda?*

19 *Deci-*

19 *Decima alguacello debita pro exſecutione, an de illa pecunia tantumque ex venditione rerum pro exſecutione addictarum ſit debeatur?*

20 *Diſtinctio autoris, circa computationem decimæ faciendam, quando fundus venditus aliquibus oneribus eſt affectus?*

21 *Penſione ſuper beneficio Eccleſiaſtico impoſita, an beneficiatus & penſionarius pro rata, onera beneficio affecta, ſolvant?*

22 *Decima qualiter ſit deducenda per tutorem, ex fructibus pendentibus tempore ſibi delatæ tutelæ?*

23 *Maritus an habere debeat pro oneribus matrimonij, fructus pendentes in fundo vxoris, tempore contracti matrimonij?*

24 *Intellectus ad tex. in l. fructus pendentes. ff. de rei vendic.*

25 *Intellectus ad tex. in l. in lege Falci. ff. ad legem Falci.*

26 *Intellectus ad tex. in l. cætera. §. ſed ſi paravit. ff. de leg. 1.*

27 *Legatum factum per teſtatorem exſecutori teſtamenti, cenſetur factum in remunerationem laboris in exſecutione impenſi.*

28 *Pars aliqua dotis, ſi marito ab ſtatuto deferatur, & vxor marito legatum relinquat, an legatum imputari debeat in illa parte à lege vel ſtatuto marito delata?*

29 *Legatum factum tutori per patrem pupilli, an in decima debeat imputari?*

30 *Legatum factum a marito vxori, cenſetur relictum animo compenſandi cum arrhis a marito vxori debitis.*

31 *Legatum factum creditori per debitorem, quando animo compenſandi cum debito factum cenſeatur?*

CAPVT XXX.

Decima tutoribus præſtanda, qualiter ex fructibus minorum ſit deducenda?

IN duobus capitibus præcedentibus adnotavimus, quibus tutoribus & curatoribus ſeu aliis adminiſtratorib. & de quibus rebus decima fructuũ eſſet præſtanda, modo autẽ videre libet, *qualiter ſit per calculatores hæc decima deducenda, & cõputanda?* †Et licet ex legis diſpoſitione, vbi aliqua res in 1
partib. eſt dividenda, in duodecim partes diſtribui debeat, *vt in l. qui nõ militabat, & in l. interdũ. §. ſi pater, ff. de hær. inſti. §. hær. edu. is inſti. eo. tit.* Et in qualibet diviſione hanc regulam ſervandam eſſe tradidit Bartol. *in d. §. ſi pat*[illegible] *in l. codicillis, §. qui Semproniam. ff. de vſufructu lega.* In hac tamen decimæ [illegible]ctuum deductione, in decem tantum partes diſtributionem faciendam [illegible]to prout in decima Deo debita ſcripſit Abbas *in cap. cum homines, de dec*[illegible], vbi tenet, quod quando alicui de aliqua re decima eſt præſtanda, [illegible] in

duodecim, † ſed in decem tantum partes res dividi debet, idque eleganter voluit Bart. *in d. §. ſi pater,* vbi dicit, quod quando relinquitur alicui, pars alicuius rei per verba numeralia, vtputa duas vel tres partes talis fundi, iſte fundus diſtribui debet in duodecim partes. Secus tamen ſi legatum quotæ fiat, vtpote decimam, tertiam, vel quintam partem, quia hoc caſu in decem vel tres vel quinque partes (duntaxat) diviſio & diſtributio rei fiet, & in hoc ſemper erit attendendus communis hominum vſus loquendi, quia hic prævalet omni ſignificationi verborum, *vt tenet gloſſ. in l. liberorum, §. quod tamen Caſius, ff. de leg. 3. & in l. quod ſi nolit. §. quia aſſidua, ff. de ædil. edict. & ita tenet Gutier. de tut. lib. 3. c. 22. per totum.*

3 Quibus ſic † ad evidentiam præmiſſis, dubitari poterit, *an decima ſit de quibuslibet fructibus minoris deducenda, an vero ſufficiat quod in pecunia valor illius illi ſolvatur?* In qua difficultate Bart. *in l ſuus quoque, n. 10, ff. de hæred. inſtit.* in ea eſt ſententia, vt ſi ex diſpoſitione legis vel teſtatoris pars quotitativa alicuius rei alicui ſit præſtanda, non debeat deduci illa pars de qualibet re, ſed arbitrio iudicis diſtributio fiat. Quam ſententiam fundare nititur ex

4 tex. *in l. 2. C. quando & quibus quarta pars debeatur, li. 10.* vbi Bart. ſequendo gl. ibi affirmativè tenet, quod ſi alicui quota rerum debeatur, non debet illa quota de ſingulis rebus deduci, & eum ſequitur Bal. *in Rubr. ff. de rerum diviſio. Alex. in l. in quartam n. 6 ff. ad leg. Falci. Menoch. lib. 2. de arbit. caſu 162.* Pro qua ſententia facit, quia vbicunque pars aliqua bonorum legatur, licet talis pars ſit in obligatione, hæredi tamẽ ſuccurritur, vt ſuo arbitrio partem rei vel æſtimationem eius præſtet, *vt in l. non amplius. §. cum bonorum. ff. de leg. 1. & in l. fundi Trebatiani. ff. de vſufruct. lega.*

5 Rurſus † quia licet filiis debeatur legitima, in bonis parentum, non tamen eſt deducenda ex qualibet re particulari hæreditatis, ſeu ex qualibet ſpecie, ſed diviſio facienda erit, arbitrio boni viri, prius animadverſo an res commodam, vel incommodam diviſionem habeat *vt tenet Bald. Imol. Alex. in l. Marcellus. §. res quæ, n. 10. ad Trebell. Baeça vbi ſup. n. 7. Menoch. caſu 163, n. 22.* loquendo in deductione quartæ Trebellianicæ, & *caſu 164.* loquendo deductione Falcidiæ.

6 Verum † adverſus prædictam ſententiam vrget text. *in l. 20. Tauri,* vbi caſu, quo quis melioratus fuerit in tertio vel quinto bonorum, ex qualibet hæreditaria re, tertium vel quintum deducitur, vt patet ex ipſa lege, ibi. *En la parte de la hazienda que el teſtator dexare.* Ex hoc tenent ibi communiter ſcribentes, Baeza *vbi ſupra n. 2. Lara de alimentis §. ſi mater, nu. 58.* vbi tenet hanc deductionem faciendam fore, ſecundum antiquum ſtylum Curiæ, qui vſu forenſi iam diu receptus fuit: & hanc ſententiam ſequitur Gutier. *de tut. cap. 40. n. 3.*

Pro

Pro concordia tamen prædictarum opinionum, diſtinguendum arbitror, an fructus per tutorem recollecti de bonis pupilli, ſint ſtantes, & tales quod † in partes diviſi nullum incommodum adferant minori, & hoc caſu 7
ex ipſiſmet fructibus decima, de qua agimus, deducenda erit, veluti ſi fructus conſiſterent in grege, tritico, vel oleo, & ſimilia. Cum ergo hoc caſu pars tantam vti, ita rem habeat reſpectu partis, quantam totum reſpectu totius ex ipſiſmet fructibus deducenda erit, neque ſufficit vt æſtimatio illorum fructuum tutori detur, ex dict. *l. fori.* ibi. *Mantengalos de los fructos, y tome el diezmo para ſi.* Quo fiet, vt ſi minor haberet tempore redditæ rationis, mille amphoras vini ex fructibus vinearum recollectas, decima illarum in vino & non in æſtimatione petere poſſit, quia decima fructuum, ſtatim quod fructus ex bonis minoris recolliguntur, ipſi tutori ipſo jure adquiruntur, ex dicta. le. fori diſpoſitione. Si tamẽ ſalva rei ſubſtantia decima deduci non poſſet, veluti quando † ex equabus minoris duo vel tres equi producti ſunt, ſuf- 8
ficit vt æſtimatio decimæ valoris talium equorum ſolvatur ita diſtinguit Tellus Ferdinandus *in d. l. 20. Tauri. nu. 7.* Aliter tamen ſe habet communis fere totius regni praxis. Solet namque per calculatores fieri cumulus omnium fructuum, tàm præſentium & exſiſtentium, quàm conſumptorum, & his iuſto prætio æſtimatis, deducunt decimam totius æſtimationis, & hanc vel adiudicant tutori, vel ſi debitor appareat, quod illi pertinet, in calculo recipiunt. Sed iudicio meo hoc non deberet fieri abſque voluntate & conſenſu tutoris vel curatoris, ſaltim reſpectu fructuum adhuc exiſtentium, cum prædicta lex fori expreſsè dicat, quod recipiat decimam fructuum. Pro qua ſententia facit doctrina Bart, *in l. eum qui in fine principij. ff. de his quib. vt indign.* vbi tenet, quod quando alicui debentur fructus, non poteſt compelli, vt æſtimationem recipiat, maximè vbi fructus extant. Pluraque pro hac ſententia congerit Baeza *de decima. cap. 32. nu. 2. cum ſeqq.* vbi plura pro hac opinione recenſet fundamenta.

Vlterius dubitatur, † *An hæc decima fructuum tutori debita præſtari debeat* 9
deductis expenſis ? Et quidem quæſtio iſta difficillima viſa fuit Baetio *in ſuo tract. de decima tutoris, cap. 29. per totum.* vbi poſtquam multa hinc inde aggregavit, tandem in ea reſidet ſententia, vt expenſæ deduci non debeant, hancque iuris inſtitutis magis congruere, affirmativam verò maiori æquitate fulciri aſſeveravit, & hanc æquitatem probare conatur Barboſa *in l. fructus. n. 21. ff. ſolut. matrim. Gutier. de tutel. lib. 3. c. 37. n. 2. latiſſimè.*

Contrariam tamen ſententiam, imo quod neque iure, neque æquitate negativa ſententia fulciri poſſit, tenet Ioannes Garcia *de expenſis. cap. 1. nu. 20. cum tribus ſequentib.* & quia vterque (ſuis in locis) & argutè & eruditè lo-

quitur, reſecatis ſuperfluis, ego meam ſententiam hac in re proponere de-
crevi. Et in propoſito dicendum exiſtimo, quod tutor decimam partem
expenſarum in colligendis & curandis fructibus, ſibi imputare debeat, alias
verò novem partes minori imputentur. Conſidero namque hos minores
& tutores, inſtar duorum ſociorum ſe habere, quorum alter operam, alter
pecuniam tantum ponit, & in ſocietatem confert. Vnde cum hoc caſu, &
in omnibus aliis, in quibus expendendum venit, ratione colligendorum fru-
ctuum, quilibet pro parte lucri expenſas ponere teneatur, *l. Mutius. ff. pro
ſocio l. non amplius ff. de l. 1.* & nullus ſit caſus, qui hoc genus deductionis im-
pediat, vt *in l. ſumptus qui ff. famil. herc. ſcund.* & cum non dicatur fructus, niſi
deductis expenſis, *vt in l. quod fructibus. ff. de vſur. ibi, Quod in fructibus re-*
10 *digendis expenſum eſt, non ambigitur, ipſos fructus diminuere debere.* Si † alter
ſocius decimam partem lucri ſive fructuum reportare debet, illi etiam de-
cima expenſæ attingere debebit: ſiquidem ratione expenſarum fructus et-
iam diminuuntur, & ſic erit intelligenda prædicta *l. 2. fori, ibi, Mantengalos
de los fructos, y tome el diezmo para ſi, por ſu trabaio.* Et ita in puncto conclu-
do, quod decima præſtari debeat tutori vel curatori, & ſimilibus deductis in
computione expenſis pro rata decimæ quæ illi tribuitur, & prædictam rati-
onem adduxit Baeza *d. c. 27. n. 7.* quæ mihi ſatis vrget.

11 Sed modo pone, quod ſuper bonis & patrimonio pupilli, erat impoſitus
& conſtitutus annuus redditus de centum, & ex fructibus dictorum bono-
rum vel redditibus, colligebantur ducentum quotannis, dubium erit an tu-
tor decimam deducere poſſit de illis ducentis, quæ ipſe ex bonis pupilli per-
cepit, an verò de ſolis illis centum, quæ ſuperſunt, deductis oneribus patri-
monio pupilli adjunctis? Et dicendum videtur, quod illa ducenta decima-
re poſſit, ſiquidem ipſe laboravit in collectione eorum: Lex enim fori, de
qua agimus, pro labore à tutore impenſo in recolligendis fructibus mino-
ris, & aliis oneribus adminiſtrationi annexis, decimam fructuum huic tuto-
ri conceſſit, non habito reſpectu ad onera rebus pupillaribus annexa. Quin-
imò & vltra recollectionis laborem, alius labor tutori accreſcit ſcilicet in
12 ſolvendis debitis minoris patrimonio injunctis. Aucto igitur labore non
deberet decima diminui quia inducta ad augumentum non debent operari
diminutionem, *vt in clement. exivi de paradiſo, & ibi Cardinalis de verboſi. gni.
Albertus Brunus in tract. de augmento. & diminu. Concluſione 6. n. 1.*

Secundò pro hac ſententia facit, quia tutor reſpectu decimæ inſtar vſuſ-
13 fructuarij habetur, vtpote, quia † pro labore quotam fructuum percipiat.
Igitur cum vſufructuarius fructus integros fundi percipiat, non deductis o-
neribus rei *vt notat Bart. in l. fin. per text. ibi, n. 2. & in l. generali. §. fin. ff. de
vſu-*

vſuſruct. eodem modo tutor vel curator ratione æris alieni à minore vel ſuper eius bonis debiti, nullam diminutionem decimæ fructuum habere debebit.

Tertiò, quia iſte tutor loco etiam creditoris habetur, reſpectu eius quod 14
pro labore habere debet, ſed debitum vnius creditoris non diminuitur, ratione alterius debiti, vbi bona debitoris vtroq; creditori ſufficiunt, ergo neque decima tutori debita pro labore, diminuenda erit, aliis inſtantibus creditoribus pupilli.

Quartò quia licet verum ſit, quod fructus dicantur deductis expenſis, *vt* 15
ſupra latè probavimus, ex tex. in l. quod in fructibus, ff. de vſur. tamen nulla lege cautum habemus, quod fructus dicantur deductis rei oneribus. Pro quibus fundus, vel dominus fundi tenetur, non autem tenetur vſufructuarius, *vt in Auth. de collato. §. nullus, & in l. litibus in fine. & in l. hi penes, C. de agricol. & cenſi. libr. 11. Octavian. Oſaſcus Deciſione 73. nu. 3.* Differunt namque multum expenſæ fructuum, & onera rei, & ideo à ſeparatis illatio fieri non debet, *vt in l. fin. ff. de calumnia & capit. 2. de translat. prælato.* Et pro hac ſententia eſt tex. phœnix in iure *in l. qui concubinam §. qui ortos ff. de leg. 3.* quo cavetur, vt ſi alicui legatus ſit vſusfructus alicuius fundi tributarii, vſufructuarius integros fructus percipiat abſque deductione & ſolutione tributi, quia eius ſolutio competit domino fundi tributarii vel eius hæredi. Et † pro hac 16
concluſione facit ſententia Rebuff. *in conſtitu. regni Francorum titulo de literis obligato artic. 2. gloſſ. unica n. 8.* quatenus tenet, quod † decima ſive expen- 17
ſæ exſecutionis debent deduci pro exſecutoribus, etiamſi non ſuperſint bona, ex quibus creditori ſatisfieri poſſit, Et eum refert & ſequitur Avend. loquendo in decima exſecutoris, *2. part. de exſequend. mand. c. 17. nu. 10. verſ. & quod expenſæ.* Pari igitur ratione tutor integram decimam percipiet de fructibus rerum pupillarium, etiamſi ea deducta, non ſuperſint fructus, ex quibus minor poſſit alimentari.

Contrariam tamen ſententiam tenet Baeça *de decima tutor. cap. 27. nu. 9.* cum aliquibus ſequentibus. Arguit namque à legitima filio debita, quæ tamen ære alieno minuitur, *vt in l. Papinianus. §. quarta. ff. de inoffic. teſta.* maiori ergo ratione in decima tutoris hoc ipſum dicendum erit, cum adverſus ius commune lex fori fuerit conſtituta, *& eum ſequitur Ioan. Gutierrez lib. 3. de tutel. ca. 34. num. 3.*

Secundò movetur, ex regula tex. *in l. Mutius, ff. pro ſocio.* vbi illud tantum ratione lucri ſociis communicatur, quod supereſt deductis expenſis & ære alieno.

Tertiò movetur ex doctrina Bald. *in l. non amplius, ff. de leg. 1.* quatenus 18
dicit

dicit, quod ſi ex quacunque re decima ſit ſolvenda, ſi res hæc vendita, ſolutioni alicuius annui redditus ſit affecta, hoc onus non debet computari in pretio, pro decima deducenda, ſed prius onus erit deducendum, deinde ex reliquis decima præſtabitur.

Quartò fundatur ex doctrina Avendanni, *vbi ſupra*, quatenus tenet, quod
19 decima † exſecutori debita deduci debet inſtar pecuniæ, quæ parti exſecutori ſolvitur, quam ſententiam tenuit etiam Mexia *in pragmat. panis concluſ. 2. num. 94.* vbi plura alia ad corroborationem huius ſententiæ adducit, cui ego addere audeo, quod hæc decima alguacelli deduci debet tanquam expenſa in re vel quantitate debita facta, quæ omni caſu deduci debet. Nullus enim eſt caſus, qui hoc genus deductionis impediat, *l. fundus qui. ff. fami. herciſcundæ.*

20 In hac tamen difficultate, iudicio meo diſtinguendum foret. Aut enim penſio ſolvenda, venit præſtanda, pro fructibus, qui ex fundo colliguntur prout ſolvit emphyteuta & ſimiles, & hoc caſu ſolutio talis penſionis ad dominum proprietatis ſpectat, ita vt vſufructuarius huius rei emphyteuticæ, ad nihilum teneatur. Aut penſio ſive onus rei ſolvi debet de ipſiſmet fructibus, & hoc caſu vſufructuarius pro rata vſusfructus, quem percipit, ſolvere onera rei erit obnoxius. Quam diſtinctionem colligo ex his, quæ notat Accurſius *in dict. §. qui ortos, quem ſequitur Bart. additio. in l. vſusfructus la 2. verbo vſusfructus ff. de vſufructu, & eam tenet Lara de alimentis §. ſed ſi filius, n. 36.* Ex qua diſtinctione dicendum erit, quod ſi minor teneretur aliquid quotannis ſolvere ex fructibus ſui patrimonij, proculdubio vera ſit ſententia ex Baetio ſupra relata. Si tamen vniverſum patrimonium minoris, ex cuius bonis fructus percipiuntur, ſit hypothecatum alicui añuos redditus ſolvendo, vel præſtationi annuæ, pro dicendis aliquibus anniverſarijs, tutor poſſit decimare omnes fructus collectos ex talibus bonis, dummodo in omni eventu minor ex huiuſmodi fructibus alatur. Hoc enim fuit præcipuum legis fori intentum, vt capitale minoris eſſet ſemper intactum, vt patet ex eius verbis, ibi, *Mantengalos de los fructos, y tome el diezmo para ſi.* Quod & in Francia, & Cabodiſtriæ provincia, hoc ipſum ſolum attenditur, vt capitale ſive patrmonium pupilli ſit in columne, tempore redditæ rationis, vt *ſupra ca. præcedenti in principio* oſtenſum eſt.

21 Ex qua reſolutione colligitur, quod ſi † beneficium eccleſiaſticum affectum ſit onere aliquid ſolvendi, vel patrono, vel alicui, aliquam partem fructuum debeat non ſolum proprietarius, verum & penſionarius pro rata fructuum ſibi attingentium, huic oneri ſit obnoxius *vt in c. conſtitutus de religioſ. domib.* Et hanc concluſionē latè proſequitur Decius *conſil. 156. Caſſaneus*

neus in conſuetud. Burgund. Rubrica 4. §. 6. num. 7. verſi. & ſuper Gigans in tractat. de penſio. quæſtione 38. Rebuff. de pacificis, poſſe. 70. nu. 120. Tiraquell. de primogen. quæſtione 75. num. 10. Albarus Valaſcus de iure emphiteo. quæſtione 17. nu. 9. vbi huiuſmodi ſententiam dicit notabilem ad deciſionem cauſarum. Idque ſine dubio procedere, niſi aliud ſuadeat longa & inveterata conſuetudo, in materia decimarij, à ſummo Pontifice Regi noſtro Philippo conceſſi. Concludit namque quod Rex noſter, pro rata illorum fructuum, quos percipit, teneatur contribuere in oneribus tali beneficio iniunctis. Si tamen ille, in cuius favorem penſio conſtituitor, evitare velit ſimilem contributionem conſultius faciet, ſi in bulla penſionis hanc clauſulam inſeri faciat, ſcilicet quod illam penſionem Papa concedit, liberam ab omni penſione, collecta & tributo impoſito, ſive imponendo, & ita practicatum fuiſſe per curiales peritos teſtatur Ioannes Garcia *de expenſis c. 11. n. 58.* Alias enim dubium non erit, quin tam erit beneficiato, quàm penſionario, pro rata fructuum, quos ex beneficio percipit onus indictum contingat. Et hanc ſententiam fovet nimis deciſio tex. *in l. 20. tit. ſi par. 3. ibi. Debe a pechar cada vno communal mente por lo que le viniere*: Hinc etiam infertur intellectus ad tex. *in l. hactenus & in l. ſi pendentes, §. ſi quid cloacarij, ff. de vſufruct.* ſic etiam venit intelligendus tex. *in l. 12. tit. 31. par. 3.* ibi. *E ſi diezmo o otro tributo, o pecho alguno viniere à ſalir de la coſa en que le otorgaren el vſufructo, el lo deve pagar del fructo que li enare ende.* Debet enim intelligi cum diſtinctione, de qua ſupra.

Vlterius controverti poterit, *qualiter tutor deducere debeat decimam ex fructibus tempore delata tutelæ pendentibus, in terris vel vineis, ſive hortis minoris?* Et dicendum videtur, quod nullam ex illis decimam deducere poſſit, ſed integraliter ad ipſum minorem pertineant, prout pertinent fundi, in quibus pendent fructus, cum fructus pendentes pars integralis fundi cenſeantur, *vt in l. fructus pendentes, ff. de rei vendi.* Pro qua concluſione facit ſententia Alberi. *2. par. ſuorum ſtatutorum, quæſt. 226.* vbi tenet, quod fructus maturi tempore, quo finitur vſusfructus non pertinent ad hæredem fructuarij, ſed omnino cedunt domino proprietatis. Rurſus, quia licet hæres lucretur fructus hæreditatis, ita vt eos in Falcidiam imputare non debeat, *vt in l. ratione ff. ad leg. Falci.* tamen vbi fructus iam erant maturi tempore mortis teſtatoris, hæres illos non lucratur, ſed eos, prout alias res hæreditarias reſtituere tenetur fideicommiſſario, & ſic pro Trebellianica vel Falcidia deducenda imputantur, *vt voluit Iacobus de Arenis in l. ſi quis bonorum, ff. de lega. 1. quem ibi ſequuntur Bald. Alexan. & Iaſon.* Et hanc ſententiam tenent plures alii relati à Menoch. *de arbitrar. caſu. 252. lib. 2.* Et hanc ſententiam in terminis tutatur Baeça pluribus alijs fundamentis adductis *in tract. de decima. cap. 28.* vbi 22

Iii indu-

indubitanter tenet, quod ex fructibus pendentibus nullam tutor deducere poſſit partem.

Sed prædictis non obſtantibus, affirmativa ſententia magis emulcet, ſcilicet, quod ſaltim pro rata laboris impenſi in illis recolligendis, decimam habere debeat. Lex enim fori, habet reſpectum ad laborem (dumtaxat) in colligendis fructibus impenſum, prout ad laborem in ſeminandis, curandis, & conſervandis adhibitum. Cum ergo tutor in dictis fructibus recolligendis laboraverit, certo tempore añi, pro illius temporis rata, decimam etiam deducet: quia æquum non eſſet, quod illius labor vllo tempore vacuus eſſe tam mercede. Laboris namque ſui ſtipendium quilibet accipere debet, *ita Lucæ, capit.10.* Rurſus quia, *vt habetur Deuteronomio.cap.25.* bovi trituranti os alligari non debet. Proportionabiliter enim ad laborem lucrum præſtari oportet, prout loquendo in ſocijs mercatoribus tenet Conradus de contractibus, vbi dicit, quod mercatores poſſunt aliquid lucrari proportionabiliter ad ſuas occupationes, quas habent, tranferendo & exponendo merces ad commune forum, cui adſtipulatur, quod dixit Apoſtolus *1, ad Corinthios,* vbi vnuſquiſque ſecundum ſuum laborem mercedem recipiet, facit etiam text. *in l.Seio amico.ff.de annuis lega.ibi. Quia labor & pecunia diviſionem recipiunt.*

Rurſus pro hac ſententia facit, quia ſi vxor tradidit marito fundum cum fructibus in illo pendentibus, maritus pro rata laboris impenſi in illis colligendis, ratam etiam fructuum ſibi acquirit, *vt in l. divortio in principio. ff. ſolut. matrim.* Quam concluſionem ibi deducit Pau. qui eam dicit menti tenendam & eum ſequuntur ibi Cuma. Alex. & Iaſon. Scopus namque huius præmij marito ſcilicet, & tutori à lege præſtiti, eſt labor, quod ab vtroque impenditur in colligendis & conſervandis ac diſtrahendis huiuſmodi fructibus, & onus alimentandi pupillum ſive vxorem, *vt in l.pro oneribus.C.de iure dotium, & in d.l.fori.* Et hanc ſententiam etiam tenet Gutierrez (poſt hæc ſcripta viſus) *in tract.de tut.lib.3.c.39.n.13.& c.41.per totum,* vbi agit, àn tutori debeatur decima totius anni, in quo deceſſit, etiam ſi nondum totus annus ſit lapſus.

Et tenendo iſtam ſententiam non obſtat tex. à Bactio pro contraria ſententia adductus ex dict. *l. fructus pendentes,* quatenus probat, quod fructus pendentes in fundo tempore ſententiæ cedunt ei, in cuius favorem ſententia lata fuit, eo quod pars fundi reputetur: quia dupliciter reſponderi poterit, primo quod non propriè pars fundi reputatur, ſed impropriè, cùm tex. ipſe dicat, quod videtur pars fundi. Illud enim verbum *videtur* denotat improprietatem, *vt in l.naturaliter.ff. de acquir.poſſe.* Vel ſecundo & melius reſpon-

ſpondetur, quod illi fructus pendentes non cenſentur pars fundi integralis, numeralis, vel quotitativa, ſive prædicamentalis, ſed eſt pars quædam integralis reſpectiva, habito reſpectu ad præſentem eiuſdem fundi ſtatum, ad hoc ſcilicet, vt petitor in reſtitutione fundi, & fundum & pendentes fructus percipiat, quos ex natura rei vendicationis habere debet, & ita declarat Covar. *lib. 1. Varia. c. 3. n. 2. c. 15. n. 1.*

Neque † etiam obſtat quod fructus maturi augent hæreditatem, vt in *l. in lege Falcidia*, pro contraria opinione à Baetio adducta, quia ille tex. loquitur, vbi agitur de deductione Falcidię, quo caſu quilibet fundus hæreditarius, vel vniverſa hæreditas iudicatur & æſtimatur ſecundum præſentem ſtatum, tanquam vnum corpus integrale ad hoc vt Falcidia vel Trebellianica deducatur ex ipſiſmet rebus hæreditariis, in quibus colendis vel beneficiandis ne vtique hæres laboravit. Vnde periniquum eſſet, vt perciperet hæres fructus, quos non laboraſſet: qui enim non laborat non manducat. 25

Neque † etiam oberit aliud fundamentum, à Baetio adductum, in quantum dicit quod fructus de proximo recolligendi, habentur pro recollectis ex text. *in l. cætera §. ſed ſi paravit, ff. de leg. 1.* quia regula illius text. ſimpliciter & abſolutè ſumpta, non eſt vera, *vt ex multis oſtendit Palatius Rubeus in Rubrica de donation. §. 38. per totum, & maximè n. 11.* vbi diſtinguit, an ſimus in favorabilibus, vel odioſis. Quinimo & ſi quis vendiderit fundum fructibus pendentibus & iam maturis, non habebũtur pro recollectis, ita vt venditori cedant, ſed pro rata emptori & venditori accedant, niſi aliter actum ſit inter partes. Et hæc eſt vera & communis ſententia, *vt eleganter oſtendit Ioſeph. Ludovicus deciſ. 79. per totam.* Ex quibus concludo, quod cùm in caſu, de quo agimus, ſolum atteneatur ad laborem tutoris vel curatoris, ſi in fructibus colligendis, conſervandis, & diſtrahendis laboravit, omnino pro rata eius, quod laboravit, decimam habere debeat, ex ſupra relatis. 26

Præterea & in propoſito dubitabitur, *an ſi pater pupilli, tutori quem filio ſuo conſtituit, aliquid legavit, illud legatum debeat in decimam imputari?* Et dicendum videtur, quod debeat imputari, eo quod animo compenſandi cum decima (ex diſpoſitione legali debita) conceſſum videatur, ex doctrina Angeli *conſ. 163.* vbi tenet, quod ſi teſtator exſecutori ſui teſtamenti aliquid reliquit, videtur relictum in ſatisfactionem laboris in exſecutione teſtamenti impendendi. Et eandem ſententiam tenet Alexand. *in l. 1. n. 4. ff. de leg. 2.* & eorum ſententia ſuffragatur ex doctrina Alberici, Bartol. & Alex. *in authent. præterea. C. vnde vir & vxor.* vbi Salyc. & Iaſ. ſimul affirmant, quod ſi † ex diſpoſitione ſtatuti, ſuperſtiti coniugi pauperi, quarta bonorum coniugis prędefuncti debeatur, ſi moriens aliquid ſuperſtiti legaverit, debet tale lega- 27 28 29

 tum

tum in quartam ſibi debitam imputari. Et hanc eandem ſententiam tenent Alexand.& Imol.*in l.ſi cum dotem.§ ſi pater.per text.ibi.ff.ſolut matrimon.*facitque doctrina Roderici Suarez *in tit.de las arras.n.36.verſ.item in debitore.*
30 vbi dicit, quod † legatum vſusfructus vxori à marito relictum, cenſetur factum animo compenſandi cum arrhis, donatione propter nuptias, & alimentis anni vidualis, ſive etiam cum veſtibus lugubribus, & cum omnibus aliis, quæ vxori debebat, ex diſpoſitione legali, ſtatutaria, & conſuetudinaria, Et hanc ſententiam ſequitur Franciſcus Marcus *deciſ.819.1.part.Caualcan.de vſufructu mulieri relicto.n.52.Simon de Pratis in tract. vltim. voluntat. lib. 4. dubit.6.& conſil.182.Covarruvias in cap.officij.de teſtamentis,nu.8. & 9. Tellus Ferdinandus, Gomezius, & Palatius Rubeus in l.16. Tauri. Gregorius Lupus in l.8.tit.6.par.6.gloſſ.uerbo,l.finca.& in l.16.tit.9.part.6.Peralta in l.Lucius.de lega.,2.n.fi.Baeça de non meliorandis filiabus.c.20.per totum.Palatius Rubeus in repetit.rubr.§.27.Matienco in l.7.tit.8.gloſſ.1.lib.4.recopil. Afflict deciſ.44.per totam.& deciſ.138.Galdenſis de arte teſtandi,tit.6.cautel.5.Campetius de dote, 1.part.quæſt.36.Boerius deciſ.9.& 92.* Et loquendo in individuo noſtræ quæſtionis, hanc ſententiam tenet Baeça *de dec.c.5.n. 21.* vbi expreſsè dicit, quod legatum relictum à patre minoris eidem tutori, cum decima ex diſpoſitione legali ſibi debita compenſari debet, ita vt tanto minus tutor ex fructibus & redditibus minoris recipiat, quantũ ex cauſa legati à patre ſibi relicti percipit Et ita tenet etiam Gutierrez *de tu.li.3.c.5.n.9.* ſub certis tamẽ declarationibus.

Prædictam tamen Baetij ſententiam veriſſimam reputo, vbi ex coniecturis, vel alio modo conſtitiſſet, eam fuiſſe patris voluntatem, vt cum decima compenſaretur.

Secus tamen, ſi non apparetur de tali voluntate: hoc enim caſu magis cenſetur legatum, vt alliciat illum ad melius adminiſtrandum bona & patrimonium filij. Regula namque ſupradicta, qua cavetur, quod ſi debitor
31 ex diſpoſitione legati, legatum † aliquod ſuo creditori reliquerit, intelligitur factum legatum animo compenſandi cum debito, locum habet, quando ipſe debitor legat. Sed in noſtro caſu non debet decimam pater, ſed filius, & quando hæres eſt debitor, legatum à teſtatore creditori hæredis factum, neutique cum debito hæredis compenſatur, vt notat Abb.*in d.cap. officij, num. 4.* & ibi eum ſequuntur Anton.de Butrio, & Imol.Iaſ.*in d.authent. præterea.n.20.C.vnde vir & vxor.* idque mutata opinione, tenet idem Baeça *vbi ſupra, nu.39.* vbi primam verum intelligit, quando eam fuiſſe patris voluntatem conſtiterit, quod animo cum decima compenſandi legavit: alias ſecus, ibique ad argumenta pro contraria parte adducta argutè & eruditè (ſuo more) reſpondit.

Hacte-

Hactenus in tribus capitulis præcedentibus aliqua, quæ ex tractatu de *decima tutoris* (eleganter à Baetio compoſito) deduximus, huic noſtro tractatui applicavimus, quæ frequentius in cauſſis ratiociniorum verſari & agitari ſolent. Qui tamen latius & diffuſius videre omnia ad decimæ materiam pertinentia affectaverit, ipſum legat, quia plura vtiliſſima & ſcitu digniſſima ad ſaturitatem congeſſit, quæ omnia noviſſimè tranſcripſit Ioan. Gutier. *in tracta. de tut. 3. p. per totam.*

SVMMARIA.

1. *Rationes privatim diſpunctæ & calculatæ, quando exſecutioni mandari poſſint?*
2. *Rationes privatim diſpunctæ, inſtar privati inſtrumenti habentur.*
3. *Inſtrumenta privata interim quod in iudicio (præſente tabellione) non recognoſcuntur, minimè exſecutioni mandantur.*
4. *Confeſſio reliquorum facta ab adminiſtratore, vel alio debitore coram tabellione, nihil nocet confitenti.*
5. *Rationes privatæ parte reliquata recognitæ in iudicio, vel in pactum deductæ, exſecutioni mandari poſſunt, inſtar ſententiæ, vel inſtrumenti publici & guarentigij, etiamſi à judice non ſint approbatæ.*
6. *Rationibus privatis coram iudice productis, quid à iudice ſit petendũ, quidve ipſe providere debeat?*
7. *Exſecutio liquidi an propter illiquidum retardetur?*
8. *Praxis in exſecutione rationis, de mandato iudicis diſpunctæ, per calculatores à partibus nominatos.*
9. *Rationes diſpunctæ per calculatores à partibus electos, in eo quod ſunt concordes, & à iudice cõfirmantur, an ſemota appellatione exſecutioni mandentur?*
10. *Iudex delegatus pro exſecutione, & liquidatione alicuius cartæ exſecutoriæ, an priuſquam rationes exſequatur, illas approbare debeat?*
11. *Exſecutio liquidati virtute ſententiæ quæ in rem iudicatam tranſivit, in ipſamet ſententia quæ exſecutioni mandari debet fundatur.*
12. *Condemnatus ad reddendum rationes, virtualiter eſt condemnatus, ad ſolutionem reliquorum.*
13. *Condemnato adminiſtratore, adhoc vt rationem reddat, reliquis apparentibus, abſq; alia nova condemnatione pro illis exſecutari poteſt.*
14. *Gerundium in oratione appoſitum, inducit conditionalem diſpoſitionem.*
15. *Conditio ſi in ſpecifica forma non adimpleatur, reddit actum nullum.*
16. *Forma dat eſſe rei.*
17. *Liquidationis articulus, cauſſæ cognitionem (ſaltim ſummariam) requirit.*
18. *Fidejuſſor qui præſtari debet in exſecutione reliquorum, an debeat præſtari antequam præceptum de exſequendo profiteatur à iudice.*

19 *Sententia eſt nulla, ſi omittantur ea quæ ſunt ordinis.*
20 *Ordine legis omiſſo, ordinabile vitiatur.*
21 *Rationes parte abſente diſpunctæ, an aliquo caſu exſecutari valeant?*
22 *Sententia lata contra adminiſtratorem poſiti, vel annonæ frumentariæ, adhoc vt rationes reddat, an ratione facta eo non citato, ad reliquorum exſecutionem jure procedi poſſit?*
23 *Exſecutio fieri poteſt abſque ſtrepitu, & figura iudicij, vbi notoriè de debito conſtat.*
24 *Dictio mox, quid importet in jure.*
25 *Confeſſi & convicti damna, recolliguntur.*
26 *Triticum ex publico horreo vel poſito vſurpatum, an aliquo incremento reſtitui debeat, ipſi poſito vel horreo publico.*

CAPVT XXXI.

Rationes legitimæ diſpunctæ & calculatæ, qualiter, & quando exſecutioni mandari poſſint?

1 RAtiones, de quibus agimus, dupliciter fieri ſolent. † Aliquando namque inter privatos (vt aiunt) parietes ab ipſiſmet partibus accerſitis amicis diſpunguntur: aliquando etiam per modum iudicii contentioſi, & præcedente ſententia (qua iubetur, vt quælibet ex partibus litigantibus, ſuum rationalem nominet) ad calculandum, & ideo operæ pretium erit, vt de forma exſequendi huiuſmodi rationes, nonnulla animaduertamus. Et inprimis videndum erit, de rationibus bonorum Reipublicæ privatim diſpunctis. Et in propoſito dicendum erit, quod ſi per privatos calculatores diſpungantur, & quantum ſit reliquum finale appareat, etiamſi coram tabellione à partibus fuerint ſubſcriptæ, & approbatæ, adhuc exſecutioni mandari non poterunt, donec coram iudice à partibus fuerint productæ, & recognitæ, *vt voluit Bal. conſ. 134. vol. 3. quem refert & ſequitur Nic. Boer. deciſ. 295. n. 14. Aviles in c. præto. c. 30. gloſſ. verbo, faga pagar, Parladorus lib. 2. rer. quotidia. cap. final. prima parte §. 6. num. 1.* vbi tenent, quod huiuſmodi privatæ rationes, tunc demum exſecutioni mandari poterunt, quando partes iam illis acquieverint, easve coram iudice probaverint. † Nam etſi extra
2 iudicium approbentur (etiam præſente tabellione) adhuc niſi in iudicio fuerint recognitæ: exſecutioni mandari non poterunt, eo quod interim quod rationes privatim diſpunctæ, non regcognoſcuntur à partibus in iudicio, inſtar privati inſtrumenti habentur, cum † huiuſmodi privatis inſtru-
3 mẽtis nulla fides adhiberi debeat, donec in iudicio fuerint recognita, *vt in l. inſtrumen-*

*ſtrumenta domeſtica.C.de fide inſtrum.& in l. 5.tit.21,lib.4.Recopilation.*idq́ue
in terminis noſtris firmavit Bart. *in l. inſtar, num.16. C. de iure fiſci, lib.10.* vbi
dicit quod confeſſio facta à parte apud tabellionem officij, nihil nocet con-
fitenti, etiamſi confiteatur, ſe in quantitate per calculatores declarata, eſſe
reliquatum.† Et in terminis dixit Bartol. *in l, inſtar. numero 16. C. de iure fiſci,* 4
libro 10. quod & ſi pars reliquata, confiteatur, ſe debitorem eſſe de reli-
quis, apud tabellionem officij, adhuc exſecutioni reliqua mandari non poſ-
ſint, niſi in iudicio rationes fuerint productæ, & à parte reliquata recognitæ.
† Secus tamen, ſi in contractum huiuſmodi rationes & reliqua tranſiiſſent. 5
quia hoc caſu, vt quilibet alius contractus exſecutionem mereretur, *vt tenet
Girondus de Gabellis, ſecunda parte §. primo, numero decimo nono, Gutierrez
in practicis, lib.1. capitulo 37. num.2. Azevetus in l.22. tit. 6. libro 3. recopilat.
Caſtellus à Bobadilla in Politica præto. libro 5. capit.4. num.84. Parlador. lib.2.
rerum quotid. Cap. fin. 1. parte, §.6. num.1.* Pro qua ſententia adducit text. *in l.
1. §. præterea ff. de contrario & vtil. indi. tute.* ibi, *Sed ſi reprobata eſt hæc repu-
tatio, & acquievit, non debet iudex contrario iudicio id reſarcire.* Pro qua
ſententia facit, quia actus alioqui nullus, confirmari poteſt, ſi partis illi ac-
cedat conſenſus, *vt tenet gloſſ. in l. 2. C. communia vtriuſq; iudicij.* idq́; tenet
Bobadill. *vbi ſup. verſ. como tambien.* † Confectis igitur huiuſmodi priuatis
rationibus, ſi pars quæ alteram reliquavit, petat, vt calculatores illas coram
iudice producant, & illis productis rurſus petat à iudice, vt parti reliquatæ
præcipiat, vt iuret, an in tanta quantitate fuerit reliquata. Quod ſi ita rem ſe
habere declaraverit, & pars, cui reliqua debentur, exſecutionem talium ra-
tionum petierit, inſtar inſtrumenti privati recogniti ad petitionem credi-
toris exſecutio fieri debet. Si verò pars reliquata ſe gravatam dicat in ratio-
nibus & à calculis appellaverit, appellationi deferendum erit, *vt voluit gloſſ.
in auth. de ſanctis Epiſcop. §. œconomos, verbo repetitionem,* niſi in caſu, de quo
ibi, & ſimilibus, in quibus ſpeciali ratione, ſcil. cultus divini non minuendi,
ſemota appellatione, ad exſecutionem privatarum rationum proceditur, vt
patet ex text. ibi: *Non enim concedimus prædictis perſonis, pro memoratis cau-
ſis, ante examinationem & exactionem debiti, proprios Epiſcopos declinare, &
ad alia venire iudicia.* Vbi Bart. dicit, nota hic caſum ſpecialem, in quo pen-
dente appellatione, mandatur ſententia exſecutioni, Regulariter tamen
contra. Et hæc eſt concors omnium ſcribentium ſententia.

Si verò pars reclamaverit, & rationes revideri per alterum calculatorem
affectaverit, alius rationalis ad revidendum rationes eligitur, & nominatur
per iudicem, ac demum, quod iſte probaverit, iudex confirmabit, & exſecu-
tioni mandabit, vt voluit *Parlador. vbi ſupra.* Si tamen à quibuſdam parcel-
lis

lis reclamavit, alijs verò aſſenſerit, quod ſine controverſia eſt, præceden-
7 te iudicis confirmatione exſecutabitur, † quia exſecutio liquidi propter illiquidum non retardatur; maximè ſi reus alicui quantitati iam acquieverit & ita voluit Socin, *conſil.24.colum.11.verſi.& primo, volum.1.& conſil.256. columm.3.verſic.aliquando, volum.2.* Cuius ſententia in hoc caſu irrefragabiliter erit intelligenda, cum ceſſent in convenientia, de quibus egimus *ſupra cap. 21.* dum tractavimus de exſecutione introitus, antequam exitus reciperetur facienda.

8 Secundo † verò caſu, ſcilicet, quando rationes fuerunt redditæ, prætextu alicuius cartæ exſecutoriæ, cuius virtute calculatores à partibus fuerunt nominati, & ipſi concordi iudicio in certa quantitate reum reliquatum eſſe iuraverint, productit coram iudice rationibus, copiam illarum, partibus præſtabit, ipſique illas contradicent in his, in quibus ſe gravatos ſenſerint, ac demum ſigillatim & in ſpecie ſua gravamina explicabunt, non tamen generaliter & ſub involucro, quia ſi huiuſmodi allegarentur gravamina, minimè retardanda foret exſecutio, cum generalitas confuſionem pariat, *vt in l.legato generaliter ff.de legat.3. Hieronymus Avenion.deciſ.173.n.6.* Et ſi pars, quæ ſe gravatam dixerit, ad probandum ſe offerat, dato ſibi termino competenti (arbitrio iudicis) probationes ſuas faciet, & coram iudice producet, & publicatis probationibus concludetur. In cauſa arbitraria namq; redacta ſunt ad inſtar iudiciorum, *vt in l.1.ff.de arbtris,* & neq; partes hæc ſubſtantialia iudicii remittere poſſent, *vt tenet Bar.in l.ſocietatem, §.arbitrorum, n.9.ff.pro ſocio.* Et ita practicari in Cancellaria Valliſoletana teſtatur Monteroſus *tractat. 5.n. 7. & 8.fol.79.colum 2.Ioann.Gutierrez Practic. quæſtion.lib.1.quæſtione 37. nume.3.* & ſtatim iudex, circa iniuſtitiam partium & errores à partibus allegatos ſententiam ſuam proferet, approbando vel reprobando iſtorum calculatorum vota, prout ſibi de iure melius ap-
9 paruerit, & ſtatim, † quod confirmatum fuerit, exſecutioni mandabit, ſemota qualicumque appellatione, vel reclamatione, *vt in l.fin.tit.21.libro 4. Recopilat.* ibi. *Mandamos que en lo que ſe confirmaren los condatores nombrados por las partes, ſiendo confirmado por ſententia del iuez que de la cauſa conociere, ſe execute ſin embargo de appellacion.* Ex cuius legis deciſione videtur approbata deciſio dicti *§ œconomos in vniverſum, & ita tenent Parlado, & Bobadilla, & reliqui ſupra citati, vbi ſupra,* Interim tamen, quod calculus à iudice confirmatus non fuerit, adminiſtrator debitor reliquatus non efficitur, *vt tenet Bartol.per text.ibi in l.inſtar.Cod.de iure fiſci.lib.10. Petrus Surdus deciſi 216.nume.47.*

10 Sed † fortaſſe dubitabitur, *an iudex exſecutor alcuius cartæ exſecutoriæ antequam*

tequam rationes (virtute eius) confectas exſequatur, illas approbare debet? Et
dicendum videtur, quod etiam ſi illas non approbaverit, exſecutioni man-
dare poſſit, quia exſecutio ſententiæ, in ipſamet ſententia & iudicis præce-
pto de exſequendo dato fundatur, *vt in l. 2. Cod. de vſur. & fructi. lega. Pariſ.*
conſ.69.n.30.& 32.lib.1. † Quinimo ex eo ſolo, quod quis ad reddendam ra- 11
tionem fuit condemnatus virtualiter cenſetur condemnatus ad reliquorum
reſtitutionem, nullo alio adminiculo vel ſententia iudicis interveniente, *vt* 12
voluit Afflict.deciſ.157. Azevetus alios referens in l. 22.tit.6.lib.3.recop.n.9.

Adverſus † tamen ſupra relata, facit tex. *in d.l fi.ibi. Siendo confirmadas por* 13
el iuez que de la cauſa conociere. † Gerundium namque illud, *ſiendo*, de quo *in* 14
d.l.regia, inducit conditionem ſeu formam quandam, in actu gerendo adhi-
bendam, ex Bald. *in l.falſus. C. de furtis. Bart.in l.1.n.36.ff.de condit. & demon-*
ſtrat. Gregor. Lupus.in l.27.tit.5.part.5.gloſſ.verbo, el precio, circa finem. Cum er-
go, † conditione in ſpecifica forma non adimpleta, actus non ſubſiſtat, *vt in* 15
l. Mævius, ff.de cond.& demonſt. vtpote, quia ſit ſine forma, quia forma dat eſ-
ſe rei, *vt in l.Seia.de auro & argen lega.* exſecutio nulla erit pronuncianda, eo
quod forma ſubſtantialis defuit. † Et hanc ſententiam veriſſimam reputo, v- 16
bi iudex iſte exſecutor mixtus eſſet: Articulus namq; liquidationis & ratio-
nis diſpungendæ inſtantiam & cauſæ cognitionem quandam (ſaltim ſum-
mariam) habet, *vt notat Innoc.in c.dudum de præſumpt. Bal.in l.& ſi non co-*
gnitio.n.1.C.ſi contra ius vel vtili pub. † Quilibet namq; articulus cauſæ propri- 17
am inſtantiam & cauſæ cognitionem habet, ex Bald. *in l.1.C.de iuramen. ca-*
lumn. Afflict.deciſ.346.n.2. vbi tenet, quod vbicumque eſt, vel eſſe poteſt, rei
contradictio, ibi eſt inſtantia. Et ex hoc infero quod ſi reus captus ſit à iu-
dice exſecutore, eo quod ex introitu rationum eum debitorem inveniat,
ſtatim per ſuperiorem iudicem relaxari debeat, *vt colligitur ex notatis per*
Hieronym.Laurent.in deciſi.Avinionenſi.173.nu.2.

Crederem tamen, quod hac in re diſtinguendum eſſet, an exſecutor eſſet mixtus, aut merus. Si enim mixtus eſſet, eo quod cauſæ cognitionem habet, ex ſupra proximè citatis, ante exſecutionem confirmatio præcedere deberet, *ex d. l. Regia.* Cum negari non poſſit, quod iudex iſte aliqualem rei cognitionem habeat, ex ſupra relatis, & ſic illi conveniant verba dictæ legis, ibi, *El iuez que de la cauſa conociere.* Si verò merus exſecutor eſſet, vel mixtus cum commiſſione quod quidquid liquidaverit, exſequatur (prout in multis commiſſionibus & ſententiis Cancellariæ appenſatæ appoſitum vidi) approbatio non erit neceſſaria: ſiquidem facta liquidatione, & exſequendo commiſſionem ſuam (prout tenetur) illam ad literam adimplet, quum adimplere debet, eſt textus *in l.diligentur. ff. mandati.* Benè tamen verum eſt

quod vbi huiuſmodi rationes non confirmatæ, ad Cancellariam adducuntur, & de nullitate allegatur, nunquam nullitas attendi ſolet, ſed demum de meritis cuiuslibet capituli, ac de eius iuſtitia vel iniuſtitia tractatur, & confirmando, & revocando gravamina, cauſa terminatur. Et ita multoties practicatum vidi, & huic praxi inhærendum erit, quidquid in propoſito ſentiat Gutier. *in pract. cap. 37. num. fin.*

18 Rurſus † circa interpretationem dictæ legis finalis Recopilation. videre obiter libet, *An à creditore rationum exſecutionem petente, datio fideiuſſoris legis Matritiæ præcedere exſecutionem debeat?* Et dicendum videtur quod ſic, ex verbis eiuſdem legis finalis, ibi. *La tal ſententia ſe execute, haziendo obligacion, y dando fiancas llanas y abonadas la parte en cuyo favor ſe diere.* Ex huiuſmodi enim gerundiis, ſcilicet, *haziendo & dando,* conditionalis diſpoſitio redditur, *ex ſupra relatis num. 14.* idque tenet Avendan. *de exſequend. mandat. 1. par. cap. 1. num. 29.* vbi loquendo de explicatione *l. 4. tit. 21. lib. 4. recop.* quæ prorſus eadem verba continet, tenet, quod affirmativa ſententia locum habet, ſi à parte exſecutata petatur, vt non aliàs exſecutio fiat, quàm ſi ante omnia creditor fideiuſſorem præſtiterit, *arg. tex. in l. 4. §. hoc autem iudicium, ff. de damno infecto.* Et in hanc ſententiam inclinat Gutierr. *in l. nemo poteſt. num. 442. de legat. 1.*

Ego tamen in caſu *d. l. 4.* & huius legis finalis, de cuius interpretatione modo agimus, iudicem ex officio huiuſmodi fideiuſſorem præſtari iuſſurum exiſtimo, etiam ſi id à parte non petatur, neque interim reliqua exſecutioni mandaturum.

19 Et † ratio ea eſt potiſſima. quia prædicta verba, *dando fiancas, &c.* reſpiciunt ordinem iudicii: & quando ea, quæ ſunt ordinis iudicii, omittuntur per iudicem, ſententia eſt ipſo iure nulla, *vt tenet Brixianus in tractat. directorium electionum, c. 38. nu. 2. volum. 8. Vantius de nullitate proceſſus, num. 2* vbi dicit, quod in quocunque iudicio quantumcunque ſummario & etiam inter quaſcunque perſonas, iuris ordo ſervari debet, *& eum refert & ſequitur Lancellotus de attentatis, 3. part c. ap. 52. nu. 3.* Cum igitur *d. l. fin.* formam ſeu ordinem procedendi conſtituerit, circa exſecutionem reliquorum, & dationem fidejuſſoris, à forma recedendum non erit. Et ita in terminis tenendum reputat Azevetus *in d. l. 4. n. 190. ad medium,* licet Gutier. vbi ſupra hanc ſententiam firmare non auſus fuerit, niſi in deciſione legis *19. tit. 21. lib. 4. recopil.* quatenus diſponit fidejuſſorem inſtar legis Toleti dandum in fine litis, & in calce viæ exſecutivæ præſtari poſſe.

Verùm prædictæ legis Regiæ deciſio in caſu, de quo agimus, mihi parum vrget, eo quod magna ſit ratio differentiæ inter iſtum & illum caſum.

Et

Et prima ratio differentiæ eſt, quia legislator expreſsè in vtroque caſu diverſam tribuit formam procedendi, ea nixus (fortè) ratione, quia quando exſecutio fit virtute alicuius inſtrumenti guarentigii vel privati à debitore in iudicio recogniti, ex fide Tabellionis, vel virtute confeſſionis, manifeſtè patet de veritate contractus, & voluntate ſpontanea, quam habuit debitor tempore contractæ obligationis, & nulla poteſt tergiverſatione celari, niſi aliqua exceptio legalis fuerit oppoſita & probata. At vero in caſu, de quo agimus, non conſtant reliqua, niſi per arbitrorum ſeu calculatorum declarationes, nullusq; conſenſus partis reliquatæ intervenit, quinimo ab illorum calculatorum votis, & iudicis confirmatione fortè eſſet appellatum: & ſic propter incertum finem litis, æquum eſt, vt ſiquidem reus gravatur in hoc, vt rationis reliquatus, concordi calculatorum voto declaratus, exſecutioni mandetur, ſtatim quod à judice eſt confirmatus appellatione remota, quoad effectum ſuſpenſivum, in alio relevetur, ſcil. quod prius actor præſtet hunc fideiuſſorem, de quo agimus, antequam exſecutio fiat pro reliquis, in quibus fortè in via ordinaria iniuſtè gravatum fuiſſe appareret. Ex quibus à ſententia Ioan. Gutier. libenter diſcedo, quia ordo legis in ſententiis & decretis exſequendis omnino eſt ſervandus, *vt voluit Maranta de ordi. iudi. c. 1. n. 5.* † Alias autem ſi legis ordo omittatur, ordinabile corruit & vitiatur, *vt* 20
tenet Bal. conſ. de ſchiſmate, col. 2. quem refert & ſequitur Io. de Licerier in tract. de primogen. in præfatione n. 3. vbi dicit quod ordo eſt figura ſubſtantiæ cuiuſque rei, & nihil conſtat ſine ordinis compoſitione.

Inſuper dubitatur, *an exſecutio pro reliquis poſſit fieri, quando rationi non interfuit adminiſtrator?* † Et dicendum videtur quod non, quia citatio partis o- 21
mni iure, ſcil. divino, naturali, & poſitivo, in quocunque iudicio, etiam quãtumcunque ſummario & exſecutivo requiritur, *vt in l. de vnoquoque. ff. de re iudic. c. cum olim. de teſti. gl. in c. cum dilectis filiis verbo inducenda de purg. cano. Innocent. in ca. tua de cohabita. clerico. & mulie. & innumeros pro hac concluſione refert Philippus Portius, l. 1. concluſio. c. 43. ampliatione 1.* † Et quod alias fit, 22
dicitur res inter alios acta, qua neque prodeſſe neque obeſſe debet, *ex toto tit. res inter alios acta,* & multa pulcherrima in materia citationis tradit Caſtellus à Bobadilla *in Politic. lib. 2. c. 5. n. 36.* loquendo in propoſito rationum conficiendarum.

In contrarium tamen eſt tex. fortiſſimus *in l. 2. §. quod de frument. ff. de adminiſtratione rerum ad civit. perti.* vbi ſententia lata adverſus adminiſtratorem publicæ annonæ frumentariæ, circa reliqua ex rationibus ſui libri liquidata, & exſecutioni mandari poteſt, inquit enim: *Quod de frumentaria ratione in aliũ vſum converſum eſt, ſuæ cauſæ cum incremento debito reſtituatur,*

 idque

idque & ſi contra abſentem pronuntiatum eſt, inanis querela eſt. Et hanc concluſionem probat Bart. *ibi, & in l. inſtar. n. 8. C. de iure fiſci, lib. 10.* loquendo in reviſore quarumq; rationum indiffinitè, *Paul. Caſtrenſis, in l. nec quicquam §. vbi decretum, ff. de off. c. proconſul. Iaſon. in l. ſi quis arbitratu, n. 22. ff. de verbor. Philippus Portius loco ſupra citato limitat. 72. Avend. de exequend. manda. 1. pa. c. 6. n. 3.* Et licet gl. *in d. §. quod de frumentaria, verbo inanis,* dicat, quod ibi eſt caſus ſpecialis, tamen Iaſon. *in d. §. vbi decretũ, n. 45.* idem in reviſione rationum exſequenda, contra quoslibet adminiſtratores dicendum exiſtimat, etiam vbi pars non eſſet abſens per contumaciam. Quod ipſe verum intelligit, vbi certum eſſet, nullam exceptionem tali abſenti adminiſtratori competere & ita ſe reſpondiſſe in facti contingentia teſtatur, & hanc concluſionẽ notabilem dicit, & pro ea adducit Abbatem *in cap. 1. de cauſa poſſe. & propriè.* & Romanum *conſ. 499. nu. 5.* dicentem, quod quando patet, quod quis non habet ius in beneficio, poteſt (quinimo & debet ordinarius) etiam eo non vocato, abſque aliqua alia cauſæ cognitione, ab illo beneficium auferre. Et huic ſententiæ ſe ſubſcripſit Philippus Portius *libr. 1. concluſionum concluſione quadrageſima tertia, limitat. 68. verſ. ſublimita, Bobadilla in Politic. lib. 5. c. 4. n. 83.* vbi dicit, quod ex eo reliqua reſultantia ex ratione libri depoſitarij publicæ annonæ, exſecutari poſſunt, etiam vbi ipſe non interfuit rationibus quia cum ex ipſius libro rationis conſtare debeat de introitibus & exitis, rationis communis, & nullam aliam defenſionem habere poſſit, hic eſt caſus ſpecialis in quo & ratio diſpungi, & reliqua exſecutioni mandari poſſunt, parte non citata. Pro qua ſententia vltra ſupra relatos, adducit Afflict. *deciſ. 178.* Bellugam. *in ſpeculo Principum, Rubrica 37, §. inhumanum, nu. 2. Conradum 1. part. n. 3. in curiali Breviario, lib. 1. c. 9. §. 2. pagi. 23. & alios refert. Redin. de Maieſta. princ. verba ſed etiam per legitimos, n. 98 fol. 84.*

Mihi tamen prædicta doctorum ſententia ſatis non arridet, quinimo eam *ex d. §. quod de frumentaria* deduci non poſſe arbitror. Non enim verba illius tex. aliquo modo innuunt, quod rationes annonæ frumentariæ, abſente & non citato adminiſtratore, diſpungi vel exſecutari poſſint, ſed hoc vnum decidere intendunt, ſcilicet, quod poſtquam ad rationem reddendam adminiſtrator citatus fuit, & ex eius libro rationum à ſe producto conſtiterit, aliquid ex frumentaria annona in alios vſus convertiſſe, hoc annonæ reſtituatur ex bonis adminiſtratoris, etiamſi ipſe abſens tempore ſententiæ reſtitutoriæ fuerit, & ratio huius deciſionis fuit, quia cum ex libro adminiſtrationis, qui habetur tanquam probatio probata, notoriè conſtiterit, quod triticum, vel pecunia ex tritico frumentariç annonç redacta, in alios vſus converſum fuit, cum hoc de facto factum fuerit, de facto etiam reſtitu-

reſtitutio fieri debet. In † notoriis namque & manifeſtis ſpoliis de facto & 23
abſque ſtrepitu & figura iudicij proceditur, vt voluit Roman. *vbi ſupra ex tex. in cap. venerabilem, & in c. bona de elect.* vbi in facto notorio, in quo nulla poteſt defenſio competere abſque citatione ad ſententiam & eius exſecutionem proceditur. Et ita prædictum *§. quod de frumentaria.* intelligit Abbas *in cap. cum olim, nu. 20. de re iudic. Felyn. in cap. Sanctæ Mariæ nu. 20. de conſtitut. Philippus Portius vbi ſupr. Parlador. lib. 2. rerum quotidianarum, cap. fin. 1. part. §. 6. n. 3.* & hunc intellectum etiam iuri Regio congruere videtur, quatenus *in l. 9. tit. 7. lib. 5. §. 8. recopilat.* (loquendo in reſtitutione frumenti ex publica annona, per publicos officiales ſuſcepti) cavetur in hæc verba, ſcilicet: *Que lo buelvan con el quarto tanto, y luego ſe executen en ellos las dichas penas*, quæ † dictio, *luego*, quæ idem quod *mox* ſignificat, omne temporis in- 24
tervallum excludit, vt notat Bartol. *in l. 1. ff. ſi cert. pet.* Iaſon latiſſimè *in l. ſi arrogator. n. 10. ff. de adoptio.* Et licet huius dictionis terminus ex iudicis arbitrio regulariter pendeat, vt voluit Menoch. *de arbitrar. lib. 2. caſu 17. n. fi.* tanta eſt vis huius dictionis, *mox*, quando à lege profertur, vt in terminis alias à lege conſtitutum concedi non permittat, vt tenet Bald. *in l. quoniam nulli. C. de appellation.* Iaſon. *vbi ſupra, nu. 10.* Quinimo vt procedatur omiſſo omni ordine iuris ſuaderi videtur ex text. *in authentic. ſi quis. C. ad leg. Iul. de adult.* ibi, *Nulla ratione quaſita habent puniendi licentiam.* Quod maximè procederet, quando ex libro ipſius depoſitarij ſeu adminiſtratoris annonæ, qualiter in alios vſus converſum fuit, conſtaret: quia ex quo per eius librum rationum, & ſic depoſitarij confeſſionem, de vſurpatione appareret, iudex nullo alio ſpectato ad exſecutionem & reſtitutionem procedere debet. In convicto † (enim) & confeſſo, nullæ ſunt partes iudicis, niſi ad exſequendum, 25
vt in l. poſt rem iudicatam. ff. de rei iudic. neque ſervari ordinem iuris oportet, vt tenet Benedictus de Plumbino *in l. diui fratres. §. 1. ff. de liber. cauſ.* neque etiam curatur de ineptitudine proceſſus, vt voluit Felyn. *in ca. Eccleſia ſanctæ Mariæ. nu. 20. de conſtitut.* Quinimo & iure Regio iudicibus Cancellariæ inhibetur, ne appellationi deferant, neve attentata revocent in rebus bonam Reipublicæ gubernationem concernentibus. Idque clarè innuere videtur tex. *in l. 54. tit. 5. lib. 2. recopilat.* ibi, *Porque ſomos informados, que muchas vezes ſe ſiguen muchos inconvenientes, de recibir nueſtro Preſidente todas las appellaciones indiſtintamente: y mandar ſobreſeer la execution, mayormente en las coſas que ſe mandan en las ciudades, villas, y lugares cerca de la governacion dellas.* Et ibi inferius, *Cuentas y gaſtos de proprios y otras coſas ſemejantes. Ordenamos y mandamos que quando ſemejantes cauſas vinieren a la nueſtra Audiencia en grado de appellacion o nullidad, o por ſimple querella, antes que les dichos*

chos nueſtros Oydores ſobre ello provean lo miren mucho : y que antes de inhivir o mandar ſobre ſeer , manden alos dichos nueſtros Corregidores y officiales de las tales cindades, villas y lugares que embien la razon dello ante ellos, y la cauſa que les mouio a hazer lo que hizieron y mandaron.&c. Ex quibus manifeſtè colligitur, quod vbi ex libro rationis ab ipſo adminiſtratore producto coram calculatoribus, vel confeſſione adminiſtratoris apparuerit, adminiſtratorem poſiti vel publicæ annonæ,vel etiam minoris, aliquid ex bonis ſui principalis in alios vſus vertiſſe,ſtatim & incontinenti pro eo,quod ita ex talibus bonis vſurpavit,debeat appellatione remota exſecutari, quia (*vt ſupra dictũ eſt*) quod de facto vſurpatum fuit, de facto etiam reſtitui debet, ex dict. §. *quod de frumentaria.*

26 Vltimò & finaliter eſt advertendum , quod † vbi adminiſtrator annonæ, vel poſiti, vel alius officialis publicus, aliquam tritici quantitatem ex publico horreo vſurpavit, vel in ſuos proprios vſus convertit, non ſolum quod vſurpavit, verum etiam debitum incrementum tritici à ſe vſurpati reſtituere debet, ex text. *in d. §. quod de frumentaria, ibi: Cùm incremento debitor reſtituatur.* Advertendum tamen erit, quod hoc incrementum conſideratur in tritico duntaxat. Hoc frumentum enim in horreo reconditum creſcit,ad rationem ſex fanecarum pro quolibet cento, prout probatum vidi pro parte villæ de Talabera in lite cum quodam depoſitario tritici eiuſdem villæ: ſecus in aliis ſeminibus, quia amplius deſiccantur & decreſcunt. Ideoque in aliquibus civitatibus & oppidis huius regni , frequenter ſolent ereces iſti tritici pro ſalario adminiſtratoris poſiti conſtitui : quod ego non probo,cum aliquando ob illorum adminiſtratorum auaritiam, ipſi ſoleant immiſcere paleas & ſtercus cum tritico horrei. Et iam ego vidi aliquos adminiſtratores ditiſſimos,eo quod creces (pro ſalario ſibi fuerunt conſtituti, & contra decuriones & iudices, qui huiuſmodi creces (pro ſalario adminiſtratoribus poſiti) conſtituunt, invehit Bobadilla *lib.3. polit.c.3.n.46.* vbi optima in propoſito cumulat. Tu illum videas, quia ſuperfluum eſt, aliorum membranas tranſcribere.

SVMMARIA.

1 *Ex diverſitate corporum plerumque provenit diverſitas animarum.*

2 *Homines ob fragilitatis humanæ malitiam , etiam in rebus notiſſimis & evidentiſſimis inter ſe diſſentiunt.*

3 *Calculatores à partibus electi,an,ſi inter ſe diſſentiant in calculis,poſſint tertium rationalem eligere & nominare?*

4 *Fieri ſi aliquid per aliquem debeat,non poteſt per alium expediri.*

5 *Verba ſignificantia perſonalitatem , important, vt actus non poſſit per alium expediri.*

6 Com-

6 Commiſſa cauſſa alicui iudici delegato, omnia ad eius expeditionem expectantia, tacitè & ex quadam iuris neceſſitate, conceſſa etiam videntur.

7 Conſequens qui voluerit, debet etiam velle antecedens.

8 Tertius vbi nominari debet propter calculatorum diſcordiam, & aliqua ex partibus timet, ne iudex amicũ alterius partis nominet, quid facere debeat?

9 Præſul Cancellariæ, quo caſu nominare debeat tertios, in caſu diſcordiæ calculatorum à partibus nominatorum eligendos?

10 Auditores Cancellariæ, ſi dicant in ſententia litis ratiociniorum, quod reſeruant in ſe nominationem tertij, vel aliquid aliud, quid importent huiuſmodi verba?

11 Quidquid loquitur præſul Cancellariæ, virtute alicuius reſeruationis in ſententia factæ, ab ipſomet Rege loquutum cenſetur.

12 Ordinarius iudex, ſi reſeruauit in ſententia proceſſus rationum, tertium in caſu diſcordiæ nominare, & eius ſententia fuit per ſupremos iudices confirmata, & coram ipſo ordinario virtute cartæ exſecutoriæ rationes diſpungantur, ipſe nominabit tertium in caſu diſcordiæ nominandum, quinimo & aliqua ex partibus calculatorem ſuum non nominante ipſe iudex in eius contumaciam calculatorem iſtum nominabit.

13 Nominatio calculatoris à parte nominandi, & tertij in caſu diſcordiæ, ad iudicem ordinarium, coram quo rationes diſpunguntur pertinet.

14 Iuriſdictio ordinaria, difficilius quam delegata tollitur, vel ſuſpenditur.

15 Articuli dubiorum in rationibus emergentium, qualiter & à quibus formari debeant, ad hoc vt ad tertium in caſu diſcordiæ nominatum mittantur.

16 Tertius à iudice in caſu diſcordiæ nominatus, an poſſit compelli acceptare terceriam?

17 Tertius licet compelli non poſſit, ad hoc, vt votum ſuum in formam ſententiæ proferat, tamen benè compelli poteſt, vt votum ſuum in ſcriptis calculatoribus redigat.

18 Calculator qui dolosè votum ſui animi exprimere recuſat, parti ex hoc læſæ, tenetur ad intereſſe.

19 Caccialupi ſententia in tractatu de arbitris taxatur.

20 Tertio iam à iudice in caſu diſcordiæ nominato, iudex interloquendo præcipere debet, vt partibus litigantibus intereſſatis notificetur, qualiter talis perſona in tertium fuit nominata, & quo die ad illum proceſſum rationum mittit, vt ſi velint poſſint illum in cauſa inſtruere & informare.

21 Menſura agri ſi per iudicem alicui agrimenſori committatur, debet præcipere, vt partibus notificetur, qualiter tali die vel hora menſuratio fieri debet per agrimenſorem à ſe nominatum.

22 Ter-

22 *Tertius in caſu diſcordiæ nominatus, an antequam animi ſui votum exprimat, iurare debeat, prout cæteri calculatores partium?*

23 *Tertius in caſu diſcordiæ nominatus, an huius vel illius calculatoris voto adhærere debebat, an vero ſeparatum ab aliis calculatoribus votum proferre poſſit?*

24 *Partes ſi in initio rationum in hoc fuerunt concordes, vt iudex confirmare debeat vota ſuorum calculatorum conformia, an hoc non obſtante, judex ab illis diſſentire poſſit, aliquid aliud præcipiendo?*

25 *Lis ſi magno tempore duravit, & eſt admodum intricata; quod difficillimè expediri poteſt, an iudex pro bono pacis poſſit cōpellere partes ad concordiam?*

26 *Partes ſi convenerint in hoc, vt iudex ad conſilium ſapientis ſententiam proferre debeat, an hoc non obſtante iudex a conſilio ſapientis diviare poſſit, & aliam ſententiam ſeparatam proferre valeat?*

27 *Promittens quod approbavit alicuius ſententiam, intelligitur de ſententia iuſta, non verò de iniuſta, vel inepta.*

28 *Iudex ſi dum rationes apud ſe producuntur per calculatores, alias parcellas approbavit, alias reprobavit, vel modificavit, & alias omiſit, an hæ omiſſæ confirmatæ cenſeri debeant?*

29 *Caſus, qui non invenitur expreſsè permiſſus, ſubiacet regulæ prohibitivè.*

30 *Caſſatio partis inducit confirmationem in reliquo.*

31 *Reclamatio circa aliquas parcellas, inducit conſenſum in reliquis.*

CAPVT XXXII.

De tertio calculatoribus partium diſcordantibus nominando.

1 CVm † plerumque ex diverſitate corporum diverſitas etiam proveniat animorum, vt innuit text. *in c. quia diverſitatem, de præbend.* hocq; vitio
2 ſit affecta humana fragilitas, vt † homines etiam in rebus clariſſimis & evidentiſſimis, aliquando inter ſe diſſentiant, vt *in l. item ſi vnus. § principalibus. ff. de arbitris.* ita vt cum Poeta dicat Iureconſultus *in l. quia poterat ad Trebell.*

Velle ſuum cuique eſt, nec voto vivitur vno.

Cauti iudices, dum in ſententia condemnant litigantes ad hoc, vt ad ratiocinandum ſedeant, ſequentia verba inſerunt, ſcilicet: *Y mandamos que cada vna de las dichas partes para hazer las dichas cuentas, nombre ſu contador, y por el que no nombrare reſervamos en nos el derecho de nombrar, y tercero en caſo de diſcordia.* Interim tamen dubitari ſolet per iudices, qui ſimiles chartas executorias exſequuntur, *an iſte tertius ab ipſis nominari poſſit, an verò ad iudices aulæ (ex qua exſecutoria dimanavit) nominationem remittere debeant?* Et dicen-
3 dum videtur, quod nominatio † ad iudices aulæ remitti debeat, virtute prædictæ clauſulæ reſervatoriæ, quæ quidem perſonaliſſima videtur, & ſic iudicum

cum perſonas egredi non debet, *vt in clement.1.de vit. & honeſtat.clericor.* v-
bi dicit Summus Pontifex, quod † vbi aliqua res per aliquem expediri debet, 4
non eſt iuri ſatisfactum, ſi ſiat per alium. Idque tenent gloſſ. & Iaſ. *in l.quod ſi
in patris.n.3.& ibi Ripa n.3.ff.ſolut.matrim.* vbi dicunt, quod quando verba
important perſonalitatem, faciunt, vt actus per alium expediri non poſſit.
Et ita tenet Octavianus Oſaſcus *deciſ.113.n.4.*

Ex adverſo tamen dicendum videtur, quod hoc ius nominandi tertium
ipſi iudici, qui chartam exſecutoriam exſequitur, competat, & ſuperfluum
ſit ad iudices aulæ nominationem remittere: quia † quando cauſa com- 5
mittitur alicui iudici delegato, omnia ad eius expeditionem expectantia,
ex quadam iuris conſequentia neceſſaria delegata videntur, *vt in c.præterea.
ff.de offic.delegat.* ibi, *Quia ex eo quod cauſa committitur, ſuper omnibus, quæ
ad cauſam ipſam ſpectare noſcuntur, plenam recipit poteſtatẽ.* Et ratio eſt, quia
† qui vult conſequens, neceſſario cenſetur velle antecedens, *l.ad rem mobi-* 6
lem.l.ad lega.C.de procurat. Rurſus, quia de iure communi huiuſmodi tertij
calculatoris nominatio ad iudicem, qui de cauſa cognoſcit, pertinet, vt ſentit 7
Bar. *in l.2.C.de reſcin.vendit.n.arg.text.in l.ſi vnus.§.fi.ff.de arbitr. & ita tenet
Cagnol.ibi,n.268.Pinel.ibi,3.part.n.4.* Maſcard. *de probat.concluſ.603.n.15. &
16.* licet fateatur in hac quæſtione, Doctores varios eſſe.

Aliquando tamen contingere ſolet, quod † ſi aliqua ex partibus litigan- 8
tibus timet, quod iudex exſecutor, prece vel pretio aliquem nominabit in
tertium, quem pars adverſa voluerit: pro evitandis huiuſmodi timoribus,
dolis, & fraudibus, porriget petitionem in aula originali, qua petit, vt ipſius
iudices talem nominent tertium: & eo, quod de colluſione iudicis & alteri-
us partis timetur: idque iudices aulæ libenter facere ſolent, data proviſio-
ne ad hoc ſcilicet, vt iudex exſecutor tali advocato proceſſum rationalem
tradat, partibus ad hoc prius citatis. Et † hæc praxis aliquibus retro annis 9
regulariter vigebat: at verò poſtquam Dominus Hieronymus Manticus
Abulenſis Epiſcopus hanc Pincianam Cancellariam viſitavit, prædictam
praxim reformavit, & ad præſulem Cancellariæ huius tertij calculatoris no-
minationem pertinere ſtatuit, quod vt à peritiſſimis & antiquiſſimis advo-
catis eius accepi, ſchedula etiam Regia fuit confirmatum: licet ego illam
invenire non potui. Attamen † prædicta decreti ratio ex juris inſtitutis 10
fundari poteſt, quia quando iudices ſupremi (prout ſunt iudices Cancella-
riæ) loquuntur per verbum illud, *reſervemos en nos*, illud verbum refertur
ad Regem ipſum. Vnde cum ſuapte de præſide dici poſſit, quod de Rege,
reſpectu practicæ iuriſdictionis, & quoad eius exercitium, *vt tenet Roman.
in cap.Romana.de appell.in 6.arg.cap.non putamus.de conſuetud.* Quinimo &

quod Cancellarius loquitur reſpectu reſervationis Rex ipſe pronuntiare vi-
11 detur, † *vt voluit Nic. Boer. in tractatu de authoritate magni conſ. nu. 11.* pro-
culdubio reſervatio facta per auditores, qui Regem ipſum repræſentant, di-
ſpoſitioni præſulis remiſſa videtur, & non ad iudices aulæ: cum in tertij no-
minatione faciliter poſſent diſſentire, in magnum partium litigantium di-
ſpendium, ex rationibus ſuper iſto capite *num. 1. & 2.* adductis. Ego tamen
ſequentem praxim multoties expertus ſum, ſcilicet, quod ſi in aula origina-
li nominatio & electio tertij petitur, ipſi iudices aulæ illum nominant: ſi ta-
men in accordio generali petitio producta ſit, talem tertium præſes Cancel-
lariæ nominat, & hoc hodie infallibiliter obſervatur.

Crederem tamen, quod ſupradicta locum habent, vbi reſervatio facta
fuerit per auditores Cancellariæ, & exſecutio commiſſa fuit alicui iudici de-
12 legato: ſecus tamen dicendum puto, vbi carta exſecutoria, licet † dimana-
verit à Cancellaria, tamen coram iudice ordinario rei fuit producta ad ra-
tionem diſpungendam, qui antea in prima inſtantia de cauſſa cognoverat,
& dictam tertij nominationem reſervaverat, quæ poſtea per ſupremos iu-
13 dices fuit confirmata. Vbi † enim de iure aliter non eſt diſpoſitum, nomi-
natio horum calculatorum ad iudicem ordinarium ſpectat, *vt ſupra ex Ca-
gnolo & aliis retulimus.* ſic difficilius iuriſdictio ordinaria tolli vel ſuſpendi
14 debet, † quam delegata, vt *notat Barbat. in tra. de Card. leg. à latere q. 5. nu. 14.*

15 Nominato † igitur tertio rationali, iudex ſimul cum calculatoribus diſ-
cordantibus, à partibus nominatis, formabit dubia, in quibus diſſentiunt;
vt ſuper quolibet dubio ſigillatim votum animi ſui tertius exprimere poſſit,
prout in duobus arbitris diſcordantibus tenet Iaſon, *in l. iuſiurandum, §. qui
iuſiurandum, n. 5. de iureiurando,* & hoc erit partibus vtiliſſimum, ne alias
votum calculatoris confuſè & intricatè reddatur, prout ego in propria cau-
ſa iam expertus ſum, & multis ob hanc rationem pecuniis expenſis, tandem
per iudices ſupremos hoc actum fuit.

16 Sed dubitari poſſet, † *An ſi iſte tertius per iudicem nominatus talem terceri-
am acceptare detrectaverit, poſſit per iudicem ad eam acceptandum compelli?*
Et gloſſ. *in l. item ſi vnus verbo pareatur in fine,* reputat eum compelli poſſe.
*& ibi eam ſequitur Bart. ex deciſione text. in l. ſancimus, C. de advocat. diverſo
17 iudi.* idque † tenuit Caccialupus *in tractat. de arbitr. lib. 5. cap. 5. verſ. electus.*
vbi dicit, quod licet tertius arbiter non cogatur votum animi ſui per ſenten-
tiam exprimere: bene tamen compelli poterit, vt illum in ſcriptis iudici re-
digat: vt de eius voto explicitè appareat.

Sed prædictis non obſtantibus, hac in re diſtinguendum erit, an tertius
iam acceptaverit, vel nondum acceptaverit. Primo enim caſu eo votum
ſuum

ſuum reddere reluctante, per omnia iuris remedia pronuntiare, & votum reddere compelli poteſt, prout alij calculatores à partibus nominati cōpelluntur, *vt ſup. c.8.* retulimus. Quinimo † & ſi per eius moram, dolum, contumaciam, & malitiam, aliquis ex partibus fuerit damnificatus, ipſe de ſuo damna reſarcire tenebitur, *vt in l. ſi mandavero tibi, cum l. ſeq. ff. mandati. Hieron. de Montebrigiano in tract. de finib. regen. c. 33. n. 1.* 18

Secundo vero caſu, ſcilicet, quando terceriam nondum acceptavit, minimè ad acceptandum compelli poterit, *ex his quæ notat Bart. in l. 1. §. cura carnis, ff. de offic. præfect. vrb. & ita tenet Ioan Garcia de expenſis. c 24. n. 24. alios plures pro hac ſententia referens.* Ex qua diſtinctione apparet, malè † ſenſiſſe Caccialup. *in d. tract. de arbitr. c. 9. verſ. tu tamen.* quatenus cenſet, quod ſi aliquis fuerit nominatus in tertium, inter arbitros diſcordantes, qui pro exſecutione teſtamenti à teſtatore fuerūt ad diſtribuendum eius bona electi, talis tertius poterit à iudice compelli talem terceriam acceptare: Nullo enim modo ab initio compelli poterit, vt tenet Iacob. à Canib. *in tract. de exſecut. vlt. volunt. 1. par. n. 37.* Montal. *in l. 12. tit. 5. lib. 3. fori, verbo, nolo puede dexar.* vbi prædictam approbant diſtinctionem. 19

Tertiò † tamen acceptante, iudex (interloquendo) faciet monere partes, qualiter talis advocatus, vel alius, in tertium eſt nominatus, & ipſe miſit proceſſum ratonalem ad illum, cum dubiis articulis ex rationibus reſultantibus, ad hoc, vt ſi aliquid in iure allegare, & dicere ipſi velit, intra certum tempus illum adeat, & informet. 20

Et hoc quidem ex officio fiet, etiamſi à partibus non petatur, cum hoc expediat pro clariori & veriori rationum iuſtificatione, verificatione, & illiquidatione. Et ita admonet Speculat. *in cap. de requiſitione conſilij, verſ. ſed nunquid.* Bertach. *in tract. de Epiſcopo, lib. 4. part. 4. n. 28. vol. 4.* Ioannes Garcia *d. c. fin. num. 27.* vbi ad hoc vtiliſſimam reputat hanc partium certiorationem, ſcilicet, vt ſi velint, vel ex cauſa inimicitiæ, vel imperitiæ, talem tertium recuſare poſſint. Et ita in menſuratoribus agrorum electis tenet Bart. *in l. Theopompus, num. 11. de dot. prælег.* vbi dicit, quod † quando iudex committit alicui tertio, vt menſuret agrum, de cuius parva vel magna quantitate diſceptatur, partes, quibus intereſt, citari debent, vt tali die vel hora menſurationi faciendæ interſint, ad hoc, vt de iure ſuo docere valeant, vel agrimenſorem (ſi expedierit) recuſent, *argum. l. 3. c. finium regund.* Hieron. Brixian. *vbi ſupra, ca. 31. nu. 1.* qui allegat Bartol. *in l. qui bona. §. huic ſtipulationi. numer. 2. ff. de damno infecto.* Crederem tamen, quod etſi hæ omitterentur certiorationes, non ex hoc rationes nullæ pronuntiari deberent, cum poſtea poſſit ab illis reclamari, vel appellari. Congruit tamen, vt hoc fiat ratione 21

tione bonæ politicæ, vt hæ cauſæ rationales (quæ admodum intricatæ ſolent eſſe) melius & rectius expediantur.

22 Rurſus & hic tertius † antequam votum ſuum exprimat, iurare debet quod votum ſuum præſtat, ſecundum quod eius conſcientia ſibi dictat, amore & timore partium expreſſo, & quod dolus, fraus, vel colluſio (in illo reddendo) non intervenit, vt tenuit Speculat. *vbi ſupra, verſ. item fac.* & hodie loquendo indiffinitè in calculatoribus iubet tex. *in l. 51. tit. 5. lib. 2. recopilat. ibi, Y que anſi miſmo iuren, que fiel mente haran las dichas eventas, y daran ſus pareceres, ſin afficion alguna.* Quinimo & in præſentia partium hoc iuramentum faciendum fore, firmavit Bar. *in d. l. Theopompus.* Iaſ. *in d. l. ſi quis arbitratu. n. 22. de verborum.* licet dicant, quod non intereſt, vt partes pronuntiationi aſſiſtant.

23 Conſequenter dubitatur, † *An huiuſmodi tertius in diſcordiam nominatus, debeat vnius, vel alterius calculatoris voto aſſentire, an verò ab vtroque diſſentire valeat, & tertium aliud votum proferre?* Et dicendum videtur, quod huius vel illius voto adhæreri debeat, nec in totum ab vtroque diſſentire liceat, quod videtur ex mente gloſſæ *in l. item ſi vnus. §. ſi verbo authoritate. ff. de arbitris.* Idque ſentit Bald. *in l. 1. n. 4. verſ. & eſt argumentum. C. de his quæ pœnæ nomine, & in cap. cum ſpeciali. colum. 2. de appellat.* vbi idem tenet Philipp. Franchus, Abbas *in cap. ſuſpicionis, colum. 1. de offic. delegat.* Speculat. *in tit. de arbitris. §. ſequitur. verſ. ſed nunquid.*

Contrariam tamen ſententiam, imo quod talis arbiter in tertium nominatus, ab vtroque poſſit diſſentire, & ſeparatum animi ſui votum (etiam omnino diverſum (producere, tenet Bald. *in d. §. fi. in apoſtilla ſuper ſecundam lecturam illius §.* vbi pro hac ſententia refert Iacobum de Aren. & Aretin. idem tenentes, *in l. quod ſi forte. §. 1. ff. de ſolut.* idq; ſenſit idem Bal. *in l. iubemus C. de appellat.* vbi dicit, quod quando iſte tertius fuit electus ex diſpoſitione ſtatuti, vel iudicis præcepto, poteſt ab vtroque diſſentire, & idem ante eos tenuit Specul. *vbi ſupra, §. ſequitur. verſ. ſed nunquid, & verſ. ſequenti. Fel. in d. c. ſuſpicionis col. 1. Bart. in l. ſi domum, ff. de furtis, Soci. conſ. 54. col. 2. verſ. tertius caſus. Angel. conſ. 152. Corneus conſ. 120. col. 2. vol. 2. Paul. Caſt. in l. in offerendis C. de appellat. Cardinalis & Barba. in d. c. ſuſpicionis*, vbi diſtinguunt, vtrum votum huius tertij ſit præſtandum, poſtquam iam arbitri à partibus nominati vota ſua reddiderunt, an antea, quia primo caſu vota vnius vel alterius adhęreri debet, ſecus verò quando antea fuit electus, & antea protulit animi ſui votum. Et hæc diſtinctio placuit Philippo Portio *lib. 2. conſl. c. 13.*

Horum tamen diſtinctionem reprehendunt Ange. *in d. l. quod ſi forte §. 1.* & Imol. *in d. c. ſuſpicionis. Hippolytus ſingulari. 192.*

Ego tamen tenendum cenſeo, quod ſi iſte tertius fuit electus de conformitate & voluntate partium, ad hoc vt diverſitatem & contrarietatem priorum arbitrorum componerent, voto vnius vel alterius (quatenus iuri & æquitati expedierit) adhærere debeat. Et ita ſentit Bald. *in l. iuvenimus. C. de appell. Bar. in l. ſi dominum. ff. de furt. n. 4. Ang. d. conſ. 151. Caſtr. in d. l. in offerendis. Felyn. conſ. 161.* Et hæc ſententia æquitate pollet, vt non fiat confuſio & intricatio rationum, contra voluntatem partium: ſecus verò, quando fuit electus à iudice, quia hoc caſu omnino ab vtroq; in voto ſuo poterit diſſentire quia tenetur omnino votum ſuum exprimere, ſecundum quod dictant iura & conſuetudines, & intelligenda erit ſententia Bal. & aliorum *in d. l. idem ſi vnus §. fi.* Neq; in hoc multum intererit, cum adhuc iudex ipſe qui rationes confirmat, poſſit modificare, approbare, vel reprobare vota omnium calculatorum, *vt tenet Parla. lib. 1. rerum quoti. c. fi. §. 6. n. 3. 1. parte.*

Pone † tamen, quod partes pacto inito ſtatuerunt, vt iudex vota conformia calculatorum à ſe nominatorum confirmaret, dubitatur modo, *an ſi votum horum calculatorum contra jus latum eſſet, iudex teneretur illud confirmare, an verò adhuc ipſe ſecundum quod ius diſponit iudicare poſſet?* Et dicendum videtur, quod prædicta vota omnino confirmare teneatur, cum hoc ex conventione & voluntate partium fiat, quæ omnino legis deciſioni æquivalet, *vt in l. contractus ff. de reg. iur.* Rurſus, quia nihil tam naturale eſt iudicis officio, quam partes ad concordiam & ſimultatem redigere, *vt in l. quidam exiſtim averunt, ff. ſi cert. pet.* quod maximè locũ haberet, vbi rationes eſſent difficiles & intricatæ, multoq; tempore agitata lis fuiſſet, *argumento eorum quæ notat Felyn. in Rubr. de treuga & pace, n. 5.* vbi dicit, † quod quando lis magno tempore duravit & eſt adeo intricata quod difficillimè expediri poteſt, tali caſu iudex poterit compellere partes ad concordiam faciendam, licet cauſa ſit civilis, ex tex. *in c. placuit 90 diſtinct.* facit doctrina Bald. *in c. cum Eccleſia Vulterana, de electio. in fi.* vbi dicit, quod ſi probationes ſunt hinc inde pares, & materia non eſt diviſibilis, iudex poterit compellere partes litigantes, ad compromittendum cauſam in manibus aliquorum amicorũ communium, qui poſſint iudicare non adſtringendo ſe ad formam alicuius libelli. Igitur ſi iudex hoc facere poteſt, multo maiori ratione his, quæ pacto litigantium expedita ſunt, aſſentire tenebitur. 24 25

Verùm † contra prædicta facit ſententia Socin. *conſ. 24. col. 2. verſ. vlterius in propoſito,* vbi tenet, quod & ſi partes conſentiant in hoc, vt judex ſententiam proferat in cauſa, ſecundum conſilium talis advocati, vel alterius perſonæ, adhuc hæc permiſſio ſive pactio, intelligitur ligare iudicem, quando conſilium illius ſapientis ſibi iuſtum & iuri conſentaneum apparuerit, & nõ 26

 alias.

alias. Quinimo & ipſæ partes licet iuraverit ſtare conſilio alicuius, intelligi debet, ſi conſilium ſit iuri conſonum, *vt in l. ſi libertus la 2. ff. de oper. liber. ibi ſi libertus* (inquit) *juraverit dare ſe tot operas. Quod patronus arbitratus ſit, non*
27 *alıter ratum eſſe arbitrium patroni, quam ſi æquum arbitratus ſit:* † Idque tenet Socin. *conſ. 159. col. fi.* vbi dicit, quod ſi quis promittat quod ratam habebit alicuius ſententiam, intelligitur, dummodo iuſta, & iuri conſona ſit, facit tex. *in c. Quintavallis de jurejur.* vbi qui promiſit obedire alicuius præcepto, intelligitur ſi iuſtum ſit. Poſſent enim ipſi paciſcentes vel reclamare à voto calculatorum, vbi iniuſtum fuiſſet, non obſtante pacto ſupra relato arg. tex. *in l. 24. tit. 4. par. 7.* ibi. *E ſi coſa deſmeſurada mandaſſe, debeſe enderecar por albedrio de homes buenos, e no ſeria el otro tenudo de fincar por ella, maguer el pleyto vuieſſe metido en ſu mano, e iurado de hazer lo que el por bien tuuieſſe*, quod etiam probat tex. *in l. 27. tit. 11. eadem parti.* Si ergo hæc vera ſunt reſpectu partis paciſcentis & promittentis ſtare voto alicuius, quanto magis locum habebit in iudice, qui non tenetur ſequi votum ſapientis, etiam de conſenſu partium, vt ferè in terminis noſtris notat Bald. *in l. ff. de iuris. omnium iud.* vbi dicit, quod ſi partes conſentiant, quod iudex ferat ſententiam ſecundum conſilium alicuius ſapientis, adhuc iudex ſpreto illius conſilio aliter iudicare poterit. Et hanc ſententiam tenuit etiam Ioan. And. *in c. nullum de reg. iur. in 6. Spec. in tit. de requiſitione conſily, Cataldinus de Boncompagis in tract. ſyndicatus n. 163. verſ. adde quod ſi partes, vol. 6.*

Ego tamen in hac difficultate diſtinguendum arbitror. Aut enim ab initio cœptæ rationis & antequam rationales vota ſua proferrent, pactum fuit initum inter partes, vt rationalium voto ſtarent, & à iudice confirmationem illius peterent. Et hoc caſu dicendum cenſeo, quod neque iudex, neque etiam ipſæmet partes illorum voto iniuſto ſtare tenentur, cum illa electio arbitratoris & conſultoris habeat in ſe hanc implicitam conditionem, ſcilicet, ſi æquum arbitratus ſit, *vt in juribus ſupra relatis.* Aut verò partes viſo calculatorum conformi, à iudice petierunt, vt illud confirmaret, & hoc caſu etiam ſi iniuſtiſſimum ſit votum illorum, illud confirmare tenebitur, arg. tex. *celeberrimi in l. ſi convenerit, ff. de re iud.* vbi. *Si convenerit (inquit Vlpianus) inter litigatores quid pronuntietur, non abs re erit, iudicem huiuſmodi ſentent. approbare.* Et ratio eſt, quia ſcienti & volenti neque fit iniuria neque dolus, *ex vulgata regula iuris.* Et hanc diſtinctionem innuit Boncompagis *vbi ſupra per quinque numeros ſequentes.*

28 Vltimò † pro complemento huius capitis dubitatur de quadam ordinaria quæſtione, pone, *quod rationes producuntur coram iudice, & ipſe reprobat aliquas parcellas, & cæteras non approbavit, dubitatur modo, an videatur*

appro-

approbaſſe illas, quas expreſſè non reprobavit, an verò tanquam omiſſa cenſeri debeant. Et videtur dicendum, quod parcellæ illæ omiſſæ, non poſſint exſecutioni mandari, eo quod non fuerint per iudicem approbatæ, iuxta tex: *in l. fin. tit. 21. lib. 4. recopil. ibi: Siendo aprobadas por el iuez.* † Caſus enim qui 29
non invenitur expreſſè permiſſus, ſubiacet regulæ prohibitivæ, *cap. conſuluiſti, 2. quæſt. 5. cap. hoc tantum, 18. q. 2. l. 1. ff. de collig. illicitis.* Idque expreſſè probatur in clementina *exivi de paradiſo. de verb. ſignif.* Facit quia expreſſa nocent, non expreſſa, non nocent, *l. ſi vnus, §. illud, ff. de pactis.*

In † contrarium tamen facit tex. elegans, *in l. alumnæ, §. qui filias, ff. de alimen. lega. ibi. Reſpondi non à tota voluntate receſſum videri, ſed ab his tantū rebus quas reformaſſet*, tex. etiam *in l. tribunus §. fi. ff. de milit. teſta.* quem ibi adhoc reputat ſingularem Bal. quod caſatio partis, inducit confirmationem in reliquo, cuius ſententiam refert & ſequitur Alber. Brun. *in tract. de mutatione & reformatione n. 70. vol. 11. Avend. de exeq. mand. c. 1. n. 27. verſ. tertio deducitur. Corn. conſ. 122. vol. 2. Aym. conſ. 111. n. 4.* Et † loquendo in 31
materia rationum hanc ſententiam firmavit Rota Gen. *deciſ. 18. n. 7.* vbi ita fuiſſe iudicatum apparet, quod ſi quis ab aliquibus parcellis reclamavit, & nihil circa alias dixit in his, in quibus tacuit, conſenſiſſe videatur, *arg. l. cum prætor. ff. de iud. & l. ſi maritus, ff. de procur.* & in propoſito dixit Bal. de Periglis *in tract. de exempt. vol. 10. c. 2. n. 14* quod quotieſcunq; conditor legum aliquem ſtatum hominum reformat in quibuſdam, quoad reliqua videtur ipſum approbare, niſi proteſtetur de contrario, *per notata in clem. attendentes, §. illud, de ſtatu monachorum.* Facit quia incluſio vnius eſt excluſio alterius. *Surdus latè conſ. 25. ex num. 55.*

S V M M A R I A.

1 *Votum calculatoris à iudice nominati, in contumaciam non nominatis calculatorem, ſi conforme ſit? cum voto calculatoris ab altera parte nominati, & vtriuſque vota à iudice ſint confirmata, an exſecutioni mandari poſſit?*
2 *Tertio (cum altero ex calculatoribus à partibus nominato) concordante, ſi eorum votum à iudice ſit confirmatum, an exſecutioni mandetur?*
3 *Caſus omiſſus, cenſetur relictus ſub diſpoſitione iuris communis.*
4 *Diſpoſitio legis loquentis in certo caſu, alios caſus ſimiles in eadem lege non expreſſos pro omiſſis habet.*
5 *Lex correctoria non debet extendi vltra caſum in quo loquitur.*
6 *Iurans pariturum ſeu arbitris, ſeu calculatoribus ab vtraq; parte nominatis, non tenebitur parere ſententiæ, ab vno illorum cum tertio latæ.*
7 *Calculatoris tertij votum, ſi voto alterius ex calculatoribus partium adhæreat, an exſecutioni mandari valeat, ſi à iudice vtriuſq; vota ſint confirmata?*

8. Factum

9 *Caſus duo ſi per legem æquiparentur, lex nova circa vnum ex illis diſponens, an ad alterum diſpoſitionem ſuam extendat?*

10 *Tertio in caſu diſcordiæ nominato à iudice, non minus quàm cæteris ex partibus eſt obediendum.*

11 *Calculatores Regij ſi inter ſe diſſentiant in ratione alicuius parcellæ, quod vnus cum tertio (à conſilio nominato) decreverit, non obſtante appellatione exſecutioni mandatur.*

12 *Forma certa & ſpecifica ſi à lege requiratur, in aliquo actu peragendo, non ſufficit ſi per æquipollens fiat.*

13 *Forma omnis in actu adhibenda, cenſetur ſubſtantialis, & de eſſentia actus.*

14 *Appellatio à præcepto de exſequendo reliquatum, ſi ſtatim quod exſecutio ſit non interponatur, vbi exſequitur votum alterius calculatoris partium, & tertij, additio locum habebit, etiamſi poſtea in oppoſitione appellatio ſit interpoſita.*

15 *Actus alioqui nullus, ſi is cuia intereſt non appellaverit vel reclamaverit ab eo, totaliter convaleſcit.*

16 *Exſecutio ſi fiat omiſſa forma, vel ordine procedendi à lege conſtituto, non eſt nulla ipſo jure, quando pars ab illa formæ omiſſione non appellavit, vel reclamavit.*

17 *Calculator communis dicitur, qui ab vtraq; inſimul parte fuit nominatus.*

18 *Iudex exſecutor, ſi de facto mandaverit exequi, quod vnus ex calculatoribus partium cum tertio arbitratus fuit, & cauſa per appellationem ſuper hoc articulo ad curiam fuerit devoluta, & circa hoc de nullitate dicitur, non ſolet nullitas attendi, ſed circa iuſtitiam cauſæ principalis pronuntiatur.*

19 *Condemnatus ad reddendum rationem, virtualiter cenſetur condemnatus, ad ſolutionem reliquorum, neq; alia ſententia vel declaratione opus eſt.*

20 *Condemnatus ad ſolutionem fructuum qui liquidabuntur, liquidatione facta per inſtrumenta locationum, ſeu arrendamentorum, vel teſtium probationem, an quod ita liquidatum fuerit ſemota appellatione exſequi poſſit, per delegatum ad exſequendum reliquatum nominatum?*

21 *Sententia iudicis exſecutoris, per quam declaratur, tanta eſſe reliqua, an inferat nouum gravamen, ita vt ab illa appellari poſſit, & appellatione pendente, exſecutionem reliquatus impediat?*

22 *Condemnatus in eo quod liquidabitur, an liquidatione legitimè facta de reliquis, exſecutio ſtatim locum habeat?*

[illegible] *ſit liquida, pars verò liquidanda veniat, ſi viam* [illegible] *liquidum, & pro illiquido offerat ſe ſtatim* [illegible] *ſolvere paratum eſſe.*

24 Cauſa

24 *Cauſa liquidationis, habetur vt incidens, in exſecutione ſententiæ, & aſſumit naturam cauſæ principalis.*

25 *Baldi & Socini ſententia taxatur, quatenus ſuper liquidatis, interloqui iudicem debere (declarando quanta ſint reliqua) affirmant.*

26 *Liquidatio, ſi commiſſa fuerit exſecutori, & probationes factæ fuerint per partes in cauſa principali, illos medíteſtes exſecutor examinet, qui antea de valore fructuum vel redditum liquidandorum depoſuerunt, ne alios examinando, aperiat viam periuriis & ſubornationibus.*

27 *Promittens alicui certum quid, plus magis vel minus, prout apparuerit facto calculo, an poſſit pro illo certo exſecutari, & illud magis vel minus ſit in exſecutione liquidandum?*

28 *Promiſſio pura, quæ venit reſolvenda ſub conditione, vel ex alterius rei eventu, interim quod non reſolvitur conditio, vel apparet de talis rei eventu, non habet exſecutionem paratam.*

29 *Exſecutio liquidi non dicitur attentata, quando calculatores condemnaverunt in certum quid, paulo plus vel minus, quod conſtiterit ex tali inſtrumento deberi.*

CAPVT XXXIII.

Calculator à iudice nominatus, ob contumaciam partis nominare nolentis, vel tertius ſi cum altero ex calculatoribus concordet, an eorum vota per iudicem confirmata, exſecutioni mandentur?

NOnnunquam † contingere ſolet, quod condemnatus ad reddendum rationem, & calculatorem ex ſua parte nominandum, ſubterfugiat rationes, & illum nominare detrectet, quo fit, vt iudex virtute clauſulæ reſervatoriæ, & ſententiæ appoſitæ nominet calculatorem, ob partis contumaciam non nominatum. Quare videndum erit, *an quod iſte calculator ſimul cum nominato ab altera parte reliquaverit (ſi à iudice confirmetur,) exſecutioni mandari poſſit, non obſtante, quod ille, qui non nominavit, ante exſecutionem rationum, ſuum calculatorem exhibeat, & appellet ab exſecutione reliquorum, quæ alij duo ex rationibus deduxerunt?* Et dicendum videtur, quod nullo modo horum calculatorum vota exſecutioni mandentur, quantumcunque ſint conformia, quia diſpoſitio *l. fi. tit. 21. lib. 4. recopil.* tantum præcipit, quod illud, quod fuerit reliquatum per calculatores partium, à iudice confirmatũ, exſecutioni mandetur, vt patet ex text. ibi. *Loque declararen los contadores nombrados por las partes confirmado por el iuez, ſe exſecute ſin embargo de appel-* I

lacion, &c. Cum ergo huic calculatori in contumaciam non nominatis, à iudice electo, non conveniant verba legis, neque per conſequens convenire poterit eiuſdem legis diſpoſitio, *arg.tex.in l.4. §. quoties de damno infecto,* & pro hac ſententia faciunt notata per Bald. *in l. vnica, n.5. verſ. præterea. ff. de his quæ pœnæ nomi.* vbi dicit, quod ſibi non placet dicere, quod electus in tertium à iudice, idem ſit, ac ſi à partibus eligeretur.

In contrarium tamen faciunt ſequentia fundamenta, & in primis facit tex. *in l. ſi ob cauſam. C. de evictio.* vbi Bald. & communiter ſcribentes, eam ad hoc notant, ſcil. quod factum partis & iudicis æquiparantur, quando factum eſt, aliquo in contumacia exiſtente. Et idem tenent communiter omnes ſcribentes *in l. properandum. §. & ſiquidem. C. de iudi.* Quæ ſententia ex hoc maximè iuvatur, quia ſi calculator in contumaciam partis non nominatus, à iudice electus, eundem non operaretur effectum, ac ſi à parte nominatus eſſet, ſequeretur notabile inconveniens, & tale, quod nunquam rationes debitum exitum haberent, neq; reliqua exſecutari poſſent in æternum, cum quilibet reus nominationem recuſaret, & ſic aperiretur ampliſſima via fraudibus & malitiis, eorumq; debitores ſe reputarent, cum ſemper contumaces exiſterent, ne calculatores ſuos nominarent. Vnde cum malitiis non ſit indulgendum *vt in l. in fundo, ff. de rei vendi.* ne quis ex proprio dolo & fraude commodum conſequatur: Sequitur manifeſtè, quod idem dici debeat, de calculatore à iudice (in contumaciam partis nominare nolentis electo) quod diceretur de calculatore ab ipſamet parte nominato. Et hæc meo iudicio eſt veriſſima ſententia, & in iudicando & conſulendo amplectenda, vt evitetur ſupradictum abſurdum. Ab evitando namque abſurdo, validum eſt argumentum, *vt in l. nam abſurdum, ff. de oper. libert. & in l. ſi. in prin. C. de vſur. rei ind.* Et circa hanc concluſionem de abſurdo evitando, plura notabilia cumulat Neuiz. *in ſua Sylva nuptiali l.1.n.192.*

2 Sed † in propoſito, difficilior & in extricabilior vrget difficultas, ſcilicet, *an reliquatum per vnum ex calculatoribus à partibus nominatis, & tertium, ſi à iudice ſit confirmatum, exſecutioni mandari poſſit?* Et quod exſecutioni mandari non poſſit, à prædictis calculatoribus reliquatum, probatur manifeſtè ex diſpoſitione *l. ſi. tit.21. l.4. recop.* Conſiderata regni petione & Regis reſponſione facta *in c.49. curiarum de Madrid.* Inquit enim in hæc verba petitio in curiis porrecta. *Suplicamos a veſtra Mageſtad ſea ſeruido de mandar, que enlos pleytos de cuentas, en aquello que eſtu vieren conformes los contadores nombrados por las partes, o vno dellos con el tercero, ſe exſecute ſin embargo de appellacion.* & ſtatim ſequitur Regis reſponſio contenta *in d. l. ſi.* qua cavetur. *Mandamos que enlo que ſe conformaren los contadores nombrados por las par-*

tes,

tes, ſiendo confirmado por ſentencia del iuez que de la cauſa conociere, la tal ſentencia ſe execute ſin embargo de appellacion, &c. Cum ergo tertius non ſit nominatus à partibus, nec ipſi in eius votum conſenſerint, neque aliquo modo illi iuriſdictionem prorogaverint, ſed à iudice ſit electus, non poterit eius ſententia cum voto alterius (duntaxat) conformis, executioni mandari: cum nullo modo dici poſſit, quod nominatus in tertium à iudice, videatur à partibus nominatus *c. innotuit de arbit.* Quod enim ſupradictum eſt, quod factũ iudicis & partis æquiparantur, debet intelligi, quando iudex ob contumaciam partis aliquid fecit, prout animaduertit Bald. & communiter omnes ſcribentes *in d. l. ſi ob cauſam, C. de evict.* Ideoq; ſi iudex præceperit partibus, vt tertium nominarent, & ipſe in alicuius contumaciam eum nominaſſet, fortè executio locum haberet in eo, quod iſte tertius cum altero calculatore partis eſſet conformis, alias ſecus, & ſic ceſſaret inconveniens, de quo ſupra *n. 1.* Et ferè in terminis dixit Bald. *in d. l. vn. n. 4. de his quæ pœnæ nomine, & in l. ſi. q. 10. C. de contrah. emp.* Quod ſi electi ſunt à partibus arbitri, adhibita periurij pœna, ſi eorum arbitrio non pareatur, deinde iudex ob eorum diſcordiam tertium eligat, & is ſimul cum vno ex duobus concordet, quod licet ſententiæ non pareatur, pœna compromiſſi non committetur. Quam ſententiam tenet etiam Imola *in c. Quintavallis. n. 13. de iureiur. in terminis noſtris Azev. in d. l. ſi. quam ponit in li 10. fol. 39. n. 1.* vbi praxi hoc receptum fuiſſe teſtatur. Rurſus pro hac ſententia facit, quia cum legislator non præbuerit reſponſum in caſu, de quo agimus, licet in petitione fuit comprehenſus, ſtandum erit iuri communi, qui à reliquatu calculatorum, † appellationem admiſit, *gl. in auth. de S. Epiſcop. §. œconomos, verbo, repetitionem, collat. 9. & in d. c. innotuit, de arbit. Bar. in d. §. œconomos, n. 11.* Caſus enim omiſſus videtur relictus ſub diſpoſitione iuris communis. *l. ſi cum dotem, ff. ſolut. matr. Bart. in l. inſtar, C. de iure fiſci. Pet. de Ubal. in tract. de Canon. Epiſc. c. 4. n. 7.* vbi dicit, quod quando lex diſponit in certo caſu, alius caſus ſimilis in eadem lege non expreſſus, habetur pro omiſſo, *ita gl. in c. nonne de præſumpt.* † Facit etiam, quia iudex concedendo vnum ex petitis, videtur alterum denegare, *ita Beccius conſ. 55. n. 11. Rolan. conſ. 61. n. 11. vol. 3.* Et ferè in individuo dixit Bart. *in l. & ſi ſine, §. 1. n. 1. de minor.* quod ſi interrogatus de duobus, reſpondeat affirmativè ad vnum, videtur reſpondere negativè ad alterum, idq; refert Surd. *deciſ. 69. n. 6. 7. & 10.* Vnde cum lex non diſpoſuerit idem in hoc caſu, quod in alio, & prorſus diverſa militet ratio in vno quàm in alio, non eſt inferendum de vno ad alium, quia à ſeparatis non fit bona illatio nec argumentatio, vt *in l. naturaliter, §. nihil commune ff. de acquir. poſſeſſ. l. Papin. exuli, ff. de minorib. Franciſc. Poncinibij in tractat. de lamijs, num. 59.*

3

4

Prætereafacit fortiter,quia dict.l.finalis eſt correctoria iuris civilis, quo attento (regulariter) reliqua exſequi non poterant, appellatione poſtpoſita, *vt tenent gl.& Bart.in Auth.de S.Epiſcop.§.œconomos.* Vnde cum lex correctoria non debeat extendi vltra caſum,in quo expreſsè loquitur,exBar. *in Auth.ſed cum teſtator,n.4.C.ad l.Falci.Procelinus de inventario c.6.n.12.vol.6. Neguſ.de pigno.membro 42.p.princpalis,n.120.* minimè in hoc caſu extenſio facienda erit,etiam ſi dicatur , quod eadem in vno , quam in alio caſu militat ratio , quia in correctoriis deciſionibus nec etiam ex identitate rationis extenſio fieri debet,*vt in l.præcipimus.C.de appellat.* Et in propoſito dixitBart. *in l.2.C.quorum appel.non recip.*quod iura,quæ prohibent appellationem ſũt odioſa,& ideo ſunt ſtrictè intelligenda,quem etiam ſequitur Aym, *conſ.183. circa finem n.4.Pet.Surd.conſ.102.n.1.*

Rurſus quia ratio , quæ potuit movere legislatorem ,ad deciſionem, *d.l. fi.* quatenus ſtatuit, quod vota calculatorum partium conformia,exſecutioni mandarentur, ſi à iudice ſint approbata, illa (dubio procul) eſſe potuit, ſcil.quia præſumſit,quod calculator cuiuslibet litigatoris non præſtabit votum contra partem ſuam,niſi in illis parcellis , quibus iuſtiſſimè onerari deberet,& quia in dubio, potius parcellam ad iudicem remitteret. Facit,quia ille qui aliquem in iudicem nominavit , minimè illum recuſare poteſt , eo quod fidem eius approbavit, *vt notavimus,c.8.n.13.*

7 Pro † contraria verò parte , & imo quod votum tertii cum voto alterius
ex calculatoribus adæquatum,exſecutioni mandari valeat , ex eo dicendum
8 videtur, † quia factum iudicis & partis æquiparantur in iure, *vt in l.ſi ob cau-*
9 *ſam.C. de euict.* † & quandò duo caſus per legem æquiparantur , lex nova in
vno ex illis diſponens, ad alterum illi ſimilem , diſpoſitionem ſuam exten-
dit,*l.ſi quis ſervo manumiſſo.C.de furt.Antonius Gomez.in l.4.Tauri,n.7.*Rurſus
10 quia † tertio in caſu diſcordiæ nominato , non minus quam cæteris calcula-
toribus à partibus nominatis eſt obediendum per partes *l.item ſi vnus §.prin-*
*cipaliter ff.de arbitr.*ibi,*Tertiam certam eligere perſonam,cuius arbitrio parea-*
*tur.*Et hanc ſententiam tenet Baldeſius *in addit.ad Roderic.Suar.in l.poſt rem*
iudicatam,notabi.14.verſ. decimus octavus caſus, idque diſpoſitum videtur *in*
11 *l.27.tit.5.lib.9.recopil.*† vbi quando regii calculatores, in calculatione vel ra-
tione alicuius parcellæ diſcordant, quod aſſeſſor nominatus per conſilium
ſimul cum altero ex illis firmaverit, (ſemota appellatione) exſecutioni man-
datur , vt patet ex text. *ibi Y lo que el con vno delos dichos contadores acorda-*
ren,ſe cumpla. Et in hunc modum me iudicatum vidiſſe, in aliquibus au-
lis huius Cancellariæ, (licet in aliis contra ſit obtentum) tanquam teſtis
oculatus , firmare poſſum. Hoc vnum (tamen) mihi ſatis compertum
habeo,

habeo, quod interim, quod Hieroymus à Corral, huius Cancellariæ præſul meritiſſimus in aulis aſſiſtebat, ſemper detulit appellationibus, quando vnus calculator cum tertio à iudice nominato erat conformis, & ſemper exſecutiones revocavit, eo quod intentum illius legis agnovit, tanquam vnus ex Regiis Senatoribus, qui eius conſtitutioni, ni fallor, interfuit, vel ſaltem in Regio Senatu expertus fuit.

Ideoq; prædictis non obſtantibus negativa ſententia tenenda erit ex fundamentis ſuperius pro ea adductis, quæ ex ſequentibus corroboratur. Primo † quia vbi lex in aliquo actu peragendo certam & determinatam formã 12
requirit, non ſufficit, ſi id per æquipollens fiat, ita Bald. *cap. 1. de milite vaſallo, qui contumax eſt. & in auth. offeratur, n. 4. C. de litis conteſta.* Bartol. *in l. non ſunt liberi. ff. de ſtatu homin.* Ideoque, etſi factum iudicis & partis æquiparentur, *vt ſupra contraria ſententia approbavimus*, cum pro forma requiratur, quod parcellæ (ad hoc, vt exſequi poſſint) per partium calculatores ſint probatæ, minimè ad exſecutionem illarum proderit, quod eas vnus cum tertio à iudice nominato firmaverit: quia lex ipſa Regia non aliter exſecutari rationes voluit, quam ſi calculatores partium in idem placitum conſenſerint. 1
Facit † quia omnis forma in actu adhibenda cenſetur ſubſtantialis, & de eſ- 13
ſentia actus *ex Bald. in l. comparationes. C. de fide inſtru. Iaſ. in l. 1. ff. de lib. præt. Decio conſilio 532.* Et hæc ſententia frequentiori noſtrorum Senatorum voto approbatur, & ita tenet Azevetus *loco ſupra citato,* vbi ita practicatum fuiſſe teſtatur, *num. 1.*

Neque huic ſententiæ obſtat *tex. in d. l. 27. recopil.* pro contraria ſententia adducta. Primo, quia textus ille ſolum loquitur in illo caſu particulari, ſcilicet, quando iſte aſſeſſor fuit à Rege ipſo electus, cuius integritati & prudentiæ multum eſt tribuendum militatque ibi favor Regii patrimonij, ſeu fiſci, cui quam plurima privilegia iure ſpeciali competunt, *vt in l. ſimile, ff. de iure fiſci. & in l. bene à Zenone, & ibi Doctores. C. de quadrienny præſcript.* prout etiam militat favor cultus divini, in cauſa, *d. §. œconomos.* Quinimo, etſi ad verba *d. l.* attendamus, ſolum loquitur in calculis & reliquis exigui præiudicij. In alijs autem cauſis gravibus & ponderoſis neutique appellatione remota, reliquatum à prædicto aſſeſſore, & vno calculatorum, exſecutioni mandari præcipit, *vt in d. l. 27. ibi. Pero ſiendo coſa de importancia y calidad, occurran al nueſtro conſeio, para que ſe nombre delo fuera, ſegun les paraciere quien ſe junte con los dichos contadores y aſſeſſor, y ſe effectue y cumpla lo que a la mayor parte paraciere.* Quinimo & in cauſis gravibus & ponderoſis, ſententia à maiori parte lata non exſequitur, ſi à parte gravata fuerit ſupplicatio interpoſita, *vt in dict. l. ibi. Y que de la dicha determinacion en qual quier manera, no aya ſuppli-*

ſupplicacion ſino ante los miſmos. Quæ autem dicatur cauſſa parva vel magna, arbitrio iudicis relinquitur, ex Menoch. *de arbitr. caſu 72. num. 3. 5. & 6. & 10. & per totum.*

14 Et † tenendo hanc partem nagativam, quam in puncto iuris intelligo veram & indubitabilem, illam limita, præterquam ſi à parte reliquata intra le-
15 gitimum tempus reclamatum appellatumve non eſſet, à mandato de exſequendo, quia vbi actus eſt alioqui nullus, ſi is, cuia intereſt, non reclamaverit, vel appellaverit, totaliter convaleſcit, *l. filio præterito, ff. de iniuſto rupto. Boerius deciſ. 66. n. 5. & 6. Tiraquel. in l. ſi vnquam, verbo, revertatur,* quos adhoc refert & ſequitur Parlador. *lib. 2. rer. quotidian. cap. fin. 5. part. §. 3. num. 6.*
16 vbi † dicit, quod etiamſi exſecutio fiat omiſſa forma: vel ordine à lege dato, eſt valida, ſi pars gravata, à tali exſecutionis præcepto & gravamine non appellaverit vel reclamaverit.

Secundò, prædictam ſententiam limito, in caſu, quo iſte tertius ex conſenſu & voluntate ambarum partium nominatim electus fuiſſet, quia cum hoc caſu dicatur calculator communis partium, rectè illi conveniunt ver-
17 ba *d. l. fin. recopil. ibi. Nombrados por las partes.* & per conſequens eius diſpoſitio, *ex l. 4. §. toties. ff. de damno infecto,* quod enim commune eſt, meum eſt, *l. ſervi electione, §. Labeo, ff. de legat. 1. Afflict. in tract. de iure prothomiſeos, in Rubr. num. 15. in fine.* & in terminis ita tenendum reputat Azevetus, nihil pro hac ſententia adducens *in l. 22. tit. 6. lib. 3. recopilat. Ioa. Garcia de expen. cap. 24. num. 18.* Licet ſecus exiſtimarem, quando partes dediſſent calculatoribus commiſſionem, vt tertium nominarent, quia non dicitur à partibus nominatus, *argum. d. cap. innotuit, de arbitris.*

18 Tertiò, † prædictam ſententiam indubitatam reputo, niſi rationes iſtæ calculatæ fuiſſent coram iudice executore, miſſo ad hoc, vt quidquid liquidatum apparuerit, executioni mandet, (prout pluries huiuſmodi clauſula ſolet apponi in commiſſionibus ad liquidandum & exequendum liquidatū executoribus conceſſis, vt teſtatur Ioan. Garcia *de expenſ. c. fin. nu. 28.* dicens, quod ſi ex forma ſententiæ iuſſum ſit, vt exſecutioni mandetur, quidquid concordi iudicio æſtimatores protulerint, appellatio ſequuta non ſuſpendit executionem. Quinimo etſi talis iudex executor reliquatum ab vno ex calculatoribus partium, & tertio de facto exequatur, de nullitate agi non poterit, etſi actum ſit de nullitate & attentato, iudices ſupremi huius Pinciani Senatus, non pronuntiant ſuper attento & nullitate rationum, ſed demum ſuper iuſtitia vel iniuſtitia parcellarum, dati vel accepti. Et ita quam pluries vidi iudicatum, & in illis hæc verſatur iudicandi ratio, quia debent procedere attenta veritate, & non iuris ſcrupuloſa ſubtilitate, *vt in l. fin. tit. 17. lib. 4. Recopil.*

Recopil.ibi Que los iuezes que conocieren de los pleytos y los ouieren de librar, los determinen y iuzguen, ſegun la verdad que hallaren probada en los tales pleytos, &c.l.22.tit.4.lib.2.recopilat. Decius conſ.699 Bald.in l.ſolam.C.de teſtib. Sylva nuptialis libro 5. c. quomodo in dubio iudicandum ſit. Caſſaneus in catalogo gloriæ mundi, 5.p.conſiderat.24.nu.21.Bobadilla lib.5.polit.cap.1.nu.137. Et ſi in hoc caſu petitum ſit, vt attentata ante omnia revocentur, ſemper huiuſmodi querelæ pronuntiatio, ad definitivam vſque reſervatur. Et tene prædicta cordi, quia nullibi ſunt ita digeſta.

Vlterius dubitatur, † *An condemnatus ſimpliciter ad reddendum rationes, etiamſi nihil dictum ſit de reliquorum ſolutione, facto calculo, abſque nova ſententia poſſit pro reliquis exſecutari?* Et in hac difficultate dicendum videtur, quod cum debitor reliquatus, non fuerit in plus condemnatus, quam vt ad ratiocinandum ſedeat, non poſſit pro reliquis exſecutari, quia ſententia exſequi non poteſt contra non damnatum, *l.4.§.condemnatum, ff. de re iudicat.* Afflictus *deciſio 215.n.4.* facit, quia cum ſententia ſit ſtricti iuris, non debet intelligi aliter, quam verba eius ſonant, *Abb.in cap.dilectus, n.2.de officio ordin. Capolla in Rubr.de verborum ſignificatione, Iaſ.in l.centeſimus, §.fi.n.14. de verborum, Curtius Senior conſi.74. & Iunior, conſi.159.n.19.* & ratione confirmatur iuridica, quia, quidquid in ſententia non eſt expreſſum, ſemper cenſetur omiſſum, ita Decius *conſil. 442. numer. 8. & 607. numer. 7.* Rurſus, quia hic actus reddendi rationem duo continet capitula ſeparata, ſcilicet, rationem reddere, & reliqua ſolvere, *l.cum ſervus, ff. de condition. & demonſtration.* Afflictus *deciſione 157.num.4.* Aymon. *conſilio 231.num.14.* Igitur ſi verum & indubitatum eſt in iure, quod à ſeparatis illatio non eſt facienda, *vt in l.Papinian. exuli.ff.ne minorib.* minimè facienda erit hæc conſequentia, *quidam fuit condemnatus ad hoc, vt rationem redderet, ergo & ad hoc cenſetur condemnatus, vt reliqua ſolvat,* facit, quia non condemnatus ad ſolvendum debitum, non poteſt pro debito incarcerari, vt tenet Bart. *in l.cum eo, n.2.ff. ad legem Iuliam peculat.* 19

Sed prædictis non obſtantibus contraria ſententia tenenda erit, ſcilicet quod eo ipſo, quod quis fuit condemnatus ad reddendum rationes, ex neceſſaria conſequentia, videatur condemnatus ad reliquorum ſolutionem. Quod manifeſtè patet ex ſententia Africani *in l. quamvis, ff. de condi. & demonſtra.ibi. Itaque cum ſervo ſub hac conditione libertas datur, ſi rationes reddiderit, non hanc ſolam ſignificationem habet, ſi cautiones inſtrumentaq; omnia actus ſui exhibuerit hæredi, ſed reliqua ſolverit.* Et ita in terminis deciſum fuiſſe in Neapolitano Senatu, per iſtum textum, tenet Matthæus de Afflictis *deciſione 157. numero 2.* eamque, vt veriſſimam ſententiam, celebrat

celebrat Damhaud. *in tract. de tutore, cap. 7. n. 23. fol. 57. deciſ. Genuen. 209. n. 2.* vbi refert, etiam in Genuenſi Senatu pronuntiatum fuiſſe, Azevetus *in l. 22. tit. 6. lib. 3. recopilat.* Et ideo dubio procul tenendum cenſeo, quod hoc caſu reliqua via exſecutiva peti poſſint. Cum condemnatio ſolutionis reliquorum, virtualiter, & de natura ipſius condemnationis veniat, illud enim, quod virtualiter in ſententia vel inſtrumento continetur, intelligitur in eodem expreſſe ſcriptum, *l. à ſe toto. ff. de hæred. inſtit. l. ſi ita ſcripſero. ff. de cond. & demonſtr.* & ideo exſecutioni mandari poſſe, tradit Roderic. Suarez *in l. poſt rem iudicatam. extenſione 2. n. 2. & 3.* Parlador. *lib. 1. rer. quotidianar. c. fin. part. 1. §. 11. ampliat. 4. nu. 19.*

20 Sed modo vlterius finge, quod † quidam fuit condemnatus ad ſolutionem intereſſe vel fructuum, qui liquidabuntur, dubitatur modo, *An liquidatio (hoc caſu) facta per teſtes, vel inſtrumenta publica, vel ſyngrapha privata & recognita, poſſit per iudicem (coram quo facta fuit liquidatio) exſequi, appellatione remota?* In qua difficultate, Angel. *in l. ſi cum exceptione. §. hæc actio. ff. quod met. cauſſ.* in ea eſt ſententia, vt † talis liquidatio abſque nova ſententia exſe-

21 qui non poſſit, ſed omnino ſit appellationi interpoſitæ deferendum: ea nixus ratione, quia per ſententiam exſecutoris, qua pronuntiatur, tanta eſſe reliqua liquida, infertur novum gravamen, vt notat Felyn. *in cap. ad conſultationem. n. 3. de re iudic.* Et ita tenet additio Vrſini ad Afflict, *deciſ 35. n 2. & 175. n. 1.* Vnde, cum à quolibet novo gravamine irreparabili liceat appellare, vt *in l. ab arbitrio, & ibi notant Doct. ff. qui ſatiſd. cog. & in l. intra vtile. ff. de minor. Iacob. de Belloviſo in practica iudiciaria, n. 85.* & de hoc etiam habemus regulam Cancellariæ triceſimam ſextam, & in terminis ita tenet Galleſius *de obligatione in forma Cameræ, tit. de liquidatione, n. 18.* Menoch. *de adipiſcend. poſſeſſ, remed. 5. q. 10.* proculdubio appellationi deferendum erit,

Contrariam tamen ſententiam adverſus Angel. tenet Bartol. *in l. 2. C. de*

22 *ſententiis, quæ ſine quantitate, nu. 5.* vbi dicit, quod † quando quis eſt condemnatus in quantitate, quæ liquidabitur, quod facto calculo, vel liquidatione liquidum apparuerit, exſecutioni mandari poterit. Et in hunc caſum conſuluit advocatis, quod initio liquidationis petant exſecutionem pro his, quæ liquidabuntur, & vt in continenti forment articulos interrogatorij circa damna vel intereſſe liquidandum, & quod non erit hoc caſu neceſſaria libelli oblatio, vel alia litis conteſtatio. Idque refert & ſequitur Roderic. Suarez *in l. poſt rem iudicatam, in declaratione legis Regni, limitat. 4. nu. 5. & ibi additio Baldeſii plures alios pro hac ſententia n. 1. & ibid. n. 4.* dicit & conſulit exſecutatis, vt † ſi viam exſecutivam ab initio vitare velint, quando

23 pars eſt liquida, & pars illiquida, ſtatim ſolvant liquida, & pro illiquidis offerant

ferant, ſe ſolvere velle, quod facto calculo reliquatum apparuerit. Idq́; probari videtur ex text. *in l. ſtatū. liber rationum. ff. de ſtatu liber.* & tenet ita Afflict. *deciſ. 157.* Iaſ. *in l. quod te mihi. n. 5. ſi certum petatur. Mclliloquium in 2. par.* Caballinus *numero 625.* Cephalus *conſil. 195.* Bonacoſa *cautela 3. litera D.* Cæpol. *cautela 27.* Parlador. *libr. 2. rerum quotidianarum, capit. final. 1. part. §. 12. numero 32.* Azevetus *in l. 1. tit. 21. libro quarto recopilatio. nume. 34. cum aliquibus ſequentibus.* Et omnes iudices Cancellariæ miſſi, pro exſecutione alicuius cartæ exſecutoriæ, hanc praxin obſervare debent, & multoties vidi ab huiuſmodi liquidationibus appellatum ad aulam Cancellariæ, & in ea fit
remiſſio exſecutionis ad iudicem, donec reliquorum ſolutio fiat. Et † ratio 24
eſt potiſſima, quia articulus liquidationis, habet ſe vt incidens in exſecutione ſententiæ, *vt in clementina diſpendioſam. de iudic.* Socinus *conſil. 300. num. 6.* Octavianus Oſaſcus *deciſio. 129. num. 10. cum ſequentibus.* & perinde liquidatum per exſecutorem, exſecutioni mandatur, ac ſi in ipſa ſententia expreſſe vel virtualiter liquidatio contenta eſſet. Et quidem hoc magna æquitate nititur, ne ſuper quolibet articulo, novo iudicio partes vexentur & moleſtentur, ſed cauſa per appellationem ſuper principali gravamine terminetur, qua motus ratione ita iudicavit Senatus Pedemontanus, vt refert Octavianus, *vbi ſupra,* ſpreta ſententia Baldi *in l. 2. num. 11. C. de exſecutio. rei iudic.*
quatenus tenuit, quod † antequam liquidatum exſecutioni mandetur, 25
prius iudex interloquatur, benè an malè fuerit facta liquidatio, cuius ſententiam ſequutus fuit Socinus *conſil. 51. lib. 1. colum. 3.* Hæc enim liquidatio in caſu, de quo agimus, neceſſaria non eſt, quia totaliter & præciſe noceret expeditioni & exſecutioni reliquati & reliquidati, & fortè appellatio interpoſita & admiſſa ſuper tali pronuntiatione, de exſecutiva & ſummaria res iudicata efficeretur ordinaria, & ferè immortalis. Et hac ratione motus Rodericus ab opinione Baldi & Socini diſceſſit, *vbi ſupra, n. 7. & Couar. lib. 2. variar. cap. 11. n. 1. verſicul. primum ex his conſtat. Octavianus loco ſupra citato.* Et vt hæc iurgia evitentur, Senatores huius Cancellariæ ſemper deberent apponere in commiſſione exſecutoris hanc clauſulam, ſcilicet: *y lo que aſſi liquidaredes lo executeys y lleveys à pura y debida execucion non effecto.* Et hanc praxin approbant Ioannes Garcia *de expenſis, cap. final. n. final. in noviori impreſſione.* Aiora *de partitionibus, 1. part. cap. 4. nu. final.* Vrſil. *in additione ad Afflictum, loco ſuperius citato,* Aymon *conſil. 231. nu. 5. & 14.* & fundamentum habet ex eo, quia quando duæ ſententiæ ſic ſe habent, quod ſecunda eſt exſecutio primæ, ſi non poteſt appellari à prima, neque etiam appellari poterit à ſecunda, vt tenuerunt Bald. & Angel. *in dicta l. ſi cum exceptione. §. hæc autem actio.* Capitius *deciſ. 26.* iudices tamen omnes monitos eſſe velim, vt aliquo

modo ex proceſſu cauſſæ principalis, aliquam quantitatem debitam deducere poſſint, explicitè reum in illam condemnent, neque huiuſmodi iudicibus exſecutoribus liquidandam remittant, vel reſervent. Siquidem ex hoc magnum partium diſpendium evitabunt, & in hoc legislatoris præcepto obtemperabunt, qui hoc ipſum præcipit, manifeſtè, neque ſine myſterio, *in l. 52. titul. 5. libro 2. recopilation.* Idque etiam admonet Ioannes Gutierr.
26 *de iuramento confirmat. 1. part. c. 1. num. 32.* Si † tamen liquidatio ad exſecutorem fuerit remiſſa, ſit cautus advocatus, vt præcipiat parti, vt in exſecutoria inſeri faciat dicta teſtium, qui circa valorem fructuum, vel damni aut intereſſe in cauſſa principali melius depoſuerunt, ne aperiatur porta teſtium ſubornationi, & ita conſuluit Afflict. *deciſion. 35. num. 3.* Ioannes Gutierrez *vbi ſupra, num. 31.*

27 Finaliter † in propoſito dubitatur, *an ſi quis inſtrumento guarentigio confecto alij promiſit certam pecuniæ vel tritici quantitatem ſolvere, eo plus vel minus quod facto calculo, debitum apparuerit, an tale inſtrumentum, paratam exſecutionem habeat, reſpectu (ſaltem) illius quantitatis in ipſo inſtrumento contenta?* In qua difficultate dicendum videtur, quod exſecutio locum non habeat, interim quod illud plus vel minus non ſit liquidatum, quia nulla adhuc quantitas certa ex inſtrumento apparet: ſiquidem factis calculis, aliquid plus minusve deberi poſſet. Et ratio eſt, quia quando diſpoſitio vel promiſſio pura, , venit † reſolvenda per alicuius rei eventum, interim quod non ſit
28 reſolutio, non habet exſecutionem paratam, *vt in l. pecuniam. & ibi Socin. num. 9. ff. ſi certum petat.*

Sed prædictis non obſtantibus, contraria ſententia tenenda erit, ſc. quod pro quantitate in inſtrumento explicitè declarata, exſecutio fieri poſſit. Idq; ſenſit *gl. in l. 2. ff. de in diem addictio. Socin. loco ſupra cit.* ſequendo gloſſam *ibi*: quatenus dicit, quod ſi in inſtrumento ſit promiſſa certa quantitas, cum adicctione, quod ſi facto calculo minus deberi apparuerit, tanto minus debitum intelligatur, interim quod à promiſſore fit liquidatio, exſecutio (pro quantitate ex inſtrumento liquida) fieri poterit, ibique pluries pro hac ſententia obtinuiſſe teſtatur, idque probat Rebuffus *in tract. de literar. obligat. artic. 2. gloſſa vnica, num. 31.* licet dicat, ſe raro hanc controverſiam in Curia vidiſſe. Et ita tenendum firmavit Villalobus *in ſuo melliloquio commun. opin. litera E. num. 250. Azevetus in l. 1. tit. 21. lib. 4. recopil. num. 45. Petrus Surdus conſil. 38. num. 25. poſt hæc ſcripta viſus.* Et loquendo in ſententia arbitraria ſub dicta forma verborum lata ita tenendum reputat Socin. *in l. quibus diebus, § quidam Titio, in fine ff. de condit. & demonſtr. Bart. in l. iudex poſtquam circa fin. ff. de re iudic. Decius conſ. 618.* vbi fundamentis pro contraria ſententia

tentia adductis, ſufficienter reſpondit, & reſolvit, quod hoc caſu laudum non eſt incertum, ſed liquidum, eo quod in ſententia expreſſa eſt certa quantitas & quod licet dicta quantitas poſſit alterari factis calculis, tamen inſpecto præſenti ſtatu dicitur certa & liquida, donec aliter rem ſe habere probatum fuerit. Pro qua ſententia adducit *tex. in l. hæc. venditio §. fin. ff. de contra. empt.* vbi venditione facta pro centum, & quanti pluris reperiatur intra certum tempus, dicitur certa, reſpectu illorum centum: facit ſententia Baldi *in Rubr. C. de depoſito numer. 6.* vbi dicit, quod ſi mercator ſcripſit alij, qualiter ipſe erat eius debitor in decem paulo plus vel minus, prout in ſuo Codice rationum contineretur, illa verba *plus vel minus*, non augent vel minuunt confeſſionem de decem, interim quod non apparuerit plus vel minus deberi. Ex quibus concludendum erit, quod pro dicta quantitate in inſtrumento contenta, non obſtantibus dictis verbis *plus vel minus &c.* poterit fieri exſecutio appellatione remota, neque ex hoc exſecutio attentata dicenda erit, vt in terminis concludit Lancellottus *de attentatis 2. par. cap. 4. limit. 28. nu. 1. pag. 145.* vbi refert reſolutum fuiſſe, quod ſi principale ſit liquidum, cambia autẽ & recambia ſint illiquida, poterit fieri exſecutio pro Principali, etſi cambia & recambia non ſint liquida.

Cautus ergò debet eſſe reus, vt petita exſecutione intra decem dies oppoſitionis, incerta faciat liquidari, citato creditore, & eo apparere nolente, producat inſtrumentum, vel probationes coram iudice, & petat, vt non aliàs addictio fiat, quàm detracta quantitate, quam ex talibus probationibus minus ſe debere creditori conſtiterit. Et hanc ſententiam tenuerunt Corneus *conſ. 223. 2. par.* Benintendis *deciſ. 90. n. 3.* Cavalcan. *de tutore, n. 214. verſ. tamen magis. deciſ. Genuenſ. 191. n. 6.*

SVMMARIA.

1 *Rationes calculatæ cum principali adminiſtratore, an exſequi poſſint contra eius fideiuſſorem?*

2 *Citatio non ſolum in judicialibus, verum & in extraiudicialibus pro forma ſæpe requiritur.*

3 *Fideiuſſor contractus (non tamen iudicij) citari debet ad hoc, vt ſententia contra principalem lata, contra illum exſequi poſſit.*

4 *Clauſula guarentigia in contractu fideiuſſionis tutelæ appoſita, an operetur, quod ſententia lata contra principalem ſuper reliquis, exſecutioni mandetur contra fideiuſſorem rationibus non citatum?*

5 *Fideiuſſor tutoris qui ſe obligavit, tam ratione contractus, quam ratione iudicij, an poſſit exſecutari pro reliquis, adverſus principalem, eo non citato liquidatis?*

6 *Fideiuſſor tutoris, an eo quod authentico de fideiuſſoribus in tutela renuntiaverit poſſit exſecutari pro reliquis, cum tutore ipſo (duntaxat) liquidatis?*

7 *Fideiuſſor tutoris qui apud acta interceſſit, an cenſendus ſit fideiuſſor iudicij, an verò contractus fideiuſſor dicatur?*

8 *Obligatus ad ſolvendum, quidquid facto calculo adminiſtratorem debere conſtiterit, an tenebitur pro reliquis (cum hærede adminiſtratoris præmortui) liquidatis.*

9 *Intellectus ad tex. in l. qui Romæ. §. Augerius, ff. de verb. oblig.*

10 *Exſecutio an fieri poſſit, contra tutoris fideiuſſorem, pro reliquis eorum, quæ tutor poſt finitam tutelam adminiſtravit?*

11 *Tempus prorogationis, an idem ſit, quod tempus commiſſionis?*

12 *Rationes calculatæ cum matre, quæ tranſivit ad ſecundas nuptias, non petito tutore filio ſuo, an poſſint exſequi, tam contra vitricum, ſeu ſecundum ipſius maritum, quàm contra matrem ad ſecunda vota tranſeuntem?*

13 *Maritus ſecundus illius mulieris, quæ ad ſecundas nuptias (non petito tutore filio) migravit, an tacitè videatur obligatus pro reliquis maternæ tutelæ & tanquam fideiuſſor vxoris habetur?*

14 *Maritus mulieris, quæ ad ſecundas nuptias migravit, antequam filio ſuo tutorem peteret, ad hoc vt præiudicetur reſpectu reliquorum vxoris, debet citari ad rationes tutelæ, vt illi parent præiudiciũ, quod de iure locũ habuerit.*

15 *Teſtes, qui idoneum tutorẽ prædixerunt, tempore decretæ tutelæ, quando poſſint pro reliquis conveniri, & quid de iudice, à quo tutela fuit decreta?*

CAPVT XXXIV.

De exſecutione reliquorum adverſus fideiuſſores tutorum facienda.

CVm ferè in omnium tutorum & curatorum nominatione, fideiuſſores præſtari ſoleant, operæ pretium erit, vt in hoc capite diſcutiamus,
1 àn † *ratione tutelæ, cum tutore vel curatore, aliove adminiſtratore diſpuncta, fideiuſſor in ſolidum obligatus pro reliquis exſecutari poſſit?* In qua difficultate dicendum videtur, quod nullo modo adverſus hunc fideiuſſorem ad ratiocinandum non citatum, locum habeat talis reliquorum exſecutio, cum ſit regula notiſſima juris, quod res inter alios acta neque prodeſſe neque nocere debet, *vt in Rubro & Nigro. C. res inter alios acta.* Rurſus, quia in omni actu ex quo damnum vel præiudicium alicui reſultare poteſt, pars, cuia intereſt, citari debet. *l. de vnoquoq; ff. de re judic. l. nam ita Divus. ff. de adoptio.* Quæ †
2 ſententia, non ſolum locum ſibi vendicat in actibus iudicialibus, verum & in extraiudicialibus, *ex Innocent. & Ioanne Andrea, in cap. ex ratione. de appellatio.*

pellatio. Bald. in cap. 1. §. ſancimus el ſegundo, quo tempore miles in vſibus feudo. Alexand. in l. ſi quis arbitratu. colum. 5. & ibi: Iaſ. colum. 9. ff. de verborum. Plures alios pro hac ſententia refert Philippus Portius *lib. 1. concluſio. cap. 43. ampliatio. 7.* Quo fit, vt quocumque modo, ſive iudicialiter, ſive extraiudicialiter rationes ſint calculandæ, fideiuſſor adminiſtratoris ad ratiocinandum citari debeat, alias neque in via ordinaria, neque in exſecutiva præiudicari poſſit, *ita Bald. in l. autore laudato. C. de evictıon.* & ita concludit Petrus Surdus *deciſio. 256. num. 7. & 8. ſequendo Cuman conſi. 155. num. 4.* vbi dicit, quod cum calculus nihil aliud ſit, quam confeſſio quædam inter partes emiſſa, non nocet tertio.

Ex adverſo tamen dicendum videtur, quod in caſu, de quo agimus, etiamſi fideiuſſor tutoris vel alterius ſimilis adminiſtratoris, ad ineundam & calculandam rationem citatus non fuerit, adhuc ſi in ſolidum fuerit obligatus, (prout quotidie obligari ſolet) pro reliquis cum principali liquidatis, exſecutari poſſit, fideiuſſor: quia factum cum vno ex duobus conreis debendi, perinde alteri nocet, ac ſi cum eo actum fuiſſet, *vt in l. fi. C. de duobus reis,* vbi agnitio facta per vnum ex conreis debendi, alteri conreo nocet. Præterea, quia cum calculus ſit quædam confeſſio debiti ſive reliquati *vt ſupra retulimus,* & confeſſio principalis noceat fideiuſſori, vt voluit Ruin. *conſ. 140. nu. 7. & 9. volum. 1.* Surd. *Deci. 218. n. 1.* vbi dicit, quod ex ſola confeſſione principalis, probatur debitum contra fideiuſſorem, neutique neceſſarium erit, vt ad rationes principales reddendas, citetur eius fideiuſſor. Rurſus, quia cum huic fideiuſſori principaliter non interſit, ſed ſecundariò, cum ſemper habeat ius cedendarum rationum contra principalem, *ex l. Modeſtinus. ff. de ſolutio.* quinimo & ex eodem proceſſu contra principalem agere poſſit, pro eo quod ſolvit, vt tenet Bartol. *in l. 1. n. fi. ff. iudicatum ſolvi.* Roderic. Suarez *in l. poſt rem iudicatam, notab. 9. nu. 2.* neceſſariò ad rationes citari non debebit; maximè, vbi ipſe non haberet inventarium, vel librum rationum, aliave inſtrumenta & cautiones, ad ipſum ni et adminiſtratorem pertinentes. Is enim, cuia ſecundariò intereſt, citari ad cauſam non debet, *ita glo. in l. de vnoquoque. ff. de re iudic.* Bart. *in l. diem ff. de aqua pluvia arcend. in princip.* Bald. *in l. ab eo, circa fin. C. quomodo & quando iud.* ex quibus dixit, Hippolytus de Marſiliis *in l. patre vel marito, n. 117. de quæſt. ff. quod in taxatione expenſarum non debet citari fideiuſſor iudicij.*

3 Prætermiſſis tamen † argumentis & rationibus hinc inde adductis, in propoſita ſpecie diſtinguendum erit, fuerit ne fideiuſſor contractus, an iudicij? Si enim quis exſtitit fideiuſſor contractus, tutelæ, vel curæ, non aliàs pro reliquis cum principali liquidatis exſecutari poterit, quàm ſi ad ratioci-

nandum citatus fuerit, *argumento textus in l. grege. §. ſi à debitore, ff. de pignor. & in l. à ſententia, in princip. ff. de appellatio. & in l. præſenti. §. adycientes. C. de his, qui ad ſtatuas confugiunt.* Et hanc diſtinctionem probavit Hippolytus de Marſiliis, *in Rubric. de fideiuſſor. quæſt. 49. num. 349.* Balbus *de præſcriptio. 3. part. 6. partis, n. 50.* Rodericus Suarez *in repetitione, l. poſt rem iudicatam, verſ. viſum eſt, ſupra,* vbi additio Baldeſii plures alios cumulavit, idque Covarruvias *practic. quæſt. cap. 39. nu. 5.* Verum, quia Gregor. Lup. *in l. 49, tit. 18. part. 3. gloſſ. verbo, por fiador.* Si verò ſit fideiuſſor iudicii, neutiq; opus ſit vt citetur ad hoc, vt ſibi præiudicetur, ex actu facto cum ipſo principali, *ita gloſſ. in d. l. de vnoquoq; verbo perſolvere, vbi Bald. n. 5. idem Bald. in l. 2. Cod. de fideiuſſ. tutor. & in d. l. autore laudato,* Maranta *de ordine iudicior. 6. part. num. 22.* Andreas Gail. *libro ſecundo obſervationum. tit. de citatione & concluſione, nume. treceſimo.* Vincentius de Franquis, *deciſione 400. numero primo,* faciunt notata per Covarruviam *in practicis, capi. 13. num. 6.* & per Bartolum *in l. 1. num. 2. ff. iudicatum ſolvi.* Petrus Surdus *d. deciſio. 218. num. 11. & 13.* prædiam diſtinctionem magis communiter teneri, tenet Mynſig. *ſing. obſer. cent. 4. deciſ. 96.* quem refert & ſequitur Lancellotus *de attenta. 1. par. 5. c. 20. nu. 13. & 14.*

4 Priorem † tamen partem huius diſtinctionis, veram & indubitabilem reputo, niſi in contractu, in quo interceſſit fideiuſſor, clauſula guarentigia ſit appoſita, puta, dedit poteſtatem omnibus iudicibus exſequendi contra eum reliqua ex tali contractu reſultantia, *vt tenet Bal. in l. 2. C. de fideiuſſ. tuto. Suarez, vbi ſupra. Baeça de inope debitore, cap. 5. n. 9.* Et in terminis dixit Bald. *in l. ſancimus. §. & cum antiquitas, nu. 2. C. de vſuris rei iudic.* quod quando fideiuſſor obligatur, dicens, quod ſolvet quidquid contra principalem fuerit liquidatum, etiam vbi is ad ratiocinandum citatus non fuerit, poterit pro reliquis cum principali liquidatis exſecutari, eo quod hoc caſu iam promittit ſolvere iudicatum contra principalem, non contra ipſum fideiuſſorem tantum.

5 Secundò, † prædictam concluſionem limita, vbi fideiuſſor ſe obligaſſet non ſolum ratione contractus, ſed etiam ratione iudicii: hoc enim caſu dubio procul adverſus talem fideiuſſorem non citatum ad ineundam rationem, exſecutio pro reliquis fieri poterit, & ita in terminis tenet Bal. *in l. fi. 3. C. de fideiuſſ. tut.* quem refert & ſequitur Greg. Lup. *in d. l. 49. verbo, por fiador.*

6 Vbi † addit pulchrum verbum, dicens, quod etiã, vbi fideiuſſor tutoris ſe obligaſſet ſimpliciter, ſi tamen renuntiaſſet *Auth. de fideiuſſorib.* adhuc in principali non excuſſo, poſſet pro reliquis exſecutari, quam ſententiam ante eũ tenuit Salyc. *in d. l. 2. C. de fideiuſſ. turp.* & Bar. *in l. 1. n. fi. ff. iudicatum ſolvi.*

7 Sed † modò in propoſito dubitatur, ſi fideiuſſor tutoris apud acta interceſſit,

terceſſit, an dicatur fideiuſſor contractus, an verò iudicij? Et videtur, quod cum iſte fideiuſſor tempore, quo tutela in iudicio diſcernitur tutori, ſive curatori, calculo iudicij, & per modum contentioſæ iuriſdictionis ſe obligaverit, dicendus ſit fideiuſſor iudicij *ex text. in l. cum oſtendimus, §. fin. de fideiuſſ. tut.* Ibi enim iudex apud acta ſtipulatur pro minore, item & fideiuſſor rem pupilli ſalvam fore promittit, ſeque reliqua (ſi qua fuerint) ſoluturum profitetur. Si tamen extraiudicialiter facta ſit fideiuſſio, vim contractus obtinebit, ac per conſequens citandus erit fideiuſſor ad ratiocinia peragenda. Quod ſi citatus non fuerit, minime exſecutari poterit pro reliquis, cum ſolo tutore vel curatore calculatis & liquidatis, vt tenet Bald. *in l. non ambigi. C. de fideiuſſ. tut. Greg. in d. l. 49. gl. verbo, por fiador, ſupra allegata.* Et ita praxis noſtræ Cancellariæ obſervare ſolet, & hæc eſt veritas infallibilis.

Vlterius † dubitatur, *ſi quis promiſit ſolvere, quod facto calculo cum adminiſtratore, debere conſtiterit, & adminiſtratore morte prævento, calculus factus fuerit cum eius hærede, & certum quid reliquatum ſit, an talis fidejuſſor ſive promiſſor ſolvere teneatur, quod cum hærede adminiſtratoris fuit reliquatum?* In quo varii varia ſenſerunt, Bart. namque, Paulus, Angelus, Imola, & Aretin. *in l. qui Romæ, §. Auger. ff. de verborum obligatio.* in ea ſunt ſententia, vt non alias pro reliquis teneatur fidejuſſor, quam ſi reliqua cum ipſo adminiſtratore fuerint examinata, quam ſententiam probare nituntur ex text. *in d. §. Augerius,* vbi in hæc verba Conſultus inquit. *Augerius filiofamilias ſervo Publij Mævij ſtipulanti ſpondit, ſe daturum quidquid patrem ſuum Publio Mævio debere conſtitiſſet, quæſitum eſt patre defuncto antequam conſtitiſſet, quid quantumcunque deberet, an ſi adverſus hæredem eius actum fuiſſet, aliumve ſucceſſorem, & de debito conſtitiſſet, Augerius teneatur, reſpondi, ſi conditio non exſtitiſſet, ſtipulationem non eſſe commiſſam.* Et ratio decidendi huius textus ſecundum præfatos Doctores, ea eſt, quia præſumitur, promiſſor ea motus ratione interceſſiſſe, quia credebat debitorem optimum computum redditurum, eo quod arcana conficiendarum rationum melius cognoviſſet. Et hoc fundamento motus Hugo Donellus *in d. § Augerius*, exiſtimat, multum intereſſe, vtrum viuo patre, an eo mortuo rationes fuerint diſpunctæ, cum ſi eo viuo factæ fuiſſent, pater, & ſic adminiſtrator potuiſſet habere aliquas exceptiones & defenſiones, quæ poſſent facillimè ab eius hæredibus ignorari, & ſic accidere poſſet, vt illud reliquaretur, quod revera non deberetur, & per conſequens iſte promiſſor compelleretur ſolvere, quod iſte non cogitavit, ex quibus rectè fuit reſponſum à Iureconſulto *in dicto §. Augerius,* mortuo debitore ſive adminiſtratore, ante liquidationem reliquatus, conditionem non exſtitiſſe, & per conſequens ſtipulationem non eſſe

com-

commiſſam. Quam ſententiam his & aliis fortioribus rationibus exornat Bald. *in c. ad noſtram, colum. 2. de iureiuran.* vbi eam communem dicit, & eum ſequitur Decius *in l. hæredem, nu. 1. ff. de reg. iur.* Tiraq. *de retract. §. 1. gloſſ. 6. nu. 15.* Gomezius *in §. actionum, nu. 7. instituti. de actio.* Gerard. *de Petra Sancta, ſing. 27. n. 4.* vbi pro hac ſententia iudicatum vidiſſe teſtatur Hippolyt. de Marſil. *ſingu. 304.* Alciatus *in l. ſi quis ſtipulatus 112. n. 4. ff. de verborum.* Socin. Iunior *conſil. 47. nu. 17.* vbi in tantum hanc ſententiam veram reputat, vt etiamſi talis promiſſor iuraſſet, talem promiſſionem adimplere, adhuc ſi ratio cum ipſo debitore non eſſet calculata, etiam in animæ iudicio, ad ſolutionem reliquorum non teneretur: eo quod de natura talis promiſſionis ſit, vt ratio liquidetur cum ipſo debitore vivente, quia rationes in promtu habere præſumitur. Ex quibus inferunt Dd. ſupra relati, quod ſi quis promiſerit pro mercatore vel amico ſe ſoluturum, quidquid illum debere conſtiterit, facto calculo, non aliàs ad reliqua tenebitur, quàm ſi liquidatio & calculatio cum eodem debitore vivente facta fuerit.

Adverſus tamen prædictam ſententiam communem, tenet idem Alciat. *libr. 1. diſpunctionum cap. 13.* Conanus *libr. 6. commentar.* Duaren. *in d. §. Auger.* vbi tenet prædictam communem, contrariam eſſe, & iuri & æquitati naturali, idem tenet Paul. Caſt. *ibi:* & eum ſequitur Anton. Gom. *2. tomo de contract. c. 11. n. 37.* Et adverſus illam in Granatenſi Senatu iudicatum fuiſſe teſtatur Coſta, relatus & ſequutus à Ioan. Gutier. *de iuram. confirm. in addit. ad c. 31. 1. part. poſita in fin. 1. part.* & illam multis argumentis impugnat Cov. *in practic. cap. 39. n. 5.* vbi aſſeverat, nihil poſſe dici, quod magis à vera mente & ſenſu IC. Cæpollæ abhorreat, quodq; magis ab æquitate, & à congruis tramitibus veritatis deviet, nihilq; quoad humana commercia, commutationes & conventiones magis alienum eſſe. Et vlterius ſtatim ſubdit, quod ſi verba conventionum prædictæ communis ſententiæ nugas paterentur, forent mille aliæ calumniæ admittendæ, & hi paſſim deciperentur, qui bona fide in contractibus verſantur: quod valde iniquum & pernicioſum eſſet. Ibique † ad argumenta pro contraria communi ſententia adducta, & argutè &
9 (ſuo more) eruditè reſpondit, quinque intellectus adducens ad text. *in d. §. Augerius,* quos quilibet apud eum videre poterit, & alium non minus elegantem intellectum cumulavit Ant. Gom. *vbi ſupra* inhærendo verbis IC. Cæpollæ *in d. §. Auger.* Alium etiam tradidit Io. Gutier. *loco ſuperius citato,* dicens, quod text. *in d. §. Auger.* non dicit, quod promiſſio fuit facta de eo, quod conſtiterit patrem debere, & ſic dicit, lapſos fuiſſe cōmunis ſententiæ ſequaces, ſed quod potiùs de eo fuit concepta ſtipulatio, quod pater adminiſtrator Publio Mævio debere conſtitiſſet. Quod quidem verbum *conſtitiſſet,*

tiſſet, cum ſit temporis pluſquamperfecti, debet intelligi de eo, quod iam deberi conſtitiſſet, tempore, quo facta fuit promiſſio, & ſic de illa quantitate, quæ in vita debitoris fuerat liquidata, quia fuit conditio de præterito. Vnde cum IC. proponeret, an deberet, quod in vita patris adminiſtratoris illum debere conſtitiſſet, rectè Cæpolla reſpondit, dicens, ſi conditio non exſtitiſſet, ſtipulationẽ non eſſe commiſſam, hoc eſt, ſi creditor in vita debitoris non demonſtraſſet, quantum deberetur, ſtipulationem non eſſe commiſſam. Communis vero Doctorũ loquitur in ſatis diſſimili caſu, ſc. quando obligatio fideiuſſoris fuit ita concepta, ſc. *promitto me ſoluturum, quidquid Titio debere conſtiterit.* Et ſic non ad liquidationem præteritam, cum ipſo debitore faciendam, ſe adſtringere conſtat: quo caſu rectè fundatur communis ſententia: cum revera fideiuſſor & promiſſor illud tantum ſolvere voluerit, quod conſtiterit deberi, facto calculo cum ipſomet debitore, & non aliàs. Non tamen licitum fuit tantis & tam graviſſimis Doctoribus, tex. *in d. §. Augerius,* pro ſua opinione perſtringere. Cum longè diverſa ſit ratio decidendi in vno caſu, quàm in alio, & certè, ſi attento animi iudicio rem hanc conſideremus, ſcopum veritatis primus omnium attingit Accurſius, *in d. §. Augerius, verbo, non exſtitiſſet,* dum inquit, *non exſtitiſſet*, quaſi dicat, ſi nondum tempore ſtipulationis, conſtiterat de debito, & ex hoc conditionalis ſtipulatio in præteritum concepta, non poterat committi in æternum, quia falſa de præterito ſunt impoſſibilia: & hic meo iudicio eſt verus intellectus ad text. *in d. §. Auger.* Et ita tenet Villa Diego poſt hæc ſcripta viſus *in l. 4. tit. 5. lib. 2. del fuero iuzgo. n. 8. fol. 141.*

Ex quibus deducitur manifeſtè, in caſu à communi ſententia propoſito, non ſolum via ordinaria, ſed etiam exſecutiva talem fideiuſſorem ſive promiſſorem conveniri poſſe, dummodo ad rationem cum hærede debitoris calculandam fuerit citatus, quia licet verum ſit, quod jus conditionis implẽdæ ad hæredem tranſeat, hoc eſt verum, & procedit, dummodo non ſic adhæreat perſonæ nominatæ, quod per alium æquè expediri non poſſit, cum tamen rationes viſis libris & chirographis, aliiſve cautionibus defuncti ab hærede etiam facilè diſpungi poſſint, in caſu, in quo loquitur communis Doctorum opinio, nimis fallitur, multumque ab ſcopo veritatis aberrat.

Vlterius † dubitatur in propoſito, *an adverſus fideiuſſorem tutoris exſecutio fieri poſſit, pro reliquis reſultantibus ex adminiſtratione rerum pupillarium, poſt finitam tutelam peractam, quemadmodum fieri poſſet, pro reliquis reſultantibus ex adminiſtratione ipſa tutelæ?* Et dicendum videtur, quod minimè exſecutari, nec etiam conveniri poſſit, pro reliquis adminiſtrationis peractæ, finita adminiſtratione, hoc eſt, finito tempore à lege ad adminiſtran- 10

dum tutelam conſtituto. *ex textu, in l. Lucius. §. de adminiſt. tutor. ibi. Paulus reſpondit, propterea, quæ poſt pubertatem nulla neceſſitate cogente, ſed ex voluntate ſua tutor adminiſtravit, fideiuſſorem, qui ſalvam rem fore cavit, non teneri, & in l. 12. tit. 16. par. 6. & ibi* Gregor. *verbo, debe durar.*

In contrarium tamen vrget text. *in l. ſi poſtea, ff. rem pupilli ſalvam fore, ibi: Si poſtea, quam pupillus ad pubertatem pervenerit, tutor in reſtituenda tutela aliquandiu moram fecerit, certum eſt & fructuum nomine, & vſurarum medij temporis, tam fideiuſſores eius, quàm ipſum teneri.*
11 † Pro qua ſententia facit, quia tempus prorogationis idem reputatur cum tempore cōmiſſionis, *vt in l. ſed ſi manente, ff. de precario.* Sed pro concordia prædictorum iurium dicendum erit, quod text. *in d. §. Paulus*, loquitur, quando tutor finita tutela, novum negotium adulto attingentem inchoavit, nulla cogente officij neceſſitate, quo caſu neutique pro adminiſtratione illius negotii fideiuſſor tenebitur, cum ipſe (tempore, quo interceſſit) ad adminiſtrata tempore lege conſtituto ſe adſtringere tantum voluiſſet, *vt in l. fi. C. de periculo tutor.* Et pro hac ſententia facit text. *in l. ſi cum Hermes. C. de locato*, vbi qui fideiuſſit pro prima conductione, non tenetur pro conductione prorogata, abſque eius voluntate, tex. etiam *in l. non intellexerit, §. cum in quinquennium, ff. de iure fiſci*, ſecus tamen, ſi proſecutus fuiſſet tutor adminiſtrationem connexorum, ad quorum aſſiſtentiam ex neceſſitate officij præciſe erat obnoxius, *vt in l. 1. C. vt cauſæ poſt pubertatem adſit tutor. & in l. tutor poſt pubertatem. C. arbitrium tutelæ.* Textus verò *in d. §. ſi poſtea.* loquitur de rebus ante finitam tutelam adminiſtratis, in quibus reſtituendis finita tutela moram fecit tutor, quo caſu non ſolum tutor, verum & eorum fideiuſſores (pro mala adminiſtratione) tenentur. Et in hunc modum prædicta iura ad concordiam redigit Parlad. *lib. 2. rerum quotidianarum, c. fi. 1. p. §. 12. n. 57.* Rurſus pro hac ſententia facit, quia fideiuſſor, qui pro iudice interceſſit, cenſetur intercedere pro geſtis in primo anno, qui eſt terminus à lege conſtitutus iudici ad iudicandum, quando ſimpliciter à rege vel domino ad iudicandum fuit electus, vt in terminis tradit Bobadilla *lib. 5. polit. c. 1. n. 90.*

12 Vltimò & finaliter dubitatur, *an rationibus diſpunctis cum matre pupilli, quæ ad ſecundas nuptias migravit, non petito prius tutore filio ſuo, cuius tutelā ipſa adminiſtrabat, reliqua, non ſolum adverſus matrem, verum & adverſus vitricum, exſequi poſſint?* Et dicendum videtur, quod ſi adverſus matrem reliqua exſequi poſſint, minimè tamen adverſus vitricum exſecutioni mandari valeant, quia etſi verum ſit, quod matre tutrice ad ſecundas nuptias convolante, bona ſecundi mariti pro reliquis tutelæ ſīnt minori obnoxia, ſive

tacitè

tacitè hypothecata, *vt in l. ſi mater. C. in quibus cauſis pignus vel hypoth. tacitè contra. ibi. Mariti quoq; eius, præteritæ tutelæ ratiocinijs, bona iure pignoris tenebuntur obnoxia, & in l. 5. tit. 16. & in l. 26. tit. 13. par. 5.* idq; communi omnium Dd. calculo ſit receptum ex Phil. Portio *lib. 5. concluſ. 5.* Cavalc *de tutore n. 322.* Gutier. *de iuram. confirm. li. 2. q. 26. n. 11.* tamen nullo iure cavetur, quod talis vitricus pro reliquis exſecutari poſſit, & id iure fundatur, cum ipſe non iniuſtè dicere poſſit, inſtrumentum non loquitur de me.

Contrariam † tamen ſententiam in terminis noſtræ quæſtionis tenet 13
Maranta *de ordine iudicior. c. de exſecut. ſenten. n. 33. pag. mihi 660.* vbi dicit, quod ſi vxor mortuo marito, ſuſcepit tutelam filii & tranſivit ad ſecunda vota, non petito prius tutore filio, redditis rationibus, poterit contra maritum fieri exſecutio pro reliquis, virtute tacitæ hypothecæ. Et hanc ſententiam reputat menti tenendam, & eam in propoſito ſingularem dicit, eo quod quilibet contrarium facilè reſponderet.

Ego † tamen Marantæ ſententiam difficilem reputo, & eam eo ſolum 14
caſu veram crederem, ſcili. ſi rationes cum vitrico fuiſſent diſpunctæ, & prius facta eſſet excuſſio in bonis matris, ea tamen excuſſa, maritus exſecutari in bonis pro reliquis poſſet, vt tenet Hippolytus de Marſil. *ſing. 248.* Et ratio ea eſt potiſſima, quia etſi bona mariti, tacitè & ex legis diſpoſitione videantur pro vxore fidei iubere, vt fideiuſſor indemnitatis reputabitur, quæ non aliter quam excuſſo prius principali convenitur, *vt in l. fin. & ibi communiter Bart. & omnes, ff. ſi certum petat.* non enim negari poterit, quin vt ſimplex fideiuſſor habeatur, cum beneficio excuſſionis, tacitè vel expreſsè non renuntiaverit, & ſic remanet obligatio bonorum mariti, in terminis *Authent. præſent. C. de fideiuſſor.* Et ideo prius bona vxoris quam mariti ex cutienda erunt, quia iſta tacita hypotheca à lege inducta intelligitur ſervato ordine juris, ex his, quæ notat Molina *de primogenit. lib. 1. cap. 3. numero 22. ad medium.* Qualiter autem adverſus teſtes, qui aliquem in tutorem nominatum, idoneum affirmaverunt, & contra iudicem, qui eos recipit, agi poſſit pro reliquis, vide per Acevetum *in l. 6. tit. 9. lib. 10. recopilat. num. 8. & 9.* vbi latè reſolvit.

Vltimò † & finaliter dic in propoſito, quod etiamſi fideiuſſor tutoris te- 15
neatur pro mala adminiſtratione ad damnum & vſuras, non tamen tenebitur pro vſuris, vel intereſſe ratione malæ adminiſtrationis reſtituendo, aliorum adminiſtratorum fideiuſſor, neq; incurret in pœnas (ratione officij) per principalem incurſas, *ex text. iuncta gloſſ. verbo, Paulus in l. Lucius, ff. ad municipal. & in l. conſtitutionibus, eodem tit.* vbi dicit plus, quod quando adminiſtrator convenitur ad reliqua reddenda, & ob hoc condemnatur,

non debet condemnari in vſuris pecuniæ, ad cuius reſtitutionem condemnatur, neque per conſequens eiuſdem adminiſtratoris fideiuſſor condemnabitur.

SVMMARIA.

1 Tutor nobilis, an ſi exſecutatus pro reliquis, fideiuſſorem (vulgò de ſaneamiento) non præſtiterit, incarcerari poſſit?

2 Parentes vtriuſque ſexus, pro reliquis tutelæ, filiorum vel nepotum, an incarcerari valeant?

3 Parentes ſunt filiis veluti Deus alter.

4 Mater, quæ fuit tutrix filij, etiamſi omni legum auxilio in inſtrumento tutelæ renunciaverit, non poterit pro reliquis tutelæ incarcerari, & quid in avia?

5 Privilegio mulieribus à lege conceſſo, ne pro debitis civilibus incarcerentur, an renunciari poſſint?

6 Avus vel avia, pro reliquis tutelæ nepotis, quàm adminiſtravit, an incarcerari poſſit?

7 Socer à genero conventus pro reliquis tutelæ vel curæ filiæ, an poſſit in carcerem detrudi?

8 Frater tutor fratris, an pro reliquis tutelæ poſſit incarcerari?

9 Socius reliquatus in adminiſtratione ſocietatis, an pro reliquis poſſit incarcerari?

10 Comparatus non debet eſſe melioris conditionis, comparato.

11 Frater pro reliquis tutelæ ſui fratris quod adminiſtravit, an in ſolidum conveniatur?

12 Alimenta qui alicui præbere tenetur, an teneatur illa in proprietate conſtituere?

13 Socius poſſet pro reliquis ſocietatis incarcerari, quando ſocio reliqua petenti, non remanerent alia bona, ex quibus alimentari poſſet.

14 Socius, qui iuravit reliqua ſociis reſtituere, ſi non reſtituat, capi poterit.

15 Socius reliquatus ob adminiſtrationem ſocietatis, ſi habet officium vel artificium, ex quo vivere poſſit, poteſt conveniri, vltra quæ facere poſſit?

16 Nobilis, qui fuit maior domus, vel depoſitarius horrei, vel poſiti publici, an pro reliquis capi poſſit?

17 Privilegium conceſſum ordini, vel ſexui, an poſſit renunciari?

18 Nobilis reliquatus pro adminiſtratione regalium redditưum, an capi poſſit, ſi exſecutatus pro illis fideiuſſorem indemnitatis non præſtiterit?

19 Poſiti adminiſtrator, habetur inſtar depoſitarij.

20 Depoſitarius, qui velociter depoſitum non reſtituit, dicitur eſſe in dolo, & ratione perfidiæ ex quaſi delicto convenitur, quinimò & vt fur habetur.

21 Ha-

21 *Heres adminiſtratoris, ſi inventarium non confecit, an poſſit capi pro reliquis ex adminiſtratione reſultantibus?*

22 *Maritus matris tutricis, quæ ad ſecunda vota tranſivit, an pro reliquis adverſus eius vxorem liquidatis, & exſecutari, & capi poſſit?*

CAPVT XXXV.

De captura adminiſtratorum in exſecutione reliquorum.

IUre † Regio conſtitutum extat *in l. fin. tit. 21. lib. 4. recop.* vt ſi exſecutatus, fideiuſſorem indemnitatis (vulgò *de ſaneamiento*) non præſtiterit, interim quod illum præſtare diſtulerit, carceribus mancipetur. Et hæc regula in tantum eſt vera, & procedit, vt etiamſi aliquis nobilis aliena bona adminiſtraverit, vtpotè tutelam vel curam, & quid ſimile, privilegio nobilitatis non obſtante, pro reliquis exſecutari & capi poſſit, vt in nobili tutore reliquato ſcripſit Bartol. *in l. 1. § 1. verſ. ſic tutores. ff. de falſis.* cuius ſententiam ſequitur additio Caſtelli *in l. 79. Tauri. Bobadilla in politic. lib. 3. c. 5. nu. 31.* & non ſolum pro reliquis capi poſſet, verum & antequam ſit reliquatus, ſi reddere rationem tutelæ, vel alterius ſibi commiſſæ adminiſtrationis ſubterfugeret, quod manifeſtè probatur *in l. 4. tit. 19. lib. 5. recopl. ibi, Y lo miſmo mandamos que ſe guarde y cumpla con los recaudadores y mayordomos de los conceios otras qualesquier perſonas que ſe alcaren.* Ex quibus verbis prædictam ſententiam indubitabilem reputat Bobadilla, *vbi ſupra, in adminiſtrationibus bonorum publicorum, vel poſiti,* & idem tenet *lib. 5. polit. cap. 4. num. 90.* 1

Verum licet prædicta concluſio regulariter locum habeat in omnibus adminiſtratoribus pro reliquis conventis; tamen eam limitandam reputo ſequentibus modis. Primò † in parentibus vtriuſq; ſexus, qui licet pro reliquis 2
tutelæ filij exſecutentur, attamen fideiuſſore, *De ſaneamiento*, non præſtito, minimè carceribus mancipantur, *vt tenuit Bart. in authent. matri & auiæ. n. 13. C. quando mulier officio tutel. fungi poſſit. & in l. ſi quis ſub conditione n. 20. ff. de teſtament. tutel.* Idque † propter naturalem reverentiam à filiis parentibus debitam conſtitutum eſt. Sunt enim filiis parentes, veluti Deus alter, vt advertit Cicero *in oratione Geneo. Plautio. ibi, Quem venerentur vt Deum, nec enim multo ſecus parentes liberis.* Et hanc ſententiam loquendo in matre tutrice communiter receptam dixit Covarruvias *lib. 1. variarum, c. 1. n. 3.* & latiùs ac meliùs tenet *in repet. c. quamvis pactum, in initio 2. part. n. 7. verſ. adhuc verò, Plac. in epitome delictorum, c. 34. n. 13. Anton. Gomez in d. l. 79. Taur.* vbi hanc ſententiam in tantum veram reputat, vt dicat, quod † etiamſi mater 3
omni legum auxilio renunciaſſet, adhuc pro talibus reliquis capi non poſſet, & ita etiam tenuit Roder. Suar. *in l. 2. tit. de los goviernos, n. 10. verſ. additio.* Et

ratio illa eſt potiſſima, quam reddit Iuſtinianus *in auth. de nupt. §. ſed quod ſancitum, collat. 4. ibi: Erubeſcit lex caſtigatores filios genitoribus ſtatuere.* Et hanc ſententiam latè proſequitur Matienço, *in l. 9. tit. 3. gl. 5. n. 4. lib. 5. recopil.* & eam in iudicando & conſulendo tenendam fore, firmavit Proſper Farin. *in tomo crimin. tit. 4. de carcer. quæſt. 27. num. 61.* quem & alios pro hac ſententia refert & ſequitur Bobadilla *vbi ſup. gloſſ. liter. H. verſ. contraria opinio Molin. de iuſt. diſp. 571. verſ. dubium eſt.* & in matre tutrice filiorum reliquata indubitatum reputo, ſiquidem in qualibet alia muliere regulariter hoc iure conſtitutum eſt *in l. 62. Taur.* vt mulieres pro debitis civilibus non incarcerentur; ex cuius legis deciſione hodie ceſſat opinio Iaſ. *in l. ſi ego. nu. 4.* relata à Duen. *in reg. 312.* quatenus firmavit, quod mulier poteſt incarcerari pro adminiſtratione tutelæ. Minimè namque eorum ſententia locum haberet, etiamſi mulier tutrix omni legum auxilio renuntiaſſet, niſi adminiſtratio habuiſſet admixtum delictum, quo caſu mulier perdidit privilegium, vt *in d. l. Tauri, ibi. Porque ninguna deuda que no deſcienda de delito.* Illud enim
5 privilegium, quod † mulieres pro debito civili non incarcerentur, cum ſit inſertum in corpore iuris, minimè poteſt renuntiari, & illius renuntiatio expreſſa, vel tacita, eſſet ipſo iure nulla, vt notant Dd. *in l. ſi quis in conſcribendo, C. de pact.* Cum enim ſit conceſſum in favorem totius fœminei ſexus, & ob eius honeſtatem, minimè à particulari renuntiari valet, vt tenet Socin. *in l. pleriq. n. 46. ff. de in ius voc.* Duenn. *d. reg. 312.* Menoch. *lib. 1. de arbitr. caſu 88.* Aviles *in proœm. cap. prætor. n. 27.* Et plures etiam alios pro hac ſententia refert Collega noſter Baldeſius, nuper in Auditorem Granatenſis Senatus electus, *in additionib. ad Rod. Suar. d. n. 8.*

6 Et † quod in patre & matre retulimus, extende etiam ad avum, vel aviam, cæteroſque aſcendentes, qui ſuorum nepotum vel pronepotum tutelam vel curam adminiſtraverunt, *ex text. in l. 1. tit. 15. pa. 5.* Et hanc ſententiam tenet Iaſ. *in §. ſed & ſi quis. nu. 2. Inſtit. de action.* vbi dicit, hanc concluſionem extendi poſſe ad parentes vtriuſque ſexus in infinitum. Quinimo † etſi ſocer reliquatus eſſet à genero, non ſecus dicendum foret, cum ſocer loco patris habeatur, *in l. 15. tit. 11. par. 4. ibi, Por que los hijos y los hiernos non deben apremiar a ſus padres, ni a ſus ſuegros, aſſi como otros eſtrannos.*

8 An † autem frater, qui alterius fratris bona adminiſtravit, pro reliquis incarcerari poſſit, vel vltra quam facere poſſit, conveniri valeat, maior dubitatio eſt? In qua difficultate Iaſ. *in d. §. ſed ſi quis. numero 1.* ſequendo Alberic.
9 & Iacobum de Raven. *ibi*, tenet, fratrem † minimè pro huiuſmodi reliquis poſſe incarcerari, & eorum ſententia ex eo comprobatur, quia quemadmodum ſocius pro reliquis ſocietatis incarcerari non poteſt, ea nempè ratione,

tione, quia ſocij ius quodammodo fraternitatis inter ſe habent, *vt in l. verum, ff. pro ſocio.* multo maiori ratione ipſe frater pro reliquis adminiſtrationis fratris, non poterit carceribus mancipari. Non † enim debet eſſe melioris conditionis comparatio, *ex illo vulgari axiom. Propter quod vnumq; tale, & illud magis.* Et ſecundum iſtam ſententiam, in contradictorio judicio obtentum fuiſſe, teſtatur Anton. Theſaur. *deciſ. 119. nu. 1.* vbi in Neapolitano Senatu iudicatum fuiſſe refert. 10

Contrariam tamen ſententiam tenet glo. *in d. l. verum. verbo. fraternitatis* vbi dicit Accurſius, quod frater, qui bona ſibi, & fratribus ſuis communia adminiſtravit, pro reliquis carceribus poterit mancipari. Idq; tenet Baeça *de inope debitore, cap. 17. a n. 80.* Caſtell. *in l. 66. Tauri. verb. Deſarraygar.*

Mihi tamen prior opinio verior & humanior videtur, ſcilicet, quod † licet frater non poſſit pro reliquis tutelæ fratris incarcerari, quando non conſtat doloſè adminiſtraſſe, quia hoc caſu non eſſet indulgendum malitiis, *l. in fundo, ff. de rei vendi.*) poſſit tamen in ſolidum pro reliquis à fratre conveniri, ita vt non ſit habenda ratio, egeat, nec ne, cum frater non ſit de perſonis connumeratis *in l. ſunt qui in id. ff. de regul. juris.* Quam cannonizavit tex. *in l. 1. tit. 15. part. 5. & in l. 15. tit. 10. eadem partit.* Quod tamen in ſocio ſecus erit, vt *in dicta. verum. vbi gl. verbo, fraternitatis.* aſſignat differentiæ rationem, dicens, ideo ſocium pro reliquis ſocietatis à ſociis conveniri in ſolidum non poſſe, quia præſumitur, quod ab initio contractæ ſocietatis hæc honeſta conventio præceſſit, ſcilicet, ne aliquis ab altero, vltra quam facere poſſit conveniretur, ne impediatur ſocietatis humanæ conſortium & propter commodiorem vſum commerciorum. Quæ ſententia locum habet etiam, vbi huic iuri eſſet renuntiatum, vt tenuit Iacobus Butricarius *in tract. de renuntiatione, ca. 10. volum. 12.* & in fratre, & ſocio, & aliis, tradit Petrus Surdus, *de aliment.* omnino videndus, *quæſt. 78. fol. 71* quem vide, quia licet ipſe ſit ſurdus, eius labores innumeros auditores faciunt, quia ſunt egregij. Quo fit, vt omni caſu ſocio relinqui debeat tantum in bonis, vt ſecundum eius qualitatem vivere poſſit, & ita eſt intelligendus textus *in d. l. 1. part. ibi. O ſi fuere compannero &c.* Et rurſus inferius, *Carentonces el iuzgados deue dexar a cada vno deſtos tanta parte de ſus bienes, de que pueda vivir gueſadamente.* Quod vtique verum intelligo, ita vt neque ſufficiat ſocio relinquere tantum de ſuis bonis, quantum ad eius vitæ diſpenſationem ſufficiat, ſed demum tantum in proprietate, ex cuius reditu poſſit ipſe ſimul cum ſua familia alimentari. Et ratio, qua moveor, ea eſt, quia † quando aliquis alicui alimenta præſtare (ex legis diſpoſitione) tenetur, illa in proprietate conſtituere debet, vt voluit Bald. *in l. 2. nu. 1. ff. ſi quid in fraud. patron.* vbi

11 (margin, beside "licet frater")

12 (margin, beside "quando aliquis")

vbi Paul. num. 6. & plures alios pro hac ſententia refert Molin. *lib. 2. de Hiſpan. primogen. cap. 15. nu. 27.*

13 Prædictam † tamen concluſionem, de ſocio non conveniendo, vel exigendo, vltra quàm facere poſſit, veram intelligo, dummodo ſocius, qui eum reliquavit, alias habeat ſubſtantiam, & bona pro ſuo victu ſufficientia: ſecus tamen, ſi tantum haberet (duntaxat,) quantum à ſocio reliquavit, quia hoc caſu in ſolidum pro reliquis poſſet conveniri ſocius reliquatus, vt notat Gregor. *in l. 15. tit. 10. part. 5. gl. verbo, vivir.* quam ſententiam ego ſubintelligerem, & veram putarem, ità, vt ſi aliquid haberet ſocius, qui ſocium reliquavit, non tamen ad ſuam ſuorumque diſpenſationem ſufficeret, de bonis ſocij reliquati ſuppleri deberet, ita vt melioris ſit conditionis reliquator, quam reliquatus. Charitas namque benè ordinata incipit à ſeipſo, *vt in l. præſes. C. de ſerv.* Et in propoſito charitatis benè ordinatæ plura cumulat Matth. de Afflict. *deciſ. 90. per totam.*

14 Secundò, prædictam concluſionem limita, ſi † ſocius reliquatus in initio contractæ ſocietatis iuraſſet & promiſiſſet integra reliqua ſociis ſe ſoluturum. Et ita hanc concluſionem limitat Gutier. *de iuram. confirm. 1. part. cap. 17.*

15 Tertiò limita, vbi † iſte ſocius reliquatus haberet officium, vel artificium, ex quo laborando ſe alere poſſet, quia ei, qui ſe habet, vnde ſe alere valeat, alimenta relinqui, vel præſtari non debent. Ex his, quæ latè tradit Molin. *de primogen. d. cap. 15. nu. 46.* Lara, plures pro hac ſententia referens, *in tract. de aliment. §. ſed ſi filius. n. 123.* Gutier. *in terminis d. c. 15. n. 5.*

Quartò limita, vbi ſocius dolo feciſſet, quo minus reliqua ſociis ſolvere poſſet, *vt in d. l. verum. in prin. & in §. tempus autem, ff. pro ſocio. & ita tenet glo. in §. ſi de dote. Inſtit. de actio. Molin. d. diſputat. 571. verſ. quinto ſocius.*

16 Rurſus in propoſito dubitatur, † *An ſi aliquis nobilis poſiti, vel ob Reipublicæ adminiſtrationem peregerit, & in calce adminiſtrationis, in aliqua tritici vel pecuniæ quantitate fuerit reliquatus, & pro ea exſecutatus fideiuſſorem indemnitatis, vulgò, De ſaneamiento, non præſtiterit, poſſit in carcerem detrudi?* Et dicendum videtur, quod non, etiamſi ipſe in initio ſuſceptæ adminiſtrationis privilegio nobilitatis ſibi competenti renuntiaſſet: quia quando privilegium conceditur propter dignitatem perſonarum, minimè à privilegiatis ipſis poteſt renuntiari, ex his, quæ notant Antonius Gomez. & Ciſontanus *in l. 79. Taur.* Duenn. *d. reg. 312.* Et prædictam ſententiam extendit Gomezius, *vbi ſupra n. 3.* etiam in caſu, quo talis nobilis renuntiaſſet huic nobilitatis privilegio ſub iureiurando, quod non vtetur privilegio ſibi competenti. Et idem tenet *2. tomo variar. cap. 11. n. 54. & cap. 14. n. 24.* Otalora *de nobil.*

nobil.p.principali,c.6.num.3. & 2. part.3.partis principalis,cap.9.nu.8. Burg. Pacificus conſil.10.num.17. Azevet. *in l.4.& 5. tit.2.lib 6.recopilat.verſ.contrarium.num.14.* Pro qua ſententia facit, quia cum hoc jus nobilitatis ipſi nobilium ſanguini adhæreat, *vt in l.2.§.quæ omnia. C.de veteri iure enucleand.* neque renuntiari, neque pacto remitti poterit, *l.ius agnitionis.ff.de pact.* Eſt enim tanquam character ſanguini impreſſum, & prædictis fundamentis hanc ſententiam tutantur Menchaca *lib.3.de ſucceſſ. creat. §.22. à nu.74.* Avend. *in dictionario, verbo, Cavallero. verſ.ſit ergo concluſio.* Et loquendo in nobili tutore, ita tenet Cavalc. *de tutore, n.322.cum ſequenti.* Didacus Perez *in l.1.titul. 2.lib.ordin.veter.colum.1365.* Gutierrez omnium latiſſimè, *de juramento confirmatorio, 1.part.c.16. n.37.* Et in terminis noſtræ quæſtionis, ita judicatum fuiſſe in hoc Pinciano Senatu, teſtatur Bobadilla *in libro 3. politica, cap.15. numero 21.*

Verum adverſus prædictam ſententiam facit, quia † etiam vbi privilegium conceſſum fuit ſexui, vel ordini, à quocunque privilegiato renuntiari poteſt, *vt loquendo in privilegio nobilium tenuit Barbatia, in c.lator.de pigno. & cap.ad Apoſtolicam.de regul. Oroſc.in l.ius agnitionis, n.4.ff.de pact.* Gregorius Lupus *in l.34.tit.final.part.7.* Caſtellus *in l.79.Taur.glo.1. & Doctores communiter in l.ſi quis in conſcribendo. C. de pact.* vbi Oroſc. fatetur, vtramque ſententiam ſuſtineri poſſe. Et hanc opinionem latiſſimo ſermone proſequitur Baeça *de inope debitore, cap.16. num.47.* vbi fundamentis pro contraria ſententia adductis ſatisfacit, *vſq; ad nu.61.* Ioannes Garſ. *de nobil.glo.6.in princip.n.18.& 19.* Mier. *de maiora.1.part.quæſt.38.nu.2.* vbi teſtatur, varias de hoc in Granatenſi Prætorio ſententias latas fuiſſe, idque tenet Covarruvias *in cap.quamvis pactum.nu.5.de pact.lib.6.* Hanc etiam affirmativam ſententiam in Cancellariis, & ſupremo Regis conſilio ſervatam fuiſſe, teſtatur Bobadilla *in polit. d. numer. 21.* loquendo in propriis terminis noſtræ quæſtionis: quod maximè locum habere dicit, vbi talis renuntiatio fuiſſet iurata, ex doctrina Menchac. *ſupra* relata, *limitat.32. nu. 19. verſi. & ſuper hanc partem.* Baeça *d. cap.16.numer.62.* quos refert & ſequitur Gutierrez *loco ſupra citato,* & noviſſimè Molina *de iuſtitia.diſputatione 571.verſicul.contraria verò,* tenendo contra Gomezium, & alios, *ſupra* pro contraria opinione relatos. 17

Inter has tamen noſtrorum varietates dicendum exiſtimo, quod ſi renuntiatio nobilitatis ſit ſimpliciter facta, nullo modo noceat renuntianti, niſi in caſu, quo eſſet nobilis ſive fidalgus de privilegio, quia privilegium facilius perditur, quam quod de iure communi competit, *l.eius militis, §.militiæ, ff.de militar.teſtamento.* Laurentius de Palat. *de Fano, in tract.de ſucceſſion.*

maſcul.excluſis fœmin. per ſtatu.1.part.nu.82.poſt.nu.54. iuratam verò renuntiationem valere arbitrio, *ex ſupra relatis.* Vel etiam limita, vbi nobilis reliquatus fuiſſet pro collectione Regalium reddituum, quia hoc caſu, etiamſi ſimpliciter renuntiaſſet, poſſet pro reliquis incarcerari, eo quod nobilis per huiuſmodi officij administrationem libertatem ſuam infringit, *vt in l.4.tit. 2.lib.6.recopilation.ibi, Porque en tal caſo el miſmo quebranta ſu libertad.* Et ex huius legis verbis, affirmativam ſententiam firmavit Parlador. *lib. 2. rerum quotidianarum, cap.fin.5.part.§.6.nu.12.* Bobadilla *lib.3.cap.3.num.50.* Molina *de iuſtitia.diſputat.571.verſicul.ſi tamen.* loquendo in fidalgis adminiſtratoribus poſitorum, ſive montium pietatis. Quinimo & idem exiſtimat, vbi fidalgus recepiſſet triticum, vt in pane cocto alicui monaſterio, vel aliis perſonis præſtaret, *num.70. cum ſequenti*, vbi rationem huius concluſionis latè refert. Quod ego verum intelligo, etiamſi talis panetarius iuri nobilitatis ſibi competenti non renuntiaſſet, propter delictum huic perfidiæ annexum. Et ita in noſtta Pinciana Cancellaria iudicatum vidiſſe teſtatur. Id-
18 que rurſus ipſe firmavit *lib. 5. cap. 4. num. 80.* Et licet † nihil pro hac ſententia referat, tamen ipſa fulciri poſſet ex eo, quia iſti adminiſtratores habentur inſtar depoſitarij, eo quod illis datur in confidentia triticum, vt illud in pane cocto domino poſtulante reſtituant. Depoſitarius namque, qui retardat depoſitum, & illud celeriter non reſtituit, quodammodo eſt in dolo, quinimo & vt fur habetur, vt *in cap.1. de depoſito.* (Et in propoſito dicit
19 Plotus *de in litem iurand. num. 394.* quod † vbi depoſitarius non vult reddere depoſitum, iuſta cauſa non interveniente, vel litigante, quo minus illud reſtituat, dicitur eſſe in dolo, & fidem non ſervare, & eſſe in perfidia, & ſi patiatur ſe condemnari ad reſtitutionem depoſiti, efficitur infamis, vt *in l.1.ff.de his qui notantur infamia.* eo quod depoſitum habeat exſecutionē paratam, *vt in l.penult. & ibi Bartol. C.depoſiti.)* ideo contra tales in litem poſſe iurari non ambigit, vt *in l.1.§. in depoſiti quoque, ff.depoſiti.* Et prædicta ſententia probatur ex tex. *in l.6.tit.2.lib.6.recopilat.* qua cavetur, quod nobilis pro debito deſcendenti ex delicto, vel quaſi delicto, iure poſſit incarcerari.

20 An † autem hæres adminiſtratoris capi poſſit pro reliquis eius, cui ſucceſſit, vide *ſupra iſto lib.cap.9.num.42.*

An maritus ſecundus matris tutricis, quæ non petito tutore ad ſecundas nuptias convolavit, poſſit capi pro reliquis tutelæ, quam eius vxor adminiſtravit, vide, quæ diximus *in cap.præced.num.fin.*

SVM-

SVMMARIA.

1 *Ratio nihil aliud eſt, quam hinc inde compenſatio.*

2 *Liquidatio debiti, quod compenſari petitur, ſi in continenti offeratur, an debeat admitti?*

3 *Adminiſtrator pro reliquis vnius adminiſtrationis conventus, creditum ex alia adminiſtratione compenſare deſiderans, in reliquorum exſecutione, an audiri debeat?*

4 *Creditor de decem ex caſſa ſocietatis, an poſſit compelli illa compenſare cum aliis decem, quæ ex alia ſtatione ſuo debitori ſolvere tenetur?*

5 *Depoſitarius annonæ frumentariæ, an poſſit in exſecutione reliquorum obiicere compenſationem?*

6 *Socius, qui aliquid debet ſocietati, an volens compenſare, quod ſibi ab alio ex ſociis debetur, audiri debeat?*

7 *Damnum, quod imputatur ſocio malè adminiſtranti, an compenſetur cum commodo, quod ipſe ſocietati acquiſivit?*

CAPVT XXXVI.

De exceptione compenſationis adverſus exſecutionem reliquorum oppoſita.

ADminiſtrator pro reliquis adminiſtrationis exſecutatus, opponere ſolet compenſationem, de aliis parcellis ab exſecutante ex alia cauſa ſibi debitis. Ideo videre libet, quo caſu ſimilis compenſatio admitti debeat. Et inprimis dicendum videtur, quod compenſatio cuiuſcunque parcellæ liquidæ non ſolum in rationis redditione, verum & in eius exſecutione admitti debeat. Nihil † enim aliud eſt ratio, quàm debiti & crediti hinc inde 1
compenſatio vt ſcripſit Conſultus *in l. ſi quis ex argentariis. §. rationes. ff. de edendo.* tenet Socin. *conſil. 149. verſic. ex quibus infertur*, Angel. *conſil. 132.* Alexand. *conſil. 12. vol. 2.* Guid. Pap. *in tract. de compulſoriis, quæſt. 5.* vbi † com- 2
penſationem admittendam reputat ſupradictam, non ſolum in ipſo actu reddendæ rationis, verum & in earum exſecutione. Hocq; more apud Gallos obtentum fuiſſe teſtatur, & plures pro hac ſententia adducit Tiraquell. *de retract. lignag. gloſſ. 3. n. 4.* Menoch. *lib. 2. de arbitr. cap. 14. n. 1.* vbi addit, quod ſi in continenti offeratur liquidatio debiti, quod compenſari petitur, omnino ſit admittenda, *ex textu in l. ex cauſa. C. de compenſat. ibi, Eum verò, qui iudicati convenitur, compenſationem pecuniæ ſibi debitæ implorare poſſe, nemini dubium eſt.* Pluraque in propoſita refert Parlador. *lib. 2. rer. quotidianar. cap. fin. 5. part. § 11. num. 30.*

Sed modò in propoſito dubitatur. † *An adminiſtrator pro reliquis vnius*
3 *adminiſtrationis conventus poſſit petere, vt ſibi compenſatio admittatur, de alio*
debito ex diverſa adminiſtratione (inter eaſdem tamen partes) provenienti?
Et dicendum videtur, quod non. Ideo quia à ſeparatis non fit illatio, *l. Papi-*
nianus exuli. ff. de minorib. l. ſcriptura. C. de fide inſtrument. idque manifeſtè
probari videtur ex tex. *in l. 1. C. de compenſat. ibi, ita demum, ſi eadem ſtatio*
quid debeat. & in l. 3. eod. titul. Per quæ iura hanc ſententiam tutatur Afflict.
deciſ. 19. n. 4. Cavalcanus in terminis rationis tenendæ, *in tract. de tutore. n. 220.*
4 vbi tenet, quod ſi ego debitor † ſim Titij in decem, ex cauſſa ſocietatis, & Ti-
tius debeat mihi alia centum ex cauſſa mutui, non ſum compellendus com-
penſare de vna ad alteram ſtationem diverſam, & penitus extraneam. Et lo-
5 quendo in adminiſtratore † depoſiti frumentarij, ſive montis pietatis. Hanc
ſententiam tenet Ripa *in tract. de peſte, tit. de remediis ad conſervandam vber-*
tatem, n. 33. & 34. & in quolibet depoſitario, tenet Petrus Surdus *deciſ. 117. n. 8.*
Pro qua ſententia conducit text. *in c. 2. de depoſito. ibi, Contra quod compenſa-*
tioni vel detractioni locus non fuit, vt contractus, qui ex bona fide oritur, ad per-
fidiam minimè referatur, licet compenſatio admittatur in aliis, ſi cauſa, ex qua
poſtulatur, ſit liquida. & in l. penult. C. de depoſito. & in l. 27. tit. 14. part. 5. Idque
tenet Mexia *in pragmat. panis, concluſ. 7. n. 14.* Et in propriis noſtræ annonæ
frumentariæ terminis eſt textus formalis *in l. 2. §. ad frumentum. ff. de admini-*
ſtrat. rerum ad civitat. pertinentium. & in l. 26. tit. 14. par. 5. Et hanc concluſio-
nem firmat noviſſimè Bobadilla *in ſua politic. lib. 3. cap. 3. n. 45. & 50.* Gutierrez
de juram. confirm. 3. part. c. 6. n. 4. Et in adminiſtratoribus regalis patrimonij
hoc ipſum manifeſtè probatur, *in l. aufertur. ff. de jure fiſci. verſ. vt debitoribus*
ibi. Vt debitoribus fiſci, quod fiſcus debet, compenſetur, ſæpe conſtitutum eſt. Exce-
pta cauſa tributaria, & ſtipendiorum, item pretio rei à fiſco empta, & quod ex
cauſa annonaria debetur. Quæ omnia ſunt conducibilia ſatis ad intellectum
6 *l. 9. tit. 5. lib. 7. in nova legum regni collectione.*

Pone tamen, quod † Titius fuit reliquatus in mille, in ratione Societatis
plurium ſociorum, & hanc quantitatem à ſe debitam, compenſare deſide-
rat, cum alia æquali quantitate, ſibi ab vno ex ſociis debita, dubitatur mo-
do, an iuſtam (in hoc) Titius foveat cauſſam? In qua difficultate Cynus
in l. in ea, in fin. C. de compenſat. in ea eſt ſententia, vt talis compenſatio admitti
non debeat. Et eius ſententiam ſequitur Bald. *in l. eius num. 3. C. eod.* licet de
Cyno mentionem non faciat, & Bald. ſequitur Salycetus *ibi, num. 3.* Socin.
ſenior *conſ. 65. num. final. lib. 4.* Riminald. *conſ. 69. poſt num. 10.* & eos refert &
ſequitur Rota Genuenſis *deciſ. 26. num. 29. & 30.* vbi tenet, quod debito par-
ticulari non debet fieri compenſatio ad debita ſocietatis. Et ratio eſt potiſ-
ſima,

ſima, quia quando ſocietas agit adverſus ſocietatem pro reliquis ſocietatis, ſi vnus ex ſociis compenſare velit cum reliquis à ſe debitis, quod ſibi ab vno ex ſociis debetur, non remanet conſultum corpori ſocietatis: eo quia poſſet contingere, quod tali ſocio debitore adminiſtratoris, nihil iam ex acervo deberetur, vtpote, quia in ſocietate nullum adfuit lucrum, ſed fortè pars aliqua capitalis fuit amiſſa. Quo caſu compenſatio taliter facta in damnum & detrimentum omnium aliorum ſociorum cederet; ex quibus dixit Socinus Iunior *conſil.147.num.4.lib.3.* quod etiamſi ſocius debitor conſentiret huic compenſationi, ab adminiſtratore ſocietatis petita, adhuc non debeat admitti. Et ita etiam tenuit Socinus ſenior *conſil. 66. num.8. in fin. lib. 4.* Natta *conſil.101. num.16. deciſio Genuenſ. 28.num.4. in fine,* vbi teſtatur, quod Senatus Genuenſis nunquam admittit prædictam compenſationem, niſi id fiat per modum ceſſionis iuris.

Vltimò in † propoſito dubitatur, *An damnum ex negligentia adminiſtratoris proveniens, compenſari debeat cum lucro, (ab ipſo adminiſtratore) domino acquiſito?* Et reſolutivè dicendum erit, quod non; eo quia de natura ſocietatis eſt, vt diligentia pro adminiſtratore in acquirendo adhibeatur, & eius negligentia puniatur, *vt in l. cum duobus, §. venit, & in l. ſocius ſocio, ff. pro ſocio.* Et ita tenendum reputat Petr. de Vbald. *in tract. de duob. fratrib. 7. par. princ. num.3.* Aiora *de part.1.p.c.7.num.7.* Quod tamen eſt intelligendum verum, niſi damnum caſu emergerit; quia tale damnum (ob caſum, cui non præceſſit culpa) proveniens, deberet cum lucris ſocietati pertinentibus compenſari, *vt in l. ſi negotia. ff. de negot. geſt. & in l.28. & 33. tit.12. par.5.* Idque tenet Petr. de Vbald. *loco ſupra proxime citato.* 7

SVMMARIA.

1 *Solutio reliquorum de centum, an probetur per teſtes deponentes, quod viderunt numerari quinquaginta pro reſiduo, vulgo de reſto de los ciento que ſe devian, pro reliquis adminiſtrationis?*

2 *Solutio partis, non inducit vel probat ſolutionem totius, ſed eius tantum, quod fuit ſolutum.*

3 *Inſtrumentum cantans, quod quis ſoluit certum quid pro reſiduo, vel de reſto totius debiti, an ſolutionem totius debiti probet?*

4 *Solutio reliquorum, probatur præſumptionibus & coniecturis.*

5 *Solutio reliquorum, an ex diuturnitate temporis facta cenſeatur?*

6 *Intellectus ad l. Procula, ff. de probation.*

7 *Liberatio ex eo præſumitur, quod creditor ſit conſanguineus debitoris, & diu diſtulit debitum petere, maximè ſi ſæpius inter eos ratio fuit calculata.*

8 *Diviſio, ſi ſemel inter fratres facta fuerit de bonis communibus, habetur loco ſæpius calculatæ rationis.*

9 *Nepos reſpectu patrui, intrat locum patris ſui.*

10 *Debitor, ſi præſumptionibus & indiciis, ex quibus ſolutio probatur, ſe reliqua ſolviſſe probaverit, tales præſumptiones habentur loco ſæpius calculata, ad intellectum l. Procula. ff. de proba.*

11 *Tutor, qualiter debeat conſequi liberationem à reliquis, adhoc, vt plenam, pleniorem & pleniſſimam liberationem conſequatur?*

CAPVT XXXVII.

De exceptione ſolutionis adverſus reliquorum exſecutionem propoſita.

OPpoſitâ exceptione ſolutionis, ab adminiſtratore exſecutivè pro reliquis convento, dubium non eſt, quin ſolutione probata per teſtes vel inſtrumenta, quæ parem vim probationis obtinent, *vt in l. in exercendis. C. de fide inſtrum.* exſecutio nulla pronuntiari debeat. Quod maximè locum habet & procedit, vbi debitor in iudicio produceret quitationem à creditore ſibi datam, vt voluit Maſcard, *de probat. concl. 1319. num. 5.* de cuius quitationis forma, ſuo loco aliqua perſtringam.

1 Sed † in propoſito dubitari poſſet, *An ſi teſtes producti per adminiſtratorem depoſuerint, quod viderunt ſolvere creditori centum pro reſiduo, cum reliquatus fuiſſet adminiſtrator in ducentis, ex tali aſſertatione probata ſit ſolutio*

2 *ducentorum?* † Et dicendum videtur quod non, quia ſolutio partis, non inducit liberationem totius, ſed illius tantum quantitatis, quæ revera ſoluta fuit, *l. ſolutam, ff. de ſolution.*

3 Sed † prædictis non obſtantibus dicendum erit, quod etſi revera ex tali depoſitione ſolutio totius debiti non probetur, probatur tamen ſaltem præſumptivè. Præſumitur namque, quod quando creditor confitetur ſe aliquid à debitore recepiſſe pro reſiduo (quod vulgo dicimus *de reſto*) totius quantitatis debitæ ſolutio facta fuerit, vt tenet gloſſ. *verbo, reliquum, in l. ex plurib. per text. ibi, in princ. ff. de ſolutio.* vbi Paul. Caſtren. hanc veriſſimam ſententiam reputat, *& in l. 2. n. 3. verſic. ſed quæro. C. de hære. inſtit. & ibi Alex. nu. 4.* Decius plures alios pro hac ſententia adducens, *in l. creditori, n. 6 & 7. C. de pactis.* Neq; ab ea diſſentit Alciat. *in l. poteſt, n. 3. de verbor. ſignifica.* Cæpoll. *cautel. 1.* Et hanc ſententiam ſinguiarem dicit Roman. *ſingul. 706. incipienti verba illa.* Corneus *conſi. 33. n. 24. volum. 2.* vbi indubitâter affirmat, quod quando in ſolutionis inſtrumento adſunt verba pro reſiduo, quod axiomate noſtro dicimus *de reſto*, intelligitur, quod nihil amplius debetur, & eum

ſequi-

ſequitur Iaſ. *conſil.9.n.1. & conſi.100.nu.3.lib.4.* Burſatus *conſi. 104.nu. 15. lib.1.* & ita tenet Petrus Surdus noviſſimè *conſi.80.nu.33.* Et in teſtibus & inſtrumento dicentibus aliquid pro reſiduo ſolutum fuiſſe , ita iudicavit Senatus Genu. *deciſ.26.n.31. & deciſ.60.n.6.* vbi hanc dicit communem ſententiam, eo quod nullum habet contradictorem. Ex qua communi ſententia, in praxi dicendum erit, quod ſi quis in iudicio petierit certum quid, quod Titius ſibi debet, ex reſiduo talis debiti præſumitur nihil alud deberi, etiam ſi inſtrumentum ſit maioris quantitatis. Et ita decrevit Senatus Genuen, *deciſ.26,n.20.* Et quod ſolutio reliquorum privari poſſit ex coniecturis & † præſumtionibus, tradit Calcaneus, *conſ.22.col.1.* Quam concluſionem indubitabilem reputo, vbi creditor eſſet perſona cauta, & debitor talis & tam dives, quod faciliter æs alienum ſolvere conſueverat. Et hanc ſententiam ita explicat, & ampliat Rimin, *conſ.406. nu. 2.* & eum refert & ſequitur Maſcard, *concluſ. 1319.n.28,* Parlad. *lib.2.c.fin.5.p.§.1.n.20.* 4

Item † & ſolutio reliquorum facta præſumeretur creditori , vt ipſe diuturno tempore diſtuliſſet reliqua petere à debitore , quia ex diuturnitate temporis, ſilentio & taciturnitate ſimul interveniente, ſolutio facta præſumitur , vt voluit Alexand. *conſ. 122. columnn. finali volum. 6. & conſi. 115. volum. 7.* Quod maximè verum eſſet, ſi mortuo debitore creditor tacuiſſet, vt tenet Socin, *conſil 89. columnn. fin. volum. 1.* Menoch. *conſi.121. volum.1.* Bertaça *conſ.118.* Boerius *conſi.19.nu.5. & 12. vol.3.* quos refert & ſequitur Maſcar, *concluſ.1319.n.27.* 5

Quod autem, vbi agitur de probanda liberatione , ſola patientia cum tranſcurſu longi temporis non ſufficiat, probari videtur *in l. liberis, quos teſtamento. §.1. ff. de alimen. & cibar. lega.* qua cavetur, quod alimenta debita & non ſoluta poſſunt peti, tam præterita, quàm futura, neque vllo modo præſumuntur ſoluta vel donata, etiamſi longo tempore quis ea non petierit, niſi tantum tempus præceſſerit , ex cuius lapſu ſolutio de iure præſumatur, quod tempus ad præſcribendam actionem perſonalem , ad minus exigitur 20. annorum, vt hodie conſtitutum exſtat *in l.63. Tauri.* licet de Iure civili minori quam 30. annorum tranſcurſu præſcribi minimè poſſet, *vt in §. 1. Inſtit. de perpe. & tempo. actio.* Et ita tenet Bart. *in l. cum de in rem verſo. nu. 7. verſ. ſi vero tractatur, de præſumendo tit. liberatorio, & in l. quæ dotis, colum. 2. ſub n.2. ff. ſoluto matrim. vbi Iaſ. n.17. & 18. Roma. ibi. de do Balb. de præſcr. 1. p. 3. partis principalis, q.10.n.13. verſ.3. limitatur.*

Ego † tamen in propoſita ſpecie dicendum cenſeo , quod ad probationem ſolutionis reliquorum præſumptivam , neceſſario concurrere debeant omnia adminicula ſignata à IC. *in l. Procula. ff. de probatio.* Vbi in ſimul 6

exigit,

exigit, diuturnitatem temporis poſt rationem calculatam, ſanguinis affe-ctionem, & multiplicatam rationum calculationem, ex quibus & non minoribus coniecturis, quitationem & realem reliquorum ſolutionem præſumit, idq; firmavit Accurſius *in l. liberis, quos §.1.verſ.ſi conditio.ff.de alimen. & cibar. lega.* quam communiter Dd. ſequuntur, præcipuè Bart. Bal. Salycet. & Roman. *in d.l. Procula. idem Bald. in l.2.q.11. C. de jure dotium, & in l.cum proponas, la 1. ad fi. verſ. ſed pro glo. facit. C. de pactis, & in l.ſi certis annis, n.15. ad fin. ibi, tam de præſumenda remiſſione.* Alex. *conſi.46. viſis & acutè conſideratis in fi. n.12. volum.1.* vbi addit aliud pulchrum verbum, ſcilicet quod ad præſumendam reliquorum ſolutionem requiritur tranſcurſus longi temporis, aſfectio ſanguinis, & calculatio rationis ſæpius facta, abſque eo, quod de huiuſmodi reliquatu referatur dubium, vel aliqua fuerit facta mentio. Quam concluſionem ſignificat Menoch. *lib.2. de arbit. caſu 88. n.16.* Afflict. *deciſ.13. n.11.* Caſtell. *in ſuo breviſſimo tractatello rationum, vulgari idiomate compoſito fol.12. & 13.* Maſcar. *de probat. concluſ. 1372. nu.102. tenendo contra Romanum in d. conſil. 143. n.2.*

Ex quibus apparet lapſum fuiſſe Imol. *in d.l. quæ dotis. ff. ſoluto matrim.* quatenus firmavit, quod ſi ſolum allegaſſet adminiſtrator reliquatus, quod ſæpius per ſe & creditorem rationes fuerunt calculatæ, abſque aliqua horum reliquorum mentione, ex hoc ſolo remiſſio dibiti præſumenda foret, quia Iureconſultus *in d. l. Procula.* principaliter nititur in ratione ſæpius calculata, & lapſum Imolam fuiſſe tenet Iaſ. *in d. l. quæ dotis, nu.18.* Ferretus *in d.l. Procula.* Maſcard. *vbi ſupra, num. 102.* vbi ex adverſo omnes fatentur prædictam *l. Procula.* non niti in ratione ſæpius calculata, neque in diuturnitate temporis tantum, idque tenet Alciatus *præſumpt.32.* Neque etiam in affectione ſanguinis ſolum. Sed illud Papinianum moviſſe arbitrantur, nempe, quia Procula petebat fideicommiſſum ab hæredibus fratris ſui prædefuncti, à quo ipſa in vita nunquam petierat, ex qua taciturnitate per fraudem eo mortuo petere præſumpſit, eo quod peteret fideicommiſſum ab hæredibus malè informatis, argumento eorum, quæ notant Doctores *in l. qui Romæ. §. Augerius.* Exiſtimavit namque, quod ſi illi deberetur, non tamdiu tacuiſſet, & petitionem illius retardaſſet. Ex eo enim, quod quis diu (pro debito ſibi præſtando) agere differt, præſumitur iam ſibi eſſe ſolutum, vel illud remittere voluiſſe, *arg. tex. in l.1. C. de frigidis, ibi, quia ſi proclamare voluit, cur tamdiu tacuit?* quod maximè locum haberet, vbi quantitas reliquata magna eſſet, *argum. tex. in l. ſi quis forte. §.1. ff. de pænis, ibi: nec enim debebat rem tam magnam tamdiu reticere.*

Sed licet Imola iuſtè à Doctoribus fuerit reprehenſus, attamen motum Iuriſcon-

Iuriſconſulti Papiniani non deguſtarunt, ad deciſionem *d. l. Procula*, quia ibi proculdubio motus fuit ex illis tribus ſupra relatis rationibus, in quibus communis ſententia fundatur, & ita tenent Ancharran. *conſil. 32. ſub num. 2. verſic. ad huiuſmodi confirmat.* Socinus iunior *conſil. 127. verſ. ſecundo etiam reſpondemus, vol. 1.* & Senior *conſil. 25. vers. non obſtat, num. 10. vol. 4.* Et plures alios pro hac communi ſententia refert Maſcard. *loco ſuperius citato, d. n. 102.* Neque vereor, quin rectè etiam facturus ſit iudex, ſi conſimilibus coniecturis impulſus, ita iudicium ſuum proferat, vt voluerunt Menoch. *vbi ſupra*, & Maſcard. *num. 303.* vbi dicit idem iudicandum fore, ſi loco rationis calculatæ, diviſio bonorum facta fuiſſet, nulla facta mentione talis debiti. Et ita reſpondit & conſulnit Decius *conſi. 79. numer. 4. verſic. & quia hoc, col. pen. & in verſic. neque obſtat, in lectura d. l. Procula. & conſi. 267. ſub num. 3. verſic. neque obſtat*, vbi dicit, † quod ad hoc, vt liberatio & quictatio præſumatur, 7
ſufficit, quod vltra conſanguinitatem & temporis diuturnitatem, cum taciturnitate, concurrat, quod facta fuerit diviſio: eo quod diviſio ſubrogatur loco ſæpius calculatæ rationis, imo plus operetur, quam ſi ratio ſæpius fuiſſet calculata. Quam ſententiam † nonſolum veram reputat, vbi diviſio iſta facta
fuiſſet inter fratres, ſed etiam ſi facta fuiſſet † inter patruos & nepotes, eo 8
quod nepos reſpectu patrui intrat locum patris, *vt in auth. de hæred. ab inteſt.* 9
venient. & hodie hoc ipſum cavetur *in l. 8. Taur.* Quinimo Bart. & Dd. *in d. l. liberis, quos, §. 1.* dum videntur conſiderare conſanguinitatem, ſimpliciter ad inducendam quitationem & liberationem, dicunt, quod licet in caſu *d. l. Procula.* non † apparuiſſet rationem ſæpius fuiſſe calculatam, tamen ex aliqui-
bus aliis circumſtantiis remiſſio reliquorum conſtare poſſet, cum & hæc ha- 10
beantur loco ſæpius calculatæ rationis. Et ita intelligenda venit ſententia Tho. Grammat. *deciſ. 303.* Crederem tamen, quod eſſet vrgentiſſima & fortiſſima præſumptio, quod quis non petiiſſet reliqua in vita debitoris, qui diu vixit, ſi poſtea ab hæredibus fortè ignorantibus, & malè informatis, exigere effectaſſet, *arg. eorum, quæ notantur per Dd. in d. §. Augerius, & per Menoch. de arbitr. lib. 2. c. 187. numer. 47.*

Qualiter autem ſolutionis inſtrumentum de rdliquis fieri debeat, ad hoc, vt tutor vel curator plenam, pleniorem & pleniſſimam liberationem conſequatur, vide quæ dicam inferius, *captie 40.* & Molinam *noviſſimè de iuſt. diſput. 562.*

SVMMARIA.

1 *Reliquis liquidatis, nullæ ſunt partes iudicis, niſi ad hoc, vt reliquatum (ſi à creditore petatur) exſecutioni mandetur.*

2 *Calculatio erronea, exſecutioni mandari non debet, docto de errore.*
3 *Exceptio erroris calculati, in exſecutione reliquorum opponi poteſt.*
4 *Exſecutio pro liquidatis eſt retardanda, quando ratio apparet malè ſummata, & error in calculo à parte allegatur, dicendo ſe eſſe paratum ad docendum calculi errorem incontinenti.*
5 *Calculus errore factus, habet in ſe quandam falſitatis ſpeciem.*
6 *Calculatores non poſſunt ſe intromittere, in parcellis in iure conſiſtentibus liquidandis.*
7 *Calculatio facta contra iuris diſpoſitionem, etiamſi fuerit confirmata, habetur, ac ſi confirmata non fuiſſet.*
8 *Error reſultans ex eo, quod calculatores aliquam parcellam per gratiam, aut ignorantiam oneraverunt, non debet retractari in via executiva, etiamſi à parte opponatur.*
9 *Rationes, ſi à parte reliquante exequi petantur, & iudex inveniat in calculo erratum fuiſſe, an ipſe iudex illum errorem retractare poſſit in addictionis ſententia, illam modificando quoad errorem ex illa reſultantem?*
10 *Errori rationũ ſi à parte non reſiſtitur, an error à parte approbatus cenſeatur?*
11 *Exceptio quando naſcitur ex inſtrumento, quod exſecutioni mandatur, etiamſi à parte non opponatur, poteſt iudex ſuper illam pronunciare, modificando addictionis ſententiam.*
12 *Clauſula peto jus & juſtitiam mihi miniſtrari, cuius ſit effectus?*

CAPVT XXXVIII.

De exceptione erroris calculati, in exſecutione reliquorum oppoſita.

CAlculi error aſſiduo in omnibus (ferè) rationibus verſatur, & ideo videndum erit opportunè, an in via exſecutiva (pro reliquis intentata)
1 opponi poſſit? Et in propoſito † reperio Bald. *conſil. 5. lib. 3.* in terminis dicentem, quod liquidatis reliquis, nullæ ſunt partes iudicis, niſi ad hoc, vt cogat partem ad ſolvendum. Verùm Platea *in l. inſtar, Cod. de iure fiſci, libr. 10.* contrarium ſtatuit. Dicit inquam, erroneam calculationem per iudicem
2 exequi non debere, docto de errore, † & eum ſequitur Pariſ. *conſ. 89. n. 35. vol. 1. Fulgoſ. conſ. 142. verſ. rurſus. Tob. Non. conſ. 36.* vbi prædictam Baldi regulam limitat, vbi non conſtitiſſet de errore calculi, idque tenet Padilla *in*
3 *l. error, n. 17. C. de iuris & facti ignoran.* vbi dicit, hanc † exceptionem erroris calculi etiam in executione inſtrumenti guarentigij, & opponi poſſe, & admitti debere, idq; tenet Lancellottus *de attent. 2. p. c. 4. limit. 28. n. 5.* idq; confirmari

firmari videtur ex tex. *de jure regio in l.4.tit.26.part.3.ibi, o por algun y erro que vuieſſe hecho, en mayor quantia.*

Verum, ne dum de errore agimus errore labamur, in caſu propoſito diſtinguendum erit de errore, quia aut error conſiſtit in ſummis parcellarum, vt quia rationales cum deberent ſummare centum, ſummaverunt nonaginta, vel ducentum, & quidem ſimilis calculi error etiam in via exſecutiva opponi poterit, ex tex. *in l.1. C.de errore calculi, & ibi hoc notant communiter ſcribentes, & in l.19 tit.22.par.3.* Et in hunc modum intelligi debet ſententia Lancellotti *in loco ſupra citato*, † quatenus tenet, quod exſecutio pro liquidis eſt retardanda, quando eſſet ratio malè ſummata, & à parte allegaretur error calculi, & pars ipſa parata eſſet docere de errore calculatorum. Et ratio ea eſt potiſſima, quia calculus errore factus, continet in ſe quandam falſitatis ſpeciem, quatenus à varietate facti deviat, *vt in l.1.tit.7.p.7.* † Vnde cum exceptio falſitatis viam exſecutivam impediat, *vt in l.1.tit.21.lib.4. recop.* per conſequens & illam impedire debebit prædictus calculi error, à parte in via exſecutiva allegatus & verificatus ex ipſiſmet rationibus. Etiam vbi rationes eſſent conformi calculatorum partium voto confectæ, & à iudice approbatæ, cum hic error (*ex Padilla vbi ſupra*) etiam adverſus inſtrumentum exſecutioni mandatum opponi poſſit. Et ratio huius concluſionis ea eſt, quia quando in aliquo actu error conſiſtit, neque partes neque iudex illi actui conſentire videntur, *vt in l. ſi per errorem. ff. de juriſd. omnium iud.* ibi. *Quid enim tam contrarium eſt conſenſui quam error, qui imperitiam detegit.* 4 5

Aut verò error conſiſtit, non in calculis & ſummis, ſed in parcellarum iure & ſubſtantia, vt quia calculatores oneraverunt partem rationem reddentem, de eo quod onerare iure non debebant. Et hoc caſu de iuris rigore etiam crederem, quod talis error poſſit in via exſecutiva per iudicem ad inſtantiam partis retractari, eo quod exceſſerint in commiſſione, † quia calculatores partium non poſſunt eligi, circa ea quæ in iure conſiſtunt, ex tex. *in l. 50.tit.5.lib.2. Recopilation.* ibi. *No los nombren para ningun articulo que conſiſta en derecho, ni para otra coſa que ellos puedan determinar por el proceſſo, ſi no que ſolamente ſe nombren para coſa que conſta en cuenta, o taſſacion o pericia de perſona, o arte.* Vnde cum iſti calculatores ſimpliciter à partibus nominati, commiſſionem à iure ſibi impartitam exceſſerint, intromittendo ſe in articulis in iure conſiſtentibus, & ſic exceſſerint commiſſionem ſuam, etiamſi reliquatum fuerit per judicem confirmatum, † exſecutioni mandari non poterit, ſi id à parte gravata opponatur; quia ea quæ ſunt iuri contraria, etiamſi confirmentur, non cenſentur confirmata, *vt voluit Rebuffus de pacificis poſſeſſoribus nu.156. Bertachinus de Epiſcopo 3.par.2. partis principalis, n.20.* 6 7

Quinimo neque ſententia talia vota calculatorum confirmans, dicitur tranſiſſe in rem iudicatam, neq; contra eam currunt fatalia: quo minus gravami-
8 na adverſus eam † quocumque tempore allegari poſſint, quia quando iudex commiſſionis excedit in commiſſione, non currunt fatalia, *vt tenet Bal. in l. ſi vt proponis n. 2. C. de exſecutione rei iudicatæ.* Quod menti tenendum erit.

Sed prædictis non obſtantibus in noſtro Hiſpaniæ Regno, vbi leges regiæ ſunt attendendæ, contraria ſententia tenenda erit. Quinimo quod & ſi conſtiterit, calculatores perperam, contra ius, & per gratiam aliquam parcellam reo oneraſſe, de tali errore in via exſecutiva oppoſito curandum non ſit: quia licet verum ſit, quod rationales aliquas parcellas contra ius, ſive per gratiam oneraverunt, & mandatum in hoc exceſſerunt, ex tex. *in d. l. 50.* tamen iure regio attento *in l. fi. tit. 21. lib. 4. recop.* cum eorum votum conformi iudicio latum per iudicem fuerit confirmatum, omnino (ſub fideiuſſione de qua ibi) exſecutioni effectualiter mandari debebit, quod manifeſtè patet ex verbis *d. l. fi. ibi. Mandamos que enlo que ſe confirmaren los contadores nombrados por las partes, ſiendo confirmado por ſentencia del iuez que de la cauſa conociere ſe exſecute &c.* quæ verba generalia legislatoris dilationibus & moleſtiis partium obviare nituntur, ne amplius vexentur, & litium anfractibus afficiantur. Secundo quia licet nullitas reſultet, ex eo, quod calculatores exceſſerint legis metam, & commiſſionem cognoſcendo ſive pronunciando circa ea, quæ in iure conſiſtunt, attamen, cum nullitas (iure regio) ſit in via exſecutiva ſpernenda, *vt in l. 64. Tau. quæ hodie eſt l. 3. tit. 21. lib. 4. recop. ibi. Sin embargo de qualquiera appellacion,* & ibi. *y de qualquiera nullidad que contra la exſecucio y remante ſe alegue.* Quod ego dubitandum reputo, vbi tempore, quo data fuit copia partibus, de ratiociniis à calculatoribus diſpunctis, non fuit adverſus exceſſum allegatum, appellatum, vel reclamatum, quia ex hac informi patientia, inducitur quidam ſimplex & informis conſenſus, *ex l. quam Tuberonis ff. de peculio.* Si tamen eo tempore, adverſus rationis exceſſum, dictum, appellatum, aut reclamatum eſſet, per modum ſaltim ſimplicis querelæ (dubio procul) iudex, quod de confirmantis vel retractantis rationibus, agit, parcellas adverſus legis diſpoſitionem per calculatores oneratas, vel exoneratas, revocare, reſtringere, vel modificare poſſet. Quod ſi hoc facere gravatus detrectaſſet, & rationes (reclamatione non obſtante) iudex confirmaſſet, addictioni locus eſſet. Neque hoc caſu, ſi appellatio ad curiam interpoſita fuiſſet, de nullitate proceſſus (rationes exceſſus) curandum foret, ſed tantum ſuper gravaminibus à partibus expreſſis, ſententia ferenda eſſet. Et hæc praxis infallibiliter in hoc Pinciano Senatu obſervatur. Secus tamen facere deberent iudices appellationis inferiores, qui non cognoſcunt

noſcunt ſola facti veritate inſpecta, prout cognoſcunt Senatores Cancellariæ, & alii ſupremorum conſiliorum patres, *vt in l. 10. tit. 17. lib. 4. Recop.*

Sed & dubitari continget, † *An iudex, qui calculi errorem agnovit, vbi contra illum à parte damnificata nihil fuit allegatum, poſſit ex officio in ſententia addictionis dicere, quod addictio fiat pro tanto minus, in quantum erratum eſt in rationibus?* Exemplum pono in parcella bis onerata, vel in ſumma errata. Et pro parte negativa dicendum videtur, quod iudex abſque partis petitione tales errores nullatenus modificare & revocare poſſit. Iudex namque parte non petente nequaquam officium ſuum interponere debet, niſi ſit de iudicibus, qui attenta facti veritate iudicare debent, *vt in l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de damno infecto.* Rurſus quia vbi exceptio non opponitur, actio non impeditur, *ita Maſcard. de probat. concluſ. 1326. n. 9.* Præterea quia fatuus dicitur iudex, quia iudicat vltra petita, *l. vt fundus, ff. communi diuid. cap. licet Eli. de ſimonia.* deinde quia ſuper calculis liquidis nullæ ſunt partes iudicis, niſi ad compellendum reum reliquatum, vt ſolvat, *vt voluit Bal. conſ. 151, lib. 3.* quod hodie comprobatum videtur ex *d. l. ſi. tit. 21. lib. 4. recop.* Error namque qui à parte non reſiſtitur, ab eadem approbatus cenſetur, *vt tenet Neuizant. in Sylva nuptiali, lib. 4. n. 125.* Vltimo & finaliter, quia iudex † non debet iudicare, ſecundum propriam conſcientiam, ſed ſecundum petita, allegata, & probata, *l. illicitas, §. verit. us, ff. de offic. præſid.* Vnde cum à parte non opponatur de errore calculi, neque iudex ſuper eo pronuntiare debebit, illumve in ſententia exſecutionis & addictionis reformabit.

9

10

Prædictis tamen fundamentis non obſtantibus, contraria ſententia mihi magis arridet, ſcilicet, quod iudex ex officio poſſit talem errorem in addictionis ſententia reformare. Primo, quia in cauſis exſecutivis non proceditur per viam actionis, ſed magis iudicis officio implorato, *vt notat Paul. in l. ſi prætor. ff. de iudic. Roder. Suar. in repetit. l. poſt rem iudicatam. in prin. num. 10.* Vnde cum error naſcatur ex eodem inſtrumento ratiociniorum, quod exſecutioni mandatur, iudex ex officio poterit taxare, emendare, & modificare errores in eo contentos, quia quando exceptio ex eodem inſtrumento quod exſecutioni mandatur, reſultat, & evidenter apparet, & ſi apertè non opponatur, poteſt iudex ex officio ſuper illa pronuntiare, exſeutionem modificando, *vt tenuit Roma. conſ. 244. n. 5. verſ. primo enim Caſſiodorus. deciſ. 10. de reſcriptis. nu. 2. Azevetus in l. 4. tit. 21 recop. nu. 5. Parlador. rerum quotid. 5. p. §. 11. nu. 27. c. fin.* vbi dicit, quod ſi ex eodem contractu provenit actio pariter & exceptio, perinde eſt guarentigiata exceptio, ſicut & actio. Et hoc caſu iudex eo officio ſupplere debet partis ignorantiam, *vt voluit Bar. in l. eum qui ita nu. 4. ff. de verborum. & in l. lecta. nu. 21. ff. ſi cert. pet. & in l. ſi vnus. §. pactus*

ne peteret.n.20.ff.de pact.Bal.Fulgoſ.& Dec.in l.filia licet.C.de collat.& omnium optime hunc articulum reſolvit Roman.conſ.244.n.5.Iaſ.conſ.9.nu.13.vol.1.Maſcard.de probation.concluſ.1388. n.14. Et pro hac ſententia pondero tex. meo iudicio mirabilem & ſingularem *in l.19.tit. 22.p.3.* quatenus ibi dicitur, quod iudex poteſt retractare errores rationis, ſi à calculatoribus ipſis proveniant, ſecus tamen ſi à partibus. Quod maximè verum reputo, vbi † pars, contra

12 quem erratum fuit in calculo, ſaltim in aliquo libello poſuit clauſulam illam ſalutarem, *peto ius & iuſtitiam mihi miniſtrari.* Eſt enim prædicta clauſula tanquam herba betonica, quæ medelam in omnibus infirmitatibus præſtat, omneſque ſupplet defectus; *vt tenet Iaſ.in §.omnium.n.147.Inſtit.de action.& in l.petens.C.de pact.*& prædictam ſententiam veriſſimam reputant Innoc.& Hoſtien.*in c.dilectus.de ordin.cogni.Anton.à Butr.& Abb.in c.fi.de jurejur.*

S V M M A R I A.

1 *Minores habent tacitam hypothecam pro reliquis tutelæ vel curæ, in bonis ſuorum tutorum vel curatorum.*

2 *Hypotheca, quam habet minor in bonis ſui tutoris, non ſolum competit pro bonis in inventario & libro rationum deſcriptis, ſed etiam pro fructibus & redditibus ex illis perceptis, pro damnis & intereſſe intrinſeco, & extrinſeco, ex adminiſtratione reſultantibus.*

3 *Bona curatoris ad litem, an ſint minori hypothecata pro mala & culpabili adminiſtratione?*

4 *Bona curatoris, prodigi, furioſi, muti, vel ſurdi, an tacitè ſint hypothecata pro mala adminiſtratione?*

5 *Bona curatoris alicuius abſentis, vel capti ab hoſtibus, an tacitè ſint hypothecata capto, vel abſenti, pro mala adminiſtratione & reliquis?*

6 *Republica an habeat tacitam hypothecam in bonis ſui adminiſtratoris, vel decurionis, qui malè adminiſtravit publica bona?*

7 *Intellectus ad text.in l.2.C.de iure Reipub.*

8 *Fiſcus an habeat tacitam hypothecam in bonis adminiſtratorum regalis patrimonij?*

9 *Fiſcus an non ſolum bona ſui adminiſtratoris habeat hypothecata, pro reliquis adminiſtrationis, ſed etiam bona vxoris illius adminiſtratoris, ſint pro reliquis obnoxia?*

10 *Officium primipili quod olim, quodve hodie ſit?*

11 *Bona dotalia vxoris, etiamſi tacitè ſint hypothecata Regi vel Reipublicæ, pro mala & doloſa principali adminiſtratione, non tamen obnoxia manent bona paraſernalia, nec in eis cadit hypotheca.*

12 *Bona mariti quando hypothecata cenſeantur vxori, pro mala mariti adminiſtratione?*

13 Bona

13 *Bona adminiſtratoris Eccleſiæ, an tacitè pro mala adminiſtratione & reliquis ſint hypothecata.*

14 *Bona adminiſtratoris alicuius hoſpitalis, quando ſint tacitè hypothecata pro mala adminiſtratione bonorum hoſpitalis?*

15 *Vxori an competat privilegium tacitæ hypothecæ in bonis mariti, pro bonis aliunde quàm ex dote mulieri quæſitis, & à marito adminiſtratis?*

16 *Pupillus vel adultus, an habeat tacitam hypothecam in bonis factoris, quem eius tutor vel curator conſtituit, pro eius patrimonio adminiſtrando?*

17 *Bona minoris an ſint tutori vel curatori tacitè hypothecata, pro reliquis tutelæ vel curæ?*

CAPVT XXXIX.

De his, qui tacitam hypothecam habent pro reliquis in bonis ſuorum adminiſtratorum.

PLerumq; adminiſtratores noſtri, de quibus agimus, interim quod alienam ſubſtantiam præ manibus habent, ſplendidè opiparèque (vt ajunt) & lautè, in convivijs, ludis, & rei familiaris apparatu expendere ſolent, quo fit, vt in calce adminiſtrationis ſumma egeſtate laborent, & non ſolvendo reperiantur, qua de cauſſa creditores, cuius bona fuerunt adminiſtrata, ab huiuſmodi adminiſtratoribus fallitis & decoctis, neceſſe habent, in creditorum concurſu reliqua ſua petere. Et ideo operæ pretium erit indagare, an huiuſmodi creditores, virtute alicuius tacitæ hypothecæ, aliis creditoribus ſint præferendi?

Et inprimis nemo ambigit, quod † minores tacitam habeant hypothecam 1 in bonis ſuorum tutorum & curatorum, pro reliquis adminiſtrationis, *vt in l. pro officio C. de admin. tuto. l. 23, tit. 13. p. 5. ibi. E aun dezimos que los bienes de los guardadores delos huerfanos, que ſon menores de 25. annos fincan toda via obligados, a aque ellos que ellos tienen en guarda, deſde el dia que comencaron a vſuar del officio de la guarda haſta que les den cuenta y recaudo de las coſas que tuuieren dellos.* Et hæc ſententia non ſolum locum habet, vbi † extraneus 2 bona minoris adminiſtraſſet, ſed etiam, vbi pater tutelam vel curam filij geſſiſſet, *vt in l. cum oportet, C. de bon. quæ liber. latè tenet Molin. in tra. de iuſt. 2. p. diſp. 536. col. 4. verſ. filius. item Surd. de alim. privil. 49. n. 18. fol. 502. & deciſ. 271. n. 12.* Et non ſolum prædicta hypotheca competit reſpectu bonorum in inventario & libro rationum conſcriptorum, verum etiam ratione fructuum & reddituum illorum, *vt in l. Lucius, ff. qui poteſt. in pign. hab.* vbi, qui potior eſt in ſorte, prior eſt etiam in intereſſe ſortis. Et hanc ſententiam veram reputat Alex. *in l. ſi cum dotem, §. ſin autem, ff. ſol. matr. Oſaſc. deciſ. 129. n. 11. Vinc. de Franq. dec. 374. n. 5.* Hinc eſt, quod ſi poſt acceptam tutelam vel curam,

ram, tutor vel curator bona, quæ poſſidebat tempore ſuſceptæ tutelæ vel curæ, alienaverit, talia bona in emptorem tranſeunt affecta vitio hypothecæ, pro principali & redditibus in ratione liquidandis, *vt in l. vnica. C. rem alienam gerentib.* & ad illa recurſus habet minor, dummodo prius fiat excuſſio in bonis patris, vel alterius adminiſtratoris, vt voluit Covarr. *lib. 11. variar. cap. 8. num. 5. Molina de iuſtitia, loco ſupra proximè citato.*

3 Et prædicta ſententia † non ſolum locum habet in bonis tutoris vel curatoris, ſed etiam in bonis cuiuſcunque adminiſtratoris, qui pro tutore vel curatore geſſit & adminiſtravit, *ex tex. in l. ſi. ff. de tut. & rat. diſtrah. ibi. Non ſolum privilegium datur in bonis tutoris, ſed etiam eius, qui pro tutore negotium geſſit, & in l. dabimus. ff. de privil. cred.* Quam ſententiam etiam reputo veram in bonis curatorum ad lites conſtitutorum, eo quod etiam eorum bona tacitè pro mala adminiſtratione ſint hypothecata clientulo, *vt tenet Neguz. de pign. 4. memb. 2. par. princip. n. 8.* idq; voluit Vinc. de Franq. *deciſ. 321. n. 3. Vanderan. in tra. de privil. cred. tit. quod privilegium pupillus, &c. Mainer. in l. quo tutela, n. 39. ff. de reg. iur.* Quinimo & etiam reſpectu horum adminiſtratorum, prædictum privilegium competit, pro damnis ex dolo, malitia vel negligentia provenientibus, *vt tenet Neguzant. loco ſupra citato.*

4 Et † quod hæc hypotheca competat, reſpectu bonorum curatoris furioſi, & aliorum curatorum, ſurdi (ſcilicet) & muti, in quorum bonis curator plenariam adminiſtrationem habet, tenet Vanderan. vbi ſupr. Et licet ipſe pro hac ſententia nihil alleget; pro ea eſt tex. elegans *in l. tutor adminiſtrationem, ff. de furt. ibi. Quod in tutore ſcriptum eſt, idem erit & in curatore adole-*
5 *ſcentis, cæteriſq; curatoribus.* Eam tamen veram non intelligo, vbi curator datus eſſet bonis cauſa cuſtodiæ tantum, vel bonis captis ab hoſtibus, vel alias vagantis per mundum, vel interim quod quis pro adeunda hæreditate deliberat, *vt in l. idem privilegium, ff. de privil. cred. ibi, Sed ſi bonis datus ſit curator, vel abſentis, vel ab hoſtibus capti, vel dum deliberant ſcripti hæredes, non*
6 *oportebit privilegium dari: non enim eadem cauſſa eſt.* Et † quod iſte text. loquatur de privilegio hypothecæ, tenet gl. *in l. dabimus, verbo. privilegium, eod. tit. & ibi communiter ſcribentes.* An autem Reſpub. tacitam hypothecam habeat in rebus & bonis ſui adminiſtratoris, maior dubitatio eſt. Et dicendum videtur, quod penitus nullo hypothecæ titulo ſubveniatur, ex text. *in l. 2. C. de iure Reipubl. ibi, Reipubl. cauſam ſi neq; beneficio ſibi conceſſo, ius nacta eſt, neq; ſpecialiter in obligatione pignoris ſibi proſpexit, non ſeparari à cæteris creditoribus, qui habent perſonalem obligationem.* Et corroborando illam ſententiam dixit Mexia, *in pragmat. panis, concluſ. 7. n. 14.* Quod licet regulariter Reſpublica non habeat tacitam hypothecam, in bonis debitorum ſuorum,

órum, fallit tamen in debitore ex cauſa frumentaria, quia contra adminiſtratorem publici horrei tacitam hypothecam habet, idq; probat tex. *in l. 2. §. item reſcripſerunt, ff. de adminiſtra. rerum ad civitat. pertinent. & ita ante Mexiam tenuit Ripa in tract. de peſte, cap. de remed. ad conſerv. vbert. n. 39.*

Contrariam tamen ſententiam, imo quod Reſp. tacitam habeat hypothecam, in bonis ſuorum adminiſtratorum, tenet gloſ. *in l. 2. verbo obnoxiis. C. de debito. ciu. l. 10.* quatenus dicit, quod obnoxia cenſentur corpora, quoquo modo à debitore ſive adminiſtratore Reipublicæ alienata, ita vt virtute hypothecæ à quocunque poſſeſſore vendicari valeant. Et quod ita gl. per verbum fortè loquatur, id conſtanter tenet Platea *ibi. Neguſant. de pign. memb. 4. n. 19. ex l. 1. & fin. C. de iure Reip. Avend. de exeq. mand. 2. p. c. 10. n. 39. Aviles in c. 30. prætorum, n. 5. verb. y acaban. Greg. Lup. in l. 23. tit. 13. part. 5. verbo. de los guardadores. Rebuff. ad conſt. Galli. 2. tom. tit. de conſtitutione redditu um, art. 1. gloſſ. 14. idem Rebuff. in l. inter publica, fol. 151. ff. de verb. ſignif. Girondas de gabellis, 4. p. §. 1. n. 5. Vanderan vbi ſup. c. 10. circa fin. verb. neq; autem. Caſtellus à Bobadilla lib. 3. polit. c. 8. n. 91. & lib. 5. c. 14. n. 8.* quorum ſententia frequentiori Dd. calculo recepta eſt *ex Azevet. in l. 4. n. 37. tit. 5. lib. 7. recop.*

Et tenendo † prædictam ſententiam, quæ proculdubio veriſſima eſt, non obſtat tex. *in l. 2. C. de iure Reip.* quia alia fuit ibi mens Iuſtiniani. Dum enim ibi inquit, cauſam Reip. non ſeparari à cæteris creditoribns, qui perſonalem actionē habent, eos creditores (non dubiè) intelligi voluit, quibus perſonalis actio competit, & ideo cum de pignore quæſitum fuiſſet, ei prædictum privilegium competere reſpondit. Et ita hunc tex. intelligit Vandera. vbi ſup. Quo fit, vt non ſolum Reſp. tacitam hypothecam habeat adverſus horrei publici adminiſtratores, ſed etiam in bonis cuiuſcunque alterius, qui publica bona & patrimonium Reipublicæ adminiſtraverit, *& ita reſolvit Bobadilla in d. polit. lib. 3. cap. 3. n. 5. & lib. 6. c. 4. n. 80. & c. 6. n. 29. in fin.* 7

In † fiſco autem dubitari non poteſt, quin tacitam hypothecam habeat in bonis eorum, qui pœnas camerales & fiſcales recuperant, vel quoquo modo Regis bona adminiſtravit, *vt in l. aufertur, §. fiſcus, ff. de iure fiſci. & in l. ſi quis poſt hac iuncta gloſſ. verbo, habuit. C. de bon. proſcript. l. 25. tit. 13. p. 5. Greg. Lup. in l. 23. eod. tit. verb. de los guardadores. Montalv. in l. 6. tit. 19. lib. 3. fori. Avendan. de exequ. mand. 1. p. cap. 7. num. 14. & 2. p. cap. 11. num. 18. Aviles in cap. præto. gloſſ. verbo, Camara num. 5. ad fin. Boſſ. in pract. crim. tit. de fiſco, num. 23.* Quinimo & de iure Digeſtorum, nullus ſimile privilegium habebat, *vt in l. ſimile, ff. ad municipal.* licet partito iure, iam hodie vxor fiſco parificetur & æquiparetur, reſpectu huius tacitæ hypothecæ, *vt in l. 33. tit. 13. par. 5. ibi, Greg. verbo, obligados por palabra. Gutier, lib. 3. pract. quæſt. 99. num. 17.* 8

9 Nonnunquam etiam † non ſolum habet fiſcus tacitam hypothecam in bonis ſuorum adminiſtratorum, verum etiam in bonis vxorum earum, vt *in l. ſatis notum, C. in quib. cauſ. pign. vel hyp. tacit. contr.* vbi ſi quis rem primipilarem adminiſtraverit, bona etiam dotalia vxoris pro huius muneris adminiſtratione, hypothecæ ſubiecta cenſentur, quod etiam notavit gloſſa *in cap. ex parte de conſuetudine.* Verùm cum circa huius officij adminiſtrationem tam antiqui quàm moderni in magna ſint controverſia: Operæpretium erit, vt obiter hoc in loco examinemus, quod olim, quodve hodie huiuſmodi officium fuerit, & an circa alicuius rei adminiſtrationem conſiſtat, & ſi ad ICtorum & Impp. reſponſa & conſtitutiones animadvertamus, inveniemus apud ICtos, illum primipilum nuncupari, qui adminiſtrationem & curam militaris annonæ habebat, *vt in l. officiales. C. de epiſc. & cleric. & in l. 3. C. de primipilo, l. ſpeciebus. C. de cohortalib. lib. 12. & in l. 1. C. de privil. fiſci. & in l. ſed & milites, §. vlt. ff. de excuſa. tutor. l. non ſolum, §. qui primipilum. eod. tit. l. pater ff. de adimend. lega. l. pater, §. Iulius. ff. de lega. 3. & in l. vlt. §. patrimonium. ff. de muner. & honorib.* & eo primipilus dicebatur, quia cum primus legionis eſſet, totius legionis commoda & emolumenta ſive ſpolia conſequeretur, militarem quoque annonam per capita militum dividebat, *vt tradit Vegetius de re milit. lib. 2. cap. 8. Alex. ab Alexandr. lib. 1. dier. geniali. cap. 5. Alciat. in rubr. C. de primipilo, lib. 12. Corraſ. lib. 5. miſcell. cap. 4. Anton. Auguſtin. lib. 5. ſingular. ad Modeſtin. tit. de excuſat. tutor. c. 8. quod latius proſequitur Covar. lib. 1. variar. cap. 16. n. 7.* idque obſcurè colligitur *ex l. 37. & 8. Cod. de cohortalib. & ex l. 6. tit. 4. libr. 4. Cod. Theodoſiani.* Quapropter mirandum non erit, quod ob ſimilem adminiſtrationem, bona etiam dotalia vxoris tacitè obligata manerent, hoc ordine, vt tunc bona dotalia excuti deberent, cum vniverſis viri facultatibus excuſſis, nihil reſiduum remaneret. Et ita eſt intelligendus text *in d. l. ſatis notum.* Et ratio, qua motus fuit Imperator Iuſtinianus, ea fuit, nempè, quia deficiente huiuſmodi annona militari, totius exercitus robur ac nervus deficiebat, & ſic totius rei militaris, & Reipublicæ ſalus periclitabatur. Vnde ne in re tanti momenti, huiuſmodi primipilus doloſus vel negligens eſſet, non ſolum eius bona, verum & dotalia vxoris, pro reliquis ex hac adminiſtratione reſultantibus (particulari privilegio (huic cauſſæ primipilari affecta fuere, & fuit vnum ex peculiaribus privilegiis in favorem militaris annonæ conceſſis *in l. 1. & vltima, C. de primipilo.* Et hanc veram eſſe huius officij adminiſtrationis cognitionem, tradit Covarruvias *d. cap. 16. num. 7. verſ. hac ſane.* Hanc tamen primipili adminiſtrationem ſuis temporibus iam in vſu non eſſe, teſtatur Paul. Caſtrenſis *in l. 1. Cod. de privileg. fiſci.* & ſic *d. l. ſatis notum,* deciſionem noſtris

noſtris temporibus ad Theſaurarios vel ſtipendiarios exercitus adaptari exiſtimavit, qui dietim pabula militib. & cæteris exercitus officialibus præſtare tenebantur, cum in illis eadem prorſus ratio militet: & eum ſequitur Bolognetus *in l.1.ff.ſolut.matrim.n.202.in fin. Capitius deciſ.129. Peregrinus de iur.fiſci, lib.6.tit.6.n.34.*

Dionyſius (tamen) Halycarnaſſ. *lib.9. de antiquit* apud Romanos illum primipilum eſſe reputavit, qui præclariſſima legionis vnius fungitur præfectura, quam ſexaginta centuriæ eidem obſequentes atque obtemperantes ſequuntur. Quamobrem hunc primipilum comitem primi ordinis & præfectum legionis dici arbitratur. Idque tenuit Pomponius Lætus, *de magiſtratibus Romanorum.* Nam & in prima acie legionis, quatuor centurias gubernabat primipilus, eiusque milites primipilares dicebantur, & ſummo in honore habebantur: Magno ſiquidem honori ducitur, primæ exercitus parti præeſſe. Et huius rei veritatem ſumma cum diligentia indagare conati ſunt Covar. *vbi ſupra*, vbi alia ſcitu digna refert, & noviſſimè Barboſa ſubtiliſſimus & vigilantiſſimus, & vtriusq; iuris, & humanarum literarũ acerrimus indagator, *in l.17.p.n.4.ff.ſolut.matri.* vbi de hac re amplius deliberandum exiſtimat.

Ego autem non poſſum non mirari, quod huiuſmodi patres admodum eruditi huius rei veritatem ex legibus partitis non decerpſerint. Siquidem quod olim, quodve hodie fuerit huius officij miniſterium, apertè cavetur *in l.16.tit.9.part.2.* ibi, *Otro ſi porque las gentes y los pueblos ſe acab dillaſien, parando mientes a ellos, y guardandoles, que era manera de guiare de acabdillamaiento. E teniendo lo por honra muy ſeñalada, llamoron a los que traen las ſeñas de los Emperadores y de los Reyes primipilarius, que quiere tanto dezir en latin, como official que lleua la primera ſeñas del gran ſeñor, e le llamaron præfectus legionis, que quiere tanto dezir, como Adelantado ſobre las compañas de las hueſtes, e eſto era porque ellos iuzgauan los grandes pleytos que acaecian en ellas. E en algunas tierras los llaman Duques, que quiere tanto dezir, como cabdillos que aducen las hueſtes, y eſtos nomes vſaron en Eſpaña haſta que ſe perdio y laganaron los Moros, ca deſque la cobraron los Chriſtianos, llamaron al que eſte officio haze, alferez: y aſſha o y dianome.* Et in hunc modum interpretavit Platea *in l.1. poſt principium, C. de prilegio fiſci*, vbi dixit, illum primipili officium in bello adminiſtraſſe, qui vexillum Regis in acie portabat, *Alex. ab Alex. lib.4. dierum genial. cap.2. Vegetius d.cap.8. Titus Livius lib.7. & 8. ab Vrbe condita.* Huic etiam convenit, quod Pomponius Lætus refert, *vbi ſupra*, quatenus dicit, primipilium præfecti legionis, officium primum exercitus eſſe, cuius ſententiæ correſpõdent verba prædictæ *l. partita* ibi, *E le llamaron præfectus legionis, &c.* Ex quibus verbis evidenter apparet, lapſum fuiſſe Covar.

in d.nu.7.verſ.qua in re. quatenus dicit ſe non dubitare, legionis præfectum maiorem poteſtatem & authoritatem habuiſſe, quam habuerit primipilus, ſiquidem ex *d.l. partita* conſtat, idem & re & effectu eſſe.

Ex quibus patet, opinionem illorum, qui dicebant, primipili officium adminiſtrationem pecuniæ ſtipendij militum continere, lapſos fuiſſe, & ſic iniquè dicetur, quod *d. l. ſatis notum.* hodie extendi poſſit ad dotes vxorum Theſaurariorum, qui ſtipendia militum ſolvere debent. Siquidem ex partito iure contrarium conſtat, neque æquum erit, deciſionem *d.l. ſatis notum* (quę à iuris communis regulis exorbitavit) extra caſum, in quo loquitur, extendere, ſiquidem cauſa dotis ſemper & vbique præcipua eſt, *vt in l. 1. ff. ſolut.*
11 *matrim.* particulari quodam privilegio, ſcilicet, vt † non impediatur legitimæ ſobolis procreatio, & humani generis propagatio, *facit etiam totus tit. C. ne vxor pro marito.* Odia enim reſtringi, favores verò convenit ampliari, *l. odia. ff. de reg. iur. l. commodiſſime. ff. de liber. & poſthum.*

Rurſus & in propoſita ſpecie animadvertendum erit, quod etiamſi bona dotalia vxoris primipili, tacitè fiſco ſint hypothecata, pro mala huiuſmodi officij adminiſtratione, tamen non poterit fiſcus habere recurſum ex eo, ad bona parafernalia vxoris, cum in illis maritus adminiſtrationem duntaxat habeat, idque expreſſè cavetur *in l. 1. C. de privileg. fiſci.* quam *ibi* ita intelligunt glo. Angel. Paul. & Salyc. & Platea *in l. vxorem. ad fin. C. de decurio. lib. 10. Baldui. de pigno. cap. 7. col. 4.* quia diſpoſitio odioſa loquens in vno caſu, non debet extendi ad alium ſibi ſimilem, de quo plura tradit Decius *conſil. 151.* Et hanc ſententiam ſignavit Barboſa, *vbi ſupra, nu. 4.*

12 Eſt enim & alius caſus in iure, & in † quo maritus pro adminiſtratione vxoris ſua bona oneri tacitæ hypothecæ ſupponit, vtpote quando matrem, filij tutricem, ante redditam rationem tutelæ, vxorem ducit, *vt in l. 2. C. quando mulier officio tutel. fungi poteſt. & in l. 5. tit. 17. part. 6.* inquit enim *Caſando la madre de mientras que ſus hiios tuuieſſe en guarda, el iuez del lugar do acaecieſſe, deue ſacar los moços luego de ſu guarda e de ſu podor.* Et rurſus inquit: *E ſi el iuez hallare que alguna coſa deue dar la madre a los moços por razon de ſus bienes que tuuo en guarda, o por otra manera qualquier, fincan por ende obligados los bienes della, como los de aquil que coſa con ella.*

Dubium tamen erit in propoſito, *An adverſus huiuſmodi maritum ſecundum pro reliquis adminiſtrationis tutelæ vxoris, locum habeat via exſecutiva?* In qua difficultate Maranta *de ordin. iudic. c. de exſecut. ſent. n. 53.* via exſecutiva agi poſſe arbitratur, ſed eius opinioni aſſentire non audeo, eo quod licet ex matrimonio cum matre contracto, tacita hypotheca pro reliquis adminiſtrationis filii ex legis diſpoſitione inducatur, non tamen guarentigiæ

obliga-

obligationis vim habere dicendùm erit, *ex l. minor annis viginti quinque ff. de mino.* Forte tamen locum haberet exſecutio præ reliquis adverſus maritum vbi ipſe rationibus vxoris præſens fuiſſet, tanquam intereſſatus ratione tacitæ hypothecæ.

Vlterius dubitatur, *an eccleſia tacitam hypothecam habeat in bonis ſui admi-*
niſtratoris, vel œconomi? † Et dicendum videtur quod non, quia nullibi in 13
iure, ſimile privilegium tacitæ hypothecæ Eccleſiæ reperitur conceſſum, vnde cum privilegia exorbitent à iure communi, qui non reperitur privilegiatus, ſubiacet regulis iuris. Rurſus pro hac ſententia facit; quia hypotheca non inducitur niſi in caſibus à iure expreſſis, *ex gl. l. fundi in l. fi. ff. de privilegijs credi.* Ripa *in l. damus, n. 9. eo tit.* Pet. Surd. *deciſ. 271. n. 10.* Et hanc ſententiam tenet Albéric. *in l. 2. C. in quibus cauſ. pign. vel hypoth. taci. contra.* vbi firmiter tenuit, nullibi hoc privilegium tacitæ hypothecæ, Eccleſiæ contra eius adminiſtratorem reperiri conceſſum, & eum refert & ſequitur Gregor. Lupus *in l. 25. tit. 13. par. 5. gl. verbo obligadas*, idque probari videtur ex tex. *l. ſimil. ff. ad municipalem.*

Sed prædictis non obſtantibus, affirmativa ſententia tenenda erit, imò quod Eccleſia bona ſuorum adminiſtratorum tacitè habeat hypothecata, pro mala adminiſtratione bonorum eccleſiæ, quam ſententiam tenet gl. *in c. ſimiliter 16. q. 1.* ibi, *vnde dico quod omnes res clerici ſunt obligatæ ſuæ eccleſiæ, ſicut res mariti vxori* gl. etiam *in c. ex literis verbo obligata*, & ibi Abbas *n. 11. de pignori.* idque tenet Neguſan. *de pignoribus 4. membro 2. partis principalis, n. 120.* Palat. Rubeus *in repet. Rubr. de donat. §. 66. n. 21.* vbi dicit quod prælatus reputatur tanquam maritus eccleſiæ, *vt in c. ſicut vir, & in c. ſicut alterius 7. q. 1.* vnde cum valeat argumentum de matrimonio carnali, ad ſpirituale, *vt in c. inter corporalia, de translatio. Epiſcop.* eodem modo quo vxor carnalis habet tacitam in bonis mariti pro dote reſtituenda, & eius adminiſtratione à die contracti matrimonii, *vt in l. aſſiduis, C. qui potio. in pigno. habe.* eandem tacitam habebit eccleſia, in bonis prælati, & cuiuſcumque alterius adminiſtratoris illius, pro damnis ob eius adminiſtrationem in ſuis rebus illatis, à die acceptæ adminiſtrationis, non à die damni dati, ſive malæ geſtionis, ita Neguſan. *de pigno. 4. memb. 2. par. nu. 17.* Surd. *de alim. privileg. 49. nu. 12. & 13. fol. 300. col. 4.* Et hanc ſententiam tenet Felyn. *in c. accepimus num. 9. de fide inſtrum. & in c. 1. num. 12. de præſcript.* Iaſon. *in §. item Serviana, n. 76. inſtit. de actio.* Pet. Peckius *in tract. de eccleſiis reparan. c. 4. ex n. 3.* vbi ex multis reſolvit, hac in re ſervandum fore ius canonicum, Molina *de iuſt. 2. par. diſputatione 536. pag. 1775.* Et quod hoc caſu favor eccleſiæ præponderet favori Reipublicæ tenet Balb. *de præſcription. ſecunda par. principali, q. 5. n. 4.* Azevetus *in l. 2.*

tit.13.lib.9.Recop.u.5.&ita per iudices huius Cancellariæ acerrimi ingenij (me pro hac parte patrocinante) iudicatum fuiſſe, in favorem eccleſiæ loci de Sepulcol. iuriſdictionis de Sepulveda, teſtis ſum oculatus, licet articulus iſte illis difficilis ſatis viſus fuerit.

Neque huic ſententiæ obſtat, quod nullo iure expreſsè hoc deciſum reperitur. Sufficit namque ex identitate rationis valere argumentum de matrimonio carnali ad ſpirituale, vt voluit Rodericus Suarez *in l.1. tit. de las ganancias, lib.3. fori.* Tiraq. *in l. ſi vnquam verbo libertatis, n.495. C. de revocan. donat.* vbi dicit, quod in hoc caſu non dicitur propriè extenſio, ſed comprehenſio, & eius concluſionem ex autoritate plurium aliorum Doctorum exornat Baldeſius *in addit. ad Roder. d.n.3.*

Et † tenendo iſtam ſententiam, eam amplia, vt etiam locum habeat in
14 adminiſtratore hoſpitalis, *ex Neguſantin. vbi ſupra n.123.* Aymon. *conſ.323.* vbi dicit, quod bona pauperum eiſdem gaudent privilegiis, quibus & gaudent bona eccleſiarum, & ita etiam tenet Plotus *de in litem iurando, n.145.* vbi hoſpitalia eccleſiis, Reipublicis, ac minoribus æquiparari firmavit. Ioſeph. Ludov. *deciſ.30.n.7.* vbi declarat, de quibus hoſpitalibus hæc æquiparatio ſit intelligenda. Everardus *in centurijs ſuis legalibus argumento ab eccleſia ad pia loca.* Corn. *conſ.57. n. 4. vol.3. vbi n. 8.* dicit illud hoſpitale eccleſiæ æquiparari, quod fuit authoritate Epiſcopi conſtructum, quod ſi de authoritate Epiſcopi non conſtet, nunquam præſumitur, vt notat *ibi. n. 20.*

Vltimo dubitatur, *an vxor habeat tacitam hypothecam in rebus & bonis mariti, pro bonis paraſernalibus, vel eos, quos conſtante matrimonio ex ſucceſſione, donatione vel aliter acquiſivit, ſi maritus illa malè adminiſtravit?* Et † brevi-
15 ter dicendum erit, tacitam hypothecam habere, ex tex. *in l. vlt. C. de pactis conventis & in l. vbi adhuc iuncta gl. C. de iure dotium,* & hanc ſententiam tenet Greg. Lup. *per tex. ibi in l.17. tit.11. part.4. gloſſ. verbo an ſi ſon obligados.* Anton. Gom. *in l.50. Tau.n.4.* Covar. *lib.1. Variar. c.7.n.1.* Gutier. *de iura. firm.1.p.c.46. n.2.* quam ſententiam intelligit veram Greg. *vbi ſupra,* quando mulier talia bona tradidit marito in adminiſtratione, tacitè vel expreſsè, alias autem ſecus, idq; ex deciſione prædictæ legis partitæ ſatis colligitur, ibi. *Ca luego que el marido recibe la dote, e las otras coſas que ſon illamadas parapherna, ſon obligados por ende todos ſus bienes, rambien los que ha entonces, como los que aura deſpues.* Et hanc ſententiam tenet noviſſimè Molina *de iuſtitia, diſput.441.* vbi hanc dicit communem ſententiam in regnis tam Portugaliæ, quam Caſtellę, licet addat, quod non habebit tacitam cum prælatione, prout habet in dote, ſequendo gloſſ. *in l. ſi ego. ff. §. dotis, ff. de iure dotium.* Et hæc eſt communis ſententia ex Gomezio & Greg. *in locis ſuprà citatis, ex Bart. in Auth. de pri-*

de privileg. dotalibus collation. 8. & ita ſentit Grammat. conſilio 122. numero 8.

Poſtremo † dubitatur, *an tacita hypotheca, quam habet minor in bonis tutoris vel curatoris, habeat etiam extendi ad bona actoris ſive factoris ab ipſo tutore ad adminiſtrandum electi?* In qua difficultate diſtinguendum erit, an talis actor ſit conſtitutus ad inſtantiam minoris vel eius intuitu, & tunc minor habeat tacitam hypothecam in eius bonis. Secus tamen ſi intuitu tutoris conſtituatur, quia hoc caſu tutor ſolus adverſus bona illius actione perſonali agere poterit, non verò iſte minor eius bona pro reliquis eius quod adminiſtravit habebit obnoxia. Et ita diſtinguit Bart. *in l. actor. num. 7. ff. rem ratam haberi.* Neguzant. *de pignor. 4. membro 2. part. num. 9.* Angel. *in §. præterea, nu. 41. inſtit. de except. & in §. fin. num. 7. inſtitu. de curat.* Iaſ. *in l. properandum. §. fin. num. 4. & 5. C. de iudi. Ioſephus Ludou. deciſ. 4. n. 2.* 16

An autem tutor habeat tacitam hypothecam in bonis minoris pro reliquis, tene quod non, & ita tenet Gregor. Lupus *in l. 23. titu. 13. par. 5. Gutier. de tute. lib. 2. c. 16. nu. 20.*

S V M M A R I A.

1 *Liberatio ſive quitatio tutoribus vel curatoribus præſtanda, plena, plenior, & pleniſſima eſſe poteſt.*

2 *Tutor conventus a minore vel adulto pro reliquis in iudicio, antequam ſolvat, coram iudice opponere debet, qualiter ab illo pro talibus reliquis fuerit executatus, vel conventus, quia ſi vltro ſolviſſet ei, admonitione & certioratione iudicis non præcedente, de inde minor reliqua ſibi tradita perderet vel dilapidaſſet, ne vtique tutor liberatus maneret, etiamſi autore prætore ſolviſſet.*

3 *Solutio reliquorum, an debeat fieri ſcriptura interveniente, inter tutorem vel curatorem & minorem?*

4 *Minor vel quivis alius qui reliqua recepit, poteſt compelli, vt adminiſtratori inſtrumentum quitationis præſtet, in forma conſueta, & eo reluctante, quod iudex facere poſſit.*

5 *Liberationis inſtrumentum, à minore tutori dandum, qualiter confici debeat, ad hoc vt tutori pleniſſimam ſecuritatem tribuat.*

6 *Verba hæc oppoſita in inſtrumento quitationis tutoris, ſcil. attento, quod mihi tribuit veram & rectam rationem, an probent rationem realiter redditam fuiſſe, abſque alia probatione, quos habeant effectus?*

7 *Dolus, in generali liberatione, an videatur remiſſus?*

8 *Tutor falſo aliquid in rationibus aſſeverans, falſi crimen committit, & ob id infamis efficitur.*

9 *Verba quitationis, quibus minor confitetur, ſe recepiſſe à tutore omnia bona ſua, quid importent.*

10 Qui-

10 *Quitationes nimis generaliter confectæ, vt in plurimum ſunt captioſæ, & deceptoriæ, milleq; periculis & fraudibus expoſitæ.*

11 *Quitationem generalem præſtare, nemo compelli poteſt.*

12 *Quitationes adhoc vt tutoribus & curatoribus ſint tutiſſimæ, per quæ verba confici ſoleant, à callidis & peritis advocatis.*

13 *Quitatio quantumcunq; compoſita ſit cum remiſſionibus & pactionibus etiam iuratis, ſi aliquid adſit tutori, & minori abſit, minimè prodeſt tutori, maximè ſi per correptionem, inſidias vel importunitatem eius ſit confecta, etiamſi conceſſa ſit decreto, & auctoritate prætoris interveniente.*

14 *Baldi ſententia in Authentica Sacramenta puberum, nu. 14. Cod. ſi adverſus venditionem declaratur.*

15 *Quitatio doloſa, etiam iudice præſente & autorante conceſſa, nihil tutori prodeſt.*

16 *Quitatio, etiamſi ſit quibuscunq; clauſulis liberatoriis abſoluta, nihil prodeſt tutori, niſi ratio reddita apparuerit.*

17 *Adminiſtrator ſi doloſè adminiſtravit, & de hoc dolo in rationibus cognitum fuit, talis dolus purgatur & eliditur virtute quitationis generalis, ita vt amplius de eo agi non poſſit.*

18 *Quitatio data à minore tutori, cum fideiuſſore, de non contraveniendo rationi & quitationi cuius ſit effectus.*

19 *Quitationes conceſſæ Regiis adminiſtratoribus, qualiter confici ſoleant, per comites ſacrarum largitionum.*

20 *Quitatio facta in favorem adminiſtratoris, remittendo ei omne jus, & quãcunq; rem, qua ratione adminiſtrationis ab eo exigi potuiſſet, an extendatur ad adminiſtrationes de quibus in illa ratione actum non fuit.*

21 *Quitatio data, de omnibus datis & acceptis, vulgo,* de todos dares y tomares, *reſtringitur ad ea duntaxat, de quibus in rationibus actum fuerat.*

22 *Quitatio in dubio facta cenſetur, habito reſpectu ad ea quæ in rationibus fuerunt ventilata.*

23 *Generalitas ſequens debet reſtringi & limitari ſecundum præcedentia.*

24 *Verba generalia quitationum debent reſtringi ex mente contrahentium.*

25 *Adminiſtrator ſi duplicatam quitationem exhibeat, pro reliquorum ſolutione, an præſumatur vis reliqua ſolviſſe?*

26 *Dictio pro reſiduo, vulgo,* de reſto, *in quitatione appoſita, quid operetur?*

CAPVT XXXX.

De liberatione quitationeve, adminiſtratori præſtanda (vulgò) Finiquito.

Liberatio

LIberatio † ſive quitatio reliquorum, vno de tribus modis tutori vel curatori præſtari ſolet. Contingit enim eſſe plena, aliquando plenior, nonnunquam etiam pleniſſima, ideo de effectu cuiuslibet quitationis agendum 1
erit. Plena ergo dicitur liberatio, quando tutor minori reliqua ſolvit, abſque interventu curatoris vel iudicis, & hoc caſu tutor non ipſo iure, ſed ope exceptionis, à ſolutione dictorum reliquorum dicitur liberari, vt tenet gloſſ. *in l.1. C. ſi adverſus ſolutio. verbo poſt*, & ratio, quia non liberatur ipſo iure, ea eſt, quia adhuc vtraq; obligatio, naturalis ſc. & civilis remanet, vnde ſi pecunia minori ſoluta per tutorem fuerit in eius vtilitatem converſa, & iterum ab eodem minore petatur, eo quod fuerit adverſus talem ſolutionem reſtitutus minor, qui eam ſolvit ope exceptionis à reiterata ſolutione liberatur, & ſic plenam liberationem conſequitur.

Pleniorem autem liberationem tutorem conſequi dicetur, quando tutor reliqua minori ſolvit, interventu curatoris ſaltim ad litem dati, & hoc caſu vtraque actio & obligatio tollitur, eliſaque ipſo iure manet, verum poſſet & reſtitui minor, ſi non habeat pecuniam ſalvam, vel tantundem, per alterius rei ſubrogationem, *vt in §. fin. inſtitut. quibus alienare licet vel non, gloſſ. in d. l.1. Cod ſi adverſus ſolut.* & latiùs tradit hæc Ioan. Gutierrez *de iure. lib.2. cap.22. ex num. 1.*

Pleniſſimam verò liberationem eo caſu tutorem adeptum fuiſſe dicimus, quando minori reliqua ſolvit iudicis authoritate interveniente, *vt in l. ſancimus. C. de adminiſt. tutor. & in d. §. fin.* Et ita tenet Ancharran. *conſ. 330. n. 1.* Molina *de iuſt. diſp. 562. in fine*, & ad hoc partito iure eſt textus elegans, *in l. 14. titul. 14. part. 5.* vbi in hæc verba cavit. *Apercebido deveſer todo home que vuiere de hazer la paga a menor de veynte y cinco annos, para hazer la de manera que no aya de pagar la otra vez. E para ſer ſeguro deſto, deue pagar lo que deue a el o a ſu guardador, con o targomiento o mandamiento del iuez del lugar, ca ſi de otra guiſa lo ficieſſe, e deſpues iugaſſe los dineros que le fueſſe pagados, o los mal metieſſe, o los perdieſſe en alguna manera, no ſeria quito por ende del debdo. Ante dezimos que lo auia de pagar otra vez, mas faciendo la paga con otorgamiento del iuzgador, anſi como ſobredicho es, como quier que ficieſſe deſpues ſu danno el menor de veynte y cinco annos, no ſeria tenudo el otro de ge los pagar, ante dezimos que ſeria quito en codas guiſas dellos.* Ex cuius legis deciſione cautus debet eſſe quilibet minoris debitor, ne alias illi credita ſolvat, quàm de mandato, vel interventu iudicis. † Quinimo ſi minor à ſuo debitore debitum petat, ſi debitor ſolvendo pleniſſimam liberationem conſequi vellet, 2
ſufficit certiorare iudicem, vt ſciat qualiter minor, à ſe debitum exigit, & illum provideat (prout debet) ſaltim de curatore ad litem, cui ſolvatur,

quod ſi iudex hoc non fecerit & debitor ſolvat minori, ipſeque minor talem pecuniam in ludis vel luxuria, aliisve iuvenilibus deliramentis perderit, omnino liberatus maneret, & pleniſſimam liberationem conſequeretur: Alias ſi iudice id non mandante ſolverit, & minor pecuniam ſolutam perdiderit, iterum ſolvere compelli poterit, & ita ſuadet Bart. *in d. l. ait prætor in princ. num. 2.* Et hanc ſententiam extendit Iacobus à Canibus *in tractatu de exſecutore vltimarum voluntatum, 2. particul. numero 5.* ad quoſcunque debitores Eccleſiarum vel aliorum piorum locorum collegij, vel alterius miſerabilis perſonæ. Vincent. de Franquis *deciſ. 296. num. 13. Anton. Gomez variar. lib. 2. cap. 14.* vbi dicunt, quod quamvis hæc deciſio dura videatur, ſervanda tamen erit.

3 Præterea † & huiuſmodi quitationes in ſcriptis redigi oportet, quia non aliter legitimæ probantur, *ex gloſſ. notabili in l. 1. Cod. de ſolut. & liberat. deb. ciui. verbo aſſignantium*, quam ſequitur Guiller. de Cano. *in d. l. ait prætor, §. permittitur, Imol. in l. vero procuratori, cum l. ſequenti, §. fin. ff. de ſolution.*

4 *Greg. Lup. in d. l. 4. gloſſ. verbo mandamiento.* † Quinimo & ſi minor debitum recipiat quitatione in ſcriptis non redacta, ad id compelli debet per iudicem, *vt in l. pluries apochis, C. de fide inſtrumentor. l. ſicut datam Cod. de liberali cauſſa, Decius conſil. 90. circa finem. Damhauderius de tutore, C. de tutorum & curatorum liberatione, num. 9. Roland. conſ. 49.* vbi dicit, quod ſi illam reddere detrectet, iudex faciet revidere rationes, & de reliquis ſolutis præſtabit quitationem adminiſtratori, nomine minoris vel alterius quitationem reddere nolentis, & hæc erit veluti à parte ipſa conceſſa, quia factum iudicis & partis æquiparatur, *l. ſi ob cauſam, Cod. de evictión.*

Sed † modo non abs re erit videre quibus verbis, quibusve clauſulis hu-

5 iuſmodi quitationes concipi debeant & formam huius quitationis & liberationis dictabit tex. *in l. 102. tit. 18. part. 3.* cuius verba hæc ſunt: *Se pan quantos eſta carta, vieren como Albar Perez, ſiendo mayor de cartorce annos, otorgo e vino conociendo, que Sancho Garcia que fue ſu guardador, le avia dado cuenta buena, leal, e verdadera de todos quantos bienes del tomara en guarda, muebles e rayzes que vinieron a ſu mano e a ſu poder. E que ficiera biene lealmente todo quanto deviera fazer, en los ſus fechos y en las ſus coſas. E otro ſi vino conociendo, que le avia entregado del todo, quantos bienes del touiera, y de los fructos que dellos recibio, e todas las coſas que a ſu mano e a ſu poder vinnieron por razon de la guarda. E otorgo ſe por bien pagado dellos: e ſobre todo prometio Albar Perez al ſobre dicho, que nunca le moveria pleyto ni contienda, ni le demandaria otra cuenta ſobre eſta razon. E dixo y otorgo, que avia por firme todos quantos pleytos y poſturas fiziera el dicho guardador por el. Otro, ſi las pagas que fiziera,*

fiziera, eſcriviera en nombre del. E otro ſi, Albar Perez ſe quito de todo de recho e de toda coſa que pudiera de mandar à Sancho Garcia y a ſus herederos, e ſennala damente, que dende adelante no pudieſſe dezir ni querellar, que por enganno ni por culpa, ni por negligencia del perdiera o meno ſcabara alguna coſa de lo ſuyo. E todas eſtas coſas e cada vna dellas, prometio e iuro el dicho Albar Perez por ſi e por ſus herederos, y de nuncia y rni venir contra ellos, el ni otro por el el en ningun tiempo por ninguna razon, ſo pena, &c.

Et † quoniam omnes prædictæ clauſulæ magnum habent iuris myſterium, ideo ſigillatim circa eas quæ maiori indigent declaratione, nonnulla obſervare opus erit. Et inprimis dicitur in dicta quitatione, *le auia dado cuenta buena, le al y verdadera.* Non enim ſufficiens eſſet, qualem qualem rationem minori reddidiſſet, ſed talem de iure reddi oportet, quæ & rectitudinem & † veritatem contineat, *vt in l.26.tit.12.part.5.ibi. Dando les cuenta verdadera y derecha.* Vnde ſi rationes à rectitudine, vel veritate deviaſſent, eo quod aliquid doli, fraudis vel machinationis & falſitatis continerent, non ſolum rationes falſæ præſumuntur in aliis parcellis, *vt notat Hieronym. Laur. deciſ. 53. num. 3.* verum neque tutor ex tali quitatione iuvari poſſet, cum in generali remiſſione non veniat dolus, *vt in l. Pompon.ff. de negot.geſt.* verum tutor ipſe † vt falſus poſſet criminaliter accuſari & puniri, *vt in l. 1.§. tutores.ff. de falſis. ibi, Perinde puniatur ac ſi falſitatem commiſiſſet.* Et ita tenendum reputat Greg. Lup. *in d. l. 6. verbo cuenta, tit.11. part. 6.* Quinimo & perpetua notatur infamia, *vt in l. 1. ff. de his qui not. infam.* 6 7 8

Rurſus † ſequuntur *in d.l. verba illa*, ſcilicet, *todos quantos bienes el tomara en guarda.* Debet enim omnium illorum fructuum & redditutum rationem reddere, quod ſi aliqua occultaſſet, illa reſtituere deberet cum debito intereſſe, non obſtante quitatione quantumcunque generali, quia generalis quitatio non extenditur ad ignorata vel per adminiſtratorem occultata, *l. qui cum tutoribus, ff. de tranſact. l. tres fratres ff. de pactis. l.30. tit.11. part.5. ibi. Officio teniendo vn ome de ſennor o de conceio, o de otro ome qualquier, ſi quando le da la cuenta le encubrieſſe alguna coſa enganno ſamiente, maguer el ſennor ſe ha pagado del, por razon de aquella cuenta, e le de carta de pagamiento, y le prometa que de ay adelante no le demandara ninguna coſa, por razon de aquello que tuuo del, tal pleyto ni tal promiſion novale, quanto en aquello que enenbrio, como quier que vale en todas las demas coſas de que dio verdadera cuenta,* & rurſus inferius in eadem lege cavetur. *Ca maguer ſe otorguen por pagados de la cuenta e prometam de nunca tornar a ella, ſi fuere ſapido en verdad, que el que dio la cuen,ta, o tuuo las coſas en guarda, encubrio alguna coſa enganno ſamente, o fizo otro enganno contra aquellos que hanporte en a que illa coſa, tal pleyto ni* 9

 tal poſtura

tal poſtura ni promiſſion no vale, antes dezimos que pueden demandar que les meiere aquel engaño que les hizo con todos los dannos y los menoſcabos que vuie-
10 *ren por razon del.* † Cavendum tamen erit ab iſtis quitationibus generalibus, quia plerumque ſunt captioſæ & deceptiuæ, milleque fraudibus & machina-
11 tionibus expoſitæ. Et † ideo dixit Bart. *in l. cum Aquilian. C. de tranſactio.* quod cum iſtæ generales quitationes, manifeſtam fraudem continere ſoleant, nullus ad eas præſtandum compellitur, ex tex. *in l. 3. §. contrariũ ff. de contraiudi. tutel.* Et ſequuntur Paul. & communiter ſcribentes ibi, *Deciſ. Gennen. 95. n. 4.* eamq; dicit communem Padilla, *in l. ſi de certa, n. 4. C. de tranſact. Oroſcius in d. l. cum Aquiliana, n. 2. Damhaud. de tutore. c. 1. de tutorum & curatorum liberatione, folio 99. n. 8. & 9.* vbi hoc dicit menti tenendum, tanquam quotidianum multumque frequens & vtile, inter homines cuiuſcunque generis & conditionis, *Ant. Theſaur. deciſ. 74. n. 1.*

12 Ad † vitandum (tamen) prædictas amaritudines, Ang. *in l. tres fratres ff. de pactis*, adminiſtratoribus ſuadet, vt ſuis quitationibus, ſequentia verba inſeri faciant, ſcil. quod viſis & cognitis rationibus talis adminiſtrationis, tam per ſe, quam per calculatores, & quod ex illis conſtat, adminiſtratorem quitandum & liberandum fore, à nexu obligationis, ratione adminiſtrationis contractæ, eo quod reliqua conſignavit, eum liberat & quietat. Et hic addit alia pulchra verba Damhaud. de tutore, dicens loco ſupra citato, quod inſignes & callidi advocati, ſemper in prædictis quitationibus addere ſolent, *quod creditor quietat tali adminiſtratori, omne ius quod habet, quodque habere ſperat, ei remittit, etiamſi ſit tale, quod liberans ignoret id ſibi competere.* Et hæc formalia verba inſerenda fore arbitratur, ad hoc vt adverſus talem quitationem & liberationem amplius venire non poſſit. Et eo non relato hanc eandem ſententiam tenet Maſcar. *de probat. concl. 153. n. 11.*

13 Mihi autem, † ſupradicta cautela ſatis non arridet, in caſu quo ex dolo vel fraude, adminiſtratori aliquid adeſſet, & minori abeſſet; ſed eam veram intelligo, vbi debitor eſſet adminiſtrator, ratione negligentiæ, & malæ geſtionis, etiam doloſæ & fraudulentæ: quia eo caſu, in generali etiam remiſſione, dolus præteritus veniret, & remiſſus cenſetur, maximè, vbi præſumptio eſſet, quod creditor habuit animum remittendi dolum præteritum, ex text. *in l. 30. partita ſupra relata*, ibi, *Fueras ende ſi ſennala da me y te le vuieſſe quitado el dolo que vuieſſe hecho.* Et in hunc modum debet intelligi tex. *in l. ſi quis rationes, ff. de libera. lega.* Vbi hæres, qui rationes exigere prohibetur, poteſt petere reliqua, & quidquid ex dolo adeſt adminiſtratori, niſi expreſsè, vel ſaltim ex certiſſimis & evidentiſſimis coniecturis, ea remiſſa apparent. Et ita illam intelligit Greg. Lupus *in d. l. 30. verbo, o fizo otro enganno.*

genno. Iodocus Damhaud. *loco ſupra citato, n. 12. & 13.* Et pro hac ſententia eſt tex. ſingularis *in lib. 14. tit. 18. part. 3. ibi. E como quier que tal cartas tengan no ſe puedan eſcuſar ſi alguna coſa tomaron, o ſi negieron marauedis demas que no dieron en cuenta.* Semper enim ſaluum manet ius creditoris, vbi agit de damno evitando, vt tenet Aym. *conſ. 221. nu. 8.* & in tantum verum eſt, quod ſi aliquid adeſt adminiſtratori, illud generali remiſſione non venit, vt etiamſi liberatio iure iurando fuiſſet confirmata, adhuc abſque metu periurij peti poſſet reviſio rationum, & refomatio erroris. Idque voluit Socin. *conſ. 18. col. 3. verſic. confirmatur. Aymon, vbi ſupra, verſic. neq; obſtat iuramentum. Roland. conſ. 49. n. 57. Anton. Theſaur. vbi ſupra, n. 7. Gutierrez de iuram. confir. 1. par. c. 40. n. 25.* Et hæc ſententia in eo maximè caſu locum ſibi vendicat, quando talis quitatio & liberatio conceſſa fuiſſet per inſidias, & ad inſtantiam importunam debitoris, *vt in terminis voluit Corneus conſ. 258. & 263. colu. fin. volu. 4. Calcan. conſ. 11. Avend. 2. par. de exequend. mand. cap. 10. num. 4. Damhaud. loco ſupra citato, Aymon. d. num. 41. verſ. decimo quitatio.*

Et ſub † huiuſmodi declarationibus & militationibus eſt intelligenda 14
ſententia Baldi *in authent. ſacramenta puberum, n. 14. C. ſi adverſus vendi.* quatenus tenet, quod valent refutationes per adultos ſuis tutoribus conceſſæ ſub iureiurando de non contraveniendo, vel amplius rationem non petendo. Debet enim intelligi, niſi intra tempora a lege præfinita conſtiterit, computationem erroneam, doloſam, vel non planè redditam fuiſſe. Et ita limita Anchar. *vbi ſupra, num. 7.* quod † etiam verum eſt, & procedit, etſi ta- 15
lis quitatio & liberatio, autore prætore facta fuiſſet, decreto præcedente, & etiam vbi de huiuſmodi ſolemnitate, vel alia, mentio facta fuiſſet in ipſo quitationis inſtrumento, *vt addit Roland. vbi ſupra, nu. 96. Caſtrenſ. conſ. 190. colu. 3. in fin. Deci. conſ. 110. nu. 9. Gutierrez vbi ſupra, nu. 7.* vbi hanc ſententiam multis argumentis iuridicis confirmat. Concludo ergo, quod ſi † con- 16
tra quitationem allegetur, quod fuit data, non prius viſo libro rationum (qui ex conſequentia actus adminiſtratorij venit exhibendus) cum hoc caſu non dicatur reddita ratio, ex Anch. *vbi ſupra,* liberatio ſive refutatio adminiſtratori conceſſa per adultum, etſi qualemcumque clauſulam liberatoriam & renuntiatoriam contineat, minori domino principali, vel creditori, non præiudicabit. Imo (quod magis) ex abundantia clauſularum, renuntiationum, vel remiſſionum, quitatio doloſè extorta præſumitur, & ſic, etſi ſub pœnis quibuſcunque cautionibus ſit, compoſita, neutique præiudicabitur creditor, quo minus ex ſupradictis cauſis illi contravenire valeat. Secus tamen, vbi † ratione doli vel fraudis nihil adeſſet ipſi admini- 17
ſtratori, quia etiam in tali remiſſione veniret doloſa adminiſtratio, & re-

rum domini amiſſio, & dilapidatio, & clauſulæ prædictæ omnimodum effe-ctum haberent, *ex Gregor. vbi ſup. Avend. d. c. 10. n. 39. Gutier. d. c. 40. n. 10.* idque manifeſtè probari videtur *in l. 120. tit. 18. par. 3.* ibi, *Ni por culpa, ni por negligencia, del que perdiera o meno ſcabara alguna coſa de lo ſuyo.* Habetur (enim) loco legitimæ transſactionis, quæ poſtquam legitima facta fuit, amplius retractari non valet, vt *in l. cauſas vel lites. C. de tranſact.* & ita debet intelligi Damhaud. *de tutore, c. tutorum & curatorum liberatione, n. 11. fol. 100.*

18 Pone tamen, quod † in tali quitatione fuit adhibitus fideiuſſor de non contraveniendo ratione doli, vel ex quacunque alia cauſa, Dubitatur modo *An minore contraveniente, tali refutationi & quitationi, eo quod aliquid retinuit adminiſtrator, fideiuſſor incidat in pœnam, vel ex tali fideiuſſione poſſit conveniri?* Et fideiuſſorem hoc caſu non poſſe moleſtari ex tali fideiuſſione, tenet Ancharan. *conſ. 330. n. 9.* ibi hanc quæſtionem latè diſputat, tu illum videas, quia nolo fur eſſe alieni laboris. Mihi tamen eius opinio nimis arridet, ex ſuperius relatis, & ex tex, *in l. Græcæ. § illud. ff. de fideiuſſorib.*

19 Quitationes verò adminiſtratorum regalis patrimonij, confici ſolent per ſcripturam, inſertis rationibus, per adminiſtratorem redditis, vt perpetuo de erroribus & fraudibus conſtare poſſit, vt conſtat *ex l. 19. tit. 5. lib. 9. recopil.* Quod vtique in omnibus aliis fieri expediret, licet teſtibus rationem redditam fuiſſe probari poſſit, etiamſi in ſpecie non appareat, de quo, dummodo conſtet ex quacunque cauſa calculatas. Non enim opus eſt, vt ſigillatim exprimat teſtis, de quo calculus fuiſſet factus, & ita tenet Ferrara *in ſua pract. tit. de forma libri, quo agitur, vt pacta ſerventur. C. incip. diſcuſſis rationib. ex num. 3. fol. 332.*

Vlterius ex verbis *d. l. partitæ.* ibi, *E otro ſi, ſe quito de todo derecho, e de toda*
20 *coſa que pudiera demandar*, dubitari poterit, † *An quitatio extendatur ad cæteras adminiſtrationes, de quibus expreſsè actum non fuerat inter partes?* Et videtur dicendum, quod hæc clauſula (quæ vulgari idiomate ſonat, *de todos dares y tomares,*) ad omnes & quaſcunque adminiſtrationes debeat extendi, quia qui totum dicit, nihil excludit, *l. Julianus, ff. de legat. 3. Catal. Cot. in memoriali. verbo, filius renuntians.* vbi dicit, quod verba generalia omnia includunt implicitè. Facit, quia generalia verba generaliter debent intelligi, *l. 1. § & generaliter. ff. de legat. præſtan. l. regula. § fact. ignor. Bald. in l. ſub prætext. 27. C. de tranſact. n. 13.*

Sed prædictis non obſtantibus, contrarium eſt tenendum, imò † quod
21 quantumcunque quitatio tutori, vel alij adminiſtratori conceſſa, loquatur per hæc verba generalia, ſcilicet, de omnibus acceptis & datis, adhuc ſolum extendi debeat ad illam duntaxat adminiſtrationem, de qua actum fuit

fuit inter partes, vel ſupra quam rationes fuerunt diſpunctæ: quia quan-
tumcunq; quitatio ſit generalis, non porrigitur ad ſpecies in rationibus non
comprehenſas, vel de novo repertas, de quibus ſpecialiter actum non fuit,
*ex tex. in l. tres fratres. vbi gl. verbo, poſſe. ff. de pact. & in l. ſi ita quis. §. fi. ff. de ver-
bor. Bald. vbi ſup. n. 12. cum ſequentib. & in l. ſi de certa, C. de tranſact.* vbi dicit,
quod in † dubio ſemper cenſetur habitus reſpectus ad cauſam, quæ ventila- 22
batur, & non ad cauſam, quæ non fuit propoſita. Et ita in terminis tenet So-
cin. *conſ. 103. n. 4. vol. 3. Aymon. conſ. 221. n. 8. Maſcard. de probation. concluſ. 253.
n. 41.* Et ratio eſt, quia † generalitas ſequens debet reſtringi & declarari ſecun- 23
dum præcedentia, *l. non eſt novum, ff. de lega. d. l. ſi de certa. C. de tranſact. Afflict.
deciſ. 319. n. 1.* Aymon. *d. conſ. 221. nu. 17. verſ. decimo quitatio.* & *conſ. 43. num. 3.*
dixit, quod † etſi verba quitationum ſint generalia, debent reſtringi & limi- 24
tari ex mente & intentione partium, ex text. *in l. emptor. §. Lucius, in fin. ff. de
pact.* ibi *Reſpondi, ſi tantum ratio accepti atque expenſi eſſet computata; cæteras
obligationes manere in ſua cauſa, l. in fideicommiſſi. §. cum Polydius. ff. de vſuris
l. ſi is qui animo, ff. de acquir. poſſeſſ. & eſt tex. de iure partitarum, in l. 14. t. 18. p. 3.*
ibi, *Ca eſta carta no le quita, ſino de quanto nombra en ella, ſeñaladamente, e delo
que dio verdadera evenia.* & multa iura in propoſito cumulavit Paul. Caſtr.
conſ. 332, lib. 1. & conſ. 174. col. 2. lib. 2. Et facit, quia verba debent reſtringi ad
ſuum cogitatum *l. ſi ita quis ff. de teſtam. tutel.* nec debent operari vltra agen-
tium intentionem, *l. non omnis. ff. ſi cert. petat.* & ita in terminis reſpondit Bal.
conſ. 159. col. 3. lib. 3. Benè tamen verum eſt, quod ſi prædicta verba generalia,
ſalva ratione recti ſermonis, poſſint aptè ad aliam ſpeciem adminiſtrationis
adaptari, quam ad illam, ſuper quam quitatio conceſſa fuit, tunc generali-
ter accipi debent, *vt in l. pluribus, ff. de acceptilat.* & ita tenet Bartol *in l. ſi de
certa, ſupra relata,* cuius ſententiam communiter receptam dicit Riminaldus
conſ. 54. n. 8. & 343. n. 18. & 161 & Natt. *conſ. 546.* ponit nonnullas quietandi for-
mulas, *nu. 20. alias addit Menoch. 496. ex n. 59. in d. l. pluribus. colum. 2. verſ. ad-
verte quoniam.* & eam tam in pacto, quam in tranſactione veram reputat
Padilla *in d. l. ſi de certa, n. 3. in fin.* & ita ſentit Catelianus, *vbi ſupr.* & melius
omnibus Pet. Surd. *deciſ. 217. n. 14.* quam omnino vide, quia melius omnibus
de mundo loquitur in propoſito, & ibi congerit plures formulas, quibus
quitationes generales componi ſolent.

Quid tamen erit dicendum, vbi † adminiſtrator habet duas quitationes 25
diverſis temporibus factas de eadem re & ſumma, an ex hoc bis reliqua
ſoluiſſe præſumatur, eo (condictione indebiti) pro vna ſolutione agente?
In qua difficultate dicendum videtur, quod vnam ex talibus ſummis repe-
tere valeat, eo quod bis ſoluiſſe præſumitur, vt tenet gl. *in l. ne cauſa C. de diſ-*

cuſſio-

cuſſionibus lib.10. quam ſequitur Petrus Surdus, plures Doctores pro ea referens, *in conſi. 80, nu. 17. & 18.* vbi dicit, quod debitor, qui habet duo inſtrumenta quitatoria, vnam ſolutionem poteſt repetere. Quod autem in dubio non ſit præſumendum, quod creditor binam ſolutionem acceperit, tenet Maſcard. *de probat. concl. 250. num. 28.*

Quod ego veriſſimum credo, vbi vtraque quitatio in eiuſdem perſonæ favorem facta fuiſſet: ſecus tamen vbi vna data fuiſſet patri adminiſtratori, & alia filio hæredi, pro reliquis rationis convento, quia hoc caſu bis reliqua ſoluta præſumi debent, eo quod præſumitur, quod hæres bona fide credens patrem eius, vel anteceſſorem non ſolviſſe, pro exoneranda conſcientia defuncti ſolverit. Iuſtam enim ignorantiæ cauſſam habet, qui in ius alterius ſuccedit, *ex vulgata regula iuris, qui in ius.* Quod maximè verum eſſet, ſi finita adminiſtratione & reddita racione adminiſtrator aliquibus annis vixit, & creditor nihil ab eo petivit, argumento eorum quæ notant Doctores communiter, *in l. Publia Mævia. ff. depoſiti. & in l. qui Romæ, §. Angerius. ff. de verborum.*

26 Quid † autem importent hæc verba, *de reſto,* in quitatione appoſita, vide *ſupr. cap. 37. ex num. 1. cum tribus ſeqq. & adde Surd. conſil. 80. num. 53.*

SVMMARIA.

1 *Rationes ſemel calculatæ, iterum diſpungi non debent, maximè ſi primo redditæ fuerunt per modum ſyndicationis.*

2 *Cautela ad hoc, quod ſemel redditis rationibus, adminiſtrator amplius non moleſtetur.*

3 *Rationes ſemel redditæ & calculatæ, an denuo diſpungi poſſint, vbi iudex in approbationis ſententia reſervabit dolum, vim & fraudem in illis reddendis contentum?*

4 *Sententia iuris reſervativa, cuius ſit effectus?*

5 *Sententia à calculatoribus ſuper parcellis in iure conſiſtentibus lata, & ſi ab ea non appelletur, nunquam tranſit in rem iudicatam.*

6 *Rationes ſemel redditæ, non ſolum poſſunt retractari, vbi error intervenit in calculis, verum & ſi in iure erratum fuerit, vt quia adiudicatum fuit vni quod revera de iure adiudicandum non erat, vel ſi collatio fuit facta cum eo, qui non habebat ius collationis.*

7 *Frater vtrinq; coniunctus ſi in fata conceſſit, & frater illius vtrinq; coniunctus, eius hæreditatem cum fratre ex vno latere tantum coniuncto diviſerit, an & quando, quomodove, talis diviſio erronea retractari valeat?*

8 *Error calculi intra quantum temporis ſpatium retractari valeat?*

9 *Iudex delegatus, ſi in commiſſione excedat, eius ſententia nunquam tranſit in rem iudicatam, neq; adverſus eam currunt fatalia, quo minus ſaltim per modum ſimplicis querelæ poſſit retractari.*

10 *Error calculatorum ſententia iudicis confirmatus, an aliquo modo retractari valeat?*

11 *Error minimus, iudicis ſententia confirmatus, an debeat retractari?*

12 *Iudex de minimis non curat.*

13 *Sententia ritè lata, vbi favor publicus verſatur, prætextu novorum inſtrumentorum an poſſit retractari?*

14 *Iudex ordinarius loci, quandocunque velit, poteſt revidere poſiti rationes, & errores earum retractare.*

15 *Calculi error, vſque ad quod tempus retractari valeat?*

16 *Dictio, ſemper, tempus finitum comprehendit.*

17 *Dictio, ſemper, aliquando tempus vnius anni vel bienny comprehendit.*

18 *Dictio, ſemper, eſt intelligenda ſecundum naturam actionis, ſuper qua interponitur.*

19 *Intellectus ad text. in l. vnica. C. quando non peten. partes.*

20 *Intellectus ad text. in l. minor. § pater. verſ. qui ſtatu liberum. ff. de evict.*

21 *Dictiones, ſemper, perpetuò, & quandocunque, cuius temporis ſpatium comprehendant.*

22 *Ratio inter mercatores legitimè calculata, poteſt (quandocunq; alicui eorum placuerit) revideri.*

23 *Iudices publicarum rationum reviſores, qui à Regio Senatu mitti ſolent, eas duntaxat rationes revidere poſſunt, quæ à triginta annis retro calculatæ fuerunt, calcularive debuerunt.*

24 *Iudex rationalis à conſilio regio miſſus, pro revidendis rationibus populorum, an revidere valeat etiam eas, quæ à regio conſilio fuerunt approbatæ, vt ſciatur, an dolus vel ſordes in illis intervenierit calculandis, qualiterve errores in illis facti, poſſint & debeant retractari?*

25 *Iudex rationalis, an ſi dolo fuiſſe verſatum adminiſtratorem, in adminiſtrando, vel rationes reddendo reperiat, poſſit illum punire, etiamſi iam ſyndicatus fuiſſet ſuper illis adminiſtrator?*

26 *Iudex delegatus ad revidendum publicas rationes, illas revidere & taxare poterit, etiamſi adminiſtrator quitationem iuratam exhibuerit.*

27 *Quitatio ſi dolo fuit extorta, dolo etiam cenſetur extortum iuramentum ad eius confirmationem interpoſitum.*

28 *Reviſio rationum ſi petatur ex cauſſa erroris in illis contenti, prius de errore in ſpecie doceri debet, neq; ſufficit generaliter dicere, rationes erroneas*

fuiſſe, quinimo & de errore ex claris & perſpicuis probationibus conſtare debet?

29 *Reviſio rationum, an ſit concedenda, vbi dolus præſumitur in illis interveniſſe, an verò clarè & evidenter de dolo vel fraude conſtare debeat?*

30 *Reviſio rationis, ſi ex cauſa erroris petatur, qualiter error probari debeat?*

31 *Pactum factum inter partes, ut perpetuo rationibus calculatis ſtetur, eo quod confitentur, quod viſi fuerunt libri rationum, & per calculatores explorati, an operetur, quod rationes non poſſint peti revidere, ex cauſa erroris ex poſtfacto apparentis?*

32 *Pactum, arbitramentum, vel ſententia iudicis, cum clauſula de ſtando rationibus, impedit, ne deinceps rationes prætextu erroris retractentur.*

33 *Errore calculi probato, omnia pacta, conventiones, & ſtipulationes in quitatione appoſitæ, eodem errore confectæ præſumuntur.*

34 *Decretum iudicis, etiamſi in quitatione à minore tutori data intervenerit, ſi tamen fuit ſine cauſæ cognitione ex abrupto & præcipitanter interpoſitum, comprobando geſta per tutorem & computationem, eodem contextu, nullo dato temporis intervallo, omnia ſub dolo & fraude geſta præſumuntur.*

35 *Partes pacta facere poſſunt, ut ſi intra certum & præfinitum tempus de errore calculi actum non fuerit, amplius adverſus rationes agi non poſſit.*

36 *Quitationibus generalibus in iudicio productis, ſemper habenda eſt diligens conſideratio omnium in illis contentorum, ſcilicet, abſolventis & liberantis, abſoluti & liberi.*

37 *Teſtator, qui cum aliis habuit ſocietatem, ſi declaraverit in teſtamento, quod Sempronius eius ſocius debet ſibi decem ex reliquis ſocietatis, & debitor in viginti reliquatus appareat, an videatur illi dare quitationem de decem, & quid ſi locutus fuit per dictionem taxativam, tantum, vel duntaxat.*

38 *Teſtator, ſi in teſtamento cavit, ſibi Sempronium pro reſiduo vel de reſto rationum, decem debere, an ex hoc videatur recepiſſe medietatem de viginti in quibus fuit reliquatus?*

39 *Teſtator ſi in ſteſtamento dixerit, & jureiurando interpoſito declaraverit, ſibi deberi à Sempronio decem ex reliquis, & viginti in reliquis eſſe conſtiterit, an alia decem eidem Sempronio legare voluiſſe præſumatur?*

40 *Iuramentum habet vim geminati conſenſus.*

41 *Creditor ſi præſente fidejuſſore ſui debitoris, declaraverit debitorem ſibi in decem pro reſiduis teneri, & fidejuſſor acceptaverit eius confeſſionem, an debitore confitente ex poſtfacto, ſe in viginti debitorem eſſe, huic fidejuſſori præiudicetur, adhoc, ut pro viginti poſſit conveniri?*

CAPVT

CAPVT XLI.

Rationes ſemel calculatæ, quibus ex cauſis iterum poſſint fieri, revideri, & retractari?

ILlud iure & civili & regio ſatis conſtitutum eſt, vt rationibus ſemel legitimè diſpunctis iterum reiterari non debeant, *vt in l. ſemel. C. de apoch. publ. lib. 10.* Et ibi notat Bart. notantque Ioan. Monachus, Archidiac. & Ioannes Andr. *in c. vnico, de clerico ægrotan.* Socin. *conſ. 92. nu. 1. vol. 4.* Pariſius *conſi. 89. nu. 1. volum. 1.* *Deciſ. Genuen. 24. nu. 1.* idque lege regia confirmatum extat *in l. 51. tit 5. lib. 2. in nova legum regni collectione.* ibi. *Y mandamos que de aqui adelante, en ningun pleyto aya mas de vnas cuentas, que ſe ayan de hazer por contadores.* Et hæc ſententia ſecundum Avend. *de exſequend. manda. 1. p. cap. 9. n. 2.* præcipuè locum habet, quando rationes redditæ fuerunt primo, per modum ſyndicationis, & quidem hoc iuſtiſſima ratione fuit conſtitutum, vt evitaretur proceſſus in infinitum, neve rationes immortales efficerentur, *argum. l. properandum. C. de iudiciis.* illud enim antiquum iudicum ſolebat eſſe axioma, vt ſi petitio fieret in iudicio, vt rationes redderentur alicuius adminiſtrationis, ipſi quaſi irridendo actorem reſponderent, detur † copia nepotibus (*O ingens labyrinthum, o monſtrum ſeptem capitum, vbi vnum ſi conteras, ſeptem alia renaſcuntur,*) & prædictam rationem decidendi ad tex. *in d. l. ſemel.* tradit Iaſ. *in l. vnica, C. de errore calcul. n. 2.* cuius infinitatis evitandæ gratia, Iaſ. *vbi ſupra,* conſuluit reo, vt eo condemnato ad reddendum rationes, ſi vellet, vt ſemel redditis amplius non moleſtetur, petat, vt illis liquidatis alius calculator nominetur, qui evideat rationes, & demum ab illo reviſa ratione à iudice petat, vt interloquatur, quod illius calculo teſtetur, donec dolo vel fraude interveniente redditam fuiſſe ſpecificè non apparuerit. Et hanc eandem cauteiam probavit Angel. *in l. 1. § tributio. ff. de tributoria.* Aviles *in c. 30. prætorum, g. verbo, Y acaben de tomar.* 1 2

Prædictam etiam generalem regulam limita, niſi † iudex in ſententia rationum confirmatoria reſervaſſet (prout cauti & diſcreti iudices reſervare ſolent) vim, dolum, aut errorem in illis intervenientem quandocunque reformare & corrigere, eo enim caſu quantumcunque in rem iudicatam tranſierint rationes, adhuc prætextu vis, erroris, metus, vel fraudis revideri iterum licebit, ſententia † namque iuris reſervativa, ius partium vtique conſervat, ex Bald. *in l. cum eorum. n. 2. C. de ſentent. & interlocut. omnium iudicũ.* Aymon. *conſ. 29. n. 8.* Aviles *in dicto verbo, y acaben de tomar ver. quod intelligerem.* Quæ ſententia in tantum vera eſt, vt etiam ſi tutor haberet quitationem à minore præſtita, præcedente auctoritate curatoris, & iudicis decre- 3 4

to, adhuc adverſus illam venire poſſet, vt tenet Baeça *de decima tutor. cap. 2. num. 163.* Et quod † vbi erratum eſt in calculo, ſententia nunquam tranſeat
5 in rem iudicatam, eſt tex. *in l. cum putarem. ff. famil. hercifc. in fi.* Azevetus *in l. 22. tit. 6. lib. 3. recopil. nu. 5.* Gregor. *in l. 14. tit. 18. p. 3.* vbi dicit, quod ſi ratio non ſit ſufficienter reddita, vel legitimè diſpuncta, quitatione non obſtante, iterum reddi debet, non tamen plus, quamvis de iure civili, diſpungitur, *vt in l. fi. ff. de bonis authori. iudi. poſſidend.* ibi, *Si quis tamen* (inquit) *iuraverit, non calumniæ cauſa ſe poſtulare, neque habere, quæ diſpunxerit, iterum ei faciendam poteſtatem, nec amplius quamvis.* Et ante eos tenet Bald. *l. ſi plures, n. 17. C. de cond. inſert.* Ioan. Andr. & alij *c. 1. de cleric. ægrot. in 6.*

6 Et † non ſolum rationes poterunt de novo fieri, revideri, & retractari, vbi error in mathematicis conſiſteret: vtputa quando calculatores dixerunt, duo & tres eſſe octo, ſed etiam vbi erratum eſſet in iure, eo quod oneratus fuit adminiſtrator de parcellis, quibus iure onerari non debuit, vel verſa vice non fuit oneratus de parcellis iure ab ipſo debitis. Tali enim caſu etſi ex iuris diſpoſitione ratio retractari non deberet, per modum actionis, ſaltem per officium iudicis iſte error retractandus foret, ex Bar. & Plat. *in l. inſtar. C. de jure fiſci, lib. 10.* Pariſ. *conſ. 80. num. 27.* Maſcard. *concluſ. 253. nu. 1. & 13.* Et hæc ſententia confirmari videtur ex tex. *in l. ſi poſt diviſionem. C. de iuris & facti ignor.* vbi ſi † frater vtrinque coniunctus diviſerit fratris hæredita-
7 tem, cum fratre eidem fratri vno tantum latere coniuncto, eo quod exiſtimaſſet æqua lance inter ambos dividendam fore, ex iuris diſpoſitione, talis ratio & diviſio, prætextu erroris (ſaltim officio iudicis) poterit retractari. Et hanc ſententiam tenuit Bald. *conſ. 386. lib. 1.* Aym. *conſ. 188. num. 10.* Plotus *de in litem iuran. n. 527.* Gutierrez *de iuram. confirm. cap. 7. part. 3. nu. 1.* Petrus Surdus *deciſ. 239. num. 1. & 2.* Quam ſententiam veram reputat, vbi talis diviſio, ſententiam iudicis, quæ in rem iudicatam tranſivit, non fuiſſet facta, ex tex. *in d. l. cum putarem.* & ita intelligendus eſt ſecundum eum tex. *in d. l. ſi poſt diviſionem.* & eius ſententia probari videtur ex tex. *in l. 1. C. de condict. indebi. l. fideiuſſor. §. in omnibus. ff. mandati.* & de iure partitarum eſt tex. formalis *in l. 43. tit. 14. part. 5.* vbi adiicit rationem prædictæ concluſionis. Ex quibus venit interpretandus tex. *in l. calculi error. ff. de adminiſtr. rer. ad civit. pertin.* Quatenus † ibi retractari poteſt error calculi, intra decem, viginti, ſive triginta
8 annorum curricula, ſecundum diſtinctionem gloſſ. ſingularis, ibi, (de cuius interpretatione inferius agendum erit,) huiuſmodi enim errores, de quibus *in d. l.* minimè retractari poſſent, vbi error ſententia iudicis, quæ in rem iudicatam tranſiſſet, iam fuiſſet confirmatus, ex text. *in l. 1. C. communia vtriuſque iudic. & in d. l. 1. C. de condict. indebit.* & in partione & diviſione bonorum

norum hanc ſententiam tenet Bar. *in d.l.inſtar,n.7.in fine. Ajora de partit.3.p. q.7.n.15.* Prædictam tamen ſententiam veram reputo, vbi ſententiam rationis erroneæ confirmatoria, lata fuiſſet à iudice ordinario ſive appellationis: ſecus tamen dicendum exiſtimo, vbi ſententia iudicis delegati, ad rationes liquidandas conſtituti fuiſſet confirmata, quia licet ab eius ſententia non fuiſſet appellatum, quandocumque poſſet talis error retractari, cum exceſſerit in commiſſione erroneam rationem confirmando. Quæ ſententia probatur † ex ſingulari doctrina Bald. *in l.ſi vt proponis,nu.2. C.de exſecutione rei iudicatæ,* vbi tenet, quod vbi iudex exſecutor excedit in commiſſione, nunquam contra eius ſententiam currunt fatalia. Et hæc eſt ſingularis concluſio, pro ſpoliatis à iudicibus exſecutoribus, qui ad liquidandum rationes mittuntur, ideo illam tene menti, quia aliquando mihi honorem tribuit. 9

Quod † autem dictum eſt ſupra, quod error ſententia confirmatus, propter auctoritatem rei iudicatæ retractari non debet, eſt indubitabile, quando error fuit parvulus, & iure conſiſtit, ex text. *in l. quamvis*, & ibi notant ſcribentes communiter, *ff.de condit. & demonſtr.* vt notat Bald. *in l.1. C.ſi adverſus ſolut. & in l.penult.verſ.in tempore.C.de condit.inſertis. Additio* † Bart. *in d.l.inſtar,verbo,non habet vim ſententiæ, & ex Oldraldo,refert Bal.in l.2.n.5. C.de condi.inſert.* Bobadilla *lib.5.Politicæ,c.4.n.76.* & ratio potiſſima, quare error parvulus in rationibus factus, & per iudicem approbatus in via exſecutiva revocari non debet, ea eſt, quia in via exſecutiva non agitur iure actionis ſed officio iudicis quis ad ſolvendum compellitur, vnde cum de minimis nō curet prætor, *vt in l.Scio ff.de in integrum reſtit.* iudex illum revocare non debet propter authoritatem rei iudicatæ. † Secus tamen ſi error magnus eſſet, & iudici ponderoſus, & nimis conſiderabilis appareret, conſiderata qualitate damnum paſſi, & illius contra quem error reſultat, quia hoc caſu officio iudicis retractari poterit, ex naturali ratione, quæ prohibet vt nullus cum alterius iactura locupletetur, iuxta tex. *in l.nam hoc natura, ff.de condict. indebi.* & nullo adducto fundamento hanc ſententiam tenet Caſtellus *in l.27.Tauri verſ.ſi verò Aviles d.c.30.verbo, y acabea.* Et ſecundum prædictā diſtinctionem iudicatum vidi per regios noſtræ Pincianæ Cancellariæ Senatores, in cauſa poſiti villæ de Chinchon, quia licet in rationibus fuit litigatum, an vna parcella ducentorum mille moropetinorum, bis deberet in calculo recipi adminiſtratori, & in favorem adminiſtratoris fuit iudicatum & lata exſecutoria, adhuc cauſa exſecutionis per appellationem ad curiam devoluta, & ſuper eadem parcella ventilata, ad inſtantiam alterius adminiſtratoris, cuius in prima lite fuerat reſervatum, viſo errore manifeſto, & 10 11 12

 quod

quod quantitas erat magna, non obſtante exceptione rei iudicatæ, per adminiſtratorem oppoſita, pronuntiatum fuit, vt ſemel tantum dicta parcella excomputaretur in calculo, quæ vt bis excomputaretur iam fuerat iudicatum. Credo tamen quod in caſu & exemplo propoſito magna fuit habita conſideratio ad hoc, quod ibi vertebatur favor publicus pauperum & 13 miſerabilium perſonarum, † vbi enim favor publicus verſatur, ſententia etiam ritè lata virtute novorum inſtrumentorum poteſt retractari, *vt in l. ſub ſpecie, C. de re iud. c. inter monaſterium, c. ſuborta de rei iudic. l. 15. tit. 11. par. 3. & in l. 19. tit. 22. par. 3.* & ſic exoneraverunt prædicti adminiſtratoris conſcien-
14 tiam, ſatis ex mala fide & animo fraudandi læſam. † Et quidem in favorem prædictæ ſententiæ revocatoriæ facit, quia iudices ſupremi debent iudicare attenta rei veritate, *vt in l. fin. tit. 17. lib. 4. recop.* Huic etiam ſententiæ ſuffragatur ratio tex. *in l. 9. tit. 15. lib. 7. recop.* ibi. *El Corregidor o Alcalde mayor del partido ſi fuere del ſennorio, puedan reueer ſiempre que quiſieren las cuentas de ſu officio, o a inſtancia de alguna perſona, y deſagrauiar al poſito en lo que eſtuuiere agrauiado.* Et in terminis parcellæ bis oneratæ, hanc concluſionem veram reputat Bart. *in d. l. inſtar, n. 7. C. de iure fiſci, lib. 10.* vbi illum ſequitur Platea. Iaſon. *in l. errorem, n. 3. C. de errore calculi,* Caſtellus *d. l. 27. n. 20. verſ. vndecima particula.* Bobadilla *vbi ſupra, n. 77.*

15 Sed † modo videre oportet, intra quantum tempus huiuſmodi errores calculi, poſſint retractari, & videtur dicendum, quod ſemper & quandocumque huic remedio locus ſit, ex tex. *de iure regio in l. 9. tit. 15. lib. 7. Recopila. ibi, ſiempre que quiſieren,* † dictio enim illa *ſemper* regulariter tempus infini-
16 tum comprehendit, ex Bart. *in l. 1. n. 21. ff. ſolut. matrim.* Socin. *conſ. 11 col. 2. verſ. & inſuper,* vbi dicit, quod hæc dictio *ſemper* facit regulam, & æquipollet vniverſali, & denotat perpetuitatem. Nevizan. *in Sylva nuptiali, verbo non eſt nubendum, n. 18.*

Bartolus † tamen hac in re fuit ſibi contrarius, quia *in l. adverſus in fine*
17 *vltimo notabili, C. de vſuris,* dicit, quod prædicta dictio *ſemper*, non vtique tempus infinitum comprehendit, ſed tempus dumtaxat biennij, decennij, & ad plurimum tempus viginti annorum.

18 In † qua difficultate dicendum arbitror, quod hæc dictio ſemper debeat extendi, vel reſtringi, ſecundum naturam & vitam actionis ſuper qua imponitur, quod probari videtur, *ex Rubric. C. de perpetuis & tempor. actio.* vbi licet de actionibus perpetuis mentio fiat, tamen omnes actiones ibi dinumeratæ, tempore quadraginta annorum ad ſummum finiuntur, & ita tenet Covarr. *lib. 1. Variar. c. 9. num. 4.* vnde cum de iure civili hæc actio erroris calculi, vſq; ad 20. annos poſſit opponi, quando per gratiam calculatoris

erratum

erratum apparet, vt quia admiſit aliquam expenſam quam admittere non debuit, vel oneravit adminiſtratori, quod de iure onerandum non eſſet, vt tenet gl. & communiter ſcribentes *in l. calculi error. ff. de adminiſt. rerum ad civit. perti*, Bar. *in l. inſtar. n. 7. C. de jure fiſci lib. 10.* Bobadilla *in polit lib. 5. c. 4. n. 77.* eodem etiam tempore durabit actio, ſive officium iudicis, quod competit pro revocando errore calculi, & ita erit intelligendus tex. *in l. vnica. C. quando non peten. part.* quatenus probat, quod ius immiſcendi durat perpetuo, nam cum juri immiſcendi per tempus triginta annorum præſcribatur, *ſecundum gloſſ. & communiter ſcribentes in l. licet, C. de jure delib.* non † amplius quàm triginta annis elapſis, prædictæ actioni præſcribi poterit, & in terminis aditionis hæreditatis, ita tenet Alexand. *in d. l. vnica*, Roderic. Suar. *in l. 8. tit. de las herencias lib. 3. fori. n. 44. & 45.* & ita erit etiam intelligendus text. *in l. minor. §. pater verſ. qui ſtatu liberum ff. de evictio. ibi. Evictionis nomine perpetuo obligatur*, & in propoſito eſt gl. celebris *in c. ea enim. §. perpetua. 10. q. 2.* quæ exponit illam dictionem *perpetuo*, id eſt, vſq; ad triginta annos, & in terminis dictionis quandoq; *in d. l. regia appoſita*, ita tenet Bald. *in lib. 1. C. de feudo dato in vicem leg. commiſſa in vſib. ſeudorum gloſſ. etiam in l. 1. verbo præſcriptionem C. de bonis mater.* ex † quibus venit intelligendus text. *in l. 12. tit. 19. lib. 9. recop. verb. cada y quando fueren requeri los.* Tiraquel. latiſſimè, *de vtroque retract. tit. 2. §. 1. gloſſ. 2. n. 9.* vbi loquendo de dictionibus *ſemper, perpetuo, & quandocunque*, idem ſcripſit Covarru. † *loco ſuperius citato*, Gutier. *de juram. confir. 3. p. c. 1. n. 10.* Pet. Surd. *deciſ. 2. n. 10. & 12. & 22. verſ. neq; movet.* & † hoc modo intelligi debet ſententia Bart. & Ang. *in d. l. 1. C. de errore calcu.* quatenus tenent, quod licet inter mercatores ſit falcata & ſummata ratio, adhuc creditor vel debitor petere poterit, vt iterum revideatur, vt appareat erratum fuerit nec ne, debet enim hoc peti intra ſpatium decem, viginti vel triginta annorum, ſecundum diſtinctionem traditam per gloſſam ſingularem *in d. l. calculi error*, & doctrinam Bartoli *in d. l. inſtar. n. 7.* † Et ſupra dicta ſunt notatu digna, adverſus iudices rationales à conſilio regio miſſos pro revidendis publicis populorum rationibus his enim etſi regia proviſione committatur, vt revideant omnes rationes præteritas bonorũ publicorum, non competit ius videndi, vel revidendi, niſi alias quæ à triginta annis retro redditæ † vel non redditæ fuerunt, has tamen revidere licebit, etiamſi ſub quibuſcunq; clauſulis liberatoriis, quitationibus, & remiſſionib. doli, culpæ, & fraudis compoſitæ fuerint, eaſque poterunt reformare & retractare. Quam ſententiã extende, etiam ſi tales rationes redditæ fuerint per modũ ſyndicationis, vt tenet Boba. *vbi ſup.* quod ſane ęquum eſt ſatis, cum vt ipſe experivit in ſyndicatu errores, negligẽtiæ, dolus, & culpa adminiſtratoris non lentè, &

19
21
22

ſeriatum

ſeriatim annotentur,ſed perfunctoriè, & quaſi per tranſennam videantur & iudicentur: propter temporis anguſtiam, quæ iudices ſyndicatores arctare ſolet, ac rurſus propter negotiorum implicationem & intricationem, ſeu vt melius dicam, confuſionem iudicum, qui tot tantisque negotiis anxiantur,vt cum Terentio dicere poſſint. *Tot res circumbalant me, vt demergi non poſſim.* Quinimo & ſi prædictæ rationes iam ſint reviſæ, & in Regio Senatu approbatæ,& quibuſcumque quitationibus partium abſolutæ,eas tales iudices commiſſarii revidere poterunt,adhoc ſaltim, vt decooperiantur, an dolus vel ſordes illis reddendis intervenerit, & in ſimul vt examinet, an reliqua fuerint ſoluta, & Reſpublica fuerit de illis ſatisfacta, quod ſi in aliquo erratum fuiſſe apparuerit, errores reformavit, & reliqua exſecutioni mandavit. Crederem tamen, quod & ſi doloſè in adminiſtrando ſe geſſerint adminiſtratores, contra eos ratione doli procedere non poſſit, cum doli pœna fuerit per ſyndicationem purgata,ex text.*in l.23.titul.7.l.3. recopilation.ibi,que la haga treynta dias y no mas,*& ita tenet Bobadilla *lib.5. Polit. c. 4.nume.76.*

26 Rurſus † præcedens.concluſio locum habebit, vbi adminiſtrator produxiſſet quitationem iuratam, quia adhuc contra eum procedi poſſet, vt latè *c.præcedenti num.13.*prædiximus,& vltra Dd.ibi pro hac ſententia adductos,eandem ſententiam tenet Pariſius *conſ.88. volum.1.* Paul. *conſi. 42.* † Baberius *de viribus & virtute iuram.num.29.*Aymon *conſ.42. num. 27.* & ratio ea eſt potiſſima, quia vbi dolus in quitatione intervenit, eodem dolo quo

27 quitatio fuit extorta, præſumitur extortum iuramentum confirmatorium. Bobad.*loco ſupra citato.*

28 Advertendum † tamen erit, quod ad hoc vt rationes ex cauſa erroris ad petitionem partis revideri poſſint, prius conſtare debet iudici, qualiter in eis erratum fuerit, idque in ſpecie allegatis erroribus, non enim ſufficeret dicere, quod in illis reddendis fuit erratum, vt notant Dd. communiter *in l.C.de errore calculi.*Neviz.*conſ.94.*Roland.*conſ.49.* Plures pro hac ſententia refert Maſcard.de probat. *concluſ. 253. nu. 24 & 25.*Gutier. *de iuram. confir. 1.par.c.40.nu.15.*Bobad.*d.n.76. ad fin.* Et quod de tali errore conſtare debeat ex claris & perſpicuis probationibus,tenet Dec.*conſ.46.nu.4.verſ.non obſtat,* idque tenuit *in l.1.in fine.C.de errore calcul.*Aym.*conſ.198 nu.3.* & ratio huius concluſionis eſt in promptu, quia cum rationes ſemel calculatæ, habeant pro ſe præſumptionem, quod ritè & rectè diſpunctæ fuerunt, qui contrarium dicere intendit, perſpicuis & clariſſimis probationibus de errore, dolo, fraude, aut colluſione (quam dicit in illis interveniſſe) docere debet,vt docuit Socin.Senior,*conſ.92.lib.4.*Roland.*conſ.49.nu.22.*Menoch. *loco ſupra*

citat

citato, vbi notanter tenet, quod ad hoc vt revideantur rationes non ſufficit probare dolum præſumptivè, ſed opus eſt, vt de vero dolo conſtet. Et hanc concluſionem probavit Maſcard. *loco ſupra citato, n. 27.* vbi aliud pulchrum verbum addit, dicens, quod vbi rationum reviſio poſtulatur, adhoc vt concedatur reviſio, † cauſſæ cognitio præcedere debet, & per tales teſtes de 29
errore doceri oportet, qui ſint tantæ fidei, vt de eorum veritate dubitari non poſſit, neque præſumi, quod falſum iurare voluerint, idque tenet Alex. *conſ. 99. nu. fin. vol. 3.*

Probabitur † autem error rationis, ſi doceatur aliquam parcellam fuiſſe 30
oneratam vel exoneratam quæ iure onerari vel exonerari non debuerat, ex Bart. *in d. l. inſtar. d. num. 7. C. de iure fiſci, lib. 10.* vbi Rebuffus, *num. 2.* Pariſius latiſſimè *conſ. 89. incipienti rationes & computa. ſocietatis, num. 27. verſi. de errore, lib. 1. ex l. poſt diviſionem. ff. de iuris & facti ignor.* idque tenet Socin. *conſi. 25. nume. 3. libro 4.* Pariſius *d. conſ. 89. num. 27. & 35.* Maſcard. *de probatio. concluſ. 253. num. 1. & 13.* vbi tenet, quod calculatio per electos facta contra veritatem eſt retractanda & denuo repetenda officio iudicis, Emanuel Suarez *in Theſauro recepta. ſententia. verbo, error calculi, fol. 279.* Gutier. *de iuram. confirma. 3. p. c. 7. n. 1.* & huiuſmodi error calculi pluribus aliis modis poteſt probari, quos enumerant Socin. *conſ. 92. n. 12. vol. 4.* Pariſius *conſ. 89.* Maſcard. *dict. concluſ. 253. per totam.* Advertendum tamen erit, quod conſtito de errore alicuius parcellæ, non tota ratio, ſed dumtaxat illa erronea parcella revideri & retractari debet, *vt in l. 30. tit. 11. par. 5.*

Sed † vlterius pone, quod viſis libris rationum, & factis calculis, & con- 31
ſtito de reliquis, inter partes fuit initum pactum, vt talibus calculis perpetuo ſtarent, ita vt nullo modo adverſus calculum veniri poſſet, dubitatur modo, *an eo pacto non obſtante, prætextu erroris, adverſus prædictam erroneam rationem veniri poſſit?* Et in hac difficultate Bart. *in d. l. inſtar. n. 11. C. de iure fiſci, lib. 10.* Socin. *conſ. 92.* Menoch † *de arb. lib. 2. caſu 209. n. 37.* in ea ſunt ſen- 32
tentia, vt ſi vltra calculationem intervenit ſententia rationũ confirmatoria, arbitramentum, tranſactio, vel pactum, de ſtando calculo, non poſſit prætextu erroris huic rationi contraveniri, argumento tex. *in l. emptor §. Lucius ff. de pactis*, & eandem ſententiam tenet Pariſius *conſ. 89. num. 6. & 11.* Azevetus *in l. 22. tit. 6. lib. 3 recopilat. num. 4.* Pro qua ſententia facit, quia contractus ex conventione partium legem accipiunt, etiamſi conventio fiat contra ſubſtantiam contractus, *vt in l. 1. §. ſi conveniat ff. depoſiti.* Et hanc ſententiam in terminis aliquibus aliis fundamentis adductis exornat, Ant. Theſaurus, *deciſione 260. numer. 1.* Aiora *de partit. 3. p. quæſt. 7. numer. 15.* & pro hac ſententia facit deciſio tex. *in l. Lucius, ff. de libe. lega.* vbi renuntiatio erroris nocet re-

Vuu nunti-

nuntianti, vt patet ex text. ibi. *Reſpondi, Erotem ex ea cauſa quæ præponeretur libertatem petere non poſſe, niſi & hoc ſpecialiter ei remiſſum eſſet.* Et pro hac opinione in Pedemontano Senatu fuit iudicatum, ex Theſauro *vbi ſupra*, quæ ſententia nedum vbi expreſſe fuit renuntiatum huic errori locum habet, verum etiam vbi renuntiatio generalis præceſſiſſet, qualiſcunque actionis ſibi competentis, ex text. *in l. ſub prætextu ſpecierum*, & ibi notat Bal. *C. de tranſact.* *Bar. in l. Aurelius §. Caius ff. de libe. lega.* Imola *in c. 1. de tranſact.* Et in hoc reſidere Senatum Pedemontanum teſtatur Anton. Theſaur. *vbi ſupr. n. 10.* in caſu quo pactum fuiſſet inter partes, vt intra certum tempus de errore calculi, & non amplius ageretur.

Contrariam tamen ſententiam tenet Pauparifius *conſ. 89. nu. 39.* Corneus *conſ. 62.* vbi tenent, quod quando in quitatione factum fuit pactum de non contraveniendo rationibus ſemel calculatis, tale pactum dicitur fallax, & ratione pacti fraudulenti præſumpti, liberatio eſt irrita, & talis, quod eius occaſione, non prohibentur contrahentes calculum revidere, & eius errores retractare, maximè dolo in eo interveniente, & hanc ſententiam ſequitur Maſcar. de probat. *concl. 253. nu. 17.* & † ratio huius concluſionis eſt, quia eo
33 ipſo quod apparet erratum fuiſſe in calculis, ſtipulationes, conventiones, renuntiationes, & pacta in quitationibus, ſcripta, eodem errore ſcripta & appoſita cenſentur, vt voluit Pariſius *d. conſ. 92. vol. 4.* quo fit, vt adhuc prædictis pactis & conventionibus non obſtantibus, errores in rationibus contenti, poſſint iure optimo retractari, etiamſi in tali quitatione authoritas iudicis intervenerit. Cum eodem dolo, errore, & cavillatione, cenſeatur renuntians inductus, ad ponendum prædictas clauſulas, quibus & iudicis decretum, & alias ſimiles cautiones, ex Bar. *in l. doli mali. §. diverſum ff. de novat. & in l. fin. C. de non nume. pecu. & in l. ſi quis cum aliter, n. 4. ff. de verbor.* Pariſius *vbi ſupra*
34 *n. 58.* Quod maximè verum eſſet † vbi decretum iudicis non eſſet adhibitum cum cauſæ cognitione, vt voluit Pariſ. *vbi ſupra n. 58.* vbi dicit, quod quando decretum iudicis intervenit in quitatione, à minore tutori præſtita ſine cauſæ cognitione, ſed ex abrupto (præcipitanter, inconſulto, & ſolum comprobando rationem, ſive geſta per tutorem, nullo dato temporis intervallo, omnia & ſingula præſumuntur fraudulenter facta, & ideo decretum eſt nullum. Ex quibus dicendum erit, quod ſi in ſpecie de dolo præterito remiſſio facta non fuerit, neq; error, prout neque dolus remiſſus cenſeatur, quo minus adverſus rationes erroneas veniri poſſit, ex tex. *in l. 30. tit. 11. par. 5.* ibi. *Fueras ende ſi ſenna la damente le ſevuieſſe quitado el dolo que vuieſſe hecho.* Neq; minori ratione locum habebit in errore, cum errantis nullus cenſeatur conſenſus & voluntas, *vt in l. cum teſtamentum cum l. ſeq. C. de iur. & facti ignor.*

Verum

Verum prædictæ opiniones contrariæ fœdere diſtinctionis ad concordiam redigi poſſunt in hunc ſanè modum, vt opinio negativa locum habeat, quando quitatio facta fuit ab homine callido, ſagaci & in negotiis verſato, qui alios contractus maturo perpenſo conſilio, inire conſueverat, hoc enim caſu renuntiatio erroris etiam per verba generalia facta, illi noceret, quo minus amplius ad retractandum errores rationum agere non poſſet, maximè vbi error non eſſet magnus, & multum notabilis, ab his enim diſcretis, verſutis, & callidis hominibus quitatio præſtita, & renuntiatio facta, ex certa ſcientia facta præſumitur, vt firmavit Ant. Theſau. *deciſ. 260. n. 10.* Vbi dicit hoc maximè verum eſſe, quando inter partes fuit actum, vt intra certum tempus & non vltra rationis errores poſſent retractari, ſicut enim lege fieri poteſt, vt error rationis intra certum tempus peti debeat, alias de eo agi non poſſit, *vt in l. calculi error ff. de adminiſt. rerum ad civitat. pertinentium,* eodem modo poterit fieri ex conventione partium, quæ legis diſpoſitioni aſſimilatur, *l. contractus de reg. iur.*

Rurſus † quia quando contractus quitationis ſuſpendit erroris calculi re- 35
viſionem, ſub aliqua temporis præfinitione, excluſio iuris partium pendet à temporis tranſcurſu, quod in vim conditionis fuit contarctui adiectum, vt voluit Bald. *conſ. 317. lib. 4.* & eum refert & ſequitur Ant. Theſau. *vbi ſupra,* dices hanc ſententiam locum habere ſine dubio, quando tale pactum fuiſſet iuramento firmatum.

Secunda opinio affirmativa procedat, quando ille qui quitationem firmavit, erat minor, mulier, ruſticus, vel alia ſimilis perſona, quæ ex ſua ignorantia & facilitate facilè potuiſſet circumveniri, quia hoc caſu etiamſi expreſsè errori calculi (ſub generalitate verborum) renuntiaſſet, licet iuramento renuntiationem confirmaſſet, non obſtante dicta renuntiatione iurata, conſtito de errore, ad illum retractandum admitti deberet, ex rationibus ſupra proximè pro hac affirmativa ſententia adductis. Et hanc ſententiam tenet Rom. *conſ. 89. n. 39.* Covarru. *lib. 2. Variar. cap. 4. nu. 3. & 4.* Gutierrez *1. p. de iura. confirma. c. 23. n. 3.* & ita diſtinguit Damhauderius *de tutore fol. 100. c. 1. de tutorum & curat. liberat.* † Vbi dicit, quod in ſimilibus quita- 36
tionibus generalibus minorum, & in omnibus ſimilibus, ſemper habenda eſt diligens ratio perſonarum, ſcilicet, abſolventis & liberantis, abſoluti & liberi, & quod conſiderari debet per partem, & iudicem eorum ſimplicitas, inſcitia, & iners bonitas, & è contra, ipſorum verſutia, calliditas, fraudandi & nocendi vafricies, nam ſicut alicuius ſolemnitatis omiſſio, ſiniſtram inducit præſumptionem, *ex glo. eleganti in l. iuvemus. Cod. de teſtam.* ita & eodem modo, abundans, ſuperflua, & inſolita cautela (ab homine

 callido

callido & aſtuto) contractui adhibita, fraudis arguit præſumptionem, cum huiuſmodi perſonæ propè ſemper curent ſibi fieri quitationes omnibus viribus abſolutas, quæ ſibi ipſis culpæ fraudis alicuius machinandi ſunt conſcij quo fit, vt ad hoc conſulant advocatos verſutos nimis & aſtutiſſimos, qui tales quitationes generales omni ex parte abſolutiſſimas faciant, ordinentve, quibus ſe ſe vndique defendant, adverſus omnes & ſingulos, & contra omnium & ſingulorum oppoſitiónes, obiectiones, & contradictiones, & ſub prædicta diſtinctione erit intelligenda ſententia Felyni, *in cap. 2. in fine de probatio.* quatenus tenet, quod vbi in huiuſmodi quitationibus iuramentum intervenit, omnino ſervari debet, quam ſequitur Parlad. *lib. 2. rerum quotid. cap. 4. num. 3.* vbi dicit, quod liberationes ſive refutationes quas minores faciunt in favorem ſuorum tutorum, ſi iuramento firmatæ fuerint, roborem habent firmitatis, niſi dolo, blanditiis, vel adulationibus ad id actus fuerit minor, ſequendo gl. *in §. Sacramenta de pace tenenda & eius viol. in vſibus feudo.* Et ita etiam venit intelligenda gl. *in l. 3. §. contrarium, ff. de contra. iud. tute.* Et plures coniecturas ex quibus iudex poterit, facilè percipere & arbitrari, an minor inductus fuerit dolo adverſarij, ad iſtas quitationes præſtandas, ſub dictis clauſulis admodum pernicioſis, cumulat Soc. *conſ. 159. verſ. neque prædictis, & conſ. 92. vol. 4. n. 12.*

37 Vlterius † in propoſito dubitatur, an ſi quis habuit ſocietatem cum Titio, & dicat in ſuo teſtamento, quod Titius debet ſibi ex reliquis rationis ſocietatis mille, prout ex illis conſtat, & ex reliquis duo millia ſibi deberi conſtiterit, ad hoc caſu teſtatorem erraſſe ſit præſumendum, an verò præſumatur illa mille reſidua Titio legare, vel remittere voluiſſe, ita vt nihil ratione erroris poſtulari poſſit? In qua difficultate, gloſſ. *in l. ſecunda, verbo reliquum. ff. de ſolutio.* dicit, quod in ampliorem illam quantitatem, quàm mille, quæ ſibi deberi teſtator firmavit, præiudicat hæredibus, quo minus amplius quam decem repetere poſſint. Et hanc eandem concluſionem firmavit Salyc. Rimin. Iacobinus & Iaſon. *in l. ſi quidem, C. de tranſactio.* & à pluribus Doctoribus & legum peritis ita reſponſum fuiſſe teſtatur Alciat. *ibi num. 5.* & eos refert & ſequitur Padilla *ibi num. 4.* vbi prædictam gloſſam vt pulcherrimam commendat.

Prædictam tamen ſententiam veram reputat Alcia. *vbi ſupra,* niſi per hæredes probatum fuerit, teſtatorem errore lapſum id dixiſſe, exiſtimans, mille tantum ex reliquis rationis ſibi deberi, ne fortè aucupatione illius verbi illuſus teſtator maneat. Pro cuius ſententia eſt tex. elegans *in l. cum Aquiliana. ff. de tranſact.* ibi *liberalitatem enim captioſam, interpretatió prudentum fregit.*

Et hæc ſententia non obſcurè probatur ex glo. *in l. Rationes, verbo quitationem.*

tionem.C.de probat. cuius ſententiam ſequuntur ibi Bar. Bald. Paul. & Salyc. & eam etiam probavit Gutierrez *de iuram.confir.2.p.c.6.n.1.* vbi tenet, quod ſi teſtator dicat, ſibi à Titio decem deberi, cum revera viginti deberentur, patefacto errore per hæredem, illa erronea declaratio non relevat debitorem. Idq; manifeſtè probatur ex tex. *in l.fi.tit.18.p.3.* ibi. *Otro ſi dezimos, que ſi el home en tiempo de ſu finamiento, dize e manda eſcribir, que fulano es ſu deudor, y que le debe cierta quantia, anſi como diez marauedis, e fueſſe verdad que le debe veynte marauedis, pudiendo eſto probar los herederos del finado, no les empece la ſcriptura ni la palabra del finado, antes dezimos, que pueden demandare cobrar los veynte marauedis ſi quiſieren, y eſto es porque todo home puede ſoſpechar, que por yerro hizo la ſcriptura, o dixo la palabra el finado, pues que prueuan ſus herederos que ſon veynte los marauedis.* Quam ſententiam veram reputat gl. *in d.l. rationes.* quando ſimpliciter declaraſſet teſtator, decem ſibi per Titium deberi: ſecus tamen, vbi loquutus fuiſſet per dictionem taxativam, dicens, quod Titius debet illi ex reliquis decem tantum. Et eam ſequũtur ibi Bald. & Salyc. *num. 2. verſ. vel fortè verius. Bart. in l. ſi quidem. n.3. C. de tranſact.* Et hanc ſententiam ſequuntur etiam plures alij relati & ſequuti à Padilla *in d.l. ſi quidem,* vbi ipſe communem dixit. Et ratio eſt ſecundum eos, quia hæ dictiones, *tantum ſolummodo, & duntaxat,* habent implicatam negativam, vt voluit Iacob. de Aren. *in tract. poſitionum, §.4.n.12.vol.1.*

Contrariam tamen ſententiam tenuit in hoc de dictione taxativa gloſſa *in d.l. rationes.* vbi refert Azonem, dicentem, quod etiamſi teſtator loquutus fuerit per dictionem taxativam, *tantum, ſolummodo,* &c. cum † tamen in rei 38 veritate plus deberi apparuerit, non obſtante tali declaratione, debitor poterit conveniri pro quantitate, quæ inſtrumentis vel rationibus debita conſtiterit, niſi per debitorem probetur, quod teſtator ſcienter & appenſatè illud pro exonereranda conſcientia declaraverit: quia hoc caſu, quod vltra deberi apparuerit, ſaltim ex cauſa legati ei pertinebit. Et hanc ſententiam tenet Paul. *in d.l. rationes n.2. in prin.* licet tandem in fine illius membri ei ſatis acquieſcere non videatur. Eam tamen tenet Baberius *de virib. & virtu. iura. n.5. vol.5. fol.20.*

Ioannes tamen Gutierrez *de iuram. confirm. 2. p. c. 6. n. 3. verſ. præcedens tamen.* opinionem communem tenendam exiſtimat, & ab ea in iudicando & conſulendo recedendum non fore firmavit. Quam tamen ipſe limitat, niſi ex perſpicuis probationibus conſtaret, errore ductum teſtatorem verba ſupradicta protuliſſe, & non fuiſſe eius intentionis, liberationem in alia decem legare, quo caſu periniquum eſſet, excludere hæredem à petitione illorum. Tacita namque coniectura, quæ ex dictione taxativa reſultat, per

probationem contrariæ voluntatis eliſa manet, ex alia præſumptione iuris quod non præſumitur quis iactare ſuum, *ex l.cum de indebito.ff.de probat.*

Prædicta tamen communis ſententia ampliari poſſet, quando † declara-
59 tio teſtatoris iureiurando fuiſſet confirmata, quia iuramentum habetur loco dictionis taxativæ, vt notat Paul.*in d.l.rationes.n.2.* Gutier.*loco ſupra citato*, pro qua ſententia adducit tex.*in l.fi.tit.18.part.3.*

Verum hæc ampliatio *ex d.l.partitæ.* minimè ſuadetur, quinimo ad hoc, vt remiſſio facta cenſeatur, non ſolum dictionem taxativam, ſed iuramentum ſimul intervenire in declaratione oportere dicit, vt patet ex verbis *d.l.* ibi. *O iuraſſe que no le debias mas.* illa enim dictio, *magis*, iuncta dictioni negativæ, *non*, quæ præcedit, facit dictionem taxativam, *non plus*: & ideo tenendum cenſeo contra Gutierrez, ſcilicet, quod ſi teſtator iuraverit, Titium ſibi decem debere, ſi tamen non adiiciat, *& non plus*, adhuc hæres petere poterit à debitore quidquid cum re vera debere conſtiterit. Si verò loquatur per dictionem taxativam, & confirmaverit ſuam declarationem iuramento, in tantum remanet præcluſa hæredi actio ad petendum, quod magis deberi ex reliquis conſtiterit: quod etſi ad probandum teſtatorem errore ductum id dixiſſe & iuraſſe velit admitti, adhuc audiri non debet, & omnino ſuper exceptione hac dilatoria ante omnia debeat pronuntiari.

Quod manifeſtè colligitur ex tex.*in d.l.fi.partitæ.* ibi. *O juraſſe que no le debia mas, entonces ſus herederos no le puedan demandar mas, de aquello quel dixiera que le debia, maguer que los herederos quiſieſſen probar quel debdo era mayor.* Habet enim (hoc caſu) iuramentum cum dictione taxativa coniunctum, vim ſecundi & geminati conſenſus, vt notat gl.*in cap.contingat.verbo, debent.de iureiur.* quam in propoſito reputat ſingularem Pala. Rub. *in rubr. de donatio.§.17.n.15.* quo geminato conſenſu in quitatione interveniente minimè error poteſt allegari, vt tenet Corneus *conſ.228.n.6.col.2.verſ.ex quibus* Aymon.*conſ.114.n.18.*

Et hæc concluſio vera erit, etiamſi huiuſmodi geminatus conſenſus extraiudicialiter præſtitus fuiſſet, vt notat Bald. *in l.cum ſcimus.n.6. C.de agric.& cenſi.lib.11.* Iaſ.*in repet.l.admonendi.n.145.de iureiur.* Oroſcius *in l.tale pactum. n.2. ff.de pact.* Hippol.de Marſil.*in rubr.de probat.n.91.* & plures pro hac ſententia refert Philipp.Portius. *lib.1.concluſ.cap.22.in prin.* Gutier. alios etiam referens *1.par.de iuram.confirm.c.54.n.5.& 7.*

Et licet in hoc, quod dicimus de geminata confeſſione, contrarium tenuerit Decius *in l.1.col.3.notab.4.C.de errore calculi.* tamen prior opinio corũ qui dicunt, haberi loco geminati conſenſus, mihi magis arridet, ex his, quæ notat Alex.*in l.Baliſta.ff.ad Trebell.* & ita tenet gl.*in l.non ſolum.§. liberationis.*

verba

verba.verbo,debitoris.ff.de liber.lega. Quam ſententiam ex Bal.& aliis communem dicit Menchaca *de ſucceſſ.creat.§.23.nu.29.* Hippol. de Marſil. *in rub. de probat.num.90. & 91.* Et hæc communis ſententia eo maximè caſu improbari non poſſet, quando facta fuiſſet iſta declaratio taxativa & iurata, præſente debitore vel alio pro ea accedente, & acceptante, vt tenuit Gutier. *loco ſuperius citato,nu.8.& 9.* Quinimo & debitori prodeſſet hæc acceptatio alterius tertij, etſi non habuiſſet mandatum ad acceptandum illam, dummodo poſtea debitor acceptationem ratam habeat. Et ita tenet Hipolyt. *vbi ſupra,* Alex. *conſ.131.num.7.vol.4.* Quinimo † ſi talis confeſſio facta fuiſſet præſen- 41
te fidejuſſore debitoris, ſi iſte fidejuſſor talem confeſſionem acceptaſſet, in tantum ipſi fidejuſſori prodeſſet, quod ab illo nihil hæredes petere poſſent ratione fideiuſſionis, etiam principali ratam eam habere nolente, ex Hippol. *vbi ſupra.n.96.* Gutier. *loco ſupra maximè citato.*

Secundò, prædicta ſententia communis limitatur, vbi teſtator dixiſſet, quod debet Titius ſibi dotem pro reſiduo, hoc eſt, *de reſto,* quia hoc caſu etiamſi viginti deberi ex ratione librorum conſtitiſſet, adhuc decem illa tantum exigi poſſent ab hæredibus, ex gloſſ. *in l.ſi ex pluribus. verbo reliquum. ff. de ſolut.* Padilla *in l.ſiquidem.nu.4.C.de tranſact.* Cæpolla *cautel. 177.* & Plura in propoſito huius clauſulæ adnotavimus *ſupr.c.37.n.3.*

SVMMARIA.

1 *Domini vaſallorum, an poteſtatem habeant, mittendi iudices commiſſionis ad revidendum rationes ſuorum populorum?*

2 *Conſuetudine an introduci poſſit, quod rationes communes Reipublicæ, ſemel redditæ, iterum non revideantur?*

3 *Rex fundatam habet ſuam intentionem in iuriſdictionalibus regni.*

4 *Ius negativum, an & qualiter præſcribi poſſit?*

5 *Iura negativa proſcribuntur à tempore prohibitionis.*

6 *Rationes populorum, quibus expenſis revideri debeant?*

7 *Pœnæ debent ſequi ſuos authores.*

8 *Petens, vt aliquid fiat, quod in illo facto expenditur, ſolvere eſt obnoxius.*

9 *Menſuratio agrorum communium, an fieri debeat expenſis menſurationem petentis?*

10 *Correctores, & alij iudices ordinarij, quid facere debent ad hoc, ne graventur in reviſione rationum ſibi ipſis ſubiectorum.*

11 *Reges, & inferiores domini vaſallorum, debent ſe habere circa vaſallos, tanquam pater erga liberos, & auus circa nepotes.*

12 *Incommoda illum ſequi debent, quem & commoda ſequuntur.*

13 *Iu-*

13 *Iudices commiſſarij adrevidendũ publicas rationes electi, an eos adminiſtratores punire poſſint, quos malè & fraudulenter adminiſtraſſe compererint.*

14 *Tutores, etiamſi aliquid in rationibus ſuorum minorum occultaſſe compertum ſit, licet in duplo condemnentur eius, quod celaverint, tamen non vt fures puniri debent.*

15 *Tutor, ſi fuit condemnatus pœna dupli, eo quod aliquid occultavit in rationibus ſui pupilli, hæc pœna duobus annis elapſis peti non poteſt.*

16 *Actio de dolo, non durat vltra biennium, & currit abſenti & ignoranti.*

17 *Adminiſtratores, qui aliquid in rationibus ſubtraxerunt, & occultaverunt, pœna l. Iuliæ peculatus (quinimo & corporali) puniri poſſunt.*

18 *Iudex, qui pœnas camerales retinuit, & in rationibus illarum eas non manifeſtavit, qualiter debeat puniri, & quando ex illis ditatus præſumatur?*

19 *Adminiſtrator condemnatus ad reſtitutionem reliquorum, ſi intra annum illa reſtituat, neutique punitur.*

20 *Dolus præſumitur in adminiſtratore, qui aliquid in rationibus celavit, & retinuit ex bonis adminiſtratis, & ideo adverſus illum, in defectum probationis, iuramentum in litem defertur.*

21 *Iudex delegatus ad revidendum rationes publicas, an doloſos adminiſtratores punire poſſit?*

22 *Parcella aliqua ſi reperiatur doloſè calculata, prius debentur ad bona adminiſtratoris, deinde ad bona calculatoris, ſi dolum in calculis commiſit.*

23 *Pœna corporali quis puniri an poſſit, quando pœna delicti (ex legis diſpoſitione) arbitrio iudicis committitur.*

CAPVT XLII.

Quorum expenſis publicæ privatæq; rationes ſint computandæ, & revidendæ, quibusve ex cauſis doloſi adminiſtratores puniendi?

QVia dictum eſt *ſupra, cap. præcedenti*, qualiter publicæ rationes per iudices reviſores rationum à regio conſilio miſſos, poſſint revideri, vi-
1 deamus modo, † *An & hos iudices commiſſionis poſſint creare Comites, Duces, & Barones, pro revidendis rationibus ſuorum locorum & villarum?* Et in primis præſuppono, quod cum huiuſmodi magnates, vel alij inferiores domicelli, merum & mixtum imperium habeant, circa ea, quæ adminiſtrationem iuſtitię reſpiciunt in terris ſibi ſubditis, & in his non minorem quàm Rex poteſtatẽ habeant, *vt in l. 12. tit. 1. part. 2.* ibi, *E ha poderio cada vno dellos en ſu tierra, en hazer iuſtitia, y en todas las dẽas coſas que han ramo de ſeñorio.* Et facit, quod in propo-

propoſito dixit Roland. *conſ. 4. nu. 42.* quod vbi quis creatur Dux vel Marchio, in eo (ipſo iure) cenſentur translata omnia iura, omniſque Imperialis poteſtas, & ea, quæ Imperatori reſervata ſunt in ſignum Imperialis coronæ Surd. *decis. 1. num. 2.* Quod ego intelligo verum in Ducibus Sabaudiæ, Mantuæ, & ſimilibus, & ita intelligit Babadilla *in polit. lib. 2. c. 16. n. 19.* quem in hoc videas, iure optimo tales iudices commiſſarios, ſeu reviſores rationum, eligere & nominare poterunt. Idque tenet Avendan. *1. p. de exequend. mand. c. 9. n. 1. Menoch. de arbitr. lib. 2. c. 28.* & plures alij, quos refert & ſequitur Bobadilla *in ſua polit. lib. 5. c. 4. n. 2. & lib. 2. c. 16. n. 50.* vbi fatetur, prædictas rationes per tales commiſſarios iudices revideri poſſe, etiamſi per modum ſyndicationis fuerint redditæ, & in Regio conſilio approbatæ.

Hanc † tamen ſententiam limita, niſi aliter ſe haberet regni vel loci conſuetudo, vt voluit Aym. *conſ. 238. n. 4.* Prædicta tamen conſuetudo tunc legitimè introducta eſſet, quando per cives, ſive concilium loci (domino rationes revidere volente) prohibitum fuiſſet, quo minus reviſio fieret per iudicem commiſſionis, & Senatus vel Domini illum mittentes, huic prohibitioni acquieviſſent. Cum enim † Rex fundatam habeat ſuam intentionem 3 reſpectu iuriſdictionis in toto regno, *vt in l. deprecatio ff. ad l. Rhodiam de iactu. & in l. bene à Zenone. C. de quadrien. præſcript.* & notat Guid. Pap. *deciſ. 631. num. 12. verſ. nunc igitur.* & † civitas vel villa (prætextu conſuetudinis) 4 prætendat ius negativum, hoc eſt, ne iterato rationes ſemel (legitimè diſpunctæ) revideantur, in probatione talis conſuetudinis negativæ, duo (neceſſariò) ſimul concurrere debent, videlicet condradicto ex parte populi, & patientia ex parte iudicis vel domini. Si enim alterum ex huiuſmodi requiſitis deficeret, nullo modo talis conſuetudo poſſet ſuſtineri. Iura namque incorporalia † negativa neutique præſcribi & acquiri poſſunt, niſi à tempo- 5 re prohibitionis, & patientiæ adverſarij, ita gloſſ. ordinaria, & communiter approbata *in l. qui luminibus ff. de serv. vrbano.* Et ita debet intelligi ſententia Aym. *vbi ſupra.*

Sed modo intrat difficultas, † *Vbi rationes iure revideri poſſunt, quibus ex-* 6 *penſis huiuſmodi reviſio fieri debeat?* In qua difficultate dicendum videtur, quod etſi expenſis eorum, quibus intereſt, fieri debeant, vtpote quando vnus contra alterum, & alter contra alium adinuicem actionem directam & contrariam habent, vt *in l. 1. ff. de contra. & vtili actio. tute.* Et tenet Gregor. loquendo in eo, qui communem agrum menſuravit. *in l. 8. tit. 7. par. 7. glo. verbo, a ſabiendas.* ſi tamen Comes, Dux, vel etiam Rex ipſe rationes populorum ſibi ſubiectorum, proprio motu & ex neceſſitate officij, revidere affectaverit, hanc reviſionem ſuis expenſis facere debeat, quia quando aliquis aliquid

quid fieri deſiderat, propriis expenſis id facere debet, *ita gl. in l. fi. C. de erogat. milit. anno. lib. 2. Boerius deciſ. 303. Puteus de ſyndicat. verbo, ſalarium. cap. 4. n. 1. & 2. fol. 286. Vincent. de Franquis deciſ. 332. num. 3. part. 2. Menoch. de arbitr. lib. 2. caſu 228. num. 18. & 19.* idque & partito iure probari videtur, *in l. 7. tit. 17. par. 3.* ibi. *Quel Reyſe las debe dar.* Quo fit, vt ſi ad civitatis, vel particularis inſtantiam, talis iudex petitus fuerit, expenſis talis petentis reviſio fieri debeat. Et ita tenet Petrus Surdus *de aliment. tract. 1. quæſt. 47. num. 10.* vbi dicit, quod ſi reddita ſemel ratione à tutore, vel poſtquam ſe obtulit paratum illam reddere, diſcedat à loco, non cogitur ad eundem locum venire iterum pro reddenda vel revidenda ratione, niſi expenſis ipſius minoris, licet hoc malè obſervatum fuiſſe exclamaverit Menoch. *vbi ſupra*, dum Chacherij, Charignani, & Bruſij rationes reviſæ fuiſſent, quia expenſis ipſorum populorum redditas, reviſas fuiſſe teſtatur, etſi ex officio reviſæ fuerint. Aymon autem *conſil. 236. nume. 15.* in præſenti diſputatione, ita diſtinguit, quod aut adminiſtratores, de quorum rationibus revidendis agitur, reperiuntur in dolo, eo quod aliquid mala fide ſubtraxerunt, vel occultaverunt in rationibus, vel quia adhuc reliqua tyrannicè retinebant, & reſtituere Reipublicæ detrectabant. Et quod hoc caſu expenſis moroſi & deſidioſi adminiſtratoris reviſio fieri debeat, quia hoc caſu iniquum eſſet gravare Rempublicam in expenſis, etiamſi ad eius inſtantiam iudex reviſor rationum impetratus fuiſſet, cum mora & remiſſio adminiſtratoris præceſſiſſent, quia
7 pœna debet ſequi ſuos authores, *vt in l. ſancimus. C. de pœnis.* † Neq; alteri per alterum iniqua conditio inferri debeat, *vt in l. non debet ff. de regul. iur.* & eius ſententiam reperio tenuiſſe Caſtr. *conſ. 423. col. 5. lib. 1.* Si verò iudex hic reviſor rationum datus fuiſſet ad inſtantiam alicuius particularis, qui eum tanquam vnus ex populo impetravit, eius expenſis reviſio fieri debeat, donec
8 exitus cauſæ aliud moneat, quia hic intrat regula ſupra relata, quod † quando aliquis aliquid fieri efflagitat, eius expenſis fieri debet, ex text. *in l. quoniam liberi. C. de teſti.* Bal. *in l. 3. §. defendi. in fi. ff. quib. ex cauſ. in poſſeſſ. eat. & in l. ſi poſtulaverit. ff. ad leg. Iul. de adulter.* licet Hieronymus de Monte Brixiano aliud ſuadeat, loquendo in expenſis eorum, qui agros menſurantur, dicens,
9 quod vbi agitur † de menſuratione agrorum, expenſis eius, cuia intereſt, agros menſurari, non verò ſolius agri menſorem petentis, menſuratio fieri debet. Idque aliquibus fundamentis probat *cap. 26. n. 11.* Si verò (dicit Aymon *loco ſup. citato,*) iudex ex officio rationes publicas revidere velit, vel etiam poſiti, pauperum pabulo deſtinati (quas quandocunque videre aut revidere licet,) *vt in l. 9. tit. 5. lib. 7. recop. verſ. 13.* hoc caſu iudex de ſuo expenſas facere debeat, vſque ad exitum cauſæ, cum alias ad viſitandum loca publica

ſui

ſui territorij proprijs expenſis teneatur, *vt in l.6.tit.6.lib.3.recop.* Idque ſentit Avend. *de exſequend.manda.1.part.cap.4.num.45.per totum.*

Conſuluit tamen Aymon prætori, vt † ſi tale diſpendium vitare velit, iubeat, vt huiuſmodi rationes ad locum ſui domicilij afferantur, vt ipſe ibi (citatis citandis) illas revideat, errores retractet, reliqua, ſi qua ſunt, cum effectu reſtituat, & ſic Rempublicam illuſam & defraudatam per eius adminiſtratores, alijs fraudibus circumventam, illæſam, & incolumem conſervet. 10

Si tamen iudex, qui habet commiſſionem à Regio conſilio, mittatur ex officio, tunc regiis expenſis militare debeat, prout ſcripſit Menoch. *vbi ſupra*, ipſi enim, regii ratione officij ſuſcepti, convenit & incumbit bonorum publicorum tuitio & conſervatio, cum bona communia Reipublicæ habeantur vt nervi ipſius, *vt advertit Cicero, pro lege Manilia.* Et ita probat tex. *in l.9.tit.19.par.3.vbi Greg.glo.fi.* Et hoc ipſum obſervandum erit, quoties domini vaſallorum rationes ſuorum populorum (ex officio) revidere faciunt, quia in hoc vt Reges ipſi reputabantur, *ex l.12.tit.1.part.2.& in l.9.tit.5.lib.7. recop.Burgos de Paz. in l.3.Tauri.num.451.* Et quod ita praxis obſervat, tenet Guid.Pap. *deciſ.631.Petrus Antiboli. in tract.de muner.& honor.3.prope finem. Marinus Frecc.in tract. de ſubfeud.Baronum, lib.2.authorit.* Debent † namq; Reges, & alij vaſallorum domini, erga ſubditos ſe habere, tanquam pater erga liberos, & avus iuxta nepotes. In hoc tamen caſu Regius Senatus iudices providere conſuevit in commiſſione, vt ſalarium ſibi aſſignatum, ex condemnationibus factis huiuſmodi adminiſtratoribus, percipiant, quod ſatis inhummanum videtur Caſtello à Bobadilla, *lib.5.polit.cap.1.nu.251.* Mihique parum huiuſmodi praxis arridet, eo quod iſti iudices commiſſionarij, ne pro eorum ſalariis deficiat, ſubditos (ob leviſſimam etiam culpam) excoriare ſoleant, quod norint melius verſuti & practici Senatores regij conſilij. Æquum enim eſt, vt † quem futura ſequuntur commoda, præcedentia ſequantur incommoda.
11 (beside "Debent † namq;")
12 (beside "Æquum enim eſt")

Sed † in propoſito maior dubitatio eſt, *An huiuſmodi iudices commiſſionis pro rationibus publicis revidendis electi, criminalibus afficere poſſint pœnis, quos reos, doloſos, colludentes, fraudatores, & vſurpatores publici patrimonij repererint?* In qua difficultate dicendum videtur, quod nullatenus corporalibus ſive criminalibus pœnis plecti poſſint. Adminiſtratores † namq; Reipubli. inſtar tutorum & curatorum habentur, *l.Rempub.C.de iure Reipub.Everard. loco 28.* arguendo à minore ad Rempublicam, *Plot.de in lit.iuran.nu.745.* Vnde cum tutores & curatores ob dolum vel fraudem in adminiſtratione commiſſum, ſola pœna dupli puniri poſſint, *vt in l.5.tit.14.p.7.* ibi. *Los guardadores* 13 14

de los huerfanos maguer tomaſſen encubiertamente alguna coſa de los bienes de los huerfanos, que tuuieſſen en guarda, con todo eſſo non ſela podrian demandar en manera de furto, porque ſon como ſennores, e tio nen lugar a los huerfanos como de Padres. Pero tal maldad como eſta, no debe quedar ſin pena, ca deben pe-
15 *char doblado a los huerfanos, todo quando les tomaron.* Quinimo † actione de
dolo, ſimilis pœna ab illis extorqueri non poterit, lapſo biennio, poſt tutelam depoſitam; cum actio de dolo vltra biennium exerceri non poſſit, *l. fi. C.*
16 *de dolo, l. 6. t. 16. p. 6.* vbi Greg. *verbo, des del dia.* tenet, quod † hoc biennium &
currit abſenti & ignoranti: licet contra lapſum competat reſtitutio, ex cauſa abſentiæ vel ignorantiæ.

Idque tenet eleganter Caſtrenſ. *in d. l. fi.* Conſequens ergo erit, vt non alijs acrioribus pœnis Reipublicæ adminiſtratores, ob dolum commiſſum in adminiſtratione puniantur.

17 Sed prædictis non obſtantibus, in propoſita ſpecie dicendum erit, † huiuſmodi publicos vel regios adminiſtratores corporalibus pœnis (ob dolos & fraudes in adminiſtratione commiſſos) puniri poſſe, & loquendo in regio theſaurario, vel tributorum exactore, eſt text. elegans *in auth. de mandatis principum. §. coges.* vbi theſaurarius vel exactor, qui aliqua bona, vel pecunias à ſe collectas vel receptas occultavit, doloſève retinuit, non reddendo rationem illarum, pœna amputationis manus punitur, & ita tenet Accurſ. ibi, *verbo, manus amputationem.* quam ſequitur Socin. *conſ. 56. verſ. 5. & vlt. repetitio in conſ. 213. lib. 1.* Oſaſcus *deciſ. 70. n. 9. in fi.* & loquendo in decurionibus Reipublicæ, plumbatorum ictibus fuſtigandos fore, voluit Iuſtinianus *in l. quilibet. 40. C. de decurio. lib. 10.* Quinimo & civili & partito iure, theſaurario, vel iudici regio, qui aliquid ex regio patrimonio ſibi doloſè occultavit, & appropriavit, nec in rationibus intulit, pœna mortis imponitur, vt *in §. item lex Iulia peculatus. Inſtit. de public. iud. & in l. 1. 18. tit. 14. p. 7.* ibi, *Official del Rey, que tuuieſſe del algun theſoro en guarda, o que vuieſſe de recaudar ſus pechos o ſus derechos, e le encubrieſſe algo a ſabiendas, o el iuzgador que hurtaſe los marauedis del Rey, o de algun concejo, mientre eſtuuieſſe en el officio, quienquier deſtos ſobredichos a quien fuere probado, que fizo hurto con alguna deſtas maneras, deue morir por ende.* Quinimo & tripli etiam pœna punitur, *vt in l. 18. tit. 5. li. 9. recop.* loquendo in adminiſtrationibus regiis fautoribusq; vel conſilium præſtantibus, receptoribusque eorum, eandem mortis pœnam infligendam fore, prædicta iura proclamant, & ita teſtatur Bobad. *li. 5. pol. c. 4. n. 86.* vbi dicit, quod non ſolum iſti vſurpatores bonorũ publicorum, regaliumve, pœna arbitraria corporali caſtigari poſſint, verum & pœna mortis (per prædicta iura) puniri debeant, & loquendo in iudicibus vel receptoribus, pœnarum

rum

rum cameralium vſurpatoribus, pœna ſeptupli mulctandos fore ſuadet, *l.11. tit.6.& l.fi.tit.9.lib.3.recop.* quod verum intelligas præterquam in caſibus, in quibus aliter iure cautum reperitur, aliquando namque ſeptupli, nonnumquam etiam tripli ſive quadrupli pœna punitur, *vt in l.35 ti.6.& in l.19.tit.7.l.ibi.3.*& melius *in l.13.ti.14.n.18.ver.otro ſi decimos,li.2.recop. & in legibus ſup. relatis.* Cum enim in vno caſu diverſa pœna quàm in alio ſtatuitur, illud quod ſpecialiter eſt diſpoſitum cuſtodiri debet, cum generi per ſpeciem derogetur, *vt in l.auſertur,§.fi.ff.de iure fiſci,*tenet Avend, *2.p.de exſeq.manda.c.24.n.1.*Azevet.*in d.l.11.glo.con el quarto tento.*Bobad.*d.c.6.n.28.*

Quinimo & vltra pœnas ſupradictas, ad reſtitutionem eius quod vſurpaverunt, cum maiori intereſſe ſunt condemnandi, ex gl.*in l.cum quidam,§. eos qui,verbo notum eſt ff.de vſur.*quam ſequitur Bobadilla *li.5.polit.c.4.n.86.* Quinimo & ſi officialis horrei vel poſiti publici aliquid tritici vel pecuniæ vſurpaverit, vel in ipſius proprios vſus converterit, aliquidve ex hoc lucraverit deportationis pœnæ ſubjicitur, & in totius ſubſtantiæ ſuæ amiſſionem condemnatur, *vt in l.3.C.de condit.in publ.horreis,* ac rurſus tale lucrũ huiuſmodi poſito applicabitur, ex Platea *in l.1.C.de auro publi.perſequen.*Idque tenet Avend.*d.c.24.nu.3.* Bobadilla *d.num.18.* Non enim huiuſmodi adminiſtratoribus publicis adminiſtratio bonorum publicorum, vel poſiti committitur, vt ipſi divites efficiantur, ſed magis in ſua induſtria Reipublicæ vel regium patrimonium conſervetur & augeatur. Quinimo hæc pœna pro prima vice imponenda eſſet.

Si verò ſemel atque iterum in huiuſmodi crimen incidiſſet, corporaliter puniendus eſſet, vt voluit Bobad.*d.n.38.* Quocirca, ſi huiuſmodi adminiſtratores, tempore officij ſuſcepti paupertate laborant, & finito officio divites & opulenti exiſtant, adverſus eos præſumitur, quod ex bonis regiis, Reipublicæ vel poſiti, quæ adminiſtraveruut, ditati fuerint, & huiuſmodi augmentum poſſet tali Reipublicæ, poſito, vel fiſco applicari, vt notat Bal.*in l.1.ante fin.C.de hæred.vel actio.vendi.*Neviz.*in ſylva nuptiali lib.5.n.110.verſ.ſit etiam* & loquendo in ſenatoribus vel correctoribus & etiam præſidibus regiis, idem præſumendum reputat Vulcatius Gallicanus, *in Auidio Caſio, ibi. An ego proconſules, an ego præſides putem, qui ob hoc ſibi provincias datas credunt, vt luxurientur, vt divites fiant? Audiſti præfectum noſtri prætorij, ante triduũ, quam fieret mendicũ, & pauperem, ſed ſubito divitem effectum, vnde quæſo, niſi de viſceribus Reipub. provincialiumque fortunis.* Idq; tenet Accurſ. *in l.defenſionis facultas glo.fin.in fin.C.de iure fiſci.*Bal.*loco ſupra proximè citato.& in Auth.licentiam,col.fi.C.de epiſcop.& cleric.*vbi hoc notandum exiſtimat contra theſaurarios regios, & adminiſtratores Reipublicæ, & in Eccleſiæ adminiſtra-

niſtratoribus ita tradit Everard. loco ab Eccleſia ad Fiſcum, & plures coniecturas ex quibus de bonis ſuorum principalium iſti adminiſtratores ditati præſumuntur, cumulat. Aym. *conſ. 129. n.3. Sylv. nupt. lib. 4. n. 20. Rolan. conſ. 49. n. 24. Cavalc. de tut. n. 223.* & latè per Gutierr. *de tut. l. 3. cap. fin. per totum.* Aym. loquendo in adminiſtratoribus ditatis *conſ. 191. n. 8.*

Prædictam tamen gl. & aliorum ſequacium ſententiam reprobat Baldus *in l. cum oportet n. 12. & 13. C. de bonis quæ liber. & in l. ſi defunctus, C. arbitrium tutelæ* & latius *in c. 1. col. 2. verſ. Item oppono de controv. inter domi. & fide.* & contra eam dicit eſſe communem Doctorum ſententiam Boſius *in pract. tit. de fiſco, n. 49. Salyc. in addit. ad Bernar. Diaz. reg. 9. fol. 4. verbo acquiſita.*

Crederem tamen in propoſito diſtinguendum fore, inter adminiſtratores regios, publicos & poſiti, & eos qui privatam adminiſtrationem exercent, veluti tutores, curatores, ſocios hoſpitalarios & ſimiles, adverſus (n.) illos gl. ſententia locum habebit. Secus vero, adverſus hos qui privatam adminiſtrationem exercent, & ita erit intelligendus text. *in d. l. defunctus & in l. etiam C. de donat. inter vir. & in l. cura. verſ. deficientium ff. de mun. & hono. & in c. 1. 2. reſponſo de feudo guardiæ in vſib. feu. & in c. 1. 12. q. 4.* quatenus hæc iura talem ſubmovent præſumptionem, & iſta diſtinguit Caſtel. *in l. 27. Tauri fol. 112. ver. 13. fuit.* quem ſequitur Bob. *li. 2. polit. c. 11. n. 5. & 6.* vbi refert, quod Imperator Ant. Pius ſtatuit, vt in introitu officij cuiuslibet gubernatoris, eius bona deſcriberentur, vt eo finito appareret, quid quantumve, durante adminiſtratione, quæſiiſſet, quod ſi multum acquiſiviſſe inventum fuiſſet, adverſus eos præſumeretur, quando rationes publicæ in aliquo deficerent, & de hoc vide Gut. qui latè proſequitur intellectum *d. l. ſi defunct. in tr. de tut. l. 3. c. 46. per tot.* & ibi ad ſaturitatem quæſt. hanc ad vtramq; partẽ controvertit, *An tutor qui pauper ad tutelam adminiſtrandam acceſſit, & poſtea in calce adminiſtrationis dives reperitur, præſumatur ditatus ex bonis ſui minoris.* Maſc. *conc. 1094.* Si verò aliquis regius adminiſtrator, doloſè prætermiſerit ſe onerare de aliqua parcella, vel in datis computaverit illam quam revera nondum ſoluiſſet, pœna tripli punitur, & hæc pœna iudicibus regii patrimonii applicatur, & fiſco, pro æquis portionibus & hanc pœnam tripli conſtituit adverſus ſimiles adminiſtratores *l. 18. tit. 5. lib. 9. recop.* & licet illam duriſſimam reputet Bobad. *d. n. 28.* tamen non egreditur delicti ſeu doli culpam perfidiam. Adverten-
19 dum † tamen erit, quod prædicta pœna non punitur adminiſtrator, dummodo per annum ad minus non ſteterit in occultandi dolo à die rationis calculatæ, *vt in l. cum eo ff. ad leg. Iuliam. pecul.* Et ita tenet Faber *in d. §. lex. Iulia. peculat. Inſt. de publ. iud.* Et hanc ſententiam refert & ſequitur Greg. Lup. *in l. 18. tit. 14. par. 7. verbo mientra eſtuviere en el officio.* quod ego intelligo, cum adhuc

adhuc in adminiſtratione perſiſteret, ſecus verò ſi iam totius adminiſtrationis rationem reddidiſſet, & apocham quitationis recepiſſet, quam vulgò dicimus *finiquito*, quia ex hoc dolus & vſurpandi animus probatur.

Si tamen † ſola præſumptio vſurpati patrimonii ſubſiſteret, non detur adverſus illos condictio furtiva, propter adminiſtrationis velamen, ſed dumtaxat actio de rationibus diſtrahendis ad intereſſe, ex text. *in l. 6. tit. 16. par. 7.* quod in terminis tenet Greg. Lup. *in l. 5. tit. 14. par. 7.* vbi loquendo in tutore detinente ſeu occultante aliquam parcellam in rationibus pupillaribus, dicit, quod ob dolum præſumptum ſolum poſſunt iſti tutores & curatores in duplum & expenſas condemnari, ſi tamen de dolo & animo contrectandi conſtitiſſet, actio furti etiam competeret, ex text. *in l. actione ff. de tut. & ratio. diſtra.* ibi, *quod ſi furandi animo fecit, etiam furti tenetur.* Si tamen adminiſtrator publici horrei eſſet, qui triticum in proprios vſus converſit, arbitrio iudicis punitur, & hoc arbitrium, non vltra pænam deportationis, & totius ſubſtantiæ iacturam progreditur, *vt in l. nulli. C. de condi. in publ. horreis libro 10.* Si tamen reperiatur frumentum horrei publici terra, paleis vel tamo miſcuiſſe & vendidiſſe, in ſeptenis condemnandus venit, *vt in l. 3. tit. 5. lib. 1. recop.* quam omnino circa hoc vide, & probatio in hoc relinquitur arbitrio iudicis *vt in l. 5. tit. 25. lib. 5. recop. §. 7. & 8.* quæ adhuc ambulat in quaternello legum ſive novarum pragmaticarum. 22

Vltimò † & finaliter dubitatur, *an calculatores qui doloſè vel per gratiam, rationes falſas diſpunxerunt, animo aliquem intercipiendi, actione civili tantũ conveniri, an etiam criminaliter puniri poſſint?* Et in primis eſt præſupponẽdum, quod præſumptio eſt pro calculatoribus quod legitimè ſine dolo & fraude calculaverint, vt tenet Socin. *conſ. 90. in fi. vol. 4.* & alii relati à Maſcard. *de probat. concl. 253. n. 20.* ſi autem in dolo reperiantur, actio ad intereſſe adverſus tales falſos vel doloſos calculatores competit, ex tex. *in l. fi. ff. ſi menſor fal. mod. dixe.* ibi. *Ego etiam adverſus tabularium puto actiones dandas, qui in comput. fefellit.* Quinimò & lege Iulia de falſis puniri poterit, ex tex. *in l. 8. ti. 7. p. 7.* ibi. *Que ſi el contador fiziera a ſabiendas y erro en la quenta, que fazio falſedad, el ſi aquel que ſe falla ſe perdido ſe por tal quenta, no pudieſſe recibir enmienda del otro, de aquello que menoſcabare, dezimos que el contador es tenudo de gelo refacer de lo ſuyo, por la falſedad que hizo. E aun dezimos demas deſto que le debe poner pena por ello el iuzgador ſegun ſu alvedrio.* 23

Quod autem † prædicta lex partitæ innuit, ſcil. quod debeat fieri diſcuſſio in bonis illius, qui commodum falſæ & doloſæ computationis reportavit, antequam ad calculatorem perveniatur, verum intelligas, quando rationes fuerunt privatim inter ſocios vel alios diſpunctæ, prout ipſa l. præloqui- 24

loquitur,ſecus tamen eſſet,vbi rationes iudicialiter diſpunctæ fuiſſent, quia hoc caſu directè adverſus falſum calculatorem pro damno ex mala calculatione reſultante, agi poſſet, *vt voluit Abb.in c.quia indicante n.10.de præſcript. ex tex.in l.ſi duobus §.idem Pomponius ff.ſi menſor.fal.mod.dix.* Quam ſententiam refert & ſequitur Fely.ibi,*n.*2.vbi refert Florianum teſtantem ſe ita praxi vidiſſe receptum. Et hanc ſententiam ſequuntur etiam Ang. & Iaſ. *in §. quædam n.81.inſtit.de act.* Et loquendo in calculatorib.& agrimenſorib.hanc ſententiam tenet Hierony.de Monte Brixiano *in ti.de finib.regun.c.33.n.1.* Vbi hanc ſententiam extendit,etiam vbi culpa ſola interveniente, damnum emerſiſſet alicui,ob ignorantiam & imperitiam eius, qui calculandi officium ſuſcepit & ratio eſt,quia maxima culpa eſt aſſumere aliquem officium ad ſe non pertinens,quia hæc culpa dolo æquiparatur,*ex l.magna neg.ff.de reg.jur.*

23 Advertendum † tamen erit,quod licet prædicta l. part. aſſerat, quod iſte doloſus calculator, poteſt arbitrio iudicis puniri, tamen pœna non poterit eſſe corporalis,quia vbi pœna iudicis arbitrio relinquitur,non habet locum pæna ordinaria,neq; per conſequens pœna corporalis,ex deciſione tex. *in l. 3. C.de conditis in publ. horreis,li.10.* ibi. *Hanc pœnam ſciat noſtro arbitrio definitam,vt deportationis pœnæ ſubiectis,totius ſubſtantiæ cogatur ſubire iacturam. gl.in §.in ſumma inſtit.de pub.iud.Gramat.deciſ.23.n.20.Bobad.li.1.polit.c. 10.n. 21.& 22.Salacar de vſu & conſuet.c.5.à n.9.vſq; ad n.13.* Et an hoc ſimpliciter ſit verum, declarat Menoch.*li.1.de arb.c.86.per totum,& conſ.94.n.28.Segura in directorio iudicum 2.p.c.10.n.11.in fi.* vbi dicunt, quod vbi non habet locum pœna ordinaria, non habet locum pœna corporalis, ex cuius deciſione apparet malè ſenſiſſe Bart.*in l. ob fœnus ff.de adminiſt.tut.* quatenus tenet, quod ſi tutor non poteſt ſolvere intereſſe minori, reſultans ex eo, quod pecunias pupillares non collocavit,(argum.illius tex.)corporaliter puniri poſſit. Verbum enim illud extra ordinem, de quo *in d.l.ob fœnus.* non de corporali pœna,ſed de exilio vel relegatione debet intelligi, *ex ſupra relatis.*

Hactenus,candide Lector, quæ de ratiociniis adminiſtratorum, ingeniolum noſtrum penetravit, tibi libentiſſimo animo oſtendi, ſi quid tamen labe aut vituperio dignum, in præſenti tractatullo protulerim (proferam autem plura) ſiquidem doctior evaſiſti,pro acerrimi ingenii tui facultate cenſurabis.Ignarus (autem) aut taceat, aut melius edat opus.

Vale.

LAVS DEO.

VARIA-

VARIARVM (EX CÆSAREO, REGIO, ET PONTIficio iure) computationum

TOMVS SECVNDVS.

Ad Lectorem.

CVM adhuc variæ ſint computationes in iure difficiles, quæ in diſcurſu tractatus de ratiocinijs adminiſtratorum, minimè congruis in locis adaptari potuerunt, ideo illas, quas ex variis Doctorum tractatibus collegi, hic tibi amantiſſime Lector (quaſi faſciculo quodam) annectere curabo, vt deinceps jam non per vaga ſcribentium volumina anxius divageris, ſed ea in prõptu (quandocumq; opus fuerit) habeas. Sume igitur opuſculi noſtri ſingulare proficiendi Reipublicæ deſiderium, & lucubratiunculam noſtram æqui boniq́ue conſule, majora deinceps ſpectaturus, ſi hujus noſtri laboris detrectator non fueris. Hujuſmodi enim generis homines, tam etſi auctoribus parum obſint (cum ab improbo vituperari laus ſit) nonnumquam faciunt, vt multi, contra bonum commune Reipublicæ, ab ſcribendi inſtituto calamum cohibeant. Verum mihi non tam infirma mens eſt, vt detrectatores tales, aut eorum occulta linguæ jacula metuam; cum aſſiduè hujus ſordidi muneris participes eſſe ſoleant, qui vix primoribus labiis legalis philoſophiæ dulcedinem deguſtarunt, & tandem ex abrupto, temerè, & nonnumquam inverecundè, (aut ſupremos jurisprudentiæ patres) clanculum mordere, non verentur. Accipe igitur candide Lector has noſtras ineptias, ſi magis hujuſmodi eas dicere quàm amoris primitias velis, quoniam aliquando eas attento animo perlegiſſe, non pœnitebit. Vale.

SVMMARIA.

1 Meliorationes tertij vel quinti, non deducuntur de dotibus, vel donationibus ſimplicibus, à parentibus factis.
2 Reſiduum tertij vel quinti qualiter ſit deducendum, vbi prius donatum aliquid fuerat in ratione tertij vel quinti.
3 Tertio & quinto donatis, quis eorum prius detrahi debeat.
4 Melioratio tertij quæ præceſſit, minuit meliorationem quinti poſteriorem.
5 Donatum à patre filijs in vita, inſtar ſupremi iudicij habetur.
6 In deductione tertij & quinti inſpicienda ſunt bona, quæ defunctus reliquit tempore mortis.
7 Donatum à parentibus in vita, cenſetur donatũ pro ratione tertij vel quinti vel vtriusq́.
8 Tertium vel quintum, ab aliquo in vita vel morte donatum, debet deduci conſideratis bonis ab ipſo donante (tempore mortis) relictis.
9 Iudicium familiæ herciſcundæ, non debet extendi ad ea, quæ ſunt extra patrimonium defuncti.
10 Pater ſi donavit in vita ſeptem millia, & in morte octo millia tantum reliquit ſuppoſito quod illa prior donatio facta fuit in ratione tertij vel quinti, qualiter facienda erit deductio ſive computatio talis tertij vel quinti.
11 Pater ſi fecit in vita donationem irrevocabilem, pro ratione tertij vel quinti, vel vtriusq́, deinde fecit alias donationes oneroſas, vel ob cauſam, an tertium illud vel quintum, deduci debeat de prædictis donationibus, iunctis cum reliquis bonis exiſtentibus tempore mortis?
12 Contractus ex conventione partium legem accipiunt.
13 Patre donante tertium vel quintum revocabiliter, bona eius manent affecta defalcationi illius tertij vel quinti.
14 Tertium vel quintum qualiter ſit deducendũ, vbi coniux ſupervivens, habitura eſt quartum, ex diſpoſititione Auth. præterea C. vnde vir & vxor.
15 Quarta in qua ſuccedit coniux, ſupervivens, habetur inſtar iuris alieni.
16 Libra quot Caſtellanos faciat.
17 Caſtellanus cuius fuerit valoris.
18 Mater cui datæ fuerunt arrhæ, ſi alicui filio tertium prælegavit, an prædictæ arrhæ accumulari debeant, cum acervo cæterorum bonorum, pro deducendo prædicto tertio?
19 Mater an poſſit meliorare aliquem ex filiis, reſpectu arrharum quæ à marito accepit.
20 Computatio qualiter ſit facienda, vbi filius primi matrimonij, qui alteri fratri eiuſdem matrimonij ſucceſſit, diſpoſuit de tertio, relinquendo illud ali-

cui

cui extraneo, & an ad illius deductionem, debeat æſtimari proprietas bonorum illius filij prædefuncti, caſu quo pater vel mater ad ſecundas nuptias tranſierit?

21 *Parentes ad ſecunda vota tranſeuntes, ſtatim & ipſo iure privantur proprietate bonorum, à filijs primi matrimonij acquiſitorum?*

22 *Filius primi matrimonij, qui ob parentis binubium, in proprietate bonorum fratris præmortui ſucceſſit, liberè de illa proprietate diſponere poteſt.*

23 *Exceſſus donationis inofficioſæ, an ad collocationem adduci debeat, pro deductione tertij, vel quinti, vel vtriuſque?*

24 *Exceſſus illius quod pater inofficioſè donavit, non cenſetur eius poteſtatem exiiſſe.*

25 *Donationes minutæ, an in quinto debeant computari?*

CAPVT I.

De computatione facienda in deductione tertij & quinti.

ILlud maximè inter Legum Taurinarum ſcriptores controverti & dubitari ſolet: *Qualiter ſit facienda tertij vel quinti deductio & computatio, & maximè vbi teſtator in vita aliquid alicui donaſſet, & poſtea in teſtamento reſiduum quinti vel tertij legaſſet vel prælegaſſet?* Et pro evidentiori horum † dubi- 1
orum explicatione, inprimis erit præmittenda legis 25. Tauri deciſio, qua cautum extat, quod meliorationes tertij vel quinti non detrahantur de dotibus, vel donationibus ſimplicibus. Et ratio decidendi illius textus ſecundum communiter ſcribentes ibi, ea fuit, quia ſimiles donationes, quæ præceſſerunt, licet ad collationem adducuntur, verè tamen in bonis teſtatoris tempore mortis manſiſſe dici non poſſunt, *vt ibi voluerunt Palat. Rubeus, & Tellus Ferdinandez & Ang. de meliorationibus, l. 9. gl. 2. n. 1.*

Quo † fundamento præſuppoſito, videndum erit, qualiter reſiduum 2
(quod calculatores dicunt *remanente de tertio vel quinto*) deduci debeat, vbi aliquid prius donatum fuerat in ratione tertij vel quinti. Et Ciſontanus *in d. l. 25. nu. 5.* in ea eſt ſententia, vt prius tertium, deinde quintum deducatur, † eo quod quintum minui non poſſit, per tertij deductionem, *vt in lege* 3
214. ſtyli. vbi prius quintum quàm tertium deducendum fore cavetur. Idq; tenent Palatius Rubeus & cæteri ſcribentes *in l. 29. Tauri, Aiora de partition. 2. part. q. 5. n. 9. Matienco in l. 1. gl. 1. n. 2. tit. 5. lib. 5. recopilat.*

Verum licet prædictæ legis ſtyli deciſio, vſu forenſi recepta ſit, vbi vtraque melioratio in eodem teſtamento facta fuit, aut ſi in diverſis, præceſſit tamen melioratio quinti revocabilis,

Adhuc ſi melioratio tertij præceſſit, minuit meliorationem quinti po-

ſteriorem, eo quod hoc caſu melioratio quinti fieri non potuit, niſi ſalvo iure tertij, prius irrevocabiliter donati. Et hanc ſententiam tenet Angel. *de melioratio.l.9.glo.2.Gutierrez in practicis quæſt.lib.2.quæſt. 42.nu.1.* Quorum ſententia confirmari videtur ex eo, quia tali caſu melioratio tertii iam deducitur tanquam æs alienum, quod ante omnia eſt deducendum, ex text.*in l.ſubſignatum, §. bona, ff. de verborum ſignificatione.* Vnde cum in computanda ſubſtantia paterna, prius deducenda ſint debita paterna, vt ex inde appareat, quantum veniat in legato quinti, vel tertii prælegato, *vt dixit Bart. in l.fundi Trebatiani, ff.de vſufruct.legat. & in l.denique in fin. & l.cohæredibus C.de compenſat.* neceſſario prius erit tertium deducendum, quando ante teſtamentum alicui filio fuiſſet donatum, ne alias perfecta donatio revocari in totum, vel ſaltem minui contingat, contra regulam *l. perfecta donat. C. de donat.quæ ſub modo.*

5 Hæc † tamen Angeli ſententia ex eo periculoſa videtur, quia datum à patre filiis in vita, vim ſupremi iudicii habet, & perinde haberi debet ac ſi in morte datum & relictum eſſet, ex tex. *in l.ſi filia, §.ſi pater, ff.familiæ herciſcundæ.ibi. Non videri donationem, ſed potius ſupremi iudicij diviſionem.* Et hanc difficultatem ſenſit Molina de Hiſpanorum primogenijs *lib.1.cap.12.n. 1.& ſecundo, & ſeptimo, ex Celſo conſi.120.nu.43.* Igitur ſi donatio tertii in vita facta, habet vim legati in teſtamento relicti, & in tantum aſſumit naturam vltimæ voluntatis, vt vſque ad mortem revocari poſſit, eo quod voluntas donantis ſit de ambulatoria vſque ad mortem, *vt in l.cum duobus.§.idem reſpondit, ff.pro ſocio,* non maius ius habebit melioratus per contractum in tertio, quam ſi in teſtamento tertium prælegatum fuiſſet, Igitur cum ad deductionem tertii & quinti inſpicienda ſint bona, quæ relicta fuerunt à teſtatore tempore mortis, *vt in d.l.29. & 23. Tauri,* ſemper quintum prius erit deducendum, ex diſpoſitione dictæ legis ſtyli.

6 Pro † ſedanda (tamen) hac difficultate, diſtinguendum erit, an fuerit tradita poſſeſſio rei in qua fuit facta melioratio nec ne? Primo enim caſu ſi vero, vel etiam ſi ficto modo (vt per traditionem inſtrumenti vel clauſulã conſtituti,) tradita fuiſſet poſſeſſio tertii, ex cauſa onoroſa donatis, prius tertium, quam quintum deducendum erit, veluti ſi donatum eſſet filio ratione matrimonii, vel etiam patrimonii, vt filius ad ſacros ordines promoveretur, quia & hæc cauſa oneroſa dicitur, ſaltim reſpectu Epiſcopi, cum alias, quam dato per patrem patrimonio filio, illum non ordinaret, ne alias neceſſitate illum alendi ãſtringeretur, caſu quo inopia laboraſſet, ex tex. *in cap.Epiſcopus, & c.tuis quæſtionb.de præbend.* & ita in propoſito tenent Ciſontanus & Tellus *in l.17.Tauri, Covarru.in cap.Rainaldus, §.2. nu.7. Angelus de me-*

de melioratonib.d.l.9.glo.10.num. 7. talis enim donatio oneroſa ex quacunque cauſa facta, tanquam æs alienum reputatur, & vt debitum de acervo bonorum (ante omnia) deducitur. Secundo vero caſu, hoc eſt, quando non fuerat tradita poſſeſſio; ſecus erit, quia tanquam bona tempore mortis à teſtatore relicta, reputat quælibet donatio de tertio vel quinto in vita facta, ſi poſſeſſio non fuerit tradita, & ideo prius deducetur quintum, quam tertium.

Secunda tamen huius diſtinctionis pars procedit, niſi inter partes actum fuiſſet, vt talis donatio ſuum effectum ante mortem donantis ſortiretur (quod fieri poteſt, ſecundum Tell.*in l.25.Tauri.nu.3.verſ.ad primum igitur.*) quo caſu non eſſet in computatione & deductione tertij vel quinti tempus mortis attendendum, nec procederet diſpoſitio prædictarum legum *19. & 23.Taur.* Quibus ſic præmiſſis accedo ad dubium illud, de quo Tellus *in d.l. 25.num.4.* tantum feſtum facit, vt id quaſi rem magnam, ſubtilem, & difficilem exordiatur, dicens: Nunc autem inſtat tempus, vt promiſſionem, quam feci *in l.23.* adimpleam. An † ſi pater aliquid in vita donavit (quod donatum cenſetur pro ratione tertij vel quinti) *vt in l.26.Tauri.* & poſtea in teſtamento reſiduum eiuſdem tertij vel quinti eidem vel alij legavit, vel prælegavit, an in deductione huius remanentis tertii vel quinti, debeat haberi reſpectus ad illam rem prius donatam, ſimul coacervando illam cum bonis tempore mortis per teſtatorem relictis, an verò res illa in computatione talis tertij vel quinti attendi & conſiderari non debeat, ſed dictum legatum vel prælegatum remanentis, de bonis tempore mortis relictis tantum detrahatur. 7

Pro cuius difficultatis explicatione in primis ſciendum erit, quod † tertium vel quintum ab aliquo in vita vel morte donatum, debet deduci conſideratis bonis ab ipſo donante tempore mortis relictis, *vt in l.19.Tauri.* ibi, *Con tanto que no exceda el dicho tercio de lo que montare y valiere la tercia parte de ſus bienes al tiempo de ſu muerte.* Et rurſus *in eadem l.* ibi, *Que la tal mezora aya conſideracion a lo que ſus bienes valieren al tiempo de ſu muerte, y no al tiempo que ſe hizo la dicha meiora.* Rurſus prædictum tertium vel quintum deduci non debet de dotibus vel donationibus propter nuptias, nec etiã de aliis donationibus, quas filij reduxerint ad collationẽ, *vt inferius in d.l.cavetur.* ibi, *El tercio y quinto de meioria hecho por el teſtador no ſe ſaque de las dotes y donaciones propter nuptias, ni de las otras donaciones que los hijos y deſcendientes traxeren à collacion y particion.* Quibus regulis pro conſtanti habitis, nulla quidem difficultas oriri poterit. Si ad deductionem huius remanentis tertij vel quinti, capias omnia bona à teſtatore tempore mortis relicta, 8

 & ex

& ex illis (ſecundum diſtinctionem in quæſtione præcedenti propoſitam) tertium vel quintum deducas. Quod ſi decem fuerunt in vita donata, & tertium vel quintum, vel tertium & quintum ſimul alicui donatum ad duodecim ſummam aſcendat, illa duo, quæ ſuperſunt, præſtanda erunt legatario, vel ei, qui in teſtamento fuit melioratus. Et hæc computatio eſt facienda, vbi poſſeſſio donationis primæ tradita fuerat in vita donantis. Si tamen poſſeſſio tradita non fuerit verè vel fictè, vt tradit Matienço contra Tellum *in l.1.gloſſ.3.tit.5.lib.6.recopil.* Illa bona prius in ratione tertij vel quinti donata, realiter & verè coacervari debent cum bonis à teſtatore relictis tempore mortis, & ex omnibus illis deducetur reſidua tertij vel quinti melioratio. Et hæc eſt communis omnium ſententia.

Tellus tamen rem hanc à terra ad cœlum, ſeu, vt melius dicam, ad aëris regionem extollens, maturius cogitando, & ſemper ſecum hoc revoluens, in huiuſmodi computatione dicendum cenſet, habendam eſſe rationem, non ſolum bonorum, quæ defunctus tempore mortis reliquit, ſed & rei prius donatæ, non tamen, vt ex ea aliqua defalcatio fiat in damnum primi donatarij, & adeo hoc verum cenſet, vt dicat *in d.l. 25. numero. 4.verſ. ſed maturius.* quod aliud ſentire vel affirmare eſſet infirmitas intellectus. Idque vt ipſe dicit, viva & aſpirante ratione demonſtrare (evidentia quadam mathematica) intendit, ita quod aut fatendum ſit neceſſario, eius opinionem eſſe puram veritatem, aut ex dictis legibus Taurinis ſit concedendum, parentes vltra tertium & quintum poſſe donare, in præiudicium legitimæ filiorum, vel ſaltim eoſdem parentes non poſſe de integro tertio & quinto diſponere, quæ vltima duo eſſent contra diſpoſitionẽ apertam dictarũ legum Taurinarum.

Et huius ſuæ opinionis (ad modum aſſiduis lucubrationibus abſolutæ) ſingit exemplum in hunc modum. Pone quod parentes in prima donatione de tertio vel quinto decem conſumſperunt, poſtea verò tempore mortis eundem filium ſeu alium deſcendentem in reſiduo dicti tertij vel quinti melioraverunt, & tempore mortis centum & viginti in bonis reliquerunt. Cæteri cohæredes *ex l. 19. & 28. Tauri* prætendunt, tertium & quintum extrahendum eſſe tantum ex bonis, quæ defunctus tempore mortis reliquit, quæ cum fuerint centum & viginti, conſequetur iſte melioratus pro integro tertio & quinto quinquaginta & ſex.

Et ſecundum prædictam computationem, patrem vltra præmiſſum legibus Taurinis diſponere, palam docere intendit, cum de acervo bonorum paternorum pro vna parte deducantur illa quinquaginta & ſex, & pro alia reliqua decem, quæ prius in vita fuerant donata, & ita in propoſito caſu & figura impoſſibile putat, quod attendatur tempore mortis.

Rurſus

Rurſus ſi ex bonis tempore mortis à patre relictis, extrahantur illa quinquaginta & ſex, quæ faciunt & comprehendunt integrum tertium & quintum, & ex illis extrahantur illa decem, quæ prius pater in vita donaverat, & illa re incorporentur cum acervo bonorum, exiſtimat, aliud ſequi inconveniens, ſcilicet, quod parentes non poſſent de integro tertio & quinto diſponere, quod hoc modo demonſtrare intendit. Dicit, inquam, illa quinquaginta ſex, eſt tertium & quintum, quæ defunctus reliquit, ſed illud omne quod ſimpliciter pater in vita donavit, dicitur in ratione tertij & quinti donaſſe, *ex l.26. Taur.* & illud, quod iam donavit, ſecundum præcedentem computationem, extrahitur ex tertio & quinto, & fit ſolutio ex bonis extra patrimonium defuncti exiſtentibus, Vnde ſecundum hoc pater tantum diſponit de quadraginta & ſex in ratione meliorationis, cum de quinquaginta & ſex poſſet diſponere, habita conſideratione ad bona, quæ reliquit tempore mortis, & ſic non diſponit, quoniam decem, quæ prius legaverat, non ſunt ex hac diſpoſitione: & ideo cum ex ſupradictis computationibus vtrumq; inconveniens, & impoſſibilitas ſequatur, dicendum exiſtimat, nullam ex ipſis computationibus eſſe iuridicam, Ex quibus ipſe computationem noſtram aliter faciendam aribitratur, dicens, quod habito reſpectu ad tempus mortis ſecundum diſpoſitionem *l.23. Tauri.* illud, quod prius donatum erat in ratione tertij & quinti, verbaliter accumuletur cum bonis tempore mortis relictis, & ex eis extrahatur tertium & quintum, nihil tamen diminuens primæ donationi, & ex hoc tertio & quinto extrahantur illa decem, quæ prius donata fuerant. Et ſecundum hanc computationem vnuſquiſque conſequetur, quod ſuum eſt, quia melioratus in tertio & quinto, conſequetur ſexaginta, & partem illius numeri, qui ſupererit, quæ compræhenduntur in tertio & quinto, vniverſorum bonorum. Ex eis tamen extrahentur decem, quæ prius donaverat in eiſdem rebus, quibus prima donatio de decem confecta fuit.

In hac tamen difficultate, dum noſter Tellus per æthera & aëra divagatus eſſet, ſuper penans ventorum volitaſſet, Icarei pelagi aquas (miſerè cadens) deguſtavit, & quædam quaſi mera ægrotantium ſomnia typis mandavit, & quod peius eſt, quod, dum ſuæ opinionis inconvenientia nota habuiſſet, pertinaciter illam defendere non dubitavit. Quid enim quæſo magis à mente dictarum Taurinarum legum eſt, quàm ad deductionem tertij & quinti alia bona aliena, & extra patrimonium teſtantis exſiſtentia accumulare, præter illam, quæ defunctus pater tempore mortis reliquit, ſiquidem manifeſtè *in d.l.19*, cavetur, *Que la tal mejora aya conſideracion a lo que ſus bienes valieren al tiempo de ſu muerte.* Certè ant fatendum eſt, quod

illa

illa decem prius donata & tradita erant in proprietate filio acquiſita, aut ſi ad computationem adducantur, non conſequetur melioratus integrum tertium & quintum, reſpectu bonorum tempore mortis relictorum, cum tantum quinquaginta, & partem illius numeri, qui ſupereſt, recipiat, cum inſpectis bonis tempore mortis exſiſtentibus (in exemplo à Tello relato) quinquaginta ſex capere deberet. Et licet huic difficultati Tellus conetur reſpondere, tamen eius reſponſio frivola, & ſine fundamento eſt, cum de
9 iure ſit indubitatum, quod † iudicium familiæ herciſcundæ non debeat extendi ad ea, quæ ſunt extra patrimonium defuncti, de cuius bonorum diviſione agitur, *vt in l. hæredes. §. quod pro emptore. ff. de petit. hæredit.* Fiet igitur in caſu propoſito computatio in exemplo ſuperius ex Tello relato, computatis tantum bonis à defuncto relictis, & erit tertium & quintum de quinquaginta & ſex. Et hæc demptis illis decem prius donatis in vita tradentur ipſi legatario, & ſic ſupra decem habebit quadraginta ſex, & per conſequens quinquaginta & ſex, ad quæ aſcendit tota donatio tertij & quinti, & cum exemplum à Tello propoſitum, in tertio & quinto poſſit intricare, aliquantulum hanc computationem, ego in ſolo quinto donato & legato pono exemplum in hunc modum. Sempronius in vita donavit Titio octo, & in morte reliquit quinquaginta, & legavit eidem vel alteri reſiduum quinti, certè ad deducendum iſtud quintum vel reſiduum quinti, de quinquaginta tempore mortis relictis, quintum erit deducendum : & ſic melioratus in remanente habebit duo tantum, quæ deficiebant, ad incipiendum totum quinti valorem, quod eſt de decem. Et hæc eſt clara & veriſſima computatio, & eam tenet Angel. *de meliorationib. l. 9. gloſſ. 3.* vbi communem tutatur ſententiam. Quinimò & ipſe Tellus, *vbi ſupra,* dictam communem vbique iudicum & advocatorum conformi iudicio approbatam fuiſſe teſtatur & ingenuè confitetur, eam ab omnibus advocatis & iudicibus vſque ad ſua tempora fuiſſe canonizatam, ita vt, cum ſæpe ipſe articulum iſtum in praxi habuiſſet, nunquam pro ſua opinione obtinere potuit, quod quidem iuſtiſſimè factum fuit: quia communis opinio in ſimplicitate dictarum legum Taurinarum fundatur, & ex ea nullum reſultat inconveniens, ex illis, quos Tellus ponderavit, *vbi ſupra,* Quinimo pater diſponit de quinto vel tertio integro illorum bonorum, quæ reliquit tempore mortis, & melioratus itidem totum tertium & quintum recipiet, & filiorum legitimæ non diminuerentur aliquo modo, prout fieret in exemplo à Tello Ferd. relato, vt clara & evidenti demonſtratione Mathematicus quilibet (etſi cœcus) videre, & manibus contrectare poterit. Ex quibus manifeſtè patebit, Gometium & Tell. in hoc ab ſcopo veritatis aberraſſe, quatenus ſenſerunt, dona-

tionem

tionem prius factam coacervandam eſſe cum bonis tempore mortis relictis,pro deductione tertij,vel quinti,vel vtriuſque, vel reſidui illorum. Nimis enim ex tali accumulatione legitimæ filiorum decreſcerent, & tertium & quintum augeretur,contra mentem *l.23.Taur.* quæ (vt inquit Io. Gutier. *in lib.2.pract.quæſt.60..num.1.*favore cæterorum filiorum, qui ex donatione præiudicantur,facta fuit. Et hanc noſtram ſententiam (licet aliquantulum ſub nube) tenere voluit Ajora *de partitio.2.part.q.3.4.part.fol.212. & Angel. loco ſupra citato*, vbi ad obiectiones Telli ſufficienter ſatisfacit. Et hæc eſt communis praxis,à qua in iudicando & conſulendo recedere eſſet defectus, & infirmitas intellectus.

Vlterius in propoſito dubitatur, † *Si pater donavit & tradidit in vita ſep-* 10
tem millia,& in morte ſolum octo millia reliquit, (ſuppoſito,quod illa prima donatio cenſetur pro ratione tertij & quinti,*ex l.26.Tauri.*) *qualiter illud tertium & quintum deduci debebit,adhoc, ne cæteri filij graventur in legitimis?* Et certè hæc computatio videtur prima facie difficilis,ſed luce meridiana clarior ex ſequentibus redditur. Fiet igitur in hunc modum, vt computatores deducant tertium & quintum ex illis octo mille ducatis,tempore mortis relictis,& illud abſorbet.iiij. D. ducatos cum certis aliis marapetinis, vnde ſi filius recepit in vita ſeptem millia,donatio illa tempore mortis reperitur,inofficioſa in aliis iiij.D.ducatis.qui ſuperſunt,accepto tertio & quinto,& eos talis donatarius reddet,vt coacervando illos cum aliis octo mille relictis à patre,ex vndecim millibus & quingentis ducatis fiat deductio tertij & quinti,quæ aſcendet ad vijcccxx.ducatos,cum certis aliis marapetinis,& ſic ſupra ſummam de iiij.D.ducatis,qui remanſerunt in poteſtate donatarij, accipiet melioratus in remanente reſiduum vſque ad complementum tertij & quinti,quod erit vij D.cccxx.ducatos,cum certis aliis marapetinis,& ita efficietur computatio ex mente *dictarum legum Taurin.*

Præterea pone, quod † pater fecit filio donationem in vita irrevocabi- 11
lem in ratione tertij & quinti,vel alterius ex illis,deinde ipſe pater ex cauſſa oneroſa, dotis vel donationis propter nuptias,vel alterius ob cauſſam, quæ ad collationem & diviſionem trahitur, aliquid donavit: Dubitatur modo (attenta diſpoſitione *legis 25. Taur.* qua cavetur, *vt tertiũ vel quintum non deducatur de dotibus vel donationibus propter nuptias, vel aliis, quæ ad collationem adducuntur,*) *an quintum vel tertium ſolum ſit extrahendum de bonis relictis tempore mortis teſtatoris, ex d. l. 23. an verò & de prædictis donationibus poſterioribus ſimul?* Et videtur dicendum, quod prædicta melioratio tertij & quinti non ſit deducenda de dotibus,&c.cum hoc *d.l.Taur.* prohibitum ſit.

Sed prædictis non obſtantibus, calculatores ad deductionem tertij &

quinti facient cumulum omnium donationum poſt dictam meliorationem factarum, & iunctis cum bonis tempore mortis patris relictis deducetur ex illis tertium & quintum (niſi tempore donationis tertij & quinti actum eſſet, vt illa donatio ſortiretur effectum ſecundum tempus, in quo facta fuit, non tamen in morte teſtatoris, quod quidem partium conventione fieri poſſet, ex Tell. *in d. l. 23. nume. 3.* cum contractus ex partium conventione legem accipiant, *vt in l. contractus. ff. de regul. iur.* Alias autem ſequeretur
12 notabilis inconveniens in præiudicium illius meliorati, quia † pater ad nihilum poſſet redigere donationem tertij & quinti, donando aliis ex cauſſis onerosis, quidquid ſibi placeret. Et hanc ſententiam veriſſimam reputavit Tell. *in l. 25. Tauri. num. 3. Matienco in l. 9. tit. 6. lib. 5. recopil. gloſſ. 3. nu. 2. Ang. de meliorat. l. 9. gloſſ. 3. num. 3. in fin. Ioan., Gutierrez lib. 2. practic. quæſt. 62. num. 1.*
13 vbi dicit, quod † eo ipſo, quod pater facit donationem irrevocabilem tertij & quinti, vel alterius ex illis, bona donatoris remanent affecta defalcationi: & ſic, cum reliquum ſit legitima filiorum, omnino debet de donationibus quibuſcunque poſterioribus extrahi, niſi aliæ donationes meliorationem præceſſiſſent.

Præterea hoc in propoſito prætermittendum non eſt, ſcilicet, qualiter ſit
14 † deducendum tertium & quintum meliorationis, vbi alter ex coniugibus ſupervivens quartam bonorum relictorum à coniuge mortua habere debet, ex diſpoſitione *authent. præterea. C. vnde vir & vxor. & l. 7. titul. 13. part. 6.* In qua difficultate dicendum videtur, quod prius quarta ſit deducenda, deinde quintum vel tertium ſit menſurandum, quæ ſententia ex eo ſuaderi videtur,
15 quia † quarta illa, in qua ſuccedit ſupervivens coniux, habetur inſtar alieni, quod ante omnia eſt deducendum, *vt in l. ſubſignatum. §. bona. ff. de verborum ſignificat.* Et in propoſito dixit Bartol. *in d. authent. Preterea.* Quod quarta, quæ debetur coniugi ſuperſtiti, eſt debitum legale, quod contrahitur tempore contractus matrimonij abſque dote, ſive patrimonio coniugis pauperis. Et eum ſequitur Curtius iunior *ibi, numero. 19.* dicens, hanc ſententiam communem, Tellus Fernandez *in l. 9. Taur. numero. 32.* Et pro hac ſententia pondero text. *in d. authent. Præterea.* Quatenus compenſat legatum à coniuge divite mortuo, coniugi vivo factum, cum dicta quarta. Non enim aliter prædicta compenſatio locum haberet, quàm ſi ex diſpoſitione legali debitor exſiſteret, coniux dives præmoriens, coniugi pauperi ſuperexiſtenti, *vt in l. ſi cum dotem. §. ſi pater. ff. ſoluto matrimonio. & in l. huiuſmodi. §. ſi pater. ff. de legat. 1.* & vtrobique notant Bartol. & Paulus, Simon de Prætis *libro 4. vltimarum voluntatum, dubitat. 6.* Et ſic dicendum videtur quartam coniugi pauperi debitam, inter æs alienum extrahendam fore, de cu-

de cumulo & acervo bonorum, & ex aliis bonis, quæ ſupererunt, extrahetur melioratio tertij & quinti, vel quæ ex illis facta fuerit. Et hanc ſententiam tenet Angel. *de meliorat. in l. 13. gloſſ. 3. ex numer. 31. vſque ad 35.* vbi expreſsè idem dicendum exiſtimat, vdi tertium fuiſſet alicui ex deſcendentibus prælegatum, quia ſemper prius quarta quàm tertium erit deducendum.

Vnum tamen in propoſito omittere non libet, quod illa quarta, quæ coniugi ſuper exſiſtenti debetur, non debet excedere ſummam centum librarum auri, *vt in l. 7. tit. 13. part. 6.* Quarum librarum computatio difficilis viſa fuit aliquibus, & Cov. *in pract. de collat. veter. numiſm.* dicit, quod iſtæ cētum libræ auri debent intelligi de Romanis, de quibus loquutus fuit Iuſtinian. *in l. quoties. C. de ſuſceptor. & archid. & in authent. vt liceat matri & aviæ. §. quia verò. el 2.* & dicit, quod † quælibet ex dictis libris facit ſeptuaginta du- 16
os Caſtellanos, vel ſolidos aureos, quorum quilibet communiter aſcendit, & valet ad rationem, *de quadrocientos, y cinquenta maravedis comunes*, ex his quibus noſtro tempore vtimur, idq; ſequitur Matienço *in l. 8. tit. 10. lib. 5. gl. 6. num. 12. & in l. 4. tit. 24. lib. 5 num. 8. in nova legum Regni collectione, glo. 1. nu. 9.* 17
& ſic ex ſupradictis, non poterit aſcendere prædicta quarta vltra *tres cuentos y ducientos y quarenta mil maravedis.* Ego tamen prædictam computationē veram non eſſe arbitror, quippe cum tempore legum partitarum, ſolidus, cui aſſimiliatur Caſtellanus, ſeu aureus marapetinus, valebat 485. marapetinos aureos, quibus nunc vtimur, vt notat Otalora *de nobilitate, 1. par. cap. 4. nu. 13.* Covar. *lib. 1. variar. 11. num. 3.* de quo latius dicemus *in computat. 26.* & ex *ibi* dictis poteris deducere computationem huius quartæ ad interpretationem *d. legis partitæ.*

Vlterius dubitatur, † *An ſi mater, cui datæ fuerunt arrhæ ab ſponſo, in limi-* 18
ne matrimonij, alicui ex filijs tertium prælegavit, prædictæ arrhæ debeant accumulari in acervo bonorum maternorum, vt ex omnibus ſimul tertium deducatur? Et videtur dicendum, quod non, quia arrhæ debent dividi, ex diſpoſitione legali, inter omnes filios illius matrimonii, in quo fuerunt conceſſę, *vt in l. 1. t. 2. lib. 3. fori. ibi, Pueda dar por ſu alma la quarta parte de las dichas arras a quien quiere, e las tres partes fin quen a los hyos de aquel marido de quien las vno.* Et confirmatur hæc ſententia ex doctrina Roder. Suar. *in l. 1. tit. 2. lib. 3. fori.* vbi tenet, matrem † non poſſe meliorare vnum ex filiis, vel deſcenden- 19
tibus, reſpectu arrharum à marito ſibi donatarum, etiamſi filius, cui facta fuit melioratio, ſit de filiis eiuſdem matrimonii, in quo arrhæ donatæ fuerunt, idq; tenet Pala. Rub. *in rubr. de donat. §. 27. n. 1. Gomez. Arias in l. 51. Taur. in fin.*

Contrariam tamen ſententiam, imo quod arrhæ debeant cumulo bo-

norum coacervari, pro deductione talis tertij vel quinti, tenuit Tellus Ferdinandez *in l.10. Tauri, numer.12.* ea nixus ratione, quia prædicta lex fori pro opinione Roderici, & aliorum adducta, non reperitur vſu recepta. Vnde qui ex ea ſe iuvare voluerit, vſum illius probare debebit, cum alias nec nomen quidem legis habeat, nec per conſequens legis effectum, vt teſtatur ipſe Rodericus *in proœmio legum fori, nu.2.* Gregorius Lupus *in l.7. tit.2. partit.1. verbo, Paladino. & in l.42. tit.13. partit.5. glo. verbo, o treynta. & in l.28. tit.15. partit.7. gloſſ. verbo, fructo.* Et in Regio conſilio in cauſa hoc practicatum fuiſſe, teſtatur Oroſcius *in l. de quibus, nu.4. ff. de legibus.* Roias *de ſucceſſione, cap.18. nu.5.* Gutierrez eos referens *de jurament. confirma. 1. part. cap.3. n.25. & in authent. ſacramenta puberum, nu.66. C. ſi adverſus venditorem.* Matienço *in l.2. tit.9. lib.5. recopilation. glo.2. num.16.* Rodericus Suarez *in titu. de las ganancias. num.41.* Azevetus *in l.3. tit.14. lib.4. recopilation.* Maſcardus *de probatio. 1. part. concluſ. 78. num. 22.* Ex quibus omnibus in puncto concludo, quod vbi lex fori (*ſupra relata*) vſu non fuerit recepta, omnino arrhæ ſunt conſervandæ cum cæteris bonis, pro deductione cuiuſcunque meliorationis ſive tertij, ſive quinti, & ita tenuit etiam Gutierrez *in pract. lib.2. quæſt.18. numero 4.*

20 Vlterius dubitatur in propoſito, † *Qualiter ſit facienda deductio tertij, vbi pater vel mater, quæ duos filios ex primo matrimonio procreavit, contracto ſecundo matrimonio, vni ex illis ab inteſtato ſucceſſit, ſi poſtea alter filius ſuperſtes (cui de iure debuit ſervari proprietas bonorum fratris præmorientis) dum vitam cum morte commutaſſet, facto teſtamento, tertium alicui legaſſet, an proprietas bonorum (à patre per mortem primi filij defuncti acquiſitorum) debeat æſtimari, & hæc æſtimatio ſit coacervanda cum bonis, ab ipſo vltimo filio relictis, pro deductione dicti tertij?* Et inprimis pro evidentiori declaratione ſciendum erit, quod pater vel mater ad ſecundas nuptias ſe conferens, quidquid à filiis primi matrimonij habuerit, ex ſucceſſione ab inteſtato, illud in proprietate filiis eiuſdem primi matrimonij reſervare tenetur, *vt in l. 15. Tauri.* illaque per tranſitum ad ſecundas nuptias amittit, *vt in authen. de nuptijs. §. ſi vero.* & in hoc æqualis eſt conditio viri & vxoris, tranſeuntis ad ſecundas nu-

21 ptias, vt advertit Tellus Ferdinandez *in d.l.15. Tauri.* vbi dicit, quod † omnes leges, quæ ſtatutæ ſunt contra mulieres ſecundo nubentes, præterquam quæ imponuntur proter feſtinationem nuptiarum, procedunt reſpectu virorum quam ſententiam tenuit ante eum Bertrand. *conſ.89. n.1. vol.2.* & loquendo in patre ad ſecundas nuptias tranſeunte, ita tenet Petr. Surd. *conſ.116. n.30.* idque, verum eſſe reſpectu cuiuslibet aſcendentis. Quibus ſic in iure præhabitis dicendum videtur, quod proprietas talium bonorum fratris prædefuncti,

repu-

reputari debeat tanquam alia bona filij vltimò morientis, & per conſequens debeat æſtimari, & valor illius coacervari, cum cæteris bonis, pro deductione tertij legati. Et hæc ſententia ex ſequentibus ſuaderi videtur.

Primò, † quia eo ipſo, quod pater vel mater ad ſecundas migraverit nuptias, ſtatim ipſo iure, privatur proprietate bonorum, quæ à filio primi matrimonii habuit, & exinde vſumfructum formalem tantum retinet. 22 Quæ ſententia manifeſtè probatur *in d. §. ſi verò exſpectet, in verſ. ſi verò ſit ſoboles, ibi, & generaliter dicendum eſt, quod omnis eam deſerit proprietatis modus, in his, quæ à priori viro in eam venerunt, & filij ea percipient, & proprietatis erunt domini ſecundum tempus mox, quo vxor coniuncta eſt alii viro, & hæc communis mulieris & viri mulcta ſit poſita*, & rurſus, *ibi. Et hi quoque filij, licet in poteſtate conſtituti ſint, ſed tamen domini ſecundum proprietatem talium erunt, venientium (mox in eos) ſimul cum ſecundæ vxoris coniunctione.* idque manifeſtè etiam probatur *in §. hinc nos, eiuſdem Auth. verſ. ſed quaſi,* per quem textum ita tenet Bald. *in auth. in donatione. C. de ſecundis nuptijs.*

Secundò pro hac ſententia facit, quia filius, qui ob parentis binubium in proprietate bonorum primi matrimonii ſucceſſit, poteſt de illa proprietate liberè diſponere, & etiam extraneis hæredibus relinquere, *vt in Auth de nuptijs, §. cum igitur, ibi, ſiquidem filius maſculus aut fœmina forte teſtetur, ſecundum legem venire ad ſcriptos hæredes.* Ex cuius textus deciſione manifeſtè colligitur, quod ſi filius de proprietate per binubium parentis quæſita, de illa teſtatus fuerit & diſpoſuerit, parens ſecundo nubens non ſuccedet in proprietate, etſi nullus filius primi matrimonij ſuperſit. Et hanc ſententiam latiſſimo ſermone proſequitur Ioannes de Garronibus *in Auth. ex teſtamento. C. de ſecundis nuptijs, à n. 50. vſque in fin.* Bologninus *in additionib. ad Matheſella in tract. de ſucceſſ. ab inteſt. art. 2. n. 22.*

Tertiò, prædicta ſententia confirmatur ex eo, quia coniux tranſiens ad ſecunda vota (de proprietario bonorum acquiſitorum ex ſuceſſione filii primi matrimonij,) efficitur vſufructuarius, exſiſtentibus aliis liberis primi matrimonij, & in terminis ita tenet Aym. *conſi. 37. n. 1.* Quinimo, vt dicit Corneus *conſil. 309. volum. 4.* quod ipſo iure, & abſque ſententia illis privatur, vt tenuit Bald. *in auth. in donatione. C. de ſecundis nuptijs*, idque *ex d. verſ. & hi*, manifeſtè probatur, *ibi, venientium mox in eo ſimul cum ſecundæ vxoris coniunctione.* Et hæc ſententia probatur per Ioan. Nicol. *in l. generaliter. C. de ſecundis nuptijs*, & eam dicit communem Anton. Gab. *lib. 3. concluſ. tit. de ſecund. nupt. n. 10.* Cum ergo filius (ratione proprietatis) ipſo iure ſibi acquiſitæ: ius alienandi, & in teſtamento de ea diſponendi habuerit, tanquam de

re propria libera & exempta, nulloq; reſtitutionis onere ſit affecta, vt tenet Bar. *in l. fœminæ, §. illud. C. de ſecundis nuptijs, & in l. ſi quis vi. §. differentia, ff. de acq. poſſeſſ.* dubium non erit, quin tanquam aliæ res propriæ filij, qui tertium legavit, debeat illa proprietas, ſive eius valor coacervari, cum valore aliorũ bonorum, pro deductione prædicti tertij ab ipſo legati.

Contraria tamen ſententia, imo quod valor talis proprietatis pro deductione dicti tertij coacervari non debeat cum cæteris bonis filij, ex his, quæ ſequuntur, maximè ſuaderi videtur. Primo, quia eo ipſo, quod iſte filius vltimus primi matrimonij deceſſit, vſusfructus, qui propter binubium ſolus remanſerat patri, ſtatim reſolvitur in plenam proprietatem, cum in ipſo mortis articulo vltimi filij ceſſet favor filiorum primi matrimonij, in cuius favorem tranſmiſſio proprietatis propter binubium (ipſo iure) fuerat facta: idque ex hoc fundamento tenet Matheſellan. *loco ſupra citato, art. 2. numero 22.* quem ſequitur Angel. Aretin. *§. proferuntur, à colum. in fi. num. 3. verſi. item dubitari poteſt, & conſi. 40. nu. 4. verſi. quarto, quia.* Pro qua ſententia adducit text. ſuo iudicio mirabilem *in authen. de nuptijs. §. quoniam infirmas,* quo cavetur, quod ſi pater vel mater alienaverit aliquid ex bonis filij primi matrimonij, ab inteſtato prædefuncti, & mortuus fuerit ſuperſtite alio filio eiuſdem primi matrimonij infirma erit talis alienatio. Si verò in vita pater alienavit, poſtea verò moriantur omnes filij illius primi matrimonij, firma omnino maneat alienatio, & tunc ex affectu ratum erit, quod alienatum eſt. Itaque ſi mors vltimi filij induxit ratificationem alienationis ex ea ratione, quia ſolum ius revocandi fuit filijs conceſſum, quis inficiari poterit, quod etſi teſtetur filius, eiuſdem morte finiatur proprietas, & ſit parentis, ex cuius text. deciſione, omnes rationes Bologneti, & aliæ *ſuperius* relatæ convinci videntur, quia teſtamentum vltimi filij morientis, ſolum habet vim, reſpectu iuris, quod poſt mortem durare debebat, ius verò morte finitum non cadit ſub diſpoſitione teſtamenti, cum teſtamentum habeat tantum vires poſt mortem, *vt in l. 1. ff. de teſtament. & in l. 1. §. ſed cum ex hæreditario, ff. de bonorum poſſeſſio. contra tabul.* Quam ſententiam aliis etiam rationibus exornavit Socin. *conſi. 34. num. 11. volum. 1.* Et rurſus ex eo iuvatur, quia pater vel mater ſecundo nubens, privatur illa proprietate bonorum filii primi matrimonii propter iniuriam, quam infert filiis primi matrimonii, ſecundò nubendo, *vt in authent. de non alienando ſecundò nubentes, §. Gregoria.* Igitur cum in ipſomet inſtanti mortis vltimi filii primi matrimonii, extinguatur ſoboles eiuſdem primi matrimonii, & ſic ceſſet favor filiorum, per conſequens ceſſabit etiam pœna paterna, hoc eſt, privatio proprietatis, & pater vel mater habebit talia bona pleno proprieta-

prietatis iure. Et hanc ſententiam firmat Bald. *in d. l. fœminæ, §. illud etiam verſic. ubi ſucceſſionem.*

Præterea pro hac ſententia Nicolaus Atleta à Tello relatus & ſequutus *in l. 6. Tauri, numero 67.* adducit rationem ſuo videri ſatis concludentem, ſcilicet quod ad incurrendam pœnam privationis proprietatis, duo in patre vel matre concurrere debent. primum, quod tranſeat ad ſecunda vota; ſecundum, quod ſupervivant liberi primi matrimonij; tali coniugi ſecundò nubenti, nec ſolum ſufficiat, quod parentes ad ſecundas tranſierint nuptias: eamque ſententiam ex prædicta ratione abſque vllo dubio tenendam credit.

Sed prædictis non obſtantibus prior opinio mihi magis arridet, ſcilicet, quod omnino illa proprietas ſit æſtimanda & coacervanda cum aliis bonis, & ex ea tertium debeat deduci, quia vbi pœna infligitur propter delictum, ipſo iure committitur, ex ſententia gloſſæ melior de iure ſecundum Iaſonem *in l. ſi arrogator, num. 10. ff. de adoptionib. & in l. Imperatores, ff. de iure fiſci, ibi Tu te ipſe pœnæ ſubdidiſti, in authent. de inceſtis nuptiis, in princ. verbo, mox,* quæ propriè loquitur in patre, cui pœna infligitur ipſo iure propter delictum factum in præiudicium filiorum primi matrimonij, & ſatis ſunt fortia (quæ pro hac opinione adduximus) iura & argumenta.

Et tenendo iſtam ſententiam contra Tellum, ad eius fundamenta faciliter reſpondetur. Et in primis non obſtat quod dixit, quod pœna binubii fuit parentibus appoſita in favorem filiorum, & ſic mortuis filiis ceſſat cauſſa privationis, quia reſpondetur, quod non ſolum fuit illa pœna appoſita favore filiorum primi matrimonii, ſed etiam coniugis prædefuncti, & in odium ſecundò nubentis, *vt in dict. §. Gregoria.* Et ſic cum adhuc duret cauſſa privationis & odii, reſpectu coniugis delinquentis & eius, cui iniuria facta fuit, non ceſſabit morte filiorum: quia quando quid tollitur duobus potiſſimis de cauſis, & ſi vna ceſſet, non ceſſabit diſpoſitio, alia cauſſa ſubſiſtente, *vt in vulgato §. affinitatis, Inſtit. de nupt. tenet Salicet. in l. ſi ſervi. Cod. de noxal. Alexand. in l. ſi conſtante, column. 1. ff. ſolut. matrimon. Alciat. de præſumptionib. præſum. 24. nume. 3.*

Nec etiam obſtat ſecundum fundamentum ex tex. in §. *quoniam infirmis,* quia diſpoſitio illius tex. ſolum locum habet, quando filius primi matrimonii mortuus fuiſſet, non facta diſpoſitione de prædictis bonis in proprietate per delictum patris ſibi acquiſitis, & ſic vbi ab inteſtato deceſſiſſet, vt conſtat *ex d. §. cum igitur.* Vnde cum in caſu, de quo agimus, de prædicta proprietate ſimul cum reliquis bonis diſpoſuiſſet, proculdubio habebit locum deductio tertij, reſpectu illius proprietatis, vel eius æſtimationis.

Nec

Nec etiam oberit tertium fundamentum ex Nicolao Arleta per Tellum relatum, quatenus voluit, quod ad incurrendam privationem duo ſimul concurrere debeant, ſcilicet, quod parens ſecundo nubat, & quod filij prioris matrimonij ſuperexſiſtant, quia hoc ſecundum requiſitum iure non probatur, nec alibi cautum reperitur, quod ad inducendam privationem horum bonorum, filius primi matrimonii, parenti ſupervivere debeat, licet requiratur, quod de illis diſponat: ſi tamen de illis diſpoſuerit, pleno iure eos in hæredem tranſmittit, *vt in d.§.cum igitur.* & hæres eius perſonam repræſentat, *vt in auth. de iureiur. a morien. præſtit. in princ. & in l. hæreditas, ff. de reg. iur.* Sufficit namque, quod filius patri ſuperexſiſtat, vt voluit Bologninus, *vbi ſupra, num. 23.* Et hæc eſt pura veritas, ſalva meliori deliberatione.

Vlterius quæro, *Pone, quod dos à patre filiæ data, fuit inofficioſa, eo quod exceſſit legitimam, & tangit tertium vel quintum, vel vtrumque, in quibus filia non potuit tacitè vel expreſsè meliorari, ex text. in l. 1. tit. 2. lib. 5. recopil. & tandem filia dote contenta, ad collationem bonorum patris accedere recuſat, alter tamen frater in tertio, vel quinto, vel in remanente melioratus inſtanter petit vt filia illud exceſſum pro deductione ſui tertij, vel quinti ad collationem adducat.*

23 † Dubitatur, *an ille exceſſus donationis inofficioſæ ad collationē ſit adducendus, pro prædicta deductione facienda?* In qua difficultate dicendum videtur, quod talis exceſſus ad collationem adduci non debeat, cum tertium & quintum deduci, & commenſurari debeat, attentis bonis à patre tempore mortis relictis, *vt in l. 19. & 23. Taur. ſuperius relatis.* Vnde cum ille exceſſus tempore mortis patris ſit extra patrimonium, non debet attendi in hoc iudicio familiæ herciſcundæ, *vt in l. hæres. §. quod pro emptore. ff. familiæ herciſcundæ.* Quinimo, etſi ille exceſſus ad collationem fuiſſet adductus, ex eo non eſſet deducendum tertium, vel quintum, *ex tex. in l. 25. Taur.* vbi tertium vel quintum non deducitur de dotibus vel donationibus propter nuptias.

24 Sed † prædictis non obſtantibus, contraria ſententia in propoſito tenenda erit, imo quod ille exceſſus legitimæ, ad collationem ſit adducendus, pro deductione tertij vel quinti, vel reſiduo eorum, quia cum ille exceſſus fuerit datus lege reſiſtente, non cenſetur exiiſſe paternum patrimonium, ſed adhuc in eius bonis conſideratur, & poteſt per filios quandocumque revocari, *vt in l. 3. tit. 8. lib. 5. recop.* Et ita tanquam nomen hæreditarium debet conſiderari, vt reſolvit Angel. *de meliora. in l. 9. glo. 6. nu. fi n.* An autem debeat conſervari hic exceſſus cum fructibus, vide Matienco *in l. 3. tit. 8. lib. 5. gl. 7. nu. 6.*

25 Quid autem, † ſi pater vel mater alterum ex filiis in quinto ſuorum bonorum

norum

norum melioravit,& in partitionibus alii fratres probant,quod pater in vita plures minutas donationes fecit, easque in quinto imputandas fore inſiſtunt. Dubitatur an iſti fratres iuſtitiam foveant? Et in hac difficultate varii varia ſenſerunt, præſertim Rodericus Suarez *in l. quoniam in prioribus,q. fin.nu.27. verſ.vbi autem pater,* in ea eſt ſententia, quod prædictæ donationes non minuant quintum bonorum tempore mortis patris relictorum, maximè vbi in vita non donavit pater per modum quotæ, quia hoc eſſet quodammodo ligare manus patris, & tolleretur patri diſtributio, & libera bonorum adminiſtratio, quod ab iniquitate procul non eſſent, & eum ſequuntur Gregor.*in l. 7.tit.4.par.5.Baeça de non meliorandis filiabus c.27.per totum.* Tellus tamen Ferdinandez *in l.28.Tauri nu.4.* contrariam reſolvit ſententiam,& ibi intrepidè firmavit,quod quocumque modo pater in vita donaverit,ſive per modum quotæ,ſive minutatim, ſemper ſit harum donationum habenda ratio, in computatione quinti facienda.

Cum autem Neoterici & moderniores,hos duos fortiſſimos ac literarum peritiſſimos viros admodum in hoc ſibi adverſari conſideraverint, eorum opiniones contrarias, fœdere diſtinctionis, ad concordiam aliquibus modis redigere conantur. Inprimis namque Matienco *in l.12.tit.6.lib.5.in nova regni collectione gl.3.nu.3.* dicendum exiſtimat,quod aut tales donationes minutæ factæ fuerunt alicui ex filiis, & vltra eas pater alterum ex filiis in tertio vel quinto vel vtroque melioravit, & hoc caſu illas in quinto computandas eſſe arbitratur,ne alias detur occaſio parentibus metam *à l.28.Taur.* præfinitam tranſcendendi, in damnum & perniciem legitimarum aliorum. Secus verò vbi donationes iſtæ minutæ factæ fuiſſent aliquibus extraneis. Et hanc ſententiam firmavit Gutier.*lib.2.practic. quæſtio.q.68.numero 2.* Et certè hæc eſt ſingularis & iuris conſentanea conciliatio.

Angelus autem *tractat.de meliorat.l.12.gl.1.n.final.* dicendum putat,quod ante omnia dolus parentis ſit excludendus, ita vt nec donatio immodica ſit, aut cauſa fraudandi legitimas aliorum filiorum fiat. Cæterum in his, quæ diligens prudenſve paterfamilias pro modo ſubſtantiæ, & qualitate perſonæ donaret, rationem haberi, & in quintum imputari contra omnem rationem & mentem legis eſſe arbitratur. Idque exemplis demonſtrare nititur (veluti) quando famulæ pro matrimonio contrahendo aliquid vltra ſalarium donavit,vel ſi colono remiſit,vel vtique ſi moderatas eleemoſynas fecit: quia in prædictis caſibus opinioni Roderici Suarez adhæret. Et huic opinioni Angeli accedant,quæ notat Ayora *de partition.2.part.quæſtione 35.* vbi dicit, quod quando pater admodum modicè donavit, & perſonis admodum egentibus & benè merentibus, quod ſine eius dedecore dona-

 tionem

tionem evitare non poſſet, ſecundum eius qualitatem: Hoc caſu, etiamſi iſtæ donationes annuæ eſſent, adhuc in quinto computari non deberent, quia hæ & ſimiles donationes, non ſunt propriè liberalitates, ſed magis ex caritate quadam politica fieri ſolent, vt notatur *in l. cum plures. §. fin. ff. de adminiſtrat. tutor.* Et pro hac ſententia allegat Bart. quem omnes communiter ſcribentes ſequuntur *in l. contra iuris civilis regulas, §. ſi filius, ff. de pactis,* dicentem, quod in ſimilibus caſibus, non dicitur mera donatio, eo quod ad donandum cogitur ſecundùm mores civitatis, & ideo vt parcat pudori, donare debet, *ex tex. in l. Quintus. ff. mandati.* In neceſſitatibus namque nemo liberalis exſiſtit, *l. rem legatam ff. de alimentis legatis.* Quod maximè locum haberet, vbi qui tales donationes facit, eſſet nobilis. Huic enim liberalitatem exercere non ſolum conceditur, verum quod ſponte tribuit, quaſi debiti ſolutio reputatur, *vt in cap. 1. de donat.* Secus tamen ſi donationes fuiſſent magnæ, & quas ſine dedecore recuſare poſſet, & ita intelligitur ſententia Telli.

Ego autem totum hoc ex iudicis prudentis arbitrio pendere arbitror: Ipſe namque, conſiderata qualitate, & patrimonio donantis, & donatarij neceſſitate, vel libertate donandi, dolo aut ſimplicitate parentis rectè perpendit, an parva vel magna fuerit donatio? Et ita in propoſito donationum à parentibus factarum tenet Boerius, *deciſ. 42. Bal. conſ. 3. lib. 5.* Menoch. *lib. 2. de arbit. caſu. 144. nu. 19. & 20.*

SVMMARIA.

1 *Computatio legis hæreditatum, ff. ad leg. Falcid. an fieri debeat, vbi ille, qui arrhas promiſit, non habebat, niſi bona maioratus, & agitur de computando, quantum pro arrhis dare potuit, tempore contracti matrimonii?*

2 *Computatio l. hæreditatum, an in omnibus actibus hominum, vbi agitur de computando aliquid ad vitam, locum habeat?*

3 *Computatio l. hæreditatum, habet locum in caſu ibi deciſo duntaxat.*

4 *Computatio l. hæreditatum, in aliis actibus hominum ſit arbitrio iudicis.*

5 *Computatio pro inveſtigando, quantum potuerit nomine arrharum promittere ſponſus, qui ſolum maioratus bona poſſidebat, qualiter ſit facienda?*

6 *Computatio pro deductione Iocalium qualiter fieri debeat, vbi poſſidens maioratus bona tantum, Iocalia ſuæ ſponſæ dedit, vel promiſit?*

7 *Cenſus ſive redditus ad vitam, qualiter debeat computari, in his Hiſpaniarum Regnis?*

8 *Computatio annui redditus ad vitam, de iure communi, qualiter debeat fieri.*

CA-

CAPVT II.

Qualiter ſit facienda computatio bonorum maioratus, vbi illius poſſeſſor arrhas has vxori promittit, & nulla alia bona, quàm fructus maioratus habebat?

DVbitari ſolet aſſiduè inter calculatores, *qualiter ſit facienda computatio, & deductio arrharum, à marito (bona duntaxat maioratus poſſidente) promiſſarum?* Videtur enim dicendum, quod cum dominium bonorum maioratus ſit penes iſtum maioratus poſſeſſorem, & ad eius vitam tantum reſtrictum, æſtimari debeat cum eius qualitate, & reſtrictione, prout quælibet alia bona ſeu redditus, qui ad vitam tantum conceduntur, æſtimari ſolent, ſervandamque in hac computatione regulam *legis hæreditatum. ff. ad legem Falcidiam.* † Illius enim legis ratio, non ſolum quoad legis Falcidiæ æſtimationem, ſed etiam quoad æſtimationem omnium aliarum rerum, quæ ad vitam conceduntur, ſervari debet, vt tenet Bartolus *in d.l. hæreditatum, in prin. gloſſ. in l. omnium, verbo, bonorum: ff. de vſufructu. gloſſ. etiam in l. cum hi. §. modus ff. de tranſaction. verbo, cũ iuvene,* quas ſequitur Paulus *in l. ſi pater puellæ, n. 2. & ibi Iaſon, nu. 8. Cod. de inofficioſo teſtamento.* Rodericus Suarez *in l. quoniam in prioribus, ampliation. 3. num. 9. & 10. verſic. mihi videtur,* vbi dicit, quod cum illius legis vitæ computatio, iuſta viſa fuerit legislatori, in illo caſu, quo ad alios omnes rectè poterit adaptari, cum contrarium non inveniatur diſpoſitum, idq; tenuit Palatius Rub. *in Rubrica de donation. §. 25. n. 2.* Pinellus *in l. 2. 3. par. cap. 4. n. 32. Cod. de reſcinden. vendition.* Padilla *in Auth. res, quæ. nu. 3. Cod. quoniam, de leg. it. Lara de alimentis, in §. ſed ſi filius, n. 108. & 109.* Gutierrez *libro 2. practicarum quæſtionum, cap. 17. num. 5.* † vbi dicit, quod prædicta computatio *l. hæreditatum,* non ſolum in Falcidiæ deductione ſit facienda, verum etiam generaliter in omnibus actibus hominum, & per conſequens in deductione decimæ arrharum, à maioratus poſſeſſore promiſſarum. 1 2

Contrariam † tamen ſententiam, imo quod diſpoſitio *dictæ, legis hæretatum.* & eius computatio, ſolum locum habet in caſu eiuſdem legis, tenuerunt Caſtrenſis & Imola, *ibi eo.* quia in aliis caſibus quilibet præſumitur vivere vſque ad centum annos, vt tenent communiter ſcribentes *in l. final. Cod. de ſacroſanctis Eccleſiis per textum ibi, & in l. an vſusfructus ff. de vſufruct. l. ſuo. & in l. 2. §. ſi dubitetur, ff. quemadmodum teſtam. aperian.* quorum ſententia ex prædictorum iurium authoritate placuit Alexand. *ibi in fi.* & [illegible] *lib. 1. conſ. 34.* 3

4 Inter † has tamen Doctorum varietates, Covarruvias hoc arbitrio iudicis reliquit, *lib. 3. variar. cap. 9. num. 8.* dicitque judicem ex negotij qualitate diſcernere poſſe, an eadem ætatum dinumeratio, extra caſum deductionis Falcidiæ ſervari debeat, & hanc concluſionem ante eum tenuit Caballin. *de vſuris, quæſt. 72.* Medina *de reſtitut. Cod. de cenſu ad vitam*, & eam probavit Molina *de Hiſpanor. primogen. lib 1. cap. 19. num. 39. verſic. ſed quamvis hæc opinio.*

5 Sed † ne deinceps in hoc calculatores errare poſſint, computationē hanc arrharum, (quæ non debet excedere decimam partem bonorum mariti, *vt in l. 50. Taur. quæ hodie eſt lex 2. titu. 2. lib. 5. recopilat.*) huiuſmodi facere debent. Æſtimabunt enim valorem vſusfructus & eius commoda & emolumenta, attendendo quanti æſtimari & vendi tempore promiſſionis arrharum potuiſſet ad vitam ipſius maioratus poſſeſſoris, deinde decima illius valoris, & æſtimationis, erit ex bonis mariti vxori pro arrhis præſtanda, & ita in terminis noſtris tenet Gegor. Lopez *in l. 4. titu. 15. part. 2.* Molina *de Hiſpan. primogen. lib. 1. ca. 19. nu. 40.* Palatius, & Menelius *in locis ſupra proxime citatis.* Gomez, Arias *in l. 48. Taur.* Baeça *de non meliorandis filiabus, c. 8. numero. 24.* Alvarus Valaſcus *conſultatione ſexta, nume. 11. & 12.* Ayora, *de*
6 *partition. 1. parte, cap. 7. num. 26.* † Et hæc eadem computatio facienda erit pro deductione iocalium, cum eadem prorſus militet ratio, vt tenet Molina, *vbi ſupra, nu. 41.* & noviſſimè Molin. *de juſt. tractat. 2. diſput. 431. pag. 1166. colum. 2.*

7 Et † licet Palatius Rub. & cæteri, relati à Molina, *vbi ſupra*, vitam iſtius poſſeſſoris maioratus taxaverint ad rationem octo annorum pro vna vita, tamen hodie ad rationem ſeptem computatio facienda erit, ita vt ſi maioratus quolibet anno mille reddat in fructu, decima pars de ſeptem millibus ſit valor arrharum. Idque probatur ex text. *in l. 8. titulo 15. libro 5. recopilat.* qua, in anno 1583. fuit conſtitutum, vt juſtus valor annui redditus ad vitam æſtimetur, ad rationem ſeptem pro milliario, *ibi. Y que el pretio juſto dela dicha vida, ſe entienda ſeryſea a ſiete mil maravedis el millar.* Et ita in praxi receptum fuiſſe teſtatur Molina *d. n. 40.* Gutierrez *in pract. quæſt. q. 17. nu. [illegible] fin.* Et ita me aliquando vidiſſe judicatum in hac Regali Cancellaria non diſſiteor.

8 Verum † licet noſtro Regno prædicta computatio modo *ſupra* relato ſit facienda, tamen vbi prædicta lex Regia non viget, vel annui redditus ad vitam præfinitionem certam non habent, opinio Didaci de Covarruvias. & aliorum ſervanda foret, quatenus arbitrio judicis hanc computationem vitæ faciendam exiſtimant, hoc tamen arbitrium legumperiti facere debent

debent, attento more Provinciæ, & conſiderata brevitate, vel longitudine vitæ hominum, regionis & negotij qualitate inſpectâ.

SVMMARIA.

1 *Parentes in caſu, quo tenentur relinquere alimenta filiis illegitimis, non debent illis præſtare vltra quintum ſuorum bonorum, aliis legitimis exſiſtentibus.*

2 *Filio illegitimo, an quintum bonorum paternorum omni caſu præſtari poſſit, & debeat?*

3 *Quintum an ſit legitima filiorum?*

4 *Legitima portio filiorum legitimorum eſt, quidquid ſupereſt, deducto quinto bonorum patris.*

5 *Vtendo quis iure ſuo, nemini iniuriam facit,*

6 *Moderator & arbiter, quilibet in re ſua dicitur.*

7 *Luxuria non decet eſſe melioris conditionis, quam caſtitas.*

8 *Filio illegitimo, cui quintum à patre relictum eſt, non eſt præſtandum ratione quinti, plus quam alteri ex filiis legitimis, cui minus relictum ſit.*

9 *Permiſſio à lege inducta, quid operetur reſpectu eius, cui permittitur?*

10 *Coniugi ſuperſtiti, & pauperi, non poteſt præſtari ratione quartæ, plus quam vni ex filiis, cui minus relictum eſt.*

CAPVT III.

Computatio quinti filio illegitimo à patre relicti, qualiter ſit facienda, vbi talis parens plus quam quatuor filios legitimos reliquit?

CAVTVM fuit *in l. 10. Taur.* quod † in caſibus, in quibus pater tenetur 1
præſtare alimenta filiis illegitimis, virtute talis obligationis, non poſſint illis præſtare plus, quam quintam ſuorum bonorum partem, & circa hoc contingere ſolet, quod pater, qui plures quàm quatuor filios legitimos habet, ſpurio filio ſuo quintum relinquat. Quocirca dubitatur, † *An hoc caſu* 2
integrum abſque vlla diminutione, iſte illegitimus quintum hoc habere debeat in rationibus? In qua difficultate dicendum videtur, quod cum pater in diſpoſitione legali poſſit tali ſpurio quintũ pro alimentis relinquere, etſi pater mille filios habeat, ſpurius integrum quintum reportare debeat, pro ſuis alimentis, cum † quintum dicatur legitima, reſpectu illegitimorum filiorum, *vt* 3
in d. l. 10. Taur. quæ hodie eſt l. 8. t. 8. li. 5. recopil. Et † reſpectu legitimorum legi- 4
tima reputentur aliæ quatuor partes bonorum à patre legitimo relictorum. Igitur cum pater dederit filio illegitimo illud, quod pro anima relinquere

 potuit,

potuit, etiam ſi mille filios legitimos haberet, quinimo & cuilibet extraneo legare licuit, nullo modo filij legitimi querelare potuerunt teſtamentum patris, etſi doceant quod plus habet baſtardus vel naturalis, quam legitimus.
5 Qui† enim vtitur iure ſuo nemini iniuriam facit, *l. iniuriarum. §. 1. ff. de in-*
6 *iur. in cap. cum Eccleſia, de election.* quilibet† enim in re ſua eſt moderator & arbiter, *l. in re mandata. C. mandati. l. ſi quis. §. ſicut. ff. de petitio. hæreditatis.* Quod ſiquis dicat, durum eſt quod baſtardus plus habeat, quam legitimus, de bonis patris, reſponderi poſſe videtur cum Conſulto *in l. proſpexit. ff. qui & à quibus.* Dura eſt lex, ſed ita ſcripta eſt? minus enim malum videtur, quod ſequatur prædictum inconveniens, quam vt ſine diſpoſitione & proviſione maneamus, circa alimenta filiorum illegitimorum, vt in alio propoſito reſpondit Caſtrenſis *in l. hæreditatum. ff. ad legem Falcidiam.* Et his, & aliis argumentis hanc ſententiam decoravit Matienco *in l. 7. tit. 8. lib. 5. recopilationis, gloſſ. 4. n. 5.* Tellus *in l. 9. Tauri nu. 30. in fin.* loquendo in quinto alicui extraneo relicto ſtantibus plus quam quatuor filiis legitimis, & eam, intrepidè tenet Gutierrez *lib. 2. pract. quæſt. q. 507. num. 2.*

Contrariam tamen ſententiam tenuit in propoſito Rodericus Suarez *in l. quoniam in prioribus. limitat. 12. n. 1. ex text. in authent. quib. mod. natur. eſſic. ſui & §. & quoniam varie. collat. 7. ibi, Ita vt non amplius habeat vno eorũ, qui abinitio legitimi ſunt, & inter omnes minus habente.* vbi Angelus dicit, quod filio legitimato pater non poteſt relinquere plus, quam vni ex legitimis. Ergo à maioritate rationis, idem dicendum erit in naturali vel ſpurio. Et licet ille textus loquatur in legitimato per oblationem Curiæ, idem erit etiam dicendum in legitimo per reſcriptum Principis, *vt poſt Angelum ibi tenuit Romanus in l. neceſſariis. ff. de acquirend. hæredit. Molineus in tit. de materia feudali. §. 8. gloſſ. 1. nu. 46.* & plures alij, quos pro hac ſententia adduxit Tellus, *vbi ſupra, nu. 28.* Antonius Gomez *in l. 9. Tauri. num. 68.* Pro qua ſententia facit
7 doctrina Molinæ *de Hiſpan. primogen. lib. 2. cap. 15. nume. 51.* vbi dicit, † quod non debet eſſe melioris conditionis luxuria, quam caſtitas, qua fretus ratione in propoſito dixit, quod diſpoſitio *d. l. 9. Taur.* ſit intelligenda, dummodo pater non haberet plus, quam quatuor filios legitimos, & ſic dicen-
8 dum exiſtimat, quod † iſti filio illegitimo non ſit danda (ratione quinti) in partitionibus major portio, quam vni ex cæteris filijs legitimis, cui minus relictum fuit. Pro qua ſententia adducit doctrinam Alberici, *in l. communium. §. final. C. de natura. liber.* vbi ex deciſione illius text. deducit, quod vnica, quam debet habere filius naturalis pro alimentis, *ex text. in authent. licet. C. eodem titul.* debet intelligi, dummodo naturalis non ſit melioris conditionis, quàm aliquis ex legitimis filijs, quia cum *d. l. Taur.* diſponat, permit-

mittendo, vt conſtat ex eius verbis, *ibi. Pero bien permitimos, &c.* illa † permiſ- 9
ſio non debet eſſe in aliorum legitimorum filiorum opprobrium, præjudicium, vel diſpendium, neque terminos bonæ politicæ & rationis moralis excedere debet, vt in termino legis permittentis animadvertit Albertus Brunus *in tract. de augmento & diminution. concluſ. 8. principali, nu. 3.* Et hanc ſententiam alijs exornat Albaradus *de coniecturis, lib. 2. cap. 3. nu. 30.* Ioannes Garcia *de expenſis, cap. 3. num. 9.* Et ita in contingentia facti judicatum fuiſſe, teſtatur Gregorius Lopez *in l. 10. tit. 7. part. 6. gloſſ. verbo, non valdria verſ. & quid ſi pater tendens.* Velaſquez de Avendanno, noſter condiſcipulus amantiſſimus, Advocatus in noſtra Regali Cancellaria meritiſſimus, *in l. 9. Tauri. gloſſ. 4. nu. 5.* Et † in hoc calculatores & diviſores bonorum paſſim errare ſo- 10
lent: facit, quia ratione quartæ coniugi ſuperſtiti debitæ, non debet præſtari plus quam vni ex filijs coniugis præmortui, cui minus relictum eſt, vt *in l. hac edictali. C. de ſecundis nuptijs.* tenet Petrus Surdus. *de alimen. quæſt. 9. num. 1.* vbi dicit, quod ſi ſecus factum ſit, poteſt illud plus repeti cum fructibus vel intereſſe. Et ita teſtatur judicatum fuiſſe in Mantuano Senatu, poſtquam illa ſcripſit.

SVMMARIA.

1 *Computatio alimentorum qualiter ſit facienda, vbi impuberi relinquuntur quovſque ad pubertatem pervenerit?*

2 *Maſculi completo decimo quarto anno, fœminæ verò duodecimo adimpleto, ad pubertatem perveniſſe dicuntur.*

3 *Alimenta impuberibus vſq; ad pubertatem relicta, maſculo vſq; ad decimum octavum, fœminæ verò vſq; ad quatuor decimum præſtantur.*

4 *Plena pubertas non dicitur, donec maſculus decimum octavum adimplet annum, fœmina vero quatuor decimum.*

CAPVT IV.

Computatio alimentorum qualiter ſit facienda, vbi alimenta relicta ſunt impuberibus, vſque ad pubertatem?

SEMEL controverſum vidi inter magnos Iuriſperitos, qualiter † eſſet fa- 1
cienda computatio alimentorum, vbi alicui impuberi alimenta fuerunt relicta, donec ad pubertatem perveniret? Et hoc nonnulli quaſi indubitatum cenſuerunt, ex vulgata regula textus, *in §. primo, Inſtit. quibus modis tutela finitur.* vbi † maſculi completo decimo quarto anno, fœminę verò 2
duo-

duodecimo adimpleto, ad pubertatem perveniſſe dicuntur, quo fit, vt ſtatim tutela finiatur, & curatores nominare, & eligere poſſint, *in l. ſi arrogator. §. non tantum. ff. de adopt.*

Sed prædictis iuribus non obſtantibus, contrarium in propoſita facti ſpecie dicendum erit, ſcilicet, quod † alimenta debeant æſtimari vſq; ad de-
3 cimum octavum annum, reſpectu maſculi, reſpectu verò fœminæ alimentandæ computentur vſque ad decimum quartum ſuæ ætatis annum. Idque pietatis intuitu factum & conſtitutum fuiſſe docet eleganter Modeſtinus *in l. Mela. verſ. certe. ff. de aliment. & cibar. legat. ibi, Certè ſi vſque ad pubertatem alimenta relinquantur, etſi quis exemplum alimentorum, quæ dudum pueris & puellis dabantur, velit ſequi, ſciat, Adrianum conſtituiſſe, vt pueri vſque ad decimum octavum, & puellæ vſque ad quatuordecimum annum alantur, & hanc formam ab Adriano datam, obſervatam fuiſſe, Imperator noſter reſcripſit.* Idque tenuit ex hoc textu Cremenſis *ſingulari 78.* vbi dicit, quod hoc favore ſpecialiſſimo alimentorum ſit conſtitutum. Hocque notat Suarez *in l. quoniam in prioribus, ampliat. 3. in fin. C. de inofficioſo teſtamento. Nemauſenſis in tractatu clauſularum, pag. 948. Angelus à Gambelionibus in tractatu de teſtament. gloſſ. 45. num. 9. Polybius in tractat. de ſubſtitut. in rubr. de compendioſa, num. 34. Corraſius in l. precibus, num. 18. c. de impuberbus.* Et huius deciſionis rationem ſubiecit ipſe Modeſtin: *ibi, Sed etſi generaliter pubertas non ſic definiatur, tamen pietatis intuitu, in ſola ſpecie alimentorum hoc tempus ætatis eſſe obſervandum.* Et quidem hic favor iſtis minoribus hoc caſu iuſtiſſima ratione fuit conceſſus, quia ante eam ætatem, vt in plurimum videmus, non ſufficere pueris ſuam ipſorum artem vel induſtriam adhoc, vt ſe alere poſſint, & ſic meritò in id tempus favor alimentorum porrigitur, vt tenuit Corraſius *in d. l. precibus, d. num. 18.* Quinimo & ex rigore verbi, *pubertatis*, vſque ad prædictos annos, differri debere alimentorum præſtationem exiſtimo, cum † vſque ad decimum octavum annum plena pubertas
4 dici non poſſit, *vt in l. ſi arrogator. §. non tantùm ff. de adopt.* quæ plena pubertas in hac alimentorum ſpecie deſideratur, vt tenuit Accurſ. *in d. §. non tantum, gl. verbo plena.* quam ſequitur Oroſcius *ibi. num. 2.* Propterea que hæc dicitur plena pubertas, quia illi, qui tardius pubeſcunt, tanto tempore ad pubertatis habitudinem deviant, vt voluit Coſta, *lib. 2. ſelectar. interpret. cap. 12.* Lara *de aliment. in §. ſed vtrum. num. 8.* Prædictam tamen principalem concluſionem veram reputat Petr. Surd. poſthæc ſcripta viſus *in tracta. de aliment. privileg. 58. num. 8. cum ſequentib.* quando alimenta fuerunt relicta pauperi, ſecus verò, vbi diviti pupillo eſſent relicta, licet eius rationes parum mihi ſuadeant.

SVM-

SVMMARIA.

1 *Computatio fructuum dotis ad collationem per ſororem adductæ, qualiter ſit facienda, & à quo tempore ratio fructuum haberi debeat in collatione?*

2 *Soror, an à die mortis patris fructus dotis conferre debeat?*

3 *Soror, an nulla etiam mora præcedente, dotem cum fructibus ad collationem adducere debeat?*

4 *Soror, an antea fructus vel dotis redditus ad collationem adducit, quam ſi prius in mora (per fratrum interpellationem) fuerit conſtituta?*

5 *Fructus ex donatione propter nuptias quæſiti poſt mortem patris, ante moram non debent ad collationem adduci.*

6 *Donatione revocata, fructus non cenſetur revocati, niſi vbi donatarius iam in mora fuerit conſtitutus, non reddendo vel tradendo rem donatam.*

7 *In collatione ad commiſſionem moræ, requiritur interpellatio, & opus eſt, vt in interpellatione dies incipiendæ collationis aſſignetur, alias non dicitur quis in mora.*

8 *Mora vera, vbi per ſororem fuit commiſſa, non afferendo dotem ad collationem debito tempore, qualiter ſit facienda computatio redditùum dotis?*

CAPVT V.

Computatio fructuum dotis ad collationem adductæ per ſororem, qualiter ſit facienda?

FREQVENS & aſſidua eſt dubitatio inter calculatores & bonorum diviſores, † *Qualiter ſit facienda computatio fructuum dotis, ad collationem per* 1
ſororem adductæ, & à quo tempore horum fructuum ratio haberi debeat, à quove tempore fructus rei dotalis, cum ipſa dotali re debeant conferri? In qua difficultate inprimis dicendum videtur, quod † talis ſoror à die mortis patris dotem cum fructibus conferre debeat. Et ratio ea eſt potiſſima, quia ſi fructus 2
bonorum paternorum à die mortis patris capere debet, ex acervo bonorum quæ dividuntur, eodem modo & fructus ſuæ portionis ad collationem adductæ, ab illa die alijs fratribus comunicari debent, vel ſaltem tanto minus, quantum dotis fructus ex illa die valuerint, accipiet, hocque ex æquitate *l. curavit. C. de actionibus empti.* locum ſibi vendicat, (quam optimè explicat Barboſa *in l. de diviſione. nu. 14. ff. ſoluto matrimon.*) & in terminis hanc ſententiam tenuerunt Bartol. & Alberic, *in l. filius emancipatus. §. filia. per text. ibi. ff. de collatio. dotis.* vbi hanc ſententiam veriſſimam reputant in caſu, quo talis filia moram collationi feciſſet, idq; tenet Ioan. Copius *in tract. de fructibus tit. 3. num. 4.*

Caballinus † tamen *in tract. de vſuris, quæſt. 88.* non ſolum, vbi ſoror fuiſſet in mo- 3

in mora,ſed etiamnulla mora præcedente,dotem cum fructibus, à die mortis patris, ad collationem afferre debere arbitratur. Dicit, inquam, quod iſta ſoror non ſolum, vbi fuit à fratribus ad diviſionem provocata, & conferre dotem diſtulit, fructus conferre debet, verum etiam vbi fratres illam non provocaſſent, ſaltem bona cum intereſſe conferre ſit obnoxia, maximè, quando bona multo tempore pro indiviſo extitiſſent, ne aliàs inæqualitas inter fratres reſultaret, eo quod collatio ratione æqualitatis ſervandæ fuerit introducta, vt *in l.illud §.ad hæc.C.de collat.& in l.4.t.15.part.6.ibi. Yeſto esporque ſe guarde ygvaldad entre ellos.* Et pro hac ſententia judicatum fuiſſe, teſtatur additionator Monte Roſi, ſive quiſquis ille (doctiſſimus, & praxis nimis peritus) fuerit, *in li.* quem *de notis tabellionum* ſcripſit. *fol.182.verſ. Yporque la dicha parricion.* Additio etiam ad Palac.Rub: *in repetit.rubr.de donat. inter vir.& vxor.§.49.litera F.* vbi alios etiam pro hac ſententia adducit, licet, ab ea relati ſolum loquantur reſpectu fructuum ante mortem patris, ex dotalibus bonis perceptorum, qui quidem minimè ſint conferendi, cum illi fructus dicantur profectitij, & ex proprio labore & induſtria quæſiti, eosq́; habeat filia præcipuos tanquam fructus dotis deſervientes oneribus matrimonij, vt tenent Doctores *ſuperius* citati, & pro hac ſententia facit tex. *in l.quod ſi minor.§.Scævola.ff.de minorib.*

4 Sed † adverſus dictam Caballini ſententiam vrget textus *in d. §.filia*, vbi non antea ſoror fructus vel dotis redditus ad collationem adducit, quam ſi prius in mora (per fratrum interpellationem) fuerit conſtituta, vt manifeſtè ex eo textu colligitur, *ibi. Moram collationi fecit, viri boni arbitratu cogetur, vſuras quoq́, dotis conferre.* non enim contrahitur mora collationis ante interpellationem, vt *in l.ſi quis.§.ſtipulatio.ff. de collation. ibi. Stipulatio autē collationis tunc committitur, cum interpellatus cum aliquo ſpatio, quo conferri potuit, non facit* & in terminis ita tenet Vitalis Nemauſenſis *in tract.de collatione.nu.25.volum.2.* & ſic, quantumcunque iſta ſoror diſtulerit collationem, & ad eam non provocaverit alios fratres, fructus dotis ſuos faciet. Pro qua

5 ſententia facit, quia † dos & donatio propter nuptias, dicuntur ob cauſſam donatæ, *l.final. C.de dotis promiſſione.* Vnde cum fructus ex tali donatione propter nuptias percepti ante moram, non debeant ad collationem adduci, vt *in l.in ædibus.§.fructus.ff.de donation. ibi. Ex rebus donatis fructus percepti, in ratione donationis non computantur.* nec per conſequens fructus ex dotalibus bonis acquiſiti.

Et prædictis accedit ſententia Galiaulæ, *in l.centur.concluſ.13.ff.de vulgari.*

6 vbi dicit, quod † ſi donatio revocatur, fructus donationis non revocantur niſi à tempore moræ, cum antea donatarius habeat bonam fidem. Et hanc ſenten-

ſententiam ferè in noſtris terminis ſequitur Baeça *in tract. de meliorandis filiabus, ca.33.n.5.* Rurſus prædicta Caballini ſententia confunditur ex eo, quia nullo iure filia dotata neceſſitatur ad petendum collationem. Ergo nunquam cenſetur eſſe in mora collationis, niſi interpellata, debuerit ad collationē dotem adducere, vt patet *ex d.§.filia.ibi. Dotem conferre debuit.* Quod quidem verbum, *debet*, importat neceſſitatem præciſam, eo quod per interpellationem iam conſtituitur in mala fide & dolo, cui non eſt indulgendum vt *in l.in fundo.ff.de rei vendicat.* Quinimò † & in propoſita facti ſpecie dixit Bartol. *in l.ita ſtipulatus.num.55.ff.de verbo.* quod in collatione ad commiſſionem moræ neceſſario requiritur interpellatio, & opus eſt, vt dies collationi deſignetur, nec ante diem deſignatum mora committitur, idque manifeſtè probatur *ex d.l.ſi quis.§.ſtipulatio.ibi. Cum aliquo ſpatio, quo conferre potuerit, non facit vbi gloſſ. verbo, ſpatio.* dicit, quod hoc ſpatium non debet eſſe *minimum* vel *maximum.* Erit ergo arbitrio iudicis conſtituendum, cum viri arbitratu, collationem faciendam fore edicto prætoris, inſertum ſit, *in d.§.ſtipulatio.* & ita tenet Nemauſenſis *in loco ſupra citato.* Concludo ergo in ſpecie propoſita, tunc demum dotis collationem eſſe faciendam cum fructibus, quando ſoror per interpellationem fuit in vera mora conſtituta, vel dolo fecit, quo minus interpellaretur, quia ratione doli & fraudis, etiam non interpellata, dotem cum fratribus vel debito intereſſe, ad collationem adducat, vt *in d. §. ſtipulatio. ibi. ſive quis non conferat ex hac ſtipulatione, ſive dolo fecerit, quo minus conferat, quanta ea res erit, in tantam pecuniam condemnabitur.* Et hæc eſt vera & indubitabilis concluſio.

Nec obſtat huic ſententiæ, quod de æquitate *legis curavit. ſuperius* ex Bartolo & Caballino adnotavimus, pro fundamento contrariæ ſententiæ, quia reſpondetur, quod † licet æquitas ſuadet, vt qui vult habere fructus bonorum patris, conferat etiam bona ſua cum fructibus, tamen iſta æquitas eſſet ſervanda, vbi non haberemus deciſionem expreſſam, ex qua contrarium tenendum fore, non innoteſceret, prout habetur *in d.§.ſtipulatio. iuncto d.§.filiæ.* Ex quibus manifeſtiſſimè deducitur, quod ad hoc, vt ſoror dotem cum fructibus vel intereſſe conferre debeat, conſtitui debet in vera mora, vel in vero dolo, quod ex iudicis arbitrio æſtimabitur.

Sed pro complemento huius quæſtionis modo videre libet in caſu veræ moræ, qualiter intereſſe pecuniæ dotalis (debito tempore ad collationem non adductæ) debeat computari? Et in hac difficultate Caballinus *loco ſupra citato,* ita diſtinguit, an ſcilicet ſoror fuerit in vera mora, (quæ incurritur ſtatim, quoad diviſionem provocata intra tempus à iudice ſibi præfinitum, non adduxerit dotem ad collationem,) *vt ſupra* reſolvimus; & hoc

caſu iudicem poſſe vſque ad ſemiſſes vſuras, hoc eſt, ad rationem maioris intereſſe arbitrari, quod eſt hodie ad rationem quatuordecim, ſecus tamen, ſi non fuit legitimè provocata, & in vera mora conſtituta, quia tali caſu, etiamſi ipſa ſoror ſciret, & ignorare non poſſet, qualiter bona paterna erant pro indiviſo, & ad diviſionem etiam per multum temporis ſpatium non provocavit, ſufficit, ſi computatio talis intereſſe fiat ad rationem trientis vſuræ, hoc eſt, ad rationem minoris vſuræ vel intereſſe, quod hodie in noſtris Hiſpaniarum Regnis eſſe ſolet, computari ad rationem decem & ſeptem, ſive decem & octo, prout iudici arbitrari libet, hoc eſt, ſi attendatur opinio Caballini, quam *ſuperius* improbavimus: Si verò noſtra ſententia ſequatur, nihil ratione intereſſe illi imputari debet. Ego tamen totum hoc ex iudicis arbitrio pendere arbitror: Ipſe namque (ſi dos conſiſtebat in poſſeſſionibus, & aliis rebus immobilibus) æſtimabat valorem dotis, conſiderato tempore mortis paternæ, & exinde attentis dotis redditibus annuis, patriæ, loci, & temporis conſuetudine, & ſtatu rerum arbitrabitur, quantum æquum ſit filiæ moroſæ pro tali intereſſe imputare, ſi talis ſoror in vera mora fuit conſtituta, aliàs nihil ei imputabitur.

SVMMARIA.

1 *Differentia inter enormiter & enormiſſimè læſum quæ ſit?*

2 *Enormiter, an enormiſſimè quem læſum fuiſſe, in venditione vel alio contractu, ex quibus dignoſcatur?*

3 *Antiqui & moderni, legeſque partitarum, in maxima ſunt differentia circa computationem enormis læſionis.*

4 *Azonis & Accurſij ſententia, circa computationem enormis læſionis, magis praxi eſt recepta.*

5 *Antinomia legum partitarum circa computationem enormis læſionis exculpatur.*

6 *Pinelli opinio circa computationem enormiſſimæ læſionis.*

7 *Gregorij Lopez opinio circa computationem enormiſſimæ læſionis.*

8 *Opinio Didaci de Covarruvia, & praxis Granatenſis prætorij, circa computationem enormiſſimæ læſionis refertur.*

9 *Graſi opinio circa enormiſſimæ læſionis computationem.*

10 *Computatio enormiſſimæ læſionis arbitrio iudicis relinquitur.*

11 *Iudex, ex quibus poſſit ſumere arbitrium, ad faciendum computationem enormiſſimæ læſionis?*

12 *Senatus Pincianus, circa enormiſſimam læſionem, & eius computationem, quam ſententiam fuerit adhuc ſecutus?*

CAPVT

CAPVT VI.

Computatio qualiter ſit facienda, ad videndum, vtrum quis enormiter an enormiſſimè fuerit læſus?

MAxima eſt † differentia inter enormiter & enormiſſimè læſum: hic enim intra quatuor annos tantum poteſt contractum reſcindere, vel ad ſupplendum pretium agere, *vt in l. 2. C. de reſcind. vendit. & in l. fin. tit. 19. part 6.* ille verò, qui enormiſſimè læſus fuit, intra triginta annos contractum nullum dicere poterit, *vt in d. l. fin.* Quo † præmiſſo videre libet, qualiter fieri debeat computatio, vt ſciri poſſit, quando enormiter, quando verò enormiſſimè læſus quis dicatur? Et inprimis ſciendum erit, quod tunc quis enormiter læſus eſt, quando vltra dimidiam iuſti pretij, vel accepti pro re vendita, vel pro re empta præſtitit. † Et in hac computatione Dd. tam antiqui, quàm moderni in maxima ſunt controverſia, quinimò & partitarum legibus, inter ſe in hoc diſſentientibus, moderni noſtri, varios accomodant intellectus, varii enim varia ſenſerunt. Pluribus namque iuris profeſſoribus placuit, vt in emptore, conſideretur, an plus duplo iuſti valoris pro pretio rei emptæ præſtiterit, veluti ſi rem, quæ iuxta communem æſtimationem valet viginti, pro quadraginta vno emerit. Quam ſententiam tenuerunt Cynus & Rofredus *in d. l. 2. Abb. in cap. cum dilecti, n. 2 de emp. & vendit.* Molinus, Forcatulus, Connanus, Duarenus, & alii à Pinello relati, *in d. l. 2. 1. par. c. 2. n. 6. cum plurib. ſeqq.* Et eius computationis ratio eſt, ſecundùm præfatos Dd. quia ſcopus veræ computationis eſt, an emptor vel venditor, dimidiam ſaltem eius, quod dedit, acceperit, vel dederit dimidium eius, quod accepit. Nam in venditore fit computatio, ex iuſto pretio rei, quam tradidit: in emptore vero ex quantitate, quam pro rei pretio tradidit, & ita in emptore oportet pretium conventum plus duplo ſupervalere rei emptæ. Quæ ſententia partito iure fuit comprobata *ex tex. in l. 16. tit. 11. par. 4. ibi: Yeſto ſeria como ſi alguno, vendieſſe la coſa que valia veynte marauedis, por quarenta y vno, o la que valia quarenta por diez y nueue.*

Contrariam tamen ſententiam tenuit Azo *in ſumma tit. de empt. & vendit.* & Accurſius *in d. l. 2. gl. verbo iudicis, gl. etiam in c. 1. cum cauſa, extra, de empt. & vendit.* vbi exiſtimant, in emptore & venditore ita faciendam eſſe computationem. † In emptore, vt ſi pro re valente decem pluſquam quindecim emptor dederit, in venditore verò, ſi rem valentem decem pro minus quinque vendiderit. Quæ ſententia iure etiam partito comprobatur *in l. 56. tit. 5. p. 5.* per quem tex. dicit Greg. ibi reprobatam fuiſſe ſententiam Cyni & aliorum, de quibus ſupra mentionem fecimus. Idq; tenet Ant. Gomez

2.tom.var.c.2.num.22. idem Gregor. in l.16.tit.11.part.4. gloſſa verbo, eſto ſeria. Covarr.lib.2.variar.capit.3. num. 8. vbi hanc dicit communem ſententiam, eamque receptiorem dicit Padilla *in d. l. 2. num.40*. quorum ſententia Regio iure fuit canonizata, *in leg. 1. titulo 11. libro 5. recopilat.* vbi Matiencus *gloſſa 3. numero 2. Gutierrez in practicis quæſtionib. quæſt. 133.* eam receptiſſimam dicunt, eamque tam iure communi quàm regio veriorem dixit Covar. *vbi ſupra.* & illam in iudicando & conſulendo abſque controverſia tenendam reputat.

5 Et tenendo † iſtam ſententiam, quæ proculdubio veriſſima eſt, non obſtat antinomia, quam ex tex. *in d.l.16.par.* celebrant vtrobiq; moderni, quia licet ei vix congruum reſponſum præſtari poſſe videatur, neq; ei convenire videantur reſponſiones à Gomezio adductæ *in loco ſupra citato*, poterit tamen fortaſſè dici, quod in Curia legum conditorum, modò hæc modò illa opinio fuit ſequuta. Et ita in propoſito reſpondet Padilla, *in d.l.2.d.n.40.* Hocque per oblivionem contingere potuit, maximè in hoc partitarum libro, qui vel totius Iuris civilis arcana continet, cuiuſque comprehenſivum & collectivum eſt. Nec hoc mirum, cum omnium habere memoriam potius divinitatis, quàm humanitatis ſit, & quidem in hoc legum partitarum diſcrimine, *prædicta l. 1. recopil.* finem Iuriſconſultorum Hiſpanorum curis impoſuit, licet adhuc apud exteros in viridi ſit controverſia, & maxima quidem ratione ſequuta fuit deciſione *d. l. 56. partitæ*, cum illa ſub ſuo proprio, & ſolito titulo fuerit ſituata & collocata. Credendum eſt enim, quod ibi accuratiùs & maturiori perpenſo conſilio, quàm *in d. l. 16.* fuerit res hæc animadverſa. Idque Gutierrez *vbi ſupra* arbitratur, & hæc quoad enormem læſionem ſufficiant. Modo verò de computatione, in enormiſſima læſione facienda accedat tractatus, quæ quidem non minus apud veteres iuris interpretes, quàm apud neotericos fuit & eſt controverſa. Adhuc enim ſub iudice lis eſt, & hæc vetus querela viget. Quo fit, vt in forenſibus huius regni tribunalibus, modò hæc, modò illa computatio ſequatur, in magnum litigantium detrimentum. Et quidem cum res hæc admodum
6 † ſerioſa, contingibilis & practicabilis ſit, lege lata diffinienda foret. Pinellus namque *in d. l. 2.3.parte, numero 8. C. de reſcindenda vendit.* eam enormiſſimam læſionem iudicavit, quæ dimidium rei valorem excedit, idque ſentit Gama *deciſ.232. in principio, Ferrara in ſua praxi tit. de libello quo agitur ad pœnam compromiſſi. n.4.* Greg. tamen *in d.l. 56. gl. verbo mayor de catorze annos*, tunc enormiſſima læſione, quem fuiſſe deceptum arbitratur,
7 † quando rem valentem quindecim, pro quatuor vel quinque venderet.
8 Covarr. autem *li.2.varia. c.4.n.5.* ſolum dixit, † quod in Granatenſi prætorio ideo

ideo quandam venditionem enormiſſima læſione affectam eſſe fuit iudicatum, quia res, quæ iuſto pretio bis mille & tercentum aureos valebat, mille tantùm fuit vendita. † Graſus tamen *conſil. 88. vol. 1.* quem refert Parladorius *lib. 2. rerum quotid. cap. 4. num. 51.* pro indubitato tenuit, quod ſi læſio excedat triplum vel quadruplum pretii, vel valoris rei, enormiſſima læſio ſit iudicanda. 9

Ego † verò, cum Doctores noſtros, & exteros, admodum inter ſe diſſentientes viderim, huius quæſtionis deciſionem ex prudentis iudicis arbitrio pendere arbitror, cum certa regula adhuc conſtituta non inveniatur. Et ita dicendum exiſtimavit Abbas *in cap. Quintavallis, verſic. ego tantorum, de iureiur.* quem refert & ſequitur Caſſiodor. *deciſ. 2. num. 5. Covarr. libr. 1. variar. cap. 3. num. 11. Molina de Hiſpan. primogen. cap. 13. num. 18. lib. 2. Parlador. in d. num. 51.* 10

Qualiter † autem, & ex quibus iudex ſumere debeat arbitrium, optimè animadvertit Abbas *d. numero 33.* dicens, quod licet non poſſit dari certa regula, in hoc, an & quando evidens iniquitas, & enormiſſima læſio in contractu intervenerit, tamen iudex ex variis circumſtantiis arbitrabitur. Et ponendo exempla dicit, quod facilius induci debet arbitrator, ad dandum de iure vnius alteri, quando non poteſt aliter ſequi bona pax, quia ſi hæc ratio pacis conſequendæ ceſſaret, item aliter quando ius eſt dubium, obſcurum & involutum, quam quando eſt evidens vel clarum, item aliter quando deceptus eſt dives, quàm quando deceptus eſt pauper, *argument. text. in l. 1. ff. de reb. dubijs.* 11

Noſter † tamen Pincianus Senatus in contractibus correſpectivis venditionis & ſimilium regulariter illam enormiſſimam læſionem arbitratur, quando emptor pro re valente decem, triginta præſtitit venditori, vel econtra quando venditor vendidit rem valentem triginta, pro minus decem, & in hoc ſequitur opinionem Gregorij ſuperius relatam, *in d. l. 56. verbo mayor de catorze annos.* & illa in iudicando & conſulendo ſequenda erit: cum ſufficiat auctoritas noſtri Senatus, quæ licet non habeatur pro lege, tamen iſta communis obſervantia habetur pro ſtylo curiæ, qui omnino vt lex eſt ſervandus, ex pluribus, quæ in propoſito adducit Anton. Theſaur. *deciſ. 1. num. 9.* quem videas. 12

Aut loquimur in enormiſſima reſpectu contractus gratuiti, veluti donationis, & hoc caſu tunc demum quem enormiſſimè læſum fuiſſe conſideramus, ſi probatum ſit, quod reſpectu reſidui patrimonij, quod ſibi remanſit tempore donationis, vel fideiuſſoriæ obligationis, ipſi donatori vel fideiuſſori non remanſit, ex quo vivere potuiſſet inſpectâ qualitate ſuæ perſonæ,

vt in

vt in donatore animadvertit Socinus *conſi. 266. vol. ſecundo relatus & ſequutus à Greg.Lup.in l fi. verbo, que fueſſe en agenada, tit. fi. par.6.* Et idem ſentit Afflict. *deciſ.312. num. 2. Ant. Theſau. deciſ. 223. nu. 11.* licet Ioan. de Imola ſequutus à Neapolitano Senatu ex Afflicto, *deciſ.312.num.2.* dicat, quod non ſufficit, quod tempore contractus donatus non habeat bona, ex quibus ſibi conſuli poſſit. Imo ſufficit, quod non habeat tempore, quo convenitur pro obligatione à ſe facta.

SVMMARIA.

1 *Communitas paſcuorum, ex immemoriali, vel antiquo tempore contracta, an aliquibus ex cauſis, ſeparari, & diſſolvi poſſit?*

2 *Si de parte, quam quilibet populus poſuit in communione paſcuorum, tempore quo communio diſſolvitur, non conſtiterit, an diviſio fieri debeat, habito reſpectu ad capita animalium, quæ exiſtunt à tempore diſſolutæ ſocietatis in quolibet ex populis communitatem dividentibus?*

3 *Vſus paſcui ſi duobus legatus ſit, qui ſufficiat pro decem equis, & vnus habeat tres equos, alter vero ſeptem, qualiter fiet computatio & diviſio paſcui?*

4 *Paſcui vſus ſi legetur duobus, & vnus habeat decem equos, alter verò centum qualiter fiat diſtributio illius paſcui?*

5 *Communio ſi non appareat quibus ex partibus fuerit contracta, pro æquis portionibus facta cenſetur.*

6 *Computatio diviſionis paſcuorum, eſt judici arbitraria, vbi non conſtat quã partem quilibet habeat.*

7 *Pauper non poteſt tot ligna ſcindere ex montibus vniverſitatis, quot poteſt dives.*

8 *Iuſtitia diſtributiva, tanto plus alicui de bonis communibus tribuit, quanto quis habet majorem principalitatem & dignitatem in communitate.*

CAPVT VII.

Computatio terminorum, qualiter ſit facienda, vbi plures populi, qui non ſunt æquales in vicinia, communitatem dividunt, & ignoratur, quantam quilibet partem in communitate habeat?

SÆPENVMERO contingere ſolet, quod plures populi communitatem paſcuorum (de antiquo) habentes, compaſcua illa dividere, & diſtincta habere conentur. † Et cum ignoretur, quis, plus, quisve minus termini in dicta
1 communitate ab initio contulerit: dubitari ſolet, *qualiter hæc compaſcuorũ computatio & diſtributio fieri debeat, an pro modo poſſeſſionum, & vicinarum*

& peco-

& pecorum, an vero pro æquis portionibus, ſit facienda? Et antequam ad quæſtionem hanc perveniamus, videre opus erit, *an communitas paſcuorum ex immemoriali, vel antiquo tempore contracta, aliquibus ex cauſis, ſeparari & diſſolvi poſſit?* In qua difficultate, reſolutivè dicendum erit, quod communitas dividi poſſit, etiamſi à tempore immemoriali exiſtere probatum fuerit. Idque latè reſoluunt Afflictus *deciſione 290. Pariſius conſil. 134. Plotus in tract. de in litem iuran. in parua impreſſione §. 49. n. 37. Caſtel. in l. 5. tit. 3. de los proprios y rentas del conceio part. 9. n. 2. Covarru. lib. 1. varia. cap. 17. nu. 11. Avendanno de exſequendis mandatis 1 part. cap. 4. Vincentius de Franchis deciſ. 301. n. 6. Anton. Theſaurus deciſi. 71. Gutierrez de iuramento confirmatorio 1. part. cap. 49.* Quo fundamento ſic præſuppoſito in principali quæſtione noſtra variæ ſunt Dd. ſententiæ.

In primis † namque dicendum videtur, quod ſi de parte, quam quilibet populus in communione poſuit, non conſtiterit, computatio terminorum & diſtributio fieri debeat, habito reſpectu ad capita animalium, ſive ad vicinos cuiuslibet ex populis compaſcuis, *arg. text. in l. quærebatur. ff. ad l. Falcidiam, ibi, eius quod exigi poteſt, pro rata ſit diſtributio.* Pluris enim egent decem pecora & perſonæ, quam quinque; & in diviſione communium paſcuorum plus habet, qui plura bona & prædia poſſidet. *vt in l. teſtatrix. §. fi. ff. ſi ſervit. vendicetur,* & loquendo in aquarum diviſione, ita dicendum reputat Menoch. *lib. 2. de arbitr. caſu 128. num. 2. Calcaneus conſil. 34. colum. 3. ex text. in l. pecoris cum l. ſequenti. ff. de ſervit. ruſtic. Franc. Marcus deciſ. 223. Odofred. in l. vſus pars. ff. de vſu & habitatione,* vbi † tenuit, quod ſi duobus legatus ſit 3
vſus paſcui, qui ſufficiat pro decem equis, & vnus habet tres equos, alter verò ſeptem, vnus habere debeat tres, alter vero ſeptem reliquas partes.

Contrariam † tamen ſententiam, imo quod cuilibet vico æqualis pars 4
termini ſit in computatione applicanda, non habito reſpectu ad ovium vel vicinorum maiorem vel minorem quantitatem, colligit Albericus *in l. vſus pars per text. ibi. ff. de vſu & habitat.* vbi dicit, quod quando paſcuum legatur duobus, & alter habet decem equos, alter vero centum, æqualiter cuilibet ſunt paſcua præſtanda, non habito reſpectu ad maiorem vel minorem numerum equorum. Et ratio ea eſt potiſſima ſecundum eum, quia ita adſorbent totum paſcuum decem, ſicut centum pecora. Et in terminis hanc eandem ſententiam tenet Greg. Lupus *in l. 26. tit. 31. part. 3. verbo plobaſen deſpues.* Vbi dicit, quod ſi conſtat quantam quiſque partem in communione contulerit, eadem pars illis ſit præſtanda, ſi verò conſtare non poſſit, omnes admittantur pro virili.

Rurſus † pro hac ſententia facit verè in individuo, quia vbi aliter non ap- 5

 paret

parct communio, ſemper pro æqualibus portionibus facta præſumitur *vt in l. etiam partis ff. de vſufructu.* idque reſpectu coniugalis acquæſtus conſtitutum fuit *in l. 103. ſtyli*, vbi quando non apparet, quale fuerit vtriuſque coniugis capitale, pro æquis portionibus dividuntur bona tempore mortis relicta, idque lege regia confirmatur ex tex. *in l. 1. tit. 9. lib. 6. in nova legum regni collectio.* Et hanc ſententiam tenuit Ant. Theſ. *in terminis noſtris deciſ. 72. nu. 3.*

6 Bertrandus † tamen *conſ. 37. lib. 1. & conſ. 75. n. 15. lib. 2. & conſ. 1. col. li. 3.* hanc computationem totam ex iudicis prudentis & circumſpecti arbitrio pendere arbitratur. Idque tenuit Affl. *in conſtitut. Neapolitan. Rubri. 83. nu. 8.* quos refert Menoch. *lib. 2. de arbit. caſu 245. n. 14. & 15.* vbi dicit quod in hoc arbitrio iudex conſiderabit paſcuorum qualitatem, incolarum quantitatem, conditionem, & æquitatem. Nam extant agricolæ pauperes, quibus liberis concedere paſcua, quam opulentis, tutum ac bonum eſt.

Inter has tamen Doctorum varietates, illa maioribus & fortioribus nititur fundamentis, qua pro rata poſſeſſionum & pecudum dividenda fore compaſcua prædixi, eaque manifeſtè probari videtur *in l. Imperatores, ff. de ſervit. ruſticorum prædiorum*, vbi Anton. & Verius Auguſto Cæſari in hæc verba reſcripſerunt: *Aquam de flumine publico pro modo poſſeſſionum ad irrigandos agros dividi oportere, niſi proprio quis iure plus ſibi datum oſtenderit.* Et hanc ſententiam tenet Petrus Surd. *conſ. 65. nu. 25.*

Quæ ſententia eo maximè caſu locum haberet, quando aliquis ex conſociis populis, inter quos communio diſſoluitur, aliqua ſpeciali dignitate ſive prærogativa fulgeret *argumento text. in l. plenum §. equitij, & rurſus in l. lubentius ff. de vſu & habitatione, ibi, aliquando enim largius cum vſurario agendum eſt, pro dignitate eius, cui relictus eſt vſus.*

7 Et † pro hac ſententia facit doctrina Rebuff. *in l. 1. Cod. de apochis publicis lib. 11.* vbi dicit, pauperem nequaquam poſſe tot ligna ſcindere ex nemoribus vniverſitatis, ſicut divitem, quod etiam palam ibi tenuit Platea Burgos de Paz *in conſilio 42. numero 12.* Et ratio eſt, quia in iuſtitia diſtributiva, tanto plus alicui de bonis communibus datur, quanto quis habet maiorem principalitatem, & dignitatem in communitate, *vt tenuit S. Thomas, Secunda ſecundæ, quæſtione 61. articulo ſecundo.* Et pro hac ſententia facit optimè quod notat Hieronymus de Monte brixiano *in tract. de finibus regundis, cap. 72. num. 20. & 21.* Gregorius Lupus *in l. 9. titulo 28. partit. 3. gloſſa verbo como a los ricos*; dicens, quod vniverſitatis paſcua, inter vniverſitatis homines, & eorum dominos dividi debent, pro modo facultatum, & poſſeſſionum, & quod ſinguli homines debent pro rata ſuarum facultatum mittere eorum

8 animalia in paſcuis, † ita quod neque ipſi domini, nec incolæ totum abſorbeant

beant territorium, ſed ſecundum patrimonij qualitatem poſſideant, quia ille, qui habet minores poſſeſſiones, debet etiam vti minus paſcuis, *vt tenuit Bertrand. d. conſ. 39. & conſ. 202. vol. 2. nu. 6.* Et de hac quæſtione latius dicam *in tract. de jure paſcendi. c. 18.*

SVMMARIA.

1 *Lucra interveniſſe in matrimonio non dicitur, niſi ære alieno pro ſoluto.*

2 *Computatio qualiter ſit facienda, vbi agitur de dotibus primæ & ſecundæ vxoris reſtituendis, ſi in primo matrimonio nihil lucratum apparet, in ſecundo vero ſic.*

3 *Computatio Aioræ inanis & ſine effectu eſt circa traditionem dotium, primæ & ſecundæ vxoris.*

CAPVT XIII.

Qualiter ſit facienda computatio vbi agitur de reſtituendis dotibus primæ & ſecundæ vxoris. Si in primo matrimonio nihil reperitur lucratum, in ſecundo vero ſic.

NVLLVS (ferè) dubitabit vnquam, † & quin vbi primæ vxoris hæredes cum ſecunda vxore concurrunt pro ſatisfactione & ſolutione dotium, 1 prius dos primæ vxoris ſit ſolvenda, deinde ſecundæ vxori ſit ſatisfaciendum, ex vulgata regula, qui prior eſt tempore, potior eſt iure, de qua *in l. 1. C. qui potiores in pign. habeantur.* Et hæc ſententia locũ etiam habere videtur, vbi in primo matrimonio nihil fuit lucratum, in ſecundo verò lucra & coniugales acquæſtus ſubſiſtunt: non enim lucra interveniſſe dici poſſunt, niſi prius æs alienum exſolvant, *l. omnes æs alienum, & in l. Mutius ff pro ſocio.* Illud enim in bonis eſſe dicitur quod ſupereſt deducto ære alieno, *l. ſubſignatum. §. bona. ff. de verbor. ſignific. l princeps bona ff. eodem tit.* Ex quibus omnibus ſupra relatis dicendum videtur quod calculatores (hoc caſu) prius adiudicare debeant dotem primæ vxoris, quam dotem & lucra ſecundæ, quod quidem fieri debet, vbi bona mariti ſolvendo non eſſent. Si tamen huiusmodi bona vtique ſolvendo ſint, tunc intrat noſtræ quæſtionis dubitatio. Et quidem multum intereſſe videtur, *an dos proximæ vxoris ex acervo bonorum prius deducatur, quàm dos ſecundæ vxoris cum lucris?* Si enim prima dos ex acervo prius deduceretur, ſecunda vxor fortè magno afficeretur damno, & incommodo, vt apertè patebit ex ſequenti exemplo.

Pone, quod prima vxor dedit marito in dotem 400. ducatos, & in hoc matrimonio nullus fuit coniugalis acquæſtus. † Deinde maritus ſecundas 2 nuptias contraxit, cum iam non habuiſſet in bonis plus quam 200. ducatos,

vel primam dotem non integram. Et ſecunda vxor, quingentos ducatos illi in dotem tradidit, & in iſto ſecundo matrimonio quingentorum ducatorum ſumma fuit lucrata. Certè ſi in caſu huius exempli & ſimilium, de acervo mariti, qui tempore diviſionis & adiudicationis dotium è mille & ducentorum ducatorum, prius deducerentur illi quatuorcenti ducati, pro dote primæ vxoris, ſecunda vxor non haberet dotem ſuam integram cum dimidietate lucrorum ſecundi matrimonii, quæ medietas erat ducentorum & quinquaginta ducatorum, ſed tantum haberet pro lucris quinquaginta ducatos, & ſic amitteret ducentos ducatos de lucro dotis. Quod manifeſtè patet, quia ſi prius capitalia omnium coniugum deducerentur de illis mille & ducentis ducatis à marito relictis, conſumuntur mille & centum ducata, quatuor centa ſc. de dote primæ vxoris, & quinquaginta de dote ſecundæ, ducénta de patrimonio & capitali mariti. Vnde cum in ſecundo matrimonio eſſent quingenti ducati ſuper lucrati, ſecunda vxor ſolum quinquaginta pro ſua medietate lucrorum capit. Ecce igitur apparet, qualiter ſecundum prædictam computationem ſecunda vxor defraudatur in ducentis ducatis ex lucris ſibi ex l. fori pertinentibus, & huic ſecundæ mulieri nullo modo mederi poſſet, cum lucra non dicantur, niſi prius deductis capitalibus, *vt in l. cum duobus §. damna, & in d. l. Mutius. ff pro ſocio, & in l. 1. tit. 3. lib. 3. fori, Aiora de partit. 1. par. c. 29. in fin.*

In hac tamen prædicta difficultate Aiora *de partitionibus 1. par. c. 7. num. 2.* qui primus omnium hanc quæſtionem excitavit, hanc computationem in hunc modum faciendam reputavit, ſcilicet vt ex acervo bonorum mariti, quæ tempore mortis continent mille & ducentos ducatos (in exemplo ſupra propoſito) deducatur prius dos ſecundæ vxoris, quæ erat quingentorum ducatorum, & ſtatim capitale, quod maritus poſuit in ſecundo matrimonio quod erat de ducentis ducatis, quæ duo capitalia facient ſummam ſeptingentorum ducatorum, deinde quingenti illi ducati qui ſuperſunt vſque ad quantitatem mille & ducentorum ducatorum, qui à marito fuerunt relicti, dividantur inter maritum & ſecundam vxorem, cum in eodem ſecundo matrimonio fuerint lucrati, & ſic habebit hæc ſecunda vxor pro dote & lucris ſummam ſeptingentorum & quinquaginta ducatorum, maritus autem pro capitali, & lucris ſecundi matrimonii habebit quatuor centum & quinquaginta ducatos reſtantes ad ſummam dictorum mille & ducentorum ducatorum; & de hac parte mariti deinde deducantur quatuorcenti ducati, pro ſatisfaciendis hæredibus primæ vxoris de dotis quantitate, quam ab ea maritus accepit, & ita quælibet vxor habebit quam ſibi debetur integraliter, & ſine aliqua diminutione, & marito vel

eius

eius hæredibus ſolum quinquaginta ſupererunt. Hancq; computationem dignam ſuo ingenio reputavit Aiora, & aliam factam ſecundum primam ſupra relatam revocari feciſſe in Granatenſi Prætorio teſtatur: & ideo hanc novam computationem menti tenendam reputat, eo quia quilibet diceret contrarium, ſi de hoc interrogatus eſſet, multosq; graves & peritos viros in ea erraſſe teſtatur, eo quod illam primo modo confecerunt.

Sed † parcat mihi ingens calculator Aiora, quia ex hac computatione 3 ſua nón reſultat diverſus effectus ab illo, qui ex prima computatione & adiudicatione reſultat, ſed idem penitus: quia ſi facias primam computationem, deducendo prius quatuor centum ducatos pro prima dote, & deinde quingentos pro ſecunda, patrimonium mariti, quia fuit de ducentis ducatis in ſecundo matrimonio, eodem modo habebit hæc ſecunda vxor dotem & lucra vſq; ad quantitatem ſeptingentorum & quinquaginta ducatorum, & vxor prima quatuorcentos ducatos, & marito iidem quinquaginta tantum ducati ſupererunt, eo quod hoc caſu lucra, quæ deficiunt ſecundæ vxori, deducuntur de capitali & lucris mariti, cum maritus debitum primæ dotis ex acervo bonorum deduxerit, & ſic tanto minus accipiet, quantum pro ſuo debito perſolvit. Et ideo dicendum erit, quod ex computatione ad modum ab Aiora lucubrata, nullus penitus effectus diverſus reſultat, nec vllus quantumcunque mathematicus demonſtratione & evidentia mathematica rationem differentiæ demonſtravit. Ideo nihil Aioram feciſſe reputo, dum primam computationem impugnavit, oleumque, & operam, eum & iudices (dum illam revocaverunt) perdidiſſe arbitror.

SVMMARIA.

1 *Vxor medietatis lucrorum ſtatim acquirit proprietatem.*

2 *Fundans ſe in qualitate temporum, tenetur illam probare.*

3 *Qui dicit, antea factum fuiſſe, niſi illud probaverit, non obtinebit.*

4 *Bona acquiſita per prælatum durante prælatura, præſumuntur acquiſita tam ex bonis patrimonialibus, quàm ex bonis prælaturæ.*

5 *Pecunia relicta à marito, vbi non poteſt conſtare lucrata conſtante matrimonio, vel eo in viduitate exiſtente, qualiter fieri debeat diviſio huius pecuniæ lucratæ.*

6 *Legatum ſi quid ſit duobus, non tamen conſtat, quantum cuilibet teſtator legare voluerit, qualiter fiet diviſio rei legatæ.*

7 *Iudicibus an liceat in dubijs quæſtionibus, ſecundum juris rationes, & naturalem æquitatem arbitrari?*

8 *Affectio in nummis non conſideratur.*

9 *Pecunia redacta ex mercatura, ſive fructibus communibus non efficitur cõmunis.*

10 *Societas inter coniuges contracta, non dicitur omnium bonorum.*

11 *Vxor ſtatim bona lucrata conſtante matrimonio videtur in proprietate acquiſiſſe; quando bona in ſpecie conſiſtunt.*

CAPVT IX.

Computatio qualiter ſit facienda inter filios primi, & vxorem ſecundi matrimonii, vbi conſtat, patrem multam pecuniam lucraſſe, non tamen patet, in quo ex illis matrimoniis fuerit lucrata?

NON rarò contingere ſolet, quod hi (quos vulgo *hombres de negocios* appellamus) multam pecuniam lucrentur in primo & ſecundo matrimonio, & tandem illis mortuis, filij, tam primi quam ſecundi matrimonij, lucri illius partem (tanquam matrum hæredes) expoſtulant, cum non pateat, quanta ſit quantitas in vno vel altero matrimonio lucrata, dubitari ſolet inter calculatores, *qualiter talia lucra inter filios primæ & ſecundæ vxoris & eius filios dividi debeant?* In qua difficultate dicendum videtur, quod omnia illa lucra cenſeantur facta in ſecundo vel vltimo matrimonio non tamen in primo, & per conſequens filij primæ vxoris fruſtra partem dictorum lucrorum petant, ſi evidentiſſimis probationibus non conſtiterit, quanta ex illa pecunia in dicto primo matrimonio fuerit lucrata, & ſic medietas illorum pertinebit ad ſecundam vxorem, & altera medietas hæredibus patris, quæ ſententia ex ſequentibus ſuaderi videtur.

1 Primo, quia † ſecunda vxor reperitur in poſſeſſione lucrorum, vel ſaltim medietatis, quinimo & vxor medietatis lucrorum cenſeatur habere proprietatem, *vt in l.47. tit. 28. par.3.* ibi. *Otro ſi decimos que toda la ganancia que qualquier a dellos faga, que el ſeñorio dellos paſſa a los otros, tambien como ſi cada vno dellos la vuieſſe fecho.* Et quod ſtatim & in ipſo actu acquiſitionis vtriq; coniugi acquiratur, tenuit Caſſan. *in conſuet. Burg. rubr.4.§. 2.n.2. Molin. in conſuet. Pariſ.1.part.§.25.n.2. Tiraquell. de retract.§.1.lib.2.glo.9.n.63. Covar. in 4.2 part.c.7.n.36.& lib.3.varar.cap.19 n.2. Pinell. in l.1.C. de bon. matern.1.part. n.36.& plures alij relati à Ioan. Garcia. in tract. de expenſ. ca.13.n.21.& in tract. de conjugali. acquæſt.n.21.* Cum ergo ſecunda vxor in poſſeſſione horum lucrorum reperiatur, & ſic cenſeatur tanquam reus in hac controverſia, & filij primi matrimonij reputentur actores, illis intentionem & petitionem ſuam non probantibus, reus erit abſolvendus: hoc enim eſt vnum ex commodis poſſeſſionis, *vt in §. commodum, Inſtit. de interdict. & in l. fi. C. de rei vendicat.*

Secun-

Secundò hæc ſententia fundatur ex deciſione text. *in l.1. tit.9. lib. 5. recop* cuius deciſio fuit canonizata *per l. 203. ſtyli.* quatenus dicit, *Que los bienes que han marido y muger ſon de ambos por medio.* Illud enim verbum, *que han*, de quod *in d.l.* quod Latino ſermone diceretur, *quæ habent*, dicit exiſtentiam & poſſeſſionem actualem de præſenti, & ſic tempore diſſoluti matrimonij: ergo cum ſecunda vxor iam habeat medietatem, qui contrarium aſſeverarit gravatur onere contrariæ probationis, cum ſecunda vxor, quæ reperitur in poſſeſſione, habet iuris præſumptionem pro ſe, *ex notatis per Roland. conſ. 90. nu. 11. Maſcard. concluſ. 202. num. 2.* qui † enim ſe fundat in qualitate tem 3 poris, debet illam probare, aliàs ſuccumbit, *l. ſi verò. §. qui pro rei qualitate. ff. qui ſatiſdare cogantur.* Et in terminis hanc ſententiam tenet Aiora *de partit. lib. 3. quæſt. 13. à num. 40.* & eius ſuadetur opinio ex eo, quia qui dicit aliquid antea factum fuiſſe, niſi id probaverit, non obtinebit, *l. quoties. C. de rei vendicat. Pala. Rub. in rubr. de donat. §. 60 num. 16.*

Prædictis tamen non obſtantibus, contrariam ſententiam tenendam reputo, imò quod etiam, vbi nihil probatum eſſet, & ſtaremus in puris terminis præſumptionis, lucra illa, quæ tempore mortis patris exſiſtunt, dividi debeant inter filios primi & ſecundi matrimonij, pro rata temporis, quo vtrumque matrimonium duravit, ex quantitate dotis cuiuslibet mulieris, non enim eſt maior præſumptio pro ſecundo, quàm pro primo matrimonio. Quæ ſententia probari videtur argumento text. *in cap. 1. 12. quæſt. 4.* vbi dicit, quod † ſi Prælatus, durante Prælatura, aliqua bona acquiſivit, præſu- 4 mitur ea acquiſiviſſe tam de bonis patrimonialibus, quàm de bonis prælaturæ, vbi aliter non apparet. Idque etiam probatur *in cap. vt vnus. de pecul. clericorum, vbi Abbas n. 3. idem Abbas in cap. cum eſſes, nu. 24. prope finem, verſ. aut dubitatur, & tunc de teſtamentis. quem refert & ſequitur Socin. ſenior conſ. 91. colum. 4. verſ. confirmatur. & 3. lib. 3. Roman. conſ. 346. nu. 4. verſicul. aut dubium. C. de epiſcopis & clericis. Menoch. lib. 2. de arbitra. caſu 195. nu. 7.* Et loquendo in prælatis & clericis dixit Cavalcanus *deciſ. 44. num. 120. p. 2.* quod prælatus, clericus, & religioſus, ſi habet bona propria, in dubio præſumitur illa acquiſiviſſe de bonis propriis, & fructus Eccleſiæ prius conſumpſiſſe pro ſuis alimentis, niſi fructus ſuperarent alimenta, quia hoc caſu pro rata bona præſumerentur acquiſita tam ex bonis intuitu Eccleſiæ, quàm ex patrimonio ad illum perventis, *vbi refert Rodoanum de rebus Eccleſ. non alien. fol. 331. n. 7. Beroium conſ. 7. nu. 23. vol. 2.* Et in terminis ferè noſtris dixit Pala. Rub. *in repetit. rubr. de donationib. §. 60. n. 16.* quod, vbi non poteſt conſtare, an maritus lucratus fuerit pecuniam à ſe tempore mortis relictam, durante

matri-

matrimonio, an ſoluto prædicto matrimonio conſiderandum ſit tempus, quod vixit in viduitate, qualitas perſonæ, negotiorum & bonorum mariti, & ex his arbitrari poterit, quantum tempore viduitatis acquiſivit, & illud maritus præcipuum, & tanquam proprium habebit, aliud vero dividetur inter eum & vxorem, vel eius hæredes, tanquam conſtante matrimonio lucratum. Facit etiam pro hac ſententia text. *in l. Titia textores ff. de legat.* vbi, quando duobus aliquid fuit legatum, & non conſtat, quantum cuilibet ſit præſtandum, ratione incertitudinis pro dimidio legatum dividitur, atque in dubiis quæſtionibus iudicem rem per medium dividere poſſe, tenet Bal. *in l. ſi pater. ff. de hæred. inſtit.* & ita iudicavit Tiberius Cæſar, vt conſtat *ex l. & hoc Tiberius. ff. eod. tit.* & Summus Pontifex *in c. afferte mihi gladium. de præſumpt. & in materia finium regundorum.*

Hanc ſententiam ex multis aliis tutatur Hieronymus de Monte Brixiano *in tract. de finib. regund. cap. 101. per totum.* vbi *nume. 6.* dicit, quod hoc maximè decet iudicibus, qui habent ſupremam poteſtatem, nec ex hoc diceretur iudicium ruſticorum, de quo per gloſſ. *in l. Neſennius. ff. de negot geſt.* vt tenendo prædictam ſententiam tenuit Boer. *deciſ. 239. nu. 3.*

Et quidem cum liceat iudicibus in dubiis quæſtionibus ſecundum iuris, rationis, & æquitatis dictamen arbitrari, vt tenet Menoch. late *lib. 1. de arbitrariis, caſu 13. nu. 15.* etiam cauſam per medium ſcindendo, maximè vbi litigatur inter cognatos, præſertim ſi vterque tractat de lucro captando, vt eleganter advertit Antonius Theſaur. *deciſ. 89. nu. 3.* præcipuè in hoc caſu licebit, cum filij primi matrimonij matrem ſuam dotem aliquam patri ſuo tradidiſſe liquidaverint, quantumque matrimonium duraſſet, probaverint, & quod in eo pater eiſdem in rebus traficaſſet. Si enim vtraque vxor pro rata, quo eius matrimonium duravit, ſuam pecuniam in poteſtate mariti habuit. & ipſe cum ea negotiavit, ipſaque vxor pro rata ſui matrimonij, pro conſervandis pecuniis mariti vigilavit, non vtique æquum eſſet, ſi pro rata capitalis ſui, & laboris in ea re impenſi (in caſu dubij) lucra non perciperet: labor enim & pecunia diviſionem recipiunt, vt *in l. Seio amico. ff. de annuis legatis.*

Et tenendo iſtam ſententiam, quæ procul dubio veriſſima eſt, & maioribus iuris inſtitutis fulcitur, non obſtat argumentum pro contraria ſententia adductum, quod dicebamus, vxorem ſecundā eſſe in poſſeſſione lucrorum, & ea ex cauſſa filios primæ vxoris gravatos eſſe onere probandi ſuam intentionem, eo quod actores ſint pro lucris materni matrimonij, quia reſpondetur, quod imo iſti filij cum patrem ſuum repræſentent, & vna eademque perſona cum eo cenſeantur, & in eis ſit continuatum dominium,

quod

quod penes patrem exiſtebat, *vt in l. ſuis. ff. de liber. & poſthum.* mortuo patre tanquam neceſſarij, & ſui hæredes ſtatim in eius bonis ſuccedunt, & vxor ſecunda dotem & lucra de eorum manibus recipere debet, & ita non ſunt actores, ſed rei; & per conſequens prædicto probandi onere non adſtringuntur, plus quàm illa ſecunda vxor. Quod enim dictum fuit, quod dominium medietatis lucrorum ſtatim vxori acquiritur, verum erit, quando lucrata & comparata fuit aliqua ſpecies, ſive res immobilis, quod tamen locum non habet in pecuniis, cum in eis non cadat affectio, *vt in l. nummis ff. de in lit. jurand.* Rurſus, quia pecunia redacta ex mercatura ſeu fructibus cõmunibus, non eſt communis, ex ſententia Accurſij *in l. ſi patruus C. commun. vtriusq; judic. verbo ex communibus, iuncto text. ibi.* Et ibi tenet Bald. *n. 6. Matienco in l. 2. tit 9. lib. 5. recopilat. n. 40.* Quod maximè locum habet inter conjuges, cum ſocietas inter eos contracta, non ſit omnium bonorum, ſed lucri duntaxat, *vt late contra Seguram in l. 1. §. ſi vir. nu. 20. ff. de adquirend. poſſeſſ. probavit idem Matienco in l. 4. gl. 1. tit. 9. li. 5. n. 1. in nova legum Regni collectione. & gloſſ. 2. in princ.* Et ex his remanet reſponſum ſecundo fundamento, *d. l. 1. tit. 9. lib. 5. recopilat. verbo, que han.* Habere enim dicitur vxor bona lucrata, quando conſiſtunt in ſpecie, non verò quando in quantitate conſiſtunt, donec ſibi tradantur, ex ſuperius relatis. Tu tamen, cum otio vacaveris, rem hanc maturiori conſilio perpende.

SVMMARIA.

1 *Homines plus de ſe expectare ſolent, quàm habeant in facultatibus ſuis.*

2 *Legata à teſtatore relicta, an ab ordine literæ ſint ſolvenda, etiamſi pro omnibus legatariis bona non ſufficiant?*

3 *Ordo denominationis deſignat ordinem dilectionis.*

4 *Teſtator præſumitur habuiſſe æqualem affectionem ad omnes legatarios.*

5 *Computatio, quando teſtator in legando modum exceſſit, & legata excedunt vires patrimonij, qualiter ſit facienda.*

6 *Deductio tertij vel quinti qualiter ſit facienda, quando legata vires excedunt patrimonij?*

7 *Filius, qui parentes reliquit, ſi in legando modum exceſſit, qualiter fiet legatorum computatio, & defalcatio?*

8 *Defalcatio an locum habeat in legatis piis, quando teſtator in legando modum exceſſit?*

9 *Defalcatio an debeat fieri de ſpeciebus legatis, vbi hæreditas fuit exhauſta legatis, vel teſtator modum in legando exceſſit?*

10 *Legatum ſpeciei recta via tranſit ad legatarium à morte teſtatoris.*

11 *Legatum liberationis, ſeu nominis debitoris, an cenſeatur legatum ſpeciei, an verò ſit Legatum quantitatis?*

12 *Affectio teſtatoris, quando ſit conſideranda iuxta ordinem ſcripturæ legatorum?*

13 *Ordo non eſt attendendus, vbi agitur de annullando.*

CAPVT X.

Computatio pro ſatisfaciendis legatariis, qualiter ſit facienda, quando legata excedunt vires patrimonii defuncti?

1 CVM † frequenter plus de ſe expectent homines, quam habeant in facultatibus ſuis, *vt in l. in fraudem. la. 1. ff. qui & à quibus.* teſtatoribus accidere ſolet, vt ſubſtantiam ſuam, de qua diſponere poſſunt, in pluribus legatis, tam piis quam gratioſis diſtribuant, multumque vires patrimonij in ſimilibus diſpoſitionibus excedant. Quo fit vt inter ipſos legatarios lis oriatur in hoc, ſcilicet, an primo nominatis prius ſit ſatisfaciendum, quàm aliis, an verò debeat vnicuique pro rata portionis ſibi relicta legatum perſolvi? In qua difficultate dicendum videtur, quod ſint ſolvenda legata ab ordine
2 literæ teſtamenti. Talis † enim cenſetur eſſe mens teſtatoris, qualis eſt ordo ſcripturæ, *l. quoties. ff. de vſufructu. l. cum pater. §. à te peto. ff. de legat. 2. l. generaliter. §. qui ergo ff. de fideicommiſſ. libert.* Rurſus, quia † ordo denominationis
3 de ſignat ordinem dilectionis & charitatis, *l. qui ſolvendo. la 2. & ibi Angel. & Imol. de hæred. inſtit. Bald. in l. penult. 3. oppoſit. C. de verbor. ſignif. & in l. 1. C. de edicto divi Adriani tollendo.*

4 Sed prædictis non obſtantibus, contrarium tenendum erit, cum † æqualem affectionem omnibus legatariis teſtatorem habuiſſe ſit præſumendum, iuxta diſpoſitionem textus *in l. ſi quis teſtamento. §. apud Iulianum. ff. de legat. 1.* Vbi Iaſon facit computationem in hoc caſu, dicens, quod † quando
5 legata excedunt vires patrimonij defuncti, ita vt non poſſit integrè omnibus ſatisfieri legatariis, iuxta quantitates à teſtatore taxatas, tunc fiat diſtributio legatorum ad quotam minorem, habita tamen ratione ad quotam ſcriptam teſtamento, ita vt in iſta quota minori quilibet legatarius in tanto alium excedat, quantum in quota maiori excedebat, & ſic cuilibet legatario fiet diminutio pro rata, iuxta voluntatem teſtatoris, donec reducatur ad vires patrimonij. Vnde cum teſtator voluerit, quod legatarius de triginta habeat plus decem, quàm legatarius de viginti, & legatarius de viginti decem plus quàm ille, cui decem tantum fuerunt legata, *vt in d. §. apud Iulianum.*

*num.*vbi gl.alia jura complicita refert,&hanc computationem mathematica demonſtratione veriſſimam reddit Iaſon, dicens, quod ſi cum teſtator, qui habebat viginti in bonis, fecit legata aſcendentia ad quadraginta, & ſic in duplo illius,quod haberet,cuilibet fiat diminutio pro dimidia ſui legati, idque manifeſtè docuit Conſultus *in d.§.apud Iulianum.*vbi, *Apud Iulianum li. 32. Digeſtorum, Marcellus notat, is, qui ſola triginta reliquerat, Titio triginta legavit, Seio viginti, Mævio decem, Maſurius Sabinus probat, Titium quindecim, Seium decem, Mævium quinq; conſequuturos.* Et hanc etiam computationem probavit Triphonius Iuriſconſult.*in l.ſi verò compoſita.§.1.ff.de milit. teſtam.*& Caius Iuriſconſultus *in l. in quantitate.§.fi.ff.ad l.Falcid.*Vincent. de Franchis *deciſ.336.n.1.*Parlad.*lib.1.rerum quotidian.c.18.* vbi dicit, quod cum defunctus in legando modum exceſſit, ſupputandus eſt exceſſus, qui tertiam & quintam bonorum partem excurrit, & quantum fuerit exceſſus, tantum cuilibet legatario pro rata detrahendum erit, vtputa ſi tertia pars excedat, tertia quoque pars cuique legato ſit detrahenda. Et loquendo in legato ſive in prælegato tertij vel quinti, ponit ſequens exemplum. Dicit, inquam, pone, quod tertium vel quintum hæreditatis teſtatoris valebat quadringenta, teſtator verò ſexcenta legavit, quo caſu exceſſus conſiſtit in tertia parte illius, quod legare potuit, tertia igitur pars ſingulis legatis detrahenda erit, cui igitur ſexaginta legata ſunt, quadraginta tantum debentur, cui triginta viginti, atq; eo pacto fiet vt deducto ſingulis quod ſupereſt, omnia legata vel prælegata tertiam vel quintam partem non excedant.

Hæc tamen computatio, de quo ſupra, facienda erit, vbi † teſtator liberos reliquit,at vero ſi filius non liberos,ſed parentes reliquiſſet,&plus quàm 7
tertium bonorum ſuorum legaſſet,cum filius plus quàm de tertio bonorum ſuorum diſponere non poſſit in præiudicio parentum,*vt in l.1.tit.8.lib.5.recopil.*ad tertiam hæreditatis partem legata erunt redigenda, quod ſi neque liberos,neque parentes reliquerit, tunc ſequenda erit computatio, de qua *in §. fi. Inſtit. de lege Falcidia.* vt tenet Parlador. *vbi ſupra.*

Et † prædicta defalcatio & computatio non ſolum locum habet in lega- 8
tis gratioſis, verum etiam & in pijs facienda erit, vbicunque teſtator in legatis modum & taxam legis exceſſerit, & ita in terminis tenet Bartol.*in authent.ſimiliter.C.ad legem Falcidiam.*vbi dicit, quod licet legata detrahantur, vt æs alienum, *per l. ſi ſervus. ff. ad legem Falcid.* tamen hoc procedit, quantum ad detractionem Falcidiæ, ſed vbi non ſuppetunt vires patrimonij,diminuuntur ſicut alia gratioſa legata, quemadmodum etiam diminuuntur in teſtamento militis facta,in quo licet ceſſet Falcidia,tamen diminuuntur legata propter affectum patrimonij, & hoc etiam in legatis videmus ad

 pias

pias cauſas factis, minuuntur namque propter debitum jure naturæ, vt notant communiter D. *in l. ſi quis ad declinandam. C. de epiſcop. & cleric.* Tiraquell *de privileg. piæ caſ. privileg. 72.* Vincent. de Franch. *deciſ. 236. n. 1.* Parlador. *loco ſupra citato.*

9 In † propoſita tamen noſtræ computationis ſpecie illud maximè dubitari ſolet, *An hæc computatio, & defalcatio, pro rata, de qua ſup. locum habeat, non ſolum vbi quantitas fuit legatum, verum etiam vbi legatum conſiſtebat in ſpecie?* Et hunc articulum dixit pulchrum Paulus *in l. quærebatur. ff. ad legem Falcid.* & Angel. ibi dicit, hanc eſſe pulchram quæſtionem, & quod idem etiam, vbi legata fuit ſpecies, ſit dicendum, videtur probari ex tex. *in d. l. quærebatur. ff. ad legem Falcid. ibi. Quare cum nomen minus ſolvendo eſt in hæreditate, eius quod exigi poteſt, pro rata fiet diſtributio reſidui, venditio facienda eſt, & id demum in hæreditate computetur, quanti nomen diſtrahi poteſt.* Et per iſtum textum ita tenuerunt Angel. Paul. & Cuman. *verſ. ſi ergo habes.* Et hanc ſententiam, non facta mentione de ſupradictis, dixit communem Alexand. *ibi, in fi.* & eam ſequitur Tiraquell. *loco ſup. citato,* & Parlad. *d. c. 18.* idem Alexand. *in l. 2. ff. de condict. indebit per tex. ibi.* vbi etiam Bald. indiſtinctè tenet, quod facienda ſit deductio, etiam quando legatum eſt in ſpecie. Paul. *in l. 1. n. 3. verſ. 2. quæritur. Commun. de legat. & in l. procuratoris. §. ſi plures verſ. facti etiam. ff. de tributoria,* & eos ſequitur Neguſantius *de pignorib. 2. part. membr. 4. limitat 4.* Pariſ. *in l. 1. ff. de legat. 1. n. 139.* Petr. Surd. *de aliment. privileg. 30. nu. 1. fol. 290.* Et eorum ſententia ex eo comprobatur, quia poſtquam debentur eadem legata ex eodem teſtamento, æquum videtur, vt eandem fortunam legatarij omnes ſequantur, & æqua lance regulata voluntate teſtatoris, quilibet ſuum legatum percipiat, *argum. l. cum pater. §. fidei tuæ ff. de legat. 2.* ibi. *Nam ordo ſcripturæ non impedit cauſam juris, & voluntatis.*

Contrariam tamen ſententiam, imo quod legatum ſpecie nullo modo diminutionem reſpectu exceſſus recipiat, probari videtur ex tex. *in l. ſi fideicommiſſorum. ff. vt in poſſeſſ. legato.* & ex hoc textu iſtam ſententiã tenuit Accurſius *in l. ſi vero compoſita. de militari teſtamento. verbo, ſi vero.* quam ibi ſequuntur Bald. Paul. & Iaſ. *in d. §. apud Iulianum. num. 7.* Et hanc ſententiam confirmatam eſſe ex ſententia gloſſæ, Baldi, Angeli, Iaſonis, Croti, tenet Vincentius de Franchis *in loco ſupra citato, n. 5. in fin.* eamque duabus rationibus corroborare intendit Iaſon. *in d. §. apud Iulianum.* Prima, quia ille, cui legata eſt ſpecies, dicitur eſſe legatarius illius ſpeciei individuæ, quæ omnino diverſa eſt à legato quantitatis, quia id dicitur legatum generis, *vt in l. in*
10 *ratione. §. incerte. ff. ad l. Falcid.* Secunda, quia † legatũ ſpeciei recta via tranſit in legatariũ à morte teſtatoris, *vt in l. Titio. ff. de furt.* quod ſecus eſt in legato quan-

quantitatis, cum debeat capi de manu hæredis, cum defalcatione quam ex legis diſpoſitione habere poteſt, ideoque legatum ſpeciei melioris eſſe conditionis in terminis noſtræ quæſtionis tenuit *in lege prima, ff. de legatis primo.*

Pro veritate tamen huius articuli, prius videndum, & examinandum erit, an text. *in d. l. quærebatur,* opinionem affirmativam ſupra relatam probet, cuius rei vera cognitio pendet ex hoc, an verum ſit, quod legatum liberationis vel nominis debitoris, de quo in d. l. quærebatur, dicatur legatum ſpeciei, an verò ſit quantitatis legatum? Et quod ſit legatum ſpeciei reſpectu ipſius debitoris, cui relicta eſt liberatio, tenet Angel. & Paul. *in d. §. apud Iulian.* quos etiam ſequitur Cuman. *ibi Alex. in d. l. quærebatur.* Paulus tamen Caſtrenſis *in d. §. apud Iulian.* tenet, loqui in legato ſpeciei, eo quod legata liberatione virtualiter legatur quantitas, & perinde eſt ac ſi pecunia brevi manu ſoluta eſſet teſtatori, & poſt modum eſſet legata, quo caſu dubium non erit, quin legatum ſit quantitatis, & fieri debeat diſtributio pro rata, prout in vero legato quantitatis diximus, vnde ſi teſtator cui quatuor centum debentur, debitori illam ſummam legaſſet, & alteri centum legaſſet, ſi teſtator non haberet in bonis plus quam illa quatuor centa quæ ei debebantur, erit facienda defalcatio pro rata, ita vt debitor cui quatuor centa fuerunt legata, quintam partem minus habeat, & alteri legatario ſoluat & ita fiet iuridica computatio, & defalcatio, ſecundum iura ſuperius relata.

In hac tamen difficultate Vincentius de Franchis, *vbi ſupra, num. 11.* poſtquam hinc inde plures anfractus hanc pati difficultatem confitetur, cum Neapolitano Senatu, ibi tenendum reputat, quatenus voluit & iudicavit, quod vterque legatarius (ſpeciei ſcilicet & quantitatis) commodum pro ea parte qua hæreditas eſt ſolvendo conſequatur, non apparente in contrarium teſtatoris voluntate, & ſic approbavit ſententiam Angeli, Cumani, & Cornei qui pertinaciter illam defendunt. Ibique decrevit, vt legatum factum hiſpitali S. jacobi Hiſpanorum, non diminueretur; eo quod hanc eſſe teſtatoris voluntatem apparuit ex aliquibus coniecturis, & circumſtantiis, quæ in dicto teſtamento intervenerunt, ex quibus non difficiliter coniecturari potuit eam fuiſſe teſtatoris voluntatem, vt hoſpitale abſque defalcatione aliqua ſuum legatum haberet, & ita eſt intelligendus text. *in d. l. cum pater §. à te peto, ff. de legat. 2.*

Nec obſtat textus *in d. §. quid ergo,* vbi primo nominatus primo conſequitur legatum abſque aliqua defalcatione, quia ibi fuerat legata pecunia, pro libertatibus certorum ſeruorum comparandis, vnde cum pro omnibus

non ſufficeret, non vtique ſit diminutio pro rata, iuxta text. *in d. §. apud Iul.*
12 ſed † affectio teſtatoris conſideratur, iuxta ordinem ſcripturæ legati, ita vt primo nominato, prius libertas comparetur eo quod factum erat individuum, & aliter impoſſibile erat aliquem ex ſervis conſequi poſſe libertatem, *iuxta dictum §. quid ergo*, quem textum ita declarat Curtius Iunior *in lege more maiorum. nu. 103. ff. de iuriſdict. omnium judic. & eum ſequitur Vincent. de Franquis, vbi ſupra, nu. fin.*

Nec etiam obſtat textus *in dicta l. quoties*, quia ideo ibi primo nominatus, prius quàm cæteri ad vſumfructuum admittitur: quia ex tali admiſſione ius alterius nominati non tollitur, ſed differtur & ſuſpenditur: at verò in caſu noſtro, ſi primo nominatus admitteretur ad recipiendum quantitatē ſibi legatam, ius ſecundi penitus evaneſceret, & ideo *in d. §. apud Iulianum*
13 ordo ſcripturæ non attenditur, ſed omnes pro rata diminutionis ad † ſua legata admittuntur? vbi enim agitur de annullando, ordo non attenditur, *vt in lege quidam ff. de peculio*, & ita interpretatur hunc articulum Iaſon *in d. §. apud Iulian. num. 5. verſic. contra iſtum.*

SVMMARIA.

1 *Hæreditas qualibet in duodecim vncias dividitur.*
2 *Duodecim vnciæ aſſis quibus nominibus dignoſcantur?*
3 *As regulariter in duodecim vncias dividitur vbi aliter non diſpoſuit teſtator.*
4 *Teſtator ſi alimenta mulieri prægnanti relinquat dicens, quod ſi filius ex ea naſcatur, habeat octo, & ipſa mulier quatuor: ſi verò filia naſcatur, habeat mater octo, & filia quatuor, maſculo & fœmina ſimul natis, qualiter facienda ſit computatio, inter matrem & filios?*
5 *Quando ſit tranſitus ad dupondiũ, in quibus vnciis ſit hæreditas dividenda?*

CAPVT XI.

Computatio qualiter ſit facienda, vbi teſtator alimenta alicui mulieri prægnanti legavit, ita vt ſi filius naſceretur, haberet octo partes fructuum hæreditatis, & mater quatuor, ſi filia quatuor, & mater octo, & tandem filius, & filia nati fuerunt?

1 PRo huius † computationi explicatione, inprimis præſupponendum erit, quod quælibet hæreditas dividitur in duodecim vncias, & hæ duodecim vnciæ ſimul coacervatæ, à juris profeſſoribus *As* appellantur, *vt in l.*

in l.interdum §.pater ff.de hæredib.inſtit.& in §. hæreditas inſtit.de hæred.inſtit. tit.3.par.6. aliquando etiam pondus ſive libra nuncupatur *vt in l.19.tit.3.ſup. relato.* Et quoniam ad intelligentiam multarum legum & noſtræ quæſtionis, opus eſt videre qualiter quæ libet ex † dictis 12. vnciis appelletur : Scien- 2
dum erit vna quod vncia, dicitur vncia, vna vero & dimidia ſeſcunx, ſexta autem pars aſſis dicitur ſextans (& facit duas vnicas) tertia tamẽ dicitur quadrans, quaſi ſit quarta pars aſſis. Quarta verò dicitur triens, quia ex quatuor vnciis quæ faciunt tertiã aſſis partem conſtat. Quinta, dicitur quincunx, quia continet quinq; vncias, ſexta ſemis, quia habet ſex vncias, ſeptima, ſeptunx, octava beſſis, quia continet duas ex tribus partib. aſſis, novena dodrans, & novem vncias continet, decima dextans, & habet decem vncias, vndecima decunx, & facit vndecim vncias duodecima tandem dicitur, As, libra, ſive pondus, quaſi omnes duodecim vncias contineat. † Et licet verum ſit, quod 3
regulariter As in duodecim dividitur vncias, tamen hoc intelligi debet, vbi aliter teſtator dividi non voluit, *vt in d.§.hæreditas* de quo aliqua diximus ſupra *in tracta, de ratiocinijs, c.30. àn.1. vſque ad quartum.*

Videamus † igitur in caſu propoſito, ſi teſtator mulieri prægnanti ali- 4
menta legavit, in hunc modum, vt ſi filius naſceretur octo vncias, ſive partes fructuum ſuorum bonorum habeat, & mater quatuor, ſi verò filia naſcatur, filiæ quatuor, & matri octo vnciæ legatæ ſint, ſi filius, & filia ſimul naſcantur, qualiter harum vnciarum fiet diſtributio, & computatio harum vnciarum, ita vt omnino voluntati teſtatoris ſatisfiat? Et quidem hoc caſu, hæreditatem non in duodecim vncias, ſed in ſeptem tantum dividendas fore, dixit Conſultus Iulianus *in l.ſi ita ſcriptum.ff.de libertis & poſthum.* & regulanda erit diſtributio ſecundum voluntatem teſtatoris, ita vt filius altero tanto plus quàm mater habeat, idem mater altero tanto plus quàm filia recipiat, cum hoc in dicta diſpoſitione voluiſſe, ſatis evidenter appareat, ibi voluerunt Cuiacius, *nu.1.* Connanus *num. 2. Sarmiento lib. 4. ſelectarum n.1.* vbi hanc computationem, alii Mathematicam, alij Geometricam eſſe fatentur, & eam tanquam difficilem & extraordinariam mathematica demonſtratione oſtendit Moia *in ſua ſuptili & eleganti Arithmetica.lib.3.cap.3.* & quia ipſe ibi inſtar ſui inſtituti, illam propoſuit, eamque breviter fecit, referre eius computationem libet, eodem materno ſermone quo ipſe vtitur dicit inquam in hæc verba.

Para hazer eſt a cuenta pondras tres numeros, qualeſqnier a te parezca, que ſe excedanen dupla proporcion, como. 1. 2. 4. vel 24. 8. y otros anſi, por razon que la voluntad del teſtator, fue que la madre vuieſſe doblado, que la hija, y el hijo doblado que la madre, toma pues el 1. 2. y 4. numeros y ordena vna regla, diziendo :

endo: Tres hazen compannia, el primero puſo 100. el ſegundo 200. y el tercero 400. han de partir. 1400. pido, que viene a cada vno? Segue la regla de compannia ſin tiempo que mas te agradare, y anſi daras ala hija duzientos, ala madre 400. y al hijo. 800.

Sed quid ſi filia naſcitura duas vncias habere debuiſſet, mater quatuor, & filius octo, certè cum hoc caſu, diſtributio facta à teſtatore excedat numerum de ſeptem, fiat tranſitus ad dupondium, & diſtribuenda erit hære-
5 ditas † in quatuordecim partes, & ita habuit filius octo, mater quatuor, & filia duas, & non propterea neque plus, neque minus (eius quod voluit teſtator) quilibet accipiet, & in hunc modum fieri poterunt quælibet aliæ computationes, habito reſpectu ad teſtatoris voluntatem, quando enim hæreditatem teſtator dividit in ſeptem partes, plus vel minus vſque ad duodecim hæ partes faciunt: aſcenſi verò in plus quam duodecim dividat, faciet quilibet calculator dupondium, & ſi excedat dupondium, fiet tranſitus ad tripondium, & ſic de ſingulis, neque in hoc alia certior regula conſtitui poterit, cum hoc dependeat à facto hominis teſtantis, vbi autem aliam fuiſſe diſpoſitionem, & voluntatem teſtatoris, non apparuerit, ſemper hæreditas erit dividenda in duodecim vnicas, *vt in d. §. hæreditas, & aliis iuribus ſuperius adductis, vbi ita tenet Faber.*

SVMMARIA.

1 *Iure canonico inſpecto nemo poteſt impetrare reſcriptum, quo quis aliquem vltra duas dietas, ad iudicium trahat.*
2 *Dietæ dictio in reſcriptis, Bullis, & legibus appoſita, qualiter ſit computanda?*
3 *Dieta an ſecundum locorum conſuetudinem debeat computari?*
4 *Dietæ ſecundum ius civile, ſingulis diebus, viginti milliaria tribuuntur.*
5 *Dietarum computatio, an & quando arbitrio iudicis ſit relicta?*
6 *Regio jure qualiter ſit dietarum computatio?*
7 *Leges Regiæ de leucis mentionem facientes intelligi debent de leucis vulgaribus, non verò civilibus.*
8 *Leuca tribus millibus paſſibus conſtat.*
9 *Paſſus qualiter ſit metiendus?*
10 *Menſura pedis qualiter fieri debeat?*
11 *Digitus quilibet quatuor ordeacea grana continere debet, vbi de eius menſura agitur.*
12 *Duæ dietæ de quibus in l. 18. tit. 17. l. 1. recop. qualiter debeant computari?*
13 *Viæ obliquæ non debet haberi ratio, in dinumeratione & computatione leucarum.*

CAP-

CAPVT XII.

Computatio dietarum (quas nos iornadas appellamus,) qualiter ſit facienda?

IVRE canonico † conſtitutum exſtat, ne cui liceat impetrare reſcriptum, 1
quod aliquis intra duas dietas ad iudicium trahat, *in ca. nonnulli de reſcrip.*
& in Bulla Innocentij Octavi, quam Regibus Catholicis conceſſit, cuius
verba ad literam tranſcripſit Azevetus *in l. 18. titulo 17. libro 1. Recopilation.*
ideoque † pro intelligentia prædictorum iurium, & aliarum legum rega- 2
lium. videndum erit, hæc dictio *dieta* in reſcriptis, Bullis, legibuſque appo-
ſita, qualiter ſit intelligenda & computanda, & imprimis *gloſſ. in dict. cap.*
nonnulli, verbo vltra duas dietas, quam ibi communem dicit Abbas, † dietam 3
hanc ſecundum locorum conſuetudinem eſſe computandam affirmat, cuius
quidem gloſſæ ſententia rectè locum haberet, quoties de conſuetudine
clarè conſtaret.

Decius † tamen, *in c. olim, n. 2 de except. & in cap. cum ſit Romana. §. notabi-* 4
li de appellat. dietam de qua agimus ſecundum Ius Civile interpretan-
dam arbitratur, hoc eſt vt ſingulis diebus, viginti milliaria, (quæ vulgò
millas dicuntur) tribuantur. † Cuius ſententia probatur ex text. *in l. 1. §. 1. ſi* 5
quis cautioni & in l. 3. ff. de verborum. ſignificat. Catelianus Cota *in memoriali*
verbo dietæ in fine.

Alij verò huius dietæ computationem arbitrio iudicis relinquere ſolent
præſertim Hoſtienſis & Abbas *in d. c. nonnulli, n. 6. prope finem lib. 2.* Gomez.
in commentarijs ad regulas Cancellariæ, regula de veriſimili notitia obitus q. 5. v-
bi dicit in Romana Curia arbitrio procerum hanc controverſiam termina-
tam fuiſſe, conſiderato eo temporis ſpacio, intra quod notitia obitus illius,
cuius beneficium fuit impetratum, haberi potuit, idque ſignavit Menoch.
lib. 2. de arbit. caſu 206, num. 4. dicens, quod prudens iudex perſonarum,
locorum, & viarum qualitatem, & diſtantiam conſiderare debet, & vbi
nihil eum dimovet à communi aliorum viginti milliaria ſingulis diebus cō-
ficienda ſtatuit, hoc inter Iuris Civilis, & Canonici conditores & eorum
interpretes diſcrimen eſt conſtitutum.

Nec † jure regio hoc adhuc ſine controverſia eſt, quia text. *in d. l. 18. §. 2.* 6
ſingulis dietas denas leucas præſcribit, ibi: *Y que eſtas dietas ſe an de adiez leguas*
y no mas. Cuius contrarium conſtitutum extat *in l. 6. tit. 22. lib. 2. Recopilation.*
vbi octenas tantum leucas ſingulos dies peragendas definit, ibi. *a razon de*
ocho leguas cada dia, idque etiam probatur *in l. 2. & 3. tit. 10. lib. 6. & in l. 6. tit.*
11. lib. 9. recop.

7 Pro † prædictorum tamen jurium explicatione inprimis videndum erit an leges regiæ, de leucis mentionem facientes, intelligendæ ſint de leucis civilibus an verò de vulgaribus, & in hoc dicendum erit, nullibi in jure Civili vel canonico harum leucarum mentionem factam reperiri, præterquam *in c. ex parte de foro competen. ibi. Quæ à Turonenſi nequaquam duodecim leucis diſtat.* Vbi Doctores communiter non ſatis conveniunt, quot (leuca) milliaribus paſſuum conſtet, vti ibi refert Abbas dicens in Francia longas, in Bur-
8 gundia longiores, longiſſimas verò leucas eſſe Anglicas, † quæ verò ad noſtram Hiſpaniã attinet, leuca tribus millibus paſſuum conſtat, vt ſatis apertè patet ex text. *in l. 25. tit. 26. par. 2. & in l. 3. tit. 16.* eadem partita vbi Greg. hoc notat, ad intelligentiam text. *in l. 2. tit. 25. lib. 8. Recop.* quatenus loquitur de curia Regia, cum quinque leucis in circuitu.

9 Horum autem paſſuum menſura, qualis eſſe debeat, qualisve eorum debeat eſſe computatio, aperit eleganter gloſſa ſingularis, *in c. ſicut antiquitus 17. quæſt. 4.* vbi refert Iſidorum dicentem, quod paſſus ſit menſura quinq;
10 pedum, pes autem ſpacium quindecim digitorum & quidquid contra eum teneat Hieronymus de Montebrixiano *in tractatu de ſinibus regundis, cap. 26. nu. 3.* qui latè de his menſuris agit, id etiam lege regia fuit conſtitutum, *in l. 4. tit. 13. part. 1.* ibi. *Que en la paſſada aya cinco pies, y en el pie cinco dedos de travieſo.*
11 † Idque tenuit etiam Bart. *in authent. de operis novi nunt. nu. 5.* Colum. *lib. 1. cap. 5.* Parlad. *lib. 2. rerum quotidian. ca. 19. n. 6.* & ibi *n. 7.* aperit quod quilibet digitus quatuor ordeacea grana contineat, idq; aperit Moia *in ſua arithmetica, lib. 8. c. 24.* Hodie tamen in noſtra Hiſpania jam ceſſat prædicta menſurationis leucarum controverſia, cum vbicunque in legibus Regijs de leucis fuerit facta mentio, intelligi debeat de leucis communibus & vulgaribus, vt evidenter conſtitutum extat *in l. 18. tit. 25. li. 5. in nova legum regni collectione,* ibi. *Ordenamos y mandamos, que todas qualeſquier leyes y pragmaticas, cedulas y proviſiones nueſtras de qualquier calilidad que ſean que hablan y hazen mencion de leguas y hablaren de aqui adelante, ſe ayan de entender y entiendan, de leguas comunes y vulgares, y no de las que llaman legales, y anſi ſe aya a de juzgar y juzgue por los del nueſtro Conſejo, Preſidentes y Oydores de las nueſtras audiencias y Chancillerias y por todas las otras juſticias en los pleytos que de aqui adelante ſe movieren, y en los que al preſente ay pendientes, y no eſtuuieren fenecidos.*

Redeundo tamen ad prædictarum legum recollectarum antinomiam, reſpectu computationis dietarum, pro earum concordia, ita diſtinguendum erit, vt ſi de itinere peragendo agatur octonas leucas (proficiſcenti) in ſingulos dies dinumeremus, *vt in d. l. 6.* cum ſimilibus, & hoc aſſiduè practicatur

tur in noſtra Pinciana Cancellaria, quia curſoribus pedeſtribus ſolvitur ſalarium ad rationem octo leucarum pro qualibet die, quia hæc dicitur vulgo vna iornada, tex. autem *in d.l.18.* loquatur vbi agitur de percipienda dietæ diſtantia, quia ibi denas leucas in ſingulos dies dinumeramus.

Qualiter † autem iſtæ duæ dietæ de quibus *in d. l. 18.* debeant computari, poſuit tex. *in d.l.18.§.2. ibi. Contando las deſde la ciuidad de Salamanca, haſta el fin de la dioneſi del que fuere convenido.* Quod etiam antea ſtatutum fuerat *in c. nonnulli de reſcriptis,* & clarè id tenet Dec. *in c. olim. §. notabili de except.* & ibi Pariſ. *n. 15.* vbi dicam quod iſtæ viginti leucæ quibus hæ duæ dietæ conſtant, computandæ ſunt, non à loco habitationis rei, ſed à fine Diœceſis in qua moratur, & ita tenet Menoch. *d. caſu 206. n. 5.* ita vt ſi hæ viginti leucæ attingant fines Epiſcopatus, in quibus eſt reus, eo ipſo fori declinatoriam non habeat, & in dinumeratione harum leucarum, non debet haberi ratio viæ obliquæ, ſed iudex dies ſtatuet, pro modo viæ rectæ, & ſolutæ, vt tenet Felyn. *in d. c. olim, n. 6.* Paul. Caſtren. *in l. 1. in fi. ff. ſi quis cautio.* Hieronym. Brixienſis *in d. tract. de finibus regundis, d. c. 26. n. 13. & 14.* ex quibus poteris deducere intellectum ad plura jura diverſimode de dietis & leucis diſponentia, & ſi in propoſito alia latius videre voluerit, recurrendũ erit ad ea quæ notavit Rebuffus, *in tract. de privilegijs ſcholarium vbi prædictam legem 18. Recopilat.* allegat, & Oroſcium *in d. l. 1. n. 4. §. ſi quis cautio.* Villalob. *in ſuo Ærario mille communium opin. verbo dieta, n. 83.* 12

SVMMARIA.

1 *Computatio fructuum cum meliorationibus, qualiter ſit facienda, vbi quis ad reſtitutionem fundi cum fructibus (ſolutis ſibi meliorationibus à ſe in eo factis) fuerit condemnatus.*

2 *Fructus meliorationum, an cum ipſis meliorationib. debeant compenſari?*

3 *Bonæ fidei poſſeſſor qui fecit meliorationes in re aliena, irrevocabiliter lucratur fructus ipſarum meliorationum ratam reſpicientes.*

4 *Poſſeſſor tenetur computare cum melioratione fructus, quos fundus reddebat ante factam meliorationem, non tamen illos quos ex melioratione percepit.*

5 *Mala fides non aufert melioranti meliorationes exſtantes, neque per conſequens earum fructus.*

6 *Bonæ fidei poſſeſſor reſpectu fructuum quos non facit ſuos, & reſtituere tenetur, ſimilis eſt malæ fidei poſſeſſori.*

7 *Computatione fructuum cum meliorationibus facienda, tempora ſunt attendenda.*

8 *Opinio Didaci de Covarruvias, & Barboſæ circa computationem fructuum cum meliorationibus, verior in puncto juris reputatur.*

9 *Praxis eſt ſententia digeſtiva.*
10 *Rotæ Deciſiones, tanquam ius ſcriptum, in aulis cuſtodiuntur.*

CAP. XIII.

Computatio fructuum cum meliorationibus, quo caſu & qualiter ſit facienda?

1 EXSTAT nunc dubia ſatis & inextricata quæſtio, ſcil. *quo caſu & qualiter ſit facienda computatio fructuum cum meliorationibus, vbi quis ad reſtitutionem rei cum fructibus (ſolutis tamen ſibi meliorationibus in re reſtituenda factis) fuerit condemnatus?* In qua difficultate Covarru. *lib. 1. Variarum, c. 8. n. 8.* maximè inſudavit & loquendo in malæ fidei poſſeſſore (quaſi in bonæ fidei quæſtio noſtra controverſa non eſſet, ex tex. *in l. ſumtus ff. de rei vendic. & in l. 41. tit. 28. par. 3.* in ea eſt ſententia vt non ſolum fructus ipſius rei verum & meliorationum fructus teneatur poſſeſſor victori reſtituere, neque melioráns fructus perceptos ex ipſis meliorationibus, cum eiſdem meliorationibus computare & compenſare poſſit ex tex. *in l. fructus ff. de operis ſervorum*, vbi ſi vendicato homine operas habiturus ſis, expenſæ neceſſariæ cum ſervo illo factæ operarum æſtimationem minuūt, & hanc ſententiam ante Covarru. tenuit gl. *in l. quodſi artificem, verbo penſari ff. de rei vendic.* & clarius & expreſſius *in l. centum, verbo potuerunt ff. eodem tit.* Quam Accurſii ſententiam ſequuti fuerunt Angel. Fulgoſius & Bar. *in l. ratio §. quodſi ff. de actionib. empti*, & alii à Covarruvia relati *d. n. 8.* eamque ſequuti ſunt Menoch. *de recuperanda poſſeſſione remed. 15. n. 610.* & in Luſitano Senatu, ita iudicatum fuiſſe teſtatur Gama *deciſ. 364. n. 11.* Hieronym. Gabr. *conſ. 51.* Gregor. Lopez *in l. 41. tit. 28. partit. 3. verbo que ſe deſquente, in fine*, Barboſa noviſſimè *in l. divortio §. fin. 1. par. n. 49.* vbi hanc opinionem, & menti & generalitati jurium, in propoſito loquentium conſonantiorem videri profitetur, ibique ad fundamenta quæ in contrarium adduci poſſunt reſpondet *à n. 50.*

2 Adverſus † tamen prædictam ſententiam tenuit Affl. *deciſ. 87. n. 7.* Carolus Molineus *in conſuetud. Pariſi. §. 1. gl. 5. n. 86.* vbi teſtatur ſe pluries vidiſſe iudicatum in Senatu Pariſienſi, vt fructus ipſarum meliorationum, cum ipſiſmet meliorationibus non compenſentur: idq; teſtatur Alvar. Baez *de jure emphyteo q. 25. n. 26.* vbi aſſerit Senatum Luſitanum quotidie iudicare, non venire in compenſationem fructus quos quis ex ipſamet melioratione percepit, eo quia iniquum eſſet, vt fructus propria induſtria & labore adquiſiti computarentur in pretio & æſtimatione meliorationis, & ſic melioráns de ſuo ſibi ſolveret. Et pro hac opinione etiam iudicatū vidiſſe in eodem Luſitano Senatu teſtatur Gama, *vbi ſup.* idque in fine illius deciſionis defendit adverſus

verius noviores Collegas *deciſ. 94. in fin.* Cavalcan. *deciſ. 28.* in additione,
quam ad eam fecit, *nume.8.* vbi reſolvit, quod ſi res meliorata antea erat a-
quoſa, vel arenoſa, non tenetur meliorans aliquos fructus reſtituere, neque
cum melioramentis compenſare. Et plures alios ibi pro hac ſententia re-
fert, & idem defendit Valaſcus, *vbi ſup. quæſt.2.nu.19.* Boerius *quæſt. familia-
ri 19.num.3.* Iulius Clarus *in §. emphyteuſim. quæſt. 45.nu.2.* Philippus Portius
conſ.92.num.105. Inſurgeret enim iniquitas manifeſta, ſi bona propria ipſius
meliorantis, qualis eſt melioratio cum fructibus ab ipſa melioratione per-
ceptis, compenſare & excomputare teneretur, & hanc etiam rationem ad-
ducit Neguſantius *de pignorib.4.membr.6.part.num.20.* vbi reſolvit, quod ſi il- 3
le, qui fecit meliorationes, eſt bonæ fidei poſſeſſor, irrevocabiliter lucratur
fructus reſpicientes ratam ipſarum meliorationum, & huic opinioni tan-
quam indubitabili ſe ſubſcripſit Rodoanus *in tract. de rebus Eccleſiæ, p.411.* Io-
ſephus Ludovicus *deciſione Lucan.7.num.13.* Gama. *vbi ſupra, deciſ.364.* Vin-
centius de Franchis *deciſ.109.nu. 4.& deciſ.112.nu.12.* Valaſcus ſibi contrarius
conſultatione 38. num.26. Gutierrez *3.part. ad legem Regni, quæſt.68.num.17* ſe-
quendo Ioannem Garciam *de expenſ. & meliorat. cap.22.num.54.* dicentem
receptum eſſe, quod † poſſeſſor teneatur compenſare & computare fru- 4
ctus perceptos, quos fundus reddebat ante factam meliorationem, non
tamen ipſos, quos ex ipſa melioratione, percepit, & quod alias manifeſta
inſurgeret iniquitas, ſi ex ſua melioratione, & eius fructibus teneretur
compenſationem facere, & quaſi ex ſuo ſibi ipſi ſolvere, & quia de ſtricto
juris rigore, fructus percepti ex melioratione, nunquam ad vindicantem,
pertinuerunt. Et hæc ſententia corroboratur ex eo, quia † mala fides nun- 5
quam aufert melioranti meliorationes extantes, ergo neque fructus ex ipſa
melioratione perceptos & conſumptos. Rurſus, quia licet quis poſſeſſor
malæ fidei dicatur, reſpectu rei poſſeſſæ, non tamen habebit malam fidem
reſpectu meliorationum, quas ipſe ſuo labore, induſtria, & expenſis fabri-
cavit, quas interno & externo animi judicio ſuas eſſe certo ſcit, & ſic earum
non tenetur facere reſtitutionem, quarum neque vera, neque ficta mala fi-
des eſt. Vltimo, quia bonæ fidei poſſeſſor reſpectu fructuum, quos non facit
ſuos, & reſtituere tenetur, ſimilis eſt malæ fidei poſſeſſori, vt tenet gl. *in l. ex
diverſo ff. de rei vendic. & in l. ſi quis à non domino. verbo, fructus. eod. tit.* at verò
ſi jure dominij prædictos fructus habeat, vt quia vſucepit, illos reſtituere
non tenetur, gl. Paul. & Imol. hoc veriſſimum eſſe profitentur, etiamſi poſ-
ſeſſor factus ſit ex illis fructibus locupletior, ergo benè ſequitur, quod neq;
malæ fidei poſſeſſor rei, de qua lis mota eſt, fructus meliorationis non re-

ſtituet, neque illos cum meliorationibus computabit, cum illos jure dominij habeat, non verò ſolius poſſeſſionis.

6 Erunt † ergo in hac computatione facienda, duo tempora conſideranda, bonæ ſcilicet & malæ fidei, id eſt, ante & poſt litis conteſtationem, ita vt ſi bonæ fidei poſſeſſor ſit, fructus ipſius rei vſque ad litis conteſtationem ſuos faciat, ſi bonæ vel malæ fidei poſſeſſor ſit, fructus omnes ex ſua melioratione perceptos lucretur, fructus verò ex ipſa re à litis conteſtatione perceptos deductis expenſis reſtituat, & hi fructus computandi erunt cum melioramentis, qui percipiebantur ex fundo ante meliorationem, & non
7 aliis. Quod manifeſtum ex ſequenti exemplo fiet. Pone, quod fundus ante meliorationem à poſſeſſore factam, decem quotannis reddebat, & cum melioratione centum valet, certè ſi poſt litis conteſtationem reus decem annis rem poſſedit, & fructus percepit, fructus illi compenſantur cum ipſa melioratione. Si verò magis fructus aſcendant, quàm melioratio valeat, tunc malæ fidei poſſeſſor vltra meliorationem, exceſſum in fructibus conſiſtentem reſtituit, & ita hunc articulum explicant præcitati Doctores. Et li-
8 cet † opinio affirmativa ab eruditiſſimo Præſide, & Barboſa, multis rationibus & argumentis fulcita, in puncto juris verior videatur, tamen concluſio negativa in iudicando & conſulendo tenenda erit, cum in forenſibus noſtræ Hiſpaniæ tribunalibus frequentiùs fuerit obſervata, vt ex auctoritate multorum probavimus. Erit enim nimis fortis exculpatio, dicere, *Sic inveni Senatum cenſuiſſe*, vt dixit Conſultus Paulus *in l. filius emancipatus. ff. ad leg. Cornel. de falſis*, & Imperator Iuſtinianus *in §. vltim. Inſtit. de ſatiſdationib.* ibi. *Omnia apertius à quotidiano vſu ipſis rerum documentis apparere.* Et in propoſito dixit Pomponius *in l. Labeo. ff. de ſtatu liber. Quod morem agentium ſequi debemus.* quod vtique judex omnino ſequi debet, ex Decio *conſil. 131. col. final.* maximè ſi producerentur aliæ ſententiæ Superiorum, in quibus taliter pronuntiatum fuiſſe apparuiſſet ex tex. *in l. 3. C. de ædificiis privatis.* ibi. *Probatis his, quæ in oppido frequenter in eodem genere controverſiarum probata ſunt.* Praxis namque eſt ſcientia digeſtiva, vt dixit Bald. *in l. Æmilius. n. 11. in fin. ff. de minorib.* & ſub prætextu prædictarum auctoritatum, quotidie noſter Senatus, maximè in dubiis & intricatis quæſtionibus, animaduertit, qualiter alternis vocibus per eius Senatores fuerit in ſimili genere cauſarum judicatum. Quinimo & Deciſiones (maximè Rotæ) tanquam ius ſcriptum in aulis cuſtodiuntur, & ſupradicta tene menti pro enucleatione eorum, quæ notat Ioſephus Ludovicus *deciſ. 34. nume. 20. & 21.*

SVMMARIA.

1 *Computatio fructuum à creditore de bonis debitoris collectorũ, qualiter fieri debeat cum intereſſe pecuniæ, pro qua addicta fuerunt bona debitoris?*

2 *Compenſatio ipſo jure fit ad impediendum curſus vſurarum, in omnibus contractibus.*

3 *Compenſatione etiam ab homine non oppoſita, fit ipſo jure compenſatio, ad impediendum curſum vſurarum.*

4 *Compenſatione ipſo jure facta, ſi debitor ſolverit debitum, poteſt illud condictione indebiti repetere.*

5 *Compenſatio quando inducitur per factum hominis, poteſt fieri de ſpecie ad quantitatem.*

6 *Compenſatione facta à lege, ipſo jure habet locum; etiam de ſpecie ad quantitatem.*

7 *Fructus extenuant ſortem ipſo jure in prætorio pignore.*

8 *Compenſationis exceptio in hoc ab alijs differt exceptionibus; quod reliquæ exceptiones non elidunt actionem, niſi in judicio proponantur, & ab eo tempore, quo ſententia lata fuit in favorem excipientis, ea vero extra judicium vbi primum oppoſita fuerit, ipſo facto debitum extinguit adverſarij.*

9 *Creditor, ſi petat debitum compenſatum, incidit in pœnam petentis, quod ſibi non debetur.*

10 *Debitor ſi ſolvat debitum, quod jam compenſaverat, ipſo jure condictione indebiti repetere poteſt.*

11 *Compenſatione inducta per proteſtationem extrajudicialiter factam, ſi debitum adhuc ſolvatur, habet locum ſoluti repetitio.*

12 *Compenſatio jure opponi poteſt extra judicium.*

13 *Proteſtatori etſi tutius eſſet, quando opponitur compenſatio, proteſtare, quod deinceps vſuræ non currant; tamen proteſtatione opus eſt quando agitur de evitanda pœna, vſuris, vel intereſſe incurrendo.*

14 *Compenſatio non fit debitæ quantitatis, eo ipſo quod fructus bonorum debitoris ad creditorem perveniunt.*

15 *Creditor nullo modo de rigore iuris particulares ſolutiones recipere tenetur.*

16 *Compenſatio eſt quædam imaginaria ſolutio.*

17 *Concluſio legis 1. & 2. C. de pignoratit. act. qualiter ſit intelligenda?*

18 *Fructus rei pignoratæ quando cenſeantur retenti per creditorẽ loco pignoris?*

19 *Fructus rei pignoratæ tunc demum extenuant ſortem, quando jam ſunt conſumpti, vel ad pecuniam redacti, alias ſecus?*

20 *Bona debitoris ſi addicta ſint creditori pro debito vini, tritici, aut olei, ſi creditor ex bonis, alias ſimilis ſpeciei perceperit, an fiet ipſo jure ſpecierum conſilium compenſatio?*

CAPVT

CAPVT XIV.

Computatio fructuum bonorum debitoris qualiter ſit facienda, cum intereſſe pecuniæ creditori debitæ, vbi creditor poſſidens bona debitoris condemnatur, vt tradita ſibi pecunia cum intereſſe ad rationem quaduordecim reddat debitori bona à ſe poſſeſſa cum fructibus?

ASSIDVE in Hiſpaniæ ſupremis tribunalibus, creditoribus bona debitorum ex cauſſa iudicati (pro cenſu) poſſidentibus, creditores iſti à debitoribus conveniri ſolent, petendo, quod accepto debito, pro quo fuit facta addictio, cum intereſſe, creditores ad reſtitutionem talium bonorum cum fructibus (qui facto calculo ſupererunt) condemnentur, ex praxi text. *in l.1.C.ſi benedictio pignori agat.& l.ſi minori.C.de jure fiſci.lib.10.Gama. deciſ. 232.n.4.*& de hac praxi plura teſtatur Parlador.*lib.2.rer.quotidianar.cap.fin.§. 16.num.7.& 8.Florez in addit. ad deciſ.Goma, deciſ.40.col.3.ad fin. ver in his tamen regnis.* Quod de jure aliter locum non habet, quàm ſi debitor ante omnia principale debitum cum expenſis offerat, *ex d. l.1.Petrus Surdus conſ.39. nu.24.& 25. Roland.conſ.32.num.16.vol.1.* Quo caſu cum res addicta fuit creditori in pignus prætorium, etiam poſt triginta annos poterit debitum cum expenſis & redditibus creditori offerri, maximè ſtante enormiſſima læſione, ex his, quæ notant gl.& Doctores communiter, *in l. cum notiſſimi.§. eodem jure.verbo, opponere.C.de præſcript.30.vel 40. annor. in fin.* Et regulariter iudices noſtri quâdam prætoriâ humanitate moti, hoc caſu ſententiam proferunt, condemnando creditorem, vt tradito ſibi principali debito cum intereſſe, ad rationem quatuordecim pro milliario, talia bona ipſe creditor cum fructibus à die acceptæ poſſeſſionis, vel ſaltem litis conteſtationis reſtituat, ad cuius rei liquidationem calculatores per partes nominari præcipitur, ideoq; videndum erit, qualiter computatio fructuum cum principali debito & eius intereſſe hoc caſu fieri debeat.

1 Et in primis dicendum videtur, quod † prius liquidandum ſit, quantum aſcendat quolibet anno intereſſe pecuniæ creditoris, deinde quantus fuerit valor fructuum illius anni, & facta compenſatione in concurrentibus quantitatibus, ſi aliquid de valore fructuum in poteſtate creditoris remanſerit, ſtatim & ipſo iure fiat compenſatio, cum alia ſimili quantitate principalis debiti, ita vt tanto minus ſit exinde in principali debito, anno ſequenti, quantum in poteſtate creditoris permanſit, ſoluto intereſſe vel cenſu anni præcedentis, & ſic de ſingulis (deinde) annis fiat. Quæ quidem computatio ſequentibus ſuadetur rationibus.

Primo,

Primo, quia eo ipſo, quod penes creditorem aliqua pecunia vltra intereſſe remanſit, pro rata illius pecuniæ, ipſo iure cenſetur facta computatio cum principali debito, ex tex. *in l. cum alter. cum l. ſeq. ff. de compenſation. & in l. ſi conſtat. C. eodem. & in l. 21. t. 14. p. 5.* vbi † ad impediendum curſum vſurarum 2
ſit ipſo jure compenſatio, quod non ſolum locum habet in contractibus bonæ fidei, ſed generaliter in omnibus contractibus, *vt in l. inter tutores 37. ff. de adminiſt. tut. & in l. poſteaquam. 21. ff. de compenſationib. & in l. eius. C. de ſolutionib.* Igitur cum debitor ſolvere debeat ſortem cum intereſſe, dicendum videtur, quod pecunia illa ex fructibus redacta, & à creditore iam imburſata, ex eo tempore, quo illam imburſabit, ſortem principalem minuerit, & extenuerit, & tandem † ipſo jure cenſeatur (ex illo die) facta compenſatio, 3
cum alia ſimili quantitáte, etiamſi ab homine oppoſita non fuerit ab initio. Cum enim hoc caſu lex ipſa perimat debitum ipſo iure, ad impediendum curſum vſurarum, non erit opus, vt compenſatio ab homine opponatur *argum. tex. in l. quæ ſub conditione. §. ſi. ff. de condit. inſtit.* & ita tenet in terminis Socin. *in l. Iulianus. num 10. ff. de condit. & demonſtrat. nu. 10. Barboſa noviſſime* 4
in l. divortio. §. ob donationes. n. fin. ff. ſolut. matrimon. vbi plus dicit, quod † in tantum ſupradicta concluſio nititur veritate, vt ſi facta compenſatione à lege ipſo jure, debitor ſolviſſet illam quantitatem compenſatam creditori, poſſet illam condictione indebiti repetere.

Præterea non ſolum vbi creditor in pecunia fructus bonorum creditoris redegiſſet, compenſatio fierit ipſo jure, verum etiamſi adhuc creditor penes ſe fructus in ſpecie retineret, & ſua negligentia illos non diſtraxiſſet, quia licet verum ſit, quod † quando compenſatio inducitur per factum ho- 5
minis, non admittatur compenſatio de ſpecie ad quantitatem, *vt in l. devortio. §. ob donationes. ff. ſolut. matrimon.* vbi hoc tenet gl. *verbo, compenſationes.* tamen † quando compenſatio ſit ipſo jure, ex legis diſpoſitione, etiam fiet 6
compenſatio de ſpecie ad quantitatẽ, *vt tenet Alberic. in l. filium quem habentem. C. familiæ herciſcun. col. 5. ante medium.* Cuius ſententiam firmavit Dec. *in authent. præterea nu. 10. & ibi Fabian. de Monte num. 47. C. vnde vir & vxor. per tex. in l. in quartam. 90. ad legem Falcid.* Cum igitur in noſtro caſu ad impediendum curſum vſurarum compenſatio miniſterio legis fiat, quæ non permittit, vt alter alterius pecunia ſine compenſatione vtatur, hocque inducat æquitas *legis curavit. C. de action. empti.* neceſſarium non erit, vt talis compenſatio à parte opponatur.

Rurſus quia cum judex profert ſententiam, de qua agimus, videtur innuere, creditorem illum ſimplicem, à tempore acceptæ poſſeſſionis, jure pignoris bona debitoris poſſediſſe, non verò titulo venditionis, quia ſi hoc

titulo poſſediſſe cenſeretur, non vtique locum haberet tale quid pronuntiare, neque hoc vllo jure fundaretur. Vnde cum inſtar prætorij pignoris iudicetur, & in prætorio pignore fructus ipſo jure extenuent ſortem, *vt in l. Titia.ff.de ſolution.*
7 creditor, de † quo agimus, facta compenſatione fructuum concurrentium, cum intereſſe ſibi debito, quod illi in burſa ſupererit de fructibus, tanquam iam ſibi non deberetur, ſtatim computare debet in ſortem principalem ad impediendum curſum vſurarum, vt manifeſtè probatur *in d.l.Titia.*ibi. *Sed ſi forte vſurarum quoq; rationem, arbiter dotis recuperandæ habere debuerit, ita computandum, prout quodq; ad mulierem pervenerit, non vt ex univerſa ſumma decedat, ſed prius in eam quantitatem, quam vſurarum nomine mulierem conſequi oportebat, quod non eſt iniquum.* Quod maximè locum haberet, ſi vel extraiudicialiter debitor coram creditore proteſtaſſet, vt extunc haberet illam reſiduam quantitatem pro ſatisfactione ſortis principalis, vt in fortioribus terminis tenet Navar. *in tract. de vſur. quæſt.30.* vbi dicit, quod cenſus redimi poſſit per compenſationem debiti liquidi, ſi debitor opponat creditori coram iudice competenti, qualiter creditor debet ſibi tantum liquidè, quantum valet ſors principalis cenſus, & petat iudicem, vt iubeat creditorem, quod habeat cenſum pro redempto, vel ſi eum extraiudicialiter conveniat, & ei proteſtetur, quod extunc habet cenſum à ſe illi debitum pro redempto, proteſtando, quod virtute talis compenſationis intendit, ſe amplius obligatum non remanere cenſus ſolutioni, nec velle, vt vltra duret, ſed vt extinguatur mediante dicta compenſatione, ex hac ſola proteſtatione cenſeatur cenſus redemptus. Quam ſententiam probare intendit *argum. legis vltimæ, & earum, quæ ibi notant Doctores, ff. de compenſat.* Et quod curſus vſurarum & redditTuum ceſſet vſq; ad concurrentem quantitatem, à tempore, quo illud reſiduum in burſa creditoris permanſit, probatur manifeſtè *in l. cum alter. ff. de compenſat.* vbi oppoſita exceptione compenſationis per debitorem ſtatim concurrentis quantitatis fit compenſatio. Ergo idem & in noſtro caſu dicendum erit.

8 Rurſus pro prædicta ſententia facit, quia † exceptio compenſationis in hoc ab aliis exceptionibus differt, quod reliquæ exceptiones oppoſitæ in iudicio, tantum elidunt actionem, *vt in l. ſi vnus. §. pactus ne peteret. ff. de pact.* neque eam perimunt, quouſque ſententia fuerit lata in favorem excipientis, *vt tenet Bartol. in l. Iulia. n.34. ff. de condict. indebit.* ſed exceptio compenſationis eam habet naturam, vt vbi primum oppoſita ſit, ipſo facto debitum extinguat adverſarij, & conſequenter actionem etiam, antequam feratur ſententia, *vt in §. in bonæ fidei. Inſtit. de action. l. fin. C. de compenſationib. notat Bart. in l. ſi plures, num.4. ff. de fideiuſſor. Bald. in l. ſi conſtat. num.3. C. de compenſation.* *Affli-*

Afflictus deciſ. 121. num. 2. Et hæc eſt veritas, quidquid in contrarium voluerit Paul. *in d. l. ſi conſtat.* Quod in tantum verum eſt, vt † ſi oppoſita excepti- 10
one compenſationis adhuc perſiſtat creditor in petendo debitum, iudicialiter incidit in pœnam petentis illud, quod ſibi non debetur, de qua *in l. eum quem temere, ff. de iudiciis, & in c. 1. de plus petitio. & ita tenet Barboſa vbi ſup.* Et pariter ſi debitor illam quantitatem ſemel compenſatam ſoluat, habeat locum eiuſdem repetitio, *argumento l. quod dicitur. §. fi. ff. de impenſis in rebus dotal. fact. Barto. in l. ſi cum dotem. n. 1. ff. rerum amotarum.* loquendo in ſimplicis debiti compenſatione. Et hanc ſententiam tenet gloſſ. *in l. Stichum. §. creditor. verbo, liberari. in fi. ff. de ſolution.* Barboſa *in d. §. ob donationes. n. 32. circa fin.* dicens amplius, quod † ſi quis oppoſuerit compenſationem etiam ex-
trajudicialiter, habeat locum prædictus effectus, eo quod cum compenſatio 11
per proteſtationem ipſo jure inducatur, non eſt opus facto judicis. Idque refert ex Bart. *in l. verum. ff. de compenſationibus. Alberic. in l. ſi quid à fidejuſſore. ff. eodem titul.* vbi expreſſe tradit, compenſationem opponi poſſe extra ju-
dicium, *Butricarius in l. debitor. ff. de negotiis geſtis.* Et in propoſito dixit 12
Tiraquell. *de retractu, 1. p. §. 3. gloſſ. 3. n. 10.* quod † etſi tutius eſſet proteſtatio-
nem fieri & hoc comuniter teneatur, tamen opus non eſt proteſtatione, vbi 13
ageretur de evitanda pœna, vſuris, vel intereſſe, ex text. *in d. l. ſi conſtat.* & ita tenet Abb. *in cap. bona fides. n. 11. de depoſito. Raphael Cuman. conſ. 196. col. 2. lib. 7. numer. final.*

Pro contraria verò parte imo quod compenſatio illius reſidui fructuum nullo modo fiat, ex ſequentibus ſuaderi videtur. Primo, quia cum creditor, iuſto titulo judiciali præcedente, habeat poſſeſſionem bonorum debitoris, proculdubio fructus omnes ex illis collectos (& maximè conſumptos) ſuos facit, *vt probat Bart. in l. à Divo Pio. §. ſi ſuper rebus. ff. de re judic. Bald. in l. conſentaneum, C. quomodo & quando iudex. Marinus Frecc. de præſentatione inſtrumentorum quæſt. 5. par. 16.* ideo nullo modo locum habebit compenſatio ſupradicta, cum debitor nullos fructus debitoris habeat: non entis namque nullæ ſunt qualitates, *l. nam & ſi ſub conditione. ff. de condit. inſtit.* Quinimò
† etſi talia bona creditor pignori haberet, adhuc per ſolam perventionem 14
fructuum ad creditorem, non fieret ipſo iure compenſatio, cum talia bona habeat revocabiliter, *vt in l. Stichum §. ſi creditor, ff. de ſolut. ibi. Neq; enim ipſum ſolviſſe pecuniam, credendum eſt, à quo hæreditas evincitur.* Rurſus, quia licet verum ſit, quod ſibi aliqua pars pecuniæ, vel eius rei, quæ pondere & menſura conſiſtit, ſolvitur creditori, valeat & teneat ſolutio, & pro ea parte debitor liberetur, *vt in l. 2. §. & harũ. vbi gl. & cõmun. ſcrib. & in l. cum Stichũ, ff. de ſolut.* Hoc tamẽ debet intelligi, quãdo eo animo à creditore fuit ac-

cepta,

cepta, vt eidem videretur ſoluta. Secus tamen ſi creditori id recuſaret. Nul-
lo enim modo (de rigore juris) cogitur † creditor particularem ſolutionem
15 recipere, *l. tutor §. Lucius. ff. de vſuris. l. quidam exiſtimaverunt. ff. ſi cert pet. l. fiſtulas §. qui fundum. ff. de contrahenda emptione. notat Antonius Gomez 2. tomo varia. cap. 10. nu. 2. verſ. tertio caſu.* Et ratio eſt ſecundum prædicta jura, quia hæ particulares ſolutiones quam plura incommoda afferunt creditoribus, vt in præcitatis iuribus cavetur.

Præterea quia ſi creditor teneretur compenſare reſiduum fructuum debitoris in ſortem: ſtatim quod illos percipit vel conſumit, vt iam exinde ceſſaret intereſſe alterius ſimilis quantitatis principalis, in año ſequenti, efficeretur, vt creditor fructus per ſe retentos cum intereſſe reſtitueret: quod patet, quia ſi ob retentionem, quam fecit de centum ducatis, alterius ſimilis quantitatis ſuæ, intereſſe non percipit, perinde eſt ac ſi fructus cum intereſſe reſtitueret, cum tanto minus de intereſſe ſuæ pecuniæ percipiat. Compen-
16 ſatio † namque idem eſt quod quædam imaginaria ſolutio, effectu (ſaltem) conſiderato, *vt in l. ſi debitor. §. fi. ff. qui pot. in pignor. hab. l. deducta. §. nummis. ff. ad Trebellian.* Bart. *in l. amplius non peti. ff. rem rat. hab.* Bald. *in l. fi. ff. de compenſationibus.* Tindarus *in tract. de compenſat. in prin.*

In hac tamen difficultate ego diſtinguendum exiſtimo in hunc ſanè modum, quod aut fructus per creditorem de bonis debitoris quantitatis percepti extant in ſpecie, in eius poteſtate, tempore quo rationes calculantur, & tali caſu etiamſi debitor antea proteſtaverit, vt illos pro ſoluto haberet, & vt ex eorum pretio ſors principalis extenuetur, adhuc creditore reluctante, compenſationi locus non ſit, cum illos jure pignoris habere cenſeatur, eo quod de quantitate ad ſpeciem non habeat locum compenſatio, *vt in l. divortio. & ibi gloſſ. & communiter ſcribentes, ff. ſoluto matrimonio.* quod non ſolum locum haberet in pignore prætorio, verum etiam in pignore conventionali, vt advertit Bartol. *in l. ſi cui. §. quæri poterit. per textum ibi. ff. vt in poſſeſſion. legat.* & Barboſa *in dicto §. ob donationes. n. 26.* vbi ad intelligentiam *le-*
17 *gis 1. & 2. C. de pignor. action.* dicit, quod † concluſio dictarum legum, quatenus probat, fructus perceptos ex re pignorata, extenuare ſortem principalem, intelligenda ſit, poſtquam fructus fuerint conſumpti, vel ad pecuniam reda-
18 cti, nam † alias de fructibus ad quantitatem minimè fiet compenſatio, ſed fructus cenſentur retenti per creditorem loco pignoris, *ex l 3. C. in quib. cauſ. pign. & in l. ſi convenerit. ff. de pignoratitia actione.* ibi. *Ergo ſi id nomen pecuniarum fuerit exactam pecuniam tecum penſabis, ſi verò corporis alicuius, id, quod acceperis, erit tibi loco pignoris.* & Bartol. *in l. neq. ſcriptura. n. 5. & in l. ſi propter*
19 *ff. de compenſati.* tunc † demum fructus ſortem principalẽ extenuare firmat,

quan-

quando iam ſunt conſumpti, vel ad pecuniam redacti, ſi verò bona debi-
toris addicta fuiſſent creditori pro debito frumenti, olei aut vini, & credi- 20
tor † percepiſſet ex bonis debitoris alias ſimiles ſpecies, tali caſu ipſo jure
compenſatio fieret, ſi debitor proteſtaſſet vt compenſatio fieret, alias non,
cum compenſationis proteſtatio, vbi primum propoſita ſit, exſtinguat de-
bitum ipſo jure, alias non, vt per Vincentium de Franchis *deciſ. 53. num. 2. 1. p.*
Et hoc ſuperius probavimus, niſi eſſemus in caſu in quo ex natura contra-
ctus, vel ex legis diſpoſitione, vſuræ vel intereſſe hinc inde deberentur, *vt in
d. l. cum alter, & in d. l. ſi conſtat, & l. parti, ſupra relata.*

Si tamen compenſationes non fuiſſent oppoſitæ quolibet anno reſpectu cuiuslibet reſidui fructuum, & lata fuiſſet ſententia modo ſupra propoſito, calculatores prius liquidabunt, quantum aſcendat principale cum omnibus redditibus, deinde valorem fructuum, & ex illorum fructuum pretio, quo diſtractos fuiſſe apparuerit, prius fiet ſolutio principalis, deinde fructuum cum intereſſe fiet computatio, & compenſatio, *vt ſupra num. 1.* prædiximus. Supradicta tene menti quia rarò ea ſcripta reperies.

SVMMARIA.

1 Creditor cenſualiſta, an quod receperit à debitore pro liberando aliquam ex rebus hypothecæ ſuppoſitis, recipere in calculo ſortis debeat, tempore redemptionis principalis?

2 Subrogatus ſapit naturam illius in cuius locum ſubrogatur.

3 Malitiis non eſt indulgendum.

4 Ratione periculi, quod timeri poteſt, quis pretium recipere valet.

5 Creditor ſi rationes pecuniæ mutuatæ notabilem ſubiit laborem, recte ei licebit fructus in ſortem non computare.

6 Creditor ſi ſubiit magnos labores in re pignorata cultivanda fructus eius ſuos facit, neque eos in ſortem computare tenebitur.

7 L. periculi pretium ff. de nautico fœnore explanatur.

8 Fideiuſſor cenſualis ſi aliquid dedit creditori, vt illum à nexu obligationis fideiuſſoriæ liberaret, an tempore redemptionis, quod ita accepit, de ſorte principali excomputare debeat.

9 Argumentum de re ad perſonam, validum eſt in jure.

10 Datum ab alio quam debitore creditori pignoratitio vltra ſortem ex poſt facto, non cenſetur datum vel acceptum propter ipſam mutuationem.

11 Repeti an poſſit à principali quod fideiuſſor dedit creditori cenſuali, vt illum à fideiuſſione liberaret?

CAPVT XV.

Creditor cenſuarius ſi aliquid à cenſualiſta accepit, vt aliquam ex hypothecis liberaret, an quod ita recepit, tempore redemptionis teneatur in ſortem computare?

1 EXSTAT † nunc in terminis ventilata quæſtio, *vtrum illud quod creditor cenſualiſta à debitore cenſus recipit, eo pacto vt vnam ex hypothecis cenſui ſuppoſitis à nexu hypothecæ liberet, tempore redemptionis cenſus, illud in calculo ſortis principalis recipere teneatur vt ſuper eo debeat fieri computatio & redemptio?* In qua difficultate dicendum videtur, quod ſumma pecuniæ pro tali liberatione hypothecæ accepta debeat excomputari de ſorte tempore redemptionis annui redditus, quod ex ſequentibus ſuadetur. Primo quia illa pecunia creditori data pro pignoris remiſſione & relaxatione loco eiuſdem hypothecæ habetur, & ſubrogatur ad indemnitatem creditoris, & amplius interuſurium illius pecuniæ recipit, itaque cum annuo cenſu redempto, hypothecæ ipſo iure ad debitorem reddant, eodem modo pecunia ſubrogata loco hypothecæ reddere, vel ſaltem computare debet, cum ſubrogatum ſapiat naturam eius in cuius locum ſubrogatur, *l. 1. §. hoc, ff. ſi quis teſtamento liber eſſe, & in l. 1. §. ſimilij modo C. de bonis quæ lib.*

2 Secundo † quia ſi dicta excomputatio non fieret proculdubio tempore redemptionis, creditor aliquid vltra permiſſum intereſſe percepiſſet, quod vtique iure non eſt permiſſum, *vt in extravaganti Martini de empt & vendit.* & ſic ratione iniuſtitiæ contractus cenſualis poſſit reſcindi, vel ſaltem repeti quod ita datum fuit, ne locupletaretur creditor cum aliena iactura, legibus non permiſſa, & hanc ſententiam in terminis noſtris tenuit Caball. *de vſur. n. 255.* cum ſeqq. vbi dicit, quod ſi ſummam illam, à creditore (ea ex cauſa) receptam, ſaltem in intereſſe annuorum redditũum non computaret, proculdubio diceretur aliquid vltra ſortem recepiſſe. Rurſus & tertio, quia ſi hæc ſententia vera non eſſet, manifeſta aperiretur via fraudibus, & malitiis fœneratorum, & eorum qui pecunias ſuas in emptiones annuorum redditũum collocare ſolent, cum ſub ſimilibus pactis & non aliàs pecuniam
3 ſuam mutuarent, & ſic aliquid vltra ſortem acciperent. † Cum ergo malitiis non ſit indulgendum, vt dixit Conſultus *in l. in fundo, ff. de rei vend.* proculdubio dicendum videtur, quod cenſualiſta iuſtam in hoc foveat cauſam, vt talis pecunia ſaltem ex redditibus, excomputari debeat.

4 Contraria tamen ſententia multis etiam iuris inſtitutis fulcitur. Primo quia † cum per remiſſionem & liberationem vnius hypothecæ non poſſit negari quin minus ſit cautum creditori, cũ aliæ poſſent interim perire igne, chaſmate,

chaſmate, vi ventorum, vel tempeſtatis, ſive belli cauſa, ratione futuri periculi quod in ſe ſuſcepit aliquid accipere, incivile non erit, ratione enim periculi quod timeri poteſt, quis pretium accipere valet, *vt in l. periculi pretiū,* & ibi *gl. fin. & communiter ſcribentes ff. de nautico fœnore.*

Secundo, † pro hac ſententia facit doctrina ſingularis Hoſtien. *in ſumma de vſuris §. in aliquo, verſ. 10.* quatenus dicit, quod quando creditor, ratione pecuniæ mutuatæ notabilem ſubiit laborem, vel periculum, iuſtè poteſt non computare fructus in ſortem principalem, & eius ſententiam ſignavit Ioan. Andr. *in cap. conqueſtus de vſuris.* Neguſant. *de pigno. membro 5. part. 2. num. 3.* 5

Accedat † etiam ſententia ſingularis Baldi, *in l. quamvis C. quibus modis pigno. taci. contra.* vbi dicit, quod ſi creditor teneatur fructus pignoris in ſortem principalem computare, tamen id facere non erit obnoxius, quando ſubiit magnos labores in ipſa re cultiuanda, quia tunc cedunt ſibi lucro, neq; aliquid in ſortem computare tenebitur. Quam ſententiam refert & ſequitur Nicol. Boer. *deciſ. 44. nu. 24.* † Ex quibus quæſtio noſtra ſatis difficilis apparet. Sed prædictis non obſtantibus ſententia Caballini *ſupra* relata tenenda erit: cum fortioribus nitatur iuris inſtitutis, & eam tenendo non obſtat tex. *in d. l. periculi pretium,* pro contraria ſententia adductus, quia deciſio illius tex. locum habet, quando à communiter accidentibus ex pacto, aliquod imminens periculum eſſet de raro contingentibus, prout in exemplis ſuperius propoſitis, eo enim caſu periculi pretium recipi non poteſt, quia non eſt expectandus triſtis eventus, *vt in l. inter ſtipulantem. §. ſacr. ff. de verbor.* & it. colligitur ex Hoſtienſe & aliis quos pro contraria ſententia adduximus. Nec etiam obſtat ſententia Bald. quia eius ſententia ex iudicis arbitrio pendet. Quid † tamen dicendum erit, ſi fideiuſſor pro annuo reddita datus aliquid dedit creditori cenſuali vt eum ab obligatione fideiuſſoria eximeret, an quod ita datum fuit, debeat computari in principali tempore redemptionis & reſtitui fideiuſſori? Et dicendum videtur, quod idem ius in hac quod in præcedenti quæſtione verſetur, ſiquidem in omni caſu iſte creditor tempore redemdtionis vltra principale cum redditibus reperitur locupletatus, & vltra ſortem & redditus aliquid recepiſſe conſtat. Contra tex. *in l. ſi pignore ff. de pigno. actione.* Ex cuius tex. deciſ. hæc noſtra ſententia omnino probari videtur; ibi enim creditor pignoratitius computat in ſortē quidquid accipit à iure pignoris. (de quo ibi) ratione duplę: ergo eodē modo creditor noſter recipere debet quidquid accepit à fideiuſſore, vt illum à nexu fideiuſſionis liberaret. † Rurſus quia ſi id facere tenetur, quando accepta pecunia rem hypothecatam remiſit & liberavit vt ſupra probavimus, eadem ratione quando perſonam fideiuſſoris liberavit ab obligatione interventien-

veniente pecunia, quia validum eſt argumentum de re ad perſonam, *vt in l. ſingulis cum l. ſequenti ff. de vulg.* Bartholomæus de Hutio in tractatu de ſubſtitutionibus *c. 5. verſ. 15. vol. 5.*

Contraria tamen ſententia, imo quod à fidejuſſore (pro eo liberando) receptum in ſortem computari non debeat, ex eo ſuadetur, quia cum tale pactum non fuerit factum in limine contractus, ſed nova vera & efficaci cauſa ex poſtfacto interveniente, juſtiſſimè creditor cenſuarius illud certum quid accipere potuit, pro liberando fideiuſſore à vexationibus & periculis quæ inſunt huic oneroſo fidei jubendi officio. Magis enim creditor præmium remiſſæ actionis conſequutus videtur, quam aliquid vltra ſortem, vnde cum actiones & cedi & vendi poſſint, vt in rubro & nigro de hæreditate vel actione vendita jus ſuum (accepto pretio) rectè potuit remittere, neque illud pretium tempore redemptionis accepto ferre tenebitur, cum ius ſuum ex tali remiſſione periculo deteriorationis expoſuerunt.

10 Rurſus † quia datum ab alio quàm debitore, creditori pignoratitio, vltra ſortem ex poſtfacto, non dicitur datum pro ipſa mutuatione, ſed magis pro vexationis redemptione. Ex quo reſultat quidam contractus innominatus, facio vt des, quo caſu ceſſat vſuræ periculum & præſumptio, vt tenet Iac. Butricarius *in l. 1. C. de nautico fœnore*, Bal. *in l. cunctos populos nu. 4. verſ. item do. C. de Summa Trinitate* idque tenet Caballinus *vbi ſupra q. 3. n. 92.* vbi hanc communem Theologorum ſententiam reputat.

Ego tamen in propoſita quæſtione ita diſtinguendum exiſtimo, an creditor ex tali remiſſione, & liberatione fideiuſſoris, alicui periculo ius ſuum exponat, nec ne? Primo enim caſu abſque crimine vſuræ licitè aliquid pro tali liberatione recipere poterit, cum non ſolum ipſe liberet fideiuſſorem à periculo fideiuſſionis, verum etiam ius ſuum manifeſto periculo exponat: & ſic erit intelligendus tex. *in l. periculi pretium ff. de nautico fœnore.* Quin imo & in ſimplici mutuante hanc ſententiam veram exiſtimat Caballinus *vbi ſupra q. 46. n. 257.* ea nixus ratione quia non recipis illam quantitatem nomine principalis debitoris, nec de bonis ipſius, nec eius occaſione, ſed potius vt ipſe fideiuſſor ſuam redimat vexationem, quam veriſimiliter exſpectare & timere potuiſſet. Quo caſu licitum eſt creditori, aliquid vltra ſortem recipere, vt tenet D. Thom. *in tracta. de vſuris cap. 9. Conrad. de contract. quæſt. 39. Sylve. in ſumma verbo vſura el 10. quæſt. 34. Corvar. lib. 3. variar. c. 2. n. 6. ad medium.*

Neque his oberit ſi dicatur, quod text. *in d. l. periculi pretium* tantum loquitur de nautico fœnore, quia poteſt reſponderi, quod ratio decid. illius textus ad omnes alios contractus (ex identitate rationis) adaptari valet,

let, ſiquidem ea eſt potiſſima, quia periculum inſtabat conſiderabile tempore receptionis pecuniæ: Vnde cum in noſtro caſu verſetur ſupradictum periculum ex parte creditoris, jure tale quid recipere poterit neque in ſortem aliquo modo computare debuit, & ſi poſtea iſte creditor reperiatur indemnis à periculo quod timuit, ceſſante tamen periculo, prout ceſſat ab initio in caſu quo creditor pecuniam loco hypothecæ recipit à debitore, ſecus eſt quia nunquam poteſt timeri de aliquo periculo imminenti, de præſenti, vel de futuro, vt tenui in caſu præcedenti, tenetque Covarruv. *lib. 3. variar. c. 2. num. 6. ad medium, verſ. & præſertim.*

Reſtat modo videre, caſu quo periculum aliquod timeri non potuit per creditorem, tempore receptæ pecuniæ pro liberando fideiuſſore, cui competeret ius repetendi, vel excomputandi ipſi debitori principali, an fideiuſſori, qui pecuniam pro libertate præſtavit? Et in hoc articulo reſolutivè eſt tenendum, quod ipſe principalis, vel compenſare vel repetere poſſit, cum ei interſit, vt eius fideiuſſor indemnis à fideiuſſione omnibus modis maneat, ac demum ab ipſo debitore, repetet fidejuſſor, vel cedi poterit actio à principali fideiuſſore vt ipſe à creditore repetat, *argum. text. in l. in creditore, ff. de evict. ibi: cui enim non æquum videbitur vel hoc ſaltem conſequi emptorem, quod ſine diſpendio creditoris futurum eſt.* Et ita reſpondet Caballin. *loco ſupra proximè citato, num. 258.*

SVMMARIA.

1 *Fideijuſſor ſi aliquid pro fideijubendo à principali accepit, ipſo indemne exiſtente, an illud principali reddere, vel excomputare teneat, eo quod principali ſolvit?*

2 *Donatum à principali eius fideiuſſori, pro bono opere fideiubendi, magis videtur datum in pignus futuræ indemnitatis, quam vt ſuum abſolutè faciat.*

3 *Fidem non iubens pro proximo ſuo an dicatur facere contra charitatem, & numquid ob id peccet?*

4 *Turpiter pro faciendo quis recipit, ſi id gratis facere tenebatur.*

5 *Fidejuſſor qui certo ſcit in limine fidejuſſionis, ſe ex illo actu fideijubendi nulum damnum incurſurum, nihil poteſt recipere pro actu ipſo fideijubendi.*

6 *Fideijubens licite & abſque criminis labe, pro actu fideijubendi mercedem recepit.*

7 *Datum ratione periculi ſubeundi, ob honeſtam cauſam acceptam cenſetur.*

8 *Fideijubendi actus, eſt nimis periculoſus, oneroſus, & damnificativus, quinimo & ſtultitiam ſapit.*

9 *Fidemjubens dicitur malè vti ſubſtantia ſuâ.*

10 *Generale mandatum cum libera habens, ad adminiſtrandum, non ex eo habet licentiam nomine domini fidejubendi, eo quia hic actus fidejubendi magis poteſt dici diſſipatio, quam adminiſtratio.*

11 *Aſſecuranti periculum navis, an aliquid pro aſſecuratione recipere liceat?*

12 *Perpetuum nihil eſt ſub ſole.*

13 *Pecuniam parere immediatè pecuniam, lege divina, naturali, Canonica, & Civili prohibetur.*

14 *Debitor quodammodo dicitur ſervus creditoris?*

CAPVT XVI.

Fideiuſſor qui aliquid recepit, pro actu fideiubendi, ſi virtute laſtri apprehendit poſſeſſionem bonorum principalis debitoris, an eo indemne exiſtente quod recepit pro fideiubendo, debeat recipere in calculo eius, quod ſolvit pro principali debitore?

QVÆSTIONEM noſtram ſatis fuiſſe controverſam, in facti contingentia me patrocinante certo ſcio, & ideo illam (quaſi computationem quandam contineat) hic inſerere libet; quidam enim Ferdinandus à Mendana interceſſit pro Roderico Perezio pro certo annuo reddit., centum ducatis à Roderico pro hoc actu fidejubendi acceptis, deinde fidejuſſor iſte aliquibus annis fuit exſecutatus, pro redditibus, & annuum redditum ſolvit. Et ceſſis ſibi actionibus à creditore poſſeſſionem bonorum dicti Ferdinandi fuit aſſequutus. Cum autem Ferdinandus prætenderet, de fructibus & aliis quantitatibus pecuniæ à ſe Roderico datis, ſatis factum fuiſſe de principali cum redditibus, eumq; indemnem exſtitiſſe, computatis illis centum quæ ſibi pro fidejuſſione tradidit, dubitatur, an accepta pro fidejuben-
1 do debeant per fidejuſſorem iſtum in calculo recipi? † In qua difficultate dicendum videtur, quod illa centum à fidejuſſore pro actu fidejubendi accepta computari debeant in ratione illius principalis quod fidejuſſor redemit, & reddituum quos ſoluit, idque ex ſequentibus concluſionibus ignoteſcere videtur.

2 Primo † quia illud quod datur fidejuſſori pro bono opere fidejubendi, videtur datum in pignus futuræ indemnitatis, ergo ſi tempore redemptionis reperiatur indemnis, nullo modo illud retinere poterit, cum cauſſa re-
3 tinendi ceſſet: hic † enim actus fidejubendi eſt admodum charitatiuus, quod ſi quis pro ſuo proximo non fidejubet, dicitur facere contra charitatem, & peccat, teſte Abbate *diſputat. 16. q. 2. n. 2. verſi. quintus caſus.* Archidiac.

in c

in c. ſicut 11. q. 1. n. 2. Roman. *in l. non ſolum §. morte ff. de novi ope. nunt.* vbi omnes affirmant, quod licet laicus iure Civili vel Canonico attento non teneatur pro ſuo proximo fideiubere, id tamen jure naturali inſpecto facere eſt obnoxius: aliàs contra charitatem peccaret: quod ſi laici hoc opus bonum facere non velint, clerici ad id adſtringantur: Et hanc ſententiam ſequitur Ioannes de Selua *in tractatu de jurejurand. 3. p. n. 24. vol. 1. tractat.* Si ergo naturaliter ad fideiubendum erat obligatus, turpiter faceret ſi pecuniam pro fide iubendo acceptam (eo indemne exiſtente) ſibi retineret, *argum. text. in l. fi.* & ibi notant Bart. † & communiter omnes ſcribentes *ff. de cond. ob turpem cauſam.* vbi dicunt quod quando aliquis, aliqua iuſta ratione inſpecta aliquid facere tenetur, turpiter faceret, ſi pro eo faciendo aliquis reciperet, idque improbat Caball, *de vſuris q. 31. num. 251.* & à ſimili pactione abſtinendum fore ſuadet Covar. *lib. 3. variar. c. 2. nu. 6.* 4

Secundo † prædictà ſententia confirmatur, quia ſi fideiuſſor ſciret in limine contractus fideiuſſionis ſe nullum damnum incurſurum pro tali fideiuſſione, non poſſet aliquid recipere pro fideiubendo, vt notant Dd. *in l. periculi pretium ff. de nautico fœnore.* Gutier. *in pract. lib. 2. c. 142. n. 4.* plures pro ea referens: ergo eodem modo receptum non poterit retinere, ſi tempore redemptionis, ſe (nihilo accepto) indemnem reperit, caſus enim impediens ab initio ſi ſuperveniat, tollit iam factum, *vt in l. pro parte ff. de ſervit. l. ſi ſub vna §. ſi quis via ff. de verb.* pervenit enim hæc res ad caſum à quo incipere non potuit, huc etiam illud convenit quod ceſſante cauſa retinendi debet ceſſare retentionis effectus, *argum. c. cum ceſſante de appellat.* 5

Sed prædictis non obſtantibus, contraria ſententia tenenda erit, imo quod nullo modo fideiuſſor (quod pro fideiubendo accepit) vel reſtituere, vel in caſu propoſito computare debeat, quod ex ſequentibus luce meridiana clarior efficitur. † Primo quia fideiuſſor licitè & abſq; criminis labe poteſt pro fideiuſſione mercedem accipere, ex tex, *in l. ſi remunerandi §. Marius ff. mandati,* ibi, *mercedem pactus propter fideiuſſion.* tex. etiam *in l. hoc jure §. Labeo ff. de donat.* vbi ex ſententia Labeonis dicit Vlpian. *Labeo ait extra cauſam donat. eſſe talium officium, mercedes, vt puta ſi tibi affuero, ſi ſatis pro te dedero* & ibi Bar. & Paul. hoc expreſsè tenent, & eos ſequitur Dec. *conſ. 7. n. 1.* Palat. Rub. *in repet. c. per veſt. de donat. §. 9. n. 10. & 11.* Covar. *li. 3. variar. c. 2. n. 6.* Greg. Lup. *in l. 1. t. 12. p. 5. gl. verbo, ruego.* Et hanc ſententiã dicit communem Avend. *2. par. de exſeq. mand. c. 12. n. 22.* Barb. *in l. 1. 3. par. n. 54. ff. ſolut. matrim.* 6

Neque ab eis diſſentiunt Theologi, præcipuè Caiet. *22. quæſt. 78. art. 2. ad 4.* Sot. *lib. 3. de iuſt. & iur. q. 1. art. 2. ante reſponſionem ad 6.* Conra. *de contract. q. 40.* Navar. *in manu. cap. 17. nume. 285. & in commentarijs de cambys in princip.*

Medina *de rebus per vſuram acquiſitis q.4.* ad primum principale & noviſſimè Molina *de iuſtitia*, dicit, hanc eſſe communem Theologorum ſententiam, *tract.2.diſputat.319.verſi. communis Dd.* in principio dicens eam veram eſſe, non ſolum quando veriſimiliter poteſt timeri, quod ſolvet pro principali, verum & quando nihil timetur. Si ergo licitè recipere potuit neque computare in ſortem tenetur neque ab eo repeti poterit.

7 Neque † huic ſententiæ obſtat, quod hic actus fideiubendi de quo agimus eſt quoddam charitatis opus, ad quod proximus proximo tenetur vt ſupra retulimus: quia non ex eo ſequitur, quod ratione periculi, quod propter fideiuſſionem fideiuſſor in ſe recepit, non poſſit aliquod præmium accipere, quod enim huius periculi ſubeundi ratione præſtatur, datur ob cauſam honeſtam, vt notant communiter Dd. *in d.l. periculi pretium*, vnde cum illud quod ob cauſam honeſtam datur, repeti non poſſit *vt in l. 1.* & ibi notat Bart. *ff. de condict. ob turpem cauſam*, neque per conſequens illud compu-
8 tare tenebitur in ſortem quam pro principali debitore ſolvit. † Eſt enim hic actus fideiubendi nimis periculoſus, oneroſus & damnificativus, *vt in l. ait prætor §. nunc ſolum el 1.* & ibi gl. *verbo doceat ff. de minori.* in tantum vt fidem pro alio iubere ſtultitiam ſapiat, vt oſtendit Sapiens *Proverb. c.17.* ibi. *Stultus homo plaudit manibus, cum ſpondit pro amico ſuo,* & rurſus *c.22.* dicit. *Noli eſſe cum eis qui defigunt manus ſuas, & qui vades ſe offerunt pro debitis*, vbi nova editio habet: *Ne ſis cum eis qui ſtipulata manu fidem jubent*, quæ omnia in propoſito adducit Covar *d.n.6.* Caball. *q.31. & 34.* vbi refert etiam in propoſito alium Sapientiæ locum dicentẽ, *Tolle veſtimentum eius qui fideiuſſor exſtitit*
9 *alieni, & pro extraneis aufert pignus ab eo.* Plura etiam iuxta huius actus periculum adducit Barboſa *in d. l.3.p.n.58.* & in tantum eum damnoſum, & oneroſum reputat Angel. *in l. in perſonam §. non ſolum ff. de pactis*, vt dicat, quod fidem iubens dicatur malè vti ſubſtantia ſua, & eum refert & ſequitur Iaſ. ibi
10 *n.3.* Alex *in l. ſi conſtante n.14. ff. ſolut. matri.* vbi † addit quod habens generale mandatum cum libera ad adminiſtrandum, non cenſetur habere mandatum ad fideiubendum, quia hic actus fideiubendi, magis dicitur diſſipatio, & ita etiam tenet Angelus *in d. l. in perſonam n.2.* Paul. & Curt. Iun. *ibi poſt princip.* idque colligitur ex mente I. C. *in l.3. §. filius ff. de peculio.* & ex text. *in l. ſervus inuitus ff. de fideiuſſ.* & hanc ſententiam latiſſimè proſequitur Catellianus Cotta in memorabilibus, *verbo fidejuſſor.* Propriè igitur cum fideiuſſor ratione huius interceſſionis, & fideiuſſionis, admodum vrgentibus & veriſimilibus periculis, ſe ſubſtantiamque ſuam exponat, iuſtiſſima quidem ratione poterit quicquid pro fideiubendo accepit retinere, etiamſi in effectu fuerit ſervatus indemnis, nihilq; ex ſuis bonis ratione fideiuſſionis amiſerit.

Confir-

Confirmatur præcedens ſententia ex eo, quia † ſicut aſſecuranti periculum navis, ratione illius periculi licitum eſt accipere pecuniam, eo quod in ipſo actu lateat imminens periculum, *vt in l. in nave Sauſeri. ff. locati.* & ibi notat Paul. *n. 4.* Pariſ. de Put. *in tract. de ludo, verſ. an & quando ſit licita ſponſio.* Pala. Rub. *in repet. c. per veſtras. §. 9. n. 5.* Santerna Luſitanus *in tract. de aſſecurat. 1. p. num. 10.* eodem modo licitum eſt fideiuſſori aliquid, ratione imminentis periculi, fideiubendi aliquid accipere, cum quaſi certo periculo ſe exponat, eiq; illud Ovidij Naſonis ſatis conveniat: 11

Latet anguis in herba.

Neque obſtat, quod ſupra pro contraria ſententia adduximus de fideiuſſore, qui in initio contractus fuit aſſecuratus, quod nihil ex fideiuſſione amitteret: quia adhuc, etiamſi opulentiſſimos fideiuſſores haberet pro ſua ſecuritate obnoxios, aliquid pro illo actu fideiubendi poſſet accipere, eo quod nulla tam efficax & ſufficiens indemnitas in initio præſtari poteſt, quæ adhuc deficere non poſſit, poſſent enim facultates aſſecurantium fideiuſſorem interim labi; quia, vt inquit Horatius:

Omnia ſunt hominum tenui pendentia filo,
Et ſubito caſu quæ valuere ruunt.

Nihil † enim eſt perpetuum ſub Sole, *vt in l. cum debere. col. ff. de ſervitutib.* 12
vrbano. Idque variarum hiſtoriarum demonſtratione ſatis manifeſtè conſtat. Neq; etiam obſtat, quod de mutuante dicebamus, qui etſi ſuas pecunias mutuatas periculo illas non recipiendi exponat, adhuc mutui ratione aliquid accipere non poteſt, *vt in l. rogaſti. ff. ſi cert. pet.* quia † immediatè pecu- 13
nia parere ex mutuo, divina & humana lege improbatur, cum ex hoc prorſus exularetur charitas, *vt in c. 3. & 4. vſuris, & in l. 1. tit. 6. li. de 4. recop.* quod latiſſimo ſermone proſequitur Nava. *in l. ſi fœneraberis. in prin. 14. q. 3.* ceſſaret namque & refrigeſceret charitas, liberalitas, & officioſitas proximi erga proximum, omniumque familiæ vſuris implicarentur, quod maximè indecorum & detrimentoſum eſſet, vt eleganter advertit Caballinus *de vſuris, numero 447. ad medium,* at verò in fideiuſſoribus longè diverſa militat ratio, quippe † cum fidem iubens non ſolum bona, verum etiam perſonam quo- 14
dammodo ſervituti creditoris ſubiiciat, debitor enim quodammodo ſervus creditoris eſt *gloſſ. fin. in l. 3. C. de nouat.* Ex quibus in puncto concludo, à communi opinione per Avendanum ſupra relata recedendum non fore, quatenus habet, quod fideiuſſor irrevocabiliter, & ſine conditionis & reſtitutionis periculo, mercedem propter bonum opus fideiubendi poteſt accipere, ſpreta opinione Caballi. *in d. nu. 251. q. 31. de vſuris.*

SVMMARIA.

1 *Fideiuſſor, qui emit hypothecas à principali cenſui ſuppoſitas, creditore illas poſſidente ex cauſa judicati, an fructus earum vel ſaltem annuum redditum habere poſſit, & debeat?*

2 *Fideiuſſor, vt indemnis à fideiuſſione maneat, omne, quod ſibi intereſt, ſolvi debet.*

3 *Capere quod non poteſt fideiuſſor vt fideiuſſor, an poſſit capere vt quilibet?*

4 *Fideiuſſor pignora principalis emens, tenetur illa principali debitori reddere cum fructibus, ſoluta ſibi ſorte principali cum intereſſe.*

5 *Officium ſuum nemini debet eſſe damnoſum.*

6 *Actiones & vendi & cedi poſſunt.*

7 *Fideiuſſor eo ipſo, quod titulo univerſali, ſive particulari, lucrativo aut oneroſo, jure creditoris fœneratitij vult vti, & intereſſe ſuæ pecuniæ recipere, ſe viciſſim obligat (quamdiu debitor principalis voluerit,) ſortem abſq; lucro retinere, etiamſi habeat cautionem indemnitatis.*

8 *Fideiuſſor emendo pignora à principali hypothecata, dicitur eſſe in dolo, ſi redditus cenſuales ab illo petat.*

9 *Commodum nullus ex dolo percipere debet.*

10 *Fideiuſſor pignora luere, non verò emere poteſt.*

11 *Mandatum de fideiubendo ſuſcipiens, videtur etiam ſuſcepiſſe mandatum de ſolvendo, & redimendo annuum redditum, pro quo interceſſit.*

12 *Fdeiubendi actus ex gratia & amicitia originem trahit.*

CAPVT XVII.

Fideiuſſor cenſualis ſi cenſum à creditore emit, vel redemit, & creditor ei tradidit bona à debitore hypothecata, quæ poſſidebat iudicis auctoritate pro redditibus decurſis, an fructus ex illis à ſe collectos, in ſortem principalem computare debeat?

SOLENT ſæpiſſimè fideiuſſores cenſuales, pro evitandis vexationibus, reſultantibus ex annua conventione & vexatione pro redditibus, cenſum à creditore emere, illumve redimere aſſueſcunt, dummodo ius vel poſſeſſio hypothecarum, quam fortè creditor ex cauſa iudicati habebat, ſibi ipſis transferant, ac demum iſti principales debitores prætendunt, quod ex fructibus ab ipſo fideiuſſore perceptis, tam de principali, quàm redditibus fideiuſſor ſit ſatisfactus, ex adverſo tamen † fideiuſſor fructus omnes
1 à die emptionis annui redditus, ſuos feciſſe contendit, virtute ceſſionis iuris quam habet à creditore cenſuali. Dubitatum autem in facti contingentia vidi,

vidi, an iſte fidejuſſor tales fructus computare debeat in ſortem principalem
an verò illos ſuos faciat, vel ſaltem illos reddere debeat, ſoluto ſibi intereſſe
pecuniæ, quam pro emptione vel redemptione cenſus præſtavit creditori.

Et in primis ſuſcipio cauſam fidejuſſoris, qui redditus petit ſuæ pecuniæ,
& eos cum fructibus compenſare intendit, & eius exceptionem iuſtam eſſe
ex ſequentibus apparet, Primo, quia † quocunque modo fidejuſſori ratione
fidejuſſionis aliquid interſit, vt indemnis ex fidejuſſione maneat, illud, quã 2
intereſt, ſibi ſolvendum erit, alias enim amitteret de ſuo, & indemnis dici
non poſſet, *vt in c. 2. de fideiu.* ergo ſi propriam † pecuniam fidejuſſor pro re-
dimenda ſua annali vexatione dedit, interimque (cum alias eſſet negotiator, 3
vel talis, qui pecuniam ſuam ſoleret in comparatione annuorum redditunm
collocare) cum ea non negotiavit, ſaltem vt quilibet homo ſolitus negotiari
intereſſe ſuæ pecuniæ habebit, quia † quod non poteſt capere vt fidejuſſor,
poterit capere vt quilibet, *arg. text in l. ſi pater. §. qui duos. ff. quod cuiuſq; vni-* 4
verſit. no. Salyc. *in l. 1. n. 4. C. de dolo.* vbi tenet, quod ſi fidejuſſor pignora prin-
cipalis debitoris emerit à creditore, teneatur illa cum fructibus eidem prin-
cipali debitori reddere, ſi ſors cum vſuris ſibi reſtituatur, ex text. *in d. l. 1. &*
in l. ſi verò, §. ſi tibi mandavero, ff. mandati: & in l. Paul. ff. de fideiuſſ: & in l. ſi
fideiu. ff. de diſt. act. pign. idq; notat Caball. *de vſur. c. 29. n. 245. & q. 49. n. 341.* &
ita concludendum reputat, vbi fideiuſſor habuit ceſſionem à creditore. *nu-*
mero 341. Secundo, † quia fideiuſſor, ratione boni operis, quod in fide-
iubendo fecit, non debet peioris conditionis eſſe, quàm alij homines, cum
officium fideiubendi non debeat illi eſſe damnoſum, *l. adverſus, §. tutorib. ff.* 5
de inoffic. teſtam. Vnde † cum quilibet alius emptor, illius actionis cenſualis
virtute talis ceſſionis intereſſe & redditus pecuniæ creditori datæ poſſit reci-
pere, ſiquidem nomina debitorum & cedi & vendi poſſunt, *vt in l. ſi nomen,* 6
cum ſeq. ff. de hæred. vel act. vend. eodẽ modo fideiuſſor, de quo agimus, inter-
eſſe pecuniæ à ſe in emptione vel pro redemptione annui redditus præſtitæ
iure conſequi poterit, & ita tenet Roderiquez *in tractat. de annuis reddittib.*
lib. 2. qu. 17. num. 11.

Sed prædictis non obſtantibus, in caſu propoſito contraria ſententia te-
nenda erit, imò quod liberè debeat pignora vel hypothecas cum fructibus
fideiuſſor principali reſtituere, tradito ſibi prius, quod ſolvit creditori, vir-
tute ceſſionis. Quæ ſententia probatur manifeſtè ex tex. *in l. ſi mandato. §.*
Paul. ff. mandati. vbi Paul. reſpondit, *fideiuſſorem, qui rem pignori iure obliga-*
tam à creditore emit, mandati iudicio conventum ab hærede debitoris (oblato
omni debito) reſtituere cum fructibus cogendũ, neq; habendum ſimile extraneo,
cum in omni contractu bonam fidem præſtare debeat. Idq; manifeſtè etiam pro-
batur

batur *in l. 1.C. de dolo,ibi: Si fideiuſſor à creditore pignora emit,oblatā quantita-
te ſortis & vſurarum,tibi dominium cum fructibus,quos bona fide percepit,con-
ſultius reſtituet,ne fidei ruptæ gratia de dolo poſſit actio exerceri.* Et ita venit in-
telligendus text. *in l.45. tit.13. p.5. ibi : Quando quier que el ſennor le dieſſe lo
que pago,tenudo ſeria el fiador de ſe lo deſamparar.* vbi loquitur in fidejuſſore,
qui authoritate prætoria pignus debitoris à creditore accepit , ſoluta prius
ſorte principali cum vſuris,adhuc enim ille fideiuſſor fructus ex pignoribus
redactos tenebitur reſtituere vel in ſortem,quam perſolvit,computare,idq́;
tenet Cabal. *vbi ſupra n.245.* Et ratio eſt ſecundum eum, quia eo ipſo, quod
fideiuſſor iſte, ſive titulo universali, ſive particulari, lucrativo, aut oneroſo
iure creditoris fœneratitij vult vti, & intereſſe ſuæ pecuniæ recipere, ſe vi-
ciſſim obligat, quamdiu debitor voluerit, ſortem in ſe abſq; alio lucro reti-
nere. Iniquum enim eſſet & vſurarium, quem poſſe fructus fundi alioquin
iuſto pretio empti lucrari,& tamen quandocunq; vellet,cogere poſſe prin-
cipalem debitorem ad redimendum annuum redditum,pro quo ipſe inter-
ceſſit, & ſorte redempta fructuum reſtitutionem non facere, vel in princi-
palis debiti rationem non computare. Incompatibilia quippe ſunt hæc duo
iura, ſcil. ius redditus percipiendi, & quamdiu valeat ius ſortis repetendæ
(propter indemnitatem)habere. Eſſet enim hæc realis mera & propria vſu-
ra,vt tenet Conrad. *de contract. q. 48. concl.5. Caball. d.q.29.n.245. & q.55.&*
8 *58. Covar. lib.3.variar.c.9.n.4.* Rurſus pro hac ſententia facit, quia † fideiuſ-
ſor, emendo pignora à principali hypothecata, dicitur eſſe in dolo, *vt in l 1.
C. de pign. act.* nemo autem ex dolo commodum percipere debet, *l. ne ex do-*
9 *lo,ff. de reg. iur.* fideiuſſor † namq; magis luere pignora , quam ea emere de-
bet,& ſic illa emendo bonam fidem frangit,&tanquam doloſus poteſt con-
veniri,vt in iuribus ſuperius relatis,idq́; tenet Bald. *in l.1.C.de dolo.* vbi dicit,
10 quod † ille, qui ſuſcipit mandatum de fideiubendo, videtur etiam ſuſcepiſſe
mandatum de ſolvendo & redimendo annuum redditum,cum ergo iure pi-
gnoris & hypothecæ,per ſatisfactionem vel redemptionem creditori factā
11 ſolvatur, *vt in toto tit. quibus mod. pign. vel hypoth. ſolvatur.* & bona hypothe-
cata antea per redemptionem libera,in poteſtate fideiuſſoris maneant,fru-
ctus ab eo percepti in ſortem debent computari , vſque ad concurrentem
quantitatem, & ſi aliqui ſupererunt, principali debitori debent abſque vllo
intereſſe reſtitui, vt tenet Caball. *vbi ſup.n.246. Parlad.2.p. rer. quot. c.fi.3.pa.*
12 *§.16.n.17.* vbi dicit,quod † cum actus fideiubendi ex gratia & amicitia origi-
nem trahat,& amicus *alter ego* dicatur,fideiuſſor non ageret bona fide,ſi ra-
tione redemptionis vel emptionis hypothecarum aliquid percipere voluiſ-
ſet, cum ea ex natura contractus potiùs luere, quàm emere debeat , *vt in d.*

§. Paulus

§. Paulus, & in l.fin.ff.de contrahend. empt. & ita tenet Accurſ. *in l.fidejuſſor. verbo, alteri.ff.de diſtractio.pignor.* & ibi Bartol. ex quibus conſtat, male ſenſiſſe Caballinum *in dictis quæſtionib. 29. & 49. ſupra relatis.* Quatenus contrarium firmavit. Et hanc ſententiam non ſolum veram reputo fidejuſſore cenſum redimente, verum etſi quilibet alius tertius illum redimeret, & ita tenet Felicia. *de cenſib.c.vnico de redemptione cenſus.fol. 234.n.10.* poterit tamen actione negot. geſt. adverſus principalem agere pro ſorte principali, & redditibus à ſe ſolutis, ex Bart. *in l.Stichum.ff.de novat.* quia ſtatim, quod ſoluit, pro principali habuit actionem ad hoc, vt illum ab obligatione fidejuſſoria liberaret, ex text. *in l.Mutius.ff.manda. & in l.14.tit. 12.part. 5.* & latè de hoc per Felicianum *de cenſi.c.de fidejuſſore in cenſu.n.9.fol.217.*

SVMMARIA.

1 *Collatio bonorum pro æqualitate inter fratres ſervanda fuit inventa.*
2 *Concordia ex qualitate inter fratres conſervatur.*
3 *Dotis collatio effici poteſt, tanto minus accipiendo.*
4 *Dos loco legitimæ ſubrogatur.*
5 *Filia ſi ſine culpa ſua dotem amiſit, tantum quantum quilibet frater ex bonis paternis in partitione recipit, non computata dote, quam recipit, & ſine culpa amiſit.*
6 *Filia qualiter actionem inanem conferre debeat, vbi dotē amiſit eius maritus.*
7 *Filia ſemel à patre dotata, ſi ſine ſua culpa dotē amiſit, an redotari debeat à patre.*
8 *Filio ſi à patre legitima fuit aſſignata, & tradita, eam abſque culpa amiſit, non imputatur filio in legitima tempore collationis.*
9 *Culpa amiſſionis dotis, ex quibus imputari poſſit vxori?*
10 *Vxori conſtante matrimonio (ſi maritus ad inopiam vergat) qualiter & quando ſuccurratur? & referuntur in hoc vetera & nova.*
11 *Vxori hodie exactio & repetitio dotis conſtante matrimonio competit, eo ipſo, quod maritus malè vtitur ſubſtantiâ?*
12 *Vxor, cui dos aliqua ex cauſa conſtante matrimonio tradita fuit, illam in adminiſtratione habere debet, pro ſupportandis oneribus matrimonij.*

CAPVT XVIII.

Filia à patre dotata, ad collationem bonorum patris veniens, an imputare teneatur in ſuam legitimam dotem à ſe receptam, etiamſi dos per maritum fuit amiſſa, & ab eo tempore collationis recuperari non poſſit?

EVENIRE ſæpenumero ſolet, quod filia ſit à patre dotata, & gener dotem
illam amittat, & hac ratione ab eo repeti non poſſit, & tali patre mor-
tuo, filia illa ad collationem cum aliis fratribus concurrit, & demum com-
putatores faciunt portionem filiæ computando in ea dotem ſibi à patre da-
tam, ipſa vero illius dotis amiſſę à marito, rationem habendam non eſſe con-
tendit, ſed integram & æqualem, prout cæteris fratribus, portionem ſibi
præſtandam (prout ſi dotata non fuiſſet) expoſtulat. Dubitatur modo, *An*
1 *iſta filia iuſtitiam foveat?* In qua difficultate dicendum videtur, quod † filia
incivilem rem deſideret, ad hoc enim inventa fuit collatio, vt ſervetur ęqua-
litas inter ſuccedentes, *arg. text. in l. vt liberis. C. de collationib: & in l. fin. Cod.*
2 *commun. vtriuſq; iudic.* ex † æqualitate namque concordia inter fratres con-
ſervatur, vt pluribus adductis tradit Ant. Gomez, *in l. 29. Tauri*, ibiq; expreſ-
ſè cavetur, quod dotes & donationes propter nuptias debeant ad collatio-
nem per filios & filias adduci. Quod ſi dicas, malè poterit filia ad collatio-
3 nem adducere dotem, quæ non extat in rerum natura, reſpondetur, quod †
dotis collatio fieri poteſt, tanto minus accipiendo, ex text. *in l. dotis quidem
petitio, C. de collat. ibi: Cum eo minus in partem tibi delatæ ſucceſſionis patris au-
ferre potueris.* Quæ ſententia comprobatur ex doctrina Decij *conſ. 106. verſic.*
4 *10. & vlt.* vbi † dotem loco legitimæ ſaltem partem illam pro dote, receptam
in legitimam imputari tenebitur, alias autem collatio non haberet æqualita-
tis effectum, de quo ſupra. Contra. *l. meminimus. C. de legi. & text. in authe.
de hæred. ab inteſtato venient. §. 1. & §. nullam vero. collat. 9.*
5 Sed prædictis non obſtantibus, contraria ſententia tenenda erit. Imo, †
quod ſi filia ſine culpa ſua dotem amiſit, de bonis paternis præſentibus tan-
tum, quantum quilibet frater, habere debeat, habita conſideratione in hoc,
vt computetur in legitima illud, quod maritus eo tempore facere potuerit.
Idq; manifeſtè probatur *in l. 1. §. cum dos, ff. de collat. dotis, ibi: Quod ſi iam di-
vortium factum eſt, maritus non ſit ſolvendo, non debebit integra dos computari
mulieri, ſed id, quod ad mulierem poteſt pervenire, hoc eſt, quod facere maritus*
6 *potuerit.* Quinimò † ſufficit, quod filia illam actionem licet inanem conferat,
*vt in auth. de æqualitate dotis, §. illud quoque: & in auth. quod locum. C. de col-
lat.* vbi Bald. & Salycet. communiter tenent, quod ſufficit, quod ſoror cedat
fratribus ſive acervo bonorum, actionem quam ipſa habet contra maritum
inopem, & non ſolvendo effectum, & ita tenet gl. *in d. §. cum dos. verbo, po-
teſt. Guillerm. Benedictus in repet. cap. Rainutius. verbo dotem, quam. n. 20. de te-
ſtam.* & ita fuiſſe iudicatum in Neapolitano Senatu, teſtatur Afflict. *dec. 247.
n. 1. verſ. quæritur. Baeça de meliorandis filiabus ratione dotis, c. 16. n. 34. Ajora
nullum pro hac ſententia referens 3. p. q. 14. n. 49.* Et hæc actio ex officio & hu-
mani-

manitate iudicis ad collationem adducitur, maximè quando res dotales ſine dolo vel culpa vxoris perierunt, ex tex. *in l.2.§.de illis ff.de collat.bonor.* ibi, *Et pleriq; putant, ea, quæ ſine dolo & culpa perierunt, ad collationis ius non pertinere & hoc ex illis verbis intelligendum eſt, quibus prætor boni viri arbitratu iubet bona conferri; vir autem bonus non ſit arbitraturus, conferendo id, quod nec habet, neq; dolo, neq; culpa deſiit habere* tex. etiam *in l.ea demum.C.de collatio-bus.* regulariter filij conferre tenentur, quod receperunt in vita patris, vel alterius, ad cuius collationem veniunt, ſi illud habeant, alias tantundem, *Vitalis vbi ſup.q.18.num.21.vol.2.tractatorum.*

Et prædicta ſententia comprobatur ex eo, quia † quando filia ſemel à patre dotata, ſine eius culpa indotata remanet, pater tenetur eam iterum dotare, *vt in authent. quod locum. C.de collation. Capella Tholoſana deciſ.290 Boerius deciſ.131, colum.2. & 3. ſcribentes communiter in l.ſi cum dotem. vbi Bart. n.6. Paul.conſ.80.verſ.licet enim lib.1.in antiquiori impreſſione. Socinus conſ. 75 col.3.verſ.primo quia. & plures alios pro hac ſententia adducit Baeça, d.c.16.n. 17. & 22.* vbi dicit, quod in hoc caſu, ſi facta computatione primæ dotis excedatur legitima, nihil ad rem, quia cum abſque culpa filiæ fuerit amiſſa, non imputatur ſibi in legitimam, neque facit partem. Et pro hac ſententia adducit Baldum Novellum *in repetit.l.2.§.1.ſoluto matrimonio. & ibi Vincent.de Herculan. Guillerm. Benedict. vbi ſupra, num. 20. Vital. Nemauſenſ. loco ſupra citato. q.18. num. 24.* 7

Rurſus ex eo prædicta ſententia confirmatur, quia † ſi pater aſſignavit, & tradit filio legitimam in vita, & illa abſque culpa filij fuit deperdita, non imputatur filio in legitimam, ſed adhuc integram legitimam, prout cæteri filij, conſequitur, *ita Bart. Bald. Alexand. in l.ſi cum dotem.§.1 ſoluto matrimon. & ibi latè Barboſa, Bald. etiam in authent contra rogatus n. 8. verſ. & facit, C. ad Trebell. & in l.ſcimus n 11.verſ.ſexto quæro. C.de inoffic.teſta. Iaſ. in auth. quod locum. nu.7. C.de collat. Pala. Rub. in repetit.ca.per veſtras.§.27.nu.9. Baeça vbi ſupra, num.18. & 33.* 8

Qua opinione retenta, modo videre libet, ex † quibus (non culpa filiæ vel filii) dos vel legitima cenſeatur amiſſa, ad hoc vt illis ſufficiat, actionem ſaltim inanem conferre. Et Bald. *in d. authent. quod locum nu. fin.* in ea eſt ſententia, vt tunc demum in culpa cenſeatur vxor, ſi dum maritum videret conſtante matrimonio malè vti ſubſtantiâ ſuâ, hocque notorium erat evidentia facti, vt quia publicè aſſiduè ludebat, meretricabat, vel ſe commenſationibus opulentis immiſcebat, vel pro aliis fideiubebat, fuit in mora repetendi dotem ſuam. 9

Sed in propoſito advertendum erit, quod † iure civili huic mulieri tribus 10

 tem-

temporibus fuit conſultum. Prius enim non antea mulier ad dotis repetitionem admittebatur, niſi vbi conſtitiſſet, iam bona mariti ad dotis exactionem & reſtitutionem non ſufficere, *vt in l. ſi conſtante, ff. ſolut. matri.* jure tamen Codicis, aliter per Iuſtinianum fuit proviſum, *in l. vbi adhuc. C. de jure dot.* vbi conſtitutum fuit, quod quamvis maritus haberet bona ſufficientia ad reſtitutionem & exactionem dotis, ſi tamen ære alieno deducto non remanerent ei bona ad ſuſtinenda onera matrimonij ſufficientia, admitteretur vxor ad dotis exactionem. Iure vero authenticorum diverſimode conſtitutum fuit, *in authent. de æqualitate dotium. §. illud quoque. collat. 8.* Inquit enim *ibi* Iuſtinianus quod licet maritus habeat bona ſufficientia ad dotis exactionem, & ad ſuſtinenda onera matrimonij, (etiam deducto ære alieno) nihilominus vxor admittatur ad exactionem dotis, vbi primum maritus cœpit malè vti ſubſtantiâ ſuâ: Ex quibus dicit Bart. *in d. l. ſi conſtante.* jure Digeſtorum (mulieri plenè, jure Codicis, plenius, jure verò Authenticorum, pleniſſimè fuiſſe proviſum, quam ſententiam ſignavit Crot. *in d. l. ſi conſtante.* Corraſ. *in l. 2. in princip. n. 2. ff. ſolut. matrimon.* Rogerius *in tract, de dote §. 14. nu. 11.* Anton. Gomez. *in l. 50. Taur. nu. 33. ad med.* Pala. Rub. *d. cap. per veſtras, §. 4. fol. 137.*

11 Hodie † tamen mulieri repetitio & exactio dotis competit, ex eo ſolum, quod maritus malè vti ſubſtantiâ ſuâ incipiat, & hanc ſententiam tenet Benintendis *deciſ. 68. num. 5.* Burſatus *conſ. 56. num. 1. ad fin. lib. 1.* facilius namque & vtilius quis privatur jure adminiſtrationis, quando diſſipat bona, & illa recuperari poſſunt, quàm vbi iam ſemel diſſipata difficiliter poſſunt recuperari, vt voluit Bar. *in d. l. ſi conſtante num. 63. & in l. Imperator. nu. 1. ff. ad Treb. & in l. fi. num. 2. C. de ſenten. paſſis.* Et hæc eſt recepta ſententia, teſte Aretino *conſ. 72. num. 5. Boer. deciſ. 61. num. 14.* & hæc ſententia juvatur ex eo, quia melius eſt in tempore occurrere, quàm poſt vulneratam cauſam medelam quærere, *vt in l. fi. C. in quib. caſib. in integrum reſtitutio non eſt neceſſaria.*

Item facilius recurritur mulieri quando vir incipit malè baratare & diſperdere res ipſas dotales, quàm ſi expectetur, vt proprias etiam perdat, *vt in l. ſi cum dotem. §. ſin autem verſ. vero. ff. ſol. matr. ex ratione tex. in §. ſi maritus. d. l. ſi conſtante. & l. etiam. §. licet. ff. eod.* idq; tenet Bart. *in d. l. ſi conſtante n. 5. & 71.* Bald. Novell: *de dot. privileg. 7.* quod ſi alterum ex prædictis deficiat, ſtandum erit regulæ *d. l. ſi conſt.* qua cavetur, vt tunc demum vxor exigere dotem poſſit conſtante matrimonio, ſi deducto ære alieno non remanerent bona marito, ex quorum redditibus onera matrimonij ſuſtineri poſſent: idq; latiſſimo ſermone proſequitur Barb. *in d. l. ſi conſtante d. q. n. 1. vſq; ad 13.* vbi prædictorum iurium diſcrepantiam ad concordiam modo ſupra dicto redigit.

Obiter

Obiter † tamen omittendum non erit, quod licet mulieri per dotis exa- 12
ctionem hoc caſu, ſit à lege proviſum, ſi marito vergente ad inopiam, ipſi mulieri bona dotalia reſtituantur, hæc tamen reſtitutio non eſt ad hoc, vt mulier ex illis bonis, prout de propriis, abſolutè diſponere poſſit, ſed ad hoc tantum, vt ſemota adminiſtratione marito, ipſa ea adminiſtret, veluti quidam curator bonorum, & ex fructibus illorum onera (in quantum ſit poſſibile) ſuſtineat matrimonij, ita Paulus Caſtrenſis *in d. l. ſi conſtante, nu.3.* Anchar. *conſi.119.nu.6.* Alex. *conſi.142.nu.13.lib.5.* Gozad. *conſ.42.num.14.* quos refert & ſequitur Barboſa *in d.l. ſi conſtante, nu.8.* dicens, hanc eſſe memorabilem ſententiam, Petr. Surd. *de alimentis q. vigeſima quinta, nu.18. & 19. fol. 275.*

Quinimo etſi maritus timeat, quod mulier dotem hoc caſu ſibi reſtitutam perdat, poterit illam deponere penes aliquem mercatorem ad honeſtam partem lucri, vt tenet Bald. *in l. vbi adhuc n.26. C. de jure dotium.* Afflict. *deciſ.221.* & eos refert & ſequitur Petrus Surd. *deciſ. 289. nu.3.*

SVMMARIA.

1 Computatio fructuum pendentium in fundo dotali, tempore contracti matrimonij, qualiter ſit facienda eo ſoluto?
2 Fundum plenum fructibus tradens, fructus etiam tradidiſſe videtur.
3 Fructus pendentes ſunt pars integralis ipſius fundi.
4 Maritus reſpectu rei dotalis æquiparatur emptori.
5 Vſusfructus ſi alicui concedatur, in fundo, qui pendentes fructus habebat, & vſufructuarius fructibus perceptis ſtatim decedat, hi fructus tanquam ſui fuerint effecti per perceptionem, eius hæredibus competunt.
6 Fundus dotalis, quando inæſtimatus fuit traditus marito, & erat fructibus plenus, pro diviſione horum fructuum, recurrendum eſt ad ius commune.
7 Fructus pendentes in fundo dotali tempore diſſoluti matrimonij, æſtimari debent conſiderato dubio eventu.
8 Maritus lucratur fructus fundi dotalis pro rata onerum.
9 Coniuges ſi lucris renuntiaverint, ſocietatis ratio ceſſat.
10 Fundus, ſi plenus fructibus, datus fuerit in dotem marito, & tempore diſſoluti matrimonij, talis fundus ſteterit locatus Colono, qualiter ſit facienda computatio, vbi matrimonium per tres vel quatuor menſes duravit?
11 Lex vigeſima ſexta, tit. 11. part. 4. explicatur.

CAPVT XIX.

Computatio fructuum inter maritum & vxorem qualiter ſit facienda ſoluto matrimonio, quando alter ex coniugibus adduxit ad matrimonium fundum fructibus plenum?

1 DVBITARI frequenter ſolet à calculatoribus, † qualiter ſit facienda computatio fructuum pendentium in fundo dotali, tempore contracti matrimonii, & ideo non ſine commodo erit, hanc attingere computationem, in qua difficultate calculatores ex variis iurium deciſionibus maximè variare ſolent. quidam enim integros fructus marito eſſe adiudicandos concertantur, *ex l. divortio in princ. ff. ſolut. matrimon. vbi Accurſ. verbo probari,* quam ibi ſequitur Alexander *numero 44.* Cuma. Caſtren. & Iaſ. dicens, hanc concluſionem memoratu dignam. Idque ex mente Papiniani manifeſtè *ex d.l.* deduci profitetur Vincent. de Herculan. *num. 7.* Cuiac. *lib.*
2 *4. feudorum titulo 30. colum. fin.* Baeça *de decima tutor. c. 28. nu. 1. & 7.* † Quorum ſententia ex eo comprobari videtur, quia tradit fundum fructibus plenum, non ſolum fundi, ſed & fructuum pendentium videtur dominium
3 tranſtuliſſe, *vt in l. fi. §. penult. ff. quæ in fraudem cred.* † Fructus namq; pendentes pars integralis fundi, cui cohæret, cenſentur, *l. fructus pendentes. ff. de rei vend.* Si ergo fructus iſti in maritum ſemel fuerunt translati, ſuccedit regula, id quod noſtrũ *ff. de reg. jur.* † Secundò facit, quia maritus reſpectu rei do-
4 talis, æquiparatur emptori, *vt in l. expromiſſione, ff. de actio. & oblig.* ergo ſi fructus pendentes in fundo vendito efficiuntur emptoris *ex l. Iul. §. ſi fructib. ff. de act. empt.* eodem modo fructus pendentes in fundo dotali marito tradito, erunt euſdem mariti. † Tertio, quia ſi alicui concedatur vſusfructus
5 fundi, qui habeat fructus pendentes, & his fructib. perceptis, ſtatim decedat, hi fructus tanquam iam ſibi quæſiti per perceptionem, ad eius hæredes pertinent, non verò domino proprietatis, *l. ſi pendentes 34. ff. de vſufruct. §. ſi vero, inſti. de rerum diviſione.* Ergo cum etiam maritus per perceptionem dictorum fructuum effectus fuerit dominus eorum, eos ſibi retinere licebit, etiamſi ſtatim poſt perceptionem ſolutum ſit matrimonium.

Alii tamen calculatores diverſam computationem ſequuntur dicentes, quod fructus in fundo ſeminati, ſi tempore contractus matrimonii, & traductionis vxoris ad domum viri appareant, dividi debeant ſoluto matrimonio, inter maritum & vxorem, vel eorum hæredes, quam concluſionem eliciuntur *ex tex. in l. 10 tit. 4. lib. 3. fori, & argu. huius tex.* ita tenet Palac. Rub. *in Rub. de donat. §. 62*

Sed ad veritatem huius difficultatis diſtinguendum erit, an fundus, de

quo

quo agimus, datus fuerit in dotem tali æſtimatione æſtimatus, quæ faciat emptionem, an verò ſimpliciter ſit in dotem traditus marito? Primo enim caſu proculdubio maritus omnes illos fructus pendentes tempore matrimonij ſuos facit, & ita loquitur textus, *in d. §. fin. de fructibus*, aliàs enim ſi æſtimatus non fuiſſet, in materia noſtra non valet, neq; procedit argumentatio de emptore ad maritum, vt voluit gloſſ. *in l. divortio, verbo, debebatur.* Et ratio differentiæ eſt, quia emptor præſtat pretium, attento præſenti rei ſtatu, hoc eſt, conſideratis fructibus pendentibus, qui tanquam pars rei integralis, cenſentur emptori venditi, quæ ratio in marito ceſſaret, vbi bona ei inæſtimata tradita fuiſſent, nam reſpectu illorum bonorum onera matrimonij ſuccedunt in locum pretij, vt voluit Cuman. *in l. in diviſione, num. 1.* & ibi Iaſon. *num. 2. ff. ſolut. matrim. Socin. in d. l. divortio in princ. numer. 7. Tiraqu. lib. 2. de retract. in fin. num. 70.*

Secundo † vero caſu, quando fundus inæſtimatus traditus fuit marito fructibus plenus, recurrendum erit ad ius commune, cum lex fori in hoc caſu nihil diſponat, & dividentur inter maritum & vxorem, vel eius hæredes, computando valorem, quod ſpes illorum fructuum, habebat tempore traditionis fundi, & ille valor adiudicabitur vxori, tanquam pars integralis fundi dotalis, *vt in l. per hoc §. planè, ff. communi dividu.* & ita tenet Aiora *de partit. 1. part. cap. 9. n. 3.* quem ſequitur Azevetus *in l. 4. tit. 9. lib. 5. Recop. nu. 27.* & Barboſa *noviſſimè in l. divortio, in princ. ſecunda parte, num. 6. ad medium.* & idem Barboſa *ibi: in princip. primæ partis, num. 27. pag. 920. verſiculo, pone igitur*, vbi tenet contra Aioræ ſententiam *vbi ſupra num. 1.* quæ vt ipſe dicit communiter ſervatur in praxi aſſerens, quod à paritate rationis, eadem computatio † ſit facienda, reſpectu fructuum pendentium in fundo vxoris, tempore diſſoluti matrimonij, quia æſtimari debent conſiderato eorum dubio eventu, & iſta æſtimatio dividetur inter coniuges pro rata temporis, quo illo anno duravit matrimonium, quod autem deducto hoc creverit valor fructuum, adiudicabitur illi coniugi, cuius eſt fundus. Et hanc computationem in terminis noſtris faciendam fore, ſentit Campetius *de dote, quæſtione 10.* vbi dicit, quod ſi fundus ſit datus plenus fructibus, inſpicitur tempus locationis, vt ſciamus, quota parte anni vir fructus lucretur, & expreſſiùs tenet Gutierrez *in quæſtione canonica 33. numero 16. in fine.* Et tenendo iſtam ſententiam, non obſtabit dicere, quod qui tradidit fundum, cum fructibus in eo pendentibus, non ſolum fundi, verum & fructuum pendentium dominium tranſtuliſſe videtur, vt ſupra proximè in favorem mariti profitebar, quia reſpondetur, quod illud reſpectu mariti debet intelligi, vt dominium fructuum transferatur in maritum, iuxta fructuum dotalium

6

7

natu-

8 naturam, *argumento legis ſi ſtipulatus, de vſuris, & l. ſi vno .ff. locati.* † Fructuũ autem dotalium natura hæc eſt, vt pro rata onerum maritus illos lucretur, ita vt non ratione dominij, ſed ratione onerum illos ſuos faciat, vt tenet eleganter Bart. *in d. l. divortio in principio, num. 11.* Socin. *num. 7.* Barboſa *num. 4. verſic. & tenendo.*

Nec obſtat ſecundum argumentum *ſuperius* adductum de emptore ad maritum, quia ex his, quæ ſupra proximè retulimus, magna inter emptorem, & maritum (inæſtimatam dotem recipientem) differentia eſt, *vt ſuperius* collegimus.

Nec obſtat tertium fund. de vſufructuario, qui fructus pendentes omnes ſuos facit, quia reſpondetur, quod quatenus attinet ad acquiſitionem fructuum, titulus dotis habet diverſam naturam ab aliis quibuſcunque titulis: nam titulus dotis quoad prædictum effectum, videtur habere cauſam ſucceſſivã, & ſic maritus non facit fructus ſuos irrevocabiliter, ſed tantum pro rata onerum ſupportatorum, vt *ex ſuprarelatis* ſatis colligitur. Alij autem tituli, quoad effectum acquiſitionis fructuum, habent cauſam inſtantaneam, vt videmus in vſufructuario, qui vbi primum percipit fructus, ſtatim irrevocabiliter ſuos facit, & quamuis eius titulus poſtea irritetur, tamen acquiſitio fructuum iam perfectè facta conſervatur, *vt in l. ſi quis hæredem. C. de inſtitoria, & in l. fin. in fi. ff. vnde liberi, & argumentum eſt tex. elegans in l. 2. ff. de itinere actuque privato,* & ita reſpondit prædictæ obiectioni Bald. *in d. l. divortio. col. 1 ad finem, & ibi* Ang. *nu. 5.* Caſtr. *nu. 6.* Soci. & Zaſius *vterq; n. 7.* Pontanus *nu. 3.* & ſic iuſta ratione approbatur ſententia *gl. ibi*, quatenus tenet in hac lucrorum materia non ſubſiſtere ſupradictum argumentum, & ita manet evidenter exploſa & reprobata ſententia Baezij, *vbi ſupra*, quatenus tenuit ad maritum omnes iſtos fructus pendentes pertinere. Debuit enim advertere doctiſſimus ille IC. Papinianum *in d. l. divortio*, in qua ipſe fundatur, reprobare voluiſſe opinionem tenentium, fructus, de quibus ibi, cedere lucro mariti, & ita contrarium ſuæ opinioni decidiſſe, imo voluit, quod tantum eos pro rata onerum quæ ſupportavit lucretur, & hæc vbi conjux non renuntiavit lucris locum habent.

9 Si † tamen conjuges lucris renuntiaſſent, quod pacto fieri poſſet, *vt in l. 9. tit. 9. lib. 5. Recop.* & tenet Greg. *in l. 26. tit. 11. par. 4. gl. fi.* cum hoc caſu ſocietatis ratio ceſſet, non deberet fieri computatio prædictorum fructuum modo ſupra relato, hoc eſt, ad inſtar ſocietatis, ſed recurrendum erit ad computationem, de qua per Conſultum *in d. l. divortio, verſ. itaq;*, vbi dicit, quod ſi vxor fundum fructibus plenum marito in dotem dedit, deinde tempore ſoluti matrimonii, † ille fundus alteri locatus exſiſtat, ita facienda fructuum, & pen-

& penſionis computatio, ſcilicet, vt aſſumas valorem vindemiæ, quæ erat pendens tempore matrimonii, item aſſumas quartam partem mercedis locationis, quæ attento ſuo initio per tres tantum menſes duravit, ſecundum caſum illius textus qui ſunt quarta pars anni, & hanc quartam partem commiſce cum illo valore vindemiæ, in duodecim partibus diſtributo, & ita efficientur ex omnibus illis fructibus & penſionibus commixtis, quindecim partes, & ex illis aſſumes tertiam partem, & eam marito præſtabis, ſi quidem per quatuor menſes, & ſic per tertiam anni partem onera matrimonij ſupportabit, quo fiet, vt maritus ex illis quindecim partibus, quinque partes percipiat. Et ita illam computationem Papiniani explicat Accurſius, *ibi. verbo, tertia portio:* cui ſe ſubſcribunt Bald. *ibi, col 1 ad medium: Angel. numer. 2. Zaſ. num. 3. Ruin. num. 7.* Et hanc eſſe veram computationem illius *legis divortio*, firmat Godefr. *ibi, num. 1. ad fin. Duaren. in d. verſic. itaq; poſt princ. Campe. de dote 2. part. num. 20.* Et hanc computationem etiam defendit Cuiacius in notis ad Ulp. *c. 22. & lib. 14. obſervat. c. 22. & rurſus lib. 3. feudorum, tit. 30. col. fin. Loriotus in l. fruct. ff. de reg. iuris, p. 693. Carondas lib. 1. veriſim. c. 10.* Et hanc computationem literæ convenire, fatetur Octomanus, *in tract. de dote, carta antepenult.* Et tenendo hanc ſententiam hos & alios refert & ſequitur Barboſa *ibi, num. 10.* vbi hanc computationem latiſſimo & eruditiſſimo ſermone, (prout ſui moris eſt) proſequitur, firmat, ac multis rationibus & argumentis confirmat, aliorum obiectionibus reſpondendo. Et ita erit intelligendus text. *in l. 26. tit. 11. part. 4.* Et nullo pro hac ſententia adducto, ita tenet Ajora *de partit. p. 1. cap. 9. n. 5. Azev. in l. 4. tit. 9. lib. 5. recop. num. 27.* quod tu tene menti, quia non eſt minus quotidianum, quàm difficile.

SUMMARIA.

1 *Computatio fructuum vltimi anni, quo poſſeſſor maioratus deceſſit, qualiter ſit facienda inter eius hæredes, & futurum ſucceſſorem?*

2 *Fructibus in fundis pendentibus tempore mortis vltimi poſſeſſoris, an ſuos faciat ſucceſſor in maioratu?*

3 *Mortuo poſſeſſore maioratus, in qualibet parte anni fructus pendentes pertinent in ſolidum ſucceſſori in maioratu.*

4 *Fructus pendentes in fundo legato, à morte teſtatoris in legatarium tranſeũt.*

5 *Fructus vltimi anni, quo vixit poſſeſſor maioratus, dividi an debeant inter hæredes defuncti & novum ſucceſſorem pro rata?*

6 *Poſſeſſores maioratus attenta conſuetudine Hiſpaniæ cenſentur conſtituti in dignitate.*

7 *Fructus quando ex neceſſitate ſunt reſtituendi, ſunt pro rata diſtribuendi.*

8 *Feudatarius qui deceſſit fructibus rei infeudatæ pendentibus, pro ea parte anni qua vixit, fructus ſaltem induſtriales ſuos facit.*

9 *Diſtinctio Ajoræ circa computationem fructuum maioratus, in quo poſſeſſor deceſſit, in Caſtellæ Tribunalibus, eſt frequentiſſimè ſequuta.*

10 *Opinio Gomezij circa diviſionem fructuum maioratus vltimi anni, quo poſſeſſor deceſſit, ſervatur communiter in Regno Portugalliæ.*

11 *Opinio Didaci de Covarru. & Molinæ, quatenus de fructibus maioratus, vltimo anno pro rata dividendis loquitur, communiter obſervatur.*

12 *Bartoli ſententia in l. divortio nu. 10. ff. ſoluto matrim. taxatur.*

13 *Socini ſententia in conſ. 42. nu. 6. lib. 3. taxatur.*

14 *Commoda ſequi debent eum quem ſequuntur incommoda.*

15 *Cuiacij opinio lib. 4. feudorum tit. 30. quatenus fructus vltimi anni quo feudatarius moritur, pro rata dividendos fore arbitratur, in puncto juris vera non eſt.*

16 *Fructus induſtriales videntur percipi tempore quo curantur.*

17 *Fructus vltimi anni quo feudatarius moritur qualiter ſint dividendi, caſu quo feudum tranſeat ad ſequentem in gradu, vel ſi feudum ad dominum revertatur?*

18 *Finita emphyteuſi qualiter ſit facienda computatio fructuum vltimi anni, inter emphyteutam, & dominum directum?*

19 *Hæredem vſufructuarii, non debere percipere partem fructuum pendentium eius anni quo vſusfructus fuit finitus, an ſit ſimpliciter verum?*

20 *Fructus, qui colliguntur ex arboribus, prædiis vel penſionibus certa parte anni percepti videntur (hoc eſt tempore præfinitæ ſolutionis) penſiones vero ex locationibus ſervorum obvenientes, quolibet die percipi videntur.*

21 *Fructus, quando percepti ab vſufructuario dici poſſint?*

22 *Beneficiato decedente fructibus pendentibus, qualiter fieri debeat fructuum computatio inter eius hæredes & ſucceſſorem in beneficio?*

23 *Acquiſita per clericum intuitu Eccleſiæ, ipſi Eccleſiæ mero jure acquiruntur, quidve ſit de conſuetudine generali Hiſpaniæ?*

24 *Conſuetudo epiſcopatuum ſemper eſt attendenda, circa diviſionem fructuum inter prædeceſſoris hæredes, & ſucceſſorem.*

25 *Statutum diſponens, qualiter fructus ſint dividendi, ſi beneficiũ, quod vacat per mortem, non debet extendi ad beneficiũ, quod vacat per reſignationem?*

26 *Fructus commendæ qualiter dividantur, inter prædeceſſorem, & ſucceſſorem in commenda?*

27 *Fructus ſi non appareant tempore ſoluti matrimonii, qualiter dividantur inter coniugem ſuperſtitem, & hæredes coniugis præmortui?*

CAP.

CAPVT XX.

Fructus bonorum maioratus, quomodo ſint dividendi, inter ſucceſſores & hæredem prædeceſſoris, vel inter maritum & vxorem, ſi alteri eorum durante matrimonio, maioratus fuit acquiſitus?

VETVS querela † eſt inter ſucceſſores maioratuum, & hæredes vltimi 1
poſſeſſoris, *qualiter ſit facienda computatio & diviſio fructuum vltimi
anni, quo poſſeſſor maioratus deceſſit?* Et ideo operæ pretiũ erit, ſi huic admo-
dum difficillimæ controverſiæ finem iam impoſuerimus. † Inprimis enim 2
dicendum videtur, quod fructus omnes in fundis pendentes, ſuos faciat ſuc-
ceſſor in maioratu, eo quod fructus pendentes, in fundo pars fundi cenſeri
debeant, ex tex. *in l. fructus pendentes ff. de rei vend.* Satisq; ſit, ſi hæredi vltimi
poſſeſſoris, quod impendit in terris, vinetiſve, olivetiſve cultiuandis ſolva-
tur, cum nullus ſit caſus, qui hoc genus deductionis impediat *l. fundus qui, ff.
fam. herci.* & ex ſupra dicto fundamento, & alijs ita tenet Ant. Gom. *in l. 40.
Tauri, nu. 74.* vbi † indiſtinctè tenet, quod mortuo poſſeſſore maioratus in 3
qualibet parte anni, fructus pendentes pertineant inſolidũ ſucceſſori in ma-
ioratu, & non hæredibus vltimi poſſeſſoris. Cuius ſententiam amplexus fuit
Coſta, *de ſucceſſione regni 3. parte, nume. 14.* vbi ita in Luſitano Senatu iudica-
tum fuiſſe teſtatur, & idem teſtatur Gama *deciſione 356.* & hanc ſententiam
communiter in Luſitania ſervari firmavit *deciſione 308.* idque tenet Mieres
de maioratu libro 4. quæſtione 24. numero ſecundo, Ioannes Garcia *de expenſis
cap. 16. nu. 6.* & hanc eſſe communem ſententiam, tenet Nava. *in Apologia
de redditibus Eccleſiaſticis quæſt. 2. monitu. 15. n. 1.* Pro qua ſententia facit *regula
acceſſoriũ de reg. jur.* Item quia cum fructus cenſeantur pars fundi integralis
impoſſibile eſt, quod tranſeat poſſeſſio fundi (miniſterio *legis quadrageſimæ
Tauri,*) ſtatim mortuo vltimo poſſeſſore, & fructus aliquo modo penes hæ-
redes ipſius permaneant, *vt in l. ſi quis ſciens, & ibi* Bal. *in princ. C. de rei vend.
& in ca. 1. n. 16.* an agnatus, vel filius in vſib. feudorum. Ruinus *conſil. 117. lib.
1.* Cum enim poſſeſſor maioratus aliquo modo cenſendus ſit vſufructuari-
us, quantumcunque dominium dicatur habere ſaltem revocabile, & vſuſ-
fructus ſtatim mortuo vſufructuario extinguatur & conſolidetur cum pro-
prietate, fructus pendentes tempore conſolidationis, vel vſusfuctus finiti
neceſſario pertinebunt ei, ad quem res ipſa fructificans pertinet, fructus
in ipſa re pendentes, *vt in §. is verò inſtit. de rerum diviſ. ex l. defuncta, ff. de v-
ſufr:* Facit † etiam pro hac ſententia text. *in l. Hæremnius Modeſtin. ff. de v- 4
ſuris.* vbi probatur quod fructus pendentes in fundo legato à morte teſta-
toris in legatarium tranſeunt, prout tranſit ipſe fundus, etiam ſi fructus ſint

nimis proximi collectioni, quem tex. pro hac ſententia expendit Iaſon. *conſ. 231. colum. fi. lib. 2.* Cagnol. *in l. 2. n. 100. in fi. C. de pactis inter emptorem.*

5 Alii † autem pro rata temporis anni, quo vixit vltimus poſſeſſor, fructus dividendos fore concertant inter hæredes defuncti, & novum ſucceſſorem, juxta diſpoſitionem *l. divortio ſupra relata,* idque tenet Bart. *ibi nu. 10.* Vincentius de Herculanis *nu. 22. Covar. lib. 1. variarum cap. 15. ad finem,* vbi
6 pro hac † opinione in Granatenſi prætorio ita iudicatum fuiſſe, teſtatur ea nimirum ratione, quia poſſeſſores maioratus attenta conſuetudine Hiſpaniæ cenſentur conſtituti in magna dignitate, ac proinde magnam ſolent alere familiam, pauperesque cognatos iuvare, Regem in bello ſequi, atque magna alia onera ſupportare: ideoque iuſtiſſimè prædictam æquitatem induxerunt, ad inſtar fructuum, qui marito conceduntur reſpectu onerum matrimonii. Avendannus tamen *reſponſo 5. numero 4.* non ſolum æquitate niti hanc computationem exiſtimat, ſed inſpectis iuris inſtitutis, ex ſtricto iuris rigore, ei concedendam eſſe ratam fructuum profitetur, ex eo quia poſſeſſor maioratus præciſè & neceſſariò poſt mortem maioratum reſtituere teneatur ſequenti in gradu, vel vocatione, *vt in l. vnum ex familia*
7 *ff. de legat. 2.* † Vnde cum, quando reſtitutio fit ex neceſſitate, fructus ſint pro rata reſtituendi, vt voluit Bartolus communiter receptus *in d. l. divortio, numero 10.* exiſtimans, quod inter hæredes prædeceſſoris & ſucceſſorem fructus maioratus pro rata ſint dividendi, & hanc ſententiam eadem nixus ratione tenuit Gregorius Lopez *in l. 26. tit. 11. partit. 4. gloſſ. verbo, quantos, ad finem,* Burgos de Paz *in proœmio legum Tauri, nu. 74.* Gutierrez *quæſt. canonica 33. num. 31.* Aiora *de partitionibus prima parte, cap. 9. num. 6.* Molina *de primogen. lib. 3. cap. 11. à num. 12.* vbi dicit, quod aliter aſſeverare iniquiſſimum eſſet, cum defunctus, qui per totum ferè annum ſuſtinuit onera maioratui annexa, fructibus eiuſdem anni non potiretur, præſertim, quando in primo anno, quo ſucceſſit, mortuus fuit. Pro qua ſententia facit do-
8 ctrina Andreæ de Iſernia *in cap. 1. §. hi conſequenter, num. 20. ad medium,* † hic finitur *lex Conradi, in vſibus feudorum,* vbi dicit, quod ſi feudatarius deceſſit fructibus rei infeudatæ pendentibus, pro ea parte temporis, quo vixit, fructus induſtriales ſaltem ſuos facit, quia dum haberet vtile dominium, fundum coluerit, & ſervitia domino præſtiterit, honoremque ei exhibuerit, quia videtur in eo militare prorſus eadem ratio, quæ militat in marito ſubportante onera matrimonii, & quia ſaltim fructus induſtriales videntur percipi toto tempore quo coluntur, *vt in d. l. divortio §. non ſolum.* Soc. *in l. qui Romæ in princ. n. 22. ff. de verborum.*

Inter has tamen Doctorum varietates, Ajora *in d. nume. 6.* dicendum reputat,

putat, quod prima opinio fundata *in deciſione tex. in l. Haremnius Modeſtinus*, procedat in primo ſucceſſore, ſeu primo vocato ad maioratum, vel fideicommiſſario bonorum maioratus, quia hic omnes fructus rei ſibi legatæ, vel reſtitutioni ſubiectæ, ſuos faciet, poſt acquiſitum dominium ex cauſa fideicommiſſi, tanquam acceſſorii ſint ipſis rebus legatis, vel fideicommiſſo ſubiectis, cum habeat voluntatem tacitam inſtitutoris maioratus, vel teſtatoris, vt dominium rei ad eum pertineat, ex die mortis eius, neq; defunctus aliter diſpoſuerit.

Opinio verò contraria ex Didaco de Covar. *ſupra* relata, procedat, vbi maioratus † vel fideicommiſſum ex antiquo fuit fundatum, ita vt iam in eo 9
non ſuccederetur ex voluntate ſucceſſoris tantum, ſed ex neceſſitate appoſita à primo fundatore, & vbi non fuiſſet in poteſtate vltimi poſſeſſoris & ſucceſſoris, de fructibus aliquid diſponere, ſicut licuit primo maioratus inſtitutori. Ideoque ſuccurrendum ſit illis, vt partem fructuum habere poſſint, ſaltem pro rata temporis, quo prædicta bona poſſederunt, & dominium eorum (ſaltem revocabile) habuerunt, fundoſque maioratus, bona fide ſeminaverint, & coluerint. & hæc diſtinctio Aioræ crebriori Doctorum ſententia recepta eſt, in hoc noſtro Caſtellæ Regno, & præſertim in hac Regali Cancellaria frequentiſſimè à iudicibus noſtris obſervatur, prout ego teſtis ſum oculatus, & à graviſſimis huius Regni & Cancellariæ advocatis cognovi. Quo fit, vt cum Covar. *de praxi Granatenſis pratorij, & de Cancellaria Pinciana obſervatione* teſtemur, Barboſa fortè malè informatus dixerit *in d. l. divortio in prin. 2. part. n. 5. & 8.* quod contraria ſententia magis communiter fuerit recepta in noſtris Caſtellæ Regnis, in eiſque frequentius iudicari, vt fructus pendentes indiſtinctè ad ſucceſſorem maioratus pertineant, *ex l. 45. Tauri.* cuius legis miniſterio mortuo vltimo poſſeſſore, ſtatim maioratus tranſit in ſequentem ſucceſſorem, non ſolum quoad dominium, verum & quoad poſſeſſionem civilem & naturalem. Cæterum in Regno Portugalliæ, vbi † prædicta *lex 35. Tauri.* non ſervatur, ſed iure Regni Luſi- 10
tani iudicatur, opinio Gomezij ſervanda erit, cum lege Regia fuerit canonizata *in lib. 2. tit. 5. ordinationum*, vt ipſemet Barboſa teſtatur, *d. nu. 8.* licet Coſta, *vbi ſupra, nu. 13.* diſtinguendum innuerit, fueritne maioratus in vltima voluntate, vel in contractu inſtitutus; quod ſi in vltima voluntate fructus pendentes ſucceſſor ſuos faciat, cum ipſo iure in ipſum tranſeat dominium rerum maioratus, *ex leg. finali Cod. de legat. & l. 1. C. commun. de legat.* cum in ſimili maioratu locum habeat *deciſio dictæ legis Haremnius Modeſtinus*, ſi tamen in contractu conſtitutus fuerit, fructus omnes ad hæredes vltimi poſſeſſoris pertinere integraliter arbitratur. Et ita Coſta *loco ſupra cicato*,

to, num. 13. non verò in toto vel in parte ſucceſſori adſcribantur. Ipſe tamen Barboſa *in d.l.divortio.in prin.* ab hac Coſtæ diſtinctione diſcedit, *nu.9.* veriuſq; eſſe exiſtimat, quod etiam, vbi maioratus fuit in contractu inſtitutus, fructus pendentes ad ſucceſſorem in maioratu pertineant, *ex Grammat. deciſ. 350.* A diverticulo tamen redeundo, inter prædictas duas opiniones contrarias dicendum arbitror, quod opinio præſulis Covarru. & Molinæ, quatenus de rata loquitur, in praxi regulariter obſervetur in Regno, & iſta ſententia pertinaciter in forenſibus Tribunalibus erit amplectenda: minimè enim mutanda ſunt, quæ certam interpretationem habuerunt, *l. minimè, ff.de legib.* Alia tamen ſententia Gomezij, tenentis, quod hæredes vltimi poſſeſſoris omnes fructus collectos habere debeant, verior ſit in puncto iuris, ex rationibus ſuperius adductis.

Et tenendo iſtam Gomezij ſententiam in puncto iuris, non obſtant fundamenta *ex d.l.divortio.* à Covar. & Molina adducta, quia reſpondetur, quod onera maioratus magis habent figuram oneris, quam vim & effectum, facta comparatione cum oneribus matrimonij, vt reſpondet Coſta *in d.tract. de ſucceſſ.Regni, pag 144.3.part.n.15.adfi.* Navar. *in d. Apologia de redditib.q.2. motu 15.adfi.* vbi dicit, quod raro reperiũtur maioratus, quorum poſſeſſores teneantur ad magnas expenſas neceſſario faciendas, cum in bello & pace Regni deſerviant, nulla neceſſitate cogente, immediatè ab ipſo maioratu inducta, & ideo de prædictis oneribus maioratus, ad onera matrimonij præciſe & neceſſario ſubeunda non benè poſſet argumentari, idq́; latè proſequitur Ioan. Garcia *de expenſ. cap. 16. nu. 6. verſ. neque.*

Libaturque prædicta ſententia ex eo, quia commoda maioratus, vt in plurimum excedunt onera maioratui annexa, quod tamen in dote ferè ſemper & vbique contrarium contingit, exſuperant namque onera commoda, *vt in cap. ſalubriter. de vſu.* non ergo licebit de oneribus maioratuum, ad onera matrimonij illationem facere, & in ſpecie hanc ſententiam tenet Corneus *conſ.158.colu.fi.lib.3.* Bartol. *in d.l.divortio. in princip. n.11.* Faber *in §.is verò nu.2.Inſtit.de rerum diviſione.* Oldradus *conſil.112.num.3.* Alexand. *in l.qui Roma in princip. n.9. ff. de verbor.obligationib.* Fulgoſ. *in d.l. Heremnius Modeſtinus.*

12 Neque † obſtabit ſecundum fundamentum deductum ex Bart. *in d.l. divortio.num.10.* quatenus conſtituit differentiam inter reſtitutionem voluntariam & præciſam: Nam reſpondetur, eius ſententiam veram non eſſe, ex ſententia Papiniani, *ibi,* quia deciſio illius text. non fundatur in hoc, quod dotis reſtitutio fiat per maritum ex neceſſitate, vt falſo Bart. præſupponit, ſed potius, quia ratione onerum fructus rerum dotalium ſuos facit maritus, qua-

quare extra terminos illius text. ſive reſtitutio ſit neceſſaria, ſive voluntaria, non habet locum eius deciſio, vt adverſus Bart. reſolvit Covar. *vbi ſupra, nume.6.ad fin.* idque in ſpecie colligitur ex text. *in d.l.Haremnius Modeſtinus.* vbi hæres ex neceſſitate fidei commiſſum reſtituit, & tamen fructus pendentes non dividuntur, ſed in ſolidum ad fideicommiſſarium pertinent poſt acquiſitum fideicommiſſi dominium. Hincque deducitur, malè ſenſiſſe Socin. *conſ.42.nume.6.lib.3.* dum ſecurè arbitratur, quod † fructus fideicommiſſi ſint dividendi inter hæredem & fideicommiſſarium ex neceſſitate pro rata anni. Loquitur namque contra expreſſam juris diſpoſitionem *in d. l.Haremnius.* & ideo ab eo cavendum erit. Cavendumque erit ab Avendanno, qui eum fuit ſequutus, *d.reſponſ.5.numer.4.* & à Ioanne Gutierrez *d.quæſt. canonica33.* & ita contra Socinum conſuluit Iaſon *conſ.231.col.fin.lib.2.* Corneus *conſ.158.col fin.lib.3.* idque etiam contra Socin. tenuit Alciat. *in l.centurio. num.48.ff.de vulgari.* 13

Nec etiam obſtat tertia argumentatio pro opinione praxi recepta adducta, quia ad eam eleganter reſpondit Navar. *vbi ſupra*, quatenus dicit, quod ſi maioratus habet onera annexa neceſſario ſubeunda, & poſſeſſor maioratus illa iam ſuſtinuit abſque fructuum collectione illius anni, in quo mortuus fuit, poſſent hæredes eius ex æquitate prætoria impetrare, vt ſucceſſor in maioratu illud ſoluat hæredibus vltimi poſſeſſoris, cum ſucceſſor illa onera ſolvere debuiſſet, ſi prædeceſſor illa non ſolviſſet, *argumen. text. in cap. qui ſentit.de reg.iur.in 6.* Nihil † enim tam naturale eſt, quam, vt quem ſequũtur commoda, ſequantur incommoda, *vt in l. nihil tam naturale. ff. de reg. iur.* alias enim ſucceſſor locupletaretur cum iactura aliena, quod eſſet contra naturalem æquitatem, *vt in l.nam hoc natura.ff.de condict. indebit. & in l. plane.ff.de petit.hæredit.* 14

Neque oberit ſententia Andreæ de Iſernia in favorem communis ſententiæ adducta: quia reſpondetur, quod de ſtricto juris rigore etiam in feudis computatio fructuum contra ſententiam Didaci & Molinæ facienda foret, vt latiſſimo ſermone defendit Barboſa *in d. l. divortio.2. part.numero 15.* reprobata opinione Cuiacij *lib.4.feudorum, tit.30.* quatenus dicebat, fructus pendentes † dividendos fore pro rata anni inter dominum & hæredes vaſalli, quando proprietas conſolidatur cum vſufructu. Quinimo etſi Iſernia dixerit, hac in re diſtinguendum eſſe inter fructus naturales & induſtriales, ita vt naturales (ſucceſſor) omnes habeat, induſtriales verò pro rata, inſpectaque æquitate *legis divortio* dividantur: Tamen prædicta differentia jure non probatur: nam *§. non ſolum d. l.divortio.* ex quo Hernia fundare nititur, quod fructus induſtriales videntur percipi tempore, quo curantur, 15

quod

quod etiam exiſtimavit Socin. *in l. qui Romæ in princip. num. 12. & d. conſi. 42. num. 6. lib. 3.* & alij, quos *ſuperius* retulimus, minimè id probat, ſed hoc tantum, quod † in fructibus non ſolum attenditur tempus, quo percipiuntur, ſed tempus, quo curantur, ita vt de illis participare debeat, qui eos curavit & coluit, licet illos non perceperit, & ita declarat Paulus *ibi. num. 2.* Aretinus *in §. quod in anno. 3. notab.* Duaren. *in §. item ſi meſſes eiuſdem legis.* Quod ſi replicetur, adhuc ſecundum iſtum ſenſum probari ibi intentum Iſerniæ, poterit reſponderi, deciſionem *d. §. non ſolum.* non eſſe generaliter accipiendam, ſed potius reſtringendam ad cauſam dotis, de qua loquitur, in qua verum eſt, non ſolum attendi tempus, quo fructus percipiunt, ſed & tempus, quo curantur, cum in cauſa dotis ſolum ad onera per maritum ſupportata, debeat haberi reſpectus: at verò extra cauſam dotis ſolum attenditur tempus, quo fructus percipiuntur. *vt in l. defuncta ff. de vſufructu.* & ita tenet Socin. *conſil. 100. num. 2. lib. 1.* Pendentes namque fructus regulariter ſequi ſolent eum, cui dominium rei acquiritur, vt tenet Bald. *in cap. 1. nu. 26.* agnatus vel filius, in vſibus feudorum, *& in l. 1. num. 19. C. de vſur. & fruct. legat.* Ex quibus in puncto juris ſatis defenſata manet opinio Antonij Gomezij, & aliorum tenentium, quod ſucceſſor in maioratu omnes fructus pendentes habere debeat, licet in praxi receptior ſententia ſit, quod fructus iſti pro rata temporis, quo his bona maioratus poſſedit, dividantur inter ſucceſſorem & hæredes defuncti. Et hæc omnino erit obſervanda in iudicando & conſulendo, cum ſatis ſit, dicere poſſe, ſic inveni Senatum cenſuiſſe, prout reſpondit Conſultus *in l. filius emancipatus. ff. ad leg. Cornel. de falſis.*

17 Et † eadem computatio obſervanda erit in feudis, maximè vbi poſt mortem vaſalli feudum non debet reverti ad dominum, ſed ad ſequentem agnatum, iuxta formam inſtituere, & ratio ea erit potiſſima, quia feuda conceduntur proter ſervitia, & ſic propter onera feudo annexa, *vt in cap. 1. §. ſi. in fin. quib. ex cauſ. feud. amitt. in vſib. feudor.* & in hoc præcipuè caſu ita concludunt Alex. & Cuman. *in d. l. divortio nu. 3.* Brunus *conſ. 106. poſt. med.* Coſta *de ſucceſſione Regni, 3. part. num. 15. ad fin.*

Si tamen feudum ad dominum revertatur, & conſolidentur dominia, facienda erit computatio tradita *in §. his conſequenter. Hic finitur lex Conradi. in vſib. feudor.* vbi cavetur, quod omnes fructus pendentes ad dominum pertinent, præterquam ſi vaſallus moriatur, à Kalend. Martij, vſque ad finem Auguſti, tunc enim omnes fructus pendentes ad hæredes vaſalli defuncti pertinent. Et ratio huius concluſionis eſt, ſecundum Alexan. *in d. l. divortio.* quia à menſe Martij, vſq; ad menſem Auguſti, ſolent vaſalli magnos ſumptus

ptus facere in equis & armis, & aliis militaribus præparamentis, proſequendis, & comitandis dominis ſuis in bello. Hæc tamen Alexandri ratio nimis generalis eſt, licet aliquantulum ſit perſuaſiva à communiter accidentibus, & fortè movit Alexandrum ad ita dicendum.

Molineus tamen *in conſuetud. Pariſienſ. tit. 1. §. 1. gloſſ. 8. nu. 11.* etiam in feudis prædictis ſervandam exiſtimat computationem, de qua *in l. defuncta. ff. de vſufruct.* eo quod feudatarij vſufructuarijs æquiparentur, *vt in cap. 1. in fin. quib. mod. feud. amitt.* dicens, quod text. *in d. §. his conſequenter.* non probat Alexandri ſententiam, & eius opinionem. Quinimo eam videtur tacitè reiicere, cum ſtatim ſubiungat ſecundam opinionem exiſtimantium, quod vbi feudum conſolidatur cum proprietate, fructus pendentes ad dominum pertineant, quaſi tacitè innuat, iam collectos ad hæredes vaſalli prædefuncti pertinere, & Molineum *in d. nu. 11.* ſequuntur Covar. *li. 1. variarum. cap. 15. n. 13.* Grammat. *deciſ. 150. nu. 2.* quatenus ibi reputat, hanc ſecundam opinionem veram & rationabilem, primam verò, quæ de rata loquitur, irrationabilem, & non ſervandam, niſi in locis, vbi conſuetudine recepta fuiſſet.

Ex quibus facilè deducitur, lapſum fuiſſe Cuiacium *lib. 4. feudorum, c. 30.* quatenus voluit, inter dominum & hæredes vaſalli defuncti, fructus pendentes dividendos fore pro rata anni, deductos ex eo, quod ita dividebant inter dominum proprietatis, & hæredes fructuarij, cum contrarium conſtet ex tex. *in d. §. his conſequenter,* ex quibus admittenda erit *diſtinctio ſuperius relata,* quam etiam admiſit Barboſa, *vbi ſupra, num. 16.*

An † autem eadem computatio & diviſio fructuum ſit facienda inter 18
emphyteutam & dominum directum, vbi emphyteuſis fuit finita, quæ fieri debet in fructibus bonorum maioratus, vel fidecommiſſi, nonnunquam dubitari ſolet? Et in hac difficultate Socin. *in d. l. divortio. num. 8.* tenet, quod vbi per mortem emphyteutæ fundus emphyteuticarius revertatur ad dominum, fructus pendentes dividi debeant iuxta formam præſcriptam *in d. §. his conſequenter. Hic finitur lex Conradi, in vſibus feudor.* licet poſtea dicat, quod cum *deciſio dicti §.* exorbitet à juris rationibus, tutius erit, ſi pro rata anni dividantur inter hæredes emphyteutæ & dominum, incipiendo computationem anni à tempore, quo emphyteuta incipiebat colere & curare fundum emphyteuticum, idque manifeſtè colligi videtur ex text. *in d. l. divortio. §. non ſolum, ff. ſolut. matrim.* per quem in terminis noſtris loquendo ita tenet Tiraq. *libr. 2. de retract. §. 5. gloſſ. 4. num. 2.* Molin. *lib. 3. de Hiſpan. primogen. c. 12. n. 7.*

Sed prædicta ſententia ex eo difficilis redditur, quia emphyteuta potius regulari debet inſtar vſufructuarij, quia eodem modo, quo conſolidatur

vſusfructus cum proprietate, *vt in d.l. defuncta. & in d.§.is verò.* ſic & vtiſe dominium (& ſic eius vſusfructus) coſolidatur cum proprietate rei emphyteuticæ, vt tenuit Iaſ. *in l.2.nu.100.C.de jure emphyteut.* Gratus *conſ.79.nu.7. lib.1.* Ergo cum militet eadem ratio, validum erit argumentum de emphyteuta ad vſufructuarium, & ita tenet Iaſ. *vbi ſupra, & in prælud.feudor.num.18.* Decius *in authent.qui rem.nu.5. C.de ſacroſanct. ecclеſ.* & ante eos Speculator *in tit.de emphyteuſi.n.19.* & ita tenet Molina *lib.1.de Hiſpan.primogen.cap.7. n.8. Barboſa vbi ſupra, num.19.*

19 Vlterius quæritur, † An, quod ſuperius de vſufructuario diximus, ſcilicet quod hæres vſufructuarij non debeat habere partem fructuum pendentium tempore mortis vſufructuarij, ſit ſimpliciter verum? In qua difficultate (reiectis Doctorum altercationibus) breviter & reſolutive diſtinguendum erit, inter fructus in arboribus pendentes, & domorum poſſeſſiones, ſive annuis redditibus & obventionibus, ex illis namque fructibus pendentibus nullam hæredes vſufructuarij partem conſequi debent, ſed omnes fructus pendentes tempore mortis ad dominum proprietatis fundi integraliter pertinẽt, ex tex. *in §.is verò Inſtit. de rerum deviſ.* ibi. *Is verò, ad quem vſusfructus fundi pertinet, non aliter fructuum dominus efficitur, quam ſi ipſe eos acceperit, & ideo, licet maturis fructibus, nondum tamen perceptis, deceſſerit, ad hæredes eius non pertinent, ſed domino proprietatis acquiruntur.* Si verò agatur de computatione penſionum domorum, annuorum redditūum, vel obventionum, idem eſt prorſus quod de fructibus pendentibus, quia de pẽſionibus vrbanorum idem eſt, quod de fructibus pendentibus in ruſticis prædiis, *vt in l.divortio.§.non ſolum.verſ. de penſionib.*

Si verò loquamur de penſionibus ſervorum, proculdubio dividi debeant pro rata temporis, *vt in d.§.non ſolum. & in §.in ſervo.* & eſt tex. apertus in vſufructuario loquens *in l.ſi operas, ff.de vſufruct.* vbi pro rata temporis, quo vſusfructus durat, dividitur emolumentum ſtipulationis inter proprietarium & vſufructuarium. idque probatur *in l.ſi communis ſervus.§.ſi.ff.de ſtipulat.ſervor.* Et ratio differentiæ ea eſt, quia † fructus ex arboribus vel prædiis 20
tam vrbanis quam ruſticis non percipiuntur, niſi certa parte anni, hoc eſt, tempore præfinitæ ſolutionis, & ideo in illis tempus perceptionis attenditur, *vt in d.l.defuncta.ff.de vſufruct.* Operæ vero ſervorum quolibet die percipi videtur, *vt in l.1.ff.de oper.libert.* quolibet enim die eadem vtilitas proportionabiliter ex illis quæritur, & ideo pro tempore, quo duravit vſusfructus (ac ſi realiter percepti fuiſſent) ad fructuarium pertinebunt, pro reliquo tempore ad proprietarium. Ex qua diſtinctione colligitur explicatio ad id, quod Hottomannus dixit *in d.§.his conſequenter.col.2. ad fin. Hic finitur lex*

Con-

Conradi in vſibus feudorum. quatenus indiſtinctè tenet, penſiones locationum dividendas eſſe inter dominum & hæredes fructuarij. Et hanc diſtinctionem latiſſimo ſermone, pluribusque aliis rationibus adductis, exornat Barboſa *in l. divortio, 2. part. num. 22. cum 4. ſeqq.* Efficientur † igitur fructus 21
vſufructuarij non aliter, quàm ſi per ipſum iam ſint percepti, vt voluit Iaſon *conſ. 231. col. fin. lib. 2.* Quando autem fructus dicantur percepti, obſcurè docet Conſultus *in l. ſi fructuarius meſſem, ff. de vſufru.* & ideo textus ille varios & difficillimos patitur intellectus, licet verior ſit, quem ibi refert Accurſius *verbo, ſed vt verum.* quem *ibi* communiter ſequuntur ſcribentes, Alberic. *in d. l. divortio. num. 12. Bald. in l. cum plures. § meſſem, in fin. ff. locati. Card. conſ. 100. Alber. & Paul. in l. ſi fur. ff. de vſufr. Iaſon cons. 131. Cephal. conſil. 181. Gutier. quæſt. canon. 33. num. 4. Barboſa vbi ſupra num. 27.*

Beneficiato † etiam decedente fructibus pendentibus, videndum erit, 22
qualiter eius hæredes fructus computationem facient, cum ſucceſſore in beneficio? Quam difficultatem forſitan aliquis dicet ſupervacaneam eſſe, eo † quod beneficiati hæredes de fructibus beneficij nihil prorſus habere 23
debeant, cum acquiſita per clericum intuitu Eccleſiæ, ipſi Eccleſiæ mero iure acquirantur, *vt in cap. ad hæc. & in cap. cum in offic. de teſtamentis. & in cap. fin. de offic. ordin. Abbas in d. c. ad hæc. n. 12. Iaſ. conſ. 76. col. fin. lib. 3. Coſm. in pragmatic. ſanction. tit. de annatis, § item quod ſi Eccleſiæ, verbo acquiſitos. Covarr. in d. cap. cum in offic. num. 6. Navar. in Apologia de redditibus, quæſt. 3. motu 1. num. 2.*

Verum prædicta difficultas nullatenus in noſtra Hiſpania ſupervacanea erit, cum ex generali horum regnorum conſuetudine obtentum ſit, vt clerici de bonis & fructibus, etiam intuitu Eccleſiæ acquiſitis, diſponere poſſint, ac in illis ab inteſtato ſuccedatur, vt oſtendit Covarr. *lib. 1. var. cap. 15. num. 12. deciſion. Peruſ. 33. num. 1. & 15. Faber in §. is verò, num. 2. de rer. diviſ.* vbi hac ſubſiſtente conſuetudine, idem quod in vſufructuario dicendum, reputat Coſmas *vbi ſupra*, & hanc conſuetudinem validam eſſe, probavit Bellamera *in cap. cum venerabilis, num. 47. de except. Covar. in d. ca. cum in officiis. num. 9. Bellon. conſ. 3. nu. 9. Sarmiento de redditibus Eccleſiaſt. cap. 1. num. 8. Burſat. conſ. 178. num. 5. lib. 2.* licet in Rota contra venientes ab inteſtato iudicatum fuiſſe, teſtetur *deciſio Rotæ 41. num. 4. de probation.* & teneat Cardin. *conſil. 110. numer. 2.* quod hæredes inſtituti (tantum) in talibus bonis ſuccedere poſſint, tamen verius & probabilius eſt, conſuetudine inductum fuiſſe in omnibus Hiſpaniarum Regnis, vt tam ab inteſtato, quàm ex teſtamento in bonis clericorum, etiam intuitu Eccleſiæ quæſitis, ſuccedatur, excluſa Eccleſia, Idque firmat audacter Prob. *in capite final. num. 1. de officio*

 ordin.

*ordin.Covar.loco proximè citato,num.9. Molina de Hiſpan.primogen. lib.1. cap.10.num.54. Avendan.reſp.19.num.8. Sarmiento vbi ſupra, 2.part. cap.6. & 4.part.cap.1.num.8. Matienço in l.13.tit.8.lib.5.recopil.gl. 4.per totum. Pelaez. Ameres de maioratu,1.part. quæſt. 1.num.15.*idque lege latâ in hoc Caſtellano Regno fuit conſtitutum *in l.fin.tit.5. lib.5.recopil.* vbi communiter moderni. Idque latiſſimo ſermone tutatur Spinus *in ſuo ſpeculo teſtamentorum gloſſ.14.à num.13.*

Quibus ſic in puncto præſuppoſitis, ad noſtram quæſtionem principalem deveniendo, dicendum videtur, diſtinctionem *l. defuncta, ff.de vſufru.* ſervandam fore, videlicet: *An fructus fuerint iam percepti, vel non fuerint, vt primo caſu ad hæredes beneficiati defuncti pertineant: ſin minus tamen ad ſucceſſorem in beneficio in totum acquirantur?* Quam diſtinctionem ſequutus fuit Accurſius *in l. 1.gloſſ.fin. C.de anno civili,lib.11.*quam *ibi* ſequuntur Bart. & Paulus, ac rurſus idem *in l. divortio,§.non ſolum.ff.ſoluto matrim. Rota deciſ. vnica de translat.prælat.in antiquis. Corſetus ſingul.49.* & ſecundum iuris diſpoſitiones id eſſe indubitatum, dicit Calder. *conſ. 2.in princ. de pecul. clericorum.*& ita pro conſtanti tenet Bartol.*conſ.231.num.2. Faber in d.§. is verò,num.2. Peruſinus in cap.fin.in princ. num.11. de offic. ordin. Coſmas in d. pragmatica de agnatis. §.item quid ſi Eccleſia, verbo,acquiſitos. Alexand.conſil.15. num.3.lib.2. Bellonus conſil.3. num.11.* Et hanc eſſe communem ſententiam, firmavit Albericus *in d.l. divortio, num. 12. Covar. lib.1. variar. cap.14. num. 21.* & adverſus moderniores defendit *Navarr. in d. apologia de redditibus,quæſt.1. monitu 13. & conſil.61.ſub tit.de præbend. à num. 5. Anton. Theſaur. deciſione Pedemontana 143. Cavalcan.deciſ.44. num.1.* Gutierrez plures alios referens *quæſt. canon. 33.à num.1.*

Contrariam tamen ſententiam, imò quod fructus decimales tempore mortis beneficiati pendentes dividi debeant pro rata inter eius hæredes & novum ſucceſſorem in beneficio, tenuit Alberic.*in d.l.divortio num.12.*licet ſub dubio & non firmando pedes, cum dicat, vel fructus iſtos eſſe dividendos pro rata, vel recurrendum fore ad deciſionem *d.l. defuncta.* Et hanc opinionem veluti indubitatam tenet Sarmiento, *de redditibus Eccleſiaſt. libr.4. cap.6.nu.13.Covar.vbi ſupra. Molina lib. 3.de primog.cap.11. num.4. & Gutier. vbi ſupra, num. 9.* Quibus in locis præfati Doctores teſtantur, in noſtra Hiſpania ita paſſim obſervari, vt pro rata tales fructus dividantur, idque aſſeverantius & vehementius defendit Sarmiento *in defenſione à morſibus Navarri,circa dictum tractatum de reddit.eccleſiaſt. 2.quæſt.monitu 13.* tenentque alij relati à Boerio *conſ.23.nu.7.* Et pro hac opinione facit, quia cum valeat

argu-

argumentum de matrimonio carnali ad ſpirituale, *vt in cap. inter corporalia de transla. Epiſc.* debet obſervari indiſtinctè in hoc *deciſ. tex. in d. l. divortio* vbi maritus pro rata anni fructus rerum dotalium percipit, *vt latè iſto capite ſupra retulimus.* Beneficiatus namq; interim quod vivit, onera ſuæ Eccleſiæ ſupportat adminiſtrando ſacramenta, mortuos inferendo, & omnia alia faciendo ad eius adminiſtrationem pertinentia, qua ratione fructus beneficiorum beneficiatis applicantur, *vt in c. cum ſecundum Apoſtolum, de præbend.* alias enim maxima reſultaret iniquitas, cum beneficiatus per aliquod tempus anni Eccleſiæ inſeruiſſet abſque aliquo emolumento, quod nimis abſurdum videtur, & contra illud, dignus eſt mercenarius mercede ſuâ. Et hæc ſententia indubitanter tenenda erit, propter magnam congruentiam & ſimilitudinem, quam habet beneficiatus cum marito onera matrimonii ſupportante, quidquid in contrarium dixerit Barboſa, *in d. l. divortio, num. 57.* vbi contrariam opinionem pro viribus & poſſe ab impugnationibus aliorum contrariam ſententiam tenentium defendit.

Crederem tamen, † quod in hoc ſemper ſint attendendæ Epiſcopatuum 24 conſuetudines. Variæ enim in variis Epiſcopatibus eſſe ſolent, quod ita exiſtimavit Barboſa *vbi ſupra in calce huius articuli*, quatenus dicit in hoc ſtandum eſſe conſuetudinibus regionum, & ſecundum eam vel dividendos eſſe fructus pro rata, vel integros reſervandos eſſe ſucceſſori, *vt in extravaganti Ioann. 22. incipienti, ſuſcepti regiminis*, quam ita declarat Ioan. Andr. *in regula, nemo plus iuris de reg. iuris in 6. Afflict. in ſupradict. §. his conſequenter, num. 8.* hic finitur *lex Conradi, Navar. conſ. 61. ſub tit. de præbend.* vbi ſubdit vnum notabile verbum, dicens, quod † ſtatutum, vel conſuetudo diſpo- 25 nens, qualiter fructus ſint dividendi, ſi beneficium vacat per mortem, non debet extendi ad beneficium, quod vacavit per reſignationem. Quam ſententiam probat ex tex. *in cap. ſuſceptum, de reſcript. in 6.* & loquendo in commendatoribus ordinum militarium, ita tenet Gama *deciſ. 128. num. 2.* vbi tenet, quod † ſi commendatarius moriatur ante feſtum S. Ioann. Baptiſtæ, 26 nihil lucratur ex fructibus, ſed integri ad ſucceſſorem in commenda pertineant, hoc tamen locum non habebit in commendatario renunciante. An autem hoc verum ſit, nec ne, pro nunc non diſputatur, tu tamen ex Bartolo *l. de quibus, num. 6.* colligere poteris, quatenus ajit, an ſtatutum habeat interpretationem extenſivam?

In hac ergo fructuum computatione, reſolutive regulam conſtituo, quod diſpoſitio *legis divortio*, generaliter locum habeat in omnibus caſibus in quibus labor & onus ſunt cauſſa præcipua & immediata acquirendi fru-

ctus. Nam cum tunc videatur militare ferè eadem ratio, quæ in marito militat, proculdubio admittenda erit eadem computatio & diviſio, de qua *in d.l. divortio.* ſcilicet, vt fructus pro rata onerum dividantur, in aliis verò caſibus, in quibus diverſa acquirendi ratio militaret, ſecus erit, & ſic recurrendum erit ad deciſionem *d.l. defuncta,* vt reſolvit Baptiſta de S. Blaſio *in tract. de privileg. dotal. cent.3. num.7. Oldrald. conſ.112. ad fin.* idque ita reſolvit Barboſa *in d.l. divortio, 2. part. num. fin.*

Si tamen fructus non apparerent tempore, quo diſſolvitur matrimonium, ſeminatus tamen eſſet fundus, vel cultus, diviſio fructuum illorum, qui virtualiter inſunt, facienda erit hoc modo, vt coniux, cuius eſt proprietas fundi, vel terræ, vel vineæ iam cultæ, ſuum fundum percipiat, eo modo, quo extat cultus ſeminatus vel inſtructus, dummodo alteri coniugi dimidietatem expenſarum ad id factarum exſolvat, *vt in l.10. tit.4. lib.3. fori,* & ita *ibi* tenet Montalv. Palac. Rub. *in repet. Rubr. de donat. §.62. num.10. Ajora de partit. 1. p. c.9. nu.1. Ant. Gomez in l. 50. Tauri, num.72. Matienco in l.4. gl.1. nu. 4. lib.5. recop.* vbi idem in fœtu pecorum, quod in terris ſeminatis dicendum reputat, eo quod etiam in ventre communicantur, idque tenet Baldeſius *in addit. ad Roderic. Suarez, in tit. de las arras, num.62.* vbi Molinam, Mieres & alios pro dicta concluſione refert, hoc enim totum provenit à iure ſocietatis, quæ inter maritum & vxorem tacitè contrahitur, *vt in cap. cum ſocietas 27. q. 2. & in cap. 2. de ſponſalibus.*

SVMMARIA.

1 *Anni computatio variè apud antiquos nec non apud modernos fieri conſuevit.*

2 *Eræ Cæſaris computatio, à triginta & octo annis retro, ante Chriſti nativitatem fieri debet.*

3 *Exemplo evidentiſſimo computatio eræ Cæſaris (reſpectu nativitatis Chriſti, Redemptoris noſtri) demonſtratur.*

4 *Annum dupliciter conſiderari poſſe (quoad partitionem & diviſionem bonorum) oſtenditur.*

5 *Annus naturaliter conſideratus, quibus conſtet diebus, & à quo die incipiat?*

6 *Annus ſecundum caſus contingentiam conſideratus, qualiter computari debeat?*

7 *Annus reſpectu vindemiæ ab vna ad alteram vindemiam computatur.*

8 *Annus, quo ad meſſium collectionem, qualiter computari debeat?*

9 *Romani, annum contingentem circa vindemiam diverſo modo, quam Hiſpani conſiderant & computant.*

CAP.

CAPVT XXI.

Anni vel eræ computatio, qualiter ſit facienda, vbi de fructibus lu- crandis, vel hiſtoriis intelligendis, agitur?

OLIM Romani per Conſules, † Græci per Olympiades annorum duce- 1
bant rationem, alij verò aliter. Sic quoque & hodie Chriſtiani, alij à
Nativitate Domini noſtri Ieſu Chriſti, alii ab illius Incarnatione rationem
illorum ineunt, vt notat gl. *in rubrica. Cod. de indictio. in fin. lib. 10 gloſſ. etiam*
in rubrica, vt præponatur nomen Imperatoris, *& gloſſ. etiam in extravaganti*
vnica de cenſi. Angel. *in l. divortio. §. quod in anno, in fi. ff. ſolut. matrimonio.* Co-
varru. *lib. 1. variar. cap. 21. nu. 1.* Molina *lib. 3. de Hiſpan. primogen. cap. 11. num. 8.*
& rationem differentiæ aſſignat Catelia. Cota *in memoria verbo, annus.* Quid
verò cæteræ obſervent nationes conſulto omitto. Verum quod ad nos Hi-
ſpanos attinet, olim apud maiores noſtros moris erat, vt annorum compu-
tatio fieret ab era Cæſaris, & hæc quidem computatio obtinuit vſque ad
tempora Regis Ioannis Primi, is enim anno milleſimo treceuteſimo octo-
geſimo tertio, ea computatione antiquata noviſſimè ſanxit, vt à Domini
Ieſu Chriſti natali die annorum iniretur computatio, ſicuti ex illius Chro-
nico, vt notat Covarruvias, *vbi ſupra*, Venetus *in Inquiſitione temporum,*
ſub principio. Gregorius Lopez *in lege 45. titulo 28. part. 3. gloſſa verbo, la era,*
Hieronymus Roman. *in commentarijs de his Republicis 2. part. libro 9. cap. 6.*
Parlador *lib. 2. rerum quotidian. cap. 20. num. 3.* Chaves *in ſuo repertorio, tit. 59.*
fol. 55.

Habuit † autem illius Cæſareæ eræ computatio initium per triginta & 2
octo annos ante Ieſu Chriſti Nativitatem, ſicuti præfati Doctores animad-
vertunt, & hoc manifeſtè apparet *ex proœmio partitar. in fin.* † Proinde di- 3
ligentiſſimè à nobis obſervandum erit, cum forſan in vetuſta aliqua mo-
numenta incideremus, in quibus ſub huius eræ annotatione annumere-
tur annus, quo geſta res eſt, vt animadvertamus ad ſubducendam veram
rationem, quæ cum hodierna computatione congruat, diſpungendos no-
bis eſſe ab ipſius eræ numero illos triginta & octo annos, qui intereram &
Natalem Domini diem interfluxere, nam eo pacto facilè percipiemus, &
quoto anno Domini res geſta eſt, & quot inde ad nos vſq; effluxerint anni,
& ad hoc, vt rem hanc veluti digito demonſtremus, facienda erit computa-
tio, ad inſtar (ſcilicet) duarum inæqualium virgularum, quia ſi eas æquales
facere velis, aut longiori detrahes, aut breviori addere debebis. Itaque v-
bi era Cæſaris ſcripta fuerit, intelligas, quod eræ Domini Ieſu Chriſti vel e-
ius Nativitati addere debes illos triginta & octo annos, & ſic, vbi hoc

anno

anno 1599. rationem eræ Cæſaris facere quis voluerit, addere debet eræ Domini illos triginta & octo annos, & ſic reperiet, quod in hoc anno de 1599. à Natiuitate Domini noſtri Ieſu Chriſti numerabit 1637. ab era Cæſaris, neque hoc contemnendum erit, memini enim non paucos, eoſdemque pereruditos viros, eius rei ignorantia nonnunquam hallucinatos fuiſſe, vt recenſet Parlad. *loco ſupra citato, nu. 6.*

4 Quantum † autem attinet ad fructuum diviſionem vel perceptionem anni, dupliciter conſiderari ſolet, conſideratur namque aut ſecundum curſum naturalem ſolis, aut ſecundum caſus contingentiam: Annus † autem naturaliter conſideratus, conſtat tercentis ſexaginta quinque diebus, *vt in l. ita vulneratus, & ibi gl. ff. ad leg Aquiliam. & in l. cum hæres §. Stichus, ff de ſtatu liber.* Hic autem annus apud Romanos olim incipere ſolebat à Cal. Ianuarij, & de hoc multa tradit Rob. *lib. 1. ſentent. c. 2.* ſed poſt adventum Domini noſtri Ieſu Chriſti incipit ab eius feliciſſima Nativitate, *vt ſupra proxime retulimus.* Incipit † tamen annus (ſecundum caſus contingentiam conſideratus) ab eo tempore, quo caſus emergit, & ab illo die numerandus eſt per 365. dies continuos, ad inſtar anni naturalis, vt colligitur ex gl. *in c. quam ſit, verbo, menſem, de electione in 6.* & ita tenet Bald. *in l. 3. ff. ſolut. matrim.* Vincent. de Herculanis, *in l. ſi ante nuptias, nu. 2. eo tit.* Ajora *de partit. 1. part. cap. 9. n. 6.* & † ita videmus, quod circa vindemias ab vna ad alteram annus computatur, hoc eſt, ab vno die S. Michaelis Archangeli ad alterum diem eiuſdem Archangeli.

(margin numbers 5, 6, 7 stand beside the lines beginning "ſum naturalem", "ſtri Ieſu", "6. & † ita")

8 Circa † collectionem verò meſſium ab vno die Aſſumptionis ſemper Virginis Mariæ ad alium. inter Romanos tamen huiuſmodi annus contingens, computabatur vindemia à decimo Calend. Septemb. vſque ad Idus Octob. *vt in l. 2. C. de ferijs:* tempus verò meſſis incipiebat ab octavo Calend. Iulij, vſque ad Calendas Auguſti, idque refert Plinius *in ſua naturali Hiſtoria. lib. 18. c. 31.* Duaren. *in l. divortio. ff. ſoluto matrimonio.* quæ omnia conducunt ad faciliorem intelligentiam eorum, quæ dixit Ajora *de partitio. part. 1. cap. 9. num. 6.* & nonnulla etiam de hoc dicemus *in computatione 26.* quam vide.

SVMMARIA.

1 *Pactum, factum inter ſocios, reſpectu amiſſionis capitalis, in pecunia vel operibus conſiſtentis, illud omnino ſervari debet.*

2 *Socius, an teneatur reſarcire ſocio damnum, quod ſibi ſupervenit ratione ſocietatis?*

3 *Socius operam ſuam tantum ponens in ſocietate, nullum ſentit damnum, ſi capitale ab altero ſocio in pecunia immiſſum perdatur.*

4 Pecunia

4 *Pecunia ab altero ex ſociis in communione & ſocietate immiſſa, ſi perdatur, non ſentit partem damni ſocius, qui operas poſuit, neque è converſo.*
5 *Opera à principio ſocietatis non eſt tanti æſtimanda, quanti eſt amiſſio capitalis, in pecunia conſiſtentis, & interuſurium ipſius.*
6 *Res propria vnius ex ſociis, ſi pereat occaſione ſocietatis, periit vniverſæ ſocietati.*
7 *Opera ſocii, ſi æquivaleat amiſſioni capitalis in pecunia, & interuſurio eius ſimul operam ponens, nihil pro capitali pecuniæ deperditæ, domino pecuniæ contribuere tenetur.*
8 *Operam ſi quis effectualiter poſuit in ſocietate, & operæ ſint amiſſæ, amiſſionis periculum alteri ſocio communicabitur.*
9 *Æqualitas eſt baſis & fundamentum ſocietatis.*
10 *Opera vnius ſocii, pretioſior eſſe ſolet, quam pecunia alterius.*
11 *Amiſſio operarum non conſideratur inter damna ſocietatis.*
12 *Operarum amiſſio, qualiter conſiderari debeat?*
13 *Opera ſocii, non debet reputari capitale, reſpectu ſortis alterius ſocii, in pecunia conſiſtentis, ſed reſpectu commodi, & interuſurii medii temporis.*
14 *Operam in ſocietate ponens, ſi non moriatur durante ſocietate, non dicitur capitale ſuum amittere.*
15 *Pecunia de per ſe, vel ex natura ſua, facta non fuit, vt aliquid lucretur, ſed propter commutationem.*
16 *Lucrum ſocietatis magis dicitur cauſſatum ab opera & induſtria, quàm à pecunia in ſocietate immiſſa, quæ de per ſe pecuniam vel aliquod lucrum non parit.*

CAP. XXII.

Computatio damni qualiter ſit facienda inter ſocios, quando vnus poſuit pecuniam, & alius operam & induſtriam, & nihil lucratum reperiretur in calce ſocietatis?

DVBIA quidem, & nimis controverſa eſſe ſolet quæſtio hæc, ſcilicet, *qualiter ſit facienda computatio ſeu diſtributio damni ſeu amiſſionis operarum inter ſocios, quando vnus poſuit pecuniam, alius verò operam & induſtriam, nihil tamen in tali ſocietate lucratum invenitur, & operæ ſine mercede manent, pecunia tamen ab altero ſocio appoſita, integra reperitur?* † Pro cuius computatiõis evidentia illud præmittendum erit, quod ſi inter ſocios ſuper hoc pactum aliquod effluxit, vel in patria circa hoc erat conſuetudo faciendi computationem, tali, vel tali modo, illud pactum vel conſuetudo ſervari debet, vt loquendo *in pacto* tenet Salycet. *in l.1.C.pro ſocio, n.2.* & loquendo *in pacto & conſuetudine ſimul,* tenet Bald. *ibi, n. 6. verſ. tu dic,* Petr. de Vbaldis 1

in tract. de duobus fratribus, 4. par. num. 7. verſ. nam inter artifices. Palac. Rub. in repet. cap. per veſtras, §. 11. num. 10. Gregor. in l. 10. tit. 10. partit. 5. gloſſ. verbo per diendoſe. Molina de iuſtit. diſputat. 416. Si verò nihil pacto vel conſuetudine dictum vel introductum fuerit, tunc noſtræ computationis difficultas magna eſt, & quidem ex eo pendere videtur, *an ſocius ſocio perdenti aliquid in ſocietate, damnum illud reſarcire teneatur, pro parte, quam habito lu-*
2 *cro, ſibi lucrum contingeret?* † In qua difficultate *gloſ. in l. 1. Cod. pro ſocio.* dicendum exiſtimat, quod ſi pecunia hoc caſu fuit amiſſa, non ſit commune periculum amiſſionis, ita vt qui operas poſuit pro rata damni & amiſſionis contribuere debeat, & eam ſequuntur ibi Petrus de Bella Pertica, Cynus,
3 Baldus, Angelus & Paulus, vbi tenent, † quod ille ſocius, qui operam ponit, nullum ſentit damnum Capitalis (in pecunia) amiſſi, quando ille, qui capitale in pecunia poſuit, non communicabit illam effectualiter, ita vt finita ſocietate, ſi capitale integrum permaneat, dividatur cum eo qui operam tantum poſuit, ſed vult illud præcipuum deducere. Quam ſententiam ante illos tenet gloſſa *in l. ſi non fuerit, verbo. ſolus. ff. pro ſocio.* vbi dicit. quod ſi perdatur pecunia per alterum ex ſociis appoſita, periculum non eſt commune, niſi ſpecialiter hoc actum eſſet, quam ſententiam tenent etiam Sotus *de iuſtitia & iure, quæſtione 6. articulo 1. Navarr. in manuali capite 17. num. 251. Sylveſter verbo Societas, quæſtione 6. Molina de iuſtitia, diſputatione 416. verſ. poſtea verò.* Sicut enim neque damnum commune eſſet, ſi ille, qui operas poſuit, laborando in ſocietate moreretur. Et eandem ſententiam tenet Baldus *in d. l. 1. numero 1. verſ. tu dic*, quem præfati Doctores pro contraria opinione allegant, eo, quod verba illius, attento animi iudicio non collegerunt. Dicit enim ibi Baldus, quod ratio gloſſæ *in d. l. prima*, ea eſt, quia regula iuris naturalis eſt, quod quatenus quis lucrum ſentit, eatenus & damnum ſupportare debeat, iuxta text. *in l. manifeſtiſſimi, §. ſed cum in ſecunda, Cod. de furt. ibi: vbi enim periculum, ibi lucrum, & in regula ſecundum naturam ff. de reg. iur.* ſed operam ponens, nihil de capitali in pecunia ab altero ſocio appoſito lucratur, ergo nullum damnum ſentire debet ex eius amiſſione. Bald. recitata hac opinione gloſſæ, & aliam Iacobi de Arenis ſubdit, & ideo tene primam, igitur manifeſtè apparet, quod gloſſæ ſententiam ſequitur *in d. l. 1.* dum ſubdit verbum illud, quatenus eſt commune lucrum, &c. loquitur enim non de lucro ſupra capitale, ſed de lucro ipſiuſmet capitalis, & hanc ſententiam ſequitur Odofredus, *in d. l. 1.* & cum eo tranſit Palac. Rub. *in repet. c. per veſtras §. 11. num. 10.*

Contrariam tamen ſententiam, imò quod amiſſo capitali, in pecunia appoſito, ſocius qui operam poſuit, pro rata amiſſionis contribuere debeat,

tenet

tenet Bart. *in tractat. de duob. fratrib. n. 20.* ex text. *in l. cum duob. §. ſi in coeunda ff. pro ſocio,* vbi refert Iac. de Aren. ita tenentem *in d. l. 1. C. pro ſocio,* vbi dicit quod ſi replicaretur, quod ex hac opinione reſultaret iniquitas, cum eo caſu operam ponens non ſolum operam amitteret, verum etiam dimidium capitalis in pecunia conſiſtentis, nulla quidem iniquitas reſultaret, eo quod opera illa in ſocietate appoſita, iam erat communis, & ſic nihil perditur, quod non ſit commune vni, ſicut alteri. Et hanc ſententiam tenuerunt Oldrald. & Ricard. *de Malumbris in d. l. 1.* quos ibi refert & ſequitur Salycet. *n. 3.* dicunt enim ipſi, quod ſatis eſt quod propter capitale lucrum ſperare potuit, & quod hæc eſt veritas, fundantur autem præfati Dd. ex text. *in l. cum duobus, §. quidam ſagariam ff. pro ſocio.*

Inter has tamen Doctorum varietates, & Iuriſconſultorum controverſias poſtquam hanc quæſtionem valde difficilem reputat Socin. *conſil. 265. colum. 3. verſic. ex quibus volumine 2.* fœdere diſtinctionis eas conciliare nititur: † dicit inquam, quod in hoc caſu conſiderandum ſit quod aliquando opera à principio, non eſt tanti æſtimanda, quanti eſt amiſſio capitalis in 5
pecunia conſiſtentis, & interuſurium ipſius, ſed tanti quanti eſt amiſſio interuſurii, aut opera immittenda in ſocietate, eſt tanti æſtimanda quanti æſtimatur periculum capitalis & interuſurii, & primo caſu conſiderandum eſſe, quod aliquando capitale ab initio ſocietatis fuit effectualiter communicatum, vtpote quando fuit traditum ei qui operas ponebat (ad traficandum cum eo) vt declarat Salycet. *in d. l. 1. num. 3.* & hoc caſu, ſi totum perditur indubitanter, vtrique ſocio amiſſio hæc adſcribitur, & ſecundum eum ratio eſt clara, nam tunc periit res communis vtriuſque ſocii, *vt in l. quæ fortuitis, Cod. de pignor. actione & in cap. 1. extra de commodato.* Quæ ſententia principaliter procedit, quando capitale in pecunia conſiſtens, effectualiter fuit communicatum, eo pacto adiecto, vt finita ſocietate inter ſocios æqualiter vel alio modo divideretur, ex quo enim ſocietate finita, dimidium vel partem tertiam vel quartam lucratur, ille ſocius qui operas ponit, illa pecunia amiſſa, pro parte lucri quod eſſet habiturus, damnum etiam ſentiet, *ex d. l. ſecundum naturam.*

Aliquando verò capitale non eſt cōmunicatum effectualiter, ſed totum dominium pecuniæ eſt retentum per immittentem, ita vt cum ſocio ponēti operas prorſus non communicetur, & hoc caſu proculdubio totum capitale peribit periculo immittentis, ex quo neq; effectualiter, neq; quoad translationem dominii fuit communicatum, quod intelligit verum, niſi ipſa ſocietas eſſet cauſa peremptionis, vt quia alias pecunia non periiſſet, ſi ſocietas illa contracta non fuiſſet, *vt in l. ſi quod §. idem Celſus ff. pro ſocio* & huius

LIII 2 conclu-

6 concluſionis † eam eſſe veram rationem affirmat, quia etiam quando res propria vnius ex ſociis, periit occaſione ſocietatis, perit vniverſæ ſocietati, *vt in d. §. quidam ſagariam*, idq; tenuit Bal. *in d. l. n. 6. & in d. l. cum duobus §. damna eodem tit. & in l. 1. C. de fructi. & litium expenſis.*

Aliquando verò dubitatur, an talis pecunia fuerit effectualiter cõmunicata, & tunc aut vterque ponit pecuniam & operam, & cenſetur pecunia communicata, & procedit de plano glo. *in d. l. 1. C. pro ſocio. & in d. l. ſi non fuerit*, & tunc damnum eſt commune, & de hoc nullus vnquam dubitabit, aut ſumus in caſu dubii, ſcilicet quando ſimpliciter fuit contracta ſocietas, ponendo vnus pecunias, alter verò operam, & tunc pecunia non cenſetur cõmunicata, *vt in d. §. damna*, & ita periit immittenti, ſi verò ſit communicata, eo quod conſumpta fuit in emendis mercantiis vel alijs rebus ſocietati neceſſariis, non tamen effectualiter fuit communicata, quia finita ſocietate integra extrahenda erat, per eum qui illa poſuit, tali caſu procul dubio periit periculo immittentis, ex quo operam ponens, nihil de illo capitali erat habiturus, finita ſocietate, & in hoc caſu loquitur gloſſ. *in d. l. ſi non fuerit, & in d. l. 1. C. pro ſocio*, & ita tenet noviſſimè Fachineus *lib. 2. controverſia. jur. c. 95. verſ. contrariam.*

7 Secundo † verò caſu quando opera æquivalet interuſurio pecuniæ, & periculo capitalis ſimul, operam ponens pro capitali pecuniæ deperdito cõtribuere non tenetur domino pecuniæ, cum ipſe perdiderit etiam operas ſuas, eidem pecuniæ & eius interuſurio æquivalentes, & ita intelligendam putat Socin. *vbi ſupra gloſſ. in d. l. ſi non fuerit, & in d. §. de illa inſtituta pro ſocio*, & ſub ijs diſtinctionibus ſervandam reputat opinionem gloſſæ *in d. l. 1. Cod. pro ſocio, & horum qui illa ſequuntur*, eamque magis communem dicit æquitatemque contineri affirmat, ſecundum arbitrium boni viri & Socin. ſequitur Gregor. Lopez *in d. l. 10. verbo per diendoſe*, eam tamen temperare intendit, quatenus dicit, quod ſi res ſocij reſpectu ſocietatis perierit, & ſocietas fuerit cauſſa peremptionis, periculo amborum ſociorum pereat, ex tex. *in d. l. ſi id quod §. idem Celſus ff. pro ſocio*, dicit inquam quod ſi in hoc dictum Socini verum eſſet, deſtrueretur tota communis opinio, quatenus habet quod capitale periit immittenti, nam ſemper dici poſſet periiſſe occaſione ſocietatis, cum, ſi illam pecuniam in arca recondiſſet, ne vtique periiſſet, quod in effectu eſſet dicere contra communem, quatenus habet, quod ad hoc vt iuſtum ſit lucrum, capitale debet immitti in ſocietate periculo immittentis. Ex quibus in hoc ſententiam Socini falſam reputat. Neque his obſtare dicit text. *in d. §. idem Celſus*, illi enim reſpondet, quod in caſu illius text. pecunia non erat vnius tantum, ſed vtriuſq; & iam erat in communi collata.

lata. Neque etiam obſtare text. fortiorem *in d. §. quidem ſagariam. & in l. ſecundum Iulianum. ff. pro ſocio.* quia aliud eſt, perdere res proprias vnius ſocij reſpectu & occaſione ſocietatis, aliud eſt perdere capitale æſtimatum, ſeu in ſocietate immiſſum, nam primo caſu damnum contingit extra res ſocietatis, ſecundo verò in ipſo capitali ſocietatis, quo caſu debet perire immittenti, vt ſic iuſtificetur lucrum, quinimo exiſtimat, quod *d. §. quidam ſagariam* non debet intelligi in omnibus rebus propriis vnius ex ſocijs, quæ perierunt ratione exercitij ſocietatis, ſed de illis tantum, quas habuit neceſſe ſecum ferre, qui operas poſuit pro exercendis negotiis trafici & ſocietatis, quas ipſe alias non tuliſſet, vt in ſervo vel equo, quos emerat pro meliori ſocietatis & trafici expeditione, qui alias penes dominum ſtantes, non periiſſent, idque verè cantat text. *in d. §. item Celſus.*

Si verò vterque poſuiſſet pecuniam ex opera, quia tunc cenſetur pecunia communicata, *arg. l. 1. & 2. ff. pro ſocio.* proculdubio damnum ſit commune, quod intelligit Greg. quando tam in capitalibus, quàm etiam in operibus eſſet æqualitas. Ex quibus reſolutivè dicendum videtur, quod † ſi quis 8
poſuit operas effectualiter, alteri ſocio damnum communicabitur, operibus in fine ſocietatis amiſſis, pro dimidio æſtimationis operarum, vt ſic æqualitas (quæ eſt finis, baſis, & fundamentum ſocietatis) ſervetur, *vt in l. ſi non fuerit. ff. pro ſocio.* quid enim magis refert, pecunia † deperdita fuerit, an 9
opera pecunia æſtimata? cum idem prorſus vterque dicatur, *vt in l. cum duobus. § in coeunda. ff. pro ſocio.* ibi, *Pretium enim artis eſt velamentum.* facit tex. *in l. Seio amico. ff. de annuis legatis.* ibi, *Labor & pecunia recipiunt diviſionem,* Quinimo † & ſæpiſſimè opera ſocij pretioſior ſolet eſſe, quàm pecunia alterius, *vt in §. de illa Inſtit. de ſocietate* ibi. *Quia ſæpe quorundam ita pretioſa eſt opera in ſocietate, vt eos iuſtum ſit conditioni meliori in ſocietatem admitti.*

Cum ergo non minus opera, quam pecunia in ſocietate appoſita æſti- 10
metur, non iniquè dicendum erit in propoſito, vt operarum etiam amiſſio communicetur ſocio, qui pecuniam tantum in ſocietate appoſuit, vnde ſi capitale in pecunia ab vno immiſſum ſubſiſtat, opera tamen ab alio appoſita ſit amiſſa, computatio erit facienda in hunc modum, dimidium capitalis in pecunia ſubſiſtentis recipiat, qui operas ſuas penitus amiſit, quo facto vterque participavit de damno pro æquali parte, prout participaſſet de lucro, ſi lucrum in ſocietate factum fuiſſet, *ex d. l. ſi non fuerit. & ita tenet Covar. lib. 3. variar. cap. 2. n. 2.* Contrariam tamen ſententiam videtur tenuiſſe Greg. Lopez. *in l 10. tit. 10. part. 5. gloſſ. verbo, per diendoſe.* quatenus dicit, quod † in- 11
ter damna ſocietatis non conſideratur amiſſio operarum, ſed capitalis tantum, & ideo ſi alter ex ſociis operas poſuit, eaſque amiſit, nihil ab alio ſocio

illi reſarcitur, quod ante eum tenuit Bart. *in tract. de duob. fratrib. nu.20.* vbi dicit, quod ſi opera in ſocietate appoſita ſit, ſtatim communicetur, & ſit com-
12 munis vtriuſq; ſocii: quia † nihil perditur, quod non ſit commune, idem tenet Bald. *in l. ſi patruus. C. communia vtriuſq; iudicij.*

Ego tamen veritatem huius computationis in eo conſiſtere arbitror, ſcilicet, vt æſtimetur, qualiter debeat conſiderari illa operarum amiſſio: qua in re diverſi diverſa ſenſerunt. Salycetus tamen *in d. l. 1. num. 3.* dixit, quod
13 opera † ſocij non debent reputari capitale reſpectu ſortis alterius ſocij in pecunia conſiſtentis, ſed reſpectu commodi & interuſurii medii temporis illius pecuniæ, & ſic pretium operæ ſit quaſi commodum & interuſurium ipſius pecuniæ, non autem reputetur vt ſors, quod menti tenendum reputat, &
14 ideo Fulgoſius *in eadem l. 1.* dixit, quod ſi is, qui operas poſuit, non moriatur durante ſocietate, non dicetur amittere ſuum capitale. Ex quibus manifeſtè deducitur, quod capitale immittentis operam in ſocietate, non conſiſtit in opera tantum, ſed in induſtria perſonæ, & in eo ſimul, quod ſe exponat periculis ſocietatis, navigando, ſive huc & illuc eundo, vel in aſſiſtendo in apotheca trafici, pro augenda ſocietate, *vt in d. l. ſi non fuerit. §. ſi in coeunda, ff. pro ſoc. ibi, Pretium enim operæ artis eſt velamentum.* vbi glo. *verbo pretium in fin.* dixit, quod pretium artis & operæ eſt velamentum ipſius artis vel operis, & ideo labor & induſtria à ſocio appoſita, quaſi pretium & capitale reputatur. Quam ſententiam pulchrè exornat Socinus omnino videndus *in conſ. 265. col. 6. verſ. confirmatur.* vnde rectè dicēdum puto, quod ille, qui operam & induſtriam ſuam amiſit, capitale ſuum (pecunia æſtimabile) amiſiſſe dicatur, & per conſequens, ſocius, qui pecuniam poſuit, dimidietatem æſtimationis operarum & induſtriæ amiſſæ, alteri ſocio reſarcire teneatur, alias enim æqualitas, de qua *in d. l. non fuerit.* non ſervaretur, opera namque & induſtria effectualiter (ipſo facto) communicatur. Quinimo maiori ra-
15 tione † ſocio, qui poſuit operam, & illam culpa ſua præcedente amiſit, ſocius, qui poſuit pecunias, contribuere deberet, cum in ſocietate maioris conſiderationis ſit opera & induſtria vnius ſocij, quam pecunia ab alio ſocio appoſita. Pecunia namq; de per ſe, vel ex natura ſua, ſive ex legali diſpoſitione, facta non fuit, vt aliquid lucretur, ſed demum propter communicationem, vt dicit Ariſtoteles *5. Ethicor. & in l. 1. ff. de contrah. empt. & in l. ſi ita fide-*
16 *juſſorem accepero, ff. de fidejuſſorib.* & ſic lucrum † ſocietatis magis dicetur cauſatum ab opere & induſtria, quàm ipſa pecunia, quæ de per ſe & immediatè pecuniam vel aliquod lucrum non parit, niſi ratione periculi, *vt in l. periculi pretium. ff. de naut. fœnor. & in l. rogaſti, §. 1. ff. ſi cert. pet.* quare æquiſſimum erit vt laboris in ſocietate amiſſi ratio habeatur perinde, ac ſi pecunia effectualiter

ſiter communicata fuiſſet: in harum tamen operarum amiſſione multum poterit arbitrium iudicis, quod in ſimilibus ſocietatibus maximè locum habet, *vt in l. in propoſita, ff. pro ſocio, ibi: arbitrium boni viri exiſtimo ſequendū eſſe.* Et ita tenet Covar. *lib. 3. variar. c. 2. num. 2. circa fin.* Et in propoſito dixit Socin. *loco proximè citato,* quod ſi opera & induſtria ſocij plus valeret, pluriſve æſtimari poſſet, quàm pecunia ab altero ſocio appoſita, iudex conſiderare debet, quantum dicatur in ſocietate contuliſſe, & eatenus arbitrari debeant partes damni & lucri, ex text. *in d. §. de illa, & in d. l. ſi non fuerit.* quæ iura planè probant, quod operæ amiſſæ debeant comparari amiſſioni capitalis in pecunia conſiſtentis, & non interuſurio pecuniæ, vt Salycetus exiſtimavit. Ex quibus contraria ſententia Fachinei *lib. 2. controver. iuris cap. 96.* tenenda non erit, quantumcunque ipſe illam probabiliorem reputet. Quid verò in foro poli ſit, ponit Molina, *vbi ſupra,* per duas concluſiones.

S V M M A R I A.

1 *Computatio graduum apud veteres vtriuſq; Iuris interpretes, in magna fuit controverſia.*

2 *Computatio graduum ſi ſit facienda, ad cognoſcendum gradus affinitatis, vel conſanguinitatis ad matrimonia ex duobus transverſalibus, vnus gradus conſtituatur.*

3 *Computatio graduum quoad ſucceſſiones qualiter ſit facienda?*

4 *Computatio graduum, quoad contractus, vel alios ſimiles actus, qualiter fieri debeat?*

5 *Computatio graduum ſi ſit facienda quoad contractus & alios humanos actus extra matrimonium, debet fieri ſecundum ius commune.*

6 *Regulæ ad cognoſcendum, qualiter in vtroq; foro graduum computatio fieri debeat?*

7 *Rationem differentiæ inter Ius Canonicum & Civile, quoad graduum computationem, aſſignat text. in c. 235. q. 5.*

C A P V T XXIII.

Computatio graduum, tam quoad matrimonia, quàm quoad contractus, qualiter ſit facienda?

MAGNA † fuit apud veteres Iuris Interpretes controverſia, qualiter eſſet facienda computatio graduum quoad conſanguinitatem & affinitatem, & an facienda foret ſecundum computationem iuris civilis, de qua *in l. 1. ff. de gradib.* an verò ſecundum traditionem traditam *in c. contradicimus, 35. q. 3.* & tandem à Gregorio Summo Pontifice quæſtio noſtra latè fuit 1

diffi-

diffinita *in c.ad ſedem,35.q.5.& per totam illam quæſtionem.* Ex quibus iuribus deducitur, quod ſi computatio ſit facienda, quoad cognoſcendum gradus affinitatis vel conſanguinitatis ad matrimonia, ex duobus tranſuerſalibus vnicus gradus conſtituatur, idque, quoad coniugia, etiam Ius Civile probavit, ita gloſſ. *in arbore conſanguinitatis,* gloſſ. etiam *in §. hactenus.Inſtit. de gradibus.* Francus *in c.2. de arbitris.in 6.* notat Decius *in cap. 2. col. 2. de teſtib.*
3 Quoad † ſucceſſores verò, legalis computatio ſequenda eſt, quam facit text. *in d.l. ff. de gradib.* vbi vnica conſtituitur regula pro omnibus lineis, ita vt quot ſunt perſonæ (vna adempta) tot ſint gradus, ex Ioan. Andrea, Præpoſito, & Stephano Coſta *in expoſitione arboris conſanguinitatis.* quam Gregorius Lopez etiam probavit in computatione, quàm de gradibus poſuit poſt
4 *l.2.tit.6.part.4.* In † aliis autem contractibus, *prout in retractu Linagier*, & ſimilbus, quilibet forus (ſcil. canonicus & civilis) ſuam propriam computationem ſervavit, vt tenet Ioan. Andr. *in addit. ad Speculat. tit. de ſucceſſ. ab inteſtat. §.1. in fine magnæ additionis.* & eum ſequitur Præpoſitus *in interpretatione dictæ arboris, col.19.& 20.* quos refert & ſequitur Covarr. *in 4.2. part. cap. 6. numer. 8.*

Contrariam tamen ſententiam in hac vltima parte tenent gloſſ. DD. *in d.§. hactenus.* Cyn. Bald. Salyc. Alexand. & Iaſ. *in l. fin. C. de ſucceſſorio edicto.*
5 vbi dicunt, quod † quando computatio graduum eſt facienda quoad contractus, & alios ſimiles actus, debet fieri ſecundum ius civile, etiam in terris Eccleſiæ, quia computatio facta per ius canonicum, quoad matrimonia (duntaxat) locum habet, non tamen quoad alia, in quibus Ius Civile tantum diſponit, & hanc ſententiam tenet Felyn. *in cap. literis. nu.4. de conſtitutio.* vbi eam communem ſententiam dicit, & eum refert & ſequitur Ciſuentus *in l. 73. Tauri. verſ. tertio dubitatur. circa fin.*

6 Ad † faciendas autem prædictas computationes, aſſumo regulas traditas per Covar. *vbi ſupra*, inquit enim: Iure Civili & Canonico in aſcendentium & deſcendentium linea, quot ſunt perſonæ, vna dempta, tot ſunt gradus: filius ergo primo gradu patri coniungitur, ac nepos avo ſecundo, pronepos proavo tertio, abnepos abavo quarto, quod intelligendum erit quoad matrimonia.

Secunda regula in linea transverſa æquali, id eſt, quando vterque diſtat eodem gradu à ſtipite: Quoto gradu alter diſtet à communi ſtipite, totum diſtant inter ſe, & ſibi attinent.

Tertia regula in linea transverſalium inæquali, id eſt, quando alter diſtat à communi ſtipite gradu remotiori, quàm alter: Quo gradu remotior diſtat à communi ſtipite, eodem diſtant inter ſe, neque in hoc eſt controverſia,

iure

iure verò civili vnica conſtituitur regula pro omnibus lineis, quia quot ſunt perſonæ, vna dempta, tot ſunt gradus, iis equidem regulis graduum computatio diſtinguitur, easq; ſumma cum diligentia exponunt Io. Andr. Præpoſ. & Stephan. Coſta *in arbore conſanguinitatis.*

Ex quibus conſtat, inter † ius civile & canonicum circa hanc graduum 7
computationem maximum eſſe diſcrimen, & rationem differentiæ aſſignat tex. *in cap. 235. quæſt. 5.* dicens, quod canones, quoad matrimonium, gradus diſtinguunt, eo quo inter duas perſonas matrimonium contrahitur, & ideo ex duobus tranſuerſalibus vnicum gradum conſtituunt; At verò ius Cæſareum, modo ſupra relato, computat gradus, coque ſucceſſio ab vno ad alterum defertur, quo fit, vt, quoad coniugia, promiſcuè in vtroque foro canonum computatio probanda ſit. Si autem latius de hoc, & ad ſaturitatem videre velis, conſule Loriottum *in ſua eleganti diſputa. ad tit. de gradib.* ex eo enim poterit Lector novas hac in re traditiones inquirere.

S V M M A R I A.

1 *Computatio qualiter ſit facienda, quando ex aliquibus diſparibus ſpeciebus, vel ſummis, aliquæ præſtari debent, dummodo non ſint de maioribus vel minoribus ſed de mediocribus tantum.*

2 *Operarios ſi quis conduxit pro eo pretio, quo eius vicini ſuis operariys ſolverent, & vicini pro variys pretiys operarios conduxerint, qualiter fieri debeat computatio, ad hoc, vt iſti, qui incerto pretio conducti ſunt, quod iuſtū fuerit, recipiant, attento pacto à domino ſecum inito.*

3 *Teſtes ſi variy ſint in æſtimando vel computando pretio alicuius rei, pro cuius pretiy exceſſu vel parvitate ad reſciſſionem venditionis agitur, qualiter fieri debeat computatio per judicem ad cognoſcendum certum rei valorem ex depoſitionibus inæqualibus teſtium.*

4 *Æſtimatoribus diſcordantibus in æſtimatione rei, coacervandæ erunt ſummæ diſpares, & in tot partibus fiet diſtributio, quot ſunt æſtimationes, & vna ex illis partibus reputabitur vera rei æſtimatio.*

C A P V T XXIV.

Computatio qualiter ſit facienda, quando ex aliquibus diſparibus ſpeciebus vel ſummis aliquæ præſtari debent, quæ non ſint ex maioribus vel minoribus?

HVIVS † capitis computatio valde difficilis viſa fuit quibuſdam iuriſ- 1
conſultiſſimis viris, dum in praxi de ea fuiſſet nimis diſceptatum,

 ſtante

ſtante ſententia, quæ in hæc verba condemnationem faciebat, ſcilicet, *Condeno al dicho R. &c. a que dentro, &c. de al dicho, A ochenta vaſallos que no ſean de los mas ricos, ni de los mas pobres, ſi no de los medianos, en pecheria y diezmeria, &c.* Calculatores namque nimia anxietate laborabant. Iuriſconſulti varij exiſtebant. Iudex verò hanc computationem difficillimam reputabat, ex qualibet enim computatione, quam fecerant, mille inconvenientia reſultabant. Cum tamen ego hac de re conſultus fuiſſem, ſequenti modo hanc computationem faciendam fore conſului; nempe, vt omnes illi vaſalli populi, ex quibus octoginta deducendi erant, coacervarentur, minimi ſcilicet, mediocres & ditiores, & illis ita coacervatis, liquidaretur, quantum omnes illi parochiani regulariter in decimis redderent, & illam ſummam, quam conſtitiſſet quotannis reddere, diſtribueretur per quaſdam *cannamas* octuaginta parochianorum, doneċque omnes illi parochiani in *cannamas* æquales conſumerentur, & tantum, quantum cuilibet cannamæ ſeu parti octuaginta parochianorum pertineret de dictis fructibus, tantum pertinebit dicto actori quolibet anno de decimis illorum parochianorum, & ita aſſignari & præſtari illi oportebit octuaginta parochiani, qui ſecundum præſentem ſtatum ex mediocribus tantum decimarent, quantum quilibet ex prædictis partibus attingeret, vt ſi vni parti attingerent octo, octo itidem decimarent illi octuaginta parochiani, qui dicto actori aſſignarentur. Quam computationem facilè quilibet Iuriſperitus deducet ex deciſione text. *in l. ſi fundum cum l. ſeq.* vbi gl. *verbo, ita coacervet, ff. mandati.* vbi, cum quæſitum fuiſſet à Neratio & Iaboleno, qualiter facienda foret computatio, vbi quinque cohæredes vnam domum pro indiviſo poſſidebant pro æquis portionibus, & quidam, qui omnes partes illius domus emere voluit alteri ex cohæredibus, rogavit, vt partes aliorum fratrum emeret, ſub pacto, quod tantum illi præſtandum eſſet pro ſua parte, quantum cuilibet cohæredi datum fuiſſet, & pro diſparibus pretiis aliæ partes comparatæ eſſent, quantum pro parte illius mandatarii præſtandum foret, fuit dubitatum; & tandem, vt iuſtum pretium reportaret, deciſum fuit, vt omnes aliorum partes ſive omnia pretia coacervarentur, & tantum huic procuratori præſtandum foret pro ſua parte non appretiata, quantum cuilibet ex aliis quatuor cohæredibus (diviſa ſumma coacervata in quatuor partes) attingeret, quo facto computo, iuſtum pretium conſequi, palam eſt, quod mathematica evidentia ex ſequentibus demonſtratur. Pone enim, quod vnus ex dictis cohæredibus partem ſuam pro quatuor vendidit, alius pro octo, alius pro novem, alius verò pro vndecim; quæ omnes quatuor ſummæ coacervatæ aſcendunt ad numerum de triginta duobus diſtribuendo: ergo hanc ſummam in quatuor

partes

partes cuilibet ex dictis cohæredibus octo (dubio procul) attingunt, & ſic
illi ſocio, qui aliorum partes comparavit, octo pro ſua parte pro pretio alia-
rum vendita præſtandæ erunt, vt neque majus, neque minus pretium reci-
piat. Et hanc computationem fecit etiam gloſſa finalis, *in l. cum in eo, ff.*
de pact. & facit gloſſ. *in l. legato generaliter, ff. de legat. 3.*

Ex quibus infertur, quod † ſi quis conduxit operarios ad laborandum 2
in ſua vinea, & promiſit illis, tantum ſe daturum, quantum quilibet ex ſuis
vicinis eius operariis præſtitiſſet pro opere diurno, & vicini ex diſparibus
pretijs ſolverunt, vt illi operarij, quod iuſtum eſt (ex lege conventionis) ac-
cipiant, ſummæ alijs operarijs datæ coacerventur modo ſupra relato, &
quod vni attigerit acervo in plures partes æquales diviſæ hoc erit iuſtum
pretium reputandum. Et hæc eadem computatio facienda erit, quando te-
ſtes variè deponunt de pretio & valore alicuius rei venditæ, vbi ad reſciſſio-
nem venditionis agitur, licet contrarium ſentiat Salycet. *in l. 2. num. 35. C. de*
reſcind. vend. vt in æſtimatoribus & appretiatoribus alicuius rei, tenuit idem
Salycet. *in l. hac edictali. §. is illud n. 3. in fin. C. de ſecund. nupt.* vbi tenet, quod ſi
tres æſtimatores in alicuius rei æſtimo diſcordent, omnes æſtimationes coa- 3
cerventur, ex tota ſumma eligatur tertia pars, quæ erit vera rei æſtimatio,
& licet hoc dictum computatio ve dubia Alexandro viſa fuerit *in dicto §. 15.*
illud tamen vt ſingulare tenendum fore, firmavit Catelia. Cota *in memori-*
ali, verbo æſtimatores. vbi eam fuiſſe de mente Baldi exiſtimat *in l. 1. q. 6. C.*
ſi ſervus exterus. & eſt memoratu digna, pro intelligentia eorum, quæ dicit
Bart. *in l. arbitro. ff. qui ſatiſd. cogan.* Aretin. & Felyn. (in teſtibus loquendo)
in c. ſignificaſti. el 2. de homicidio. & tu eam digito ligabis, quia ad multa pro-
deſſe poterit.

S V M M A R I A.

1 *Iure primævo Codicis, donatio, quæ excedebat tercentos ſolidos, invalida (quoad exceſſum) judicabatur.*

2 *Iure Codicis noviori, donatio abſque inſinuatione valet vſque ad quingentos ſolidos, & reſiduum non ſuſtinetur.*

3 *Donatio tercentos ſolidos excedens, adhuc quoad exceſſum revocatur, ſi non inſinuetur, in Portugalliæ Regno.*

4 *Donatio à fœmina facta in Portugalliæ Regno, non valet abſque inſinuatione, ſi excedat centum quinquaginta cruciatorum valorem, ſed exceſſus irritatur.*

5 *Solidi, de quibus loquuntur leges Iuſtiniani, valorem vnius Caſtellani aurei aſcendebant.*

6 *Moropetinus aureus qualiter tempore legum partitarum æſtimabatur.*

7 *Donatio facta apud Indos, ſi quingentorum ponderum aureorum excedat, (quos vulgo peſos de oro nuncupamus,) quod exceſſum invalidatur, ſi non legitimè inſinuerunt.*

8 *Caſtellani moropetini aurei valor, & ſolidi antiqui, de quo per Iuſtinianum, idem prorſus eſt valor, licet in hoc noſtri Hiſpani variaverint.*

9 *Caſtellanum (de quo per leges partitarum) computandum fore ad rationem quingentorum moropetinorum, quibus hac tempeſtate vtimur, judicatum fuit per nonnullos Pincianæ Cancellariæ Senatores.*

10 *Caſtellanorum, de quibus in legibus partitæ agitur, valor, quis olim, quisve hodie ſit.*

11 *Valor, ſi lege, pacto, aut ſtatuto alicui rei ſit conſtitutus, ſi res habita fide de pretio vendita ſit, & interim valor pecuniæ, in qua pretium ſolvendum erat, creſcat, vel diminuatur, non erit plus vel minus præſtandum, quàm æſtimatio, de qua tempore legis vel pacti.*

12 *Leges, ſolidorum mentionem facientes, in jure civili explicantur.*

13 *Leges vel canones de moropetinis commemorantes intelliguntur.*

CAPVT XXV.

Qualiter ſit facienda computatio, ad cognoſcendum, an donatio (quæ indiget inſinuatione,) quingentos ſolidos excedat?

1 IVRE Codicis primo ſtatutum fuit, vt † donatio facta abſque inſinuatione, vſque ad trecentos ſolidos, valida eſſet, ſi verò illos excederet, quoad exceſſum invalidam manere, vt *in l. ſancimus. C. de donat.* Poſtea verò recen-
2 tiori jure cautum fuit, vt † donatio, quæ quingentos ſolidos non excederet, ſine inſinuatione valeret, invalida tamen quoad exceſſum pronuntiaretur. Idque partito jure fuit canonizatum *in l. 9. tit. 4. part. 5.* ibi. *Faſta qui-*
3 *nientos ſueldos de oro.* In Luſitaniæ tamen Regno cautum eſt, † donatio ſine inſinuatione valeat vſque ad trecentos aureos cruciatos, quando donatio
4 à maſculo facta reperitur; quod † ſi à fœmina facta dicatur, ſufficit, quod ſine inſinuatione excedat valorem centum quinquaginta cruciatorum, vt *in principio tit. 25. libro 4. Ordinationum.*

Magna tamen inter juris interpretes orta eſt controverſia, circa computationem valoris horum ſolidorum aureorum, moropetinorumvè, aut cruciatorum aurei, & quidem huius veteris querelæ adhuc ſub iudice lis eſt? Tamen vt, quæ noſtri ſunt inſtituti, laborem non ſubterfugiam, breviori, quàm potuere, compendio, vetera & nova in propoſita referam, & vſq; ad Indos (ſive Antipodas) meam iuriſdictionem extendam, explicando, quæ ex Indicis aureis monetis huic ſolidorum aureorum ſpeciei æquivaleat.

Et

Et in primis horum ſolidorum valorem, explicavit latiſſimè Otalora *de Nobilit.2.p2.c 4.n.13.* Iul.Clar.*li.4 receptarum ſententiarum,§.donat.q.15.* Duennas regula 224. Matienc. *in l.8.tit.10.gl.6.n.12.li.5. Gutier.de juram.confirm. 1.p.c.7. à nu.4.* Placa de delictis *par.1.c.2.per totum.* Quibus in locis varii varia ſenſerunt. † Sed aliorum prætermiſſis opinionibus, hac in re cum Covarru. tenendum eſt, qui poſt hinc inde longam diſputationem *lib.1.varia.c. 11.n.13. & de numiſmatis c.3. n.3. & 4.* reſolutivè tenendum arbitratur, quod quilibet ſolidus temporis Iuſtiniani, ad valorem vnius Caſtellani aſcendat, idque & in praxi receptum fuiſſe in Hiſpaniæ tribunalibus teſtatur, & eum ſequitur Duennas *vbi ſupra.* Matienco *loco ſupra relato,n.12.* qui (quidē) Caſtellanus aureo moropetino, (de quo *in d.l.9.partita*) æquivalet, vt notat Greg.ibi. *gl. verbo maravedi de oro,* Covar.*d.c.11.n.3 & de collat. veterum numiſmatum illatione 11.* vbi hanc eſſe communem interpretationem (in hoc regno) teſtatur, idque tenet Placa *de delictis,li.1.c.2.n.11.cum ſeqq.* Oroſc.*in l. imperium,n.2.ff.de juriſd.omn.jud.& ibi n.1.* animadvertit, † quod licet alius ſit huius moropetini aurei valor, tamen communis & vulgaris ſenatus interpretatio, Caſtellani, & moropetini aurei valorem adæquavit. Ex quibus patet, iam non eſſe dubitandum deinceps, quod cum Caſtellani & moropetini aurei valor, vnus penitus & idem ſit: Ea enim quæ certam interpretationem habuerunt, minimè mutanda ſint *l.minimè,ff.de leg.* idque firmavit Otalora *d.c.4.n.3.verſ. & ex hac.* 5 6

7 Quinimo † & ſi donatio facta fuerit apud Indos Hiſpaniæ, & quingentorum ponderum aurei (quos vulgo *peſſos de oro enſayados* dicimus) excedat, & donatio non ſit inſinuata, quoad exceſſum quingentorum ponderum revocabitur. Cum idem penitus valeat quilibet pondus aurei, quod valeat in Hiſpania quilibet Caſtellanus ſive moropetinus aureus, *vt animadvertit Matiencus in l. 4.gloſſ.1.num 6.tit 24.lib.5.in nova legum Regni collectione,* vbi pro hac ſententia refert quendam Joannem Diez Freyle *in ſummario rationum prope finem.*

8 Quis † autem fuerit olim, & ſit hodie huius Caſtellani iuſtus valor, qualisvè, moropetini, & ſolidi antiqui, variè etiam apud iuris vtriuſque interpretes acquiritur, in tantum, vt Regis Senatores propter huius valoris incertitudinē, nihil certum iudicare auſerint, *vt notat Ant. Gomez.2.tomo.var. C. de donat. n. 4.* vbi dicit, quod prætextu huius dubii Pincianæ Cancellariæ auditores, non fuerunt auſi harum pecuniarum valorem exprimere, donec Regius Senatus illum prius declaraſſet, adhuc tamen ſub iudice lis eſt. Monterroſus tamen, † ſive quiſquis ille ſit, *in ſua arte notariatus, in pract. tract. 7.fol.114. & in alia impreſſione, fol.117.* refert in hac Pinciana Cancellaria, anno 9

1546. judicatum & declaratum fuiſſe, vt quilibet ex his ſolidis computaretur ad rationem quingentorum moropetinorum, quibus modò vtimur, ita vt donatio abſque inſinuatione non valeret, quoad reſiduum ducentorum, quinquaginta millium moropetinorum, qui eſt verus valor quingentorum ſolidorum Caſtellanorum, ſeu aureorum moropetinorum, ponderumvè, quos *peſſos enſayado de oro* dicimus, computando illos ad prædictã rationem quingentorum moropetinorum.

Verum tamen cum vſq; ad dictum annũ 1546. in quo prædicta ſententia lata fuit, valor Caſtellani aurei, non aſcenderit pretium quadringentorum octuaginta quinq; moropetinorum æris, vt patet ex text. *in l. 6. tit. 8. lib. 6. in nova legum Regni collectione*, non video, qua ratione illi quindecim moropetini, qui vſq; ad quingentos, per dictos iudices fuerunt additi cuilibet Caſtellano, iure exſiſtere poſſint, cum tempore legis partitæ quilibet Caſtellanus aureus ſive moropetinus, valorem quatuorcentorum & octuaginta quinq; moropetinorum (tantum) aſcenderet, *vt ſupra retulimus.*

10 Quapropter † in propoſita ſpecie concludo, quod ad hoc, vt vera horum ſolidorum ratio fiat, Caſtellani, & moropetini aurei, debent computari ad rationem dictorum quatuor centorum octuaginta quinq; moropetinorum, & non vltra, cum hic fuerit iuſtus Caſtellani, ſeu aurei moropetini valor, tempore quo conditæ fuerunt leges partitæ, vt ex Covar. *li. 1. variar. c. 11. n. 3. & de collat. veterum numiſmatum, c. 3. nu. 4. in fin. & Otalora d. n. 13.* clarè colligitur. Quo fiet, vt tunc donatio quingentos ſolidos excedat, quando excesſerit ſumma de 224500. moropetinorum, quibus hac æra v-

11 timur. † Et ratio potiſſima qua moveor eſt, quia quando lege, pacto ſive ſtatuto conſtitutum fuit, vt pro aliquo delicto ſolverentur tot ſolidi, ſeu tot ſcuta, variatio pretii quæ poſtea fit, illius monetæ, nihil addit vel detrahit valori ſeu æſtimationi illius monetæ in qua pœna ſolvenda erat, quam ſententiam tenuit Abbas *in c. quando de jurejurando, n. 12.* Covar. *de collat. veter. numiſ. c. 7. §. vlt.* Sotus *de iuſt. & iure, libr. 6. quæſt. 1. art. 2.* Medina *de reſtit. quæſt. vltim.* Molina *de iuſtitia diſputatione 278. columm. 4. verſic. hac tamen ratione & rurſus diſputatione 312. colum. 1. verſ. prima eſt*, vbi tenent, quod quando in contractu ſententia vel alia diſpoſitione non fuit expreſſum, vt ſolveretur talis pecunia vel talis forma, ſolvendus eſt valor quem pecunia habebat tempore contractus ſententiæ vel alterius diſpoſitionis, idque ſive pecuniæ creverint, ſive decreverint, & hæc eſt pura veritas ex Boerio *deciſ. 227.* Mercado *in tract. de tratos y contratos, folio, 91. col. 3. verſ. que dado*, loquendo in eo qui ad tempus aliquid reddere tenebatur. Anton. Theſaurus, *deciſ. 226. num. 3.* loquendo in locatore ad longum tempus & emphy-

emphyteuta, quidquid contrarium ſenſerint Bart. *in l. Paul. ff. de ſolut. & Navar. manual. c. 17. n. 294. & in tract. de Cambijs, à n. 48.* quorum fundamentis erudite reſpondet Molina *in tract. diſput. 312. verſ. noſtra concluſio.*

Et ex † ſupradictis venit intelligendus text. *in §. nos autem, inſtit. de Atiliano tutore, & cap. conquerente de offic. ordin. tr.* vbi Abbas & Felyn. latè de ſolidorum materia divagaverunt, dum de eorum valore & qualitate egerunt, intelligendusque venit textus *in d. l. 9. tit. 4. part. 5.* quod ibi dicit de moropetinis aureis, intelligatur de Caſtellanis, ad rationem 485. moropetinorum æris ex ſupra relatis. 12

Vnum † tamen in propoſito animadvertendum erit, quod leges antiquæ de aureis, vel moropetinis aureis ſimpliciter loquentes, prout eſt text. *in leg. nonnulli, ff. de accuſat. & text. in l. 1. ff. de varijs & extraordin. cognition. & in l. 2. tit 1. part. 7.* non fuerunt locutæ de prædictis moropetinis aureis ſolidis, & Caſtellanis æquiparatis, quia illi aurei, de quibus in prædictis legibus, erant quidem alii peculiares nummi, quorum cuiuslibet valor aſcendebat ad valorem mille moropetinorum, quibus modò vtimur, & obſervat Otalora *vbi ſupra d. num. 63. verſic. an autem.* Verum cum ratione temporum, Imperatorum ſive Iuriſconſultorum, harum antiquarum monetarum valor fuerit mutatus, qui aliarum monetarum verum valorem indagare conaverit, quo tempore fuerint condita iura de illis loquentia, prius ſcire debebit, quia hoc non prætermiſſo, parum, vel nihil ab ſcopo veritatis aberravit, *ex l. ſi certum, ff. de auro & arg. legato.* 13

SVMMARIA.

1 *Venditor fundi cum pacto de retrovendendo ſi illum reemit, omnes fructus tempore redemptionis pendentes habere an debeat, non habita ratione temporis, quo emptor illos curavit?*

2 *Ager ſi fructibus iam maturis diſtractus fuit, fructus inter emptorem & venditorem pro rata an dividi debeant?*

3 *Fructus pendentes qualiter pars rei dicantur?*

4 *Emptor qui venditori reemit reddere fundum ex pacto de retrovendendo tenebatur, ſi requiſitus per venditorem, vt pretium rei emptæ recipiat & fundum reſtituat, ſi adhuc reddere detrectet, & fructus pendentes percipiat, fructus à tempore requiſitionis & moræ perceptos reſtituere tenebitur.*

5 *Emens cum pacto revendendi, fructus rei venditæ lucratur, interim quod non eſt in mora rei reſtituendæ oblato ſibi pretio.*

6 *Reemptor an teneatur ſolvere cenſum totius anni, in quo reemit, ſi res reempta cenſum ſolvere erat obnoxia?*

7 *Fructus*

7 *Fructus rei emptæ ex pacto de retrovendendo, an ſint dividendi inter emptorem & venditorem, pro rata temporis quo quis ex illis rem poſſedit & coluit?*

8 *Res quando ex neceſſitate eſt reſtituenda, aliquo certo & determinato tempore, vel etiam ſine temporis præfinitione, fructus rei illius pro rata temporis quo quis rem poſſidet dividuntur.*

9 *Computatio anni, qualiter ſit facienda, vbi fructus pro rata anni ſunt reſtituendi, & non quolibet anno duodecim menſium, ſed quolibet biennio aut triennio, fructus colliguntur.*

CAPVT XXVI.

Computatio fructuum pendentium in fundo vendito, cum pacto de retrovendendo, qualiter fieri debeat, in emptorem & venditorem, quando venditor rem venditam ex pacto reemit?

1 DVBITARI conſuevit,† qualiter ſit facienda fructuum computatio, ſi vendito fundo cum pacto de retrovendendo, venditor fructibus pendentibus illum reemat, qua in re varii varia ſenſerunt, alii namque tenuerunt quod venditor qui fundum reemit, omnes fructus pendentes tempore redemptionis habere debeat, non habita ratione ad ratam temporis quo em-
2 ptor fundum poſſederit. Et primus † omnium fuit Alex. *in l. qui Romæ in princ. ff. de verbor.* Bald. *conſi. 383. lib. 4.* Caſſan. *in conſuet. Burg. rub. 5. §. 1. nu. 25.* Ægid. Thom. *in tract. de collect. §. vendentes ſub pacto n. 1. carta 576.* & moventur ex tex. *in l. Iul. §. ſi fructib. ff. de act. empt.* vbi ſi fructibus iam maturis, ager diſtractus ſit, fructus inter emptorem & venditorem non debent dividi, & ita ſentit Petr. Surd. *deciſ. 291. n. 2.* vbi dicit idem eſſe in fundo dato in ſolutum, ex Aret. *conſ. 160. nu. 6.* pluresque alios peculiares caſus cumulat, in quibus conceſſo fundo, fructus etiam conceſſi cenſentur qui eo tempore in illo pendent.

3 Secundo † moventur *ex tex. in l. fi. §. fructus ff. quæ in frau. cred. & in l. fructus pendentes ff. de rei vend.* quibus iuribus cavetur, fructus pendentes partem rei eſſe, ſi ergo pars rei ſunt, nimirum ſi fundo reempto, ipſum ſequantur, cum pars non poſſit à toto ſeparari, abſque rei diminutione vel interitu: nullo ergò modo pro rata erunt dividendi.

4 Tertio † iuvatur prædicta ſententia, ex text. *in l. 2. C. de pact. inter emptorem,* quo jure cavetur, quod ſi emptor qui reementi venditori fundum reddere

tene-

tenebatur, fuit requiſitus à venditore, vt pretium reciperet, & ipſe nihilominus fructus pendentes percepit, condemnetur ad reſtitutionem omnium fructuum, (poſt talem oblationem) perceptorum.

Quarto, hæc opinio fomentatur ex doctrina gl. *in c. illo vos de pigno.* vbi 5
vendens cum pacto retrovendendi, fructus rei venditæ lucratur, interim quod non eſt in mora reſtituendi reemptori pretium offerenti, ergo à tempore moræ reemptori pertinebunt. Et hanc ſententiam † tenet Guido Pa- 6
pa *deciſ. 271.* quatenus ibi ſentit, quod ille qui fundum à ſe alii venditum reemit, integrum fundi cenſum illius anni in quo reemit, ſolvere debeat, & eum in hoc ſequitur Molina *de iuſt. diſput. 368. col. 1.*

Secunda † opinio fuit, vt huiuſmodi fructus pendentes pro rata anni quo 7
quilibet fundum poſſedit recipiat, ſecundum diſpoſitionem *l. divort. ff. ſolut. matrim.* & autor huius ſententiæ fuit Cumanus, *in d. l. qui Romæ in princip.* & ibi eum ſequitur Socin. *num. 20.* idem Cuman. *in l. 1. ff. de iure fiſci.* Tiraq. *de ratract. lib. 2. §. 5. gloſſ. 3.* Cagnolus *in l. 2. num. 45. Cod. de pactis inter emptorem & vendit.* & ibi Gozadinus *num. 130.* & hanc quæſtionem communiter in praxi ita diffinitam dixit Covarruvias *libr. 1. variar. cap. 15. num. 7.* eamq; communem (quinimo) & magis communem dixit Roland. à Valle, *conſ. 27. num. 6. lib. 2.* Cavalcanus *de vſufructu mulieri relicto, num. 244.* vbi eam etiam magis communem dixit, & ſecundum eam pluries iudicatum vidiſſe teſtatur, & in civitate Firmiana, ita etiam judicatum fuiſſe fatetur Petrus Ioann. Ancharranus *quæſt. familiar. 13. num. 11.* Ioſephus Ludovicus *deciſ. 79. num. 7.* vbi ad fundamenta pro contraria ſententia adducta ſubtiliter (ſuo more) reſpondet. Et huius ſententiæ ratio ea potiſſima eſt: quia in caſu de quo agimus, ille primus emptor ratione præcedentis contractus de retrovendendo, neceſſitatur revendere rem emptam venditori eam reemere volenti, 8
pretio ſibi ſoluto quod dedit, & † de iure quando res aliquo tempore vel caſu evenienti ex neceſſitate eſt reſtituenda, fructus pro rata temporis, quo quis rem poſſederit, lucratur: ergo & pro rata erunt dividendi, ita Bartolus communiter receptus *in d. l. divortio, num. 10. Greg. in l. 26. tit. 11. part. 4. gloſſ. verbo quantos. Burgos de Paz in procemio legum Tauri, num. 74. Gutierrez quæſt. canonic. 33. num. 31. Ajora de partit. 1. part. cap. 9.* idq; latius retulimus, *ſupra computatione 20. num. 7.* & hæc eſt humanior opinio, licet contraria ſententia in puncto iuris ſit conducibilior, in caſu de quo agimus, eo quia negari non poteſt, quin iſte reemptor rem iure dominij habet, nullo habito reſpectu ad onera rei. Et hanc ſententiam tenet Antonius Theſaurus poſt hæc ſcripta viſus *deciſ. 56. per totam*, quem omninò videas.

Nnnn Et

Et tenendo iſtam ſententiam, tanquam in praxi magis receptam, eam intelligo veram & indubitabilem, quando retrovenditio facienda foret pro eodem pretio: ſecus tamen ſi hæc conditio primæ venditioni non fuiſſet adiecta, quia tali caſu non deberent tradi fructus pendentes pro eodem pretio, ſed pro pretio currenti tempore retrovenditionis, arbitrio boni viri. Et ita declarant Doctores *in locis ſupra proximè citatis*.

9 Vt † autem errare non poſſis in hac computatione fructuum rei reemptæ pro rata facienda, cape regulam appoſitam per Ioſeph. Ludovicum *d. deciſ. 79. num. fin.* vbi ita computationem noſtram faciendam reputat, videlicet, vt ſint poma, eo quod pomarij ſingulis annis fructum producunt, annus computetur ad rationem duodecim menſium. Si olivæ & ſingulo biennio ferant fructum, annus erit viginti quatuor menſium, quia biennium pro vno anno habetur & computatur.

Si verò ſit terra magenſatica, quæ quolibet anno cum dimidio fructus reddit, annus erit decem & octo menſium, ſi triennio (quolibet) vel quinquennio triennium, vel quinquennium pro vno anno computabitur. Facies igitur duodecim partes fructuum, & habita ratione iſtius anni, & temporis retrovenditionis, facies tot partes, quot menſibus tu poſſediſti, & reemptor eſt poſſeſſurus. Nam ſi tu tenuiſti terram magenſaticam duodecim menſibus, deinde venditor illam reemit, ex quo ad finiendum annum ſex menſes deficiunt, divides fructus in tres partes, & duas pro te retinebis, alteram verò reemptori attinebit, ex quo pro tertia parte, qua fructus naſcuntur, & maturantur, terram retinuit, ſive poſſedit, refectis expenſis illius tertiæ partis, quam computationem deduxit ex Bald. *in l. adem. C. loca. colu. 1. Alex. & Iaſon. in d. l. divortio. §. quod in anno, num. 5. & eam refert & ſequitur Cavalcanus de vſufructu mulier. relicto. num. 245.* Rectèque reſpondiſſe Roland. *conſil. 87. num. 29. vol. 1.* conſtat, quatenus conſuluit, non cecidiſſe à iure ſuo emphyteutam propter canonem non ſolutum intra biennium, de bonis & rebus voſcatis & ſylvatis, cum ſingulo quinquennio ſoleant fructus ex illis colligi. Quo fit, vt in ſimili caſu commiſſum non incurratur, niſi vltra decennium ſteterit in mora ſolvendi canonem ſive penſionem.

FINIS.

INDEX

INDEX LOCVPLETISSIMVS RERVM OMNIVM, SENTENTIARVMQVE INSIGNIVM, QVÆ IN hoc Tractatu de RATIOCINIIS adminiſtratorum, & aliis Computationibus continentur, in ordinem Alphabeticum congeſtus.

A.

ABSENTIA longa, ſimul cum publica mortis fama, an mortem alicuius abſentis probet, cap. 6. nu. 47.

Abſens vbi aliquis eſt per ſpacium viginti annorum, vt de eius vita ignoretur, venientes ab inteſtato rationem ab adminiſtratoribus ſuorum bonorum petere poterunt, & reliqua pro portionibus hæreditariis accipient, ſub fideiuſſione, quod illi (quandocunque redeunte) rationem in ſolidum reddent, & reliqua ſolvent, cap. 6. n. 49.

ACCIDERE quæ ſolent, quando inſpicere, & providere debeat adminiſtrator, cap. 6. num. 69.

ACQVISITA per clericum intuitu Eccleſiæ mero iure ipſi Eccleſiæ acquiruntur, quidve in hoc Hiſpanorum conſuetudo introduxerit, comp. 29. n. 23.

ACTIO iniuriarum datur contra illum, qui turbat alterum in vſu rei ſuæ, ca. n. 6. 36.

Actione civili intentata, an & quando ad criminalem reddere liceat, c. 20. n. 5.

Actione civili intentata pro reddenda ratione, ſi adminiſtrator illam reddere detrectet, vel admodum intricatam præſtiterit, vt vix intelligi queat, an adverſus talem adminiſtratorem tortura peti valeat, c. 20. n. 1.

Actione civili à parte intentata, licet poſſit ad criminalem reddere, non tamen poteſt interim, quod actio civilis pendet, cap. 20. n. 6.

Actiones & vendi & cedi poſſunt, c. 17. n. 6.

ACTOR vniverſitatis rationem reddere tenetur, c. 2. n. 20.

Actor debet ſequi forum rei, c. 7. n. 1.

ACTVS iure prohibitus, non firmatur iuramento, c. 10. n. 20.

Actus alioqui nullus totaliter convaleſcit, ſi is in cuius præiudicium fuit factus, ab illo non appellaverit, vel reclamaverit, ca. 33. num. 15.

ADMINICVLA multa, ex quibus fides adhiberi debet libris campſorum & mercatorum cumulat Guido Papa. c. 11. n. 25.

ADMINISTRATOR notabilem negligentiam committens, iure ac adminiſtratione removetur, c. 6. ſub n. 7.

Adminiſtrator ſi veram & rectam rationem non reddit, vt falſus puniri poteſt, cap. 1. n. 7.

Adminiſtrator ſi veram & rectam rationem non præſtiterit, infamia notatur, ca. 1. ſub

Adminiſtrator præſumitur adhibuiſſe diligentiam neceſſariam ad bene recteque adminiſtrandam, c. 19. n 23.

Adminiſtrator quilibet, ſive neceſſarius ſive voluntarius à parte vel lege conſtitu-

tus, vel etiam is qui ſine mandato adminiſtravit, illis, quibus intereſt rationem reddere compellitur, c.32. n.2

Adminiſtrationis rationem, etiam ſummus pontifex reddere debet, c.2. ſub n. 32

Adminiſtrator interim, quod ſuæ adminiſtrationis rationem non reddit, ad ſacros ordines promoveri non debet, c.4.n.1

Adminiſtrator bonorum publicorum, vel privatorum, non eſt recipiendus ad religionem, interim, quod rationem non reddit, & reliqua ſolvit, c.4.n.3.

Adminiſtratores bonorum, particularium perſonarum, non debent condemnari ad intereſſe pecuniæ non collocatæ, cap.34. ſub n. 12.

Adminiſtratores duo, ſi eiuſdem patrimonij fuerunt conſtituti, & vnus dumtaxat adminiſtravit, an etiam qui adminiſtravit pro reddenda ratione poſſit cõveniri, antequam qui geſſit excutiatur, c.4 n.12.

Adminiſtrans ſocius, an prius quam ſocius qui non adminiſtravit, pro reddenda ratione, & reliquorum ſolutione debeat conveniri, c.4. n. 15.

Adminiſtrator alieni patrimonij, ſi in expenſis neceſſariis deficiat, ab miniſtratione removeri poteſt, c.6. n. 9.

Adminiſtratore bonorum vltimo ſupplicio damnato executio ſententiæ retardatur, ſi ab eo rationes reddi poſtuletur, interim quod rationes reddiderit: & quid hoc caſu judex facere debeat, c. 4. n. 18.

Adminiſtrator Regij patrimonij, qui aliquid in rationibus ſibi retinuit, & doloſè reddere & ſibi onerari prætermiſit, qua pœna ſit plectendus, c. 9. ſub.n. 69.

Adminiſtrator, de fuga ſuſpectus, ſi carceribus fuit mancipatus & facto calculo in nullo reperiatur debitor, etiamſi actor appellaverit, eo quod male dicat judicatum, appellatione remota libere relaxatur, c.4. n. 20

Adminiſtrator, an poſſit compellere dominum, ad hoc vt rationem adminiſtrationis recipiat, c. 4. n. 24.

Adminiſtrator, an aliquo modo vel pacto à reddendis rationibus liberari valeat, c.5. num. 25.

Adminiſtrare proprias res, an quis poſſit ante vigeſimum quintum annũ, c.6.n.23

Adminiſtrator ſi ante redditam rationem de facto ad religionem ſit admiſſus, & efficiatur profeſſus, quid agendum ſit ad hoc, vt rationes reddat, & reliqua reſtituat, c.4, ſub num.3.

Adminiſtrationem ſi quis extra locum ſui domicilij peregit, non debet in loco domicilij conveniri pro reddenda ratione, ſed in loco adminiſtrati negotij, c.7.n.2

Adminiſtratoris bona ſita in loco ſui domicilij, ſi non ſufficiant pro reliquorum ſolutione, an remittendus ſit adminiſtrator ad iudicem loci, vbi peracta fuit adminiſtratio, c.7. n.5

Adminiſtratori ſi conceſſa fuit adminiſtratio ſub huiuſmodi pactis, ſcil. quod continuò & perpetuò adminiſtret, nec ab eo ratio exigatur, & quod ea petita ſuo ſimplici dicto credatur, quid huiuſmodi pacta illi proſint, c. 6. ſub n. 85

Adminiſtrare non poſſunt tutores & curatores ante inventarij confectionem, niſi ea quæ tempore perire poſſint, capit. 9. num. 5

Adminiſtrator omnis, qui lege, conſuetudine vel pacto, rationi reddendæ eſt obnoxius, inventarium facere, & illud in rationibus exhibere debet, capite 9. ſub num. 14

Adminiſtrator qui privatam gerit adminiſtrationem, ſufficit, quod ſaltem ſimplicem bonorum deſcriptionem faciat, niſi quando ab illo, cuius intererat, petitum fuit, vt ſolemne inventarium fieret, quia hoc caſu non prodeſt ſola bonorum deſcriptio, c. 9. n.65

Adminiſtratores caveant, ne de mendacio in rationibus convincantur, quia ex hoc ſolo in dubiis parcellis iuſtè condemnari poſſunt, c.9. n.71

Adminiſtrator qui rationem rectam & veram reddere intendit, codicem, ſive librum rationum, vbi contineantur accepta & data introitus & exitus, coram ratiocinatores exhibere debet, c. 10. n.1.

Adminiſtratori dicenti ſe librum rationum non

non confeciſſe, an fides adhiberi debeat, c.10. n.2.

Adminiſtratori pro reddendis rationibus, duplici remedio ſubvenitur, & an libellus generalis, in quo petitur, vt reddat rationes, ſubſtineatur, c.4.n.17

Adminiſtratori an ſit credendum, quando cõfitetur ſe librum rationis feciſſe, attamen illum perdidiſſe, an vero iuramentum in litem aduerſus eum deferri valeat, c.10.n.3

Adminiſtratori ſi promiſit dominus, quod ſimplici eius dictofidem adhibebit, an ex hoc videatur liberatus à neceſſitate conficiendi librum rationum & illius exhibitione, c.10.n.7

Adminiſtrator, qui in reddendo rationes fuit contumax, & ob id in carcerem detruſus, an antequam relaxetur è carcere, teneatur reficere parti adverſæ expenſas factas ratione defectuum, in quibus iam fuit condemnatus, c.40.n.23.

Adminiſtrator non tenetur exhibere librum rationis extra locum adminiſtrati negotij, c. 10.n.24

Adminiſtratores omnia ſingulariter, explicitè & particulariter, in libro rationis ſcribere debent, c.10.n.59.

Adminiſtrator an teneatur probare, quod parcellæ in libro rationis conſcriptæ, veræ ſint, c 10 n.59

Adminiſtratores qui ante redditam rationem, in Regnum Portugalliæ ſe fugiendo contulerunt, an ab illo extrahi poſſint, & quid hoc caſu fieri debeat, cap.4. num.11.

Adminiſtrator, ſi traficavit cum pecunia ſui domini, an dominus poſſit petere, vt lucrum ſibi reſtituatur, an vero ad maiores vſuras illius pecuniæ dumtaxat teneatur, c.14.n.37

Adminiſtratores ad emendum conſtituti, tenentur emere pro ſuis principalibus, c. 14.n.38

Adminiſtrator quilibet fructuum per negligentiam ſuam non perceptorum onerari debet, c.16, n.1

Adminiſtratores qui bona ſuorũ dominorum licitare & vendere debent ad evitandam omnem calumniam prius illa æſtimare facere debent. c.16. n. 7

Adminiſtrator ſi exhibet in rationibus inſtrumenta locationum aliquorum annorum non vniformia, & aliorum annorum non producat, qualiter debeat onerari adminiſtrator pro fructibus illorum annorum, de quibus arrentamenta non producuntur, c.16.n.40

Adminiſtrator ad reſtitutionem tritici, vini aut olei condemnatus, de æſtimatione quanti plurimi, à die moræ condemnandus venit, c.17, n.7

Adminiſtratori culpa eſt adſcribenda, ſi triticum abſque domini mandato vel permiſſu, non inſtante præciſa neceſſitate diſtraxit, ante tempus ex conſuetudine prudentis patrisfamilias deſtinatum, veluti ante menſem Maij, vel hordeum ante menſem Martij, etiamſi ex pretio fundum pro domino emerit, ca.17.n 8

Adminiſtrator non debet onerari de æſtimatione quanti plurimi, ſi non miſit triticum vel hordeum domini ſui, ad mercata extra vrbem, vbi cariori pretio eo tempore vendebatur, c.17. n.25.

Adminiſtrator ſi domum domini ſui non fulxit, vel vineas non coluit, de damno ex ſimili negligentia contingente & obveniente oneratur, c.17 n.28

Adminiſtrator poſiti vel horrei publici, vel minoris, vel alterius domini ſi ſarta tecta non habuit, & ob id aquis vel ſtillicidiis frumentum fuit putrefactum, de tali damno oneratur, c.19. n 2

Adminiſtrator qui ædificia domini ſui ruinam minantia non reparabit, & ob id fuerunt collapſa, de damno hoc poterit onerari, c. 19. n.3.

Adminiſtratio bonorum alicuius iam diu abſentis qualiter propinquioribus ſit diſcernenda, c.6 n.48.& 49

Adminiſtrator conductor, vel vſufructuarius qui in locum arborum vel vitium, & ciparum deſiccatarum, alias non ſubſtituit,

ſtituit & plantavit, an de damno ex hac negligentia proprietario bonorum vel domino reſultanti enarrari poſſit, ca.29. num.11

Adminiſtrator negligens in ſcutiendis pupilli, vel domini debitoribus, ſi ipſi interim efficiantur non ſolvendo, an debito amiſſo, ipſi adminiſtratori amiſſio ſit adſcribenda, c.19.n.21

Adminiſtrator in dubio diligenter adminiſtraſſe præſumitur, c.19.n.13

Adminiſtrator tenetur prævenire quæ accidere poſſunt, nec ei dicere licet, Non putaram, c.19.n.31

Adminiſtrator, ſi elegit ſibi coadiutorem communi reputatione fidelem, & ille doloſè adminiſtravit, an de damno, dolo, negligentia, vel delicto ab ipſo commiſſo, ipſe adminiſtrator onerari valeat, ca. 19.n.54.& 55

Adminiſtrator qui tempore ſuſceptæ adminiſtrationis iuravit accepta reſtituere, an compenſationem objicere valeat, ca. 21.n.8

Adminiſtrator quilibrum rationum, vel inventarium non exhibet in rationibus iuramento in litem ob id parti adverſæ delato, an pro eo, quod in litem iuraverit, ſtatim excuſari valeat, c.21. n.26

Adminiſtrator cum libera, an poſſit non ſolùm civiliter, verùm & naturaliter debita ſolvere, c.23.n.3.

Adminiſtrator cui libera & generalis adminiſtratio conceſſa eſt, quibus caſibus bonam fidem in ſolvendo agnoſcere poſſit, c.23.n.6

Adminiſtrator bonorum fiſcalium, neque vnum nummum ex ſuo capite & æquilibrio ſolvere poteſt abſque liberatione, c. 23 n.7

Adminiſtrator etſi generalem cum libera habeat, illa generalis poteſtas reſtringi debet ad ea, quæ iuris neceſſitatem habent, c.23.n.8

Adminiſtrator cui libera, an ſolvere poſſit debita domini, de quibus ex dicto vnius teſtis dumtaxat conſtat, c.23.n.11

Adminiſtrator an poſſit agnoſcere bonam fidem ſolvendo cenſum ſive annuum redditum, quod ab anteceſſore, vel domino reperit fuiſſe ſolutum, c.23. n.28

Adminiſtrator qui pro ſe exonerando, exhibet inſtrumentum debiti ſui domini cencellatum, an à totidem pecunia ſit exonerandus, c.3.n.30

Adminiſtrator cum libera à lege, licet per ſolam ſuam confeſſionem de recepto nõ poſſit à domino ſuo præiudicare, ſecus tamen erit ſi habeat liberam ab homine, c.23.n.43

Adminiſtrator an donare poſſit exercendo liberalitatem de bonis ſui principalis, ca. 4.n.1

Adminiſtratori cui libera, an poſſit remittere debitum liquidum domini ſui, cap. 24 n.5

Adminiſtratori licet remittere debitum domini, debitori extremæ egeſtate laboran-te, c.24.n.10

Adminiſtrator qui ex bonis domini donationem remuneratoriam fecit, debet exprimere in ſpecie, quibus de cauſis motus id fecerit, c.24.n.30

Adminiſtratores, alguacelli & executores vendentes bona, an poſſint dare promiſſum, vt alliciant emptores ad emendum cariori pretio, c.24.n.38

Adminiſtratores Rerum publicarum, quo caſu promiſſum conductoribus publicorum redditũ donare valeant, c.24.n.39.

Adminiſtrator qui pauper erat tempore ſuſceptæ adminiſtrationis, & in fine dives reperitur, an ditatus præſumatur de bonis & pecuniis eius, cuius bona adminiſtravit, c.42. ſub n.17. verſ. quocirca.

Adminiſtrator executatus pro reliquis vnius adminiſtrationis, an poſſit opponere compenſationem de alia cauſa & ſtatione à domino debita, c.36.n.3.

Adminiſtrator ſi duplicem quitationem producat, an ex eo vis reliqua ſolviſſe ſit præſumendum, c. 9. n.25

Adminiſtrator condemnatus ad reliquorum ſolutionem ſi intra annum reliqua reſtituat neutique de mala adminiſtratione punitur, c.42.n.19

ADVO-

ADVOCATVS qualiter æſtimationem quanti plurimi articulari debeat, capite 17. numer. 23

ÆSTIMATORES à partibus electi, quando ad æſtimandum compelli poſſint.

Æſtimatoribus diſcordantibus, coacervādæ ſunt ſummæ in quibus diſcordant, & facta diviſione in tot partibus, quot ſunt æſtimatores quot attigerit vnicuique æquali ſummæ erit verus valor æſtimatæ, c. 32. n. 4

Æſtimatio ſuccedit loco rei, quando res non poteſt reperiri eiuſdem bonitatis, qua reddi debet, c. 17. n. 5

Æſtimatio rei non vltra creſcit, quam vſq; ad tempus quo res æſtimata vivere præſumitur, c. 17. n. 12

Æſtimatio tritici, an poſt triennium incrementum recipiat, c. 7. n. 14

Æſtimatio fructuum per tutorem conſumptorum debet regulari ſecundum valorem temporis in quo fuerunt fructus conſumpti, c. 17. n. 19

Æſtimatio alicuius rei non ex eo rectè probatur, quod appareat, quod aliquo die ſimiles res pro tanto pretio fuerint venditæ, c. 7. n. 21

Æſtimatio quanti plurimi, non conſideratur vbi debitor fuit interpellatus per procuratorem creditoris, non oſtenſo procuratorio, ſive mandato ad recuperandum & quitandum debitorem, etiamſi debitor non petierit, vt ſibi oſtenderetur mandatum, c. 17. n 28. &. 29

Æſtimatio operarum alicuius arbitranda eſt inſpectis & conſideratis robore, ætate, induſtria, & aliis qualitatibus eius cuius operæ æſtimantur, c. 22. n. 14

ÆCONOMVS oratione æconomatus ſalarium, aliudve ſtipendium habere debeat, c. 27 n. 50

AFFECTIO in nummis non conſideratur, comp. 9. n. 8

Affectio teſtatoris, quando ſit conſideranda iuxta ordinem ſcripturæ, in teſtamentis relictis, comp. 10. n. 12.

AGENDVM nimis durè non eſt cum adminiſtratoribus in redditione rationum, c. 10. n. 57

AGER ſi fructibus iam maturis venditus ſit, an ſint pro rata inter emptorem & venditorem dividendi, quando nihil de fructibus dictum fuit, comp. 26. n. 2

AIORÆ ſententia circa intellectum Auth. noviſſim. C. de adminiſt. tut. mulctatur, c. 13. n. 18

ALEXANDER cognomine magnus, qualiter conſuevit mittere iudices in provincias inſtructos, c. 26. n. 32

ALIMENTA nunquam præſumuntur, ex affectione vel charitate donata, niſi ex aliis coniecturis hoc appareat, c. 22. n. 19

Alimentatus quis præſumitur à domino domus, in qua habitavit, vel hoſpitatus fuit, niſi contrarium probetur, capit. 22. num. 3

Alimenta an ex charitate fuerint alicui miniſtrata, ex coniecturis iudicatur, ca. 22. num. 18

Alimenta modica à patre filio conceſſa, ex affectu paterno conceſſa præſumuntur, ſecus vbi fuerunt magna, & filius habebat vnde vivere poſſet, c. 22 n. 31

Alimenta conceſſa per tutorem, vel curatorem pupillo, vel his quibus minor ea donare de iure tenebatur, in calculo ſunt recipienda, c. 22. n. 41

Alimentarius ſi ſecundum eius qualitatem ſerviendo poſſit alimenta ſibi quærere, alimentator ab onere alimentandi liberatur, c. 22. n. 49

Alimenta pauperi decurioni vel alij præſtāda, an debeant in proprietate conſtitui, & aſſignari, c. 24. n. 37

Alimenta ſi impuberibus ſint relicta, maſculo vſq; ad annum decimum octavum, fœminæ vero vſq; ad decimum quartum ſunt præſtanda, comp. 4. n. 3

ALIVD pro alio invito creditore quando ſolvitur, c. 17. n. 1

AMISSIO operarum ſocij, non conſideratur neque computatur inter damna ſocietatis, comp. 22. n. 11.

Antinomia legum partitarum circa computationem enormis læſionis declaratur, comp.6.n.5

Anni computatio variè apud antiquos & modernos fieri conſuevit, computat. 21. num.1.

Annum dupliciter conſiderandum quoad partitionem bonorum, comput. 21. numero 4.

Annus naturaliter conſideratus & computatus, quibus conſtet diebus, & à quo die computari debeat, comp.21.n.5.

Annus ſecundùm caſus contingentiam conſideratus, qualiter computari debeat comp. 21. n.6.

Annus reſpectu vindemiæ, ab vna ad alteram vindemiam computatur, comp. 21. num.7.

Annus quoad menſium recollectionem, qualiter computetur, comp.21.n.28

Appellare non licet à ſententia, qua adminiſtrator condemnatur, vt rationem ſuæ vilicationis reddat, dummodo prius conſtiterit illum adminiſtraſſe, capite 4. num.5.

Appellatio à præcepto de exequendo reliquarum, ab vno calculatorum partium & tertio vbi à judice fuit confirmatum, ſi non interponatur intra tempus ad appellandum à jure conſtitutum, non ſuſpendit executionem, c.33. n.14.

Apocha de recepto à calculatoribus Regiis adminiſtratori conceſſa, an fiſco præiudicet, c.23 n.40

Approbare videtur, quis condemnationem ſibi factam, quando petit terminum ad ſolvendum, c.10.n.28.

Argentarios & denſarios idem olim fuiſſe probatur, c.11.n.13

Argentariorum munus, quod ſit, oſtenditur, c.11.n.4.

Argumentum de re ad perſonam, quando ſit validum, comp.15.n.9

Argumentum de venditione ad locationem, & è contra de locatione ad venditionem an validum ſit, c.16.n.3

Argumentatio hæc, quis tenetur facere inventarium, ergo ob eius omiſſionem cōtra illum iuramentum in litem deferri poteſt, non ſemper procedit, c 9.n.26

Articvli qualiter ſint formandi, ad probationem lucri ceſſantis, capite 19 numero 26

Articuli dubiorum inter calculatores emergentium, qualiter & à quibus formari debeant, ad hoc vt ſuper illis votum ſuum præſtet tertius in caſu diſcordiæ nominatus, c.32.n.15

Arbiter ſolam æquitatem præ oculis habere debet. c.32.n.8.

Arbitratoris officium ſi quis non aſſumat inter litigatores, qui litem ſuam eius arbitrio reliquerunt, an peccet mortaliter, c.8 ſub n.7

Assessor an poſſit ſervire alio tempore, quando fuit impeditus propter infirmitatem, c.27.n.24

As regulariter in duodecim vncias dividitur, comp.11. n.1

Attentata per iudices inferiores, vel decuriones, in his quæ bonam gubernationem reſpiciunt, non debent facilè à ſupremis iudicibus revocari, cap.31.ſub num.25

Avditores ſi dicant in ſententia ratiociniorum, quod reſervant in ſe nominationem tertij, vel calculatoris in defectum partis non nominantis, quid huiuſmodi verba importent, c. 32.n.10.

Avus, vel avia pro reliquis tutelæ nepotis, an poſſit incarcerari, c.35.n.6

Azonis & Accurſij ſententia refertur, circa computationem enormiſſimæ læſionis, comp. 6.n.4

B.

Baldi & Soccini ſententia dubia, quatenus tenent, quod ſuper liquidatis, iudex executor pronuntiare debet, quanta ſint reliqua antequam reliquatum exequatur, c.33 n.3

Baldi ſententia interpretatur, in auth. ſacramenta puberum, n.14. C. ſi adverſus venditionem, c.40.n.14.

Beneventanorvm Comitum magnitud

tudo & excellentia, ex communi Hiſpaniæ loquendi conſuetudine demonſtratur, c. 28. n. 21
Beneficiatvs, an decimas illius temporis quo à ſuo beneficio fuit abſens iure percipiat, c. 28. n. 12
Beneficia Eccleſiaſtica non debent conferri ei, qui cum adminiſtraſſet bona Regis, vel privati, nondum adminiſtrationis rationem reddidit, c. 4. n. 2
Beneficiato vagante qualiter eius beneficio de adminiſtratore ſit providendum, c. 6. ſub n. 53.
Blanditiæ & obſecrationes dominorum erga ſubditos, inſtar oppreſſionis habet, c. 7. n. 4
Bobadilla in ſua politica aggregavit tredecim caſus, in quibus clerici coram ſecularibus iudicibus poſſunt conveniri, c. 7. n. 30
Bobi trituranti non debet os alligari, c. 30. ſub n. 22
Bona hoſpitalis non dotalia, ſed aliunde quæſita, ſi vendantur & incantentur arbitrio iudicis ſunt præconizanda, cap. 16. num. 12
Bona fides adeſſe non præſumitur in venditione vel locatione, in qua forma & ſolemnitas iuris non fuit ſervata, c. 16. n. 25.
Bono immobili adminiſtrato, an ſtatim finita adminiſtratione à domino intrari & occupari valeant, etiamſi nondum conſtet, an dominus in aliquo ſit reliquatus ratione adminiſtrationis, c. 4. n. 25
Bona immobilia in diverſis locis exiſtentia debent iudicari ſecundum conſuetudines loci vbi dominus commoratur, c. 29. num. 22
Bona curatoris ad litem, an minori ſint tacitè hypothecata pro mala litis adminiſtratione & procuratione. c. 39. n. 3
Bona curatoris prodigi, furioſi, ſurdi, vel mente capti, an tacitè ſint pro reliquis adminiſtrationis hypothecata, c. 39. n. 4
Bona adminiſtratoris, maioris abſentis, an tacitè ſint hypothecata abſenti cuius bona ſunt adminiſtrata, pro reliquis adminiſtrationis, & quid de curatore bonorum, capti ab hoſtibus, c. 86 n. 5
Bona dotalia vxoris etiamſi tacite ſint hypothecata pro mala primipilli adminiſtratione à marito facta. Non tamen locum habet hypotheca in bonis paraſernalibus, c. 39. n. 11
Bona mariti quando cenſeantur hypothecata vxori pro mala bonorum dotalium vel paraſernalium adminiſtratione, c. 39. num. 12
Bona adminiſtratoris Eccleſiæ, an tacitè pro mala adminiſtratione rerum Eccleſiæ cenſeantur hypothecata, c. 39. n. 13
Bona adminiſtratoris hoſpitalis, an tacitè cenſeantur hypothecata pro mala adminiſtratione, c. 39. n. 14
Bona per prælatum quæſita durante prælatura, tam ex bonis patrimonialibus quã ex acquiſitis intuitu Eccleſiæ, acquiſita cenſentur, comp. 9. n. 4
Bonæfidei poſſeſſor qui meliorationes in re aliena fecit, lucratur irrevocabiliter fructus ipſarum meliorationum, comp. 3. n. 3.
Bonæfidei poſſeſſor reſpectu fructuũ quos non facit ſuos, & reſtituere tenetur, ſimilis eſt malæ fidei poſſeſſori, c. 13. n. 6
Bona debitoris ſi addicta ſint creditori pro debito vini, frumenti, olei vel ſimilis ſpeciei, & creditor ex illis bonis vinum, frumentum aut oleum collegit, an ipſo iure facta cenſeatur compenſatio de ſpecie ad ſpeciem, comp. 14. n. 20
Bona immobilia minorum quæ aliqua ex cauſſa néceſſaria venduntur, quanto tẽpore debeant ſubhaſtari, c. 6. n. 17
Bona illius qui iam diu abſens eſt, debent dari propinquioribus in adminiſtratione ſub fideiuſſoribus, c. 6. n. 48 & 49
Bona capta ab hoſtibus, ſi adminiſtratori tradita ſint, an talis adminiſtratoris bona pro damnis malæ adminiſtrationis ſint tacitè hypothecata, c. 39. n. 5

C.

Calcvlator à parte, vel à iudice, in partis contumaciam nominatus, an accepta-

acceptare officium calculandi compellatur, c.8.n.3

Calculatores qui à Republica ipſa non ſunt deputati, minimè ad calculandum adſtringi poſſunt, c.8.n.5

Calculatores qui ſteterunt in mora calculandi, an teneantur parti læſæ ad intereſſe quod ex tali mora reſultavit, c.8.n.9

Calculatores ſi detrectent diſpungere rationes, quas diſtrahendas aſſumpſerunt, quibus remedijs à iudice ſint compellendi, c.8.n.10

Calculatores poſt diſpunctas rationes, vota ſua reddere & coram iudice producere recuſantes, poſſunt incarcerari, donec illa coram iudice producant, c.8.n.11

Calculatores ſi ob non diſpunctas rationes carceri ſint mancipati, & adhuc pertinaciter illas diſtrahere nolint, poſſunt illis interdici alimenta, donec officium quod aſſumpſerunt, adimpleant, c.8.n.12

Calculatores antequam rationes diſpungere incipiant, quid iurare debeant, cap.8. num.21

Calculatores inter privatos ad ſtringēdum rationes electi, an iurare debeant antequam ratiocinare incipiant, quod fideliter rationes diſpungent, c.8. n.22

Calculatas fuiſſe rationes, & tot reliqua ſtetiſſe, an teſtibus probari poſſit, c.42. ſub num.19.

Calculatores à iudice vel partibus nominati, an aliquam cauſſæ cognitionem habeant, c.8.n.24

Calculatores non ſecus ac arbitri reputantur, c.8 n.27

Calculatores ex legis regiæ diſpoſitione non poſſunt de iure in articulis in iure conſiſtentibus aliquid arbitrari, ſed dūtaxat licentiam habent, mathematicè calculandi, & rationes iudici præſentandi, c.8.n.25. & 26

Calculatores ſi iuxta iuris diſpoſitionē condemnaverint tutorem vel alium ſimilem adminiſtratorem in vſuris, vel legitimo intereſſe pecuniæ pupillaris quæ non fuit collocata, vel fuit in proprios vſus converſa, an eorum votum debeat per iudicem confirmari etiamſi lege reſiſtente factum ſit, c.8.n 29

Calculatores à iudice vel partibus nominati, an à parte, quæ illos non nominavit, recuſari valeant, c.8.n.13

Calculatores à partibus nominati, an ſi inter ſe diſſentiant, poſſint tertium alium calculatorem nominare, c.32.n.3

Calculator, qui dolosè animi ſui votum reddere detractavit, parti læſæ ex hoc ad intereſſe obligatur, c.31.n.18

Calculator (in contumaciam partis non nominantis) à iudice electus, ſi conformis ſit cum alterius partis calculatore, & vtriuſq; votum à iudice ſit confirmatūm, an exſecutioni mandetur ſemota appellatione illius qui nominare calculatorem detrectavit, c.33.n.32

Calculatoris tertij à iudice nominati, ſi cum voto alterius ex calculatoribus partium concordet, an ſecuta iudicis approbatione, ſemota appellatione executioni mandetur, c.33 n.7

Calculatores regij patrimonij ſi in rationibus diſſentiant, quid hoc in caſu fieri debeat, c.33.n.11

Calculator communis dicitur, qui ab vtraque ſimul parte fuit electus & nominatus, c.33.n.17

Calculatio erronea (docto de errore) executioni mandari non debet, c.38.n 2

Calculus à iudice nondum approbatus, non conſtituit quem debitorem, capit.31. ſub num.9

Calculus errore factus, habet implicitam quandam falſitatis & doli ſpeciem, c. 38. num.5.

Calculatores ex diſpoſitione iuris regij non poſſunt ſe intromittere, circa parcellas in iure conſiſtentes accomodandas, cap. 38.n.6

Calculatio facta contra iuris diſpoſitionem etiamſi à iudice fuerit approbata & confirmata, habetur ac ſi facta vel confirmata non fuiſſet, c.38. n.7

Calculi error quouſque retractari valeat, c. 41. n.15

Campsoribus & Bacharijs, non ſcribenti-

bentibus libros ſuarum rationum, iuxta formam contentam in lege regni, pœna mille ducatorum imponitur, c.11.n.20

Campſor vel mercator, ſi tranſmiſit literam de receptis, ad alium correſponſalem, ſub huiuſmodi verbis compoſitam: Dabis Titio mille pro eadem ſumma & quantitate à me de manu Sempronij pro illo recepta, an dato quod dicta parcella de mille à Sempronio receptis, non reperiatur ſcripta in libro illius remittentis, litera dicta probet contra talem Titium in favorem Sempronij rationem reddentis, c.12.n.64

Canonico iure ſi quid deciſum non ſit, ad deciſiones iuris civilis in ſimili caſu loquentes recurritur, c.29.n.12

Capere quod non poteſt fideiuſſor vt fideiuſſor, an tanquam alius capere valeat, cap 17.n.3

Capitvlvm ſede vacante adminiſtrans negotia Epiſcopatus, rationem reddere tenetur, c.3.n.9

Capitula computationis non ex eo ſolùm connexa dicuntur, quod ſub vno generali iure poſſint comprehendi, ſed quando non poteſt bene vnius ratio ſine alio diſcerni, c.12.n.22.

Capitale ſemper ſalvum in ſocietate præſumitur, niſi damnum ſecutum, vel amiſſio probetur, c.21.n 7

Capræ quo tempore ſobolis procreationi ſint aptæ, quove tempore inutiles efficiantur, c.18.n.18

Captvra de pluribus piratis, vel ribaldis ſive latronibus & graſſatoribus, quibus expenſis fieri debeat, c.25.n.21

Cassatio partis, inducit confirmationem in aliquo, c.32.n.30

Castellanvs aureus cuius olim & hodie ſit valoris, c. 27. n.14. & comp. n.17

Caſtellani moropetini auri valor, & ſolidi antiqui, de quo in legibus Iuſtiniani idem prorſus, comp.25.n.8

Caſtellanus, de quo in legibus partitarum computari debet ad rationem quingentorum moropetinorum, quib9 hac tempeſtate vtimur, comp.25.n.10

Castrensis, vel quaſi caſtrenſis peculij fructus, an à curatore decimari valeant, c.29.n.14

Casvs omiſſus relinquitur ſub diſpoſitione iuris communis, ca.28 numero 6. & cap. 36.n.7

Caſus qui non reperitur expreſſè permiſſus, ſubiacet regulæ prohibitivæ. c.6.num.32 & 31.n.19

Caſum fortuitum non rectè quis probat per ſuum iuramentum, qui ex contractu tenetur, c.27.n.14

Caſus impediens ab initio, ſi ex poſt facto ſuperveniat, tollit iam factum, comp.16. ſub n.5

Caſus duo à lege æquiparentur, lex nova circa vnum ex illis diſponens, an ad alterum ſuam diſpoſitionem extendat, ca. 33.n.9

Caccialvpi ſententia in tractatu de arbitris declaratur, c.31.n.19

Cavssam expenſi non habere ſcriptam in libro rationum, vel talem adhibere quæ intelligi & diſpungi nequeat, à pari procedunt, c.10.n.51

Cauſſam dixit Baldus aptam, potentem vel cohærentem eſſe oportere, c.10.n.52

Cauſſæ quando ſunt diverſæ, variatio non improbatur, c.12.n.8

Cauſſa quælibet iuſta & honeſta, iuſtificat donationem promiſſi (vulgo prometido) ab adminiſtratore de bonis domini conceſſi, c.24.n.40

Cauſſa liquidationis habetur, vt incidens in executione ſententiæ, & aſſumit naturam cauſſæ principalis, c.33.n.24

Cavtela ad hoc, vt adminiſtrator pro ratione reddenda conventus evitet ſolutionem intereſſe à die interpellationis, c. 4. ſub.n.21

Cautela pro adminiſtratore qui prædiis ſubhaſtatis, non invenit conductores, c. 16.n.42

Cautela quæ adhiberi poſſit, vt ſemel diſpunctis ſeu calculatis rationibus, adminiſtrator circa illas nequeat amplius moleſtari, c. 41.n.2.

Censvs ad vitam vnius, vel duorum qualite

literhodie in Hiſpania computentur, comp. 2. n. 7

Cæsari, à Marco Antonio, fuit objectum in prætenſione Romani Imperij, quod auũ argentariũ habuiſſet, c. 11. n. 2.

Cessione tutori, vel curatori de debito facta contra minorem, an poſſit in rationibus tutelæ, vel curæ compenſare cum alia ſimili quantitate à ſe debita, ca. 23. n. 59

Citatio an fieri debeat pro rationibus diſpungendis, poſiti adminiſtratori, c 31. ſub n 21

Citatio non ſolũ in actibus iudicialibus verũ & in extra iudicialibus aliquando neceſſario requiritur, c. 34. n. 2

Civis qui mutuauit pecuniam Regi, pro regni neceſſitate, an licitè poſſit petere, vel recipere intereſſe pro eo, capitu. 25. num. 30

Civitatis decuriones an onerari poſſint de damno tritici in publica camera, ſeu annona corrupti, eo quod illud non diuiſerunt inter vicinos populi, ad renouandum ex futura proxima fructũm collectione, c. 17. n. 38

Civitas ſi habeat ſyndicum, ſive generalem procuratorem de publico ſalariatum, iſq; alibi extra vrbem proficiſcatur pro peragendis Reipublicæ negotijs, an aliud extraordinarium ſalarium habere debeat, ca 27. n. 28

Clausula, Cum libera & generali adminiſtratione, in mandato ad recuperãdum appoſita, quid importet, capit. 19. n 33

Clauſula, Cum libera & generali adminiſtratione omnem domini poteſtatem in procuratorem aliquando transſcribit, ca. 19. n 34

Clauſula, Cum libera, &c. nõ extenditur ad ea quæ ſunt domino nimis pręiudicialia, c. 19. n 36

Clauſula, Concedo tibi poteſtatem adminiſtrandi meum patrimonium, & quod in eius adminiſtratione poſſis facere, quæ ego feciſſem, ſi præſens eſſem, quid importet, c. 19. ſub. n. 34

Clauſula, cum libera & generali adminiſtratione, habet vim ſpecialis mandati, c. 19 n. 37

Clauſula, cum libera & generali adminiſtratione, in mandato procuratoris ad negotia judicialia appoſita, quid operetur adverſus mandantem, c. 19. n. 38.

Clauſulæ, de conſuetudine notariorum in contractibus appoſitę in tantum contrahentibus nocent in quantum apparuerit contrahentes illis aſſentire voluiſſe, cap. 28. num. 34.

Clauſula guarentigia in contractu fideiuſſionis tutelæ, vel curæ appoſita an operetur quod ſententia ſuper rationibus, & reliquis cum tutore vel curatore diſpunctis contra ipſum fidejuſſorem ad rationem non citatum, exſequi poſſit, cap. 34. num 4.

Clauſula, peto jus & juſtitiam mihi miniſtrari, cujus ſit effectus quando apponitur in concluſione libelli, c. 38. n. 12.

Clericvs quia adminiſtrationem tutelæ, curæ, vel depoſiti, de manu judicis ſecularis acceptavit, an coram eodem judice ſeculari pro reddenda ratione earundem adminiſtrationum conveniri valeat, c. 7. numero 8. & 9.

Clericus qui non rectam & veram rationẽ reddit, an pro reliquis à judice ſeculari (de cujus manu adminiſtrationem ſuſcepit) poſſit executari in bonis, vel etiam perſonaliter, c. 7. n. 11.

Clericus an deficiente judice Eccleſiaſtico, poſſit coram judice ſeculari conveniri, c. 7. n. 31.

Clericus qui aliquo pacto judici ſeculari adverſus ſe jurisdictionem prorogavit, graviter eſt puniendus, c. 7. n 16.

Clerici minorum ordinum tutor vel curator, an decimam ſibi conſervet de fructibus beneficij ſimplicibus ipſius minoris, cap 29. numero 8.

Clericus obligatus ſecularibus Ratiocinijs, poteſt capi & incarcerari à judice Eccleſiaſtico pro reliquis ad requiſitionem judicis ſecularis & ad ipſum debet remitti, cap. 7. n. 21.

Clerici curator an de bonis eiuſdem clerici poſſit dotem conſtituere eius ſorori pauperi, c. 22, n. 57
Clericus fori privilegium non amittit, quãdo de cõſenſu ſui judicis tutelam vel curam legitimam, vel miſerabilis perſonæ de manu judicis ſecularis acceptavit, c. 7. n. 24
Clericus qui tutelam dativam, vel teſtamentariam acceptavit, cum legitimè poſſet illam deſerere, fori privilegium amittit reſpectu rationum ex tali tutela reſultantium, c. 7. n. 15
Clericus qui coram judice ſeculari falſum depoſuit, an & qualiter a tali judice puniri valeat, c. 7. n. 28
Clerici an ratione rerum temporalium quæ poſſident, aliqualiter Regi ſubſint, c. 7. numero 74
Clericus qui à ſuo prælato fuit ter monitus ne ſecularibus negotijs ſe immiſceret, ſi deinde illis ſe implicaverit, non gaudet privilegio fori, quoad ſecularia negotia, quæ ex poſtfacto tractavit, cap. 7. numero 36
Clerici qui adverſus canonum ſtatuta mercimoniis & traficijs ſecularibus ſe immiſcent, quod attinet ad talia negotia pro ſecularibus judicantur, c. 7. n. 38
Clerici mercatores qui conveniuntur corã judicẽ laico, non vt clerici, ſed vt mercatores laici conveniuntur, c. 7. n. 39
Clerici vel nobiles quo caſu teneantur contribuere pro ſalarijs judicis peſquiſitoris & eius familiæ, quando ad inſtantiã populi fuit miſſus, c. 25. n. 35
Clericus qui traficatur, decimam venditionum, gabellario regio ſolvere debet, c. 29. n. 10
COADIVTORI Epiſcopi, vel alterius dignitatis, ſive principis ſecularis, an decimam fructuum ex illius bonis à ſe collectorum ſit in rationibus præſtanda, c. 28. n. 26
COLONVS ſi faciat colere vites vel arbores vineæ locatæ per inexpertos, an de damno dato teneatur, c. 19. n. 10
CONFECTIO inventarij bonorum minoris quantumcunque à patre ſit tutori remiſſa, non extenditur ad bona quæ ſunt propria, vel de legitima filij, cap. 9. numero 51
Confectio libri rationis eſt de ſubſtantia actus adminiſtratorij, c. n. 13
CONFESSIO procuratoris vel factoris facta de receptis à debitoribus domini quando ipſi domino præjudicet, c. 23. n. 32
Confeſſio adminiſtratoris qua confitetur incerta quantitate fuiſſet reliquatum, an ei præiudicet, c. 10. 31. n. 4
Confeſſio de recepto à tutore facta, de debitis minoris, quando minori præiudicet, c. 23. n. 33
Confeſſio factoris, vel procuratoris ad recuperandum cõſtituti, de receptis pecuniis pro domino virtute mandati etiam ſi ſit juramento confirmata, domino non præjudicat, niſi de reali numeratione conſtiterit, c. 23. n. 38
Confeſſio tutoris vel curatoris de pecunijs minoris à debitoribus pupilli receptis, quando ipſi pupillo prejudicet, c. 23. n. 39
Confeſſio procuratoris vel advocati in judicio facta, an eius alienato præjudicet, c. 23 n. 41
Confeſſio inſtitoris, an domino præjudicet, quando ſe aliquid ratione officij recepiſſe in libro rationum, vel epiſtola ſcripſit c. 23. n. 45
Confeſſio procuratoris non voluntaria, ſed ex judicis præcepto in judicio facta an domino præiudicet, c. 23. n. 47
Confeſſio, & convicti damna coacervantur, c. 51. n. 25
COMMISSA cauſa iudici delegato, omnia ad eius expeditionem neceſſaria ex quadam iuris providentia conceſſa videntur, c. 32. n. 6
COMITES ſacrarum largitionum, an teſtibus probare valeant, qualiter in locandis regalibus redditibus debitam ſubhaſtationum ſolemnitatem adhibuerũt, c. 16. n. 43
Comites ſacrarum largitionum, nunquid promiſſum vulgò prometido in locationibus regalium redditũ propria auctoritate

tate præſtare poſſint pluribus licitantibus, cap. 24. n. 41.
Comitum Beneventanorum magnitudo & excellentia, ex communi hominum loquendi modo (inter alia) colligitur, cap. 28. num. 21.
COMPARATVS non eſt melior comparato c. 35. n 10.
COMMUNITAS paſcuorum ab antiquo tempore obſervata ſi non conſtet quantam quiſque partem quilibet in terminis ſeu paſcuis ab initio habuerit, qualiter fieri debeat comparatio vbi communitatis diviſio petitur, comp. 7. n. 1.
COMMUNIO ſi non appareat quibus ex partibus facta fuerit ab initio, an pro æquis portionibus fieri debeat, ib. n. 5.
COMPENSATIO fit ipſo jure in omnibus contractibus, ad impediendum curſum vſurarum, comp. 14. n. 2.
Compenſatio etiamſi ab homine non ſit appoſita, fit ipſo jure vt impediatur curſus vſurarum, comp. 14. n. 3
Compenſatio ſi jam ipſo jure ſit facta, & adhuc debitor ſolvat, an quantitatem ſolutam conditione indebiti repetere valeat, comp. 14. n. 4.
Compenſatio, quando inducitur ex facto hominis, poteſt fieri de ſpecie ad quantitatem, comp. 14 n. 5.
Compenſatio quæ fit ipſo jure à lege, an habeat locum de ſpecie ad quantitatem, comput. 14. n. 6.
Compenſatio non poteſt fieri invito ſocio de debito particulari ad debitum ſocietatis, c. 36. ſub n. 6.
Compenſationis exceptio in hoc ab aliis exceptionibus differt, quod reliquę exceptiones non elidunt actionem, niſi in judicio proponantur, & ruiſus ab eo tempore quo ſententia lata fuit in favorem opponentis, hæc vero compenſationis exceptio, vbi primum oppoſita ſit etiam extra judicium, ipſo facto extinguit debitum adverſarij, comp. 14. n. 8
Compenſatione facta per proteſtationem extrajudicialiter factam, ſi adhuc debitum per imprudentiam ſolvatur, habet locum ſoluti repetitio: comput. 14. numero. 11.
Compenſationem ſeruitiorum cum alimentis lex non admittit, vbi quis infantem expoſitum amore Dei (dumtaxat) & charitate motus enutriuit, c. 22. num. 16
Compenſatio quando extra iudicium opponi poſſit, comp. 14. n. 12
Compenſatio non efficitur ipſo iure, quādo creditor colligit fructus ex bonis debitoris ſibi in ſolutum addictis, comput. 14. numero 14.
Compenſatio eſt quædam imaginaria ſolutio, comp. 14. n. 15
Compenſatio fructuum eorum annorū de quibus adminiſtrator locationū inſtrumenta nō exhibet qualiter fieri debeat, ſi aliquorum atrentamenta exhibeantur, c. 16. n. 34
COMPVTATIO pro deductione tertij & quinti, qualiter ſit facienda, vbi filius primi matrimonij qui alteri fratri eiuſdē matrimonij prædefuncto ſucceſſit, depoſuit de tertio legando illud alicui extraneo, ſi pater ad ſecunda vota migravit, & an ad illius tertij deductionem debeat æſtimari proprietas bonorum filij ſeu fratris prædefuncti. comp. 1. n. 20.
Computatio legis hæreditatum ff. ad leg. Falci. an fieri debeat, vbi ille qui arras ſponſæ promiſit, tempore promiſſionis bona majoratus (dumtaxat) habeat, comput. 2. numero 1.
Computatio legis hæriditatum ff. ad legem Falci. an in omnibus actibus hominum in quibus de computando aliquid ad vitam agitur, locum ſibi vindicet, comp. 2. num. 2.
Computatio legis hæreditatum ff. ad leg. Falci. quando locum ſibi vindicet in caſu de quo loquitur dumtaxat. comp. 2. numero 3.
Computatio legis hæreditatum ff. ad leg. Falci. an arbitrio judicis in aliis actibus hominum fieri valeat, comp. 2. n. 4.
Computatio pro inveſtigando quantum ſponſus potuerit pro arris ſponſæ conſtituere,

uerè, quando conſtituens habet bona maioratus vel fideicommiſſi dumtaxat, qualiter ſit facienda, comp. 2 n. 5
Computatio pro deductione dotalium ab ſponſo ſponſæ donatarum qualiter fieri debeat, vbi ſponſus ſolùm bona maioratus habebat, comp. 2. n. 6
Computatio annui redditus ad vitam iure communi inſpecto, qualiter fieri debeat, comp. 2. n. 8
Computatio alimentorum qualiter fieri debeat, vbi alimenta alicui impuberi maſculo aut fœminæ in proprietate ſunt conſtituenda vſq; ad pubertatem, comp. 4. n. 1
Computatio fructuum dotis ad collationem per ſororem adductæ, qualiter fiat, & à quo tempore ratio fructuum haberi debeat, comp. 5. n. 1
Computatio in diviſione paſcuarum facienda, an ſit iudici arbitraria, vbi non conſtat, quantum quiſque in communione immiſerit, comp. 7. n. 6
Computatio qualiter ſit facienda, vbi agitur de reſtituendis dotibus primæ ſcilic. & ſecundæ vxoris, ſi in primo matrimonio nihil reperitur lucratum, in ſecundo verò reperitur lucrum, comp. 8. n. 2
Computatio Aioræ circa traditionem & adiudicationem dotium primæ & ſecundæ vxoris plus laborioſa quàm vtilis, comp. 8 n. 3
Computatio inter legatarios qualiter ſit facienda, quando teſtator modum in legando exceſſit, ita vt legata vires ſui patrimonij exceſſerint, comp. 10, n. 15
Computatio fructuum cum meliorationibus, vbi quis condemnatur ad reſtitutionem fundi à ſe meliorati, ſolutis ſibi prius melioramentis, qualiter ſit facienda, comp. 13. n. 1
Computatio fructuũ à creditore collectorum, de bonis debitoris ſibi in cauſſam judicati addictis, eidem debitori reſtituendis, qualiter fieri debeat cum intereſſe pecuniæ debitæ, comp. 14 n. 1
Computatio fructuum pendentium in fundo dotali tempore contractus matrimonij ſeu traditionis dotis, qualiter eo ſoluto fieri debeat, comp. 19. n. 9
Computatio fructuum vltimi anni, quo poſſeſſor maioratus deceſſit, qualiter ſit facienda inter ſucceſſorem in maioratu, & hæredes defuncti, comp. 20. n. 1
Computatio graduum olim in magna fuit controverſia, inter Iuris vtriusque Interpretes, comp 23. n. 1
Computatio ſi fiat quoad ſucceſſiones qualiter fieri debeat, comp. 23. n. 3
Computatio ad cognoſcendum affinitatis vel conſanguinitatis gradum, qualiter ſit facienda, comp. 23. n. 3
Computatio graduum quoad retractum & cæteros contractus qualiter fieri debeat, comp. 23. n. 4.
Computatio graduũ ſi facienda ſit, quoad contractus & alios humanos actus extra matrimonium, debet fieri ſecundum ius ciuile, comp. 23 n. 5.
Computatio qualiter ſit facienda, quando ex aliquibus varijs ſeu diſparibus ſpeciebus aliquæ præſtari debent, nec de maioribus nec de minoribus, ſed dumtaxat de mediocribus, comp. 25. n. 1
Computatio anni qualiter ſit facienda, vbi fructus pro rata anni ſunt dividendi, vel biennij aut triennij, comp. 26. n. 9
Concilium civitatis ſi aliquam iniuſtam liberationem præſtitit, de bonis communibus, an pro rata damnum debeat diſtribui, & reſtitui per iudicem, & decuriones, c. 13. n. 29
Conclusio l 1. C. de pig. action. qualiter ſit intelligenda, comp. 14. n. 17
Condemnatus ad reddendam adminiſtrationis rationem, an interim quod illam reddit & diſpungit, compelli poſſit, vt fideiuſſorem de iudicio ſiſtendo, & iudicato ſolvendo præſtet, c. 4. n. 19
Condemnatus ad reſtitutionem tritici in genere, non expreſſa tritici bonitate, an ſatisfeciſſe creditori dicatur ſolvendo in tritico quantumcunque viliſſimo, ca. 17. num. 6
Condemnatus ad fructus ſive proventus alicuius equi, vel aſini admiſarij (quod

apud ipſum ſupererit accipiat deinde in redditibus, comp. 14. num. 14.

CROTI opinio in l. fratre. n. 124. declaratur, c. 22. n. 4.

CVLPA quando dolo æquiparetur, c. 5. n. 16

Culpa patris ad hoc vt ab adminiſtratione bonorum filij removeatur, qualis eſſe debeat, ibi.

CVRATOR ſubrogari debet in locum tutoris relegati: vel banniti: c. 6. n. 16

Curator ſi ſuo minori ante vigeſimum annum vltro rationes reddiderit & reliqua illi ſolvat, nō prius venia ætatis impetrata, omnibus oneribus & periculis curatoris adhuc obnoxius manet, capit. 6. numero 19

Curatorem accipere vel nō accipere, in mera minorum facultate conſiſtit, c. 6. numero 33.

Curatoris officium ante vigeſimum quintum minoris annum non deſinit, cap. 6. numero 42

Curator, ad hoc vt bonis abſentis præſtari valeat per judicem, oportet quod abſens abeſſe cœperit non relicto curatore, procuratore, vel alio adminiſtratore, cap. 6. numero 50

Cura bonorum filij ſi penes matrem ſit non poteſt ſine cauſſa ab ea revocari, cap. 6. numero 52

Curator furioſi habentis dilucida interualla, an etiam tempore, quo furor ceſſat vel intermittit, decimā habere debeat, c. 29 numero 11.

Curatori ad litem ſive defenſori bonis dato, an decima fructuum præſtanda ſit, c. 28. num. 13. & 14

Curator ventri datus, an decimam fructuū eius qui in vtero eſt habere debeat, c. 28. num. 15

Curatori dato bonis abſentis, an decima debeatur, quando judex talem curatorem bonis abſentis præſtauit, c. 28. n. 29

Curatores bonorū abſentiū an tutorib. vel curatorib. æquiparentur, c. 28. n. 30

Curatores bonorum abſentium, an à quarta tutela excuſari valeant, c. 28 n. 31

Curatores abſentium bonis conſtituti, an decimam habere debeant fructuum bonorum abſentis, c. 28. n. 32

Curatores bonorum abſentium quibus curis & ſolicitudinibus anxientur, cap. 28. num. 33

Curatori mulieris luxurioſę, an decima fructuum ſit præſtanda, ibid.

Curatori certæ rei dato, an decima fructuum illius rei ſit præſtanda, c. 28 n. 41

Curator clerici nōn presbyteri an decimam fructuum beneficiorum habere debeat, c. 29. n. 15

CVRÆ ratio (in Cantabria vulgò Vizcaia) ſtatim poſt decimum octavum minoris annum exigi poteſt, c. 6. ſub n. 25

CVSTODES carcerati, vel delinquentis in Eccleſiam recluſi, ex quibus bonis ſalaria percipiant, c. 25 n. 20

Cuſtodes appoſiti per iudicem, ad cuſtodiendum malefactorem incarceratum, ex quibus bonis ſalaria percipiant, cap. 26. num. 10

Cuſtodes appoſiti capto ob infirmitatem à catenis relaxato, quibus expenſis aſſiſtere & cuſtodire debeant carceratum, cap. 26. num. 11.

Cuſtodibus per iudicem carceratis, vel in Eccleſiam circundatis, ſolvitur ſalarium de bonis ſeu pecuniis pro ſumptibus iuſtitiæ deſtinatis excuſſis prius bonis delinquentis, c. 26. n. 13

D.

DAMNVM verè ſentire dicitur, qui patitur patrimonij ſui diminutionem, ca. 15. n. 1

Damnum, quod imputatur ſocio malè adminiſtranti, an compenſari debeat cum lucris, quæ ipſe ſocietati acquiſivit, ca. 36 num. 7

DATA & accepta in libro rationum deſcripta, dicuntur individua & connexa, quādo ex vnica adminiſtratione proveniunt c. 10. n. 31

Dati reputatio & compenſatio, denegata videtur adminiſtratori, ex eo ſolo quod viſis parcellis accepti illas executioni mandat,

dat, antequam parcellas dati in computationem ſiue calculo recipiat quas incõtinenti paratus eſt exhibere adminiſtrator, c. 21. n. 17

Datum ab alio quam ipſomet debitore, creditori pignoratitio, vel extra ſortem, & ex poſt facto, non cenſetur donatum propter mutuationem, comput. 15. numero 10

Datum ratione ſubeundi periculi, ob honeſtam cauſſam donatum præſumitur, ibid.

Debitores qui ſublatis bonis, cum illis ad Eccleſias confugiunt, an impunè ab illis extrahi poſſint, c. 4. n. 7

Debitor publicarum functionum, ſi ad Eccleſiam confugiat, ab ea extrahi non debet, ſi pecuniam à ſe collectã non aſportavit, vel in abſcõſo dolosè poſuit, c. 4. numero 8

Debitor quodammodo eſt ſervus creditoris, c. 14. n. 41

Debitor ad hoc vt de lucro ceſſãte creditori oneretur, ob ſolutionem pecuniæ debito tempore non factam, non ſufficit quod lucrum creditori fuerit in potentia incerta, vel remota, ſed neceſſario probari debet, quod lucrum fuit in actu vel potentia propinqua, c. 15. n. 16

Debitor ſpeciei, non poteſt compellere creditorem, vt ſpeciei valorem in pecunia recipiat, c. 17. n. 2

Debitor ſi quis ſit æſtimationis frumenti cuiuſdam diei præcisè, ſi non probauerit creditor quantum illa die frumentum communiter valuit, in publico foro loci vbi erat ſolvendum, minimè de æſtimatione quanti plurimi oneratur, capit. 17. numero 30

Debitor non eſt onerandus de æſtimatione quanti plurimi, quando creditor plus debito ab illo petiuit, c. 17. n. 33

Debitor qui habet iuſtam cauſſam ignorandi debitor fuerit nec ne an à die interpellationis ad æſtimationem quanti plurimi teneatur, c. 17. n. 34

Debitor interpellatus vbi cõtractus erat reciprocus, non conſtituitur in mora, niſi creditor illum prius certioraverit, qualiter ex ſua parte contracti placitum adimpleverit, c. 17. n. 35

Debitor interpellatus vt ſoluat, non conſtituitur in mora ſi ſtatim poſt interpellationem contigerit careſtia rerum vel ſpecierum quæ reſtituere debeat & ipſe computare tenebatur, c. 17. n. 37

Debitores benignè & ſalva honeſtate compellendi ſunt vt ſolvant, c. 19. n. 29

Debitor ſi ſoluat factori creditoris, qui ſolebat recuperare debita cum domini mandato, an liberetur ſi jam mandatum illi fuerat revocatum tempore ſolutionis, c. 19. n. 49

Debitum ſi in ſubſtantia eſt probatum, & de quantitate non conſtat, quantitas debet liquidari per juramentum creditoris, c 22. n. 8

Debitor virtute publici inſtrumenti, an poſſit ſolutionem probare per teſtes minus quinque ſi eam alio inſtrumenta ſimili non probaverit, c. 23. n. 43

Debitor ille propriè dicitur à quo inuito extorqueri debitum poteſt, c. 23. n. 52

Debitor alternatius eligere poteſt quid amplius ſolvere velit, c. 28 n. 49

Debitori quantitatis, vel generis, ſi pars debiti ſit liquida; & pars illiquida, vt euitet viam exſecutiam, in toto deponere debet partem liquidam apud ſequeſtrum, & proteſtare ſe paratum eſſe ſolvere illiquidum ſtatim facta liquidatione, c. 33. n. 23

Debitor, ante terminum quo debitum effectualiter peti poterat ſi ſoluat procuratori ſive factori domini, an liberetur, ita vt tali factore poſtea decocto, ab illo iterũ exigi non poſſit, c. 23. n. 50

Debitor, quodammodo dicitur ſervus creditoris, c. 16. n. 14

Debitor Eccleſiæ an dicatur eſſe in mora irregulari interim, quod non ſolvit, quod debet, c. 15. n. 34

Debitor ſi non ſolvat tempore deſignato, ei qui pecunias ſuas cambio concedere ſolebat, poteſt onerari de intereſſe maiori quod communiter cucurrerit in feria poſt tempus moræ, c. 15. n. 25

 Debi-

Debitor, ſi ex præſumptionibus probaverit ſe reliqua ſoluiſſe, hæ preſumptiones habentur loco ſæpius calculatæ rationis, c. 37. n. 10

Decima, an ſit curatori furioſi præſtanda pro adminiſtratione bonorum furioſi, c. 28. n. 9

Decima tutori præſtanda, an ſit de qualibet re deducenda, c. 30. n. 3

Decima an ſit preſtanda tutori deductis expenſis, c. 30. n. 9

Decimam & expenſas executionis an deducat alguacelus, vbi bona capta pro exſecutione, non ſufficiunt pro ſatisfaciendo creditori exſecutanti, c. 30. n. 16

Decima alguacelo exſecutorive debita an de illa pecunia (duntaxat) ſit deducenda, quæ reſultat ex pretio vẽditorum pignorum, pro exſecutione addictorum, ca. 30. numero 18

Decima tutoris qualiter deducenda de fructibus pendentibus in fundis vel vineis minoris tempore decretæ adminiſtrationis, c. 30. n. 22

Decima fructuum bonorum minoris lunatici, an ſit tutori præſtanda, cap. 28. ſub numero 11

Decimam an deducat pater tutor de fructibus filij quos collegit, c. 28. n. 36

Decimam an deducere poſſit pater de fructibus præbendæ filij quam adminiſtrauit, c. 29 ſub n. 13

Decimam an deducere poſſit tutor, de redditibus ſolutis minori eo quod negligens fuit in colocandis pecunijs pupillaribus, c. 28. n. 47

Decimam fructuum an habere debeat curator datus bonis vagantis, vel alias abſentis, c. 28. n. 29

Decima an ſit præſtanda curatori clerici nondum presbyteri de fructibus ſuorum beneficiorum, c. 29. n. 8

Decima an debeatur tutori pro toto anno, etiamſi ante finitum annum mortuus ſit ipſe, vel minor, capitul. 30. ſub numero 24

Decima partuum ancillarum an tutori debeatur, cap. 29. num. 20, cætera videas verbo tutor & curator, & verbo ſalarium, ibid.

Decisio tex. in c. ſi quis ſuadente diabolo, quando locum non habeat, capitu. 7. numero 12

Decretum judicis, etiam ſi interveniat in quitatione quam minor tutori concedit, ſi tamen cognitio cauſſæ non præceſſit, ſed ex arbitrio fuit interpoſitum ſimpliciter approbando geſta per tutorem, nullo dato temporis intervallo, præſumitur fraus & deceptio, capitulo 41. numero 34

Deductio tertij & quinti qualiter ſit facienda, quando legato facta à teſtatore excedunt vires patrimonij, comp. 10. n. 6

Defalcatio an debeat fieri de ſpeciebus legatis vbi teſtator in legando modum exceſſit, comp. 10. n. 9

Defalcatio, an locum habeat in legatis piis, quando teſtator modum in legando exceſſit, comp. 10. n 8

Depositarius qui velociter rem depoſitam non reſtituit, dicitur eſſe in dolo, & ratione perfidiæ ex quaſi delicto condictione furtiva poteſt conveniri, ca. 35. numero 20

Depoſitarius publici frumenti, an poſſit objicere compenſationem in rationibus, c. 36. n. 5

Depoſitarius an debeat habere decimam fructuum a ſe ex re depoſita collectorum c. 27. n. 44.

Dictiones, Tantum, Solummodo, & Dumtaxat, faciunt implicitam negativam, c. 7. n. 44

Dictiones, damno, intereſſe, y menoſcabo in ſententiis condemnatorijs appoſitæ qualiter intelligi debeant, c. 15. n. 2

Dictio reſiduum quod vulgò dicitur de reſto in quitatione vel liberatione appoſita quid importet, c. 4. n. 26

Dictiones mox & illico quantum temporis ſpatium comprehendant, c. 31. n. 24

Dictio ſemper an tempus infinitum cõprehendat, c. 41. n. 16

Dictio ſemper aliquando non extẽditur vltra annum, vel biennium, c. 4. n. 17

Dictio ſemper in diſpoſitione apposita, accipi debet ſecundum naturam actionis ſuper qua interponitur, c. 41. n.18
Dictiones ſemper, perpetuò & quādocumque, quam temporis diſtantiam regulariter comprehendant, c.41.n.21
Dictio totum, nihil excludit, capitulo 7. n. 47
Dictiones fortè, vel forſitan à juris conſultis in deciſionibus legum appoſitæ, quid importent, c.19. n. 19
Dictio aliæ eſt indefinita, c. 18. n. 2
Dicto alicuius quando ex pacto ſtandum eſt intelligitur de dicto jurato non ſimplici, c. 10. ſub n. 21
Dicto ſimplici adminiſtratoris, ſi quis ſtare promiſit, quid hæc pactio operetur, c. 10. n. 21
Dicto vnius teſtis deponentis de facto proprio in cauſſa tertij, quando ſit adhibenda plena fides, c. 23. n. 48
Dietæ qualiter computari debeant quando in legibus, bullis, vel reſcriptis de illis fit mentio, comp. 12. n. 2
Dietæ ſecundum locorum ſeu regionum conſuetudinem computari debent, com. 12. n. 3
Dietæ cuilibet, ſecundum jus civile, ſingulis diebus viginti militaria tribuuntur, comp. 12. n. 4
Dietarum computatio quo caſu arbitrio judicis relinquatur, comp. 12. n. 5
Dietæ duo, de quibus in l.18 tit.17.li.1 reco. quæ de Salmanticenſi inſigni Academia loquitur, qualiter ſint computandæ, comp. 12. n. 12
Die ſolutioni, in inſtrumento debiti non aſſignato, vel ſi locus ſolutioni non eſt deſtinatus, creditor debet interpellare debitorem, qualiter tali die & tali loco vult recipere ſolutionem, alias non tenetur debitor ex mora ad æſtimationem quanti plurimi, c. 17. n. 29
Differentia quæ ſit inter publicos & privatos adminiſtratores, c. 4. n. 14
Differentia quæ ſit inter doloſam & culpoſam adminiſtrationem, c. 5. n. 4
Difficvltas ſuperveniens non excuſat debitorem à mora, quando debetur quid in genere, c. 17. ſub n. 37
Digitvs quilibet geometricus, quatuor grana ordei comprehendit, comput. 12. numero 11
Disposita in donatione ſimplici & mera non habent locum in donatione remuneratoria, c. 24. n. 29
Dispositio legis fori, quæ de decima tutori præſtanda loquitur, an ad curatores debeat extendi. c. 28. n. 4
Diſpoſitio ſimpliciter loquens de fructibus omnes & qualeſcumque fructus, obventiones & emolumenta comprehendit, c. 29. num. 7
Diſpoſitio generalis non extenditur ad extraordinaria, c. 29. n. 18
Diſpoſitio loquens de capite, an ad membra extendatur, c. 29. n. 23
Diſpoſitio legis certo in caſu loquentis, an alios ſimiles caſus in ea comprehenſos excludat, vel includat, c. 33. n. 4
Distinctio autoris circa deductionem decimæ tutoris ex fructibus pupillaribus, c. 30. n 7
Diſtinctio authoris circa computationem decimæ faciendam, quando fundus venditus aliquibus oneribus erat affectus, c. 30. n. 20
Diſtinctio Aioræ circa computationē fructuum illius anni, in quo poſſeſſor maioratus diſceſſit, frequenter in Cancellaria Pinciana obſervatur, comp. 20. n. 9
Distribvtiones ordinariæ, an continentur appellatione fructuum, capit. 29 numero 34
Divisio rei, vbi ex diſpoſitione legali, in partes dividi debet, in duodecim vncijs fit diſtributio, c. 30. n. 1
Diviſio ſi ſemel facta fuit inter fratres de bonis communibus habetur loco ſæpius calculatæ rationis, c. 37. n. 8
Dives ſi reperiatur adminiſtrator in calce adminiſtrationis qui quando illam ſuſcepit pauper erat, an præſumatur ditatus ex bonis domini quæ adminiſtravit, c. 42. ſub n. 18
Divites an & quando compelli poſſint mutuar

tuareRegi, pro neceſſitatibus regni, qualiterve debeat illis mutuum hoc extorqueri, c. 25. n. 29

Diuitiæ iuueniles in magnatibus iniuſtitias & contumelias nutrire ſolent, cap. 6. numero 29

Diues an pauper ſit minor ad hoc vt dotem tutor vel curator eius ſorori conſtituere debeat non conſiſtit in puncto indiuiſibili, ſed judicis arbitrio relinquitur, ca. 22. n. 58

Dolus ex quibus domini verbis cenſeatur adminiſtratori remiſſus, c. 40. n. 7

Dolus præſumitur in adminiſtratore, qui aliquid in rationibus celavit, & ſibi retinuit de bonis domini quæ adminiſtrare promiſit & ideo adverſus illum juramẽtum in litem deferri poterit, c. 42. n. 20

Dominvs non tenetur recipere in calculo, quod adminiſtrator pro eo ſolviſſe profitetur, niſi ex dictis teſtium, vel fide ſcripturarum ſolutum appareat, ca. 32. numero 46

Dominus ciuitatis, vel municipij, an poſſit præſcribere contra vicinos populi, vt ſalarium correctorum de burſis particularium vel bonis communibus ſolvantur, c. 27. n. 8

Dominus ſi calore iracũdiæ dicat famulo, vt arripiat portam & nunquam ad domumſuam reuertatur, an ex hoc ſit famulo licitum cum alio domino commorari, c. 27 n. 20

Domini vaſallorum an poſſint mittere judices commiſſionarios pro reuidendis rationibus bonorum puplicorum ſuorũ populorum, c. 42. n. 1

Domini vaſallorum habent imperialem poteſtatem in populis ſuorum ſtatuum quando habet merum & mixtum imperium, c. 2. n. 1

Donare in dubio quis non præſumitur, c. 12. n. 20

Donatio alimentorum non præſumitur, ſi illa præſtitit, quia d ea præſtãda aſtringi non poterat, c. 22. n. 32

Donare an poſſit modicè adminiſtrator, c. 24. n. 8

Donationes modicæ ab adminiſtratoribus Reipublicæ, nuntiis nouum ferentibus an ſint in calculo bonorum recipiendæ, c. 24. n. 21

Donata ab adminiſtratoribus, in remunerationem ſervitiorum domino factorum an ſint in calculo recipienda, cap. 24. numero 24

Donator licet non teneatur de euictione, quando donatio incipit à traditione, ſcelus tamen eſt quando remunerando donavit, c. 24. n. 26

Donatio remuneratoria, nõ eſt propriè donatio, ſed magis debiti ſolutio & ſatisfactio, c. 24. n. 28

Donatio liberalis grauata dicitur quæ fit cauſſa remunerationis, quando ſervitia & bene merita non præſtabant ius ad petendam recompenſam ſiue remunerationem, c. 24. n. 31

Donatio remuneratoria à rege facta ratione meritorum, non indiget, vt merita à donatario probentur, c. 24. n. 32

Donatio præſũitur inter ſocios ob rei modicitatem, maximè ſi alimenta præſtita fuerunt, c. 25. n. 60

Donatio, vt ſciatur an quingentos ſolidos excedat, qualiter fieri debeat computatio, comp. 25. n. 1. & 2

Donatum filijs à parẽtibus in vita inſtar ſupremi iudicii habetur, comp. 1. n. 5

Donatum filijs à parẽtibus in vita, cenſetur donatum in ratione tertij & quinti, com. 1. numero 7

Donationes minutæ à parentibus factæ, an computari debeant in ratione tertij, vel quinti, comp. 1. n. 25

Donatione revocata per ſententiamve annullata, an fructus percepti à donatario debeant reſtitui, comp. 5. n. 6

Donatum fideiuſſori per principalem, pro bono opere fidei jubendi magis videtur datum in pignus pro futura indemnitate, quàm ex mera liberalitate conceſſum, comp. 16. n. 2

Donatio tercẽtos excedẽs ſolidos in Luſitano Senatu, quoad exceſſum reuocatur, niſi præceſſerit inſinuatio, com. 18. n. 4

Dona-

Donatio facta apud Indos reuocatur quoad exceſſum quingentorum ponderum auri ſi non eſt inſinuata, comput. 25. numero 4

Dos & alimenta quando à pari procedant, c. 22. n. 35

Dos à patre filio data, quando pater eiuſdem filiæ bona adminiſtrabat, ad hoc ne de bonis patris conceſſa cenſeatur, oportet, quod tempore conſtitutionis vel traditionis pater proteſtauerit, quod non ex proprijs, ſed ex bonis filiæ eam præſtare intendit, comp. 22. n. 36

Dos an loco legitimæ ſubrogetur, comp. 18 numero 4

Dotis collatio effici poteſt tanto minus accipiendo, comp. 18. n. 5

Duplæ caſtellanæ valor quis ſit, comp. 27. nnmero 12

Duplę zænes vel acenes, an æquè valuerint antiquo caſtellano aureo, c. 27. n. 51

Duplæ de cabeza nuncupatæ, cuius fuerint æſtimationis, c. 27. n. 19

E.

Ecclesia vnica populi, ſi ruat, vel refectione indigeat, an expenſis Reipub. refici debeat, c. 25. n. 37

Eccleſiæ debitor, an dicatur eſſe in mora irregulari, c. 15. n. 34

Eccleſię adminiſtratoribus bona, an tacitè ſint obligata & hypothecata, pro mala adminiſtratione, c. 39. n. 13

Eleemosyna de publico conceſſa, quando ſit decurionibus in calculo recipienda, c. 25. n. 41 & 42

Electa ſemel actione ciuili pro ratione reddenda, an quis poſſit ad criminalem reddere, c. 20. n. 5

Emptor condemnatus ad reſtitutionem rei emptæ, qualiter poſſit fructus cũ meliorationibus compenſare, c. 16. n. 33

Emptor an teneatur de damno in re empta contingente, interim quod de euictione agitur, vel retrahitur, c. 19. n. 6

Emptor qui venditori (ex pacto de retrouẽdẽdo) fundum reddere tenetur, ſit requiſitus, vt pretio accepto fundum reſtituat, ipſe illum tradere detrectet, & fructus interim ex eo percipiat fundus cum fructibus à die moræ perceptis reſtituere condemnatur, comp. 26. n. 4

Emens cum pacto de retrouendendo, fructus rei venditæ lucratur interim quod non eſt in mora reſtituendi, vtpote quia non fuit ſibi ſolutum pretium conuentum, comp. 26. n. 5

Enormis vel enormiſſima læſio, quando contingere dicatur, cõm. 6. per totam. ib.

Episcopus qui bona pro ſubuentione pauperum relicta adminiſtrauit, an eorum rationem reddat, & cui reddere aſtringatur, c. 3. n. 19

Epiſcopus ſiue Romanus Pontifex, diſpenſare non ſolet, vt ad ſacros ordines promoueatur ille qui rationes adminiſtrationis à ſe factæ non aliam reddidit, ca. 4. numero 4.

Epiſcopus qui bona ſecularis principis adminiſtrauit, ſi antequam rationem adminiſtrationis reddat, reperiatur in fuga, vel cum præparamentis ad fugiendum, per ſecularem judicem capi & incarcerari poterit, c. 7. n. 13

Epiſcopus qui bona ſecularis principis adminiſtrauit an pro reddenda ratione coram Metropolitano (dumtaxat) poſſit conueniri, c. 7. n. 17

Epiſcopus, vel clericus qui ſecularibus adminiſtratoribus ſe immiſcet, quodammodo ab Eccleſiæ gremio ſubmouetur, c. 7. n. 26

Epiſcopus vel eius vicarius, an à depoſitariis frumenti publici rationem exigere poſſit, c. 7. n. 73

Epiſcopo, ſiue parocho Eccleſiæ, inuentarium rerum Eccleſiæ non faciente vel in rationibus producente, poteſt adverſus illum juramentum in litem futuro ſucceſſori deferri, c. 9. n. 32

Eqva, quo tempore concipere & filios procreare apta ſit, quove tempore ſobolis procreationi inutilis efficiatur, c. 18. n. 18

Eqvvs à quo tempore generare incipiat, quove tempore deſinat, c. 18. n. 18

ÆQVITATE inſpecta poteſt executor teſtamenti naturaliter tantum debita à teſtatore ſolvere, c. 23. n. 16

ERÆ Cæſaris computatio qualiter fieri debeat, comp. 21. n. 2

ERROR ex rationibus reſultans, vtpote quando calculatores aliquam parcellam per gratiam vel malitiam oneraverunt, vel exoneraverunt, an ſi probetur in exſecutione reliquorum ibi debeat retractari, c. 38. n. 8

Error calculi, an approbatus cenſeatur, eo quod ab illo non fuit reclamatum, vel appellatum per gravatum, c. 38 n. 10

Error calculi intra quantum tempus peti & retractari poſſit, c. 41. n. 8

Error calculi re judicata comprobatus, an aliquo modo retractari valeat, capit. 41. numero 10

Error minimus calculi judicis ſententia cõprobatus, an retractari debeat, capit. 41. numero 15

Errore poſt approbatam rationem apparente, non debet tota ratio revideri ſed parcella dumtaxat in qua error conſiſtit, eſt attendenda, c. 41. ſub n. 30

ERRONEO calculo approbato omnia pacta, conventiones, & ſtipulationes in quitatione appoſitæ, eodem errore factæ cenſentur, c. 41. n. 33

ÆTATIS venia, in Luſitano Regno, non à Regio conſilio, ſed à judicibus dictis deſembargadores do pazo, petenda & concedenda eſt, c. 6. ſub n. 25

EXCEPTIO erroris calculi, an in exſecutione reliquatus opponi poſſit, c. 38. n. 3

Exceptio, quando ex producto inſtrumento reſultat, etiamſi non opponatur à parte in via executiva, judex poterit ea inſpecta judicare & rerum exſecutatum librum pronunciare, vel ſententiam attento errore modificare, capitul 38. numero 11

EXCESSVS donationis inofficioſæ, an ad collationem adduci debeat pro deductione tertij vel quinti, vel vtriuſque, comp. 1. n. 23

Exceſſus illius quantitatis quã pater in officioſè donavit, non cenſetur eius poteſtatem egrediſſe, comp. 1. n. 24

Exceſſus donationis, an debeat computari cum fructibus ad deductionem tertij vel quinti, vel vtriuſque, comp. 1. ſub n. 24

Ex diverſitate corporum, nonnunquam provenit diverſitas animarum, cap. 32. numero 1

EXECVTOR teſtamenti an rationem reddere debeat, c. 3. n. 18

Exſecutor teſtamenti, an ſuo conſocio exſecutori, rationem eius quod adminiſtravit reddere teneatur c. 6. n. 70

Executor teſtamenti qui bona teſtatoris vendit pro adimplenda eius voluntate an allicere poſſit emptores donando illis promiſſum vulgò prometido, capit. 24. numero 42

Exſecutio certæ ſummæ non debet retardari ratione ſummæ non liquidæ, capit. 21. n. 42

Exſecutori teſtamenti quando ſalariũ præſtari debeat, c. 27. n. 45

Exſecutori teſtamenti, an ex fructibus bonorum defuncti quæ adminiſtravit decima ſit præſtanda, c. 27. n. 47

Exſecutor teſtamenti, vſq; ad quadraginta annos, pro ratione reddenda conveniri poteſt, c. 3. ſub n 18

Exſecutor teſtamenti qui non adminiſtrat, an à conſocio exigere poſſit, vt ſibi faciat relationem rationum bonorum defuncti, c. 3. ſub n. 18

Exſecutor vniverſalis teſtamenti defuncti, legata caduca ſibi conſervat, prout conſervat hæres ſcriptus, c. 27. n. 46

Exſecutio quantitatis liquidæ, propter illiquidam non retardatur, c. 31. n. 53

Exſecutio liquidatæ quantitatis, virtute ſententiæ quæ in rem judicatam tranſivit in ipſamet ſententia quæ exſecutioni mãdatur, fundamentum habet, capitul 31. numero 11

Exſecutio liquidi non dicitur attentata, quando exſecutioni mandatur reliquatum per verba tale quid, paulo plus, vel minus, quod conſtiterit deberi ex tali inſtrumento, c. 33. n. 29

Exſecutio ſi fiat omiſſa forma, vel ordine procedendi à lege aſſignato, non eſt ipſo jure neque annullanda, ſi pars gravata ex mandato de exſequendo non appellaverit, c. 33. n. 19
Exſecutio an poſſit fieri directo, contra fidejuſſorem tutoris ad diſpungendam rationem tutelæ non citatum, pro reliquis quæ ipſe tutor acquiſivit, capitul. 34. numero 10
Exſecutio pro reliquis retardari debet, quando apparet ratio malè ſummata, ſi in continenti de errore calculi doceatur, c. 38. numero 4
Exemptio clericorum à poteſtate ſeculari, an ſit de jure divino, c. 7. n 43
Exhibitionem bilantij, vel libri ſocietatis, in rationibus petens, vt producatur, an eo ipſo illum produxiſſe videatur, ca. 10. n. 27. & 28
Exhibitio libri rationis ſi non fiat ab adminiſtratore calculatoribus, an poſſit ratio calculari inſpecto bilantio, vel manuali ſocietatis, c. 10. n. 70
Exitus acta probat, c. 1. n. 3
Expensa in re minoris, vel domini facienda per tutorem vel adminiſtratorem, rei valorem adæquare non debet, quinimo melius eſt nihil eo caſu expendere vt evitetur circuitus, c 9. n. 61
Expēſa magna facta per heredem, vel fideicommiſſarium in re ſubjecta reſtitutioni, ſolvi debet expendenti, deducta in computatione, parva illa quantitas quæ ab illis adminiſtratoribus de jure expendi debet, c. 25. ſub n. 68
Expenſæ minutæ etiamſi intricatæ deſcriptæ ſint in libro rationum, ſufficit quod ſub jurejurando adminiſtrator intricationem declaret, c. 10. n. 47
Expenſæ pietatis intuitu factæ, repeti non poſſunt, c. 42. n. 22
Expenſum per tutorem in inſtruendo ſororem parvulam minoris bonis moribus & diſciplinis, an ſit illi in calculo recipiendum, c. 21 n. 56
Expenſum per tutorem, vel curatorem minoris in hoſpitādis propinquis, vel amicis minoris, an illi ſit in calculo recipiendum, c. 22. n. 46
Expenſum á decurionibus de bonis Reipublicæ in conſtructione, vel reparatione carceris publici, catenis, cipis vel compedibus, an illis ſit in calculo recipiendum, c. 24. n 10
Expenſum de publico per decuriones in capiendis malefactoribus, an ſit in calculo illis recipiendum, c. 24. n. 12
Expenſa facta à judice pro remittendo malefactore, an de pœnis cameralib⁹, an vero de pecunijs præ ſumptibus juſtitię deſtinatis ſit deducenda, c. 24. n. 16
Expenſum de publico in conſtruenda, reparanda, vel reficienda domo macellariæ, vel piſcium, ſeu vbi panis coctus venditur communiter, an ſit in calculo decurionibus recipiendum, c. 25. n. 36
Expenſum de bonis Reipub. in conſtructione, vel reparatione Eccleſiarum populi, an ſit decurionibus in calculo recipiendum, c 25. n. 37
Expenſum à decurionibus de bonis Reipublicæ in ludis, vel ſpectaculis publicis an ſit illis in calculo recipiendum, cap. 25. n. 39
Expenſum de bonis Reipublicæ per decuriones, in enutriendis infantibus expoſitis, an ſit in calculo recipiendum, cap. 25. n. 43
Expenſum de publico in reparatione viarū, an ſit decurionibus in calculo recipiendum, c. 25. n. 44
Expenſum de publico per decuriones in litibus cum illis qui ſe fidalgos pronunciari contendunt, an ſit in calculo recipiendum, c. 25. n. 48
Expenſum de publico pro conſequendo aliquo honore, vel dignitate ipſi Reipub. quando ſit decurionibus in calculo recipiendum, c. 25. n. 49
Expenſa facta à tutore eundo extra vrbem pro adminiſtrandis negotijs pupillaribus, an extra decimam computare debeat, c. 25. n. 66
Expenſum de publico in hoc vt vicus villa, vel villa civitas fiat, an ſit decurionibus

nibus in calculo recipiendum, capit. 25. numero 150

Expenſum de bonis Reipublicæ, in hoc, vt cives à contributionibus eximantur, an ſit in calculo recipiendum, c. 25. n. 51

Expenſum ſub ſpe futuri lucri in negotio quod tandem nullum cõmodum domino attulit, an ſit adminiſtratori in calculo recipiendum c. 25. n. 52

Expenſum à negotiorum geſtore in re quæ domino cuius negotia geſſit nullum cõmodum attulit, licet afferre potuit, an ſit in calculo recipiendum, c. 25. n. 53

Expenſa facta à patre de bonis Caſtrenſib⁹ vel quaſi Caſtrenſibus filij in procuranda illi militia, vel præbẽda, an ſit patri in calculo recipiendum, in rationibus talium bonorum filio præſtandis, c. 25. n. 54

Expenſa facta à patre, vel matre tutrice filij, in rebus pro vtilitate talis filij procuratis an ſit in calculo tutelæ excomputanda, c. 25. n. 56

Expenſum per tutorem eundo extra locum ſui domicilij pro acceptanda & diſcernẽda tutela, an ſit illi in calculo recipiendum, c. 25. n. 64

EXPOSITI infantes, quibus expenſis lactari & enutriri olim Romæ ſolerent, quibusve hodie enutriantur vbique, cap. 25. numero 46

EXPRESSA & ſolemnis obligatio, forma & vis publici officij, magis obligat tutores, & alios ſimiles adminiſtratores, quã priuatim ſuſcepta negotiorum adminiſtratio, c. 24. n. 8

F.

FACERE qui aliquid tenetur, proprijs expenſis facere debet, c. 25. n. 65

FACTORES, vel adminiſtratores qui ante vel poſt redditam rationem ſuarum adminiſtrationum, in Regno Portugalliæ conferunt, antequam reliqua ſolvant, an ab illo extrahi poſſint, c. 4. n. 11

FACTVM iudicis & partis, quando æquiparetur, c. 33. n. 8

Factorem, an propria authoritate tutor eligere poſſit pro gerendis & adminiſtrandis rebus pupillaribus & quibus expenſis id fieri poſſit, c. 27. n. 35

Factores à principali adminiſtratore conſtituti, an à domini rei adminiſtratæ pro ratione reddenda directo valeant conveniri, an verò prius conveniri debeat adminiſtrator, c. 4. n. 6

FACVLTAS diſponendi de rebus ſuis, liberis hominibus auferri non debet, capit. 6. numero 55

FALCIDIAM non deducit hæres qui inventarium de iure, vel more non confecit, cap. 9. n. 19

FAMILIARES Sanctæ inquiſitionis, ſi delinquant in adminiſtrationbus bonorum publicorum, vel alterius domini nõ gaudent privilegio quo cavetur, vt pro delictis ſuis coram inquiſitoribus hæreticæ prauitatis conveniantur, c. 7. n. 10

FAMVLO infirmo an excomputari debeat de ſalario pro rata temporis quo infirmauit, c. 27. n. 25

Famulus qui invito ſuo domino ante tempus ad ſerviendum conſtitutum à domo domini egreditur ſalarium eius temporis quo ſervivit, amittit, c. 27. n. 19

Famulus infirmus, an gaudeat ſalario ſi dedit famulum æque idoneum domino pro tempore infirmitatis, c. 27 n. 25

FACES cereæ, quæ per judices conſumuntur, in noctibus in quibus incendia contingunt, quibus expenſis conſumantur, c. 26. n. 36

FATALIA non currunt ad appellandum, quando exſecutor exceſſit in commiſſione, c. 38. n. 8

FOEMINAE vel minores, an poſſint conſtitui adminiſtratores bonorum ſuorum propinquorum abſentium, etiam vbi ſub tutela, vel iura ſunt, c. 6. n. 51

FEVDATARIVS qui deceſſit, fructibus in re infeudata pendentibus, pro ea parte anni qua vixit, fructus induſtriales ſuos facit, c. 20 n. 6

FIERI multa prohibentur, quo facta tenet, d. c. 6. n. 38

FIDEICOMMISSVM ſi pupillo, vel adulto ſolui non potuit, eo quod tutorem,

vel

vel curatorem non habebat cui ſolveretur, mora non imputatur fideicommiſſario, c.15.n.45

Fideiussionis contractus eſt nimis onerosſus & damnificatiuus, c.6.n.76

Fidejuſſor contractus, ſi citatus non ſit pro diſpungendis rationibus à principali cum domino calculatis, non poteſt pro reliquis exſecutari, c.34.n.3

Fidejuſſor tutoris qui ſe obligavit tam ratione iudicij quam contractus, an poſſit exſecutari directo pro reliquis cum principali liquidatis, c.34.n.5

Fidejuſſor tutoris, vel curatoris qui renuntiavit auth. de Fidejuſſoribus, nulla facta excuſſione, poteſt exſecutari pro reliquis cum principali adminiſtratore diſpunctis c.34.n.6

Fidejuſſor tutoris ſi apud acta interceſſit, an fidejuſſor judicij reputetur, ibid.

Fidejuſſor cenſualis, ſi aliquid dedit creditori, vt illum à fideiuſſionis nexu liberaſſet, an quod ita datum eſt tenetur creditor computare in ſortem tempore redemptionis annui redditus, comp.15 n 8

Fidejuſſor ſi aliquid pro fidejubendi opere à principali recepit an ipſo indemne exiſtente, quod ita recepit reddere teneatur, vel computare debeat in ſummis ratione talis fideiuſſionis ab ipſo ſolutis, cap.16. numero 1

Fidejuſſor cui de indemnitate ſatis cautum eſt ab initio, an licitè poſſit accipere & retinere quod ſibi pro bono opere promiſſum vel donatum fuit, comp.16.n.5

Fideiubendi actus admodum dicitur periculoſus, oneroſus & damnificatiuus, vt ſtultitiam ſapiat, com.16.n 8

Fidem jubens dicitur malè vti ſubſtantia ſua. comp.16.n.9

Fidejuſſor cenſualis, qui emit centum à domino cenſus, vel hypothecas ex cauſſa judicati in pignus additas redemit, an redditus cenſus à principali exigere poſſit, virtute ceſſionis ſibi factæ per dominum cenſus comp.17. n.1.

Fidejuſſor ad hoc, vt indemnis à fideiuſſione exiſtat, omne quod illi intereſſet non fidejuſſiſſe eſt ſolvendum, comput. 17. numero 2.

Fidejuſſor redimens pignora cenſui ſuppoſita, de manu domini cenſus, tenetur illa ſuo principali reddere cum fructibus, ſoluto prius ſibi pretio pro redemptione dato, cum redditibus ad rationem quatuordecim. comp.17.nu.4

Fidejuſſor eo ipſo, quod titulo vniverſali, particulari lucrativo, aut oneroſo, jure vt creditoris fœneratitii vult vti, & intereſſe ſuæ pecuniæ recipere intendit, ſe viciſſim obligat quamdiu debitor principalis voluerit redemptionem cenſus non petere, & ſi ſibi pro indemnitate vb initio fuit cautum de liberando illum à fidejuſſione intra certum tempus, com.17.n.7

Fidem non iubens pro proximo ſuo, an contra charitatem peccet, comp.16 n 3

Fidejuſſor, an quod non poteſt capere, vt fidejuſſor, capere poſſit vt alius, comp.17. numero 3

Fidejuſſor adminiſtratoris, an teneatur ſolvere intereſſe pecuniæ reliquatæ adminiſtratore condemnato ad reddendum reliqua cum intereſſe, c.34.n.12.in fine.

Fidejuſſor cenſualis ſi hypothecas domino cenſus addictas & in ſolutum datas ab ipſo redimat, vel emat dando illi principale cum redditibus, an poſſit à principali obligato redditus talis pecuniæ in redemptione conſumptæ exigere, comput. 17. numero 8.

Fidejuſſor cenſualis pignora cenſui ſuppoſita, domino cenſus addicta, luere poteſt, non verò ſibi emere, com 7.n.10

Fidei jubendi actus ex gratia & amicitia frequenter originem traxit, com.17.n.12.

Filia ſi ſine culpa ſua dotem marito traditam amiſit, an mortuo patre illam in ſua portione recipere & computare deceat, c.18.n.5.

Filia, quando maritus dotem à patre ſibi traditam amiſit, an illam actionem inanem contra maritum ad collationem dumtaxat afferre ſufficiat, com 18.n.6

Filia ſemel à patre dotata, ſi ſine eius culpa dotem amiſit, an iterum à patre redotari debeat, com. 18. n. 7

Filius qui patre vivente eius bona adminiſtravit, an patre mortuo, rationem adminiſtrationis ceteris fratribus reddere teneatur, c. 3. n. 17

Filius curator patris furioſi, rationem reddere eſt obnoxius, c. 3. n. 28

Filius clericus ſi habeat beneficium Eccleſiaſticum cuius fructus pater eius percepit, & adminiſtravit & interim pater expendit pro filio doctorando, vel pinguiori beneficio aſſequendo, an quod ita expenſum fuit à patre debeat, illi in calculo fruct uum beneficio à ſe collectorũ, computari, c. 25. n. 55

Filius qui in vita patris negotia paterna adminiſtravit, an ex hoc ſalarium vel aliam recompenſam plus aliis fratribus habere debeat, ibi.

Filius attento iure civili, operas patri non præſtabat, c. 27. n. 57

Filius primi matrimonij qui ob parentis binubium, in proprietate bonorum fratris præmortui ſucceſſit, an ſi moriatur libere de tali proprietate diſponere poſſit, com. 1. nu. 22

Filio illegitimo an quintum integrum omni caſu pater relinquere poſſit, com. 3. n. 2

Filio illegitimo ſi quintum ſit à patre pro alimentis relictum, non poteſt habere plus alio fratre legitimo, qui minus habere debet ex bonis patris, com. 3 n. 8.

Filius qui vivis parentibus deceſſit, ſi modum in legando exceſſit, qualiter ſit facienda legatorum defalcatio, comp. 10. numero 7

Filius an patri ſervire teneatur, cap. 27. ſub numero 55

Filio ſi à patre fuit legitima ſoluta & tradita & ipſius filij malitia, vel dolo non fuit amiſſa ſed caſu fuit deperdita, non imputatur illi in legitima in collatione bonorum patris cum alijs fratribus facienda, comp. 18. n. 8

Filius ſi ex ſuis operibus tam ruſticis quam vrbanis ſecundũ eius qualitatem alimentari poteſt, non cogitur pater illi alimenta miniſtrare, comp. 22. n. 28

Finita emphyteuſi qualiter ſit facienda computatio fructuum vltimi anni inter emphyteutam & dominum, compu. 20. numero 18

Fiscus an habeat tacitam hypothecam in bonis fiſcalium adminiſtratorum, vel regalis patrimonij, c. 39. n. 8

Fiſcus non ſolum habet hypothecata bona regalium adminiſtratorum pro mala adminiſtratione, ſed etiam aliquando hypothecam habet in bonis dotalibus vxoris illius, c. 39. n. 9

Fiſci adminiſtrator ante diem ſolutioni deſtinatum poteſt compellere debitores fiſcales ad ſolvendum, c. 23. n. 54

Forma dat eſſe rei, cap. 6. num. 39. & cap. 11. num. 18

Formam conſuetam tenetur ſervare adminiſtrator in actib. adminiſtrationem concernentibus, c. 16 n. 22.

Forma certa & ſpecifica, ſi à lege ſit inducta, in aliquo actu perficiendo, non ſufficit ſi per æquipollens ſervetur, c. 33 n. 12

Fornicans, cum fœmina vxorata, quæ communiter reputabatur meretrix, de adulterio non punitur, c. 19. n. 48

Fori legibus ſi quis iuvari velit, earum vſum probare debet, comp. 1. ſub n. 19

Frater qui bona hæreditaria pro indiviſo exſiſtentia adminiſtravit, an rationem talis adminiſtrationis aliis fratribus reddere debeat, c. 3. n. 8

Fratri vel ſorori pupilli, vel adulti indigenti, an tutor, vel curator alimenta poſſit miniſtrare, c. 22 n. 44

Fratri ſpurio pupilli, an tutor de bonis ipſius pupilli alimenta dare poſſit, c. 22. n. 45

Frater an teneatur dotare ſororem vterinam dumtaxat, c. 22. ſub n. 56

Fratres ſi diu bona paterna in communi poſſederunt, & vnus plus altero expendit, an illud plus debeat in expendentis legitima computari, c. 25. n. 59

Frater reliquatus à fratre, cuius tutelam vel curam adminiſtravit, an ſi exſecutatus pro reliquis fideiuſſorẽ indemnitatis non

præſtet

præſtet poſſit carceribus mancipari, c.25. numero 8

Frater pro reliquis tutelæ ſui fratris, an poſſit in ſolidum conveniri, c.35.n.11

Frater vtrinque coniunctus, ſi cum fratre vno tantum latere coniuncto hęreditatem paternam dividat, an huiuſmodi error poſſit aliquando retractari, c.41.n.17

Frater cui pater aliquid donavit ad titulum patrimonij, vt ſacris initiaretur ordinibus, an ſi adhuc pater in poſſeſſione rei donatæ permanſit, & fructibus potitus fuit, poſſit rem cum fructibus in collatione bonorum patris avocare, capi. 5. ſub num. 28

Fravs vt in confectione inventarij non fiat, quælibet res inventarizandæ prius ſunt æſtimandæ ponderandæ & metiendæ. c. 9.n.29

Frvctvs hæreditati obvenientes, ante vel etiam poſt aditam hæreditatem, an illam augeant & vberiorem reddant pro ſatisfaciendis creditoribus hæreditariis, cap. 9.n.78

Fructus hæreditati obvenientes an hæres cum beneficio inventarij reddere debeat pro ſatisfaciendis creditoribus defuncti, c.9.n.76

Fructificatio agri non poteſt eſſe vniformis, c.16 n 39

Fructus rei feudalis frequenter æquivalent ſervitijs à feudatario domino præſtandis, c.16. n 53

Fructus rei feudalis, addicti domino ob non ſolutam penſionem, ſi excedant valorem penſionis, vel ſervitij præſtandi, an exceſſus excomputari debeat, pro ſolutione futurarum penſionum, capitulo 16 numero 54

Fructus caſtrenſis, vel quaſi caſtrenſis, peculij an à curatore decimari valeant, cap. 29.n. 14

Fructus ſi ſint, vel præſumantur conſumpti, à tempore conſumptionis veræ vel præſumptæ, æſtimatio eorum vltra non creſcit, c. 17.n.9

Fructibus conſumptis, quando poſſit creſcere æſtimatio, c.17. n.10

Fructus conſumpti non dicuntur amplius fruct⁹, ſicut nec homo mortuus amplius dicitur homo, c. 17. n.11.

Fructus rei pignoratæ, tempore quo verè vel præſumptivè conſumpti præſumuntur, in ſortem principalem computantur, c.17.n.15.

Fructus qui non ſunt conſumpti, & ſtare præſumuntur, non computantur in ſortem neq; illam extenuant, ſed vt ſpecies certa reputantur, c.17.n.16.

Fructus quando licitè ex re aliena percipiuntur, illis à percipiente conſumptis non tenetur ad tantundem in genere, ſed ad æſtimationem quam habeant tempore conſumptionis veræ, vel ſtrictæ & præſumptæ, c.17.n.18

Fructus rei dotalis competunt marito pro oneribus matrimonij, c.17. n. 40.

Fructus rerum minoris ſi non ſufficiant pro alimentis ipſius, an decimam fructuum tutor habere debeat, c.28 n.50

Fructuum appellatione, omne illud continetur, quod ſalva rei ſubſtantia ex re colligitur, c.29.n.4

Fructuum appellatione venit, quidquid ex terra naſcitur, idque ſi renaſcatur, cap. 29.nu. 4.

Fructus obvenientes & diſtributiones Eccleſiaſticæ, an quid ſpirituale dici poſſint, c.29.n. 13

Fructuum appellatione an veniant diſtributiones ordinariæ, qui dietim à præbendato lucrantur pro miſſis & horis canonicis cantandis, c.29.n.16.

Fructus dicuntur deductis oneribus, cap.30. num. 15

Fructus meliorationum, an & quando cum ipſis meliorationibus debeant compenſari, comp.13.n.2

Fructus pignoris prætorij, an ipſo jure ſortem extenuent principalis debiti, comp. 14. nu. 7

Fructus rei pignoratæ quando nō cenſeantur compenſari cum principali debito, ſed loco pignoris à creditore retenti, com. 14.n.18

Fructus rei pignoratæ, tunc demum extenuant

auant ſortem, quando iam ſunt verè vel præſumptivè conſumpti, vel ad pecuniã per venditionem redacti, ſecus tamen ſi ad huc in poteſtate creditoris permaneãt, comp.14.n.19.
Fructus pendentes reputantur pars integralis fundi, comp.19.n.13.
Fructus in fundo dotali pendentes, tempore diſſoluti matrimonij, æſtimandi ſunt ſecundum eorum dubium eventũ, com. 19.n.7.
Fructus pendentes in fundo maioratus, tẽpore mortis vltimi poſſeſſoris, an ſuos faciat ſucceſſor in maioria, comput.20. numero 2.
Fructus pendentes in fundo legato à morte teſtatoris in legatarium tranſeunt, com. 40.nu.4.
Fructus vltimi anni in quo maioratus poſſeſſor decedit, qualiter ſunt dividendi inter hæredem defuncti & ſucceſſorem in maioria, com.20.n.5
Fructus quando neceſſitate cogente ſunt reſtituendi, pro rata dividi debent, com. 20.n.7.
Fructus induſtriales, tempore quo curantur, acquiri cenſentur, comput. 20.numero 16.
Fructus qui colliguntur ex arboribus, prædiis, vel penſionibus illorum, certa parte anni percepti eſſe videntur, hoc eſt tempore præfinitæ ſolutionis, compu.20.numero 20
Fructus quo tempore ab vſufructuario percepti reputentur, com, 20.n.21.
Fructus commendæ, qualiter dividantur inter hæredem commendatoris & ſucceſſorem in commenda, comp.20.n.26.
Fructus ſi in fundis dotalibus nondum appareant tempore diſſoluti matrimonij, qualiter inter coniugem ſuperſtitẽ & hæredes mortui dividi debeant, compu.20. num.27
Fructus rei ex pacto rei emptæ, an ſint dividendi inter emptorem & revenditorem pro rata temporis quo quis poſſedit rem quæ fructus reddit, comput. 26. numero 7.
Fructus pendentes, qualiter rei pars reputentur, com.26.n.3.
Frvmentvm, vinum, vel oleum, ſi eiuſdem bonitatis qua mutuatum fuit reperiri nõ poteſt, pro ſatisfaciendo creditore, in eadem provincia in qua fuit mutuatũ, creditor cogitur ad ſolutionem æſtimationis recipiendam, c.17.n.3.
Frumentum quod debetur, ſi vel non reperitur, vel ita longè reperiretur, quod ſine magno debitoris incommodo & diſpendio portari non poſſet, an debitor liberetur præſtando interſſe, c.17.n.4.
Frumentum, vinum, vel oleum, quando ſolvi debet extra domicilium & habitationem creditoris, debitor, nõ dicetur in mora, niſi probaverit creditor, quod ipſe debitori notum fecit qualiter ipſe fuit paratus recipere in loco deſtinato tẽpore deſtinatæ ſolutionis, c.17.n.26.
Frvstra precibus impetratur, quod iam eſt lege proviſum, c.6.n.30
Fvndans ſe in qualitate, tenetur illam probare, comp.9.n.2.
Fvndvm plenum fructibus vendens, & tradens, an fructus vendidiſſe videtur, com. 19.n.2.
Fvndus dotalis ſi inæſtimatus marito traditus fuit ab vxore, & erant fructus pendentes in eo, pro diviſione horum fructuum recurrendum eſt ad ius commune, & qualiter eo finito dividantur, comp.19. num.6.
Fundus ſi fructibus pendentibus traditus ſit in dotem marito, & talis fundus tempore diſſoluti matrimonij locatus ſit, qualiter facienda ſit computatio, comput.19. numero 10
Fur debet & poteſt onerari de æſtimatione rei furatæ, etiam quantumcunq; momẽtanea, c.17.ſub n.31.

G.

Gabellas conducere, tutori prohibitum eſt, c.4.n.31.
Generale mandatum cum libera habens non poteſt eius prætextu nomine mandantis

dantis

dantis pro alio fidem jubere, comput. 16. numero 10
GERUNDIUM in diſpoſitione appoſitum, facit diſpoſitionem conditionalem, c. 31. numero 14.
GONDISALVI Ferdinandez à Corduba magni ducis cognomine illuſtrati, rationes referuntur, c. 10. ſub n. 72.
GRASI opinio circa computationem enormiſſimæ læſionis commemoratur, com. 6 nu. 9
GRAMMATICAM an liceat edoceri pupillam, & an expenſum in ſimili arte addiſcenda, ſit tutori in calculo recipiendum, c. 27. n. 38
GRAVAMINA ſi expreſſa ſint in rationibus circa certas parcellas, an aliis acquiſiviſſe videatur, c. 32. n. 31.
GREGORII Lopez opinio circa computationem enormiſſimæ læſionis refertur, comp. 6. n. 7.
GREX ſi datus ſit marito in dotem & oves aliquæ mortuæ ſint, an teneatur ex filiabus alias ſubſtituere, loco mortuorum capitum, c. 18. n. 41

H.

HABENS rationes, vel inſtrumenta communia, ad inſtantiam eius cui etiam communia ſunt, illa exhibere debet, cap. 10 num. 32.
Habens dilationem à lege, non dicitur eſſe in mora ante adventum diei, lege ad ſolvendum deſtinati, cap. 14. n. 39
Habilitas perſonæ debet concurrere in eo, cui iuramentum in litem eſt deferendum, c. 9. n. 37
Habitatio domus pignoratæ, an gratis licitè creditor accipiat, c. 16. n. 50.
HÆRES creditoribus legatariis & fideicommiſſariis rationem reddere de bonis defuncti eſt obnoxius, c. 3. n. 14
Hæres illius qui adminiſtravit, prius quam hæres illius adminiſtratoris electi qui nõ adminiſtravit, debet conveniri pro ratione reddenda, & reliquis ſolvendis, cap. 4. num. 15
Hæres adminiſtratoris, an teneatur rationes à defuncto non redditas diſpungere, c. 3. numero 31
Hæres adminiſtratoris ſi ad Eccleſiam confugiat, vt euadat rationis defuncti diſputationem, an gaudeat immunitate Eccleſiaſtica, c. 5. n. 11
Hæres adminiſtratoris an ex propria perſona præſcribere poſſit redditionis rationum, c. 5. n. 27
Hæres inventarium exhibere debet, in rationibus quas creditoribus legatariis vel fideicommiſſariis, præſtat, c. 9. n. 6
Hæres qui inventarium legitimè non confecit neque Falcidiam neque Trebellianicam deducit, c. 9. n. 16
Hæredi vel ſucceſſori damnum paſſi, an juramentum in litem deferri debeat, quando dicit ſe ſcire per famam æſtimationem damni, vel rei amiſſæ, c. 9. n. 34
Hæres, tutor ſeu quivis alius adminiſtrator, qui ſecundum loci conſuetudinem inventarium confecit, etiam juris formæ non ſervata, non poteſt capi pro debito defuncti, vel pro reliquis rationis à defuncto calculatæ, neque etiam adverſus illum juramentum in litem defertur, ob defectum formæ in inventario omiſſæ, cap. 9. numero 42
Hæres an in inventario vel libro rationum ſcribere debeat, fructus à ſe ex hæreditate perceptos, ne vltra vires hæreditarias creditoribus hæreditariis poſtea apparentibus teneatur, c. 9. n. 76
Hæreditas eo ipſo quod eſt adita, dicitur hæredis patrimonium c. 9. n. 79.
Hæres adeundo hæreditatem, quaſi contrahit cum creditoribus & legatariis ſeu fideicommiſſariis defuncti, c. 9. n. 91
Hæreditas ſi augeatur lubione, fœtu pecorum, vel partu ancillarum, tale augmentum accedit hæredi, qui inventarium legitimè confecit, c. 9. n. 82.
Hæres à die ipſo quo inſtant creditores in judicio petendo debitas ſibi pecunias, ſtatim incipere debet ſcribere in libro rationum quos deinde ex hæreditate fructus colligit, prout faceret quilibet ipſorũ

bonorum hæreditariorum adminiſtrator, c.9.n.83

Hæreditas eſt quoddam ius vniverſale comprehendens mobilia, immobilia, & ſe moventia, jura, & actiones, quæ defuncto competebant, c.22.n.38

Hæreditas regulariter in duas dividitur partes, comp.12.n.1

Heredem vſufructuarij non debere percipere partem fructuum pendentium eius anni quo vſufructuarius mortuus fuit, an ſit regulariter verum, comput. 20. numero 19

Hæres ſocij, qui pecuniam ſocietatis adminiſtravit, an teneatur ad intereſſe ex mora, c.15.n 42

Hipotheca quam habet minor pro reliquis tutelæ in bonis tutoris vel curatoris, an extendatur ad fructus & intereſſe pro quibus fuit reliquatus, c.39.n.2

Hipothecam tacitam an habeat minor in bonis curatoris ad litem pro damnis reſultantibus ex eius mala litis adminſtratione, c.39.n.3.

Hipothecam tacitam an habeat furioſus vel prodigus, in bonis ſui curatoris pro reliquis adminiſtrationis, c.39.n,4

Hipothecata an tacitè cenſeantur bona curatoris abſentis bonis conſtituti; pro rereliquis talis adminiſtrationis, c.39.n.5

Hipotheca non inducitur, niſi in caſibus à jure expreſſis, c.39.ſub n.13

Hipothecam tacitam an habeat civitas vel reſpublica in bonis ſuorum decurionum vel aliorum adminiſtratorum, capit.39. numero 6

Hipothecam tacitam an habeat fiſcus in bonis ſuorum adminiſtratorum, pro dãnis ex mala adminiſtratione reſultantibus, c.39.n.8

Hipothecam tacitam an habeat Rex in bonis primipilli & eius vxoris, pro mala huius officij adminiſtratione, & ibi latè, ꝙ olim quidvè hodie huius primipillaris officij adminiſtratio comprehendat, c.39. numero 11

Hipothecam tacitam an habeat vxor in bonis mariti pro mala adminiſtratione bonorum dotalium ſive paraphernalium, c.39.n.12.& 15

Hipothecam tacitam an habeat Eccleſia in bonis parochi vel rectoris pro mala adminiſtratione rerum ſuarum, capit. 39. num.13

Hipothecam tacitam an habeat hoſpitale in bonis ſui adminiſtratoris, pro mala ſuorum bonorum adminiſtratione, cap. 39. n.14

Hipothecam tacitam an habeat minor in bonis factoris à tutore vel curatore conſtituti pro adminiſtrãdis rebus ipſius minoris, c.39.n.16

Hipothecam tacitam an habeat tutor vel curator in bonis pupilli vel adulti pro reliquis ex ratione tutelæ vel curæ contra minorem reſultantibus, c.39.n.17

Hircvs à ſeptimo ſuæ ætatis menſe eſt aptus & potens ad generandum, & aliquando admodum aptus eſt libidini vt adhuc dum vberibus alitur matrem ſuam ſtupro ſuperveniat, c.18.n.21

Hircus ante ſex annos ſeneſcit, capit 18 numero 21

Hodie in materia intereſſe ſublata eſt antiqua differentia, ageretur actione bonæ fidei an arbitraria, c.15.n.10

Homines ob humanæ fragilitatis malitiam etiam in rebus clariſſimis & notiſſimis inter ſe diſſentiunt, c.32.n.2

Homines ſæpe plus de ſe ſperant, quam habeant in facultatibus ſuis, computat. 10. num.1

Honorarivs tutor, an partem decimæ habere debeat, c.28.n.18

Honorarius tutor ſi quis teſtamento nominatus ſit, an ſi alias duas tutelas habeat excuſetur à quarta tutela, capitulo 28. numero 19

Honorarius turor non poteſt præſtare auctoritatem contractibus geſtis à minore factis, c.28.n.20

Honorarius tutor quibus curis & ſolicitudinibus adſtringatur, c.28.n.22

Hospitalarivs, orphanotrophus, ſive executor teſtamenti, rationem reddit, c.3.n.7

HVMANORVM actuum laus, non tam ex principio, quam ex fide comprobatur, c. 1. num. 2.

I.

INCAPACITATIS vitium, ab illo dumtaxat tolli poteſt, qui poteſt efficere capacem, c.7.n.20

Incapax, non efficitur capax ex lapſu temporis, cuius initij memoria non extat, cap.7, ſub nu.19

Incarcerari non poſſunt parẽtes pro reliquis tutelæ ſuorum filiorum, & quid de avo & alijs aſcendentibus, c.35.n.2

INCIDENTIA, licet ſit modus tollendæ incompetentiæ, non tamen eſt modus tollendæ incapacitatis, c.7.n.19

IN collatione facienda ad hoc vt mora committatur, requiritur interpellatio, & quod in ipſamet interpellatione exprimatur dies incipiendæ diviſionis, alias interpellatus conſtituitur in mora, c.5.n.7

INCOMMODA illum ſequi debent, quem & commoda ſequuntur, capitulo 42. numero 12

In computatione fructuum cum meliorationibus facienda, duo tempora ſunt cõſideranda, & quæ, comp.13.n.7

INCLVSIO vnius eſt excluſio alterius, capit. 32. ſub n. 30

In deductione tertij & quinti, inſpicienda & conſideranda ſunt bona quæ defunctus tempore mortis reliquit, computat. 1 numero 6

IN DVBIO ſemper eſt præſumendum, quod ſi mercator vel quivis alius traficator pecuniam ſibi debitam, deſtinato tempore recepiſſet, cum ea lucratus fuiſſet, cap.11. numero 23

INDVCTA ad augmentum, non debens operari diminutionem, c.30.n.12

INDVSTIA perſonæ, ſi in aliquo actu perficiendo ſit electa, non poteſt ille actus per alium expediri, c.32.n. 4

INFAMIS an in calculatorem eligi poſſit, ca. 8. num. 2

INFANTES expoſiti, quibus expenſis ali & enutriri debeant, c.25.n.44.

INFINITAS prohibita eſt in jure, c.18.n.4.

INFIRMITAS famuli, ſi non fuit admodum gravis, vt illum penitus ab officio ſerviendi impediret, non impedit quo minus integrum ſalarium recipiat, capitulo 27, numero 26

In foro mercatorum, judicantur cauſæ de bono & æquo, nec de apicibus juris diſceptatur, c.11.n.12

In foro Eccleſiaſtico non curatur de jure civili, in his quæ attinent ad exonerandam conſcientiam defuncti, c.32.n.5.

INIVRIAM nemini facit, qui vtitur jure ſuo c.3 nu.5

ILLI quidem, an exſecutioni mandari poſſit, ſi in inſtantia exſecutionis quantitas ſolvenda liquidari poteſt, c.21.n.26

IMMEMORIALIS præſcriptionis intuitu omnis violentiæ, tyrannidis & oppreſſionis ſuſpicio purgatur, c.27.n.10

INIQUUM eſt liberis hominibus liberam ſuarum rerum adminiſtrationem & diſpoſitionem adimere, c.6.ſub n.35

INORMITER, aut enormiſſime læſum aliquem fuiſſe, ex quibus dignoſcatur, com. 6. num. 2.

INORMISSIMÆ læſionis computatio qualiter fieri conſueverit in Pinciano Senatu, comp. 6. n.12

IN reddendis rationibus, durè nimis agendum non eſt cum adminiſtratoribus, c. 30.num.57

INSTANTIAM ibi eſſe dicimus vbi & eſt contractio, c.1.ſub n.17

INSTITVTOR maioriæ, ſi appoſuerunt in fundatione clauſulam, ne ſucceſſor in tali maioratu poſſit ducere vxorem ignobilem, Iudeam, vel Sarracenorum genere natam, ſub pœna privationis maioratus, quam diligentiam facere ſufficiat ei qui vxorem ducit, ne poſtea comperto quod aliqua labe talis vxor afficiatur, ab illo maioratus adimatur & revocetur, c. 19. nu. 46

INSTRVMENTA privata, interim, quod non ſunt in judicio recognita, exſecutioni mandari non poſſunt, c.31.n.3

Inſtrumentum cantans, quod quis recepit

certum

certum quid pro reſiduo debiti maioris quantitatis vel ſummæ, an totius debiti ſolutionem probet, c.73.n 3
Inſtrumenta apochæ & privilegia eius cuius bona ſint adminiſtranda qualiter inventarizari debeant, c.9. n. 7
Inſtrumentum an' productum videatur ab illo, qui eius exhibitionem in judicio poſtulavit, c.10.n. 30
INTELLECTVS imbecillitas ſemper in minore præſumitur, c.6.n.24
Intellectus & limatio ad l. iuris gentium §. adeo ff. de pactis, c.19. nu.14
Intellectus ad l. quidam Iberus ff. de ſervi. vrbano. c.19. n.32
Intellectus ad l. cum oſtendimus, §. fi. ff. de fideiuſſo.tut. c. 19 n. 45
Intellectus ad l. fi. C. de apochis publi. c. 23. num. 44
Intellectus ad l 43.tit.4. lib 2. recopil. cap. 26. n.23
Intellectus ad l. fructus pendentes, ff. de rei vendi. c.30.n.24
Intellectus ad tex. in l. in lege Falcidia, ff. ad leg. Falci. c.30.n. 25
Intellectus ad text. l. cætera ſed ſi paravit, ff. de legat. c. 30. n.26
Intellectus ad tex. in l. qui Romæ §. Augerius ff. de verbo obliga. c.34. n.9
Intellectus ad tex. in l. Procula. ff. de probatio. c 37.n.6
Intellectus ad tex. in l.2. C. de jure Reipublicæ, c.39. n. 7
Intellectus l. vnicæ. C. quando non petentium partes, c.41.n.19
Intellectus ad tex. in leg. minor. §. pater ver. qui ſtatu liberum. ff. de evicto, capit. 41. num.20
INTERESSE lucri ceſſantis, quo caſu ſolito negotiari ex mora præſtari debeat, ca. 13. num.2.
Intereſſe lucri ceſſantis quando etiam non ſolito negotiari præſtandum ſit, cap. 15, nume. 6
Intereſſe taxari per legem per quam vtiliſſimum quinimo & neceſſarium eſt.
Intereſſe propinquum à remoto, extrinſecum ab extrinſeco, lucrum ceſſans à damno emergenti, qualiter ſecerni poſſit, c.15. n.13
Intereſſe intrinſecum ſive damnum emergens, dicitur, quando quis immediatè damnum ſentit, c. 15. n.14
Intereſſe intrinſeci, in maleficiis ſive dolo rei conventi, ratio haberi debet, etiam pro frumento, vino, oleo, tigno & ſimilibus, vbi damnum paſſus erat ſolitus negotiari, c.15.n.9
Intereſſe quo caſu arbitrio judicis taxari debeat, c.15.n.18
Intereſſe lucri ceſſantis probatur per argumentum à ſolitis, & per veriſimiles conjecturas, c.15.n.21
Intereſſe lucri ceſſantis ſufficit quod ſit certum certitudine præſumptiva quæ habetur ex eo quod quis fuerit ſolitus negotiari, & ſit mercator qui communiter ſolebat lucri facere, c.15.n.22
Intereſſe lucri ceſſantis, quando petitur à mercatore, ſemper debet præſumi, quod ſi pecuniam ſibi debitam congruo tempore fuiſſet aſſecutus, cum ea lucratus fuiſſet, c.15.n.23
Intereſſe lucri ceſſantis vel damni emergentis, quando debetur ex contractibus innominatis, poteſt probari per iuramentum in litem damnum paſſi c.15.n.28.
Intereſſe quando eſt probandum per juramentum damnum paſſi, debet quantitas vſque ad quam eſt iurandum per iudicem aſſignari c.15. n. 29.
Intereſſe ex mora creſcit vſque ad exſecutionem ſententiæ, c.17. n.13
Intereſſe lucri ceſſantis licet ex coniecturis probari valeat, tamen coniecturæ tales eſſe debent, ex quibus judex ſit quaſi certus, quod creditor tantum veroſimiliter lucratus fuiſſet, ſi pecuniam ſibi debitam debito tempore recepiſſet, capitulo 15. nume. 20
Interpellatus vt ſoluat debitum tempore quo ducit vxorem, vel ſepelit defunctum ſuum, non conſtituitur in mora, neq; per conſequens ad æſtimationem quanti plurimi tenetur. c.17. n.3
INTRICATA ratio, non eſt ratio, c.10.n.46

INTROITVS & exitus, ſive accepta & data ſunt admodum in ratione connexa, vt nunquam præjudicet confeſſio accepti, quoad executionem, niſi & in ſimul examinentur & liquidentur data, capit. 21, numero. 41.

INVENTARII confectio legitimæ adminiſtrationis nomine continetur, capitulo 9. numer. 1.

Inventarium eſt caput rationis. c. 9. n. 2.

Inventarium à tutore de bonis pupilli conficiendum, an confici debeat coram judice & tabellione, c. 9. n. 10.

Inventarium ab alio quàm tutore vel curatore confectũ, an tutori vel curatori proſit in rationibus, c. 9. n. 15.

Inventarium etſi hæres confecerit, & non apponat in eo quod ipſe teſtatori cui ſucceſſit debebat tempore mortis, an dicatur eſſe in dolo, & contra eum iuramentum in litem deferri valeat, c. 9. n. 69.

Invẽtarium, an ſufficiat, quod exhibeat hæres vel tutor, quod confecerat defunctus paulo ante mortem, c. 9 n. 19.

Inventarium ab vno ex cohæredibus confectum, an aliis cohæredibus proſit, cap 9. num. 20.

Inventariũ factum à tutore, vel hærede, non releuat illos, ſi aliquid conſulto ſcribere in eo prætermiſerunt, quinimo & in duplo eius quod omiſerunt condemnari debent, c. 9. n. 69.

Inventarium ab vxore ſuperſtite confectum de bonis mariti, an proſit hæredi mariti reſpectu creditorum defuncti, capit. 9. nume. 21.

Inventarium ex officio à judice confectum de bonis defuncti, vel alterius, an hæredi proſit contra creditores defuncti, cap. 9. nu. 22.

Inventarium qui conficere debet, non debet cadere à ſyllaba, alias cadit à toto, cap. 9. nu. 40.

Inventarium, & deſcriptio bonorum dictio promiſcuè à doctoribus & Iureconſultis confunditur vnum pro alterius vſurpando, & qualiter cognoſci poſſit, quãdo de inventario vero & quãdo de deſcriptione ſimplici bonorum loquantur, c. 9. nu. 64.

Inventarium dictio ſi à lege proferatur loquendo de hærede, tutore, curatore, epiſcopo, parocho, hoſpitalario, vel alio ſimili publico adminiſtratore ſemper intelligitur de vero, & ſolemni inventario, ca. 9. nu. 65.

Inventarium dictio, prolata à lege loquendo de fiſco, depoſitario, œconomo, procuratore, negotiorum geſtore, vxore aut marito ſuperſtite, quod ad bona coniugis prædefuncti, adhuc intelligi debet de ſimplici bonorum deſcriptione, capitulo 9. numero. 66.

Inventarij, & deſcriptionis bonorum finis, vnus & idem eſt, c. 9. n. 76.

Inventarij legitima confectio, reponit hæredem in priſtinum ſtatum, & facit eum ac ſi non addidiſſet, c. 9. n. 77

IUDEX non ſolum pro ſe, verum & pro ſuis officialibus rationem reddere eſt obnoxius, c. 3. n. 31

Iudex Eccleſiaſticus, vim infert ſeculari judici, ſi ipſum vel eius miniſtros excommunicet, eo quod extraxerint ab Eccleſia adminiſtratorem nondum redditis rationibus ad Eccleſiam confugientem, cap. 4. numero 10

Iudex laicus aliquando dicitur capax iuriſdictionis Eccleſiaſticæ, c. 7. n. 14

Iudex aliàs incompetens, ratione incidentiæ efficitur competens, c. 7. n 19

Iudex Eccleſiaſticus ſi per cenſuras procedat adverſus judicem ſecularem, eo quod bona clerici executavit pro reliquis ſecularis adminiſtrationis, à tali clerico ſuſceptæ, vim illi inferre videtur, capitul. 7. num. 35

Iudex minimè poteſt recuſari ab illo qui eũ in judicem elegit, c. 8. n. 14

Iudice ſuſpecto exiſtente, divina, naturalis, & moralis ratio ſuadet, ne cauſſa coram ipſo terminetur, c. 8. n. 18

Iudice exiſtente ſuſpecto, ob magnam amicitiam, vel inimicitiam nimis periculoſum eſt coram ipſo litigare, capitulo 8, num. 17

Iudex an neceſſario teneatur aſſiſtere confectioni inventarij rerum Eccleſiæ cathedralis, Epiſcopo prædefuncto, cap. 9. num. 18.

Iudices ratiocinatores qualiter ſe habere debeant cum partibus reſpectu exhibitionis librorum, c. 10. n. 22

Iudex poteſt prorogare terminum ſubhaſtationum, arbitrio ſuo vſque ad annum, c. 16 n. 15

Iudex in arbitranda debet ſe conformare cũ mente legis, juris, & rationis naturalis & moralis, c. 18 n. 9

Iudex quem modum ſervare debeat, in cõſtituendis alimẽtis, vel dotibus fratribus & ſororibus, minoris natu maioris, ſeu opulentioris, c. 22. n. 59

Iudex qui alimenta de bonis minoris divitis alicui ex neceſſariis aſſignat, quid attendere debeat, c. 22 n. 16

Iudex cui conceſſum eſt arbitrium in judicando, an bonam fidem agnoſcere poſſit abſtinendo ſe ab apicibus iuris, cap. 23. num. 12

Iudex ordinarius loci, ſi mittat judicem delegatum pro aliquid faciendo in locis ſuæ jurisdictionis, cuius expenſis illum mittere debeat, c. 25. n. 32

Iudex rationalis, ſi non inveniat quod judex aliquid ex pecuniis pro ſumptibus juſtitiæ deſtinatis in proprios vſus converſit, ne ſe nimis moleſtũ & ſcrupuloſum præbeat, c. 26. n. 2

Iudex non debet condemnari vel puniri pro mala diſpenſatione pecuniæ quã lex eius arbitrio diſpenſandam commiſit, niſi fuerit in dolo, c. 26. n. 5

Iudex ſi habuit animum vtiliter expendendi pecunias pro ſumptibus juſtitiæ deſtinatas, & tandem inutiliter fuerunt expenſæ non ex eo de mala adminiſtratione punitur, c. 26. n. 5

Iudex qualiter ſibi præcavere debet quando apponit cuſtodes alicui in Eccleſia recluſo, vel incarcerato infirmo, capitulo 26. numero 12

Iudex ſi ex officio contra aliquem procedit, & ab alio judice requiritur, vt talem captum ſibi remittat, cuius expenſis ſit facienda talis remiſsio, c. 26. n. 15

Iudex qui procedit contra aliquem delinquentem in Eccleſia fortificatum, ſi illum ab Eccleſia extrahere velit, qualiter ſibi debeat præcavere, c. 26. n. 20

Iudex an donare poſsit modicam pecuniam fiſcalem, c. 26. n 34

Iudex debet attendere conſuetudinem patriæ in conſtituendo ſalario alicui adminiſtratori, c. 27. n. 48

Iudex a Cancellaria miſſus, pro facienda aliquorum fructuum liquidatione, an tot eſſe fructus quot liquido debentur, quod pronunciare teneatur, antequam pro illis excuſationem faciat, capitulo 33. numero 3.

Iudex delegatus pro exſecutione alicuius certæ exſecutoriæ, vbi calculatores à partibus fuerunt nominati pro reliquidatione reliquorum, an non antea reliqua in exſecutione mandari poſsit, quàm rationes confirmet, c. 31. n. 10

Iudex ſi rationibus coram ſe productis, quaſdam parcellas probavit, alias verò omiſit, an quæ omiſſæ fuerunt reprobatæ ſint cenſendæ, c. 32. n. 28

Iudex exſecutor, ſi de facto non obſtante appellatione exſequatur, quod vnus ex calculatoribus cum tertio deberi confirmavit, an hæc exſecutio, tanquam attentata reuocetur, c. 33. n. 18

Iudex de minimis curare non debet, capit. 14. n. 12

Iudex delegatus, ſi excedat in commiſsione ſibi facta, eius ſententia reſpectu exceſſus nunquam tranſit in rem iudicatam, c. 41. n. 9.

Iudex ordinarius loci, quandocumque voluerit, poteſt revidere poſiti rationes, etiamſi per modum ſyndicationis in rem tranſierint iudicatam, c. 41. n. 14.

Iudex ratiociniorum à regio conſilio miſſus pro vendendis publicis rationibus, an illas etiam revidere poſsit, qui iam per modum ſyndicationis fuerunt acceptæ & approbatæ, c. 41 n. 24

Iudex rationalis ſi verificaverit adminiſtratorem

torem dolo fuiſſe verſatum in adminiſtrando, vel ratione diſpungenda, an illum punire valeat, etiam vbi ratio per modum ſyndicationis fuit reddita, capitulo 41. numero 25
Iudex delegatus pro revidendis publicis rationibus, an alias etiam reviderė & modificare poſſit de quibus quitatio facta fuit, ſub iureiurando de non contraveniendo rationibus c 41 n 26
Iudex qui pœnas camerales occultavit, & ſibi retinuit nulla earum in rationibus mentione facta, an & qualiter puniri poſſit, c 42 n. 18
Iudex delegatus pro revidendis publicis rationibus, an adminiſtratores dolo versatos criminaliter punire poſſit, capitul. 42 numero 21
Iudex ex quibus valeat ſumere arbitrium, ad faciendum enormiſſimæ læſionis veram computationem, còm 6 n 11
Iudicare niſi tota lege perſpecta, incivile eſt, c 21 n 18
Iudicis miniſterium qualem hominem requirat, c 42 n 23
Iudicis arbitrium quod circa dotis vel alimentorum aſſignationem verſari debet, latiſſimum eſſe debet vbi res exegerit, non verò tenax & parvum, capitulo 22. numero 60
Iudici an liceat remittere pauperi condemnato, pœnam cameralem, c. 24. n. 11
Iudices, alguaceli, vel alij exſecutores vendentes bona ex cauſſa judicati, an promiſſum donare, vel promittere poſſint pro alliciendis emptoribus ad emendum maiori pretio, c. 24. n. 43.
Iudicem ignavum & inexpertum eligens vel advocatos huiuſmodi conſulens an peccet, & qui ignavi & inexperti ſint judicandi, c. 27. n. 7
Iudices publicarum rationum reviſores à regio ſenatu miſſi, eas dumtaxat rationes revidere poſſunt, quæ à triginta annis retro fuerunt diſpunctæ, vel calculari desierunt, c. 41. n. 23
Iudicium familiæ herciſcundæ, non extenditur ad ea quæ tempore mortis defuncti iam erant extra eius patrimonium, com. 1 num 9
Iudicibus an liceat in dubiis quæſtionibus, ſecundum iuris rationes & naturalem æquitatem judicare, com 7 n 8
Iudices commiſſarij, ad revidendum rationes populorum, an pœnis corporalibus afficere poſſint adminiſtratores, quos dolosè & fraudulentur in adminiſtratione verſatos fuiſſe repererit, capitulo 42. num 13
Iudex reviſor rationum publicarum, quibus expenſis militare debeat, quando ad inſtantiam alicuius conceſſus fuit, capit. 25 numero 31
Iudex commiſſionis ex officio à Regio conſilio miſſus pro revidendis vel diſtrahendis publicis rationibus quibus expenſis miſſus judicetur, c. 25 n. 33
IVRAMENTVM non auget obligationem extrinſecus, ſed ei intra ſuos limites manenti, iuris vinculum addit, c. 5 n. 9
IVRANS ſe pro aliquo non fideiuſſurum, an juramento nō obſtante fidem jubere ſine peccato periurij valeat, c 6 n 81
Iuramentum in litem aduerſus illum deferre poteſt, qui cum ex legis præcepto invētariū conficere teneretur eius confectionem omiſit, c 9 n 17
Iuramentum in litē, licet deferri non poſſit contra hęredem illius qui inventarij confectionem prætermiſit, ſecus tamen erit ſi de dolo ipſius hæredis aliqualiter conſtiterit, c 9 n 27
Iuramentum, in litem, an deferri valeat adverſus Epiſcopum, vel alium prælatū eo quod inventarium rerū ſuæ Eccleſiæ legitimè & debito tempore non confecit, c 9 n 30
Iuramentum in litem an hæredi, vel ſucceſſori damnum paſſi deferri debeat, c 9 n 33
Iuramentum in litem ei dūtaxat deferri poteſt, qui veriſimiliter eſt informatus de valore rei amiſſæ vel vſurpatæ ſuper cuius valore ſive affectione defertur, cap 9 numero 35
Iuramentum in litem, ſi deferendum ſit, prius per iudicem taxanda eſt quan-

 titas

titas vſque ad quam eſt jurandum, ca. 9. num.38.

Iuramentum in litem, an aduerſus tutorem vel curatorē aliumve ruſticum adminiſtratorem, qui inventarium non exhibet, deferri valeat, c.9.n.55.

Iuramētum in litem an ſucceſſori in officio deferri valeat, quando prædeceſſor doloſè adminiſtrauit, c.9.n.32.

Iuramentum in litem non poteſt deferri illi qui alias reperitur periurus, c.9.n.74.

Iuramentum in litem, deferri debet damnū paſſo, dummodo non ſit minor, & habilitas perſonæ adſit, c.9 n.75.

Iuramentum de ſtando ſimplici dicto adminiſtratoris in rationibus, non excuſat adminiſtratorem, ſi non exhibeat inventarium & librum rationis. quæ ex neceſſitate officij facere tenebatur, capitulo 10. num 17.

Iuramentum debet intelligi delatum ſecundum naturam actus ſuper quo interponitur, c 10.n.18.

Iuramentum habet hanc implicitam conditionem ſcilicet ſi dolus abſit, c.10.n.19.

Iuramentum in litem poteſt deferri contra prælatos & rectores Eccleſiarum, ac aliorum piorum locorum adminiſtratores, qui minus ſolemniter eorum bona locaverunt, c.16.n.5.

Iuramentum in litem deferri poteſt contra vendentes, vel etiam ementes res minorum, debitis ſolemnitatibus non præcedentibus, c.16 n.4.

Iura pœnam imponentia aduerſus doloſos vēditores, an extēdi poſſint ad emptores, c.16.n.26.

Iuramentum obligat præciſè ad factum illum qui aliquid facere jurauerit, cap.21. numero 9.

Iuramentum licet regulariter non obliget animam ſucceſſoris eius qui juravit, quoad perjurium, tamē eam ligat quoad obligationes & contractus, capitulo 21. numero 11

Iuramento expendentis aliquando ſtatur etiam in expenſis non modicis, c.25 n.7.

Iurans patere arbitris, ſive calculatoribus à partibus nominatis, non tenetur ſub pęna periurij parere ſententię ab vno ex calculatoribus cum tertio à iudice in caſu diſcordiæ nominato prolatæ, c.33.n.6.

Iuramentum habet vim geminati conſenſus, c.41.n.40

IVRA NEGATIVA à tempore prohibitionis præſcribuntur, c.42.n.5.

IVRE CANONICO inſpecto, nemo poteſt impetrare reſcriptum, per quod alius vltra duas diētas ad iudicium trahatur, comp, 12.n.1.

IVRE PRIMÆVO codicis donatio, quæ excedebat trecentos ſolidos, ſi non inſinuatur, invalida, quoad exceſſum, pronuntiabatur, comp.25.n.1.

Iure codicis novo, donatio quæ excedit quingentos ſolidos, inſinuatione indiget comp.25.n.2.

IVRISDICTIONIS competentia, de pecuniis pro ſumptibus iuſtitiæ deſtinatis defendi debet, c.26.n.19.

Iuriſdictio, quando alicui reſpectu certæ cauſſæ à lege tribuitur, ſub illa diſpoſitiōe comprehenduntur clerici activè & paſſivè, in quibus viget illa qualitas ſuper q̄ fundatur jurisdictio, c.7 n 29.

Iurisdictio priori & conſulibus Hiſpalenſibus, vel Burgenſibus à lege cōceſſa an privativè conceſſa videatur, c 7.n 40.

Iurisdictio quotiens alicui conceditur, cenſetur accumulativè conceſſa, non verò priuativè, c 7.n 41.

Iurisdictio cōceſſa judicibus mercatorum. per ſtatutum Florentiæ, accumulativè nō verò priuativè conceſſa videtur, capit.7. numero 42.

Iurisdictio maioris magiſtratus, ad hoc, vt excluſa cenſeatur, non ſufficit, quod conceſſa ſit per dictionem taxatiuam, cap.7. num.46.

Iurisdictio eo caſu priuativè conceſſa cēſetur, quando vel in commiſſione exprimitur, vel ex commiſſionis verbis tacitè colligitur, quod cōmittens voluit quod aliquis ſolus cognoſcat, non alius, c.7.n 48.

IVSTVM PRETIVM licitatorem non offerre vel nihil offerre, idem eſt, c.16.n.41.

IVSTITIA

IVSTITIA distributiva, tanto plus alicui de bonis communibus tribuere videtur, quanto quis maiorem principalitatẽ & ſuperioritatem in communitate habet, com. 7. nu. 8

IVS NEGATIVUM, an & quando præſcribi poſſit, c. 42 n 4

L.

LABOR patris in adminiſtranda tutela filij, an compenſari debeat cum operibus à filio ſibi (durante tutela,) præſtitis, c. 22. n 4

Labor loco pecuniæ habetur, c. 27. n. 53.

LAICUS ſi alicuius loci pij adminiſtrationem ſuſcepit, an à judice Eccleſiaſtico (dumtaxat) valeat pro ratione reddenda conveniri, c. 7. n. 50

Laicus ſi conveniatur coram judice Eccleſiaſtico, eo quod dicatur aliquam Eccleſiaſticam adminiſtrationem ſuſcepiſſe ad hoc vt eius rationem reddat, & ipſe id neget, & Eccleſiaſticam jurisdictionem declinet. an cauſſa ad ſecularem judicem ſit remittenda, donec conuincatur & pronuncietur talem adminiſtrationem peregiſſe, & ad reddendam rationem teneri, c. 7. n. 52

LEGATUM factum exſecutori teſtamenti, cẽſetur factum à teſtatore, ratione laboris in exſecutione impendendi, capit. 30. numero 27

Legatum factum tutori à patre pupilli, an in decimam fructuum ex diſpoſitione legis vel conſuetudinis tutori debitam cõputari debeat, c 30. n. 29

Legatum factum vxori a marito an cenſeatur factum animo compenſandi illud cũ arrhis à ſe illi promiſſis, c. 30. n. 0.

Legatum factum à debitore creditori, quãdo debeat indebitam quantitatem, com. 30 n. 31

Legatum factum duobus de certa re è diuiſibili, qualiter inter illos ſit diſtribuendũ, comp. 9 n. 6

Legata à teſtatore relicta, an ab ordine literæ ſint præſtanda, etiamſi pro omnibus legatis ſolvendis non ſuperſint bona, comp. 10. n. 2.

Legatis alimentis impuberibus vſq; ad pubertatem, vſque ad quod tempus ſint alimenta illis præſtanda, comp 4. à n. 1.

Legatum liberationis à reddẽda ratione adminiſtrationis præteritæ, an excuſet adminiſtratorem qui librum rationum non exhibet, c 10. n. 15.

Legatum ſpeciei, an recta via ad legatarium tranſeat, comp. 10. n. 10

Legatum factum de nomine debitoris, an dicatur legatum ſpeciei, an vero legatum quantitatis, comp. 10. n. 11

Legatum factum pro dote, ſi recuperatum ſit à curatore, & minor ante vigeſimum quintum annum nubat, an ſtatim poſſit curator ad illud præſtandum aſtringi, etiamſi curator alleget adhuc non adimpleuiſſe vigeſimum quintum annum, & ſibi multa ex adminiſtratione curæ deberi, & offerat relationem rationum, ca. 21. num. 32

Lex ait prętor. ff de damno, cum l. cum quæritur §. pupillo. ff. de vſur. ad concordiam redigitur, c 15. n 46

Leges de ſubhaſtationibus loquentes ſubhaſtationes preciſè non requirunt de ſubſtãtia, in locis vbi nõ adſunt præcones, ſed ſufficit, quod adminiſtrator pro locandis rebus minoris vel alterius ſui principalis ſchedulas ponat in valvis Eccleſiæ, vel in alijs publicis locis vbi frequenter vicini talis loci convenire ſolent, capitulo 16. numero 19

Lege non diſtinguente, nec nos diſtinguere debemus, c. 18. n. 41

Leges odio habẽt homines deſidioſos & pigros, qui res ſuas parvipendunt, vel pro derelicto habent, c. 28. n. 34

Leges ciuiles circa res caducas, terrenas & temporales diſponentes, an tam clericos, quam laicos comprehendant, c 30. numero 5

Leges Regiæ de leucis mentionem facientes debent intelligi de leucis ordinariis, & vulgaribus, non vero de leucis ciuilibus, com. 12. n. 7

Lex periculi pretium. ff. de nautico fœnore, explicatur, comp. 15 n 7

Lex ſi alicui actui faciendo reſiſtat videtur ſubmovere potentiam ab actu, capite 8. num 26

Lex non eſt imponenda verbis ſed rebus, ca. 8 ſub n 25

Lex. 26. tit 11 part. 4. explicatur, comput 19. num 11

Legitima licet filio debeatur exomnibus bonis paternis, non tamen de qualibet re deduci debet, ſed hæc deductio arbitrio iudicis relinquitur, c 30 n 5

Legitima filiorũ de iure regni noſtri Hiſpani, dicitur quidquid ſupereſt deducto quinto, comp 3 n 4

Liberatio facta per adminiſtratorẽ decocto, vel ſalito debitori domini ſui, non proſunt illi quo minus poſtea ad pinguiorem fortunam eo deveniente pars remiſſa exigatur, c 19 n 40

Libera adminiſtratio alicui conceſſa videtur concedere vt donare poſſit quæ dominus donare conſueverat, c 24 n 9

Liberatio à ſolutione reliquatus, ex eo præſumitur quod creditor ſit conſanguineus debitoris, & diu ſteterit quo minus reliqua peteret, maximè vbi ratio fuit inter eos ſæpius ſuper alijs calculata, capit. 37. numero 7

Liberatio tutori vel curatori præſtãda plena plenior, & pleniſſima eſſe poteſt, & quando pleniſſima exigatur, c 40 n 1

Liberationis inſtrumentum (quod vulgo dicitur finiquito) tutori vel curatori præſtãdum, quibus clauſulis confici debeat, ad hoc vt pleniſſimam liberationem præſtet adminiſtratori, c 40 n 14

Liberatio à reddendis rationibus ſi matri tutrici filiorum ſit à marito relicta, an reliqua remiſſa videantur, c 5 n 14

Liberatio à reddendis rationibus etiãſi verbis ampliſſimis & efficaciſſimis ſit cõpoſita, adhuc adminiſtrator non cenſetur liberatus à ſolutione reliquatus, capitu. 5. numero 15

Liberatus ab actione tutelæ quando cenſeatur liberatus à reliquis, c. 5. n. 20

Liberatione ab actione tutelæ legata tutori, judex poteſt arbitrari, an cenſeatur liberatus á reliquis, c. 5. n. 21

Liberum arbitrium qui habet ad diſponendum de rebus ſuis, an illo etiã abuti poſſit, c 6 n 34

Liber rationis ſi non tradatur ab adminiſtratore pro rationibus diſtrahendis, non ſolum adverſus adminiſtratorem verum & adverſus eius hæredem dolus & ſubtractio præſumitur, c 16 n 5 & 6

Liber rationis qualiter confectus eſſe debeat, vt parcellæ in illo ſcriptæ probent, ca. 10. num 34

Libro magiſtrali (vulgò dictus *libro de caxa*) non habenti omnes parcellas iornalis vulgò *dal borrador ò manual*, an fides in rationibus ſociorum ſit adhibenda, ca. 10 num. 36

Liber tutoris vel curatoris nihil refert, propria an aliena manu ſit ſcriptus, cap. 10. num 41

Liber rationum cuiuslibet adminiſtratoris inſcriptionem, ſive præfationem habere debet ex qua conſtet cuius res adminiſtrantur, c 10 n 42

Liber adminiſtratoris iam defuncti, maiorẽ fidem facit quam liber viui adminiſtratoris, c 10 n 61

Liber rationis cancellationibus, inductionibus, & ſuperinductionibus, ac omni denique ſuſpicione doli & fraudis carere debet, c. 10. n. 65.

Liber rationis, ad hoc vt legitimè dicatur confectus, quid continere debeat, cap. 10. num 69

Libris camſporum, banchariorum & mercatorum, an tam pro ſe quàm contra fides ſit adhibenda, c 11 n 1

Libris banchariorum, quando pro ipſis banchariis fidem faciant, c 11 n 7

Libro mercatoris pro ipſo mercatore non creditur niſi ſaltim habeat adminiculum vnius teſtis, & ipſe mercator iuret veram eſſe parcellam in illo ſcriptam, ſuper qua lis agitatur, c 11 n 8

Libris campſorum & mercatorum qui habent fidem de publico non ſecus ac ſi res judi-

judicata eſſet fides adhibetur, cap. 11. numero 9. & 10
Libro officialis de publico deputati, an fides ſit adhibenda, c. 11. n. 11
Libris campſorum & mercatorum, an in his, quæ pro ſe ſcribunt, fides ſit adhibenda c. 11. n. 12
Libris campſorum & banchariorum an tam pro ſe, quam contra ſe, & in favorẽ tertij credatur, c. 11. n. 13
Libris mercatorum, quibus ex diſpoſitione ſtatuti, vel conſuetudine legitimè introducta, fides adhibere ſolet, tam pro ipſis, quam contra ipſos creditur, capitul. 11. numero 14
Libri rationis confectio eſt de ſubſtantia actus adminiſtratorij, c. 10. n. 13
Libro fratris qui tutelam vel curã ſui fratris adminiſtravit, an ſit omnino fides adhibenda, c. 10. n. 63.
Libro adminiſtrationis non exhibito, an rationes diſtrahi poſſint inſpectis bilancis, foglaciis, apapiris, ſive manualibus, cap. 10. n. 70
Libro campſoris ſive bãcharij, licet non ſit à publico deputatus, ex veriſimilibus conjecturis & circunſtantiis poteſt fides adhiberi, dummodo ipſius juramentum præcedat, c. 11. n. 15
Libris campſorum & mercatorum quando fides eſt adhibenda, non ſolum adhiberi debet in parcellis parvæ verùm & magnæ quantitatis, c. 11. n. 16
Libro campſoris, bancharii vel mercatoris ſcripto ſecundum formã à lege regia traditam integra fides adhibetur, capit. 11. num 17
Liber rationum mercatoris ſi ſcriptus ſit extra territorium in quo lege, conſuetudine vel ſtatuto, certa ſcribendi & conficiendi librum forma data erat, an confectus ſecundum legem vel ſtatutum loci in quo fuit ſcriptus, valeat in illo loco vbi diverſa ſcribendi forma data fuerat, capitulo 11. numero 21
Libro cãpſoris mercatoris, vel bancharij qui aliqua falſitatis ſuſpicione laborat, qualis fides ſit adhibenda, c. 11. n. 23
Libro campſoris, bancharij vel mercatoris cui fides adhiberi debet de jure vel conſuetudine, non ſtatur ſi veroſimilia non contineat, c. 11. n. 24.
Libris campſorum, banchariorũm vel mercatorum non eſt credendum, quãdo aliquid à ſuo miniſterio alienum continet, c 11 n 26
Libro camſporis, bancharij, vel mercatoris, cui eſt de jure credendum, fides non adhibetur contra tertium abſentem cum quo actus geſtus non fuit, c. 11. n. 27
Libro æſtimi alicuius loci quę fides ſit adhibenda, c 11. n. 28
Libro campſoris vel mercatoris cui ſub juramento eiuſdem campſoris eſt credendũ, qualiter probet, ſi antequam juretur mortuus ſit, c. 11. n. 39
Libri campſorũ, banchariorum & mercatorum ſi ſcripti ſint ſervata legis Regiæ forma, vel alias conſueta, non ſolum fidem facit in loco vbi viget lex vel conſuetudo, ſed & vbicumq; fuerint in judicio producti, c 11. n. 32
Libro rationis tutoris, vel curatoris creditur in parcellis de alimentis minori ſe præſtitis, c. 12. ſub n. 4
Liber rationis ſocietatis an plenè inter ſocios probet, c. 10. n. 1
Liber rationis ſi in aliquibus parcellis conſtet veritate conſcriptus, creditur ei in alijs, c. 12 n. 5
Libro ſimplici rationum licet credatur contra illum ſcribentem, minimè tamen pro ſcribente creditur, c. 11. n. 35
Libro rationum an tam pro ſcribente, quàm contra ſcribentem ſit credendum quo caſu arbitrio iudicis relinquatur, c. 13. n. 5
Libro rationum diverſorum negotiorũ inter diverſas perſonas cõſcripto, ſi ab vna parte probetur, non cenſetur approbatus in aliis, c. 13 n. 4
Libro rationis qui continet plura facta non connexa & correſpectiva, non ſtatur pro ſcribente, c. 13. n. 9
Librum producens pro ſe, ſi velit probare aliquam

aliquam parcellam in eo ſcriptam falſam eſſe, an debeat admitti ad probandum c.13.n.15

Liber rationis dicitur eſſe cõnexus quando continet accepta & data inter eaſdẽ perſonas, c.13.n.17.

Liber rationis quando continet plura facta, quæ ab eadem negotiatione procedunt, illa facta dicuntur eſſe connexa, capit.13. numero 22.

Libro rationis quando ſit credendum circa magnas expenſas, cap.10. ſub num.62.v. rurſus.

Liber generalis exercitus circa magnas expenſas quando credendum ſit, cap.10.nu. 62.verſ.& idem.

Libri rationis parcellæ, an cum die ſcribi debeant, c.10.n.53.

LICENTIA ab Epiſcopo conceſſa pro vendendis bonis temporalibus alicuius hoſpitalis, non extenditur ad bona dotalia talis hoſpitalis, c.10.n.11

Licentiatus Didacus de Salinas origine Venaventanus, Pincianæq; Cancellariæ Advocatus laudatur, c.28.n.23

LIBRA auri quot Caſtellanos aureos continere certum ſit, comp.1.n.16

LIQVIDATIONE accepti facta ex inſtrumentis guarentigiatis, vel adminiſtratoris confeſſione, an exſecutio fieri poſſit pro acceptis, antequam ratio dati diſpungatur, c.21.n.1.

Liquidi ad non liquidum non habet locum compenſatio, c.21.n.2.

Liquidatio facienda eſt in ſententia iudicum ſuperiorum, quoties ex actis fieri poteſt ſententia liquida, neq; remitti debet ad liquidationem exſecutoris, cap.33. ſub num.25.

Liquidatio ſententiæ, ſi commiſſa ſit exſecutori, & probationes factæ fuerunt ſuper quantitate debita in cauſa principali, exſecutor cautè faciet, ſi eoſdem teſtes ſuper liquidatione examinet ſuper æſtimatione fructuum, vel quantitatum debitarum, ne alios examinando aperiatur via periurijs & ſubornationibus, capitulo 33. num 26.

Liquidationis inſtantia requirit cauſſæ cognitionem, ſaltem ſummariam, ca.31.n.17

Liquidationis articulus habet ſe tanquam incidens in exſecutione ſententiæ, ca.33. numero 17

Liquidatio debiti, quod compenſari petitur an ſi in continenti offeratur, debeat admitti in exſecutione, c.36.n.2

Liquidi exſecutio, an propter illiquidum debeat retardari, c.31.n.7

Lis ſi cum adminiſtratore, cui generalis & libera à domino fuit conceſſa, agitetur, non poteſt timore futurarum expẽſarum liti cedere, & indefenſum dominum relinquere, etiam vbi cauſſa domini dubia viſa fuit Advocato, c.33.n.17

LITERÆ tranſmiſſæ per cambios vel mercatores ſuis correſponſalibus an habeant vim publicorum inſtrumentorum, cap. 11. nu. 35

LOCATIONIBVS rerum publicarum, ſubhaſtationes (ad minùs) viginti dierum præcedere debent, c.16.n.13.

Locationes, ſi ad ſonum tubæ, vel campanæ fieri ſit conſuetum, ſufficit quod adminiſtrator in locationibus conſuetudinem ſervet, c.16.n.21

Locationibus regalium reddituum, ſubhaſtationis tempus per legem non reperitur aſſignatum, & ideo arbitrio comitum ſacrarum largitionum relinquitur, cap.16. numero 6

Locationes ſi factæ ſint per adminiſtratores juris formâ non ſervata, qualiter de fructibus ex tali negligentia non perceptis, ſit onerandus adminiſtrator, capitul.16. numero 37

LVCRA non dicuntur finito matrimonio exſiſtere, niſi prius æs alienum deducatur, comp.8.n.1

Lucrum ex ſocietate procedens, magis dicitur cauſſatum ab opere & induſtria, quã à pecunia in ſocietate collecta, comp.22. numero 16.

Lucra remota ab induſtria & alijs cauſſis ſimul dependentia, non veniunt conſideranda in ratione intereſſe, ſed ea duntaxat,

xat, quæ iam erant certa, & in ſuo curſu, quorum ſpes deficit immediatè propter ſolam prehenſionem, c. 15. n.15

Lucrum ceſſans, ſi ratione intereſſe petatur valet argumentum à ſolitis, & à communiter accidentibus, c.15.n.24

Luæri ceſſantis probatio qualis eſſe debeat, c.19.n.26

LVXVRIA non debet eſſe melioris conditionis, quàm caſtitas, com 3 n.7

M.

MAIOR DOMVS ſive maſſarius civitatis non poteſt quidquam pro ſua civitate ſolvere, niſi præcedente liberatione decurionum & judicis, c.23 n.21

Maiordomus concilij nō poteſt ſolvere correctori ſalarium vltimi tertij, niſi ſimul cum liberatione concilij & correctoris ſimul adferat teſtimonium, qualiter ipſe adimplevit præceptum legis loquentis ſuper plantatione montium, & eorum ſervatione, c.23 n. 27

MAIORATVS poſſeſſor, ſi ſpatio viginti annorum per mundum vagaverit, ita vt de eius vita ignoretur, an ſequenti in gradu ſit præſtanda poſſeſſio bonorum maioratus, c. 6.n.53

MALA fides non aufert melioranti ſuas meliorationes, c.13.n.5

MANDATVM præſtitum factori vel procuratori ad debitum exigendum eſt ſtricti juris, c.19.n 30

Mandatum factori datum ad exigendū debita domini, an extendatur ad recuperandum debita, quorum nondum venit ſolutionis dies, & an ſi hæc ei ſolvantur, liberentur debitores, c.23.n.51

Mandatum non extenditur ad id, quod cauſam efficacem non habet, c.23.n.9

Mandatum factum ad fidejubendum virtualiter datum videtur ad ſolvendum pro principali, com. 17.n.11

Mandatum eſt ſtricti iuris, c. 23. n.35.

Mandatum, etſi habeat clauſulam ad exigēdum recuperandum, & confidendum recepiſſe, adhuc confeſſio ſimplex de recepto à procuratore facta, non præjudicat domino, niſi de vera & reali numeratione conſtiterit, c.27.n.37

Mandatum generale cum libera habens, an rei ſtatum & antiquam formam mutare poſſit, c.19.n.20

MANVALE mercatoris, ſive eius liber, cum breviaturis ſcriptus eſſe non debet, quia ex iſtis breviaturis faciliter fraus reſultare poteſt, c. 10. n 71

Manuale mercatoris vel campſoris habetur loco protocolli ſive originalis, capitu. 10. numer. 58

Manualibus foglacis, ſive apapiris, qualis & quando fides ſit in rationibus mercatorū & ſociorum adhibenda, capitulo 10. numero 74

MARITVS ſi conſtante matrimonio fidejuſſionib. ſe implicaverit, an eo ipſo ad paupertatem veniſſe dicatur ſaltem adhoc, vt vxor petere poſſit, vt dos ſua in tuto reponatur, c.6.n.8

Maritus qualiter (ſoluto motrimonio) tenetur reſtituere triticum, vinum, vel oleum, & ſimilia, quæ vſu coſumuntur, quæ in dotem recepit, c.17.n.24

Maritus qui in dotem recepit oves prægnātes & prope partum, vel proximas tonſuræ, ſi poſt partum, vel tonſas oves diſſolvatur ſtatim matrimonium, qualiter illorum fœtum & lanæ, ſit facienda computatio inter coniugem ſuperſtitem, & hæredes defuncti, c.18.n.31

Maritus, qui expendit in recuperando debita vxoris, an ſoluto matrimonio quod expendit in rationibus reſtitutionis dotis poſſit reputare, c.25.n.57

Maritus, qui (ex juris diſpoſitione) fructus rerum dotalium percipit, an etiam multas jurisdictiones villæ vxoris pro fructibus habeat, c.29.n.3

Maritus pro ſupportandis oneribus matrimonij, an fructus pendentes in fundis dotalibus tēpore contracti matrimonij habeat, c.30.n.23

Maritus ſecundus eius, quæ non perito tutore filij primi matrimonij ad ſecūdas nuptias migravit, tacitè videtur ſua propria

bona obligare pro reliquis tutelæ filiorum, quam vxor antea adminiſtraverat, c.34.n.13

Maritus ſecundus mulieris, quæ non petito prius tutore filijs primi matrimonij ad ſecundas nuptias convolavit, ad hoc, vt pro reliquis tutelæ filiorum primi matrimonij à ſua vxore adminiſtratæ poſſit exſecutari neceſſario debet citari pro rationibus tutelæ diſtrahendis, capitulo 34. numero 14

Maritus reſpectu rerum dotalium vxoris, quando emptori aſſimiletur, com.19 n.4

Maritus lucratur fructus rerum dotalium vxoris, pro oneribus matrimonij, comp. 19.n.8

Maritus, qui bona hæreditatis conſtante matrimonio vxori quæſitæ adminiſtravit an ratione ſoluto matrimonio vxori reddere de tali adminiſtratione teneatur, ca. 3.n 24

Maritus ſecundus illius, quæ ad ſecundas nuptias non petito prius tutore pro filio ſuo migravit, an pro reliquis tutelæ vxoris poſſit carceribus mancipari, ſi exſecutatus fideiuſſorem indemnitatis non petierit, c.35.n.22

Maritus, an pro rata anni, quo matrimonium duravit, habeat fructus rerum dotalium & paraphernalium vxoris, capitulo 30.ſub n.24

Mater tutrix filiorum, & avia tutrix nepotum, an rationem tutelæ reddere debeat, c.3.n.22

Mater tutrix filiorum, eo quod ad ſecundas convolat nuptias, amittit tutelam eorum & ab ea ſtatim ratio exigi poteſt, & quid in parte, c.6 n.2

Matri, quæ in tutela filij renuntiavit omni legum auxilio, an retentio dotis à filijs obijci poſſit, interim quod illi rationem reddat, c.21.n.30

Mater quæ vult exigere dotem à filio, cuius tutelam ipſa adminiſtravit, an ceſſare debeat exactio, ſi de non reddita ratione tutelæ illi opponatur, c.21.n.27

Mater vel avia tutrix nepotis, an poſſint reputare in ratione tutelæ alimenta, à ſe filio vel nepoti durante tutela præſtita, ca. 22.n 23

Mater tutrix filij, non eo ipſo, quod ſecunda ſponſalia contrahit, tutelam filiorum amittit, quinimo interim quod ad domum mariti traducitur a rege impetrare poteſt licentiam ad proſequendum in adminiſtratione, c.6 ſub n.3

Matri vel aviæ tutrici excomputantur alimenta filiis, vel nepotibus data durante tutela, c.22. n.25.

Mater non habet filios in poteſtate, cap 22. num.26.

Mater, an poſſit reputare & compenſare in ratione tutelæ filij alimenta, quæ ei ſubminiſtravit, ante acceptam tutelam, c.22. num.30

Matre tutrice filij capitaliter damnata, filius egens & vulgo quæſitus publicis expenſis debet enutriri, c.25.n 45

Mater, quæ in tutelę filij inſtrumento, omni legum auxilio renunciavit, an poſſit pro reliquis tutelæ exſecutata incarcerari, ſi fidejuſſorem de ſancamiento non præſtet, c.35 n 4

Mater, cui arrhæ fuerunt ab ſponſo donatæ, ſi alicui ex filiis teſtium prælegavit, an valorem arrharum debeat coacervare pro deductione talis tertij, com.1.n.18

Mater an poſſit meliorare aliquem ex filiis in arrhis, quæ à marito recepit, compu.1. num. 19

Masarius Reipub. qui publicas pecunias in proprios vſus convertit, qualiter puniri debeat, c.14.n 24

Maſarius civitatis, qui cum pecunia publicà traficavit, vel in alios proprios vſus converſit, tenetur ad reſtitutionem eius quãtitatis, quam cum ea lucravit, capitu.14. num.25

Masculi completo decimo octavo anno, fœminæ quatuordecimo, ad plenam pubertatem perveniſſe dicuntur, & non antea, vbi alimenta illis fuerunt vſq; ad pubertatem relicta, com. 4.n.2

Mediocres res vbi alicui ſunt præſtandæ ex maioribus & minoribus, qualiter ſit facienda computatio, com.25.n.1

MENDACIVM ſi reperiatur in libro rationum circa aliquam parcellam in dubio ſemper præſumitur adminiſtratorem mentiri, & falſum dicere, c.9.n.71

MERCATORES & traficantes, an rationem reddere teneantur Gabellariis de emptionibus & venditionibus, & qualiter, cap. 3.n.25

MENDACES, leges odio habent, capitulo 9. num. 73

Mercatores neûtique à publico ſunt approbati, c.11.n.10

Mercator, ſi deceſſit filio ſub tutela fratris vel ſocij relicto, & ipſe ſocius vel frater pecunias pupillares non collocavit, an de lucris onerari debeat, ac ſi continuata fuiſſet ſocietas paterna, an verò ſufficiat, quo pecunia cum maiori intereſſe illi oneretur, c.14.n.43

Mercator, apud quem pupillaris pecunia fuit depoſita per tutorem, an ſi decoquat & fallitus ſit, tutori damnum amiſſionis pecuniæ adſcribatur, c.18.n.44

MENOCHII ſententia, circa expenſam pro capiendis malefactoribus faciendam, declaratur, c. 25. n.5

MENSVRA pedis geometrici, qualiter ſit facienda, com.12.n.10

Menſura agri ſi à iudice alicui agri menſori ſit cōmiſſa, debet percipere, vt partes qui ſua intereſſe putaverint tali ora, in qua mēſuratio eſt facienda in loco, vbi res eſt menſuranda, aſſiſtant, alias menſuratio irritatur, c.32.n.21

Menſuratio agrorū, an expenſis (duntaxat) eius, qui menſurationem petivit, an verò vtriuſque litigatoris fieri debeat, cap 42. num.9

Melioratio tertij vel quinti non deducitur de dotibus, vel ſimplicibus donationibus à parentibus factis, com.1.n.1

Melioratio tertij, quæ præceſſit, minuit donationē quinti poſterius factam, com. 1. num.4

MELIVS eſt in tempore ocurrere, quam poſt vulneratam cauſam medelam quærere, c. 6.ſub n.7

MERCATORVM lites de bono & æquo ſunt judicandæ, neque in eis de apicibus juris diſputandum eſt, c.12.n.22

MINOR, qui alterius bona adminiſtravit, (etiam non habita ratione ætatis) rationē reddere tenetur, c.3.n.11

Minores Cantabrenſes, vel Vizcaini, adveniente decimo octavo anno ſtatim a cura liberantur, & rationem à curatore exigere valent, c.6.ſub n.25

Minor, etiamſi mediante curatoris autoritate, ac judicis decreto interveniente, quitationē, vulgò *finiquito*, tutori ſuo dederit, & etiamſi ſub jurejurando confiteatur redditam ſibi fuiſſe rationem à tutore, & licet ſub aliis quibuſcunque clauſulis & pactionibus liberatoriis eam comprobaverit, adhuc ſi verè redditam fuiſſe rationem non conſtiterit, nihil proderit tutori ſimilis quitatio, c. 5.n.10

Minor in Regno Portugalliæ, per matrimonium à curatoris poteſtate liberatur, ſi illud contraxit, prius requiſito curatore, com.6.ſub n.25

Minor regulariter an per matrimonium vbique ſui iuris efficiatur, ita vt rationem curæ exigere valeat non expectato vigeſimo quinto anno, c.6.n.17

Minores ideo tutores & curatores accipiunt, quia rebus ſuis ſupereſſe non valeant, ibid.

Minor an poſſit accipere curatorem interim quod matrimonium non contrahit, & vſque ad certum vel indeterminatum tempus, c.6.n.32

Minori debetur intereſſe pecuniæ reliquatæ à tempore quo tutor fuit in mora non reſtituendo reliqua tutelæ, capitulo 15. num.30

Minor qui negat, ſe durante tutela à tutore non fuiſſe alimentatum, id probare tenetur, com.22.n.4

Minor ſi talis ſit qualitatis, cui mendicare dedecus non eſſet, citius debet tutor illum mittere ad mendicandum, quam manum ad venditionem bonorum immobilium ponat, c.22.n.50

Minori nobili exſiſtente, tutor debet amplius bona immobilia pro eo alendo vendere,

dere, quam illum ad medicandum mittere, c.22.n.51

Minori pauperi ſufficit ſi quolibet die detur duæ libræ panis pro ſe alimentando, cap. 22.n.53

Minor viginti quinq; annis, etiam minima donare non præſumitur, cum etiam modicum donare non poſſit, c.25.n.61

Minori in poteſtate tutoris vel curatoris cōſtituto, an poſſint & debeant dari bona propinqui ſui abſentis in adminiſtratione, c.6.n.51.

Minores habent tacitam hypothecam pro reliquis in bonis ſuorum tutorum vel negotiorum geſtorum, c.39.n.1

Minor compelli poteſt à tutore vel curatore vt faciat in ſcriptis quitationem reliquorum à ſe receptorum, c.40.n.4

MISERABILES perſonæ quæ alias caſum curiæ habent an petere poſſint in curia retētionem ſuarum rationum, vel quod in ea ab initio diſpungatur, c.7.n.56

MILLE & quingentarum duplarum valor vbi ſecunda ſupplicatio interponitur, quam moropetinorum ſummam conſtituat, c. 27.n.16

MISSVS in poſſeſſionem bonorum debitoris ex primo decreto, non poteſt onerari de damnis ex ſua negligentia in illis contingentibus, interim quod cautio damni infecti non præſtatur, c.19.n.7

MODERATOR & arbiter in ſuis rebus quisquis eſſe poteſt, c.19.n.13.& com.3.n.6

MODICE an immodice per adminiſtratorem ſit donatū de rebus domini, judicis arbitrio relinquitur, c.42.n.23

Modice an immodice tutor expenderit in rebus ſui minoris peragendis, ex judicis arbitrio pendet, c.25.n.4

MODICA expenſa quæ dicatur, capitulo 25. num. 58

Montes pietatis, qualiter in ciuitatibus Italiæ conſtitui ſoleant, pro ſubuentiōe pauperum vicinorum, c.7.n.54

MORA irregularis non contrahitur quando minor vel aliæ ſimiles perſonæ non habent deputatum cui ſolvi poſſit, c.15.n.36

Mora in nō liquidis nunquam committitur antequam per judicē declaretur quid debeatur, c.17.ſub n.34

Mora quando non cenſeatur à tutore purgata, etiamſi minorem frequenter admonuerit vt curatorem ſaltim ad litem accipiat, pro recipiendis reliquis tutelæ, ca 15. num.8

Mora commiſſa per ſororem vxoratam in adducendo dotem ad collationem, qualiter ſit facienda computatio reddituum dotis ad collationem adducendæ, com. 5.nu.8

MOROSVS debitor, ſolito negotiari non ſolvens quod ei debet, non ſolum debet onerari de intereſſe pecuniæ debitæ, ſed etiam de intereſſe cuiuslibet feriæ, capit.15. num. 27

MOROPETINVS aureus, quanti, tempore quo conditæ fuerūt leges partitarum, æſtimabatur, comp.25.n.6

MORS ex quibus præſumptionibus probetur, c.6.n.54

Mors non parum fidei adhibet liberis mortuorum mercatorum & campſorū omniumque aliorum adminiſtratorum, capi. 10 n.61

Moriens non præſumitur immemor ſalutis æternæ, c.11.n.30

Mortem ovium qualiter probare poſſit paſtor quando dicit aliquas mortuas fuiſſe in montibus vel itineribus, capitulo 18. numero 35

Mortuo poſſeſſore maioratus, in qualibet parte anni, fructus pendentes tempore mortis, pertinent omnino ſucceſſori in maioratu, comp 20.n.3

MVLTA impediunt facienda, quæ non dirimunt iam facta, c.6 n.12

MVLIER quæ cum alio ſocietatem habet, numquam ſocio præſumitur donare, ca. 25.n 72

Mulieres ſub tutela vel cura conſtituta non debent in ſcholis puerorum edoceri, cap. 27.n.39

Mulieres, non oportet in grammatica vel lingua latina edoceri, c 27.ſub n.39

Mulieres propter fragilitatē ſexus ſemper timent ne terra illis deficiat, c.25.ſub n.62

MVTA-

Mutatio fundi ſi fiat ab adminiſtratore abſque domini mandato, quando fuit facta in vtilitatem domini, non dicitur forma mutata, c.19.n.18

Mutus ſi quis non erat tempore ſibi decretæ tutelæ an eo poſtea ex accidenti immuteſcente, tutelam ſtatim amittat, & ab eo ratio exigi poſſit, c.6.n.11

N.

Necessitatem reddendi rationem tutelæ an poſſit pater remittere tutori teſtamentario, c.5.n.2

Neceſſitas caret lege, c.14.n.10

Neceſſitas facit licitum, quod alias illicitum erat, c.14.n.31

Neceſſariorum omiſſio, vitiat diſpoſitionem cap.15.n.17.

Negligentia adminiſtratoris qualiter probari valeat, c.19 n 24

Negligentiam qui probare cupit, per indirectum, eam articulare debet & qualiter fieri debeat articulus, c.19.n.27

Neglig\u0113tia imputatur illi adminiſtratori ſiue tutori, qui cum pecuniam minoris, vel domini, c\u0101bio vel cenſui ſupponeret, vel ad partem lucri mercatori traderet, non examinavit mores, patrimonium, vel fidelitatem eius cum quo contraxit, ſi is poſtea decoctus reperiatur, c.19.n 24.

Negligens qui in vna re adminiſtrata reperitur in alijs etiam negligens præſumitur niſi contrarium probetur, c.19.n.65

Negotiorum geſtor an rationem reddere debeat ei cuius negotium geſſit, c.3.n.3

Nepos in ſucceſſione patrui, intrat locum patris ſui, c.37. n.9

Nobili minori, an tutor cibaria delicata præſtare poſſit, & an hæc in calculo recipi debeant, c.22.n.52

Nobilis qui depoſitum accepit; an pro reliquis depoſiti incarcerari poſſit, c.25.n.16

Nobilis reliquatus in rationibus regalium redditu\u0169, an capi poſſit, ſi exſecutatus pro reliquis fideiuſſorē indemnitatis non præſtiterit, c.33.n.18

Nobilis tutor, an capi poſſit, ſi exſecutatus pro reliquis tutelæ, fidejuſſorem indemnitatis non præſtiterit, c.35.n.1

Nominatio calculatoris parte non nominante, ad judicem ſpectat ordinarium, in cuius tribunali rationes diſpunguntur itidem & tertij in caſu diſcordiæ, c.32.n.13

Non entis nullæ ſunt qualitates, c.15.n.17. & c.19.n.26

Non faciens quod debet, non debet conſequi præmium quod faciendo conſequeretur, c.28.n.42

Nuntio bonum nuntium aſſerenti veluti de proſpero eventu belli, vel nativitate principis, an decuriones de publico aliquod licitè donare poſſint, c.24.n.22

O.

Occidens ſervum alterius, hæredem ab alio defuncto inſtitutum, antequam hæreditatem adijſſet, qualiter de intereſſe ſit onerandus, c.15.n.8

Oves, quo tempore parere incipiant, quovè tempore deſinant, c.18 n.10

Oblatio verbalis, de reliquis ex adminiſtratione procedentibus an ſufficiat ad evitandum intereſſe ob retardatam ſolutionem reſultans, c.15.n.43

Oblatio realis ſola, non ſufficit ad impediendum curſum vſurarum, quæ jam cœperunt currere, niſi & vſuræ quoque in ſimul offerantur, c.6.n.90

Obligatus ad reddendum rationem, certo loco vel tempore non reddendo illam t\u0113pore & loco deſtinato, dicitur eſſe in mora, & an ex hoc ad intereſſe teneatur, c.4. num.21

Obligatio reddendi rationem futuræ adminiſtrationis, licet directò remitti n\u014d poſſit, benè tamen perinde rectum remittitur, vt ſi legetur adminiſtratori quidquid facto calculo debere conſtiterit, capitulo 5.num.7

Obligatus ad reddendum rationem, an huiuſmodi obligationi ſatisfaciat, ſi calculatoribus codicem rationum vel membranas legendas exhibeat, capitulo 10 numero 55

Obligatus ſolvere an quis dicit poſſit, interim

rum quod ad ſolvendum nequit aſtringi, c. 23 n.53
Obligatus ad ſolvĕdum quidquid facto calculo (quidam) debere conſtiterit, an ſi calculus factus ſit cum illius hærede ad reliqua teneatur, c.34.n 8
Ob non confectum inventarium, ille adminiſtrator (duntaxat) ſuſpectus habetur, qui publicam adminiſtrationem peregit, c.6.n 25
Officium ſuum nemini debet eſſe damnoſum, c.7.ſub n.57
Officium ſuum iudex interponere nō debet parte non petente, c.8.n.9
Officium adminiſtratoris, eo decocto vel fallito effecto finitur, ita vt ſtatim ab ipſo ratio exigi poſſit, capit. 6. num. 68. item ibidem.
Officialis vel maiordomus Reipublicæ, neque vnum numum ex ſuo æquilibrio ſolvere poteſt, c.23.n.24.& 25
Officialis ſive maiordomus & maſarius publicus, ſi aliquid ſolverit alicui de publicis pecuniis abſq; decurionum & judicis liberatione, compenſationem eius quod ita perſolvit non habet in rationibus, ca. 23.n.26
Officiali præterito, creditur in concernentibus eius adminiſtrationem, capitulo 23. num.49
Officium primipilli, quod olim, quodvè hodie ſit, c.36.n 10
Officium ſuum nemini debet eſſe damnoſum, com.17.n.5
Omne agens ſecundum rationem, agit propter finem, c 1.n.1
Omissvm an cenſeatur, quod in condemnatione non eſt expreſſum, capitulo 18 numer. 25
Onvs rei venditæ, an debeat computari in pretio, pro ſolvenda decima gabellario, c. 30.n.18
Operas, an debeant filij parentibus præſtare, c.27.n.59
Opera à principio ſocietatis non eſt tanti æſtimanda, quanti æſtimatur amiſſio capitalis in pecunia conſiſtentis, & intervſurium ipſius, com. 22. n. 5.
Opera ſocij, ſi æquivalet amiſſioni capitalis in pecunia in ſocietate immiſſi & interuſurio eius ſimul, operam qui poſuit, nihil tenetur contribuere in amiſſione pecuniæ ab altero ſocio immiſſæ, quæ tamen perdita fuit, com. 22. n.7
Operam, ſi ſocius effectualiter in ſocietate poſuit, & hæ deperditæ ſint, eo, quia nihil in calce ſocietatis lucratum reperitur, an alij ſocij, qui pecuniam poſuerunt, damnum amiſſionis operarum reſarcire pro rata teneantur, com.22.n.8
Opera vnius ſocij aliquando pretioſior eſſe ſolet, quam pecunia alterius ſocij, comp. 22.n.10
Operarũ amiſſio qualiter inter ſocios æſtimari & computari ſoleat, com.22.n.12
Opera ſocij non debet reputari capitale, reſpectu capitalis ab altero ſocio in pecunia appoſiti, ſed reſpectu commodi & intervſurij medij temporis, quod lucrari potuit pecunia, com 22.n.13
Operam ponens in ſocietate, ſi durante ſocietate mortuus non ſit, non dicitur, capitale ſuum amiſiſſe, com.22.n.14
Operæ pueriles, an alimentis æquivaleant, arbitrio judicis relinquitur, capitulo 22. num.12
Operarios ſi quis conduxit ad laborandum in vinea ſua, pro mercede, quam alii vicini ſuis operariis præſtiterint, & variè eos conduxerint, qualiter ſit facienda computatio, vt juſtam mercedem huiuſmodi operarii percipiant, comput. 24.n.2
Opinio Didaci à Covarruvias, circa enormiſſimæ læſionis computationem, comp. 6.n 8
Opiniones Covarruviæ, Barboſæ circa computationem faciendam de fructibus cum meliorationibus, referuntur, comput. 13. num. 8
Opiniones Didaci à Covarruvias, & Molinæ, circa dividendos fructus maioratus vltimi anni, in quo eius poſſeſſor deceſſit, quæ, & qualiter in Caſtellano Regno & Luſitano obſerventur, computat. 20. num 11

Opinio Antonij Gomezij, circa diviſionem fructuum maioratus vltimi anni, quo poſſeſſor eius decedit in Regno Portugalliæ, obſervatur, com.20.n.10.

Ordinis perverſio non vitiat rationem, c.10.n. 68

Odine legis omiſſo, ordinabile vitiatur, ca. 13.n.20

P.

Pactum contra ſubſtantiam contractus eſt nullum, c.6.n.43

Pactum de ſtando juramento, vel ſimplici dicto adminiſtratoris quid operetur, ca.10.n.21

Pactum factum cum minore, cum aſſiſtentia ſuorum propinquorum, quid operetur, c.6.ſub n 92.

Pactum non valet, quod debitor ſolvere nequeat vſque in certum diem, vel quandocumque velit, c.23.n.56

Pactum factum inter partes, vt rationibus inter ſe calculatis perpetuo ſtetur, eo quod libri rationum fuerunt viſi, reviſi, & à calculatoribus explorati; an cauſſam etiam erroris excludat, quo minus contra erroneas rationes veniri poſſit, capitu.4. numero31.

Pactum arbitramentum, vel etiam judicis ſententia, cum clauſula de ſtando rationibus, an impediat, quo minus rationes, ratione erroris, reformentur, & retractentur, c.41.n.32.

Pacto an fieri poſſit, vt ſi intra certum tempus de errore rationum non doceatur in judicio, non poſſint partes amplius circa errores rationum audiri, capitulo 21. numero 35

Pacto fieri poteſt inter partes, vt copiæ vel aliis probationibus imperfectis credatur, c.10.n.9.& 10

Pactum factum inter ſocios reſpectu amiſſionis capitalis in pecunia, vel induſtria conſiſtentis, omnino ſervari debet, comp. 22. n.1

Papa ſolus tribuit coadiutorem Epiſcopo, iſque ſolus tali coadiutori ſalarium conſtituit, c.28,n.28

Partium conſenſus, tollit ſuſpicionem, quam alias purgaret iuramentum, ca. 8. num.23.

Partes pacto facere poſſunt, vt probationes alias inualidæ, inter ſe fidem faciant, cap. 10 n.10

Parcellae libri rationis an ſcriptæ eſſe debeant cum die (vt aiunt) & conſule, ca. 10.nu.53

Parcellæ ſcriptæ in libro ſocietatis, de manu alterius quam ſocii, an probent, capit. 12. numero 3

Parcella ſcripta in libro ſocietatis de manu inſtitoris vel factoris communis, an integram fidem faciat in rationibus ſociorum, c.12.n.4.

Partito jure, bona minorum, quæ venduntur, ad minus per tempus triginta dierum, debent ſubhaſtari, c.16.n.17.

Partuum & poſtpartuum condemnatio qualiter ſit facienda, c.18.n. 22.

Partuum & poſtpartuum computatio an arbitrio judicis ſit facienda, c.18.n.5

Partuum & poſtpartuum computatio, qualiter conſuevit fieri in conſilio dela meſta, c.18.n.6.

Partuum & poſtpartuum computatio, tunc demum arbitrio judicis fieri poteſt, quando conſtare non poteſt, quod partus proceſſerint ex ovibus, equis, capris, vel vaccis quæ petuntur, c.18.n.7

Partus ancillarum an à tutore vel curatore decimentur, c.29.n.20

Pars rei ſi ex diſpoſitione legis vel teſtatoris præſtari debeat, qualiter fieri debeat diſtributio & computatio, c.30.n 2

Pars rei cotitativa ſi ex legis vel hominis diſpoſitione ſit preſtanda non eſt de qualibet re deducenda ſed arbitrio iudicis fiet deductio, c.30.n. 4

Pars aliqua dotis vxoris, ſi ex pacto vel ſtatuto marito deferatur & vxor marito legatum in teſtamento relinquat, an tale legatum debeat imputari in illa parte quã maritus accipere debebat ex pacto vel ſtatuto, c.30.n.28.

Partes ſi initio rationum convenerunt in hoc, vt iudex confirmet ad corũ inſtantiã

calcu-

calculationem, an judex adhuc ab eorum voluntate ratione malæ calculationis recedere valeat & aliter animi ſui votum exprimere poſſit.c.32.n.24

Partes ſi convenerunt in hoc, vt judex ad cōſilium ſapientis vel experti & periti in arte ſententiam proferat rationalem, an judex illis aſſentire teneatur,c.32.n.26

PARENTES vtriuſque ſexus, pro reliquatu tutelæ filij vel nepotis incarcerari an poſſint,c.35.n 3

Parentes ſunt filijs veluti Deus alter, cap.35. num.3

PARCELLA doloſè calculata & in rationibus accepta vel data per calculatores, ipſi calculatores ad intereſſe tenentur, licet prius debeant excuti bona illius qui ex illo dolo commodum reportavit, capitulo 14. num.22

Parentes vtriuſque ſexus ad ſecundas nuptias tranſeuntes, an ipſo jure priventur proprietate bonorum quæ ex ſucceſſione aliorum filiorum primi matrimonij habuerunt, com,1.n.21

Parentes alijs filijs legitimis exſiſtentibus, quid illegitimo relinquere poſſint vel debeant,com,3.n.1

PAROCHUS qui reium Eccleſiæ rationem reddit, quod inventarium exhibere debeat,c.9.n.9

Parochiani qui ex longa conſuetudine obligationes parocho in diebus dominicis fecerunt, an perpetuò ad id compelli poſſint, com 29 ſub n.18

PASCVI vſus ſi legatus ſit duobus, & vnus habeat decem equos, alius verò centum, qualiter facienda ſit diſtributio paſcui inter eos, comp.7.n.4

PASTOR conventus pro reſtitutione ovium non excuſatur, etiamſi probet illas caſualiter mortuas fuiſſe, niſi etiam ſimul probet caſum abſque ipſius culpa contigiſſe, c.18.n.32

Paſtor etiamſi pelles demortuorum capitum ad domum domini reducat, non ex hoc liberatur ab ovium reſtitutione, niſi probaverit abſque eius culpa mortem contigiſſe,c.18.n.33

Paſtor qualiter mortem ovium probare debeat,c.18.n.34

Paſtor ſi in eius libro ſcripſerit quod tot oves vel armenta, in itineribus perierunt, an eius libro credendum ſit, c 18.n 36

Paſtoris juramento ſtatur, ſuper morte, vel amiſſione vnius ovis etiamſi nullam aliam adducat probationem, capit. 18, ſub num.38

PASSVS menſura quæ ſit, com. 12.n 9

PATER an ex eo, quod ſecundas contrahit nuptias, tutelam filij amittat, cap. 6. ſub num,3

Pater adminſtrator bonorum Caſtrenſium, vel quaſi Caſtrenſium filij, an rationem illorum reddere teneatur,c.3.n 23

Pater an à reddenda ratione tutelæ filij liberari poſſit, c.5.n.28

Pater ob dolum in adminiſtratione bonorū filij commiſſum, adminiſtrationem eorum committit,c.6.n.5

Pater ſi diſſipet bona filij quæ ſub eius ſubſunt adminiſtratione, etiam ceſſante dolo ab adminiſtratione privari poteſt, cap. 6. n. 6

Pater ſi ſemel ob eius dolum in adminiſtratione bonorum filij commiſſum remotus fuit, non debet iterum ad adminiſtrandū illa admitti, etiamſi de benè adminiſtrando cavere velit,c.6.n.8

Pater non ſolum ob dolum in adminiſtratione bonorum filij cōmiſſum poteſt removeri, verum etiam ob negligentiam veluti ſi ita tenax eſt, vt in expenſis neceſſarijs pro bonorum conſervatione deficiat,c.6.n.9

Patria poteſtas per matrimonium etiam filii minoris 25, annorum diſſolvitur, ca. 6. num 25

Pater tutor filij, an ad confectionem inventarij teneatur,c.9 n.12

Pater qui habet vſumfructum in bonis filij an rationem de proprietate finito vſufructu reddere teneatur, c. 9.n.13

Pater qui legavit vſumfructum bonorū filij, in tertio vel quinto à ſe meliorati, an confectionem etiam inventarij illorū remittere poſſit,c.9.n.47

Pater

Pater directè vel indirectè filium in legitima gravare non poteſt, c.9.n.53
Pater qui filium expoſitum ab alitore avocat; non compenſat alimenta cum operibus præſtitis. niſi poſt decimũ alimentari annum, c.22.n.15
Pater tutor filij, an excomputare poſſit alimenta à ſe filio præſtita, c.22.n.27
Pater tutor filii ſi in libro rationũ ſcripſerit, ſe præſtitiſſe filio aliquam pecuniæ quantitatem, vel quid ſimile, an ex hoc præſumatur illud animo compenſandi cum fructibus pupilli præſtitiſſe, capitulo 22.numero 33
Pater legitimus adminiſtrator bonorũ filij clerici, ſi fructus beneficiorum & præbendarum filij percepit, an in rationibus excomputare poſſit quod filio præſtitit toto illo tẽpore quo filij fructus recuperavit, c 22.n.34
Pater adminiſtrator bonorum filij ſi quid pro eo expendit, in vtilitatem filij, veluti in diſciplinas, addiſcendo, militiam, vel decurionatum aut quid ſimile acquirendo, vel propter nuptias donando an talis expenſa ſit in calculo bonorum filij reputanda, c.22.n.39
Pater quibus in caſibus, labore vel induſtria ſuorum filiorum vti poſſit, capitulo 27. num.59
Patri vel matri, curam bonorum filij habenti, an decima fructuum pro labore adminiſtrationis tutelæ ſit præſtanda, cap.28. num.35
Pater tutor filij poteſt imputare in rationib⁹ tutelæ, quidquid durante tutela pro filio expendit, c.29.n.39
Pater ſi donavit in vita ſeptem millia & in morte octo millia dũtaxat relinquat ſuppoſito quod talis donatio debet imputari in tertio, qualiter pro ea deducenda debeat fieri computatio, c.1.n.10
Pater ſi fecit in vita donationem irrevocabilem, in ratione tertij, vel quinti vel vtriuſque, deinde alias donationes oneroſas vel ob cauſam fecit, an tertium illud vel quintum deduci debeat de talibus donationibus iunctis & coacervatis cum alijs bonis tempore mortis donatoris relictis, c.1.n.11
Patrimonium Regium, ſi non ſufficiat pro defenſione regni, poterit imponi collecta civibus Regni, vſque ad ſupplendum quod defecit, c.25.n.23
Patruus tenetur rationem reddere nepoti de fructibus tutelæ, c.3.n.27
Paupertas decurionis quando ſit adiuvanda ex bonis Reipub.c.24.n.36
Pauper non poteſt tot ligna ſcindere ex mõte vel nemore vniverſitatis, quot poteſt dives, com.7.n.7
Peccare in nullo magis divinitatis, quam humanitatis eſt, c.26.n.3
Pecunia minoris, vel alterius domini adminiſtrata, ſi tradita ſit mercatori ad honeſtam partem lucri & damni, ante tranſcurſum anni, ratio talis pecuniæ peti non poteſt, c.6.n.83
Pecunia ſi tradita fuit per tutorem mercatori ad honeſtam partem lucri, & mercátor ſcripſit in ſuo libro rationum, ſubſtinuiſſe damnũ furti, vel naufragij, hoc intra annum probare debet, alias eius libro non creditur, c.12.n.2
Pecunia minoris ſi parua ſit ita, vt eius reditus pro alimentis pupilli & ſuorum diſpenſatione non ſufficiat, tutor aſtringi non debet, vt illam in emptionem prędiorum vel annuorum reddituum collocet, ſed ſatis eſt, quod eam cautè recondat, c. 14.n.9
Pecunia parva minoris, an abſque vſuræ labe mercatori tradi poſſit eo pacto adiecto, vt quolibet anno ratione lucri certum quid præſtet pupillo, cum tamen ſalva ſemper ſit ſors pro ipſo pupillo, ca.14.numero 19
Pecunia ſoluta, in dubio ſolventis præſumitur, c.14.n.34
Pecuniam regiam, vel regni, aut Reipublicæ, ad expendendum in certis rebus recipiat, & is illam in proprios vſus cõvertat, qua pœna plecti debeat, capitulo 14. numero 29
Pecunia quando pro aliquo vſu eſt deſtinata penes theſaurarium, vel depoſitarium,

ſemper debet eſſe parata ad illum vſum, alias ſi theſaurarius vel depoſitarius in hoc deficiat acerrimè punitur, & ad intereſſe tenetur, c.14.n.38.

Pecuniæ pro ſumptibus juſtitiæ applicatæ pro exquirendis, vel proſequendis malefactoribus expendi poſſunt, c 26.n.9

Pecuniæ pro ſumptibus juſtitiæ applicatæ, arbitrio judicum expendi poſſunt, ibid.

Pecunia à marito relicta, ſi conſtare nō poſſit, an lucrata fuerit conſtante matrimonio, vel in eius viduitate, qualiter huiuſmodi pecuniæ diviſio fieri debeat inter heredes mariti & vxoris, comp.9.n.5

Pecunia redacta ex mercantiis, vel fructibus communibus mariti & vxoris an efficiatur communis, comp.9 n.9

Pecunia pecuniam parere immediatè lege Divina, naturali, canonica & civili prohibetur, comp.16 n.13

Pecunia de per ſe vel ex natura ſua, non fuit facta vt immediatè aliquid lucraretur ſed mediante commutatione dumtaxat, cōp. 22.n.15

Pecuniæ minorum tutoribus & curatoribus à duobus menſibus, quibus receptæ fuerunt onerantur cum redditibus, quando non conſtat intra illud tempus fuiſſe collocatas in emptionem prædiorum vel annuorum redituum, vel diligentiam ad hoc non fuiſſe adhibitam, c.14.n.5

POENALES diſpoſitiones an aliquo caſu valeant ampliari extra caſum in quo loquuntur, comp.9.n.31

Pœna ſeptupli mulctantur decuriones, vel iudices, qui publicas pecunias in proprios vſus convertunt, c.14.n.38

Pœnæ debent ſequi ſuos autores, c. 42. n.7.

Pœna corporali an quis puniri poſſit, vbi pœna arbitrio judicis fuit relicta, cap.42. num.24

Pœnæ non conficientium inventarium quæ ſint, c.15.n.16. & 17

Pœnæ fiſcales minori pertinentes, an ab eius tutore decimari valeant, c.29.n.1

Pœnæ fiſcales & confiſcationes minori applicatæ ratione ſuæ iuriſdictionis, an fructus iuriſdictionales reputentur, c.29.n.2

PENSIONES prædiorum, quarum dies ſolutionis nondum venit, an fructus civiles reputentur.

Penſione ſuper beneficio eccleſiaſtico aſſignata, an penſionarius teneatur ad onera beneficij pro rata penſionis, c.30.n 21

PERSONÆ calculatorum quales eſſe debeant, c.8.n.1

PERVERSIO ordinis non vitiat rationem, ca. 14.num.1

PERSVASIO adverſarij, quando ſit juſta cauſa reſtitutionis concedendæ, capit. 19. num.61

PERICVLI pretium, quis & quando legitimè recipiatur, comp.15.n 5

PERMISSVM omne illud cenſetur, quod expreſsè non reperitur prohibitum, cap.6. ſub num.32

PERPETVVM nihil eſt ſub ſole, niſi per ſubrogationem, comp.16.n.12

PESQVISITOR judex quibus expenſis ſit concedendus, quando ab vniverſitate impetratur, c.25.n.31

Peſquiſitores iudices ex officio à Regio conſilio miſſi pro revidendis rationibus, quibus expenſis mitti ſoleant, & quid, vbi à dominis vaſallorum mittuntur, capit. 25. num.33

PETENS exhibitionem libri magiſtralis manualis, aut bilancij in ſocietate confecti, an illis exhibitis, habeatur proprio eorum ducente, c.10.n.27.

Petens terminum ad ſolvendum iudicatum, videtur approbare ſententiam in qua fuit condemnatus aliquid ſolvere, capitul.10. num.28

Petens vt aliquid fiat, ad expenſas facto negotio tenetur, c.42.n.8

PIETAS paterna ſemper capit optimum conſilium pro filio, c.9.n.54

Pietas, quid ſit, c.27.n.58.

PIRATÆ ſive curſarij, venientes ad infeſtandum & derobandum portus regni, quibus expenſis ſint fugandi, c.25.n.22.

Piratæ portus derobantes, quibus expenſis ſint capiendi, c.25.n.25

PLVRALIS numerus, duobus duntaxat eſt contentus, c.18.n.43.

Plures

Plures cauſæ, quando genere differunt, licet in eadem carta ſcriptæ ſint, ſi tamen quælibet per ſe diſcernitur, non poſſunt dici connexæ, c.13.n.19

Popvli plures, ſi compaſcui ſint ratione terminorum & paſtus, & petatur ab altero ſocietatis diſſolutio, qualiter fieri debeat diſtributio terminorum, ſi non apparet quantam quiſq; partem in ſocietate contulerit, comp.7.n.2.

Post remotionem tutoris, vel curatoris iudicis decreto factam, periculum tutelæ vel curæ ad tutorem vel curatorem non ſpectat, c.6.n.20.

Positi adminiſtrator inſtar veri depoſitarij habetur, c.35.n.19

Poſitum annonæ frumentariæ, ſi de publica pecunia ſit factum & conſtitutum, an Epiſcopus, vel eius Vicarius illius rationes petere, videre, vel revidere poſſit, capit.7. num. 55

Possessor maioratus, an antiquam fundi maioriæ formam mutare poſſit, & penitus diverſam tribuere, c.19.n.16

Poſſeſſor maioratus iure Hiſpanico cenſetur in dignitate quodammodo conſtitutus, comp.26.n.6

Poſſeſſor bonorum maioratus, licet quoad fruitionem fructuum bonorum illius tanquam vſufructuarius habeatur, tamen dominus dicitur, & dominium ſaltem revocabile habet in bonis, c.9.n.51.

Poſſeſſor bonorum debitoris ex cauſa iudicati, ſi vineam parum reddentem, ad culturam frumenti redegerit, an damnum ex hoc in ea dediſſe dicatur, capitul. 19. num.14

Poſſeſſor condemnatus ad rei melioratæ reſtitutionem, quando qualiterve fructus cum meliorantibus computare debeat, comp.13.n.4

Potestas eccleſiaſtica, ſi deficiat in correctione eccleſiaſticarum perſonarum, an ſecularis iudex ſe in hoc intromittere poſſit illas puniendo & corrigendo, cap. 7.num.32

Posthvmvs dum in vtero eſt, ac ſi in rebus humanis eſſet cuſtoditur, c.28.n.16.&17.

Praxis adhuc indebitæ à calculatoribus obſervata, circa deductionem decimæ tutoris taxatur, c.30.n.8

Praxis obſervatione digna in exſecutione rationum de mandato iudicis diſpungendarum, c.31.n.8

Praxis eſt ſcientia digeſtiva, computat. 3. num.9

Præsvmptio vincitur approbatione, c.6. num. 31.

Præconia in venditionibus rerum Eccleſiæ, vel eorum locatione, ad minus per tempus viginti dierum præcedere debent, c.16.n.9

Præconia non ſunt neceſſaria pro vendendis rebus mobilibus minorum, quæ tempore perire poſſent, c.16.n.28

Præconia præcedere debent venditioni rei immobilis minoris, per tempus triginta dierum, c.16.n.29

Preces importunæ, metui æquiparantur, c.19.n.62

Prælatvs, ſi patiatur rem Eccleſiæ præſcribi, de huiuſmodi damno in rationibus prælativæ oneratur, c.19. ſub n.21

Prælegatvm tertij, vel quinti, an de qualibet hereditaria re deduci debeat, cap. 30 n.6

Præmivm non debet præſtari alguacelo revelanti, vel capienti malefactorem, licet voce præconia cuilibet illum capienti vel revelanti ſit à iudice promiſſum, ca. 26.num.31

Præsvl Cancellariæ, quo caſu, tertium in diſcordia calculatorum nominare ſoleat, c.23.n.9

Præscriptio, quæ inducitur per negligentiam non petentis, an titulo & bona fide indigeat, c.5.n.26

Pretivm iuſtum emptorem non offerre, vel nullum, à pari procedunt, capitul. 16. num.41.

Prætor, ſi eius locum tenentem ab officio removeat, an proceſſus factus ſuper remotione mitti debeat ad Regium Senatum expenſis ſumptum iuſtitiæ an ipſius remoti, c.26. n.29

Primates ſive proceres civitatis, quid &

quidò ob bonum opus in civitate ab aliquo collatum donare valeant, capit. 24. num. 26

Prior & conſules mercatorum, an pro reddenda coram ſe ratione, hæredes mercatorum, vel factorum aſtringere poſſit, c. 7. n. 49

Privatio liberæ facultatis eſt contra bonos mores, c. 6. n. 37

Privative tunc cenſetur conceſſa iuriſdictio, quando in commiſſione dicitur expreſsè, vel ex verbis commiſſionis tacitè colligitur, quod commiſſarius, & non alius cognoſcere poſſit, c. 7. n. 48

Privilegio mulieribus conceſſo, ne pro debitis civilibus in carcerentur, an renũtiari poſſit, c. 35. n. 5

Privilegium ordini vel ſexui conceſſum, an renuntiari poſſit, c. 35. n. 17

Privilegium Eccleſiæ conceſſum, an ad alia pia loca contendi, valeat, c. 14. n. 35

Probationes alias invalidæ, & non concludentes, an pacto partium, ab initio validari poſſint, c. 10. n. 10

Probationem liquidam ſi lex requirat, an ſufficiant veriſimiles coniecturæ, cap. 6. num. 55

Probationis omne genus trãſit ad hæredem præter privilegium probationis per iuramentum in litem, c. 9. n. 36

Probationis forma ſpecifica, ſi requiratur à lege in aliquo actu, nulla alia probationis ſpecies ſufficit, c. 16. n. 44.

Probationis forma à lege inducta, an aliam æquipollentem excludat, c. 15. n. 49

Probationum ſpecies nulla à lege excluſa cenſetur, niſi quæ nuncupatim excluſa reperitur, c. 16. n. 46

Procvrator ad lites conſtitutus, an etiam rationem domino litis reddere teneatur, c. 3. n. 16

Procurator cui libera, ſi remiſit partem debiti fallito debitori domini ſui, non nocet domino, quo minus eodem debitore ad pinguiorem fortunam redeunte, pro parte remiſſa conveniri valeat, ca. 19 numero 39

Procuratoris conſtitutio, cum clauſula de illo nunquam revocando, an obſtet: quo minus revocari poſſit pro libitu conſtituentis, c. 6. n. 83

Procurator ad recipiendam pecuniam mutuo, intelligitur de mutuo naturali & reali, non verò de confeſſato, vel civili, c. 23. num. 26

Procurator, cui libera, omnia illa facere poteſt quæ dominus veriſimiliter feciſſet, c. 23. n. 57

Procurator, cui libera, an quantitatem domino debitam accepto ferre poſſit, c. 24. num. 6

Procurator cui libera, appellationi à domino interpoſitæ renuntiare non poteſt, ca. 24. n. 7

Processvs factus contra correctorem, vel eius locum tenentem, quibus expenſis ad Regium conſilium mitti debeat, c. 26. num. 30

Prodigi ſive furioſi eo ipſo, quod ad bonos mores vel ſanam mentem redeunt, ſuorum bonorum adminiſtrationem adipiſcunt, & rationem ab eorum curatoribus exigere valent, c. 6. ſub n. 31.

Prodvcens inſtrumentum minus ſolemne, non omnia in eo contenta confiteri videtur, ſed ea duntaxat, quæ ex illo probare intendit, c. 10. n. 33.

Prohibitvm à lege, non debet ſub aliquo colore attentari, c. 8. ſub n. 18.

Promittens reddere rationem, ſtante promiſſione de non petendo rationem ab illo, an virtute huius novæ promiſſionis ad reddendam rationem, prout cæteri adminiſtratores compelli poſſit, capitul. 3. num. 26

Promissvm (vulgò prometido) revelantibus ſecretum aliquod conceſſum, an ex pecuniis pro ſumptibus iuſtitię deſtinatis ſolvi poſſit, c. 36. n. 33

Promittens ſolvere, quidquid conſtiterit alium facto calculo debere, an ratione cum ipſo debitore nõ calculata, ad ſolutionem reliquorum teneatur, capitulo 34 numero 8

Promittens approbare vel ratificare alterius ſententiam intelligitur, ſi ſententia ſit iuſta,

juſta, non verò iniqua vel iniuſta, cap. 32. num 27

Promittens, quod alteri dabit centum paulo plus vel min9, prout apparuerit facto calculo, an ante calculationem pro illis centum exſecutari valeat, c. 33. n. 27

PROMISSIO pura, quæ venit reſolvenda ſub conditione vel alterius rei evẽtu, interim quod non reſolvitur cõditionis adimplemento, vel eventu rei, non habet paratã exſecutionem, c. 33. n. 28

Promiſſum (vulgo prometido) à quibus adminiſtratoribus concedi valeat, capi. 24. num. 38

PROPINQVVS alicuius minoris, ſi neglexit, vt ſibi tutela talis propinqui diſcerneretur, & vt negotiorum geſtor eius bona adminiſtravit, perinde ad rationem reddendam tenetur, ac ſi verus eſſet tutor conſtitutus, c. 25. n. 9

PROTESTANS ſe velle compenſare, quod ſibi debetur à creditore cum illo quod ipſe ſub pœna debebat, qualiter facere hanc proteſtationem debeat, vt evitet pœnam vel intereſſe, comp 14 n. 13

PVERI operæ, an à quinquennio vltra compenſationem cum alimentis illi præſtitis admittit, c. 22. n. 11

Puerum novẽ annorum nutricem ſuam gravidam reddidiſſe, ex divo Hieronymo refertur, c. 27. n. 40

PVPILLARIS ætas ſpirat in maſculo, quatuordecimo anno adveniente, capitulo 6. num. 40

PVPILLVS ſive minor tutorem vel curatorem habens, ab ipſis tutoribus vel curatoribus alimentandus præſumitur, capitulo 22. num. 1

Pupllus ſi ille ſit, de cuius operibus agitur non æſtimantur eius operæ quantum æſtimari potuiſſent, ſed pro commodo & emolumento ex illis à tutore percepto, c. 22 n. 13

Pupillus ſi ſit filius magnatis, vel titulati aut alterius magni divitis. an poſſit tutor vinum vetus famulis illius præſtare, ſtante vino novo vendibili & qui viliori pretio emi poſſit, c. 22. n. 64

Pupillus vel adultus, ſub tutela vel cura conſtitutus an habet tacitam hypothecam in bonis factoris, quẽ tutor ad adminiſtrandum bona ipſius minoris conſtituit, c. 39. num. 16

Q

QVALIS debeat eſſe adminiſtratoris diligentia, in recuperandis debitis, ne illis negligentia imputetur, capitulo 19. num. 28

QVANDO quis tenetur ad factum, an difficultas excuſet eum à mora, c. 9, n. 59

Quando aliquis ad cuſtodiam alicuius rei tenetur, non creditur illi ſi dicat eam amiſiſſe, niſi caſum amiſſionis probaverit, c. 10. n. 4

Quando frater ſui fratris minoris bona adminiſtravit, an ſit credendum eius libro, c. 10. n. 36

Quando agitur de integro libro rationum tutoris vel alterius adminiſtratoris, ſi ille in aliquibus paginis contineat, quod accepit, & in aliis quod expendit, diverſis modis, temporibus & cauſſis domino acceptante introitum ſive accepta in eius favorem ſcripta, an teneatur acceptare data in eodem libro ſcripta, capitulo 13. n. 10 & 13

Quãdo teſtator exceſſit vires ſui matrimonij in legatis in teſtamento relictis, in quibus vitijs ſit hereditas diſtribuenda, cõp. 12. n. 15

Quando in libello petuntur oves cum partubus & poſtpartubus & omni ſua cauſa, non ſolum veniunt partuumpartus verum & fructus fructuum, capitulo 18. numero 27

Quando petuntur partus & poſtpartus omnes & quicumque partus poſt litem cõteſtatam procreati in cõputatione veniunt operandi, c. 10. n. 28

Quando tutori in tutelæ inſtrumento ſe obligavit, quod finita tutela accepta per inventarium reſtitueret, an pro illis nõ expectata ratione via exſecutiva cõveniri poſſit, c. 21, n. 24

QVARTA in qua ſuccedit coniux pauper ſupervivens, habetur inſtar æris alieni, comp.1.n.15
QVÆ de novo emergunt, novo indigent legis auxilio, c.8.n.16.
Quæ pendent à voluntate principis cenſentur impoſſibilia, c.25.n.5.
Qui prætendit aliquid ante aliud factum fuiſſe, niſi hoc probet non obtinuit, com. 9. num.3
Qui non poteſt intentare actionem criminaliter, neq; etiam quæſtionem tormenti adverſus reum judicatum petere poteſt, c.20.n.7
Qui dolosè damnum dedit, an de intereſſe lucri ceſſantis onerari debeat, c.15. n.7
Qui alicuius rei mentionem facere intendit, nomine quo aſſiduè nuncupari ſolet vti debet, c.10.n.72
Qui totum dicit nihil excludit, capitulo 7. num.47
QVID facere debeant obligati ad ratiocinia, quando dominus rationes recipere detrectat, c.6.n.65
Qui aliena negotia gerunt, vel quoquo modo adminiſtrant, non ſolum humano verum divino iure rationem vilicationis reddere debent, c.1.n.5
QVIDQVID præſul Cancellariæ vel conſilij virtute reſervationis in ſententia à ſe factæ præcipit ab ipſomet rege mandatum præſumitur, c.32.n.11
QVITATIONES nimis generaliter confectæ vt in plurimum ſint captioſæ & deceptoriæ, milleque periculis expoſitæ, cap. 4. num.10
Quitationem generalem præſtare, nemo compellitur, c.4.n.11
Quitationes ad hoc vt tutoribus & curatoribus proſint eiſque ſunt tutiſſimæ, per quæ verba concipi debent, c.40.n.12
Quitatio quantumcunque ſit facta cum remiſſionibus & pactionibus iuratis tamen ſi reperiatur, quod tutori aliquid ex bonis pupilli remanſit, aliquidvè occultavit, minimè tutori prodeſt, quod maximè procedit, ſi correptio intervenit, capitulo 10, num.13
Quitatio doloſa & per correptionem conſequuta, non prodeſt tutori etiamſi autore judice ſit præſtita, c.40.n.15
Quitatio & ſi quibuſcumque clauſulis liberatoriis ſit compoſita, non prodeſt tutori niſi verè redditam fuiſſe rationem probaverit, c.40.n.16
Quitatio conceſſa per minorem ſuo tutori vel curatori, cum fideiuſſione de non cōtraveniendo amplius rationibus, cuius ſit effectus, c.40.n 8
Quitationes conceſſæ per Comites ſacrarū largitionū regiis adminiſtratoribus qualiter ſoleant eſſe confectæ, capitulo 40. num.19
Quitatio generalis facta in favorem adminiſtratoris, cum remiſſione cuiuſcumque juris vel alterius rei, quàm ab ipſo conſequi vel prætendere poſſet ratione adminiſtrationis, an extendatur ad illam adminiſtrationem de qua actum non fuit expreſsè, c.40.n.20
Quitatio de omnib⁹ datis & acceptis, quod nos dicimus, de todos dares y tomares, ad ea dūtaxat reſtringitur, de quibus fuit cogitatum, c.40.n.21
Quitatio conceſſa intelligitur, habito reſpectu ad ea duntaxat quæ in rationibus fuerunt ventilata, c.40.n.22
Quitatio ſi appareat dolo extorto, dolo etiā cenſetur extortum juramentum quo ipſa fuit confirmata, c.41.n.27
Quitationibus generalibus in judicio productis, ſemper habenda eſt diligens ratio omnium in illis contentorum, abſolventiſq; & liberantis, & abſoluti & liberi, c.1. num.36
Quitatio qualiter ſit cautelanda, ad hoc vt adminiſtrator pleniſſimam liberationem conſequatur, c.37.n.11
QVINTVM bonorum paternorum, an ſit legitima filiorum, computatio 9. numero 3
QVO TEMPORE, quo caſu, quavè ex cauſa ante tempus à lege vel ab homine præfinitum, rationi reddendæ adminiſtrationis ratio ab adminiſtratore exigi poſſit, c. 6.n.1

Qvod per me non ſtat, mihi imputari non debet, c. 6. n. 94.

R.

Rationis materiam nimis vtilem & valdè quotidianam reputat Bartolus, c. 2. num. 1

Rationem non ſufficit qualem qualem reddere, ſed talis eſſe oportet, quæ rectitudinem & veritatem contineat, c. 1. n. 6

Ratio vera quæ ſit, quidvè continere debeat, c. 2. n. 2

Rationem illam veram & rectam reputavit Baldus quæ accepti & dati commemorationem contin[illegible] 2. n. 3.

Rationem veram & rectam illam reputat Socinus, quæ hinc indè crediti & debiti commemorationem continet, qua mediante quid reliquatum ſit, oſtenditur, c. 2. num. 4

Rationem illam veram & rectam reputavit Molineus, in qua volumina, cautiones actuſque ſui adminiſtrator exhibet, & tradit legendas, percontandas diſpungendas & diſcutiendas offert, qua mediante reliquatum certum quid oſtenditur, idque verè & realiter exſolvitur, capitul. 2. num. 5

Rationem qui reddere tenetur, quid facere debeat, c. 2. n. 6

Rationem reddere, vel edere, an idem ſit, ca. 2. num. 7

Rationum reddendarum conditio, omne quod quoquo genere ſervi actum fidemq; reſpicit, expoſcit, c. 2. n. 8.

Rationes quando arbitrio boni viri ſint diſpungendæ, c. 2. n. 9

Rationes reddi debent ſecundùm conſuetudinem loci, vbi diſpunguntur, cap. 2. num. 10

Rationem ſuarum adminiſtrationum reddere debent tutores & curatores, capit. 3. num. 1

Rationem reddere obligatus, ſi ad Eccleſiam confugiat, vt evadat earum redditionem, an immunitate Eccleſiæ gaudeat, c. 4. num. 6

Ratio an per procuratorem reddi poſſit, cap. 4. num. 12

Rationis remiſſione non obſtante adminiſtrator ad rationem reddendam & reliqua ſolvenda compelli poteſt, c. 5. n. 4

Rationum diſcuſſio, favore publico fuit introducta, c. 5. n. 4

Ratio tutelæ filij, an ſtatim contractis à matre tutrice ſecundis nuptijs, vel ſponſalibus exigi poſſit, c. 6. n. 3

Rationem ſi quis certo & determinato tempore reddere teneatur, illam ſtatuto tempore non reddendo, ſtatim & ipſo iure conſtituitur in mora, ſi verò tempus ad id non ſit præfinitum, à die duntaxat interpellationis moroſus dicetur, c. 6. num. 86.

Rationem reddere vaſallum domino in fortalitio exſiſtenti compelli non poteſt, ſed ſufficit quod in domo concilij calculentur, c. 7. n. 3

Rationem, ſi reddere debeant perſonæ miſerabiles domino loci, vel alteri homini potenti, vel magno diviti, an ante aliquam oppreſſionem poſſint petere, vt rationes in curia regia calculentur, ratione præſumptæ oppreſſionis idq; ſit iuri conſentaneum, c. 7. n. 59

Rationes bonorum publicorum, in domo concilij reddi & diſpungi debent, cap. 7. num. 62

Rationes publicas reddi, an à quolibet de populo peti poſſit, c. 7. n. 63

Rationem qui veram & rectam reddere cupit, in initio rationum inventarium legitimè confectum, calculatoribus exhiberi debet, c. 9. n. 4

Rationem adminiſtrationis, ſi dominus rei vel patrimonij adminiſtrati, accipere detrectet, quid facere debeat adminiſtrator, vt deinceps reddere illam non teneatur, c. 6. n. 95

Rationes ſocietatis, reddi debent, manualibus ſimul cum libro magiſtrali (quod vulgò dicimus de caxa) productis, ibidem.

Rationum conficiendarum modus, ab officialibus qui multa recipiunt, quis eſſe debeat, c. 10, n. 43

Ratio-

Rationes quæ legi, vel intelligi nequeunt, redditæ non videntur, c.10.n.44
Ratio intricata non eſt ratio, capitulo 10. num.45
Rationes in folle reddere quid ſit, capitu.10. num.49
Rationes, ſi veriſimilia contineant, in his parcellis, quæ ſunt difficilis probationis, juramento adminiſtratoris ſtatur, cap.10. num.64
Rationes tutelæ poſſunt peti fideiuſſoribus tutorum, ſtatim, quod conſtiterit tutorem captum fuiſſe ab hoſtibus, capitul.6. ſub n.14
Rationes in libro, ſi quis ita ſcripſerit, accepi à Titio centum mutuo, deinde in alia parcella ſcripſit: Titio triginta perſolvi, an parcella accepti per Titium acceptata videatur etiam aſſentire parcellæ dati in eodem libro conſcriptæ, capitulo 13. numer.1
Ratione incerti, exſecutio certi non retardatur, c.21.n.3
Rationibus Reipub. quilibet de populo aſſiſtere non prohibetur, c.8. ſub n.62
Rationes de pecuniis pro ſumptibus iuſtitiæ deſtinatis, ſolo judici abſque decurionum interventione reddi debent, capitulo 26. num.1
Rationes privatim diſpunctæ, inſtar privati inſtrumenti conſiderantur, capitul.31. num.2
Rationes privatæ recognitæ, vel in pactum ſuper reliquis deductæ inſtar publici inſtrumenti & guarentigij, exſequi debent, c.31.n.5
Ratione privata corã judice producta, quid à judice ſit poſtulandũ, quidvè iudex providere debeat, c.31.n.6
Rationes à calculatoribus partium cõfectæ, ſi in eo in quo ſunt cõformes a judice probentur appellatione remota exſecutioni mandantur, c.31.n.9
Rationis relatio, ſi ab adminiſtratore domino mittatur, & ipſe dominus taceat, & nõ contradicat, an ex hac taciturnitate & informationem patientia illi aſſentire videatur, c.11. ſub n.30
Rationes, parte cui intereſt non citata diſpunctæ, an & quando exſecutioni mandari poſſint, c.31.n.21
Rationes privatim diſpunctæ, quando exſecutioni mandari poſſint, c.31.n.1
Rationum intricatio, dolum adminiſtratoris inducit, c.10.n.46
Rationibus cum matre tutrice calculatis, quæ non petito prius tutore filio, ad secũdas nuptias migravit, an exſequi poſſint reliqua adverſus eius ſecundum maritũ, c.34 n.12
Ratio nihil aliud eſt, quam quædam hinc inde compenſatio, c.36.n.1
Rationum exſecutio ſi à matre reliquãte petatur, & judex erratum fuiſſe in calculis & reliquis inveniat, an talem errorem retractare valeat, & etiamſi error à parte nõ ſit allegatus, poſſit adiectionis ſententiam moderare reſpectu erroris, capitu.38. num.9
Rationes, an teſtibus probari poſſint, cap.4. ſub n.19
Rationes in vna parcella falſæ, præſumuntur etiam falſæ in aliis parcellis, capit.40. num.7
Ratio de bonis conſanguinei, ſi à tutore cõſanguineo petatur, nõ requiritur tam exacta expenſarum probatio, ſed ſufficit præſumptiva & coniecturalis, capitu.15. num 6
Rationes ſemel diſpunctæ iterum diſpungi non debent, vbi prius redditæ fuerunt per modum ſyndicationis, c.41 n.1
Ratio poteſt retractari, vbi error in jure reperitur, vt pote ſi fratri ex vno latere coniuncto tantum adiudicetur de hæreditate fratris in partitionibus quantum fratri vtroque latere coniuncto, capitulo 41. num.6
Rationes non ſufficienter redditæ, quitatione non obſtante, iterum diſpungi debent, c.41. ſub n.6
Ratio poſiti vel annonæ frumentariæ, abſente adminiſtratore calculata, an adverſus illum exſequi poſſit, capitulo 31. numero 22
Ratio inter mercatores calculata, quandocumque

cumque poteſt revideri & retractari, cap. 41. num 22

Rationes quibus expenſis fieri & revideri debeant, c. 42. n. 6

Rationem ſi quis petat à ſuo negotiorum geſtore reddi, eo ipſo ipſius geſti rationem approbare videtur, c. 25. n. 6

Rationis liber magiſtralis ſi non reperiatur, vel cum magna & probabili difficultate exhiberi poſſit, an rationes diſpungi poſſint inſpecto ſolo manuali, ſive bilantio illius rationis, c. 10. n. 70

Ratio differentiæ inter ius canonicum & civile in computatione graduum aſſignatur, comp. 2. n 7

Ratione periculi imminentis, quando quis pretium recipere valeat, computat. 15. num. 4

RECEPTOR pecuniarum, ſive depoſitarius ſi pecunias, vel quid aliud ſuo periculo recipiat, an eam in proprios vſus convertere licitè valeat.....

Receptor pœnarum cameralium, an decimam earum pœnarum, mulctarum & condemnationum habere debeat, ca. 28. num 51

RECLAMATIO facta à certis parcellis, inducit conſenſum in reliquis, c. 32 n. 31

RECVSARI an poſſint calculatores à partibus nominati, vt ſi tu meum, vel ego tuum recuſem, c. 8. n. 13

Recuſari, an nudus miniſter poſſit, capit. 8. num 19

REDDITIO rationis adminiſtrationis præteritæ, remitti an poſſit, c. 5. n. 18

Redditus ſi Rex non habeat ſufficientes pro defenſione regni, vel eius indigentia, an ex civium collatione (quod deficit) percipere valeat, c. 25. n. 28

REGIVM officium eſt facere iudicium & iuſtitiam, & liberare de manu calumniantium vi oppreſſos, peregrinis pupilliſque & viduis, & his qui facilius opprimuntur à potentioribus, præbere auxilium, cap. 7. num. 61

Regio tutori an decima de fructibus & proventibus regni præſtanda ſit, capitulo 28. num. 37

Reges non poſſunt nova gravamina ſubditis imponere, pro regni juſtitia adminiſtranda, ſed hoc ex regio patrimonio providere debet, c. 25. n. 25

Reges anteceſſoreſque eorum ſi ſoliti erant certo die vel tempore aliqua magna facere, vel aliquid donare, an eorum Proregibus idem facere liceat, c. 24 n 18

Reges ideò percipiunt redditus Regni, vt faciant in ea juſtitiam miſero atq; potenti miniſtrari. c. 25. n. 10

Rex, Comes, Dux, vel Marchio, ſi proprijs expenſis miſit alterum ex filiis cum exercitu, pro expugnanda aliqua civitate, iſq; illam expugnavit, multaq; inde ex ſpolia reportavit, an aliquid talis filius pro huiuſmodi labore (vltra legitimam) habere debeat, in partitionibus bonorum patris, c. 27. n. 56

Rex habet ſuam intentionem fundatam in jurisdictione Regni, c. 42 n. 3

REGVLA ad cognoſcendum, qualiter vtroq; foro (ſeculari ſcilicet, & Eccleſiaſtico) graduum computatio fieri debeat, comp. 2; num. 6

Regula ad æſtimationem fructuum (ex mora) debitorum facienda, c. 17. n. 17

Regula, quæ habet, quod illa quæ non poſſunt fieri facta tenent, qualiter ſit intelligenda, c. 6. n. 14

REI ſuæ quilibet eſt moderator, & arbiter, c. 5. n. 1

RELATIO rationum ad inſtantiam domini (ſaltim) ſemel in anno facere debet adminiſtrator, aliàs vt ſuſpectus removeri poteſt, c. 6. ante n. 1

RELIQVIS (per teſtatorem) adminiſtratori legatis ſolum cenſentur remiſſa, ea quæ ratione doli præſumpti eidem adminiſtratori fuerunt onerata, non verò quod ipſi adeſt ex adminiſtratione, capitulo 5. num. 8.

Reliqua, vbi non cenſentur remiſſa, virtute liberationis à teſtatore relictæ adminiſtratori, adminiſtrator rationem reddere tenetur, eo quod ex eorum diſpunctione ad reliquatum pervenitur, capitulo 5. numero 19.

Reliqua ex dolo reſultantia, etiam remiſſa cenſentur, quando dominus eius adminiſtratori, reliqua quæ reſultaverint legavit, c.5.n 23

Reliquis legitimè liquidatis, nullæ ſunt partes iudicis niſi ad exſequendum, in creditore petente, c.58.n 1

Remedia diverſa ſi diverſis reſpectibus competant, licet tendant ad vnum & eundem finem, non impeditur vnum propter aliud, c.6.n.7

Remiſsio actionis tutelæ, teſtamentario tutori à patre pupilli facta, non extenditur ad reliqua reſultantia ex administratione legitimæ filij, c 5.n.22

Remiſſione inventarij, facta tutori à patre minoris, non obſtante, iudex ex officio inventarium bonorum minoris facere tenetur, c 6.n.46

Remiſſio delinquentis, quibus debeat fieri expenſis, c 25.n.10.& c.26 n 15

Remiſſio malefactoris, quo caſu expenſis iudicis fieri debeat, c 26.n.17.

Remiſſio facienda de clerico vel monacho delinquenti ad iudicium Eccleſiaſticum, cuius expenſis fieri debeat, per iudicem ſecularem qui illum incarceravit, cap 26. num.18

Rem emptam ab adminiſtratore ex pecunia domini, an cum fructibus dominus vendicare valeat, c.14.n.35

Repeti an poſſit à principali quod fideiuſſor creditori pro illo perſolvit, hac pactione, vt illum annexu fideiuſſionis liberaret, comp.15 n.1

Requisita neceſſaria, in venditione rerum immobilium minoris ſub tutore vel curatore exiſtentis, quæ ſint, c.16.n.30

Res comparata ex alterius pecunia, ſi non conſtet cui comparata ſit, non præſumitur empta pro domino, cuius erat pecunia, c 14 n.53

Respvblica, an tacitam hypothecam habet in bonis ſuorum adminiſtratorum, c. 39. num 6

Res propria vnius ex publicis ſocijs, ſi pereat occaſione ſocietatis, perit vniverſæ ſo- , comp.22.n,6.

Res mediocres, ex maioribus & minoribus præſtandæ, qualiter eligi debeat: vt a qua & iuridica computatio ſit, comput. 25. num.1

Residvvm tertij vel quinti, qualiter ſit deducendum, vbi per teſtatorem aliquid antea donatum fuerat in ratione illorum, comp.1.n.2

Revisio rationum ſi petatur, dicendo errorem in illis incidiſſe, non debet audiri qui illam petit, niſi prius de errore rationis docuerit, c.41.n 28

Reviſio rationum, an ſit concedenda vbi præſumeretur, quod dolus in illis intervenit, an verò explicitè de errore rationum conſtare debeat, c.41.n.29

Reviſio rationum, ſi ex cauſa erroris petatur, ex quibus error probetur, c.41. n. 30.

Romani, longè aliter quam Hiſpani computationem anni contingentis facere ſolebant, comp.21.n.9

Rotæ deciſiones, non ſecus quàm ius commune, in regijs cancellariis Hiſpaniæ obſervantur, comp.13.n.10

S.

Salaria tabellionum ſyndicatui aſſiſtentium, an de pecuniis pro ſumptibus iuſtitiæ adiudicatis, ſolvi poſſint, c.26.n.22

Salarium nuncij, quod à correctore vel decurionibus civitatis mittitur pro conſulendo Regio conſilio circa aliquam publicam cauſam, ex cuius pecuniis ſit ſolvendum, c 26.n 27

Salarium oſtiarij prætoris, ex quibus pecuniis ſit ſolvendum, c.27.n.37

Salarium, an quando de publico ærario præberi poſſit, c.27.n.1

Salarium, an conſtituere poſſit tutor literatis, procuratoribus, & ſolicitatoribus domini ſui, vel ille adminiſtrator qui generalem cum libera, ab homine vel lege habet, c.27.n 2. & 35.& 43

Salarium correctoris, an & quando de publico ærario ſit ſolvendum, c.27.n.3

Salaria iudicum locorum de ſennorio, ex quibus pecuniis ſolvi debeant, c.27. n.4.

Salari-

Salarium qualiter ſit ſolvendum correctori, ſi in eius regia proviſione dicatur, quod illi ſolvatur ſalarium conſuetum, ſi non appareat vniformiter fuiſſe ſolutum, ca. 27. num. 11
Salarium, an ſolvi debeat correctori, etiam pro tempore quo fuit abſens à civitate ſi per ſubſtitutum officium deſervivit, cap. 27. num. 12.
Salarium conſtitutum & ſolutum à tutore vel curatore, magiſtris liberalium artium ſui minoris, an ſit in calculo recipiendum, cap. 27. num. 37.
Salarium datum à tutore, vt pupillam ſuam in arte grammaticæ edoceret an ſit illi in calculo recipiendum, cap. 27. num. 38.
Salarium vltra decimam, an debeat habere tutor qui extra vrbem pro peragendis pupillaribus negotiis iter fecit, capitulo 27. num. 29
Salaria advocatorum civitatis, qua forma & cautela adhibita conſtitui debeant, c. 27. num. 41
Salarium, an exſecutori teſtamenti poſſit præſtari, per judicem, c. 27. num. 64.
Salarium vel decimam fructuum, an tutor vel curator habere debeat, etiam pro tempore in quo rationes tutelæ, vel curæ diſpunguntur, capitulo 22. ſub numero 64. & 65
Salarium advocatorum pauperum an de bonis Reipublicæ ſolui poſſint à decurionibus, cap. 27. num. 42.
Salarium vel ſtipendium, alicui ab initio cepti negotii promiſſum, pro aliquid faciendo, an ex cauſa modificari valeat, cap. 28. num. 39
Salarium, an præſtari poſſit creditori, qui ex cauſa judicati in poſſeſſionem bonorum debitoris miſſus, poſtmodum condemnatus fuit, vt illi bona reſtitueret cum fructibus ſoluto ſibi debito cum intereſſe, c. 27. num. 60
Salarium, an depoſitario conſtitui, ſoluive poſſit, cap. 27. num. 44.
Salarium, an œconomo Eccleſiæ, vel litigatorum Eccleſiaſticorum ſit præſtandum, cap. 27. num 59.
Salarium, an negotiorum geſtori ſit præſtandum, c. 27. n. 51
Salarium extraordinariū, an debeat habere tutor literatus qui in litibus ſui minoris patrocinium præſtitit, capitulo 27. numero 52
Salarium, an debeat habere filius, eo quod in vita patris plus cæteris filiis laboravit, in opificio patris, vel ſubſtantiæ paternæ adminiſtratione, c. 27. n. 55
Salarium, an debeatur famulo, tutori, vel alteri adminiſtratori etiam pro tempore quo infirmus non laboravit, capitul 27. num. 21
Scriptum in libro mercatoris, ab eodem mercatore vel alio de eius mandato ſcriptum præſumitur, c. 10. n. 67
Scripturæ communes, debent à partibus exhiberi pro rationibus ſpungendis, c. 11. num. 21
Scripturæ fidem, qui in vna parte probavit, an in alia parte contra ſe facientem poſſit illam reprobare, c. 13. n. 14
Scriptura locationis ſi contineat qualiter ſubhaſtationes ante locationem præceſſerunt, ei eſt ſtandum donec contrarium probetur, c. 16. n. 36
Scripturam privatam approbare & recognoſcere videtur ille qui cum illam præ manibus aſſidue haberet, eam non impugnavit, c. 12 n. 36
Scripſiſſe librum rationis ille videtur, cuius nomine ſcriptum eſt, c. 10. ſub n. 66
Sententia, cenſetur lata ſecundum petitionem actoris, c. 18. n. 23
Sententia dubia, debet interpretari in favorem condemnati, c. 18 n. 26
Sententiæ condemnatoriæ, aſſentire videtur condemnatus, qui petit terminum ad ſolvendum condemnationem, capit. 10. numero 29
Sententia ſemper præſumitur lata ſecundum jus, c. 18. n. 28
Sententia Ioannis Fabri in l. neminem, C. de appellationibus, quatenus tenet, quod remiſſio delinquentis debet fieri expenſis judicis remittentis reum, elucidatur, c. 25 num. 18

Sententia eſt nulla ſi omittātur ea quæ ſunt ordinis judicij, c.13. n 19

Sententia judicij executoris conſtituti ad liquidationem faciendam, & reliquatum exequendum, ſi declaret tot eſſe reliqua, an exſequi poſſit, non obſtante appellatione, c.35 n 21

Sententia rite lata an prætextu novorum inſtrumentorum, valeat retractari vbi favor publicus verſatur, c.41. n.13

SERVUS qui domini negotia adminiſtravit, ſi venditus ſit, antequam rationem adminiſtrationis reddiderit, compelli poterit emptor, vt illam pro eodem pretio domino revendat, c 3 n.5

Servo ſi legata ſit libertas, ſi rationem ſuę villicationis tutori minoris hæredis reddiderit, niſi probaverit realiter & verè rationem reddidiſſe, non conſequetur libertatem, etiamſi confeſſionem a minore factā de ratione a ſe illi reddita exhibuerit, c.23. num.42

Servi ex ancilla dotali nati, an fructus dotis reputentur, c.29. ſub n.29

Servi gerentes res pupillares, an non exhibito libro rationum, poſſint tormentis ſubjici, donec ſtatum rerum adminiſtratarum demonſtraverit, c. 10. ſub n.6

SIMPLICI dicto adminiſtratoris, ſi quis ſtare promiſit, non ex hoc liberat adminiſtratorem a redditione rationum, & reliquorum ſolutione, c.10. n.21

SYNDICVS vniverſitatis, qui videt ſuā Rempublicam pro debitis conveniri, neutique debita ſolvere debet, quam ſi prius verè de debito illi conſtiterit, c.23. n.20

Syndici vniverſitatum, licet habeant mandatum cum libera a lege, adhuc ſine iudicis & decurionum liberatione, bonam fidem agnoſcere non debent, c.23 n 22

Syndicis civitatis non debet recuſare ſolutiones liberationum à decurionibus & iudice conceſſarum, c. 23. n 38

SOCER a genero conventus pro reliquis tutelæ vel curæ filiæ, an poſſit incarcerari, ſi non dederit fidejuſſorem indemnitatis, quod vulgò dicimus deſaneamiento, ca. 35. n 7

SOCIVS adminiſtrans negotia ſocietatis, cæteris ſociis non adminiſtrantibus rationem reddit, c.3. n.6

SOCIETAS tàm morte civili, quàm naturali alicuius ex ſociis diſſolvitur, capitulo 6. num 57

Societas, ſi eo pacto adiecto coita ſit, vt capitale in tali ſocietate immiſſum intra triennium repeti a ſociis non poſſit, intelligi debet, vita ſociorum durante, capit. 6. num.58

Societas, an ſui natura tranſeat in hæredes ſociorum, c.6. n.29

Societas cum patre inita, patre mortuò, ad filium hæredem prorogatur, ſi filius eiſdem inſtitoribus vtatur, c 6. n 61.

Societas ex eo renovata & continuata videtur, quod ſocius poſt illam de jure finitam multo tempore ſtetit, quo minus rationem ſui capitalis & lucrorum petierit, c.6. n.62

Societas tacitè (ex legis diſpoſitione) inter maritum & vxorem contracta, an mortua vxore videatur continuata cum eius hæredibus, interim quod dos illis a marito non reſtituitur, c.6 ſub n.63

Societas præſumitur renovata, ex præfatione libri rationis ſocietatis, c 6. n.63

Societas præſumitur continuata ex informi patientia, vel perſeverantia vtriuſque ſocii, c 6 n.65

Societas juramento firmata pro ſe & hæredibus, an morte ſocij finiatur, capitulo 6. num.66

Societas inter plures gabellarios contracta, tranſit ad hæredes, donec tempus conductionis finiatur, c.6. n.67

Societas quibus ex cauſis ante præfinitum tempus finiatur, c.6. n.68

Societas etſi per plures annos ſit capitulata, adhuc tamen cuilibet ſocio licebit quocumque anno petere, vt rationes lucri & damni videntur, quod vulgò dicitur, hazerbalanoco, c.6. n 34

Socius vnus, ſi aliquem in factorē ſocietatis elegerit, an alij ſocij teneantur ſtare parcellis, ab hoc factore in libro ſocietatis deſcriptis, c.13. n.6

Socius, qui recognovit, ſe aliquid ab altero ex ſociis ratione ſocietatis recepiſſe, ſi in rationibus librum non exhibeat rationum ſocietatis, antequam ratio dati habeatur, poteſt pro illo, quod recepiſſe confitetur, exſecutari, c.21.n.25

Socius exſecutatus à ſociis pro reliquis ſocietatis, an capi & incarcerari poſſit, ſi non dederit fideiuſſorem vulgò deſaneamiento c.35.n.10

Socius reliquatus in aliqua quantitate, ratione adminiſtrationis ſocietatis ſi exſecutatus ad petitionem ſociorum fideiuſſorem indemnitatis non præſtiterit, an incarcerari poſſit, ſi ſocij alteri ex egeſtate laborant, c.35.n.3

Socius qui iuravit finita ſocietate reliqua reſtituere, ſi id facere prætermittat, iure in carcerem detinetur, donec reliqua reſtituat, c.35 n.14

Socius reliquatus, ſi habet officium vel artificium, ex quo vivere poſſit, & reliqua ſocietatis non reſtituat, ultra quam facere poteſt, convenitur, c.35.n.15

Socius, qui debitor eſt ſocietatis, ſi velit compenſare cum ſuo debito, quod ab alio ſocio ſibi debetur, an audiri debeat, cap. 36.num.6

Societatem vel communionem ſi ab antiquiſſimo etiam tempore populi plures in paſcuis & terminis habuerunt, an hæc communi aliquo pacto diſſolvi poſſit omnibus non aſſentientibus, computat. 7 num 2

Societas omnium bonorum, an inter coniuges contracta per matrimonium videatur, comp.9.n 10

Socius an teneatur reſarcire ſocio damnum, quod ſua culpa ſocietati evenit, comput. 22.num.2

Socius, qui operam (duntaxat) in ſocietate immiſit, non debet ſentire damnum amiſſionis capitalis, in pecunia ab alio ſocio immiſſi, comp.22 n 3

Socius, qui capitale in ſocietate appoſuit, an nondum reddita ratione, ſtatim finita ſocietate, illud repetere & deducere poſſit via exſecutiva, c.21.n.5.

SOCINI ſententia taxatur, in conſ. 42.n.6. libr.3

SOLEMNITATES in venditionibus à iure requiſitæ, an & in locationibus ab adminiſtratoribus faciendis requiratur, cap.16. num.2

Solemnitas ſubhaſtationum, an eadem præcedere debeat in locatione rerum Eccleſiæ, c.16.n.10

Solemnitas ſchedulæ, vel edicti, æquivalet voci præconis, in locationibus faciendis, c.16.n.20

SOLVENS naturaliter tantum debitum, illud repetere non poteſt, c.22.n.17

SOLIDVS, de quo per Iuſtinianum, cuius olim fuerit valoris; comp.25.n.2

SOLVTIO anticipitatè facta à debitore, adminiſtratori vel factori creditoris, an liberet ſolventem debitorem eodem factore vel adminiſtratore decocto vel fallito effecto, c.23.n.50

Solutio facta procuratori ad exigendum poſt revocatum mandatum ante intimationem revocationis mandati, an ſit in calculo debitori recipienda, ſi talis procurator poſteà decoxit, c.23.n.58

Solutio reliquatus, an ex eo probetur quod teſtes dixerit ſe vidiſſe partem reliquatam certum quid creditori pro reſiduo (quod vulgò dicitur de reſto) ſolviſſe, ca. 37.num.1

Solutio partis, non inducit ſolutionem totius, c.37.n.2

Solutio reliquorum, an ex præſumptionibus & coniecturis ſufficienter probatur, c.37.num.4

Solutio reliquorum an ex diuturnitate temporis præſumatur, c.37.n.5

Solutio reliquorum an interveniente ſcriptura fieri opus ſit, c 40 n.3.

SOROR, an etiam mota ex ſua parte non ſubſiſtente, dotem ad collationem cum fructibus adducere debeat; computat. 5. num.3

Soror à patre dotata, an dotem ad collationem cum fructibus a morte patris collectis adducere debeat; comp.5.n.2.

Soror non antea fructus vel redditus bono-

rum dotalium vel pecuniæ dotalis à patre acceptæ adducere tenetur quam à die in quo fuerit à fratribus interpellata, vt dotem ad collationem adducat, comput. 5. num. 4

Species ſolvenda ſit requirebat laborem ad portandum illam ad locum deſtinatæ ſolutionis, non ſufficit probare creditorem quod interpellavit debitorem vt ſolveret, ad hoc vt debitor de æſtimatione quanti plurimi oneretur, ſed opus eſt probare, quod creditor ibit ad locum deſtinatum pro ſolutione recipienda, & ſibi non fuit à debitore ſolutum, c. 17. n. 27

Schedvlae, in portis Eccleſiarum ab adminiſtratoribus affixæ, quibus certificantur homines de aliqua venditione facienda ab adminiſtratore, an voce præconis equivaleant, c. 16. n. 20

Statvtvm ſi dicat, de adulterio ſolus capitaneus vel aliquis alius cognoſcat, hoc caſu aliis iudicibus videtur adempta iuriſdictio, c. 7. n. 45

Statutum ſi diſponat qualiter fructus beneficij ſint dividendi, quando beneficium vacat per mortem, an extendatur ad caſum quo beneficium vacet per renuntiationem, comp. 20. n. 25

Stare ſimul poteſt, quod quis ſit in poſſeſſione certum quid recipiendi, vel ſolvendi, & tamen debitum non ſit, capitul. 29. num. 19

Æstimatores electi, quando ad æſtimandum compelli poſſunt, capitulo 8. numero 4

Stylus curiæ, non ſecus quam lex obſervari debet, & quando, comp. 6 ſub. n. 12

Stipendium promiſſum aliquid facienti an aliqua ex cauſa poſſit minui, capi. 28. num. 39

Svbstitvtiones in teſtamento factas probare non videtur, qui iam legata approbavit, eo quod connexæ non ſunt, ca 13 num. 12

Svbhastationvm ſolemnitas, non cenſetur remiſſa, ex poteſtate vendendi conceſſa, c. 16. n. 18

Subhaſtationes quanto tempore debeant fieri pro vendendis & locandis rebus minorum vel ſimilium, c. 16. n. 8

Subhaſtationum ſolemnitas, in quibuſcumque locationibus rerum eccleſiaſticarum, etiam quantumcumque minimis, intervenire debent, c. 16. n. 4

Subhaſtationes præceſſiſſe locationi, an probetur eo quod in inſtrumento locationis de illis mentio fiat, c. 16. n. 35

Svbstantialia contractus, an pacto contrahentium remitti valeant, c. 10. n. 14

Sves fœminæ quot fœtus in anno parere, quosvè procreare filios ſoleant, c. 18. n. 16.

Svmmvs etiam Pontifex de his, quæ adminiſtravit, rationem reddit, capitul. 2. ſub num. 11

Svspicio de fractura, reſultat contra illum mercatorem factorem ve, qui ære alieno gravatus, ſarcinulas componere cœpit, c. 6. num. 77.

T.

Taciti & expreſſi idem eſt iudicium, c. 7. num. 7

Tacens conſentire videtur, vbi agitur de honorabili bono, c. 27. n. 49

Thesavrarivs regius, ſi ex regali pecunia fundum vel annuum redditum emat, an illud à fiſco vindicare valeat, cap. 14. num. 32

Tempvs prorogationis, & commiſſionis, idem cenſetur, c. 28. n 45

Tempus, quando a lege vel ab homine redditioni rationis fuit præfinitum, dies interpellat pro homine, c. 6. n. 87

Terminvm ſi quis petat ad ſolvendum condemnationem contra ſe factam, aſſentire ſententiæ videtur, c. 10. n 28

Tertivs in diſcordiam calculatorum à partibus nominatorum electus, ſi ſuſpectus ſit alicui ex intereſſatis, quid petere debeat à iudice, c. 32. n 8

Tertius in caſu diſcordiæ nominatus, an poſſit compelli acceptare terceriam, cap. 32. num. 16

Tertius an compelli poſſit, vt in ſcriptis votum ſuum redigat, c. 32. n. 17

Tertio à judice nominato, judex per interlocutoriam iuvare debet, vt partibus notificetur hæc nominatio, quave die proceſſum rationum ad illum mittet, vt ſi quis interſit, poſſint illum in facto inſtruere, & in iure informare, c.32.n.20

Tertius in caſu diſcordiæ nominatus, an eodem modo, quo cæteri calculatores a partibus nominati iurare debeat, ſe fideliter, & ſine dolo, & fraude rationes calculaturum, c.23 n.22

Tertius in caſu diſcordiæ nominatus, an huius vel alterius partis voto neceſſariò adhæreri debeat, an verò ab illis in parte vel in toto recedere liceat, c.23.n.23

Tertio à judice nominato cum aliquo ex calculatoribus partium concordante, ſi eorum votum a judice ſit confirmatum, an exſecutioni (ſemota appellatione) mandari valeat, c.32.n.32

Tertio in caſu diſcordiæ nominato, non ſecus ac aliis calculatoribus eſt obveniendum, c.33 n.10

Tertium vel quintum ſit deducendum, vbi vxor vel maritus ſuperſtes, quartam habere debet, ex diſpoſitione Authent. præterea. C. vnde vir & vxor, computat. 1. num.14

Tertium vel quintum à teſtatore alicui relictum, debet deduci conſideratis bonis defuncti tempore mortis relictis, comp.1. num 8

Teſtator, ſi ſimpliciter legaverit adminiſtratori liberationem reliquorum tutelæ filij ſui, ex eo duntaxat libera tua manet ab anxia & ſcrupuloſa rationum redditione, c 5.n.13

Teſtator, qui legavit tutori teſtamentario filij ſui, quidquid apparuerit illum debere, ex reliquis tutelæ, adhuc non cenſetur liberatus, ab illo quod ex malitia & dolo ſuo ſibi adeſt, & minori deeſt, capitul. 5. num.17

Teſtator, ſi iuſſit in ſuo teſtamento, quod executores illius ſolvant omnia debita, an etiam ſolvere debeant illi, qui inſtrumentum illidibile habebat contra defunctum, c.23.n.10

Teſtatore iubente, quod omnia debita ſua ſolvantur, etiam naturaliter tantum debita ſolvi voluiſſe eſt credendum, cap. 23. num. 15

Teſtator, qui ſocietatem cum aliis coierat, ſi declaraverit in ſuo teſtamento, qualiter aliter ex ſociis certum quid ſibi debet, ex reliquis ſocietatis, & iſte in plus debitor appareat ex inſpectione librorum ſocietatis, an ex tali declaratione teſtatoris, ab eo, quod plus ex libris debitum apparet, liberatus cenſeatur, capitulo 41. num.37

Teſtator, ſi declaraverit in teſtamento Sempronium ſibi in centum ex reliquis adminiſtrationis teneri, an reliquam pecuniam in reliquis contentam ſibi ſolutam fuiſſe, confiteri videatur, capitulo 41. numero 38

Teſtator, ſi declaverit eum iuramento, Sempronium ſibi centum debere, & ducentorum ſcutorum debitorem eſſe apparuerit, an illa centum, quæ plus in rationibus inveniuntur, legata vel tacitè remiſſa intelligantur, c.41.n.39

Teſtator, in legando, præſumitur habuiſſe æqualem affectionem ad omnes legatarios, comp 10.n.4

Teſtator, ſi alimenta mulieri prægnanti ita reliquerit, vt ſi filius ex ea naſcatur, habeat octo partes fructuum ſuorum bonorum, & mater quatuor, & ſi filia naſcatur, habeat quatuor, & mater octo, filio & filia eodem fœtu naſcentibus, qualiter horum fructuum inter matrem & filios debeat fieri computatio, computat. 11. num. 4

Teſtes communes, à nullo ex litigatoribus repulſari poſſunt, c.8 n 15.

Teſtes ſimpliciter deponentes, aliquem negligentem fuiſſe, in aliqua re adminiſtranda, magis cenſetur iudicare, quàm in cauſa vt teſtes deponere, capitulo 29. num.25

Teſtes, qui tutorem vel curatorem idoneum affirmaverunt, quo caſu pro reliquis talis tutelæ vel curæ poſſint conveniri, c,34 n.15

Teſtes

Teſtes vel æſtimatores, ſi varij ſint, & diſcordaverint in æſtimatione alicuius rei facienda, quid judex facere debeat, comp. 24. num. 3

Tortvræ locus ſit, quando tutor vel alius adminiſtrator rationes domini ſui intricavit & conturbavit, vbi pro ratione reddenda fuerit conventus, capitulo 20. num. 3

Tortura tunc in cauſa civili adhiberi poteſt, quod agitur criminaliter ratione admixti delicti, ſi tale eſt delictum, in quo ſibi natura torturæ locus eſt, c. 20. n. 8

Traianvs Imperator, interceſſione S. Gregorij Magni, ab infernorum faucibus (propter eius inſignes virtutes morales) fuit avocatus, c. 35. n. 47

Trebellianicam non deducet hæres, qui inventarium legitimè non fecit, & quid, an deducat Falcidiam, c. 9. n. 16

Tribvta portorum, ſeu littorum maris, ideò Regi fuerant a Regno conceſſa, vt ex huiuſmodi redditu Rex navigantes iuxta illos ab incurſu latronum & piratarum defendat, c. 25. ſub n. 26

Triticvm poſiti publici, ſi corrumpatur, vel à vermibus dictis gorgoto demolatur, an non ſolum inter vicinos vicorum & oppidorum iuriſdictionis dividi debeat, & qualiter, c. 17. n. 39

Triticum ex publico horreo à depoſitario ipſo, vel decurionibus pro ſuis viſibus exactum, an cum aliquo incremento eidem poſito ſit reſtituendum, c. 31. n. 26

Triticum horrei ſeu poſiti publici, non debet viliori pretio vicinis & incolis loci concedi, quàm comparatum fuit, cap. 17. ſub num. 39

Tvtor honorarius, qui ſuperintendit adminiſtrationi tutelæ alteris tutoribus conceſſæ, an, & qualiter rationem adminiſtrationis reddere debeat, c. 3. n. 2

Tutores & curatores, an etiamſi conſuetudine patriæ introductum ſit, vt rationem tutelarum & curarum non reddant, non obſtante conſuetudine ad reddendum rationem compelli debeant, capitulo 3. num. 29.

Tutores, ſi plures fuerunt conſtituti pro tutela adminiſtranda, an omnes ſimul rationi tutelæ aſſiſtere debeant, etiamſi non omnes illam adminiſtraverunt, capit. 3. num. 30

Tutor vel curator litigans cum minore ſuper reddenda ratione tutelæ, an expenſas litis ipſi minori miniſtrare debeat, cap. 4. num. 25

Tutores & curatores, interim quod ſuarum adminiſtrationum rationes non reddiderint, à locatione gabellarum, & aliorum regalium redditũum repelluntur, cap. 4. num. 26

Tutor liberatus à reddendis rationibus tutelæ filij, in teſtamento patris, etſi pecunias pupillares ocioſas habuerit, non debet de intereſſe illatum onerari, capitulo 5. num. 6

Tutor remiſſus ab adminiſtratione rerum pupillarium iure removetur, c. 6. n. 10

Tutore bannito, vel in exiliũ miſſo, an ſtatim ratio tutelæ ab illo exigi poſſit, cap. 6. num. 15

Tutores & curatores, an omnimodò æquiparentur, c. 6. n. 41

Tutor teſtamentarius, non removetur à tutela, quantumcunque legitimo illam petente, c. 6. n. 46

Tutore vel alio adminiſtratore malè vtente re adminiſtrationi commiſſa, an à contutore vel conteſtamentario, poſſit ad rationem adminiſtrationis reddendam ante finitam tutelam compelli, capitulo 6. num. 72

Tutor datus cauſa notitiæ, an rationem ſibi reddi à tutore adminiſtrante petere poſſit, c. 6. n. 74

Tutor datus cauſa notitiæ, in omnibus tutori adminiſtranti aſſimilatur, capitul. 6. num. 75

Tutor eo ſolo quod durante tutela vectigalia regia conduxit, ad reddendam rationem tutelæ compelli poteſt, c. 6. n. 82

Tutor finita tutela etiam non requiſitus, rationem reddere debet, c. 6. n. 88

Tutor finita tutela, tenetur movere minorem, vt ſibi curatorem dari poſtulet, tal-

tum

tim ad litē, cui & ratio tutelæ reddatur, & reliqua eo auctorante ſolvantur, c.6.n.93

Tutor honorarius, an etiam inventarium rerum pupillarium conficere debeat, & an illum in rationibus exhibere teneatur, c.9.num.5

Tutores vel curatores, non iuvantur inventario de bonis minorum ab alio confecto, c 9.n.23

Tutores, curatores, parochi Eccleſiarum, Epiſcopi, orphanotrophi, & his ſimiles, an ſolemne invētarium tēpore quo rationes reddunt producere debeant, c.9.n.24

Tutor vel curator, inventarium conficere non aſtringitur, quando pater illi confectionem inventarij remiſit, propter confidentiam quam in eo habuit de bona adminiſtratione bonorum filij, c.9.n.45

Tutor, an liberetur à neceſſitate conficiendi inventarium, ſi tempore decretæ tutelæ morbo ſontico, vel alia perpetua infirmitate laborabat, c.9.n.57

Tutor à confectione inventarij liberatur, quando veriſimiliter in eius confectione tantùm expendiſſet, quantùm res ipſæ inventarizandæ valerent, c.9.n.60

Tutor à confectione inventarij excuſatur, quando ex eius confectione ponderetur exiguitas patrimonij pupilli, & qua cautela hoc caſu tutor vti debeat, c.9.n.62

Tutor ſi in relatione rationum durante tutela præſtita, de mendacio ſit convictus abſq; alia cauſa poteſt ab adminiſtratione removeri, c.9.n 20

Tutores ſi plures fuerint ad adminiſtrandam tutelam conſtituti, ſi omnes adminiſtraverunt, omnes etiam ad producendum librum rationum tenentur pro rationibus diſpungendis, c.10.n,26

Tutores & curatores, caveant, ne rationes ſuas cū rationibus bonorum pupillarium inſimul deſcribant, & confundant, quia ex hoc ſolo in dolo pręſumūtur, c.10.n 75

Tutor ſi in inventario bonorum pupilli deſcribat propria ipſius bona, eo ipſo perdit dominium illarum, & minori acquiruntur, & etiamſi probare velit ſuas eſſe, ad probandum non debet admitti, c,10.n.76

Tutor, tenetur collocare pecuniam pupillarem in comparationem prædiorum, vel annuorum reddituum, vel ſaltim illam fido mercatori ad honeſtam partem lucri tradere debet, c.14.n.8

Tutor, an pecuniam pupillarem, cambio dari poſſit, c.14.n.14

Tutor, caſu quo olim pecuniam pupillarem fœnori præſtare tenebatur, hodie tenebitur illam fido mercatori tradere ad honeſtam partem lucri, c.14.n.15

Tutor ſi non invenit annuos redditus neq; prædia venalia pro collocandis pecuniis pupillaribus, poterit eas cambio tradere, judicis tamen decreto præcedente, aliàs ſi ex æquilibrio ſui capitis illam cambio tradat, & campſor poſtea decoquat & fallitis efficiatur ad damnum pecuniæ amiſſæ, & illius intereſſe tenebitur, etiamſi probaverit quod quilibet diligens paterfamilias eodem cambio tradidiſſet, c.14.n 16

Tutor neutiq; totam pecuniam pupillarem cambio tradere debet, ſed illam duntaxat, ex cuius redditu minor poſſit alimentari, & ſuos paſcere, & bona propria conſervare, c.14 n.17

Tutor ſi comparavit annuum redditum de pecunia ſui minoris & hypothecæ cenſui ſuppoſitæ pereant incertavè aut litigioſæ appareant, ad damnum ex eo minori proveniens, an teneatur, c.14.n 20

Tutor qui pecuniam minoris ocioſam habuit, qualiter intereſſe pecuniæ onerari debeat, c.14 n 21

Tutor qui pupillares pecunias in proprios vſus converſit, aliquando non ſolùm in intereſſe & maiores vſuras condemnatur, ſed etiam in duplum, quinimò & extraordinariè punitur, c.14.n.23

Tutor qui palàm & bona fide, pecunias pupilli in proprios vſus converſit ſcribendo in libro rationum qualiter illis vti volebat pro ſuis traficis non debet onerari de intereſſe illarum pecuniarum ad rationem quatuordecim pro milliario, quod dicitur maior intereſſe, ſed in minori intereſſe arbitrio iudicis condemnatur, c.14.n.26.

Tutor quod non poſſit reputare & compen-

ſare in rationibus pupillaribus ceſſionem de debito contra ſuum minorem ab alio tertio ſibi factam, c.23 n.59

Tutor, curator, theſaurarius regius, vel ſiti & frumentariæ ānnonæ adminiſtrator, qui cum pecuniis ſuorum principaliū fundum, vel quid aliud emerit, an domino fundum petente, illud ſibi adiudicari debeat præciſè, c.14.n.32

Tutor ſi debitor erat annui redditus, & illum cum pecunia pupilli redemit, an minor poſſit petere illud annuum redditum ſibi ſolvi, non obſtante quod pecunia ſibi offeratur, c.14 n.40

Tutor ſi à ſua domo peregrè proficiſcatur, non relictis pecuniis pro alimentando ſuo minore, an ab adminiſtratione tutelæ removeri poſſit, c.6.ſub n.10

Tutor quando facit illum actum, quem ex neceſſitate officij facere tenebatur, licet ſuo proprio nomine faciat tamen in vtilitatem pupilli cedit, c.14.n.44

Tutori qui cum pecunia pupillari inſolita negotia geſſit, damnum ex illis negotiis reſultans aſcribitur, c.14.n.45

Tutor ſtatim finita tutela, tenetur monere minorem vt ſibi curatorem dari petat à iudice, c.15.n 39

Tutor an poſt finitam tutelam, interim tamen quod rationes præparat, ad intereſſe pecuniarum pupillarium teneatur, quid de eius hærede, c.15.n.41

Tutor vel curator, an poſſit alienare molendina, & alias res immobiles minoris iuxta flumen exiſtentes decreto iudicis non præcedente, c.16.n.31

Tutor, vel prælatus Eccleſiæ, an decreto non præcedente poſſit dimittere rem cenſualem minoris vel Eccleſiæ inutilem tempore ſtantem in diſpendij quantum lucri habeat, c.16.n.[illegible]

Tutori [illegible] mo propria ſui minoris, an pro rata ſit penſio oneranda in ratione, c.16.n.[illegible]

Tutor loco patris vel domini minoris habetur, c.16.n.48

Tutor, curator, maritus, qui centum oves accepit in adminiſtrationem, & illas vendidit durante tutela, vel maritus conſtante matrimonio, an tempore reſtitutionis tutelæ vel dotis ſatisfaciat tradendo totidem oves, an verò compelli poſſit ad reſtitutionem pretii, in quo venditæ fuerunt, an ſufficiat ſolvere pretium quod valerent tempore reſtitutionis, c.18.n.30

Tutori interdicta eſt à iure venditio rei immobilis minoris, etiamſi ex pretio alium fundum vberiorem emerit, c.19.n.15

Tutor ſi ex inventario appareat, recepiſſe inſtrumenta obligationum & ſchedulas, ex quibus conſtabat aliquam ſummam pecuniæ minori deberi, an ſatiſfaciat reddendo huiuſmodi cautiones, an verò neceſſè habet exhibere diligentias à ſe factas pro talibus debitis recuperādis, c. 19 n.22

Tutor qui de iure poteſt eligere factorem pro expediendis negotiis pupillaribus, ſi illum in factorem & adminiſtratorem eligit, cuius opera & induſtria pater pupilli vti ſolebat non acceptis fideiuſſoribus, an eo fallito & decocto & cum pecuniis pupillaribus extra regnum fugiente de huiuſmodi pecuniis debeat onerari, c.19.n.50

Tutori qui aliquid adminiſtravit de conſilio propinquorum ſui minoris, etſi malum eventum habuerit, nihil imputatur, c.19.num.53

Tutor bonus habetur loco patris pupilli & domini rerum pupillarium, c.19.n.55

Tutori an imputari poſſit dolus vel perfidia, ſi dum teſtator, volebat minorem ſuum hæredem inſtituere, ipſe vt ſeipſum inſtitueret blando ſermone perſuaſit, & ita factum fuit, c.19.n.55

Tutor, an proprio commodo teneatur, an reponere vtilitatem pupilli, c.19. n.57. & 63.

Tutorem, curatorem, parochum Eccleſiæ vel Epiſcopum, & ſimiles adminiſtratores ad intereſſe teneri demonſtratur, ſi hæreditatem vel legatum quod ſuo principali à teſtatore enunciatum ſe relinquere velle, ſua induſtria & blando ſermone, vt ſibi relinqueretur procuranti, & ita factum fuit, c.19.n.58

Tutor poteſt onerari in rationib. de damno minori ſui obveniente, eo quod illum finita.

nita tutela non monuit, vt curatorem ſaltim ad litem nominaſſet, c.19.n.64
Tutores, vel curatores qualiter minores ſuos alere debeant, c.22.n.5
Tutor nonnunquam pro ſuo arbitrio etiam decreto judicis non præcedente alimenta contutori decernit, c.22.n.6
Tutor ſi in libro rationum ſcripſit, certum quid aliquibus annis in alimentando minore expendiſſe, aliorum verò annorum ratio alimentorum non appareat, qualiter facienda ſit computatio alimentorum illorum annorum de quibus ratio expenſi non præſtatur, c.22.n.7
Tutor qui non poſuit minorem ad ſerviendum, quando pauper erat, & eius qualitatis quod ſine dedecore ſervire potuit, & illius operibus vſus fuit, illas cum alimentis compenſare debet, c.22.n.9
Tutor expendens in neceſſarias perſonas in quibus expendere expediebat minori, non dicitur liberalitatem exercere, capit. 22.n.42
Tutor expendens in hoſpitando exteros qui ad viſitandum minorem venerunt, neque magnas, neq; parvas expenſas facere debet, ſed illud conſiderare debet quod pro facultate patrimonij minoris, & eius dignitate, expendere licet, c.22.n.47
Tutor, an poſſit vendere bona ſtabilia minoris pro illo alimentando, c.22.n.48
Tutor, an ſororem minoris pauperem dotare de bonis illius valeat, c.22.n.54
Tutor malè adminiſtraſſe dicitur, ſi pecuniam minoris in emptionem vitrorum, equorum, ſervorum, vel vini collocaverit, ſi poſtea malum eventum habuerit in traffico, c.14.ſub n.45
Tutor, an pauperem ſororem pupilli, tam vterinam, quam eodem patre natam dotare teneatur de bonis ſui minoris, c.22. num.56
Tutor in alimentis famulorum pupilli, qualiter ſe habere debeat, c.22.n.62
Tutor ſtante bono vino novo, non debet famulis pupilli vinum vetus miniſtrare ca. riori pretio emptum, c.22.n.63
Tutor bonam fidē agnoſcere debet, ſolvendo ſine lite liquida debita pupilli, c.23.n.1
Tutor, ſi adverſus veros & chirographarios creditores minoris ſui litiget nomine pupilli, nomine proprio in expenſis litis condemnari debet, c.23.n.2
Tutor vel curator, minori ſuo ſimplicem donationem facienti, autoritatem ſuam præſtare non debet, aliàs ad damnum tenetur, c.24.n.2.& 3
Tutor qui pauperrimos pupilli debitores non convenit, an excuſationem habeat legitimam, ne pro talibus debitis oneretur, c.24.n.12
Tutor alicuius minoris nobilis, an donationem de bonis pupilli aliquo caſu facere poſſit, c.24.n.13
Tutores Regij quales liberalitates exercere poſſint, c.24.n.14
Tutoribus & curatoribus illuſtrium, qualiter donare liceat, c.24.n.15
Tutor regius licet donationes facere poſſit, quando Princeps in Regem iuratur, tamen ea donare non poterit, quæ raro à Regibus anteceſſoribus donari conſueverant, c.24.n.17
Tutores & curatores in quibus differant vel æquiparentur, c.6 ſub n.44
Tutor toties de bonis pupilli donare poteſt, quoties ſine dedecore pupilli à donando obtinere non poſſit, c.24.n.19
Tutor remuneratoriam donationem faciens de bonis pupilli non dicitur exercere liberalitatem, c.24.n.25
Tutor omnes expenſas, quas facit, dum pupillum alit, educat, & bonis moribus inſtruit, ſibi in rationibus conſervat, dummodo in illis faciendis modum non excedat, c.25.n.1
Tutores & curatores, & ſimiles, qui generalem cum libera habent, ex legis diſpoſitione, etiam vbi res præciſè non exigit, aliquid expendere poſſunt, c.25.n.2
Tutor qualem in ſuis rebus expenſam feciſſet, eandem & in rebus ſui minoris facere debet, c.25.n.3
Tutor de ſuſpecto accuſatus, ſi ſe defendat, ne à tutela removeatur, & obtineat expenſas, quas in ſe defendendo fecit, in rationibus conſervat, c.25.n.63

I* 2 Tutor,

Tutor, qui pro adminiſtrandis rebus ſui minoris peregre extra vrbem profectus fuit, an has expenſas in rationibus imputare valeat, c.25.n 66

Tutor infirmus, an decimam eius temporis, quo ſtetit infirmus in lecto, ſibi acquirat, c.27.n.22

Tutor qui (iure civili attento) ſalarium ratione adminiſtrationis non habet, an eo iter agente pro adminiſtrandis rebus extra vrbem exſiſtentibus ſalarium habere debeat, c.27.n.29

Tutor an poſſit ſtatuere ſalarium contutori ratione adminiſtrationis, c.27 n.30

Tutor iuſtè reputat in ratione rei pupillaris, quod cõtutori iuſta ex cauſa pro adminiſtrandis rebus pupilli conceſſit, c.27.n 31.

Tutor, qui in dolo, lata culpa & magna negligentia tempore rationis invenitur, potius dicitur deſtructor, quã tutor, & potius deprædator, quàm curator, c 27. n 32.

Tutor, etiamſi doceat in rationibus, qualiter in negotiis pupillaribus laboravit, & quod in illius commodum ceſſit, ſi tamen inventarium vel librum rationum de more confectum non exhibeat, neque ſalarium, neque etiam decimam fructuum pro labore reportat, neque etiam expenſas in rationibus imputat, c.27.n.33

Tutor, licet finita tutela ſalarium ſibi pro adminiſtratione præſtari petere non poſſit, quando ab initio conſtitutum non fuit, audiri tamen debet, ſi tempore, quo tutelam ſuſcipit, ſalarium conſtitui poſtulaverit, c.27.n.34

Tutor vel curator, an poſſit creare factorem pro negotiis pupilli vel adulti, extra vrbem adminiſtrandis, & ei ſalarium de bonis minoris conſtituere, c.27.n 35

Tutori ſi ab initio decretæ tutelæ ſalarium per iudicem non fuit conſtitutum, ſumptuum, quos bona fide in tutelam fecerit, non quos in perſonam erogavit, ratio haberi debet, c.27.n.36

Tutor, ſi ſit Advocatus, iſq; in litibus ſui minoris patrocinium prẹſtiterit, an vltra decimam iure Hiſpano debitam, vel ſalarium a iudice illi conſtitutum, ſportulas ſive honoraria Advocatis debita habere debeat in rationibus, c.27 n.52

Tutor agricola, ſi fundos ſui minoris propriis manibus coluit, an vltra decimam, aliquid pro ſuo labore reportare debeat, c.27.n.54

Tutores Galliæ & Cabodiſtriæ Italicæ regionis, omnes fructus rerum pupillarium pro labore adminiſtrationis percipiunt, neque ex iſtis quidquam præter alimenta minori præſtare debent, c 28.n.1

Tutores Luſitani ſive portus Gallici vigeſimam partem fructuum bonorum pupilli pro adminiſtratione tutelæ reportant, c. 28 num.2

Tutores Cantabrenſes ſive Vizcaini, præmium ex rebus minoris arbitrio iudicis percipiunt, c.28.n 3

Tutores Hiſpani, decimam fructuum bonorum minoris pro labore adminiſtratione tutelæ habent, vbi aliter non dictat conſuetudo, c.28.n.3

Tutor, & perſonæ, & rebus ſimul decernitur, curator verò perſonæ duntaxat conſtituitur, c 28.n.5

Tutores & curatores, in quibus differant, c. 28 num.8

Tutori adiuncto, an pars decimæ debeatur, c.28.n.24

Tutor adiunctus, quibus in rebus minoris laborare debeat, c.28.n 25

Tutor, ſi in inſtrumento tutelæ promittat, finita tutela bona minoris reſtituere, cum fructibus & redditibus, an ex huiuſmodi obligatione, renunciaſſe videatur iuri deducendæ decimæ, c.28.n.42

Tutor, ſi virtute clauſulæ, in qua ſe obligavit finita tutela bona minoris cum fructibus & redditibus reſtituere minori, an ex hoc videatur renunciaſſe decimæ deductioni, c.28.n.44

Tutor, qui finita tutela connexa adminiſtravit, an decimam interim fructuum reportare debeat, c.28.n.45

Tutor, qui pupillarem pecuniam ocioſam habuit, ſi oneretur de illius intereſſe, an decima talis intereſſe tutori excomputari debeat, c 28.n.47

Tutor

Tutor, ſi mille ex redditibus rerum pupilli quolibet anno collegit, & minor quolibet etiam anno ducenta pro redditu anni redditus ſolvebat, an adhuc tutor integram decimam ex mille habere debeat, c.30.n.11

Tutor, reſpectu decimæ, an loco vſufructuarij habeatur, c.30.n.13

Tutor reputatur creditor minoris, reſpectu fructuum a ſe collectorum de bonis pupilli pro decima ratione laboris ſibi debita, c.30.n.14

Tutor nobilis exſecutatus pro reliquis tutelæ ſui minoris, an non dato fideiuſſore indemnitatis, quem dicimus Hiſpanicè, deſanemiento, poſſit carceribus mancipari, c.35.n.10

Tutori, qua forma, quibusvè clauſulis cautelata debeat præſtari liberatio ſive quitatio, vulgò dicta, finiquito, adhoc, vt pleniſſimã liberationẽ conſequatur, c.37.n.11

Tutor a minore conventus pro reliquis tutelæ, vel curæ, anteq̃ ille ſolvat, opponere debet coram iudice, qualiter ipſe minor ſolutionũ reliquatus expoſcit, vt ſibi ordinetur per iudicẽ quid facere debeat, & de eius ordine ſolvat, alias ſi vltrò ei ſolverit, & minor pecunias ſolutas ex reliquis malè cõſumſerit, ne vtriq; tutor erit ab alia ſolutione reliquorum liberatus, c.40.n.2

Tutoris liber ſi aliquam parcellam falſam contineat in cæteris etiam parcellis falſus vel ſuſpectus de falſitate habetur: & tutor crimen falſi committit, & ob id infamia notatur, c.40.n.7

Tutores, licet eo quod occultaverunt aliquid in rationibus pupillaribus in duplum condemnetur, non tamen vt fures haberi debent, c.42.n.14.

Tutore in pœna dupli condemnata, eo quod aliquid in rationibus occultavit duobus tamen annis elapſis talis pœna dupli ab illo exigi non poteſt, c.42 n.15

Tutor vel curator, ſi ſine dedecore pupilli vel adulti, donationem facere recuſare non potuit, pecuniam etiam cambio accipere poteſt pro donando, vt evitet decoctionem honoris ſui minoris, c.42.n.20.

Tutori regio, an decima fructuum regni aliquo caſu præſtari debeat pro labore, c.28.num.37

Tutori magnatis vel titulati, an integra decima fructuum ſtatus præſtari debeat pro labore, c.28.n.38

TVRPITER quis recepit pecuniam pro faciendo illud, quod gratis facere tenebatur, comp.16.n.4

V.

VACCÆ, à quo tempore ſobolis procreationi ſint aptæ, c.18 n.11

VALOR annuæ penſionis, ſive fructus fundi, an ex valore fructuum vicinorum prædiorum arbitrari debeat, c.16.n.38

Valor frumenti, vel alterius rei venalis, non debet conſiderari, niſi attento communi pretio, pro quo in publico foro vendebatur, tempore ſolutionis, c.17.n.23

Valor, ſi à lege, pacto, vel ſtatuto municipali, alicui rei ſit aſſignatus, & aliqua res ſit vendita habita fide de pretio pro certa pecunia (veluti pro centum ſcutis aureis) & valor illius pecuniæ fuit auctus, interim quod venit dies ſolutioni deſtinatus, an compelli poſſit emptor ſolvere tot ſcutos aureos, an verò ſolvendo valorem, quod illi centum ſcuti habebant tempore contractus liberetur, comp.25.n.11

VASALLVS non tenetur ſequi dominum ſuum à quo feudum accepit pro expugnandis inimicis, niſi quatenus ad id ſuppetunt fructus feudi, c.25.n.27

Vaſallus non tenetur rationem reddere domino ſuo, in fortalitio, vel aliquo alio ſimili loco exiſtenti, c.7.n 3.

Vaſalli tenentur ſubvenire neceſſitatibus dominorum, c.25.ſub n.23

VBI præſens rei ſtatus, in futurum indicat damnum, inſpici & attendi debet quod factu temporis accidere poteſt, c.6.n.69.

Vbi ex ratione librorum non reperiuntur omnia ſcripta fuiſſe, ſed aliqua ſcribere adminiſtratorem omiſiſſe, præſumitur ratio dolosè confecta, c.10.n.37

Vbi agitur de integro libro rationum inter multos, de vno tamen negotio ad omnes pertinenti, ſi vnus ex iſtis ſociis librũ probat,

bet, an ex hac approbatione cæteri præjudicentur, c.13.n.5

Vbi contra emptorem & venditorem regreſſus à lege datur, eo quod non ſervata ſolemnitate contraxerunt, priùs ſunt excutienda bona venditoris; quàm ad bona emptoris perveniatur, c.16.n.17

Vbi inter expendentem & illum cui expenditur affectio ſanguinis, charitatis intervenire præſumitur, nulla competit expenſarum repetitio, c.22.n.24

Vbi æquitas dumtaxat eſt attendenda, ſolvi poteſt, quod naturali tantum obligatione debetur, c.23.n.16

Vbi ſine dedecore pupilli, tutor à donando abſtineri nõ poteſt, licitum eſt ei cambio pecuniam accipere, pro liberalitate exercenda, vt evitet decoctionem honoris pupilli, c.24.n.20

Vbi bona delinquentis non apparent, neque adſunt pecuniæ pro ſumptibus juſtitiæ deſtinatis, licitum eſt judici de burſa camerali expendere pro anminiſtratione juſtitiæ, quod ſi & camerales pecuniæ deſint, de bonis Reipublicæ expendere poterit, c.26.n.14

Vbi agitur de honorabili bono, qui tacet conſentire videtur, c.27.n.59

VENDITIONIBVS rerum ſtabilium Eccleſiæ, fiſci, vel Reipublicæ præconia per ſpacium (ſaltim) viginti dierum præcedere debẽt, niſi aliud ſtatuto, vel conſuetudine loci ſit introductum, c.16.n.14

Venditio annuorũ redditũum, ſi in loco vel provincia, vbi tutor minoris ſui patrimonium adminiſtrat, frequens eſſe ſolet, culpa imputatur tutori qui pupillarẽ pecuniam ocioſam habuit, c.14.n.7

Venditor fundi cum pacto de retrovendendo, ſi fundum illud reemit virtute pacti conveniri de retrovendendo, eodem pretio, an etiã habere debeat fructus ab emptore interim collectos, c.16.n.1

VENIA ætatis in Luſitano Regno, non impetratur à Rege, ſed à judice dicto deſembargador de paxo, c.6.ſub n.25

VERBA non ſufficiunt, ybi opus eſt facto, c.25.n.44

Verbum, debet, neceſſitatem præciſam importat, c.6.n.22, & 45

Verba indefinita, æquipollent vniverſali, c.18.n.1

Verba ſententiæ debent intelligi, prout ſonant, & ſtrictæ neque ad intellectum quẽ ex lata ſignificatione habere poſſunt, extendere illa convenit, c.18.n.24

Verbum, requirere rationem, quid importet, c.21.n.23

Verba legis, ſi alicui non quadrant, neq; etiã quadrat juris diſpoſitio, c.28.n.7.& 27

Verba hæc, attento quod mihi tribuit ac reddidit veram & rectam rationem quietatione vulgò dicta, finiquito, tutelæ appoſita, quid importent, c.40.n.6

Verba per quæ dominus confitetur, recepiſſe ab adminiſtratore omnia bona ſibi in adminiſtrationem per dominum cõmiſſa, quid importent, c.40.n.9

VESTES ſericæ vel deauratæ decurionibus pro feſtivitate civitatis celebranda de publica pecunia conceſſæ, an feſtivitate finita, reddi debeant depoſitario ſive maiordomo civitatis, vt illas in camera publica recondat, c.23 n.40

VERSVRAM illum de proximo facturum præſumimus, qui dilata ſolutione merces emit, eaſque viliori pretio de præſenti ſibi conceſſo, revendidit, c.6.n.76

VI, vel blanditiis aliquem perſuadere ad aliquid faciendum, à pari procedit, cap. 19. num.59

VIAE obliquæ, non debet haberi ratio in cõputatione leucarum, com. 12. n.13

VILANTIVM ſocietatis, an fidem inter ipſos ſocios facit, c.11 n.36

Vilantium ſocietatis, ſi penes ſocium rationem à ſocio petentem reperiatur, ſine contradictione vel proteſtatione ex eo ſolo ratio reddita videtur, c.11.ſub n 36

VINEAM ſi quis modico etiam tempore incultam reliquit, & ex eo ſolo præſumitur deteriorata & deſtecata, c.19.n.12

VINVM vetus, non debet tutor præbere ſervitoribus pupilli ſi novum viliori pretio vendatur, c.22.n.63

Vinum ſi tutor minori ſuo præſtitiſſe dicatur

tur, quando ſit in calculo recipiendum, c. 22.n.65

Violentia & impreſſio ſemper præſumitur contra dominos erga vaſallos & ſubditos præſcriptionem donativi allegantes, cap. 27 n 9

Virginem blando ſermone ad ſtuprum perſuadens, ſecuto effectu, an tanquam ſi vi illam ſtupraſſet puniatur, c.19.n 60

Vitium superveniens tutori vel curatori an illum ab actu adminiſtrandi ſubmoveat, c.6.n.13

Vitricus tutor privigni, ſi exſecutatus fuerit à privigno pro dote, quam ipſius mater illi tradidit, virtute inſtrumenti de recepto, an vitricus opponere poſſit in exſecutione, quod ab ipſo exigi non poteſt donec rationes tutelæ diſpungantur, eo quod matre pupilli mortua, parcellam dotis à ſe receptæ in libro rationum tutelæ aſcripſit, c.21.n.31

Vitricus, an exſecutari & capi poſſit, pro reliquis factis vxori, ex adminiſtratione tutelæ filij primi matrimonij, vbi non dato tutore filio ad ſecunda vota migravit, ca. 35.num 22

Vivere de vento, quis non præſumitur, cap. 22.num 2

Vnico teſti an ex partium conventione credatur.

Voluntarium ab initio, ex poſtfacto efficitur neceſſarium, c.6.n.21.& 44

Voluntas Regia habetur pro cauſa, capit. 26.num.26

Votum calculatoris à iudice electi, in contumaciam partis nominare nolentis, ſi concors ſit cum voto calculatoris alterius partis, & à iudice confirmetur, an exſecutioni (remota appellatione) mandari valeat, c.33.n.1

Vox & eius ſignificatum, habent ſe tanquam materia & forma, c.10.ſub n.73

Vſufructuarius finito vſufructu, proprietario rationem reddit, c.3.n.13

Vſufructuario, etiamſi confectio inventarij remiſſa ſit, adhuc inventarium confici debet, & quando hoc locum habeat, cap. 9. num. 48.

Vſufructuarius, poſſeſſor maioratus, emphyteota, & ſimiles perſonæ, ſi bona, quibus potitur, non fulſit, coluit, vel reputavit, de damno ex tali negligentia proveniente oneratur, & iuſtè ex huiuſmodi negligentia bona ab ipſo abdicantur, c.19.n.8

Vſufructuarius poteſt mutare in melius fundum, in quo vſumfructum habet, cap. 19. num.17

Vſusfructus fundi tributarij, ſi alicui legatus ſit, an huiuſmodi tributum vſufructuario adſcribatur, c.30.n.16

Vſusfructus, ſi alicui concedatur in fundo, qui habeat fructus pendentes, & vſufructuarius ſtatim fructibus perceptis deceſſit, an hæredibus fructuarij omnes fructus percepti pertineant, comp.19.n.1

Vſus rei ſuæ nemini eſt interdicendus, ca.6. num.37

Vſurpatores bonorum Regis, vel Reipublicæ, qualiter puniantur, c.42.n 17

Vſus paſcui, ſi duobus legatus ſit, qui ſufficiat pro decem equis, & vnus habet tres equos, alter verò ſeptem, qualiter huius paſcui diſtributio fieri debeat inter hos legatarios, comp.7.n 3

Vſuræ pupillares, & intereſſe pecuniæ adulti ceſſat, ſi curator ſtatim quod minor effectus eſt maior viginti quinque annorum, proteſtetur paratum ſe eſſe reddere rationem curæ à ſe adminiſtratæ, capitulo 15. num.31

Vtendo quis iure ſuo, nemini facit iniuriam, comp.3 n.5

Vxor, quæ mortuo marito, in bonorum retentione permanſit, an ſi poſtea inſtent creditores mariti reddere debeat, c.3.n.15. & c.19 ſub n.14

Vxor, ſi tradiderit in dotem equas vel vaccas inæſtimatas, ex quibus aliæ natæ ſint, an ſi tempore diſſoluti matrimonij matres mortuæ ſint, alias ex filiabus in earum loco ſubſtituere & reſtituere debeat, cap.18. num.39

Vxor tabellionis, quæ vſufructuaria bonorum mariti permanſit, an ſportulas habeat percipere ſcripturarum, quæ ex protocollis exemplantur, c.29.n.6

Vxori, competit privilegium tacitæ hypothecæ, in bonis ſui mariti, non ſolùm reſpectu dotis, verùm & pro bonis ſibi conſtante matrimonio quæſitis, ſi maritus ea adminiſtravit, c.39.n.15

Vxor, medietatem bonorum conſtante matrimonio acquiſitorum, in proprietate ſtatim, quod acquiruntur, retinet, comp. 9.n.1. & qualiter hoc ſit intelligendũ, n.12

Vxori qualiter ſuccurratur, marito conſtante matrimonio ad inopiam vertente, comp.18.n.10

Vxori, hodie exactio dotis competit eo ipſo, quod maritus conſtante matrimonio, malè vtitur ſubſtantia ſua, comp.18 n.11.

Vxori ſi dos reſtituatur conſtante matrimonio, ex cauſis, ex quibus reſtitutio facienda eſt, dotem illam vxori in adminiſtratione habere debet, & ex fructibus, quatenus ſuppetunt onera matrimonij ſuſtinere debet, comp.18.n.12

Vxor, quæ mortuo marito in retentione bonorum permanſit, an hæredibus, creditoribus vel legatariis, rationem ex inventario reddere teneatur, c. 9. n.14. & quid de marito vxore ſuperviventi, ibid.

Vxor donando marito, dicitur facere contra naturam ſexus, c.25. ſub n.62

F I N I S.

Impreſſus Herbipoli, Typis Henrici Pigrini,
Sumptibus Guolffgangi Endteri,
Bibliopolæ Noriber-
genſis.

ANNO M. DC. XLVI.